BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
2 N
22

Digitized by Google

128.

Die 7a. februarij 1630 hora 18—1
a Dominico Briatte

Mag. Generij. mirij portes
Card. Annibalis de Annibalibus Generij Sabini

Ferdinandus a Mena presbyter Abulensis
Calculo uexatus. fol. 674.
Hectoris Pellei Embrunensis archiepiscopi
opera.
Hulleus mercurij remedium excogitauit ab antiquis ad refrigerandum
sanguinis motum. — fol. 637

C. 69. c.

Digitized by Google

FRANCISCI VALLESII COVARRVBIANI

PHILIPPI II. HISPANIARVM Regis Archiatri, & à cubiculo medici,

In libros Hippocratis de morbis popularibus,

Commentaria,

Magnam vtriusque medicinæ, theoricæ inquam & practicæ, partem continentia.

ADEVNDEM PHILIPPVM REGEM potentissimum.

Editio secunda in qua plura typographorum errata emendantur.

BIBLIOTECA MAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

CARMELITANI SCALZI DI S. MARIA DELLA SCALA

AVGVSTAE TAVRINORVM,
Apud hæredem Nicolai Beuilaquæ. 1589.

12. 2. N. 22

FRANCISCI VALLESII COVARRVBIANI

PHILIPPI II. HISPANIARVM Regis Archiatri, & ad cubiculo medici,

Libellus Hippocratis de morbis popularibus,

Commentariis,

Magnam virtutis medicinæ, theoriæ inquam & practicæ, partem continens.

ADVENDVM PHILIPPVM REGEM

Digitized by Google

EL REY.

POR quanto, por parte de vos el Doctor Valles, medico de nuestra camara, nos fue hecha relacion diziendo que vos auiades hecho vno commentarios sobre las Epidemias de Hippocrates, muy necessarios para los medicos, supplicandonos os mandassemos dar licencia para poder hazer imprimir el libro que sobre ello auiades hecho, y priuilegio por quince anos, o como la nuestra merced fuesse. Lo qual visto por los del nuestro Consejo, por quãto en el dicho libro se hizo la diligencia que la pragmatica por nos agora nuevamente sobre ello hecha dispone, fue acordado que deuiamos mandar dar esta nuestra cedula en la dicha razon. E yo tuvelo por bien, y por la presente vos damos licencia y facultad para que vos, o la persona que para ello vuestro poder huviere, y no otra persona alguna, podays hazer imprimir y vender el dicho libro que de suso se haze mencion en estos nuestros Reynos, por tiempo y espacio de quinze anos cumplidos, primeros siguientes, que corran y se cuenten desde el dia de la fecha destra. Sopena que qualquiera persona que sin tener, para ello vuestro poder, le imprimiere, o vendiere, o hiziere imprimir y vender, pierda toda la impression que hiziere, o vendieren, con los moldes, e apereios della, y mas incurran en pena de cinquenta mil maraue-dis, por cada vez que lo contrario hiziere. La mitad dela qual dicha pena sea para la nuestra camara y fisco, y la otra mitad para vos el dicho Doctor Valles, y todas las vezes que se huviere de imprimir el dicho libro, durante el dicho tiempo delos dichos quinze anos, se trayga al nuestro Consejo, juntamente con el original, que enel fue visto, fee de erratas cada plana, y firmado al fin del, de Alonso de Valleio nuestro escriuano de camara, y vno delos que enel nuestro Consejo residen, para que se vea si la dicha impression esta conforme al original, y se os de licencia para que lo podays vender, y se taße el precio en que se ha de vender cada volumen, sopena de caer & incurrir en las penas contenidas en la dicha pragmatica, y leyes de nuestros Reynos. Y mandamos a los del nuestro Consejo, y otras qualesquier iusticias destos nuestros Reynos, que guarden y cumplan y executen, y hagan guardar, cumplir y executar esta nuestra cedula, y todo lo en ella contenido. Fecha en Madrid a seys dias del mes de Abril de mil y quinientos y setenta y seys anos.

YO EL REY.

Por mandado de su Magestad,
Antonio de Eraßo.

PHILIPPO II.
HISPANIARVM ET INDIARVM, Regi potentissimo.

FRANCISCVS VALLESSIVS fœlicitatem & bene agere.

INTER *alia non pauca in Hippocratem, Galenum, & Aristotelem commentaria, quæ partim in lucẽ edidi, partim domi habeo, Rex potẽtissime, in celeberrimũ etiã opus Epidemion siue de morbis popularibus, quod in septem libros distributũ est, scribere decreui, ea præcipuè causa, quòd nullius neq; ueterum neq; recentiũ, extent, aut (quod equidem sciã) extiterint vnquàm integra cõmentaria. Galeni.n. extant adhuc in primum, tertium et sexti partem. scripsit verò, vt eiusdem constat testimonio, etiam in secũdum; recentiores in minora frustra secant. Leonhartus Fuchsius scripsit in sextũ. Petrus Iacobus Esteue in secundum. Quartum, quintum & septimum nullus attigit, ac proinde a plerisq; (iniuria vt censeo) habentur despectui, quasi alie-*

alieni & ſpurij. Viſum ergo eſt ex re futurũ, vt hi tres nunc denuo illuſtrati non ex cuiuſq; opinione, ſed ex ſeipſis a viris doctis iudicẽtur: ſtudioſi verò habeant, totius operis nõ carptim multorum, ſed eiuſdem ſcriptoris cõmentaria: quod genus ſcribẽdi, mihi viſum eſt ſemper vtile & honorificum. Nam qui in ea quæ a multis iam alijs enarrata ſunt ſcribit commẽtaria, quantumuis id præſtet optimè, eſt quidem optimus, vnus tamen è multis enarratoribus: qui verò primi id præſtant, poſt tam multa præcipuè ſecula, parum abeſt quin ſint ipſi autores; quid enim intereſt fuiſſe eos libros nunquàm, aut perijſſe? quid verò perijſſe aut a nullo legi? quid verò a nullo legi, aut prorſus non intelligi? Vt itaque hæc ſcribam hæc eſt cauſa, vt verò tibi Rex potentiſſimè dicem, maxima illa benignitas qua me proſequutus es. Nam cui poſſim meos labores referre niſi ei cuius ſim alũnus? aut quid velim potiuſquàm id teſtatũ relinquere quod mihi magnæ gloriæ apud poſteritatem futurum ſit? erit. n. haud dubie multo maiori, quod tanti Regis ſaluti ſimul cum ſo-

cijs

cijs meis Oliuare, & Ortega præstantissimis quidem viris, præfectus sim, quàmquod tã multa scripserim. Faciat Deus opt. max. vt nostrã hanc non exiguam fœlicitatem augeat longæuitas & incolumitas maiestatis tuæ, quam supplex oro, vt hoc qualecunq; est munusculũ, solita benignitate recipias, atq; reponi iubeas in maxima illa, quã nunc paras Bibliotheca, cœnobij diui Laurentij, quod toto terrarum orbe, & omnibus seculis celeberrimũ futurum, nunc erigis: vbi tuo iußu iam antea asseruantur omnia quæ in hunc vsque diem edidi, duo nempe libri alter controuersiarũ medicinalium, cui accessit libellus de locis manifestè pugnãtibus apud Gal. alter controuersiarum naturalium ad tyrones, cõtinens eas quæ spectant ad libros de physica doctrina: commentaria etiam in libros eosdem Aristot. alia quoq; in quartum Meteoron Aris. liber etiam in quo compendiariè scripsi de pulsibus, vrinis, & febribus; scholia quoq; in libros de locis affectis Gale. & alia in libros de differentia febrium; alia etiam in artẽ medicinalem; vt & alia in libellum de inæquali intẽ

perie

perie eiusdem autoris, cõmentaria item in apho rismos, & in prognosticum, & in libros de ra tione victus in morbis acutis, & in libellũ de alimento Hipp. His tuam maiestatem oro, nũc apponi iubeas hæc in septem libros Epidemion cõmentaria, dũ tuo fretus fauore, reliqua quoq; quæ restant in scriniijs, typis danda curo. quod idem opto quam maximè faciant quã plurimi, quos nunc habet Hispania in omni literarũ ge nere eruditissimos, vt inde posteritas agnoscat quã fuerit sub te Rege fœlici ocio Hispania po tita, sitq; tibi Rex permaximæ gloriæ, quod re bus vbiq; terrarũ, plusquam dici potest, nõ tur batissimis modò, sed corruptissimis, tuã rem pu blicam paccatã retines, omniq; splendore, atq; quod omnium est maximũ, religione & literis auges, quem Deus opt. max. suæ sanctissimæ ec clesiæ seruet incolumẽ, vsq; dum maxima hæc, qua nunc discerpitur, tempestas cõquiescat, & nequissimus infidelitatis spiritus, cui nunc ob nostra crimina datum est, in antiquissimos Ec clesiæ fines virus suũ effundere, Dei opt. maxi. misericordia æternis carceribus coerceatur.

Ad

Ad Lectorem.

CVM de medica praxi in amicorum & discipulorum gratiam scribenda cogitarē, nulla mihi subijt potior ratio, quam in libros Epidemion siue de morbis populariter grassantibus Hippocratis edere commentaria. Nam si quis rectè consideret, praxis vnum quiddam eorum est quæ factitari debent, scribi perfectè non possunt, aut certè non aliter quàm in exemplis, ars enim medica de curandis hominibus est, ipsa verò medicatio, non nisi de his hominibus, vt Calia, aut Socrate. Calias autem & Socrates neque in scholas neque in libros adduci possunt, nisi per historias, id verò vel hinc constat, quòd duæ cùm sint artis partes, Theorica, ratiocinatione vtitur, practica experientiam adhibet. Empirici verò medici duobus vrebantur instrumentis, autopsia, & historia, hoc est propria, & magistrorū obseruatione. Duplex cùm sit ratio qua te possis in practica medicina exercere, alteram quidē tenebis, perito, exercitato, ac prudenti medico te adhibens socium, atq; ab illius latere per duos integros annos, secundum nostræ Reipublicæ leges, non recedens; alteram huic proximā, libros Epidemion totos cùm commentarijs, legens, ac relegens: ita enim fiet vt de vulgaribus morbis & præsentibus & imminentibus optime coniectes, & plurimis exemplis abundes, quod te magnopere iuuare potest: Nam historiæ huius operis nil sunt aliud, quàm multorum morborū sapientissimē (vt scilicet ab Hippocrate) scriptæ relationes: mea verò commentaria consultationes de morbi qui proponitur essentia, eiusq; & symptomatum causis & prognostico, atq; idonea curatione. Quicunque ergo tibi medicinā facturi occurret ægrotus, occurret legenti similis apud Hippo. & vtens translatione a simili, adhibebis in consultationem tuam Hippocratem, atque (si alicuius id etiam momenti est) me quoque id vnum te monitum volo non esse hoc opus in his quæ satis sit legisse semel, sed indigere assidua lectitatione, meditatione, & exercitatione. quod si omiseris, certò scias, eum qui fecerit, fore te in consultationibus longè superiorem. Fruere & vale.

FRANCISCI VALLESII COVARRVBIANI,

IN SCHOLA COMPLVTENSI Professoris Primarij,

ET PHILIPPI MAGNI Hispaniarum & Indiarum Regis potentissimi Archiatri.

COMMENTARIA,

In libros Hippocratis de morbis popularitèr vagantibus.

Eiusdem in omnes libros de morbis vulgaribus Præfatio, eiúsque argumentum.

QUOD Hippocratis quædã sunt, quæ præcepta continent; velut libri aphorismorum, & prædictionum, & de ratione victus, & quidam alij: quædam solùm obseruationes, velut hi libri, quorum enarrationem modo aggredimur: nulla enim præcepta continent, sed narrationem solùm eorum, quæ Hippocrates fieri circa multos ægrotos obseruauit. Itaque hic autor historicus est, non præceptor. Nimirum cum ars medica ex philosophia & experimentis nascatur, perfectissimè videtur mihi hanc artem tradidisse, seorsum scribens de natura rerum omnium, præcipuè verò hominis, & de morbis, seorsum suas obseruationes: atque deinceps enucleatissimas sententias. Scripsit scilicet, & artis præcepta; & principia, ex quibus ea nata sunt, verum quia præcepta non ex his quæ cuidã homini, aut paucis quibusdam, sed multis euencrunt, capi debent, consen-

taneum fuit tempestatum insalubrium, in quibus fuerunt morbi communes multis hominibus, præcipuè meminisse, vnde etiam acceperunt nomen libri epidemion siue de morbis populariter vagantibus. Nam tempestatibus salubribus accidere solent morbi rari. Nulla enim adeo salubris est tempestas, vt nullos ægrotos habeat, sed quæ non est morbosa, habet raros, in insalubribus accidũt multi. Morborum quidam vocantur ab Hippocrate communes, quidam sparsim grassantes: communes sunt, cùm omnes, aut plerique, ijque omnis naturæ, & sexus, eodem morbi genere capiuntur: sparsi, cum varij homines varijs morbis ægrotant. at qui communes, aut regionis, vrbisve naturam sequuntur, vocanturque ab Hippocrate endimici, à nobis patrij aut vernaculi: aut non, sed aliam causam, & vocantur epidemici, siue populares, de morbis vernaculis, in libello de aere, locis & aquis, videtur mihi satis scripsisse, de sparsis in libris de morbis, in hoc opere de his omnibus agit, vt in ipsius operis decursu patebit, præcipuè verò de epidemicis, quos nasci ex causa communi, in libris de natura humana, & de flatu dicit Hippo. sparsos verò, non ex causa communi, sed ex cuiusque victu: in quo nihil potest esse omnibus regionis, aut vrbis incolis, commune, præter aerem, non enim cibus, aut potus, aut somnus, aut vigilia, aut motus corporis, aut animi, aut otium, aut venus, quia nulla re tali vtuntur omnes pariter, sed est suus cuiq; mos. Aere verò vtcumque affecto, omnes vtũtur eodem. Atque ita cùm aer putris est morborum causa, epidemiales fiunt, nunc magis, nunc minus mortiferi, vt deterior, aut minus mala putredo irrepsit in aerem. Victus facit tempestates insalubres, morbis tantum vagantibus sparsim, atqui hoc genus insalubrium tempestatum, dicit solere accidere, per caritatem annonæ, coactis hominibus prauo victu vti. Accidit quidem, in his quoque tempestatibus, genus aliquod morbi, commune esse præ alijs, quoniam euenit multos eodem modo errare in victu. Nullum verò esse morbi genus omnino commune, hinc perspicies, quòd diuites, & qui etiam in caritate annonæ cibis abundant, non adeo capiũtur talibus morbis. Quòd si malum post caritatem adeo serpat, vt arripiat multos omnis naturæ, putandum est morbos sparsos in populares iam migrasse, quòd quidem fit,

vel

vel inquinamentis multorum ægrotantium aerem iam inficientibus, vel intemperie aeris, quæ fruges subſtulit, morbos afferente. Popularis tamen & communis morbus non antea eſt, quàm ſit cauſa in aere. Nam ſiue frumentum putruerit, ſiue aquæ fontis venenatæ ſint, non eſt cauſa neceſſaria, & omnibus communis. Erunt enim qui eam deuitent, aquam integram, aut frumenta imputrida aſportâtes ſibi, aerem vero nullus in oppido agens deuitare poteſt. Quare aer morbos parit omnibus communes, fortunis, naturis, ætatibus, ſexubus. Quamquam neque hic opus eſt, vt omnibus noceat pariter: ſed, vt nullum genus hominum omnino non lædat. Nam occurrunt tempeſtates epidemiales quibus maxime ſenes, aliæ quibus maximè pueri, aliæ quibus iuuenes maximè læduntur. Nimirum quâquam omnes tempeſtates, quibus morbi epidemiales fiunt, aeris affectionem coniunctam habeant, non tamen omnes eandem, ſed variæ tempeſtates varias affectiones. Quę quidē variæ ſunt, nunc differentia effabili (vt ſi in hac tempeſtate eſt iuſto ſiccior, in illa iuſto humidior) nunc ineffabili, velut in varijs peſtilentiæ generibus accidere ſolet, inde enim naſcuntur peſtilentiæ genera longe diuerſa nunc cum bubonibus, nunc cum vlceribus: nunc cum maculis: ex maligna quidē aeris putredine omnes, ſed vario putreſcendi modo, eoque indicibili. Illæ igitur variæ aeris affectiones, ſiue effabiles ſint, ſiue ineffabiles, ſi magnæ ſunt, omnibus hominibus ſunt noxiæ (nulla enim natura gaudet extrema aliqua infectione aeris) tamen non omnibus pariter, ſed habent cum quibuſdam naturis, ætatibus, aut ſexubus ſympatiam, hanc etiam effabilem, aut ineffabilem. Et quoniam longe maior differentia eſt diuerſorum animalium, quàm diuerſarum ætatum hominis, hæ ineffabiles differentiæ faciunt vt quædam peſtes, hæc animalium genera, quædam alia inficiant, aut non inficiant, vt docet ipſemet Hippo. libello de flatibus. Dixi ſi magnæ ſint affectiones, non ob putreſcentias (putredo enim aeris, ſiue magna ſit ſiue parua, omnibus hominibus plus aut minus eſt noxia) ſed ob intemperies: hæ enim ſi non ſunt magnæ, non pariunt morbos communes, ſed illis hominibus proprios, cum quibus ea intemperies habet ſympatiam. Velut ſiccato aere mulieres, & humidi viri, ſalubriter degunt, bilioſi ægrotant, atque ita cō-

stat non omnes morbos qui ab aere procedunt, esse communes, omnes autem communes, esse ab aere. At qui, quoniam ab aere nascuntur, cum insalubrem tempestatem narrat Hippocrates totus in eo est, vt describat, quo pacto fuerit affectus aer à ventis & pluuijs. His enim maximè afficitur, velut mox in ipso operis initio facit. Ego concedente Deo, eam commentariorum rationem obseruabo, vt explicata narratione, singulorum causas addam, tu interim memoria mihi retine omnia quæ in hac præfatione dicta sunt.

Sectio prima, siue constitutio temporis. I.

1 IN *Thaso, autumno, circa æquinoctium, & sub pleiadas, aquæ multæ, continentes, molles, vt in australibus. Hyems australina, pauci venti aquilonares, scalores, totum quod ad hyemem pertinuit, quale ver erat. Ver autem australinum, frigidum, pluuiæ paruæ. Estas magna ex parte nebulosa, sine pluuijs, etesiæ paruæ, dispersim spirabant.*

Cvm sint duo æquinoctia, vernũ & autumnale, hic ex adiunctis satis constat autumnale intelligere Hippocratem cum dicat, autumno, & circa æquinoctium. Quod dicit, & sub pleiadas haud dubiè perinde est ac si diceret, vsque ad occasum (intellige vero Hippocratem ac proinde etiam nos, de cosmico ortu, aut occasu signorum loqui) pleiadum. Nam pleiades est sydus quoddam locatum in tauro, oritur circa finem Aprilis: occidit circa initium Nouembris. Non potuit tamen tempestas illa multarum aquarum continenter cadentium, durare ab æquinoctio autumni vsque ad ortũ pleiadum. Nam hyems (quæ hoc tempore contineretur) sine aquis fuit. Ergo intelligit fuisse aquas multas, continentes, & molles à principio autumni, vsque ad occasum pleiadum. Id tempus est ferè duorum mensium, Septembris, & Octobris. Hoc tempore fuisse dicit pluuias multas. Intelligit vero non

confertas

confertas ac copiosas (tales enim vocare solet largas) sed numero multas hoc est, sæpe cadentes. Pluuias verò continentes, hoc est, non sæpe intercisas, sed longiusculas. Dicit etiam molles, & vt explicet quas vocat molles, addit, vt in austrinis. Nimirum flante austro solent cadere pluuiæ, quædam blandæ, sine frigore, atque vllo rerum rigore, sed placidæ, & sine impetu vehementi, aut strepitu. Tales sunt molles pluuiæ. Itaque duobus illis mensibus hoc modo pluebat. Sed cur cùm duos hos menses descripsisset, addidit statim, hyems austrina? an intermisit mensem vnum? videtur enim: siquidem, autumnus, hyems ver, & æstas, ternos habent menses, & quatuor his temporibus æqualibus duodecim mensium annus constat. Prætermisit ergo Hippo. mensem Nouembris, si hyems non incipit ante solstitium hyemale: quod fit mensis, Decembris exactis aliquot diebus. Sed non prætermisit. Non enim Hippocrates diuidit quatuor anni tempora, vt astrologi, qui rationem habent solstitiorum, & æquinoctiorum: neq; vt grammatici, qui numerant menses: sed vt medicũ decet, rationem habens mutationum, quæ in aëris temperie contingunt nimirum nobis tempus quòd insignitè frigidum, & humidum esse solet, est hyems, quod calidum & siccum æstas: quod temperatum, ver, quod in æqualiter calidum & frigidum, atque siccum, autumnus. Quiuis verò videat, has differentias temperiei, non respondere partitioni astronomicæ, aut grammaticæ. Nam mense Nouembris non minus friget aer quàm mense Februarij, imò verò fortasse aliquãto plùs: neque minus calet mense Maij quàm Augusti, neq; ergo per mensem Maium durat vernalis mediocritas, neq; per Nouembrem autumnalis. Quare meritò Hippocrates adiungit mensem Nouembris hyemi: æstati verò Maium, facitque ver, & autumnum, mensium binorum, hyemem, & æstatem, quaternorum. Incipit enim Hippocrati autumnus ab extortu arcturi, finitur occasu pleiadum. Hinc incipit hyems: quæ durat vsque ad æquinoctium vernum. Hinc incipiens durat ver, vsque ad ortum pleiadum. Hinc incipit æstas cuius prima pars est vsque ad ortum Canis, qui Compluti fit. 19. Iulij: secunda pars est ab hoc ortu, vsque ad ortum arcturi. Hanc partitionem scripsit idem Hippocrates libro 3. de dieta dicens. Annum certè in quatuor partes diuidunt,

uidunt, quas omnes fere nouerunt, hyemem, ver, æstatem, & autumnum. Et hyemem quidem, à pleiadum occasu, vsque ad æquinoctium vernum, ver autem ab æquinoctio vsque ad pleiadum exortum, æstatem verò ad pleiadum ortu, vsque ad ortum arcturi, autumnum ab arcturi ortu vsq; ad pleiadum occasum. Eãdem partitionem secutus est Plinius, qui libro 18. cap 29. ita scripsit, Ortus vergiliarũ æstatem inchoat, & occasus hyemem. Ab ortu Caniculæ flant venti, qui vocantur etesiæ, qui vt Aristoteles 2. metheororum dicit, sunt aquilonares, flantes interdiu, cessantes noctu, quia generantur illis diebus vrenda terra, geminato calore solis & Caniculę. Cessant ergo noctu cessante vltione. Fumigat verò illis diebus septentrionalis plaga, quia illa retinet tunc quoque humorem, qui ad generandum fumum est satis. Etesiæ igitur, hi venti sunt, & his diebus flant. Quamquàm Plinius & plerique astronomi à prodromis vocatis diebus (sunt hi octo ante Canem) incipere dicũt. Mihi videtur hic Hippocrates non aliter ac Aristote. intelligere nomine etesiarum ventos flantes post Caniculæ ortum, quandoquidem magnam æstatis partem descripserat, antequàm etesiarum mentionem faceret. Sed redeo ad hyemem. Hyems, inquit, austrina, pauci venti aquilonares, squalores. Totum quod ad hyemem pertinuit quale erat, ver. Sed austrina, quo pacto flauerunt venti aquilonares? aut quo pacto fuerunt squalores? aut si hi fuerunt, quo pacto fuit hyems tota quale ver? Certè non simul fuit hyems austrina, & aquilonia, ac squalida (neque enim potuit) sed diuersis temporibus. Narrat vero Hippocrates rem, vt est acta, prima hyemis pars, eaque maxima, fuit austrina, extremo mense hyemis, Februario scilicet, flare cœperunt aquilones: non hi quidem magni, sed quia tota hyeme nõ pluerat, potuerunt facilè squalorem facere. Atqui si quis interroget, qualis fuerit extrema hyems, aquilonarem dicemus: si verò nullius partis mentione facta, quis iubeat respondere, qualis fuerit hyems, respondebimus quod & Hippocrates totum quod ad hyemem pertinuit, hoc est tota simul hyems, quale ver fuit. Scilicet eo anno haud fuerunt magna frigora. Ver dicit fuisse austrinum & frigidum, additque, & pluuiæ paruæ, rarum fuit, austrinum esse & frigidum. Quia flante hoc vento solet remittere frigora, rarum

Dies Prodromi

quoque

quoque parum pluere. Nam in tota Europa (est verò Thasus in Europa) flante austro solent esse frequentes pluuiæ. Cæterum & si rarum, ita e enit. æstas magna ex parte fuit plena nubibus, tamen non concrescebant in pluuias. Etesię flauerunt paucæ & paruæ, paucis scilicet diebus, & non vehementer. Flabant sparsim, hoc est, nunc hàc, nunc illàc. Vnde intelligo Hippocratem describere modo tempestatem, quæ fuit non in vrbe Thaso vocatà, sed in tota insula, quæ etiam ita appellatur. Constitutio itaque huius anni hæc fuit, morbi verò qui sequuntur.

Cvm autem fuerit totus hic aeris status vergens ad austrina, & cum siccitatibus; ante ver, ex priori dispositione sub contraria & boreali fiente, paucis facti sunt causi, & his omnino stabiles, & paucis fluebat sanguis, neque moriebantur ex his. Tubercula verò circa aures, multis circa alteram erant, & ex vtrisque plurimis, sine febre erectè ambulantibus, quibusdam etiam parum incalescebant, extincta sunt omnibus sine noxa, neque suppurarunt cuiquam, vt quæ ex alijs causis. Erat autem figura illorum laxa, magna, effusa, sine inflammatione, Indolentia omnibus obscurè euanuerunt. Fiebant autẽ hæc pueris, iunioribus, ætate vigentibus, & horum plurimis in palestra & gymnasiis exercitatis: mulieribus verò paucis fiebant. Multis autem tusses ficcæ. Tussiebãt, & nihil extrahebant, & voces raucæ non multo post. Quibusdam autem etiam post quoddam tempus inflammationes cum dolore in testiculum alterum: quibusdam in vtrumq;. Quibusdam febres, quibusdam non. Laboriosæ hæ plurimis. Cætera verò quæ ad medicũ opificium spectant, sine morbo agebant.

Cvm cœpisset aeris temperiem à principio autumni describere, morbos tamen à principio veris incipit: eius scilicet veris, quod primùm post illum autumnũ secutum est.

Atque cùm descriptionem temporis vsque ad æstatis finem perduxerit, morborum narrationem vsque ad sequentem perducit hyemem. Merito quidem: nam verisimile est, neque mox cum intemperie aeris incipere graues ob eá morbos (sed tanto tempore post, quantum ad permutanda corpora sit satis) neque mox ac temperies aeris cessat, morbos ex ea natos extingui, sed tanto plus durare quanto opus sit, vt corpora corrigantur. Cum ergo (inquit) fieret totus hic aeris status austrinus & cum siccitatibus, id est, cum toto hoc anno flaret auster & non plueret. Dicitur verò vtrúque toto anno accidisse, quia vtrumque vix quadam anni particula defuit: nimirum autumni duobus mẽsibus solùm pluit, & vnico mense hyemis flauit boreas. Atqui ob huius particulæ hyemis siccitatem, dicit appetente iam vere quibusdam, haud multis, accidisse causos. Sunt hæ bilioſæ febres in genere tertianarum non intermittentium, hos dicit fuisse stabiles, hoc est, non mali moris, neque inopinatum quicquam medico afferentes. Paucis accidisse fluxiones sanguinis, quamquàm multis per id febrium genus soleat fluere de naribus, sanguine in superna ob calorem rapto: denique fuisse salutares, neque ex his homines interijsse. Alijs procedente vere circa alteram aut circa vtramque aurem facta dicit œdemata (talia enim sunt tubercula laxa, magna, effusa, sine inflãmatione, & sine dolore) multos verò non decubuisse ob hæc œdemata, sed erectos obambulasse: quosdam verò parum febricitasse: omnibus dicit extincta esse sine alia noxa: neque enim suppurasse, vt tumores qui ex alijs causis fieri solent (inflammationes scilicet, quæ ex sanguine, aut œdemata quæ ex alia crassiori pituita, aut etiam nonnũquam scirrhi, qui ex melancholico sanguine) sed euanuisse insensili resolutione. Hæc ait euenisse viris & agentibus ætates calidas, & exercitatis, mulieribus verò, aut frigidas ætates agentibus, aut degentibus in otio, paucis. Alijs etiam multis hoc ipso tempore dicit accidisse tusses siccas, quas vocet tusses siccas explicans, addit, tusciebant, & nihil extrahebant, & non multo postquã tussi corripiebantur, voces illis raucæ fiebant. Quibusdam verò horum ipsorum, etiam post quoddam tempus, postquã tussi laborabant, accidebant inflammationes cum dolore (vere scilicet inflammationes) in alterum aut vtrumque testiculum,

lum, quibusdam cum febre, quibusdam sine illa. Plurimis quidem (inquit) hæ inflammationes laboriosæ erant dum durabant. Nimirum dolebant vehementer. cætera verò, non indigebant manu chyrurgica, quia soluebantur sine vsti one aut sectione, denique omnino sine ferro, & igne. Hæc dicit acta toto vere. Causas horum omnium mox dicemus. Tumoris testiculorum ex tussi cusam esse in sympathia vocalium cum genitalibus, sectione 1. lib. 2. dicit ipsemet.

3 *ANte autem quàm æstas inciperet, & per æstatem, & per hyemem, multi eorum, qui iam multo tempore corrupti erant, cum tabe decubuerunt, quandoquidem & his qui ambiguè habebant, multis tunc cõfirmauit. Est autem quibus incœpit primum: his vrgebat natura in tabem, moriebantur autẽ celeriùs quàm solent hæc transigi. Alia enim & longiora; & in febribus existentia facilè ferebãt. Et non moriebantur de quibus scribetur. solũ enim & maximè morborum qui tunc fiebant, multos tabes peremit. Erant autem plurimis illorum pathemata hæc, horridæ febres continuæ; acutæ, omnino quidem non intermittentes, figura autem semitertiana, vnò quidem die leuiores, altero autem exacerbescentes, & semper acutiores fientes, sudores verò semper, non per totum. Frigus extremorum multum, & vix recalescebãt, alui turbatæ, biliosæ, paucis sinceris, tenuibus, mordacibus, frequenter dessidebant. vrinæ tenues, & crudæ, & decolores, & paucæ, aut crassæ, & pauca subsidẽtes; sed cruda quadam, & intempestiua subsidentia spuebant autem exigua, densa, cocta, modicũ quidem vix excreantes. Quos verò violentissima vrgebant, neque exiguum cocta, sed perfectè cruda expuebant. Fauces autem plurimis horum à principio, & semper dolebant rubræ cum phlegmone, fluxiones paucæ, tenues, acres. celeriter arescebant, & malè habebant, semper fastidiebant omnes cibos, non sitiebant, & delirabant omnes prope mortem, in tabidis ergo hæc.*

Si modo morbos totius æstatis, & autumni, & hyemis, sermone complectitur, quo pacto paulo post facit transgressionem ad morbos autumni, quasi de solis morbis æstatis dixerit? sin minus cur dicit modo, antequam æstas inciperet, & per æstatem, & per hyemem? certe modo de morbis qui in fine veris inceperunt, & vsque ad vltimam æstatis partem durauerunt, dicere incipit: sed quia, vt procedēte sermone patere poterit, fuerunt illo anno duplices tabēs, & extinctis his qui in prima estate sunt facti tabidi: subcreuerunt aliæ tabes minus læthales, quorū multæ per hyemem totam productæ sunt. De tabidis incipiens dicere, dixit per æstatem, & hyemem multi tabidi sunt facti. Atqui, quia alij morbi præter tabes subcreuerunt recedente iam æstate, finito sermone de prima deterrimaq; tabe, ad morbos vltimæ æstatis & autumni, & hyemis transgressus est. Ergo inquit, multos, eorum qui nondum decubuerant, sed superiori tempore corrupti erāt, hoc est in thoracibus corruptionem cœperant contrahere, ex destilatione (hi erant tussiculosi) tunc cum tabe decubuisse: atque his qui ambigue habebant, hoc est, quorum tabes latebat adhuc (nam semper tussicula illa diutius durante quædam tabis suspitio fit, si simul videantur præter rationem extenuari) tunc primum apparuit manifeste. Quibusdam etiam dicit incepisse primùm. Hoc est prius, cum scilicet alijs cepit tussis, cœpisse quibusdam apertam tabem, his scilicet, qui natura erant tabidi. Tales vocantur quoddam genus hominum quibus thorax est angustus, & spatulæ eminentes alarum modo, & caput fluxionibus opportunum. Ex his facilè constat, non esse quòd Gal. putet, verba hæc. Quibusdam primum incepit, bis natura vergebat ad tabem: interposita esse errore librarij, ac non potius genuina Hippocratis. Non enim dicitur (vt ille intelligit) eos quibus natura vergebat ad tabem nunc primum cæpisse tabescere, ante nunquàm lesos, sed vt ego explicui, cepisse primum tabescere, cùm alij tussi solum corripiebantur. Citasse etiam Galenum hæc verba falsò in commentarijs Aphoris. corrupisseq;, memini mè alio loco indicasse. Sed redeo ad Hippocratem. Explicās quam periculosa fuerit hæc tabes, dicit, moriebantur citius quā solent hæc tranfigi. Hoc est, citius etiam moriebātur, quàm ex tabe mori solent homines. Nimirum ex tabe pauciſſimi

euadunt,

euadunt, sed tamen ægrotant longiusculè antequàm moriantur. Cum enim tabes non succedit morbo acuto, sed à principio fit, vel ex catharro, solet durare quæ breuissima est, annum integrum. Nam aliam dicit ipsemet Hippocrates lib. de internis affectionibus, quæ tres annos durat, aliã quæ etiam nouem. Verùm hæ tres species tabis sunt quæ non fiunt ex morbo acuto: quæ ex morbo acuto fit, vt ex pulmonia, pleuritide, aut inflammatione visceris cuiusuis, cùm longissimè, interimere solet intra quatuor menses. Hæ verò quæ hac tempestate acciderant, etiam citiùs interemerunt. Nam abeunte vere cæperant, & plerique ante æstatem mediam mortui sunt. Quod tempus vix duorum mensium est. Itaque dicit, ex multis morbis qui tunc fiebant, solos tabidos multos homines interemisse, hosque citius solito. Nam alios (inquit) morbos & longiores, & cum febribus, de quibus scribetur statim, melius ferebant, & euadebant. Sed dubitare continget hoc loco, cur dicat Hippocrates morbos de quibus mox scribetur, fuisse longiores, & cum febribus, quasi tabes breuior sit quàm febres, quarum longissimæ vix per alteram anni partem protractæ sunt: atque, quasi tabes hæc sine febre fuerit, quæ non tantum habuit hecticam, quàm alioqui solet, sed etiam semitertianas, vt mox dicit. Verum intelligi debet, nõ simpliciter illos morbos longiores fuisse tabe, quæ vt paulo ante diximus annũ integrum durare solet cum est breuissima, sed durasse illos morbos longius tempus, quàm tabidi expectarunt, quia interierunt citius. Illos etiam dicit fuisse in febribus, quia aut ipsimet erant febres morbi, aut ex febribus fiebant, tabes verò non ex febre fit, sed eam potius facit, aut cum ea complicata est, velut hæc tabes cum semitertiana. Erãt (inquit) plurimis horum pathemata hæc, febres horridæ, continuæ, acutæ, omnino non intermittentes. Erat autem figura semitertiana, vna quidem die leuiores altera autem exacerbescentes. Merito quidem huiusmodi sunt febres semitertianæ, quia cùm ex quotidiana, & tertiana compositæ sint, altera die habẽt duas exacerbationes Gale. ex hoc loco colligit, non dictam fuisse ab antiquis semitertianam quãcumque ex quotidiana, & tertiana compositam, sed eam solum quæ continua, & acuta, & horrida sit, eam verò ex quotidiana continua, & intermittente tertiana cõstare. Ego vero

nihil

nihil moror, si quis velit dicere, quatuor esse semitertianarum species, continuas tres, cum scilicet continua est vtraque aut altera, vnam intermittentem, cum vtraque est intermittens. Hippocrates enim non in eo est modo vt diffiniat quæ sint semitertianæ febres, neque hic erat locus, sed refert quales semitertianæ illa tempestate cum tabe coniunctæ sunt. Ego nihil minus volo, quàm extorquere ab authoribus plusquam illi dicere velint. Reliqua in tota narratione sunt parum obscura. In vrinis vocat subsidentiam intempestiuam, eam quæ antequàm coctus sit succus fit, uelut in pituitosis morbis accidere solet. Solet enim fieri ex succo crudo, morbo etiam incipiente, quiddam bonæ subsidentiæ simile, quod adeo simile esse solet, adeoque incautis medicis imponere, vt bene faciat Hippocrates, considerans, non solum an candida & læuis sit, sed etiã an tempestiua. Hoc enim signo apertissimè distinguetur cruda à bona subsidentia. Cum enim ex aliorum omnium signorũ concursu constat morbum in principio esse, constat non esse subsidentiam benè concoctam. Sputa dicit fuisse cocta modicum quiddam crassa & alba. Ego intelligo dici cocta modicè, nõ quòd cocta verè sint, ne tantillum, sed q̃ coctis hactenus similia, quòd crassa. Verum eam crassitiem vsttione comparatam non coctione esse, satis constat, siquidem sputa sunt illa rotunda, de quibus in prognostico scriptum est, & quæ Hippocrates ipse. 6. epid. dicet delirium prænunciare. Fauces sunt partes oris inter gulam & laryngem. Erant multis illorum, vt ex descriptione patet, phlegmone Erysipelatide affectæ.

4 *IN æstate autem iam & autumno febres multæ, continuæ, non vehementes, longæ autem ægrotantibus neq; in alijs difficilis tolerantiæ factæ sunt habentibus. Alui turbatæ plurimis admodum sine molestia, & nihil notatu dignum lædebant. Vrinæ plurimis boni coloris, & puræ, tenues autem, & post tempus circa iudicationem concoctæ, tussientes non valde, neque extussiebant difficulter, neque fastidientes cibos, sed offerre omnino licebat. Vniuersim quidem subægrotabant tabidi non tabido modo, febribus*

cum

cum horrore parum sudantes. Aliter alij, vt erraticè paroxysmis correpti, omnino quidem non deficientes, paroxysmis autem laborantes tertiano modo. Iudicabãtur quibus horum breuissima fiebant ad vigesimum diem, plurimis autem circa quadragesimum, multis autem circa octogesimum. Est autem quibus neque hoc modo, sed erraticè & sine iudicatione deficiebant. Horum autem plurimis non multum tempus deficientes reuertebantur febres rursum, ex recidiuis autem in eisdem periodis iudicabantur. Multis autem eorum sic producebantur, vt per hyemem ægrotarent. Ex omnibus autem qui descripti sunt in hac constitutione, solis tabidis lethalia acciderunt, in alijs verò febribus non facta sunt.

Hic describit æstatis vltimę, & autumni, & hyemis morbos. Quo loco intelligebant quidam enarratores non dici alios morbos a prioribus diuersos, sed de eisdem tabidis esse adhuc sermonem, & illud vnum dici, quomodo inclinante iam æstate habere cœperint tabidi. Gale. contra putat ad alios morbos fieri transgressionẽ missis tabidis. Nam quod primo dicitur, haud posse ad tabidos referri dicit, quod verò deinde dicit, vniuersim qui subægrotabant tabidi non tabido modo febribus cum horrore, putat per errorem scriptorum ex margine fortasse esse insertum. Ego verò non ita puto, neque enim est quod me cogat ita suspicari, sed Hippocratem hic describere morbos, qui à declinante æstate inceperunt, eos verò fuisse varios, magna ex parte febriculas quasdam longas, quibus aderant accidentia quæ describit, inter quæ, quibusdam tusses cum excreatione facili. Rursum etiam inter alios morbos, subcreuisse denuo tabes prioribus similes, mitiores tamen & salubriores. Quod vt significaret, quasi extenuatione vtens dixit, subægrotabant tabidi nõ tabido modo: his etiam dicit fuisse febres cum horrore, & sudore, sed exiguo: atqui febrem plerisque esse eiusdem figuræ tertiano modo repetentem, alijs tamen alterius, & erraticas. Quod de iudicatione addit, ad omnes illos morbos qui varij fuerunt, referri debet.

Nimirum

Nimirum illorum quidam iudicabantur vigesimo, quidam quadragesimo, vel circa quadragesimũ, quidam circa octogesimum, quidam soluebantur paulatim, latèter, & sine iudicio, atque variè, hoc est incertis diebus, multi postquam soluti videbantur, paulo post reuertebantur, durabantque rursum totidem dies, & eisdem periodis iudicabãtur. Quidam producebantur etiam per totam hyemem, hi morbi erant de quibus paulò ante dixit, alios longiores morbos, & infebribus fientes facilè ferebant. Tota hæc constitutio ita nabuit, & quod ad aeris mutationes & quod ad morbos attinet Erit tamen operepretium causas eorum quæ facta sunt explicare, Accebit verò hoc loco, quædam ad totũ hoc opus necessaria principia dicẽdo immorari, hinc sumpto principio. Cùm morbi qui quauis tempestate accidũt, tales sint, & cum talibus accidentibus fiant, non ob simplicem causam, sed ob multarum concursionem, nequaquàm sciri possit, qui, ex quibusuis tempestatibus nati sint fieri, nisi in causas illas omnes resolutio fiat, sitque antea perspectissimum, cuiuscunque causæ seorsum qui morbi familiares sint. Causæ verò hic sunt duplices, quædam quæ ad causam quæ facit pertinent, hoc est ad ipsum aerem (mõstratum enim est prius communium morborum hanc esse causam) hæc sunt, regio, anni tempus, pluuiæ, & siccitates, flatus, qui aut boreales, aut australes sunt: quædam quæ ad causam quæ accipit, hoc est ad ipsum apparatum qui in hominibus ægrotaturis est, pertinet. Hæc sunt, naturæ propriæ illorum ætates, & victus. Et in naturis, temperamenta, & cõpositio: in compositione, quidã modi: cuius modi est quem modò dicebamus in paratis ad tabem, & illæ præcipuè differentiæ, adstrictio, & laxitas corporum. Qui morbi cuique harum causarum sint proprij, alijs locis scriptũ est ab Hippocrate, & à nobis monstratum; eritque nobis modo petitio. De naturis hominum generatim, illud sciri expedit similes in morbos similes facilius incidere, difficilius in contrarios, calidos ergo in calidos, frigidos in frigidos. De ætatibus Hippocrates hæc in aphorismis scripsit. Per ætates hæc accidunt, paruis quidem & recens natis pueris aphthæ, vomitiones, tusses, vigiliæ, timores, vmbilici inflammationes, aurium humiditates. Ijs qui ad tempus dentitionis accedunt, gingiuarum pruritus, febres, conuulsiones, alui pro

fluuia,

fluuia, maximè cùm edunt dentes caninos, & crassissimis puerorum, & ijs qui duras aluos habent. Vbi ætate paulum processerint, tonsillæ, vertebræ quæ in occipitio est ad anteriora luxationes, asthmata, calculi, lumbrici rotundi, & ascarides, verrucæ pensiles, satyriasmi, strumæ, & alia tuberacula, præcipuè verò prædicta. Grādioribus adhuc & ad pubem accedentibus, horum quidem multa, & febres cronicæ magis, & ex naribus, sanguinis fluxiones, iunioribus sanguinis spuitiones, tabes, febres acutæ, morbi comitiales, & alij morbi, maximè autem prius dicti. Ijs qui hanc ætatem excesserunt, asthmata, pleuritides, perineumoniæ, lethargi, phrenitides, causi, diarrheæ diuturnæ, choleræ, dysenteriæ, lyenteriæ, hæmorroides. Senibus accidūt difficultates spirandi, desillationes tussim afferentes, stillicidia vrinæ, difficultates vrinæ, articulorum dolores, renum mala, vertigines, apoplexiæ, mali habitus, pruritus totius corporis, vigiliæ, ventris & oculorum & narium humiditates, hebetudines oculorum, glaucedines, difficiles auditus. Quod ad cōpositionem attinet, quacumque parte quisque malè compositus est, ea est imbecillis. & proinde illius morbis opportunus. Velut qui angusto est thorace, morbis thoracis: qui densi sunt corpore, insalubriores sunt, vt ipse Hippo. lib. de alimento scripsit. Incidunt enim in omnes morbos ex putredine facilius, solum externis causis quæ sola alteratione afficiunt, magis resistunt quàm rari. Victus, si puros ab excrementis facit homines, salubres etiam facit: si impuros, ad tales morbos facit paratos, qualia excrementa congeri facit. De regionibus lib. de aere, locis, & aquis scriptū esse ab Hippocrate antea diximus. Fuerūt qui dicerent, regiones nihil facere ad morbos, neque Hippocratem hac causa in initio narrationis dixisse in Thaso, sed solum signi gratia, velut dixit Dromeadæ vxor, non quòd interesset aliquid esse Dromeadæ, aut Philini. Sed hi apertè falluntur. Nam si venti & pluuiæ aliquid faciunt, certè & regiones faciunt, cum non omnes eisdem ventis æque expositæ sint, neque eque assiduis pluuijs: cumque alijs solum sit aridum, alijs aqua redundans, quare fit vt vni oppido aut regioni eadem tempestas noxia, alijs sit etiam vtilis. Velut cū anni constitutio est siccioribus vrbibus, præ siccitate insalubris; Complutenses ob oppidi naturalem humorem solent saluberiter

briter degere, contra humidioribus annis insalubertimè. Sed cur Hippo. non descripsit Thasum, dicens ad quam partem mundi pertineat, & quem positum habeat? an satis putauit dicere in Thaso, quasi de nota prouincia ad notos suos & conterraneos; diceret? velut ego modo, satis putarem dictum Compluti, si quid huiusmodi narrare vellem. Est verò Thasus versus meridiem, Thraciæ vicina, maritima, ac proinde temperata, paulo fortasse calidior. De anni temporibus ita scriptum est in aphorismis. Vere, insaniæ, & atræiles, & comitiales, sanguinis fluxiones, & anginæ, & grauedines, & rancedines, & lepræ, & tusses, & impetigines, & papulæ multæ, & tubercula, & articulares morbi. Aestate autem aliqui eorum, & febres continuæ, & causi, & tertianæ plurimæ, & quartanæ, vomitiones, alui profluuia, lippitudines, aurium dolores, oris exulcerationes, genitalium putredines, & sudamina accidunt. Autumno verò multi æstiui morbi, & febres quartanæ, & erraticæ, & splenes, & hidropes, & tabes, & vrinæ stillicidia, leuitates & difficultates intestinorum, coxæ dolores, anginæ, asthmata, ilei. morbi comitiales, furores, & melancholiæ. Hyeme autem pleuritides, pulmonis inflammationes, lethargi, grauedines, rancedines, tusses, dolores pectoris, laterum, lumborum, & capitis vertigines, & apoplexiæ. De pluuijs & siccitatibus eodem lib. scriptum est. In constitutionibus in summa, siccitates imbribus sunt salubriores, & minus lethales, morbi per assiduos imbres magna ex parte fiunt, febres longæ, alui deiectiones putredines, epilepsiæ, apoplexiæ & anginæ: per siccitates autem, tabes, lippitudines, articulorum dolores, stillicidia vrinæ, & dysenteriæ. De flatibus libellus quidam nomine Hippo. circumfertur, quem haud absre fuerit ad hanc doctrinam perlegere. Sed & in aphorismis optime est scriptum de morbis, quos flatus patiunt. Austri, inquit, auditum hebetantes, caliginosi, caput grauantes, pigritiæ afferentes dissoluentes, quando ista præualuerit, huiusmodi in morbis patiuntur: si autem boreale tempus sit, tusses, fauces, ventres duri, difficultates vrinæ, horrores, dolores laterum & pectoris, cura ita præualuerit, huiusmodi in morbis expectare oportet. Hæc sunt quæ singulis causis per se succedere nata sunt. Vt hæ componuntur variæ, ita variæ morborum complicationes accidunt. Cùm annus est tepestiuus

hoc est,

hoc est, cùm suo quidque tempore fit nulli morbi populares, & communes fiunt, sed sparsi, ijque non multi neque graues, & sunt in eorum genere, qui cuique tempori sunt familiares. Sed cùm est intempestiuus, vt euariat à tempestiuo, ita à salubri, atque si in idem genus intemperiei totus annus euariat, communes, & illi intemperiei analogi fiunt, velut si totus australis, aut totus borealis, totus pluuiosus, aut sine pluuijs: si verò inæqualiter euariet à tempestiuo, variè etiam afficiuntur corpora. Velut in hac tempestate, cum plerique laborarent ob austrum parotidibus, & tussi & deinde tabe, nonnulli ob aquilonem, febribus ardentibus laborauerunt, quia magna ex parte annus fuit australis, tamen quædam etiam pars anni fuit borealis. Rursum hic animaduertendum est, cum res variè dispositæ ab eadem causa efficiente afficiuntur, si causa quæ facit est vehemens, omnes eodem modo affici, si est debilior, afficiuntur variè, quæuis earum, vt pati nata est. Quia quod fit semper, refert naturam causæ efficientis & materiæ, illius verò magis quod magis prævalet. Cùm ergo aeris corruptio magna est, omnes ferè homines, vt cumque sint variè parati, ad idem morbi genus trahit: cum exigua, facit quidem eos ægrotare, morbi verò non adeo retinent vnam speciē, sed cuiusque hominis victum aut apparatum referunt, plus aut minus, vt maior aut minor causa est. Hinc fit vt morbi communes, semper incipiant ab sparsis, & in sparsos finiantur. Nimirum causa omnis magna, incipit à parua, & parua rursum fit, cum finitur. Verum neque hi sparsi qui communes antecedunt, adeo varij sunt, ac alij sparsi solent, sed habēt semper aliquid commune: neque communes sunt adeo ijdem, vt non habeant quædam symptomata diuersa. Quia vtrique fiunt ab eadem causa, & vtrique in varie affectis hominibus. Rursum cuiusque temporis morbi, non tam ob præsentem aeris constitutionem fiunt, quam ob antecedētis temporis: quia non statim ac aer à tempestiuæ mediocritate euariat, corpora ægrotant, sed cum per aliquas moras male affecta sunt. Neque verò aeris quæuis temperies extrema, sequenti tempore morbos affert, sed quæ à sequenti non emendatur. Nam aliter semper esset tempus insalubre. Quia hyeme semper est magnum frigus, & æstate magnus calor, sed corrigunt sese mutuis vicissitudinibus. Cum ergo

sequens tempus non corrigit intemperiem antecedentis, semper fiunt morbi referentes intemperiem vtriusque, antecedentis verò magis. His semel intellectis, haud fuerit difficilè intelligere causas eorum, quæ præsenti tempestate contigerunt, & alia quæuis contigerint. Toto autumno, & tota hyeme, nulli insignes morbi acciderunt corporibus nondum manifestè affectis. Appetente iam vere, febres ardentes factæ sunt, ob antecedentem tempestatem, qua flauerunt aquilonares venti, qui siccitatem, & squalorem inferentes, succos bilioſos mouerí fecerunt. At dices, exigua certe causa fuit, breuis tempestas borealis post longam australem. Atqui proinde paucis, iisque bilioſissimis factæ sunt, neque malignæ, neque magnæ, sed boni status, & per quas sanguis non fluebat de naribus, vt solet per febres huiusmodi, quia non erat tanta vehementia caloris, qui sanguinem fundi per superna faceret. Sed neque bilioſissimis factæ hoc tempore hac occasione essent febres ardentes, si hyems fuisset qualis consueuit, frigida, & pluuioſa, vt congestam alioqui bilem cohibere posset: tamen quia æstate congesta fuerat in bilioſis multa bilis, ita vt soler, & eam hyems non extinxerat, sed retinebatur in corporibus, mediocri illa hyemis temperie tantisper cohibita, quatenus tempus vel modicè in siccius mutaretur, bilioſis ergo hæc euenerunt. Hoc ipso tempore pituitoſis acciderunt œdemata post aures, & tusses. Sanguineis, inflammationes in testiculis, sed omnia hæc fuerunt leuia, nimirum nondum causa erat magna, proinde neque magna neque valde communia mala faciebat, sed varia in variis corporibus, œdemata verò erant laxa & flatuoſa, quia hyems neque multã neque crassam pituitam fecerat, & capita multis flatibus austrinis repleuerat, proinde fiebant minimè apta suppurationi, vt alia œdemata, sed resolutioni insensili. Sed quãquam varia sparsaque erant hæc mala, habebant quiddam, quo communem causam iam referebant. Causa enim quæ maximè affecit illo anno fuit Auster, proinde membra illa male affecta sunt, quæ maximè flatibus implentur semper, caput scilicet & thorax & genitalia. Caput enim & thorax respiratu semper implentur aere, genitalia sunt fistuloſa & spirituoſa, inflanturque facilè. Quoniam ergo flatibus erant admixta quæ tunc temporis abundabant excrementa, in hæc

membra

membra decubuerunt. Facit verò auster maiores repletiones spirituosas, quàm aquilo, quia crassus est, & nō permeat violentius per corpora, sed immoratur. Itaque illa tempestate pituita fuit, neque multa neque crassa: sed quia hyems calida fuit & austrina, fuerit salsa. Tenuis ergo & salsa destillare cepit in pulmonem; tamen quia tenuis erat, non extussiebatur: nam crassitie quadam indigent, quæ sunt tussi excreanda. Cum hæc fierent, & tempestas austrina adhuc duraret, certè duratione ingraueſcebat causa, ac proinde etiam morbi, vsque adeo vt incipiente iam æstate, & quia auster, quo flante omnia solent putrescere, durabat, & calor æstatis accedebat, & corpora erant iam cepta corrumpi, fluxione illabente in pulmonem, multis eorum qui tussiculosi fuerant, tunc pulmone apertè putrescente, tabes confirmata est: quæ quidem paratis ad tabem, prius etiam fuerat confirmata: atqui si tunc saltem austrini flatus cessassent, magnæ fuissent tabes, at verò quæ possent iustum ac consuetum tempus expectare, tamen durauit tota æstate copiosa caligo, & multus auster. proinde adeo lethales fuerunt, vt omnes ferè tollerent, eosque citissimè, vt antequam æstas iuclinaret interierint: fuisse verò adeo pernicioſas tabes, ex his quæ coniungebantur, accedebantque illis, facilè intelliges.

Sectio secunda, siue constitutio temporis. II.

1 *IN Thaso ante autumnum hyemes non tempestiuæ, sed repente in borealibus & austrinis multis, humidæ, & prærumpentes. Hæc autem fiebant huiusmodi vsque ad occasum pleiadum & sub pleiades hyems autem borealis, aquæ multæ, largæ, magnæ, niues; mistæ serenitates plerumque. Hæc autem fiebant quidem omnia, frigora autem non admodum intempestiuè. Iam autem post brumalem solis conuersionem, & tunc cum Zephyrus flare incipit, vltima bruma magna: aquilones multi, niues autem & aquæ, continenter multæ, & cœlum procelloſum & nubi-*

loſum. Hæc autem durabant & non remittebant vſque ad æquinoctium. Ver autem frigidum, boreale, aquoſum, nubiloſum; æſtas non admodum vrens fiebat. eteſiæ continenter ſpirabant. Mox circa arcturum in borealibus admodum multæ aquæ.

MVLTA ſunt in ſuperiori ſectione dicta, ad omnia quæ toto hoc opere cõtinentur neceſſaria, quæ ſemel dicta eſſe ad expeditam facilemque eorum quæ ſequuntur enarrationem, multum refert. Quæ proinde memoria ſemper teneri oportet. Hæc ſunt, quæ de quatuor temporibus anni, & de eorum naturis dicta ſunt, vtque non ſint medicis quatuor anni partes æquales, ſed autumnus incipiat ab ortu arcturi, finiatur occaſu pleiadum, hincque incipiat hyems, duretq; vſque ad æquinoctium vernum, ver ab hoc æquinoctio vſque ad ortum vergiliarum, ab harum ortu æſtas ſit vſque ad autumnum: vtque hyems & æſtas longiores anni partes ſint, & in alias diuidantur. Hæc itaque & quæ de morborũ vulgarium ſpeciebus, communibus inquam & ſparſis, & de cuique tempori familiaribus dicta ſunt, vtque communes ab ſparſis ſolent incipere, & in ſparſos finiri, vtque in tempore tria præcipuè conſideranda veniant, an frigidum, an calidum, an pluat, aut non, an venti perflent, an non: hæcque cum eo quod tempori ſolet eſſe tempeſtiuum conferenda ſint, vt conſtet an tempeſtiua ſint, an intempeſtiua. Et cognitis malis quæ ex quacunque cauſa per ſe fieri nata ſunt, qualia ex quacunque conſtitutione, quæ quouis anno contigerit, fieri ſit conſentaneum, facilè conſtare poſsit. Hæc inquam ſemel nobis dicta ſint. Nomen hyemis (eadem ratio eſt veris & æſtatis & autumni) nunc dicitur de tempore quo frigus ſolet vigere, hoc eſt, vt diximus à pleiadis ad æquinoctium: nunc de tempore frigido, quodcumque contingat eſſe hyemi ſimile in initio huius dictionis nomen illud hyemes, ſignificat, acſi diceretur, frigora magna. Vbi dicitur hyems autem borealis, & rurſum, vltima hyems magna, ſignificatur ſtatum illud certum tempus hyemis. Frigora verò illa autumni non acciderunt tẽpeſtiuè, quia multo antequam cõſuetum eſt, ſed repentè, quia mox poſt æſtiuum calorem ſuperioris anni. Ea frigora dicit fuiſſe humida, hoc

da, hoc est cum pluuijs, borea & austro flãte, alternatè scilicet. Ea durarunt vsque ad occasum pleiadum & sub pleiadis, hoc est ipsis diebus pleiadum, velut in aphorismo dixit, sub cane, hoc est in diebus caniculæ. Constat verò illud & sub pleiadis esse declaratiuum. nam quid aliud est dictu durarunt ab initio autumni vsque ad occasum pleiadum, quàm sub pleiadis? Non enim posse illud, sub, perinde significare, ac si diceretur, post pleiadas, vt forte quispiam posset suspicari, sequentia verba declarant, nam addit, hyems autem borealis, quasi narratio ad occasum pleiadũ solum peruenerit. Hyeme dicit flasse boream, aquas multas, largas & magnas, multas scilicet numero, largas, id est, copiosas & affatim ac largis imbribus cadentes, magnas verò tempore longas, scilicet non trium duarumve horarum. Has dicit fuisse non aquas solum: sed admistis niuibus. Plerunque dicit admistas serenitates. Quod qua ratione fieri possit per aquas multas largas & magnas, fortasse dubitet aliquis. Sed hic nihil aliud significatur, quàm inter pluuium tẽpus consueuisse esse serenum, nõ nubilosum. Velut post brumalem solis conuersionem quæ à solstitio fit, fuisse mox dicet. Frigora dicit prima hyeme nõ fuisse admodum intempestiua. Nimirum etsi frigora erant magna, non erant tamen à natura temporis aliena. Videtur ergo prima hyems à sua temperie, humiditate magis & ventis, quam frigore recessisse, autumnus verò frigore magis. Vbi dicit post brumalẽ conuersionem, & tunc cum Zephyrus flare incipit, legũt quidam, incepit, intelligentes nimirum Zephyrum perflasse illa tempestate: quod cõstat repugnare ijs quæ mox sequuntur, hyems magna aquilones multi & niues. Nimirum illud, hyems magna, non significat maiorem tempore. Mam cum sit tempus constitutum vsque ad æquinoctium, non potest esse maior minorve, sed significat hyemem vltimam fuisse magnam hyemem, hoc est valde frigidam. Tamen si Zephyrus flaret, verisimile est frigora placatum iri. Placida enim tempora esse solent flante hoc vento. Est verò hic qui flat ab occidente. Deinde si hic flare ab eo tempore cœpisset, non fuissent multi aquilones eo tempore: sed re vera Hippo non dicit flare cœpisse Zephyrum: sed quasi describens quod tempus diceret, dixit post hyemalem conuersionem, & addidit tunc cum Zephyrus flare incipere solet. Ni-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

mirum vt narrat Plinius, Zephyrus nominatus ver inchoat, aperitque terras. Scimus tamen ver inchoari, & terras aperiri, incipereque herbas proferre vltima hyemis parte. Nimirum hyems habet partes tres, prima est tempus mittendi semina, ab occasu pleiadum vsque ad solstitium, secunda est tempus quod vocatur sub solstitium: sunt duo menses mediæ hyemis December & Ianuarius, vltima est tempus inserendi vocatum à Græcis, mensis scilicet Februarij, & initium Martij vsque ad æquinoctium. Hoc tempore inchoatur ver, aperiuntur terræ, inseruntur arbores, flat Zephyrus. Hipp. ergo nunc, quasi diceret tota reliqua hyeme post solstitium, non tantum tempore sub solstitio: sed vltima etiam parte hyemis, dixit. post solstitium & tunc cum Zephyrus flare incipit vltima hyems magna. Nimirum hic, nomine vltimæ hyemis, intelligit duas vltimas partes. Quod vt rursum explicaret, addidit, hæc durabant, & non remittebant vsque ad æquinoctium. Aquas hac vltima hyeme dicit fuisse, non minus quam prima, multas continéter. Videbitur autem non posse fieri, vt essent multæ, & continenter fierent. Nam ξυνεχῶς hoc est continenter, Græcis autoribus significare solet, quod citra intermissionē. Si verò aquæ non intermittebant, non multæ, sed vnà aut saltē paucæ erant. Tamen significatur fuisse multas aquas toto illo tempore, non citra intermissionem pluendi, sed citra intermissionem repetendi. Velut solemus dicere laborasse hominem febre tertiana totum mensem continenter. Ver quoque dicit factum simile vltimæ hyemi, æstatem primā minus vrentem quam solet, secunda æstate continenter fuisse ęteſias, quod ad attēperandum calorem non parū faciebat, atque adeo vltimis iam diebus æstatis prope arcturum, superueniſſe aquilonē cum multis aquis. æteſias enim esse flatus quosdā boreales diximus antea, hoc est boreæ ꝓximos non ipsum boream. Sed de æteſijs antea dictum est satis.

2 *CVm fieret autem totus annus humidus & frigidus & borealis, per hyemem quidē salubriter habebant maxima ex parte. Ante ver autem multi quidem atque adeo plurimi degebant morbidè. inceperunt ergo primum ophthalmiæ cum fluxione, cum dolore, humidæ, crudæ,*

parue,

paruæ, lippæ, pleriſque difficulter erumpentes, plurimis autem reuertebantur, defecerũt tardius ad autumnum. æſtate autem iam & autumno, dyſenteriæ, & teneſmi, & lyenteriæ, & diarrhœæ bilioſæ, tenues, multæ, crudæ, & mordaces: quibuſdam autem & aquoſæ, multis etiam efflu-xiones cum dolore bilioſæ, aquoſæ, ramentoſæ purulentæ, ſtranguriæ, non renalia, ſed his pro alijs alia. Vomitus bilioſi, pituitoſi, & crudorum ciborum reiectiones. Sudores omnibus, vndique multa humiditas. Fiebant autem hæc multis erectis & ſine febre, multis verò febricitantibus, de quibus ſcribetur: In quibus autem apparebant omnia quæ ſcripta ſunt cum dolore, tabidi autumno iam & ſub hyemem. Febres continuæ, & pauciſſimis illorum ardentes, diurnæ, nocturnæ, ſemitertianæ, exquiſitæ, quartanæ, erraticæ. Singulæ autem ſcriptarum febrium multis fiebant. Ardentes ergo pauciſſimis fiebant, & minimè ægrotantium hi laborabant: neque enim ſanguis eis fluebat, niſi parum admodum & paucis, neque delirabant. Alia autem omnia tolerabilia. Fiebat autem his iudicium bono admodum ordine. Plurimis cum intermittentibus ſeptem & decem diebus. Neque mortuum aliquem noui tunc in febre ardente: non fiebant autem tunc phrenitica. Tertianæ verò plures quidem quam cauſi, & magis laborioſæ. Bono autem ordine omnibus his à prima præhenſione quatuor periodos, in ſeptem autem perfectè iudicabantur. Neque reuertebantur cuiquam horum. Quartanæ autem multis ab initio quartano ordine incipiebant. Quibuſdam autem, non paucis ex alijs febribus & morbis, abſceſſus in quartanas fiebant, longæ autem, & vt conſuetum eſt his, & adhuc longiores, incidebant. Quotidianæ autem & nocturnæ, & errantes multæ, multis, & multo tempore, durabãt, & erectis, & decumbentibus. Plurimis autem horũ ſub pleiada, & vſque ad hyemem, febres conſequebãtur.

Merito quidem per autumnum & hyemem salubriter degerunt, quia nondum intemperies affecerat adeo corpora, vt morbis corriperentur. Non enim putandum est, statim ac tempestas aliqua incipit intempestiua fieri, morbos multos accidere, sed in posteriorem aliquam tempestatem incisuros, maximè cum tempestas alicui contrariæ succedit. Tunc enim multo tardius in contrariam affectionem corpora transferuntur. Velut in hac narratione, dicitur autumnus frigidus & humidus successisse æstati, quã certum est siccam & calidam fuisse. Cum enim annus intempestiuus esse cæperit ab autumno, superior æstas fuerit qualis esse solet. Igitur bona pars autumni, & hyemis emendandis corporibus insumpta sit, manifestè autem læsa non fuerint vsque ad finem hyemis, ab eo tempore, toto reliquo anno ægrotauerint. Atque morbi quidem nulla anni parte videntur fuisse omnino communes, sed sparsi, tamen quia ex communi causa, puta aeris intemperie nati sunt, semper habuerunt quiddam commune: atque, quia vnica illa causa quædam faciebat per se, quædam ex accidenti, erat instar multarum causarum. Quo factum est, vt illo saltem anno nunquam omnino sparsi morbi, in communem aliquem migrauerint. Laborabant omni fluxionum genere, in oculos quidam, alij in intestina, in vrinæ vias alij, aut in ventriculum: alij sudabant, redundante multo succo in omnibus, neque quidem eodem succo in omnibus, sed vario in varijs, quouis hominum congerente multum, eius qui sibi naturaliter congeritur. Quia frigus aeris, retineri facit naturale effluuium in quocumque. Quare frigus repleri facit, frigidos frigidis succis per se, & calidos calidis, per accidens. Humiditas aeris replet quidem per se aqueis succis, tamen ex accidenti biliosis etiam succos facit redundare in ijs qui alioqui sunt biliosi, diluta & effusa bile: vt scilicet aquæ potu solent biliosiores reddi. Igitur cum illo anno multus variusque succus in hominibus abundaret, meritò factum est, vt remittente nonnihil frigore (remisit enim nonnihil, etsi ver quoque frigidum fuerit) & humore nimium iam durante, succus regurgitauerit effusus, his in hanc, illis in illam, vt cuique erat debilis hæc aut illa particula. Semper enim in redundantia succorum, partes debiles excipiunt excrementa.

Quamquam

Quamquam peculiari quadam & propria ratione, illo anno oculi, & venter supernus, & infernus & vesica, laborauerunt. Omnes enim has partes promptè lædi à borea & frigore, idem auctor tertio aphorismorum docuit. Frigore ergo simul lædente has membranas, & cohibente effluuium naturale, & borea mordente oculos, factum est vt in hos morbos homines disponerentur. Neque tamen omnes in omnes, sed in quem quisque esset magis natura idoneus, eorum quos aeris temperies nata erat facere. Factæ itaque sunt multis ophthalmiæ, id est membranarum oculi, & palpebrarum inflammationes: non quidem aridæ, vt siccis, & tantum borealibus temporibus solent, sed cum fluxione humidæ; quia multæ pluuiæ fuerunt: cum dolore, obfluxionis copiam, & acrem aliquam aut salsam qualitatem, quam boreas pepererat, præterquã quòd ipse per se oculos mordebat. Erant etiam crudæ, hoc est solutu difficiles, coqui enim morbum apud Hippo. idem est quod solui. Ergo coctu difficiles, aut crudi, sunt qui nulla ratione soluuntur facilè, velut hæ ophthalmiæ, quæ non cedebant resolutioni, quia cohibebat frigus, cutem densans. Hac ipsa causa lippæ erant paruæ, vix erumpentes. Quia ipsa causa multis cum viderentur solutæ, reuertebantur (hoc enim solutu difficilibus plerumque accidit) & defecerunt tardius, ad autumnum scilicet sequentem. Atqui ophthalmiæ vere factę sunt, quia eo tempore solent phlegmones fieri, reliquæ autem fluxiones, quæ cum euacuationibus manifestis fiebãt, ætate iãm & autumno, dysenteriæ, tenesmi, lienteriæ, & diarrhœæ. Verisimile est multis cæpisse diarrhœas, ab illis dysenterias & tenesmos processisse, exulceratis intestinis, ab exulcerationibus autẽ, leuitates. Nam in temporibus siccis, à principio solent incipere dysenteriæ aut à siccitate fecũ, tamen in humidis, profluuia antecedunt. Ita ijs quibus ad vesicam & reliquas vrinæ vias succi decubuerunt, in primis acciderunt effluxiones, cum dolore, biliosæ, aquosæ, purulentæ, deinde ramentosæ, & strãguriæ. Hæc verò dicit Hippocra. non fuisse renalia. Hoc est, non accidisse per propriam passionem renum, vel aliorum instrumentorum vrinæ, sed alia pro alijs, hoc est facta esse per permutationem aliorum malorum, aut pro alijs malis, quæ euenissent, nisi corpora per hæc membra essent expurgata.

Vomitus

Vomitus etiam fuerunt varij, ob variam succorum speciē. Multis neq; ea quæ ingesta erant retinebantur vsq; ad concoctionem, virtute retinendi ob humidam intemperiem debilitata nihil.n.est, quod adeo virtutem eam debilitet) multis etiam acciderunt sudores, deniq; omnibus vndequaq; multa humiditas. Miretur quispiam, qui factum fuerit, vt tempore adeo frigido, & cute densata fluxerint multi sudores. Cæterū res ita euenit non immeritò, quia copiosa humiditas intus continebatur: neq; per insensilem euacuationem effluebat. (Hanc.n. frigus impediebat) obturans poros minutulos, sudor verò per maiusculos fiebat, quos obturare non poterat. Hæc autem omnia accidebant nōnullis, sine febre quibus scilicet succi abundabant, sed non putrescebant, nonnulis cum febre, quibus putrescebant, de quibus mox scribetur seorsum. Vbi dicit Hippo. in quibus autem hęc cum dolore apparuerunt, tabidi, autūno iam & sub hyemē febres continuæ, Gal. censet verba illa autumno iam & sub hyemē cum antecedentibus & cum sequentibus coniungi, vt intelligatur, autumno quosdam esse factos tabidos, & eodem tempore quibusdam febres continuas esse factas: tamen mihi non est dubium cum solis antecedentibus debere iungi, significarique, eos quibus vomitus aut diarrhœæ aut sudores cum magnis doloribus acciderunt, æstate & incipiente autumno, autumno iam & sub hyemē rabidos esse factos: non quidem exulcerato pulmone (neq; enim oportebat) sed corporibus extenuatis & arefactis, præ dolore & euacuatione. Vt iam hinc cōstet, tabis nomen dici non de ea solum quæ exulcerato pulmone fit, sed de quacunq;. Non tamen potest Hippo. hic dicere autumno iam & sub hyemē cepisse febres quas recensere iam hinc incipit, cum statim dicat, longissimas earum durasse vsq; ad pleiadas. Quomodo ergo inceperint hoc ipso tempore? Narrare ergo incipit febres quibus illo anno homines laborauerunt, non quidem sequenti tempore, sed eo ipso quo quidam sine febribus habebant dicta prius mala, quidam habebant cum febribus. Febres, quæ eadem ratione qua cacochymiæ, erant variæ, multiplicesq; aliæ cōtinuæ aliæ intermittentes: atq; vtræq;, aliæ ex bile, aliæ ex pituita, aliæ ex melancolicis succis, aliæ ex multis simul, cuiusmodi multæ erraticę, & semitertianæ. Ardentium

febrium

febrium duplex genus esse Hipp. ipse alijs locis docet, exquisitum ex bile, aliud ex salsa pituita. Porro vtrunq; genus est in febribus continuis. Est causus febris ardentissima. Accidit quidem hæc nonnullis, quia bilis abundabat cohibito effluuio: hoc autem genus febrium præ alijs fuit in pauciſſimis: non enim nisi in summè bilioſis, neque in his quidem erant suo genere exquisitæ: quia causa ipsa quæ faciebat, nempe aëris intemperies, erat huic morbo contraria, frigida cum esset & humida. Quamquã ergo per accidens faceret, tamen quia per se resistebat, non poterat exquisitè ardentes generare. Neque quidem poterat, si diutius temperies durasset, non corpora hominum, omnia ferè, in frigidos & humidos affectus permutare: atque adeo mirum, nisi sequenti anno fuerunt tales morbi multi. Proprium enim est ijs quæ ex accidenti quippiam faciunt, recidere tandem in id quod est perse. Causa ergo hæc, meritò non valuit ardentes, exquisitasq; facere, tamen tertianas exquisitas valuit, quia hæ eiusdem generis sunt cum ardentibus, tamen ex minori causa fiunt. Itaque causa meritò fecit plures tertianas, & magis exquisitas, & magis laborioſas suo genere quam ardentes. Non.n. profecto satius fuit ardentibus quam tertianis laborare, sed erant hæ exquisitæ, & breues, laborioſq; verò vt solent, haud enim scio an febris aliqua laborioſior quam tertiana sit, quæ tamen potior est, quia breuior & intermittens, & tutior. Diurnas & nocturnas quotidianas intelligit Hipp. Cum dicit semitertianæ, exquisitæ, quartanæ, nomine exquisitarum tertianas intelligit. Neque verò solum dicit ardentes non fuisse vehementes, tertianas verò fuisse exquisitas, sed etiam docet illud, ex signis quæ ardentibus non accidebant, & ex tertianarum constitutione. Differens de febre ardente laborantibus, dicit, minime ægrotantium hi laborabant: neque enim sanguis his fluebat nisi parum admodum, & paucis, neq; delirabant: alia autem omnia tolerabilia. Intelligit autem alia omnia, quæ sunt signa pathonomonica ardentis febris, sitim. s. & ariditatem & ardorem. nimirũ cuiusq; morbi magnitudo cognoscitur ex magnitudine propriorum symptomatum, & quibusdam superuenientibus: quæ scilicet, morbo magno iam facto, superuenire solent, velut in febre ardente cum est magna, ardor, ariditas & siti,

sitis, magna sunt, & vix tolerabilia: superueniunt autem fluxus sanguinis de naribus, & deliria. Cum ergo hæc non adessẽt, & propria accidentia essent mediocria, constat ardentes haud multum creuisse. porro tertianas exquisitas fuisse, ex earũ constitutione constat. Nam tales vt in aphorismo dicitur, septem periodis iudicantur. Crescebant verò vsq; ad summum vigorem intra quartum paroxismum, iudicabantur integrè intra septimum. Ardentes verò neq; intra quatuordecimum qui acutorum solet esse finis, neq; perfectè iudicabantur, sed decimoseptimo die cum intermittentibus commutabantur (hoc enim significat, dicens, fiebat his iudicium cum intermittentibus) neque mirum, tempus enim frigidum ineptum est ad perfectas solutiones, & alioqui morbi biliosi nõ exquisiti, semper sunt difficilis iudicij. Quod dicit bono admodum ordine, nihil aliud est, quam multis eodem modo euenire. Videlicet, in multis eodem modo eueniebat, vt causus in intermittentẽ abiret, in multis etiam tertianæ septimo periodo deficiebant perfectè, neq; reuertebantur. Hoc enim est perfectè iudicari, integrè & tutò iudicari, vt morbus finiatur omninò, & non redeat. Quartanæ febres plerisq; fiunt post alios morbos, alijs febribus primũ factis erraticis, deinde quartanis, vt in prognostico dicitur. Multis tamen fieri etiam solent à principio, nunquã errantes à propria figura. Vtrunque multis accidisse hac tempestate dicit: longas autem dicit fuisse vt solent, & ad huc longiores, quia vt dictũ est, æstate iam & autumno fiebant quæ modo narrantur, autumnales verò quartanas esse longas, in aphorismo dicitur. Accedebat porrò totius anni frigida cõstitutio. Addit quotidianæ autem & nocturnæ. Nocturnas vocat quæ singulis noctibus fiunt, vt sint quotidianarum species. Et erroneæ (inquit) multis nimirum varijs excrementis abundabant homines, & multis etiam, ac proinde multo tempore durabant, cum erectis, tum etiam, decumbentibus. Explicans deinde quam multo tempore durauerint, dicit, plurimis sub pleiada & vsque ad hyemẽ, hoc est toto autumno & vsque ad bonam partem hyemis, productæ sunt; constat verò hunc autũnum & hanc hyemẽ non fuisse ea tempora à quibus narratio incæpit, quæ dixerat fuisse frigida & humida, sed sequentis anni.

Con-

3 *Conuulsiones autem multis, magis autem pueris, & à principio febricitabant, & in febribus fiebant conuulsiones. Diuturna autem plurimis horum, innoxia autem, nisi ijs qui ex alijs omnibus perniciosè habebant.*

CONVVLSIONES has verisimile est ex repletione esse, & fieri redundantibus præ humiditate temporis succis, & neruis frigore læsis. Neq; enim quæ in febribus fiũt statim censenda sunt ex inanitione fieri, sed quæ post febres admodum ardentes, hominibus iam marcescentibus. Huiusmodi verò non erant tales. Sed succis pituitosis, quos temperies anni congeri fecerat, à febrili calore liquatis, & fusis, conuulsiones ex repletione oriebantur. Nihilominus has quoq; in febribus fieri, deterius erat, quã si in conuulsionibus febres fierent, vt in aphorismo idẽ est auctor. Nam febris conuulsioni succedens, ipsam solueret, cõuulsio verò non potest soluere febrem. Et præterea graue est conuulsionem in febre ipsa fieri posse, à qua, si facta prius esset, solueretur. Tamen neq; hoc erat lethale, nisi in quibus alia etiam erant lethalia. Diximus enim in commentatione prognostici, quantum referat, quodcunq; signum appareat, considerare, vt reliqua annuant aut renuant. Vix enim vllum adeo pernitiosum est, ex quo non aliquis conualuerit, vixque vllum adeo salutare cum quo non aliquis interierit. Et omnino nullum adeo malum, vt sit mortis satis firmum, neq; adeo bonum, vt salutis, si alia omnia renuant. Nihilominus quodcunque signum appareat, quod valde malum sit, etsi ex alijs videatur homo esse salubriter affectus, malum magnum timeri debet (non enim sine causa fit) quod in conualituro quid aliud fit, quàm morbi diuturnitas, & difficilis iudicatio? Merito ergo eraut hæo diuturna & innoxia ijs qui ex alijs signis videbantur noa esse lethaliter affecti.

4 *Continuæ autem omninò & nihil intermittentes, ingraues centes autem omnibus modo tertiano, vno die subsidentes, alio ingraues centes, vehementissimæ omnium quæ tunc fiebant, & longissimæ, & cum maximis*

doloribus

doloribus fientes: leniter incipientes, per totum semper crescentes, & ingraueſcentes diebus decretorijs, & agentes in malum. Parum ſubſidentes, & citò rurſum ex remiſſione violentius ingraueſcentes, in decretorijs plerũque peiores facti: rigores autem omnibus ſine ordine & erraticè fiebant: pauciſſimi autem & minimi his, ſed in alijs febribus maiores. Sudores multi: his autem pauciſſimi ſubleuãtes nihil, ſed contra læſiones afferentes, refrigeratio multa extremorum his, & vix recaleſcebant. Neque dormiebant quidẽ omnino præcipuè hi, & rurſum comatoſi. Alui autẽ omnibus turbatæ, & malæ. His autẽ valde peſſimæ.

CVM hactenus omnes febrium differentias, quæ illo anno fuerant, velut in quendam cumulum congeſſerit, nunc ſeorſum deſcribit febres quaſdam, quæ tunc fuerunt grauiſſimæ. Hæ verò fuerunt ſemitertianæ. Nam omnino non intermittentes, & vno die ingraueſcentes, non niſi ardentes, vel ſemitertianæ eſſe poterant. Ardentes verò antea dixit fuiſſe minime graues. Quas ergo modo dicit grauiſſimas fuiſſe, ſemitertianæ fuerint. Et meritò quidem ſemitertianæ fuerint vehementiſſimæ, & longiſſimæ, cum ab eodem auctore dicatur alibi tales eſſe ſolere. Quædam eorum accidentium quæ hic dicuntur, pertinent ad propriam figuram morbi, quædam ad periculum & magnitudinem, quædam ad vtrumque. Ad propriam figuram illa, nihil intermittentes, ingraueſcentes omnibus modo tertiano, vno die ſubſidentes, alio ingraueſcentes & illud, parum ſubſidentes, & citò rurſum ex remiſſione violentius ingraueſcentes, & illud, rigores omnibus ſine ordine & erraticè fiebant, pauciſſimi autem & minimi his, ſed in alijs febribus maiores. Ad periculum illa, ingraueſcẽtes diebus decretorijs & augentes in malum, & rurſum, in decretorijs plerunque diebus peiores facti, & illud, ſudores multi, his autem pauciſſimi, ſubleuantes nihil, ſed contra læſiones afferentes, & illud alui turbatæ & malæ, his autem valdè peſſimę. Ad vtrũque, ille longiſſimæ & cum maximis doloribus fientes, leniter incipientes, per totum ſemper creſcentes, & illud refrigeratio multa extremorum his, & vix recaleſcebant, neque

que dormiebant quidem omnino, præcipue hi, & rursum, comatosi. Nam figura semitertianæ, eius quam solam Gal. semitertianam vocari vult, est, vt nihil intermittant, sed cõtinuæ sint, & ingraueſcant modo tertiano, vno die subsidentes, quo scilicet die vnica exacerbatio est solius quotidianæ febris; alio ingraueſcentes, quo scilicet est exacerbatio duplex, quotidianæ & tertianę. Quare frequenter videntur subsidentes, & cito (sequenti enim die) rursum ex remissione ingraueſcentes violentius, quàm die superiori, accedente duplici acceſſione, & violentius quam nudius tertius, cum morbus tendit in summum vigorem. Accidũt illis rigores sine ordine multi, hoc est, non vno quodam ordine quotidiano aut tertiano, sed videntur sine ordine omnino fieri ob complicationem duarùm febrium, acciditque hodie vnus, cras duo, vt nullus videatur esse ordo. Quin etiam præter hos, incidunt intempestiuè quibusdam horis sine ordine rigores, ob varium motum quem facit succorũm contraria natura. Rigores autem his non sunt magni, quales qui propriè rigores appellari solent, sed minimi, quales qui horrores vocantur. Rigores ergo veri his pauciſſimi, sed qui erant, minimi erant, horrores nempe in alijs autem febribus, maiores rigores erant, puta in exquisitis tertianis. Hæc ergo solam figuram semitertianarum significant. Illa verò figuram simul & grauitatem. Longiſſimas & cum maximis doloribus fientes. Nam familiare est semitertianis esse vehementes, & cum maximis doloribus, acutas simulque longas. Vt ipse Hipp. hoc ipso lib. dicit his verbis. In febre quam semitertianam vocant, cum morbi eueniunt acuti, tum præter cæteras, hæc est lethalis, & tabidi, & quæcumque alta longiora mala ægrotant, in hac maxime ægrotant. Verùm quamquam hoc familiare est semitertianis, non tamen æque omnibus, sed maximis, quales eo tempore graſſatæ sunt. Familiare etiam est semitertianis incipere leniter, vt non statim prodant suam acutiem: deinde vehementiores semper fiunt, quàm fore in principio videbantur, tum quanto vehementiores per se sunt, tanto hoc habent magis, vt vehementiores fiant. Refrigeratio etiam multa vix recaleſcens quæ his inerat, familiaris est semitertianis: quia multos habent rigores, ex his autem ob multã pituitam non facile recaleſcunt. Hi autem recaleſcebant

vix,

vix, quia semitertianæ erant graues. Neque quidem hic dicit illam refrigerationem extremorum quæ lypiriam febrem, aut extremam calidi extinctionem significat (ex hac enim non recalescunt) sed eam quæ per horrores longos & multos eueniebat. Vbi nos legimus, neque dormiebant quidem omnino, præcipue hi. In quibusdam codicibus est, οὐδὲ ἀγρυπνοι τὸ σύνολον, μᾶλλα δ' ὕπνοι, id est, neque vigilabant omnino præcipue hi tamen legendum esse ἐν ὕπνοις τὸ σύνολον id est, non dormiebant omnino, verba mox sequentia palam faciunt. Addit enim & rursum comatosi. Hoc quoque signũ, figuræ morbi & magnitudinis est. Nimirum semitertiana vno die solet afferre peruigilium cõmota bile, alio soporẽ cõmota pituita: quin & in ipsius tertianæ initio & inuasione nimius somnus fit, effumante cum bile pituita, & soluto horrore succedit peruigiliũ. Tamen tunc hæc cõtraria maximè fiunt cũ vtriusque succi magna signa sunt, & proinde magna semitertiana. Illa significat solũ febrium periculũ, ingraueſcẽtes diebus decretorijs, & agentes in malũ. Nam diebus decretoriis ingraueſcere, malũ signũ est. Illis enim diebus mouetur humor, & cõgreditur cũ facultate morbus. illis ergo videri facultatẽ obrui, periculo sum: maxime cũ in morbis salutaribus, magnam vim soleat facultas cõparare imitata cæli aspectu, qui facultati solet esse faustus. Quibus ergo diebus solet facultas vincere, debilitaris insignia accidẽtia sentiri, pessimũ est: vt merito illud, quasi insigne quoddã periculi signũ, bis dixerit Hippo. repetens his verbis. In decretorijs plerũque diebus pessores facti. Illud etiã est periculi signũ, sudores qui in omnibus febribus illo anno erãt multi, in illis fuisse minimos quantitate. itaq; fuisse in his multos sed exiguos, nihil cõferentes, sed cõtra lædẽtes. Nã euacuationes ostendũtur, cuiusmodi crebræ & exiguæ, debilitatẽ facultatis indicant, decretoria aũt omnia quę nihil cõferunt, ac multo magis quę lædũt, aut mortẽ aut difficilẽ iudicationẽ significare, ipsemet dicet. Illud quoq; haud exiguũ periculũ indicabat, aluos, quæ illo anno turbatæ & malæ, illis fuisse valde pessimas. Sunt enim valde pessimæ alui cum excretiones fiunt quales in aphorismo & prognostico dicuntur esse, nigræ, liuidæ, cruentæ, biliosæ, incertæ, fœtidæ, pingues, & variegatæ. Erant igitur illæ febres, semitertianæ, magnæ, & periculosæ.

Vinæ

5 *VRinæ plurimis horum, aut tenues & crudæ & decolores, & post tempus parum concoctæ iudicatorie; aut crassitudinem non habentes, perturbatæ autem, nihil consistentes, neque subsidentes, neque coctæ; aut pauca & mala subsidentes. pessima autem hæc omnia.*

NIQVE hæ vrinæ differentiæ pertinebant ad speciem morbi, sed magnitudinem & periculum indicabant. Pessimæ enim vrinarum differentiæ hæ omnes. Erant quibusdam crudæ, tenues, & decolores (hæ sunt aquosæ, siue albę & perspicuæ alijs locis appellatæ) quæ quidem ex tanta cruditate procedunt, vt neque præsentis, neque futuræ concoctionis signum quodpiam præse ferant. & illæ quidem non solum tales apparebant in initio febrium, sed post tempus quoque, id est procedente tempore, parùm comparabant concoctionis signa, decretorie. Hoc est, parùm recipiebant eas mutationes, quas solent vrinæ recipere, morbo eunte in iudicationem. Alijs erant vrinæ, crassitudinem veram non habentes (vera crassities est quæ concoctione comparatur) quæ tamen videbantur crassæ, quia pertubatæ erant, & nihil consistebant, neque subsidebant. Intellige hic quoque, post tempus: hoc est, cum à principio apparerent perturbatæ, tales multo tempore perseuerabant, neque procedente tempore consistebant, siue conquiescebant ab illa perturbatione, neque subsidebant, hoc est, neq; separabatur in illis quidquā quod subsideret, neq; coquebātur. Quod quidem multos & coctu difficiles succos significabat, quia nunquā subsidebat in illis quidquam, aut subsidebant pauca & mala. Pauca quidē subsidere, cū tenuitate, cruditatē significat, cum crassitie nimia, cruditatē etiā & obstructionem. Ita.n. fieri cum grumosa & pauca minguntur, docuit Gal. Malæ subsidentiæ multæ sunt quæcunq;. s. nigræ aut liuidæ, aut grauiter fœtentes, quæ quidē ob malā putredinē, aut vstionē fiunt. Vbi nos legimus crassitudinē quidem non habentes, in aliquibus codicibus legitur: κακῶς μὴ ἔχοντας, ideſt crassitudinem quidē habentes, quibus verbis idē sensus fit. Nimirū dicit, crassitudinē quidē habētes non verā, sed per perturbationē. Non n. esse veram crassitiē, eam quę turbatione fit, alijs locis diximus:

6 *TVsses quidem comitabantur febres. Non habeo autem quod scribam lasionem an vtilitatem, tussis tunc attulerit.*

Hoc accidens fuit in illis febribus assidens, non proprium morbi, neque superueniens in magno periculo, sed vt solent alia signa, quę vocantur assidentia. Sed quoniã nõ obfuit manifestè, constat rursum quod nuper diximus, tabes illo anno factas esse non ob pulmonum vlcera, sed aliter marcescentibus corporibus.

7 *DIuturna ergo & molesta, & omnino sine ordine, & erraticè, & sine iudicatione, plurima horum perseuerabant fieri, & omnino lethaliter habentibus, & ijs qui non. Si enim quosdam ipsorum parùm reliquerant, rursum cito reuertebantur. Est autem quibus iudicabantur ipsorum paucis, quibus celerrime fiebat, circa octogessimum existentibus. Et horum quibusdam reuertebantur, vt multi illorum ad huc per hyemem ægrotarent. Plurimis autem sine iudicatione deficiebant. Similiter autem hæc accidebant ijs qui superstites manserunt, & qui non.*

Omnia dicta accidentia perseuerabant fieri diuturna, molesta, & sine ordine, & sine iudicatione, id est, sine solutione. Quod est, erant longa, molesta, erratica, & vix vnquã finiebantur. Quod ob multitudinẽ, cõtumaciã, & varietatẽ succorũ, fiebat. Fiebat autẽ id, & in ijs, qui oino lethaliter habebãt, & in ijs qui nõ. Habere autẽ lethaliter aut nõ, siquidẽ hæc cõmunia erãt vtrisq;, ex alijs accidentibus oĩbus agnoscendũ erat. Quibus multorũ, & contumaciã, & multiplicium, succorum notæ sunt, si ex alijs signis videantur esse salubriter affecti, liberantur, & superstites sunt, non tamen cito neq; cum bona iudicatione, sed post multum tempus, & cum paulatina solutione, aut per multas recidiuas: si non sunt salubriter affecti, tamen facultas non sit admodum debilis, moriuntur lentè & post longum tempus; sin facultas admodũ debilis sit, moriuntur breui.

Illo

Illo anno, vtrisque, & salubriter, & lethaliter affectis, fuerunt succi multi, varij, & contumaces: vires verò quæ longo tempore morbum ferre posset. Proinde qui superstites manserunt, per multas recidiuas euaserunt, & qui mortui sunt, multo tempore prius ægrotauerunt. Quibusdam tamen, quibus scilicet hæc minus ineranr, iudicati sunt, qui celerrimè, octoginta diebus: & horum etiam, qui octoginta diebus iudicabantur, quibusdam reuertebantur, ita vt multi illorum per hyemem ægrotarent. Ex hoc loco rursum fit manifestum, quod antea diximus, febres quæ descriptæ sunt, non incepisse autumno & sub hyemem, sed æstatis parte vltima. Quandoquidem durare potuerunt qui busdam octoginta dies, antequam hyems fieret.

8 *CVm autem multa quædam fieret iudicationis difficultas, & varia ex morbis, & maximum signum & pessimum in fine superueniebat plurimis, fastidire cibos omnes, præcipue autem hos quibus & alia omnia lethaliter habebant. Sitientes non admodum intempestiuè erat in his febribus, cum fierent autem longa tempora, & dolores multi, & praua colliquatio, in his abscessus fiebant, aut maiores quã vt ferre possent, aut minores quam vt prodesse, sed celeriter recurrerent, & in peius congerent. Erant autem quæ his fiebant dyssenteriæ & tenesmi, & lyenteriæ, & profluuia, quibusdam autem & hydropes, cum his & sine his. Quodcunq; autem horum violenter fiebat, celeriter corrumpebat, aut rursum nihil proderat. Exanthemata parua & non pro dignitate excretionis morborum, & citò rursum euanescentia: aut post aures ædemata, quæ non soluebantur, & nihil significabant, qui busdam in articulos, præcipuè autem secundum coxam. Paucis decretoriè deficientia, & citò rursum inualescentia in habitum qui à principio.*

ACRISIA, siue iudicationis difficultas, multa & varia, contigit, quia omnes difficulter iudicabantur, nõ tamẽ

eodem modo: sed quidam per multas recidiuas: quidam per solutiones paulatinas: quidam per abscessus, atqui abscessus erant varij. Nam quidam per decubitus humorum in vias euacuationum, vt quibus dysenteriæ, lienteriæ, profluuia, & tenesmi: quidam in alios morbos per mutationes (has enim etiam vocare Hippocrates solet abscessus) vt quibus hydropes, qui nonnullis acciderunt cum his, hoc est cum fluxionibus e ventre, nonnunquam sine his: quidam erant abscessus in quasdam partes, vt quibus tumores (omnes enim tumores vocat Hippocra. œdemata) post aures, & ad articulos & ad coxam: & exanthemata. Illis itaq; omnibus, qui ita laborabant, dicit fuisse multã & variam acrisiam, ijs autem qui lethaliter erant affecti, fuisse signum superueniens maximè pessimum, in appetentiam omnium ciborum. Neq, profecto immeritò erat hoc grauissimum, nam signum malignæ Cacochymiæ erat, & præterea mala causa. Quia per morbos longos cibum non capere, pernitiosum est. Dicit tñ non admodum siticulosos fuisse. Siquidem omnino nihil sitissent cum tanta febre, malum esset signum, verum non negat sitisse, sed non admodum intempestiuè. Illud autẽ multa humiditas illius anni fecit. Porrò dicit, cum fierent longa tempora, & dolores multi, & multa colliquatio. Nimirum antea dixerat, quibus fluxiones illæ multæ per ventrem, & vrinæ vias cũ dolore fiebant, colliquationem & tabem accidisse, idq; quibusdam sine febre, quibusdam cum febre. Hoc ergo dicit modo, per illas febres quibusdam euenisse. In his, dicit, fiebant abscessus, intelligit verò hic abscessus nomine, omnes permutationes, aut decubitus succorum, siue cum euacuationibus, siue sine illis, vt constat ex enumeratione eorum quæ acciderunt, dysenteriæ scilicet, tenesmi, lienteriæ, profluuia, hydropes, parotides, exanthemata, tumores ad articulos, ad coxam præcipuè. Verum, inquit, abscessus plærosque illo anno fuisse maiores quam vt ferri possent, vel minores quam vt prodessent. Nimirum in nimia succorum redundantia hoc periculi semper est, vt aut nimia euacuatio fiat, cum qua virtus exoluatur, aut imperfecta, & quæ ad expurgationem corporis non sit satis. Vt vel hac sola causa, si secundum artem fieri potest, curandum sit, vt cum multa subest in corpore copia, minuatur. Hydrops post

alios

alios morbos fit, aut hepate debilitato ipsa intemperie, aut morbi materia irruente in hypochõdria, & abscedente in regionem ventris. Exanthemata illa parua quæ acciderunt, verisimile est fuisse, quæ variolas & morbillos vocamus. Quanquam enim nomine exanthematum græcis omnes maculæ, aut pustulæ, aut papulæ, in cute significantur, sed hæc malignè putrescentibus succis fieri solent, in pueris præcipuè, quos ex his exanthematis illo anno mortuos fuisse dicet mox. Verisimile est ergo pueros, qui semitertianis laborauerant, in quibus pituita præualuerat, variolis: in quibus bilis, morbillis laborasse. Ea autem, pessimum est, pigrè & parùm exire, & rursum euanescere. Tumores post aures dicit factos, qui non soluebantur, quia ex crasis succis erant, & nihil significabant, hoc est ex quibus neque melius neque deterius habebant, velut ex tusi dixerat. abscessus in articulos solere fieri, quia laxæ partes sunt, & in coxam præcipuè. vt in articulum maximum, dictum in aphorismis est. Paucis quibusdam deficiebant tubercula decretoriè, hoc est soluebantur, tamen citò rursum (ita vt fit in ijs quæ sunt difficilis iudicationis) inualescentia, redibant in habitum priorem.

9 *Moriebantur autem ex omnibus quidem, plurimi autem ex his pueri iam ablactati, & maiores, octennes, & decennes, & vsque ad pubertatem. Fiebant autem his hæc, non sine prius scriptis. Priora autem multis sine his. Solum autem vtile & maximum signorum quæ facta sunt, & multos liberauit constitutos in maximis periculis, quibus in stranguriam conuertebatur, & in hoc abscessus fiebant. accidit autem & plurimis stranguria, ætatibus his maximè. Fiebat autem & multis aliorum non decumbentibus, & in morbis, celeris autem & magna quædam mutatio omnium his fiebat. Ventres enim etsi esse contingeret humidos, malo more citò sistebãtur. Ciboſque omnes iocundè capiebant: febresque mites post hæc. Stranguria autem his diuturna & la-*

borioſa erat. Vrinæ autem his erant multæ, craſſæ, variæ, & rubræ & mixtæ pure, cum dolore. Superſtites autem fuerunt omnes hi, neque quemquam horum mortuum noui.

Ex abſceſſibus omnibus moriebantur multi, plurimi autem pueri. Ex exanthematis enim his multos pueros verisimile eſt, mortuos eſſe. Quia habebant pueri cum illa morbi ſpecie analogiam (familiaria enim ſunt illa exanthemata pueris) & cum anni conſtitutione quæ erat humida, vt & puerilis ætas, vſque ad pubertatem. Multi ergo pueri exanthemata illa habuerint. Quæ cum illo anno lethalia fuerint, quia erant pauca & citò euaneſcentia, multi pueri ex illis mortui ſint. Præterea cum cauſa eadem eſſet omnibus, puta aëris temperies, pueros magis ægrotare fecerit, quàm aliarum ætatum homines, pauciq; aliorum eo morbo correpti ſint, pauciſſimi verò æqualiter fiebant autem, inquit, his hæc non ſine prius ſcriptis. Ideſt, exanthemata fiebant pueris, non ſine fluxionibus per ventrem, & diſenteria. Priora autem, hoc eſt, illę fluxiones, multis, ſine exanthematis. Certè nihil eſt magis obſeruatum, neq; magis rationi conſonum, quàm variolis lethalibus accedere malignas deiectiones, & dyſenterias, reconditis, ſcilicet, malignis excrementis in viſceribus, & exeuntibus per inteſtina, quæ debent in cutem emergere. Quo fit vt & anxietates magnas, ita affecti ſentiant, & deliquia animi, ob malignam ſuccorum qualitatem. Quare exulcerant inteſtina, faciuntq; dyſenterias lethales, quales ex bile atra ſolent fieri. Verùm cùm omnes quos dictæ ſemitertianæ exercuerant, grauiter affecti eſſent, ſolum illud fuit vtile & maximum ſignum, eorum quæ facta ſunt, & quod multos liberauit, in ſtranguriam malum verti. Hoc enim tempore fiebat ſtranguria, vt antea etiam dixerat, non per paſsionē propriam inſtrumentorum vrinæ, ſed toto corpore per eas vias ſuæ excrementa natura emittente. Accidit ergo tunc multos hac ratione liberari, perpurgatis corporibus per vrinam. Quare erat vtilis ea excretio quibus accidebat, & maximum ſignum ſanitatis. Atque adeò non eo tempore ſolum ita contigit, ſed ſæpiſsimè aliàs febricitantes ſolent

lent hac euacuatione iuuari magnopere, vt vix sciam, an aliqua euacuatio sit ad erradicandum mala venarum tam idonea. Neque id immeritò: quia renes de ipsissima vena omnium maxima, quà ex hepate oritur, sugunt. Accidit autem stranguria illa salutaris multis, maximè autem his ætatibus, de quibus nuper dixerat, pueris scilicet. Nam verisimile est contigisse quòd semper solet, vt pueri ex grauissimis malis, & periculosissimis, crebrius euaderent, quam alij homines. Res est miraculo similis, è quantis desperationibus soleant pueri euadere. Quod fit quia habent vires naturales, quibus vincuntur morbi, robustissimas, nempe commutatricem, & expultricem. Nulla autem alia ratio pellendi morbum est, quam commutando, aut pellendo materiam. Ergo hoc quoque anno plures pueri conualuerunt, cumque omnes ferè qui liberati sunt, stillicidio vrinæ sint liberati, constat plures pueros stillicidium vrinæ habuisse. Nam etsi plurimi eorum, qui ex exanthematis mortui sunt, fuerint pueri, tñ fieri potuit, vt ex febribus sine exanthematis plurimi pueri cum stillicidio liberati sint. Fiebat (addit) & multis aliorum, & non decumbentibus, & in morbis. Hoc nihil est aliud, quam quòd antea dixerat, & nunc obiter repetit: puta stranguriam accidisse multis cum febre, & multis sine febre. Quod qua causa contigerit supra quoque dictum est, sed qua causa vtile fuerit adeo stillicidium vrinæ illo anno, partim à me est dictum nuperrimè, partim ex ijs quæ Hippocra. narrat intelligetur. Omnium enim dicit fieri consueuisse per illos morbos celerem & magnam mutationem. Nam si venter incipiebat fluere, malo modo cito sistebatur. Malo modo dicit, quasi intempestiuè, & antequam corpus expurgatum satis esset. Quare fiebat, vt cibos tunc iucunde caperent, & febres mitiores fierent, tamen reuerterentur, &, vt dictum est, celeris & magna mutatio, rursum fieret in priorem habitum. Stranguria autem erat diuturna, & laborioſa. Atqui quia diuturna, erat bona causa, expurgabat enim plene corpus, quia laborioſa, erat bonum signum, euacuari enim praua, significabat. Igitur quòd diturna erat & laborioſa, multum, idque malum, euacuabatur. Quare meritò, pluſquam alia quæpiam euacuatio, contulit.

Vrinæ autem erant his, qui ita mictu expurgabantur, multæ, crassæ & variæ, & rubræ, & pure mixtæ. Multa quidem vrina singulo mictu esse non poterat per stranguriam, verùm poterat esse non omnino pauca, & mictu crebro fiebat, vt multa vrina emitteretur. Crassæ autem erant & variæ vrinæ, quia varij & crassi succi expurgabatur: rubræ, quia multum sanguinis crudi emittebatur: pure mixtæ, quia ex vlcere, quod corrosione ipsa faciebat vrina aliquid puris corradebat exibatque cum exiguo quodam pure. Quod significaret, dixit Hippocrates τυζώδεα, ideſt pure mixta. Omnes ergo quibus hoc vrinæ profluuium accidit, superstites manserunt, quia per purgati sunt.

10 *Quæcunque autem sine periculo concoctiones vndequaque exeuntium omnes, tempestiuas, aut bonas, & decretorios abscessus considerare.*

Hactenvs semper egit Hippocrates historicum, narrans solum quæ illis annis acta sunt. Nunc obiter diuertit ad præcepta, agitque, per quasdam huius operis particulas, præceptorem (quamquam profecto hoc non admodum pertinet ad institutum) tamen accepta occasione ex ijs quæ narrauit ægrotis contigisse, scribit quasdam sententias, partim pertinentes ad prognosticam, partim ad curatiuam. Illa verba, Quæcunque sine periculo sunt, in quibusdam codicibus leguntur adiuncta superioribus, mihi verò multo aptius videntur, cum sequentibus congruere. Nimirum inquit, quæcumque sine periculo sunt vt agnoscas, considerare debes concoctiones vndequaque prodeuntium, & abscessus. Nam quæ sine periculo sunt hæc habent, omnium excrementorum vndequaque prodeũtium, velut deiectionum, & vrinæ, & sputi (omnia enim considerari per febres debent, & nihil negligi) concoctiones bonas, id est bona concoctionis signa, vera, non fucata, neque fallacia, & tempestiuas, hoc est, suo tempore apparentes, & secundũ temporis rationem perseuerantes, non

inæqua-

inæquales, aut intempestiuè euanescentes. Habent præterea abscessus decretorios bonos. Vocat abscessus decretorios, euacuationes omnes, aut permutationes aut decubitus succorum in quasdam partes. Habent ergo quæ sine periculo sunt mala, euacuationes, aut abscessus bonos. Euacuationes bonæ sunt, quæ per regionem conuenientem, & quæ morbo sunt accommodatæ, & quæ cum conferentia & tolerantia aguntur. Abscessus boni, qui in ignobiles, & humiles, & externas partes fiunt, potius quam qui in contrarias. Cùm ergo in morbo concoctionis signa tempestiuè apparent, & secundum rationem perseuerant, & mutationes tempestiuas in melius recipiunt secundum morbi constitutionem, & si quæ euacuationes, aut qui abscessus fiunt, vt oportet, fiunt, sine periculo homo est.

11 *Concoctiones celeritatem indicationis, & securitatem salubrem significant.*

Quantò citius apparent concoctionis signa, tantò breuiorem futurum esse morbum agnoscimus, quod in Aphorismis etiam docuit Hippocrates dicens, & ex ijs quæ mox apparent, velut in pleuriticis sputum si mox apparet post principium, contrahit, si autem postea appareat, producit, & vrinæ, deiectiones, & sudores. Causam illo loco reddidimus. Securitatem etiam salubrem indicant. Est verò duplex securitas salutaris. Dicimus enim securum esse morbum, promittentes fore vt sanus euadat homo. Dicimus etiam sanitatem quam comparabit, fore securam, dicentes non habiturum hominem recidiuam. Vtranque securitatē significant signa concoctionis, salutem certe, vsque adeo vt Galenus dicat cum signis concoctionis nō posse hominem mori, nisi quidpiam, in victu, aut curatione peccetur, aut nouus morbus succrescat (atqui ego quoque ita censeo si perfectæ concoctionis signa sint) securitatem quoque secundam significant, cum sunt bona, & tempestiua. Nā cùm apparent non multò pòst morbi initium signa concoctionis, & nunquam amplius euanescunt, sed mutantur in melius semper secundum rationem, per dies contemplatione dignos, maxima spes est fore iudicationem optimam, & tutam, & sine recidiuis, perfectam.

Crudæ

12 *CRuda autem & incocta, & in malos abscessus conuersa, aut acrisias, aut labores, aut diuturnitatem, aut mortem, aut eorundem recidiuas. Quod autem horum magis erit, ex alijs considerandum.*

CRVDA maius quiddam significant, quàm nomen incocta. Cruda enim sunt, quæ omnino talia sunt, & cocta nullatenus, incocta vero vocat quæ segniter coquuntur, & si non nihil incipiant. Crudas vrinas significabat paulò ante, dicens, crudæ vrinæ, tenues & decolores: incoctas autem, addens, & post tempus parum concoctæ. Contraria ergo sunt duo hæc, cruda & incocta, illis duobus, concoctiones bonæ, & tempestiuæ. Iam verò, mali abscessus contrarij sunt ijs quos vocabat decretorios: malæ scilicet euacuationes, quia non sunt per conuenientes regiones, aut non sunt morbo accommodatæ, ac proinde aut statim virtutem deijciunt, aut rursum nihil prosunt, vt illis ægrotis, ea tempestate quam describit, accidisse dixit: vel abscessus in quasdam partes noxij, quia in internas, aut nobiles: aut maiores quam vt ferri possint, aut minores quam vt prosint. Igitur si concoctiones bonæ & tempestiuæ, & decretorij abscessus, significant celeritatem iudicationis, & securitatem salubrem; cruda & incocta, & mali abscessus, significabunt omnino contraria. Contraria autem sunt iudicij celeritati, diuturnitas, & iudicio, acrisia, hoc est iniudicatio, quam declaratum est à me antea, esse difficile iudicium, aut solutionem sine iudicio. In difficultate iudicij sunt dolores. Securitati salubri contraria sunt mors, & recidiua: siquidem dictum antea est, duplicem securitatem illo nomine significari. Ergo is cui haec aderunt, aut morietur, aut cum difficili iudicatione vel acrisia, vix tandem euadet. Verum horum futurum sit, ex alijs considerandum. Quod & in prognostico ipse Hippoc. fusius docuit. Nimirùm si hæc adsint, & salubriter affectus homo sit, euadet longo tempore, sin lethaliter, morietur. Esse salubriter aut lethaliter affectum, cognoscet consideratis alijs omnibus signis salutis aut mortis, in quibus ea quæ constantiam aut langorem vitalis facultatis indicant, tenent primas.

13 *Præterita discito, præsentia cognoscito, prædicito futura. Hæc meditator.*

Ad medicum pertinere arte prognostica vti, circa præsentia, præterita, & futura in initio prognostici libri dixit. Recte autem dicit modò, vt hæc magnopere commendet, hæc meditator. Non quidem quod hæc meditari solum debeat medicus, non etiam exercere, sed quod nulla ratio discendi quidpiam, præstantior sit meditatione. Non enim ea quæ legimus solum, aut audimus, sed quæ multùm & diu meditamur optime calemus. Quare quæ magni momenti in artis operibus futura esse scimus, non vtcunque legere, sed meditari etiam debemus.

14 *Exercere in hoc circa morbos, vt prosis, aut non noceas.*

Non est leue quòd his præcipitur, sed magnum prudétiæ præceptum. Cùm curamus, multa occurrunt dubia & ambigua, id quod assiduæ altercationes medicorum, hunc de morbi essentia, nunc de causa, nunc de occasione vtendi aliquo auxilio, aperte indicant. Non enim solum altercari contingit imperitos & proteruos, sed doctos etiam & probos, non raro. Atqui nos ipsi nobiscum nonnunquam altercamur, videntes quædam signa, quæ in hanc, quædam quæ in illam sententiam trahunt, vt res quidem sit dubitatione plena. Tunc temporis quid agendum sit Hippoc. docet. Agendum quidem erit iuxta coniecturam quæ videtur probabilior, non ita tamen vt si coniectura nos fefellerit, salutem hominis luserimus, multùm lædentes, sed caute incipientes à leui aliquo auxilio, vt si res ita tentata minus bene videatur cedere, liceat consilium mutare, vt multùm non lædamus. Denique ita operari, vt prosis, aut si hõ profueris, non noceas tamen, aut, quam minimum, fieri possit, noceas.

15 *Ars ex tribus constat. Morbo, ægroto, medico ministro artis. Aduersari morbo ægrotum cum medico oportet.*

Cvm

CVM tria hæc sint in omni curatione, morbus, ægrotus, & medicus, qui est minister artis, quia exequitur quæ iubet ars: ægrotus & medicus debent conspirare aduersus morbum. Quia vt alio loco dicitur, non solum oportet medicum præstare se facientem quæ expedit, sed & ægrotũ. Fiet hoc ægroto iuuante medicum, & medico ægrotum: contrarium fieri possit ægroto conspirante cum morbo contra medicum, aut medico cum morbo contra ægrotum. ægrotus iuuat medicum, cum ei paret vt oportet, contra, cum non paret, sed contraria prorsum facit ijs quæ iubet medicus, conspirat cum morbo contra medicum. Medicus iuuat ægrotum, cùm benè vtitur sua arte, contraria præstans morbo, & naturæ similia: si verò malè arte vtitur, præstans morbo similia, aut naturæ contraria, cõspirat cum morbo contra miserum ægrotum.

16 *Dolores circa caput, & ceruicem, & grauitas, cum febribus, & sine febribus. Phreneticis quidem conuulsiones. Sed & viridia vomunt, & quidam horum celeriter moriuntur.*

NVNC redit ad abscessus. Cùm enim dixisset paulo antea, considerandos abscessus bonos aut malos, nũc quorundam abscessuum, qui cuidam passionis generi solent succedere, mentionem facit; velut quædam abscessuũ bonorum & malorum exempla proferens. Proinde duos bonos abscessus refert in primis, deinde duos alios malos. Volens autem dicere quæ soleant succedere dolori grauãti, capitis & ceruicis, dicit, velut propositione quadam vtens, eũ dolorem solere cum febre aut sine febre fieri: eum verò qui per morbos acutos fit, in quibus sequentes abscessus fiunt, constat cum febre esse. In hoc genere sunt phrenetici. Nam tametsi cùm iam delirant non solent grauitatẽ capitis sentire, tamen à dolore grauante (repleto nimirum capite) phrenitis incipit. His duo solent superuenire, ambo lethalia, cõuulsio & vomitus viridis, cõuulsos solere phreniticos mori, & omnia fere signa, quæ in illis lethalia sunt, cõuulsionem imminentem significare, facilè intelliget, qui prognosticum Hippocratis legerit, & nostra in illud commentaria.

Bilis

Bilis viridis vomitus, & pessimum signum in eis est, & causa. Signum quidem, quia maxima pessimæ bilis redundantia significatur, cum adeo vita per os regurgitet: causa autem, quia laborante ore ventriculi, multum læditur per cõsensum caput. Quod cum alioquin adeo laboret, nõ potest nouam læsionem, siue magno, citoque periculo, sustinere. Conuelluntur ergo plerunque ex hoc malo, vt ex helleboro, nonnunquam purgati mori solent Meritò ergo celeriter moriuntur. Nonnulli quidem repente in ipso vomitu, nonnulli vno aut duobus diebus.

17 *IN causis autem & alijs febribus, quibus colli dolor, & temporum grauitas, & caligo in oculis, vel hipochondrij contentio non cum dolore fit, his sanguis e naribus fluit. Quibus autem grauitas quidem totius capitis, cum morsu autem ventriculi, & fastidio, sunt, vomunt pituitosa & biliosa, maxima autem ex parte pueris conuulsiones. in his maximè, mulieribus autem, & hæc, & dolores ex vtero. Senioribus autem, & quibus iam calidum vincitur, & paraplexiæ, aut manie, aut priuationes oculorum.*

IN prognostico eadẽ ferè scripta sunt, quæ hic, de fluxu sanguinis, & de vomitu. De vomitu quidem his verbis. Si quis per febrem non exitialem dixerit caput dolere, aut tenebrosum quiddam ob oculos versari, aut si oris ventriculi dolor in eo exiterit, biliosa vomitio aderit, sin frigus quoque præhenderit, & inferiores hypochondriorum partes frigidæ fuerint, adhuc citius vomitio aderit. Siquid verò bibat, efficetque sub hoc tempus, per quam cito deuomet. De sanguinis fluxu dicit hæc. Quibus per talem febrem dolet caput, & pro tenebris ob oculos offusis hebetudines subeunt oculorum, ac splendor obuertitur, & pro oris, vẽtriculi dolore, circa hypochondria, aut sinistra parte aut dextra, aliquid contenditur, neque cum dolore, neque cum inflammatione, sanguinem de naribus in his fluere pro vomitione expectãdũ est. Magis verò & hic, in adolescẽtibus sanguinis fluxũ expectari oportet. Agẽtibus verò

trigesimum annum, aut etiã adultioribus, minus, sed vomitionẽ in talibus expectari oportet. Ex his locis constat, hic cum dicitur, in causis & aljs febribus intelligi debere non exitialibus, quia in exitialibus, mors potius succedet illis signis, quàm fluxus sanguinis aut vomitus: & vbi dicitur, neque cum dolore, intelligi debere, neque cum inflammatione. Nimirum non quiuis dolor tollit imminentis fluxionis sanguinis signum, sed ille solùm qui cum ardore, significare possit, contentionem hypochondrij a phlegmone fieri. Signis etiam vomitus addi debent quæ hic omissa, & in prognostico scripta sunt. Verum ex his non semper fit vomitus, & si omnia adsint sed quibusdam alij mali abscessus, vt pueris cùm hæc adsunt, solent conuulsiones accidere irruentibus succis, qui commoti sunt, & non euacuantur, in neruos. Nimirum pueris familiarem esse conuulsionem antea etiam dictum est, & in aphorismis & prognostico. Mulieribus verò hæc eadem accidunt, & dolores vteri. Quia patientiori ventriculi citissimè consentit vterus, ob vicinitatem arbitror, & congenerem substantiam, & communem cõtinuitatem per venas, & arterias, & quia vtraque pars accipit neruos ex sexto pari, eorum quæ oriũtur è capite. Nihil sanè magis est experimento compertũ, quàm laborante vtero, statim pati ventriculum, & nauseare, ac euerti, & cum ventriculus dolet, nisi exiguus admodum dolor sit, vterum etiam paulo post dolere. Vt non inutiliter neque sine ratione, soleant mulieres quacunque parte circa totum ventrem doleant, vtero statim prospicere. Sõlet enim plærunque, aut primaria aut secundaria passione, laborare. Seniores verò qui repletionem habent capitis, quia calidum iam in eis vincitur, non possunt expellere fluxu sanguinis neque vomitu, tentat autem expellere eorum natura, facitque vt abscedat in alteram capitis partem, & patiuntur paraplexiam, aut trudit in oculos, & cæcitatem contrahunt: aut sanguis crassus & ater in eorum cerebro detentus, perturbat mentem, facitque maniam. Intelligi autem debet hic nomen maniæ, de quauis insania sine febre, dici. Senibus enim verisimilius est melancholias, quàm furores fieri.

Tempe-

Tempestas III.

17 IN Thaso paulo ante arcturum, & in arcturo, aquæ multæ in borealibus magnæ. Circa æquinoctium autem & vsque ad pleiadas, aquæ austrinæ, paruæ, paucæ. Hyems borealis, squalores, frigidi venti, magnæ niues. Circa æquinoctium autem frigora maxima, ver boreale, squalores, aquæ paucæ, frigidæ. Circa conuersionem autem æstualem solis, aquæ paucæ, magna frigora, vsque ad canem. post canem autem vsque ad arcturum æstas calida, vstiones magnæ, & non ex adiectione, sed continentes & fortes. Aqua non fiebat, etesiæ spirarunt. circa arcturum autem aquæ austrinæ, vsque ad æquinoctium vernum.

IN multis codicibus hæc tempestas non est separata a proxima, sed coniuncta quasi sit illius pars: tertia verò incipit ab illis verbis, morbos dignoscimus. Mihi tamen melius videtur hoc loco separare tertiam tempestatem a secunda, & reliqua totius huius primi libri, ad hanc tertiã referre. Quia vnicam tempestatem continet totus liber ex hoc loco, eamque longe diuersam a duabus prioribus. Hac tẽpestate non solùm narratur quid integro anno contigerit, velut in duabus superioribus, sed altera etiam parte sequentis anni. Nimirum narratio incipit vnde prius etiam, ab ortu arcturi, & producitur vsque ad arcturum sequentis anni, & præterea vsque ad sequentis ver, vt tota narratio contineat annum, & alteram anni partem. Nam primo arcturo fuerũt aquæ in borealibus, & prima hyems fuit borealis & cum squaloribus, sequenti autem arcturo & sequenti hyeme, fuerunt multæ aquæ austrinæ. Primus narrationis annus magna ex parte fuit frigidus & siccus, atque quanquam inæqualitatem magnam quædam partes attulerunt (nimirum in prima parte autumni fuerunt multę aquæ & magnæ, & in tota fere æstate ingens æstus) tamẽ totus annus appellationem frigidi & sicci, ob id quod

magna

magna ex parte fuit, accipere potest. Sequentis anni pars contraria omnino fuit, calida enim & humida, quia habuit aquas austrinas. Age ergo omnes narrationis partes percurramus. In dũas partes diuidit autumnum primam intelligit cum dicit paulo ante arcturum & in arcturo (ea autem est vltimi dies Augusti & primi Septembris vsque ad dimidium ferè) secundam partẽ autumni intelligit dicens, circa æquinoctium autem & vsque ad pleiadas (occasum scilicet pleiadum) est id tempus a dimidiato Septembri vsque ad primos dies Nouembris. Contra omninò accidit in his duabus autumni partibus, ac frequenter solet: nã in prima flauit boreas, tamen pluit sæpe & multum: in secũda flauit auster, & pluit rarò & parum. Hyems tota fuit borealis, atque si qui alij venti flauerunt, illi omnes fuerunt frigidi. Meritò ergo habuit squalores. Boreas enim cum non multum pluit, squalores facit. Atqui quanquam ea hyeme niues magnæ fuerunt, non fuerint tam multæ quin magna ex parte fuerint squalores. Addit, circa æquinoctium autem frigora maxima. Vbi considerandum, in duas illum partes diuidere nunc ver, primam & secundam, & nuc ver vocare, non vt antea vsque ad ortum pleiadum, sed vsque ad solstitium æstiuale, quod est ferè in medio mensis Iunij. Nam cum dixisset: ver boreale, squalores, aquæ paucæ, frigidæ, addit, Circa conuersionem autem estiualem, quasi ver sit vsque ad hanc conuersionem. Dicit accidisse a conuersione solis, siue a solstitio vsque ad canis ortum, paucas aquas, & magna frigora. Ego verò non intelligo fuisse frigora magna vt per hyemẽ (neque enim opinabile est) sed intempestiua, idest maiora multò quam eo tempore solent. æstatem diuidit hic Hip. in duas partes, primam ante canem, secundam post canem. Canis verò est duplex, vt in commentarijs aphorismorum diximus fusius: maior est quam vulgo vocant caniculam (græcis dicitur Sirium) minor est, qui anticanis nobis, græcis procion vocatur. Sydus hoc, est in Leone, oriturque cum sole, mense Iulij, canis quidem circa medium, procion, siue anticanis, decem ferè dies ante canem, vterque potest appellari cacis. Nunc non explicat vsque ad cuius canis ortum dicat, fuisse paucas aquas & magna frigora, haud multum refert. Sed cum antonomatice nomen canis de Sirio

dicatur,

dicatur, ad huius vsque ortum putet quis illum dicere. Post canem vsque ad arcturum, æstatem calidam & vstiones magnas fuisse dicit, non ex adiectione, id est non paulatim ingruentes, & per partes facta adiectione, sed repentè: & fuerunt continentes, id est, citra intermissionem & fortes. Aqua non fiebat (quæ causa maioris ardoris erat) æstiæ spirarunt, sed cum non attemperarent, constat fuisse flatus quosdam calidissimos. Reliqua dicit fuisse aquas austrinas, vsque ad sequentis anni ver.

18 *IN hac constitutione per hyemem quidem cœperunt paraplexiæ, & multis fiebant, & quidam illorum moriebantur celeriter. Etenim hic morbus valde popularis erat. Cætera autem transigebant sine morbo.*

MAGNA ex parte annus hic fuit frigidus & siccus, tamen fuit mirè varius, proinde longe diuersos morbos attulit: per hyemem primam, paraplexias: sequenti vere & æstate febres ardentes. Paraplexias quidem fecit multus humor, qui collectus per autumni pluuias est in capitibus hominum, & sequenti borea, & frigore, densatus, ac velut concretus. Verisimile est autem hoc ipso tempore, quo multi paraplectici fiebant, alijs congeneres morbos accidisse, ijs qui plus læsi sunt apoplexias, ijs qui minus coryzas & vertigines. Paraplexia autem raro soluitur perfectè, & tutò, sed duos habet exitus, bonum quidem, cum in partis cuiusdam, vt brachij, aut cruris paralisim finitur: malum, cum in apoplexiam, quod multis euenit illa tempestate, qui repente moriebantur. Nimirum erat magna ægrotandi causa, ac proinde, & ægrotatio. Cætera, inquit, transigebant sine morbo. Hoc est, tota illa hyeme non fuit aliud morbi genus, præter paraplexias scilicet & congeneres illi morbos.

19 *ANte ver autem cœperunt febres ardentes, atque ab æquinoctio ad æstatem vsque perdurabant, quicumque autem vere, & æstate ineunte, statim ægrotare cœpissent, plurimi seruabantur, & pauci quidam moriebantur,*

bantur, autumno autem iam, & cum pluissent, lethales erant & plures moriebantur.

Febres illæ ardentes fieri potuerint, & ex pituita salsa, & ex bile. Nam hyems quia frigida, congeri fecerit pituitam in pituitosis, quia ficca salsam: & in biliosis fecerit bilem congeri, cohibito affluuio per frigus: & per ficcitatem, fecerit eam esse aerem. Veniente ergo calore, bilis cohibita putresceret, & pituita quæ cum frigore obstructiones & destillationes faciebat, cum calore faceret putridas febres. eas dicit ab æquinoctio ad æstatem vsque perduraſſe. Non tamen intelligit cepisse vere, & æstate ineunte extinctas esse, sed per totum ver & totam æstatem duraſſe: non quidem eas ipsas febres, quæ ineunte vere ortæ sunt, esse productas vsque ad autumnum (non enim tam longæ erant, cùm, quibus longissimæ erant, quadraginta diebus iudicari, mox dicat) sed hoc genus febrium grassatum esse per totum ver, & æstatem. Qui vere & æstate ineunte febricitarunt, minus lethaliter affecti erant, sed plurimi seruabantur, pauci moriebantur. Nimirum illud morbi genus tùc incipiebat, non erat adeò graue ac postea effectū est autumno autem iam & cùm pluisset, lethales erant febres. Nam tales etiam esse solent in autumno, & tunc ob austrinum statum, & multam pluuiam, maligna putredo fiebat. æstatis vltimam partem præterit: tamen verisimile est in ea fuisse febres magis lethales prioribus, & minùs posterioribus. Quia causæ earum febrium iam ingrauuerant, cùm duratione, tum etiam nouo magnoque eius paratis æstu, & humor pluuiæ cum austrino tempore, non dum venerat.

20 *Fuerunt autem febribus ardentibus hæ passiones. Quibus benè & largiter sanguis ex naribus fluebat, & ob hanc causam maximè seruabantur, & nullum scio benè si sanguis fluxisset, in hac constitutione mortuum esse. Nam Philisco, Epamenoni, & Sileno, quarto & quinto die parum de naribus destillauit, & mortui sunt.*

Febres

Febres ardentes semper fere solent afferre fluxũ sanguinis de naribus, sanguine sursum lato præ calore, & admistabile: & ea euacuatio in illis maximè prodest, quia ipsas venas & arterias per se vacuat putrescente succo, & eo, qui paratus est putrescere, & feruorem extinguit. Merito ergo seruabantur quibus sanguis fluxisset benè, decretorie scilicet, & tempestiuè. Largiter, id est, pro multitudinis ratione. Scillas sanguinis de naribus, partim vituperauit antea, partim postea in hoc ipso opere vituperabit non semel. Narrabuntur etiam historiæ Philisci & Sileni.

21 *Plurimi ergo ægrotantium circa crisim rigebant, & maximè quibus sanguis non fluxisset, superrigebant autem ijdem, & sudabant.*

Plerisqve eorũ qui liberati sunt fluxit sanguis, neque tamen omnibus, sed quidam alias iudicationum species habuerunt, velut quidam, rigores quibus successit sudor. Cuius speciei iudicationis in Aphorismo etiam meminit, dicens, a febre ardente rigore superueniente solutio: dicit autem nunc, non esse indicatos quibus ita contingit vno rigore, sed riguisse iterum atque iterum vsque dum exudarunt, in tanta enim succorum copia, & corporum densitate quam anni frigus fecerat, non potuit fieri aliter.

22 *Fverunt quibus morbi regij sexto die. Sed hos aut per vrinam purgatio, aut aluus turbata iuuabat, aut magnum profluuium sanguinis. Vt Heraclides, qui iuxta Aristoclidem decumbebat. Atqui huic & ex naribus fluxit sanguis, & venter turbatus est, & per vesicam est purgatus. Iudicatus autem est sexto die, non vt Phanagoreon seruus, cui cùm nihil horum euenit, mortuus est.*

Multis dicit accidisse morbum regium sexto die, qui deinde purgatione per vrinam, aut turbata aluo, pro-

fluuio ventris, iuuati sunt, aut omnibus his euacuationibus factis, quod accidit Hæraclidæ. Illi enim qui morbum regium habuerunt, nullam autem deinceps illarum euacuationum, mortui sunt, velut Phanagoreon. Per febres ex bile factum esse regium morbum, haud est mirum, cæterum facto regio morbo die sexto, seruatos esse, alicui videbitur magis mirandum, cum idem Hippocrates in Aphorismo damnauerit ante septimum diem factum regium morbū. Sed mirari desinet, qui quæ de hac quæstione lib. 10. cont. a me sunt scripta, legerit. Vbi monstrauimus Hippocratem non dixisse illud esse lethale, nedum admodum lethale, sed malum, ita tamen malum, vt possint multi cum eo signo liberari. Quod quidem Hippocratem & intellexisse, & vidisse, hic locus facit palam, quem constat, neque Auerroū, neque Plinium legisse. Ambō enim Hippocratem carpunt, quasi dixerit, nullum cum eo signo liberari posse.

23 *Profluuia autem sanguinis plurimis, maximè autem adolescentibus, & ætate vigentibus, & moriebantur plurimi horum, quibus sanguis non fluxisset. Senioribus autem in morbos regios, aut ventres turbati, aut dysenteriæ, vt Bioni, qui prope Silenum decumbebat. Vulgabantur autem etiam dysenteriæ per ætatem: & quibusdam ægrotantium, quibus profluuia etiam sanguinis facta sunt, in dysenterias finita sunt. Vt Eratonis puer & Mylus, magno fluxu sanguinis facto in affectionem dysentericam inciderunt.*

PROFLVVIA sanguinis meritò calidis ætatibus acciderunt, quia his per se est familiaris ea euacuatio, cùm aût his qui robusti sunt natura, fit fluxus sanguinis, senibus qui sunt debiles, pro fluxu sanguinis fit morbus regius, aut diarrhœa, aut dysenteria. Cum autem accidebat iuuenes & adolescentes tam esse debiles, vt non possent sanguinem effundere, constat grauiùs affectos eos esse quam senes, longius enim a sua natura aberat ea debilitas. Proinde moriebantur plurimi horum, quibus sanguis non fluxisset. Neque

que mirum est per æstatem vulgatam esse dysenteriam, neque quibusdam, quamquam fluxisset sanguis, accidisse, nihilominus redundante omnes per partes bile.

24 *MVltus ergo hic succus, & maximè abundabat. Quandoquidem & quibus circa crisim non fluxit sanguis, tamen tubercula secundum aures excitata euanuerunt: Hæc autem cum euanuissent, secundum illum sinistrum grauitas, & summam coxam. Doloribus autem per crisim factis, & urinis tenuibus exeuntibus, cæperunt sanguinem exiguum effundere. Circa vigesimum quartum fiebant in fluxum sanguinis abscessus Antiphonti Critobuli. Sedatum est, & iudicatum perfectè circa quadragesimum.*

MVLTVM fuisse hunc succum, sanguinem scilicet bilio sum, probat, quia quibus sanguis circa iudicium non fluxit copiosè, multos deinde habuerunt abscessus, & multas euacuationes, & tandem vltra fines omnes acutorum progressi, finem acutorum ex decidentia, qui est quadragesimus, dies attigerunt.

25 *MVlieres autem ægrotauerunt multæ, pauciores autem quam viri, & mortuæ sunt pauciores. Difficilem autem partum habuerunt plurimæ, & post partum ægrotarunt, & mortuæ sunt hæ præcipuè, vt Telebuli filia mortua est sexto a partu. Plurimis itaque in febribus muliebria apparuerunt, quibusdam autem ex naribus sanguis fluxit, & virginibus multis tunc primũ accidit. Nonnullis autem & ex naribus & muliebria apparuerunt, vt Dætharsidis filiæ virgini apparuit primum, & ex naribus large sanguis profluxit. Et nullam scio mortuam earum quibus horum aliquid be-*

ne euenit. Quibus autem accidit, vtero gerentibus ægrotare, omnes, corruperunt, quas ego noui.

Dicit ægrotasse pauciores mulieres viris, & pauciores mortuas esse. Verisimile est illud accidisse ob menstruam illam euacuationem eis adeo consuetam, quæ a multis morbis, & magnis periculis liberare solet. Fluxit copiose sanguis hac tempestate, mulieribus etiam, vsque adeo, vt quibusdam menstruæ euacuationes fluerent, quibusdamque virginibus febre correptis, tunc fluerent primum, cum nunquam antea fluxissent, quibusdam simul hæc, & de naribus, sanguis fluxit. Et nullæ cui horum aliquid bene, ideſt pro multitudinis ratione, euenerit, dicit Hippo. scire se, esse mortuam: nimirum erat euacuatio satis congruens morbi speciei, & magnitudini. Vtero gerentes dicit hac tempestate periclitatas esse. Eas n. quæ pepererunt, ægrotasse post partum, & mortuas esse, eas autem quæ ægrotauerunt antequam parerent, corrupisse fœtus. Quod quidem cum aeris alteratione, & ijs quæ in sententijs scripta sunt, satis est consentaneum. Nam frigiditas temporis faciebat exiguam expurgationem per partum, quare & partum difficilem, & post hunc, morbum cum qui tunc erat epidemialis qui cum alioqui esset acutissimus, partus labori superueniens lethalis euadebat. Ver autem siccum & boreale facere ad abortum, tertio libro aphoris. dixit ipsemet Hipp. quod verò Telebuli filiam sexto a partu die mortuam dicit, aperte insinuat, quod in prognostico docuit, in mulieribus quæ peperit, computationem dierum decretoriorum incipere debere a partu, & non ab ipsa febre: quatenus autem illud verum sit, libro decimo controuersiarum a me dictum est. in quo caput proprium habet ea disputatio.

26 *Vrinæ autem plurimis, boni coloris quidem, tenues autem, & sedimenta exigua habentes cum deiectionibus tenuibus & biliosis. Multis autem alijs iudicatis in dysenterias malum finitum est, vt Xenophani, & Critiæ. Vrinæ autem aquosæ, multæ, puræ, tenues post crisim, & multo sedimento existente, & alijs bene iudicatis,*

Memini

Meminit quibus acciderit: Bioni qui decumbebat iuxtà Silenum: Critiæ, qui iuxta Xenophanem: Aretonis puero, mneſiſtrati mulieri. Poſt hæc autem dyſenterici facti ſunt hi omnes. quod quidem vrinas reddiderunt aquoſas, conſiderandum.

DICIT quales vrinæ apparerent in plurimis illa tẽpeſtate per morbos boni coloris, inquit, & tenues. Has crudũ morbum ſignificare in prognoſtico ſcripſit, maximè cum ſedimẽta haberent, exigua, apparerentq; cum deiectionib. tenuibus & bilioſis. Verũ hæc narrat, vt quæ morbo eunte in iudicationem apparerent. Multis aũt alijs dicit iudicatis iam, hoc eſt cum febres ardentes tẽs ſuæ iudicationis exceſiſſent, malum eſſe in dyſenterias finitum, vt Xenophani & Critiæ. Quia. ſ. reliquiæ excrementorum bilioſorum decumbentes in inteſtina, ea radebant. Quibuſdam etiam accidit poſt criſim, i. poſt ſummum vigorem, alia ratio euacuationis, multa vrina aquoſa, pura, tenuis. Talem autẽ ſolere iuuare, Apho. 69. particulæ quartæ dictum eſt, multo ſedimento exiſtẽte, & alijs bene iudicatis, hoc eſt poſtquã multum boni ſedimenti apparuerat, id quod ſummum vigorem fuiſſe indicauerat, & alijs beneindicatis, hoc eſt ſecundum rationem factis alijs mutationibus per dies decretorios, & contemplabiles. Hoc inquit accidiſſe Bioni, Critiæ, Aretonis puero, mneſiſtrati mulieri. Hos verò dicit tandem factos eſſe dyſentericos, atque vt huius dyſenteriæ cauſam ſignificet, dicit, quod vrinas reddiderunt aquoſas conſiderandum. Si. n. bilioſas reddidiſſent, eſſet expurgata bilis, cum autem aquoſas reddiderint, retenta eſt, quæ deinde in inteſtina incidens, ea exulcerauit.

27 *CIrca Arcturum autem multis iudicium accidit vndecimo die, & his non ſecundum rationem fientes recidiuæ, reuertebantur. Erant autem etiam comatoſi hoc tempore, plures autem pueri, atque hi moriebantur omnium minimè.*

NOTAT narrat quæ eo autumno, à quo tota narratio

incæpit, euenerunt, sed quæ autumno sequentis anni, qui in tota narratione fuit secundus. Multos dicit iudicatos esse vndecimo die, atque his factas recidiuas. Mirum autem quod videtur dicere, eas recidiuas præter rationem fieri, cum tamen nihil magis fit autumni, illius præcipuè, qui tantæ intemperiei succedens, ipse quoque insignem quandam intemperiem afferebat. Verùm quod Hippo. dicit hoc est: Recidiuas tam multas illa tempestate accidisse, vt illis etiam morbis, qui videbantur esse perfectè iudicati, tunc, præter expectationem medicorum, recidiuæ fierēt. Itaque perinde est acsi diceret, morbis etiam illis, qui ita soluti esse videbantur, vt secundum rationem nullæ recidiuæ viderentur euenturæ, recidiuæ fiebant. multi hoc tempore fiebant comatosi. Ob humiditatem, arbitror, austrinam, atque hac ipsa causa, maximè pueri facti sunt comatosi, qui ob humiditatem maximè eo morbo sunt correpti, & ob calorem, & naturalium virium robur, maximè liberabantur, fluxione sanguinis, arbitror, quia adolescentes, quibus sanguis non flueret, maximè mortuos esse illo anno, paulo antedixit. Puerorum autem natura naturæ adolescentium vicina est, vt ætas ætati.

28 *Circa æquinoctium autem, & vsque ad Vergilias, & sub hyemem, producebantur etiam febres ardentes. tamen & phrenitici tunc temporis plurimi fiebant, & moriebantur horum plurimi. Fiebant autem & æstate pauci.*

DVRABANT etiam febres ardentes per autumnum & hyemem, quia ea hyems cùm esset calida, non extinxit bilis feruorem. Phrenitici autem, & comatosi facti tunc sunt, quia austrina constitutio omnia excrementa ad caput conuocauit. Plurimi ergo hac ratione fiebant, plurimi autem moriebantur, quia insalubris constitutio longa, iam vires debilitauerat, & multum creuerat. Nimirum in omni constitutione insalubri illi maximè solent euadere, qui primi, cùm nondum causa inualuit, multum corripiuntur, aut qui vltimi, cum iam langueſcit. In æstate etiam fiebant phrenitici

nitici nonnulli, quibus scilicet ob solam feruoris vehementiam bilis in caput efferebatur.

29 ERgo *cum febres ardentes inciperent, significabant quibus lethalia impenderent. Statim enim incipientibus, febris acuta, parum rigebant, insomnes, anxij, sitibundi, fastidiosi, paulum exudantes circa frontem, & claviculas, sed nullus per totum. Multùm delirabant, timores tristitiæ, extrema subfrigida, pedes extremi, præcipuè autem manus. Accessiones in diebus paribus, plurimis autem quarto die dolores maximi, & sudores plurimum subfrigidi, & extrema non iam recalescentia, sed liuida, subfrigida, neque sitiebant. Adhuc his vrinæ nigræ, tenues, paucæ, & aluì sistebantur, neque fluebat eis sanguis ex naribus, neque his quibus hæc accidebant, sed parum stillarunt, neque ad recidiuam vlli horum res venit, sed sexto die mortui sunt cum sudoribus.*

REFERT quæ signa apparuerint in ijs qui per febres ardentes mortui sunt, ea verò sunt, quæ in prognostico lethalia esse dicit. Quædam verò eorum quæ refert, erant assidentia, aut mox apparentia, cuiusmodi, febrē statim fuisse acutam, parum riguisse, insomnes, & anxios fuisse, & sitibundos, fastidiosos, parùm sudantes circa frontem, & claviculas, multùm delirasse, timidos, tristes fuisse, pedes & manus præcipuè frigus habuisse, & accessiones fuisse diebus paribus, quædam autem erant superuenientia, quæque hominibus propè mortem iam constitutis eueniebant, à quarto die vsque ad sextum, quo mortui sunt, cuiusmodi, quarto die dolores habuisse maximos, & sudores plurimū duras se sub frigidos, & extrema non iam recalescentia, sed liuida, cum frigore, & sine siti esse factos, cum prius sitiisset, & vrinas fuisse nigras, tenues & paucas, & suppressam esse aluum, neque fluxisse, sed stillasse sanguinem. Atque hæc omnia lethalia esse, & qua quodque causa, in nostris commentarijs in prognosticum Hippocratis scripsimus, præter pauca quædam, quæ necesse est vt hoc loco dicātur. Parùm

riguisse

riguisse incipientibus febribus, non proinde malum esse dicit, quia multum riguisse melius foret, sed quia omninò riguisse per febrem ardentem, cuius figuræ rigor non congruit, & ante tempus quo posset rigor esse iudicatorius, nihil aliud poterat indicare, quam malignam succorii qualitatem. Accessiones diebus paribus accidere per febres ardentes, & biliosas, deterius multò est, quam imparibus. Nam cum tales febres habeant tertio quoque die accessiones, diebus paribus habent, cùm secundo, quarto, sexto, & octauo, exacerbationes: primo autem, tertio, quinto, & septimo, remissiones habet. Sed quo pacto remissio esse possit die primo, cum nondum creuerit? videtur enim omnis febris intermissio aut remissio, ex intensione fieri? certe in his non ita, sed primo die febris acuta incipit, & tamē semper crescit vsque ad finem secundi diei, ita vt in secundum diem acerbissima totius periodi pars incidat. Fitque ita, vt primo die remissior febris fuerit, non quòd iam remiserit, sed quòd nondum creuerit, eodem modo fiunt sequentes periodi vt ex primo & secundo, ita ex tertio & quarto, & ex quinto & sexto, hoc vero constat multò grauius esse, quam diebus imparibus accessiones esse, quantò scilicet grauius est, incrementum lōgum esse, quam inclinationem. Accedit alia ratio ex dierum decretoriorum vi. Cùm enim magna ex parte impares sint magis iudicatorij: iudicatoriis autem diebus facultates naturales multū iuuentur ab astris fit, vt qui habent accessiones paribus diebus, minus adiuti, deterius ferant. Vt autem diebus paribus deterius habere malum est, ita quarto die grauissimum. Quia hic idem est par, & decretorius. Grauissimum autem esse diebus decretoriis habere deterius, dictum est superiori Tempestate. Non sitire, cùm febris ardens veniisset ad summum, dictum etiam antea est, esse grauissimum. Corruptionem enim facultatis, aut delirium significat. Vrinas nigras posse esse tenues, quidam negant, nos in controuersiis affirmauimus, & probauimus. Hippocrates his ægrotis fuisse eiusmodi narrat. Stillicidia cum deberet fluere sanguis, aut omnino retineri, millies Hippocra. vituperat. Mirum verò, quòd dicat, non habuisse homines recidiuas, qui sexto die mortui sunt. Quo enim pacto haberent mortui? Verum Hippocrates innuit homines qui ita affecti essent, si omnino euasissent, fuisse reci-

se recidiuas habituros. Nam cum tam grauibus symptomatis, si adeo facultas restitisset, tamen non potuissent nisi cũ difficili iudicio & cum recidiuis liberari. Ergo quasi diceret, nullus liberatus est, sed omnes perierunt, dicit nulli horum res venit ad recidiuam, sed sexto die mortui sunt cum sudoribus. Sexto quidem die, quia hic dies pessimus est, & morbus erat acutissimus, quique si per impares moueretur, attigisset septimum, sed quia mouebatur per pares, attigit sextum solum. Cum sudoribus, quia id moriendi genus familiare est iis, quibus innatum calidũ langueſcit, & euolat.

30 *PHreneticis autem accidunt etiam, quæ antea scripta sunt omnia. iudicabantur autem his magna ex parte vndecimo, quibusdam autem & vigesimo. Quibus autem statim non à principio phrenitis incepit, circa tertium aut quartum diem. Sed mediocriter habentibus in primo tempore circa septimum, in acutiem morbus euasit.*

QVIDAM illa tempestate facti sunt phrenetici à principio ægrotationis, quidam aliquandiu febricitantes, posterius phrenitici euaserunt. Verum perrarum est, vsque adeo vt non meminerim modò an aliquando viderim, a primo febris die, ac multo minus, a primo insultu phreniticum fieri. Proinde Hippocra. illud a principio inuadere phrenitim, explicuit, dicens, circa tertium vel quartum diem. Atque hoc loco Hippocra. ita vtitur nomine principij, vt à principio fieri dicat, quod intrà primos quatuor dies. Quod ergo hic dicit, hoc est. Phreniticos habuisse omnia quæ antea dicta sunt, hoc est, mortuos esse plurimos, & eos habuisse lethalia signa quorum nuper facta mentio est. Cæterum non tam cito interiisse, quàm eos qui ardente febre tenebantur: eos enim sexto die mori dixit, hos vndecimo, ac nonnullos etiam vigesimo esse iudicatos: cæpisse autem phrenitides quibusdam a principio intra primos febricitandi dies, aliis verò septimo die, cum antea mediocriter viderentur habere, eo quod sine delirio, & seuis essent accidentibus.

Multi

31 *Multi itaque morbi fuerunt ex laborantibus autem moriebantur maximè pueri, adolescentes, vigentes ætate, glabri, subalbidi, rectis capillis, nigris capillis, & nigris oculis qui in ocio & socordia vixerunt. Altam habentes vocem, & qui gracilem, & qui asperam. Balbi, iracundi, & mulieres plurimæ ex hoc genere peribant.*

Multos morbos dicit fuisse, multos scilicet & varios. Referit autem quales mortui sint maximè. Vt autem morbi fuerût varij, ita ex illis variæ naturæ homines mortui sunt, non quidem ex omnibus omnes qui referuntur, sed hi ex his, alij ex aliis. Velut ex aliis pueri, adolescentes, vigentes ætate: ex aliis glabri, sub albidi, rectis capillis, & reliqui. Hi enim omnes frigidi sunt, illi calidi. Calidi ergo ex febribus ardentibus, & phrenitide: frigidi ex paraplexiis & aliis morbis frigidis moriebantur. Nam ætates quas memorat calidas esse, inconfesso est apud omnes: reliquos qui in hac narratione continentur esse frigidos, dictũ monstratũque est à Gal lib artis medicinalis, & à me in cõmentariis. Glabros dico, subalbidos, rectos habentes capillos, & nigros oculos, & balbos, & mulieres, degentesque in ocio, & socordia. Sed quod nigros capillos & habentes altam vocem, & gracilem & asperam, & iracundos, inter frigidos cõmemorat, oportet considerare: Nam nigros capillos caloris esse signum lib. citato docuit Gale. estq; ab omnibus receptum. Alta autem vox (quidã etiam legunt magnam) robur videtur significare in instrumẽtis vocis, quare & calorem. Iam vero iracundia multo magis videtur nasci ex calore: cùm ira feruor sanguinis sit. Cæterum & ad nigros capillos attinet, censeo, quod alio etiam loco memini me dixisse, non esse ab Hippoc. scriptum *μελαινο τρίχες*, id est, nigros capillos, sed *μεγαλοτρίχες*, id est, magnos habentes capillos, *ὑψόφωνοι* autem id est, altam vocem habentes, dicuntur, qui tenuem habent, qualem eunuchi, & mulieres, & pueri. hoc autem angustæ viæ, ac proinde frigoris est, *λιγύφωνοι* autem, id est gracilem vocem habentes, dicuntur, qui habent debilem, quod debilitatis instrumentorũ motus est. Aspera autem vox asperitatem arteriæ sequitur: hæc autem in excrementosis ac frigidis non raro fit, *ὀξύφωνοι* autem,

tem, id est iracundi, dicuntur, non qui animosi sunt, sed qui leui de causa, atque sæpe, irascuntur, quod frigidorum esse, mulieres indicant. Causa autem est in calidi innati debilitate, quod facilè à quauis causa molestiam subit. Verum hoc quoque, loco citato artis medi. dictum est fusius.

32 IN hac verò constitutione, *in quatuor præcipuè signis seruabantur. Quibusdam enim ex naribus sanguis fluebat, aut per vesicam multa vrina, & multum sedimenti & bonum habens veniebat: aut per turbatam aluum, biliosa tempestiuè, aut dysenterici fiebant. Multis autem contigit non ex vno supra scriptorum signorum iudicari, sed plurimis per omnia exire, & videri habere grauius. Seruabantur autem omnes, quibus hæc contigerunt. Fœminis autem virginibus contingebant etiam omnia antea scripta signa. Quibus autem aut horum aliquid bene fiebat, aut muliebria largiter apparebant, per hæc seruabantur, & iudicabantur. Et nullam noui mortuam, earum quibus horum aliquid bene fiebat. Phylonis enim filiæ ex naribus largiter fluxit, cum autem septimum iam attigisset diem, cœnauit intempestiuius; mortua est.*

Ipsas euacuationes vocat signa decretoria. Erant autem simul signa & causæ. Nam & faciebant, & futuram significabant sanitatem. Erat autem quatuor quæ dicit, sanguinis è naribus fluxio, & vrinæ per vesicam, & biliosorum (biliosa vocat omnes putredinem præseferentes succos) fluxio per turbatam aluum. quæ quidem dysenteriam multis offerebat, & menstrua fluxio, quæ muliebria vocat. Cum dicit purgatos esse multos vrina multa, multum & bonum sedimentum habente, non intelligit sedimentum illud, album, læue, & æquale, quod maximè probari potest. Illud enim non solet ad expurgationem esse satis, sed quod post hoc venit, multum, etsi in matula resideat, & crassum, aut varium sit. Tale enim fieri solet, cùm homo purgatur per vesicam, etiam salubriter. Bonum autem hoc loco est,

quod

quod est, quale euacuari oportet: velut in aliis euacuationibus decretoriis. Vt si pituitosa sit febris, & post concoctionis signa multum succi crudi mingatur aut si sit melancholica, & mingatur multum nigrum post concoctionis signa. Hoc enim etiam est necessarium: nam hoc est tempestiuam esse euacuationem, scilicet, quæ ante concoctionis signa, intempestiuè, quæ post illa, tempestiuè euacuantur. Vtrumque autem necessarium esse, aperte dicit ipse Hipp. addens, aut per turbatam aluum, biliosa, tempestiuè. Nimirum biliosa, est qualia oportet euacuari, tempestiuè, post signa concoctionis. Verum, inquit, accidisse multis, quod sæpe solet. Nimirum non iudicabantur benè, cùm primùm hæc eueniebant, sed quamquam eueniebant omnia simul, aut eorum quædam, videbantur incipere habere grauius, nihilominus multo deterior conditio erat eorum quibus nihil tale eueniebat, hi enim moriebantur: illi autem etsi per difficilem iudicationem habebant multi, liberabantur tãdem omnes. & nullus mortuus est eorum quibus horum aliquid bene fiebat, nisi magnopere in victu peccaret Velut Phylonis filia, quæ etsi fluxum largum sanguinis habuit, tamen mortua est, quia septimodie, cœnauit lautè, intempestiuius inquit, quia cœnauit quo die maximè debuit abstinere.

33 *Quibus in febribus acutis, maximè autem ardentibus, spontaneæ lachrymæ erumpunt, his ex naribus fluxum sanguinis expectare oportet nisi alia lethaliter habeant. Quando quidem malè habentibus non fluxum sanguinis, sed mortem significant.*

Quamquam narrare tantum ea quæ circa ægrotos obseruabat Hippoc. hoc libro cæperit, tamen nonnunquam occasione arrepta ab historia, per digressionem quædam ad artem pertinentia, docet, velut antea non semel fecit, atque modo facit. Lachrymas spontaneas dicit significare imminentem fluxum sanguinis de naribus: non tamen vtcunque, sed adhibitis quibusdam distinctionibus: nimirum non in quibusuis febribus, sed in acutis, atque inter has maximè in ardentibus, quia in his maxime solet fieri hoc genus iudicationis: sed neque in his semper, sed cum ex aliis signis

signis videtur homo esse salubriter affectus. Nam si non ita affectus sit, possint esse signum mortis. Quod quidem ab Hippo. ipso in prognostico cap. 4. dictum est, & à me eo loco explicatum.

34 *Quæ circa aures in febribus erumpebant tubercula cum dolore, quibusdam deficiente iudicatorie febre, neq; sedantur, neq; suppurant. Hæc diarrhœa biliosa, aut dysenteria, aut crassarum vrinarum subsidentia soluit. Vt Hermippo Clazomeno.*

Velut in Aphorismo dictum est, surditatem superueniente diarrhœa solere solui: ita modo dicit, tumores quosdã qui ex febribus relinqui solent, neq; resoluti, neq; suppurati, solere solui diarrhœa, aut vrina copiosa. Est autem eadem ratio soluendi surditatem, & ea tubercula, & solutionis quæ superueniente diarrhœa, aut vrinæ profluuio fit. Vtrumq; enim fit facultate succos in partem contrariã, & in vias euacuationis detrudente. Huius Hermippi Clazomenij morbus narrabitur paulo infra. Hic enim est ægrotus decimus illorum quatuordecim, quorum historiæ narrantur in huius primi libri calce.

35 *Quæ circa iudicationes, ex quibus dignoscimus, aut similia aut dissimilia. Velut duo fratres, qui habitabant propè theatrum simul eadem hora cæperunt ægrotare, erant Epigenis fratres. Horum natu maiori iudicium fuit die sexto, iuniori autem, septimo. Rediit ambobus simul eadem hora. Intermisit dies quinque. Ex recidiua autem iudicium fuit vtriq; simul omnino, decimoseptimo. Iudicium autem erat plurimis quinto die. Intermisit septem dies, à recidiuis autem iudicium erat, quinto. Quibus autem erat iudicium septimo, intermisit septem, à recidiua autem iudicabantur tribus. Quibusdam autem erat iudicium septimo, habentes autem intermissionem tres, iudicabantur septem. Quibusdam autem defecit sexto, & inter-*

missiones habentes sex, arripuit eos tres. Quibusdam autem defuit primo, arripuit & iudicatus est vnica. Vt Euangunti Dephar sidis. Quibusdam autem iudicium erat sexto die, deficiebat septem, à recidiua autem iudicabantur quatuor diebus, vt filiæ Aglaidæ. Plurimi ergo ægrotantium in hac constitutione hoc modo ægrotabant, & nullum noui eorum qui superfuerunt, cui non contigerint recidiuæ secundum rationem fientes. Et seruabantur omnes quos ego noui, quibus recidiuæ hac forma factæ sunt. Neque ægrotantium hoc modo cuiquam scio recidiuam accidisse rursum. Mortui autem sunt ægroti multi sexto die vt Epaminundas, Silenus, & Philiscus Antagorei.

NVNC redit ad narrationem. Narratq; quibus diebus contigerit illa tempestate pleroſq; iudicari. Dicit ipsa tempora, & modos iudicationum (hæc enim vocat quæ circa iudicationes, ex quibus dignoscimus, partim fuisse similia in multis, partim dissimilia) plurimos enim liberatos esse omnino à morbis decimo septimo die, eosque omnes cum vna recidiua, variè tamen id in illis factum esse, quibusdam his, quibusdam illis diebus, facta intermissione, & recidiua. Sunt in hac dictione quædam adeo difficilia in ipso verborum contextu, vt Galen. sensum solum explicans, dictionem corruptam esse censeat, & culpam reijciat in librarios. Mihi tamen videntur aptè satis omnia explicari posse. Velut (inquit) duo fratres Epigenis, quorum natu maiori iudicium fuit die sexto, iuniori autem septimo, & ambobus redijt simul eadem hora, & intermissio fuit dierum quinq; (cui scilicet minima) nam non potuit esse ambobus eadē, sed si iuniori fuit quinque, natu maiori fuerit sex dierum, nam iudicium fuit perfectum ambobus decimo septimo, à primo scilicet die totius morbi. Quare recidiua quinque dies ambobus durauit. Alijs hoc idem alia ratione euenit, iudicabantur imperfectè quinto, erant in intermissione septem dies, rursum tenebantur recidiua quinq;, iudicabanturque perfectè decimo septimo die. Alijs aliter etiam prima febris durabat septē, intermissio totidem, recidiua tres;

fiebantq;

fiebantq; ex his omnibus decem & septem. Alijs erat primum iudicium septimo, durabat intermissio tres, recidiua septem, vt hic quoque ex bis septem, tribus additis, fierent decem & septem. Quibusdam (inquit) defecit sexto, & intermissiones habētes sex, arripuit tres, verum hoc minus videtur dictis congruere. Nam ex bis sex & tribus fiunt tantum quindecim, sed hic Hippocratem dixisse, non quidem ἐκρίνεσθαι ἰσοσι id est, tertio iudicati sunt, vt in alijs narrationibus, sed τελέμβανε τριτέους id est, arripuit, aut male affecit tres, innuens scilicet, se non dicere, habuisse eos homines recidiuam, quæ tres dies durauerit, sed quæ tribus diebus arripuerit, hoc est habuerit tres accessiones. Constat autem in tres tertianas accessiones, quales in acutis sunt, quinque dies insumi, quinq; verò duodecim additis, fiebant decem & septem. Difficilius aliquanto est quod mox addit. Quibusdam (inquit) defuit primo, arripuit & iudicatus est vna. Sed si quis attentè consideret, ipsa rei difficultas aperit loci legitimum sensum. Nam primo die quo pacto defuerit febris ardens, aut si primo die defuit, & vnum intermisit, rursumque vno alio soluta est, quid aliud fuit quam tertianæ, duos tantum paroxismos fuisse. Sed quid hoc ad acutos morbos? Imo verò quid ad morbos mentione dignos? Ergo cùm primò dicit & vnam, aliud quiddam intelligit, quam diem. Quid illud sit considerandum. Certe in disputatione hac de diebus decretorijs, nunc numerantur dies, velut hoc loco in enarratis iam historijs, nunc septimanæ, velut ibi dicitur ἑτέρης ἑβδόμαδος, id est alterius septimanæ. Nunc impetus, velut in prognostico vbi dicitur. ἡμῶν πρώτη ἑρμὸς αὐτέων αὔτατελεύτα, ἡ δευτέρη ἑστὶν ἑβδόμη περιάγεται ideſt, primus igitur impetus eorum ita finitur, secundus autem in hebdomadam perducitur. Est itaque impetus vnus, quaternarius vnus, vna septimana septem dies, dies vnus, viginti quatuor horæ. Neque scio an sit aliud cui numerorum signa, in hac disputatione dari possint. Ergo quod mihi videtur posse dicere, hoc est, quibusdam febris defuit primo impetu, hoc est quarto die, arripuit rursum eos vna septimana exacta, vndecimo inquam die, à quo rursum vna septimana exacta, morbus perfectè iudicatus est, decimo septimo. Alij iudicabantur imperfectè sexto,

tranſigebant dies ſeptem ſine febre, febricitabant rurſum alios quatuor dies, iudicabanturq; perfectè decimo ſeptimo. In tota hac dictione illud eſt obſeruandum Hippocratem vnicam dierum computationem facere à principio totius morbi vſque ad finem recidiuę, ac non potius duas, quaſi duo ſint morbi. Atqui hanc eſſe legitimam rationē computandi, in controuerſijs à nobis demonſtratum eſt. Plurimos itaque in hac cōſtitutione dicit hoc modo ægrotaſſe, hoc eſt habuiſſe febres huius conſtitutionis, & nullū nouiſſe ſe eorum qui liberati ſunt, cui non contigerint recidiuæ ſecundum rationem factæ. Vocat ſecundum rationem factas recidiuas, eas quæ intra hos terminos, his numeris, aut alijs ſimilibus fiebant. Dico autem alijs ſimilibus, velut Herophon, cuius poſtea in ſingularibus hiſtorijs mentionem faciet, nouem dies febricitauit, quinque intermiſit, rurſum febricitauit tres: et ſi qui alij fuerunt, qui alijs numeris febricitantes, & intermiſsionem habētes, decimo ſeptimo iudicati ſunt. Ergo omnes qui decimoſeptimo iudicati ſunt, bene & tuto iudicatos dicit: neque enim habuiſſe alias recidiuas. Iis itaque qui liberati ſunt ita euenisſe, mortuos autem eſſe multos ſexto die. Neque mirum, ſiquidem hic dies ſemper vituperatur. Hæ autem febres, vt ante dictum eſt, paribus diebus fiebant grauiores. Philiſci Antagorei hiſtoriam, ſtatim ſcribit ſeorſum Hippo. inter hiſtorias ſingulares. Silenus hic nō eſt ille, cuius paulo poſt mentio fit inter ægrotos quatuordecim. Ille enim obijt die vndecimo, hic ſexto, ambo autem hi ſunt illimet, quorum non ita pridem, in hac ipſa ſectione facta eſt mentio, quibus quarto & quinto ſanguis ſtillauit.

36 *QVibus autem fiebant parotides, vigeſſimo iudicabantur; ſolutæ ſunt omnibus, quibus non ſuppurabant, ſed ad veſicam cōuertebantur. Cratiſtonactæ iuxta Heraclium, & pictoris ancillæ ſuppurarunt. Obijt Scymni pictoris ancilla. ſuppurauit. Quibuſdam autem iudicium fuit ſeptimo, intermiſit nono, repetijt. iudicium fuit à recidiua. Fuit iudicium ſeptimo Phanocrito, qui decumbebat iuxta Gnatonem pictorem.*

Reuert nunc alios, qui aliter iudicati sunt: eos quibus parotides fuerunt, dicit magna ex parte iudicatos esse vigesimo. Refert autem & speciem iudicationis. Quibusdam enim suppurasse, & horum quosdam mortuos esse, velut Cratistonactæ & pictoris ancillæ suppuratio fuit. Obijt autem ancilla pectoris, per ipsam suppurationem, nimirum facto maiori abscessu quam vt ferri posset, & lethaliter computrescentibus quibusdam particulis (hoc enim innuit repetens illud verbum, suppurauit) Quibusdã non suppurasse dicit, hisq; bene solutas esse parotides, facta conuersione excrementorum ad veficam. Nimirum vt solet surditas alui profluuio cessare. Cessarent verò & parotides alui profluuio & surditas profluuio vrinæ, vt nuperrime dictum est. Mox dicit quibusdam fuisse recidiuas, vt nuper relatis, aliter tamen, hoc est alijs diebus, habuisse enim iudicium prius septimo, intermisisse nono: quod ex ipsa phrasy qua antea etiam sæpe vsus est, intelligimus non aliud esse, quam intermisisse nouem dies. Repetisse ergo, & à recidiua iudicium perfectum habuisse, non in omnibus eisdem diebus, sed varijs; Phanocrito quidem qui decumbebat iuxta Gnatonem septimo die à recidiua.

Hyeme sub solstitium hyemale, & vsque ad æquinoctium, durabant quidem & causi & phrenitides, & moriebantur multi. Iudicia quidem variarunt, & iudicium fuit plurimis à principio: quinto deficiebat, quarto redibat, ex recidiua autem iudicabatur quinto, omnino autem quatuordecimo. Iudicabatur autem & pueris hoc modo plurimis, atque ætate maioribus. Erant quibus iudicium erat vndecimo, reuertebatur quatuordecimo, iudicabatur perfectè decimo octauo. Si qui autem rigebant decimo octauo, his iudicium erat quadragesimo. Rigebant autem plurimi circa iudicium quod ab initio, quidam verò rigebant circa iudicium à principio, & in recidiuis simul cum iudicio. Rigebant autem pauciſſimi vere, ætate plures, autumno plures adhuc,

hyeme autem longe plurimi. Hæmorrhagiæ autem deficiebant.

ADHVC perstat Hippo explicare illud, quæ circa iudicationes ex quibus dignoscimus similia, aut dissimilia. Narrat enim multorum iudicationes, easque varias, & à dictis antea diuersas. Hyeme inquit, & sub solstitium hyemale (secundam hyemem huius totius constitutionis intelligit) durabant causi & phrenitides. Scilicet inceperant vere superiori, durabant verò vsque ad æquinoctium sequentis veris, & moriebantur multi. Dictum enim etiam antea est, ab autumno cæpisse mori multo plures. Variarunt autem iudicia: plurimis enim à principio fuit iudicium imperfectum quinto, quarto, post hoc iudicium, redibat febris. iudicabantur rursum perfectè à recidiua, quinto, omnino autem & à principio morbi quatuordecimo. Et hæc quidem erat optima breuissimaque iudicatio earum quæ illo tempore contigerunt. Proinde iudicium huiusmodi contigebat pueris, & ætate maioribus, adolescétibus scilicet & iuuenibus. Quibusdam erat iudicium primum vndecimo, redibat febris quatuordecimo, & iudicabantur perfectè decimo octauo. Decimus octauus quidem non est insignis inter iudicatorios, tamen quiuis dies potest nonnullos iudicare perfectè. Atqui, si quid valet numerus à die recidiuæ (videtur autem valere hoc quoque nonnihil) erat quintus. Quidam horum hoc die, qui à principio erat decimus octauus, rigebant, neque iudicabantur perfectè. Atqui cum hoc die, qui fere est terminus acutorum simpliciter non posset eos natura perpurgare, decidebant morbi ex acutis. Quare quadragesimum attingebant, qui talium est finis. Hunc autem motum, quem rigorem vocamus, dicit accidisse multis circa iudicium à principio, hoc est circa imperfectum illud iudicium, quod ante recidiuam fiebat, quibusdam & circa hoc iudicium, & in recidiua, circa iudicium vltimum. Neque mirum, multas enim ardentes febres rigore solui, in aphorismo dictum est. Rigebant autem, inquit paucissimi vere, æstate plures, autumnò plures adhuc, hyeme autem longe plurimi, hœmorrhagiæ autem deficiebant. Ergo vere quo erant paucissimi rigores, erant plurimæ hœmorrhagiæ,

nimirum

nimirum à vere in æstatem & autumnum bilescente sanguine, ab hoc in hyemem retenta, & alijs euacuationibus præ aeris frigore suppressis.

38 *EX quibus morbos dignoscimus, discentes ex communi omnium natura, & cuiusque propria, ex morbo, ex ægroto, ex ijs quæ offeruntur, ex offerente. Facilius enim & difficilius ex his, ex tota constitutione, & secundum cœli partes, & cuiusque regionis ex consuetudine, ex victu, & vitæ genere, ex cuiuscunque ætate, sermonibus, modis, taciturnitate, imaginationibus, somnis, peruigilijs, insomnijs, quibus & quando, euulsionibus, pruritibus, lachrymis, ex paroxismis, deiectionibus, vrinis, sputis, vomitibus. Et quæ ex quibus, in quæ, successiones morborum, & abscessus in mortem, & in vtilitatem. Sudor, rigor, frigus, tussis, sternutamenta singultus, spiritus, ructus, flatus silentes, strepentes (bilioſi) hæmorrhagiæ, hæmorrhoydes, ex his autem, & quæ cum his accidunt, considerandum.*

NVNC per digressionem docet Hippocra signa omnia, quibus vti solemus in morbis ad dignoscendum, summa capita, breui quadam distinctione comprehendens, eorum, quæ diffusè alijs in locis scripta sunt. Sunt autem multa in morbis quæ dignotione indigent. Nimirum qui sit morbus, & quàm periculosus, & quæ sit morbi constitutio. Quædam signorum, quæ nunc commemorat, vnum horum, quædam duo, aut omnia significare possunt. Velut hæc prima: Ex communi enim omnium natura, & cuiusque propria, ex morbo, ex ægroto, & ex ijs quæ offeruntur, & ex offerente, cognoscere possumus facilius an difficilius affectus sit homo, hoc est, quam grauiter ægrotet. Nimirum affectiones omnes, per quas videtur homo longe abesse ab eo quod est secundum naturam, cùm communem omnibus hominibus, tum vel maximè

sibi propriam, graues sunt: per quas longe abest, sunt leues. Atqui hoc idem est quod in initio libri κατ' ἰητρεῖον dixit, similia ne sint an' dissimilia. Si possemus singulorum naturas nosse, haud multum laboraremus in dignoscenda communi, sed quia non possumus, communem nobis proponimus, quam intuentes, de signorum magnitudine censemus. Memini autem me alibi docuisse modum, quo possimus ex multis communibus proximè accedere ad notitiam naturæ singularis, cuiusq; hominis, etiam ignoti. iam vero ex ipso morbo dignoscitur periculi magnitudo. Sunt enim quidam per se graues, quidam leues. Phrenitis enim, pleuritis, aut pulmonia, & febris ardens, vel ipso nomine nos perturbant, tertiana autem, & quartana, ac multo magis coriza, aut diaria febris, statim contemnuntur. Sed & ægrotus, & quæ offeruntur, & qui offert medicus, significare non parum possunt. Si quis enim videt robustum hominem, & laborum dolorumq; patientissimũ, iacere, aut magnopere angi, timét, ne lethalis morbus sit: si verò in delicata muliere hæc eadem videt, haud multum curat. Quinimo terretur magis, si hanc, subito nunc in morbis, tacitam, & plus solito quietam, considerat. tam potest ipse ægrotus indicare. Quod si ad ægrotantem iam aliquãdiu accersimur, & interrogantes agnoscimus, nulla remedia esse adhibita, statim contingit opinari, morbum quidẽ per sese non esse adeo grauem, sed per negligentiam fieri vt duret, atq; adeo, leuissimum esse putamus, si, etiam sine remedijs mediocriter fertur Si verò multa adhibita sunt, & homo videtur parum aut nihil iuuatus, siquidem medicum peritissimum esse putamus, imputamus id morbi magnitudini, sin imperitiorem agnoscimus, imputamus fortasse medico. Quare tanto magis timemus homini, quanto plura acta esse videmus: tanto minus, quanto pauciora (hocq; est ex oblatis dignoscere) & tanto timemus plus, quanto nobilior est medicus, tanto minus, quanto ignobilior. Quod quidem est dignoscere ex offerente. Ex his ergo agnoscimus, facilius an difficilius homo laboret. Ex ijs quæ mox sequuntur, & hoc, & constitutionem speciemque morbi, nam ex tota constitutione aeris, hoc est ex modo quo aer affectus sit, siue eam affectionem afferat anni tempestas, siue pars cœli. Velut, si in Libia, aut Delo simus;

siue

siue cuiusque regionis temperies, & in quacunque regione, oppidi: quæ vel ex regione nascatur, vel ex ipso oppidi situ, siue locatum est in humili, siue in alto loco, siue spectat meridiem, siue septentrionem, siue orientem siue occiduum solem. Sed quo pacto hæc, speciem morbi significant? an quia eius morbi suspicio statim subit non immeritò, qui ea constitutione grassatur, vel illi anni tempori, aut regioni, aut omnino vrbi familiaris est? Sed & consuetudini hominis, victui, & vitæ generi, & ætati, sunt quidam morbi familiares. Si quis enim irasci consueuit crebro multumque, aut vociferari, aut inordinatè & intempestiuè moueri, si etiam calido victu vsus est, & quod ad vitæ genus attinet, est faber ferrarius aut cursor, & ætates calidiores agit, profecto biliosis febribus facilè corripietur, statimque timetur in huiusmodi homine id genus febris. Contra, si placidissimus, mansuetusque homo, frigido victu vtens, & piscatoriam artem exercens, & qui calidiores iam ætates excesserit, febre corripiatur, ex frigidioribus succis eam pendere statim suspicamur. Speciem ergo morbi ita agnoscimus. Constitutionem vero, eodem ferè modo. Qua ijdem specie morbi, calidioribus temporibus, & locis, & victui, & vitæ generi, & ætati, breuiores: frigidioribus, longiores fiunt. Sed & periculum maius aut minus, ex his agnoscimus, agnita prius morbi specie, considerantesque an is sit congruens, an non. Nam vt in Aphorismo dicitur, in morbis minus periclitantur, quorum naturæ, ætati, aut regioni, congruit morbus, quàm quibus secundũ nihil horum. Ex ijs etiam quæ sequuntur significationes fiunt, ex sermonibus, ex eorum modis, ex taciturnitate. Nimirum ex sermone. Quo in genere est loquacitas aut taciturnitas, atque in loquacitate modi. In his considerantes, quod secundum naturam inest, & quod præter naturam, non minimum argumentum capimus magnitudinis ipsius affectionis. Velut si qui taciturnus est natura, modo multa loquatur: aut contra, qui verbosus, modo semper sileat, vtrumque est insaniæ genus, & grauis mali nota. Si verò loquax loquatur, aut taceat taciturnus, nihil mali est. Sed quod ad modos attinet, explicemus. Si qui de deo semper, & rebus ad pietatem pertinentibus loqui consueuerat, repente nunc ad lenonũ verba translatus sit, aut phylo-

sophus nunc repēte totus in armis aut re mercatoria, sit, aut leno de vita monastica, & miles de dialecticis loquatur, mente commoti esse ij omnes videantur. Siquidem nullus loquitur suo modo. Imaginationes partim ipsis sermonibus agnoscuntur, partim alijs signis. Velut qui vociferabatur, pelli è cubiculo tibicines, imaginationem sermone prodebat: nutibus prodit, qui muscas frustra venatur, aut festucas colligit. Atqui imaginationes vanæ ac fallæ; cum superueniunt, mortem, cum à principio adsunt phrenitidem indicant. Somnum & vigiliam indicare in morbis posse, multis in locis ab Hippocrate est dictum, generatimque in Aphor. Somnus & vigilia vtraque si modum excedunt, malum. Sed addit, in somnijs quibus, & quando. De præsagatione ex insomnijs seorsum est scriptum ab Hippocrate, Aristotele & Galeno. Hic breuissime perstringit, quæ sint in illis considerandæ. Considerandum, inquit, est, quæ sint & quando. In primis illud, quæ sint, species, & partitionem insomniorum continet, quando autem, tempus quo fiant. Insomniorum enim quædam sunt diuina, quædam naturalia. Diuina sunt, quæ inspiratione aliqua demonis fiunt, demonis autem, boni aut mali. Quæ fiunt sine inspiratione, sunt naturalia. Possunt autem vtraque significationem certam continere, aut esse vana. Nam nonnunquam à bono demone per insomnia, rerum quarundā vtilium admonemur. Vt accidit Danieli, & Iosepho: illudimur autem sæpe à malis demonibus, per insomnia representantibus vana quædam. In naturalibus eodem modo, quædam ex quibusdam corporis affectionibus, aut passionibus, quas ab externis causis accepit, nascuntur, quædam casu quodam, & causa inopinabili: Non aliter ac experge factis nonnunquam, insperatò per mentem obuersantur: atqui, velut inter colloquia solet, quorundam, nunquam expectata, mentio incidere, vt ipsi collocutores mirari soleant. insomnia ergo quæ non sunt vana, certas significationes habent. An autem vana sint, intelliges, considerans, quæ sint, & quando. Si enim ad res turpes pertineant aut inutiles, certum est non esse à bono demone, sed vel à malo, vel naturali quapiam causa. Neque verò si ad res honestas, aut etiam ad diuinum cultum, pertineant, statim à bono demone esse putandum est. Possunt enim

esse

esse etiam a malo, vel naturalia. Considerandum ergo omni ratione, an sub illa boni specie possit malum aliquod, aut deceptio subesse: neque, & si non videatur subesse posse, statim a bono demone esse, confide, sed caute sustine, vsque dum quid velit, Deus manifestè declaret. Ita verò te compara, vt cures numen exoratum, ne te tua culpa falli permittat. Si tunc quidem non repetant, naturalia esse puta. Ad quæ, in considerationem adhibe, quando fiant. Si interdiu talia quædam locutus, noctu illud somnies, vanum somnium est, nihil significat. Nam accidit in his, quod in alijs signorum generibus. Nimirum si ex manifesta causa nascuntur, nullam habent significationem. Neque si post multos cibos, aut multam ebrietatem somnium accidat, significare quidquam putandum est, quidquid somnietur. Sed si sobrio iam homine, & cocto magna ex parte cibo, somnium accidit, non exiguam præstat significationem, quarundam corporis affectionum, & morbi exitus, an inquam morte, an salute finiendus sit. Sunt horum multa exempla apud Hippocratem & Galenum citatis libris, quę non refert hoc loco persequi. Addit euulsionibus, pruritibus, & lachrymis. Euulsiones autem sunt, velut palpebræ, labij, aut nasi euersio, & genitalium, & testium reuulsio. Pruritus autem sunt, vel totius corporis, vel partis cuiuspiam, vt in naribus fieri solet. Lachrymæ sunt, vel voluntariæ, vel spontaneæ. Hæc autem quid possint significare, in prognostico ab ipso Hippocrate, scriptum est. Quæ nunc addit, consideremus. Ex paroxismis, dicit. Ad hoc genus
3 signi pertinet illa sententia. febres quæcunque non intermittentes tertio die vehementiores fiunt, periculosæ: & quædam quas mox, de febrium figuris, hoc ipso sermone scribit. De deiectionibus, vrinis, sputis, & vomitibus, propria capita scripta sunt in prognostico. Et quæ (inquit) ex quibus, in quæ successiones morborum. Quid dicat, quæ ex quibus successiones morborum, non est obscurum. Est enim considerandum in permutationibus morborum, qui morbi ex quibus fiant. Sed quod dicit, in quæ, aliquanto est obscurius. Videtur enim dicere, quæ in quæ, ideſt, qui morbi in quos morbos. Sed si hoc dicit, quid aliud sit dicere, quæ in quæ, quàm quæ ex quibus? Verum

aliud

aliud est, illud in quæ. Quod vt explicaret, addidit, & absceſſus in mortem & vtilitatem. Nimirum vt antea explicuimus, abſceſſus vocat Hippocrates omnem morbi in morbum mutationem, ea verò nonnunquam fit cum magno malo hominis, & lethaliter, velut pleuritis in pulmoniam, pulmonia mutatu in tabem: nonnunquam fit cum vtilitate, cum ſcilicet ſequens morbus liberat a priori, velut de quartanis febribus mox dicet. Atqui de his abſceſſibus bonis & malis, antea in hoc ipſo opere diſſeruimus. Ergo inquit, conſiderandum quæ affectiones ex quibus affectionibus fiant, in quæ, hoc eſt in mortem aut vtilitatem. Addit, ſudor, rigor, frigus, tuſsis, ſternutamenta, ſingultus, ſpiritus, ructus, flatus, ſilentes, ſtrepentes Sudorem cum dictis euacuationibus coniungere poſſet, habet enim etiam hic, velut illæ, in prognoſtico proprium caput. Significationum etiam quas præſtare poſſet rigor per febres acutas (præterquam quòd quarundam intermittentium febrium ſpeciem indicat) ſcripta ſunt ſparſim multa: velut illud, in febre perpetua ſi ſexto die rigores fiant, lethale. Et illud, ei qui a febre ardente tenetur, rigore ſuperueniente, ſolutio. Cum dicit frigus, intelligere poteſt illam refrigerationem quæ inuadentibus quibuſdam acceſſionibus fiunt, aut omnino frigus, vtcunque incidat. Vtroque enim modo ſignificat ſpeciem febris, aut periculi magnitudinem. Eſt enim frigus circa extrema in intermittentibus pituitoſis, & in perpetuis lypirijs pathognomonicum, in alijs acutis, mortis ſignum. Velut in prognoſtico & Aphoriſmis non ſemel ſcriptum eſt. Atque adeo in hiſtorijs huius libri cui nunc incumbimus, crebra mentio fit, ſudoris, rigoris, & frigoris. Quin & tuſsis poteſt ſignificationem præbere, nunc paſsionis, vt in pleuritide, nunc periculi aut ſecuritatis. Sternutamentum perinde, & ſingultus, & ſpiratio Nam in prognoſtico inter bona ſigna refert Hippocrates bene ſpirare, & facilè extuſsire, inter mala verò ſpirationem magnam eſſe & crebram, & difficilè extuſsire. De reſpiratione ſeorſum in eodem libro multò plura, multarum diſpneæ ſpecierum dicens cauſas, & generatim, magnam vim habere facilem ſpirationem in omni morbo acuto. De ſternutamentis quoque in eo libro ita ſcripſit. Sternutamenta per morbos circa pulmonem, præire &

ſubſe-

, subsequi malum est, sed ex alijs morbis exitiosis sternuta-
, menta vtilia, sunt. Singultus multas pessimasque significationes, in Aphorismis docuit. Ab ileo, inquit, vomitus,
, vel singultus, desipientia, vel conuulsio, malum. Rursum,
, in hepatis inflammatione singultus, malum: & a vomitu singultus, & oculorum rubor, malum. Addit, ructus, flatus, silentes, & strepentes. Ad prognosticam ex ructu, pertinet
, illa sententia. Ex longis leuitatibus intestinorum, si ructus
, acidus fiat, qui antea non erat, bonum. Sed & illa. Acidi
, eructantes, pleuritide non admodum capiuntur. De flatibus, qui cum crepitu aut sine crepitu excernuntur (hos enim vocat silentes, & strepentes) in prognostico ita disseruit. Si flatus sine crepitu excernitur, optimus est. Melior verò est cum erumpit cum crepitu, quam cum reconditur ac reuoluitur. Quòd si ita excernitur, indicat hominem dolorem teneri, aut delirare, nisi sponte flatum emiserit. Ex hœmorrhagijs omninò, præcipuè autem ex hœmorrhoydibus, multa docet Hippocrates præsentire. Velut in prorrhetico. Sanguinis ad diuersum latus eruptiones, malæ. Et
, rursum. Post sanguinis eruptionem deiectiones nigræ ma
, læ. Et rursum. Ex hœmorragia rigores multi Et multa alia ad hoc signi genus pertinentia libro illo. Et de hœmorrhoydibus illud in Aphorismis. Ab atra bile & phreniticis
, hœmorrhoydes superuenientes, bonum In quibusdam codicibus inter verba illa, strepentes & hœmorrhagiæ, interiectum est χολώδεσι, idest biliosi: tamen suppositicium esse puto, nisi significat, flatus sterpentes biliosos, hoc est qui ipso sonitus modo significant, multam bilem flatuosam in intestino contineri. Vocat hos sonitus βορβορυγμοὺς. Ex his, & quæcunque ex his accidunt, considerandum. Hoc est, considerationes prognosticæ capi debent ex his, & ex omnibus quę ex eis sequuntur. Quæ verba nollim sine consideratione præteriri. Continent enim partem quandam prædictionis vtilissimam. Ea verò est, ex ijs quæ ex quocunque signo nascuntur. Multa enim sunt signa, quæ nunc mala, nunc bona sunt, aut nunc lethalia, nunc non adeo, vt hæc aut illa ex eis nascuntur. Nimirum ad præsagij firmitudinem, semper sunt adiungenda alia signa, & in multis expectandum est quid superueniat. Velut in hœmorrhagijs, de quibus nunc dicebamus, si post multum sanguinis flu-

xum, singultus aut conuulsio fit, malum. si verò sine his, fit febris solutio, nihil fluxu sanguinis melius est. Sed & in alijs signis considerandum quæ ex quibus fiant Velut a singultu sternutatio superueniens, liberat. Et a longo alui profluuio, vomitus spontaneus superueniens, soluit. & a vomitu singultus, & oculorum robur, malum. Et a sudore horror, non bonum. Et ita in alijs omnibus signis fit, vt quædam ex quibusdam deteriora aut meliora sint. Nimirum ea quæ antecedunt aut sequuntur, signorũ quorumcunque cautam declarant. Sed quia hæc multis alijs in locis pertractantur, hic de eis hactenus.

39 *Febres quædam continuæ, quædam interdiu tenent, nocte intermittunt, aut nocte tenent die intermittunt, & semitertianæ, & quartanæ, quintanæ, septimanæ, & nonanæ.*

Cvm digredi cæperit Hippocrates ad disputationes quasdam ad totam artem necessarias, atque generatim de signis omnibus dixerit, nunc de febribus generatim dicere incipit. Quia ij morbi, maximè, qui cum febribus fiũt, populares esse solent. Incipit ergo a partitione febris, quã quidem accipit a propria earum figura. De febrium differentia seorsum scripsit Gal. multa. in quem etiam librum iam ego edidi commentaria, atque adeo ego libellum quendam seorsum scripsi de febribus, præter multa quæ in controuersijs & alijs locis. Proinde nunc, satis erit Hippocratis verba explicare. Nisi suppleantur quædam, non possit partitio hæc non videri parum dialectica. cæterum in Hippocratis enarratione, meritò petimus permiti nobis suppleri quædam, quæ tacuit ille, vt semper esset breuiloquus. Possimus quidem censere hanc partitionem febrium omnium esse, quamquàm possimus etiam censere ad solas eas, quæ ex succis fiunt pertinere. Sed pertineat ad omnes. Nam duo genera: hæcticæ inquam & diariæ in continuis sint. Ergo hæc est partitio. Febres quædam continuæ sunt, velut hæcticæ, diariæ, & quædam putridarum: quædam intermittentes. Intermittentium, quædam quotidianæ; quædam tertianæ, quædam quartanæ,

næ, quædam quintanæ, quædam septimanæ, quædam nonanæ. Quotidianarum, quædam nocturnæ, quædam diurnæ. Tertianarum, quædam simplices tertianæ, quædam semitertianæ sunt. Sed cur nocturnas aut diurnas quotidianas solum intelligit, cum tertianis etiam, & quartanis, accidere possit, vt nocte teneant, aut die? porrò cur semitertianarum mentionem facit inter differentias simplices cum sint compositæ? aut si ad compositas quoque voluit partitionem ducere, cur non meminit quartanæ cum tertiana, aut quotidiana? videntur enim aut deficere multa in partitione, aut redundare quædam. Sunt multi qui non satis capientes methodum Hippocratis, censent illum fuisse dialecticæ ignarum. Ego verò censeo habuisse illum dialecticam quandam, vulgari vtiliorem. Nimirum non persequebatur omnia vsque ad minima, sed nullam vtilem partitionis rationem ommittens, in singulis ea tantum scribebat, velut exempla quædam, quorum mentio maximè ad vsus artis videbatur esse necessaria: vt reliqua supplerentur, vtilissimorum autem haberetur ratio maxima. Velut modo oportet nos ita persequi partitionem. Febres quædam sunt continuæ, quædam intermittentes; hæ quotidianæ, tertianæ, quartanæ, quintanæ, septimanæ aut nonanæ. Rursum hæ omnes nocte aut die inuadentes, porrò ex his simplicibus, compositæ fieri possunt multis modis. Velut semitertianæ, & aliæ multæ. Tamen nulla compositarum, tam insignem differentiam, & mentione dignam habet, quam semitertiana. Quia, vt mox dicetur, in semitertiana vocata, morbi accidunt acuti, & aliarum omnium hæc est maximè lethalis. Atque, interdiu teneant an noctu, in nullis adeo refert, atque in ijs quæ quotidie affligunt. Quia hæ aut omni die aut omni nocte laborem inferunt. Hæc est methodus Hippocratis quam alibi etiam aperuimus.

40 *SVnt autem acutissimi & maximi, & grauissimi morbi, & maximè lethales in continua febre.*

SATIS erat dicere acutissimi, quin adderet maximi, &

& grauissimi. Nam quamquàm illud nomen acutissimi, per se solam celeritatem, & breuitatem motus significet, verum medici, vt acutum morbum vocent, non sunt contenti hac acutie, sed magnitudinem præterea morbi, & periculum adesse volunt. Hippocrates tamen modo singulis nominibus propriè vtens, expressit omnia, quæ morbis acutis adesse debent. Nimirum debent esse acuti, idest breues, & magni in essentia propria, & graues. Atque vt explicaret rem magis, addidit, & maximè lethales, hi autem sunt qui grauissimi. Hos dicit fieri in febre continua, hoc est, cum continua febre semper, siue in ipsa febre continua habeat essentiam morbus, vt febris ardens & semitertiana, siue febris sit morbi accidens, vt in pleuritide, & phrenitide, & alijs inflammationibus internis. Non intelligo autem hæc dicere Hippocratem quòd nunquam sine febre acutus morbus fieri possit (nam syncope, carus, & apoplexia acutissimi, maximi, & maximè lethales sunt, tamen sine febribus plærumque fiunt) sed quòd plærumque cum febre fiat, tuncque, cum continua. Nam quæ intermittit, quia periculo vacat, simpliciter acuta esse non potest, sed tantum constitutione, vt tertiana exquisita.

41 *Securissima autem omnium quartana, & facillima, & longissima. Hæc enim non tantum ipsa per se ipsam, huiusmodi est, sed ab alijs morbis magnis liberat.*

Securissimam dicit omnium. Cum tertianis & quotidianis, quæ sunt febres crebro occurrentes, collationem fieri intelligo. Nam septimana, & nonana, videtur securior. Facillimam dicit curatu, quanquam vulgus hominum incurabilem dicit. Verum non est breui curabilis. Sed facillima, & longissima. Quod est, intra suam constitutionem, quæ quidem longissima est omnium crebro occurrentium (nam nonana longior etiam est) facillimè curari. Nam victu liberari, & rarissimis euacuationibus, & vsu longo quarundam rerum, haud multum medicamentosarum. Quod si dicas, hoc non esse curari quartanam, perinde est ac si dicas, non curari febrem ardentem, quæ

non

non tam breui, quàm angina. Nimirum vt non est omnibus eadem constitutio, ita neque æquè longa ratio curationis. Atque longe aliud est, breuem esse curationem, aut facilem. Nam vt anginæ est difficilima & breuissima curatio, ita quartanæ facillima & longissima.

42 *IN semitertiana vocata accidit acutos morbos fieri, & est reliquarum hæc maximè lethalis. Atqui tabidi, & qui longis alijs morbis ægrotant, in hac maximè ægrotant.*

NON parum comprobant, ea quæ modò affirmat de semitertiana febre, illa, quæ prima tempestate huius libri, accidisse dicta sunt. Nimirum multi ægrotauerunt semitertianis lethalibus, quorum plærique in tabe erant. Atqui quod dicit est, semitertianam esse acutum morbum: neque hoc quidem dubium est, cùm sit altera ex parte continua febris, & præter eam, habeat aliam intermittentem. Dicit etiam esse maximè lethalem: quod fit, quia nulla febris acuta est, quæ tam crebro, & tam continenter, varijs symptomatis facultas affligatur. Et tabidi, atque qui alijs longis morbis laborantes in acutam febrem ex longa incidunt, in hanc maximè incidunt. Quia per debilitatem facultatum congerunt cruda, & per hecticum calorem, aut longam febrem, congerunt bilem. Atqui, ob diuturnitatem ægrotationis contingit varia membra varie laborare. ex duplici autem hoc succo, in varijs membris redundante, contingit hæmitriteo corripi. Porrò quoniam hæc habet semitertiana febris, diximus seorsum illius factam mentionem hoc in loco, in febrium partitione.

43 *NOcturna non valde lethalis, longa autem, diurna longior. Est autem quibus & in tabem repit.*

OMNEM quotidianam longam esse dicit: siquidem nocturnam longam, & diurnam longiorem. Porrò diurnam dicit longiorem nocturna; & magis lethalem, adeò vt quibus-

quibusdam in tabem inclinet. Hic tabis nomine significatur extenuatio magna, quacunque causa fiat, non ea solùm, quæ ex sordido vlcere pulmonis nascitur. Duplex causa est, qua diurna deterior est. Primum quia magis secundum rationem est, febres fieri maiores noctu, cum corpora densiora & minor dissipatio, & maior confluxio excrementorum ad interna, quàm diu, cum sunt his contraria. affectionibus autem omnibus, accidit esse grauioribus, tempore, secundum quod non congruunt, quam eo secundum quod congruunt. Deinde, quia minus opportuna est curationi diurna, quàm nocturna. Quia tempus diurnum occupat paroxysmus, nocturnum solum supereſt cibis & medicamentis. quare nullum quieti & somno. Et auocantur ægroti multum a communi hominum consuetudine, laborandi & capiendi cibos interdiu. Accedit (quod est maximi momenti) febres diurnas minus venire ad infebricitationem quam nocturnas, quia earum inclinatio incidit in vesperam, qua hora morbi omnes exacerbantur, vt lib. 4. dicit his verbis. quale est ad vesperam exacerbari, tale in omni morbo.

44 § *Eptimana longa, non lethalis, nouana longior ad huc, non lethalis. Tertiana exquisita, celeris iudicationis, non lethalis. Quintana verò omnium pessima, etenim ante tabem, & iam tabidis superueniens interimit.*

QVARTANA, & quæ longiora interualla habent, longissimæ sunt, tertianæ breuissimæ. Qua causa quintana sit omnium febrium intermittentium pessima, & ante tabem (extenuationem hic quoque intelligit) & tabidis iam superueniens interimat, non dixit Galen. fortasse quia talem febrem non viderat, sed neque ego ad huc vidi vnquam manifestè. Vidi certè quam dubitaui, quintanam, an quartanam tardantem appellarem. Tentabo nihilominus dicere causam, quam esse suspicor probabilissimam, longo tempore inuestigatam. Hippo. non dicit simpliciter, quintanas esse pessimas, sed eas quæ tabescentibus, aut iam iam in tabem casuris, contingunt. Non sunt autem, arbitror, tales, quæ a principio hominem, sanum antea, inua-

inuadunt, sed vbi quis quartana prius, aut longissima tertiana debilitatus est, & minorem iam materiæ copiã plenè nõ valet pellere, in quintanam incidit, atque eadem causa, quæ cùm esset iudicandus quintana corripitur, tabiscit, ob habitualem scilicet facultatum debilitatem. Sextanæ verò, aut septimanæ, aut etiam rariores febres, affligunt iam, vt vitia potius naturalia, quàm vt morbi, atque adeo qui illis laborant, videntur esse homines aliqui sani, gaudentes ea febre, vt euacuatione consueta.

45 *Sunt autem modi, & constitutiones, & paroxismi cuiusque harum febrium, æquè continuarum & intermittentium. Statim enim continua est quibus incipiens floret & viget maximè, & in difficillimum agit: circa iudicium autem, & simul cum iudicio, extenuatur. Est autem quibus incipit molliùs, & summissiùs; accrescit autem, & exacerbatur in dies: circa crisim autem, & simul cum crisi, abũde elucet. Est autem quibus incipiens mitius, accrescit & exacerbatur, & quadantenus aucta, rursum subsistit circa iudicium, & vsque ad iudicium.*

Persequitur rursum febrium partitionem secundum figuras. Retulit enim hactenus differentias intermittentium. Nunc referre incipit differentias continuarum. Dicit ergo modos, constitutiones, & paroxysmos, id est, modos constitutionum & paroxysmorum accidere cuique harum febrium, æquè scilicet continuis & intermittentibus. Intermittentium enim ferè dicti sunt modi. Continuarũ autem, quædam est quæ statim ac incipit, viget ac floret maximè, & in difficillimum agit; hoc est in summo periculo hominem constituit circa iudicium autem, & simul cum iudicio, hoc est morbo iam eunte in summum vigorem, & vsque ad totam declinationem, extenuatur. Huiusmodi sunt continentes, quæ vocantur Galeno decrescentes. Quædam est, quæ mollius incipit, crescit autem & exacerbatur in dies, & circa iudicij tempus, ac per totum iudicium abunde elucet, vsque dum videtur repente tolli. Huiusmodi sunt continenter crescentes. Sunt autem aliæ continentes inter has

mediæ, neque crescentes neque decrescentes, sed semper æquales, quas ex prioribus intelligi Hippocrates voluit. Alia est febris, quæ incipiens mitius, crescit & exacerbatur, & aucta quadam tenus, scilicet per totum tempus incrementi, & vsque ad summum vigorem, rursum subsistit circa iudicium, hoc est, statim ab incepta iudicatione, & vsque ad iudicium perfectum, hoc est, vsque dum integrè, atque omninò soluitur. Huiusmodi sunt omnes febres continuæ præter continentes. nam hæ omnes habent principium, & incrementum, & vigorem summum, & declinationem. Qua ratione fiant febres continenter crescentes, decrescentes, & sui semper similes, in meo commentariolo de febribus, dictum mihi est. Sed continget hoc loco dubitare, qua ratione fieri possit vt febres quædam circa iudicium & simul cum iudicio extenuentur, siquidem iudicium in morbi vigore fit, cùm verò consistunt morbi, omnia quæ præter naturam sunt, morbus scilicet ipse, & symptomata, sint vehementiora. Summa autem ratio est hæc. Duo sunt in interna causa febris, quæ febrem ipsam faciunt, fouent, & augere possunt: ipse materiæ ardor, siue putredine, siue vitione, siue quodam feruore fiat, & quantitas. Atqui alterationem materiæ necesse est crescere, ac per eam ipsam febrem vsque ad summum vigorem, tamen quantitatem non est necesse. Minui enim potest succus morbo ad huc crescente, vel arte, vt misso sanguine aut magna alia facta euacuatione, vel natura, velut per insensibilem euacuationem, vel per paulatim factas euacuationes spontaneas. Ergo materia ipsa quæ intra corpus manet, semper magis ac magis, præter naturam alteratscit, atque calorem partium, quantum in ipsa agitur, auget, fit tamen nonnunquam, vt decrescente copia, videatur hęc alteratio minui. Neque tamen proinde putandum est, non esse morbum in incremento. Crescit enim reuera ardor, in ardente materia, & in iis animantis particulis, quas contingit.

46 *Accidit autem hæc fieri in omni febre, & in omni morbo.*

Nihil est aliud quod dicit quàm hæc quæ dicta sunt, vt accidit

accidit fieri in febribus, ita accidere fieri, & in omni morbo, qui sine febre sit. Sed quæ sunt dicta? febrium quasdam esse intermittentes quasdam perpetuas, atque harum quasdam continuas tantum, quasdam continentes etiam. Hoc ergo idem accidere dicit, omnibus aliis morbis: intelligi autem debet omnibus pendentibus ex quibusdam succis, cuiusmodi sunt omnes fluxiones, & omnes tumores præter naturam. Est autem hoc verissimum: in podagra enim, & chyragra, hemicrania, & ventriculi, ac intestini, ac, vt semel dicam quibuscumque alijs doloribus, experimur quosdam affligi semper, sine intermissione, quosdámque horũ, semper eodem modo, quosdam remittente sensim, quosdam augescẽte dolore: quosdam quidem citra intermissionem, tamen cum quibusdam exacerbationibus, per vicissitudines recurrentibus: quosdam etiam cum intermissione ex quibusdam interuallis, dolere, omni dolore non raro carentes. Atqui hæc interualla nonnunquam certa, nonnunquam incerta esse videmus. Opthalmiis etiam, & erysipelatis quarundam partium, id videmus sæpe accidere. Quin etiã mihi contigit videre pleuritidem, verissimam quidem, & omnia pathognomonica signa habentem, intermittentem tamen, ita, vt homo alternis diebus pleuritide, alternis nullo morbo teneri videretur. Hoc ergo est consideratione dignissimum in omni morbo. Similes enim in omnibus accidunt modi & constitutiones, & similibus ex causis, atque in febribus. Nimirum opthalmia quotidie affligens, pituitosa; altern s diebus, biliosa, haberi debet.

47 *Oportet autem victum ex horum consideratione offerre.*

Ex constitutione & figura morbi, magnas indicationes nasci, offerendi cibum, differtè aliis locis ab Hippocrate ipso dictum est, præcipuè prima particula Aphorismorum.

48 *Multa etiam alia opportuna his sunt germana, de quibus quædam iam scripta sunt, quædam scribentur, ad quod discutientem expendere, considerare, cui horũ*

acutum & lethale, aut ex quo supereſſe poſſint, & cui prorogetur, aut non. Et quando, & quantum, & cui offerendum ſit.

Multa alia ſigna ſunt præter hæc, præter figuras, ſcilicet, & conſtitutiones febrium, quæ non aliter quam hæc, ſignificant euentum morbi, & ad ciborum exhibitionem, indicationem præſtant. Quod autem ad euentum morbi attinet, hæc oportet præſentire, an moriturus, an ſuperfuturus homo ſit: atque vtrumque, an breui, an poſt longam ægrotationem. Hæc autem omnia diſtinguere ſignis, Hippocrates in prognoſtico docuit. Atque ſumma ratio eſt, coniectari ex ſignis, vt habent virtus & morbus: nam quæ cum debili virtute magnum morbum indicant, breui futuram mortem, quæ cum robuſta facultate exiguum morbum, cito futuram ſanitatem; quæ cum robuſta facultate magnum, aut cum debili exiguum morbum, ſignificant, tardiùs futuram ſanitatem aut mortem, vtrum videbitur altero magis pollere, virtutis robur aut morbi exiguitas: vel contra magnitudo morbi aut debilitas virtutis. In cibi oblatione cõſiderandum, cui ſit dandus, & cui non (quibuſdam enim per totum morbum non eſt dandus) & quando, & quantum. Conſiderandum etiamæſt, quale ſit dandum. Nam illud, omnis victus humidus febricitantibus conuenit, ad qualitatem ciborum pertinet. Cæterum quia conſtitutio & figura febris ad qualitatem nihil indicat: ſed tantum ad conſultationem an dandum an non, & quantum & quando, hic non fecit mentionem qualis: ſed tantum quanti, quando, & cui.

49 *Quæ in diebus paribus exacerbantur, in paribus iudicantur, quorum autem paroxiſmi in imparibus fiunt, iudicantur in imparibus.*

Quia paroxiſmus ſimilis motus eſt ei, per quem iudicatio fit, nimirum vterque fit natura expellente excrementa, merito, & ſi ob vim cauſæ alicuius ſupernæ in diem proximum iudicium caſurum eſſet, rapitur à proxima acceſſione.

ne. Quo fit vt qui mouentur per impares, imparibus iudicetur, & qui per pares, paribus. Neque verò solum hac causa fit, vt in diem accessionis iudicium plerumque incidat, sed etiam, vt cæteris paribus, tunc melius fiat, cum in eundem diem incidit. Quia incidentibus in eundem diem ambobus motibus, perfectius agitur expurgatio. Ne tamen intelligas, moueri per impares, eos qui tertio quoque die habent accessiones, per pares autem, qui quarto quoque aut singulis. nam omnes fere acuti mouentur, tertio quoq;. Tamen his, si prima accessio finitur prima die morbi, mouetur per impares, quia secunda redit tertio si producitur vsque ad secundum, mouentur per pares, quia secúda redit quarto. Quo fit vt tanto deterius sit moueri acutum morbum per pares, quanto deterius est, quamcunque exacerbationem esse longiorem.

50 *Est autem primus decretorius, circuituum per pares iudicantium, quartus, sextus, octauus, decimus, decimus quartus, vigesimus octauus, trigesimus, quadragesimus octauus, sexagesimus, octogesimus, centesimus: circuituum verò in imparibus iudicantium, primus, tertius, quintus, septimus, nonus, vndecimus, decimus septimus, vigesimus primus, vigesimus septimus, & trigesimus primus.*

Plus aut minus, dies omnes sunt decretorij. Iudicant autem plerunque, pares pares, & impares impares, vt dictum est. Proinde facit modo seorsum enumerationem parium, & imparium, non numerans omnes, sed multos in vtroque genere. Sunt verò in vtroque genere quidam ob causam aliquam supernam, siue motum aliquem cæli, vim decretoriam habentes, quidam ob infernam causam, ob paroxismum dico, qui in eos dies incidit. Velut inter pares, quartus, & decimus quartus, & vigesimus: inter impares, septimus, & vndecimus, & decimus septimus, supernam causam habent: infernam verò, inter pares, sextus, octauus, & decimus octauus, inter impares, tertius, & decimus tertius, & decimus nonus. Hæc autem, vt ita habere intelligas, oportet legeris, quæ de diebus decretoriis à nobis scripta

aliis locis sunt, maxime autem in enarratione prognostici. In Græcis codicibus legitur ἐκτῶν δ' ἐν τῆσι περὶ τοὺς κρίσιμον περιόδων ἢ γ΄ atqui si ita legitur, apertè significatur, primum decretorium in imparibus: tamen hoc falsum est. Nam primus & secundus non sunt decretorij cum nullus morborum, quorum concoctionem, & iudicationem expectamus finiri vno die aut duobus possit. Quanquam profecto mori contingit eadem die, vt ex angina, aut secunda, vt soror communi, tamen decretorij vt sint, oportet, vt habere possint vtranque mutationē. Legendū ergo vbi. ἄ πρώτη vt sit sensus, primus dies impar est, tertius. Non numerauit decimum quintum inter impares, quia raro iudicat, cum ei ob supernæ causæ vim, soleat 14. præripere iudicationem. Atque ita haud scio an occurrent iudicati ea die, nisi Hiero. 2. lib. tempestate. 2. & mulier Burdagoræ. 4. lib.

51 *Scire autem oportet si aliter iudicentur, extra præscriptos dies, futuras recidiuas significare. Et fuerint quidem lethalia.*

Hoc est quod confert dies decretorius iudicationi, vt scilicet plerunque bona sit, & sine recidiua. nam vis diei iuuat naturam. Quare quæ aliter, hoc est, præter dies decretorios, iudicantur, aut lethaliter, aut non sine recidiua iudicantur. Sed quanquam hæc sit dierum decretoriorum vis, & fides, non proinde videtur Hippocrates debuisse dicere, si aliter iudicentur, extra præscriptos dies, hoc est, nisi iudicentur aliquo præscriptorum dierum, futuras recidiuas, aut mortem. Nam multi dies præscripti non sunt iudicatorij. Non est ergo quòd in præscriptis bene extra eos male res agatur: sed in quibusdam illorum bene, in quibusdā malè. Nam dictum est in Aphorismo febricitantem nisi diebus imparibus febris reliquerit, solet recidiuare. Tamen multi modo præscripti sunt pares, & rursum, sudores febricitanti si incæperint boni, tertio, & quinto, & septimo, & nono, & vndecimo, & quatuor decimo, & decimo septimo, & vigesimo septimo, & trigesimo quarto Hi enim sudores iudicant morbos. Quæ verò non ita fiunt. laborem significāt, & morbi longitudinem, & recidiuam. Ergo qui sexto, aut

octauo.

octauo, aut decimo fient, non liberabunt à recidiuis. Maximè cum sextus toties sit per se vituperatus, & ab Hippocrate & ab aliis ferè omnibus, qui de diebus decretorij, scripserunt. Cæterum quanquam hæc omnia videntur esse contraria, si bene perpendatur, quid quoque loco Hippocrates velit, non continent certam repugnantiam. Nã quod in Aphorismo quartæ sectionis dicit, nihil est aliud, quam nisi febris diebus iudicatoriis soluatur, futurã recidiuam, dicit verò nisi diebus imparibus, quia, vt alio loco explicui mus, maior vis iudicandi est imparibus quàm paribus diebus. Cum verò de sudore disputans, enumerat dies decretorios, enumerat certè alia ratione quàm hic. Illic enim eos qui simpliciter ac per se, & ob causam aliquam supernam decretorij sunt, enumerat, hic non ita: sed eos qui ad quosdam morbos sunt decretorij. Horum verò multi, vt dictum est, quanquam ad quosdã morbos sint, simpliciter nõ sunt decretorij. Sed si morbi qui mouentur per pares, melius iudicantur paribus: qui per impares imparibus, cur præferãtur impares paribus? aut quid sit illud, simpliciter esse decretorios illos, hos non? Certè, vt dictum est, qui mouentur per pares, non tantum iudicantur paribus crebrius, quã qui mouentur per impares: sed etiam iudicantur melius. Nam virginem Lariſſæ dicet tertio huius operis libro, liberatam sexto, caruisse recidiua, quia habebat labores diebus paribus. Cæterum hi ipsi morbi, non iudicantur tutius diebus paribus, quàm si imparibus iudicarẽtur. Non enim minus tuto, septimo quam sexto virgo Lariſſæ iudicata esset. Nam dies impares, quia simpliciter sunt boni, omnibus sunt boni, quamquam iis qui per impares mouẽtur, meliores, quia in eosdem dies incidunt ambæ causæ, superna & infernæ velut pares, sunt minus mali, iis qui mouentur per pares ob alteram causam, etiam si sint per se ignobiles. Quidam enim etiam, sunt pares, & optimè iudicantes, velut. 14. & 20. qui quidem iis qui mouentur per pares, erunt multo meliores, concurrentibus dictis causis.

52 *Oportet autem mentem adhibere, atque scire, in his temporibus iudicationes futuras, in salutem aut mortem, aut mutationes, in melius, aut deterius.*

Quatuor iudicationum ſpecies fieri poſſunt. Solent autem omnes diebus decretoriis fieri, vel in ſalutem vel in mortem facta mutatione (atqui hæ ſunt iudicationes integræ, alia optima, alia peſſima) vel in melius aut deterius, facta mutatione repentina, vt quam dies vnus affert. Nam paulatim factæ mutationes, neque iudicationes dicuntur (niſi cum latiuſculè vtitur Hippo. eo nomine pro omni ſolutione) neque quibuſdam diebus decretoriis fiunt.

53 *Erraticæ autem febres, & quartanæ, & quintanæ, & ſeptimanæ, & nonanæ, quibus circuitibus iudicentur, conſiderandum.*

Cur erraticas, quartanas, quintanas, ſeptimanas & nonanas, dicit conſiderandum, quibus circuitibus iudicentur? An non aliarum quoq; oportet conſtitutiones cõſiderare? certe. Sed quia (arbitror) harũ conſtitutiones, nõ ſunt tam certæ, quam tertianarum & quotidianarũ, proinde monet non omittendum: ſed conſiderandum. Tertianæ enim certam conſtitutionem ſcripſit Hippocra. dicens, exquiſitam ſeptem periodis, cùm tardiſſimè, iudicari. Quotidianæ etiã conſtitutionem certam ſcripſerunt alij, dicentes iudicari duobus ferè menſibus. Tamen quartanæ, quintanæ, ſeptimanæ, aut nonanæ, nullibi dicit certã. Sed illud vnum dicit, eſſe longiſſimas omnes, & alias aliis longiores. Nimirũ quanto morbus eſt longior, tanto minus certam habet conſtitutionem. Erraticæ multò magis habent conſtitutionem incertam, ob diuerſam naturam. Hac ergo cauſa, difficile eſt ſcire, quot circuitibus hæ iudicentur. Accedit alia ratio, qua non potuit inter autores adeo conſtare, quæ ſit conſtitutio harũ, quam tertianæ & quotidianæ, quòd non potuit tanta eſſe obſeruatio, quia ſunt rariores morbi. Nam præter quartanã, quæ aliquanto frequentior eſt, adeo raræ ſunt, vt quintanam, & quæ per longiora interualla fiunt Galen. nũquam viderit. Sed ſi non ſunt harum febrium cõſtitutiones certæ, qua ratione conſiderandum, quibus circuitibus iudicentur? Certe conſideratis mutationibus, quæ ſecundum cõcoctionem in excrementis fient, quamquam in variis ægrotis, varijs ad modum conſtitutiones cõtingant. In quouis homine non multum errabimus à vera conſtitutionis præſenſione.

Quatuor-

Quatuordecim ægroti, primi Epid.

Ægrotus I.

PHILISCVS *qui propè murum decumbebat, primo die febris acuta, inuasit, sudauit in noctem laborioſe, ſecundo omnia exacerbata ſunt. Veſperi verò poſt clyſterem bene habuit, noctem quiete tranſegit. Tertio vſque ad meridiem videbatur factus ſine febre. Deinceps verò febris acuta cum ſudore, Siticuloſus. areſcebat lingua. Minxit nigrum. Nox laborioſa. Non dormiuit. Omnino delirauit. Quarto omnia exacerbata ſunt. Vrinam nigram reddebat. Noctem minus moleſtam. Vrinas melioris coloris. Quintò circa meridiem, parum de naribus ſtillauit ſyncerum. Vrinæ autem variæ, habentes pendentia quædam, rotunda, ſimilia ſemini, ſparſa. Non ſudauit. Appoſito autem balano, exigua & flatuoſa exierunt. Noctem laboriosè tranſegit. Somni exigui, verba, delirium. Omnia extrema frigida, non amplius recaleſcentia. Minxit autem nigra. dormiuit parum. Die iam obmutuit, ſudauit parum. Extrema liuida: ad meridiem obijt ſexto die. Huic autem ſpiritus ad finem vſque velut recordanti, rarus & magnus. Splen intumuit tumore rotundo. Sudores frigidi vſque ad finem. Paroxyſmi paribus diebus.*

NON contentus Hippocra. generatim docere quæ illa tempeſtate acta ſunt, ſingulares quaſdam hiſtorias ſcribit, maioris exercitationis gratia. Philiſcus hic, vnus eorũ apertè eſt, de quibus paulo ante ita ſcripſerat: Ergo cum febres arden-

ardentes inciperent, significabant quibus lethalia impenderent. Et reliqua. omnia enim quæ illic dixit, multis per febres ardentes euenisse, hic dicit accidisse Philisco, qui vt ex ipsa narratione palam fit, laborauit febre ardente, pernicioſa, & acutissima, & quæ per dies pares mouebatur (est hic ille Philiscus Antagorei filius, cuius nuper meminerat, die sexto mortuum dicens) quia ergo ardens ex bile erat, alternis diebus fiebat grauior, & quia per pares mouebatur, secundo, quarto, & sexto magis. Primo autem, & tertio, & quinto, leuior videbatur Quia lethalis morbus, morte finitus est: sexto die quia acutissimus, & per pares mouebatur. Nam si mouebetur per impares, attigisset septimum, qui acutissimorum finis est. Sed percurramus omnia verba. Primo die fuit febris acuta, ita enim dicebatur antea, iis quibus lethalia impenderent, statim incipientibus, febris acuta. Sudauit in noctem, hoc est per totam noctem primi diei, laboriosè. Sudor sanè omnino malus, & prauam affectionem significans. Nam intempestiuus, cùm primo die, & tam longe à tempore iudicationis fieret, & sine tolerantia (laborioſe enim dicit) & sine conferentia, cum dicar, secundo omnia exacerbata sunt. Esse autem omnia secundo die exacerbata, & vesperi post clysterem bene habuisse, & tertio vsque ad meridiem videri factum sine febre esse, nihil est aliud, quàm esse febrem tertianam continuam, & diebus paribus habere exacerbationes. Diximus enim prius eas febres moueri per pares, quarum periodi singulæ summos vigores habent paribus diebus, antecedentibus autem imparibus incrementa longa, & in fine ipsorum parium, & initio imparium subsequentium, decrementa breuiora Dico autem impares antecedentes, vt primus antecedit secundum: subsequentes, vt tertius secundo succedit. Primus ergo circuitus Philisci, acerbissimam partem secundo die habuit ad meridiem, cœpit inclinare vesperi (quare Hippocrates clystere vti iussit, vt in inclinationibus fit) durauitque ea inclinatio vsque ad meridiem diei tertij, qua hora verissimile est febrem primo die incepisse (quamquam Hippocrates horę non meminerit) à meridie tertij diei cœpit febris acuta cum sudore vt a principio. Fuit homo sticulosus, lingua arescebat. Nimirum crescebant iam cum febre ardente propria illius symptoma-

ta.

ta. Habuit enim hæc febris in primo circuitu totum principiũ vniuersale. Quo proinde verissimile est, vrinam cruditatis signa habuisse in secundo, incrementum. Proindeq; incæpit vrina habere signa contraria concoctioni, fierique nigra. Nox tertij diei fuit laboriosa, velut primi, & aliquãto plus, quia crescebat iam malum. Quare non dormiuit, & delirauit omnino, aperteque hactenus enim imminentis delirij notas habuerit, magis quã apertè delirauerit. Quarto sunt omnia exacerbata. Dixerat enim paulo ante, de signis quibus hac tempestate moriebantur, edisserens, quarto die dolores maximi: vrinam nigram tunc quoque reddebat, noctem tamen diei quarti habuit minus molestam, & primas quinti diei vrinas melioris coloris, & mox stillas sanguinis de naribus. Quæ mutatio, quem non eorum qui non sunt admodum periti, deciperet, putantem, septimo die futurum bonum iudicium, siquidem quartus mutationem excrementorum in melius fecerat? Cæterum medicus prudens & non inexpertus, considerans totius morbi figuram, haud multum fideret quieti illius noctis (respondebat enim quieti secundi diei) neque quidem, considerans reliqua omnia, quæ lethaliter affectum hominem indicabant, fideret meliori vrinæ colori, recordatus illius sententiæ. Non oportet multum fidere bonis, quæ præter rationem eueniunt. Plurima enim horum durare non solent. Expecta ret ergo medicus mutationem, quam mox meridies diei quinti cœpit afferre. Stillauit parum de naribus syncerum. Stillas huiusmodi vituperat millies Hippocrates & in porrhetico stillas quarto die factas quales hæ fuerant. Nam ante meridiem quinti. Dies autem incipiebant a meridie: sed quod merum dicit stillasse, intelligit Galenus nigrum, quia rubrum, qualem merum sanguinem esse oportet, non putat significare grauem affectionem. Ego verò intelligo Hippocratem dicere quæ dicit. Stillare autem sanguinem purissimum, nihilo melius erat tunc temporis, immò verò fortasse etiam deterius. Quia præterquam quod euacuatio erat quantitate & tempore mala, non euacuabantur qualia oportebat, sed qualia non oportebat. Vrinæ variæ sunt factæ, colore, & substantia, vt varia iam excrementa significarentur: quædam similia semini, ex succis crudis: rotunda, ex vrente calore: pendentia & sparsa, ex flatu fieri cœperunt.

experunt. Non sudauit eo die, vt primo & quinto fecerat, sed appositio balano exigua & flatuosa exierunt. Nimirū illo die, non tam bilioſa, quàm cruda & flatuosa visa sunt. Accidit enim in omnibus fere illa tempestate ægrotantibus, duplicia excrementa moueri. Noctem quinti diei habuit grauissimam, respondentem scilicet nocti primi, & tertij, & grauiorem, vtpote homine iam debiliori, & morbo facto maiori. Quare somni exigui, verba, delirium. Hoc est, per totam noctem loquebatur multa, & delirabat: qd quidem est, multum delirare. Omnia extrema frigida (hoc est caput, manus, ac pedes) non recalescebant iam ob debilitatem naturalis caloris. Appetente iam diluculo, minxit nigra, & dormiuit parum, die iam obmutuit. Quod quidē propè mortem iam constitutis accidere consueuit, & si morbus non sit eorum aliquis, qui ad neruos aut musculos pertinent: sed illud fieri suspicor, per extremum lapsum eius facultatis, quæ thoracem mouet, & per magnam conturbationem hominis, vt solent quidam, ex repentino timore, aphoni fieri. Die sexto ad meridiem obijt, quia ea fuerat semper omnibus diebus paribus grauissima, atque difficillima hora. Huic dicit fuisse semper ad finem vsque spiritum magnum & rarum, velut recordanti, hoc est velut solet esse ei, qui velut oblitus raras facit, & velut recordatus, magnas respirationes. Nimirum hic delirauit toto morbo, si quando enim videbatur sapere, tamen tunc quoque erat velut attonitus, sui oblitus. Quod quidem etiam genus quoddam delirij est, & illum spiritum facere potest. Nam si quis febre carens, cogitans tamen attentius aliquid, rarius ac vix respirat, velut solet mihi legenti accidere, cur non febricitanti sine manifesto delirio, ob obliuionem nonnunquam accidat? Splen (inquit) intumuit tumore rotundo. Quid autem est aliud, cum magna febre, quæ destitutis extremis vrebat viscera, tumorem rotundum splenem habere, quàm phlegmonem? atqui, quandoquidem figura tumoris manu agnoscebatur, manus phlegmon fuerit, alioquin superpositæ partes prohibuissent. Itaque Philiscus non tantum habebat febrem ardentem, sed phlegmonem etiam in hypochōdrio sinistro. Neque proinde febris erat accidens (erant enim in excrementis multa putridæ febris signa) sed laborabat du-

plici

plici morbo, febre, & phlegmone. Neque quidem fuit hæc dysiria. Fuisset enim extremorum frigus nō superueniens, sed pathognomonicū. Sed erat hęc febris maligna, in genere earum quæ vocabantur a veterrimis elodes (sudabat in assidue magno cum periculo) & typhodes, succendebātur enim viscera. Verum considerari hoc loco velim (quod verissimum esse puto) perrarum esse febres hmōi acutissimas, & pernicioſissimas fieri, sine interna aliqua affectione. Quare nunquam omittenda cura hypochondriorum, & thoracis, capitis, & vteri, & renum & vesicæ, vt omni ratione inuestigemus, quæ harum partium insigniter laboret, & ei, quoad fieri possit, subueniatur.

Aegrotus II.

Silenum qui apud Platamonem propè Eualcidem habitabat, ex laboribus, & potationibus, & exercitationibus intempestiuis, febris corripuit. Cæpit aūt simul dolere lumbis, & capitis grauitatem habebat: & ceruicis erat contentio. Ex aluo autem primo die biliosa, syncera, spumosa, copiosè multa effluebant. Vrinæ nigræ, nigram hypostasim habentes. Siticuloſus, lingua arida, nocte nihil dormiuit. Secundo febris acuta, deiectiones plures, tenuiores, spumosæ, vrinæ nigræ. Noctem difficulter tulit, parūm delirauit. Tertio omnia exacerbata sunt, hypochondrij contentio, ex vtroque, submollis, vsque ad vmbilicum protensa. Deiectiones tenues, subnigræ, vrinæ turbatæ, nigræ. Nocte nihil dormiuit: sermones multi, risus, non poterat se continere. Quarto cum eis eisdem. Quinto deiectiones meræ, biliosæ, leues, valde pingues. Vrinæ tenues, pellucidæ, pauce mente constitit. Sexto circa caput parum sudauit. Extrema frigida, liuida, magna iactatio. Ex ventre nihil exibat. Vrinæ suppresæ sunt. Febris acuta. Septimo die sine voce. Extrema non amplius recaluerunt. Minxit nihil. Octauo sudauit frigidum de toto cor-

pore. Exanthemata cum sudore, rubra, rotunda, parua, velut permanebant: non faciebant abscessum. Ex aluo irritatione parua stercora tenuia, velut cruda multa, red debantur cum dolore. Mingebat cum dolore, mordacia, syncera, pauca. recalescebat. Somni tenues, comatosi. obmutuit. Vrina tenues, perspicua. Nono cum iisdem. Decimo potum non capiebat. Comatosus. somni autem tenues, à ventre autem similia. Mingebat confertim, crassum, substidens. Sedimentum farinæ simile, album. Extrema rursum frigida. Vndecimo obiit. A principio huic vsque ad finem, spiritus magnus & rarus, hypochondrij palpitatio perpetua. ætas circiter vigesimum annum.

Hic Silenus laborauit, quantum intelligo, febre ardente, habente exacerbationes diebus imparibus. Quanquam id obscurè, ob morbi magnitudinem, nunquam parum affligentis. Habuit cum febre magnum erysipelas in toto hypochondrio, a septo transuerso vsque ad vmbilicum, per vtrumque latus. Cæpit autem apparere non primo morbi die, sed a tertio. Hoc enim est quod dicit. Hypochondrij contentio ex vtroque latere vsque ad vmbilicum, submollis, hoc est sine duro tumore, quem possemus manu inuenire. Erat enim potius ardor cum fluxione, quam tumor: faciebat autem tensionem erysipelas, partim fluxione, partim siccatione, quam ijs locis faciebat bilis. Ardorem illic maximum, vrentemque fuisse, palpitatio perpetua hypochondrij, indicabat. Vocat enim, vt multis alijs in locis, palpitationem, non quam Galenus, motitationem ab incluso flatu, sed pulsum, de quo in prognostico dicit: Si pulsus in hypochondrijs appareat, perturbationem, aut furorem significat. Erat ergo pulsus arteriæ incumbentis spinæ, apparens, ob ingens eius loci incendium. Delirium verò, & tentio, significabant, serpere etiam erysipelas in septum transuersum. Hæc erat essentia huius morbi, quo multi hoc anno Compluti laborauerunt. Neque mirum, fuit enim apud nos,

huc

huc vsque, huius sexagesimi primi anni constitutio, ei quam nuper descripsit Hippocrates simillima : fuitque proinde duplex succi idea in morbis, pituitæ, & bilis. Ergo in æstatis initio cæperunt biliosa irruere in quasdam partes, cum autem in supremas suo more reperent, depressa a pituitosis, hypochondrijs hæserunt. Habebant omnes hoc morbo laborantes, hæc omnia, quæ Silenus, & præter hæc, vomitum etiam, tenente arbitror erysipelate etiam ventriculum. Sed percurramus omnia quæ acciderunt Sileno. Febre correptum dicit, ex exercitationibus nimijs & intempestiuis & potationibus. Narrat occasiones, siue causas manifestas febricitandi, non inutiliter. Multum enim præstat huiusmodi causarum cognitio, ad effectus cognitionem. Natæ certè erant hæ causæ facere crudorum succorum, & biliosorum redundantiam, simul cum obstructionibus. Labor quidem bilem auxerit, præcipue in tam calida tempestate, potationes, cruditates, intempestiui motus, obstructiones, cum per totum corpus, tum vel maximè in hypochondrio. Merito ergo cæpit febricitare cum dolore lumborum, & capitis grauitate, & coli tentione, multis excrementis per partes effusis. Ex aluo primo die, biliosa, syncera, & spumosa, copiosè multa, effluebant. Euacuatio tempore & qualitate pessima. Nam in prognostico scriptum est, Si admodum flaua, aut spumans, deijciatur, hæc omnia mala sunt. Vrinæ verò fuerunt longe pessimæ, nigræ enim, & nigram habentes subsidentiam. Siticulosus (inquit) erat, & lingua arida. Nimirum hęc sunt febris ardentis signa. Nocte nihil dormiuit. Incipiebat, scilicet, cerebrum iam affligi a bile, qua afflictione crescente, secundo die fuit peruigilium cum delirio, & deiectiones, plures etiam quàm primo die, similes tamen: vt & vrinæ. Tertio omnia exacerbata sunt. Quia præterquàm quòd crescebat iam morbus, per impares mouebatur. Cæpitque iam hypochondrij erysipelas apparere, & deiectiones, atque vrinæ, fiebant deteriores. Deiectiones enim pro biliosis & spumosis, tenues, & subnigræ, vrinæ, pro nigris tenuibus; turbatæ nigræ. Dico autem has esse deteriores, quia multo maiorem nigrorum succorum copiam iam indicabant. Nocte nihil dormiuit. Multa loquebatur, quod insaniæ est. Ridebat,

debat, vt non se posset cominere. Si hic risus per dementiam fiebat, profecto secura videbatur esse hæc dementia, siquidem cum risu fiebat: quare cum tam longe abesset homo a secura affectione, suspicor non tam fuisse risum ex motu animi natum, quam impotentiam quandam continendi septum transuersum, ob calorem partium ad eam regionem pertinentium, aut ob motum conuulsiuum ipsius septi. De qua risus specie lib. 5. controuersiarum cap. nono disseruimus. Hoc symptoma est, quod vt significet Hippocrates dicit, risus, non se poterat continere. Atqui hoc quoque symptoma nascebatur ex calore circa hypochondrium, & septum. Cui loco proinde admouenda erant tunc temporis frigida epithemata. Quarto die transigit cum his eisdem. Quinto deiectiones meræ, biliosæ, leues, valde pingues. Leuitas & pinguedo magna, colliquationē magnam significabant, atque adeo declarabant, spumosa, quæ primo die apparere cæperunt, vi caloris esse facta, vt solet in feruentibus ollis. Vrinæ huius diei fuerunt tenues, & pellucidæ, & paucæ. Quod ex turbatis nigris qua ratione fieri potuit, nisi raptabile in superiores partes? mirum autem quòd cum his vrinis cæpit mente cōstare, cum soleat, ijs apparentibus, quod non est, fieri, & quod est, augeri, delirium. Quid enim aliud sibi vult Hippocrates, dicens, vrinæ albæ perspicuæ malæ; maximè si in delirantibus appareant? Sed tamen qua ratione fieri in Sileno cōiectem, audi: cum bilis, atque adeo, maligna omnia excrementa, per debilitatem facultatis & malo in deterius eunte, sursum reperent, tamen ab inflammatis hypochondrijs, in media via intercipiebantur. Proinde apparere cæperunt vrinæ perspicuæ, & homo nihilominus mente constitit. Tamen aucto magnopere malo, quod obsidebat hypochondria, omnia lethalia signa ab ea die aucta magnopere sunt, & mortuus esset homo celerrimè nisi quedā exanthemata varis similia (vocant variolas) oborta, liberare omnino non valentia, tamen mortem retardassent. Nam die sexto sudauit parum circa caput. Quod genus sudoris magnopere in prognostico vituperatur; extrema fuerunt frigida, & quod est multò grauius, etiam liuida. Fuit magna iactatio. Ex ventre nihil exibat: & vrinæ suppressæ sunt: & febris acuta. atqui ex his ipsis symptomatis

matis coniecto varis similia exanthemata, hoc sexto die orta esse. Nam referens quæ octauo die contigerunt, dicit, exanthemata permanebant. Hoc autem verbum aperte significat non esse facta tunc primum: sed aliquot ante dies. His autem nascentibus, nihil magis sentitur, quàm anxietas quædam maxima, & iactatio. At qui supprimi euacuationes consuetæ solent, cum natura in partem aliam tentat nouum motum. Febris autem, cum hæc excerni incipiunt, mirum in modum crescit. Septimo die obmutuit, & extrema non amplius recaluerunt, & nihil minxit. Atqui si meminimus eorum quæ Philisco acciderunt, mirum est quòd hoc die septimo non fit extinctus, tamen verisimile est durasse hominem vsque ad vndecimum, quia cum robusta facultate ægrotare cæpit, & quia maxima pars bilioforum excrementorum, quæ malignam habebant qualitatem, ad cutem abscessit, quo factum est, vt reliquo morbo symptomata, pituitæ motum magis, quam bilis, significauerint. Nimirum octauo sudauit frigidum de toto corpore, quod quidem commotis cum bile pituitosis, factum puto: velut & somnos comatosos, vrinas, nunc tenues & perspicuas, nunc habentes multum sedimentum farinaceum. Dicit, simile farinæ, album, quia est aliud farinaceum rubrum, quod & orobinum dicitur. Verum non omnino conquieuit post septimum diem bilis, alioquin fortasse liberatus esset homo: sed ipsa exanthemata præse ferebant signa vtriusque succi, bilis quidem, quia rubra: pituitæ, quia rotunda, & velut vari: pituitæ autem contumacis, quia non faciebant abscessum: & bilis non probe euntis, sed recurrentis, signum præbebat irritatio illa, & excretio cum dolore, stercoris, tenuis, ob cruditatem, & mictus syncerus cum mordacitate. Cum his productus est morbus vsque ad vndecimum, quo obiit. Hunc dicit habuisse à principio ad finem, spiritum magnum & rarum. Dictum autem est à me antea, esse hoc mentis alienatæ, & si sine manifesto delirio fieri possit. Pulsus magnus in hypochondrio, incendium illius loci significat. Vituperatum autem est id signum magnopere ab Hippocrate in prognostico.

Aegrotus III.

HEROPHONTI febris acuta. à ventre pauca, qualia per teneſmum ſolent, inter initia. Poſt hæc autem tenuia deiecit, bilioſa, copioſa. Somni non erant. Vrinæ nigræ, tenues. Quinto die mane ſurditas. Exacerbabantur omnia, lien intumeſcebat. Hypochondrij contentio. Ex aluo pauca nigra exibant. Deſipuit. Sexto delirauit: ſub noctem ſudor, refrigeratio, delirium permanebat. Septimo circumfrigebat ſitiens, deſipiebat. Ad noctem rediit in mentem, dormiuit. Octauo febricitabat. lien ſubſidebat. Intelligebat omnia. Doluit ſecundum bubonem primum, ſecundum rectitudinem lienis: deinde dolores in ambas tibias. Noctem facile tulit. Vrinæ melioris coloris, ſubſidentiam habebant exiguam. Nono ſudauit, iudicatus eſt. Intermiſit. Quinto repetiit. Statim autem ſplen intumuit. Febris acuta. Surditas rurſum. Poſt recidiuam autem tertio ſplen ſubſedit. ſurditas minor. Crura dolebant. Noctem ſudauit. Iudicatus circa decimum ſeptimum: neque delirauit in recidiua.

HEROPHON hic, vnus quidam eorum eſt, quos nuper dixerat, ex febre ardente. decimo ſeptimo die cum recidiua iudicatos fuiſſe ſecundum rationem, & liberatos. Mouebatur hæc febris per impares. Talibus enim diebus exacerbatur, & iudicata eſt, cùm imperfectè, tum etiam perfectè. Habuit vſque ad nonum diè ſigna quæ timorem magis afferebant, quàm ſpem. Nam cum euacuationibus tentatis in primis (vt ſolent per teneſmum) deinde fluentibus, tamen tenuibus, bilioſis, & intempeſtiuis, & cum peruigilio, vrinæ erant nigræ & tenues: quæ mortales eſſe ſolent. Tamen quia nonus dies attulit ſigna concoctionis manifeſtæ (vrinas enim melioris coloris cum exigua ſubſidentia) meritò factum eſt, vt homo euaderet, atq; adeo ſecundum conſtitutionem legitimam. Euaſit enim

decimo

decimoseptimo, ad quem à nono, tantum tempus est, quantum ad nonum à primo. Sed quia alia ex parte difficilimi morbi erant signa, alia ex parte salubriter affecti hominis, contigit vt difficili iudicio, & non sine recidiuis, ac cum multis abscessibus, homo euaderet. Abscessus autem decurrerunt vt oportuit, quo homo liberaretur. Nam à supernis ad inferna semper, & à nobilioribus ad ignobiliora semper permutatio procedebat. Nam imprimis fuit surditas. A surditate tumor lineis, ab hoc dolor inguinis sinistri (quæ rectitudo ad purgationem lienis multum fecit, & cursum quem cœperat natura tenere aperte iudicauit) deinde dolores in ambas tibias. Atqui non in alteram solum. Nam ambo crura, & ambæ manus, ob ignobilitatem sunt vtriusque lateris viscerum emunctoria: quanquam non æquè vtrorumque. Constat autem illum lineis tumorem in Herophonte, non fuisse phlegmonem. Alioqui si ex phlegmone eius visceris fuisset tantus tumor, non tam facile subsedisset, & recurrisset. Sed succus per lienem, cursum cœpit, & fecit abscessum, atque adeo cum hoc factum sit, minus iam est inopinabile, etsi vrinæ nigræ tandiu durauerint, seruatum esse hominem. Nam crassi melancholicique succi verisimile est fuisse multum, cuius redundantia, siue maligna corruptione potest tales vrinas parere. Neque scio an in omnibus ægrotis, quorum in epidemijs mentio fit, aut alibi, ab Hippocrate sit qui cum habuerit vrinam nigram superfuerit, quin causam nigritiei præstiterit species succi. Mirumque nisi Herophonti durus tumor in liene superfuit ex crassa succi parte, cum tenuis exudata sit, cùm, sudore noni, tum etiam eo, quem hic indicauit futurum decimo septimo: qui omnino febrem substulit.

Aegrotus IIII.

IN Thaso Philini vxorem quæ filiam pepererat, & secundum naturam purgatione facta, & cùm alia leuiter transigisset, exactis quatuordecim diebus à partu,

ignis corrupuit cum rigore. Dolebat autem cor in initio, & dextrum hypochondrium. Dolores muliebrium. Purgatio ceßauit. Appoſito autem balano hæc leniora ſunt facta. Capitis autem & colli & lumborum dolores permanebant. Somni non erant. Extrema frigida. ſiticuloſa. Venter vſtus eſt. Pauca deiecit. Vrinæ tenues, & decolores, in mitijs. Sexto die ad noctem delirauit multa, & rurſum ad mentem rediit. Septimo ſiticuloſa. Deiectiones bilioſæ, crebra. Octauo riguit. Febris acuta: conuulſiones cum dolore. Multa delirabat. Surgebat. Appoſito balano multa deiecit cum fluxu bilis. Somni non erant. Nono conuulſiones. Decimo nonnihil ſapuit. Vndecimo dormiuit: omnia recordata eſt: cito autem rurſum delirauit: minxit autem cum conuulſionibus confertim multum, rarò, admonentibus, craſſum, album, quale fit in ſubſidentibus, cum perturbatur. Repoſitum multum tempus, non ſubſidebat. Color & craſſities qualis fit in iumentis: Talia mingebat, quæ ego vidi. Quatuordecimo die, dolores per totum corpus. Verba multa. Nonnihil ſapuit: cito autem rurſum delirauit. Decimo ſeptimo obmutuit, vigeſſimo obijt.

Non dubium eſt vxori Philini ſuperueniſſe cauſam aliquam manifeſtam febricitandi. Alioqui, cum per quatuordecim dies ſecundum naturam proceſſiſſet expurgatio, non febricitaſſet. Partus enim naturalis, bonuſque fuit, ſi quis alius: nam ſine ſymptomatis, quæ non ferrentur leuiter, dicit ritè eſſe expurgatam. Merito ergo computat dies decretorios à febre, quanquam in prognoſtico à partu fieri debere affirmet. Verum explicuimus in controuerſijs illud intelligi, cum videtur partus cauſam febricitandi præſtitiſſe. Quanquam autem a principio partus non fuerit malus, tamen cum in medio partu (totum tempus naturalis ex purgationis partum voco) febre

3. progn. 15.

febre correpta fuerit, non potuit non habere, quæ per malos partus febricitantes habere solent. Ab eo enim die partus bene procedere desijt. Habuit ergo in vtero erysipelam, id quod dolores muliebrum, & vstio in ventre, significabant. Hæc autem facta sunt, quia purgatio cessauit. Recurrente autem sanguine in hepar, doluit dextrum hypochondrium, quod quia doluit, febris erat ardentissima, & mulier siticulosa, consentaneum est phlegmonem habuisse: fuisseque in muliere duas affectiones internas, phlegmonem in hepate, & in vtero erysipelam. Atqui aliorum symptomatum, quædam affectionem vteri, quædam hepatis, quædam vtriusque partis indicabant. Rigor enim, & cordis, hoc est oris ventriculi, dolor, ijs quæ febricitant a partu, familiares sunt, ob consensum ventriculi & neruorum cum vtero. Capitis, & colli, & lumborum dolores, detentis, aut male erumpentibus menstruis purgationibus, fiunt. Sitis, vehementiam febris, & phlegmonis, sequebatur. Frigus extremorum, magnitudinem phlegmonis, & naturalis caloris extinctionem. Peruigilium & delirium, læsionem magnam cerebri. Quoniam verò morbus non erat vera phrenitis, neque delirium fuit perpetuum, sed quibusdam diebus incidens. Conuulsiones autem, quæ nono die cæperunt multùm iam progredi, cerebri læsionem, & neruorum omnium; declarauerunt. Maximè cùm octauo antecesserit rigor ille intempestiuus (quia neque cocto morbo, neque in die decretorio) qui malignam materiæ qualitatem, & neruos tentari, ostendit. Habere hanc mulierem grauissimè, illa erant maxima signa, quæ lethalia apparebant, velut deliria magna & conuulsiones perseuerare, ac crescere in dies, acsi quando viderentur recessisse, statim recurrere: & ab euacuationibus spontaneis, & ab euacuatorijs auxilijs, quibus inter initia iuuari cæperat, procedente iam morbo nihil iuuari. Nam in primis diebus appositio balano (balanum enim intelligit vbi dicit, appositio autem hæc leuiora sunt facta) iuuari uisa est. Octauo tamen die, cum appositio rursum balano multa

bilioſa deiecerit, adeo non eſt iuuata, vt ea nocte non dormiuerit, & nona conuulſa rurſum ſit. Fuerant autem ſeptimo etiam deiectiones bilioſæ crebræ. Quod vndecimo euenit, minxiſſe ſcilicet cum conuulſionibus, multum, rarò, admonentibus, nihil eſt aliud, quam eo die habuiſſe duo hæc ſymptomata, conuulſiones, & mictum, rarum & copioſum, & tunc ſolum cum admonebatur. Hoc verò erat, conuulſio & deliriũ. Nam quia mens ægrotabat, non ſentiebat veſicæ dolorem & pondus, ac proinde non mingebat niſi admonita, tunc verò multum, quia per interuallum longum, multum congeſtum erat. Conuulſiones autem cum tanta mentis alienatione, vide quam malè affectum eſſe cerebrum ſignificarent. Species autem vrinæ, capitis etiam laborem monſtrabat. Nam in aphoriſmo dictum eſt, vrinas perturbatas, quales in iumentis eſſe ſolent, dolorem capitis, præſentem aut imminentem ſignificare. Oportet autem ob vires dierum decretoriorum, conſiderare, per quaternarios accepiſſe morbum mutationes inſignes. quatuordecimo enim, & decimo ſeptimo: atqui, quia quod decimo ſeptimo euenit, grauiſſimum fuit (obmutescentia enim, quæ niſi cum ob paralifim fit linguæ, vicinis iam morti ſolet accidere) non potuit vltra vigeſſimum viuere. Hunc enim diem decimus ſeptimus indicat, vt in controuerſijs dictum eſt. Vbi illud etiam generatim indicaamus, intra vigeſſimum, omnes quaternarios, eſſe eorum, qui proximè ſequuntur indices. Excrementa in hac muliere habuerunt, quod & in pleriſque ægrotis huius tempeſtatis, bilis & pituitæ ſignificationem, deiectiones enim, bilis: vrina, pituitæ.

Aegrotus V.

EPicratis vxorem, quæ decumbebat prope Archegetem, vicinam iam partui, rigor fortis apprehendit. Non incaluit, vt ferebant, & ſequenti die, eadem. Tertio autem die, peperit filiam, & alia omnia venerunt ſecundum rationem. Secundo die poſt partum, apprehendit eam febris acuta, cordis dolor, & muliebriũ. Somni non erant:

ſequenti

sequenti quidem hæc facta sunt leuiora. Capitis autem & colli & lumborum dolor. A ventre autem pauca biliosa tenuia reddebat, syncera, vrinæ tenues subnigræ. Ex quo autem eam febris arripuit in noctem sexto delirauit. Septimo omnia exacerbata sunt, sine somno delirauit, siticulosa: deiectiones omnes biliosæ subrubræ. Octauo riguit, dormiuit plus. Nono cum ijsdem. Decimo crura cum labore dolebant, cordis rursum dolor. capitis grauitas, nũ delirauit. dormiuit magis. venter restitit. Vndecimo sudauit. Minxit vrinas melioris coloris, subsidentiam habentes copiosam, leuius habuit. Decimo quarto riguit, febris acuta. Quindecimo vomuit biliosa: frigida, subcrebra, sudauit, sine febre fuit, in noctem autem febris acuta, vrinæ crassitiem habentes. subsidentia alba. Decimo sexto exacerbationem nocte habuit, & cum difficili tolerantia, non dormiuit, delirauit. Decimo octauo siticulosa: lingua aruit, non dormiuit: delirauit multa. dolebant ei crura. Ad diem autem vigesimum, manè parum riguit, comatosa, quieta dormiebat, uomuit biliosa, pauca & nigra: In noctem surditas. Circa vigessimum primum autem lateris sinistri grauitas per totum cum dolore, parum tussiit, vrinæ autem crassitiem habentes, turbidæ, sub rubræ, repositæ non subsidebant: Cætera autem leuius habebat, non sine febre. Statim à principio in larynge dolorem & ruborem habuit, & gurgulionem reuulsum, fluuio acris, mordax, salsa, vsque ad finem perseuerabat. Circa vigessimum septimum sine febre. Vrina habuit sedimentum. Latus nonihil dolebat. Circa trigessimum quartum, febris eam corripuit. Venter biliosis, turbatus est. Quadragessimo vomuit pauca biliosa. Iudicata est perfectè. Et à febre liberata est octogessimo.

Cvm diceret vxorem Epicratis duobus diebus ante

partum correptam esse rigore, ex quo non febricitauerit postea, addidit, vt ferebant: quæ verba dubitantis esse putat Gale. quia scripserat alibi, mala porro super mala eueniunt, vt post rigorem febris: insinuans, scilicet, nō posse rigorem fieri, cui febris non succedat. Ego verò non omnino nunquam fieri posse, arbitror Hippo. affirmasse, sed nō nisi raro & quibusdam ex causis. Inter quas, præcipua est, crudorum succorum redundantia: addidisse verò illud, vt ferebant, veritatis causa: quòd non viderit: sed audiuerit à familiaribus mulieri. Verisimile est enim, non esse accersitum medicum vsque ad diem secundum post partum, quo febre est correpta. Quamquam morbus non tantum à die quo est exixa, initium habuit motus, ac proinde etiam cōputationis: sed & à die quo riguit. Nam ab eo die cœpit iam parere, cum symptomatis, partus grauioris, & minimè naturalis. Iudica tū autē est à me in cōtrouersiis illud à die quo peperit, esse à die quo cœpit parere. Ergo dies quo primo febricitare cœpit, erat iam quintus totius morbi. Non enim febricitauit sequenti die post partum, sed post diem partus, secundo. Quare iudicatus putetur octogesimo quarto, quia à febre octogesimo. Atqui, quasi insinuet non esse eundem sextum à febre & totius morbi, dixit, ex quo eam febris arripuit, sexto, ad noctem delirauit. Si enim legitima computatio esset à febre, vt in aliis, non semper in his diceret à febre: sed taceret. Apertissime hæc quoque habuit signa affectionis vteri, & multitudinis excrementi multiplicis, pituitosi scilicet & bilioſi: quare & salsi, quin & melancholici. Habuit enim dolores mulierum, & oris ventriculi, quod antiqui vocabant cor, quæ pars cum vtero statim consentit. Habuit etiam dolores capitis, colli, & lumborū. Quod partium earūdem passioni attestatur, & multitudinem indicat. Iam verò horrores quibus febres non superuenerunt, & coma, quod vigesimo die factum est, crudos succos: perui-gilium, delirium, & bilioſæ deiectiones, bilem iudicabant. Et dolor & rubor gurgulionis, qui fuit à principio per totū morbum, erat bilis, & salsæ pituitæ. Vomitus niger, & vrinæ crassæ, & turbidæ, sub rubræ, & grauitas totius sinistri lateris cum dolore, significabant crassum & melancholicū sanguinem. Nam dolor hic grauans, ad lienem præcipue pertinet, excrementis sibi familiaribus refertum. Vsque ad vn-

decimum

decimum diem exigua erat salutis significatio: nam signa passionis erant magna. In excrementis erant, partim cruditatis, partim contraria concoctioni, signa. In genere signorum salutis aut mortis, nullum video fuisse omnino bonum: & fuerunt multa valde mala. Itaque affectio videbatur lethalis: sed quia, vt consentaneum est, facultas fortis fuit, & symptomata fortasse ob laborem partus fuerunt, quàm pro morbi magnitudine, maiora, & vrinæ, quàm pro corruptione succorum, deteriores, ob admistionem melancholici excrementi, euasit mulier: sed cum difficili iudicatione, & morbo producto vsque ad constitutionem longorum. Vndecimo habere cæpit signa concoctionis in vrina, obscura tamen (tantum enim melioris coloris) fuerant autem subnigræ: quare haud multum erat, esse melioris coloris. Subsidentiam habebant copiosam, qualis ex crudis sucis fieri solet, nihilominus hæc fuit mutatio in melius. Decimo quarto fuerunt iam in vrina signa manifestæ concoctionis. Vrinæ enim (inquit) crassæ cum subsidentia alba. Multo autem plus est habere crassitiem substantiæ quàm colorem meliorem. Nam cum Hippocrates dicit crassas, non addens perturbatas, coctas intelligit. Meritò ergo iuxta legem constitutionis legitimæ, iudicata est febris vigesimo septimo: sed, ob dictam causam, iudicium non fuit perfectum. Imò quia symptomata quædam durarunt, vt lateris dolor, repetiit ex acta alia septimana, trigesimo quarto, quo etiam deiectiones bilioſas habuit, & quadragesimo vomuit. Nihilominus febris est producta ad octogesimum. Non mirum, si quisquam vigesimo primo die pleuritidem supervenisse suspicaretur. Habebat enim febrem perpetuam, & accidit lateris dolor cum tussi. Tamen non esse veram pleuritidem, plane intelligeret ex doloris specie. Grauans enim erat, non pungens. Atque quia ad totum latus pertinebat, non tantum ad thoracis partem, manifestum fiebat, aut ad hypochondrium cui omnia alligata sunt, pertinere, aut per totum latus causam esse effusam.

Aegrotus

Aegrotus VI.

Cleonactidem qui supra Heracleum decumbebat, ignis arripuit erraticè. Dolebat autem capite a principio & sinistro latere, & aliarum partium labores, vt quæ lassata sunt. Febres exacerbationem habebant alias aliter sine ordine. Sudores quidem nunc erant, nunc non. Maxima ex parte incidebant paroxysmi in dies decretorios præcipuè. Circa vigesimum quartum autem doluerunt ei extremæ manus: vomuit flaua biliosa alias, satis multa paulo post sanioſa omnia. subleuata sunt. Trigesimo iam die cæpit a naribus sanguis fluere ex ambabus, & hæc erraticè paulatim vsque ad iudicium. Non abhorruit autem a cibo, neque sitijt per totum tempus, neque somno caruit. Vrinæ tenues non sine colore. Quadragesimo autem minuit subrubra, sedimentum multum subrubrum habentia. Subleuatus est. Post hæc autem variarunt vrinæ: nunc quidem sedimentum habebant, nunc non. Sexagesimo vrinis sedimentum multum, & album, & leue. Remissa sunt omnia. Febres intermittebant. Vrina autem rursum tenues sed boni coloris. Septuagesimo sine febre fuit. Intermisit dies decem. Octogesimo riguit. Febris eum arripuit acuta, sudauit multum. Vrina habuit sedimentum rubrum leue. Perfectè iudicatus est.

Hæc febris fuit erratica continua vsque ad sexagesimum, quo facta est intermittens. Erratica autem continua est, quæ exacerbationes habet erratico modo. Habuit autem vt paroxysmos, ita euacuationes erraticas, sudorem scilicet, & fluxiones sanguinis. Dolor sinistri lateris non erat pleuritis, quædam enim alia symptomata ad fuissent, sed ex adiunctis coniecto ad ventriculi os cruditatibus refertum, eum dolorem pertinuisse, sæpissimè enim id latus

ob

ob ventriculum dolet. Nimirum collocatum est eo loco eius os. Atqui ex huius passione statim dolet caput, ob malos fumos quos recipit: quin & totum corpus dolet, vt quod est defatigatum & lassatum labore, debilitatis scilicet partibus omnibus. Atqui quod 24. factum est, hoc quoque indicat. Leuati enim sunt omnes dolores vomitu bilioforum, & sanioforum. Quæ quidem partim fuerunt bilioſa, quæ ob debilitatem partis confluxerunt, partim malè corruptus chylus. Neque mirum non ante vigesimum quartum esse euacuata, quæ in ventriculo putruerant. Scimus enim post multò plures dies solere quædam in ventre congesta, expelli. Atqui non abhorruisse a cibo, neque sitijsse, neque caruisse somno, multus & crudus succus faciebat, & frigidus. Neque verò quoniam bilioſa euomuit è cauo Ventris, non habuit intra tunicas pituitoſa. Dolor manuum extremarum, abscessus quidam fuerit, quales solent esse per febres longas, maximè per quas assiduæ a principio, & variæ euacuationes sunt. Velut in hoc. Id enim multitudinis signum est. Accidunt autem maximè abscessus ad articulos per febres laborioſas, cuius modi esse hanc illa totius corporis lassitudo declarauit. Chyragra ergo censeo tentatum esse Cleonactidem. 24. habuit vrinas tenues boni coloris, quales crudo morbo fieri alibi dixit, vsque ad 40. ad hoc cæpit habere concoctionis manifestæ notas. Subrubra enim minxit, cum multo sedimento, subrubro. Quare vsque ad octogesimum est productus morbus. Vt hoc quoque sit exemplū legitimæ constitutionis morborum. Quanquam enim ante 80. habuit nonnullas iudicationes imperfectas, perfecte autem non antea habuit. A sexagesimo cæpit fieri intermittens. A septuagesimo intermisit vsque ad. 80. iā quo cum rigore, & sudore iudicatus est perfectè. Videretur autem medicis. 80. die superueniſſe tertianā intermittens: facto enim rigori superuenit febris: febri sudor, & integra solutio: quæ ipsissima tertianæ figura esse videtur, tamen non ita erat. Sed facultas expultrix mouere incipiens, fecit rigorem. Quia autem hæc non fuit adeo fortis, vt statim rigenti sudor superueniret, hærentibus excrementis per aliquot horas, arsit, vsque dum nouo facultatis impetu facto, sudauit, & iudicatus est.

Aegro-

Aegrotus VII.

Erasinum qui propè Bootæ torrentem habitabat ignis arripuit, post cœnam noctem perturbatam, diem primum quietum, noctem molestam habuit. Secundo omnia exacerbata sunt in noctem, delirauit. Tertio cum labore delirauit multa. Quartus fuit molestissimus. Nocte autem nihil dormiuit. In somnia & cogitationes. Deinde peiora & magna, & periculosa, timor, difficilis tolerantia. Quinto mane recreatus est, intelligebat omnia. Multum autem ante meridiem furijt. Continere se non poterat. Extrema frigida sublimida. Vrinæ crudæ. Mortuus est ad solis occasum. Huic febres vsque ad finem cum sudore. Hypochondria sublimia. Contentio cum dolore. Vrinæ autem nigræ habentes suspensiones rotundas. Non quiescebat, ex ventre autem reddebat stercus. Sitiebat vsque ad finem non admodum. Conuulsiones multæ cum sudore. Circa mortem autem vsque ad finem.

Hic Erasinus habuit secundum vtrumque hypochondrium phlegmonem magnum, & multum compatientibus cerebro & neruis, tentabatur delirio & conuulsione, adeo vt tandem conuulsus mortuus sit. Atqui quanquàm ob acutiem morbi, in dies capientis maximum incrementũ, videbatur sequens dies semper fieri deterior hesterno: tamen per pares dies moueri, molestia maxima, quam attulit quartus dies, & signis, quem attulit sextus, iudicarunt. Habuit semper vrinas nigras, quas crudas vocat, quia non erant coctæ. Non enim tantum crudæ erant, sed contraria etiam concoctioni signa. Quod non admodum sitiebat, nihilo erat melius, præter rationem enim erat. Fuit verò hic Erasinus singulare exemplum, illorum, de quibus dixerat antea, plurimos hac tempestate sexto die mortuos, his fere signis.

Aegro-

Aegrotus VIII.

METonem ignis arripuit. Lumborum grauitas cum dolore: Secundo multum aquæ bibenti aluus bene reddidit. Tertio, capitis grauitas: deiectiones tenues, bilioſæ, ſubrubræ. Quarto omnia exacerbata ſunt. Fluxit a dextra nare ſanguis, paululùm, bis. Noctem difficulter. Deiectiones quales tertio die, vrinas ſubnigras habebat, in quibus pendebant ſubnigra ſparſa. Non ſudabat. Quinto largiter fluxit ex ſiniſtra syncerum. Sudauit. Iudicatus eſt. A iudicio inſomnis erat, delirabat: vrinæ tenues ſubnigræ. Balneis ſecundum caput vſus eſt: dormiuit, reſipuit. Hoc non repetijt, ſed fluxit ſanguis ſæpe poſt iudicium.

HAEC Metonis febris ex nullo ſucco mihi videtur pependiſſe minus, quàm ex pituita. Nam pituitæ nullâ habuit ſigna: ſanguinis nonnulla. Siquidem habuit diebus, tertio & quarto, ſubrubras deiectiones. Flauæ bilis habuit multa: nam bilioſas & tenues deiectiones, melancholiæ autem habuit, plurima. Nam eius delirij & peruigilij, quod poſt febrem ſolutam habuit conſtat cauſam fuiſſe melancholiam. Nam ſine febre non fuerit phrenitis. Sed conſumptâ per deiectionem & ſudorem, cùm bile, tum parte melancholiæ putreſcente, relicta eſt multa fex, quæ illorum ſymptomatum, vt ſolet, cauſàm præſtitit. Hæc ergo, quæ ſoluta febre ſubſequuta ſunt, aperte declararunt ex nigra bile, magna ex parte, febrem pependiſſe. Quare conſentaneum eſt, vrinas quoque, factas eſſe ſubnigras, ob nigrum ſuccum. Quare non eſt admodum præter rationẽ, cum vrina nigra liberatum eſſe hominem. Fuit enim ea vrina, in hoc, non mortis, ſed paſsionis ſignum. Hoc idem euenit mulieri moroſæ in Thaſo, cuius in tertio libro mentio fit. Nimirum cùm vrina nigra, a melancholica paſsione liberata eſt. Verum quanquàm nigra bilis præcipuè erat cauſa, affectus locus hepar erat, magis quàm lien. Alioquin fluxio de nare dextera non adeo iuuiſſet. Eſt dignum

hic

hic consideratione, quòd dicit, secundo die multum aquæ bibenti aluus benè reddidit, nam quasi reddens causam id dixit. Nimirum aluus bene reddidit, quia aquam multam ille bibit. Quod quidem potuit fieri casu, aut medici consilio. Sed vtcumque, non dubito iuuisse. Nam deonerando aluum, soluerit lumborum grauem dolorem. Ego quidem sæpe hac parte grauiter dolente, cum ob redundantiam in intestinis dolorem ortum coniecto, do bibendam multam aquam cum multo saccharo, aut admisto exymelite, & aut sola hac, aut immiso clystere, molior deiectionem. Fecit autem arbitror ita Hippocrates, in Metone, dixitque, vt nos imitaremur. Velut illud, balneis secundum caput vsus est. Non enim profectò ipse sua sponte vsus est, sed Hippocrates iussit. neque in illa occasione excogitari melius auxilium potuit. Quia balneum, vt humida causa, melancholicæ intemperiei per se occurrebat, & conciliabat somnum (quo in melancholicis nihil est vtilius) & laxando vias, fluxum sanguinis de naribus, a quo adeo iuuati omnes sunt, mouebat. Meto certò eo fluxu, adeo iuuatus est, vt cum signa concoctionis non antecesserint, tamen quia sæpe fluxit sanguis post iudicium, sine recidiua transegerit.

Aegrotus IX.

Critoni in Thaso, recto ambulanti, pedis dolor cæpit fortis a magno digito. Decubuit eodem die, horrescens, fastidiosus, parum subcalescens. In noctem delirauit. Secundo tumor per totum pedem, & vsque ad talum, subrubens, & cum contentione. Pustulæ nigræ. Febris acuta: insanijt, a ventre autem mera biliosa, copiosa, effluerunt. Mortuus est a principio secundo die.

Acutissimvs exacte, ac pernitiosissimus fuit hic morbus, quo mortuus Crito est secundo die, ex quo febre acuta teneri cæpit, tertio autem, ex quo dolore digiti pedis correptus est. Nihil mirum, si hic homo podagra se tentari primo illo die suspicatus est. Nam ambulanti ad

huc

huc recto, dolor pedis accidit fortis. Tamen illud malum non esse mite, neque fieri, vt solet, ob virtutis robur detrudentis ad articulos, quæ redundant in intimis partibus, sed ob venenatam quandam succorum qualitatem, suspitionem statim præbere cæpit. horridum & fastidiosum fieri hominem Maxime autem suspitionem auxit, delirium primæ noctis. Cum illo die, non esset homo occupatus, nisi exigua febre, parum scilicet subcalescens. Quod nomen significat, ex assiduis eius diei horroribus, vix posse calidum innatum, ad corporis habitum redire? accedens autē fastidium, ad intima confluere, aut in intimis hærere malignos succos. Summè verò iam aperta fuit veneni significatio, cum facto maiore pedis tumore, pustulæ nigræ cum contentione, hoc est ampullæ quædam bullis distentis, similes, eruperunt. Nam scimus ex anthemata nigra per febres acutas erumpentia, tam esse lethalia, vt vix quēquam cum ijs seruari contingat. Certè anno. 57. quo pernitiosum quoddam genus febrium cum exanthematis grassatum est, cum rubeis multi seruabantur, cum nigris, vnius solum, videor mihi meminisse, seruati. Quominus autem expectaret medicus Critonem abscessu cum pustulis facto iuuari posse, febris acuta & insania fecerunt. Nimirum illis erumpentibus facta sunt omnia grauiora, pro sub calfactu febris acuta: pro delirio, mania siue furor: & pro fastidio, copiosæ deiectiones, meræ, biliosæ, quæ cum adeo lethaliter affectum hominem iuuare non possent, vires prorsus deiecerunt. Cum ergo pernitiosa signa adeo properarent, factum est, vt perierit homo intra triduum. Hic certè homo a multis putatus sit venenum accepisse, tamen scimus solere multos venenum intra sese, ex prauo victu generare, & repente mori, non aliter ac qui acceperit.

Aegrotus X.

Clazomenium, qui decumbebat iuxta puteum Phrinichida, ignis arripuit. A principio dolebant illi caput, & collum, & lumbi. Statim surditas. Somni non erant. Febris acuta arripuit eum. Hypochondrium suspen-

sum

sum erat cum tumore. Contentio exigua. Lingua arida. Quarto in noctem desipuit. Quinto cum dolore omnia sunt exacerbata. Circa vndecimum autem nonnihil remissa sunt. Ex ventre autem ab initio, & vsque ad quatuordecimum multa tenuia, aquei coloris reddebat. Quæ ad deiectionem attinent, cum bona tolerantia transigebat. Deinde venter restitit. Vrinæ vsque ad finem tenues quidē, boni autem coloris, & multam habebant suspensionem, dispersam. Non sudabat. Decimo sexto minxit paulo crassius. Habebat exiguam subsidentiam. Subleuatus nonnihil est. Resipuit magis. Decimo septimo rursum tenuia. Secundum vtramque autem tumor cum dolore. Somni non erant. Delirabat. Crurum habuit dolorem. Vigesimo sine febre, iudicatus est. Non sudauit. Omnia intelligebat. Circa autem vigessimum septimum, coxæ dextræ fortis dolor. Citò cessauit. Quæ autem secundum aurem, neque subsidebant, neque suppurationem accipiebant, dolor autem. Trigessimo primo, diarrhœa, multis aquosis, cum dysentericis. Vrinas crassas minxit, subsederunt quę circa aures. Quadragessimo autem doluit dextro oculo. Videbat obtusius: redijt ad statum.

Hic Clazomenius, est ille Hermippus, cuius pridem facta mentio est, vbi dicebatur. Quæ circa aures in febribus erumpebant cum dolore, quibusdam deficiente iudicatorie febre, neque sedantur, neque suppurant. His diarrhœa biliosa, aut dysenteria, aut crassarum vrinarum subsidentia soluit. Vt Hermippo Clazomenio. De hoc etiam, & qui eodem modo laborarunt illa tempestate, dixit antea, quibus fiebant parotides, vigessimo iudicabantur. Solutæ sunt omnibus quibus non suppurabant, sed ad vesicā conuertebantur. Laborauit hic febre ardente cum inflammatione in hypochondrio. Habuit autem a principio signa magni periculi, & magnæ cacochymiæ. Nam dolores capitis, colli, & lumborum, ijs qui cum materiæ redundā-

tia

tia febricitare incipiunt, solent accidere: euacuationes præterea symptomaticæ: maxima febris à principio, & deliriũ. Tamen signa cruditatis, producta longius sunt, quam pro tanta febris acutie. Constante ergo virtute factum est, vt euacuationes vtiles essent, & homo salubriter affectus, tamen febris produceretur, vsque ad quadragesimum: qui finis est decidentium ex acutis. Atqui cum signa concoctionis non cæperint apparere ante decimum septimum, meritò iuxta legem constitutionis legitimæ, vltra trigesimũ productum est malum. Rarum autem est, huiusmodi morbos, qui ex acutis fiunt, non habere intermissiones, & recidiuas & multos varios que abscessus. Habuit hic primam iudicationem in vigesimo, vt alij, qui illa tempestate per febres, habebant parotidas. Vsque adeo, cùm morbus aliquis Epidemialis graſſatũr, refert quam multum, considerare omnia, quæ ægrotantibus contingunt. Talia enim, in iis, qui similiter ægrotare incipiunt, oportet expectare. Ferè enim eodem morbo, cum eisdem signis laborantes, eisdem diebus iudicantur. Nimirum est communis causa omnium horum, quo fit vt curatio etiam similis congruat. Atqui iuuat hæc obseruatio adeo, vt multò melius soleant medici, cum multum iam processit tempestas, curationẽ suscipere morbi popularis, quam cum incipit. Vt propter medicos, melior conditio sit, eorum qui progressa iam tempestate ægrotant: quamquam ob ipsos morbos, sit deterior, nisi plurimũ iam tempestas inclinet. Omnes abscessus quos Clazomenius habuit, frequenter solent per morbos occurrere. Maximè autem occurrunt nobis hoc anno sexagesimo primo, qui, vt quem Hippo. describit modò, fuit ficciſſimus.

Aegrotus XI.

Dromeadæ vxorem, quæ filiam pepererat, & alijs omnibus secundum rationem factis, secundo die rigor accepit. Febris acuta. Cæpit autem primo dolere circa hypochondrium. Fastidiosa, horrida, & sibi displicens. Sequentibus diebus non dormiuit. Spiritus magnus & rarus. Hypochondrium statim suspensum. Secun-

do ab eo quo riguit, ab aluo bene reddidit stercora. Vrinæ crassæ, albæ turbidæ. vt fit ex subsidentibus, cum perturbantur. Repositæ multum tempus, non subsidebant. Noctem non dormiuit. Tertio circa meridiem riguit. Febris acuta. Vrinæ similes: hypochondrij dolor. Fastidiosa. Noctem difficulter tulit. Non dormiuit. Sudauit per totum corpus frigidum: cito autem recaluit. Quarto circa hypochondrium non nihil subleuata est: capitis autem grauitas cum dolore. Subsoporata est. Pauca à naribus exierunt. Lingua arida siticulosa, fastidiosa. Vrinæ similes, ab aluo nihil. Circa meridiem multa delirauit, & rursum cito parum rediit ad mentem. Surgebat: mox sopore correpta est. Refrigeratio exigua, nocte dormiuit. Delirauit. Spiritus magnus, rarus. Paulo post conuulsiones ex capite cæperunt. Celeriter mortua est.

Cvr Hippo. narrat vxorem Dromeadæ peperisse filiã? an quia filiam peperisse, multo deterius est, & ex filiæ, quã ex filij partu, sæpius, & grauius ægrotatur. Nam & Epicratis vxorem, narrauit prius, filiam peperisse Nimirum si omnes quæ pepererunt, & non sunt multùm expurgatæ, paratæ sunt grauiter ægrotare, ob multitudinem excrementorum quæ nouem mensibus congesserunt, multò magis quæ pepererunt filias. Quia enim magis excrementosæ sunt, plerunque filias concipiunt. Hæc verò cum filiam peperisset, lethaliter febricitauit, adeo vt mortua sit septimo à partu, sexto ab acuta febre. Totus autem affectus hic, fuit: ex purgatione intempestiuè suppressa. Multa excrementa maligna & varia, partim pituitosa, sursum recurrerunt, affeceruntque ita in primis hypochondrium, & ventriculi os, deinde caput, in quo, vbi semel firmata sunt, cum conuulsione mortua est mulier. Laborauit verò caput ob ascendentes vapores, per consensum, antequam firmatum in eo omnino malum est. Sed mirum est quòd dicit, aliis omnibus secundum rationem factis. Si enim omnia ita facta sunt, naturalis fuerit partus. Qui ergo potuerit proximo die febricitare febre acuta? sed illud nihil aliud est, quàm

quæ

quæ illo die agenda fuerunt, secundum rationem fuisse facta, hoc est mox post fœtum emissas fuisse secundinas. Rigor non erat signum morbi, sed malitiæ excrementorum, & passionis neruosarum partium. Quamquàm non mirum si quispiam considerans, tertio die ab hoc quo primum riguit, rigere rursum, & ex rigore factam rursum febrem acutam, hoc est creuisse febrem denuò in magnam, putaret esse febrem tertianam, & ob coniunctam aliam continuam, totum morbum esse semitertianam. Cæterùm quamquàm primis illis diebus non habebat facilem distinctionem (nam horridam quoque fuisse post rigorem dicit) tamen sequens figura apertè prodit, non esse hunc morbum. Nullus enim rigor quinto factus est, sed sexto. Itaque rigor hic non morbi speciem: sed succi malitiam indicabat. Successit febris acuta, hoc est ardens-ve per paroxysmos solet, putrescentibus quæ erant agitata. Deinde his decumbentibus in hypochondria, cæperunt dolere. Fastidiosa fuit laborante ore ventriculi: horrida, ob malignam qualitatem succorum membris omnibus molestam: & hac quoq; causa, sibi displicens. Hoc verò est anxiam esse, modo quodam indicibili male habentem. Peruigilium, & spiritus magnus & rarus, compatientis cerebri, & incipientis delirij. Hypochondrium doluit in primis, statim factum est velut suspensum à septo, & superioribus partibus: quod succis per illud euntibus in caput, fit. Quem etiam raptum in caput, portenderunt vrinæ, quæ secundo die apparuerunt, crassæ scilicet albæ & turbidæ, quales fieri solent, quæ multo tempore repositæ perturbantur. Fiunt autem ex iis, quæ antequàm perturbarentur, subsidebant. Hæ enim sunt quas alibi vocat, velut iumentorum, vbi dicit, vrinas quales iumentorum dolorem capitis significare, qui adest aut aderit. Tales etiam vrinas dicit fuisse die tertio. Quo etiam die fuisse dicit hypochondrij dolorem cum fastidio, & nocte difficilem tolerantiam, & peruigilium. Ego quidem videor mihi intelligere contraxisse iam hypochondrium dextrum aut sinistrum (id enim non distinguit) aut fortasse vtrumque, phlegmonosum affectum, ex confluxu scilicet qui in eam partem à principio fieri cæperat. Quod sudauit per totum corpus, non erat malum: malum autem, quòd frigidum: quamquam leuius: quia cito recaluit. Frigidi sudoris

duplicem eo die fuisse causam puto, admistionem pituitæ cum bile, & debilitatem innati calidi malè se iam diffundentis. Quarto die, pessima mutatio facta est. Id quod omnibus qui illa tempestate sexto die mortui sunt, contigisse, antea dixit. Nam quid aliud fuit, circa hypochondriũ, nonnihil subleuatam esse, capitis autem dolorem, grauem, & soporem accidisse, & pauca è naribus exisse, quam permutatam esse magnam materiæ partem, ab hypochondrio in caput? dolor quidem hanc permutationem indicabat, grauitas autem & sopor crassam & pituitosam fuisse materiã magna ex parte. Atque adeo pituita in caput impigit, bilis hæsit magis in ventriculo. Quare facta est lingua insigniter arida, & mulier siticulosa. Vrinæ quoque ex crassis & turbidis, factæ paucæ & tenues, indicabant raptum materiæ in caput. Sed oleosas quoque fuisse dicit. Galenus in enarratione historiæ Parij, tertio libro dicit, oleosas vrinas non dici, quæ oleum contineant: sed quæ substantiæ modo & colore similes oleo, sint. Cæterum hoc loco constat oleosas non ita dici: essent, enim crassæ: at verò dicit, vrinæ tenues, oleosæ. Non ergo substantiæ modo similes oleo: sed velut oleo plenas intelligit. Quæ quidem colliquationis soboles sunt. Sed quid mirum, tam acutam febrem fuisse etiam colliquantem? itaque quidquid, in historia Parij, nomen significet, huius mulieris vrinæ oleum continebant innatans. Quinto die omnia fuerunt similia, & præter hæc, aluus est suppressa, expultrice facultate iam cessante. Atque hoc tempore omnia fuerunt iam repente conuulsa. Accidit enim in hoc moriendi genere, ita mori, vt paulo ante, iis qui adsunt, non viderentur morituri.

Aegrotus XII.

Homo quidam calescens cœnauit, atque adeo multum, vomuit omnia. Nocte febris acuta. Hypochondrij dextri dolor. Phlegmone subtenuis ex externa parte. Noctem difficulter tulit. Vrinæ autem initio rubræ, crassitiem habentes. Repositæ non subsidebant. Lingua arida.

Non

Non valde sticulosus. Quarto febris acuta. Dolor omnium. Quinto minxit læue, oleosum, multum. Febris acuta. Sexto vesperi multum delirauit. Neque nocte dormiuit. Septimo omnia exacerbata sunt. Vrinæ similes. Verba multa. Continere non poterat. Ab aluo autem cum irritatione exierunt humida, turbata, cum lumbricis. Noctem cum dolore. Mane autem riguit: febris acuta. Sudauit multùm, sine febre fieri visus est. Non multum dormiuit. Ex somno frigus. Sputum. Vesperi multum delirauit. Paulo post autem vomuit nigra, pauca, biliosa: nono refrigeratio. Delirauit multùm non dormiuit. Decimo crura cum dolore. Omnia exacerbata sunt. Delirauit. Vndecimo mortuus est.

NVLLVM est erratum tam exiguum, quod non possit magnopere lædere, eum qui ad morbum paratus iam sit. Tantum momentum habet occasio, vt non ita pridem in historia Philonis filiæ animaduertimus. Hic cum iam febricitare inciperet, fortasse id non agnoscens, aut tantimali initium esse non timens, cœnauit lautè, atque adeo, vt est verisimile, potauit largius. Læsus multum est, & continere non potuit cibum, sed vomuit omnia, & nocte plurimum creuit febris, & phlegmonem contraxit in hypochondrio dextro, in partibus internis. Hoc enim est quod dicit, subtenuis, ex externa parte. Hoc est, fuit inflammatio, quæ in externa parte tenuiter sentiebatur. Erat itaque interna, eius hypochondrij. Quam proinde ad hepar pertinuisse constat. Habuit proinde dolorem & ardorem eo loco, febrem ardentem, linguam aridam, exeûtia quoque vsti onem referebant. Vrinæ imprimis rubræ, crassæ, ex feruente sanguine, deinde habere cæperunt multum oleosum, læue, hoc est multam pinguedinem. Hinc difficilis tolerantia. Hinc peruigilia, deliriaque cum his non erat admodum sticulosus. Nihilo tamen id erat melius. Delirij enim aut corrupti sensus. Quod septimo die exierunt ab aluo cum irritatione humida turbata, inflammationis etiam fuit soboles. Biliosa enim & vsta erant, cum irritarent.

Lumbricos autem genitos cum his esse, mirum est, necari enim solent à bile, generationem autem accipere ex crudis cùm quadam concoctione, adeo, vt morbis salutaribus euntibus in iudicationem, fieri soleant, vt in prognostico dicitur ab eodem Hippoc. hic verò expediès non fuit, quia morbus non ibat in iudicationem. Quare coniecto hunc non solum ex phlegmone, sed etiam ex satietate in ventre febricitasse, Coquendis ergo crudis in ventre genitos esse lumbricos, & ab exeunte bile necatos, & expulsos esse. A septimo die habere cœpit signa mortis, è superuenientium genere, velut ex somno frigus, quod suffocatio caloris naturalis facit. Patiuntur vero ita dormientes, qui in eo statu constituti sunt, de quibus in Aphoris. dixit, vbi somnus laborem facit, mortale. Tale etiam fuit signum, delirium magnum. Longè autem pessimum fuit, vomere pauca & nigra. Hic enim vomitus postridie morituris accidere solet. Dolor crurum quibusdam fieri solet, cùm in ea ábsceſſus fit, tam in extremo autem iam constitutis, non ita, sed ob summum facultatis langorem. sentiente iam facultate ex ipsis membris pondus. Quod vndecimo die mortuus est obseruari debet, & ob huius diei vim, & quòd septimus, qui eius est index, insignem attulerat mutationem.

Aegrotus XIII.

Mvlierem quæ decũbebat in littore, tertio iam mense grauidam ignis arripuit. Statim autem incœpit dolere lumbis. Tertio dolor colli & capitis, secundum claviculam dextræ manus. Citò autem lingua priuata est voce. Dextra manus languit cum conuulsione apoplectico modo. Deliraut omnino. Noctem difficulter tulit. Non dormiuit. Venter turbatus est, biliosis, paucis, synceris. Quarto lingua priuata est voce. Conuulsio eorundem. Dolor omnium permanebat. Quæ circum hypochondrium suspensa cum dolore. Non dormiuit. Delirauit omnino. Vẽter turbatus. Vrinæ tenues, non boni coloris. Quinto febris acuta, hypochondrij dolor. Delirauit omnino. Deiectiones

biliosæ.

biliosæ. In nocte m sudauit sine febre. Sexto respuit. Omnia subleuata sunt. Circa clauiculam autem sinistram dolor permanebat. Siticulosa. Vrinæ tenues. Non dormiuit. Septimo tremor. Subsoporata. Parum delirauit. Dolores, secundum clauiculam, & brachium sinistrum, permanebant. Alia autem subleuata sunt. Omnia intelligebat. Tres autem permansit sine febre. Vndecimo rediit. Superriguit. Febris arripuit eam. Quatuordecimo autem vomuit biliosa, flaua, copiosa. Sudauit. Sine febre. Iudicata est non sine dolore, ex eisdem passionibus.

Omnem acutum morbum in vtero gerentibus esse lethalem, in Aphorismo dixit Hippocrates. Verum si qu od tempus non est admodum periculosum in huiusmodi, est à quarto mense vsque ad septimum. Quia iis maxime curationem admittere potest. Itaque, quamquam graue fuerit, hanc mulierem gerentem vtero, acuto morbo teneri, quia tamen vicina iam erat quarto mensi, liberari potuit. Mirandum autem magis, etiam sine signis concoctionis, liberatã esse perfectè: quamquam cum difficili iudicio. Non enim ad iudicialem diem sine recidiua venit. Febricitauit hæc quoque, ex biliosis & pituitosis ascendentibus sursum versus, pituita verò repetente in caput & neruos. Dolores ergo habuit in primis lumborum, de incolli, & capitis, & clauiculæ, & brachij, è regione clauiculæ, positi: multis irruentibus, & in caput, & in collum, & in eam partem, quà ex ceruice, nerui brachium mouentes, nascuntur. Cum autem neruos tenere pituita inciperet, cito malum processit, & lingua resoluta est, & voce priuata, quarto scilicet die. Sed quid est quod dicit. Tertio manum dextram languisse, cum cõuulsione, apoplectico modo? Si apoplectico modo, certè resoluta est. si autem resoluta, non videtur cum conuulsione languisse. Nam resolutio, longe differt à conuulsione. Verum quod contigit hoc est: quod etiam contigit quarto die linguæ. Pars resoluta est, tamẽ ante quàm resoluta omnino caderet, motus habuit conuulsiuos, vt scilicet fieri solet, succo ingrediente neruos, & facultate repugnante, vt membrum in figura cõtineat. Sed & cerebri læsio in signis

apparuit nocte tertij diei. Delirauit enim omnino, & vigilauit, & noctem difficulter tulit. Huic difficultati noctis succeſſit turbatio ventris, exeuntibus paucis, bilioſis, ſynceris. Quæ euacuatio mala fuit, & quia intempeſtiua & exigua, & quia ſynceri excrementi. Vbi dicit, ſecundum clauiculam dextræ manus, & rurſum, dextra manus languit, conjecto vitiatum eſſe codicem Græcum & Latinum, legendumque fuiſſe, pro dextra ſiniſtra, & pro dextræ ſiniſtræ. Nam paulo poſt, hos ipſos dolores & labores narrans, dicit circa clauiculam autem ſiniſtram dolor permanebat. Et rurſum, dolores ſecundum clauiculam & brachium ſiniſtrum permanebant. Hoc autē verbū permanebant, apertè ſignificat de eiſdem doloribus eum dicere, qui à principio cœperāt, non de nouis. Succedētibus itaque ſimilibus ſignis ſemper malis, cum ſignis autem concoctionis manifeſtæ, ſeptimo ſoluta eſt febris. Non tamē ita, vt quiſquam expectare poſſet, non rediturum. Manebant enim multi dolores Vndecimo facta in deterius mutatione, quatuor decimo liberata eſt: præter expectationē profecto, ſiquis alius tota hac tempeſtate. Nam quantūuis viderentur conſtare vires, tamen futuras recidiuas admodum erat conſentaneum.

Aegrotus XIIII.

Melidæ quæ decubuit iuxta templum Iunonis, cæpit caput & collum & pectus dolor fortis. Statim autem febris acuta arripuit eam. Muliebria autem pauca apparuerunt, dolores omnium horum continui. Sexto comatoſa, faſtidioſa, horrida. Rubræ maxillæ, parum delirauit. Septimo ſudauit. Febris defecit. Permanebant dolores. Reuerſa eſt. Somni pauci. Vrinæ vſque ad finem boni coloris, & tenues Deiectiones tenues, bilioſæ, mordaces, valde paucæ, nigræ, fœtidæ eruperunt. Vrinis ſubſidētia alba leuis. Sudauit. Iudicata eſt perfectè vndecimo.

Haud dubie mulier hæc ob ſuppreſſionem mēſtruorum laborauit pulmonia. Nam aliquando ante febrem, capitis,

colli,

colli,& pectoris dolorem habebat fortem. Si quæ autem pars ante febrem doluit, in ea solet morbus firmari. Verisimile ergo erat, hunc morbum firmatum iri in capite, aut parte aliqua thoracis. Tantum refert ad morbi exactam cognitionem, percontari vt haberet homo, antequam manifeste febricitare cæperit. Atqui propriæ phrenitidis non sunt in hac consecuta signa (non enim delirum perpetuũ) sed paraphrenitidis per consensum cum alia parte, sexto die. Laborare verò pulmonem inflammatione, omnia quæ subsecuta sunt indicarunt: febris acuta: rubor maxillarum: coma,& delirium. Hoc enim consensionis cerebri genus, familiaris pulmoniæ est. Hippocrates nunquam solet pulsus meminisse: habuerit vero hæc molles. Fastidiosa fuit, ob viciniam oris ventriculi cum pulmone, & ob fluxionem,& intemperiem. Dolor quidem pectoris, ob pulmonis affectum non solet esse fortis, sed surdus quidam. Cæterum hic fortis fuit, antequam in ipsum pulmonem fluxio est recepta, dolentibus alijs partibus, quæ illum circunstant, per quas fluxio fiebat. Malo autem procedente, verisimile est, hunc dolorem commutatum esse cum alio tardiori. Hæc inflammatio ob partis calorem & viciniam cũ corde, acutissima esse solet. Ita huic contigit: finita est intra septem dies. Nam & febris est extincta. Sed quia permanebant dolores, capitis scilicet, colli,& pectoris, quod non esse insumptam totam fluxionem indicabat, rediit inflammatio, ac cum ea febris. quanquam in recidiua malum fuit multo magis bilioſum, in prima febre multo magis pituitosum. Indicant id symptomata. Habuit enim paucos somnos, deiectiones tenues, biliosas, mordaces, nigras, fœtidas, & exiguas. Quæ quidem, & ob qualitatem, & quia exiguæ, malæ erant, tamen quia vrinæ vsque ad finem apparuerunt, tenues, boni coloris, quæ partim crudæ partim coctæ sunt, in fine cum subsidentia alba leui iudicata est perfectè cum sudore, vndecimo. Oportet hic animaduerti non esse per inflammationes quarundam partium, negligendam vrinarum inspectionem, in hac ægrota maximè, in qua excrementa indicabant, febrem non esse tantum accidens, sed putridam etiam in venis. Non minus considerari oportet, vim septimi & vndecimi, esseque sudorẽ accommodatam iudicationis speciem in pulmonia.

Liber

Liber secundus.

Sectio Prima.

CARBVNCVLI in Cranone æstiui. Pluebat in vlcionibus aqua larga Per totum fiebat, & præcipue flante austro. Innascebantur in cute sanies. Cum autem erant conclusæ, calescebant, & faciebant pruritum. Deinde bullæ similes vstis erumpebant, & sub cute vri videbantur.

EBRES omnes cum bubonibus malæ sunt præter diarias, vt in Aphorismo ab eodem dictum est, tamen non omnes æque malæ, sed tanto deteriores succi notas habent: Hinc fit vt in ijs febribus, quæ præcipuè pestilentes sunt, carbunculi quidam, aut carbunculis proximæ inflammationes, in aliqua adenosarum partium mox appareant: quibus raro non succedit gangrena, & mors. Raro autem incipit pestis mox a carbunculis, sed antecedere solent febres mali moris, interimentes plurimos, fortasse sine vitio aliquo cutis in primis, deinde cum maculis morsibus culicum similibus, aut vibicibus, aut bullis, similibus ijs quæ fiunt in combustis: tandem confirmata peste, apparent carbunculi; innascentibus simul aliis maculis per totam cutem: nam magna significatio est malignitatis materiæ intempestiuæ expulsio. Quare mox apparent in malignis, quæ græci vocant phlyctenas, aut exanthemata, aut phymata Sunt vero hæc bullæ, aut maculæ, aut tumores: & accedunt his sæpe malignæ vomitiones, aut profluuia alui, sudores copiosi, intempestiuè hæc omnia, & sine conferētia & tolerantia. Accedunt præterea symptomata alia malignitatis, vt deliria, & syncopes, & pulsus diuersi, & febriles.

briles. Ita factum est in Cranone, ciuitate Thessaliæ, quam pestis pessimè afflixit. Fuerunt carbunculi, non quidem omnes abscessus qui eo anno in cute apparuerunt, sed qui æstiui. Verisimile est autem a principio veris, quod ab æquinoctio incipit, febres malignas solas, aut cũ alijs abscessibus fuisse, ineunte autem æstate circa ortum vergiliarum cæpisse apparere carbunculos. Ita enim fieri solet, & ita factum esse hoc anno Cæsarauguſtæ scimus. Atqui profectò meritò. Nulla enim incipiunt a maximis. Merito ergo alij morbi pestilentes, cum alijs minus malignis abscessibus facti fuerint in initio, facto iam maximo aeris calore, cum carbunculis. Non enim tantum qui hos habent, sunt pestilentes, & si hi maxime ita vocentur, sed quicunque populares, & adeo pernitiosi, vt plurimos interimant. Accidit verò his omnibus esse contagiosis. Carbunculi autem, vt docet Galenus. lib. de tumoribus præter naturam, fiunt ex sanguine vsque ad naturam atræ bilis feruente. Communes morbi, vt in initio primi libri indicatum est, necessario habent causam in aeris infectione. Quia sola eã est omnibus hominibus communis causa. Contagiosi autem non possunt esse, nisi ob putredinem, neque admodum mortiferi, nisi ob malignam. Pestes ergo semper habent causam in maligna putrescentia aeris. Putredinis verò causæ, quod ad temperamentum attinet, sunt calor & humiditas, altera vt faciens, altera ut patiens. Merito ergo Hippocrates dicit, cùm hoc loco, tum multis alijs, pestilentem aeris constitutionem esse calidam & humidam: velut & Galenus pluries quàm vt referri possit. Insinuans ergo causam, qua illo anno tam maligna pestis tenuit Cranonem, dicit, pluebat in ardoribus. Aqua larga. Per totum fiebat, maximè flante austro. Hæc tota est descriptio maxime calidæ & humidæ constitutionis. Calidiorem enim aut frigidiorem: humidiorem aut ſicciorem, annum anno, facit, non accessus aut recessus solis (hic. n. æqualis semper est) sed pluuiæ multæ aut paucæ, & ventorum species præcipuè. Vt quidem hæc sint aut non sint, sintve plus aut minus, consentaneum est varios astrorum aspectus facere, quorum secundum singulos annos mira est differentia, cum hæc inferna a supernis illis lationibus gubernentur. Nam si omnia haberent eodem modo in superio-

sudatoria magis fiunt in principijs. Hæc difficiliora iudicatu manent, quàm aliter, tamen minus, si non sit ob hæc, sed ob morbi modum.

QVIDAM verba illa in ardoribus siccitates coniungunt cum superioribus, quasi noua sñia incipiat ab illis, Maxima ex parte absque sudore. Verum eam lectionem nemo ꝓbabit, qui quæ dicta sunt intellexerit, & quæ mox dicentur. Dictum mihi antea est, febres malignas habere solere inter cætera, euacuationes symptomaticas, nihil conferentes. Nunc ergo Hippocrates per insinuationem dicit, multis in illa pestilenti cõstitutione, fuisse sudores mox ab initijs febrium. Nam dixerat, fuisse in ardoribus aquam largam. Nunc dicit, in ardoribus siccitatis, ideſt cũ est maximus calor sine pluuijs, maxima ex parte contingere febres absque sudore (quia scilicet corpora fiunt, vt ipsa tempestas vsta est, arida) in his autem, ideſt in ardoribus, si superrorauerit, (superrorare vocat pluere raris guttis, vt per ardores solet) magis sudatorias fieri, ob hanc scilicet externam causam. Id verò fit in principijs symptomaticè, quia in summis febrium vigoribus, & decretoriè, non ob externam causam, sed robore facultatis naturalis fiunt copiosi sudores. Hoc obseruauit Hippocrates in Perintho, vt narrat sectione tertia huius libri, dicens, Sub roribus autẽ, qui æstate deciderunt, apparuit sudor in febricitantibus, & quidam sudores ab initio statim facti sunt. Hæc mala quæ cum sudoribus a principio fiunt, difficiliora iudicatu manent, quam aliter, ideſt quam si nulli apparerent. Nam paulo post dicet. Quæ bene iudicatura sunt, ne statim appareant. Iudicatoria non iudicantia, partim lethalia sunt, partim difficilis iudicationis. Non est autem semper mala febris magna per huiusmodi tempestates, quam sudores comitantur ab initio, sed nonnunquam, cum scilicet fit maligno modo, vt loco citato ex constitutione tertia huius libri dicit. Sunt hæ quas antiqui vocabant febres elodes, pernitiosum genus febrium: vt pernitiosæ & ficcæ, dicebantur typhodes. Docet id Galen. lib. quem contra Lycum scripsit. An maligno modo sudor fiat, an non, quo pacto cognosci debeat, audies in cõmentatione tertiæ sectionis, vide infra fol. 200.

ctionis, seu constitutionis. Interim tamen scias, ex conferentia aut tolerantia, de quibus prima particula aphorismorum dictum est, dignosci. Ceterum, siue maligno modo fiant, siue non, sudores a principio apparentes, difficilis iudicationis febres significant. Multo autem minus, si non ob hæc (ob intemperiem inquam aeris) sed ob morbi modum fiant sudores, ante tempus iudicationis, velut in tertianis tertio quoque in inclinatione, siue intermittens, siue perpetua tertiana sit, aut singulis diebus in quotidianis. Fiunt enim in his sudores ob propriam morbi figuram, ac nihilominus multitudinem excrementitiæ humiditatis significant (hanc enim ob causam omnes sibi persuaserunt, sudorem in tertiana, aliam prænuntiare) tamen minus quã in alijs morbis. Quia vt morbi, naturæ hominis congruentes, minus mali sunt, quam qui non congruunt, ita symptomata congruentia naturæ morborum. Velut hi sudores in tertianis sequuntur morbi figuram, in alijs malignitatem Epidemialem.

3 *Febres ardentes in æstate magis fiunt, & in alijs temporibus. Siccantur autem magis æstate. Autumno magis ferinæ, & cardialgia. Et si hæc minus maligna sit, ipso morbo tali existente.*

Febres ardentes merito fiunt magis in æstate, sed & in alijs temporibus, quia vt dicitur tertio aphorismorum, morbi omnes in omnibus temporibus fiunt, quidam tamẽ magis in quibusdam ipsorum, & fiunt & exacerbantur. Fieri ergo ob victus prauitatem in quouis tempore, etiam hyeme media, possunt ardentes febres; ob naturam autem ipsius temporis, in æstate imprimis, secundo loco, & in autumno. Nam referre morbos autumnales incipiens Hippocrates citato lib. apho. dicit in autumno autem & ex æstiuis multi. Sed cum vtroque tempore fieri soleant tales febres, æstate siccantur magis, ideſt minus sudatoriæ fiunt, quam in autumno. Quia, vt dictum est nuperrime, in ardoribus siccitatis (huiusmodi sunt æstiui) febres maxima ex parte absque sudore contingunt: in autumno autem frequentes pluuias esse solere, experimento didicimus, &

Gal-

Gal. dicit in commen. primi epidemion in ipso principio. Autumno fiunt magis ferinæ, ideſt cum vermibus, aut cum fœdis cutis maculis, vel vlceribus, & cardialgia, ideſt dolor oris ventriculi, & ſi hæc minus maligna ſit ipſo morbo tali exiſtenti, hoc eſt ferino, & autumnali, quam ſi non eſſet. Ita enim, eſt pathognomicum ipſorum vermium, aut familiare tempori, aliter eſt inditium malignæ, & venenoſæ materiæ. Hanc eſſe legitimam huius loci enarrationem facile intelliges, conſulens Gal. in enarratione contextus quatuordecimi ſectionis primæ ſexti epidemion, quo ita dicitur, ferinum autumno, & cardialgia, & horrores, & atra bilis. Præterea idem Gal. libello obſoletarum Hippocratis vocum dicit, ferinum apud Hippocratem ſignificare vermes, & fœua vlcera. Cauſas porrò quibus in autumno hæc fiunt, Gal. docet illo loco ex ſexto epidemion eſſe mali ſucci, tunc temporis abundantiam, & intemperiei aeris inæqualitatem. Multa præterea ad hanc rem facientia nos de autumni vitijs in com. tertiæ particulæ aphoriſmorum diximus, & rurſum paulo poſt dicemus.

4 *Ascarides veſperi ſimiliter huic: & illæ eam potiſſimum diei partem perturbant, non ſolum quod magis laboretur. Sedipſi per ſeipſos.*

Diei partes analogiam quandam habent cum partibus anni, non immeritò. Quia vtrũque tempus finitur vna ſolis circuitione: dies quidem circuitione totius cœli, annus propria ipſius ſolis. Reſpondet verò meridies æſtati (vtraque enim eſt pars temporis maxime ſolis ad nos acceſsionis) nox media hyemi (quia vtraque parte harum, maximè a nobis ſol recedit) horæ circa ortum ſolis veri: circa occaſum, autumno. Quia his horis mediocriter a nobis diſtat ſol, matutinis accedens, veſpertinis recedens. Manifeſta eſt analogia, ob quam, qui quouis anni tempore fiunt, ea diei parte, quæ illi reſpondet, ſolent exacerbari: Velut æſtiui in meridie: hyemales, in nocte media: autumnales, veſperi. Sed nunquid & vernales mane? videtur enim, ſi quis omnium de ea re conceptæ opinioni, & cõmuni experientiæ velit credere, nullis morbis eſſe aurora inutilis, niſi

forte

forte alicui febri, cuius exacerbationes contigit in eas horas incidere: id verò non ob morbi naturam, sed casu, ob materiam. Certe ita est. Nam neque ver habet morbos aliquos, qui per se, & ob eius temporis naturam, fiant, cum sit id tempus maximè moderatum, & proinde saluberrimum, vt ipsemet mox dicet: sed per accidens, ob eum qui est in corpore apparatum, quidâ morbi eo tempore fiunt. Itaque hac causa, nulli morborum est familiare exacerbari summo mane: contra vesperi exacerbantur omnes, quia ea est deterrima hora, vt respondet deterrimo tempori, autumno scilicet. Velut ergo autumno quidam morbi fiunt, magis quam alijs temporibus, omnes autem fiunt eo tempore deteriores, quia est omnium temporum insaluberrimum. ita vesperi exacerbantur omnes ob horæ malignitatem. quidam vero etiam peculiari quadam ratione, quia sunt autumnales. Hoc ergo est quod dicit Hippocrates ascarides vesperi fatigant, similiter huic, ideſt eadem ratione quam hoc tempore, ideſt in autumno. Quia vt nuperrime dictum est, vermium generatio est autumnalis morbus, & illi eam potissimum diei partem perturbant. Non solum quod magis laboretur. Ideſt non solum quod omnes morbi eo tempore magis exacerbentur, sed ipsi per ipsos. Ideſt ratione peculiari, quia est autumnalis morbus. Non autem solum soli ascarides, sed etiam omnium vermium genus. Meminit autem ascaridum vt solet, vtens vt exemplo, vna aliqua re, earum in quibus est ratio aliqua communis. Quod ergo prius dixerat nomine communi, Autumnò magis ferinæ, dicit nunc in exemplo, Ascarides vesperi similiter huic.

5 *AVtumno acutissimi morbi, & maximè lethales. Vniuersim simile ipsi vesperi exacerbari, tanquam ipso anno periodum habente morborum, vt dies morbi. Quale est vesperi exacerbari, tale ipsius morbi, & cuiusque constitutionis ad se mutuo, cum nihil mouetur in superiori specie, alioqui alterius constitutionis hæc principium fuerint.*

ACVTISSIMI morbi fiunt in autumno & æstate. Nam

Nã & in aphorismis cũ recensuisset morbos æstiuales, adfecit, Autumno & multi ex his. Verum vt æstiuales acutiores, ita autumnales magis lethales. Quia succi autumnales crassiores, sed deterioris speciei, atrabiliari ienim, ob vstionem maximam, quæ antecessit. Ob quam eandẽ cãm, & ob propriã tpis inæqualitatem, facultates sunt debiliores, & morbi difficilioris iudicij, & vix vnquã sine productione morbi, aut malis abscessibus, aut permutationib. aut recidiuis, relinquentes. Quo fiet vt & si acutas habeãt primas inuasiones, tamen multi ex acutie decidant. Sũt.n. autumnales, mortales aut difficilis iudicij. Fit ẽt, vt qui acutis correpti, autumno moriuntur, moriãtur nihilo tardius, sed citius ẽt quam qui æstate: qui euadũt, euadant tardius. Simul ergo acuti, & mortales magis in autumno, quã alio quopiam tporum. Ex his & ijs quæ nuperrime diximus, intelligi potest facilè tota ferè hæc dictio. Autumno (inquit) acutissimi morbi, & maximè lethales: vniuersim, i secundũ totum annum, seu totius anni rationem habendo. Simile quiddam est quod autumno accidit, ipsi vesperi exacerbari, tanquam ipso anno periodum habente morborum, vt dies quicunque hẽt periodum morbi. Quia quale est vespere exacerbari, magis quã alijs horis diei: tale est ipsius morbi, & cuiusque constitutionis ad se inuicem. Idest tale est, morbos autumno fieri grauiores, quàm alijs anni temporibus, & constitutionum omnium anni, & specierum morborum, qui eas consequuntur, proportio quædam & rõ est, velut ipsarum horarum diei, & diurnarum cuiusq; morbi mutationum adse ipsas. Quæ proportio eadem semper seruatur, nisi quid in superiori specie nouatũ sit. Idest nisi tempestas nouam aliquam, & insperatam mutationem faciat. Velut si procedente hyeme, rursum fiat autumni tempestas: aut incipiente vere, antequam iustam longitudinẽ obtinuerit, æstas incipiat. Tunc. n. alterius constitutionis hæc, principium fuerint: i. morbi tunc quoque mutabũtur, fientque non quales tẽpestas, quæ procedebat, afferre erat nata, sed quales ea, quæ tunc incipit. Nam & ipsa mutatio fuerit vt initium alterius tempestatis Cum morbi nõ fiant ob hunc aut illum mensem, sed ob hanc aut illam temperiem. Vt curandum nobis non sit, quotus dies cuius mensis agatur, sed quæ temperies aeris sit.

6 *QVare & annum ad se ipsum ita habere. In temporibus consistentibus, & tempestiuè tempestiua reddentibus annis, constantes & boni iudicij morbi. In inconstantibus verò, difficilis iudicij. Vt in Perintho, cum aliquid deficiat, aut redundet, aut ventorum, aut non ventorum, aut imbrium, aut siccitatum, aut æstuum, aut frigorum.*

ANNVM dicit ad seipsum ita habere debere, vt tempora sint consistentia, id est non recipientia mutationes nisi naturales, & tempestiuas, id est, talia, qualia esse secundum naturam solent, suam quocumque tempore temperiē afferente. Quia cum tales anni sunt, morbi fiunt constantes (id est suas naturas, quas habent a principio, retinentes, neque facientes mutationes non naturales) & boni iudicij, id est qui perfectè iudicari solent. In inconstantibus vero annis fiunt morbi difficilis iudicij, id est, qui vix iudicantur, & cum abscessibus, permutationibus, aut productionibus insperatis. Sed quia non appositerat Hippocrates exēplum anni tempestiui, neque id satis explicuerat, apponit exemplum intempestiui, vt inde illius & huius notitia comparetur, velut rectum indicat obliquum. Vt (inquit) in Perintho,
3 cum aliquid deficiat aut redundet, ventorū aut non ventorum, imbrium aut siccitatum, æstuum aut frigorum. Ergo tempestiuus est cum nihil horum nimium sit, aut minus quam oporteat, sed tantū taleq; sit cuiusque horū quātum & quale, iuxta cuiusq; regionis naturā, quocūque tempore, esse consueuit. Qualia vero esse soleant hæc, quocunque in loco, habēt incolæ obseruantissimū. Sed cur nunc Perinthi meminit? an nō vbique est intēpestiuus annus, in quo redūdat aut deficit aliquid ventorū, pluuiarū, aut caloris? certe. Sed subiit nunc in mentē fortasse ea Perinthi constitutio, quam narrabit in parte tertia huius libri. Sed huius dictionis Hippocraticæ longiusculam enarrationē inuenies apud Gal. in initio commentariorum primi libri Epidemion.

7 *VEr autem vniuersim saluberrimum est, & minime lethale.*

Ver,

Ver, vt nuper cæpimus dicere, nullos morbos affert per se, quia ad nullam intemperiem inclinat: sed quia multorũ succorum motum cohibebat frigus hyemis, quos soluto frigore, ver fluere sinit, quidam in eo morbi ex accidenti fiunt. Proinde saluberrimum esse dicit, minime autem lethale: quia qui fiunt, minus mortales esse consueuerunt, quá aliis temporibus illi ipsi, ob clementiam cœli, & facultatum robur. Sed vtrũque horum inest veri vniuersim. Nam quoddã ver, nihil prohibet insalubrius & pernicioſius esse, quodam autumno, ob intempestiuas aliquas aeris constitutiones.

8 *CIrca initia morborum considerandum, an statim floreant. Manifestum autem fit ex incremento: ipsa autem incrementa ex periodis, & iudicationes inde manifestæ, & ipsis in periodis, exacerbationibus, si prius an non, & an plus temporis an non, atque si magis an non. Omniũ autem continuorum, & intermittentium quæ longa, & vulnerum, & frutorum cum dolore. Et tuberculorum inflammationes, & quæcumque alia apparent posterius. Forte autem & aliarum rerum communium, quæ celerius, breuiora, quæ autem tardius, longiora. Et in periodis quod prius, & aliud incrementum reijciente morbo.* Simile 5. Aph. 12.

NON dubium est multa verba in hac dictione, atque adeo in toto hoc libro esse vetustate sublata, alia etiã trãspoſita, alia corrupta. Quod ipse sermo carens nonnũquam congruentia iuxta grammaticæ regulas, ac nonnunquã mutilus, & varietas lectionum quæ occurrit in Græcis exemplaribus, indicat. Ferè cõtinet tota hæc dictio eandem sententiam, quam aphorismus duodecimus primæ particulæ, & si quædam illic dicuntur distinctius quam hic, quædam hic quam illic. Nam in aphorismo docet agnoscere paroxysmos & constitutiones, ex natura morbi, & temporis, & circuituum incrementis, & ex mox apparentibus; cuius modi sunt sputum, vrinæ, & deiectiones, & sudores. Hic solas constitutiones (non etiam paroxysmos) cognoscere 5. Aph. 12.

docet, nulla naturæ morbi neque temporis anni facta mentione: sed ex circuituum incremento, & ex mox apparentibus, & præterea ex communibus signis quorum in aphorismo non meminit. Dicit ergo initia morborum considerandum. Significat verò hic nomen initij, neque ipsum primum insultum, neque tempus cruditatis: sed primos dies, siue primo, siue secundo, siue tertio, siue etiam alioquocumque, medicus ad ægrotum accedat. Quasi diceret, mox ac curam suscipimus ægrotantium, considerare oportet ipsos morbos. Considerare verò oportet, an statim floreant. Significat verò illud, statim, non ipsum principium (non enim florent morbi in principiis) sed quod citò: quasi diceret, an citò morbus venturus sit ad summum vigorem, velut in aphorismo dicitur, quibus statim vigor est. Oportet itaque coniectari quantum temporis superfit vsque ad summum vigorem (idem autem est hoc, atque constitutionem morbi inuestigare) nam aliter nulla ratio esse potest instituendi victum neque curandi morbos. Manifestum autem (inquit) hoc fiet ex incremento. i. ex tẽpore quod vsq; ad incrementũ insumitur, & ex celeritate, aut tarditate, crescendi. Nã quo citius venit ad incrementũ, eò citius finitur morbus: cũ sit ea morborum legitima proportio, vt tantũ tẽporis superfit à die quo primum apparent signa concoctionis manifestæ, quantũ à primo die ad eũ vsque, exactum est. Præterea tanto citius via pertransitur, quantò celerius: quare & morbus veniet ad summũ tantò citius, quanto celerius crescet. Hoc est quod dicit, ipsa incrementa periodis: hoc est, circuitus indicant, an morbus venerit ad incremẽtũ, & quanta celeritate crescat. Obiter docet, quid ex hac notitia boni eueniet, dicens, iudicationes hinc manifestæ, id est, hinc coniecturam facies, an futura iudicatio sit, & quam cito. Nam acuta iudicantur, & quæ cito veniunt ad vigorem, cito etiam iudicantur. Explicat deinde quo pacto circuitus hæc iudicent, dicens. Et ipsis in periodis, exacerbationibus. Periodus constat paroxysmo & interuallo. Paroxysmus est tempus difficillimum interualli, seu ipsa exacerbatio. In exacerbationibus ergo tria dicit considerandа, si prius an non, id est, si anticipent horas priorum quæ sequuntur, an non: sed eisdem fiant, aut tardent etiam plus, & an plus temporis an non, id est, an

longiores

longiores sint prioribus, an non: sed æquales, aut breuiores: atque, si magis an non, id est, si magis affligant (id quod agnoscitur magnitudine symptomatum quæ afferunt) an non: sed æquè aut minus. Nam si anticipant & longiores fiunt, & magis affligentes, morbus crescit: si contraria omnia, decrescit: si omnia æque accidunt, stat. Si autem quædam talia, quædam contraria, crescet, decrescet, aut stabit, vt hæc illis, aut illa his, præstant, aut æqualis momenti sunt. Velut si febris anticipet (ne sit autem natura anticipans, aut tardans. Nam hoc neque crementum neque decrementum significat: sed naturam morbi) fiat autem tanto minor, siue quod æquiparari possit anticipationi, neque crescet, neque decrescet. Ex his itaque tribus considerationibus constat notitia incrementi aut decrementi. Quæ omnia complexus est illis verbis aphorismi, & circuituum inuicem incrementa. Mox addidit in aphorismo. Sed & ex superuenientibus, vt in pleuriticis si mox apparet sputum. In hanc ipsam sententiam, addit nunc. Omnium autem continuorum & intermittentium quæ longa, vt vulnerum, & sputorum cum dolore, & tuberculorum inflammationes, & quæcunque alia apparent posterius. Quæ sanè verba nullum idoneum sensum continent, neque congruam oratonem conflant, libuit tamen ea ita exprimere vt in meo codice reperi. Sunt tamen haud dubie ita restituenda, vt legit Petrus Iacobus Steue. Omnium autem morborum, tum continuorum, tum intermittentium, longorum, vrinæ, excretiones, & sputa, considerandasunt, & vulnerum dolorificorum, & tuberculorum inflammationes, & quæcunque alia post apparent. Hæc verba dignam Hippocratis sententiam continent, & aptè hærent cum his quæ sequuntur. Forte autem & aliarum rerum communium, quæ celerius breuiora, quæ verò tardius, longiora, & in periodis, quod prius, & aliud incrementum reiiciente morbo. Nimirum signa quædam sunt pathognomica, his deffinitur propria morbi species (quare necessario accident suis morbis semper) quædam sunt superuenientia quæ superuenire solent morbis, adesse autem à principio nunquam. Huiusmodi sunt signa concoctionis, & contraria concoctioni, Nam incipiunt febres a crudis:

cocta aut contraria superueniunt iam crescentibus. Quædam sunt assidentia: hæc sunt quæ adesse & non adesse pñt quocunque morbi tpe, vt capitis dolor, anxietas, deliriũ, fastidium, & alia huiusmodi. Porro quæ superuenientia dicuntur considerantur, nõ indistincte, in quibusuis morbis sed quædam in quibusdam, velut sputum in morbis thoracis, vrina in febribus, deiectiones in affectionibus alui. hæc sane in his, aut solum, aut præcipuè Quæ autem dñr assidẽtia, cõia sunt multis morbis. Nam in oibus quæ dicta sunt, & alijs quam plurimis consideranda sunt oia. Proinde referens genus superuenientium, apposuit genera morborũ in quibus considerandis, dicens oium morborum, tum cõtinuorum, tum intermittentium longorum: i. omnium febrium, seu morborum cum febribus (vt intelligantur ẽt febres accidentes) continuorum, qui ẽt magna ex parte sunt acuti: & intermittentium qui longi, aut saltem nõ sunt acuti. Vrinæ, excretiones, & sputa, considerandę inflammationes. Idest an cito & multum inflammentur partes vlceratæ, & tuberculo maior ardor (qualis in suppuratione solet) accedat. Nam hæc in his superuenientia sunt: quia incrementi eorum morborum sunt signa. Considerandæ ergo, hæc, & quæcunque alia post apparent. Quia ea oia sunt signa incrementi morborum: cognoscitur verò cõstitutio ex incremento. Referens deinde genus signorum assidentium, & cõium (quorum in aphorismo non meminit) dicit, forte aũt & aliarum rerum cõium, quæ celerius, breuiora. Nam si concursus omnium, aut multorum eius generis, malorum cito apparet, cito moriturum: si bonorum, cito, euasurum ægrotum, significatur. Vt in prognostico dictum eidem Hippocrati est. Si ergo insignia eius generis symptomata, seu bona seu mala, tardius appareant, longiora mala significantur. Si simul in periodis quod prius, & aliud incrementum reijciat morbus, i. Si simul absit anticipatio paroxysmorum & prorogatio, & exacerbatio maior. Nam si hæc adsint, tam firma indicia sunt incrementi, vt significẽt breui finiendum morbum, vtcunque habeant assidentia. Hæc. n. dictum est posse adesse, & non adesse. Sed dices, maiores esse paroxysmos & lõgiores, & intervalla breuiora, non sunt signa breuitatis morbi, sed contrarij. Nam sunt

signa

signa maioris morbi & maioris causæ, morbus autem cæteris paribus, quanto maior, tãto fuerit longior, vt & quiuis alius motus. Falso ergo dicit Hippocrates hæc significare morbum statim vigorem obtentum. Hic quidam allucinantur magnopere, & incautè incidunt in contrarias assertiones. Sed oportet scire, anticipationem, magnitudinem, & longitudinem paroxysmorum fieri posse ob multitudinem materiæ, ac morbi magnitudinem, aut ob celeritatem, anticipationem quidem magis ob celeritatẽ: magnitudinem & longitudinem æquè ob celeritatem & magnitudinem: omnia autem hæc ob celeritatem & magnitudinem simul. Quia cæteris paribus, quod ad celeritatem attinet, quanto maior morbus, tantò hæc magis accident: & cæteris paribus, quod ad magnitudinem, quantò morbus celerior, tanto hæc magis accident. Itaque quicunque morbus tantò finietur citius; quanto paroxysmus magis anticipabit, & longior ac maior fiet: non inquam tanto finietur citius quam alius quiuis, cui hæc non insint, sed quam ipsemet aut quam alius illi æqualis, cui hæc non inessent.

9 *ET enim eorum qui statim morituri sunt, celeres iudicationes fiunt: etenim labores celeres, continui, & vehementes. Quæ autem iudicant in melius, non statim apparent. Iudicatoria non iudicantia, partim lethalia sunt, partim difficilis iudicationis. Quæ præiudicata, si cum crudite iudicata sint, recidiuæ, sin minus acrisiæ. Fuerunt autem & lethalia, quæ non parua.*

QVIA dixerat, iudicationum tempus ex notitia constitutionis morborum agnosci, dicit nunc quo tempore agãtur iudicationes. Est verò summa rei, bonas iudicationes non agi ante coctum morbum. Quia quæ vigore naturæ aguntur, tempestiuè, & cum ordine aguntur: malæ verò intempestiuè. Ergo in morituris celeres iudicationes, idest quocũque tempore, & ante quàm morbus venerit ad summum, fieri solent. Nam cum mala iudicatione, mors quocũque tempore morbi lethalis, accidere potest: & si salus, nõ

nisi exacta morbi inclinatione. Atque adeo & si in summo vigore morbi moriatur homo, potuerit habere prius multas euacuationes malè iudicantes, vel a principio, nam tales fiunt natura non ferente irritationes. Quia labores celeres, ideſt cum celeritate quadam vrgentes, continui, & vehementes, esse solent. Quæ verò iudicant in melius, ne statim appareant, ideſt non ante actam concoctionē, quia tanto minus bona sunt, quantò citius fiunt. Tanto. n. maior irritatio, & naturæ impotētia significatur. Atque adeo, & si possint aliquando parte mali succi euacuata vtiles esse, tollere tamen morbum nunquam possint. Iudicatoria autem non iudicantia, i. quæ non tollunt aut magnopere minuunt morbos, partim sunt lethalia, partim difficilis iudicationis. Itaque semper sunt signa mala: quia aut mors succedit, aut difficile iudicium. Est difficilis iudicationis morbus, qui per multos absceſſus, & multas permutationes finitur, quod vocatur discrisia. Sed quædam iudicari videntur, atque adeo integre solui, cruda adhuc materia, non sunt soluta tamen perfecte ac tuto, quia recidiuę fiūt. Sin autem iudicationes accidunt, i. euacuationes, & febres manent, accidunt acrisiæ, i. iniudicationes, quod est produci plurimum febres, vt vix vnquam finiendæ videantur. Hæc vero fiunt, si paruæ sunt illæ euacuationes, vt ſ. ferri possint. Non raro enim hæ cum per impotentiam fiāt, profusæ adeo sunt, vt homines dissolutis viribus intereant: fiuntque hæc lethalia, quia non parua, ideſt quia maiora quam vt ferri possint.

10 *QVæcunque decretoria cum fiunt, hæc eadem si non fiunt, difficilis iuditij: contraria autem significantia, malum: non solum si recurrant, sed etiam primariæ naturæ contraria repentia. Vt & malorum signorum, in contraria repentia.*

IN omni agnostica doctrina, siue ad cognitionem præsentium & præteritorum, siue ad perſensionem futurorū ſpectet, optimum argumentū est, ab ijs quæ adsunt. Quia quæcunque adsunt, significant aliquid, illa si non adsunt, significatur contrarium. Velut si in morbo acuto nubecu-

lam

lam in vrina fieri septimo die, boni iudicij suo tempore futuri est inditium: hoc idem non apparere, difficilis iuditij est. Si igitur ita affecto, septimo, octauo, aut nono, nulla manifesta concoctio in vrina fit, fiat autem aluus lubrica, difficilis iudicationis fore morbus agnoscitur: ab eo quod adest, a ventris inquam fluxu, qui adest, cum adesse non deberet: & ab eo quod non adest, a concoctione inquam quæ non adest, cum adesse deberet. Sed in decretorijs, id-est in euacuationibus quæ soluere solent morbos, hoc euenit manifestè. Nimirum sunt quædam effluxiones, & quibusdam vijs factæ, quibusdam morbis congruentissimæ, quibusdam alijs minus (enarratum mihi hoc fusius est lib. 10. controuersia.) velut inflammationi gibbæ partis hepatis mictio, simæ, deiectio. Rursum hepatis inflammationi, fluxus sanguinis ex nare dextra: lienis, ex sinistra. Igitur cum fluere sanguinem ex nare dextra in inflammatione hepatis bene, iudicatorium sit, hoc omnino non fieri, aut non fieri idem, sed aliud, difficilis iudicij est. Velut si pro ijs euacuationibus quas morbi natura amat, contrariæ fiant, vt si in inflammatione hepatis fluat sanguis ex nare sinistra, & in inflammatione lienis, ex dextra. Quæ enim contraria significant, idest decretoria significantia contrarios motus, ijs qui sunt bene iudicatorij, malum. Id quod fieri potest recurrente materia ad interna, aut ad partem male affectam. Vt si abscessus qui bene fieri cæpit retrocedat. Id enim significat contrarium motum, quod quidem est valde periculosum. Sed non ita solum mala sunt, quòd significant contrarium: non solum inquam si recurrant, sed etiam primariæ naturæ contra repentia: idest, repentia cõtra pristinam naturam morbi. Velut si a principio morbi videantur adesse signa motus materiæ deorsum, & nunc subito mutato eo impetu, qui huic morbo videbatur esse naturalis, apparere incipiant signa raptus contrarij, in caput facti. Quemadmodum mala signa, quæ in contraria repunt, in contraria scilicet ei motui, quem per conuenientem regionem tenere cæperant succi: & ei quem natura morbi amabat. Difficilis enim iudicij hoc est, quia secundum rectitudinem quandam naturæ familiarem fieri debent naturales euacuationes, bonæ vt sint. Et quæ aliter fiunt, naturam non satis vincere materiam morbi, significant.

cant. Sed vt hac prædicendi regula, quæ est pulcherrima, possimus vti, oportet tenere notas, quibus nosse possimus, impetum succorum, quācunq; in partem fiant, & in contraria mutatum. Proinde Hippocrates qui nihil eorum, quę vtilia sunt, omisit, apponit eas notas dicens.

11 *CONsiderare verò sic oportet in coloribus, compressionibus venarum, tumoribus hypochondriorum, sursum vergentibus, deorsum vergentibus. Sed & multa sunt huiusmodi. Velut abortientium mammæ graciles fiunt, neque enim contrarium est. Neque tussis diuturna, quoniam vbi testis intumuit cessat: & testis tumor à tussi cessat, & Jubleuatur. Quæ res admonet nos communionis pectorum, mammarum, genituræ, vocis.*

IDEST, agnoscens in quam partem vergant succi, & an mutatus impetus in aliam partem sit, ex coloribus. Nam rubor nimius faciei, impetū in superna significat, maximè si simul venæ tumentes sint. Velut contra, mediocris candor, & venarum compressio, significat in aliam partem sanguinem ferri. Quare sicui facies rubebat, & tumebant venæ frontis, nunc repente mutetur color in candidum, & detumescant venæ, intelligemus in contrariam partem moueri iam succos. In quam autem, intelligemus, ex ijs quæ parti superuenient. Velut si tunc incipiāt eleuari in tumorem venæ crurum, & cutis rubere. Sed & ex tumoribus hypochondriorum, sursum vergentibus, deorsum vergentibus: ideſt, cum tumores hypochondriorum sunt, considerantes in quam partem vergant, sursum, an deorsum, intelligemus, quo inclinent succi. Nam cum tumida, & sursum retracta videntur hypochondria, sursum eunt, (quia hepar suam multitudinem in uenas sursum tendentes refundit, quibus tumentibus ille retrahitur) contra, cum detrahi deorsum videntur. Explicat deinde hæc, exemplis, præcipuè quod de compressionibus partium, ex quibus recedunt succi, dixerat, & quod de tumoribus partium in quas feruntur, insinuauerat. Multa inquit, sunt huiusmodi. Velut abortientium mammæ graciles

graciles fiunt (dicitur hoc idem Aphorismo. 37 particulæ quintæ) reddens huius rei causam dicit, neq; enim cõtrarium est rationi, quia est magna communio mammis & vtero, id quod alio etiam exemplo explicat. Neque enim rationi contrarium est, quod in tussi diuturna euenit. Nimirum tussis diuturna solet cessare superueniente tumore testiculorum, & hic tumor, superueniente tusse. Obseruauit hoc Hippocrates constitutione prima lib. 1. vbi dixit, multos eorum quos tussis sicca fatigabat, alterius, aut vtriusque testiculi infflammationem incurrisse. Horum autem omnium causam esse dicit, communionem pectorum, mammarum, genituræ, vocis. Idest instrumentorum genitalium, quæ sunt vterus, testes, & virile membrum: & vocalium, quæ sunt imprimis larynx, & nerui recurrentes: deinde, & thorax, & omnia instrumenta respirationis. Horum consensio & communio multis significatur inditijs. Mutatione vocis ex vsu veneris, & ex testium defectu: intumescentiam mammarum ex suppressione menstruorum, & ijs quæ hic refert, gracilescentia mammarum in abortu, & mutua passione thoracis & testium, qua scilicet, ex tussi sicca & antiqua intumescit testis, & ex illius intumescentia, fit tussis. Illa vocalium cum genitalibus communio est manifesta, in venis quæ de mammis descendunt, per musculos rectos abdominis, & committuntur cum ascendentibus ex vtero: & in neruis sextæ coniugationis, eadem enim mittit surculos quosdam in testes, & producit neruos recurrentes. Cum ergo habeant thoracis partes vias communes cum genitalibus, non mirum tenacem succum qui non potens excreari, difficilem & siccam tussim facit, per eas, in testes abscedere, & contra, qui non potest in testibus resolui, nonn unquam in thoracem repere.

12 *Abscessus aut per venas, aut per ossa, aut tonos, aut cutem, aut alias emotiones. Boni autem sunt, qui infra morbum fiunt, velut varices, lumborum grauitates ex supernis. Optimi verò præcipuè sunt, inferni, & longissimi infra ventrem, & remotissimi à morbo, &*

quæ

qui per effluxionem fiunt, velut sanguis è naribus, pus ex aure, sputum, vrina, quæ per effluxionem fiunt. At abscessus quibus hæc non fiant, sunt, velut dentes, oculi, nasus, sudor. Sed & quæ sub cutem abscedunt foras, tubercula, velut humentia, & quæ suppurantur, aut vlcus, aut eiusmodi exanthemata, aut squamæ, aut defluuium capillorum, vitiligines, lepræ, aut eiusmodi quæ abscessus sunt aceruatim fluentes, & non semirepentes, & quæcunque alia dicta sunt. Atque si non sint pro ratione excretionis morbi indigna. Velut temeni nepti, ex morbo forti ad digitum decubuit, qui cum non sufficeret ad suscipiendum morbum, recurrit. Mortua est. Abscessus aut per venas, aut per aluum, aut per neruos, aut per cutem, aut iuxta ossa, aut secundum spinalem medullam, aut secundum alias effluxiones, os, pudendum, aures, nares.

PER quas partes agi soleant abscessus, & qui quibus meliores aut deteriores sint, hac dictione docet, apponem: quædam exempla. Vtitur verò quibusdam repetitionibus, vt ipse sermo indicet non satis esse hunc librum expolitum. Hippocrati abscessus est quæcunque abscessio succorum, vt dictum mihi iam antea est, non semel, siue cum effluxione extra corpus, siue sine ea, fiat. Narrat per quas partes fieri soleat, illud verò per quas, significat, per quas, solet egeri extra corpus, vt peros, nares, aures, aluum, pudendum: & per quas vias abit de parte in partem, vt per venas de mammis ad vterum: & in quas decumbunt, velut dicimus, per cutem expurgari viscera oborta scabie. Dicit ergo, abscessus, aut per venas, effluente scilicet sanguine, vt de naribus, de hæmorroydibus, de vtero, aut non effluente, sed abscedente in partem, vt suppressis menstruis intumescunt mammæ, & lac habet, aut etiam inflammantur: aut per ossa. Hoc est quod mox, eundem sermonem repetens, dicit, iuxta ossa. Nimirum decurrunt sæpe succi per periostum iuxta ossa, & nonnunquam in ipsa ossa subeunt, corrumpuntque ea. Nonnunquam per abscessus: aut (inquit) per tonos. Hic quidam tonorum nomine neruos recurrentes solum intelligi vo-

lunt

lunt, quia scilicet sectione quarta huius libri differens de recurrentibus, dicit, duo verò toni à cerebro. Sed quòd illi toni sunt, recte intelligunt: quòd illi soli, non recte. Ita enim intelligere posis eos solos neruos esse, si dixero sunt duo nerui à cerebro. Satius ergo sit putare, tonos dici neruos. Nam mox in repetitione scripsit: absceſſus aut per venas aut per neruos, quasi eadem res sit neruus & tonus. Quanquam toni nomen non videtur propriè dici, nisi de neruis motus, quia illis continentur partes in tono. Itaque quod dicit est, absceſſus fieri per neruos motus, eos scilicet qui inserti musculis, tendines fiunt. Per hos autem solere secundum rectitudinem fibrarum deriuari succos, & per tales absceſſus resolui nonnunquam crura aut brachia, ac nonnunquam corruptione eorum claudicatem afferri, idque fieri sæpe deriuatis succis per spinalem medullam, aut secundum alteris, aut secundum vtrunque latus, res est expertissima. Proinde mox, repetens dixit, per neruos, aut secundum spinalem medullam. Exemplo est Fullo de quo lib. 4. occurret scriptum, Fullo collum, caput, septima manus stupida, nona, crus stupidum. Tusis cessauit. Aut cutem inquit (quod etiam mox repetijt) nimirum per cutem fiunt absceſſus omnes cutanei (quorum etiam enumerationem facit in hac dictione) & insensilis euaporatio, & sudor. Sed quia nondum fecit omnium viarum per quas abscedunt succi, enumerationem, addit, & per alias emotiones, ideſt alios succorum receſſus à partibus affectis. Deinde docet dignoscere bonos & malos absceſſus, boni, inquit, sunt qui infra morbum fiunt, ideſt infra partem primario affectam, velut cum fiunt varices, & lumborum grauitates ex supernis. Sed quia tantum dixerat, bonos esse eos qui infra morbum, possunt autem esse infra morbum, & tamen in nobilem partem, velut si ex hepate fiant in renem aut vterum, qui absceſſus non erunt optimi, cum afficiant partes minimè viles: atque adeo posit aliquis absceſſus fieri in partem inferiorem primario affectam, esset tamen malus, velut si ex collo in pulmonem absceſſus fiat, addit, optimi verò præcipuè sunt inferni, idque non vtcunque, sed longissime infra ventrem positi, & remotissimi à morbo. Nam infra ventrem sunt tantum

crurum

crurum partes, omnes quidem externæ & humiles. Dictum autem ei est in prognostico, eos abscessus maximè optari debere, qui ad exteriora expectent, & ad humiliorem partem fiant. Sed vt abscessus qui sine effluxione fiunt, tanto sunt meliores, quanto longius ab affecta parte succus pellitur, ita qui cum effluxione fiunt meliores sunt, quam qui sine ea. Nimirum ita, abscedunt etiam magis. Scribit mox exempla abscessuum cum effluxione, deinde sine effluxione, Cum effluxione sunt, vt sanguis è naribus: pus ex aure: sputum: vrina. Sed cur addit, quæ per effluxionem fiunt? nunquid hæc quæ dicta sunt aliquando sine effluxione fiũt? certe illud, quæ per effluxionem fiunt, potest intelligi appositiuè, aut intelligi, de sputo, & vrina. Hæc scilicet esse tales abscessus, cum fiunt cum effluxione decretoria. Nam quotidiana mictio, & spuitio, nõ est abscessus. Scribit deinde exempla abscessuum sine effluxione, dicens, at abscessus, quibus hæc non fiunt, ideſt qui non fiunt cum effluxione, sunt, velut dentes, oculi, nasus, sudor. Ideſt, vt qui ad dentes, oculos, nasum, aut sudore, fieri solent. Nimirum solent in has partes aliarum excrementa decumbere, & ita his affectis alios morbos iudicare. Exemplum abscessus in dentem facti, accommodatissimum est in calce. 4. lib. huius operis, vbi describens tempestatem quandam insalubrem, dicit, quibusdam etiã dens corrosus est, tertius præcipue ex superuis, præ omnibus autem hic reperitur corrosus. Hunc abscessum cum huius met dentis corruptione iam ego vidi, sæpius autem adoculos, facta ex dolore capitis, opthalmia, aut acri lacryma, & nonnunquam oculi corruptione aut procidẽtia & in nasum, factis Ozenis, aut Polypo. Iam vero sudor creberrimus abscessus est. Sed cur sudorem ponit in ijs, qui sine effluxione fiunt? An quia nõ effluit affatim, vt sanguis è naribus, aut ex vesica vrina, sed magis erumpit ad cutem, atque inde detergetur. Sed & omnia quæ sub cutem abscedunt per corpus, sunt in hoc genere abscessuum. Hæc verò sunt tubercula, aut vlcera, aut maculæ, aut habentia horum quædam Tubercula quidem dicuntur omnes tumores præter naturam, & omnes quidem possunt fieri abscessu aliorum malorum, crebriùs verò soluuntur alij morbi tuberculis humentibus, & quæ suppurantur, ideſt inflammationibus quæ emolliuntur &

ad

ad ſuppurationem perueniunt. Vlcera etiam multiformia fieri ſolent abſceſſu,& maculæ,vt vitiligines,& albę & nigræ, & lentigines. Atque adeo comitari tales abſceſſus ſolet defluuium capillorum ſiue alopecia, ſiue ophiaſis. Siquidem ſuccis qui ſub cutem capitis abſcedunt, corrumpentibus eorum radices, fit. Fiunt etiam abſceſſu ex alijs morbis exanthemata omnia in quibus eſt omne genus ſcabiei cum ſanie,& ſquammę (ſunt verò ſquammæ, vt magni furfures, ſicca quædam ſcabies) neque ſolum ſimplex ſcabies, ſed etiam quæ lepra dicitur,ſolet abſceſſu fieri (hæc omnia ſunt partim tumores, partim vlcera, partim maculæ) eſt lepra, tetra quædam ſcabies,tamen non tam altè tenens carnes,quam qui dicitur elephas. Proinde lepra bonus abſceſſus eſſe poteſt: elephas non poteſt. Non tamen hæc ſemper ſunt aliorũ morborum abſceſſus. Nam ſi cui per febrem longam naſcitur ſcabies febre nihilominus detinente, non eſt abſceſſus, ſed eſt alius morbus, vt ſi alius quiuis morbus acceſſiſſet. Quando ergo hæc abſceſſus ſunt? ſi (inquit) non ſunt ſemirepentia, ſed aceruatim fluentia, atque ſi non ſint pro ratione excretionis morbi,indigna. Ideſt ſi non ſint ſemirepentia, quod duobus modis fieri contingit, aut quod incæperint erumpere, non eruperint tamen bene, aut quòd etſi eruperint, minori tamen quantitate, quàm pro morbi magnitudine. Et quæcunque (inquit) alia dicta ſunt. Quæ ſcilicet dictum eſt in bono abſceſſu deſiderari,ne ſcilicet, mox appareat, neq; cum cruditate, ne ſit lethale quia partium, ne fiat incontraria primariæ naturæ,ne recurrat. Hęc itaque neceſſaria ſunt, vt bonus ſit abſceſſus,& ne minor quam pro morbi magnitudine. Velut Temeni nepti ex morbo forti ad digitum decubuit, qui abſceſſus cum non ſufficeret ad ſuſcipiendum morbum,ideſt ad ſuſcipiendam totam morbi cauſam, recurrit, & mortua eſt. His dictis facit repetitionem partium per quas abſceſſus fiunt, mentionem nouam faciens quarundam, vt alui, perquam fieri ſolent crebri abſceſſus. Pro tonis dicit nunc neruos,vt hinc palam fiat,dictos antea eſſe tonos neruos. Ego verò motus tantum neruos, dixerim tonor. Addit & ſpinalem medullam, & os, pudendum, aures, & nares. Per hæc quidem

dem cum effluxione solere abscessus fieri res est notissima: sed & per spinalem medullam deriuari excrementa, & ita solui grauissimos morbos capitis vidimus. Quin & altera capitis pars, cum altera spinalis medullæ, solet totius capitis morbos excipere, vt paraplexia solet finire apoplexiam.

13 EX *vtero menses, quæ iudicationum postridie, vt in lumbos, aut femur.*

HAEC dictio variè admodum scripta occurrit. Et nata est varietas partim ex varietate græcorum codicum, partim ex sententiæ difficultate, diuersis diuersa coniectantibus, & variè proinde mutantibus dictionem. Quidam legunt ex vtero menses: finiuntque ibi superiorem orationem: moxque aliam exordiuntur, dicentes iudicationes postridie fiunt ad lumbos aut ad femur. Sed hæc sententia, aut falsa aut omnino imperfecta sit. Non enim omnes iudicationes fiunt postridie, neque omnes quæ ad lumbos aut femur fiunt, fiunt postridie, neq; omnes quæ fiunt postridie, fiunt ad lumbos aut femur. Non explicat autem quas iudicationes dicat, neque à quo die sit illud postridie, an à primo morbi, an ab aliquo superueniente signo. Alij proinde ita legunt, ex vtero octomestri postridie iudicia facta sunt, quasi in lumbos, ac noxas malum repetet. Dicunt hi esse narrationem historiæ. Sed malè vbi dicitur, aut in coxas, seu in femur (nam μηρὸν vtrunque significat) illi, pro aut, legunt &. Quomodo autem narraret postridie illi mulieri factam esse iudicationem ad lumbos aut femur? diceret enim distinctè in quam partem. Præterea hic dicens τατῶν κρισιων euacuationem videtur significare. Nam abscessus cæperat vocare ἀποστασίας, euacuationes verò vteri, neque per lumbos, neque per coxam, neque per femur, fieri possunt. Proinde ego hanc meam lectionem, & aliam sententiam sequutus sum. Ea est, ex vtero menses fieri solere & iudicationes, ideſt euacuationes illas menstruas, solere fieri postridie, ex quo in lumbos aut femur dolor decumbit. Id vero est expertissimum, fitque & in ijs quibus morbi talibus euacuationibus iudicantur, & bene valen-

valentibus, quibus non omnino facile hæ euacuationes erumpunt. Causa est, quia incumbente in vterum succo an tequam reseratis osculis in cauum illius subeat, intumescunt venæ, aut quæ ex lumbis in vteri fundum tendunt, aut quæ recurrentes è femoribus in illius os, aut vtræque.

14 *ET in testes aliquando ex tussi, & testis ipse in se ipsum.*

HAEC quoque est repetitio dictorum antea. Dixerat enim, tusses diuturnæ, vbi testis intumuit cessant, & testis tumor cessat, a tusi. Nunc dicit, aliquando tumere testem ex tussi, aliquando perse, ipso in se ipso congerente materiam, aut saltem non per passionem secundariam. Quo quidem casu, non laborat per consensum cum thorace. Sed ille potius solet in consensum trahere thoracem, & tusses afferre.

15 *TVsticulosi abscessus, qui supra ventrem non æque per fectè soluunt.*

TVSTICVLOSI abscessus sunt illi, in quos tusses inueteratæ finiuntur. Si ergo rectè dictum nuper est, optimi verò præcipuè sunt inferni, & longissimi infra ventrem, & remotissimi a morbo. hi quoque perfectius soluent, infra ventrem, i. infra cauum thoracis facti, quàm supra. Sed & peculiari ratione hi soluent perfectius. Nam vtcumque ex thorace descendant succi, liberantur, & expediuntur magis instrumenta vocis, & respiratus, quàm si sursum petùt. Vix enim est aliqua superiorum partium, quæ non soleat tussim ipsa mouere, etiam cum primaria affectione tenetur, nedum cum ab ipso thorace malum excæperit. Non ergo æquè perfectè liberabitur pulmo, aut thorax a tusi, euntibus succis sursum, atque deorsum.

16 *FLuxus sanguinis largi ex naribus soluunt multa, vt Heragoræ. Non agnoscebant medici.*

Non solum fluxus sanguinis, sed aliæ multæ euacuationes quarum antea facta mentio est, solent soluere multos morbos, non quidem vtcunque, sed cum fiunt copiosè, & largè. Nam tetatæ euacuationes, ne minuunt quidem morbos, & difficilis iudicij aut lethales esse significant. Quod quidem de omnibus decretorijs non iudicantibus, nuper dictum est, speciatim verò de sanguine guttatim stillante, non semel hoc ipso opere dicit Hip. Sed cur deorsum fluxus sanguinis ex naribus, nunc meminit, cum illum inter alias euacuationes iam numerasset? Certè vt admoneret, hunc solere sæpe soluere morbos acutos, vt febres ardentes, & inflammationes internas, in quibus maximè expectantur iudicationes, & solere medicos sæpe falli, putantes malum noxiumque esse fluxum, cum tamen sit bene iudicatorius, & optimus: atque adhibentes medicamenta, quibus, cum maximo hominum malo, naturæ repugnant. Qd medicis qui Heragoræ aderant, dicit accidisse. Sed & hoc etiam in alijs euacuationibus potest contingere, minus tamen solent medici imperiti, terreri multitudine deiectionum, aut copia sudoris, quam sanguinis, vt pote in quo anima esse hominibus videtur. Nihilominus si per bonam iudicationem exit, non sine magno peccato cohibebitur. Neque verò solum hoc modo peccari hac in re potest, sed etiam ex contraria opinione: si quis omnem fluxum fieri sinat decretorium esse putans. Sæpe enim etiam ob vitium sanguinis, aut retentricis debilitatem, aut venæ rupturam, fit fluxus mortiferus. Quid ergo faciendum? certè curandum tenere methodum dignoscendi salutarem & noxium fluxum. Ea est vt Hip. breuissimè omnem euacuationis speciem complectens, dixit, ex conferentia & tolerantia. Quoniam autem tolerantia, quæ ex pulsu & colore, & viribus animalibus spectatur, non admodum exercitatos, quique vero facultatum lapsus & notæ parabiles, a leuibus distinguere nesciunt, potest fallere, quare sit in considerationem adhibere omnia quæ Galen. tertio de crisibus sparsim ab Hippo. scripta collegit, magnitudinem, & speciem morbi, naturam diei, iudicationem, & signa decretoria, & concoctiones, quæ antecesserunt, aut non.

Qui

17 *Qui asperas voces natura habent, & linguæ subaspe rę: & quæcunque asperitates a morbis eodem mo do. Quæ ergo sunt duræ natura, & sine morbo hoc ha bent, quæ verò molles & tardiores in peccatum, non bo num: aut prior natura: considerandum & quæ a victu.*

Corruptionem loci huius, quæ & in plærisque græcis exemplaribus, & in versione Iani Cornarij est, facile notabit quicunque perpenderit, vt a Petro Iacobo Steue primùm, deinde etiam a me restitutus est. Nam hæc lectio, sensum continet Hippocrateum, illa nullum non absurdum. Sed quid contineant hæc verba enarremus. Dictum est Gal. 4 de locis affectis cap. 8. mihi quæ in scholijs, quæ sint vocis differentiæ, & quas habeant causas vtque causæ nonnunquam in compositione instrumentorũ, nonnunquam in temperamento, eo maximè quod secundùm humidum & siccum sint. Raucam enim vocem humiditate, clangosam siccitate gutturis & asperæ arteriæ fieri. Clãgosa verò est ẽt aspera. Nam aspera fit ob asperitatem arteriæ. Asperitas verò contingit in siccitate, quia est vitium figuræ in superficie, figuram autem retinere siccum natum est, humidum minimè. Et quia siccitas parit duritiem, & humiditas mollitiem. Merito ergo clangosa est etiam aspera, & vtraque differentia siccitatem & duritiem instrumentorum indicat. Ergo qui asperas voces habent natura, asperitatem habuerint naturalem; qui ex morbo, præter naturam. Sed si vox aspera vocalium instrumentorum vitium indicat, cur in asperitatem linguæ id reijcit Hipp. cum lingua in instrumentis sermonis sit, non vocis? Certe quia laryngi & epiglottidi, quæ vocalia sunt, est affixa lingua, & fieri non potest, quin illis siccatis, & asperitatem habentibus, lingua quoque ita affecta sit. Hæc verò potest a nobis melius agnosci, vt quæ in conspectum venit. Quæ ergo linguæ sunt natura duræ & sine morbo hoc habent, voces scilicet asperas, (hic debet suppleri) quæ verò non sunt natura tales, non habent clangosas voces & asperas, nisi cum præter naturam, duritiem, siccitatem, & asperitatem, acceperint. Docet deinde præsagire ex contrarijs: hoc est ex mollibus: quæ verò (inquit) molles & proinde tardiores in

peccatum, ideſt balbutientes (nam qui ſunt humida lingua loquũtur pigrius, & peccant in prolatione, mutantes quaſ dam literas) non bonum. Significat enim imminentem paralyſim, aut prior natura hominis talis erat: & conſiderandum quæ a victu. Ideſt malum eſt, niſi, ideſt, homini naturale, aut nunc ſuperuenit ex prauo victu, vt ſi æbrius balbutit. Si ergo neque æbrius, neque id natura habens homo, incipit pigrius loqui, & peccare in prolatione, non bonũ. Nam paralyſis ſignificatur.

18 *Qui magno capite ſunt, & magnis ceruicibus ab inclinationibus, & venarum magnitudo, & amplitudo ab eodem: & anguſtiæ, & craſſities, & breuitates et tenuitates, a contrarijs. Quorum venæ latæ ſunt, & ventres & oßa etiam lata. Sunt autem his qui graciles, & pingues contraria horum. Et in ijs qui fame macerantur, mediocritates ex his. Ab his conſideranda ſunt incrementa cuicunque quæ minuunt, & diminutiones, quæ augent, & in incrementis qualia ſimul augentur, & qualia ſimul roborantur, & diſtantiæ quales communes venarum.*

Quia caput & ceruix occurrentium nobis hominũ facile perſpiciuntur, vtpote quæ in cõſpectum mox veniunt, docet Hip. ex his agnoſcere totius hominis robur & firmitudinem. indicat. n. magnum caput, cum quo ẽt ſe prodit magna ceruix, hominis capite in humerũ aut pectus inclinante, robur hominis: ſecundum facultatẽ animalem per ſe quidẽ, & manifeſtè, quia caput radix neruorũ eſt, & illud cum ſpina quæ a ceruice incipit, eſt radix oſſiũ: oſſibus verò & neruis firmatur, & agitur motus animalis: ſed & ſecũdum naturalem ẽt & vitalem. Nam magnitudo & amplitudo partium, cum eſt cum bona figura, & bona partiũ concinnitate coniuncta, robur formatricis facultatis indicat. Ergo magnitudo capitis concinna, & cũ idonea figura (nã ſi male formatum ſit, qđ magnum caput, redũdantiam materię potius indicabit) ſignificat non ſolum animalis, ſed & naturalis facultatis robur illius, quia eius facultatis origo

est, huius, quia ab ea est formatum. Si verò ambæ hæ robustæ sunt, vitalis ét robusta, quæ calorem naturalis illis impertitur: calore.n. aguntur omnia, & calor omnia dilatat. Cum ergo orta attestentur suis principijs, calidum hepar esse indicabunt amplę venæ, calidum cor, amplæ arteriæ. Igitur qui magno capite cum magna ceruice sunt, calidi sunt & robusti, & venarum (intelligit verò Hip noie venarum ét arterias) magnitudinem & amplitudinem hñt: hoc est, venas magnas & ampliter cauas. Nam hæc omnia, ab eadem cã fiunt, & angustiæ venarum, & crassities tunicarum, & densitas, quę coniunctam hét strictura viarum & breuitates, & tenuitates hoc est exiguitates secundum oẽs distantias in membris quibusuis, ex contrarijs: puta ex frigore. Sed qui amplas venas hñt, hñt ét mox amplos vẽtres, i. omnes corporis cauitates amplas, vt thoracem, ventriculum, & vesicam, & magna ossa, non tamen statim & crassum corpus. Quin potius tales esse solent. graciles carnib. & abundantes sanguine. Quod quidem est temperamenti vehementer calidi & sicci: pingues, obesiq́ue contraria habent. sunt. n. angustis venis, & ventrib. omnibus. & exiguis ossib. Tales. n. sunt frigidi & humidi. Nam frigidi & sicci oia hæc habent exigua, & præterea graciles sunt. Inter hos sunt alij neque tam calidi vt illi, neque frigidi vt hi, neque vt hi graciles aut obesi, sed bene corporati, bene crassi, & habentes vasa bene magna. Quia calidi sunt cum quadam mediocritate sanguinis, & temperamenti. Hinc fit, vt aliorum nulli sustinere possint multam inediam, graciles, qui sunt amplis venis, quia sicci & bilioſi cum sint, facile exoluuntur, obesi, aut vtcunque exiguas hñtes venas, quia sunt debiles cum penuria sanguinis. Soli illi qui bene temperati, & mediocriter carnoſi sunt, possunt in victu tenui contineri, quia robusti, & satis abundantes sanguine. In quam sententiam dixit Hip. facta mentione gracilium & obesorum, & qui fame macerantur, i. qui famem sustinere possunt, mediocritates ex his, i. sunt quibus hæc mediocriter insunt, calor scilicet & amplitudo vasorum, & corpulẽtia. Sed contingit dubitare, cum dictum sit generatim, magnitudinem & amplitudinem partium ab eodem, & gracilitates & breuitates ac omnino exiguitates a contrario, quo pacto, qui sunt magnis ossibus, venis & arterijs,

sint graciles, & qui anguſtis venis & arteriis sint obeſt, & valde corpulenti? Huic dubitationi occurrens Hipp. addit, ab his consideranda incrementa cuicumque quæ minuunt, & diminutiones quæ augent, & qualia simul augentur, & qualia simul roborantur. Quasi diceret, & si magnitudo ac amplitudo omnium instrumentorum & omnium partium solidarum, ab eadem causa fiunt, & angustia ac exiguitas à contraria: non tamen omnia quæ in homine sunt augentur simul, aut minuuntur: sed quædam sunt, & in quibusdam naturis, quæ simul augentur & roborantur, quædam, & in quibusdam naturis sunt, quæ crescentia afferunt aliorũ imminutiones, & imminuta, aliorum incrementa. Velut quãtum pinguedinis, augetur, tantum minuitur sanguinis (docet Aris. 2. de partibus anim. cap. 7.) & ita quibus crassescentibus, aut ob mutationem ætatis, aut victus, totius corporis carnosa moles crescit, venæ & arteriæ fiunt anguſtiores, quia ex hauriuntur sanguine, & fiunt densiores, quia pinguescentibus tunicis fiunt minora cauа: quibus contra, denuo exercitatis, aut ad calidiorem regionem translatis, aut ad totum victum calidiorem, in venis incipiunt sanguis & spiritus augeri, carnea moles incipit minui. Quibusdã autem simul augentur & roborantur omnia hæc. Velut si quẽ velis, frigidum natura & siccum, & proinde gracilem, & membris omnibus & partibus simplicibus, cum penuria succorum, transferre ad meliorem naturam, calido & humido victu, exercitationibus, frictionibus & inunctionibus idoneis, omnia simul augebuntur, & roborabuntur. Oportet verò hæc omnia nosse & considerare, ad agnoscendum temperiem & robur hominum. Sed quorsum Hippoc. de abscessibus & decretoriis euacuationibus differens, ad magnitudinem capitis, & disputationem de temperamentis nunc diuertit? Profecto tam difficile sit vnum quẽdam ductum, & ordinem, in hoc secundo libro inuenire, vt in quibusdam sententiis omnino fieri non posse videatur: tamen nunc videtur locus hic, alteri, libri sexti, sectionis sextæ, respondere, & ratio ordinis loci huius ex illo intelligi. Illic enim ita dicitur. Quibus sanguis multus ex naribus fluit, quibus quidem colorum priuationes exactæ his parum prosunt, quibus autem rubri colores, non similiter, & quibus capita, bonæ tolerantiæ, prosunt, minime autẽ, quibus non.

Hæc

Hæc duo loca ex se ipsis explicantur mutuò. Nam illic dixit capita firma bene ferre fluxionem sanguinis: sed quæ essent firma capita tacuit, hic explicuit, dicens esse magna cum magnis ceruicibus. Ergo cum dixisset sanguinis fluxũ multos iuuare, quosdam autem lædere, addidit firma capita esse talia, vt scilicet intelligamus quod illic explicuit, qui talibus sunt capitibus solere iuuari fluxu sanguinis. Hac occasione venit mentio firmitudinis capitis. Hinc verò nata est disputatio fusior de habitu corporum & temperamentis: docuitque graciles esse latis venis & magnis ossibus, obesos cõtra, angustis venis, quosdam in quibus simul augescant hæc. Nosse verò oportere hæc plurimum, quod exangues & pingues, fluxu sanguinis lædantur, sanguinei siue graciles, siue bene carnosi, iuuentur. Addit considerare etiam oportere, quales sint distantiæ communes venarum, hoc est decisiones communes venarum, & quo modo in quamcunque partem corporis destribuantur venarũ rami. Nam ita constare poterit quæcumque pars cum qua habeat venas communes. Iuuantur verò quibus sanguis fluit secũdum rectitudinem, siue sponte siue arte fluxio fiat: non iuuantur, quibus ex contrariis. Vt si cui calido hepate, aut inflammatione tentato, fluit sanguis de nare dextra, bene fertur, sin de sinistra, non ita refert, ergo multum refert nosse, & quæ simul augentur aut non, & dissectionem venarum, cum ad alia multa, tum vel maxime ad iudicandum, an sanguis vtiliter fluat, an cum noxa.

19 *Abdominis ruptuæ, quæ quidem circa pubem sunt, plerumque sunt statim innoxiæ. Quæ verò parum supra vmbilicum in dextra parte, dolorificæ hæ, & fastidiosæ, & vomitum stercoris facientes, vt quod Pittaco. Fiunt autem hæ, aut plaga, aut distentione, aut alterius insultu.*

Abdomen est id quod tegit totum ventrem inferiorem, constat, cute, pinguedine, & octo musculis, huic desupter hæret peritonæus, ad medium quidem ventris secundũ longitudinem concrescens cum tendonibus musculorũ. Rupturæ possunt fieri hac in parte, aut diciso ab domine secundum altitudinem: cute inquam & musculis ac peritonæo simul:

mul: velut cum vulnera penetrantia inferuntur telo aut gladio: aut incipientes ab interiori parte cute quidem sana, dirrupto autem peritonæo, vel solo, vel simul cum musculis, aut eorum aliquo. Fieri autē hoc solet, distentione facta motu aliquo vehementi, vt clamore, aut saltu, aut casu, aut incidente re aliqua aut vt cumque illata plaga. Solum peritonæum dirrumpi supra inguina, leue est, nisi attingat diruptio eam partem, qua concrescit cum tēdonibus musculorum. Si autē ea parte rumpatur, aut in inguine, aut superioribus lateribus, aut qua nascitur scrotum, excidunt loco suo, quę intra illud natura continentur, faciuntque ita conspicuum tumore: in inguinibus quidem aut superioribus partibus, per solā ruptionē, in scroto per hanc, aut laxitatē. Vocantur que hæ omnes, herniæ. Quin & quæcunq; magnæ intumescentiæ scroti, etiam si per dilatationē externæ cutis, internis omnibus partibus sua loca tenentibus fiant, aut multa aqua in eo collecta aut flatu, vt sit velut eius partis ascytes aut tympanites: atque adeo si ipsa testiculorū carne plurimum aucta, scrotum intumuerit, vocātur herniæ, varia nomina accipiētes à loco, aut causa. Vt dicatur bubonocile, enterocile, hydrocile, sarcocile, neumatocile, aut tātum cile. Sed hæc persequi nunc opus non est, ac multo minus curationem. Illud tantum nosse expedit cum omnes abdominis rupturæ dolorosæ sint, & partes subiectas debilitari faciant, nō tamen omnes æquè: sed quæ circa pubē sunt plerunque sunt statim innoxiæ, id est non tantā afferentes noxam, vt non sint multi, qui secundum eas partes rupti, longā vitam agant, non admodū miseram. Quæ vero paulum supra vmbilicum, maximè in dextra parte, multo sunt periculosiores, quia per infernas rupturas intestina solum possunt exire & alterari, & ea quidē crassa, per supernas verò, omētum simul, & intestina gracilia. Omentū verò excidēs loco proprio, admodum læditur, quia vt dicitur in aphorismo, si omentum exciderit necesse est putrescere. Intestinorū gracilium quæcunque læsio maior est. Vlcerata enim non curantur (vt aliquando quidē crassa) intēperata verò aut obstructa, pro dolore colico, qui in crassis intestinis fit, voluulum vocatum afferre solent, morbum pernicio sissimum, & a quo vix vllus euadit: cuius propria signa sunt, dolor acutissimus supra vmbilicum, fastidiū, & vomitus secum. Maximo

ximo ergo in periculo sunt, quibus ruptio abdominis supra vmbilicum est, quia parati sunt ad voluulũ. Quod Pittaco cuidam euenisse dicit, quem verisimile est, ex ruptura facto voluulo, interiisse.

20 *Qvibus quod est inter abdomen & cutem inflatum est, & non subsidet, & color qualis valde pallidus, is qui ex albo colore, ab hepate totum quod huiusmodi, & ab hoc hepatici morbi in his: & icteri ab hepate in sub candidum, & aquæ inter cutem laborantes, & leuco phlegmatici, qui autem ab splene, nigriores, & hydropes, & icteri.*

Hepatici dicuntur quicunque laborant morbo lõgo hepatis, vt intemperie, quæ cum debilitate coniuncta sit, aut difficili obstructione (nam eum qui inflammatione hepatis laborat, non dicimus hepaticum: sed ita affectum) harum affectionũ maxima indicatio est ex colore faciei: quia cum sit propria succorum officina, & tales in cute floreſcant colores, quales humores abundant in corpore, necesse est vitium sanguinis in hepar reiici, & colore prodi. Ergo vitiosus color præter naturam per totam cutem factus, malum aliquod hepatis primarium, aut secũdarium, necesse est indicet. Quia omnis actio læsa indicat vitium proprij instrumenti: species autem coloris talis, speciem affectionis indicabit. Velut hydrops & regius morbus, qui in hoc morborum genere sunt præcipui, coloris vitiosi specie indicãtur. Nam vtrique habent minimè rubrum, neq; bene candidũ, neque omnino naturalem, sed albidum intermortuũ, & velut ex pallido & albo. In hydropicis verò est albi multum, pallidi omnino exiguum, vt magis sit malus modus albi, quam pallor: in ictericis, est pallidi coloris multum, vt in quibusdã partibus, crocei dissoluti color. Dicitur verò etiã hic color subalbidus, quia vacua rubore cutis candida est, & fit quidam color referens effusionem flaui per candidũ, & hæc quidem habent icterici, & in omni hydropis specie laborantes. Addit Hipp. & leucophlegmatici, quasi leucophlegmatia nõ sit hydrops: sed aliud hepatis malũ, hydropi

analogum

analogum loco affecto & causa; hydropis verò sint tantum duæ species, ascytes & tympanites. Gal. certè tres species esse ponit, leucophlegmatiam inter eas recensens. Hip. videtur hanc ab alijs separare, velut certè, & vulgus hominum ex solo ventris tumore hydropem iudicat. Nihil refert modo intelligatur, omnes has passiones hepatis esse. Quibus color albidus est, vt leucophlegmaticis & hydropicis, hepatis per se aut per consensum, cum ventriculo, intestinis, aut pulmone (hæc enim non mutant colorem ad aliam speciem) frigidam: quibus verò pallidus valde vt ictericis, calidam & siccam intemperiem sine obstructione nonnunquam cum solo vitio sanguinis, plærunque cum obstructione significat. Non sunt autē hæ affectiones semper simplices, sed componi possunt, cum inter se, tum etiam cum alijs. Velut siquis morbo regio laborans hydropicus fit: huic color flauus, cum albido incipiet permisceri. Verum bilis effusio plurimum huius complicationis cognitionem, quæ ex specie coloris haberi posset, interturbabit. Maxima distinctio continget ex tumore ventris, qui iam ictérico superueniet. Nimirum ab ascyte est inseparabilis tumor aquosus ventris, & à tympanite, flatuosus, quia in illa multa aqua, in hac multus aer. tenet id cauum quod est inter intestina & peritonæum. Hinc fit ille tumor quo manui occurrit. Atqui vulgus hominum putat, eam materiam inter carnem abdominis & cutem contineri. Nam ex hac vulgari opinione natum est nomen latinum, aqua intercus: & hispanum, *agua entre cuero y carne*. Hanc opinionem sequutus Hippocrates describens per propria symptomata hydropem, dicit, quibus quod est inter abdomen & cutem inflatum est. Non quod Hippocrates ignoraret ipsum etiam abdomen distentum esse, sed quòd istam diligentiā modo sermo non desideraret. Itaque si morbus regius & ictérus simul hominem tenent, color ad albidum aut pallidum inclinat, vt alter altero magis affligit. Euidens autem cognitio fit ex tumore ventris. Cum alijs etiam copulantur hi morbi: vt cum ex liene fit hydrops, aut morbus regius. Nam vterque morbus incipere potest ab ipso hepate primario laborante, aut consentiente cum alio membro male affecto: sæpissime autem veniunt ex liene, quia refrigeratus lien refrigerat hepar, fitque hydrops, aut obstructio,

ctio, quæ lienem obsidebat, vsque ad hepar producitur, fitque icterus, sed veteris horum morborum ita factus sit, erit cum alio complicatus, qui dicitur icterus niger. Hic est, cum atrabilis diffusa per totum corpus, cutem tingit: fitque liene non satis purgante sanguinem ab atra bile, vt dictus antea icterus, vesica felis non purgante satis à flaua. Vtrunque autem fieri potest, aut bile plurima genita, aut parte ad quam pertinet expurgatio debilitata, aut via obstructa. Si ergo ob debilitatem aut obstructionem lienis portio melancholiæ quæ cutem possit denigrare, diducitur, antequã hepar debilitetur aut obstruatur, fiet solus icterus niger, & color, tantum niger: si autem iam etiam debilitetur hepatis vis concoctrix, fient simul hic & hydrops, eritque color ex albido & nigricante: si autem obstruatur quã parte expurgatur fel, fient ambo icteri, flauus & niger, & color etiam ita mixtus. Quod si hepar ambo patiatur simul, intemperiem dico & obstructionem, fient dicti tres morbi simul: duo icteri & hydrops, atque color quidam nascetur, qui hæc omnia mala ex parte referat. Verum fieri non potest, vt lien debilitatem attulerit hepati, non debilitatus: aut obstructionem, non obstructus. Quare si hydrops aut icterus à liene cæperit, necesse sit melancholiam iam male expurgari. Necesse ergo sit, eos qui à liene cæperint, nigriores esse siue hydropes, siue icteros. Sed enarremus totam hanc orationem. Quibus (inquit) quod est inter abdomen & cutem inflatum est, idest, quibus regio ventris inferni tumida conspicitur, vt in hydropicis, & alijs omnibus, quibus tumores duri hypochondriorum sunt: & & non subsidet, idest, & non citò subsidet, vt quibus ex lauta cœna, aut larga potione, aut satietate fructuum horariorum, aut olerum, aut etiam ex colico dolore, intumuit (nam ob tales occasiones solet tumere sine morbo hepatis, sed mox conquiescit, velut certè aliorum omnium morborum, ob manifestas quasdam causas, solet species apparere, sed duratione dijudicantur. Quia scilicet talia mox conquiescant) & color est qualis valde pallidus. Sed quia non is tantum qui proprie dicitur valde pallidus, quique in ictericis conspicitur, indicat malum hepatis, sed etiam albidus color hydropis, addit, is qui ex albo colore, ideſt nõ solũm qui proprie est valde pallidus, sed qui vt cumq; ob

vacui-

vacuitatem ruboris,& coloris viuidi,vocatur vulgo, nunc pallidus,nunc albidus: ab hepate totum quod huiusmodi: ideſt, vtcunque homo colorem habeat album aut pallidū, aut velut ex his mixtum,& ventrem tumidum:quod fit per inflationes aut tumores ſcirrhoſos hypochondriorum vel abundãtiam aquæ aut flatus inter inteſtina & peritoneum; in hepate eſſe malum ſignificatur:& ob hoc hepatici morbi in his, ideſt, & hanc ob cauſam hepatici morbi dicuntur, quibus hæc adſunt ſymptomata,& icterici,& aqua inter cutem laborantes, ideſt, tympanite aut aſcite, & leuco phlegmatici, qui ab hepate ſunt, ideſt, qui id per primariã paſſionem hepatis habent (aut ſaltem nõ ex liene) ad ſubcandidum inclinant, ideſt, colores habent citra rubrum, & expertes nigritiæ. Hydropes autem & icteri, qui à liene incipiunt,nigriores ſunt.

21 *ET vlcera quæ ægrè ſaneſcunt ex albidorum, & lenticuloſorum, & cutis valde finditur, & labia, vt Antilochus & Aleuas: quod ab humoribus ex corpore ſalſugineſo:quod ſub cute maximè & à capite,cum à pulmone calefit.*

APHORIS. 8. ſextæ particulæ dictum eſt, hydropicis vlcera facta in corpore ægrè ſanãtur. Hoc idem dicit modò, cauſam præterea apponens. Dicit ergo,vlcera quæ ægrè ſaneſcunt exalbidorum,& lenticuloſorum,& cutis valde finditur & labia. Ideſt,vlcera quæ fiunt in corporibus exalbidis,ſimul cum maculis quibuſdam lentibus ſimilibus, cum & cutis multum finditur,& labia,qualia erant quæ Antilochus & Aleuas paſsi ſunt,ægrè ſaneſcũt. Quæ quidem duabus affectionibus lethalibus & in extremo iam conſtitutis hydropi & phthiſi,accidere conſueuerunt,in vtriſq; quidẽ ob humorem ſalſum. Hic tamen colligitur in hydropicis ſub cute in toto corpore,idq; eſt frequentiſsimum,& maximè fieri cõſueuit:fit autem etiã ſalſa pituita à capite fluente cum à pulmone calefit,vt in phthiſicis.Nimirum ſolet id malum incipere à catharro,& procedere vſq; ad hęc vlcera inſanabilia. Repletur caput pituitoſo ſucco,qui fuliginũ quæ de pulmone aſcendunt,calore,fit ſalſus,& defluit, imprimis quidem in ipſum pulmonem recta, deinde verò &

per

per habitum corporis deriuatus. Imprimis ergo ob salsam qualitatem corrodit exulceratq; pulmonem, deinde cum plurimũ in eo malo processum est etiam cutem corporis, & ob hanc quæ in corpus defluit salsam humiditatem, & ob proprij cuiq; parti alimenti corruptionem. Quæ corruptio, cum ob materiæ differentiam varia sit, varias etiã parit maculas lentibus similes. Qua autem hæc vlcera ægrè sanescunt, dicta est mihi causa in commentario aphorismi. Ea est eadẽ quæ facit, puta salsa humiditas: cum vlceratę partes nõ aliter possint curari, quàm siccatæ & expurgatę.

22 *Occasiones vnde ægrotare cæperint cõsiderandæ, siue capitis dolor, siue auris, siue lateris. Signum autem in quibus dentes & in quibus bubones.*

Occasiones morborum dici solent causæ procatarticæ, quæ occasionem ægrotandi præstitere, quo significato haud dubie verisima esset hæc sententia. Nam multum refert considerare qua causa ægrotare cæperit homo, ob inediam an ob multum cibum, ob æstum an ob occursum auræ frigidæ, ob vigiliam an ob somnum nimium: ad cognitionem quidem per se, ad curationem vero ex accidenti. Quia a contrarijs causis non potest omnino eodem modo esse affectum corpus. Vtcunque autem affectus differat, debet esse ratio curationis alia. Tamen hic aliud est quod occasionis nomine significatur. Nam ἀφορμὴ nõ fert hanc significationem, & illud ὁ πόθεν ἤρξατο πάσχειν id est, vnde cæperint ægrotare, significat esse partem primam, seu primum impetum à quo morbus cæperit, & multo magis id indicant exempla. Nam (inquit) siue capitis dolor, siue auris, siue lateris, fuerit. Signum autem in quibus dentes, & in quibus bubones. Ergo quod docet est, considerare oportere, vt cæperit ægrotare corpus, & ex qua passione cæperit morbus, si febris cæperit ex dolore capitis, siue ex dolore auris, siue lateris, siue quacunque alia passione: Sed dices quid refert hæc considerare? videtur enim satis esse scire quæ passio sit nunc, & si nescias quæ fuerit. Certe refert multum nosse quale fuerit initium passionis quã susçipimus curandam, & qui decursus, quotcunque mutationes fecerit malũ: idq; siue prioribus passionibus abeuntibus, posteriores acciderint, siue manentibus, accesserint.

Si

Si receſſerint noſſe oportet, quot, quæ, & quo ordine fuerint, ſi maneant, quo ordine ſint factæ. Velut ſi duo occurrant febricitantes, nunc quidem eodem modo. Alteri verò ex capitis, alteri ex renum dolore, facta ſit febris: noſſe quidem id diſtinctè oportet: atque ſicui ſimul dolent, aut vtcunque affecta ſunt, ventriculus & caput, noſſe oportet, an capitis dolor prius afflixerit, & ventriculi deinceps ſubſecutus ſit, an contra. Refert enim hæc conſideratio, & ad agnoſticam, & ad prognoſticam, & ad curationem. Nam ſi dolor ventriculi antecefsit, dolor capitis p cõſenſum eſſe putabitur, & curatio incipiet à ventriculo: ſi dolor capitis antecefsit, ea putabitur eſſe primaria affectio, & curabitur per ſe: atque ſi dolor capitis vehemens ante febrem, aut ea incipiente fuit, merito timebitur raptus materiæ in eam partem, & præcauebitur admoto oxyrrhodino. Si doluerint renes, in illos etiam timebitur, & cauebitur decubitus. Quia ſi quæ pars ante morbum doluit, in ea morbus firmatur. Sed quid eſt quod addit, ſignum autem in quibus dentes, & in quibus bubones? Certè ſunt exempla quæ forte fortuna tunc occurrebant curanti, & in memoriam venerunt ſcribenti Hippocrati velut ſicui cum dolore dentium facta ſit febris, timeri debet partibus ſuperioribus, & ipſi dentes ſolent excidere iudicatorie, vt ante dictum eſt. Iam verò ſi cum bubone ceperit, non eſt exigui momenti noſſe, quia febres ex bubone ſingularem malitiam habent, vt in aphoriſmo dictum eſt, & ſingularem curam exigunt.

23 *QVæ fiunt vlcera, & iudicant febres, & tubercula; quibus hæc non accidunt, ſublata iudicatio. Quibus verò interius relinquuntur, his certiſſimæ reuerſiones, & celerrimæ.*

DICTVM eſt nuper ab Hippocrate quæcunq; iudicatoria ſigna fiunt, eadem hæc ſi non fiunt, difficilis ſunt iudicationis: ergo & vlcera ſponte nata, & tubercula, cum decretoria eſſe ſolere multis morbis, dictum etiam nuper ſit, ſi ijs morbis qui tales iudicationes amant, non fiant, difficilis iudicationis, aut impeditæ iudicationis, id ſit. Morbi verò

verò quibus sunt tales iudicationes familiares, sunt, vt in prognostico dicitur, febres quæ prorogãtur, saluo affecto homine. Proinde egò soleo mox ac febris aliqua videtur produci, & ex crassis succis pendere, estque laboriosa, si quæ pars ignobilis dolet aut doluit, in eam abscessum vocare: sin nulla talis sit, omnes partes adenosas fouere calente oleo, aut etiam alia inunctione conuocante. Nam quibus cum iuxta naturam morbi deberent erumpere, hæc manent interius, vel non satis erumpentia & si incæperint, vt cum fiunt abscessu minores quam vt prosint, vel ne tentantia quidem erumpere, celerrimæ & certissimæ sunt recidiuæ. Nam si abscessum succorum facere natura non potuit, multo minus, posset euacuationem. Quæ verò relinquuntur in morbis recidiuas faciunt.

24 *Crudos & humidos secessus milium solidum in oleo coctum sistit. Exemplo est nautæ puer, & Myrio chaune.*

Dejectiones madentes non biliosæ quales per diarrhœas fiunt sæpe, debilitata retentrice facultate intestinorum, vocat crudos & humidos secessus. Curatur hæc diarrhœa vsu siccantium & adstringentium: cum retentrix humiditate & laxitate maximè debilitetur. Non raro opus est medicamentis deuoratis, & per sedem iniectis, & admotis: sæpe autem sola mutatione victus ad ficciorem, & qui suapte natura difficile descendat, curatur: vt caseo veteri, & duris ouorum vitellis, & hepate asso, & alijs huiusmodi, in quibus etiam est milium integrum oleo coctũ, aut solo, aut cum iure aliquo. Milij quidem in hac Hispaniæ parte, rarus est in cibis vsus, tamen pro eo vtimur ad diarrhœam, oriza cocta iure carnium aut oleo. Prosunt etiam esculenta, quæ orizæ polline parantur, vt qui vulgo dicitur *manjar blanco*. Proderunt ergo etiam quæ parabuntur ex milij farina, non tamen ipsum solidum milium: cuius in nautæ puero, & in Mirio chaune periculum Hippocrates fecerat.

Sectio

Sectio secunda.

1 *MVlier cor dolebat, & nihil remittebat, sed in mali punici succum polentam inspergens, & semel in die comedens, depulit, & non vomuit, qualia quæ Charion.*

HAVD dubiè hic vt & alibi semper καρδαλγεν significat habere dolorem oris ventriculi. Nam ratio curationis id indicat, & quòd, velut quiddam notatu dignum, Hippocrates narrauit, hanc non vomuisse. Accedit quod magna coniectura est hunc Charionem, cuius hic mentio fit, esse illum Charionem, quintum ægrotum primæ partis tertij Epid. Aut hic aut illic corrupto nomine. Nam ille habuit capitis grauem dolorem, & turbatam aluum ex tenuibus, & tremorem labij inferioris, notas acris confluxus in ventrem, & decimasexta vomuit bilios multa. Itaque cum nomen ægroti occurrat vna literula mutata, idem, & narratio, quod ad vomitionem attinet eadem vtrobique, videtur esse ille ægrotus. Chærion verò laborauit ore ventriculi confluentibus in illud multis & acribus excrementis, quæ quidem mox pariunt cardialgiam, seu cardiogmõ, ideſt dolorem aut morsum oris ventriculi. Malum sane nõ leue: ob consensum magnum partium principum cum illo. Nam quibusdam affert lipothimiam, aut etiam syncopen, consentiente corde, quibusdam vertigines, suffusorum vitia, conuulsiuos motus, atque adeo epilepsias, consentiente cerebro. Quibus ob cruditatem acidam, aut redundantiam flatus, vel crudorum succorum, aut intemperiem frigidam, os ventriculi dolet, calorifica ratio curationis debetur: quibus verò ob cruditatem nidorosam, aut confluxum bilioſorum excrementorum, aut omnino calidam intemperiem, adstringens & refrigeratoria, vt bilis feruor sedetur, & laxatus ventriculus, adstrictione roboretur: vt ea quæ adest bilis dolorem non faciat, & quæ nondum venit, fluere desinat. In quem vsum laudatur merito malum punicum, vtcunque eo vtaris, siue totis granis perse, aut cum

pane

pane manducatis, siue hausto succo solo, siue panis micis in eum intinctis, siue eum succum cum aliquo idoneo cibo admisto comedas vt cum ptissana, aut cum amylo, aut cũ polẽta. Paratur polenta ex farina hordei. Ergo paratis pulticulis ex farina hordei, aut farre cum succo mali punici, curari potest id malum, quia replebitur ventriculus attemperante & adstringẽte cibo. Ego sanè iam aliquot cardialgicos & pycrocholos, iuui solum præcipiens vt tota æstate vterentur pro vino, decocto totius mali punici, totius inquam cum cortice & granis. Dicit igitur Hippo. mulierem Cardialgicam, quæ citra intermissionem vexabatur, curatam esse polenta insperso succo mali punici, & μονοσιτῳ, id est, & semel in die cibum accipiens. Sed dubitet aliquis: si dolor ille ex frigore erat, quo pacto posset esse succus mali punici vtilis, si verò calidus cur semel solum in die capiebat cibum? Nam qui ita affecti sunt nulla re magis læduntur, quam ieiunio, vsque adeo, vt nisi summo mane cibi aliquid capiant, ante consuetum prandij tempus linquantur animo, aut saltem grauem morsum sentiant, atque nusquam melius habeant, quàm cum plenus cibis venter est, quibus bilis imbibatur, & astrictus ventriculus nõ recipiat. Certè ille affectus erat fluxio calidorum, vt & in Chærione, & qui ita affecti sunt, debent accipere cibos, neque exigua quantitate, neque tenues, quia tales vitiantur, & augẽt cacochymiam, si verò accipiuntur multi & crassi, liberant à fluxione, & coquuntur. Non tamen possent coqui multi & pluries accepti, à vẽtriculo præcipue male affecto. Proinde semel & copiosè pasci debent. Sed quia neque longum interuallum sine omni cibo possunt transigere, vti debent mane & vesperi cibis quibusdam leuibus, & medicamentosis, vt polenta cum succo mali punici. Itaque Hippocrates non vocat hic μονοσιτίην vnicam degustationẽ cibi, sed vnicum prandium, vt consilium sit, semel bene prandere, & aliis horis aliquid medicamentosum, quod replere corpus non possit, degustare. Vt si consulas primo mane accipere micam panis, ex vino diluto per hyemen, ex succo mali punici in æstate: & cœnæ tempore polentam cùm illo succo, aut assum pyrum. Illa igitur mulier ita curata est, semel quidem bene prandens, aliis horis medicamenti loco accipiens polentã cum succo mali punici, & liberata qui-

dem est, non vt Chærion, sed sine vomitibus: quod quidē indicat intemperiem fuisse maiorem quam pro materiæ multitudine.

2 *Mutationes iuuant nisi ad malum mutentur, velut a pharmacis vomentibus febrium causa, fines in meraciora putrefactionem significant, vt Dexippo.*

Vt in aphorismo. 14. sectionis secundæ dicitur, in alui fluxionibus mutationes deiectionum iuuant, nisi ad praua mutatio fiat: id cum in spontinis fluxionibus verum sit, tū multo magis in ijs quæ pharmaco accepto fiunt. Nam si quam significationem malam præstare potest deiectionū varietas, multorum & diuersorum excrementorū, & multiplicis cacochimiæ, hanc minuit pharmacū. Nam ne praua quidem & variæ excretiones quæ cum accepto pharmaco fiunt, adeo malæ sunt, vt apho. 21. quartæ particulæ dicitur, his verbis. Deiectiones nigræ, velut sanguis niger, sponte venientes, & cum febre & sine febre, pessimæ sunt: & quanto plures fuerint peiores colores, tantò deterius: cum medicamento verò melius, & quanto plures fuerint colores, non malum. Si ergo varietas in pessimis, quæ sponte facta mala est, facta cum pharmaco est minus mala, varietas in minus malis, quæ vt causa prodest, & vt signum minus mala est, quam vnica ad modum syncera perseuerans, cum pharmaco proderit multo magis quam sine illo. Proinde addit Hippo. hoc loco, velut vomentibus a pharmaco febrium causa, ideſt, velut in ijs quibus ob febres pharmaca solemus propinare. Dicit verò vomentib. quia vt ex alijs locis cōstat erat illo seculo maximus vsus vomitionum expurgantium. Sed sit ita: iuuet mutatio deiectionum non prauarum, quia perpurgant corpus, sed vt signum, vtræ sunt deteriores, variæ an simplices? Videntur. n. deteriores esse variæ, quia multiplicium excrementorum redundantiam significant: Certè non potest hoc sine distinctione dici, neutræ n. sunt simpliciter meliores. Sed deiectiones synceræ sunt, quædam quia non habent manifestā alterius generis permistionem, vt tantum biliosæ: quædā, quia & a suo ēt sero sunt depuratæ, vt quæ dicuntur biliosæ

sæ synceræ, vt vitellinæ, & æruginosæ. Variæ sunt, aut ex tñ malis, vt ex simpliciter crudis & biliosis: aut ex pessimis, vt ex opima nigra & fœtida, & cruenta Quæ variæ & pessimæ sunt, omnium sunt pessimæ, vt dicitur in prognostico, & apho. 21. quartæ. quæ variæ ex tantum malis aut crudis, peiores sunt vnica syncera non oino pura, quia multitudinem excrementorum significant: sed minus malæ, quę in vnica syncera secundo modo. Quia talis admodũ mala est, & vituperatur apho. 7 septimæ, vbi dr Meracæ aluiege stiones, malum. In quam ẽt sniam, causam simul reddens hic dicit, fines in meraciora putrefactionem significant, vt Dexippo. Idest mutationes excrementorum finiri in vnam spẽm meracioris excrementi, graue est, quia significat putrefactionem, i. magnam excrementorum corruptionem, & magnam vim, & firmitudinem causæ corrumpentis. Nã in quacunque actione naturali cum oẽs materiæ partes in vnam speciem trahuntur, magna effectricis causæ potentia significatur Nam cum ea est minor, diuersa gignuntur, secundum conditionem materiæ. Igitur vnicam talem deiectionem perseuerare, deterius signum est, quam mutationes fieri: & non ita iuuat, quia non tam fit natura corpus per purgante, quam ob putrefactionem. Id contigit Dexippo.

3 *Serapis ex liquida aluo intumuit. Pruritus haud scio quot dies, non vltra. Habebat autẽ & abscessum quendam in parte inani, qui quidem denigratus occidit.*

Ex quacunque euacuatione profusa solere hydropem fieri Hipp. & Gal. dictum sæpe est, & experimento notissimum. Nam minus fluentibus menstruis, vt in aphorismo
, dicitur, morbi fiunt (explicuimus verò in commentario
, hydropem inter alios) fluentibus etiam plus satis hæmorroydibus, succedit hydrops. Quin & nimijs alui fluxionibus solere succedere, dicitur apho. 43. sextæ, his verbis,
, Quicunque lienosi a dysenteria corripiuntur. Simile quiddam coniecto esse, quod mulieri de qua præsens narratur historia, contigit, ei quod in hoc aphorismo fieri solere Hipp. dicit. Collegerat in hepate aut liene aut alio

quodam internorum viſcerum multa & mala excrementa, cæperatque per aluum deponere, & ob malignitatem exeuntium facta eſt effluxio nimia, vacuatis ſimul ſuccis vtilibus cum malignis, quo factum eſt, vt debilitato naturali calore, hydrops ſucceſſerit: hydrops verò non ex aqua tantum, ſed malignis ſimul quæ per ventrem ibant, cum aqua diſtributis, tentauit natura per cutem pellere, & factus eſt pruritus qui durauit aliquot dies, & non potente natura eum abſceſſum abſoluere: repente, ita vt fit in malignis abſceſsibus, euanuit pruritus (id enim ſignificant illa verba, non vltra, quaſi diceret, non vltra productus eſt pruritus, ſed euanuit) & retrocedente materia in partem inanem collectus eſt magnus abſceſſus, qui ob magnitudinẽ cutem obſedit, & ſubiectas etiam partes tenuit: ob malignitatem verò ſucci, ex inflammatione facta eſt gangræna. Proprium enim inflammationis abeuntis in gangrænã inditium eſt, denigratio. Grangræna verò quæ internas partes attingit, pernitioſa eſt.

4 *ET Stymargi vxor ex ventris perturbatione paucorum dierum, cum multum curaßet ſiſtere, & abortum feciſſet fœtus fœminæ quadrimeſtris, a corruptione ſæna facta, intumuit.*

HAEC hiſtoria quadam ex parte ſimilis eſt proximæ, quia hæc etiam mulier a perturbatione ventris incæpit laborare, & poſtea intumuit. Verum hæc euaſit & ſi magno cum periculo. Hæc mulier cum vtero gereret (maximè cũ filiam concepiſſet) meritò multa & praua excrementa collegerat primis menſibus, vnde factum eſt vt proxima iam quarto menſi, alui profluuio corriperetur. Quod quidem magnum erat abortus periculum. Nam niſi ſiſteretur, irritatione & mordicatione inteſtinorum, partium vtero adeo vicinarum, aut ob euacuationem nimiam ſubtracto fœtus alimento factus fortaſſe eſſet abortus: atque hoc forte timore medicus aliquis ſiſtendum omni ratione curauit: & cum nondum eſſet purgatum corpus, hoc idem euenit. Cõuerſa ſunt enim excrementa ad vterum, & corruptione acetabulorũ ſubſecutus eſt abortus quadrimeſtris. Quod

vero

verò quadrimestris fuerit, non minimum auget significationem periculi. Nam recentiores & antiquiores fœtus facilius abortiuntur. Nihilominus sanata est, a partu, & febre, & alui profluuio: & in extremo mali intumuit, reliquijs morbi abscedentibus ad cutem, & hepate debilitato, ita vt fit in magnorum morborum inclinationibus: tamen per bonum victum, pristinum habitum recuperauerit, & perfectè sanata fuerit. Hic casus nos admonet quantum periculi esse soleat in sistendo alui profluuio. Quoniã verò non minus etiam est, nisi sistatur antequàm nimius fiat, considerare caute oportet in omni effluxione, quid agendum sit, an sistendum, an mouendum magis, an permittendum fluere. Scopi verò in hac cònsultatione sunt, conferentia, tolerantia, & modus fluendi. Nam si cum conferentia & tolerantia, bene fluit, permittendum tantum: si cum illis, tñ lentè fluit, mouendum: si sine illis, sistendũ est.

5 *Moscho admodum calculoso, in superiori palpebra hordeolum fiebat, versus aurem magis, deinde ruptum est intro. Quinta & sexta ab interiori parte pus effluxit, qua infra soluit. Bubon iuxta aurem erat, & infra in ceruice secundum rectitudinem superioris bubonis.*

Calculosi fiunt quibus multi succi crassi in lumbos incumbere solent. Multis aũt cessat ea affectio in alias partes facto talium succorũ abscessu. Neq; mirum est facto vno aliquo abscessu magno, solui affectionem, quæ sæpe solet redire, ita, vt non redeat amplius. Nam frequentes in eandem partẽ reditus fiunt ob illius debilitatem, quæ plærunque conseruatur reliquijs materiæ pertinaciter hærentib. Per magnos autem abscessus solent primario affectæ partes illas etiam reliquias perpurgare, & firmari in posterum, velut Moscho euenit: qui cum calculosus valde esset, obortо aliquando hordeolo in palpebra superiori ad angulum externum, qui spectat aurem, & rupto intro, effluenteque pure ex interna parte oculi, vt ex oculo prodire videret, quinta & sexta die ab orto hordeolo, simulq; ortis duobus bubonibus in ceruice, altero iuxta aurem, altero inferius è regione prioris, soluta est affectio calculosa, & iam inde

melius habuit. Sed miretur aliquis solutum esse morbum renum facto ad oculum abscessu, cum eæ partes nullam rectitudinem habere videantur: deinde ad tantum morbum soluendum, hordeolum, exiguum adeo tuberculum, momentum aliquod habuisse. Verum oportet nosse, plerunq; fieri abscessus secundum rectitudinem, & eos meliores esse quam contrarios: nonnunquam autem fieri in alias partes quibusdam occasionibus, non inutiles. Nam Hippo. ipse. 6. Epid. parte 3. dicit, Alterius loci morbos loca excipientia, aut ob dolorem, aut ob grauitatem, aut ob aliud quiddam, liberant, aut quòd aliis sunt communicationes. Hæc illo loco. Fortasse ergo Moscho occasione aliqua alia doluerunt partes circa caput, aut debilitatæ sunt, vt hanc ob causam lumborum fluxionem exceperint, & si id rectitudo partium non admodum fecerit. Est etiam verisimile Moscho fluxionem in lumbos à capite venire, vt plerisque venit, atque ita oculo & ceruici, & si cum parte recipiente nulla esset, cum transmittente fuisse magnam rectitudinem & viciniam. Neque quidem abscessus adeo exiguus fuit, vt subsecutam sanitatem adeo mireris. Non enim fuit hordeolum solum: sed cum hoc duo bubones insignis magnitudinis. Hippocrates verò noluit omittere quippiam, eorum quæ acciderunt. Accedit, nonnunquam abscessus exiguos, assiduitate expurgandi, & duratione, liberare solere à magnis morbis, vt vel vnica pustula multum tempus non sanescens, sed sordes quasdam continenter demittens, liberet nonnunquam ab epilepsia, aut morbo alio magno.

6 *Frater vxoris Aristei fatigatus itinere incalescebat. Deinde in tibia terebinthi fiebant. Deinde febris continua fiebat, & postridie sudor fiebat, & alijs etiam diebus paribus fiebat semper. Adhuc autem febris detinebat. Erat autem sublienosus. Fluebat sanguis ex sinistra nare, sæpe & paulatim. Iudicatus est. Postridie iuxta aurem sinistram tumor. Postridie & iuxta dextram: minor autem hic, & incalescebat: hæc euanuerunt, & non sunt suppurata.*

Hic

Hic haud dubie cæpit iter agere plenus succis melancholicis: oportuit autem redundantiam illam deponi antequam exerceretur, nedum laboraret. Nam vt Gale. docet in aphorismo. 20. tertiæ particulæ, si homo vel pituita, vel flaua bile, vel atra vel ipso etiam sanguine plenus, ad exercitationem perducatur, in multa atque adeo grauissima mala perducetur: nam apoplexia, aut epilepsia fiet, aut, rupto vase in pulmone, morbus insanabilis: & multi cum febricitare cæpissent, propter exercitationes acutissimis morbis fuere correpti, & quibusdam aliis exercitatione euacuante excrementa ad cutem, vlcera oborta sunt. Nimirum Hipp. dicit, si impurgatus exerceari, vlcera fiet. Merito ergo hic cum cacochymus iter ageret incalescebat id est, calore quodam febrili tentabatur, qualis per neutras dispositiones fieri solet, incipientibus malis succis putrescere ob calorem ex labore. Et in cruribus facti sunt terebinthi, id est (vt Gal. interpretatur. 6 Epid. parte 3 com. 37.) tumores quidam nigri cum pustulis figuram fructus terebinthi habentes. Habent enim ortū ex melancholico succo. Cum verò hic abscessus minor esset, quàm pro multitudine excrementorum, quæ cæperant alterari, subsequuta est continua febris, cui vtpote pendenti ex multo succo, successit sudor postridie, & aliis sequentibus diebus paribus: qui sudores, vt apho. 36. par. 4. dicitur, significant dolorem, & longitudinem morbi, & recidiuam. Addit autem Hipp. factos esse illos sudores non quidem quibusdam diebus paribus, quibusdam non, sed sequētibus diebus paribus, semper. Nimirum, & apho. 42. eiusdem particulæ dicitur, sudor semper fluens significat morbum. Sed quorsum cum dixisset febris continua fiebat, dicit deinde, adhuc autem febris detinebat? Certe vt magis explicet hos sudores symptomaticos fuisse, & multitudinis sobolem. Nam dixit apho. 56. dictæ particulæ. Febricitanti sudor eueniens febre non remittente, malum. Moram enim trahit morbus, & multam humiditatem significat. Merito ergo huic euacuationes multæ & variæ, non tamen copiosæ & affatim liberantes, sed sæpe tentatæ, & imperfectæ euenerunt. Factus est lienosus: quod maximè declarat dictam succi speciem. Fluxit sanguis sæpe & paulatim ex sinistra nare. Quæ euacuatio etsi symptomatica, atque vt signum mala, fuit, tamen

quia secundum rectitudinem facta, profuit, liberauitque, non perfectè & tuto. Vt si esset bona iudicatio, sed cũ abscessibus. Oborti enim sunt tumores post aures: post sinistram quidem maior, ob dictam rectitudinem cum liene, & quia id latus succis melancholicis magis obsidetur: sed quia toto etiam corpore abundabant, alius, etsi minor post dextram, & obortis his tumoribus incalescebat homo, id est tentabatur rursum febrili calore, reliquiis succorum putrescentibus tamen, cum tam multæ antecessissent euacuationes, factum est vt euanescerent resoluti, sine suppuratione.

7 *QVi ab Alcibiade venerat, ex febribus modicis ante iudicationem tumidum habuit sinistrum testiculum. Erat autem & splenem habens magnum. Et certè tunc iudicata fuit febris vigesimo die, & deinde subincalescebat subinde, & spuebat subfloridum.*

Hæc quoque narratio indicat ex crassis melancholicis succis factam esse febrem huic. Nam quòd morbus recidiuas, & abscessus multos habuit, & quòd febris adhuc intra fines acutorum fuit modica, indicat, succos non fuisse biliosos & acres: quod in lienem & partes sinistras incubuit, indicat fuisse melancholicos. Ergo primum correptus est febre continua & modica, procedente febre intumuit, primum lien ob naturam succi, mox testiculus sinister, ob rectitudinem cum liene. Iudicata est febris vigesimo die, vltimo scilicet fine acutorum: sed non tutò: non enim cum manifesta aliqua euacuatione. Abscessus ergo à principibus partibus potuit facere febris interruptionem, perfectam solutionem sine euacuatione non potuit. Subinde ergo subincalescebat, & successit tussis, & excreatio subfloridi, id est, semialbi & rubri, quia vt dictum est proxima sectione, tussis a tumore testis, & tumor testis à tussi fit, ob communionem genitalium cum spiritualibus instrumentis.

8 *CVi manus dextra, & crus sinistrum ex tussiculari affectu, cum spuisset tenue & non dignum mentione*

resoluta

resoluta sunt paraplectico modo, alio autem nihilo altera-ta est, neque facie neque mente. Non quidem fortiter illis, In melius cœpit progredi circa vigesimum diem. Fere factum est circa muliebrem fluxionem, & forte tũc primum facta est. Virgo enim erat.

Multis atque adeo grauissimis morbis corripiuntur virgines tempore pubertatis, nisi maturè prodeant menstruæ euacuationes: a quibus, cum erumpunt, liberantur: vt Hip. docet libello de morbis virginum. Nam confluës sanguis de toto corpore versus vterum, si liberum exitum non inuenit, redundat in partes alias, & nihil mali est, quod non possit facere. Nam septum transuersum præmens, retracto vtero, præfocationem: in caput irruens, insaniã, epilepsias, catochos, aut etiam apoplexias: occupans thoracem, facit tussiculares affectus: irruens in cor, palpitationes, & tremores cordis, ac nonnunquam syncopas: occupans aliquãdo vnam aliarum partium, qua neruos excipit, facit stupores & immobilitatem, & ita resolutiones. Velut huic virgini euenit, volentibus iam mestruis euacuationibus erumpere, neque id facile facientibus ob naturalem vasorum angustiam, aut sanguinis crassitiem, aut expultricis facultatis debilitatem, tussi primùm & difficili respiratione laborauit (nimirum est consensio facilis genitalium cum spiritalibus) deinde cum nihil mentione dignum spuisset, resoluta sunt manus dextra & crus sinistrum, irruente copia in ceruicis dextram partem, qua committitur cum thorace, & in brachium, & in lumborum imam partem & sinistram, & in femur: non occupauit autem cerebrum, neque partes superiores ceruicis. Quare neque facies, neque mens alterata est, vt in alijs ex simili causa fieri solet. Neque illis partibus fortis passio facta est. Non enim erat resolutio vera, vt quæ pituita occupante neruos fieri solet, sed stupor magnus compressis multitudine neruis. Quod exitus indicauit. Nam fluentibus menstruis vigesimo die cœpit melius habere. Hippo. dicit, fortasse tunc primum eruperunt. Suspicatur id, non sciuit certò. Tamen non multum referebat scire. Nam eadem mala fieri possunt

sunt menstruis suppressis, quæ nõ erũpentibus suo tẽpore.

9 *Pæmantus, & fabri pater, eius qui caput fregit, & Nicostratus, non extussierunt: erant autem alibi secundum renes dolores, interrogationes (factæ sunt) dicebant enim ipsi semper repleri potu aut cibo.*

Quod dicit pater eius qui caput fregit, nihil aliud est, quàm quædam nota ad facilem memoriam comparata. Hi tres ægroti laborabant tussi, alioqui non narrasset non extussisse. Laborabant præterea dolore circa renes, in lumbis scilicet. Difficilis erat scitu causa. Proinde interrogationibus opus fuit. Maximum autem momentum habet ad præsentem corporis statum agnoscendum, de vita ante acta interrogare. Interrogati responderunt, se semper repleri potu aut cibo. Quid ergo ex his coniectes? Certè illos ob voracitatem collegisse multam crudæ humiditatis copiam, hinc excitatas fluxiones de capite, vt fit, decubuisse in thoracem: aut in thorace ipso primum congestam copiam, ob cruditatem verò nihil notatu dignum excreatum, sed descendisse fluxionem in lumbos: vbi ob frigiditatem, & capacitatem partis, multum hærens, & crudior manens, poterat diu vexare, ac fortasse facere hydropem, aut impingens in vrinę vias, aut in vesicæ collum, suppressionem vrinæ facere, aut abscedens in intestina, diarrhæa solui: aut abscedens in vterum, profluuium muliebre facere. Opus ergo erat sicco & tenui victu, pituitæ expurgatione, & clysteribus.

10 *Dolores vehementissimos quomodo cognouerit quis conspicatus. Terror bonæ tolerantiæ. Oblationes & ignauiæ.*

Docet notas quibus cognoscere possis, an dolor sit vehementissimus. Sed fortasse dices, non fuisse his notis opus, si quidem dolor ipse per se proditur, cum sit ipse stultis sensus. Tamen quia dolor ægroto quidem manifestus

stus est, medico verò non nisi ex narratione ægroti, aut notis his: ægroti verò non omnes eadem dicunt, aut conqueruntur eodem modo, dolentes: sed est qui ne tantillum dolorem sine vociferatione ferre potest, est qui maximos dolores silentio transigit, vt non ex querela modo possit medicus agnoscere quantus sit dolor, sed opus sit notis. Accedit, dolorem non solum dici vehementem, quòd magnus sit, sed quòd plurimum debilitet: quæ duo non necessario æque fiunt, sed contingit ob morem morbi, dolorem videri minorem, noxæ verò afferre plus. Vehemens ergo dolor nunc dicitur, qui plurimum lædit. Quantum autem lædat, duo signa præcipue indicant, alterum capitur à terrore aut tolerantia, alterum ab oblationibus aut ignauia. Tolerantia significat virium constantiam, & tolerantiam doloris, ideſt bene ferre dolorem, sine facultatis lapsu, quod ex pulsu præcipue, deinde ex animalibus actionibus agnoscitur. Oblationes dicuntur Hippo. cibi qui offeruntur. Hic verò oblationes, dicitur ipsum bene habere ad oblationes, hoc est cibos libenter accipere. Ponitur verò terror vt contrarium tolerantiæ, & ignauia oblationi. Ergo terror significat disphoria, ideſt, difficilem tolerantiâ doloris, & ignauia, tædium accipiendi cibos. Causa verò quæ terror ponitur pro disphoria, quia cùm dolor grauis est, & virtutem debilitat, similem passionem affert, ei quam magnus terror. Nimirum qui grauissimo dolore cruciatur, pulsum habet contractum, & extremorum frigus, & quarundam partium tremores, & ciborum in appetentiam, vt qui terrentur. Qui hæc non patiuntur, non admodum graues habent dolores. Graues ergo indicat mala tolerantia, & fastidium: non graues, bene ferre dolorem, & bene habere ad oblationes.

11 A *Qua quæ celeriter calescit & celeriter frigescit, semper leuior est.*

Hæc sententia sine vllo ordine interiecta est, vt aliæ multæ huius libri. Explicata mihi est antea in aphorismis, sed nunc quoque aliquid in eius enarrationem dicetur. Nō sane scripta est, vt doceamur agnoscere, quæ aqua leuior

sit

fit (nam quid refert?) sed quæ melior. Quia quæ leuior melior est, nisi aliqua corruptio, aut aliena qualitas illi accedat. Nam monstratum mihi est in physicis, totam leuitatis causam esse in tenuitate. Igitur aqua quæcũque, quãtò leuior, tantò tenuior: porro quanto tenuior, tantò facilius alteratscit, & in calidum, & in frigidum. Nam in rebus omnibus, quarum est eadem natura, euenit, vt quanto tenuioris substãtiæ sunt, tanto facilius recipiant vtramq; passionem. Nota ergo substantiæ leuioris est in aquæ generibus, facilior commutatio: atque facilior commutatio & leuitas, substantiæ tenuioris. Aqua verò quantò tenuior est, tanto est melius alimenti vehiculum, quia tantò minus moratur in hyppochondrijs, sed distribuitur, deducitque secum cibos solidiores.

12 *Cibi & potus experientia indigent, an ad æqualitatem maneant.*

Tota ea medicinæ pars, quæ ad ciborum & potuum scientiam spectat, est Empyrica, nam cibum aliquem esse multùm aut parum, cito aut tardius nutrientem, citæ aut tardæ excretionis, excremento sum aut excrementis vacãs, boni aut mali succi, nulla exacta ratio est agnoscendi præter experimentum. Non tamen proinde dicit Hippo. nũc, cibi & potus experientia indigent. Nam nihil horum est, ad æqualitatem manere. Sed id dicit, propter ciborũ vsus, & quantitatem. Nam æquale & inæquale de quanto dicitur, & dicitur ad aliquid aliud. Significat ergo Hip. opus esse experimento ad cognoscendum an cibi & potus ad æqualem mensuram maneant cum aliquo alio. Sed quid illud est? Ratio vtendi cibis est, nosse, quantum, & quale, & quo tempore, & ordine, dandum sit, id verò scire possumus, secundum rationem communem aut singularem: secundum communem, ratiotinatione possumus discere: velut biliosis dandum plus & solidius, pituitosis minus & tenuius: dandum cibum posteriorem vbi prior descenderit: dandum tenuem ante crassum: tamen secundum rationem singularem, non possumus sine experimento propriæ naturæ,

naturæ, eius cui cibus instituitur. Immo verò nisi præsentes, & periculum facientes, & quædam addendo, quædam detrahendo. Nam victus non instituitur homini, sed huic homini. Singularium verò non est scientia. Quod ergo dicit Hippocrates, est, opus esse experimento ad præscribendum cibum & potum, ita vt ad æqualitatem maneant cum eo, quod corpus & dispositio petit, ideſt, vt exactè tantum detur, quanto opus est. Hanc esse legitimam enarrationem loci, constat ex eodem Hippocrate lib. 1. de dieta, vbi ita dicit, Si quidem enim supra hæc inuenta fuerit ciborum mensura, & laborum ad vnamquamque naturam numerus, ita vt excessus, neque supra neque infra modum fiat, inuenta sanè exactè fuerit hominibus sanitas. Nunc verò prædicta quidem omnia inuenta sunt, qualia sint, hoc verò inuenire impossibile est. Si quidem igitur præsens quis sit, & inspiciat, cognouerit quidem hominem exeuntem, & in gymnasijs exercitantem, vt custodire sanum possit, alia detrahendo, alia apponendo. Verùm non præsenti, impossibile est cibos ac labores exacte præscribere.

13 *DICENDVM quod sanguine fluente ex palescunt, & quæcunque alia huiusmodi dicere debent.*

SI fieri posset, vt medicus singulorum hominum naturas nosset exactè, id esset optimum, atque vtilissimum. Sed non potest. Debet proinde conari, vt quantum possit, agnoscat eius cuius curationem suscipit, naturam. Et multa quidem, ex ijs quæ de temperamentorum notis tradita sunt à medicis, cognoscet, non tamen omnia. Proinde interrogare debet multa, & ipse ægrotus debet dicere, quæcunque per experientiam proprij corporis obseruauerit: vt, quibus soleat iuuari, quibus lædi: qualibus affectionibus, qualibus symptomatis corripi facile soleat. Nihil horũ debet ægrotus omittere, neq; medicus negligere, sed hic interroget multa, ille respondeat libẽter, quæcunq; circa seipsum obseruatione cognouerit. Velut si solet facie

fluente

mina multo pluribus. Atqui vt ibidem Hippocrates autor est, tempus expurgationis respondet tempori formationis, & in Leuitico præcepit Deus, eas quæ masculos peperissent, non adire templum ante triginta dies, quasi id esset longissimum tempus expurgationis, in illis. Itaque mares triginta diebus formantur, fœminæ non tam cito. Docet præterea Hippocrates libello de alimento, duplum tempus insumi in sensus & motus accessionem, atque informationem. Itaque masculum si triginta diebus formatur, sexaginta moueri & sentire, fœminam multo tardius. Ergo masculus veneni vim, aut quancunque causam abortus sentiens, poterit sexaginta diebus iuuare exitum proprio mõtu, ante verò id tempus non poterit, neque fœmina eo tempore. Iam verò si causa superior spectetur, sexagesimus dies non est infelix. Nam motus soljs habet aspectum sextilem lustrata sexta parte Zodiaci. Si menses lunares numerentur, incidit in tertium mensem, qui fœlicior est mensibus paribus. His omnibus accedit Hippocratis auctoritas & experimentum.

15 *Hercules intumuit mali die octaua.*

Quid euenerit Herculi non narrat, illud vnum narrat, abscessum esse illi factum octaua die, die non iudicatoria. Quid tum postea? hac causa non fuerit bonus abscessus. Mirum ergo si morbum priorem soluit, aut si non retrocesserit.

16 *Dysenteria tentatur magis, qui & teneſmo.*

Tenesmvs est in extremo recti intestini, quod dysenteria in intestinis. Merito ergo qui est τενεσμώδης idest teneſmo tentatur crebro, est etiam δυσεντεριώδης idest paratus ad dysenterias. Nimirum affectiones, & causæ, & loci male affecti, sunt similes.

17 *Lactans quædam papulas per totum corpus habebat. Cum autem cessauit lactare, sedatæ sunt æstate.*

Lactan-

LACTANTIBVS raro fluunt menstrua vsque dū cessant lactare, aut ad centum vsque tempus: quia ob naturalem necessitatem feruntur in mammas, quæ in vterum abire consueuerant, & redundantia sanguinis, in lac insumitur. Necesse est ergo lactantes, nisi alioqui sint valde euchymæ, repleri malo succo. Quia & si menstruæ euacuationes cessant, quia lactant, non tamen eadem est materia, earum & lactis Nam menstrua fiunt ex pessimo sanguine, lac ex bono. Expulsione enim fiunt illa, hoc tractione, & commutatione. Pultrix vero facultas, fertur in prauum: tractrix in bonum. Ergo insummitur in lac bonus, & retinetur malus in lactantibus Quare non mirum, si lactans illa habebat p totum papulas, referentes cacochymiam, & cessans lactare, profluentibus menstruijs euacuationibus, sedatæ sunt. æstate narrat solutas papulas. Merito id quoque factum est: quia id tempus est accommodatissimum ad omnes decretorias euacuationes. Hic continget aliquem dubitare, si suppressio menstruorum etiam in lactantibus est causa cacochymiæ, cur quærantur nutrices quibus non profluant. Videtur enim esse satius, vt singulis mensibus purgentur, quam vt impurus sit sanguis. Tamen res non ita habet. Nō inquam quærendæ sunt, quibus profluuant. Quia cum non possit fieri expulsio excrementorum, quam non antecedat excretio, necesse est singulis mensibus, tempore excretionis (quam, doloribus totius corporis qui antecedunt agnoscimus) totum sanguinem perturbari, atque adeo perturbato vitiari lac. Satius ergo sit, bene temperatam nutricem eligere, & bonos succos ei idoneo victu procurare, quàm cum illius conturbatione crebra, sanguinis expurgationē a menstrua euacuatione expectare. Accedit, quod naturæ opera ordinem habent, cum ergo menstruus sanguis sit generationis principium, cum is apparet, ad aliam iam prolem natura conuertitur, quare ad priorem inepta esse incipit: quare & puerum oportet transferre ad aliam nutricē. Quod si non est copia nutricum, sed vna adest menstruam habens euacuationem, singulis mensibus, dum profluit, vitet, quo ad fieri possit, lactationem. Magis autem vitet vnum aut duos dies antequam erumpat (quod tempus secretionis est) quam cum iam fluit.

Coria-

18 *Coriarij, qui coriacea faciebat, (vxori) cum peperisset, & soluta esset perfectè, visum est secundinæ aliquid membranosum remanere. Erupit quarto malè. Nam stranguriosa fiebat: statim concipiens peperit marem. Multos autem annos iam habebat. Demunque, neq; menses fluebant, cum autem peperit, intermisit stranguria modicum.*

Qvi potuit hæc mulier soluta, ideſt liberata esse perfectè à partu, manête interius parte membranosa secundinæ? Certè nullatenus. Sed perinde intelligendum est ac si diceret, cum videretur soluta esse perfectè, deinde visum est secundinæ aliquid membranosum remanere: erupit quarto die à partu malè. ideſt magno cum labore & difficultate: quia fiebat stranguriosa, ideſt cæperat iam antea ei stranguria fieri, quod non minimum auxerit difficultatem expurgationis vteri, & excretionis secundinarum iam putrescentium, ob viciniam colli vteri, & vesicæ. Omnibus sane iam iam partui proximis fit passio quædam stranguriæ similis. Vltimis mensibus antequam dolores multum fiant, ob compræssionem vesicæ quam distentus vterus, facit, deinde & ob hanc, & ob naturalem nixum vteri deorsum, per compassionem, vesicæ collum irritatur. Plærisque nulla passio propria in ea parte fit, quibusdam autem fit, & post partum etiam manet, vt alijs etiam hæmorrhoydes. Huic ergo fortasse, ob hanc occasionem fiebat, fortasse etiam multo antefieri cæperat, aucta tamen tunc est, & purgationis difficultatem auxit. Hic mirantur quidam, quòd conceperit tam multos annos nata, vt iam cessassent menstruæ euacuationes, idque miraculum esse putant. Ego verò non intelligo menstrua huic cessasse antequam conciperet, sed post hunc vltimum partum nunquam amplius effluxisse. Mirum quidem quod ea ætate marem peperit, non tamen adeo vt fide carere debeat. Quod stranguria intermiserit modicum à partu, copiosa expurgatio fecit: nimirum excrementa diuerterunt à vesica ad vterum, & hæc liberata est, vsque dum collectis rursum excrementis, morbus redijt.

19 *QVædam coxam dolebat antequam conciperet, postquam autem concepit non amplius doluit. Postquam autem peperit, vigesima die rursum doluit, peperit igitur masculum.*

HVIC haud dubie vteri os erat contortum in coxam per morbum vterinum. Nam idem Hippo. lib. de superfœtatione ita reliquit scriptum: Si cui dolores in coxendice, aut in capite, aut manibus, aut aliqua alia corporis parte fuerint, cum verò prægnans est, desinunt, conceptu autem ab vtero exoluto, rursum insunt, odorata, & bibere, & ad vteri os apponere, conducit. Porrò lib. 1. de morbis mulierbribus dicit, Quibus verò os distortum est, & ad coxam allapsum: fiunt enim etiam talia prohibentia, ne vterus semen suscipiat: Quum igitur tale quid acciderit, odoratis fomentis fouere oportet, Post fomentum autem per digitum auulsum a coxa detrahito. Hæc Hippo. quibus constat illum dolorem coxæ, morbum vteri fuisse. Nam illi morbo congruit curatio, quæ odoratis suffitibus agitur. Prohibebat verò ille morbus conceptum, sed vsu venereorum curatur, & conceptione, & tempore prægnationis liberæ sunt mulieres ab eo malo, quia insumitur materia, quæ os distorquebat, in fœtum: maximè cum masculus conceptus est: quia quæ fœminam concipit excrementosior est, & frigidior, & plus ei excrementi redundat, & insumitur minus. Huic ergo cõceptione solutus est morbus vterinus, & toto tempore prægnationis, & viginti dies à partu qui fere in expurgationem vteri insumi solent, vt lib. desuper fœtatione scripsit, durauit sanitas. Post id tempus, rursum doluit. Sed quando ita ei contigit, merito peperit masculum. Quod insinuans dicit: peperit igitur masculum.

19 *IN vtero habenti in tibia dextra inferne, tertio aut quarto mense exanthemata, ad quæ manna thuris vtimur, & in manu dextra iuxta magnum digitum. Haud scio an peperit, reliqui enim eam semestrem. Habitabat autem, vt ego existimo, prope Archelaum in rupe.*

VTE-

VTERO gerentes colligunt cacochymiam, quia non expurgantur singulis mensibus, & non insumitur in fœtum tam prauus sanguis, quàm expurgatur. Proinde primis tribus mensibus solent illis fieri Picæ, nauseæ, fastidia, & vomitiones: deinde pani, & aliæ multæ maculæ, & exanthemata. Velut huic facta sunt exanthemata, qualia curari solent inspersо puluere mannæ thuris, aut cerussæ. Sunt maculæ quædam rubentes cum excoriatione. Facta quidem sunt ob cacochymiam, in illis autem partibus, quia sunt emunctoria propria hepatis, velut sinistra manus, & pes sinister, lienis. Indicauerunt ergo illa exanthemata male affici hepar, & consentaneum quidem est, vitium sanguinis, hepar primùm persentire, quia est officina propria illius. Hac ipsa causa ego censeo sectionem venæ factam in manu dextra inter digitum medium & anularem, aut hunc & minimum (eodem scilicet loco quo hæc habuit exanthemata) vtilem esse in iecoris affectionibus.

20 *ANtigenis vxor quæ circa Nicomachum, peperit filium, carnosum quidem, habentem autem maxima discreta: magnitudine autem vt quatuor digitorum, sine ossibus, post modum verò crassum rotundum. Hæc ante partum asthmatica fiebat. Deinde simul cum partu pus euomuit modicum, quale ex furunculo.*

HVIC mulieri cum concepisset monstrum, accidit etiã difficilis respiratio, fiente in carnosa parte fundi ventriculi, aut in aliquo viscere, eorum quæ iuxta vẽtriculum sunt, suppuratione. Id quod exitus indicauit. Nam simul cum partu pus euomuit modicum. Monstrosum partum fuisse satis indicat descriptio. Dicit enim peperisse filium, carnosum quidẽ, ideſt vt frustũ quoddam carneum, crassum, & rotundum, sine ossibus, habentem tamen in magnitudine quatuor digitorum discretas maximas partes, vt caput, brachia, & crura. Monstri verò generationem nullus non tribuit debilitati formatricis, aut defectui aut corruptioni, aut redundantiæ materiæ. Nam monstrum fit, aut deficiente parte naturali, vt si nascatur sine brachijs: aut

redundante, vt si duplicia habeat: aut partibus naturalibus male positis, vt si caput nascatur ex medio pectore: aut habentibus figuras alienas, vt caminas, aut equinas. Defectus partis, defectu materiæ, aut debilitate formatricis in parte fiet: defectum verò, qui semen de toto corpore decidi, putant, dicent esse defectum partis seminis ex parte tali decidendæ: qui ex solis vasis seminarijs, non ita, sed defectū materiæ in parte factum, postquam gigni fœtus cœpit, aut seporatione particulæ seminis, aut corruptione. Redundantiam, qui muliebre tantum semen præstare materiam putant, dicent esse ex superflua redundantia seminis cepta generatione multarum partium, quæ ad multos fœtus pertinebant & coalescentibus. Iuxta sententiam putantium vtrumque semen præstare vim & materiam, simulque decidi de toto corpore, fiet & ob hanc causam, & quòd semina non misceantur aptè, vt si separatim sint partes decisæ à capite mulieris & viri, & ob id duo capita generari incipiant. Malus positus, si de toto corpore semen deciditur, fit, quòd facultas formatrix non bene separet partes seminis, sed male commistæ sint: si de solis vasis seminarijs, quòd cæpta iam materiæ alteratione & cum alterum est iam potentia crus, aliud manus, ante tamen quam duruerint, malè contenta confunduntur. Alienæ figuræ fiunt, ob corruptionem seminis. Nam figuræ alienæ non possunt fieri per se à causa formatrice, sed per accidens, ob materiæ dispositionem. Dispositio autem, qua semen fit, potentia, aliud quàm erat, corruptio est. Nisi his addas vitiosæ & alienæ imaginationis vim, quæ quantum quoque causa possit alterare fœtus, alio loco mihi disputatur. Præter imaginationem vero, constat, causas omnes dictas, non nisi in morbosis corporibus accidere. Nam aut defectus alimenti, est, aut redundantia excrementi, aut maligna qualitas & corrumpens, aut debilitas facultatis non bene coniungentis, quæ coniungi, aut separantis, quæ separari, oportet, aut quædam formantis, quædam alia non formantis. Velut in hoc fœtu, caro quidem genita est, vtpote genitu facilior, ossa verò minimè, deficiente formatrice in ea parte, vt difficiliori. Debilitatem vero facultatis constat in morbosis corporibus esse, quale erat huic mulieri, cui simul cum conceptu, collectio puris in visceribus facta est,

atque

atque ob id difficilis respiratio, compressis instrumentis respirationis. Meminit Gal. huius dispu. cap. 12. de difficultate respirationis, non longè à fine.

21 *Eius quæ filias gemellas peperit & difficulter peperit, & non admodum est purgata, intumuit totum corpus: deinde venter magnus est factus, alia autem subsederunt: & rubra fluebant vsque ad sextum mensem, deinde alba valdè iam totum tempus: atque hæ fluxiones Veneri officiebant, & mera rubicunda fluebant.*

Hvic ex partus difficultate facta sunt duo grauissima mala, hydrops, & vlcera vteri. Merito autem fuit difficilis partus. Quia peperit fœminas duas. Nam & quia fœminę, & quia duæ, poterant id facere, cum geminus partus simplici sit difficilior, & fœminæ quam viri. Proinde non satis est purgata, & distributis per totum corpus excrementis intumuit: suffocato deinde calore eorum multitudine. hydrops successit. Cuius manifestę notæ sunt, vêtrē intumuisse alijs partibus superioribus extenuatis. Nā lib. de affectionibus, ita scriptum est, Si expurgatione non facta, fiat hydrops, venter aqua impletur, pedes autem & suræ attolluntur. Humeri verò, & clauiculæ, & pectora, & femora, liquefiunt. Hoc est quod nunc dicit, magnum esse factum ventrem, & alia subsediſſe. Vlcera verò facta esse in vtero indicāt fluxiones rubræ ad sextū mensem durantes, & factæ deinde albæ, facto scilicet iam pure in vlceribus, quæ in venereo congressu dolebant ob confricationem, & mera rubicunda rursum fundebant. Fecerunt ergo hæc quod alia omnia vlcera, recētia fuderunt sanguinem, inueterata pus, refricata sanguinem rursum.

22 *Diuturnis leuitatibus intestinorum, acidum rectum fieri, antea nunquam factum, signum vtile, vt Demanete accidit. Fortasse autem est & arte facere. Et enim turbationes huiusmodi alterant. Fortasse autem & acidi ructus leuitatem intestinorum soluunt.*

Aphorismo primo sextæ particulæ dicit, ructū acidum post longam leuitatē intestinorum, esse bonū signū,

id quod explicatum mihi suo loco est. Nunc verò dicit signum vtile, vt insinuet, non esse solum bonum vt signum, sed vt causam etiam. Nam non omnino idem est, ἀγαθὸν & χρηστόν nam illud est quod bonum, hoc quod vtile. Vtile verò dicitur non quòd solum bonum aliquid indicat, nisi etiam prosit. Hic ergo insinuat esse bonum vt signum, & vt causam, vsus duobus his nominibus, signum vtile. Nam signum est quod significat, vtile quod prodest. Sed quia multo certius est, talem ructum esse bonum signũ, quam causam, addit fortasse autem & acidi ructus leuitatem inteſtinorum soluunt: vt causæ scilicet salutares, atque ita fortasse, est (ideſt licet) eos arte facere. Nam quæ sunt bona tantum signa, non licet arte facere, sed quæ cũ facta sunt, iuuant. Reddit causam qua adducitur, vt suspicetur, acidos ructus licere arte facere, dicens, Etenim turbationes huiusmodi alterant: ideſt, nam turbationes huius modi, mutant corporis dispositiones, quare poterunt fortasse transferre ad melius. Sed quid est quod Hippocrates docet? Eloquamur apertius. Certè lienteria, cum ex debilitate concoctricis & retentricis fit, quarum illa calorem, hæc siccitatem amat, ob frigidam & humidam intemperiem plærunque fiet. Hanc proinde, calefacientibus siccantibus & adstringentibus, curari vult Hippocrates, & ructum acidum, cum succedit, probari quidem vt signum, non fieri tamen arte, quin potius dari cibos, qui facile concoquantur & quoad fieri possit, non tam facilè descendant. Si tamen hac via non succedat, quæ legitima est, tentari aliquando ructus acidos arte facere (illegitimum quidem hoc, sed fortasse aliquando vtile, tentandumque vbi curatio legitima non cædit) dando cibos qui facilime accescant, vt si concoquere non potest ventriculus, saltem ad aciditatem trahat. Nam magis languescet nihil faciens omnino, quàm praue commutans, quia nulla ratione magis languescunt vires omnes, quam cessatione.

13 ¶ *Anabatur hellebori potione Lycia. Postea splen magnus, & dolores, & febres, & in humerum dolores, & vena, quæ secundum splenem, incubito secabatur, & pul-*

pulsabat quidem sæpe, aliquando autem non fuit secta, sed cum sudore abijt, aut sponte. Ex quo autem abierunt, splen in dextra, intendebatur, spiritus intro duplicabatur, non quidem magnus. Delirabat, contegebatur, flatus, inerat, non deijciebat deorsum quidquam, neque mingebat. Mortua est ante partum.

Haec mulier vti inditia manifestè declarant, mortua est ex inflammatione lienis. & antequàm inflammatio ea fieri inciperet, laborabat: non narrat quo morbo: fortasse melancholico: aut abundabat excrementis, vt solent vtero gerentes. Hanc verò, vt euentus declarauit, contigit tunc abundare malignis. Videbatur iuuari ex purgatione, & vsa est helleboro, atque a priori quidem passione visa sanari, postea in dictam inflammationem incidit. Non mirum. Nam medicamenti expurgantis vsus, cum non est ad modum tempestiuus, qualis quidem esse in vtero gerente vix potest, habet periculum, inter cætera, inflammationis hypochondriorum. Nam quæcunque causa morbum aliquem, cum adest, augere potest, eadem nondum præsentem nata est facere, in corpore valde parato. In hoc ergo tam excrementoso facile fieri potuerit inflammatio interna ab hellebori potione. Fuisse autem talem morbum, indicant imprimis signa pathognomonica deinde & tota syndromes signorum: quorum quædam sunt passionis, quædam magnitudinis morbi, quædam mortis: passionis quidem, vt magnus splen, & dolor, (ex tactu scilicet) & febris: magnitudinis inflammationis, vt dolores in humerum, (nam dolor humeri dextri quasi deorsum detrahatur, significat inflammationem hepatis non exiguam: finistri, lienis. (Proinde ego intelligo hos dolores humeri finistri fuisse & pulsus arteriæ in cubito, & quod splen in dextra intendebatur, idest crescebat ut videretur ire in partem dextram: mortis, vt spiritus introduplicatio (hic enim significat conuulsionem) & delirium, & quod contegebatur quasi frigens, quod cum interna vstione pessimum est: & quod flatus inerant, quod etiam frigus inferni ventris significat: & suppressio deiectionis & vrinæ

quod omnium humorum ad inflammatam partem accurſum ſignificat. Non ſunt autem hæc æquè mala, ſed quædam ſuperueniunt prius quædam proximis iam morti. Et narrat quidem Hipp. ea eodem ordine quo acta ſunt. Primum ergo ab expurgatione, ſplen magnus, cum dolore, & febre, & dolore ſiniſtri humeri, & pulſatione arteriæ in cubito, non continenter, ſed quibuſdam temporibus. Nimirum inflammationes plereque exacerbantur ex quibu
, dam interuallis. Sed quia vt dicitur 6. apho. 22. Dolores
, ex dorſo in cubitum deſcendentes venæ ſectione curantur, ſecuit Hipp. aliquoties venam in cubito, cum pulſaret (non quidem eadem ſecabatur quæ pulſabat, ſed Hipp. venæ nomen venis & arterijs tribuebat) & abibat pulſatio exhauſto ſanguine calidiori, qui venas eo loci replebat: aliquando autem non fuit ſecta, ſed pulſatio cum ſudore abijt, aut etiam nonnunquam ſponte, ideſt, ſine aliqua euacuatione, natura aut arte facta. Hæc pulſatio in cubito præ nuntiabat futuram inſaniam. Nam in hoc ipſo libro tempeſtate 4. dicit, Quibus vena in cubito pulſat, inſanum & furibundum. Deinde procedente malo abierunt hæc, dolor inquam humeri, & pulſus in cubito, quia totus calidus ſanguis collectus eſt ad partem præcipue affectam, & creuit plurimum inflammatio, vſque adeo vt ſplen videretur intendi ad dextram partem. Hinc iam ſpiritus offendens, & delirum, tracto cerebro ad magnam compaſſionem. Tamen non fuit ſpiritus magnus, etſi deliraret homo, quia aderat dolor inflammationis, qui prohibebat, & conuulſio, per quam, cum dilatari cæperat thorax, retrahebatur. Hinc iam grauius affecta ob magnitudinem febris interne, & omnium ſuccorum & ſpirituum ad interna reuocationem, cepit ſentire frigus extremorum, & demittere flatum. Proximè autem iam morti ſuppreſſa deiectio eſt & vrina. Mortua itaque eſt ante partum. Admonet nos hæc hiſtoria, ne in ijs quæ vtero gerunt, medicamentis expurgantibus, niſi leuiſſimis, vtamur.

24 *Quæ circa fauces in alterutram partem impetu lata, non ſunt exulcerata, ad ſiniſtra conuertebantur. In ſplenem venit dolor non decretorie.*

Non

Non satis constat an hoc enarret, vt quod Lyciæ cõtigerit, an quod illa tempestate contingeret multis. Nam Lyciæ factus est tumor lienis non decretorius, fortasse ante hunc tumorem repserant succi in alterutram partem faucium, & illinc collecti sunt in lienem, narraturque id nunc ab Hipp. præpostere. Magis autem videtur hæc dictio continere quod in multis obseruabatur illa tempestate. Nimirum succi impetu ferebantur in fauces, hoc est, in internã oris partem, & quædam impegerunt in eas partes, & vlcera fecerunt: quædam non hærentia ibi, in quancunque partem faucium, siue in dextram, inquam siue in sinistram, ferrentur, colligebantur in sinistra, & in liene dolorem faciebant, non decretoriè, quia eo abscessu non soluebatur malum, sed procedebat acerbius, vt in Lycia contigisse legimus. Nam vt euacuatio agi potest decretoriè (vt cum tempestiuè venit, & qua oportet, & soluit, aut subleuat morbum) aut symptomatice (vt cum non confert) ita etiam abscessus. Ergo in liene fieri potest dolor, & tumor, per abscessum decretorie, soluiturque ita aut subleuatur morbus prior: aut non decretoriè; velut cum febri quæ cæperat, mox succedit inflammatio lienis, non minuens, sed augens febrem. Porrò cum tumor lienis febrem facit, nihil minus est ille tumor, quam decretorius, non est ipse præcipuus morbus: tamen cum aliquando ex febre prægressa fit tumor, reijcientibus venis sua excrementa in illam vnicam partem, & febris prior soluitur, decretorie fit tumor. Illis verò de quibus loquitur Hippo non ita est factus, sed intempestiue, & augens magis periculum, quam minuens.

25 *Hieroni iudicatio facta est decima quinta die.*

Tam rarum est iudicationem decima quinta die fieri, vt cum occurrebat, velut notatu dignissimum, scripto ab Hipp. mandaretur. Velut nunc Hieroni dicit accidisse, & 4 huius operis, fœminæ cuidam in Bulagoræ villa. Causa autem qua per pauci hoc die iudicantur est, quia illi maximè iudicari possent, in quibus morbi mouerentur diebus imparibus, sed & in illis quatuor decimus, qui inter tredecimum & quindecimum positus est, arripit iudicationem, fere semper. Proinde lib. 1. huius operis

nume-

numerans dies quibus iudicari solent, qui mouentur per impares, dictos duos omisit, quasi raro iudicantes, ob dictam causam.

26 *Coi sorori hepar elatum est splenico modo. Mortua est secunda die.*

Ingens hepatis inflammatio fuit hæc quæ secũda die interfecit sororẽ Coi. Si enim fuisset scirrhosus tumor, quali solet lien intumescere, nõ potuisset tam breui interimere. Quare quod dicit splenico modo elatum esse, ad magnitudinem tumoris pertinet. Nimirũ solet lien tumescere adeo, vt in dextram partem videatur aliquando tendi, vt Lyciæ accidisse super narrauerat. Nunc explicans inflammationis magnitudinem dicit, intumuisse splenico modo, id est, in tantam molem elatum esse, in quantam lien solet. Sed quãtumuis inflammatio fuerit magna, mirum est occidisse mulierem secunda die, cum Galenus dicat, primum & secundum diem decretorios non esse, atque velit, cũ in prognostico dicit Hippocrates deterrimas febres interimere quarta die aut citius, intelligi, quarta aut tertia. Tamen simile est hoc ei quod de angina diximus in commentario prognostici, nimirum angina, quantumuis acuta sit, non potest ante diem tertium solui, tamen potest secundo atque etiã primo strangulare. Nam strangulatio fit crescente tumore, qui, vt contigerit esse impetum fluxionis, crescet, solutio verò morbi, non nisi depulsa materia a natura, quas depulsiones non potest natura nisi decretoriis diebus perfectè facere. Ita etiam tumor hepatis potuit tantopere crescere, vt compressione septi transuersi, & compassione cerebri, secunda die interfecerit, tamen solui non potuisset ante diem aliquem decretorium.

27 *Bion simul copiosè mingebat sine sedimento, & sanguis de sinistra nare fluebat. Erat enim splen in giberum elatus & durus, & sursum latus. Superstes fuit. Recidiua.*

Hanc quoque fuisse inflammationem lienis existimo. Nam

Nam in aliis eius viſceris tumoribus, neque expectãtur iudicationes, neque recidiuæ. Quod autem liberatus ſit Bion ab ea inflammatione, fluxu ſanguinis de nare ſiniſtra, non mirum. Nam ea eſt ei morbo maximè accommodata euacuatio, & maximè ſecundum rectitudinem procedens. Tamen quod fluxu multæ vrinæ, mirum fortaſſe videatur alicui, qui legerit apud Gal. 13. meth. nullam huic viſceri ex purgando patere per renes viam. Tamen noſſe oportet, & ſi manifeſta via à liene ad renes non ſit, niſi per multos anfractus, eſſe tamen haud dubie, naturæ vias notas, per quas poſſint ſucci ablcedere. Nam Hipp. dicitur, omnia conſpirabilia & cõfluxibilia, & alibi, natura inuenit ſibi vias. Itaque expurgari poſſe lienem per vrinam conſtat, per vias occultas, & ſi id frequens, non ſit, quod nullæ ſint manifeſtæ. Tamen videtur Hipp. docere non hoc ſolum exemplo: ſed alibi etiam, ſequutus communes obſeruationes, poſſe expurgari ita lienem, quin etiam & ſolere. Itaque videtur Galeno repugnare. Nam libello de paſſionibus, ſeu affectionibus (quamquam eum librum Polibij eſſe Galenus putat, non eſt aſpernendus) docens rationem curandi ſpleniticos, poſt alia quædam, ſuadet vti diureticis medicamẽtis. Quæ (inquit) mollire ſplenem, ſcriptum eſt. Si igitur diuretica mollientia ſplenem ſunt, non mirum, neque ſane rarum, mictione copioſa craſſæ & perturbatæ vrinæ ſolui lienis tumorem. Quin & Gal. ipſe in curatione quartanæ iubet vti diureticis, & ſi ea febris cum affectione lienis plerumque fit. Animaduertendum eſt poſſe partem aliquam malè affectam iuuari, per ſe, euacuata materia propria morbi, aut ex accidẽti, expurgato toto corpore. Prodeſt enim tantopere in partium morbis totius vacuatio, vt ſæpe ſola ea ſit ſatis ad perfectam curationem, quin ad medicameta localia procedere opus ſit. Ita ergo vſus diureticorũ mollire poteſt lienem, non quidem per ſe, ſed quod deriuata craſſiori parte ſanguinis, quæ ſplenis duritiem fouebat, ad vrinæ vi eas, ille molleſcat. Itaque mictio copioſa, affectionis lienis, raro eſſe poſſit vacuatio propria, deriuatio tamẽ eſſe poſſit, ſitque non raro, in iis: quibus, biliosi cum ſint, bilis vſtione, craſſa in liene colliguntur. Nam in illis cauſa antecedens mali, eſt bilis flaua, quæ ob tenuitatem facile mingitur. In pituitoſis & melancholicis, non ita fiet, quia

neque

neque proxima, neque antecedens causa, purgari per vrinam facile possit. Quartanam eodem modo curant diuretica, expurgatis scilicet totis, aut maximis venis & arteriis, per eam viam. Ita ergo Bion liberatus est ex lienis inflammatione, mingens copiosè, & sine sedimento, hoc est crassum & perturbatum, atque ob perturbationem non residens. Sed non potuit tam perfectè hen illa deriuatione perpurgari, vt non redierit morbus, minor tamē, & ex quo superstes manſit. Hæc verò intellige dicta de communis formationis hominibus. Nam raris quibusdam, quibus à vena cauа via quædam fertur in mesenterium, facile potest lien purgari per vrinam, recurrentibus succis à mesenterio, per cauam, in vrinæ vias.

28 *ERant autem anginosorum passiones huiusmodi. Cervicis vertebræ intro vergebant, quibusdam plus quibusdam minus. Exterios cauum habens cervix, atque dolebat ea parte tacta. Erat autem & cuidam infra os quod dens vocatur, cui non similiter acutum est. Est autem & quibusdam valde conspicuum maiori peripheria, si quidē cum dente vocato fauces sint, non inflammatæ, sed iacentes. Partes sub buccis tumebant, non inflammatarū modo, neque glandulæ alicui tumuerunt: sed secundum naturam. Et linguam non facile conuertebant: sed maior ipsis esse videbatur, & prominentior, & venæ sub lingua conspicuæ sorbere non poterant, aut valde difficulter: sed in nares effugiebat, si valde conarentur, & per nares loquebantur. Spiritus autem his non valde sublimis. Quibusdā autem venæ in temporibus, & in capite, & in cervice elatæ. Tamen parum quiddam horum quibusdam iratis tempora calida, etsi alioqui non febricitabant. Non suffocabantur plurimi, nisi deglutire cuperent, aut saliuam, aut aliud aliquid, neque oculi intus desidebant. Quibus tumor in rectum, neque in alteram partem vergens, hi neque paraplectici fiebant. Cæterùm si quem piam perüsse viderim, in memoriam reuocabo, quos autem nunc noui, super-*

stites

stites manserunt. Erant autem quædam celerrimè alleuãtia, plurima autem etiam in quadraginta dies perueniebant. Hoc autem plurimi etiam sine febre: multi autem & in valde longum tempus habentes partem aliquã tumoris, & deglutitio & vox significabant. Columellæ quoque eliquatæ significationem quandam præbebant, nihil mali habere apparentes. Quibus autem in alterutram partẽ inclinabat malum: in ea parte vnde vertebræ inclinabant, resoluebantur, & versus alteram trahebantur. Erant autem hæc in facie apparentia maximè, & ore, & interspecto secundum gargareonem. Quinetiam inferiores buccæ pro ratione mutabantur. Paraplexiæ autem non per totũ corpus fiebant, vt ex alijs, sed vsque ad manũ, à parte quæ erat sub angina. Atque hi cocta spuentes rauci erãt. Quibus autem in rectum, etiam spuebant. Quibus autem cum febre, hi multo magis & difficulter spirantes, & fundebant saliuam, & venæ his magis attollebantur. Et pedes omnium frigidissimi. Horum autem maxime hi erecti stare non poterant, & quidam non statim mortui sunt. Quos autem ego noui omnes perierunt.

Hactenus singulares historias narrauit, hũc communem quendam morbum describit, qui quadam tempestate multos inuasit. Explicata autem est hæc narratio Gal. 4. li. de locis patientibus cap. 5. & mihi in scholiis. Quare minus nunc opus sit sermonem multum producere. Multi periculum suffocationis incurrerunt ob luxationem vertebrarum cernicis, quibusdã luxatis in rectum, id est in nullũ laterũ, sed intro, quibusdã in latus: rursum quibusdam cum febre, quibusdam sine febre. Fiebat verò ob hæc non exigua differentia passionũ & accidentiũ. Atqui omnia hęc quibusdã accidebant acutiora, quibusdam tardiora, ob causæ speciẽ; quibusdam etiã maligniora, quibusdam mitiora. Atque ita erat magna differentia magnitudinis symptomatũ proprio rum, & superuenientium: quorum, mala fere sunt, strangulatio & si deglutire nõ tentarẽt, respiratio sublimis, tumor

venarum

venarum in ceruice, fronte, & temporibus, & sub lingua, & calor in temporibus, & effusio multa saliuæ, refrigeratio extremorum: bona verò, contraria. Vocat Hip. hoc malam, passionem anginosam seu anginam, ob symptoma, qa præfocabat. Omnem enim strangulationem per passionem aliquam ceruicis accidentem, vocabat anginam Hipp. non tantum eam quæ inflammatione eo loco oborta fieret, vt posteri: ac multo minus distinguebat cynanchas & synanchas. Non enim profecto inflammatio his vertebras luxabat, sed tubercula eruda in ligamentis ossium facta, vt & gibberum patientibus ex morbis, aut lente contractum, fieri solet. Nam & in illis solet fieri introspinæ curuitas cum repanditate, aut extra cum gibbero, aut in alterum latus, cum obstipitate. Fuisse autem tubercula, constat, quia non videtur quæ alia causa potuerit vertebras suis locis euellere: deinde, & quia soluebantur concoctione, & ex creatione concoctorum, quod quidem, si sine his essent laxatę vertebræ, fieri non poterat. Quæ enim esset materia cōcoctioni apta. Erant (inquit) anginosorum passiones huiusmodi. Ceruicis vertebræ intro vergebant, quibusdam plus, quibusdam minus, exterius cauum habens ceruix (qua scilicet recesserant vertebræ) atque dolebat ea parte tacta. Erāt enim diuulsæ partes, ac proinde dolentes. Erat autem & cuidam ossi, infra id os quod dens vocatur, ideſt, infra secundam vertebram. Nam hæc ob figuram vocatur dens. Itaque dicit in quibusdam fuisse luxationem in tertia vertebra, innuens scilicet multis alijs fuisse in secunda. Addit, quod non similiter acutum est, intelligendum verò non os (nam secunda vertebra acutius os est, alijs omnibus) sed malum, non enim tam graue est luxari tertiam, quam secūdam: quia secunda & prima præstant motum proprium capiti, tertia solis buccis. Accedit quòd secundæ luxatio obturare magis potest spiritus viam. Itaque malū minus acutum est luxari tertiam, quam secundam vertebram. Quanquam quibusdam simul cum tertia luxabatur secunda, & illis erat malum satis conspicuum, maiori peripheria externæ excauationis. Hoc est quod dicit, est autem quibusdam valde conspicuum maiori peripheria, quibus scilicet luxata tertia simul cum vocato dente, quibus erant fauces, ideſt partes oris inter laryngem & gulam, non inflam-

matæ

matæ (non enim inflammatione tenebantur) sed iacentes, ideſt, afflictæ & compreſſæ. Metaphoricæ enim iacentia dicuntur quæ male habent. Pars dictionis huius quæ hactenus enarrata est, occurrit mille modis ſcripta, & in Hippocratis græcis codicibus, & in eo quem ſecutus Galenus eſt, & mille etiam modis donata latinitate, interpretibus in multos ac varios ſenſus euntibus. Tamen quia eam lectionum differentiam loco citato, ex operæ de locis male affectis expoſui, nunc ſatis ſit ſimpliciter dixiſſe, quod eſt maximè conſentaneum. Addamus reliqua. Partes ſub buccis, ideſt, internæ oris partes, tumebant, non inflammatarum modo, ſed vt pulſæ loco à luxatis oſsibus, neque glandulæ, externæ ſcilicet & quæ in ceruice (nam parythmia cum partibus ſub buccis intelliguntur) aliqui tumuerunt, ideſt, nullus tumor videbatur in collo aut ceruice, ſed glãdulæ illæ habuerunt ſecundum naturam. Et linguam non facile conuertebant, ſed maior ipſis eſſe videbatur, & prominentior, & venæ ſub lingua conſpicuæ. Sorbere non poterant, aut valde difficulter, ſed in nares effugiebat, ſi valde conarentur, & per nares loquebantur. Hæc omnia ſtrangulationis ſymptomata ſunt. Ita enim fieri ſolent, omnibus, quibus ceruix comprimitur, & ſpiritus via quacunque cauſa obturatur. Spiritus his non valde ſublimis. Dicitur ſublimis ſpiritus, non vt quidam falſo putant, qui trahitur recta ceruice, ſed per quem ſublimia reſpirationis inſtrumenta mouentur, muſculi ſcilicet venientes a ceruice ſimul cum clauiculis. Hic in ſumma neceſsitate fit, & viarum obſtructione, aut animalis facultatis debilitate. Quibuſdam autem venæ in temporibus, & ceruice, & capite elatæ, ob multitudinem ſanguinis, qui accurrens ad caput hæc, & tubercula ſimul in ligamentis oſsium, fecit, aut poſt factam luxationem, per præfocationis anguſtiam conuocatus eſt. De horum ſymptomatum malitia maiori aut minori, ita ſcriptum eſt. 6. Epid. 7. parte: Qui ſolum deglutire non poterant, his valde mites & toleratu faciles erant: qui verò etiam inſuper obſcurè loquebantur, his moleſtiores ac diuturniores. Quibus verò etiam venæ circa tempora & ceruicem attollebantur: his aliquantum malè erant. Peſsimus verò iis quibus ſpiritus ſublimis coeleuabatur. Hæc Hippocrates, ex quibus

bus facile intelliges, eorum quæ accidisse hac tempestate anginosis narrat, quæ augeant, & quæ minuant periculum. Addit parum quiddam horum quibusdam iratis, tempora calida & si alioqui non febricitarent. Illud iratis Græcè παλιγγοτάτισιν vt in scholiis quarti de locis patientibus monuimus, per metaphoram dicitur de ipsis malis. Id est, malis cum viderentur facta mitiora redeuntibus, & factis malignioribus non suffocabantur (inquit) plurimi, nisi deglutire cuperent, aut saliuam, aut aliud aliquid (hoc leuis suffocationis esse dictum est antea) neque oculi intus desidebant, sed aut manebant secundum naturam, aut nonnihil erumpebant. Atqui secundum naturam manere esset optimum, quia neque suffocationem, neque contractionē partium, quæ in extrema debilitate fieri solet, significaret, tamen leuius esset in hoc affectu tumere exertos, quod familiare est suffocationi, quàm contractos esse, quod est à suffocatione alienissimum. Hactenus narrauit quæ in commune acciderunt anginosis non omnino grauiter affectis: sed sine febre, siue in rectum siue in alterum latus luxatæ vertebræ inclinarent. Deinde narrare incipit, seorsum quæ iis, quibus in rectum, id est, in anteriorem partem, non in latus aliquod, luxatio est facta, & quæ quibus in latus: sed vtrisque quidem sine febre: postremò, in calce dictionis, narrabit quæ febricitantibus euenerunt, qui fere omnes mortui sunt, cum eorum qui sine febre laborarunt vix vllus sit mortuus. Sed redeamus ad Hippocratē. Quibus tumor, inquit, in rectum, neque alteram partem vergens, hi neque paraplectici fiebant (id est nulla parte resoluebantur) omnes tamen quorum Hippocrates meminerat, liberati sunt. Merito quidem nam lethalia signa, quorum in hoc morbo magna vis est, non admodū his accidebant. Neque tamen omnes liberabantur citò: sed quidam celerrime: quidam autem non ante quadraginta dies, qui finis est morborū neque acutorum simpliciter neque iam longorum. Hoc autē plurimi habebant etiam sine febre (certè hactenus de iis qui sine febre ita affecti erant loquitur, de febricitantibus postea loquitur) multis autem etiam cronicus fuit hic morbus, & in lōgum tempus, in annum fortasse integrum, productus est, & habuerunt partem aliquam tumoris (tumoris illius quem impulsa vertebra faciebat) in ore (nam nullus

alius

alius tumor apparebat) & deglutio difficilis,& vox gracilis,vt per angustam fistulam significabant perseuerantiam affectionis. Et columellæ liquatæ, hoc est extenuatæ & factæ graciles, quales in extremo mali fieri solent,iis qui fluxione partium oris laborant, siccatæ, quantum suspicor, calore aeris per angustum expirati, significationem quandam præbebant mali nondum soluti, & si nihil mali habere videbantur, id est, & si neque inflammationem, neque vlcus,neque aliud quippiam tale habere videbantur. Quibus autem in alterutram partem inclinabat malum, in ea parte vnde vertebræ inclinabant, resoluebantur, & versus alteram trahebantur. Erant autem hæc in facie apparentia maximè & ore, & inter septo secundum gargareonem: id est,& gargareone:quinetiam inferiores buccæ, id est, quæ inferiorem mandibulam vestiunt,pro ratione mutabantur, id est ab ea parte in quam inclinabant vertebræ contorque bantur in contrariam. Paraplexiæ autem, id est,lateris resolutiones,non per totum corpus fiebant,vt ex aliis passionibus. Solent,ex affectionibus scilicet cerebri, vt paraplexiæ quæ ex apoplexiis solent superesse, atque etiam nonnunquam vt ego existimo ex epilepsiis, sed vsque ad manum, à parte quæ erat sub angina, id est a parte quæ erat sub luxatione eo latere in quod inclinabant luxatæ vertebræ. Sed vt hæc omnia quæ de resolutione dicit,non,sine causa euenerint,vtque his acciderint, illis non,& his partibus non illis,& hoc modo, facile intelliget, qui quæ diximus 4.de locis affectis oblitus non sit. Nimirum curuitas spinæ fieri potest angulata, vt cum vertebra proxima à proxima decedit, ita vt angulus ex ambabus fiat: aut arcuata, vt cum multæ incuruantur singulis à vicinis paulatim recedentibus. Vtrumuis horum fieri potest introrsum,aut extrorsum, aut ad latera:porrò horum quodcumque,in ceruice,aut dorso,aut lumbis.Præterea,partes contorqueri possunt, resolutione,aut conuulsione. Per resolutionem laxatur pars malè affecta, ac proinde ea trahitur in contrariam:per conuulsionem,pars affecta contrahitur,& proinde trahit contrariam. Porrò ob læsionem spinæ illæ partes corporis resoluuntur aut conuelluntur, quæ ex ea parte qua spina læditur, accipiunt neruos. Luxatio spinæ angulata,si magna sit,& magnum angulum facit,in quam-

cumque partem fiat, comprimit, aut mediam secat spinæ medullam, quare omnes infra positæ corporis partes sensum amittunt & motum, non tantum eæ partes quæ è regione læsionis sunt, & quæ neruos ab ea spinæ parte, qua læsio contingit, accipiunt. Non enim solum læsio contingit secúdum ipsas neruorum radices, sed secundum medullam. Si autem læsio arquata fit, seruatur incolumis medulla, quia ipsa quoque incuruatur sensim nullibi compressa. Potest tamen lædere neruorũ radices, ad latus aliquod facta, quia cum nerui oriantur à lateribus spinæ, ex foraminibus, quæ commissura superiorum cum inferioribus vertebris constant, vertebris à vertebris recedentibus, distrahuntur neruorum inde orientium fibræ in ipsa radice: atque etsi quã maximè arcuata læsio sit nerui in eam partem, in quã spina inclinat, laxitatem facit, laxitas verò neruorum affert partibus resolutionem: in contraria verò parte, à qua spina refugit, facit contractionem, & contractio conuulsionem. Tamen hæc mala non in toto corpore quod infra læsionẽ est, sentiuntur: sed solum in partibus quæ inde neruos accipiunt. Atque hoc euenit magis & apertiùs in partibus superioribus spinæ, quam in inferioribus, quia in superioribus pertinet foramen æque ad ambas vertebras, superiorem & inferiorem, quanto autem pars spinæ est inferior, tantò foramen magis pertinet ad superiorem. Quanto autem magis æquales partes tribuunt ambæ foraminibus, tãto quod inde prodit magis distrahere possunt distractæ. Maximè autem conspicua est flexura partium, quæ, quibusdam resolutis, & contrariis conuulsis fit, in facie. Quippe in qua, cum non fiant gemini artus, vt brachia, aut crura, necesse est à conuulsis laxatas trahi, & laxatas in non laxatas abire, velut loris equorum ab altera parte laxatis aut contractis, capita equorum torquentur. Merito ergo luxatio in rectum nullam resolutionem fecit. Ea verò quæ in obliquum, fecit partes, ab ea parte in quam fiebat spinæ flexura, torqueri in contrariam. Apparebat verò in facie solum, & vsque ad manus, quia illæ partes sunt quas solas attingunt nerui ex ceruice. Sed cur non etiam sentiebatur resolutio septi transuersi: quod quidem ex ceruice accipit neruos, etiam antequam manus. Certè nerui qui ex quarta & quinta vertebris veniunt, antequam attingant septum

commit-

committuntur cum neruis ex sexta coniugatione cerebri. Non potuerunt ergo læsione spinę toti lædi. Atqui fortasse quod, ob alterius partis neruorum læsionem, difficultatis respirationi allatum est, ánguſtiæ laryngis imputabatur. Sed redeamus ad narrationem. Vtrosque, & eos quibus in rectum & in obliquum luxatio erat, spuisse cocta, & fuisse raucos dicit. Non immerito, raucitatem enim facit in laryngе imbibitus humor, nisi autem concocta & dissipata essent tubercula, non essent illi liberati. Sunt autem liberati ferè omnes quos hactenus narrauit. Velut quos in fine dictionis narrat, mortui sunt omnes: qui scilicet cum febre magna & perpetua id mali passi sunt. Nam & in aphorismo dicitur, ei qui à febre tenetur, si collum repente peruertitur, & vix potest deuorare nullo tumore apparente in faucibus, lethale. Neque mirum Nam febris magna, & repente facta vertebrarum luxatio significat in his inflammationé esse, quod in prioribus tubercula crudiora: quod verò nullus tumor apparet, significat interius propè ipsissimam spiritus viam esse. Quo pacto autem non intereat homo simul aucto plurimum vsu ob febrem, & constricta via ob inflammationem? Maximè autem si non solum interna inflammatio sit, sed ea etiam maxima, quod quæ apparebant in ægrotis symptomata, indicabant. Nimirum hi cum febre multo magis & difficulter spirabant, & fundebant saliuam inter loquendum, & venæ his magis attollebantur, & pedes frigidissimi. Horum autem maximè hi erecti stare non poterant, quia cum conabantur erigere ceruicem, dolebant ob inflammationem. Multi cito moriebantur, quidam non statim, quos autem (inquit) ego noui, omnes mortui sunt.

Sectio tertia.

IN *Perinthum circa solstitium æstiuum venimus, fuerat autem facta hyems clementi cœlo, australina. Ver autem & æstas valde sine aquis vsque ad occasum vergiliarum. Si enim aliquid factum fuerat, erat vt ros. Et Etesiæ non admodum flauerunt, & qui flabant sparsim.*

Torvs hic annus fuit calidus & siccus. Calidus quidē quia frigus hyemis cohibuit auster, & calorem æstatis parum emendauerunt Etesiæ. Humidus autem, quia toto illo anno ab initio hyemis vsque ad initium alterius hyemis, quam occasus vergiliarum inchoauit, perpaucæ & exiguæ pluuiæ fuerunt. Nam hyems tota fuit clementi cœlo serena & sine pluuiis, reliquum valde sine aquis: atque si quid pluuiæ fiebat erat non largus imber, sed velut cadēs ros. Solus auster potuit emendare siccitatem hyemis. Sed humiditas austrina sine pluuiis, minor est quam pro naturali hyemis humiditate. Quare ea etiam anni pars ficca fuit.

2 A *Æstate causi populariter graßati sunt multi. Erant autem sine vomitu, & ventres turbati tenuibus, aquosis, non biliosis, cum multa spuma. Habebant autem aliquando hypostha sim reposita, ex quibus sane quod sub dio reponebatur simile erat. Excretiones similes specie semper, malum. In his multi comatosi erant, & delirantes, hi autem ex somnis tales fiebant. Cum enim expergiscerentur, intelligebant omnia. Spiritus sublimes, non quidem valde. Vrina tenues plurimis, & modicæ, alioqui non decolores.*

Considera hic narrationem intempestiuæ aeris tēperiei cæpisse ab initio hyemis quæ antecessit, narrationem verò morborum ab initio sequentis æstatis hoc est ab ortu vergiliarum qui circa finem aprilis contingit, inchoare. Non enim fiunt morbi populares quales illa dies petit: sed quales ea corporis dispositio quā antegressa tēpestas reliquit. Itaque necessario aeris mutationes incipiunt multo antea, quam morborum ea species quæ speciē tēpestatis referat, incipiat esse cōmunis. Fuerit ergo is morbus qui ab initio æstatis grassari cœpit, qualē tēperies hyemis & veris nata fuerat facere. Fuerat autem hyems calida austrina, talis verò solet multā pituitā salsam generare. Hyems enim pituitā semper facit magis quam aliam speciem, calida autem calidam, qualis salsa est. Fuerint ergo causi ex salsa pituita. Nam præterquam quòd quæ dicta sunt de causo id indicant,

cant, symptomata ét quæ adfuerunt, multo magis id declarant, fuerunt. n. sine vomitu. At verò Hippo. 1. de morbis, describens causam ex bile dicit, plærunque verò in primis
» diebus vomitur, aut quatuor aut quinque. Nimirum bilis efferri in superiora nata est, ac proinde vomi, pituita verò salsa quæ per venas putruit magis repit deorsum in intestina. Ventres erant turbati tenuibus aquosis non biliosis & spumosis. At verò lib. de ratione victus in acutis dicit in causo ex bile, fieri liquidas & palidas, biliosas scilicet ex tenui bile: his autem factæ sunt tenues & aquosæ, quia ob pluuiæ defectum venæ totius corporis aquam multam ex ventre traxerant, vt arbores quibus desuper ros aut pluuia non incidit largiori irrigatione indigent a radicibus. Distributa verò aqua & admista cum putrescente pituita, salita est, quæ iam tunc redundans ad vêtrem inclinauit. Spumosa vere fecerat auster. Is enim ventus quia crassus & laxans, flatu replet corpora, qui cum aquea substantia mistus spumam parit. Quod autem pro vomitu deiectiones acciderunt, salsi causi admodum est. Nam loco citato ex lib. de ratione dictus in acutis primam notam talis causi
» scribens dixit; Aluus subit, itaque deiectiones factæ sunt
» liquidæ, non totæ per totas aquæ, sed partim ex aqua salsa, partim ex pituita. Proinde repositæ, cum aliquando reponebantur & repositæ seruabantur hypostasim habebât.
» resident enim crassum sub tenui. Ex quibus quod subdio
» reponebatur simile erat. Illud subdio reponi nihil nobis nunc significat, neque. n. alterationem aliquam quam aer in deiectionibus faceret, sed narrat rem hanc vt agi solet. Solent. n alui excrementa noctu quotidie extra domũ deportari, & in sterquilinia proijci, illa illo in loco dicit similem speciem multum tempus retinuisse. Vbi in primis admirari oportet Hipp. hominis quidem suo tpe nobilissimi, & philosophi summi diligentiã in curandis ægrotis, q non tm recens factas deiectiones domi cõtemplabatur in pelui, sed sæpe ét hesternas in sterquilinijs requirebat, nihil cẽsens indecens, neq; indignum, qđ ex officio pro tuenda hominis vita agatur. Sed quid significabat illa eiusdẽ formæ in deiectionibus perseuerantia? malum certè Nam excretiones (inquit) similes specie semper ideſt multum tps perseuerantes sui similes, malum. Causam Hipp. non dicit,

ea verò est hæc. Quocunque morbi tempore excrementa sine mutatione insigni diu durent, significatur morbi longitudo. Nam distinctio temporum morbi agnoscitur præcipuè mutationibus excrementorum in concoctione aut contrario, si autem idem tempus, quodcunque illud sit, producitur, totum morbum produci constat, quia tota cõstitutio morbi constat temporibus vniuersalibus, & eorum proportio quædam est. Si verò post multas mutationes in vnam speciem incidunt excrementa, & eam diu retinent, iam id corruptionis & mortis signum est. Quod Hipp. ipse docuerat proxima sectione dicens, fines in meratiora putrefactionem significant. Id itaque mali in his morbis fuit quod excrementa parum mutabantur. Illud etiam erat malum in multis, quod comatosi erant ob vapores pituitæ putrescentis qui in caput vi febris efferebantur, hoc verò morbi & causæ speciem non nihil referebat, illud verò erat grauius delirare ex somno. Nam in aphoris. scriptum est, vbi somnus laborem facit mortale, si iuuat non mortale: ac rursum vbi somnus delirium sedat, bonum. Ergo per insinuationem dicitur si somnus delirium facit mortale. In his verò constabat ex somno esse delirium, cum enim expergiscerentur, intelligebant omnia, idest cum aliquantulum experrecti sine somno continerentur. Non enim delirarent dormientes sed recens excitati, redirent verò ad mentem paulo post. Erat etiam his spiritus sublimis, ideſt qui superno thorace trahebatur, quia ardente febre tenebantur, non tamen admodum, neque sane immeritò. nam admodum sublimis spiritus valde lethale est. ex his verò febribus nulli narrantur mortui. Vrinæ his erant tenues & non decolores, sed ruffæ fortasse, quod in prognostico dicitur crudam affectionem significat, minus verò quam si etiam essent albæ & tenues, vt hoc exemplo constet posse esse vrinam boni coloris sine bona substantia. Modicæ etiam fuerunt his vrinæ, quia erant alui turbatæ tenuibus & aquosis. Vt ergo copiosa mictio exiguam deiectionem facit, ita copiosa deiectio, maximè aquosa, facit exiguam mictionem.

3 *Sanguinis fluxiones è naribus non fiebant nisi paucis, neque parotides erumpebant, de quibus postea scribam*

scribam: neque splenes attollebantur, neque dextrum hypochondrium, neque doloroſum valde, neque intentum fortiter. Significabat autem aliquid & maxime. Iudicabantur omnia frequenter circa decimam quartam, pauca cum ſudore, pauca cum rigore: & admodum paucis recidiuæ fiebant. Sub roribus autem æſtate fientibus, apparuit ſudor in febricitantibus. & quidam ſudores ſtatim a principio fiebant, non tamen maligno modo: & quibuſdam ſub hoc tempus iudicationes cum ſudore fiebant. Superueniebant autem in æſtiuis febribus circa ſeptimam, octauam, & nonam, aſperitates in cute miliaceæ, culicum morſibus maximè ſimiles, non admodum pruriginoſæ; hæ perſiſtebant vſque ad iudicationem. Nulli autem viro noui hæc floruiſſe. Mulier autem nulla mortua eſt, cui hæc accidiſſent. Auditu erant graui, & comatoſæ. Prius autem non valde erant comatoſæ quibus futuræ erant.

NARRAT Hippo. iudicationes quæ non accidebant & quæ accidebant ægrotis illa tempeſtate, iudicationes verò quæ cum excretione, & quæ ſine excretione per ſolos abſceſſus, & quæ tempeſtiuè & quæ intempeſtiuè. Sed quorſum quæ non accidebant, aut cur non perſequitur omnia quæ non acciderunt? Non enim dicit, non fuiſſe copioſam excreationem, neque fluxiſſe pus ex aure. Certè vanum eſſet narrare, quæ non acciderunt niſi quòd accidere ſoleant talibus morbis aut veriſimile eſſet, tunc temporis affutura, atque ipſum non ſuperuenire, ſignificationem aliquam præſtaret notatu dignam. Sanguinis fluxiones ex naribus in ardentibus febribus frequentes ſunt, elatis ſurſum ſuccis præ feruore: atque in quibus ob aliquam cãm nõ poteſt ſatis erumpere, fieri ſolent parotides. In his verò neutrum horum fiebat, fortaſſe quia ſucci pituitoſi cum eſſent non efferebantur ſed deorſum repebant. Sed cur narrat ſplenes non attolli neque dextrum hypochondriũ fuiſſe doloroſum admodum, neq; intentum fortiter? An quia vt

dictum Hippo. est in prognostico debent in febribus acutis considerari semper hypochondria, vt quæ magnam significationem præstare possunt boni aut mali. Quandoquidem ergo Hipp. narrat modum quo hypochondria habuerunt, constat illum id perquirendi habuisse curam, habendamq; proinde nobis in omnibus acutis morbis. Nam vt dī in prognostico, Hypochondriorum optimum, quod sine dolore est, & molle & æquale dextris & sinistris partibus: inflammatum aūt & dolens, vel intentū, vel inæqualiter affectum dextris partibus ad sinistras, hæc oīa obseruare oportet. Nam tumor in hypochondrijs durus & dolens pessimus quidem si in toto est hypochondrio: si verò sit in altera parte, minus periculosus est in sinistra. Hoc ergo bonum erat in his ægrotis non atolli neq; intenta fuisse hypochondria multum, significationem tñ (inquit) quandam præstabant. Idest non nihil nihilominus erant affecta. Et pleraq; iudicabantur circa decimam quartam, qa erant acuti morbi. Tales verò vt in aphorismo dī, quatuor decim diebus iudicantur, pauca ēt cum rigore, quāquàm hæ duæ iudicationum species familiares sunt febribus ardētibus. Nam ita dicitur in aphorismo, In febre ardente rigore superueniente, solutio, & in prognostico, Sudores optimi sunt in omnibus acutis morbis, qui in diebus decretorijs fiunt & febrem perfecte submouent. His verò ægrotis nō contigerunt hæ iudicationes, nisi paucis, nimirum rigores affuerunt, quia morbi pituitosi, magis quàm bilioſi erant, sudores verò, quia tempestas sicca. Nā sub roribus æstate fientibus apparuit sudor in febricitantibus, vt ēt in initio sectionis primæ huius libri, narrans tempestātem, q in Cra none dixit, in his si minutæ imbris guttæ deciderint, magis sudatoriæ fiunt ab initio. Ita hic quoque dicit apparuisse sudorem in febricitantibus sub roribus fientibus, i. cum pluebat velut narrauerat, & quidam sudores statim ab initio fiebant ante tps iudicationis, quia non fiebant ob internam cām, natura iam tentante materiæ expulsionē, sed ob externam quæ corpora humectabat: tñ & si ab initio illi sudores fierent, non maligno modo fiebant, i. non manebant difficiliora iudicatu quàm aliter, vt in historia Cra nonis dicebat, sed fiebant non maligno modo, quia etsi essent signa mala vt certè oēs symptomaticæ euacuationes,

nes, non tamen lædebant, sed iuuabant fortasse partem alij quam materiæ facientes euacuari. Neque quidem oēs sudores erant ab initio, sed quibusdam sub hoc tps iudicationes cum sudore fiebant, quibus. f. accidebat concoctos iā esse succos cum incipiebat pluere. Vna quædam insignis abscessus species superuenit horum plurimis in æstiuis febribus circa septimam, octauam, & nonam, asperitates scilicet in cute milij granis similes, culicum morsibus maximè similes, non admodum pruriginosæ. Hæ, vt ex hac descriptione & accidentibus, quæ mox dicit, constat, erant illæ maculæ quæ Hispanis nouato nomine vocantur tabardillo. Sunt. n. maculæ quædam per cutem erumpentes in febribus ardentibus symptomaticè, ob feruorem & malignā corruptionem succorum. Superioribus annis fuit malum hoc in Hispania frequens. Malum alioqui rarissimum, vsq; adeo vt tunc temporis primum videretur morbus cum nomine natus. Tunc obseruauimus illis qui eo malo affligun tur fieri hæc quæ narrat Hippocrates symptomata. Nimirum antequam erumpant maculæ, anguntur plurimum & vigilant, ægroti. succo qui interius secernitur, & cuius natura parat expulsionem, lædente viscera: postquam eruperunt & dum erumpunt delirant & comatosi fiunt. Nimirum hoc malum non fit ex sanguine tenui admodum, ille enim non cohibetur cute, quia dissipatur, sed ex crassiusculo malignè putrescente, aut tenui cum crasso admisto, quod etiam non esse admodum pruriginosas eas facit. Cum tenui ergo effertur crassior sanguis in caput, faciuntque vapores putredine mala affecti delirium, crassi coma. Hæ maculæ colore plurimum differunt, indicatque colorum differentia tantam malignitatis morbi differentiam, vt ex nigris aut liuidis, vix vllus euadat, ex rubris pauci admodum intereant. Tales fuerunt in ægrotis huius tempestatis, quandoquidem tam pauci ex his mortui sint, vt nullum Hippocrates viderit. Atqui profecto merito illius anni morbi, etsi magni ac vehementes, fuerunt tamen tam boni iudicij, vt omnes ferè liberarentur, & perpaucis acciderent recidiuæ. Quia etsi fuit annus male temperatus, quod quidem morbos multos & magnos, inclinauit tamen ad siccius, quod securiores & melioris iuditij facere poterat. Quia vt dicitur in aphorismo, Ex anni constitutionibus,

tionibus, in summa siccitates pluuiosis salubriores sunt, & minus lethales. Quod mulieribus solis dicta exanthemata per febres ardentes hac tempestate eruperint, duplicem causam esse puto, & quod ob deteriorem temperiem malignius eis succi putrescerent, & quòd ob densiorem cutem, & debiliorem calorem, minus exhalatione insensili discuterentur.

4 *NOn tamen in totum perseuerabant, sed comatosæ & somnolentæ æstate & vsque ad pleiadum occasum. Deinde autem vigiliæ magis, sed neque omnino sub hac constitutione moriebantur. Ventrem igitur non dabatur, neque ijs quæ gustantur sistere, sed præter rationem putaret aliquis medicationem conferre. Atqui per multa erant quę quibusdam ibant, quod quis in frigore iaceret prostatus vt exulceret quidem frigus. Calefaceret autem hanc speciem ex appositione est potius, & nullam naturæ passionem fieri. In quibus etiam, & qualia signa, & plura, aut pauciora fientia, oscitatio, tussis, sternutatio, pandiculatio, eructatio, flatus, omnia huiusmodi corrumpunt.*

Hoc loco & in græcis codicibus occurrit tanta lectionum uarietas, & in latinis versionibus, vt difficilimũ proinde fuerit intelligere quid Hippocrates velit, &, quod ego sciam, intellegerit nullus. Tamen labor hic susceptus mihi est, & collatis codicibus, inuenta lectio hæc, emendatissima, & apertissima. Febres illæ ardentes & comatosæ, de quibus hucusque locutus est, non durarunt nisi vsque ad occasum pleiadum, qui principio hyemis fit. Ab eo tempore laborauerunt dysenteria curatu difficili, facta ex refrigeratione. Cuius accidentia & causam & curationem hac breui oratione complectitur, simulque communem omnis refrigerationis curationem, & notas insinuat. Non (inquit) in totum, ideſt per totum annum perseuerabant dictæ febres, sed comatosæ & somnolentæ erant æstate & vsque ad pleiadum occasum, deinde autem, ideſt, hyeme, vigiliæ

vigiliæ magis, quia dysenteriæ non permittebant satis dormire. Sed neque omnino, ideſt, sed neque per totum hunc annum moriebantur. Quare neque sub hac constitutione moriebantur vt neque sub superiori: etiam si erant dysenteriæ magnæ, vsque adeo vt non posset venter sisti, neque ijs quæ gustabantur, sed præter rationem putaret aliquis curationem conferre, ideſt, sed omnis curatio quæ conferre solet, præter rationem agi videretur. Hic apertè insinuat Hippocrates sistendi aluum maximam spem collocandam esse in cibis & potibus idoneis & medicamentis ore acceptis. Atqui profecto ego ita puto, siue ad sublimia siue ad humilia intestina malum pertineat. Quanquam detergentium etiam clysterum vsus in hac passione est vtilissimus, astringentium verò esus aut potus. Itaque difficile his sistebatur. Atqui per multa erant quæ quibusdam ibant. Occasio autem ægrotandi erat, quod quis in frigore iaceret prostatus. Itaque maxima ex parte laborabant pauperes, ita vt fit, & qui carentes lectulis decumbebant in frigida humo. Id verò fiebat, vt exulceret quidem frigus ideſt, vtpote quod frigus exulceret. In talibus verò oportet calfacere non repente & multum sed ex appositione potius, ideſt paulatim, vt nulla naturæ passio fiat. Quia si dysentericos etsi præfrigore laborare cæperint, plurimum calfacias, auxeris exulcerationes & fluxiones. Oportet ergo id facere modice & paulatim, vt refrigeratio soluatur tuto, & in omnibus refrigeratis etiam si dysenteria non tententur, eadem ratio curationis tenenda est, quia refrigerati ob cohibitionem calidi effluuij facile incidunt in febres magnas, & internas inflammationes. Ergo in omnibus frigidis passionibus calfaciendum est modicè. His & talibus signis cognosci possunt, qualia in illis esse solent, aut omnia aut quædam plura aut pauciora, vt plus aut minus secundum plures aut pauciores partes. Refrigerati sunt. Hæc sunt oscitatio, tussis, sternutatio, pandiculatio, eructatio, flatus. Omnia enim huiusmodi corrumpunt, ideſt significant refrigerationem. Nam etsi omnis immodica intemperies corruptio est, refrigeratio verò potius, quia vita calore seruatur præcipuè.

5 *QVibus in febribus anxiosis, horridis, rubescunt facies, laboriosè degunt. Dolores oculorum, capitis grauitates, paraplexiæ, & muliebria si apparuerint: maximæ autem quibus primum, sed & virginibus, & mulieribus, quibus ex multo tempore, sed & quibus non quo consuetum est tempore, aut vt oportet, apparent, deinde pallidæ fiunt.*

HIC narrat Hippo. quæ muliebribus accidere solent quòd menstrua non fluant, aut quòd ex multo tempore, id-est rarius quam oporteat, aut quòd non quo consuetum est tempore, sed nunc crebrius nunc rarius, aut nō vt oportet, sed difficilè & parum. Quibusdam enim consueto tempore semper fluit, sed semper minus quam pro corporis indigentia. Ob hæc omnia merito accidunt multa & grauissima mala, quia ea expurgatio menstrua maximè necessaria est corporibus muliebribus, vtpote quæ excrementosa admodum sunt. Ergo ea priuata redundant multis & malignis excrementis, qualia sunt quæ illa euacuatione expelluntur, inciduntque in morbos quibus ob grauitatem & symptomatum horribilium multitudinem Hippo. librum proprium dicauit, qui est de morbis muliebribus. Atqui, quia hæc eadem grauiora multo accidūt virginibus, quippe quibus, quia venere non vtuntur, sanguis minus fluit, & semen etiam (quod est multo grauius) detētum putrescit, seorsum scripsit de morbis virginum. Hicque eandem ob causam dicit, maximè autem quibus primum, ideſt ijs quæ adolescentiam ingrediuntur. Sed & virginibus, ideſt omnibus venerem non expertis, etsi sæpe iam menses fluxerint. Et muliebribus inquit, ideſt, sed & ijs quæ venere vsæ sunt, si non frequenter, & consueto tempore, & vt oportet, apparent. Hic quidem non narrat omnia quæ dicta occasione muliebribus fieri solent (neque enim tam breui possent) sed præcipua quædā. Verum & quæ dicit & quæ omittit facilè intelliget qui legerit dictos libellos. Nā libello de morbis mulierū docet Hipp. nō tātū quas noxas afferre soleat menstruorum difficilis fluxio, sed & quo ordine

dine,& quas primo menſe defecerunt,& ſecundo, tertio, ac deinceps,vſque dum ſit malum incurabile. Inter cætera dicit corripi ſæpe mulieres febribus cum anxietate, ſimulque explicat quid vocet anxietatem. Nam, inquit,anxia erit & alias atque alias ſe ipſam iactabit. Horridas etiam eſſe,ac labore plenas his febres dicit.Nam hęc ſunt illius verba ſuffocatio aliàs atque aliàs in ipſam irruet,& febris aliàs atque aliàs corripiet,& horror,& lumborum dolor.Sed hæc etiam omnia grauiora fieri in virginibus: ſimulque reſolutiones quarundam partium: quæ cum alterius corporis partis ſunt, paraplexiæ dicuntur, libello alio dicit.Iam verò dolores oculorum ad radices,& capitis grauitates fieri vterino morbo detentis,Hippo.dicit,ſed & mulieribus omnibus eſt notiſſimum.Omnia autem hæc fiunt, non tam cum mulier priuata eſt fluxione conſueta,quam eo tempore quo fluunt male,aut quo tentatur ea expulſio,ſed non perficitur:cum ſcilicet, vt dicit Hipp.libello de morbis virginum, ſanguis in vteros confluit velut effluxurus. proinde hic dicit & muliebria ſi apparuerint, ideſt accident hæc cum muliebria apparuerint male, aut cum inſtant. Nam quod hæc euacuatio ceſſet tantum colligitur in corpore cacochymia, tamen cum ſint quieta excrementa melius tranſigunt mulieres, dum autem ſit, aut inſtat, agitatur vitioſus ſanguis miſſus in vterum vndique. cumque non inueniat exitum recurrit ad ſuperiora, & male afficit cor, caput, & inſtrumenta omnia reſpirationis, atque ante etiam quam recurrat effumat agitatus, vnde capitis grauitates, oculorum dolores, rubores faciei, anxietates, ſuffocationes,nonnunquam etiam inſanias facit. Cum igitur (inquit Hippocrates) oſculum exitus non fuerit apertum, ſanguis autem amplius influxerit, tunc ſanguis non habens effluxum præ multitudine reſilit ad cor, & ad ſeptum tranſuerſum. Sed paraplexias quo pacto facit? quemadmodum (inquit Hippocra.) cum aliquo longo tempore deſidente ſanguis ex coxis ac femoribus depreſſus in tibias ac pedes torporem inducit, a torpore autem pedes ad iter faciendum impotentes fiunt, donec ſanguis ad ſeipſum reuertatur. Itaq; reſolutiones in his fiunt,confertim replente partē ſanguine,atq; ita,repen

te,

te, eunte sanguine, soluuntur, vt genus causæ ignorãtibus videantur multa talia miraculosa. Sed quæ dicta sunt, fluente, aut dum tentat natura fluxionem, maximè fiunt. postea verò suppressa fluxione cacochymæ fiunt mulieres, debilitanturque earum facultates naturales, & multas obstructiones contrahunt, deinde pallidæ fiunt.

' *Magnum autem in omnibus quod deinceps, & in quo tempore, & in quibus, præcipuè in febribus valde bilioſis, vniuersim quibus in crura purgatio. Medicamentorum etiam modos scimus, ex quibus fiunt qualia, & quæ. Non enim omnes, sed alij aliter bene disponuntur: & alibi citius aut tardius accipienda manuum tractationibus, velut siccare, aut tundere aut coquere & alia huiusmodi. Mitto plurima quæcunque vnicuique conducunt, & in quibus morbis & quo morbi tempore, ætatem, speciem, victum, quale tempus anni, & quod, & qualiter procedat & huiusmodi.*

Brevissime vt solet hac oratione complexus est multa ad curandi rationem spectantia, quæ medicus scire & facere debet, & quæ considerare vt præstantia indicationem faciendorum. Sunt verò hæc omnia quæ hoc loco simul collegit, sparsim scripta ab Hippocrate in multis alijs. pars prima orationis æquè videtur posse duo significare: alterum, magnum esse, idest, magni momenti, in omnibus morbis scire quod deinceps ægroto superuenturum est: & quo tempore, hoc est, an mox an aliquanto an multo post: & in quibus morbis quidque superuenturum sit: quia non sunt eadem omnibus morbis superueniẽtia æquè bona aut mala, sed quibusdam meliora aut deteriora. Atqui præscire quod deinceps futurum sit differentiam habet exijs quæ possunt superuenire. Aut enim superuenturum morbum morbo præsentimus, aut accidens aliquod morbo, idque bonam aut malam significationem præstiturum consistens in genere signorum salutis aut mortis, vel concoctionis & contrarij: aut constitutionem aut iudicationem

dicationem & iudicationis speciem (cum quibus intelligo signa omnia decretoria) aut salutem aut mortem. Morbus morbo superuenire potest, aut citra necessitatem aut necessario. Atqui quod citra necessitatem, aut quod ita soleat, aut casu quodam. Casu quodam superuenire potest, quodcunque cuicunque cum quo potest complicari, & huius agnoscendi nō est ratio aliqua ex specie morbi prioris, sed ex signis quæ solent præcedere posteriorem. Quod soleat, vt primo de morbis Hippo. dicit, ex pleuritide febris ardens (febris scilicet morbus, nam febris accidens necessario coniuncta est) ex phrenitide perineumonia, dysenteria ex tenesmo, ex dysenteria lienteria, ex liēteria hydrops, ex pituita etiā alba hydrops (nā leucophlegmatiam nō vocat hydropē Hippo.) ex perineumonia & pleuritide, pectoris suppuratio: Necessario, vt (inquit) si vigor corripuerit necesse est superuenire febrē: si neruus dissectus fuerit conuulsionē facit: excerebri vulnere necesse est febrē superuenire, & alicuius partis corporis cōuulsionē: facto fluxu sanguinis in ventrē aliquē, necesse est grumos putrescere. Accidentia mala sentimus, vt si vulnus cerebrū attingit, superuenturum vomitum biliosum, si inflammatio irrepsit inseptum transuersum, futurum delirium: si dentes stridēt, futurum furorem, bona, vt si quis purgationem copiose fluere considerans, prædicat sitim, futuram perfectæ purgationis notam. Signa concoctionis, vt si quis videns turbatam vrinam iam clarescere, prædicat futurum vt cito aliquid contineat, & videns semirubrum semialbum sputum, futurum purulentum: Constitutionem, hoc est futurum morbum breuem aut longum, agnoscimus maximè ex signis concoctionis, quia si mox apparent morbum contrahunt, sin autem tardius, producunt. Iudicationem futuram esse ex magnitudine & acutie morbi coniectamus, quia magna iudicantur, parua soluuntur, vt Gal. dicit. Ad præsensionem speciei iudicationis multæ Hippocratis sententiæ spectant. Velut illa in prognostico, inquirendum num doleant caput, an hebetudines subeant oculorum, fluxus sanguinis de naribus instat. Huc etiam spectat quod mox in hac ipsa sectione dicet è directo etiam laterum intentio dolorosa, & hypochondriorum intentiones, & splenis eleuationes è naribus eruptiones. Salutem futuram signi-

ficant

ficant omnia ſigna quæ ab Hippocrate ſiue in aphoriſmis, ſiue in prognoſtico ſiue prorriticis, ſiue hoc ipſo opere, ſiue alibi, bona dicuntur, præcipuè verò quæ admodum ſalutaria: mortem, omnia quæ mala, præcipuè verò quæ lethalia, ac multo magis quæ valde lethalia. Talia ſunt quæ poſſunt deinceps fieri quæque magni momenti eſt præſentire. Magni quidem momenti, & ad honorem medici, & ad curationem ſuſcipiendam vt in prohemio prognoſtici indicatum eſt. Hæc verò datur præſentire non tantum futura eſſe: ſed quo tempore, velut ſi nubecula quarta die rubea apparet, iudicatio erit ſeptima: & quibus ſeptima die excerni incipit excreatio partim bilioſa partim purulēta, eos morituros quatuordecima ſpectare oportet. Porrò à die qua inuadunt rigor & febris & pro dolore pondus ruptionem ſuppurationis expectare oportet vigeſima, trigeſima, quadrageſima, aut etiam ſexageſima die. Porrò conſiderare expedit non ſolum quid ſuperuenturum ſit: ſed etiam in quibus morbis: quia id quo que magnum momentū habet. Nam fluxus alui ſuperueniens ſurditati, hydropi, aut ſpleniticis eſt bonus: pleuritidi aut perineumoniæ, malus. Cōuulſioni ex alui profluuio febris ſuperueniens, mala, conuulſioni ex partu, bona. Omnium ergo horum præſenſio magni momenti eſt, præcipue verò in febribus valde bilioſis, id eſt, in morbis acutis qui cum putridis febribus continuis affligūt (nam in his eſt maior vſus artis prognoſticæ) & hæ ſunt quæ iudicationes habent: ſed & in iis quæ pro iudicationibus habent abſceſſus (velut multæ ad crura, vtpote partem externam humilem & ignobilem) id eſt, in longis. Itaque hæc periphraſis præcipuè in febribus valde bilioſis, vniuerſim quibus ad crura purgatio ſignificat idē, ac ſi diceretur, præcipuè inacutis ſed omnino etiā in lōgis. Hoc ergo eſt quod prima totius huius orationis pars ſignificare poteſt, pertinetque iuxta hanc enarrationem ad partem prognoſticam per ſe, ex accidenti, etiam ad curatoriā, vt curationi morborum prænotio ſubſeruit. Alterum eſt magni momenti, ſcire quid poſt quid circa ægrotantē agi oporteat. Ad quem locum ſpectat illa conſideratio, vtrū ſit potius poſt ex purgatione mittere ſanguinem, an expurgare poſt ſanguinis miſſionem, & illa, an ab epoto pharmaco dormiendum an mouendum, & an à clyſtere mittendus

ſanguis

sanguis an contra, atque alia innumera: latissimus enim hic locus est, & multas considerationes continens, quia non satis est scire, quæ agenda: sed etiam quo ordine. Atqui iuxta hanc enarrationem proprius vsurpatur illud deinceps, quam iuxta priorem. Nam Aristotele enarratore, deinceps succedere aut esse dicuntur, non quæcunque postea vtcunque sunt: sed quæ proxima, ita vt nihil eiusdem generis intercedat. Itaque sit hæc consideratio, a quocunque auxilio medico quod aliud mox succedere debeat, vt recte procedat, quæcunque curatio suscepta sit. Non est autem satis nosse quę agenda (nam hanc considerationem priorem intelligi volumus) & quo ordine: sed & quo tempore morbi, anni, aut diei. Morbi, vt an expurgandum ante diem quintum, an non ante concoctionem, an vtendum solis resoluentibus in summo vigore, an non ante inclinationē: Anni, quia quibus venæ sectione aut expurgatione est opus, vere facere expedit, vt in Apho. dicitur: Diei, quia vt. 1. de morbis dicitur, quidā morbi sunt quibus occasio est vt curētur matutina diei hora, alij quibus occasio est vt curētur semel in die, nec refert quo tēpore id fiat. Sed & in quibus morbis, vt an in pleuriticis sit expurgandū, an solū mittēdus sanguis, an in angina sit vtendū repercutientibus, an non. An in affectione ventriculi liceat vti solis laxantibus aliquādo. Sed cum hæc omnia nosse in morbis omnibus magnū momentum habeat, præcipuè verò in acutis, quippe in quibus si quid ob imperitiā erratum sit, minus ob breuitatē emendari poterit. Prima ergo pars hæc continet. Secunda pars continet, quæ spectant ad materiā. Pertinet verò ad medicum, quia vt Aris. dicit ad eundem artificem pertinet nauem facere, & nosse ex quibus lignis facienda sit. Medicamentorum (inquit) modos scimus, id est scire debemus, vocat verò modos differentias seu species. At qui medicamētorū nomine licet hic intelligere, aut quæ proprius medicamēta vocamus, aut generatim omnia auxilia medica. Atqui vtroq; modo verum est quod dicitur, & multi modi intelligi possunt. Nam scire debet medicus omnes modos auxiliorum secundum primas differentias & posteriores vsque ad vltimas. Secundum primas dico, velut quæ victu aguntur: quæ pharmacis, quæ chirurgia: aut vt aliis placet diuidere, quæ assumenda, quæ admouenda, quæ agen-

da. Secundum posteriores, vt rationem mittendi sanguinẽ, expurgandi, instituendi victum, medicamentis alterandi, & aliud quiduis faciendi. Medicamentorum quoque modos nosse oportet & eos qui sunt secundum differentiam facultatum, & secundum modos præparationum ad vsum. Primo modo, vt quæ calida, quæ frigida, quæ humida, quæ sicca, quæ duo horum habent: sed & secundum facultates secundas vt quæ adstringentia, quæ laxantia, quæ resoluentia, quæ mouentia pus, quæ diuretica, quæ expurgantia. Sed & secundum tertias, quæ velut proprietates quædam sunt. vt quæ capitalia, quæ hepatica, quæ lieni vtilia. Secũdo modo vt quæ ore accipiuntur forma liquida, potu: aut forma boli, aut trochiscorum aut tabellarum, esu accipi posse: aut catapotiorum aut puluerum, deglutione. Quæ admouẽtur, infundi, vt embrochas, aut inungi vt olea, linimenta: aut admoueri, vt cataplasmata: aut affigi vt emplastra aut ceratos linteolos. Modos hos omnes medicaminum & medicationum nosse oportet, non enim omnes eodem modo, sed alij aliter bene disponuntur, & curantur. Et alibi citius aut tardius id est: & alij indigent curatione celeriori, alij tardiori. Vt scilicet morbus ipse acutior est, aut tardior. Nimirũ, vt dicitur. 1. de morbis, repentinæ auxiliorum occasiones sunt in acutissimis morbis, in aliis minus repẽtinæ: Sed hoc quod de celeriori aut tardiori curatione dicimus, ad considerationes curatorias spectare videtur, quod mox addit pertinet ad materiam. Assumenda (inquit) manuum tractationibus velut siccare, aut tundere, aut coquere, & alia huiusmodi. His verbis insinuat artem seplasiariorum etiam esse ad curationes obeundas necessariam, ac proinde medicinæ partem. Quia medicamenta omnia indigent præparatione aliqua manu facta, aut mistorum aut simpliciũ. Mistorum quidem præparatio est artificiosa & quæ vnicuique congruat, mistio: simplicium, vt quędam siccare oportet, & in puluores redigere insolata aut ad ignem: quædam tundere, idque tenuiter aut crassiusculè: quædam elixare in aqua, quædam aliter parare. Sed cum omnia medicamenta præparationem quandam desiderent, ea maximè quæ intra corpus assumenda sunt, quia plerunque qualitates aliquas noxias præparatione deponunt, & in assumendis maius periculum ab inemendatis impendet, quàm in iis quæ admo-

admouentur. In fine orationis per præoccupationem dicit omnia à quibus curatoriæ indicationes accipi possunt. Ea verò sunt omnia quæ naturalia, & præter naturam & nõ naturalia sunt. Naturalia quidem, vt temperies naturalis, & ætas, & peculiaris cuiusque natura, seu proprietas & consuetudo. Peculiarem naturam intelligit dicens, quæ vnicuique conducunt, secundum conditionem, scilicet singularem: temperiem quæ secundum appellationem communem dicitur, intelligit, dicens speciem. Consuetudinem intelligit, dicens victum: Considerare scilicet oportet victum qui antecessit. Præter naturam sunt morbus, & quæcunque morbi pars, causæ & symptomata. Non naturalia sunt, tempus anni, & quæ huiuscemodi, vt regio. In anni tempore considerandum, quod sit vt ver, æstas, autumnus, an hyems, magis autem quale. Non enim semper ver est sui simile, neque omnibus annis fiunt tempestiua tempestiuè. Magis autem refert ad curationes morborum considerare quo pacto affectus sit aer, quam qui mensis, aut quotus illius dies sit. Sed & quo pacto procedat. Nam mutationes aeris quæ dum morbus durat, succedunt, magnas etiam mutationes morbi constitutioni afferunt. Quare non solum quale tempus sit semel considerandum: sed quotidie etiam qualis sit ille dies. Nimirum ex his omnibus nascitur ratio curationis, quæ tenenda est, rebus naturalibus petentibus similia, rebus præter naturam petentibus contraria non naturalibus, nunc similia, nunc contraria, vt euenit iuuare naturam aut morbum.

7 *Zoilo iuxta murum ex tussi concocta, febris acuta, & faciei rubor, & aluus intercepta nisi ad necessitatẽ. Lateris sinistri dolor, & auris è regione dolens valde, & caput non adeo. Spuens semper, suppurulentum agrotabat. Sed alia iudicata sunt. Et secundum aurem pus multum effluxit, circa octauam aut nonam diem. Principia autem nonæ diei doloris auris finis. Nescio quomodo sine rigore iudicium. Sudauit caput valde & hic. Firma inuastio sinistri lateris. Sursum simul cum aure secundum scapu-*

lam præcipuè leuatus est dolor. Sed & prius sputa multa quæ secundum principia spuebantur florida, & circa septimam aut octauam. Deinde concocta. Venter restitit vsque ad nonam & decimam. Dolor euanuit. Tumor remittebat, & sudores exigui fiebant, non tamen iudicabant. Manifesta autem erant & alijs, & secessu. Cū enim inciperet dolor auris, etiam venter turbatus est. Effluxit autem ex aure nona die, & iudicatus est quatuordecima sine vigore morbus eadem die. Caterùm sputum largius ibat, & magis concoctum, postquàm ex aure effluxit. Sudores vero & herpetes in capite in multum tempus fiebant. Arescentes tertio quoque die.

Difficilem faciunt hanc narrationem repetitiones quibus vtitur. Videtur enim nunc ad eadem deuolui, nunc redire ad priora, nunc dicere contraria. Causa verò est, quia in principio narrat breui totam historiam, summatim attingens prima & vltima, mox redit rursum ad eandem narrationem à principio, narrans sigillatim singula. Intelligentur verò facilè verba re ipsa prius explicata vt acta est tota. Zoilus proculdubio laborauit catarrho ob redundantiam excrementorum in capite (nam id totus processus & exitus morbi indicauit) hic fecit tussim, quæ sicca durauit aliquandiu, ita vt fit, deinde matureſcente iam tussi, cum calor in eo vegetior esset factus, roboratum cerebrum tentauit multitudinem expellere, expulitque simul magnam partem ad porum auditorium sinistrum, & ad sinistrâm partem thoracis, & ad totum id latus secundum alteram capitis & ceruicis & scapularum partem. Itaque cœpit simul laborare auris inflammatione, & pleuritide, & dolore occupante totum id latus. Cum auris dolor cœpit, ac cum eo reliqui etiã dolores & febres, fluxit etiam aluus copiosè, vnum fortasse diem, aut etiam noctem, deinde restitit vsq; ad decimum diem, vt nihil nisi ad necessitatem, id est vix siccum & cum clysteri egereret. A principio dolorũ & febris, cæpit excreare suppurulentum seu floridum, hoc est semisanguinem, semi pus. Vtraque inflammatio, auris, in-

quam,

quam, & lateris, ſuppuratione iudicata eſt. Auris quidem inter octauam & nonam diem, lateris autem quatuor decima, vtraque ſine rigore. Circa iudicationem inflammationis auris, factus eſt ſudor copioſus capitis. Ab eo tempore exigui quidam nihil iuuantes proceſſerunt, à ſuppuratione pleuritidis proceſſit ſputum largius & magis concoctũ, id eſt bene ſuppuratũ depoſito iam rubore, & adhibuit medicus vſtionem thoracis, quæ in hoc malo maximo remedio eſſe ſolet, & multum tempus poſt hæc fiebant in capite ſudores, & herpetes, qui tertio quoque die exacerbabantur, & tertio quoque creſcebant. Ita tandem euaſit. Zoilo, inquit, iuxta murũ habitanti, ex tuſſi cõcocta, febris acuta. Tuſſim illam ex redundantia excrementorum in capite fuiſſe, euentus declarat, decubitus illi materiæ ſecundum rectitudinem cum capite, & ſudores, herpetesque capitis, quibus tandem ſolutus morbus eſt. Cerebri enim excrementa abſceſſerint primum ad alteram illius partem, inde magna illius pars, in aurem, & latus ſecundum rectitudinem poſitum, incubuerit. Quod verò eo qui cœpta tuſſi alia grauiora mala ſuperuenerint, non mirum. Nam cum multitudinem excrementorum magis quam cruditatem ſequi poſſint, ſæpe vno malo concocto aliud ſuperuenit deterius. Faciei rubor hic, ad ſuppurationem tendentibus pleuritidibus, aut ad perineumoniam, ſolet fieri. Aluus intercepta eſt præ febris magnitudine, & vehementia impetus ad ſuperna concitati: atqui deterius fuit, quod, vt mox dicetur, in principio multum ſoluta multum ſiccata aluus eſt, illud enim ſignificauit magnam copiam, hoc magnum recurſum, atque adeo in morbis thoracis, & capitis vtrumque malum eſt, & multum fluere, & multum ſiccari aluum. Lateris ſiniſtri dolor, & auris è regione poſita, hoc eſt ſiniſtra, dolens valde, & caput non adeo. Nimirum auris dolor, quem ego ex catarrho aliquoties in me ipſo expertus ſum, acutiſſimus eſt. Spuens ſemper, id eſt à principio febris acutæ (cum enim hæc exciperet concoctã tuſſim, fieri ita potuit) ſub purulentum, id eſt ſemipus, ægrotabat. Alia iudicata ſunt, id eſt, quæ pertinebant ad aurem, ceruicem, & ſcaeulam ſoluta. Rationem verò & tempus iudicationis indicat, dicens. Secundum aurem pus multum effluxit circa octauam aut nonam diem. Ex-

plicans deinde cur dicat circa octauam aut nonam, dicit, Principia nonæ diei doloris auris finis, ideſt finitus eſt dolor circa principium nonæ diei. Neſcio (inquit) modo ſine rigore iuditium factum eſt. Miratur Hippocrates qa ſuppurationes in partibus ſentientibus ſoleat rigor comitari. Nam in prognoſtico dicit initium ſuppurationis eſſe, ex quo primum eum rigor apprehendit. Fortaſſe in hoc homine abſtulit rigorem copioſus ſudor, qui hoc ipſo tempore, hoc eſt circa octauam & nonam diem, contigit. Proinde dicit, ſudauit caput valde & hic. Firma inuſtio ſiniſtri lateris. Ideſt firma tandem curatio fuit, inuſtio ſiniſtri lateris. Auxilium ſane Hippocrati in his & in omnibus ferè doloribus diuturnis familariſſimum, noſtro tempore non ſine magno ægrotantium diſcrimine inuſitatum iã. Quia ſi quis medicorum eo vti vult, tempeſtiuè ægroti non parent, vtpote meliora & minus moleſta ſperantes: cum iam in extremo vitæ conſtituti quid vis paterentur, medicus non vult id tentare, vt qui videat iam nullam ſalutis ſpem eſſe. Quod ego iam in aliquibus facere cæpi, ceſſitque optimè, audi: Nihil præfatus ſub emplaſtro aliquo quo ad dolentes partes vtor, pono medicamentum cauſticum, qua emplaſtrum hæret loco, quem vri volo. Aegrotus doloris cauſam non intelligens, incautè patitur, vſque dum facta ſufficiens inuſtio eſt. Fieri verò id poteſt in vna aut pluribus particulis, vt res exiget. His dictis cum extremũ narrationis videretur attigiſſe, redit Hippocrates ad nuper dicta. Sin ſum ſimili cum aure ſecundum ſcapulam præcipuè leuatus eſt dolor. Ideſt, ſimul cum dolore auris, ſedatus eſt dolor ſcapulæ & humeri & ceruicis è regione. Sed & ſputa multa quæ prius ſecundum principia, & circa ſeptimam & octauam ſpuebantur florida, deinde, hoc eſt ſeptimam & octauam concocta, ideſt ſuppurata iam ſpuebantur. Venter reſtitit vſque ad nonam & decimam diẽ. Ergo intelligimus circa nonam & decimam fluxiſſe. Iudicat autem benè morbos aurium, fluxus ventris. Nam in aphoriſmo dicitur profluuium ventris ſurditatem tollere. Itaque dolor auris euanuit circa initium nonæ diei vt dictum eſt. deinceps tumor, hoc eſt inflammatio lateris remittebat, & ſudores e regui fiebant. Non tamen iudicabant. Manifeſta autem erant, excrementa quæ in corpore abunda-

abundabant, & alijs & secessu. Nã etsi dictum est aluũ restitisse, & nihil egerere nisi ad necessitatem, tamen cum inciperet dolor auris, hoc est primo die, aut etiam secundo febris & dolor, venter turbatus est, vt etiam circa nonam & decimam. Effluxit autem, vt dictum est, pus ex aure nona die, & iudicatus est totus morbus, pleuritidis scilicet, quatuor decima, sine rigore etiam fuit solutio hac eadem die, vt fuerat nona. Cæterum sputum largius ibat & magis concoctum, hoc est suppuratum, ex quo ex aure pus effluxit, atque ita processit, vt intelligamus post quatuor decimam fuisse adhuc copiosiores puris excreationes. Hoc tempore etiam vstio facta fuerit, & si id Hippocrates non repetat. Sudores verò & herpetes in capite in multum tempus fiebant, arescentes tertio quoque die, & tertio quoque die reflorescentes, quod quidem significabat biliosam fuisse capitis cacochymiam.

8 *Quæcumque sine signo aliquo disparent, difficilis sunt indicationis, vt puellæ Pollimarci erysipelas.*

Erisipelas non potest bene solui nisi paulatim & exusta in parte male affecta cute, relictoque vestigio: si nullo relicto euanescat repente, non debet probari ea solutio. Significat enim introuerti, quod tantopere in prognostico vituperatur.

9 *In bubonibus febres malæ sunt exceptis diarijs, & qui in febribus bubones nequiores in acutis ab initio decrescentes.*

Dictvm mihi est in commentatione aphorismi quin quagesimi sexti quartæ particulæ, siue febris non diaria superueniat buboni, siue bubo febri, siue ingruant ambo simul, malum esse, quia significatur viscerum graue malum. Itaque bubones malos esse cum febribus putridis. Addit nunc Hippocrates eos esse deteriores qui in acutis febribus sunt, tales enim solent esse periculosissimi, atque

adeo pestilentes. Maximè verò eos qui ab initio decrescunt, ideſt mox in initio pullulantes, deinde non crescũt cum febribus, sed decrescunt febribus crescentibus, illud enim & esse malignam materiam, & recondi in visceribus significat.

10 *Spiritus hypochondrijs eleuatio mollis & intentio neutra, in ipsis sursum rotundum, in dextris velut circumferentia, suppuratoria. Aliud longius magis, aliud diffusum, aliud deorsum repens, & hinc inde contentio vsque ad vmbilicum. In omni sursum rectitudine, si reuocetur & abeatus rotundum, siquidem spiritus sine iudicatione, extenuatur calore: si autem hoc effugiat, in suppurationem tendit.*

Notas causæ & affectus & affectæ partis in ventris tumoribus docet, & si non persequitur omnia, sed tangit, vt solet. Docet hæc fusius Gal. lib. 5. de locis patientibus. Dicit Hippocrates eleuationem in hypochondrijs mollem, hoc est non admodum retinentem tactui, cum distentione, tamẽ quę facit vt fouea quæ compressione facta fuerit, non multum retineatur si intentio neutra est, hoc est ad neutram partem inclinans, sed totum hypochondrium tenens, significare spiritus, hoc est flatus. Tale enim est quod in tympaniticis apparet. Si verò supra hoc est in suprema ventris parte, in dextris, hoc est in hepatis loco, rotundus tumor velut circunferentia, suppuratorium est. Quia illo loco tumor rotundus cum aliis necessarijs notis, inflammationem hepatis significat, & eam quidẽ magnam, exiguã enim musculi occultant. Ex magnis autem inflammationibus plærunque suppurationes fiunt, maximè ijs quæ in hepate sunt, nam vt in prognostico dicitur, œdema quod in ventre fatigat, minus facit abscessum, quàm quod in hypochondrijs. minimè verò partes sub vmbilico in suppurationem vertuntur. Atqui tumores in ventre non omnes rotundi, sed aliud longius magis, ideſt aliud tumor est in longum productus, talis est qui tenet musculos rectos, aliud deorsum repens, non secundum rectum, talis tumor

est

est qui tenet musculos obliquè descendentes, aut obliquè ascendentes: obliquè descendentis musculi est, qui repit a parte posteriori in anteriorem deorsum, obliquè ascendentis qui à parte anteriori ad posteriorem deorsum, aut (quod idem est) a posteriori ad anteriorem sursum. Et hinc inde contentio vsque ad vmbilicum. Tales sunt tumores musculorum transuersorum. Aliud est diffusum, ideſt ad varias partes pertinens & versus varias spectans, vt cum tumores tenent musculos diuersos, aut internarum partium multas variè disitas. Atqui tumor rotundus mox ac producitur vltra constitutionem inflammationis, suppurationis suspitionem præbet, tamen non semper suppuratio est, sed nonnunquam collectio flatuosa. Atqui sane vtraque collectio & puris scilicet & flatus, & tumoribus aut tentionibus diffusis, aut in longum productis, reuocatur aut colligitur in vnam partem materia, & in rotundum abit. Sed an flatus sit, ita dignoscitur. Si spiritus seu flatus est, sine indicatione, ideſt sine manifesta euacuatione, extenuatur & insensibiliter absumitur calore, ideſt calorificis fomentis: si autem hoc effugiat, ideſt huic curationi non obediat, in suppurationem tendit.

11 *Densi spiritus parui, magni, rari, parui rari: exit extra magnus, intro paruus, hic quidem tardans, ille festinans, duplex intro reuocatio velut super inspirantibus, calidus, frigidus.*

Hanc eadem sententia cum multis sequentium scripta occurit sexto libro epidemi. parte secunda, atque adeo hic desunt duæ voculæ quæ illinc transferendæ huc sunt. Scilicet magni densi. Nam cum hoc & i lo loco velit Hippocrates breuibus amplecti omnes differentias respirationis, & tres differentias coniugationum magni & parui cum raro & denso scribat, densi scilicet & parui, magni & rari: parui & rari, quarta haud dubie deest, magni & densi. Sed vt Hippocrates tam breui oratione ferè nullam respirationis differentiam non attigerit, considerare oportet, etsi quam omisit, addere. Differentiæ plurimæ com-

communes sunt respirationi & pulsui, non tamen omnes. Nam quædam huic quædam illi sunt propriæ. Communes quidem sunt, magnitudo, celeritas, & crebritas, irrhythmus, æqualitas, aut inæqualitas, ordo aut contrarium. Debilitas & vehementia. Hæ quidem eodem modo in vtrisque definiuntur, & dicuntur vniuocè. Propria differentia pulsus est durities, & mollities. Quia in respiratione, cum non sit eius iudex tactus, considerari haud quaquam potest. Velut respirationis est differentia propria sublimem aut non sublimem esse, quia hæc differentia capitur, ex numero instrumentorum quæ in actionem adhibentur, quæ quidem quia multiplicia, & liberè mouent a, non adhibentur semper eadem. At verò pulsui non potest esse differentia aliqua quæ huic respondeat, quia semper agitur instrumentis eisdem, corde inquam & arterijs leuibus. Vel ut etiam accidit soli respirationi vt quodam positu facilius aut difficilius agatur, vnde ea differentia prodit quæ orthopnœa nuncupatur. Est etiam propria respirationi differentia quæ capitur ex qualitate materiæ, quæ expiratur. Vnde spiritus calidus & frigidus dicitur: in pulsu verò nullus sensus esse potest materiæ, quæ trahitur aut pellitur. Hic igitur Hippocrates omnium differentiarum communium respirationi & pulsui meminit, præter vnam debilitatem aut vehementiam: & vnius propriæ, calidi inquam & frigidi. Duas ergo solum proprias omisit, sublimis & non sublimis, & quæ ex positu capitur orthopnœa. Quas si addas, nulla amplius deesse videbitur. Dicit verò Hippocrates non tantum simplices, sed & compositas. Simplices enim sunt magna & parua: velox & tarda; seu tardans & festinans: densa & rara. Fiunt hinc compositæ quatuor differentiæ: magna & rara, magna & crebra, parua & rara, parua & crebra. Et sunt hæ differentiæ significatione insignes. Nam vt in prognostico dicitur, spiritus, spiritus creber & magnus significat ardorem: creber & paruus, dolorem: rarus & magnus, delirium: rarus & paruus, extinctionem caloris. Aequi celeritas & tarditas cum dictis differentijs componuntur. Nam qui magnus & creber est spiritus, celer etiam necessario erit: qui paruus & rarus, tardus etiam statim: qui magnus & rarus, etiam celer, quia cum non cogit

summa

summa necessitas cessant à respiratione qui delirant, cum verò cogit, respirabunt etiam celeriter. Paruus & creber, vt vrgebit magis calor aut dolor, ita erit tardus aut celer. Si enim calor etiam cum dolore vrget vt per inflammationes, erit celer & creber: si verò dolor multum & calor nihil aut exiguum, vt per conclusos flatus erit paruus & tardus. Rhytmus est, cum secundum naturalem proportionem respondet magnitudo expirationis & inspirationis: sunt mali rhytmi cum ab hac proportione deficiunt, aut quod dilatatio sit maior constrictione, quod fit cum maior est necessitas attemperandi cordis calorem aut reficiendi spiritus cerebri, quàm expellendi fuligines: aut quòd constrictio sit maior dilatatione, quod ob contrarias causas euenit. Aequalis & inæqualis multæ differentiæ esse possunt: & inæquali sunt ordo aut deordinatio. Tamen Hippo. vno exemplo inæqualitatis maximè insignis, attigit totum hoc genus. Duplex, inquit intro reuocatio velut superinspirãtibus. Hic est qui in aphorismo vocatur offendens, dicturque conuulsionem significare. Calidus præterea aut frigidus. Calidus spiritus mediocriter, naturalis est: vrens, est febrilis: frigidus est pessimus, quia extinctionis caloris soboles: ac proinde dicitur in prognostico admodum exitialis. Superest addamus differentias quas hic deesse diximus, vt euadat perfecta hæc lucubratiuncula. Has diximus esse tres, vnam communem cum pulsu, & si habeat non eandem rationem dignotionis. Hæc est spiratio fortis aut debilis. Hæc est in vehementia illius motus, vt quiuis alius vehemens aut debilis esse potest. In ijs qui adhuc loqui possunt, ex vocis vehementia, agnoscitur ea quæ est in respiratione, vtpote materiam præstante voci respiratione. Vocis autem vehementia auditu cognoscitur. In ijs verò qui loqui non possunt, considerandum an super pectore ponderis aliquid ferre possint, quanto enim possunt ferre minus, tãto maior respirationis debilitas significatur. Duas diximus esse proprias, vnam quæ ex positu quem ægrotus respirandi gratia requirit, capitur: in hoc genere est orthopnœa: quæ aut ob ardorem summum, aut angustiam viarum respirationis, contingit: alteram quæ ex instrumentis quæ in respirationem adhibentur, capitur. Instrumentũ quod primo adhibetur, idque solum necessario ac semper,

est

est septum transuersum, post illud, secundo loco musculi intercostales: tertio, qui veniunt à lumbis in thoracem, vltimo, qui à clauiculis & collo descendunt. Ea tamen lex mouendi est, vt hoc quo dicta nũc sunt ordine, priora sine posteriõribus moueri contingat, posteriora verò sine prioribus, minimè: sunt verò dicta priora quæ humiliorá, posteriora quæ superiora. Respiratio igitur sublimis & quæ sublimibus iam instrumentis agitur, extremæ necessitatis debilitatis est, nulla iam potente facultate mouere satis, ac proinde mouente omnia.

12 *Medicatoria continuarum oscitationum longa, respiratio, non potantibus autem, & vix, respiratio breuis.*

Respiratio longa dicitur quæ ex longis interuallis fit, & multum producitur, magna scilicet & rara: breuis respiratio est, quæ huic contraria, parua scilicet & crebra. Medicatorium dicitur, non quod vtcunque bonum, sed quod sanat, estque causa salutaris. Respirationem longã & raram dictum nuper est esse signum phreniticum, nunc dicit curare assiduas oscitationes. Causa autem est, quòd crebræ oscitationes tunc fiant cum multus & crassus flatus redundat circa ventriculum, aut per capitis aut thoracis partes, ex quibus in musculos buccarum redundant. Vnde fit, vt oscitentur & qui fame præmuntur, quòd multum flatum in ventriculo colligant, etqui somnolenti, quòd in caput multus vapor ascendat, & qui alioqui redundant multis excrementis flatuosis. Illos quidem cibus aut somnus curat omnium optimè, hos cohibere spiritum & non nisi ex longis interuallis respirare (non potest autem respirari ex longis interuallis, nisi longa respiratio, in quibus consulto detinetur thorax) quia ita dissipantur optime flatus qui in ventre aut vijs instrumentisue respirationis continentur, vt scilicet sanari solet singultus, & tussis arida ex frigida intemperie. In altera parte in qua Hippocrates dicit non potantibus & vix, respiratio breuis, intelligunt plærique, vix potantes, esse phreniticos, quia Hippocrates in libro prorrheticorum dicit, Φρενῖτιδες βραχυπνόεσι ideſt

phrenitici

phrenitici parum bibentes. Nam reuera phrenitici etsi vrgentur admodum siti, ac proinde sæpe accipiunt potum, auidèque, si offertur, tamen nunquam nisi exiguum bibunt. Non tamen video quo pacto possit dici phreniticorum curatorium respiratio parua & crebra. Dicunt, quia magna & rara in phreniticis mala est, paruam & crebram esse bonam. Tamen non dicimus respirationem magnam & raram esse malam in phreniticis vt causam noxiam, neque vt signum mortis per se, ita enim contraria esset in eisdem bona vt causa, aut signum, sed vt signum pathognomonicum: significat enim ita respirantes phreniticos esse. Quare phreniticis non possit contingere contraria respiratio. Non ergo potest esse curatoria in phreniticis, siquidem ne esse quidem omnino. Dicunt, non posse breuem respirationem phreniticis accidere, posse tamen succedere cum phrenitis soluitur, significareque iam solui. Cæterum hoc, imprimis impropriè dicitur curatorium, deinde falso etiam. Nam etsi phrenitis soluatur, non fiet respiratio parua & crebra, nisi solutæ phrenitidi succedat inflammatio alicuius instrumenti respirationis. Quod si dicas breuem spiritum dici eum qui tam longus esse definit, improprietatis multum, vtilitatis exiguum, continebit oratio. Proinde aliter puto: vix potantes dici eos qui strangulantur, vt neque respirare, neque deglutire possint præ multitudine humorum, aut fuliginum, irruentium in septum transuersum & cor, quæ quidem passio histericis & hypochondriacis solet accidere. In talibus, in ipso paroxysmo consilium est, vt quâ maximè possint conetur respirare crebro (multum enim non possunt) ita enim expurgantur fuligines, & passio minus prævalet. Natura quidem ipsa ita affectos docet hoc auxilium. Quum verò respirationem intermittunt, oportet assistentes acclamare, & hortari vt loquantur, aut comprimentes digitos aut aliter dolorem ciere, cogereque vt conquerantur & clament. Loquentes enim, aut saltem edentes vocem, non possunt respirationem intermittere. In quibusdam codicibus legitur vtrobique respiratio longa, vt tota dictio sit: medicatoria continuarum oscitationum longa respiratio, non potantibus autem & vix, respiratio longa. Iuxta quam lectionem placet non potantium

& vix

& vix potentiam nomine intelligi phreniticos, esseque perinde ac si deceret, Respiratio longa, quæ necessario magna est & rara, medicatoria est oscitationum continuarum, & phrenitidis indicatoria. Itaque non eodem modo dici esse oscitationum & phrenitidis, sed illarum vt salutarem causam, huius vt signum pathognomonicum.

13 *Secundum rectum & laterum intentio dolorosa, & intentiones hypochondriorum, & lienis eleuationes, ex naribus fluxiones.*

Hæc oratio pars esse videtur decissa ex alia longiori sexti epidemiōn sectionis secundæ, qua ita habetur. Secundum rectum & laterum dolorem, & intentiones hypochondriorum, splenis eleuationes, & ex naribus fluxiones. Et aures secundum rectum. Horum plurima eadem etiam in oculis. Nunquid igitur omnia, atque infernè sursum secundum rectum, vtque iuxta buccas aut iuxta oculum & aures: quæ autem supernè deorsum non secundum rectum? An etiam quæ infra hepar sunt ex supernis distributa vt in testes, ac varices? Eadem vtrobique sententia est, hæc scilicet, decubitus omnes humorum, qui ex quibusdam partibus in quasdam fiunt, & fluxiones spontaneas secundum rectitudinem solere fieri, esse scilicet rectitudinem parti recipienti, aut viæ per quam euacuatio fit, cum parte primario affecta, & quæ mittit. Rectitudo verò est dextrorum cum dextris, sinistrorum cum sinistris, superiorum cum superioribus, inferiorum cum inferioribus. Dextra & sinistra dicuntur secundum hominis latera: superiora & inferiora distinguntur qua est hepar. Quod apertè insinuat Hippocrates dicens, an etiam quæ infra hepar sunt ex supernis distributa. Itaque vtrobique est hæc eadem sententia, sed interest quia quod hic dicitur simpliciter, illic non simpliciter, sed producta quadam dubitatione, an scilicet vt ex infernis sursum secundum rectitudinem lateris fiunt abscessus, vt ex hepate parotis dextra, aut fluxus sanguinis ex dextra nare, ita & qui ex supernis in infernas, id est infra hepar positas partes. Decisio verò est vltima illa interrogatio, an etiam quæ infra hepar sunt ex supernis, vt in testes

ſtes ac varices. Quaſi diceret, non ſolum in illis, ſed in his etiam atque adeo omnibus, rectitudinem ſeruari ſolere. Quod non dicit ſimpliciter, ſed quibuſdam exemplis, partim decubitus, (vt cum dicit ſecundum rectum laterum intentio dolorosa, & intentiones hypochondriorum, & lienis eleuationes) partim euacuationis, cum dicit, ex naribus fluxiones. Solent quidem abſceſſus ſecundum rectitudinem fieri, non tamen omnes neceſſario fiunt. Euenit enim nonnunquam abſcedere in partem contra poſitam, aut effluere per viam nullam rectitudinem habentem. Neque mirũ. Nam omnia ſunt confluxilia. Sed qui ſecundum rectitudinem fiunt, meliores & vtiliores ſunt (cæteris paribus) ijs qui ſine rectitudine. Atqui hæc eſt maxima præcipuaque cauſa, qua in euacuationibus, aut reuulſionibus, quas arte paramus, dictam legem rectitudinis ſeruare debemus: nimirum eorum quæ naturaliter eueniunt imitatione. Tametſi enim ratio hæc argumentandi eſt Empirica, tamen eſt optima pro præſenti loco in quo practicas rationes ſectamur, magis quam logicas argutias. Diſputata verò eſt diffuſè admodum ea quæſtio in controuerſijs.

14 *QVæ relinquuntur in morbis poſt iudicationem, recidiuas facere nata ſunt. Primum igitur lienum eleuationes, niſi in articulos finiantur, aut ſanguis fluat, hypochondrij dextri intentio, niſi profluant vrinæ. Hæc enim vtrorumque interceptio, & recidiuæ horum merito.*

RECIDIVAS fieri cum corpora nõ ſunt in primo morbo perpurgata, ſed quædam relicta ſunt poſt iudicationẽ, in aphoriſmo etiam dictum eſt. Nunc verò id docet, ſimulque quæ ſoleant relicta recidiuas facere. Primum, inquit, fieri ſolent, ex febribus difficilis iudicationis, eleuationes lienum, niſi in articulos fiant abſceſſus, aut ſanguis fluat: fieri etiam ſolet hypochondrij dextri intentio, niſi profluant vrinæ. Hæc enim eſt vtrorumque interceptio, ideſt interceptio eleuationis lienis eſt abſceſſus ad articulos aut fluxus ſanguinis: intentionis hepatis interceptio, eſt profluuium vrinæ. Et recidiuæ horum merito fiunt, ideſt,

Et

& cum hæc supersunt ex morbis, neque intercipiuntur illis modis, merito ex illis recidiuæ morborum fiunt. Hippocrates quidem docet hic quæ plurimum contingunt, constat verò neque hæc solùm solere ex febribus supereſſe, neque has solùm interceptiones habere hæc mala, neque a solis illis posse præseruare quancumque illarum. Nã multa alia solent supereſſe ex febribus significantia recidiuas, velut ventriculi durities, aut vteri, aut solùm oris amaritudo, linguæ ariditas, & sitis. Intercipi etiam potest lienis eleuatio vrinæ profluuio, nam si intercipitur abscessus ad articulos, multa vrina crassa & alba facta, vt aphorismo. 74. particulæ quartæ dicit, & eleuatio lienis abscessu ad articulos, profecto & eleuatio lienis profluuio crassæ vrinæ. Intentio etiam hepatis possit intercipi fluxu sanguinis. Quare & fluxus sanguinis, & vrinæ profluuium, possit intercipere vtrumque malum, non tantum vtrumque alterum.

35 *Abscessus igitur horum, non fientes facere, fientes autem declinare. Hos autem excipere si eant quales oportet, qui verò non valde, cooperari, eos autem auertere qui omnino inutiles fuerint, præcipuè autem hos futuros, sin aliter, cum nuper inceperint.*

Brevissime dicit indicationes omnes, quas ab abscessibus accipere potest medicus. Abscessus enim aut sunt boni aut mali, atque vtrique, aut fientes aut futuri. Atqui fientes, aut satis magno impetu fiunt, aut lentè. Bonos ergo nondum fientes, ideſt, qui si fierent, essent boni, hos facere. Malos fientes aut futuros declinare, bonos & fientes quales oportet, excipere tantum, ideſt nihil facere, sed finere vt fiant, bonos & fientes, non valde, ideſt non satis, sed lente, cooperari, ideſt iuuando naturam conari vt perfectè fiant. Omnino inutiles, ac multo magis noxios, auertere. Optimum autem fuerit eos auertere futuros, ideſt antequam fieri cæperint, sin id non possis, saltem cum nuper cæperint. Nam sero medicina paratur, cum mala per longas conualuere moras.

Quarto

16 *Quarto die facti sanguinis fluores, difficilis iudicationis.*

Nvllo alio in morbo posse videntur fluxus sanguinis quarto die facti esse bene iudicatorij, quam in febribus continentibus ex sanguine, quæ ob multitudinē crassi sanguinis cum spontanea lassitudine siunt, vt aphorismo. 74. sectionis quartæ dictum est, tamen in illis etiam, dictū est eodem aphorismo, non esse satis ad perfectam iudicationem, nisi simul multa & crassa vrina fluat, & sanguis ex naribus. Solus ergo sanguinis fluor etiam in illis erit difficilis iudicationis, vtpote non sufficiens euacuatio.

17 *Quæ diem vnum intermittentes, altero superrigent, cum indicatione in septimum.*

Bene intermittere & cum rigore incipere proprium tertianæ exquisitæ est, quæ verò talis est ad septem periodes cùm longissimè prorogatur, vt in aphorismo etiam dicitur.

18 *Scopo ex coryza & faucium phlegmone prauo victu vso, aluus intercepta est, & febris continua facta est, & lingua arida, & sine somno, infra vmbilicum intensio vehemens æqualis, paulatim in infernam partem in dextris spiritus subdensus, dolebat hypochondria & cum respiraret & cum conuerteretur, sine tussi excreabat subcrassa. Data peplus ab hypochondrio depulit, prodijt autem nihil. Postridie autem glandes duæ appositæ non apparuerunt. Vrina autem crassa & turbida. Hypostasis leuis & æqualis, & stetit aluus in turbulentia, atque venter mollior erat, & lien elatus, & deorsum vergens fiebat. Puto vtebatur oxyglyci. Decima, sanguis aquosus paucus ex sinistra venit. Non valde autem debilis ob hoc ipsum. Et vrina subsidentiam habens, in hypostasi autem subcandidum quiddam adhærens vasi tenue,*

neque quale semen, neque dissimile. Fluebat hoc breui. Postridie iudicatus febre liber, & descendit subtenax vndecima, quod circa fluxum, bilioſum. Vrinæ autem purgatio multa, & multitudine & subsidentia, & priusquàm vinum potare cæpisset, parum quiddam emollitioni simile. Penetrauit vndecima die, vt quod essent pauca, lenta autem & stercoroſa turbulenta. Hoc iudicatorie, quòd & quod Antigenis in Perintho.

PERRARVM est non sisti cito & tuto coryzam nisi quis in principio prauo victu vtatur. Tamen a principio vtentibus copioſiori cibo & potu, multa neque leuia mala ex ea procedere, rarum non est. Quod certè & Scopo euenit, qui cum coryza laborans, vt exitus iudicauit, bilioſa, sed ex multa materia & phlegmone faucium ob destillationem, & prauo victu vteretur, neque idonea curatione, febre continua vndecim dierum laborauit, cum multis non leuibus symptomatis. Habuit enim a principio febris alui interceptionem, linguæ ariditatem & peruigiliũ. Infra vmbilicum ad inguem dextrum fuit intentio vehemẽs & paulatim in infernam partem inclinans, & æqualis secundum tempus, ideſt, citra intermiſſionem affligens. Habuit etiam dolorem hypochondriorum, hoc est ſupremæ regionis ventris, ſentiebatque hunc dolorem, & cum reſpiraret, & cum conuerteretur de latere in latus habebatque ſpiritum ſubcrebrum, excreabat ſubcraſſum ſine tuſſi. Cauſa horum hæc fuit, cum excrementa, quæ coryzam & inflammationem faucium faciebant plurimum in capite redundarent, natura tentauit ea pellere, non potuit autem affatim extra corpus, depulit ergo in partes humiliores. Illa repentia deorſum, ſimulque putreſcentia, fecerunt febrem, & dolores aliarum & aliarum partium. In initio febris aluus intercepta est præ febris vehementia ſiccatis fecibus, & humiditatibus auerſis ab inteſtinis, conuerſisq; in partes quæ doluerunt. Lingua etiam arida & peruigilium ſignificabant febris magnitudinem & bilem. Bona pars ſuccotum defluxit in hypogaſtrium dextrum, vnde intentio accidit vehemens, paulatim in infernam partem vergens.

vergens, & nunquam intermittens. Maxima succorum pars hæsit in hypochondrijs, fecitque ibi distentiones & repletiones. Vnde spiritus fiebat subcreber ob compressionem septi transuersi, vt in ijs quibus ventriculus multo cibo distentus est. Hinc etiam dolor hypochondriorum, & cum respiraret, & cum conuerteretur: cum enim quis, cui pars illa ventris distenta est, vehementius respirare conatur, ipso septo transuerso comprimit distentam partem, simulque cum ipso septo mouet (mouentur enim inter respirandum etiam intestina) ob vtramque causam dolor fit. Nam mouetur vtroque modo succus aut flatus qui in cauis continentur. Plurima autem quæ quieta dolorem non faciunt, mota faciunt, & quæ quieta leuiorem, mota grauiorem. In intestino id experiri est facile, cum succus aliquis aut flatus frigidus mouetur. Conuersio corporis eadem ratione dolorem facere poterat, mouendo scilicet, nam cum conuertitur corpus de latere in latus, quædam internarum partium laxantur, quædam distenduntur, quædam comprimuntur, atque ita quod interius est, mouetur. Quo fit vt cum aliquis flatum sentit, neque facilè emittere potest, conuertere corpus consilium sit, sæpe enim hoc solo remedio pellitur. Quæ sine tussi excreabat subcrassa, de capite veniebant ad palatum. Nam si de thorace excrearentur, non possent sine tussi; illa ergo via expurgabatur quod in cerebro erat relictum, neque abscesserat in inferiores partes. Quidam ob vehementiam febris suspicantur fuisse dolorem illum hypochondriorum, inflammationem internam: ego verò non ita puto. Nunquam enim Hippocrates dedisset peplum, cum nihil, vt ipsemet docet, lib. 4. de ratione victus in acutis, sit à ratione alienius quàm dare medicamentum expurgans tentatis inflammatione hypochondrijs. Quod si quando per eas inflammationes eo est vtendum, tamen non ante inclinationem. Constat verò nondum venisse in inclinationem illud hypochondrij malum cum peplo Hippocrates vsus est. Nam multi dies restabant à data peplo vsque ad vndecimum, quo febris soluta est. Non erat itaque inflammatio, sed quod diximus. Proinde vsus est peplo, quòd scilicet intelligeret succos fluere deorsum a cerebro, quare etsi non dicat quo die, vsum fuisse suspicor

peplo intra primum quaternarium. Expurgationes enim reuulsoriæ quęque non expectata concoctione succorum, sed quòd fluant, faciendæ sunt in ipso principio, ideſt intra tres aut quatuor dies fieri debent, antequàm scilicet cessauerint fluxiones. Nam in hanc sententiam dicit ipsemet. 4. de ratione victus; Hos si ab initio purgare volueris, id ante diem quintum facito, cum venter murmurauerit: si non a medicamentis abstineto. Vtrum si murmurauerit, fuerintque excrementabiliosa, scammonia mediocriter purgato. Quantum verò ad aliam pertinet sanationem, quam minime exhibebis tum potus, tũ sorbitiones, vt melius æger habeat, nisi remissione facta decimã quartam fuerit egressus. Itaque duplex occasio purgationis est, altera ob fluxiones reuulsoria cum nondum fluxio cessauit, aut inclinat materia in vẽtrem, quod murmure agnoscitur, altera post exactam concoctionem. Prima quidem purgatio agi debet in principio, secunda post summum vigorem. Proinde in morbis simpliciter acutis quorum summus vigor quatuor decimo fieri solet, prima occasio expurgationis intra primum quaternarium est, secunda non nisi post quatuordecimum, quod & libello de expurgantibus medicamentis Hippocrates dixit. Præter has duas expurgandi soccasiones quæ certi temporis sunt, est alia incerti temporis, cum scilicet turget materia. Nam quocunque tempore, immo verò etiam quocunque die turgeat, expurgandum est, vt fiant iam tres occasiones expurgationis. Ergo Hippocrates videns Scopo descẽdere ex capite humores, eosque per hypochondrium viam capere cœpisse, morari autem illic, ne plus satis morarentur, & inflammationem aliquam aut grauem alium affectum concitarent, dedit peplum intra primum quaternarium arbitror. A data peplo nihil per ventrem descendit, sed vsque adeo sine expurgatione transacta res est, vt duæ glandes quæ postridie appositæ sunt, non apparuerint, sed interius remanserint. Nihilominus noxium non fuit medicamentum, neque inutile, nam depulit ab hypochondrio succos, qui depulsi, in primis in vias vrinæ deriuati sunt. Deinde & in ventrem post duos scilicet aut tres illos dies, quibus post acceptũ peplum ne glandes quidem reddebat, interim etiam in hac excrementorum turbatione, cum non omnes viam

cępe-

cæperint, alui, aut vrinæ, quædam pars in lienem collecta est, qua ille elatus est. Vrina ergo post datam peplum fuit crassa, non vt concocta, sed turbida, hypostasis leuis & æqualis. Sed quo pacto in vrina turbida erat talis hypostasis? An cum reponebatur clarescebat, subsidebatque leue. Non arbitror quale id quod perfecte cocto iam morbo solet, sed quale quod cæpto coqui. Durabat autem perturbatio plusquam pro elaboratione eius quod subsidebat, ob conditionem morbi qui cum eo catarrho principium traheret, flatum etiam multum habebat cum succo permistum, qui vrinam magnopere perturbat. Aluus stetit in turbulentia, & venter mollior erat. Hoc est, cæpit etiam postea fluere ex aluo, perseuerauitque ea ventris turbatio aliquot dies. Lien elatus deorsum vergens fiebat. Sæpe quidem lien intumescit secundum propriam figuram trasuersim, seu indicotomæ lunæ figuram, sæpe etiam producitur deorsum. Nimirum est laxæ cuiusdam substantiæ & versus quaque aptæ dilatari, producitur in totum aut medium, aut extremum fluxio incumbit. Potu (inquit) vtebatur oxyglici ὀξυγλυκὲς esse potionem quandam parari solitam in Græcia ex fauis expresso prius melle, elixatis in aqua purissima. Gal. dicit secundo de fracturis comment. contextus 29. Ego vel ipso nomine cogor suspicari aliquid aceti in eam portionem infundi solitum, alioqui cur vocaretur ὀξυγλυκὲς. Sed & vsus illius id indicat. Seruabatur enim ad ætatem vt potus sedans sitim. Quod quidem si ex solo melle pararetur non posset præstare. Verum est non posse esse nisi perquam exiguum aceti, quod illa potio acciperet, alioqui non esset potio vtilis laborantibus neruosis partibus, vt Gal. ibidem notat. Erat itaque potio non admodum diuersa a mulsa, aliquanto suauior, quippe quæ ad voluptatem vtebantur homines per ætatem, velut nunc ea quæ Hispanis vocatur aloxa. Constat ergo eum potum ad catarrhosam affectionem esse vtilem, magis verò in noc carere reprehensione si accipiebat aliquid aceti ob magnam febrem, & bile permistam fluxionem. Malo ita procedente, decima sanguis aquosus paucus ex sinistra nare venit. Qui quidem fluxus illud vnum habuit boni, quod secundum rectitudinem fluxit, tamen illa mala, quòd die non decretorio, & quod paucum

fluxit & serosum. Quibus causis videbatur fore inutilis & noxius, & solam debilitatem ægro allaturus. Non tamen ita fuit, neque valde debilis ob hoc ipsum factus est æger, quia mox ab hoc fluxu, sequuta est bona iudicatio, vt fluxus sanguinis potius esset velut initium quoddam (etsi nō admodum idoneum) iudicationis vndecimi diei, quā euacuatio decimi. Vrina adhuc erat subsidentiam habens, & ex subsidentia quiddam sub candidum adhærebat matulæ, tenue quidem, neque quale semen candidum & filosum, neque dissimile, ideſt neque partes admodum diuersas habens: erat illud ex pituita quæ sedimenti formam nondum exactè receperat. Fluebat (inquit) hoc breui, ideſt ex breuibus interuallis & celeriter: ex breuibus quidem interuallis, quòd crebro mingeret, celeriter verò, quòd etsi multum succi cum vrina redderetur, neque obstruebat, neque hærebat in via, neque pigrè reddebatur. Cum hac euacuatione quæ post datam peplum incæpit, & decima die aucta est, postridie est iudicatus & liberatus a febre, & descendit ea die subtenax, quod circa fluxum biliosum: ideſt, descendit per ventrem, subtenax, ideſt lentum & crassum & biliosum. Fluxus scilicet ex pituitosis & biliosis. Nam ex talibus erat morbus a principio. Vrinę autem purgatio hac quoque die multa, & multitudine & subsidentia, ideſt fuſuræ ipsius copia, & subsidentiæ. Et prius (inquit) quam vinum potare cæpisset, parum quiddam emollitioni simile, penetrauit vndecima die, vt quòd essent pauca, lenta autem & stercorosa & turbulenta: hoc est, antequam vinum potare cæpisset, emollitio quædam ventris erat, influere enim iam in ventrem cæperat humor, penetrauit autem, ideſt integrè erupit vndecima die, vt quòd iam supereſſent pauca. Subsecutæ ergo sunt deiectiones non multæ, sed lentæ stercorosæ & turbulentæ, ex pituita s. & bile, stercore & flatu. Hoc iudicatorie factum esse euentus indicauit. Fuit enim febre liberatus. Quòd (inquit) & quod Antigenis in Perintho, illud non habet vim causæ, sed perinde est ac si diceretur, velut & quod Antigenis in Perintho. Itaque insinuat Hippocrates se dediſſe Scopo vinum circa septimum aut octauum diem. Nam ante decimum quo euacuationes manifeste creuerunt, non tamen antequam emolliri cæperit venter, qui cæpit quidem

duos

duos aut tres dies, ab accepta peplo. Mirum tamen quod in febre ex catarrho & siticulosa vinum dederit, quod calidum cum sit, febres augere & sitim natum est, & cum facile diducatur, fluxiones augeat, quòd facilè efferatur, caput repleat, & cum multum penetret, tentet nervos: quibus de causis, cum paucis affectibus febriculosis sit vtile, catarrhosis maximè sit noxium. Cæterum considera Hippocratem non dedisse nisi cum deturbati iam a superioribus partibus succi vias vrinæ & alui tenere cæperant, cum que iam linguæ ariditas erat bona ex parte sedata. Neque quidem dederit vinosum & merum, sed oligophorum quod 3. de rat. vict. in acutis maxime commendat, & æquale æquali permixtum, quali ad affectiones, quæ vinum maxime omnium amant vti iubet. 7. aphorismorum. Tale illa occasione dari poterat, quo cæptas euacuationes iuuaret, cum fluxiones ad superiora iam destitissent: ac fortasse etiam iuuit tantopere exhibendi vini indicationem natura propria hominis, vt vitari non potuerit. Nam aliter suspicor me febris acutæ solutionem fuisse expectaturum, ne catarrhus quantumuis videretur esse solutus, vsu vini recrudesceret. Ego cum vtroque modo peccari posse non negem, multo tamen plus periculi esse puto in nimia vini indulgentia, quàm in nimia detractione. Cum præcipuè tam multæ potiones medicatæ, omnes vini commoditates præstare possint.

19 *Quæ circa linguas eleuantur, coagmenta, & exigui existentes lapilli, & quæ podagricis iuxta articulos debiles illorum sunt; etenim ossium natura causa & quòd hæc durescant, est, & quòd contendantur.*

Osservæ naturam esse causam, quà durescant & contendantur, coagmenta quæ eleuantur circa linguas, & lapillorum exiguorum, & eorum quæ circa debiles articulos padagricorum sunt, nulla ratione videtur posse dicere quantumuis quidam conentur id reddere consentaneum. Dicunt tamen quædam aliena & longe petita. Proinde ego existimo longe aliud Hippocratem

dicere. Nimirum ea quæ circa linguas eleuantur, & exiguos lapillos, quacunque in parte generentur & quæ iuxta debiles podagricorum articulos colliguntur, coagmenta esse ideſt congestione generari. Omnia enim huiusmodi congestis excrementis fiunt, vt tumores quidam lapidei in lingua, congestis excrementis alimenti proprij ipsius linguæ, lapilli in renibus aut vesica concrescentibus arenulis aut crassis succis, tophiosſei circa articulos podagricorum, excrementis crassis durescentibus & concrescentibus cum ipsis ossibus. Atqui in his tophis materia est crassum illud excrementum: effectrix causa duritiei, & contentionis, ideſt coalescentiæ cum ossibus, est ossium natura. Quia naturaliter ipsa ossa congesta excrementa in naturam suã mutant: crescuntque ibi ossa in ossea tubercula, vt lapides crescunt accrescente terra & aqua. Hoc itaque est quod dicit, ossium natura causa est, quòd hac durescant, & quòd contendantur, ideſt accrescant, augeantque ipsa ossa.

20 *QVod Hippostrati (vxori) ex annua quartana tumebat, cum subfrigida palam esse videretur, impetus in totum corpus, & sudor, ita iudicata est, & post hæc multa liebria plura, multitudine & tempore. Tunc enim supprimebantur, abscessus non est visus constitisse.*

VBI ego legi quod tumebat, legit Cornarius collectio, & Iacobus Steue, de vertice decurrebat. Neuter tamen mihi videtur exactè expræsisse quod dixit Hippocrates. Quamquam Cornarius accesit propius, quia intumescentia velut collectio quædam est, sed non est omnino idem. In primis ex illa lectione quam sibi fingit Steue, non videtur aptè explicare posse illa verba, abiceſſus non est visus constitisse, neque ille explicat, de quo abscessu dicatur. Deinde non quadrat cum græca lectione. Nam hæc occurrũt scripta i græco codice τὸ τῆς ἱστορίας τοῦ ἑκταταμαυσίουτη ἀποκοσφου illud verò ἀποκορύφου non videtur posse fluere nisi à verbo κορυφόομαι quòd significat attolli aut tumere: atqui iuxta hanc versionem redditur sensus cõ
» sentaneus. Nimirum Hippostrati vxori per annuam quar-

tanam

tanam intumuerat pars aliqua, non dicit quæ pars, fuerit tamen quæcunque. Multæ enim & variæ solent per diuturnas febres intumescere quas scilicet euenit in ægrotis esse alijs debiliores, tametsi quædam in quibus magis solent id pati, velut per quartanas solet lien intumescere, neque tamen ille solus, sed nonnunquam crura nonnunquam etiam pars alia quæcunque. Ratio autem intumescentiæ, quæ per tales febres debilibus partibus fit, præcipua est congestio reliquiarum eorum succorum qui in singulis paroxysmis putrescunt aut vruntur, quæ quidem illic hærent, vsq; dum per iudicationes perfectas simul cum succis qui à principio morbum facere cæperant, euacuantur. Ita euenit huic mulieri, pars quædam per quartanam intumuerat, ea, ex annua quartana, hoc est post quartanam, & cum subfrigida iam palam esse videretur, ideſt, cum videretur iam esse sine febre, natura partis tentauit id quo tumebat pellere, cumque id extra corpus vno impetu per ventrem, aut vrinæ vias, aut conspicuam aliam viam, egeri non posset, impetum cæpit per totum corpus, distributumque est, deinde partibus totius corporis incumbentibus in expulsionem, sudor factus est, & ita mulier iudicata hac ratione. Et abscessus ille in partem tumētem factus, non est visus constitisse, ideſt euanuit. Tamen hæc iudicatio nunquam fuisset tuta & perfecta, nisi fluxissent deinde muliebria plura multitudine & tempore, tunc enim supprimebantur. Ideſt nisi fluxissent multa & multos dies, nam per febrem supprimebantur, & consentaneum est suppressionem euacuationis adeo necessariá fecisse morbum, hunc verò attulisse partis tumorem, ergo tumoris iudicatio non posset esse satis ad morbi solutionem, quia tumor nō erat morbi causa, sed ex morbo potius processerat, nisi accessisset euacuatio menstrua, qua quidem morbi præcipuè causa præscindebatur. Sed videri posit mirum quartanā febrē cum ex crasso & melancholico succo originem ducat, sudore quo serosi & tenues succi euacuantur, iudicatā esse perfectè. Desines verò mirari, videns non solo sudore sed magis euacuatione muliebri iudicatam esse, & sudore quidem abscessum illum potius quam febrem, hāc verò alia euacuatione. Neque quidem quod exudatur necesse est serum esse, sed tātum tale vt calore fundi possit. Neque sane melancholia

succus

succus est seri expers. Atqui per morbos melancholicos multum seri gignitur, non ob speciem succi per se: sed per debilitatem caloris naturalis, & facultatis debilitatem ac incoctionem, velut etiam gignitur multa pituita. Illud ergo serum nonnunquam æque per totum prouenit, diluitq; ipsam melancholiam, fiuntq; ita sæpe copiosi sudores per quartanas, nonnunquam colligitur vno loco, & ea contrahit tumorē aquosum, atqui si ea pars ventris regio sit, superuenit hydrops ascites. Itaque in illa muliere reliquiæ melancholiæ sero dilutæ, collectæ in loco qui intumuit, fuerūt vnde distribui in totum corpus, & exudari potuerunt.

21 IN *salientibus seu pulsantibus hæmorrhagiis figurā inueniendum, & omnino si ex decliui accliue fiat.*

Vbi ego cum Iano Cornario legi, in salientibus seu pulsantibus, vult Iacobus Steue deleri σφύζουσιν, & scribi σφύγγουσιν, id est constringunt, gratis autem id fingit, quoniā non assequitur quid velint sibi hæc Hippocratis verba. Ego verò legi salientibus aut pulsantibus, quia vtrumque significat verbum σφύζειν quinimo solùm significat salire aut subsultare, ac proinde arteriæ σφύζειν dicuntur, quòd subsiliant. Itaque duo videntur posse hic significari aut in hæmorrhagiis salientibus, id est in quibus sanguis exit saliēs, aut in hæmorrhagiis quæ fiunt ex venis pulsantibus. Atqui possit vtroque modo eadem res significari, si illud saliens significat modum exeundi ex arteriis. Cognoscitur enim sanguis ex arteria exiens quod subsultim exeat. Potest etiā illud saliens significare nihil aliud quàm copiosam eruptionem sanguinis siue ex arteria siue ex vena. Atque ita nihil aliud sit quàm si diceretur in copiosis sanguinis fluoribus: illo modo, in fluoribus sanguinis ex arteriis. Vbi ego legi inueniendum, legunt alij omnes amplaque existens, referuntque ad figuram: nam Græcè habetur. χρὴ μεσυρύτεον. Ego quia non video cur figura ampla desideretur in hæmorrhagiis, nisi impropriè dicatur ampla id est idonea, censeo legendū pro συρὺ ἐὸν, συρευθέον, leuis enim corruptio codicis fuerit & redditur sensus expeditus & facilis. Nimirum in fluxionibus sanguinis magnum momentum

tum habet inuenire figuram accommodatam. Vt scilicet si decliuis est pars ex qua fluit accliuis fiat, quia positus decliuis multum auget fluxionem. Neque verò hoc solum desideratur ad idoneam figuram, vt scilicet sit accliuis: sed etiam vt sit figura indolens, plurimum enim currit sanguinis ad partem dolentem gratia doloris, neque sanè sola figura solet esse satis ad sistendas hæmorrhagias: sed multæ aliæ sunt suppressiones, quas. 6. epid. his verbis collegit, Sanguinis venarum suppressiones, deliquium animi, figura alia, interceptio, linamentum, appositio, deligatura. Dicit verò hic de figura, vt quæ ante alia sit procuranda. Neque solùm sanè in hæmorrhagiis ex arteriis, necessaria est idonea figura: sed in omnibus vt hac ratione satius videatur intelligere in hæmorrhagiis, quæ affluenter subsiliunt. Si tamen quam maximè videatur intelligi de hæmorrhagiis ex arteriis, dicendum de illis loquutum Hippocratem, non quod solæ: sed quòd maximè curatione indigeant. Difficilius enim sistitur fluxus rupta arteria quàm vena.

22 *QVa propter & ligaturæ impetum faciunt in venarum sectionibus, quæ si fortes sint remorantur.*

Hæc sententia pertinet ad chirurgiam mittendi sanguinem. Nam cum vena secatur in manu aut crure, vt fieri solet, curandum vt sanguis copiosè fluat & ex alto corpore, quod vt fiat conuocari debet ad partem, frictione, balneo, & ligaturis, aut horum quibusdam. Ligatura verò ita fieri debet. Antequam secetur vena, ligari debet fortiter pars, mox debet vltra ligaturam sectio fieri: a facta verò sectione debet ligatura, non solui quidem: sed laxari tantillum, ne fortis sit. Nam si solueretur omnino, effluere id quod attractum erat, moxque venire sineret, cessaretque impetus, si autem nihil laxaretur, non posset sanguis exire astricta vena vehementius. Nam ligaturæ mediocriter fortes impetum faciunt in venarum sectionibus, id est sanguinem faciunt impetu effluere, quia enim mediocres sunt, neque qui dolore trahitur, venire, neque qui iam venit, effluere cessat, fortes verò ligaturæ remorantur: sed quo pacto potest hæc dictio cum proxima con-

coniungi, vt hæc incipiat à particula illa quapropter. Certe illa particula aperte significat aliquid deesse priori orationi, illud verò fuerit quod ego in commentatione suppleui ac si ita diceretur, In hæmorrhagiis salientibus figuram inueniendum quæ sine dolore, & vt ex omnino decliui accliue fiat. Qua propter, quia scilicet dolor conuocat sanguinem, ligaturæ impetum faciunt in venarum sectionibus, quæ si fortes sint, remorantur.

23 *Sanguineum subbilioſumque acidum ructum faciens, forte autem & in atram bilem his finietur.*

Galenvs 3. de locis male affectis capite. 5. referens eos qui ad melancholiam morbum parati sunt, dicit, macri verò & nigri, & hirsuti, & quibus latæ sunt venæ, aptissimi sunt vt huiusmodi humor in ipsis cumuletur. Fitque interdum vt impensæ rubri homines affatim in melancholicam temperiem decidant, atque post hos flaui. Hoc est quod Hippocrates dicit nunc, sanguineum & subbilioſum temperamentum, quale est in perrubris & in flauis, solere in melancholicum mutari, atque adeò tales homines solere in melancholiam morbum incidere. Sanguineum quidem, quia abundat sanguine multo & crasso. Fit autem ex tali multum naturalis melancholiæ, vt ex multo & crasso vino multæ feces: bilioſum, quia bilis vstione migrat in atram bilem. Bilioſi verò incurrunt id periculum in iuuentute, quia ea ætas est calidissima: vritur verò succus alioqui vstioni aptus calore eius ætatis. Sanguinei verò in ætate consistendi. Tunc enim frigidior crassior & minus spirituosus sanguis fieri incipit, quare fæculentus crassus & terreus. Itaque hæc temperamenta in melancholiæ morbum nata sunt incidere. Signum autem iam iam incidentium, sunt ructus acidi. Cum enim multa melancholia alio qui naturalis, aut multa atra bilis vsta colligatur in illis circa viscera, redundetque in ventriculum, sitque omne genus melancholiæ acidum, admiscens sese cum cibis eos vitiat, facitque acescere, vnde ructus acidi fiunt. Neque quidem obstat nasci semper ex frigore ructus tales, omnis

nis enim melancholia vt acida est, ita frigida subiecto, & terrea.

24 *RIgores incipiunt mulieribus à lumbis per dorsum in caput. Quin & viris etiam parte corporis posteriore magis quàm anteriore, velut cubitis ac femoribus. Sed & cutis rara. Indicat autem capillus animalium.*

HAEC sententia & eisdem verbis est aphorismus sexagesimus nonus particulæ quintæ, atqui hæc eadem scripta est. 6. epid. parte. 3. atque adeò multo distinctius quàm hic, quia illic addita aut hic sublata est quædam particula multum addens perspicuitatis. Illic enim ita dicitur, Rigores incipiunt mulieribus quidem magis à lumbis, & per dorsum in caput. Sed & viris posteriore corporis parte magis quam anteriori. Horremus enim magis exterioribus quam interioribus corporis partibus, velut cubitis, femoribus. Sed & cutis rarior. Indicat autem pilus. Quod est, rigores magis incipere à partibus posterioribus, lumbis scilicet, & per dorsum vsque in occiput, quam anterioribus, & exterioribus, vt cubitis & femoribus, quam interioribus: quia rigor passio frigida est, & posteriora quam anteriora, & exteriora quam interiora, frigidiora sunt. Cæterùm cum hæc ratio communis sit fœminis & viris, & vtrique magis posterioribus quam anterioribus, & exterioribus quam interioribus rigere incipiant, tamen fœminæ magis quam viri incipiunt a lumbis, quia habent vteros lumbis alligatos, qui frigidis passionibus maximè capiuntur, & viri magis quam fœminæ incipiunt a cubitis, & femoribus, quia fœminis vt dictum est, est maior causa incipiendi a lumbis per dorsum in occiput. Hinc tamen non fit, vt viri incipiant sæpius a femoribus & cubitis quam a lumbis, neque contra: sed ivt ab vtrisque æquè aut ab alterutris vt contigerit. Probat verò Hippocrates partes posteriores frigidiores esse anterioribus, quia in anterioribus cutis rarior est esse autē cutē rariorem indicat pilus, qui in anterioribus magis abundat.

Vtrumque

tem aut ob exiguitatem vterorum, aut quod omnino dilatari pro fœtuum magnitudine non possunt. Talibus sane abortus fiunt quibusdam certo, quibusdam incerto tempore, etiam si nihil dictorum accidat. Tempus partus nō est tam constitutum mulieribus, quàm alijs animantibus, & Aristot. 7. de hist. animalium & plin. 7. de hist. naturali dicunt. Habent enim multa tempora in quæ naturales partus solent incidere. Capra verò & ouis quinto mense semper, sus quarto, asina, & equa vndecimo parit, & ita aliorum animalium vnum quodque. De temporibus naturalis partus dubitata sunt multa, & à iure consultis & à medicis. De vndecimestri an possit esse vitalis, ac multo magis de duodecimestri, & de octomestri, ac de minori septimestri. Nonum mensem esse maximè omnium naturale tempus partus, & eo omnes ferè in lucem edi, experientia est confirmatissimum, & nemo dubitat. Septimo etiam & decimo mense edi posse vitales, concedunt omnes. Vndecimo mense posse edi vitalem negauerunt quidam iureconsulti, tamen de hac re consultus diuus Adrianus considerata causa decreuit, posse. Idque merito. Nam Hippocrates etiam id dicit pluries. Vltra vndecimum mēsem produci posse partum nemo dixit, præter Auicennam, qui quatuordecimum etiam aliquando attigisse, se à quodam accepisse dicit. Octomestris adeo non putatur posse esse vitalis, vt siquis videatur octauo mense natus viuere, putetur mulier conceptionis tempus ignorasse. Ante septimum mensem aut ante centum octoginta duos dies posse aliquem edi vitalem, negat Hippocrates. Ego vix quippiam in rebus naturalibus quod omnino impossibile, aut necessarium sit, esse affirmo. Horum causas, referunt in numerorum naturas qui sectantur Pythagoricam philosophiam: Astrologi in stellas errantes: Hippocrates lib. de octomestri partu insinuat tres causas quas nos lib. 2. cont. vno capite complexi sumus, primam ex proportione temporum prægnationis, quod scilicet tempus motus sit duplum tempore figurationis, & tempus partus triplum tempore motus. Secundam quæ ex numero quadragenariorum, quòd quadragenarij dies magnam vim habeant in affectibus fœtuum, incidat verò septimus quadragenarius in nonum mensem, & quintus in septimum. Tertiam quæ

refert

refert hos euentus in proportionem cauſæ factricis & materiæ, & in experimentum. Dictum mihi eſt loco citato primam cauſam non ſatis eſſe idoneam (quamquam proportionem illam temporum fœtationis teneri ſæpe dicat Hippocrates vel hoc loco ſtatim) poſt hanc verò ſecundã eſſe commodiorem, tertiam omnium maximè carere calumnia. Verùm hæc & illo loco & in commentario libelli de alimento dicta ſunt fuſius.

26 *Apparentia quibus menſibus fiunt, labores in circuitibus, quod in ſeptuaginta mouetur in triplicibus perficitur.*

Eadem ſunt quæ vocat apparentia, & quæ labores. Nimirum eas mutationes inſignes fœtus quæ temporibus quibuſdam & articulis prægnationis contingunt, & apparent, notis quibuſdã, maximè verò laboribus & doloribus, qui illis momentis vtero gerentibus accidunt. Cum enim moueri incipit fœtus, & viuificatur, quædã anxietatibus, quædam doloribus, quædam deliquiis animi corripiuntur, vt quædam mulieres dicant ſe animæ ingreſſum ſenſiſſe. Hæc ergo apparentia dicit oportere conſiderare quibus menſibus fiant. Nam fiunt ex quibuſdam circuitibus, quorũ ratione habita, poteris præſentire tempus partus, ſi die cõceptionis notata, cõſideres. Nam quòd in ſeptuaginta diebus mouetur, in triplicibus, hoc eſt biſcentũ & decem perficitur. Quantũ autem certitudinis hoc habeat, dictũ mihi iam eſt.

27 *Poſt mẽſtrua aliquãdo dextra, aliquãdo ſiniſtra hiant.*

Duplici cauſa a recens facta euacuatione menſtrua, facillime fit conceptio in pleriſque, & quia nuperrime aperta hiant, & os vteri. & quæ in vterum finiuntur venæ & arteriæ, & quia recens vacuatus vterus auidè trahit humorem. Nam dum adhuc fluunt: malè retinet vterus, vtpote conuerſo per eum ad euacuationem toto corpore, vt per id tempus non concipiant niſi quędam quibus vterus adeò conniuet natura, vt nunquam ſatis hiet, niſi dum fluunt: reliquo tempore omnibus conniuet aliquanto plus quam

a recens

à recens facta euacuatione. Ergo post menstrua facilè concipiunt, quia hiant vteri partes, aliquando masculum aliquando fœminam, quia dextra hiant, aut sinistra, aliquando geminos fœtus, quia vtraque hiant. Quare gignitur secundina vtrinque vna, & fœtus duplex. Neque mirum videri debet, nunc in dextra nunc in sinistra parte, nunc in vtraque, fœtum gigni, etsi vterus muliebris sinus non habeat: sed vnicum cauum. Habet enim nihilominus in latus vtrumque distributas venas & arterias, secundum iustitiam & æqualitatem laterum, quam natura semper tenuit, quibus productis secundinæ fiunt, quibus fœtus continetur & alitur. Fiunt ergo nunc ex dextris, nunc ex sinistris, nunc ex vtrisque. Cur mares in dextra, fœminæ in sinistra gignantur magis (quod etsi hic non dicat, insinuat tamen, quandoquidem differentiæ laterum meminit) dictum mihi est in commentatione aphorismi quadragesimi octaui sectionis quintæ.

28 *Humiditas per exeuntia, victus ratione siccissima.*

Multæ non concipiunt, quòd habeant vteros humidos, & excrementosos, adeò vt neque auidè recipiant semen, neque possint retinere, quæ quidem dispositio contraria est ei, per quam indigent menstruis, vt hient vteri. Agnoscitur hæc dispositio exeuntibus. Effluunt enim mucosa quædam frequenter. Curatur victus ratione siccissima. Nomine victus hic intelligi debet tota ratio viuendi, qua & curationis ratio contineatur. Nam huic passioni non semper solus victus, qui in cibo & potu consistit, est satis, curatio verò fuerit, vt in aliis morbis, contraria affectioni. Vt hinc constet quam non sit vna ratio curandi eas quæ nō concipiunt, vt vulgares medici sibi persuaserunt: sed varia & multiplex pro ratione causæ quæ sterilitatem parit. Quasdam enim omni ratione humectare, quasdam siccare, quasdam tantum calfacere, nonnullas etiam refrigerare, & humectare conuenit.

29 *Quod citius discretum & motum est, augetur rursus segnius & in longius tempus.*

Mvliebria corpora cum geruntur vtero tardius recipiunt figuram & motum quàm masculina, post quam verò hæc nata sunt crescunt citius & breuiori tempore, idque non solùm dum vtero geruntur, sed postquam edita iam sunt, atque ita citius decrescunt senescentia: masculina contra in vtero discernuntur & mouentur citius, deinde crescunt tardius, produciturque eorum incrementum in longius tempus, atque adeo crescunt & viuunt plus. Hoc ergo est quod Hippocrates dicit, quod citius discretum & motum est, augetur segnius & in longius tempus. Causam verò huius necesse est esse in differentia temperamentorum vtriusq; sexus. Nimirũ muliebria corpora sunt humidiora & frigidiora, maximeque oportet talia fuisse principia, ex quibus sint genita. Humidum verò difficile recipit figuram propriam, ergo embrio humidior, tardius recipiet figuram, ac proinde etiam animam. Nam cum anima sit corporis talis, hoc est ad vitam bene dispositi, præcipua autem dispositio sit organorum formatio, quanto tardius figuram recipiet, tanto etiam tardius & animam, quæ non aliter quàm motu agnoscitur, quare & motum. Ergo corpus muliebre, quia humidius, tardius recipit figuram & motum, atque hac ipsa causa citius crescit, quia quę humida facilius quam ficcà dilatantur, dum est calor qui id facere possit. Est verò mulieribus primis annis, quod etsi frigidæ sint natura, tunc per ætatem calent. Cessant verò citius ab incremento, crescuntque minus, quia frigidiores cum sint, non potest earũ calidum incrementum vsq; adeo producere. Itaq; augentur citius, quia humidiores, minus verò, quia frigidiores. Accedit illa menstrua euacuatio sanguinis, quæ mox atq; accidit, tollit corporis incremẽtũ,

30 *Labores circa tertium diem supra quinquaginta, & sextum supra centum menstruales secundo & quarto, quæ oportet noße ad septimestrem.*

Dixerat antea labores in circuitibus. Nunc circuitum quendam laborum narrat, qui obseruari solet in futuris septimestribus, non quidem necessario in omnibus, sed in multis. Sentiunt videlicet labores quinquagesimo tertio,

tio,& centesimo sexto. Menstruales, hoc est si per menses velis dicere, secundo & quarto. Nam quinquagesimus tertius secundi, centesimus sextus quarti mensis est. Hoc quidem, qui in Hippocratis observatione volet acquiescere, minori labore recipiet. Si tamen dicendum de causa aliquid, quod si non euidens consentaneum tamen sit, ea esse videtur, quod de diebus quinquaginta nouem qui duo menses sunt, detractis septem qui ob expurgationem menstruam plærunque detrahi debent, super sunt quinquaginta duo. Est ergo quinquagesimus tertius primus tertij mensis. Vt ergo in morbis acutissimis qui plærunque inuentur imparibus magnam vim habet tertius dies, ita prægnatione breuissima tertius mensis. Nam mensibus constat & finitur tempus prægnationis. Est aliud genus articulorum prægnationis maxime insigne, quod in quadragenarijs est. Centesimus verò sextus incidit in tertium quadragenarium, proinde hic quoque labores affert; hic verò magis quam alius eiusdem quadragenarij, quia complet tempus duplum tempore primorum laborum, redeunt verò hi secundum quasdã proportiones. Sed si quinquagesimus tertius affert labores, quia primus tertij mẽsis quo pacto est secũdi mensis? Certè secundũ computationem vulgatę mẽsium græcorum aut latinorũ. Nullus enim computans menses, detrahit de mensibus integris, & si ratio, ex quorundam dierum detractione, constet.

31 *AVt à menstruis numerãdi sunt nouem menses, aut à conceptione, & in ducentos & septuaginta dies græci menses fiunt, & si quid in super, aut maribus aut fœminis, hęc fiunt, aut contraria.*

NVNC docet practicam rationem computandi in partu legitimo, ac frequenti, quem dicit esse nouem mẽsium græcorum, hoc est qualium in Græcia erat cõmunis vsus, qui erant triginta dierũ. Nouem ergo tales; menses habent ducentos & septuaginta dies. Sed dices, nouem menses tales, incidunt inducem lunares. Videtur verò haberi debere, iuxta dictas hic & alibi causas, ratio lunarium, ergo partus communes decem mensium sunt, non nouem. Ita est perfectò, quodammodo nouem, quodammodo decem

menſium, ſunt. Atque ita componuntur facile autorũ verba, ſi quando ſiue in naturæ hiſtoriographis, ſiue poetis, ſiue etiam in literis ſacris, legitur, nunc nouem, nunc decẽ menſibus, fieri. Nouem enim fieri plærunq; ſcribũt omnes ſequuti vulgarem computationem. Sed et Vergilius de cõmuni partu intelligens dicit, matri longa decem tulerint faſtidia menſes. Ariſtotel. quoque. 7. lib. de hiſt. animal. c. 4. dicit fœminas magna ex parte decimo menſe parere. Sunt verò hi decem, nouem menſes græci. Eſt autem hic finis partus communis, potius quam lunares nouem, quia longius abeſt fœtus qui græcos nouem compleuit, à ſexto quadragenario, quo vt Hippocrates cẽſet, ægrotabat, quã qui lunares. Quod autem ſit exacte hic finis, ſcilicet. 270. dies cauſa fuerit proprio facientis ad materiã. Cauſã enim cœleſtem nullã ſcio, quæ huic fini admodum quadret, niſi forte id facit aſpectus tetragonus ſolis, quem ferè illo die habere incipit, cum púcto quo facta fuerit conceptio, qa percurrerit tres partes integri circuli. Cumputatio huius cõmunis partus incipere debet à conceptionis die, ſi modo is agnoſci poſsit. Sunt verò nonnunquã inditia neceſſaria, vt cum ex vnico cõgreſſu cũ viro cõceptũ eſt: ſemper autem licet conſiderare eas notas, quas Hippocrates lib. de genitura his verbis ſcripſit, Poſtquam coiuit mulier, ſi quidẽ conceptura non eſt, foras procedet genitura, vbi fœmina volet. Quod ſi fœmina partus perita ſit, & cognouerit, qñ genitura non exciderit, ſciet qua die intra ſe ipſam concepit. Rurſum libello de canibus dicit, Satis manifeſtũ eſt, harum rerum peritis, quod mulier cum in ventre concepit, ſtatim horret, & calor, & dentium ſtridor conſequitur, & conuulſio occupat, tum articulos, tum totum corpus, & vterũ ſegnities & torpor. Si igitur his ſignis agnoſcere poſſumus diem conceptionis, ab illo incipere debet cõputatio, ſin minus, à menſtruis, nõ quidem ab ijs quę vltimo fluxerunt, ſed ab eo die quo primùm defecerunt, cũ expectarentur. Nã à die conceptionis procedũt dies. 270. Perrarum autem ſit diem cõceptionis eſſe ipſummet diẽ quo fluxerunt, ſiue primũ ſiue vltimum quo fluxerunt intelligas. Si ergo computatio fiat a menſtruis fluentibus, sẽ per videbitur produci partus vltra nouem menſes græcos eritque computatio incerta atque non raro peccabitur in

victu

victu, putante muliere se iã ingressam nonum, cũ nondum egressa octauum mensem sit. Si autem fiat computatio à menstruis deficientibus, semper attinget nonũ mensum, & nunquam excedet. Nam pariet post 270. dies, exceptis tot quot precesserint à die conceptionis vsque ad diem deficientiũ mẽstruorum. Si igitur conceperit recens expurgata, pariet in initio noni, si cum iam menstrua imminerent, in fine, si inter hæc, medio mense: semper tamen intra nonum græcũ, & vltra ducentos septuaginta nunquam producetur, si modo partus communis sit. Quoniam autẽ non nunquam contingunt partus singulares longiores, addidit etsi quid insuper. Atqui quoniam nulli dicti partus necessarij sũt, neque quidẽ alij maribus, alij fœminis necessarij, sed quiuis eorum & maribus & fœminis potest accidere, & cõtrarius, addidit, aut maribus aut fœminis hæc fiunt, aut contraria. In quam sententiam dixit libello de alimento, enumeratis partubus. est, & non est. Hic verò quiddã aliud addidit, dicens, & maribus & fœminis. Scilicet non tantum non esse hominibus certum aliquem partum, sed neque sexui cuique suum. Sed vtrosq; mares scilicet & fœminas, posse his aut alijs diebus nasci. Quare quod Aristotel. 7. de hist. animalium, mares magis quam fœminas fieri septimestres, fœminas magis decimestres dicit, non admodũ probo. Nam præterquam quod fœminas vidi septimestres, tamẽ nequè ratio admodũ est pro illa sententia. Nã etsi tardius recipiant figuras & motus, nõ crescũt tardius, sed vt dictum nuper est, etiam citius, & proinde incidũt & marium & fœminarum editus in eadem tempora.

32 *Cibis & potibus humeri ac mamma inflantur, & eorum quæ sunt in capite infirmitates & inflationes incrementa recipiunt.*

De vtero gerenti loquitur haud dubiè, dicitquè illis mammas & humeros intumescere (hoc enim significat hic verbum inflari) nam hęc est nota prægnationis inter cæteras, quod mammæ intumuerint, & solidæ ac duræ factæ sint. Quod aphorismis. 52. & 53. particulæ quintæ

insinuatur. Facit verò hunc tumorem sanguis, qui cùm versus vterum vocetur vndique, in venas mammis & vtero communes venit, & in vtranque partem abundat. Sanguis verò est commune alimentum, quod rationem sequitur semper cibi & potus atque vt Aristote. dicit. 2. de partibus animalium cap. 3. quoties cibus non ingeritur sanguis deficit, quoties ingeritur augetur. Atque si alimenta bona assumuntur, sanguis integer est, si praua, vitiosus. Igitur si vtero gerens lautè capiat potus & cibos, non vtcumque mammæ, sed humeri ac mammæ replebuntur: atque debilitas, & repletio capitis, si qua mulieri antea fuerat, aut ex conceptione superuenit, incrementa recipient, tumorem comparantibus humeris & mammis Nam si, quibus in mammis sanguis colligitur, furorem indicat, quia significat sanguinem melancholicum ferri in partes superiores, profectò quæcunque redundantia in mammis & humeris, portendet capitis repletionem, & imbecillitatem, quæ redundantiæ statim succedit, quia quod mammas distendit & humeros, sursum petit.

33 *Donec ossa solida fiunt, mensium circuitus est. Quæ ante hæc fiunt grauia sunt, laboribus octimestrium germana, & primiperarum.*

Ossa recens natis sunt mollia, & rara, & laxius posita, procedente ætate durescunt, densantur, & concrescunt. Itaque senibus iam solida sunt. Menstrua sanguinis euacuatio naturalis est genere, non quod semper mulieribus accidat, sed quod omnibus, & si non semper. Nam neque in pueritia, neque in senectute, sed fieri incipit pubescentibus, definit senescentibus. Est itaque circuitus mensium ab initio adolescentiæ (quia arbitror ea ætate est iam minor euacuatio insensilis, atque per corpus totum dissipatio) vsque ad finem consistentiæ, & initium secundæ senectutis. Quo tempore frigidum & siccum iam est corpus, & sanguine minus abundat. Igitur vt diceret vsque ad senectutem mensium circuitus est, vsus est hac periphrasi, donec ossa solida fiunt. Quod addit, quæ ante hæc fiunt grauia sunt, videtur significare ante euacuationes mẽstruas esse

esse difficultates & dolores, idque est verissimum. Nam secretio magnos labores affert. Tamen quod addit, laboribus octimestrium; & primiperarum germana, videtur in alium ferre sensum. Nam labores abortum facientium octauo mense, & primiperarum sunt insignitè graues: illarum, quia ægrotat fœtus, & ipsæ etiam ob malam aliquã affectionem tentant partum intempestiuum: harum, quia non hiant satis uteri. Quorsum ergo conferret quæ antecedunt menstruas euacuationes in commune, cum doloribus octimestrium & primiperarum? Proinde putandum est eum loqui, non de omnibus menstruis, sed de vltimis, & quæ antequam omnino cessent, fiunt. Illæ enim solent fieri cum magna difficultate & doloribus, nunc exiguæ, nunc profusæ, & sine certo ordine rarescentes. Quia sanguis iam ea ætate crassus, non nisi cum magna difficultate, per vias, angustiores, duriores, & minus dilatabiles, effundi potest. Proinde in primis rarescit, sex mensium nonnunquam intermissionem faciens, nulla quæ sentiri possit noxa corpori accidente, deinde rursum multùm nitente natura, multùm pellitur crassi, ac cum eo etiam tenuis, duratquè multum euacuatio, ac non paucæ hac occasione, profluuij menstrui periculum incurrunt, manentque, cum sistitur, siccæ & exsuccæ, atque hac ipsa causa, imposterum sine ea euacuatione transigunt.

34 *Ac nutrimento mutationem accipiente, octimestri verò perficiente.*

Generationem lactis, & tempus quo in vtero gerentibus primùm apparet, docet breui hac oratione. Lac fit nutrimento mammarum (ideſt sanguine qui ad nutritionem mammarum venit) mutationem accipiente. Nimirum mammæ in sui substantiam trahentes sanguinem, lac faciunt, cùm abundat quidem sanguis & commutatur, tam abundanter, vt redundet, & exugi possit, cùm non adeo abundat, commutant, quantum suæ nutritioni satis est, nullum autem exugitur. Quibus menstruæ euacuationes fiunt, raro fit lac, quia eadem est materia vtriusque, sed neque vtero gerentibus, quia insumunt eam materiam in

fœtus generationem, sed prægnationi succedit lactis proventus, vt oportet scilicet, quo infans recens editus, lacte nutriatur. Succedit verò lac prægnationi non affatim, sed paulatim, vt successiuæ aliæ mutationes solent. Atque non cum iam editus infans est, incipit primùm lac fieri, sed cũ iam partus instat, incipit apparere, quo scilicet, cum iam vti eo infantem oporteat, maturius, concoctius ac velut paulatim paratum lac fit. Incipit quidem aliquibus prius, plæriſque autem octauo menſe lac in mammis apparere. Quod Galenus docet in comment. aphoriſmi. 39. quintę particulæ. Huius autem rei causam esse puto, quod vltimis menſibus octano inquam & nono, multum iam crassioris sanguinis congestum est, in venis & arterijs vteri, per quas fœtus alimentum trahit, quod influenti sanguini impedimento est. Fœtus verò magnus iam multo indiget, & multum trahit: multus ergo tractus, & penetrare non potens, recurrit per communes venas ad mammas: qui recursus, & ad lactis, cuius vsus iam imminet, præparationem, vtilis est, & vt fœtus alimenti penuriam magis sentiẽs, calcitret, dirumpatque acetabula, & in lucem prodeat. Hæc autem omnia ita mensurauit natura, vt necessarias causas, ijs quæ fieri expedit, aptauerit. Post enarrata verba succedunt quædam alia de vlceribus, tamen ipsamet res, de qua agitur, indicat, dilaceratas, & malè commixtas esse has dictiones, transferendaque huc esse verba hæc.

35 *Qva propter menses quales octimestrium, qui fiunt ad decimum tendentibus malum.*

Dictvm est lac fieri incipere vtero gerentibus, octauo menſe, quia perpaucis, naturaliter habentibus, fluunt menstruæ euacuationes dum gerunt vtero, aut dum lactãt. Sed à principio prægnationis insumitur in fœtum, deinde in lac illa materia. Propterea (dicit) menses quales octimestrium qui fiunt vtero gerentibus, tendentibus ad decimum mensem, malum. Insinuat verò hac breui dictione multa: in primis, malum esse fieri menses vtero gerẽtibus: deinde solere esse talibus difficiles, & quales octimestriũ, deinde solere fieri hos tendentibus ad decimum, ideſt, parituris

rituris non ante decimum, aut vndecimum menſem græcũ, quibus ſcilicet partus producendus, vltra conſuetum tempus, eſt. Sunt verò hæc omnia rationi conſentanea. Nam ſi vtero gerenti fluunt menſtrua, impoſſibile eſt fœtum eſſe ſanum, vt in aphoriſmo dicitur. Quod ſi ægro fœtu fluunt, laboribus, quos ipſi fluxus afferre ſolent, accedentibus alijs ex fœtus ægrotatione, erunt quales octimeſtrium, ideſt octauo menſe abortientium. Quibus verò hæc fiunt, merito partus producitur. Quia ſi bene fortis fœtus, non poteſt vitalis exire, niſi ex labore ſeptimi menſis quadraginta dies quieſcat, debilis pluri tempore indigebit ad refectionem, & præter hæc, ſerius veniet ad perfectionem. Duplex enim ratio eſſe poteſt, qua partus producatur, aut quòd ob amplitudinem viarum matris & fœtus, & naturam alimento abundantem, tardius ſentiat fœtus alimenti penuriam, & reſpirationis indigentiam: aut quòd ob debilitatem, tardius veniat ad perfectionem. Illi eduntur robuſti, ac tanto citius, quàm ſolent alij, rident, quanto tardius nati ſunt: hi habent omnino contraria. Atque ita partus producti, nonnunquam meliores, nonnunquam deteriores ſunt, quàm communes.

36 *Si in vulneribus fortibus tumor non appareat, magnum malum, laxi vtile, crudi, deterius. Quibus tumores in vlceribus non valde conuelluntur, neque inſaniunt. His autem euaneſcentibus repentè, quibus quidem in poſteriora, conuulſiones cum doloribus, quibus autem in anteriorem partem, aut inſaniæ aut dolores lateris acuti, & dyſenteria rubra. Tumores præter rationem leuantes, fallax, vt Andronici puero eryſipelas recurrit. Niſi in eundem locum veniens vtile aliquid ſignificet. Huic ex generatione circa aurem, ad pubem diſtributum eſt, alteri tertia die ex natiuitate factus ſuppuratus eſt nona. Hic ſeptima die ſanus euaſit. Deteriora ſunt quę repentè euaneſcũt.*

APHORISMIS. 65. & 66. & 67. ſectionis quintæ, hæc eadem, eiſdem ferè verbis, ſcripta ſunt, quæ cum in cõm. mihi explicata ſint, haud erit hic multum immorandum.

Vbi

Vbi legi crudi deterius, habetur in Græco codice ἀνωτμὲ-μι. id est, sursum pascentes: sed restituimus hunc locum ex aphorismo, quo legitur ἔνωμα quam lectionem sequitur Gale. in commentatione. In vulneribus tumores non apparere malum est, quia secundum rationem apparent, fluxionis gratia. Atqui, etsi medicus curat tumores medicamentis arcere, nihilominus, medico id nō moliente, sponte sua non apparere, non est bonum. Quia apparentes tumores, & si mala causa sint, quia prohibent vlceris curationē, tamen signum non malum. Atqui legi potest, si tumor non appareat magnus, malum. Aut si tumor non appareat, magnum malum, litera græca vtrunque sensum fert, & vterque est verus. Nam dicit in fortibus vlceribus, id est in magnis & malignis, vt quæ circa articulos, aut in neruis fiunt. In talibus verò non satis est apparere qualescunque: sed magnos etiā tumores petit ratio vlcerum. Si verò in fortibus vlceribus, non apparere tumores magnos, est malū, nullos apparere sit magnum malum: oportet enim apparere, & magnos. Non tamen qualescunque si appareant bene actū iam cum ægroto sit: sed si molles, seu laxi, id est facile cedentes curationi, crudos enim, id est, rebelles, & insuperabiles auxilijs, apparere, deterius est, fortasse etiā quam nullos. Dictum enim mihi incomm. aphorismi est, illud laxi, & crudi metaphoricè accipi, ac significare quod dictū est. Quis autem probet in vlcere Cancrum, aut Carbonem? Tumores verò mites apparere, bonum. Quia quibus tumores in vlceribus, non valde conuelluntur, neque insaniunt, quæ signa perituris ab vlcere maximè solent accidere. Quibus verò non fiunt, aut euanescunt, fiunt hæc & alia non minus mala, pleuritis fortis, suppuratio, aut dysenteria cruenta. Docens Hippocrates, quibus hæc, & quibus illa, dicit in aphorismis. Quibus à parte posteriori, conuulsiones cum doloribus, quibus ab anteriori, insanię, dolores acuti lateris, suppuratio, dysenteria, præcipuè si rubri erant tumores. Hic dicit: Quibus in posteriora, quibus autem in anteriorē partē. Sed eadem res est. Nam quibus à posterioribus, proinde fiunt illa, quia in posteriora, & quibus à prioribus, quia in priora. Nimirum, quia posteriora vlcera, rectitudinem habent cum neruorum exortū, in eum a posterioribus recurritur, & conuulsiones cum doloribus fiunt, & quia anteriora,

riora, cum cerebro, thorace, & ventre, illis timetur, cùm euanescunt repentè tumores. Nam fallax salus est, tumores repente euanescere, quod Hippocrates millies docet, & nunc, recordatus pueri Andronici, exemplo cõfirmat. Fieri tamẽ aliquando potest, vt cum bono aliquo euanescat tumor, si scilicet ad certam aliquam partem recurrat, eamque contingat esse humiliorem, exteriorem, & ignobiliorem (nam ad tales salubriter fieri abscessus. 2. sectione huius. 2. libri dictum est) velut cuidam, cui ex generatione, id est, ab ortu, fuerat circa aurem tumor, euanuit: sed ad pubem distributum est, facta scilicet est ad pubem permutatio, eaq; euanescentia tumoris, non fuit mala. Alteri (huius meminit obiter, quòd forte fortuna eodem tempore obseruauerit) tertia die, ex qua natus est, factus est tumor, & suppuratus est nona. Intelligi potest nona ex natiuitate, & ita quasi suppuratione ipsa sanus euaserit, addiderit, hic septima die sanus euasit, quia septima a tumore, erat nona a natiuitate. Aut nona a facto tumore, atque sanus euaserit septima a suppuratione. Vtcunque hoc factum sit, cum malũ sit tumores circa vlcera non apparere ob dictas causas, deterius tamen est, cum apparuerint, repẽte euanescere, cùm non in certam aliquam partem, eamque ignobilẽ conuertuntur. Proinde concludit totum hunc sermonẽ Hippocrates his verbis. Deteriora sunt quæ repente euanescunt.

Sectio quarta.

1 *Hepatitis in lumbis vsque ad magnam vertebram inferne, indeque vertebris committitur sublimis per iecur ac septũ transuersum in cor, & hæc quidem recta ad clauiculas, inde autem aliæ quidem in collum, aliæ autẽ in scapulas, aliæ autem deorsum reuertentes, ad vertebras & costas inclinant, & ex sinistris quidem vna prope clauiculas, ex dextris autem, ad quandam regionem alia. Hæc autem paulo inferius reflexa, vnde quidem illa deficit, defertur iuxta, costis reliquis omnibus, hæc hinc atque inde, ramos in quamcunque tri-*

buit,

buit, vna cum sit. A corde quidem ad regionem quandam in dextris magis existens, in ea quæ sub arteria vsque dū delitescat, & eò veniat, vnde hepatitis eleuari cæperat. Prius autem quàm eò perueniat, iuxta extremas duas costas diuisa est. Et cum alia quidem inde, alia autē inde vertebrarum peruenit, euanescit. Recta autem à corde ad clauiculam contendens supra arteriam est, & ab hac, vt & ad lumbos, sub arteria abit, ad hepar, partim quidem in portas & fibram, partim in reliquum parum infra septum transuersum. Septum autem transuersum adnascitur hepati, quod non facile separes. Geminæ autem à clauiculis, aliæ hinc, aliæ inde, sub pectore in abdomen. Quo autem inde, nondum noui. Septum autem infra iuxta vertebram quæ sub costis, quà ren ex arteria hac circum cingit. Arteriæ quidem ex tendine nascuntur, hinc inde arteriæ tonum habentes. Hic iam tandem finitur, quæ recurrit à corde, hepatitis. Ab hepatitide autem per septum transuersum maximæ duæ, alia hinc, alia inde, feruntur, sublimes, multifidæ autem per septum transuersum, sunt circum circa illud, & inseruntur superne per septum. Hæ autem præcipuæ conspicuæ.

Censet Iacobus Steue totam hanc dictionem, & quæ mox succedit, historiæ venarum, & neruorum, esse adulteri nam, & ab aliquo imperito, aut impostore, huc coniectam: quòd narratio non videatur satis distincta & exacta, neque, vt ille putat, vera: atque adeo, quia occurrit hic nomen arteriæ pro arteria leui, cum id nomen non soleat antiquissimis significare nisi asperam, vocenturque illis, arteriæ leues, venæ pulsantes. Ego verò mihi imperaui, quæ in Hippocratis operibus repererim, neque aperte falsa, neque omnino indigna, etsi subobscurius, ac fortasse etiam indistinctius tradita, illius esse censere, quia leue est, leuiter autori denegare (quamquam id sit aliquando necessarium) quæ ex multis seculis sub illius nomine recepta

cepta sint. Maximè quæ vt genuina ab aliis antiquissimis citantur. Velut hic locus citatur, non sine commendatione, a Galeno quibusdam in locis, præcipue autem. 2. de natura humana commentario contextus sexti, vbi ita scripsit. Vna est vastissima vena, quam vocant cauam, per gibbum iecoris tota animantis longitudine porrecta. Dirimit autem septum transuersum imam animantis regionem a suprema. Hæc vena caua septum transuersum penetrat, contenditque supra ad cor, infra ad spinam secundum iecoris gibbum peruecta, itaque ex illa quæ supera petit, tanquam caudice, venas supra septum transuersum germinari. aperte cernas, ex altera quæ ad spinam diuertit, inferiores. Horum Hippocrates in 2 morborum vulgarium autor est, vbi iecorariam appellat cauam venam. Hæc etiam confirmant quotquot anatomiam tractauerunt. Hæc Galenus. Itaque eo enarratore, hæc ab Hippocrate scripta sunt, atque adeo quæ Hippocrates hoc loco docet, sunt quæ Galenus verissima, & ab omnibus qui anatomiam tractauerunt confirmata, esse dicit. Esse vnam aut alteram voculam, additam, detractam aut transpositam, possim adduci, vt credam, ob libri vetustatem, tamen omnino negare esse Hippocratis, negligentiæ esse puto, nisi cum id ob maximas causas fit, quæ profecto hic sunt nullæ. Nam & si hæc quæ de venæ distributione dicuntur, dici fortasse possent distinctius & fusius, tamen dicuntur verè. Quod quidem satis est, illo præcipue seculo, quò nondum erat anatomes historia adeò culta. Nam facundiam & elegantiam ab Hippocrate quis requirat? Ego certe nuperrimè hunc locum discipulis meis enarraui, non aliter quam posita ob oculos vena, factaque coram multis illorum eius dissectione, qua facile intellexerunt quæ docet Hippocrates verissima esse. Hepatitem vocari venam cauam Galenus autor est, quòd ex hepate oritur. Caua autem vena est, non solùm qua erumpit ex hepate: sed & in quamcunque partem producatur. Itaque tota vena, non pulsans, dicitur hepatitis: arteria dicitur vena pulsans, aut non hepatitis, atque nonnunquam arteria sine addito, plerunque arteria leuis, quia antiquissimi arteriæ nomen tribuebant asperæ. Magnam vertebram hic vocat coxæ articulum. Duo enim articuli

ticuli solent Hippocrati magni dici, hic, & qui ex secunda ceruicis vertebra fit, quem autem quoque loco intelligat, descriptione solet explicere: velut libro de ossium natura, dicens, Coxa verò magno verticulo, quod iuxta os sacrum est, ex ligamento cartilagineo ac neruoso adhæret. Hic magnum verticulum intelligit, quod in osse sacro. Paulo post addit, hinc vsque ad magnum verticulum quod supra supernas humeri partes est, è directo gibbosa est. Hic haud dubiè intelligit secundam ceruicis vertebram, quandoquidem dicit supra supernas humeri partes esse. Velut hoc loco constat significari articulum ossis sacri, quandoquidem dicit, in lumbis infernè. Hippocrates quidem hic vnico illo nomine, hepatitis, insinuauit venæ principium, & venarum radicationem hepatesse, ac proinde venas hepate humiliores ab eo descendere, superiores ab eo ascendere, atque adeo communem superiorum & inferiorum venarum radicem, esse in ipsa hepatis parte gibba, qua exit vena. Ibi diuidit vt in duos magnos caules, alterum sursum, alterum deorsum, iuxta spinam repentes. Incipiens ergo Hippocrates narrationē ab hepate, caulem deorsum repentem vocat hepatitidem in lumbis: repentem sursum vocat hepatitidem sublimem. Et ab inferiori caule incipiens, dicit, hepatitidem quæ in lumbis est, attingere per infernam partem vsque ad os sacrum. Perfecto & vsque ad extremos pedes producitur, sed quia in osse sacro secatur in duos ramos, deficiente iā caule, in eam vsque partem produci dicitur, quasi non amplius procedat vna existens. Inde (inquit) ideſt ab ex ortu vsque ad extremum ossis sacri, in ipso osse sacro & lumbis, vertebris spinæ committitur, ideſt iuxta spinam iacet producta. De hac venæ parte hoc tantum dicit, & ad sublimem transgreditur dicens: sublimis per iecur, ideſt per iecoris gibbam partem, ac per septum transuersum in cor tendit, & hæc quidem, neq; insumitur in cor, neq; in illud intrat, sed præteriens iuxta, & in illius dextrum ventriculum mittens ramum, recta ad clauiculas ascendit, vbi in multos iam ramos secta, vna esse desinit: velut de hepatitide in lumbis antea dicebatur: abit verò eò loci in venas iugulares, quæ per ceruicem in caput subeunt: quarū quæcū que, duæ venæ deinceps fiūt. quarum alia internas, alia externas

ternas capitis partes adit. Præter has fiunt eò loci alia tria paria venarum non tam insignium, quarũ aliæ abeunt ad scapulas nutriendas (quæ venæfacere solent, vt raptum sãguinis in caput, dolor scapularum antecedat) aliæ eodem loco ortæ deorsum reflectuntur magis, & in vertebras primas dorsi insumuntur: aliæ duæ descendentes, vtrinq; vna, à dorsi initio producuntur vsque ad quintam vertebram dorsi, & mittunt, quæcunq; in suum latus ramulos conspicuos, qui nutriant quatuor spatia intercostalia. Ante autẽ quàm vena hepatitis sublimis clauiculas attingat, & vna esse desinat abiens in vnas hãs, demittit multas alias in via ad nutritionem partium, consistentium in via, & è regione posita: velut profecto venas axillares mittit in brachia, quæ incubitis internæ vocantur (harum hîc non meminit, & si profecto insignes satis sint) atquè mox ac cor prætergressa est, mittit per partem dextram venam quæ sine coniuge vocatur, quia ei nulla in sinistra parte respondet. Hæc repit deorsum, incipiens quà desinunt duæ, quas diximus nutrire quatuor spatia intercostalia, & mittit in septem reliqua spatia binos ramulos, in vtrunque latus, vnum, atque ita sola hæc vena est pro duabus superioribus. Hæc docens Hippocrates dicit, ex sinistris quidem id est in sinistra parte, vna solum vena (intellige reflectitur per spatia intercostalia) & hæc quidem propè clauiculas, ex dextris verò, duæ. Nam vna propè clauiculas; coniux eius quæ ex sinistris, & ad quandam regionem (ad quintam scilicet vertebram thoracis) alia. Hæc autem paulò inferius reflexa, vnde quidem illa deficit, defertur hæc cõstis reliquis omnibus, hinc atque inde ramos in quancunque tribuit, vna cum sit, vna scilicet & sine cõiuge. Describens rursum hanc eãdem venam dicit, à corde quidẽ ad regionem quandam in dextris magis existens, in ea quæ sub arteria vsque dũ delitescat & eò veniat, vnde hepatitis eleuari cœpit. Idẽst ab ea parte qua cordis suprema pars est, orta ad regionem quandam procedens per partẽ dextram, decurrens sub arteria aspera, nam partim latet dextra parte arteriæ tecta, partim etiam sub tota arteria, amittit surculos in sinistra spatia, & producitur vsque ad eam partem qua vena cauæ, quam sublimẽ appellauimus, ex hepate orta, sursum ferri cœpit: hîc enim nitur: aut si

quid

quid amplius ,pcedit,extenuatur adeò,vt deliteſcat. Prius autem quam eò perueniat , vnde hepatitis eleuari cœpit , iuxta extremas duas coſtas diuerſa eſt , vt ſcilicet & iuxta ſuperiores, eſt verò hæc vltima diuiſio eius venæ , atq; cũ alia hinc,alia inde vertebrarum peruenit , ideſt , cum alia in hanc,alia in illam partem,alia vltra, alia citra vertebras ſpinæ peruenit,euaneſcit.Redit deinde ad hepatitidẽ ſublimem dicens,rectà autẽ à corde (ab ea ſcilicet parte qua vena ſine coniuge orta eſt) ad clauiculam contendens, ſupra arteriam eſt,& ab hac, vt & ad lũbos ſub arteria abit ad hepar,ideſt , à clauicula abit ſub arteria,vt & ad lũbos ſub arteria abit ad hepar.Ita illud ſub arteria repeti debet collatio enim eſt à clauicula venam quæ ferebatur ſupra arteriam fieri ſub arteria,vt & ea quæ eſt in lumbis. Quod vt intelligas , ſcias hic arteriam Vocari venam pulſantem:porrò per totum corpus ferri venas cum arterijs,uerum per partes extremas,cuiuſmodi ſunt,manus crura, & ceruix,ac tota cutis , venas eſſe exteriores , ſub illis arterias (alioqui non eſſent venæ tam opportunæ ſectioni) tamen in internis partibus.Atquè intra corporis ventres, thoracem dico,& quod intra peritonæum, venas eſſe interiores arterijs , propiores enim ſunt arteriæ ſpinæ,& illis incumbunt venæ . Neceſſe eſt ergo venas & arterias, cum iam iam ſunt ex internis emerſuræ,poſitum mutare , atque eas quæ ſuperſtant , ſubmitti:atqui profecto ita fit, iuxta clauiculas vena quæ incumbere arteriæ thorace toto videbatur , ſub arteria fit , atque ita tota ceruice exterior fit quàm arteria.Et vena,quæ,per tota crura fertur exterior quam arteria , iam ingreſſa ventris regionem ſub arteria eſt , & ad lumbos infilit in arteriam non per illam recta producta totius ventris longitudine , ſed tranſuerſim ſuper arteria tendens , tranſiliens in dextram partem quaſi tendens in hepar,partim in portas & fibram,partim in reliquum paruum infra ſeptum,ideſt partim in gibbam & ſublimem eius partem , ex qua hepatitis oritur . Dixit verò , vt hanc hepatis partem ſignificaret , parum infra ſeptum,quia ſeptum tranſuerſum adnaſcitur hepati, quod non facile ſepares. Hoc vſque adeo verum eſt , vt ſemper ex macello cum hepate aliquid ſepti tranſuerſi deportetur . His de hepatite , quæ in lumbis, & de hepatis partibus,

bus,& septi situ obiter dictis, redit ad hepatitidem sublimem,dicens,geminæ aliæ a clauiculis hinc inde sub pecto re in abdomem.Hæ sunt venæ quæ de hepatitide sublimi, qua iam separantur venæ, ituræ ab brachia erumpunt in mammas,& repunt exterius per thoracem, & per musculos rectos abdominis, vtrinque vna. Quare illud sub pectus,non dicitur,quod sub osse pectoris feratur (fertur.n. per exteriorem thoracis partem) sed quòd non finita in thorace,sub per illum feratur in abdomen, ideſt per musculos rectos quò autem(inquit)inde nondum noui. Non habebat id exactum,neque mirum, nullam enim aliam in partem tendunt,sed ibi cum ascendentibus ex vtero congressæ,coalescunt.Redit rursum ad septi transuersi situm, & hepatitidis finem, dicens, septum autem infra secundã vertebram quæ sub costis, quà ren ex arteria hac circuncingit.Septi figuram & positum oculis contemplari oportet,vt hæc intelligantur.Est quidem musculus figuræ singularis.Nam quasi quædam membrana carnea tenditur,diuidens totum corporis cauum, per medium circuncingens, quà finis est costarum.Ex illo ergo & costis fit thorax,velut ex eodem & peritonæo,venter. Hoc septum penetrat vena hepatitis a dextra versus sinistram partem sursum tẽdens circa partem anteriorem, & superior pars ventriculi a sinistra versus dextram obliquè descendens circa medium,& arteria magna quæ a corde recta per spinam descendit.Hęc ergo penetrat septum in postrema parte iuxta spinam,qua illud spinæ alligatur.Hoc est ad vltimam thoracis vertebram & primam lumborum. Quæ vt significet, dicit,septum,circuncingit, hoc verbo innuens illius positum,infra iuxta vertebram,quæ sub costis,i.alligatum vertebræ vltimæ thoracis:atqui reuera alligatur vndecimę & duodecimæ.Describit verò hanc partem alijs notis, dicẽs, quà ren ex arteria. Nimirum illo loco erumpit,vt dixi,magna arteria,ex thorace in ventrem descendens: atquè ex ea,in ipso egressu,recipiunt renes arterias. Ergo alligatur septum spinæ,quà ren pendet ex arteria. Quia scilicet procedunt inde ad renes duæ arteriæ. Eodem ferè in loco, ex vndecima vertebra thoracis, procedunt tendines quidam in quosdam musculos femorum,quibus magna arteria, q̃ per lumborum vertebras procedit vsque ad os sacrum,

vtrinquè habens vnum, firmitudinis gratia alligatur, atque adeo, & quæ tendunt in renes. Hoc vt insinuet, dicit, arteriæ ex tendine nascuntur. Non nascuntur profecto arteriæ ex tendine, sed eodem loco ex magna arteria nascuntur, quà magna arteria erumpit e thorace, & quà tendines nascuntur ex vertebris. Itaque dicit arteriæ ex tendine nascuntur, habentes hinc inde arteriæ, ideſt ab vtraquè parte arteriæ magnæ tonum (hos ipsos tendines vocat hic tonos) hic iam tandem (inquit) finitur, quæ recurrit a corde hepatitis, ideſt vena sine coniuge. Sed quomodo finitur quà septum transuersum alligatur spinæ, si verè antea dictum erat, eam produci vsque dum perueniat eò, vnde hepatitis, eleuari cœpit? Nam hepar infra septũ transuersum eſt? Certè vena sine coniuge quodammodo finitur in vltimo spatio intercostali, quia ibi mittendi in vtrunque latus surculos finem facit, quodammodo etiam attingit vsque ad eam partem qua hepatitis eleuari cœpit, quia ad eam vsque, ac fortasse etiam aliquanto plus procedit, quidam gracilis illius venæ finis, vt cauda quædam muris euanescens. Non eſt tamen prima productio quæ ex hepatitide sublimi fit, vena sine coniuge. Nam cum hepatitis penetrat septum, mittit per illius supernam partem duas venas satis magnas, aliam hinc aliam inde, quæ per supernam septi partem multifidæ, per illud feruntur, & inseruntur supernè, toto septo alimentum præstantes. Hic finem ponit narrationi venarum, dicens, hæ autem præcipuè conspicuæ, quod aut de his vltimis quæ nutriunt septum intelligi poteſt (dixerat enim eas esse maximas) aut de omnibus dictis; quasi non sint expositæ venæ omnes, sed quæ præcipuè conspicuæ. Non possumus negare multas venas non ignobiles, omissas in hac narratione esse Nam venientium ad brachia nulla eſt facta mentio, nequè venarum emulgentium, nequè genitalium, nequè venæ arterialis, tamen non proinde quæ dicta sunt, non sint dicta verè, nequè pro antiquissimo illo seculo; parũ exactè.

2 *Duo autem toni a cerebro sub os mani verticuli deorsum, & ad stomachum præcipuè vtrinquè arteriæ procedunt, vterquè in se ipsum incidens, vni similis, deinde vertebræ & septum transuersum coalescunt. Hic finiun-*

niuntur, & quidam dubij ad hepar & lienem, ab hac communione tendere videntur. Alius tonus ex vertebris quę vtrinquè iuxta ſpinam, tenditur obliquè vertebrarum, & coſtis diſtribuitur, vt venę ita hi per ſeptum tranſuerſum in meſenterium, mihi, videntur tendere, in his verò deficiunt. Rurſus autem vbi ſeptum tranſuerſum cohæſit, hinc continui exiſtentes iuxta medium ſub arteria, reliquum vt venæ, uertebris diſtribuunt, vſquè dum abſumantur, cum ad ſacrum os peruenerint.

EXIGVVM quiddam docet Hippocrates de neruorũ hiſtoria, mittitque dicere multo plura: neque quidem quæ dicit ſatis exponit: non tamen proinde non ſunt hæc veriſſima. Velut nuper non narrauit hiſtoriam venarum omnium, atque externarum nullam mentionem fecit, ita nunc non omnes neruos neque eos qui in proximas ex quadam ſpinæ parte procedunt, velut perſequi, ſed eos qui in multas partes, quaſi multis communes, per interna deferuntur. Hi ſunt tantum duo, ſextum par ortorum ex cerebro, & quartum ortorum ex ceruice. Quanquam ſextum cerebri par, recipit tantam acceſsionem ex ſeptimo, & quintum ceruicis, ex quarto & ſexto & ſeptimo, vt contingat dubitare, ſexto, an ſeptimo cerebri, & quinto ceruicis, an aliorum alicui, tribuenda ſit illa diſtributio. Quin & qui ex cerebro veniunt, ex his qui ex ceruice, acceſsionem accipiunt, & hi ex illis, vt quocunque eorum alterutri ferantur, videantur quodammodo ferri vtrique: tamen ſingulis in proprias fibras ſectis, & re ita explorata, conſtat eos qui ex ceruice veniunt, ferri in medium ſepti tranſuerſi, deferentes illi motum, atque in illud multifariam diſtribui, ibique finiri, eos verò qui ex cerebro veniunt, cùm primùm attingunt ſupremam thoracis partem, portionem quandam mittere ad radices coſtarum ſub mẽbrana ſuccingente coſtas, in initio quidem exiguam excurrentem verò per totum thoracem deorſum, & ex neruulis venientibus a vertebris, in ſingulis ſpatijs intercoſtalibus, recipientem acceſsionem, & hanc quidem neruorum portionem, penetrare in ventrem cum arteria, ea parte quà

septum vertebris alligari diximus, atque surculos mittere, in primis in ipsum septum, deinde & in omnes ferè partes infra septum positas: nam in fundum ventriculi, & omentum, & crassa intestina, quin & in tenuia, iecur, lienem, & vesicam fellis, atque & adeò & in genitalia: aliam porrò portionem dictam maiorem, per internum cauû thoracis procedere, ex qua fiunt nerui, qui vocantur recurrentes, & surculi mittuntur in pulmonem & pericardium, & quod eius, post has distributiones, supereſt (est verò id satis multum) insumitur in os ventriculi. Totam hanc historiã narrat Hippocrates quanquam non satis distincte. Duo (inquit) toni, ideſt duo nerui motus, veniunt a cerebro sub os magni verticuli. Os magni verticuli vocat hic secundam vertebram ceruicis. Sed quo pacto duo illi nerui veniunt a cerebro, & sub os magni ventriculi: certe duo nerui, sunt duo illa neruorum paria quæ dicta sunt, sextæ coniugationis cerebri, & quintæ ceruicis. Aliud nascitur ex cerebro, aliud sub os magni verticuli, & vtrunque fertur deorsum. Itaque legendum videtur, duo autem toni, a cerebro & sub os magni verticuli, deorsum. Narrans deinde, quo tendant, dicit, & ad stomachum (ideſt ad os ventriculi) præcipue vtrinque arteriæ (asperæ scilicet) procedunt. Hi sunt rami sextæ coniugationis qui per thoracis cauum feruntur, quorum pars sunt nerui recurrentes, vterque (inquit) in se ipsum incidens vni similis. Tria videntur significare posse hæc verba, aut vtrunque cum altero coalescere multis locis, eum inquam qui ex cerebro & qui sub os magni verticuli, & conflare vnum neruum, quasi eodem in seipsum per partes incidente: aut vtrunque eorum neruorum qui a sexta coniugatione vtrinque arteriæ feruntur in stomachum præcipue, antequam eo peruenerit, recurrere, quasi in se ipsum incidentem, quodãmodo vnum, quodãmodo duos factum: aut hos eosdem neruos cum os ventriculi attigerint, ita congredi, vt vtrisque in se ipsos incidentibus & complicatis, vni similis fiat. Deinde vertebræ & septum transuersum coalescunt (vbi antea dictum est) hic finiuntur. Qui hic finiuntur, sunt nerui dicti sextæ coniugationis, & nerui qui nascuntur sub osse magni verticuli, qui nerui septi transuersi vocantur, quia in medium illius incidentes motũ illi præstant. Et quidam dubij (neruuli

scili-

scilicet) ab hac communione (ideſt ab hoc loco quo ſeptum & vertebræ coaleſcunt) ad hepar & lienem tendere videntur. Certe quædam reliquiæ exiguæ neruorum oris ventriculi inſumuntur in cauum hepatis. In lienem hinc non apparet quid feratur, ſed ille proinde dicit, dubij. Alius (inquit) tonus ex vertebris quæ vtrinque, iuxta ſpinam tenditur oblique vertebrarum, ideſt alius neruus (hic eſt pars ſextæ coniugationis, quæ ſub membrana ſuccingente coſtas repit) per vertebras, quæ vtrobique, & ſupra ſeptum & infra ſeptum ſunt, tenditur iuxta ſpinam, nõ per medias ipſas vertebras, ſed oblique vertebrarum (liceat vti hoc græciſmo) hoc eſt deflectentes non nihil a vertebris, & per thoracem, diſtribuitur coſtis, & vt venæ (inquit) ita hi nerui (quod nunc dicit alius tonus, nunc hi, nihil refert, nam eſt vnus vtroque in latere) per ſeptum tranſ uerſum in meſenterium mihi videntur tendere, & in his, hoc eſt partibus meſenterij, deficiunt. Rurſus autem vbi ſeptum tranſuerſum cohæſit hinc cõtinui exiſtentes. Hoc dicit Hippocrates ſecundum ipſam rationem adminiſtrationis anatomicæ. Nimirum, licet neruum illum, qui ſub membrana coſtarum deſcendit per ſeptum tranſuerſum, conſectari, perſequi quæ ſurculos, quos demittit ad omentum & meſenterium, eiſque ibi finitis, redire rurſum, in eã partem, qua ſeptum tranſuerſum cohæſit vertebris, vbi videntur nerui continui exiſtentes, nimirum rami ex eodem caule, inde ferri iuxta medium corporis, ſub arteria magna quæ illac deſcendit, & reliquum, quod ſupereſt ex ſexta coniugatione, varie diſtribuunt vertebris, vt venæ. Nimirum vt vena caua quæ illac etiam repit, demittit ramulos in proximas quaſque partes, ita illi neruuli. Sed quod dicit diſtribuere vertebris, iuxta veritatem non ſatis exacte dicitur. Nam ex ſingulis vertebris naſcuntur neruuli qui coaleſcunt cum ſurculis, quos illi nerui demittunt, quare non magis tribuunt vertebris, quàm ex illis accipiunt. Sed dicitur hoc, vt monui, ſecundum adminiſtrationem, ad quam nihil intereſt, nerui hi tribuant vertebris, an accipiant ex vertebris, modo diſſector videat ſurculos ex dictis neruis demiſſos, ire in vertebras. Atqui ita fit, vſque dum abſumantur, cum ad ſacrum os peruenerint. Nam ſi quid

genitalibus ex hac coniugatione tribuitur, id quoque sub sacro esse est. Itaque horum neuulorum historia, etsi non satis exactè, verè tamen Hippocrati narrata est. Quod tamen sæpe dicere soleo, nunc non omittam, partium historiam a nullo autore petendam esse, sed oculorum intuitu inuestigandam. Nam citra hunc, sola lectione nihil certi consequi possis.

3 *IN Aeno leguminū esu continenter vtentes, fœminæ & viri, crurum impotentes fiebant, & ad finem vsque perstiterunt. Verùm orobum comedentes, dolentes genua.*

HAEC eadem sententia eisdem omnino verbis sexto lib. sectione 4 scripta occurret, quamquam fortasse perperam interposita illo loco est, hic solum ab Hippocrate scripta. Galenus enim nullam illius mentionem facit in eius libri commentarijs. Sed vtcunque hoc habeat, morbosa hæc constitutio facta est, quòd homines multo leguminū esu essent vsi per famem, hoc est, anonæ caritatem, vt dicit Galenus in commen. apho. 16. particulæ. 3. in quo, vt alijs multis in locis, hanc citat historiam. Accidit verò id in Aeno vrbe Thraciæ, regionis sterilis admodum & frigidæ, vt vel hac ratione magis, accidere fuerit consentaneū. Quod fœminas & viros laborasse dicit, videtur insinuare fuisse morbum epidemialem, talem enim esse dicimus, eū qui vtriusque sexus & omnis ætatis homines apprehendit, tamen quòd non in aere causam esse dicit, sed in prauis cibis, alia ex parte non videtur epidemialis. Si enim illi solùm tali morbi genere tentati sunt, qui leguminibus sunt vsi, non fuit epidemialis. Fieri autem potuit, vt incipiente a malo victu morbo, in aerem infectio serperet, effetq; ita epidemialis, & ægrotarent ob communem esum leguminum, qui nunquam legumina gustassent, ita vt fit. Sæpe enim pestis grassatur in vrbe, cuius causa prima non fuerit communis, sed peculiaris aliqua, vt vestis, aut lectus, aut cibus: Proximam verò, iam cum epidemialis morbus est, necesse est communem esse causam. Ita fieri potuit in Aeno. Incepit tamen malum ab esu leguminum, & maxima

xima ex parte tentati fuerint tali morbo, leguminum esu vtentes continenter. Non enim profecto qui aliquando fortasse, ac cum reliquis cibis condita, vt solent, legumina gustassent, sed qui eis in præcipuis cibis vterentur semper, aliorum penuria. Hi verò merito ægrotarunt. Nam vt Hippocrates ipse lib. de rat victus in acutis dicit, legumina omnia flatuosa sunt, & cruda, & fricta, & macerata, & viridia. His autem vtendum non est nisi cum cibis. Vnumquodque verò ex ipsis sua peculiaria vitia habet. Galenus etiam libris de cibis boni & mali succi, legumina in cibis mali succi ponit, adeo vt paucis nominatis, dicat, cæteris homines non vesci, nisi fame & rerum inopia præmantur, velut scilicet hi qui in Aeno. Habent itaque legumina omnia multa communia vitia, vnum quodque verò ex ipsis sua peculiaria velut nunc omnibus leguminibus vtentibus crura sunt debilitata, vtentibus eruo doluerunt præterea genua: & hæc quidem non per ipsas putridas & malignas febres, quibus consentaneum est fuisse correptos in initio mali (quod & lib. 4. huius operis dicetur, vbi de hac tempestate aliquanto plura, etsi breuissimè etiam, scribentur) sed postea etiam per totam vitam, crurum vitia persequebantur. Quia, arbitror, ex leguminibus multum praui & crassi succi colligebatur. Atqui quod crassum in crura paulatim subsidet. Hinc fiunt varices, elephantes, caneri, sine vlceribus aut cum vlceribus, hinc atrophiæ crurum, quia vbi multum mali, exiguum est vtilis succi, & id quod est, a prauo, nonnunquam prohibetur affigi. Hinc etiam fit, vt nerui crurum ab humoribus crassis occupati, nonnunquam resoluantur. Eruum præterea habet insignem vim siccandi, & partes acres, vsque adeo vt ne bobus quidem detur sine magna præparatione, vt Gal. lib. de alimen. facultate cap. 29. docet. Potuerit ergo siccare ligamenta articuli genu, ac facere male flexilia, vt, cum flecterentur, dolerent, atque eius acres partes, in altum articuli collectæ, dolorem mouerint. A talibus autem succis, tam crassis inquam & contumacibus, paulatim factæ infirmitates, non poterant non tota vita durare.

4 *Curandum iram inferre, & reuocandi coloris causa, & effusionis succorum, & lætitiam, & timorem, & huiusmodi, atque si aliud corpus simul ægrotet, simul curare, si autem non, hoc.*

Quandoquidem ira, gaudium, timor, & huiusmodi passiones, animi sunt non solius, sed communes cum corpore, vsque adeo vt ex motione sanguinis & spirituum definitiones physicas & materiales habeant, constat esse eas alterantes nostra corpora, vsque adeo, vt quædam illarū sint calorificæ, quædam refrigeratoriæ causæ: id quod ex differentijs quas pulsibus afferunt, manifestum fiet. Quod si alterare nostra corpora possunt, possint esse causæ salutares, possintque sanare, cum contigerit, ea teneri morbo contrario affectioni, quam natæ sunt afferre. Vel hoc solo argumento, quod possint morbos quosdam gignere, possint a contrarijs liberare. Vti ergo potest medicus omnibus animi motibus in curatione morborum. Vtatur verò singulis opportunè, & ad quosdam morbos, aut quibusdam occasionibus. Vtimur motibus quibusuis, nunc ob communes causas: nunc ob proprias. Communes appello, eas quæ non nascuntur ex morbi natura, sed alijs rebus aduentitijs, quæ quidem in alijs etiam morbis fieri possent. Vt cū suspicamur aliquem assistētium noxium esse ægroto, & suademus ægroto vt eum arceat, si non possumus aliter, ēt curantes vt in eum irascatur. Aut cum timidum esse suapte natura ægrotum videmus, aut timere nunc morbi periculum, vsque adeo vt debilitetur, animum facimus, suadentes nihil periculi in malo esse: contra cum non vult ægrotus nobis obedire, timorem incutimus, grauia comminantes. Si videmus tristem esse, exhilaramus. Hæc verò cōmunia sunt. Propria autem, per morbos frigidos ad iram prouocare, vtpote ira caloris existente causa. Nam vt. 6. lib. epidem. sectio. 5. dicetur ira trahit in caput calidum & humidum. Feruet enim per eam passionem sanguis circa cor, proinde calescunt thorax & caput, replenturque sanguine feruente, vt feruore redundat in olla succus. Simul etiam cum præcipuis partibus calescit totus habitus corporis. Ergo cum friget multum corpus, redundatque cru

dis,

dis,& calor,vt ignis sub viridibus lignis,periclitatur suffocari,quod color cutis albidus & intermortuus prodit, nõ ab re erit,ad iram prouocare crebrò hominem. Ita enim funditur sanguis & reuocatur color, pariterque viuificatur calidum naturale, & expeditur ab obruentibus fuliginibus. Potestque esse vsus iræ,& in reductione corporum morbidorum, & in curatione ægrotantium. Lætitia vtimur,vt proprio eorum medicamine,per morbos melancholicos. Nam metus & mœstitia sunt symptomata propria talium morborum, læduntque duobus modis, & debilitantia virtutem, & conseruantia augentiaque rursum morbum, a quo nata sunt. Si enim multi occasione alicuius correpti metu & mœstitia,cumque hæ passiones multum perseuerarent,melancholici euaserunt, poterunt eædem præsentem seruare & augere. Igitur tollere tristitiam (quod est lætitiam inferre) est curatio legitima, quia ex causæ seruantis sublatione,estque symptomatum facultatem debilitantium sublatio. Timore curantur etiam insani,quia metus facit vt mens sese colligat,& ad sapiẽtiam redeat. Timore etiam repentino curatur singultus,quia territi continent spiritum, spiritus autem detentione singultus tollitur. Quin & quartanam febrem vidi, timore hora paroxysmi superueniente sublatam, non amplius redisse, & multi alij testificantur. Id verò fit, quia timore cietur alius succorum impetus vehementior motu paroxysmi, atque ita natura obliuiscitur motus illius consueti. Accedit, timore turbari ventrem non rarò, deponique itafeces, cum ex toto corpore, tum vel maxime ex liene. Itaque non rarò vtendum est moribus animi, vt proprijs morborum auxilijs. Nunquam tamen omittenda sunt alia auxilia, si morbus aliud auxilium exigat ratione sui, aut causæ, aut corpus alio morbo teneatur,præter id quod petierat animi motum: aut ipse motus animi, dum vnam curat, aliam passionem intulerit. Velut si sublata aliqua ex parte videatur insania, aut quartana febris, timore, non est proinde omittenda expurgatio melancholiæ, atque si timor ob singultum illatus, deliquium fecerit, deliquium curare. Si quartana febre simul cum obstructione laborat homo, & timor quartanam substulerit, lienem proprijs auxilijs mollire,

lire, & aperire. Itaque si reliquum corpus ægrotet simul, simul curare: sin minus, id est si non sit affectio alia, neque alia curationis indicatio, hoc, ideſt hoc solùm facere sit satis. Vt si solo singultu ob flatum in ore ventriculi laboret, solus timor est satis.

5 *STymargi famula Idumæa erat, cum peperisset filiam, os vteri contortum est, & in coxam & crus dolor. Liberata est iuxta talum secta vena, etiam si tremores secundum corpus eam tenebant. Sed ad occasionem oportet venire, & occasionis initium.*

FILIARVM partus solere esse difficiliores, dictum antea est sæpe. Huic dolorem ad coxam & crus faciebat, os vteri plenitudine contortum, & proinde præmens neruos, qui rectà eunt ad crus eius lateris: ita scilicet vt fit cũ lapide laborat ren, videbatur huic non mittens sanguis, vt neq; alijs q̃ ꝑfocatione cũ vteri peruersione, aut retra-ctione laborant, qa ea passio frigida est, sanguinis verò missio auxiliũ refrigeratoriũ, maximè cũ tremores frigus, aut debilitatẽ, aut vtrũque indicarent. Id dico, qa si cocussiones cũ rigore vocat tremores, passio calidi innati est, sin aũt veros tremores, est facultatis motricis impotentia. Nihilominus secuit Hippocr. venam, quia opportet ad occasionẽ, & occasionis principium venire. Nimirum, vt cognitio incipit a postremis, hoc est a symptomatis, ab ijsque procedit ad affectus essentias, & ad causas, proximas primum, deinde remotas vsque ad primas, ita curatio incipere debet ab indicationibus causarum, primarum primùm, mox proximarum, deinde affectus, tandem symptomatum, si quæ sunt, quæ non tollantur simul cum morbo. Hoc vt significet, dicit, veniendum ad occasionem, & occasionis principium, ideſt, per causas vsque ad primam. Nam occasio, est causa procatartica, quæ prior est antecedente, & in ipsis procatarticis, sunt aliæ ante alias. Opportet verò venire ad omnium primam, quia etsi procatarticæ quæ recesserunt, curatoriam indicationem non habeant perse, præstant tamen multum ad cognitionem affectus, & causarũ internarum, quas habent. Opportet ergo in curatione, ra-

tionem

tionem habere prius causæ quàm affectus. Velut in hac, secta est vena, quia etsi esset frigida affectio ac cum debilitate, tamen erat ex exigua purgatione partus, quod ex ipsis symptomatis palam fit, & Galenus libro de rigore tremore & palpitatione dicit. Fieri verò ex hac occasione, indicabat frigidam passionem ex accidenti factam esse. Nam sanguis per se calorem magis natus erat facere. Si ergo erat affectio ex accidenti frigida, auxilio indigebat ex accidenti calido, cuiusmodi est missio sanguinis. Est etenim per se auxilium refrigeratorium, aliquando verò per accidens calfacit, cum refrigeratio multitudine obruente erat facta. Atqui debilitas ex euacuatione suppressione, non in essentia, sed per aggrauationem esse cognoscebatur, hanc verò tollit euacuatio. Quod si mittendus erat sanguis, profecto ex talo eiusdem lateris. Quia id exigit ratio rectitudinis.

Sectio quinta.

1 *QVicunque rufi sunt, & acuto naso, ac paruis oculis, praui: qui verò ruffi, simi, & magnis oculis, boni.*

HAEC sententia & aliæ quædam huius libri, spectant ad physiognomiam, quam physiosophiq partem, non esse inanem probat Arist. multis argumentis, in libro cui Physiognomicū, titulus est. Gale. quoque libello quod animi mores corporis temperaturam sequuntur, multa physiognomica docet, cùm ex illo libello, tum vel maximè ex. 1. de historia animalium. Esse autem physiognomiam, manifestum est, quia norunt venatores bonos canes & venatorii idoneos ex corporum formatione dignoscere, & equites agnoscunt solo intuitu generosos equos. Si ergo belluæ notis corporeis agnosci pnt, possint & homines, cum præcipuè illis colorum, & formæ totius longè maior differentia sit, quàm alicui alij animantium generi. Sed & rōne cō stare potest. Si.n. animi mores corporis temperaturam sequuntur,

quuntur, vt Gal. toto illo libello confirmauit, & compositio idonea instrumentorum sequitur cuiusque mores & temperaturam, vt septimo cap. illius libelli de sententia Aristo. dicit Gal. constat ex forma externa posse ingenium & mores coniectari. Hoc verò est physiognomiæ, videlicet ex naturalibus notis agnoscere, quæ intra hominem, ad animam pertinentia, delitescunt. Sequi mores hominum & ingenia temperaturam, constat, quia cibis & potibus, morbo & langore, & ætate, & mutatione temporũ, videmus eiusdem hominis mores sæpe mutatos. Constat verò hæc mutare corpus, manente anima eadem. Præterea regionis differentia facit ad differentiam ingenij & morum, quod exemplo Europeorum & Asianorum docet Hippocrates libello de aere locis & aquis. Constat verò id ad differentiam temperamenti regionum referri, quæ non aliter, quam corpora aliter afficiendo possunt mores permutare. Præterea, humores multum præstant ad mores, vt 1. de natu. huma comm 39. Gal. docet, humores verò rationem quandam habent ad temperamenta. Sed præter dicta constat quod dicitur, quia virtutes & vitia, vt Arist. docet de sententia Platonis, quæ Galen. maximè placet, sunt in tribus animæ partibus, aut earum aliqua, rationali inquam, irascibili, aut concupiscibili, quæ in tribus præcipuis membris sedem habent, rationalis in cerebro, irascibilis in corde, concupiscibilis in hepate. Prudentia ergo est in rationali, fortitudo in irascibili, temperantia in concupiscibili, iustitia in omnibus. Igitur mutatis membris, mutentur potentiæ illæ, aut partes animæ, ac cum illis virtutes & vitia. Præterea si quæ pars est animæ propria, & non communis cum instrumento corporeo, ea est mens seu intellectus: si igitur mens perturbari potest, aut lædi per corporeas passiones, vt certè potest, quandoquidem vino & phrenitide, constat omnia quæ ad ingenium & mores spectant, posse cum corporis temperie permutari. Sed & cum his mutari instrumentorum formationẽ, ac proinde externam corporis speciem, constat. Quia animalium cuique dedit natura compositionem maximè accommodatam illius moribus, nam audacibus dedit cornua, rapacibus vngues, timida inermia fecit, sed ad velocitatem comparata. Igitur & in singulis cuiusque speciei

ita

ita fecerit, dederitque cuiusque moribus accommodatum corpus, simileque eius animalis corpori, cuius mores maxime imitetur. Atqui stulte, nisi ita, faceret. Velut siquis sutori fabrilia instrumenta, & fabro sutoria tribueret. Si igitur temperamentum facit ad mores & ad compositionem & compositio etiam ad mores, poterit significare forma exterior mores & morbos. Dico autem mores, nō qui sint (nam hos educatio, & doctrina, & Dei gratia, solet mutare) sed ad quos propensus natura, quisque sit. Morbos dico, quos natus quisque habere sit. Si enim in vinculo animæ & corporis hæc pedia principium habet, poterunt eiſdem signis præsentiri morbi animi & corporis: constatq; iam hinc, quo pacto physionomica doctrina ad medicinā referatur. Versantur physionomi circa naturalia apparētia, indeque capiunt notas, vt circa partes omnes, & particulas, earum figuram & colorem: circa voces, vt quod gracilem habeant aut crassam, & motus, ut quod oculi nictēt, aut non: & mores apparentes, vt quod tristes sentiātur aut hilares. Argumentantur cuiusque notæ significationem, relatione ad alia animalia. Velut oculos magnos rotūdos & eminentes, bouinos mores, & ingenium significare docet Arist. 1. de historia animalium, cupiditates scilicet & hebitudinem, quia tales oculi bobus sunt: & relatione ad alios homines, velut molles carne, mansuetos etiam esse & prudentes, quia tales sunt Asiani: aut relatione ad passionem, vt nares secundum pinnas ualde apertas, iracundi esse, quia irati solent nares ita aperire: & relatione ad alias ætates, vt caluities significat senilem maturitatem & prudentiam, quia senibus solet accidere. Est alia ratio argumentandi, ex obseruatione morum, ut quibus aures arrectæ, loquaces sunt, quia tales esse solent, qui eiusmodi. Sunt duæ aliæ rationes philosophicæ, & potiores: relatione ad causam. Vt magnitudo partium precipuarum & viarum, bonos mores quia significant robur facultatis: plærunque autem meliora, quæ fortia & virilia; deteriora, quæ debilia & muliebria: alia ratio est ex quibusdam, quibus aliud necessario succedat, uelut si tristem & iracundum necesse est esse inuidum, si notæ tristitiæ & iracundiæ sint, & si non sint notæ inuidiæ, iudicabitur indus esse. Obseruandum verò in hac parte est, vt in alia omni prudenti

conie-

coniectura ne communia signa pro proprijs capiantur, vt si quis leoninum signum vocet, qđ non minus sit in equo, aut morem leoninum, quem habeant æquè alia animalia: præterea, ne cum multa signa sint, vni soli credatur, aut ambiguo, sine alijs quę possint significationem ambiguam certam facere. Velut nunc dicit, rufos bonos esse & malos, sed distinguit ex adiunctis. Color rufus capillorum mediocris est, inter eos qui frigiditatem temperamenti significant, & eos qui calorem. Proinde rufi temperie mediocri sunt, atque ingenio acuto, tales autem non norunt esse mediocres moribus, sed aut probi aut nequam, vt in hæc aut illa studia incumbunt. Præterea rufus color capillorum, videtur fieri posse ob mediocritatem temperamenti, aut ob mixtionem contrariorum excrementorum, quæ quidem ex mixtione contrariorum succorum, & contrariorum principiorum, ortum trahat. Mediocritas facit ad probos mores, mixtio contrariorum ad perfidiam, itaque his rationibus videtur, vtriusque contrarij nota rufus color. Quin & in sacris literis celebrantur duo rufi, Esau & Dauid, quorum alterum odio habuit Deus, alterum secundum cor suum esse pronunciauit. Rufi itaque, & boni & mali sint. Bonitas quidem non est vna aliqua virtus singularis, sed in omnibus consistit. Definitur autem bonitas præcipuè beneuolentia, & inuidiæ vacuitate. Nam qui omnibus bene vult, nulli vnquam iniurius esse poterit, sed quo ad fieri poterit, omnibus vtilis, & in bonum diriget semper consilia, & operabitur, atque proinde Plato proprium bonitatis esse putauit, nulli inuidere: eritque contrarij, omnibus male velle, & facere. Sed cum rufus color vtriusque posit esse nota, accedente naso acuto, id est angusto, & ad extremitatem in acumen desinente, & oculis paruis, prauos significabit: accedentibus naso simo, & magnis oculis, bonos. Mimirum vt Aristo. in physiognomico docet, nasus amplus, & latis vijs, qualem quidem nunc simum vocat, significat magnanimos, & audaces homines, quia refertur ad leones, atque quia cerebrum & thorax facilius ventilantur & expurgantur, quare minus vrgeatur fuliginibus, sunique animosi, qui θυμοειδεις dicuntur græcis, non iracundi, qui ὀργιλοι. Magni etiam oculi, maioris facultatis formatricis in cerebro (quia orta attestantur

stantur principijs)& naturalis caloris plus:acutus nasus, & exigui oculi,contraria. Omnia autem quæ magnanimitatem & robur significant, sunt probitatis, quæ pusilanimitatem & debilitatem, improbitatis signa. Quia vt Cicero in officijs dicit, iniuria nascitur ex timore. Quare minimè sunt perfidi, aut iniurij, qui minimè timidi. Cæterum neque simum quod in naso commendat, est qualecunque, neque magnum in oculis. Qui enim valde simi sunt, vt angusti sint narium pori, neque bene ventilantur, neque absunt ab omni nequitia, quia sunt valde falaces, referuntur enim ad ceruos: sed simum nasum vocat, amplum, non valde pressum. Oculos magnos rotundos & prominentes Aristoteles vituperat. 1. de historia animalium. Boni ergo sunt qui magni, angulati satis, & mediocriter demissi. Tales ergo sunt boni. Exigui verò mali, maximè si exigui, simul & caui admodum, sint.

2 *Hydropici charopi & calui fuerint.*

Putari possit hæc etiam sinia ad physiognomiâ pertinere, vt prior, & quę mox sequitur, quia dictum nuper est significari talibus signis, vt mores, ita & morbos. Itaque putetur nunc dicere, charopos & caluos, paratos esse ad hydropem. Mihi tamen id non videtur admodum consentaneum. Nam charopus color significat temperamentum calidum & siccum, caluitium siccum: hydrops verò nata est fieri ex frigore & humore. quod vero soleat siccitas partium per atrophyam succedere hydropi, nihil facit. Nam temperamentum cui morbus aliquis est familiaris, non est simile ei quod ex accidenti succedit morbo, sed naturæ quam habet morbus a principio. Proinde censeo hãc sententiolam, pertinere ad prognosticam medicinæ partem, significareq; hydropicos solere, pcedente malo, fieri charopos & caluos. Cũ aũt charopos dicit, intelligit glaucos abutens noie, velut ẽt in calce tertiæ sectionis tertij epidemiom, enarratore Galeno. Nimirum illic Hippocrates describens tempestatem quandam hydropicorum tabescentium, dicit forma tabidorum erat leuis, subalbida, leuis co

lorem

lorem referens, subrubra, & charopa, pituita alba referti. Galenus in commen. dicit, hydropicis non posse fieri charopos oculos, hos enim esse leoninos, ac proinde calorem & siccitatem referentes, fieri tamen illis glaucos, abscedēte in oculos pituita, atque adeo consentaneum esse Hippocratem abusum nomine, dixisse charopos pro glaucis. Est autem huic enarrationi admodum consentaneum, quod aniculæ cuidam hydropicæ glaucos oculos factos esse narrat. 4. epidemiom. Hoc verò facit pituita, quæ in hydropicis redundat, quæ cum putrida & salsa sit, radices capillorum corrumpens, ophyases, & alopecias, & caluitium infert. Tametsi caluitij nomen propriè non dicitur, nisi de naturali capillorum defectu, qui ob naturalem siccitatē, aut senectutem fit, transfertur tamen etiam nomen ad id defluuium quod corruptione pilorum supra frontem fit. Solere autem fieri redundatia pituitæ defluuia capillorum, aut canitiem intempestiuam cum oculorum glaucedine, experimento didicimus. Fieri itaque possint hydropici calui præter naturam, tamen secundum naturam calui non fuerint, parati ad hydropem. Neque sanè glauci & calui esse naturaliter possint, cum alterum humiditatis, alterum siccitatis sit. Quare & si glauci pro charopis intelligantur, nō potest esse hæc sententia physiognomonica, sed prognostica, vt explicatum est.

3 *Vocis gracilitatem soluit varix ad sinistrum & dextrum (testem) absque horum altero fieri non potest, vt soluatur.*

Gracilitas vocis fit, aut ob angustiam asperæ arteriæ, quam vocant λεπτοφωνίην græcè, aut ob debilitatem musculorum vocis, quam vocant χαροφωνίην. Quo nomine hic vtitur Hippocrates. Pueris vsque ad pubertatem est vox gracilis, debiles enim sunt vocales in pueris, vt alij musculi, ob humiditatem temperamenti, & arteria est gracilis vsque ad eam ætatem Quibus ex testibus semen effunditur, siccantur partes, præcipuè autem vocales, propter eam communionem, quæ est inter vocalia & genitalia quam 1. sectione huius libri 2. celebrauit Hippocrates. Firmantur ergo musculi vocales, & hac causa, & quia procedit

arteriæ

arteriæ incrementum, mutatur vox in crassiorem. Quibus verò testes perscinduntur, manet musculorum humiditas, & cessat subtractione caloris dilatatio arteriæ, & ita gracilitas vocis perseuer. . Vt igitur puerilis vocis gracilitas tumescentibus semine testiculis tollitur, ita quæ per debilitatem ex morbo contingit, soluitur varicibus in testem vtrunque. Non enim vt tussim solui diximus sectione. i. tumore facto in alterutro testiculorum, ita vocis gracilitatē putandum est: sed factis in vtroque varicibus. Nimirum tussis plerunque. fit ob succos in altera thoracis parte impactos, gracilitas ob debilitatem musculorum omniū. Proinde dicit, absque horū altero fieri non potest, vt soluatur.

4 *Magni, calui, balbi, gracili voce præditi, boni.*

Non dicit Hippocrates hos omnes magnos inquam, & caluos, & balbos, & gracili voce præditos, esse bonos: sed eos qui omnia hæc habeant, qui scilicet simul magni, caluri, balbi, & gracili voce præditi sint. Nam quodcunque seorsum nasci possit ex aliqua causa mala: magnitudo, ex materiæ redundantia: caluitium ex siccitate, balbuties & vocis gracilitas, ex debilitate musculorum. Cæterum hæc simul, signum quoddam non exiguum probitatis exhibent: physiognomica causa, quia caluitium refertur ad senes, balbuties & gracilitas vocis refertur ad infantes, itaque ambo simul representant senilem prudentiam cum infantili simplicitate. Præterea est causa naturalis hæc. magnitudo fieri potest ob facultatis robur, aut ob materiæ redundantiam, tamen cum caluitio coniunctam, non est verisimile ex redundantia materiæ esse: cum caluitiū siccitatis sit, quæ neq; cum multa, neque cum valde humida materia esse possit. Caluitium præterea siccitatem significat, quare per se mores duros & seniles, tamen magnitudo & balbuties ac vocis gracilitas, non ferunt siccitatem esse nimiam, neq; quidem caluitium fert humiditatem, quæ balbutiem facit & gracilitatem vocis, esse nimiam, neque pertinere ad cerebrum. Quare horum signorum contra pugnantia, significationem bonam facit. Neque contraria ipsa in extremo possunt consistere, cum in particulis adeò vicinis, & ad eandem corporis partem, putà ad caput, pertinētibus sint.

5 *MOrbos autem habent balbus, aut caluus, aut gracili voce, aut hirsutus, vehementer atrabiliarios.*

Nox debent legi hæc coniunctim vtin proxima oratione, sed diuisim, quòd illa particula, aut, quæ semper interponitur, apertè significat. Nimirum eum cui aliquid horum accidit, esse inquàm balbum, aut caluum, aut gracili voce, aut hirsutum, paratum esse ad morbos atrabiliarios: non tamen, cui duo aut tria horum, necessario etiam sit talis, sed cui aliquod eorum seorsum. Nam qui simul est caluus & balbus, & gracili voce, accedente magnitudine, bene temperatus aç morigeratus est. Sed hæ notæ seorsum vnaquæque, morbos atrabiliarios significant. Caluitium quidem, & hirsuties, quia vtrumque est sicci temperamenti, quo proinde succi terrei multum colligetur. Sed Caluitium significabit melancholiam naturalem, vt quod siccitatem solam cerebri significet, non etiam calorem aut frigus: hirsuties atram bilem, ob calidum & siccum temperamentum. Sed balbuties, & gracilis vox, est consideratione dignum, qui possit tales morbos significare, cum pituitosa potius signa esse videantur, & pituitæ substantia tam longe absit a melancholia, vt in illam transire vna mutatione haud possit. Certè Alexander Trallianus, vnam quandam speciem resolutionis esse putat, ex melancholia, quia etsi succus potētia siccus est, succus tamen cum sit, videtur neruos emollire posse. Adducitur vt id ita putet, quòd nihil magis expertum est, quàm melancholicis passionibus laborantes, resolutiones multarum partium pati; atque adeo saliua acida abundare solent, & humidis vomitionibus. Ego quidem an ex melancholia fieri possit resolutio, non contendo modo, tamen qui negant, dicent plærosque eorum qui resolutionibus simul & melancholicis morbis tenentur, non ob melancholicum succum vtrosque pati, sed resolutiones ob pituitam, quæ in melancholicis multa colligitur ob incoctiones. Nam & quartana febre affecti, crebro vomunt pituitam, & melancholici sunt saliuosi, atque pituitosi, & melancholicæ passiones sæpe concurrunt, non quidem pituitoso

toso homine melancholiam generante (nihil enim minus) sed melancholico pituitam. Itaque balbuties, & gracilis vox, possunt in pituitosis fieri per se, possunt etiam fieri in melancholicis ex accidenti, atque tunc temporis significabunt melancholicos morbos. Itaque non dicit has notas morborum melancholicorum, quòd semper fiant in melancholicis hominibus, sed quòd possunt, & soleant, quodque in pituitosis aut melancholicis nata sint fieri, & qualis sit is, in quo tales notæ considerantur, ex alijs notis facilè iudicari possit. Si enim balbus, simul sit toto corpore albidus, glaber & mollis, & piger, pituitosum esse constabit, & pituitosis morbis obnoxium; si verò quæ pituitosam naturam significent, non adsint, & balbus sit, melancholici morbi merito expectantur. Quædam etiam alia balbuties est, vt in commentatione aphoris. 32. sextæ diximus, quæ iracundum hominem significat, ac proinde bilio sum, quod cum alicui valde ineat, atrabilarij morbi in iuuentute media fiunt.

6 *Qui lingua titubant, & manuum non sunt potentes, necesse est cum hæc soluuntur, suppuratos fieri.*

Eadem passio significatur in lingua, atque in manibus, nimirum quod in neruis septimæ coniugationis, deferentibus motum linguæ, facit illius titubationem, hoc idem in neruis è ceruice venientibus ad manus, facit illarum impotentiam, & debilitatem, ac tremorem. Id verò est neruos pituitosis & crassis succis irrigatos esse. Multis igitur, pueris adhuc, accidit, lingua titubare, & manibus tremere, & beneficio temporis curantur paulatim, sine alio malo, vt aliæ omnes pituitosæ passiones. Atqui illud idem fieri possit mutato victu ad siccius, aut mutata regione, quod cum victu etiam intelligi potest. Tamen quibus citra hæc affatim illa passio tollitur, necesse est, absc essum materiæ in partem aliam fieri, expectari verò, multo magis debet, ad eam quæ cum primo affecta habeat maximã rectitudinem, & alioqui recipere paratissima sit. Quorum vtrunque thoraci inest. Nimirum cum linguæ radice, & ceruice tota, maximam habet rectitudinem, atque vt in-

de facile recipiat, facit positus declivis, & assiduus thoracis, & pulmonis, motus, quo succum ad sese allicit. Crasso autem succo, ad locum cui exitus expeditus non est, derivato, necesse sit putrescentiam, & suppurationem fieri, quam qui in thorace habent, dicuntur antonomaticè suppurati. Quidam vbi Hippocrates dicit, χείρωμι ἀνκρατέες ideſt mannuum impotentes, volunt, etiam inuito autore, pro χείρων legi χειλέων ideſt labiorum. Quia fortasse maior vicinia labiorum cum lingua, & maior rectitudo à labijs ad thoracem, quàm à manibus. Sed profecto, si non ipsarum partium ratio habeatur, sed neruorum ad ipsas venientium, vt sane oportet (non enim illæ titubant aut tremunt propter se ipsas, sed ob neruos qui in eas inseruntur) non est minor communio neruorum manuum & linguæ, quàm linguæ & labiorum, neque minor rectitudo in thoracem ab illis, quam ab his. Ego quo ad possum malo sequi lectionem quam in codicibus, aut omnibus aut optimis reperio, quam quam quis somniet.

7 *Dolorem inferiorum locorũ fortis surditas soluit, aut sanguis multus ex naribus, aut mania.*

Svrditas est signum raptus humorũ in caput, proinde qua ratione potest eleuare euacuationes per inferna factas, quales sunt diarrhœæ, vt aphor. 28. particulæ. 4. dicit Hippocrates, eadem & dolores partium infernarum, mutata scilicet sursum materia. Atqui materia in superna repens, potest, poros auditorios occupans, surditatem aferre, aut per venas iugulares, recta in nares tendens, effundi, aut occupans cerebrum, facere maniam. Potest etiam facere aliud ex alio, vt post surditatem maniam, cum surditatem in phreniticis signis ponat Hippocrates lib. de iudicatione morborum, & post surditatem fluxum sanguinis de naribus, fluxu soluente surditatem & priorem passionem. Fieri verò hæc obseruantur, vt ex dolore coxæ surditas, ex dolore hæmorrhoydum mania, ex dolore hypochondrij fluxus sanguinis de naribus.

8 *Si puerperis spasmus fiat, ignem fac, & in vesicam ceratum infundens multum tepidum, lauare.*

Con-

Convvlsionem superueniente febre curari dixit aphorismo. 57. 4. atqui ego in commentario indicaui, non quancunque, sed eam solum, quæ ex repletione. Si ergo mulieri cui ex partu plurimum sanguinis fluxisset, conuulsio superueniret, nihil esset deterius, quàm febrem facere. Nam conuulsio ex nimia sanguinis euacuatione, ab inanitione esse merito censetur. Verum quia hoc raro fit, & semper ferè puerperæ defectu expurgationis ægrotant, coniectamus conuulsionẽ à partu ex repletione esse, quare febrem facere non videtur fore alienum. Nimirum febris absumit humorem, & siccat neruos. Ego, vt verum fatear, satius esse puto in talibus venam secare quàm febrem facere. Plus enim euacuare possit missio sanguinis, quam febris absumere, idque tutius, quia citrà putredinis occasionem. Quod si ob vires dimittatur (nam ob quid aliud?) certè neque febris excitari tutò possit, maiori enim facultate opus sit ad ferendum febrem quæ tantum absumat, quàm missionem sanguinis quæ tantundem euacuet. Sed si excitari etiam febris debeat, non proinde ab auxilijs localibus ad vterum abstinendum est, sed colluendum cerato infuso in vesicam aut catheterem, vtrisque enim vti solemus pro clysteribus. Sed quo pacto infundatur in vesicam ceratum, aut quod ceratum? Cum ceratum solidum sit, minimè fluxile, qualia quæ hodie vocantur in officinis vnguenta? Certè aut ceratum, aut linimentum, aut vnguentum, aut irrigatio, aut quodcumque aliud, facultatibus erit quale affectio exigit, laxans vias, abstergens vterum, mitigans inflammationes, & anodinum, ac mediocriter resoluens. Ceratum tamẽ si quod est ad eam rem vtile, & in vterũ infundi vis, facile est liquido aliquo dissoluere.

9 *Si capitis os fractum sit, dare potu lac & vinum æquale æquali: si autem vlcus sit, secandæ sint venæ internæ, nisi febricitet, si autem deliret, caput irrigare, nisi hypochondria eleuata sint.*

Non eadem occasione hæc omnia fieri debent, etsi in eodem morbo fieri possint: neque scripta sunt, quo ordine sunt facienda. Nam capite vlcerato, mox a principio mitti

debet sanguis nisi admodum sit corpus inanitum, & ex succum. Non enim solùm profecto cum redundans corpus succis est, sed etiam cum est eorum moderata copia, quia oportet membra reliqua penuriam pati, ne mittant ad caput, etiam si inde tractio agatur. Verum sanguinis missio non eadem ex parte fieri debet, ex qua ob inflammationem: sed ex aliquanto remotiori, dum vlcus solùm est, & non etiam accessit inflammatio. Nam inflammatio per se petit missionem sanguinis, vlcus non nisi propter inflammationem. Cum ergo nondum erit inflammatio, ob morbum qui nondum est sed timetur, mittitur; talibus verò debetur reuulsio, vt præsentibus iam deriuatio. Si igitur inflammato capite, ex externa brachij eiusdem lateris mittitur, merito ex vlcerato tantum ex interna eiusdem, aut externa contrarij sanguis mittetur: ex externa verò si iam inflammatio aut affectio alia huic similis, in capite cōcitata sit. Hæc tamen concitata esse non poterit, sine aliqua febre. Secanda ergo ob capitis vlcus vena interna est, (internam vocat hic Hippocrates eandem quam Gale. eā inquam quæ respicit hypochondria) nisi febricitet: si autem iam febricitet, externa, quia febris tentari iam exulceratam partem alio malo indicat. Si iam deliret, duorum alterum esse potest, aut initium phrenitidis, aut signum decretorium, indicans instare fluxum sanguinis de naribus. Si illud est, oportet irrigare caput, oxyrrhodino infuso ex alto in futuram coronalem: si verò hoc, abstinere ne indicatio, futura vtilis, prohibeatur. Sanguinis ex naribus instantis, in præcipuis signis est, retrahi sursum hypochondria. Dicit verò nunc eleuata quæ retracta, quasi sursum tracta. Merito ergo si delirare incipit, qui vlcus capitis habet, irrigatione vtemur, nisi hypochondriorum retractio accedat, atque alia huiusmodi signa, quæ prænuntiare possint iudicationem cum sanguinis fluxu. Tunc enim permittendum est fluere: quia si nihil impediat, soluetur febris, & mitigabitur omnis affectus, supereritque solum vlcus: quod vbi sedata fuerit omnis inflammatio, atque suppurata omnia contusa, & expurgata sordida, nil aliud desiderabit, quam idonea medicamenta ad partium regenerationem, cibos boni succi facilè nutrientes. Maximè verò si os etiam deficiat, vt cum confractum, non solùm fissum

sum fuit. Nam ossa habent difficilem generationem, ac proinde ad eorum productionem, quod facilè nutriat, debet mediocriter abundare. Talia vero imprimis sunt lac & vinum. Atqui iam cum conquieuerint omnia symptomata, licet dare vinum. Si enim in principio daretur, vix esse potest aliquid periculosius vino, aut lacte. Vtrumque enim replet caput, vinum præterea ea affert conuulsiones, & fluxiones commouet. Hac mixtura vini & lactis paribus portionibus, nullum vidi vti, neque video an alicui esset futura satis suauis, tamen in occasione dicta auderem tribuere ægro, in cibis lac, & vinum in potu, temperatum aqua, magis quam ille per bonam valetudinem consueuisset. Mixturam vero illam quam licet vocari ἰσχάλα nondum hactenus.

20 *Si caput doleat in pectus descendit, deinde in hypochondrium, deinde in coxam, omnia autem non possunt dolere.*

Decvrsvs hic est familiaris rheumati, quem quidem catharrosi ferè omnes experti sunt. Cerebrum vtpote humidum & frigidum & ex toto corpore vapores semper excipiens, congerit multa excrementa, quæ deinde deponit in partes inferiores, per thoracem, hypochondria, ad coxam, ac nonnunquam ad extremos pedum articulos. Non possunt autem (dicit) omnia dolere, non quòd non possit aliquando fieri, vt hæc omnia ob maximam omni in parte redundantiam doleant, sed quòd plærunque alij alijs dolores succedant, & nouis accedentibus priores solui soleãt, quia permutatione succorũ de parte in partẽ fiũt, quare qui in alias partes irruunt, desticuũt, quas affecerãt prius.

21 *Nemien vena sectio.*

Ἄνμλν duo videtur posse significare, difficultatem vomendi a verbo ἐμέω, idest vomo, aut idem quod ὄγκμος, id est flatus. Et ipsa quidem vox hoc secundum videtur significare magis, vtrumuis autem significet, non videtur facilè dictu, qua ratione soluatur venę sectione. Quid enim

missioni sanguinis cum difficultate vomendi, aut cum flatu: hac causa suspicatur Iacobus Esteue, anemien significare semen quod citra concubitum efluit, sponte, quasi subuentaneum semen, vt dicuntur oua subuentanea. Itaque anemien esse gonorrhœam, hancq; solui missione sanguinis, quippe quæ nasci solet ex sanguinis redundantia. Mihi verò non probatur hæc enarratio, quia est longè petita. Sed si difficultatem vomitus significat, quod Hippocrates docet, est multis, alioqui difficilè vomentibus, euerti ventriculum, fieriq; vomitum per sanguinis missionem, vt sci licet solet fieri alui fluxus & sudor. Sed vt dixi minus videtur ipsa vox ferre hanc significationem. Nam libello de antiquatis Hippocratis vocibus, dicit Galen. ἀνεμιῶται (vnde haud dubiè fluit anemie) idem esse Hippocrati, quod inflatur, quare anemie sit profecto flatus. Habet verò hic locus non incongruam enarrationem ex libello de flatibus, quo Hipp. monstrat, febrium & morbum apoplecticorum, & omnis feruoris sanguinis, causam esse flatus sanguinem perturbantes. Tales ergo morbos vocat tunc anemien à causa accepta appellatione: curanturque tales sectione venæ, quia sanguinis detractio sanguinem attemperat, & venas laxat, & facit corpus perspirabilius. Itaq; hæc sententia, non multum abest ab illa quæ paulò post occurret, repente voce priuatos, si febre careant, sanguinis missione curare. Quanquam anemie plures affectiones significat, quam apoplecticas: nam & feruores, ac perturbationes spirituum, quibus solent repete per corpora fieri, maculæ, tumores, ardores cum pruritu. quæ omnia fuso sanguine conquiescunt.

12 *Pharmaco quod fluit sistere inungendo. Fluxus enim ex magna vena est. Si autem sponte fluat multum, ieiunet, aut aquæ duas, quatuor lactis partes.*

Rationem sistendi fluxionē sanguinis, docet optimè Galenus lib. 8 methodi reuulsoria euacuatione, & reuulsionibus sine euacuatione, vt quæ agitur frictione & ligaturis, atque victu idoneo, & potionibus medicamentosis, & medicamentis admotis parti ex qua fluit. Monet verò c. 6. eius libri, non esse veniendum ad hæc parti admo-

uentur

uetur, antequã necessaria reuulsio,& totius corporis euacuatio facta sit,quare tunc solum est his vtendum,cum reuulsio sola,& euacuatio corporis non est satis. Porrò scire opportet,fluxionem aliquã nimiã fieri posse, aut ob ruptu ram partis ab externa causa factam, vt fluit sanguis vulnerata vena ferro aut ictu, aut sponte & citra causam manifestam,ob internam scilicet. Rediguntur verò omnes internæ causæ fluxionis ad duas has,multitudinem, acrimoniam,& malam qualitatem,ac tenuitatem, scilicet succorũ. Hæc enim duo solũ sunt, quæ retentricem irritando faciunt,suo munere malè fungi. Nã si quã maximè velis, præter has causas,ponere propriã retentricis debilitatẽ, quæ ob partis intemperiem fiat, hæc quoq; quodammodo in illis causis est. Nã ne debilitata quidẽ retentrix cessat retinere,nisi irritata irritaẽ verò á tãto minoribus causis,quãtò debilior est. Quare id quoq; qđ debilitatem irritat,multum,aut qualitate molestum est, si nõ simpliciter & omnino,tñ ad hanc facultatem. Dicit ergo,cum vena aliqua magna vulnerata est ferro aut ictu,necesse est sistere pharmaco inungendo partem vulneratã,idoneis scilicet inunctionibus, quales sunt astringentes. Necesse inquã est ad hæc venire,quia si fluxus ex magna,hoc est ex insigni vena, nõ exigua & capillari,est, non erit satis cura totius corporis, vt cesset. Quod si quando erit satis vt cesset, consultum tamen nihilominus erit, inungere, ne rursum effluat. Si verò sponte fluat multum,hoc est,si fluxus spontaneus accidat ob multitudinem,ieiunet,inquit,homo,quia ieiunij euacuatio quædam est,& plurimũ prodest ad fluxiones sistẽdas,vt nihil est,quod fluxiones adeò moueat, ac cibus & potus. Si vero ob acrimoniam succorũ fiat spontaneus fluxus,opus est alimentis dulcedinẽ affergentibus & attemperantibus,proinde consuluit dare duas aquæ,& quatuor lactis,aut vnam aquæ,duas lactis partes. Sunt verò hæc consilia,non ad fluxus sanguinis solum,sed ad fluxus etiam vẽtris,& reliquas fluxiones vtilia: pararique solet hoc lac,ex aquè & lactis dictis portionibus,immisisque lapillis ignitis,aut ignito ferro,vsque ad consumptionem tertiæ partis. Estque ita paratum magni vsus in dysenteria, & omni fluxione,quam succorum mordacitas pepererit.

Steri-

13 *Steriles fouere, ac pharmaco vti.*

infra 6. ma. cap. 34.

φάρμακον, ac φαρμάκευειν. quo nunc vtitur, medicamentum expurgans significat, cum simpliciter dicitur, neque additur aliquid, quod aliam speciem medicamenti significet, vt in proxima sententia dicebatur pharmaco inungēdo. De causis sterilitatis, quæ multæ ac variæ sunt, & de multiplici earum curatione, scripta sunt multa. lib. de sterilibus, & in aphorismis, modo autem quodam redigūtur omnes earum curationes in hæc duo capita, fomenta & expurgationem. Fomenti autem nomine intelligi velim quæcumque interius & exterius, cataplasmatis, irrigationibus, clysteribus, pessis, & suffitu, admouentur: vt expurgationis, ac pharmaci nomine, vomitiones & alui subductiones. Nā sterilitatis causa omnis sit, aut vitium compositionis, aut temperamenti, aut vlcus vteri, aut totius corporis cacochymia. In vitio compositionis vteri, est vteri exiguitas, aut crassities, oris vteri strictura & durities, vt non dilatetur satis: aut peruersio oris vteri, aut amplitudo, & quòd dehiscat adeò vt non retineat, aut strictura venarum vteri, vt hanc ob causam menstruæ euacuationes non influant, aut laxitas, vt nimium effluant. In vitio temperamenti sit calor nimius qui semen absumat, aut frigus quod nō concoquat, aut siccitas quæ etiam semen & fœtus alimentum absumat, aut humiditas quæ retentionem impediat: quam vlcera etiam vteri impediūt: cacochymiæ etiam cum in vterum refunduntur, corrumpunt semen, cum non refunduntur, non impediunt conceptionem. tamen fœtū malo succo vti faciunt, ac proinde abortus, aut morbidos fœtus. Compositiones vitiatæ, si à prima generatione contractæ sint, incurabiles esse solent, sin autem aliis morbis succedunt, illorum etiam curatione tolluntur. Cacochymiæ omnes pharmaci vsum postulant, intemperies omnes vteri, quæ cum succo consistunt ac cum aliqua totius corporis cacochymia coniunctæ sunt, & vlcera, in primis postulant pharmacum, deinde fomenta, infusiones, in sessiones, pessos. Sint verò hæc omnia ad calorem frigida, ad frigus calida, ad humorem ficca, humida ad siccitatem, & ad vlcera qualia ratio curandi vlcera petit. Sed hæc omnia lon-

gius

gius persequi non est huius loci: hic satis sit indicasse totâ sterilium curationem, fomentis & pharmaco contineri.

14 *Qui repente voce priuantur, si sine febre sint, sanguinem mittere.*

Apoplecticæ affectiones, quarum commune accidens est vocis interceptio repentè facta, nonnunquam ex manifesta causa fiunt, vt ex ebrietate, aut latiori cœnâ, nonnunquam sine ea. Hoc accidens venarum interceptionem significare. 4. de ratione victus in acutis dixit, ac proinde sanguinis missione vtendum esse, vt scilicet laxentur, & peruiæ spiritibus fiant. Dicit etiam quinta aphorismorum, eos qui ex vino voce priuantur, repente solere mori conuulsos, nisi eos febris corripuerit, quasi febris salutaris causa in his sit. Atqui etsi illud, de obmutescentibus repentè sine manifesta causa dixit, in disputatione de ratione victus, & hoc, de obmutescentibus ex vino in aphorismis, tamen ratio eadem est, causa enim externa internam quandam parit, similem eique sponte fit cum causa nulla manifesta est, puta venarum repletionem & interceptionem. Proinde nunc de vtrisque dicit, curari debere missione sanguinis si sint sine febre, si enim febris superueniat, fieri poterit vt ea sola sit satis ad morbi solutionem. Neque verò hinc fit, vt nunquam sit mittendus sanguis, si febris adsit, ad aliquos enim vtroque auxilio opus erit, febre, & missione sanguinis. Sed quod nunc docet est, si alterum, hoc est febris desit, altero saltem esse opus, puta missione sanguinis. Nam si neutrum horum fit, aut fiat, mori solent conuulsi aut resoluti, arripiente humore neruos & eorũ principium, vt partim quidem dictum est in aporismo, atque. 1. porrhetycorũ dicitur his verbis, vocis interceptiones cum singultu pessimæ. Vocis interceptiones cum exolutione pessimæ.

15 *Pituitæ fluxus ex mammis oculi trahunt, & eructatur per nares in pulmonem.*

Catharri plerumque solent cieri accurrentibus excrementis

mentis in caput ex toto corpore, atque inde in modum euripi descendentibus rursum in pulmonem & thoracē per asperam arteriam, vbi tussim & raucedinem pariunt: anteque quam in thoracem incumbant, solent nasi poros occupare, & vocatur ea passio coryza. Fluxus succorum ex corpore in caput, mammarum tumore maximè innotescit: quia succis sursum repentibus, repleri solent. Quā ob causam, vt in aphorismo dicitur, sanguis qui in mammis colligitur, significat furorem. Porrò oculi sunt, qui redūdantiam quæ in capite est, maximè produnt. Quod ergo dicit, oculi trahunt ex mammis, perinde est, ac si diceret, in caput ex corpore confluunt. Nimirum cum corpus in caput mittit, videtur caput trahere. Atqui lib. 4. de morbis ita dicitur. Quantum in cibo & potu pituitæ inest vbi in ventriculum peruenit, partim corpus ad se trahit, partim caput, vt quod cauum sit, & velut cucurbita corpori incumbat. Mihi vero magis videtur, venter & corpus in caput mittere. Caput vero repleri indicant oculi, atque ita videntur oculi trahere. Hanc vero, seu impulsionem seu tractionem, prænuntiant prius intumescentes mammæ.

16 *Quibus tussis sicca, non soluitur, nisi dolor fortis in coxam, aut in crura, aut in testem.*

Dictum est prima sectione huius libri, tusses siccas cessare solere intumescente teste. Neque vero in solum testem fieri potest abscessus ex vocalibus instrumentis, quāquam in eum sæpius: sed & in alias inferiores partes, vt coxam, & crura. Nam in hac ipsa sectione dictum est antea, ex dolore capitis ad thoracem descendere, deinde ad hypochondria, postea ad coxam. Nunc ergo dicit tussim siccam solui facto abscessu in coxam, aut crura, aut testem, quem abscessum indicat dolor. Nam vt in aphorismo dicitur, si quæ pars per morbum dolet in eam fiunt abscessus, dicit verò non solui aliter tussim siccam. Quod quidem de sicca & antiqua intelligi debet, recentem enim, facile sperare possis, excreatione solutam iri, maturata fluxione: inueterati verò & plurimum producti morbi, abscessus desiderant.

Si

17 *SI hydropicum tussis corripiat, malum.*

Enarrata mihi est hæc sententia in commentariis aphorismorum, est enim trigesima quinta sectionis sextæ illius operis.

18 *SI quis statim animo linquatur, calidis omnibus vti debet, si autem non, vinum bibere & cibis repleri.*

Statim animo linqui, idem est ac sine causa manifesta, aut ex leuicula quauis causa, id pati. Hi sunt de quibus in aphorismo dicitur, qui crebro, ac multum, sine causa manifesta, exoluuntur repente moriuntur. Dictum verò est Galeno, & mihi, in commentariis, eam passionem debilitatem naturalis calidi significare. Tota ergo ratio curationis, talis esse debet, vt robur naturalis caloris augeat. Hoc ergo est quod dicit, calidis omnibus vtatur. Non quidem quod omnia vtcumque calida, illis sint vtilia. Multis enim præ intemperie extremè calida & biliosa, naturale calidum debile est, & facilè exoluitur, quamquam sunt alij quibus ob temperamenti frigiditatem est ea debilitas. Nimirum omnis immodica intemperies lædit omnes facultates. Frigidis ergo calida dabuntur, quæ non vt alimenta calfaciant solùm: sed vt medicamenta etiam alterando: calidis verò & debilibus non ita: sed quæ vt cibi calfaciant, nutriendo scilicet & bonorum spirituum, & boni sanguinis copiam augendo. Non itaque omnium calidorum vsus est vtilis: sed dicit calidis omnibus vtatur, quasi diceret totus victus sit calfactorius, vt oportet tamen. Velut in aphorismo dicit, omnis victus humidus febricitantibus conuenit, non tamen proinde omnia humida sunt febricitantibus vtilia: sed quia totus victus debet ad humectationem spectare. Hoc itaque est quod dicit calidis omnibus vtatur. Verùm quia talium duplex curatio est, alia quæ imbecillitatem illam tollat, alia quæ, cum paroxysmo tenetur, homines, reuocet, vtramque docens Hippocrates addit, si autem non, id est, si autem non possit deliquium vitari: sed nihilominus deliquio correptus fuerit, cogatur vinum bibere, & cibis repleri. ἐμπίζαι quod nos vertimus vinum

vinum bibere, omnes ferè putant esse vino mero vti, mihi verò indicatum est in commentario vigesimi primi aphorismi secundæ, simplicius significare vti vino, siue mero siue diluto. Ita hic oportet legi. Nam & si plerisque, vt ex animi deliquio reuocentur, vtile est haustum merum, quibusdam verò est vtilius dilutum. Vinum inquit bibere, & cibis repleri, ne intellige cibis se ingurgitare, vt quidã hippocraticam phrasim minimè tenentes, transtulere, sed cibis reffici, & vt ita dicatur, renutriri. Ita enim dicitur in aphorismo, facilius est repleri potu quàm cibo, idest facilius ac citius reficimus potu quàm cibo. Quod nunc Hippocrates dicit, vinum bibere & cibis repleri, optimè fit offa panis ex vino, & vno haustu vini aut etiam duobus, aut offa ex iure carnium, & potu vini.

19 *Secare venas internas morbo intensione facto.*

MORBVM factum intensione vocat morbum magnũ pendentem ex multo succo. Talem enim solet antecedere sensus tensionis. Venas internas vocare Hippocratem aliquando venas magnas, quæ sub cute producuntur, vt externas exiguas & capillares quibus cutis texitur, explicatum est mihi in commentatione illius aphorismi. Difficultatem vrinæ venæ sectio soluit, secare autem internas. Itaque secare internas, est venam secare, velut secare externas, est scarificare. Est verò in sanguinis missionibus, maius efficatiusque remedium sectio venæ maioris, quam scarificatio: proinde & commodius ad morbos magnos, quales lassitudini tensiuæ, & phlegmonodi, succedere solet.

20 *Solutio coxarum doloris, oculorum distortiones, cæcitas, testium tumoris, mammarum elatio.*

DICIT oculorum distortionem & cæcitatem, esse solutionem doloris coxarum, & elationẽ mammarum, tumoris testium: non quod hi sint boni abscessus, sed quod fieri soleant, & si sint mali. Nam & primo libro prædictio

num

num ita est scriptum. Ex lumborum recursu oculi distortio, malum. Idest oculi distortio fieri solet ex lumborum dolore, est què mala permutatio, quia ex recursu humorũ ab infernis & ignobilioribus, ad superna & nobiliora, a quibus solent, est què satius, excrementa in humiliora deriuari. Vt ergo ex lumbis, ita ex coxa solent succi recurrere in caput. & vt faciunt oculorum distortiones, ita & cæcitatem; vtrunque verò cum magno ægrotãtis malo. Nam vt antea dictum est, ex dolore capitis solent succi in pectus, hypochondria, & coxam descendere, estquè hic bonus abscessus: si contra ascendunt, malignus recursus est, verùm fieri solet. Indicantque vt nuper dictum est, capitis mala, oculi maxime, qui occupati humoribus, conuulsi distorquentur, & obturati excæcantur. Porrò mammarum elatio ex testium tumore, & testium tumor ex mammarũ elatione, fiet, ob communionem vocalium & genitalium partium, vt sectione prima huius secundi libri dictum est. Eadem enim ratione, qua tusses, vbi testis intumuit, cessãt & testis tumor, a tussi.

31 *Si febre tenente, quæ circa faciem macilenta sint die legitimo, sequenti die soluetur.*

CELEBRATISSIMVM est apud Galenum, & reliquos medicinæ doctores, iudicationem duabus partibus constare, anxietate, doloribus, & difficultate, quæ dum secernuntur mala a bonis contingunt, quæque vocant signa critica: & euacuatione, quæ consequitur, & euacuata causa affert morbi solutionem, aut remissionem (nisi tamen sit iudicatio mala) solutionem quidem, cum optimæ conditiõis est crisis, quæ inter cætera illud habet, vt fiat in die decretorio: remissionem verò, cum est tantum bona cuique aliquid bonorum deest, velut si fortè dies non sit in optimis. Diem ad iudicationem accommodatum vocat Hippocrates nunc decretorium, nunc contemplabilem, nunc legitimum, nunc imparem. Inter cætera symptomata terribilia, quæ instante iudicatione fieri solent, est faciei repente facta extenuatio. Extenuatur enim sæpe facies destituta succis, quòd alio conuersi, vi facultatis expultri-

cis

cis euacuationem parantis, sint. Ergo dicit, si febre tenente, hoc est per febres continuas. Nam hæ propriæ tenent homines, aliæ repetunt. Atqui iudicatoria signa in acutis præcipuè morbis habent vim, qui vt in prognostico dixit Hipp. cum febre affligunt. Si itaque febre tenente, quæ circa faciem macilenta sint in die legitimo, sequenti die soluetur febris. Non quidem sequenti die naturali, velut si septimo facies gracilescat, soluetur febris octauo. Alioqui soluetur die non legitimo, atque ita non erit iudicatio perfecta: quod si non est, cur soluetur? Sed vt in aphorismo dicitur, quibus crisis futura est, nox ante accessionem difficilis, quanquam illa nox & accessio in eundem naturalē diem incidunt, ita nunc dicit, sequenti die febris soluetur si iudicatoria anxietas incipit ab hac nocte, & sequenti nocte, si incipit ab hoc die. Neque te debet deterrere, qđ extenuatio faciei signum lethale esse soleat, & in lethalibus ponatur ab Hipp. in initio prognostici; omnibus enim signis decretorijs euenit, vt aliquando signa mortis sint, vt lachrymæ inuoluntariæ, nunc significant facultatis rectricis corruptionem, nunc fluxum sanguinis de naribus: tremor labiorum, nunc conuulsionem, nunc vomitum. Vtrum autem significet quodcunquè horum, ex adiunctis agnoscitur. Non ergo quæcunque extenuatio faciei pollicetur febris solutionem, sed cui accedent aliæ notæ iudicationis bonæ, in quibus est, vt die legitimo contingat. Referet autem quoque, vt signa concoctionis antecesserint, & indicatio in quaternario antecedente facta sit. Et, quod maximi momenti est, ne alia signa mortis attestentur.

22 *Hydrops, si tumorem habens in cruribus tussiat, malum.*

DIXERAT antea, si hydropicum tussis corripiat, esse malum: nūc addit tumorē habens in cruribus, non quidē fortasse augens periculum, sed vt passionis signum apponens. Non enim graue est hydropico pedes intumescere, proprium enim est huic morbo incipere à pedum tumore neque grauius semper est tumentibus adhuc pedibus tussi corripi, quam iam detumescentibus. Multis enim vidimus

mus proximis iam morti, siccatos esse pedes plurimùm, ob atrophiam, & excrementis præ debilitate facultatis manentibus iam in superioribus partibus. Tussis quidem horum non sit minus mala, quam si iis accidat, quibus adhuc pedes tumeant: quamquam grauissimum etiam est tantopere redundare aquam, vt superiores & infernas partes simul occupet, & grauius, quam si, tussire incipiente homine, remitteret, tumor pedum, non arefectorum, sed quòd fluxio ad superiora conuertatur. Facilius enim possit ad inferna reuocari humor: nondum plurimus, quàm qui omnia iam occupet, morbus curari. Si igitur ad hos referatur hæc sententia Hippocratis, augens periculum, dixerit si habes in cruribus tumorem tussiat, malum: si autem non, dixerit id, apponens hydropis signum, quasi solo morbi nomine non satis contentus.

23 *Si auris doleat lacte vtatur.*

LACTIS instillatio vtilis est ad sedandum dolorē auris non quemcunque, neque quacúque occasione: sed eum qui ex ardore, aut inflammatione, nondum inuereratis, excitatur, veluti etiam eo vti solemus ad ophthalmias. Ignoscendum tamen est Hippocrati quòd neq; distinctione affectus, neque causæ, neque occasionis apposita, simpliciter dixerit, si auris doleat lacte vtatur, ob consuetum breuiloquium, etsi id in aliis, merito vituperetur.

24 *Nisi in die legitimo recedat febris, necesse est redeat.*

DICTVM nuper est Hippocratem eosdem dies vocare iudicatorios, contemplabiles, legitimos, & impares. Iudicatorios quòd iudicia in illis contingant plerunque: legitimos, quòd iudicia, quæ in illis fiunt legitima esse putantur, quæ in aliis diebus, non ita: sed ob illegitimam aliquam occasionem: contemplabiles, quasi contemplatione dignos: impares quod impar ferè sit totum horum genus. Dicit ergo nunc quod in aphorismo dixerat, nisi diebus imparibus febris reliquerit, solet repetere.

95 *CVi vena in cubito pulsat, maniacus & iracundus, cui autem quieuerit, ira vacuus.*

Vbi Hippocrates scripsit τυφώδης vertunt quidam, stupidus, alij lentus, alij etiam mutus, quia Galenus libello dè antiquatis Hippocratis vocibus hæc omnia dicit significare id nomen. Ego verò legi, ira vacuus, quia idem Galenus enarrans hunc locum 6. libro de placitis dixit τὸ τυφώδες significare, quod ἄθυμον itaque sententia est, venam in cubito pulsare, esse hominis parati ad maniam, & iracundi, contra quiescere, esse hominis tranquilli, & tardi ad iram. Quæ sententia haud dubiè pertinet ad physiognomiam, non ad prognosticam medicinæ partem. Non enim morbi cuiuspiam euentum: sed sani hominis naturam, & mores, docet agnoscere. Venam antiquissimis dici solere etiam arteriam, celebratissimum est apud Galenum & mihi dictum sæpe. Cubitus est ea pars, quæ inter mediam totius brachij flexuram & manum est. Itaque ad cubitum pertinet ea pars quæ frequenter solemus, pulsum requirentes, arteriam attrectare. Pulsus nomen non de quocunque arteriæ motu: sed de conspicuo, vsque adeò, vt vbi solo tactu sentiri solet, possit videri, dici ab Hippocrate vel ex hoc loco monstrat Galenus loco citato ex 6. de placitis. Nam, vtcumque, omnibus hominibus pulsat arteria in cubito. Cum ergo Hippocrates dicit, quibus pulsat in cubito, non vtcumque intelligit: sed multùm ac vehementer. Quoniam ergo vsus pulsus in attemperatione caloris est, constat quibus maximus est natura pulsus, eos maxima attemperatione indigere: atque adeò temperamento esse calidissimo, quod mox parit iracundiam, & magnum prouentum vitæ bilis. Qua qui abundant, maniaci fieri periclitantur. Pulsus verò dicto contrarius, contrariam significationem præstet, necesse est. Magno & celeri contrarius, sit exiguus & tardus. Iracundo quod aorgiton, seu ira vacuum. Ergo quod Hippocrates dicit, Quibus verò quieuerit, non sit omnino non pulsare. Id enim nunquam euenit, nisi in asphygia, cum proximi iam sunt morti homines: sed perinde sit, ac si diceret, quibus verò lentè mouetur. Talium enim natura frigida est, ac proinde ad iram minimè prona. Hæc itaque est huius loci enarratio, iuxta hanc versionem,

quæ

quæ Galeno placet. Quoniam verò, illius nominis typhodes, non videtur admodum legitima significatio quæ dicta est: sed potius videtur significare eum qui facilè inflammatur, & non in omnibus codicibus occurrit eadem lectio: sed in quibusdam legitur ἀτρεμίη, id est quiescat, in alijs ἀπέχει, id est, exactè ac vere dicat; cogor suspicari, ferre posse locum hunc alium sensum, ac fortasse legendum ὡσδιαπεχείν τυφώδος, id est, vt autem exactè dicatur, inflammabilis. Quæ lectio, & enarratio, est facillima, verissima, & iuxta legitimam vocum significationem. Fuerit enim hæc tota dictio. Cui vena in cubito pulsat, maniacus, & iracundus, vt autem exactè dicatur, facilè inflammabilis. Rectè autem dicitur, vt exactè dicatur, quasi diceret, vt per causam dicatur, & in causam referatur. Nam sunt maniaci & iracundi, quia calidissimi, & hoc ipsum est, esse facilè inflammabiles, & ad ardentes febres opportunos. Galenus in calce citati libri, interpretatur, hanc pulsationem in cubito sinistro magis notari quam in dextro. Quam enarrationem mihi videtur Galenus inuexisse deceptus, & sui sermonis impetu delatus. Nam neque id dixit Hippocrates (nisi fortè ille habuit alium codicem antiquiorem) neque rationi videtur consentaneum. Nam & si arteria aorta ex sinistro cordis ventriculo nascatur, maior tamen arteria in brachium dextrum, quàm in sinistrum distribuitur. Quo fit vt copiosiores spiritus in brachium dextrum veniant, atque, vt in omnibus bene compositis, & temperatis hominibus, maior & vehementior pulsus in eo sit, quam in sinistro. Quòd si mediocribus naturis, plus pulsat arteria in dextro cubito, & in calidis crescet ad portionem. Itaque quod Hippocrates dicit, de vtroque cubito intelligi potest, aut de dextro potius.

27 *Laesio si sanguinem fundat, vlcus non irrigare, caput verò irrigare calida.*

Cvm pars aliqua vulnerata est, imprimis oportet partem lauare à sanguinis grumis, etsi quid sordis inter labia vlceris collectum est, nisi magnus sanguinis fluxus adsit: tunc enim satius est alligare partem, vt ipse sanguis ingru-

mos versus, fluenti obstruat viam: aut vrere, aut infundere astringens medicamentum. Prohibet verò Hippocrates in initio libelli de vlceribus vlcus lauari nisi vino, præterquàm cum fuerit in articulo: tunc enim quia facilè tentatur homo conuulsione, satius sit lauare calida aqua. Aqua quidem ne mordeat, calida, quia frigidum est vlceribus mordax. Atqui etsi illo loco articulorum tantum meminit, eadem ratio est vulnerum in capite, & nudatorum, defractorumque ossium. Quia inde etiam imminet conuulsionis periculum: atque proinde in aphorismo dixit, calida plurimum confert ossium fracturis, maximè iis quæ nudata sunt, horum verò maximè habentibus vlcera in capite. Ex his prodit facillima huius loci explicatio, si quædam voculæ interponantur, quia Hippocrates quædam dicit quædam insinuat. Ac si diceret, si ex læsa parte fluat multum sanguinis, ne lauetur omnino: sed alligetur vsque dum sanguis restiterit, sin autem talis fluxus non sit, reliquas partes lauare oportet vino, caput verò vulneratum aqua calida, dictam ob causam. Quamquàm nisi opus sit pus multum mouere, ego non consulerem simplici: sed mulsa aqua vti.

28 *Si cor doleat, calidum panem cum vino mero dare.*

Oris ventriculi dolor, ex quo affatim vires exoluuntur, vocatur Græcis cardialgia, id est cordis dolor: cuius curationem nuper attigit Hippocrates, dixitque ipsum animi deliquium solui vino & cibis facile nutrientibus. Quæ duo, offa panis vino intincta, optimè præstari diximus: quod nunc ipse Hippocrates aperte dicit. Quod verò dicit panem calidum cum vino mero dare, intellige vt explicatum antea est, etsi enim optimum, ad hanc passionem remedium sit hoc, nullum tamen potest esse omnibus optimum citra vllam distinctionem. Vinosis enim & frigidis hyeme maximè, vino mero, atque adeo generoso intincta debet offa dari, abstemiis verò, aut biliosis, æstate maximè, satius sit succo granatorum, aut etiam vuæ acerbæ intingi: mediocribus naturis, passionibus, aut temporibus, satius sit intingi diluto. Vinum verò, modò non sit multum, neq; merum, nisi sit austerum (hoc enim merum etiam esse potest)

teſt) cardiacis etiam biliosis vtile eſt, quia aſtringit, & roborat. Proinde ego biliosis hyeme do vinum dilutum, æſtate ſuccum malorum granatorum: pituitosis hyeme merum, æſtate dilutum. Panem (inquit) calidum cum vino mero. Ne ſit autem panis calidus, quòd recens, talis enim non facilè coquitur: ſed toſtus, aut intingatur panis frigidus bene coctus in vinum calidum.

29 *Vomitus ſolutio, aquam calidam potu dare, & vomat.*

VNA quædam curatio vomitus eſt hæc, non parum artificioſa, vomitu ſcilicet. Nimirum excrementa quæ ventriculo hæſerunt, plerunque ſolent facere, ne quæ ingeruntur contineri poſſint, & quæ impacta ſunt illius tunicis, vt euomantur quæcunque in ventriculi cauo cõtinentur. Vomitus ergo arte factus, qui pelli faciat quæ hærentia aut impacta ſunt, curabit vomitum ſublatione cauſę, velut etiã alui profluuium, ac dyſenteria, expurgatione & clyſteribus curantur: quas curationes ego ſæpe fœliciter ſcio me tentaſſe. Néque tamen temere tentari debent: ſed cùm auxilia, quæ per ſe ſint morbo contraria, non videntur poſſe opem ferre. Hæc enim ſunt per ſe ſimilia, ex accidenti cõtraria, vt & alia multa in arte. Temerarij autem fuerit medici, experiri ea, à quibus ex accidenti aliquo expectetur auxilium, ſi nihil prohibeat, iis quæ per ſe ſint vtilia, curare. Sed hic, vt in aliis pleriſque, obſeruari debet, ne minoribus, facilioribus, certioribus, & tutioribus, maiora, incertiora, & periculoſiora præferantur. Non ergo ad quemcũque vomitum iubet Hippocrates dare vomitorium medicamentum, aquam ſcilicet calidam (intellige verò modicè calidam ſeu tepidam, huiuſmodi enim eſt quæ vomitoria) vt vomat plus, & ita euacuata cauſa ventriculus conquieſcat: ſed cum non poteſt expectari auxilium ex roborantibus ventriculum, & aſtringentibus, eo quòd impacta, aut admodum hærens cauſa ſit. Tunc verò non aquam tepidã ſolùm, quæ, vt facillimum, ita eſt optimum auxilium, licet dare: ſed & mulſam, & decoctum fęniculi, & oxymeli cum tepida, & acetoſum, ac ſuccum etiam raphani, & narciſſi folia, atque huiuſmodi multa.

30 *Quæcunque sphacelo corripiuntur, intercepta vena exulcerare & sanare.*

Sphacelvm ossium corruptionem propriè dici, vt gangrænam carnis, Gal. docet lib. de tumoribus præter naturam, tamen latius etiam patente nomine, sphacelum dici omnem cuiusque partis corruptionem, vt gangræna etiã, quæ est carnis corruptio ob magnitudinem, aut malitiam inflammationis facta, sphacelus sit. Huius curationem nũc docet Hipp. dicens intercepta vena exulcerare & sanare, ideſt sanatur non aliter, quam intercepta vena & parte exulcerata. Intercipi autem venam dicit, eam, aut eas, quæ ad partem gangræna tentatam deferũt sanguinem, in via, scissione, vstione, aut laqueo intercipi. Exulcerare dicit, altius partem scarificare. Oportet ergo cum gangrenæ notæ in parte incipiũt apparere, citissime toti corpori prospicere, & si quæ vena videatur tumidior & nigricans, eam intercipere cauterio, ac morientes iam particulas altis scarificationibus vlcerare, aut vrere, aut partim exulcerare, & exedentia medicamenta admouere, partim vrere. Minora verò his, inutilia in hac affectione sunt.

31 *In conuulsione digitorum manus sine febre, scarificare, nisi doleant capite, si autem non, aquam calidam infundere.*

Semper Hippocrates quid ad affectionem quancunque agendum sit, vno quodam exemplo docet, oportet autem nos ob communem rationem ad alia omnia eiusmodi sententiam transferre. Velut nunc docere volens Hippocrates nihil aliud, quam in conuulsione partis, si affectio propria sit conuulsę partis, illi adhibendam esse curationẽ, sin autem per consensum cum neruorum origine, neruorũ principio, dicit in conuulsione digitorum manus sine febre, scarificare, nisi doleant capite, si autem non, ideſt, sin aliter, atque si caput doleat, & proinde opus non sit curare digitos sed caput, quod primariò laborare dolor indicet, aquam calidam infundere. Non tamen hoc verum est

in

in conuulsione digitorum manus, magis quàm in manuum ipsarum conuulsione aut digitorum pedum, neque scarificatione solùm curatio ea agitur, sed & idoneis inunctionibus & irrigationibus, quin & infusione aquæ frigidæ aliquando. Neque sane cum solo capite potest esse consensus, sed & cum spinali medulla, ex hac enim plærique nerui motus ducunt originem, neque certè capitis aut spinalis medullæ vnica curatio est, infusio aquæ calidæ, sed & olei, & amygdalini, nonnunquam & costini, aut ex castoreo, aliquando etiam solius violacei, & aliorum medicaminum innumerabilium admotio. Neque certè in conuulsione, siue propria passione facta sit, siue per consensum, tota curatio localis esse debet, sed hanc debent antecedere communes euacuationes. Verum hoc vt commune omni affectui omittit, & propriam considerationem, in conuulsione maximè necessariam, exponit. Nimirum in conuulsione digitorum manus, aut partis cuiusq; alterius talis, si per propriam passionem pars laboret, & sine febre sit, oportet partem ipsam curare, medicamentis resoluentibus succum qui conuulsionem parit, in quibus optimum est profecto ac potentissimum, scarificatio cum cucurbitulis. Dicit si sine febre sit, eadem ratione qua prius dixerat qui repentè voce priuantur, si sine febre sint, venæ sectione curare. Nimirum quia si febris adest, & conuulsio est ex repletione, ab ea potest auxiliũ expectari. Si verò laboret pars cõuulsa per cõsensionem cum capite, aut spinâ, eo oportet trãsferre curationem, & irrigare neruorum principiũ idoneis medicamentis. Non est in postremis aqua calida ad cõuulsiones, quamquàm ad resolutiones esset inutilissima, nisi esset medicamentosa, vt nitrosa, aut aluminosa. Hæc enim siccat, dulcis & calida aqua resoluit & laxat, atque, præter hæc, si quid neruorum mordet principium, dulcedinem infert. Dignoscendi conuulsionem propriam ab ea quæ per consensum fit, multæ rationes sunt, quas Gale. in opere de locis patientibus persequitur: præcipua verò est ex accidentibus quæ contingunt parti per se laboranti. Velut si conuulsi sunt digiti dextræ manus, & doleant vertebræ postremæ ceruicis, & nulla peculiaris læsio digitorum antecesserit, consentaneum est per consensum digitos conuelli. Hanc ob causam dicit, nisi doleat capite: si enim dolet,

sit morbus capitis.non digitorum. Tametsi enim nerui motus digitorum, non ex capite, sed ex ceruicis medulla oriuntur,tamen non potest pars tam vicina capitis,ex ipsa substantia celebri producta,ab excremẽtis occupari,quin caput doleat.Sed neque illud,ob ceruicem,quin doleat & ipsa ceruix. Quare satius sit omnia considerare, ac nihil omittere.

32 *Oculorum spodij duodecimam partem,croci quintã: grumorum thuris vnam:ceruſsæ vnã myrrhæ vnã. Aquam in caput infundere, & dare alia cum maza.*

Constat nullum medicamen esse ad omnes oculorum affectiones idoneũ,sed dicit Hippocrates vnum quodam esse occularium medicamentorum quæ vsu probata sunt,quod nunc describitur: quodque accipit,pinguis partis thuris & ceruſsæ & myrrhæ vnam quandã mensurã, siue vnciam,siue trientem, siue quadrantem,siue drachmã siue scrupulum,siue aliam quancunq; spodij duodecimã, & croci quintam: relatis duodecima & quinta ad certam illam mensuram quam acceperimus, vt vnciæ, aut drachmæ duodecimam,vt si diceremus. R. pinguis partis thuris,ceruſsæ, & myrrhæ,ana.ʒ. drac.iij. spodij scorp.croci. scorp.ij.& grana viij.Hoc medicamentum est maxima ex parte concoctorium Nam crocus,thus,& myrrha, hac virtute maximè pollent.Est etiam agglutinans & siccans.Nã dicta omnia habent astrictionem bonam,& siccationem quandam.Siccationem verò insignem habent spodium & ceruſsa. Est ergo vtile medicamentum ad antiquatas iã fluxiones,opthalmias,& ad vlcuscula,in quibus coquere & absumere succos opus est, & agglutinare labia vlcusculorum,aut roborare partem. Qua etiam vi prohibetur ne fluxio noua fiat.Sunt verò hæ omnes medicamentorũ materies oculares, quia mordacitatis expertes, qualibus ad oculos vtendum semper est, nisi summa cogat necessitas acria tentare Verum incipiente opthalmia, alijs collyrijs fuerit opus,quæ scilicet tantum repercutiant Atque vtile tunc quoque fuerit,aquam frigidam in capitis coronalem futuram infundere ex alto,vt oculorum & totius capitis calor extinguatur,& fluxio arceatur. Sed qua ratione iue-

uerint allia cum maza quos iuuataquæ frigidæ infusio? Certè vtrunque iuuare posit eos qui oculis male affecti sint, sed non eadem occasione. Qua ergo occasione vtrunque explicemus. Maza græcis dicebatur quodcunque edulium paratum ex farina aut pane. Quare in hoc genere sũt massa cocta, & pultes, & offæ, ex iure, vino, lacte, aut aceto & oleo, aut quocunque alio succo. Constare hoc facile potest ex Hipp. lib. 2. de dieta. Itaque allia cũ maza dicentur offæ quæ cum allijs parari solent, quibusq; vtũtur rustici sunt dolia musto plena versaturi, aut vuas conculeaturi in torcularibus; vt in patria mea fieri consueuit. Id verò faciunt, quia allia fumos noxios musti arcent & absumunt. Igitur eadem causa cum iam cessauit fluxio, & quod influxerat impactum & contumax est, iuuare possunt allia in maza, vt & vini potio dolores oculorum soluit. At verò aqua frigida in caput infusa non hac occasione, sed cum ad huc fluit, estque fluxio calida. Tunc enim frigida infusa in synciput, arcet fluxionem ex capite & oculis, quæ ex toto corpore agitur per venas iugulares. Itaq; Hippocrates docet nunc auxilia ad oculos, quæ non simul neq; eadem occasione, sed sua quodque agi debent.

33 *Varices caluorum nisi fuerint magni, maniaci.*

Dicitvr sexta particula aphorismorum Quicunq; calui fiunt ijs non fiunt magnæ varices. Quo pacto ergo nunc dicit, varices caluorum nisi magni fuerint? Quasi magni esse soleant? Explicatum mihi est, quod Gale. prior dixerat, illo loco caluitium non dici, quod ob siccitatem & duritiem & quibusdam hominibus naturaliter fit, sed quamcunque pilorum corruptionem, quæ ob malignam cacochymiam, quæ melancholiæ habet semper quam multum, significatq; proinde redundare eam in partibus superioribus. Quo fiet, vt quibus id accidit, rarò varices fiãt magni, non enim vtrisque in partibus, superioribus dico & inferioribus, poterit adeò redundare: sed aut nulli varices fiẽt, aut exigui. Si quando tamen fient magni accidet permutato contrariam in partem excremento, quare soluetur caluitiũ, quod quidẽ per varices exiguos nõ soluetur, immo verò grauius affecti capitis inditiũ erit quantò tẽtatus solum

titudinem magnam inter duas tabulas osseas habens, vt crâneum sit magnum & cauum illius exiguum, atque vtraque ratione in capite magno erunt internæ partes exiguæ. Hanc figuram significant, in capite magno, exigui oculi: nam oculi exoriuntur proximè ex cerebro, orta verò plærunq; sunt qualia sua principia. Angustia internarum partium capitis & thoracis multum facit ad iracundiam. Nam cum præcipua membra malè ventilantur & à fumis expurgantur irritationis crebræ initium habent intra sese: maximè si angustiæ organorum accedat calida intemperies. Hæc enim gignit plures & mordaciores fumos, & strictura prohibet expurgari. Magnitudo capitis calorem profecto significare nata est, magisquam frigus. Hæc ergo accedens oculorum exiguitati, auget significationem iracundiæ: quamquam, cum reliqua quæ in capite sunt, magnitudinem habent illi respondentem proportione, significat hominem probum, magnanimum, & alienum ab iracundia. Confirmat verò iracundiæ suspitionem balbuties accedens. Nam dictum est in superiori sectione, diceturque in hac rursus, quosdam balbutire præ iracundia, quod præcipitanter loqui velint, & præ bile, quòd eorum musculi irritentur multum, & parum firmi sint. Quibus igitur caput est magnum & oculi parui, & sunt balbi, iracundi sunt. Sed continget dubitare, qui fieri possit, vt cum magno capite exiguum cerebrum sit factum, cum sint partes adeò vicinæ, & quæcunque causa magnitudinem capitis fecerit, videatur cerebri quoque magnitudinem fuisse factura. Certè multa talia contingere solent in formatione, vt in magnis manibus fiunt quibusdam exigui digiti, aut quòd inæqualis fuerit materiæ generationis temperies aut quòd inchoatâ iam generatione partium inæqualiter facultas formatrix in illis materia abundauerit. Vtcunque autem cerebrum exiguũ factum fuerit, etsi ob frigiditatem eius partis, facit angustia ad iracundiam, quòd si craneum ob calorem creuerit, multo magis, sin autem frigidum etiam sit, sed ob materiæ redundantiam, tunc quoque iracundus erit homo, non quia caput magnum, sed quia cerebrum exiguum, & si sit caput magnum.

LOngæui plures dentes habent.

Dvplici ratione constat dentium raritatem & paucitatem, breuitatem vitæ, densitatem & multitudinem, lõgitudinem significare: & quia pars hæc pluſquam alia quę piam indicare poteſt robur aut debilitatem caloris naturalis in partibus. & facultatis naturalis, & quia eſt apprimè neceſſaria ad vitæ cuſtodiam. Nam ſola hæc pars poſt aliquot iam menſes editis naſcitur, non quaſi partis alicuius plus auctæ particula, ſed quaſi alijs innaſcens ac infixa, & poſt aliquot annos excidens, renaſcitur, Itaque eſt particula, quam, nullam antea exiſtentem, bis producit natura denuo, ac proinde ea maximè indicare poſsit, quàm fortis ſit naturalis partium facultas: ſi ſcilicet multos denſos & firmos producit fortis ſit facultas: ſin minus, debilis. Quæ quidem ad longitudinem & breuitatem vitæ, maxima omnium cauſa eſt, cum nutritione ſeruetur vita noſtra. Præterea ad felicem partium nutritionem, faciunt dentes plurimum. Nihil enim quod non probè communitum in ore ſit, poteſt in ventriculo bene commutari, neque in alijs officinis. Conſtat verò vt rari, qui etiam in firmi ſemper sũt dentes; non poſsint ſatis cibos comminuere, & ſi multùm in ore verſentur.

3 B *Albi, celeri lingua, melancholici, bilioſi, inconniuenter aſpicientes, iracundi.*

Dvplices balbos eſſe, ſæpe iam, & in hoc opere, & in alijs dictum eſt, quoſdam pituitoſos, ob mollitiem & debilitatem muſculorum linguæ balbutientes alios ob mentis cæleritatem, aut irritantem bilem. Illi, ſiue loqui tantũ, ſiue cantare velint, ſiue cunctanter ſiue rapide, nunquã nõ balbutiunt, ſuntque hi pituitoſi, & tardi, & minime iracundi. Hi celeri lingua ſunt, & vno impetu, antequam hæreant in ſermone, loquuntur expeditè: & cum ſedato impetu, cãtant. Hi ſunt bilioſi adeò, vt etiam fiant in iuuẽtute ex bilioſis melancholici, proinde etiã ſunt ad furorem parati. Quod maximè prodit intuitus inconniuens & iracundia. Nimirum vt tradunt phyſiognomi, oculi inconniuentes ſignificant homines cogitabundos, inuerecundos, & maniacos. Solent hæc omnia in eoſdem incidere. Non autẽ

ſemper

semper. Nam multi studiosi & probi, sunt cogitabundi. Quidam alij sunt qui parum tanguntur pudore, non sunt tamen maniaci. Quæ ita distinguuntur. Oculi incôniuentes & torui maniacorum, non torui non maniacorum: horum qui cum quodam humore, studiosorum: cum siccitate, inuerecundorum sunt.

4 *Magnum caput, oculi nigri & magni, nasum crassum & simum habentes, boni.*

Dixerat in initio superioris sectionis, simos, magnos oculos habentes, bonos esse: nunc addit, caput magnum, & oculos nigros: alterum quidem, vt quod per se conferat ad probitatem, alterum, non quod conferat, sed quod & si per se malum signum esse soleat, adiunctum tamen alijs, nihil detrahat. Nam magnitudo capitis haud dubiè bonam significationem præstat, & facultatis formatricis robur iudicat, & cerebrum bene perflabile. Oculi nigri significant, vt Galenus in arte medicinali autor est, exiguitatem, aut altum positum crystallini humoris, aut quòd splendidus exquisitè spiritus visorius non sit, aut quòd humor aqueus sit crassus, vel redundans. Quæ omnia mala potiùs, quàm bona censeri debent. Nam robur formatricis, & calor naturalis, partium solidiorum, prominentiam & magnitudinem pariunt, & aquearum multitudinem, & excrementiam crassitudinem, detrahunt. Fulgor verò ipsa instrumenti facultatis animalis perfectio est. Tamen in capitis totius & oculi magnitudine, & nasi dicta simitate, exiguum est ad improbitatis significationem, oculos esse nigros. Atqui cum causæ nigritiei non omnes sint æque malæ, in bonorum signorum concursu, minimè malæ consentaneum est imputari, ea verò est altior crystallini positus: velut pessima, spiritus obscuritas.

5 *Charopi, magnioculi, caput magnum, cervix tenuis, pectora stricta, congruè aptati hominis sunt.*

In plærisque codicibus legitur caput paruum, Ianus Cor-

Cornarius transstulit magnum, quæ lectio hoc loco magis arridet. εὐάρμοστον seu congruè aptatum hominem esse, ad corpus aut animum referri potest. Nam ita appellamus eum cui congrua totius corporis, & elegans compositio est, & cui benè compositi mores. Charopus oculus, qualis leonibus est, & magnus, omnibus hominibus videtur facere ad pulchritudinem. Magnum verò caput, & tenuis ceruix, & pectus angustum, nulli probantur, nisi gracilis ceruix ad magnum caput dicatur, non quæ admodum talis sit, sed quæ producta, vt caput non humeris hæreat (quod ad proceritatem corporis facit plurimum) & stricta pectora dicantur, non quæ ad mammas talia sint & prope alas, sed quæ sub thorace, qua thorax a ventre separatur: cuius loci angustiam, pulchritudinis gratia, sunt qui adeo procurent, vt fascijs & laqueis sua corpora vehementer comprimant. Ad corporis igitur congruam compositionẽ, ita faciũt hæc: sed & ad morum probitatẽ videtur posse multùm conferre. Si enim, vt plato dixit, ceruice separauit Deus caput à thorace, vt minus perturbaretur mens ab ira scibili parte, profectò ceruicem esse non valde crassam, & productam, & thoracem non nihil angustum, quod cor nõ feruidum neque æstuans significat, faciet multum ad mentis tranquillitatem, idque ad temperantiam. Cum hac verò tranquillitate caput magnum esse, & spiritus fulgentes (quod charopus color indicat) facit multùm ad mentis perspicatiam, ac proinde ad prudentiam. Hæc verò ad omnem probitatem. Hæc igitur, nisi in extremo sint, ad prudentiam & temperantiam, sin autem extremè angusta sint ceruix & thorax cum magnitudine capitis, facient ad versutiem & astum. Quia cum nimia vitalis facultatis debilitate, aut angustia cordis, quæ improbitatis sunt, prudentia mutatur in calliditatem,

6 *Qui capite est paruo, non fuerit balbus, neque caluus, nisi sit glaucus.*

Obseruatio physiognomonica hæc esse videtur, eius philosophiæ peritis experimento cognita. Si quam tamen rationem opportet dicere, hæc fuerit. Capitis exiguitas

guitas aut ex debilitate facultatis, aut ex materiæ penuria videtur orta. Penuria materiæ cum bona temperie fecerit exiguum, non tamen caluum, neque balbum: debilitas facultatis quæ exiguum capitis incrementum pepererit, multorum etiam crudorum causa fuerit. Crudum autem alimentum oculorum glaucedinem solet facere. Nisi ergo glaucus fuerit homo, non habuerit exiguum caput ob facultatis defectum. Si autem ob facultatis defectum, qui cum vitio temperamenti coniunctus est semper, poterit esse balbus, aut caluus, atque alia etiam habere vitia, præter exiguitatem capitis.

7 *IN conuulsionibus si vox in die legitimo soluitur, liberat à magno morbo.*

CONVVLSIONES nunc vocat, eas venarum interceptiones, quæ succis aut vaporibus copiosis occupantibus neruos fieri solent, vt in ebrijs: aut sine occasione plethora occupatis, & in mortem cum manifesta conuulsione finiri. Aqua quidem liberantur, si loquuntur legitima hora solutionis ebrietatis, qui ebrij sunt: aut qui repleti, qua solent solui apoplexia, & aliæ apoplecticæ passiones. De his aphorismo quinto sectionis quintæ ita dicit. Si ebrius
» quispiam repente obmutuerit, conuulsus moritur, nisi eũ
» febris corripiat, aut ad eam horam veniens qua solent solui crapulæ, loquatur. Hic addit nunc, in conuulsionibus (in his scilicet passionibus) si vox soluitur in die legitimo (est verò legitimus solutionis dies cuique morbo, quo solet solui) liberat à magno morbo. Vox quidem non liberat vt causa, sed vt signum, quia indicat liberari hominem à conuulsione lethali. Nimirum in omni vocis interceptione, maximus metus est ex conuulsione, siue ex manifesta causa, siue sine ea vocis interceptio acciderit. Nam de ijs qui ob manifestam causam priuantur, dixit in iam citato aphorismo. De ijs qui citra talem causam, dixit in libro de ratione victus in morbis acutis his verbis. Cum
» aliquis repente voce priuetur, venarum interceptio signi-
» ficatur, si sanè hoc contingat absque manifesta aut alia
» forti causa. Interiectis paucis addit, incidunt autem plu-

rimis

rimis ipsorum hæc, rubores faciei, oculorum stabilitates, digitorum in manibus distentiones, dentium stridores, maxillarum contractiones. Constat verò hæc conuulsiua signa esse. Sed & libro. 1. prædictionum, de vocis interceptione in communi, siue ex causa manifesta, siue aliter, ita scriptum est. Vocis interceptiones cum singultu pessimę. Et rursus in vocis interceptione spiritus velut ijs qui strangulantur, malus est. Nimirum hæc conuulsionis sunt signa, cum quibus aphonia pessime affectos significat homines, qui si legitimo solutionis tempore loquuntur, euadunt, & à morbo quidē grauissimo. Atqui profecto multo magis euadunt, qui ex forti apoplexia non loquuntur vsque ad legitimum solutionis tempus, vt vsque ad tertij diei initium, aut vsque dum saltem totus dies naturalis exactus est, quàm qui statim aut non multo postquam correpti sunt. His enim paulo post redit grauius & moriuntur. Ac multo magis si fine vlla partis cuiuspiam resolutione loqui incipiunt, quia multo magis præter rationem ea solutio est, cui merito non fidas. Sed tunc solum putetur euasisse homo, cum legitimo solutionis tempore loquetur.

8 *Parturienti, febricitanti, & dolenti, aquam affundere, & dare, ter in die ptisanam craßam calidam.*

Vbi ego legi vtero gerenti, habetur græce λεχὼ quod nomen recens enixam potius significat, atque proinde omnes vertunt puerperæ febricitanti. Mihi tamen videtur nomen λεχὼ non de ea tantum quæ peperit, sed de parturiēte dici posse, & iuxta hāc lectionē sensus est valde cōsentaneus. Nam ob puerperas febricitantes aut dolentes, non hæc tantum leuia, quæ Hippocrates consulit, sed magna quædam, vt in primis missiones sanguinis, solemus facere. Tamen vtero gerentes, nullas curationes, nisi omnino exiguas ferre possunt, quia misso sanguine abortiunt, & expurgandæ non sunt, nisi cum magna cautione, si materia turgeat, neque ita quidem semper, sed à quarto mense vsque ad septimum. Sed neque tenuem admodum victum sustinere possunt, quia priuatur fœtus alimento, neque auxilium aliud, quod magnopere possit corpus permouere. Atqui diureticorum vim multo minus, quia mouente etiam mē-

struas

ſtruas euacuationes,& abortus. Proinde, ſiue febricitent, ſiue doleant, blandius tractandæ ſunt, atque ſi fieri poſsit febris ſolo victu,& dolor ſolo fomẽto anodino, curari debet: victu verò humectante, nam talem amat febris, nõ autem admodum tenui. Huiuſmodi eſt ptiſana craſſa (quam totam ptiſanam ſolet vocare) data ter die, ne ſi detur ſemel aut bis, detur pluſquam ventriculus benè ferat, ſi neque tantum, neque pluries, minus quàm res deſideret. Detur verò hæc actu calida, quandoquidem cibi loco ſumitur, ita enim melius coquitur. Neq; proinde eſt minus humectans. Atqui eadem ratione tu poſsis vti pulli exigui cũ lactuca elixati, cremore, atque etiam carnibus,& alio quocunque tali cibo. Non enim vnicus eſt ad affectionem aliquam idoneus, ſed nominauit Hipp. ſibi maxime familiarem. Fomentum quoque anodinum ſi fieri poteſt, ne ſit ſtupefaciens, ſed aliquod eorum quæ ob mediocritatem, & blandum ſenſum, quem faciunt anodina proprie nuncupãtur, cuiuſmodi maximè aqua calida. Ergo dixit Hipp. parturienti febricitanti ptiſanam craſſam dare. Quaſi diceret has blandius tractari. Non tamen proinde nunquã eſt aliis vtendum, ſed niſi res vrgeat. Hoc enim alia omnia præcepta tollit.

9 *Puerulus nutritur ſeptimo menſe, aut nono, aut decimo, & firmatur voce, & robur ſequitur, & manibus validus eſt. Voce ſoluta omnia ſoluuntur, ſolutio enim voci eſt ſimilis. Soluitur autem in legitimo.*

QVAEDAM tempora eſſe legitima partui, hæcq; eſſe ſeptimũ, nonũm,& decimum menſem præcipuè,& quas ob cauſas, dictum antea eſt. Nunc docet eaſdem ob cauſas hęc eadem tempora eſſe legitima, quibuſdam mutationibus, quas editi iã in lucẽ pueri ſubeunt. Hæ ſunt dẽtitio,& tempus dãdi cibos ſolidiores,& ſoluẽdi manꝰ,& ambulãdi,& edendi voces,& loquellæ. Eſt enim vocis duplex ſolutio, prima qua voces articulatas incipiunt edere nihil ſignificãtes, ſecunda quia iam loquuntur. Et reliquæ etiam mutationes geminæ ſunt,& ad proportionẽ accidũt, vt ipſa vocis ſolutio. Nam ſeptimo mẽſe, aut nono, aut decimo (ra-

τὸ autem tardius) incipiunt garrire, & hoc ipso tempore incipiunt dentire, quod ob miram naturæ prouidentiã iam significat opus esse aliquid cibi infanti dari debere, & tũc iam manibus apprehendunt, incipiuntq; manuum vsum nosse. Duplo tempore. 14. inquam. 18. aut. 20. menſe iam loquuntur, & ambulant, & possunt omnino carere lacte, cibos solidiores iam capientes. Hoc est quod dicit voce soluta omnia soluuntur, solutio enim voci similis est, ideſt similem solutionem habent omnia solutioni vocis; soluitur autem quodcunque horum in tempore legitimo. Sunt hæc tempora dictis solutionibus legitima, quia duplum & triplum tempore partus.

10 *Si venæ in manibus pulsent, & facies rectè valet, & hypochondria non sint mollia, diuturnus morbus fit, sine conuulsione non soluitur, aut sanguine multo ex naribus, dolor coxæ.*

Videntvr esse hæ duæ sententiæ, alia ad morbi diuturni signa, alia ad doloris coxæ solutionem, spectantes. Mihi verò non ita videtur (nam cur in coxæ dolore spere tur salus ex fluxu sanguinis de naribus?) sed vnicam esse hanc, venarum in manibus pulsum, & faciem rectè valentem, & hypochondria non mollia, significare morbũ diuturnum, & cuius solutio non contingat sine conuulsione aut sanguine multo ex naribus, aut dolore coxæ. Proinde vbi dicit ἢ ὀδύνῃσιν ἰσχίων, id est dolor in coxam, legẽdum fuisse censeo ἢ ὀδύνῃσι ἰσχίων, ideſt aut dolore coxæ. Facit enĩ hæc exigua literæ mutatio magis congruentem sermonem. Sed perpendamus singula. Si venæ (inquit) in manibus pulsent. Hoc certè nihil aliud est quàm si diceretur si pulsus incidet febre teneri hominem. Nam venæ nomen de arterijs dici constat, cum addat pulsent. Manus Hippocra. non dicuntur solum extremæ manus, seq; brachia tota atqui pulsare vocat ille, non vtcunque pulsare, sed plusquã bene valentibus soleant. Itaque perinde est ac si diceret, si plus deprehendatur in brachijs, ijs scilicet locis quibus commodius attrectatur, ad carpum, maior celerior & crebrior quam soleat. Est verò hoc quod nobis solet febrẽs indicare.

indicare. Vt ex hoc loco constet Hippoc. ad deprehendendas febres, vsum fuisse pulsu, vt & Gale. & alios posteriores. Si itaque, dicit, febricitet, & facies rectè valet, ideſt nõ sit pro febris magnitudine extenuata, diuturnus morbus
» fit. Quòd etiã in aphorismo dixerat his verbis Febricitanti
» non omnino leuiter, nihil minui corpus, aut plusquam pro
» ratione extenuari, prauum: alterum enim longitudinẽ mor
» bi significat: alterum autem imbecillitatem. Sed addit, &
» hypochondria non sint mollia. Merito profectò: quia nihil est, quod tam faciat ad citam morborum iudicationẽ, quàm hypochondria libera ab obstructione esse. per ea enim agitur omnis humoris distributio, & omnis cõmeatus, siue ad ventrem per mesenterium, siue ad vesicam per vreteras, siue ad totũ corporis habitũ ex alto sint penetraturi. Durities verò hypochõdriorũ significat obstructiones. Sed & alia ratione significat hypochondriorũ durities morbum lõgũ fieri, quia significat succos, ex quibus morbus pendet, crassos esse, aut crassos esse factos. Si igitur dicta signa adsint, morbum fieri diuturnũ significant: eũ verò qui talis est, non speres soluendum sine abscessu. Nam. vt in prognostico dicitur, si qua febris prorogatur saluo affecto homine, abscessum spectare oportet. Abscessus verò plærumquè fiunt ad articulos, vt innumeris in locis Hippocrates dixit, atq; in illo loco prognostici, & in hoc libro, iam sæpe ad articulorum ligamenta, & tendines, qui ex eis in musculos producũtur: nam sectione prima huius secundi libri dixit, abscessus, aut per venas, aut ossa, aut neruos. Abscessus ergo in neruos aut tendines fecerint conuulsiones, aut resolutiones: in articulos, articulares dolores: in quibus præcipue est dolor coxæ Merito ergo ex longo facto morbo, timetur conuulsio, aut dolor coxæ.
» Nam vt in aphorismo dicitur, quibus febres diuturnæ, ijs
» vel tubercula, vel dolores in articulos fiunt. Fiunt verò nisi talem abscessum anteuertat fluxus sanguinis de naribus. Nam vt dixit nuper, sectione quinta huius libri, dolorem in locis infernis fortem surditas soluit, & sanguis multus ex naribus erumpens. Sed & alię copiosæ euacuationes possunt etiam abscessum tollere. Nam vt in aphorismo
» dicitur, quibus spes est ad articulos abscessum fore, libe-
» rat ab abscessu, vrina multa & crassa & alba facta. Si autẽ

& ex naribus sanguinis profluat, & admodum citò soluitur.

AD guttur aquam calidam capiti affundere, nisi frigus fuerit, si autem non, farinam quam calidissimã dare, & vinum meracum.

GVTTVR est caput asperæ arteriæ. Constat verò nõ posse ad omnes gutturis affectiones vllum auxilium, nedũ tam simplex, vtile esse. Ergo ad aliquam certam gutturis passionem, intelligi oportet hanc curationem esse vtilem. Ea verò non potest esse alia, quàm tussis arida, ob destillationẽ tenuem & acrem e capite in guttur. Ea enim si non ex multo, sed ex exiguo, tenui, salso, aut acri, succo pendet, neque corpus vna plenum sit, infusione aquæ calidæ in caput curatur, præcipuè quibus caput lauare consuetum est. Nam ita reuocatur ad cutem, per eamque expirat, quod in guttur destillabat, atque si quid reliquum est, dulcescit, &, citra irritationem gutturis, excreatur. Id verò fieri nihil magis prohibet, quam frigus aeris ambientis. Nam laxatum balneo caput facilè frigore læditur, & nonam ac deteriorem fluxionem patitur. Confert quoque ad destillationem, vti cibis crassitudinem afferentibus, & hebetantibus, cuiusmodi pulticulæ ex farina paratæ, aut ex amylo, aut etiam oryza, & huiusmodi: contra ac cum ex crasis & crudis fluxio pendet in qua vtendum cibo calorifico & extenuante, sed & in his exiguo vt excrementa cruda absumantur: in illis, non exiguo, ne reddantur acriora. Sed oportet omnia quibus ad pectus vtimur, indicatione partis, actu esse calida, etiam si alioqui medicamenta frigida, ob humoris speciem, sint. Merito ergo dicit, aquã calidam capiti affundere, nisi frigus fuerit, si autem non, id est si frigus fuerit, ac proinde non liceat balneo vti, farinã quàm calidissimam dare. Addit & & vinum meracum. Hoc sanè mihi est in talibus maximè suspectum, ac proinde haud scio an id præbere aliquando tentauerim: conferre vero potest, vt & ad oculorum dolores & ad dolores capitis, & ad soluendam ebrietatem: Coquendo scilicet, & dissipando. Cauendum tamen quàm maxime est, ne tente-

tur

tur pleno corpore, neque cum fluxio possit denuo concitari. Id enim faciet potius, quàm priorem absumet. Ego proinde prioribus auxilijs contentus, & alijs eiuscemodi malo paulatim huic malo succurri quam nunquam non in fluxionibus periculosum, vinum propinari. Propinat vero ille vinum, cum frigus est, pro balneo, vt discutiat. Neque enim quia dicit si autem non, farinam quam calidissimam dare, intellige non esse hæc danda, nisi quibus infundere aquam non liceat. Nihil enim prohibet simul, & fieri balneum, & cibos tales dari, sed perinde est ac diceret. Si autem non liceat vti balneo, & farinam quam calidissimam dare, da farinam, & potionem copiosam vini meri, & dormiam, vsque dum cum vino, partim absumatur, partim coquatur fluxio.

12 *IN turbatione ventris fabas coctas dare, nisi superiora ardeant, aut cuminum edendum dare cum fabis.*

QVOS in calce primæ sectionis vocauit crudos, & liquidos secessus, nunc vocat turbationem ventris, & qua ratione illic milium coctum dari iussit, nunc iubet fabas coctas, vt cibos tardi descensus, vt si orizam etiam diceret. Cæterum fabæ integræ sint, ac cum corticibus. Nam farina deterget plusquam vt possit sistere. Habet id incommodi, quod multus flatus ex ea prouenit, qui in supernarũ partium imbecillitate maximè debet timeri. Nam effert ad superna, excrementa, atquè ita capitis dolores, facit, aut auget Proinde cum caput repleri excrementis ex toto corpore paratum est, vel etiam thorax, vt cum calida intemperie laborant, vitari debet vsus fabæ, aut aliquid, quod flatum possit tollere, & ventrem nihilominus siccet, cuiusmodi cuminum, cum fabis est admiscendum.

13 *INterceptio morbi non possit fieri nisi in die legitima, neque quidem principium fieri possit, nisi in die illegitima, & mense, & anno legitimo.*

DICTVM non semel iam est, dies legitimos vocari iudicatorios, quibus scilicet moriũtur ægroti, & quibus salui

fiunt. Itaquè, dies fatales, & extremi morborum acutorum Qui menſes, & anni, dicantur legitimi, exigit hic locus, vt dicamus. Huiuſmodi quidem ſunt qui iudicatorij, qui fatales, qui inſignes mutationes nati ſunt afferre. Non tamen hi perinde atquè dies, ſunt velut articuli quidam morborum, ſed ætatum, & vitæ hominum. Itaque menſes & anni qui inſignes vitæ hominum mutationes afferre ſolent, ſunt legitimi. Menſes quidem, vt nuper dixerat, partus, dentitiones & loquellam, fieri ſolere quibuſdam menſibus: anni autè, velut ſepteni finiunt infantiam, pueritiam, adoleſcentiam & reliquis etiam ætatibus mutationes afferunt. Atqui in his ipſis naturalibus mutationibus morbi noui ſolent fieri. Ac proinde Hippocrates tertia particula aphoriſmorum, omnes morborum differentias, quæ cum ætatum mutatione fieri ſolent perſequutus eſt. Accepimus præterea ab antiquiſsimis rerum naturalium obſeruatoribus, annos certos eſſe hominum vitæ fatales, quos climactericos (attigit id Plinius libr. 7 capitu. 49.) quaſi ſcalares appellabant, quod per eos velut per ſcalæ quoſdam gradus, ex quibus omnibus ſoleant præcipitari, homines procedant. Illos annos eſſe periculoſos, quòd aut mortem aut morbos inſignes (fortunarum etiam iacturas dicunt quidam, ſed hæc non curo) afferre ſoleant. Hos eſſe dicebant ſeptenarios & nouenarios, & qui multiplicatione. 7. & nouem fiunt. Veluti in primis. 63. quod ſit ſepties nouem: deinde 81. quod nouies nouem: & 49. quod ſepties ſeptem, ſed & 54 quia eſt ſexies nouem, eſtque a 63. gradus proximus qa fit ab illo detractis nouem: ſed & 70. quia eſt ſeptenarius fiens ex 63. additis ſeptem. Sed & ante hos ſunt climaſteri cis omnes ſeptenarij a primo, quin & menſes ſeptimi, & noni, climacterici infantibus ſunt, morbis enim maximis, illis menſibus tentantur, & multi deficiunt indetentione, & in lactis cum ſolido cibo commutatione, ex febribus ex ventris profluuio, ex epilepſia, ex vermibus, & alijs puerilibus morbis. Sunt itaque dies legitimi ſolutionis morborum: & menſes, & anni, legitimi ægrotandi. Non tamen perinde ſunt dies legitimi incidendi in morbos. Non enim vt dicimus ſeptenis menſibus, & annis, morbos accidere ſolere ita poſsis dicere hoc aut illo die. Nulli enim sũt legitimi dies morborũ, ſed accidũt incertis diebus

Pro-

Proinde dicit Hippocrates interceptio morbi non potest fieri nisi in die legitima, neque principium fieri possit, nisi in die illegitima, & mense, & anno legitimo. Cum vero audis non potest fieri, perinde intellige ac si diceretur, non fit, aut non solet. Si enim rigidius intelligas, profecto, neque anno climacterico ægrotare, neque morbum die decretorio finiri necesse est. Alia quoque ratione dici potest dies ægrotandi illegitima, quàm quod incerta. Nimirũ Gal. libr. de diebus decretoriis autor est, omnes dies esse plus minusve decretorios, præter primum & secũdum. Primum enim non esse decretorium Significare ergo possit hic locus Hippocratis, finiri morbos die decretorio, diem quo incipit decretorium non esse: sed illegitimum, malum, improsperum, contrarium diei solutionis. Huc spectant, quidam, qui, dies decretorios cum musicis numeris conferentes, dicũt, decretorios dies esse eos qui dissoni sunt primo.

14 *Nitrum Aegyptium, & coriandrum, & cyminum terere, & cum unguine inungere.*

Male` conjecta videtur huc hæc sententia. Nam & ipsa videtur aliunde decissa, & cœptum sermonem interrumpit. Sed hoc non adeò multum facit ad rem, si singula legitimè enarrentur. Nitrum Aegyptium secundo loco commendatur à Dioscoride, solùm enim præfert Philadelphycum, estque, vt & coriãdrum & cyminum, calorificum, siccans, & discussorium. Non explicat autem Hippocrates ad quas passiones, neque cui loco debeat hoc linimentum, ex nitro coriandro, & cymino, & oleo paratum, inungi. Quare oportet nos ex aliis conjectemus. Profecto non ad vnicam affectionem, neque vnica in parte vtebantur eo antiqui: sed ad quancumque frigidam passionem, quæque calorem cum quadam discussione desideraret. Nam paulò post in hac ipsa sectione Hippocrates dicet, vt mulier in
» vtero concipiat, nitrum Aegyptium tritum, coriandrum-
» que, ac cyminum, in pastillos efformato, in pudendumque subdito. Quoties scilicet ob frigidam & humidam vteri intemperiem non concipit: Dioscorides cap. 80. lib. 5. tritum, cum cumino, aut ruta, aut anetho potum ex hydro-

melite aut sapa, sedare torminа: illiniri verò ad febres circuit redeuntes, ante suspectam accessionem. Ad hæc ergo omnia illiniri vtiliter possit, & ad alia huiusmodi, nitrum cum coriandro & cumino & oleo. Ori vteri ad steriles, ad febres circuitu redeuntes, lumbis & toti spinæ, quia vt in aphorismo dicitur, & hoc ipso libro, inde incipiunt rigores: sed & ad ventris perturbationes, ad quas cuminum edendum dare iusserat, si ex intestinorum frigida intēperie initium traxerint, illitio hæc ventri facta vtilis fuerit.

15 *Quicunque obeunt, necessium est in die legitimo, & legitimo mense, & legitimo anno. Prædicere autem rectè habet, mortem aut dolores fortes.*

Qvi ex acutis morbis moriuntur die legitimo mori solent. Nam solent mori ex iudiciis. Moriuntur verò homines eisdem diebus quibus salui fiunt. Sed & mense & anno legitimis mori solent, quia his solent ægrotare, eisdem autē mensibus & annis necesse est moriantur ex morbis, quibus ægrotant. Cæterùm non est ea solùm vis diei decretorio, ac mensi & anno climactericis, vt interitum afferant: sed menses quidem & anni morbos insignes & acutos, à quibus vix euadunt, aut cronicos dolores, quibus reliquum vitæ vexantur, vt podagram, aut calculum renū: dies decretorij, etiam cum malè iudicant, aut mortem, aut mutationes in deterius. Proinde dicit, prædicere autē rectè habet mortē, aut dolores fortes. Nimirum vt in initio prognostici dicitur, medicū vti prouidentia optimū est. Atqui profecto ad medici honorem, & admirationem artis, magis refert prædicere mortem in morituris, quam salutem in euasuris. Nam in his, maxima laus est in restituta sanitate, & seruata vitæ incolumitate: in illis nulla superest, nisi vt culpa putetur medicus vacare, quod prædixerit.

16 *Quorum oculi non sunt robusti, mors in proximo, si autem in anno legitimo fiat, ab vtroque legitimos fieri necesse est, si autem illegitimo anno, & illegitimo die, necesse est mors die legitimo.*

Vnum

VNVM quodam lethalium signorum est, oculos nō esse robustos in morbis acutis. Nam in prognostico dicitur, si lucem effugiant, aut nolentes illacryment, aut distorqueātur, aut alter altero maior fiat, aut albas partes rubentes habeant, aut venulas liuidas aut nigras in ipsis habeant, aut lippæ circa oculos appareant, aut etiam sint instabiles, aut eminentes, aut caui vehementer facti, aut squallētes, & obscuri, hæc omnia mala & perniciosa esse putandum est. Et rursum alibi, si neque videat neq; audiat, mors in proximo est. Sed scire oportet, vt bona signa diebus decretoriis fientia meliora fiunt, ita mala illis diebus fieri deteriora. Nimirum dies decretorius addit signis omnibus firmitudinem: sed & annus legitimus & mensis. Si quis enim in anno climacterico laboret morbo acuto cūm signis lethalibus, maiorem metum facit, quam si alio anno. Nimirū ipse annus horribilis est, proinde si hoc signum, aut aliud quodpiam valde lethalium appareat anno legitimo & die legitimo, ab vtriusque id est, vtriusque temporis vi, legitimas fieri significationes necesse est, & proinde eodem die morietur. Si autem fiat anno illegitimo, & illegitimo die, morietur quidem (tanta est signi vis) tamen non eodem die: sed aliquot sequentium decretoriorum, aliquanto quidem tardius, si vtrumque est illegitimum: aliquanto citius, si alterum sit legitimum, dies inquam aut annus.

17 NVmeri quidem, tertius validissimus est.

TERTIVS numerus, si generatim, & quantum in ipsa numeri ratione agitur, consideretur, est omnium perfectissimus: quia primus impar, atque primus numerus. Vnitas enim & binarius principia potius numeri sunt, vt forma & materia. Horum congressu conflatur ternarius, primum, totum, & perfectum, & primi tres dicuntur omnes, & ob id omnia constant trinitate, physica, principiorum: mathematica, dimensionum: intellectualia, potentiarum & virtutum. Sed & si in diebus contemplabilibus morborum spectetur, tertius est validissimus. Nam est primus decretorius in acutis tertius, quique affert paroxysmum, & tertij est tanta vis, vt vix vnquam permittat

quarto

quarto (alioqui in primis iudicatorio) iudicare, præripiens illi iudicationem.

18 *Cynanchem & opthalmiam, venæ sectio.*

Vtraqve harum affectionum missione sanguinis curatur, siquidem vtraque est inflammatio, & ex eadē vena ambæ, puta ex cephalica, cum ambæ ad partes supra clauiculas pertineant. Non tamen eadem ratione ad vtramque mitti debet. Nam ad opthalmiam licet copiosè mittere, & affatim, nullo ex deliquio animi timore imminente, tamen ad anginam non licet vti nisi repetita, ne præ deliquio animi introrsus collectus sanguis, in pulmonem incumbat, & perineumoniam faciat. Nam hæc post pleuritidem aut anginam, desperata affectio est.

19 *Vlnerato intestino, respiratio descendit obscura per vulnus, vacuanturque pectora, dare igitur lac & vinum æquale æquali.*

Hanc sententiā merito reiicit Petrus Iacobus Esteue, tanquam suppositititiam, quia neque per ventris vulnus respiratur, neq; idoneū ita vulneratis sit lac cum vino mixtum.

20 *Quorum pectora ardentia sunt, balbi furentes, & caluui, horum quicunque ab ortu etiam strabones, amentes, lapidei, maniaci, quibus antē nō, alterius mali solutio.*

Dixerat sectione quinta, morbos habent, balbus, caluus, & hirsutus fortiter atrabiliarios. Hoc idem est quòd nunc dicit, quorum pectora ardentia sunt, balbi, furentes, & calui. Nam hirsuties pectoris calidi indicium est. Porrò hac eadem sectione nuper dixerat. Balbi, celeris linguæ, atrebilis humori, obnoxij, bilioſiq; sunt, oculis non nictātes iracundi. Hæc quoque verba continent eandem sententiam, putà iracundos, hirsutos, balbos, & caluos, paratos ad maniam, quia calidi sunt & sicci, atque atrabiliarij. Nunc addit his aliud admaniam parati hominis signum, dicens,

horum

horum qui strabones etiam à primo ortu sunt, amentes, maniaci, lapidei, id est parati ad insaniam, & ad stupidam quandam immobilitatem, quæ crescens, solet in cathocum finiri. Hoc idem significant oculi non nictantes, quorum mentionem antea fecerat. Sed quod strabismus à primo ortu insaniam significet, argumentum physiognomicũ est, relatione ad passionem. Nimirum qui iam insaniunt, ita solent oculos iactare: quibus autem non est strabismus à primo ortu, sed successit, alterius morbi est solutio. Solere enim abscessu ex alio morbo oculos distorqueri, didicisti nuper ab Hippocrate dicente, solutio doloris coxarum, oculorum distortio.

21 *Circa naturam plurimam vim habet mamma dextra, & oculus dexter, & quæ infra sunt, nam & mares dextris partibus hærent.*

Multum præstant naturali calore dextræ partes sinistris, quia in dextra parte hepar situm est, principiũ omnis nutritionis. Iam verò & generatiua membra sunt dextra sinistris valde calidiora, testiculus enim dexter ex vena caua venam accipit, sinister ex emulgente serosum sanguinem. Porrò ren dexter sublimior & hepati propior. Sed & arteria aorta, à sinistro ventriculo cordis orta, mox versus dextram partem flectitur, & dextro corporis lateri maiores arterias impertitur. Hinc fit vt omnes partes dextræ sinistris sint firmiores, quod vel inde cognosces, quòd mares dextris vteri partibus hærent magis, vt in aphorismo dicitur. 8 Aph. 48. Ergo plurimã vim habent circa naturã dextræ partes. Hoc est magnũ momentũ habet, dextra pars an sinistra sit, quæ affecta sit, aut vtcũque patiens, aliquam significationẽ præstet. Nam si pars dextra quã sinistra præstantior est, & morbus dextræ quam sinistræ maior, ac deterior. Porrò si oculum peruerti in morbo acuto, aut lachrymari graue est, peruerti dextrum, aut lachrymari, grauius. Si mammam gracilescere gerenti vtero significat abortum, gracilescere dextram abortum maris. Si hypochondrium alterum habere tumorem & dolorem est periculosum, dextrum ita habere, multò grauius est. Atque ita dextra pleuritis, & arthritis, & hemicranea, quàm sinistra, deterior est. 5° Aph. 38.

Muliari

22 *Mvlieri menstrua vt cohibeas, cucurbitulam maximam secundum mammam affigere.*

5. Aph. 50. Hic est aphorismus quinquagesimus sectionis quintæ, in cuius commentario diximus nullius partis cum alia vlla esse rectitudinem maiorē, quam mammæ cum vtero. Causa autem est communio partium thoracis cùm genitalibus, quam esse præcipuè in communibus venis, quæ per rectos musculos abdominis producuntur, iam diximus, non semel, in hoc ipso libro.

23 *Trimestris puerulus omnia habet manifesta, & lac tunc habet. Si multum fluat lac, necesse est, vt langueat quod in ventre est: si solidiores sint mammæ, magis sanus est embrio.*

5. Aph. 52. Secvnda pars huius sententiæ, est aphorismus quinquagesimus secundus sectionis quintæ. Illa verò verba, trimestris puerulus omnia habet manifesta, & lac tunc habet, significant tertio mense esse iam partes omnes fœtus distinctas, itaque finitam partium figuram, seu formationem, & tunc primum apparere lac in mammis vtero gerentium. Quod de figura dicitur aliis omnibus placitis videtur consonum. Siquidem cum Hippocrates & in libello de alimēto, & in libello de carnibus, & in hoc ipso libro, multos ac diuersos figuræ fines ponat, nullum tamen non intra tertium mensem. Nam fœminæ etiam, quæ tardius quàm mares figuram accipiunt, circa sexagesimum diem, accipiunt cùm tardissime. Huc enim videtur spectare, quòd Deus sexaginta sex dies prohibuit templum adire, eam quæ filiam peperisset. Communis enim analogismus est, tempus expurgationis enixę, respondere tēpori formationis infantis. Sed quod dicit de lacte repugnare videtur ipsi Hippocrati qui nuper in hoc ipso libro sectione 3. dixerat, lac nutrimento mutationem accipiente, octimestri verò perficiente. Quibus verbis diximus significari octauo mense lac fieri, quin & Galen. in comment. sententiæ trigesimæ nonæ particulæ quintæ, octauo mense lac fieri docet, quo pacto ergo

ergo tertio? Certè, Aristot. 4. de generatione animal. capit. 8. decidit hanc controuersiam, dicens, septimo mense primum fieri mulieribus lac vtile, ac concoctius, & copiosius, ante id tempus exiguum esse & inutile, quod appareat. Sed quid quod vtile ne octauo, ne nono quidem mensibus fit, siquidem etiam vsque ad peractum tempus expurgationis sunt, enixis etiam, quæ vocantur colostra? Sunt enim colostra (dicit Plinius lib. 28. capit 9.) prima à partu, spongiosa densitas lactis, & infantes eo lacte vtentes inuadit morbus qui dicitur colostratio, dicunturque colostrati? Certè ita est, lac vsque ad exactum tempus purgationis non est satis vtile, tamen ante septimum, aut octauum mensem omnino inutile & exiguum, ab hoc tempore plus iam est, & nutrire, tametsi cum aliqua incommoditate, potest, fit tamen qualecunque lac mense tertio.

24 *VEna habetur crassa in vtraque mamma, hæc maximam habent partem prouidentiæ.*

IN vtramque mammam erumpit ab internis vena quædam valde manifesta, tunc saltem cum mulier gerit vtero, aut lactat, aut cum instant menstruæ euacuationes. Huius venæ pars maxima in mammam distributa insumitur, reliquum venæ repit deorsum per musculos rectos abdominis, vsque ad vterum. Hæc (inquit) maximam habent partem prouidentiæ. Hoc est, hæc multum præstare potest ad præsentionem. Nam vt superiori sectione dixerat, pituitæ fluxus ex mammis oculi trahunt, & rursum in aphorismo si lac in mammis appareat insanum & furibundum. Quæ significant, tumorem mammarum significare transmissiones succorum à capite ad corpus, & contra, ob has scilicet venas. Sed & alium sensum, quem nunc probo magis, hæc verba ferunt. Nimirum magnam significationem præstare prouidentiæ formatoris, has venas, erumpentes in mammas ob infantis necessitatem, & in vterum productas, ob necessitatem fœtus, & vt eadem materia nutriatur, qua genitus sit.

Vrinæ

25 *VRinæ stillicidium soluit venæ sectio.*

TRIGESIMVS sextus aphorismus sectionis sextæ est hic. Quare eius enarrationem suo loco require ex meis commentarijs. Galen. enim putauit esse adiectitium.

26 *SI supernæ partes turgeant quæ circa caput, vlcerum purgatio, vomitus, aqua.*

VBI ego scripsi aqua, in omnibus Græcis codicibus ὕδωρ id est aqua intercus. Tamen quia nihil potest illa lectio continere, quod dignum sit Hippocrate, immo neque quod verum', suspicor scriptum fuisse ab Hippocra. ὕδωρ idest aqua. Nam facilis lapsus liberariorum fuerit pro ὕφορ ὕδωρ & hæc sententia est vera, & alijs Hippocrat. præceptis valde consentanea Illud σπαργᾷ idest turgere, significat tumere, & irritatam esse partem vlcere. Si igitur, inquit, supernæ partes, quæ circa caput turgeant, idest si caput habeat vlcus, & adhuc tentetur inflammatione, & tumeat, vlcerum purgatio, vomitus, aqua. Idest curatio est, dare in potū aquam, & expurgare corpus pharmaco, deinde vti ad vlcera extergentibus, & alijs idoneis medicamētis. Nam Hippocrates vomitum vocare solet expurgationem quæ pharmaco fit. Quia expurgationes ex bile, crebro faciebat ille vomitione. Huiusmodi est illud, ad helleboros qui non facilè supra purgantur, eorum corpora pluri cibo & quiete humectare: & rursum illud, si velis magis ducere helleboros, moue corpus. Hæc enim, & huiusmodi omnia, nomine hellebori & vomitionis, de omni expurgatione dicuntur. Igitur purgationem & aquam commendat in talibus vlceribus capitis. Atqui vtrunque in præcipuis posuit. Nam lib. de vlceribus, nō longè à principio, ità scriptum est, Modicus cibus & aqua quam maximè omnibus vlceribus conducunt, & magis recentioribus quàm vetustioribus, & si quod aliud vlcus, inflammatum est, aut inflammationem minatur, atque si periculum est corruptionis, & vlceribus, ac inflammationibus in articulis, & vbi conuulsionem fieri periculum est, & vulneribus

bus

bus in ventre: maximè verò omnium fracturis in capite & femore. Porrò de purgatione paulò inferius dicit, Purgatio ventris deorsum plurimis vlceribus confert & in vulneribus quæ sunt in capite. Quod purgationem vomitu fieri iubeat consentaneũ videtur aphorismo decimo octauõ sectionis quartæ, in quo dicitur, Dolores supra septum transuersum qui purgatione opus habent, sursum versus purgatione indigere significant: qui verò infra, deorsum. Quanquam vt in commentatione illius aphorismi dixi purgatio sursum ob caput facta; magna consideratione indiget, & rarò potest magna noxa carere. Cuius gratia in capitis vlceribus, ego non tantum non moueo expurgatorium vomitum, sed ne purgationẽ quidem pharmacõ per os ingesto facere soleo, præcipuè si tempus anni calidum sit, sed si possum clysteribus acrioribus, & tenui victu contentus sum, timens, quod libr. de locis in homine dicitur, Febricitanti caput ne purgato, ne furiosus fiat. Calfaciũt enim caput pharmaca purgatiua, & ad caliditatem febrilem accedente ea quæ in medicamento est, insaniam facit. Hæc illo loco, quæ mihi videntur ad modum rationi consentanea, ac proinde, siue homo vehementer febricitet, & præcipuè secundum partes superiores, siue caput inflammatione tentatum sit, siue tentari periclitetur, siue phreniticus sit, siue magnum habeat vlcus, quòd possit non sine periculo irritari, deuito pharmaca quoad possum, certò sciens his magnopere tentari capita. Indicat enim id somnus, qui ijs qui expurgantur mox ingruit.

27 *A Ventris turbatione aut à tussi, fiente cancro, os amarescit. Dare autem bibere elaterium bis aut ter, nisi balbus sit. Alligare oportet æris florem cum vßeris vsque dum rufus sit, & spongiam, nisi balbus sit.*

Dictvm mihi est in enarratione apho. 24. particulæ quartæ, dysenteriam ex atrabile quam lethalem Hippocrates vocat, esse cancrum intestinorum, atram enim bilem eo loco, vt in alijs solet, cancrum cum vlcere excitare, vt flaua bilis, aut salsa pituita, facit, per minus periculosas dysenterias, vlcera alia simpliciora. Simile quiddam accidit

dit in aſpera arteria per tuſſes. Nimirum vt dyſenteria fit deſtillationem patientibus inteſtinis, & ea quidem in primis radente, deinde exulcerante manifeſtè, mitius aut malignius, vt eſt ipſa influentis ſucci ſpecies, ita per tuſſim aſperæ arteriæ tunica interna, in primis deterſionem patitur, procedente malo etiam exulcerationem, aliquando etiam tantam, vt magnæ membranæ fruſta tuſsi reijciãtur, atque adeo etiam cartilaginum: & hæc vlcera pro ſpecie ſucci aliquando ſunt ſimplicia, aliquando maligna, non aliter ac in ipſo ore videmus fieri, nunc apthas, nunc malignas nomas. Itaque maligna, & dyſenteria, & tuſsis, eſſe ſoler, adeo vt cancrum patiantur inteſtina, aut aſpera arteria. Cuius affectionis eſſentiam, & notas, & curationem, complectitur breuis hæc dictio. Eſſentiam quidem his verbis, a ventris turbatione aut tuſſi fiente cancro: notas, his, os amareſcit: reliquis, curationem. Nimirum alui turbatio dicitur omnis ventris fluxio immodica, ſiue diarrhœa ſiue dyſenteria, ſiue lienteria ſit: quæ verò cum inteſtinorum exulceratione fit, dyſenteria eſt: & tuſſis etiam fit patiente aſpera arteria deſtillationem acrem, quæ cum procedit multùm, exulcerat. Exulceratio vtraque, timeri debet, ne cancroſa fiat: vbi enim facta erit talis, erit incurabilis. Timebis autem multo magis, ſi videris os ægroti amareſcere, non vtcunque, ſed multum. Quia vlcera tunc fiunt, cacoethè, cum corpora ægrotantium ſunt cacochymia: nam quæ bono vtuntur ſucco, aut nulla aut ſimpliciora habent vlcera: cacochymiæ autem biliosæ nota eſt, oris amaritudo, qua quidem multum vtitur Hippocrates, vt innumeris in locis videre licet. Non quidem eſt hæc ſola cacochymiæ eius nota, ſed eſt hæc magna: mala quidem in omni febre, tumore, aut vlcere, communi ratione, peculiari autem magis in tuſsi atque dyſenteria, quia oris tunica interna habet cum ventre continuitatem & rectitudinem, atquè cum aſpera arteria viciniam & continuitatem, per gulæ partem anteriorem, & aſperæ arteriæ poſteriorem. Significat ergo oris amaritudo non ſolùm eſſe in corpore multam bilem, ſed etiam regurgitare in illas partes. Satius autem fuerit, non hanc ſolam conſiderare, ſed alias etiam notas adiungere cacochymiæ totius corporis & harum partium, quæ ab excrementis præcipuè, & totius

corpo-

corporis colore capiuntur. Sed veniamus ad curationē, quam duplici auxiliorum genere exequi iubet, pharmaco, & admotis ventri medicamentis. Elaterium inquit dare bis aut ter. Elaterij historiam & vires, apud omnes qui de materia medicinali scripserunt, licet legere, vtque is sit succus valde purgans. Quem quidē ego, alijs omnibus medicamentis expurgantibus, ad dysentericos, potiorem esse non existimo, sed forte alijs minus commodum. Verum antiquus mos est Hipp. expurgationem præcipere, nominato semper aliquo medicamento, eorum quæ sibi erant familiaria, vt elleboro, elaterio, aut vnico. Perinde ergo tu intellige, ac si diceret, expurga. Illud, bis aut ter, festinationem continet, quasi diceret, expurga cito, ac si opus sit, repete medicamentum sine mora. Sed quorsum expurget quis in dysenteria? Annon trahet ad partem affectam excrementa? Certè. Læserit ergo interim? Haud dubiè, tamen præseruat expurgatio a maligna dysenteria, tempestiuè extrahens multam copiam succorum. Quia multo magis exulcerantur intestina paulatim in ea excrementis influentibus, quam affatim per ea effluentibus multis. Itaque expurgatio, non tollit periculum quod a succis ipsis impendet, siquidem hos trahit ad intestina, sed quod a mora & lenta fluxione. Proinde si expurgandum in dysenteria est, præ propere faciendum, quia vbi multum processerit malum, frustra suscipietur. Neque tamen hoc curationis genere in omni dysenteria vtendum, temeritatis enim aliquid habet excrementa omnia eò vocare, quò cum magno hominis malo sponte fluunt: sed tunc solum cum maligna dysenteria imminet, adeò vt non videatur mediocris alia curatio, quæ detergentibus & astringentibus agitur, posse esse satis. Tunc enim satius est, aliquid cum temeritate facere, quam sinere hominem certo perire. Hæc igitur iubet facere, cum turbata est aluus, & os amarescit, nisi ægrotus sit balbus. Balbo enim familiaris est turbatio alui, vt in aphorismo dicitur. æquum ergo est cum eisdem notis minorem morbum esse suspicari, quàm in alio, quopiam homine. Cum ergo non sit expurgandū nisi in periculosissima dysenteria, non mirū si in balbo, his ipsis apparētibus, expurgatio deuitetur. Accedit, quod vt facilius fit alui fluxio in

balbo, ita facilius augebitur, & fiet nimia, & minus poterit sisti. Ergo à morbo est balbo periculum minus, ab expurgatione maius. Quare satius sit in talibus non expurgare, etiam si in alijs dysentericis, eisdem & æqualibus symptomatis apparentibus, expurgandum sit. Docet deinde eam rationem curationis quæ exterius admotis perficitur, dicens, alligare oportet florem æris, vstum adeò vt rufus sit, & spongiam. Flos æris medicamentum est siccans & astringens, quale vlcera desiderant, sed est etiam exedens, & nimis acre, verum hanc acrimoniam (vt alia omnia acria) vstione deponit, adeò vt fiat, pro exedente valde extergens, quod etiam amant vlcera, præcipuè maligna. Spongia vti possumus, vt instrumento ad fomenta & irrigationes accommodato, & vt medicamento, ipsa enim per se, præcipuè recens, & quæ mare adhuc olet, siccans admodum est, & multa vlcera sanat. Quare inspergere florem æris vstum, & spongiam alligare, citra aliud quidpiam, fuerit ad vlcera sananda potentissimum: aut etiam puluis spongiæ recentis, & vstæ, cum flore æris mixtus, & inspersus. Neque verò mirum tam vehementi medicamento Hippocratem vti. Non enim quancunque dysenteriam, sed malignam docet curare. Poscente vero nobilia medicamenta vlcerum specie, pars affecta tale admodum poscit, quia est natura sicca, & in alto posita, & excrementitiam humiditatem habens multam: quæ omnia siccantium vim augeri postulant. Sed quoniam hæc curatio est vehemens, non nisi cum vehementis morbi suspicitio est, ea vtemur: quare raro ad balbos: quia vt dictum est talium natura minuit eam suspitionem, proinde nunc quoque adiecit, nisi balbus sit.

28 IN *inquietudine, horrore, oscitatione, vinum æquale æquali.*

Hic est aphorismus quinquagesimus sextus septimæ particulæ, figura sermonis tantum differens. Illic enim legitur, inquietudo, horror, oscitatio, vinum æquale æquali potum soluit. In alijs codicibus inquietudinem, horrorem, oscitationem, vinum æquale æquali potum soluit. Sed

hæc

hæc differentia sermonis, nihil addit aut detrahit sententiæ. Hoc loco occurritin omnibus græcis codicibus, quos mihi contigit videre, adiectum præscriptis verbis, aut lac. Verum suspicor, vt alij etiam multi, corruptionem esse co dicis, atque illas duas voculas, male in hunc locum cecidisse: quia non sunt in aphorismo. Sententiam autem in aphorismis & in epidemijs scriptam eandem, consentaneum est, in aphorismis perfectius scriptam censeri, atque ita lectionem aliam emendari. Nam aphorismos scripsit Hippocrates, elaboratissimas sententias colligens, hos autem libros non ita, sed vt adhuc obseruans, & elaboranda deinceps compilans: accedit quòd ad has passiones minimè est vtile. ἀλυμὸν quam ego inquietudinem appello, aut anxietatem, quidam etiam vocant pandiculationem. Tamen luce clarius est, eos errare, ex ijs quæ Galen. dicit in commentario citati aphorismi (æquum autem est illi credere in nominis græci expositione.) Dicit enim esse eam passionem, qua qui tenentur, nunquam quiescunt, sed semper præsentibus molestantur, & ab vna re in aliam se trãsferunt. Itaque inquietudinem seu anxietatem licet dicere. Anxij enim inquieti sunt. Hoc verò nihil est minus quàm pandiculatio. Nam hæc est in totius corporis musculis, quod oscitatio in buccis, fitque vt hæc, quòd crassus flatus moueatur inter musculos, eique exitum præstent musculi, varie sese mouentes, vt ille erumpat. Itaque hæc multum crassumque flatum indicant, qui aut ob multum crudumque adhuc cibum in ventriculo fiunt, vt iam iam dormituris, aut quod excrementa in ventrem confluant, vt esurientibus, aut quòd alioqui crasso & crudo excremento abundent, vt iam iam ægrotaturis. Horror sponte fiens (de tali enim Hippocrates nunc loquitur) excrementa abundare, quæ per cutem delata compassionem inferant, significat. Anxietas seu inquietudo, nulla causa magis fieri potest, quàm quod os ventriculi maligna aliqua excrementi qualitate molestetur, vnde & cardialgia, ac lipothimia, fieri nata est. Dictum vero est Hippocrati proxima sectione, ad cardialgiam vtile esse, panem cum vino dare. Nunc ad omnes has passiones iubet vti vino mediocriter temperato, scilicet æquale æquali. Nimirum hæ passiones sunt neutræ potius quam morbi, proinde ad eas

omnes nihil vtilius, quàm victum ita moderari, vt cruda coquantur, & quæ digeri possunt, digerantur, euacuatione manifesta, aut insensibili. Quæ omnia vinum præstare potest, valde dilutum debiliter, meracius, cum febris periculo: proinde iubet æquale æquali temperare. Intellige autem hanc mensuram in vino mediocri retinendam, non in omni. Nam perinde fuerit veteri & generoso vino duplum aquæ infundere, & oligophoro sub duplum, & mediocri æquale. Sed & totum victum opportet, ad procurandam concoctionem, & corporis puritatem, adhiberi idoneum. Nihil enim refert vinum temperare, si vtaris multis horarijs fructibus aut poris, cepis, & alijs.

29 *Ad auris dolorem cucurbitulam affigere.*

Mvlto familiarior erat Hippocrati vsus cucurbitulæ ad dolores omnes, quàm medicis huius tempestatis, qui eam adeo timent, vt ne nominare quidem audeant, nisi semimortuo iam ægroto, quum scilicet satius esset, agere nihil. Verùm Hippocrates (vt videre licet libro de medico) multis ad dolores vtebatur, & pro dolorum differentia, figura differentibus, ad dolores scilicet in alto positos, ad magnam aut fortem tractionem, opus est angustis ore, ad dolores per cutem velut effusos, amplioribus. Ego certè in doloribus circa quasdam partes consistentibus, rarò non vtor cucurbitulis, cum scarificatione aut sine ea, cum dolor non cedit vniuersali vocatæ euacuationi. Quamuis enim id nunc Hippocrates tacet, tamē intelligi debet quod dicitur, salua methodo. Nimirum affigere opportet cucurbitulam, prægressa totius corporis euacuatione, quam affectus exigat, & ægrotus possit tolerare. Nam neque ad aliud aliquod auxilium valenter resoluens, veniendum est prius. Neque tamen proinde expectandum est, vsque dum totum corpus sit euacuatum, & exsuccum, vt plærique medici hodie faciunt, quibus nulla euacuatio ad cucurbitularum admotionem videtur esse satis, sed quantum vrgeat partis passio considerandum, atque, vt resoluentia medicamenta admouemus vacuari cœpto corpore, nō semper euacuatione finita, ita non rarò vrgente passione, cucurbitulæ

tulæ euacuationibus sunt interponendæ, vt morbus qui nõ
potest expectare totam euacuationem, cum eam partiri
opus est, alternatim secta vena & cucurbitulis admotis, per
ficiatur. Neque enim vbi nondum est iam admodum ple-
num corpus, neque fluxionis primus insultus est, suspicari
oportet tantam futuram tractionem, vt toto ex corpore
in affectam partem fluxio commoueatur, aut augeatur: sa-
tis enim erit, si de interna doloris sede ad cutem trahatur. Neque enim hypochondrio admouere, hepati aut lie-
ni, & admouere hypogastrio, vesicæ, aut vtero: & admoue-
re lumbis, renibus admouere, est. Intersunt enim musculi
& talia multa. Quod si post admotas cucurbitulas dolor
recurret denuo, & fluxio, quid prohibebit iterum misso
sanguine deriuare? Nam & in alijs curationibus, cum vr-
gentię aliqua ratione factum est satis, redimus ad legitimas
indicationes, quæ procedunt à causis. Libuit hæc fusius di-
cere, propter eos medicos, qui non tantum non volũt Hip-
pocratem hac in re imitari, sed meam etiam praxim hac
causa vituperant. Quod hic Hippocrates ad auris dolorẽ,
in calce libri de iudicationibus commendauit ad omnes
» partes circumcirca caput dolentes, his verbis, Caput cir-
» cumcirca dolenti, quicunque ex supernis locis doluerit, cu
» curbitam affige. Itaque & ad dolorem oculi, & occipitis,
& temporum. Ob aurem quidem humero in primis, dein-
de ceruici è regione, deinde post aurem glandulis eius lo-
ci. Nam ipsi auri admoueri non potest, sed neque oculo,
sed si alter laboret eisdem partibus quibus ad aurem, sin
ambo, mediæ ceruici ad occiput, vt & ob tempora. Dixe-
rat proxima sectione Hippocrates, si auris doleat lacte vta-
tur. Quæ sane videntur longè diuersa auxilia. Sed non mi
rum, multis sæpe opus est ad eandem passionẽ, aut ob dif-
ferentiam causæ, aut temporis. Velut si ad phlegmonem
auris in primis instilletur lac, temperandi, partem & miti-
gandi dolorem, gratia, procedente malo affigatur cucur-
bitula, reuellens & euacuans: aut ad phlegmonem, instil-
letur lac, ad dolorem ex flatu, admoueatur cucurbitula.

3 *Quodcunque supernorum doluerit, dolor in coxas,*
aut in genua, & asthma, soluit omnia, cum hæc fiũt.

HAEC quoque sententia scripta est loco citato libri de iudicationibus,& non est à proxima dictione decissa, sed eadem sententia. Nimirum dicit quæcunque pars supernarũ in capite doluerit,curari cucurbitula. Quod vero curationi non cædat,neque hominem interimat, sed producatur, solui solere cum abscessu, vt alios omnes morbos productus & salutares Abscessus quos solent habere,sunt, in coxas,aut genua,aut firmari in thoracem, & facere asthma. Quod quidē consonũ est illis verbis quæ proxima sectione enarrata sunt,si caput doluerit ad pectus descendit,deinde ad hypochondria,postea ad coxam. Omnia verò vt doleant fieri non potest.

31 *IN voluulo tenui frigidum vinum multum merum secundum rationē dare vsque dum somnus sit, aut crurum dolor fiat? soluit autem & febris, & dysenteria sine dolore.*

PVLCHERRIMAM,& mihi iam experimento probatam,docet curationem voluuli: non omnis (neque enim eius qui ob inflammationem fit, & quem acuta febris comitatur) sed eius qui à flatu crasso distendente, aut feces duras ad intestina gracilia afferente, aut à succo frigido impacto. Talem enim nihil potest soluere melius, quam vinum merum. Coquit enim eruda,extenuat crassa, dissipat flatus,digerit deducitquè per corpus. Quare aut coquendo,dissipandoquè causam,aut in aliam partem trudendo, liberat ab hoc malo. Accersere enim solet vinum somnũ, aut artuum dolores,aut articulorum,suscitare: & vtraque harum est in hac affectione causa salutaris Somnus quidē quia per quietem & indolentiam facultas reficitur, & reuocato intro calido, causa coquitur. Dolor articulorum, aut artuum, quia facto tali abscessu cessare solet morbus prior,velut in podagricis habemus obseruatissimum. Vix est morbus a quo non liberentur podagra superueniente. Nimirum vt Hippocrates nuper dixit, non potest fieri vt omnia simul doleant. Igitur vel ijs rationibus est vtile vinum,quod somnum conciliet, & dolores crurum afferat, & cum horum aliquid fecerit, satis vini putetur datum. Si enim

enim in his doloribus stupefacientia sæpe sunt vtilia, quod summum faciant, ipsa alioqui per se noxia morbo, quanto vtilius sit vinum, quod somniferum etiam est, & per se vtile ad morbi causam tollendam? Non tamen vtcunque datum hæc fecerit, sed vt quam optime hoc poterit facere. Puta satis multum & merum. Dilutum enim aut exiguum, neque somnum, neque dolores crurum affert. Multum si affatim detur, non poterit retineri, sed statim euometur, vt potest ventriculo talium, ad vomitionem conuerso, etiam fæcum: neque multum & merum si retineretur, coqui posset à facultate debili, acesceret ergo, & factum acetum augeret morbum. Quid ergo superest? vt detur multum merum, sed paulatim, crebro scilicet & exiguo haustu. Ita n. paulatim retinebitur & coquetur, & coquet, & reliqua præstabit bona. Hoc in calce libri de iudicationibus vbi hæc eadem sententia verbis, nonnihil differentibus, scripta est, docuit Hippocrates dicēs, vinum multū merū κατὰμυκρον ideſt paulatim dare. Et hoc idem est quod nunc intelligit dicens, κατὰλογον, ideſt secundum rationem. Nimirum illud datur ad hanc passionem secundum rationem, quod datur frigidum, multum, merum, & paulatim. Reliqua quidem ob causas dictas, frigidum verò, vt ita quoque minus euomatur. Addit, soluit autem & febris, & dysenteria sine dolore. Quæ verba partim nouum sensum, partim prioris confirmationem continent. Nimirum febris & dysenteria sine dolore, cum sponte superueniunt, tollūt voluulum: febris quidem, eum qui à flatu, aut crasis & pituitosis: dysenteria, & hunc, & eum qui à sicis fæcibus. Sed vinum multū paulatim datum potest facere febrem, & dysenteriā: omnes ergo bonos voluuli exitus, qui numerantur quatuor, somnus, dolor artuum, febris, & dysenteria sine dolore, facere solet vinum. Quare voluulo admodum salutare sit. Sed quam vocet dysenteriam sine dolore? Si enim intestinorum exulceratio, quo pacto sine dolore fit? Certe Hippocra. loco citato ex lib de iudicationibus, non addidit illud sine dolore, sed simpliciter dixit, febris aut dysenteria. Quapropter quidam censent hinc deleri, vt codicis corruptione interiectum. Ego verò non ita censeo, sed dysenteriam hic & illic dici quancunque alui perturbationem, addi verò hoc loco sine dolore, vt significetur diarrhœa,

quæ hoc differt à peculiariter vocata dysenteria, quod sine dolore, aut cũ minori dolore intestinorum est crebra deiectio, & hæc sane succedens illi, solet soluere volumlum.

31 *Si hypochondrium distentum fuerit, comprimere manu & lauare; aquæ recedentis à lacte, octo cotylas bibendas dare: si autem vomat, & non bibat, alij intritum acutum.*

DISTENTIONES hypochõdriorum fiunt flatu, aut aqua, aut succis crudis eo loco redundantibus, aut tumoribus scirrhosis cum obstructionibus viscerum consistentibus, vt per hydropis duo genera, ascytem & tympanitem, & per morbum vocatum flatuosum (est vero melancholia hypochondriaca) & ventriculi apepsias frigidas. Fiũt etiam hypochondrij elationes ob inflammationes magnas. Quacunquè ex causa intumescat, hypochondrium, curatur horum aliquo, aut his omnibus, compressione manus, lotione, expurgatione & mouentibus vrinas, ac aperientibus cibis Inflammationes, missionem sanguinis ante hæc omnia amant, & reliquæ etiam affectiones aliquando, sed non semper, neque tam copiosè. Verum comprimere, cum flatu, aut aqua, aut etiam tumoribus scirrhosis eleuantur, vtile est, quia aqua & flatus expulsi inde, coguntur exitum quærere, & tumores prohibentur adeò crescere, & cũ fine indolentes, nihil lædunt. Comprimere autem manu quàm fascia, maiorem quandam habet vtilitatem, quia manus calore naturali, & nobis familiari, coquit, & soluit flatus. Lotio sanè seu irrigatio hypochondrij, ad omnes dictas passiones vtilis est, sed non exquacunque materia, neque ex eadem ad omnes, sed ex diuersa pro affectionis & partis indicatione: velut ad obstructiones vẽtriculi, ex mẽtha & absynthio: hepatis, ex hoc ipso & mentha, cum exiguo aceto: lienis, tamarycis, cappari, & splenij, & aceto pluri. Ex his verò parantur olea, aut decocta, & hæc, ex aqua marina, aut vrina. Serum lactis, quod aquam succedentem ex lacte vocat, frigidum & humidum medicamentum

est

est verũ participatione quarũdã acriũ particularũ, est expul gans, & extergens deobstruens, & mouens vrinam. Quare in dictis obstructionibus maximi est vsus. Vtimur verò eo, nunc simplici, vt cum obstructiones cũ calore aliquo præter naturam, siue febricula consistunt, nunc verò composito, vt cum sunt cum frigida materia, & intemperie. Tunc enim, ad pituitam, admiscemus illi mel & salem: ad melancholiam infundimus quæ eum humorem possint extrahere. Iubet verò Hippocrates dare octo cotylas. Capit verò cotyla vncias nouem. quare octo cotyla ferè capiunt, quod hispani vocant azumbre. Hippocrates certè potiones omnes medicamentosas dabat maiori quantitate quam nunc est in vsu, verùm hæc maxima quantitas est, vt bibatur vno die. Ille verò dabat vt affatim satisque multùm expurgaret Ego hanc expurgandi rationem nondum sum expertus. Seri autem duas cotylas sæpe dedi ad expurgandum paulatim, vt per aliquot dies cotylæ duæ summo mane acciperentur, nunc simplicis, nunc cum aliqua infusione. Atq; ad expurgationes copiosas, in sero lactis medicamina bene purgantia dissoluo. Merito verò timet Hippocrates ne tantum serum non possit bibi sed euomatur, præcipuè distento antea ventre: proinde iubet intrito, quod paratur ex allio, vti. Nam hoc vt Dioscorides ca. de allio monet, vrinã ciet, & hydropicis est vtile. Certè & flatus dissoluit, & obstructiones omnes tollit. Febricitantibus verò, aut dolentibus capite, ne detur, præcipuè insuetis. Alioqui verò ad distentiones ex flatu aut aqua, est eius vsus vtilissimus.

83 *A Dreduuias galla nigra cum melle.*

Abscessvs qui iuxta vngues oritur, exiguus esse solet. quare siue suppurauerit iam, siue nondum, siccante medicamento ac resoluente, quale hoc est, aut fieri prohibebitur, aut factus breui delebitur, & citra vnguis corruptionem. Nam galla repellit & siccat, ac siccando absumit humorem. Mel resoluendi vim habet.

84 *Vt mulier in vtero habeat, polypos super flamma assatos quam calidissimos & plurimos, semiustos, edendos*

edendos dare. Et nitrum ægyptium, & coriandrum & cuminum terere, & pastillos facere, & apponere pudendo.

NON ad quascunque steriles vtilis curatio est hæc, sed ad eas solum quæ frigidæ, & semine fœcundo parum abundantes, sunt. Polypus enim est salacissimum animal, & qđ coitu nimio resolutum tabescit. Quæ verò talia sunt, necesse est vt augendi semen vim habeant, tali enim succo sunt. & in talem nata mutari. Iam verò quod apponi iubet calorificum est, ac proinde tentiginem faciens. Quanquam ego cuminum detraherem. vt pote quod absumit flatum, vt ruta. Dixi ego ante, hanc illitionem in dorso factam, ad vehementes rigores esse vtilem.

35 *SI caput ex crapulâ doleat, vini cotylam bibere: si vero aliter doleat, panem calidissimum cum vino mero edere.*

NON temere dari debet vinum dolentibus capite ex vino, sed tunc solum, cum & dolores oculorum soluit, vt in aphorismo dicitur, cum scilicet corpus plenum non est, & dolor firmatus ob causæ difficilem discussionē. Quod dicit si verò aliter doleat (intellige, si verò ob cardialgiam vt plærunque fieri solet) edere panem quam calidissimū cum vino mero. Nimirum superiori sectione dixerat, hoc soluere cardialgiam. Constat verò sympathiæ curationem debere incipere à curatione protopathiæ.

LIBER TERTIVS EPIDEMIORVM.

Sectio prima.

Ægrotus primus.

1 *PYTHION qui habitabat iuxta telluris templum. Cœpit tremor à manibus, prima die febris acuta, delirium. Secunda omnia exacerbata sunt. Tertia eadē. Quarta à ventre pauca, mera, biliosa, fluxerūt. Quinta omnia exacerbata sunt, somni tenues, & aluus restitit. Sexta sputa varia, subrubra. Septima os distortum est. Octaua omnia exacerbata sunt, tremores perseuerabant, vrinæ autem in initiis, & vsque ad octauam tenues decolores, suspensiones habentes nebulosas. Decima sudauit, sputa subcocta, iudicatus est, & vrinæ subtenues circa iudicium, post iudicium autem quadraginta diebus postea suppuratio circa sedem. & strangurioſus factus est abscessus.* ω. ω. οϛ. M. υ.

HE liber hic incipiat à solœcismo, satius est putare, verba illa, Pythion qui habitabat iuxta telluris templum, sorsum scripta esse, vt titulum huius narrationis, & narrationem incipere ab his, cœpit tremor à manibus. Ex tota narratione cōstat, hanc fuisse acutam febrem à principio, vnam earum quæ intra quatuor decimam finiuntur (iudicata enim est vndecima) sed imperfectè iudicatam decidisse ex acutis, in genus earum quæ durare solent quadraginta dies. Est consideratione digna, motus figura, quam ab initio retinuit. Incidit enim exacerbatio in secundum diem, vt fieri solet, in iis, quæ mouentur per pares: sed

iam

iam inde non habuit exacerbationes per omnes pares, sed quartanas. Nam exacerbatio repetiit quinto, & octauo, & iudicatio vndecimo. Atqui iudicatio eiusdem diei est, cuius esse solet exacerbatio. In diem secundum incidere exacerbationes, morbi est ex multa materia pendentis: quartana verò figura, atrabiliarij. Atqui profecto morbus erat ex multis & variis, & concoctu difficilibus. Patiebatur verò præcipuè cerebrum, & neruorum principium, quia cœpit primo die delirium, & tremor à manibus. Nam & si Galenus putat, tremorem hic vocari, eum qui per animalis facultatis debilitatem euenit, atque hic significare debilitatem ex aggrauatione, ego verò suspicor motum conuulsiuum, per quem non possunt manus consistere, vocari tremorem, quia perrarum est incipientibus febribus tremere: tentari verò conuulsione, aut concuti rigore quodam, admodum frequens, atque hunc etiam vocare tremorem est consuetissimum. Accedit, quòd cum hic teneretur febre acuta, & deliraret, & somni essent tenues, irritabatur cerebrum biliosis & acribus. Quid ergo magis consentaneum, quam neruos quoque in principio irritatos, cõuulsiuè moueri? Maximè cum Galenus mox dicat, quia habuit die sexta sputa varia & subrubra, & deinde subcocta citra difficilem respirationem, fuisse collecta excrementa multa prima & suprema intercostalia, qua nascuntur nerui manuũ, quæ enim fingi potest maior conuulsionis occasio, quàm excrementa, qua nerui oriũtur? itaque die prima cèpit febris acuta, tremor manuum, & delirium. Secunda omnia exacerbata sunt. Maximæ profecto acutiei. Acutus enim est morbus in quo pericula citò veniunt. Tertia eadem. Quarta à ventre pauca mera biliosa fluxerunt. Iam hinc licuit agnoscere morbum lethalem aut difficilis iudicij, quia deiectiones intempestiuæ erant, hoc est non prægressa cõcoctione, quas euacuationes vocauerat Hippo. decretoria non decerentia: sed & quia exibant pauca, nam & stillas sanguinis de naribus vituperat hac ratione Hippoc. Nimirum cum tentat natura pellere, tanto maioris impotentiæ est, quantominus pellitur: sed quia mera & biliosa. Nã excretiones omnes meraciores vituperat Hippoc. in prognostico, ponitq; in lethalibus biliosas deiectiones. Mortuus ergo haud dubie hic homo esset, nisi admodum firma facultate fuisset,

set,qua quia fuit, euadere potuit:sed cum difficili iudicio, decidentia,ac tandem duplici abscessu. Quinta,omnia exacerbata sunt,& somni tenues, quin etiam somni significabant cerebri passionē. Quin & aluum ea die restitisse, malum. Restitit enim ęgro non leuato,sed malignius ęgrotante:quare sine vlla conferentia. Præterea recursum in superiora minabatur: maximè cum cōtigerit septima die os distorqueri:quod sine conuulsione aut paralysi musculorum mouentiū buccas,non potuit fieri. Vnde magis adducor vt suspicer,manuum tremorem fuisse conuulsionē, aut paralysim. Quia nerui motus buccarum & manuum, proximū ortū habent. Si igitur sputa sexti diei varia subrubicunda, significabāt redundantiā sanguinis & pituitę intra thoracē, non autē in pulmone,neq; septo trāsuerso, neq; humilibus intercostalibus(quia Hipp.difficilis respirationis meminisset) sed in supremis intercostalibus qua oriūtur nerui manuū,& proximi his nerui buccarū,apertè sunt conuulsi aut resoluti,quis iā non suspicetur tremulū manuū motū, conuulsionis aut resolutionis fuisse initiū? Accedit quod octaua,qua omnia rursum exacerbata sunt,perseuerabāt tremores,qua die probabile est euacuatā fuisse iam multitudinē, partim spontaneis deiectionibus quæ antecesserāt, partim ab ipso Hipp.Narrat postea quales vrinę fuerint iu Pythione. Hoc enim nunquā contemnendū est.Narrat verò id distinctissimè persequens omnes vrinæ partes.Nā susurræ substantiā & colorē,& id quod cōtinetur,& quibus diebus similes fuerint,& quibus receperint mutationem, dicēs,vrinæ ab initiis,& vsq; ad octauā,tenues,decolores, suspēsiones habentes nebulosas.Decolores dicuntur aquosæ.Tales enim sunt,quæ colorem minimè omnium habent. Tenues verò & aquosæ maximè cruditatis sunt, quare suspēsiones non fuerint bonæ,candidæ & leues coquēda materia fieri consueuerunt,sed obscuræ,turbidæ,nebulosæ, quales crudis adhuc morbis apparere solent. Perseuerauerunt tales vrinæ vnam septimanam. Ab octaua die quæ secundæ septimanæ est prima, cœperunt fieri, pro tenuibus aquosis,subtenues, quales perseuerauerunt vsque ad diem vndecimam, quā iudicatus est. Decima enim sudauit, sputa subcocta, quæ scilicet antea varia,& subrubra, iam candida,& mediocriter crassæ, copiosiùs excreari cœperunt,

perunt,& ita iudicatus est,die scilicet proxima,quæ quarta erat ab octaua,qua fuerant exacerbata omnia, & visus est à febre liberari:sed quia sine concoctionis signis iudicatus est,imperfectius est iudicatus,ac proinde.exactis aliis quadraginta diebus,duplex abscessus contigit, suppuratio circa sedem in clune, scilicet, in quam verisimile est crassa & cruenta abscessisse,& strangurioſus abscessus,hoc est fluor vrinæ cum dolore, receptis in vrinæ vias acribus tenuibus, & salsis.Hoc genus iudicationis est quod apparuisse in multis eorum, qui in Thaso ægrotauerunt, secunda sectione libri primi narrauit, dicens, Multis autem & vrinæ fluxiones cum dolore bilioſæ, aquoſæ, ramentoſæ, purulentæ cũ stillicidio. non renales. Sed his alia pro aliis. Sed hæc verba suo loco enarrauimus. Nunc superest literas has exponamus. *π. π. ου.* M. *υ.* has literas, & multas alias, quæ in sequentibus historiis subscribuntur, constat scriptas esse ab Hippocrate breuitatis causa, ita vt sit, vt notas exitus morbi, & speciei iudicationis. Nam in omnibus qui mortui sunt, vltima litera est. *θ.* in his qui euaserunt. *υ.* vnde euidẽs fit illud significare *θάνατον.* id est,mortem, hoc *ὑγιειαν*, id est sanitatem. Prima litera semper est. *π* quæ cum in omnibus scripta sit,quid aliud esse possit,quam. *Πιθανὸν.* id est probabile:mediæ verò literæ, variè pro differentia iudicationis ægrorum, scriptæ sunt. Quare oportet in singulis, quæ eis euenerunt considerare,indèque coniectari quid literæ significent,idque habere pro vero,quod maximè quadret. Velut nunc,quia vrina fluente quadragesimo sanatus est,fuerit. *π.* *Πιθανόν.* i. probabile. *π.* *Πλῆθος.* i.multitudine. *υ.* *ὁρων.* i.vrinarũ. M. hoc est quadragesimo (nam eius numeri nota est.) *υ.* *ὑγιειαν.* i. salutẽ contigisse homini. Dubitare verò possis,an quadragesimo à primo abscessum habuerit, an ab vndecimo quo est iudicatus. Mihi quidem ab hoc videtur,qui fuerit à primo quinquagesimus. Nam etsi quadragesimus est magis iudicatorius,fuerit verò duplicis generis morbus,acutus, & decidens,& duplex motus,& duplex iudicatio, & duplex dies decretorius. Non alia ratione adducor, quàm quòd Hippocrates ipse ita factum narrat, dicens, *μέταχρίσιμώτερον.* id est, post iudicationem. posteriùs. *τεσσαρακόνθα ἡμέρησιν* quadraginta diebus. Sed hæc historia non petit plura.

Aegro-

Ægrotus II.

HErmocratem qui decumbebat iuxta nouum murum, ignis corripuit, cœpit autem dolere caput. Lumbos. Hypochondrij intentio molliter, lingua autem ab initio adusta est. Surditas statim, somni non inerant: sticuloſus non valde, vrinæ crassæ, rubræ, repositæ non subsidebant. A ventre autem vsta non pauca exibant. Quinta minxit tenuia, habebant suspensionem. Non subsidebant. Ad noctem mente commotus est. Sexta ictericus, omnia exacerbata sunt, non respiscebat. Septima cum difficili tolerantia, vrinæ tenues similes, sequentibus similiter. In vndecima verò constituto omnia visa sunt leuata esse. Coma incepit, vrinæ crassæ subrubræ, infra tenues, non subsidebant, respiscebat tranquillè. Quatuordecima sine febre, non sudauit, dormiit, intelligebat omnia, vrinæ similes. Circa decimam septimam existenti rediit, calefactus est sequentibus, febris acuta, vrinæ: rursum autem vigesima iudicatus est, febre liber, non sudauit. Cibum non capiebat per totum tempus, respiscebat, loqui non poterat: lingua arida, non sitiebat, dormiebat soporosus. Circa vigesimam quartam calefactus est, aluus humida, multis tenuibus fluens, & sequentibus febris acuta, lingua combusta est. Vigesima septima mortuus est. Huic surditas semper perseuerabat, vrinæ aut crassæ & rubræ, non subsidentes, aut tenues & decolores, suspensiones habentes. Gustare non poterat.

GALENVS narrat, priores enarratores cõmentos esse multa, excogitantes causas quibus dixerat Hippocra. Hemocratem decumbere ad nouum murum, putantes magnũ aliquid eis verbis insinuari, continerique occasionem, qua febricitare cęperit. Verũ omnia illa merito censet Galen.

me. as

meras nugas esse, hæc enim & huiusmodi alia quæ occurrent, quale etiam fuit Pythionem iuxta telluris templum habitasse, solùm memoriæ gratia scripta ab Hippoc. sunt. Sed febris speciem & constitutionem consideremus. Fuit haud dubie febris ardens, quæ ab hepatis inflammatione præcipuè incepit, & phrenitidem attulit, ac tandem per naturalis caloris extinctionem interemit: durauit verò vsque ad vigesimum septimum. Vt iam hinc constet, non omnes acutos morbos finiri intra vigesimum vt Gal. videtur putasse, sed ad vigesimum septimum etiam posse produci, nó deposita acutie. Neque id profecto immerito. Nam quatuor septimanæ, quæ eò die finiuntur, vnico lunæ motu complentur a quo vires diebus decretorijs accedere probabile esse, indicatum iam alibi non semel est. Habuit morbus hic semper signa pernitiosa, multa, ac varia, partim phrenitica, partim extinctionem facultatis præse ferētia. Illud verò habuit insigne, intra dictos dies visum esse hominem febre liberatum non semel, cum tamen esset tam citò moriturus. Sed singulorum significationes & causas percurramus. Hermocratem inquit corripuit ignis, hoc est ingens febris, cœpit dolere caput, & lumbos, hæc, causæ morbum facientis, multitudinem & commotionem indicant, solentque magis in morbum initijs vrgere, quàm cum iam sunt plurimùm aucti: cōtrà ac symptomata, alia ó ob materiæ alterationem contingunt. Agitata autem multa materia caput dolet, quia fumum è toto corpore excipit: & lumbi, ob magnam venam, quæ per illos cum arteria etiam magna, perreptat. Verum hæc & si multarum febrium initijs fiant, non sunt illis pathognomonica, proinde non fiunt in omnibus, sed quibus maximè contingit repleri caput, & sanguinem conturbari. Hypochondrij distē tio molliter, hoc est sentiebatur hypochondrium intentum, sed non sentiebatur durities, sed velut vacua distentio. Hoc oportet considerare hoc loco, diligentissimum Hippocratem, nunquam in febribus acutis omisisse hypochondriorum attrectatione, quam in prognostico cōmendauit, & merito quidem. Vix quippe vnquam occurrit vlla earum febrium quæ vehementer ardent, vt per quas lingua exulta est, & quæ exeunt de ventre torrefacta, quin aliquod internorum viscerum præcipuè patiatur, habeat-

beatque inflammationem, aut eam quàm phlegmonem græci vocant, aut pro hac erysipelas, aut quam vocât phlogosim, hoc est ardorem. Sentiunturque hæc, duritie, tumore, dolore, aut calore insigni in ea regione, qua, viscus affectum, locatum est, velut nunc Hermocrati hypochondrium erat intentum, quod, quia non dicit verum fuerit, dextrum an sinistrum, cum soleat vbi ambo intelligit, dicere hypochondria, alterum, idque dextrum magis consonum est intelligere, quia linguam erat exusta, & quæ exibant valde biliosa, quæ in hepar referre, sanguinis officinam, est consentaneum: & quia huius hypochondrij, quam contrarij, tumor periculi plus affert. Sed quia non sentiebatur durum, licet intelligere, si quæ fuit phlegmone, fuisse in parte cava, aut fuisse exiguam, aut fuisse solum erysipelas, aut ardorem. Ita enim tumere potuerit pars fluxione, sine duritie. Atqui ego mox ac vstionem maximam in febricitante intueor, si phlegmonis internæ signa, quæ diligenter requiro, non apparent, de aliqua tamen tali affectione cogito, & eo curationis rationem dirigo. Surditas inquit, statim. Somni non inerant. Hæc duo signa phrenitica sunt, hoc est phrenitim futuram significantia. De surditate video conceptam vulgo hanc opinionem, quæ in medicos etiam transfusa iam est, in morbis acutis bonum signum esse. Eos enim qui moriturri sint, plus satis audire. Verùm hi error quibusdam quæ re vera solent euenire, falsam assertionem colligunt, & Hippocrati ac Galeno valde repugnantem. Qui extenuati plurimum, illæsa mente moriuntur, aut fortasse etiam læsa, auditorio tamen poro non occupato, multum solent audire, vt mirentur qui adsunt. Quod extenuationem partium pori auditorij, & nuditatem nerui, reijci rectè puto. Quanquam non raro qui adsunt mirantur, non quod ægri plus alijs audiant, sed quod eos audituros iam non putarent. Sed sit ita, quidam morientium audiant solito plus (nam iam id aliquando fieri non nego) cur tamen proinde surditas bonum signum putetur? Verum est etiam quosdam acute febricitantium, quibus surditas superuenit, liberari fluente sanguine de naribus, alios fluxione alui, alios coxæ, & genu dolore, nihil ominus surditas nihil boni præseferet, nisi bonum signum

haberi debet, quod significat periculum, quod modo aliquo possit æger euadere. Certè surditas, constante facultate significat phrenitidem imminere, debilitata, mortem. Si verò post phrenitidem, aut grauem alium capitis morbum surditas succedat, priori morbo cessante, aut alleuato, & facultate non debilitata, haberi possit bonum signum, quia poterit esse facta, abscedente materia ab interno cerebro ad externas eius partes, expectabunturque tunc temporis a surditate parotides. Huic igitur cui surditas non in extremo superuenit, sed statim, signum fuerit raptus bilis in caput, maximè sublato somno. Bilis enim in cerebro pernigilium, vt pituita veternum facit. Addit non valde sticulosum fuisse, quod in tanta febre duorum alterum significare poterat, corruptionem sensus, aut delirium. Nam nó dolere cum sit causa dolendi in parte, nulla alia ex causa fieri potest, quam aut quod propria partis natura admodùm sit corrupta, ac proinde in ea sensus, aut quod mens, quam partibus omnibus, (vt in controuersiarum lib. quinto capite de sympathia protopathia, antipathia & consensu, indicauimus,) vt sentiant adesse oportet, sit per delirium auocata, Ac proinde & si patiatur non sentiat. Iuxta id quod in aphorismo dicitur, Quicunque parte aliqua dolentes omnino dolorem non sentiunt ijs mens agrotat, Sensum statim non est consentaneum fuisse corruptum, sed cæpisse eum à principio mente capi, fuisseque hoc etiã signum phreniticum, vt priora. Exeuntia maximam bilio sorum redundantiam significabant. Vrinæ enim erant crassæ rubræ, & deiectiones multæ, vstæ. Vrinæ porrò repositæ non subsidebant, quòd agitationem magnam sanguinis bilioſi significabat, ac proinde, hoc quoque capiti minabatur. Itaque vrina simul significabat passionem calidam quæ hepati aderat, colore, & quæ cerebro imminebat perturbatione. Hæc a principio vsque ad quintum diem adfuerunt. Quinto vrinæ cœperunt apparere tenues, habentes suspensiones sublimes, quæ magis etiam quam priores significauerunt phrenitidem. Nam cum semper mistæ essent crassæ & rubræ, repente factas esse tenues, quid aliud quàm in contrarias & superiores partes rapta excrementa, significabant? Id enim significare solere tenues vrinas, dictum ab eodem Hippocrate est in aphorismo, his verbis,

Quibus

Quibus vrinæ perspicuæ & albæ sunt, malæ: maximè in phreniticis si apparuerint. Iam verò suspensiones sublimes idem significabant. Cum enim non ob manifestam coctionem herent, vt nubes bonæ solent, constat flatum multum in causa fuisse, qui crudum succum efferret. Merito ergo eadem die ad noctem mente commotus est, durauitquè hæc commotio vsque ad vndecimum diem, quo, vt dicemus cœpit tranquillè resipiscere. Sed priora percurramus. Sexta, inquit, ictericus est factus. Hoc in acuta febre ante septimum grauissimum esse in aphorismo dicitur, significabatque phlegmonosi affectus hepatis magnitudinem: sed & quia sexto, erat multò graujus. Omnibus enim euacuationibus & absceſsibus infaustus est is dies. Quanquam aliquos etiam contingit, ictericos eo die factos, liberari, quod primo huius operis sectione secunda multis accidisse narrauit. Sed hic nullum aliud signum renuebat, omnia enim erant lethália. & ea die omnia exacerbata sunt, & non resipiscebat. Hoc dicit, quod non fuerit delirium interciſum, vt pèr paraphrenitidem solet, sed perpetuum, vt per phrenitidem. Septimam transegit cum difficili tolerantia, omnia scilicet maleferens, & langueſcens. Vrinæ adhuc perseuerabant similes prioribus, tenues scilicet, vt & in sequentibus vsquè ad vndecimam. In vndecima verò constituto omnia visa sunt leuata esse, non tamen leuata sunt reucra, sed peruigilium, anxietas, ac magnitudo, commutata cum comate, quod nihilo melius erat. Non enim minus somnus quam vigilia, si modum excedit, malus est: fit enim aut debilitata facultate, adeò vt non possit vigilare, aut refrigerato, aut obstructo primo sensitiuo frigidis & pituitosis. Hic non erat verisimile, cum tam multis signis morbi mere bilioſi, repente pituitam cepisse abundare, sed potius langore naturalis caloris, & debilitate facultatis, hominem iam hinc non potuisse vigilare. Vrinæ, specie mutata, redierunt ad crassas subrubras. Erant verò nunc infra tenues, hoc est in summo crassæ & perturbatæ, in imo minus crassæ, quasi pendente face, vt fieri solet in vini dolijs, cum bullit mustum. Has vrinas putat Galen. mediocres fuisse, ac proinde, ob contrarij inquam signi concursionem, tardatam fuisse hominis mortem vsque ad vi-

gesimum septimum. Ego verò nihilboni putò præfetuliſſe has vrinas: ed longè diuerſas fuiſſe, ab illis quas in proguoſtico, longitudinem morbi & ſecuritatem ſignificare, dixit. Hæc enim erant perturbatæ ſine ſubrubro ſedimento, infima parte tenuiores, quas arbitror ſignificaſſe exuſti ſanguinis perturbationem, cum craſsioris flatus redundantia. Neque mirum duraſſe hominem vſque ad vigeſimum ſeptimum. Nam cum duplex ſit moriendi modus, & alij moriantur vi morborum perempti, alij ſenſim extincta facultate, illi breuius, hi tardius mori ſolent, contingitquè mirari ſæpe medicos, quod poſt ſigna deſperationis, tandiu vita producatur. Nimirum extinctio facultatis, non afferente morbo repentinum caſum, magis producitur, quàm atroces morbi ſolent. Hic autem Hermocrates à quinto vſque ad vndecimum phrenitidem tenebatur, iam inde ſoluta phrenitide naturalis calor ſenſim elanguit. Addit, reſipiſcebat tranquillè, hoc eſt, inquietudine depoſita redibat ad mentem aliquando, quia iam hinc fuit delirium interciſum vſque ad diem quatuordecimum, quo omnia intelligebat, liber iam omnino à delirio. Conſideratione dignum eſt, poſt diem ſeptimum non amplius facere mentionem Hippocratem ſingulorum dierum, ſed vndecimi, quatuordecimi, decimi ſeptimi, vigeſimi, vigeſimi quarti, & vigeſimi ſeptimi. Nimirum hi ſunt quaternarij, qui in primis ſunt comtemplabiles in morbis acutis, & afferunt inſignes mutationes, & ſingulorum mutationes indicant mutationes alias, in ſequentibus proximè. Vt cum vndecima viderentur alleuata omnia, decima quarta attulit mutationem maiorem, quia à febre fuit liberatus. Addit, non ſudauit, quod non de ſudore ſolo intelligi debet, ſed de omni alia euacuatione, quaſi diceret, liberatus eſt a febre, tamen non habuit euacuationem aliquam, qua febris ſolueretur. Nominat autem fortaſſe ſudorem, quod hic ardentibus febribus ſit familiaris euacuatio. Sed quorſum hæc dicit Hippocrates? non enim videbatur referre, narrare, quæ non acciderunt, ſed quæ acciderunt Hermocrati. Certè, vt inſinuaret cauſam, qua non eſt ſoluta febris tutò, ſed habitura proximo

qua-

quaternario recidiuam. Nam quo tuta habeatur iudicatio, debet fieri cum signis concoctionis, & euacuatione idonea pro morbi ratione, quæ aliter fit, præter rationem fit, quare non est ei fidendum, vtpote bono quod præter rationem euenit. Cùm ergo Hermocrates neque concoctionis signa, neque sudorem, aut aliam euacuationem habuerit (nam inquit, non sudauit, & vrinæ similes dictis,) quiuis medicus solertiæ particeps, iudicationem habuisset suspectam, timuissetque recidiuam. Sed qui valde solers esset, mortem etiam timeret, ab eo morbo, qui videretur esse solutus. Perinde enim iudicaret, ac si non esset febris soluta. Cum verò nondum essent concoctionis signa, & antecessissent signa tantæ debilitatis, vt per impotentiam comate esset tentatus, timeri debuit, ne non posset durare virtus donec morbus coqueretur, maximè cùm signa contraria concoctioni apparere cœpissent, in vrina, non solùm cruditatis. Subleuatus autem adeò est, vt febre liber dormiret: dormiret scilicet sine sopore, & omnia intelligeret. Sed contingit hic dubitare, qui fieri possit (videtur enim id admirationem parere) vt qui re vera sunt propiores morti, videantur habere melius, & à febribus, & doloribus, & anxietate liberari. Triplex autem mihi nunc succurrit ratio. Quibusdam emoriente sensu per partes internas, & cessantibus concoctionibus remittuntur dolores & febres, vt incipiente gangræna in parte inflammata solet contingere: quibusdam naturalis facultas præ debilitate cessat excrementa mouere, ea verò quieta, quàm mota, quantumuis putrescant, minores dolores faciunt, quia minus occurrunt nouis partibus: & minores febres, quia minus fumi mittunt ad principes partes. Quibusdam etiam abscedunt excrementa à partibus principibus ad tempus, extremos conatus apponente facultate. Hoc mihi persuadeo factum in Hermocrate à die quatuordecimo vsque ad 17. quia dormiuit, & intelligebat omnia, quod liberati aliquantisper cerebri magis, quam corruptæ naturæ esse videbatur. Decimo septimo rediit & calefactus est homo, hoc est febre correptus. Et sequentibus diebus vsq; ad vigesimum fuit febris acuta, vrinæ nihil habuerunt boni, sed mutatæ in crudiores fuerunt.

Iam hinc tenues. Nihilominus vigesimâ rursum est iudicatus, & liberatus a febre, quæ febris sublatio, multò magis quàm prior in extinctionem caloris referenda fuit. Nam vrina fuit tenuis, & neque nunc sudauit. Itaque neque concoctionem neque euacuationem habuit, & præterea neque cibum neque potum appetebat, cum vtroque indigeret, & non deliraret. Quantum ergo periculi præse ferret non sitire illa indicant, quod mente constabat, & loqui non poterat lingua arida, ideſt non poterat loqui præ linguæ ariditate: supererat enim vt casus facultatis esset. Quam coniecturam confirmabat, quòd etiam dormiebat soporosus, cum ergo tam lethali causa esset, non soluta, sed extincta febris, circa vigesimam quartam rursum calefactus est, & aluus humectata, fluentibus multis tenuibus per debilitatem, cessante iam retentione, vt in moribundis (qualis postremò hoc quaternario Hermocrates fuit) fieri solet. Et sequentibus vsque ad fatalem diem, febris acuta, & lingua combusta Quare vigesima septima mortuus est: vltimo die mensis lunaris Quem proinde ego finem morborum acutorum esse existimo, tametsi Galen vigesimum, & Hippocrates. quatuordecimum aliquando statuat. Reliqua dicit Hippocrates velut epilogum faciens & in summa redigens, quæ maximè notari opportuit in tota hac historia. Hæc scilicet, surditatem huic semper a principio perseueraſſe, de qua primo prædictionum ita scriptum est. Surditas in acutis & turbulentis succedens, mala. Vrinæ fuerunt semper, aut crassæ & rubræ non subsidentes, aut tenues & decolores, & sublimes, suspensiones habentes: & gustare non poterat, neque cibum enim neque potum appetebat. Addit. π. ε. Δ κ. Ζ. θ. quas notas continere hæc πίθανον ἐξιόντων διαχωρημάτων. κ. Ζ. θάνατος ideſt probabile, exeuntibus deiectionibus, vigesimo septimo mortem accidiſſe. Constat ex morbi fine respondente literæ vltimæ, & numero respondente proximis, & ex communi explicatione literæ primæ, & ex modo moriendi, fluente iam aluo, & omnino dissipata vi, qui reliquis literis congruit. Quanquam Galeno magis placet pro. ε. dicere ἐνιεθέντων, ideſt suppressis, putaturq; die 27. suppressis deiectionibus quæ 24. cœperant, obiisse. id verò Hippocrates non narrauerat,

&

& his literis nihil noui solet narrationi addere, sed quæ dicta sunt literis notare. Accedit locus ex primo prædictionis, qui cum hoc adeò consonat, vt eadem omnino res narrari videatur, & literas in meam expósitionem trahit. Nam ita habet. Surditas, & vrinæ non subsidentes valde rubicundæ, innatantes, mentis emotionem, portendunt. His morbo regio corripi malum est. Mala etiam est, & ex morbo stoliditas. Hos voce priuari sed sentientes esse contingit, venterque arbitror his copiosè fluit, ut Hermippo accidit, vnde obijt. Ferè eadem videtur narrare accidisse illic Hermippo, quæ hic Hermocrati, vt mihi contigerit dubitare, an forte hic vocatus fuerit Hermocrates Hermippus, fueritque eiusdem vtrobique facta mentio. Tamen illic dicit ex fluxu obijsse, quare & hic censeo magis consentaneum intelligere ἐζόντων quam ἐπιχθέντων διαχρημάτων. Nam & si Galen. censet librum prædictionum non esse Hippocratis vtpote minus, quàm aphorismos, & librum prognostici, elaboratum, ego tametsi minus elaboratum, ac proinde minus dignum fide esse video, nõ proinde despero scriptum ab eo viro esse, quem video non tantum scripsisse, quæ firma iam & rara esse putaret, sed quædam solum, vt obseruationes, quædam vt assertiones. Huiusmodi sunt quæ hi libri Epidemion continent, nondum satis experimentis confirmata, sed cum quadam suspitione probabili. Huiusmodi etiam quæ in libro prædictionum scripsit, non quasi ita statuenda, sed quasi examinanda magis (scribebat verò fortasse sibi soli hæc & illa) quædam verò vt experimentis iam exploratissima, & rationibus confirmata satis, vt quæ in aphorismis & prognostico. Itaque mediocrem quendam modum doctrinæ mihi videtur tenuisse in libro prædictionum, eius quem in his de morbis popularibus, & in illis, aphorismorum, ac prognostici. Hic enim maxima ex parte agit tantum historicum, in aphorismis & prognosticis, certus iam rerũ, agit doctorem, in libro prædictionum de multis, velut inuestigans, dubitat. Quare is liber non habuerit alijs parem fidem, fuerit tamen fortasse in eiusdem Hippocratis scrinijs, & ab eodem scriptus.

Tertius ægrotus.

3 *Qui decumbebat in horto Dealcis, capitis grauitatem, & in dextro tempore dolorem habebat multo tempore. Ex occasione autem ignis corripuit, decubuit. Secunda, ex sinistra exiguum fluxit meri sanguinis, a ventre autem stercora bene exierunt: vrinæ tenues, variæ, suspensionem habentes minutatim, velut farinæ crassioris, genituræ similes. Tertia febris acuta, excretiones nigræ, tenues, spumosæ, subsidentia liuida deiectionibus, caro, præmebatur, difficulter surgebat, vrinis subsidentia liuida subuiscosa. Quarta, euomuit biliosa, flaua, exigua, paulo post æruginosa. Ex sinistra exiguum merum effluxit. Deiectiones similes, vrinæ similes, exudauit circa caput & clauiculam. Splen eleuatus est, femoris dolor, secundum rectitudinem, hypochondrij dextri contentio submollis. Nocte non dormiuit, delirauit aliquantulum. Quinta deiectiones plures, nigræ spumosæ, subsidentia nigra deiectionibus, noctem non dormiuit, delirauit. Sexta, deiectiones nigræ, pingues, viscidæ, fœtidæ, dormiuit, intelligebat omnia. Septima lingua sicca, siticulosa, non dormiuit, delirauit, vrinæ tenues non boni coloris. Octaua, deiectiones nigræ, exiguæ, consistentes dormiuit, intelligebat, siticulosus non valde. Nona riguit, febris acuta, sudauit, frigus, mente motus est, dextro oculo distortus est, lingua arida, siticulosus, insomnis. Decima, eadem. Vndecima, intelligebat semper omnia, sine febre, dormiuit vrinæ tenues circa iudicationem,*

duos

duos dies fuit sine febre, rediit quatuor decima, statim autem noctem non dormiuit, mente motus est, omnino delirauit. Decimaquinta, urina turbata, vt ex ijs quæ subsederunt fit, cum fuerint agitata. Febris acuta, omnino delirauit, non dormiuit. Genua & tibias cum dolore habebat, a ventre autem, glande apposita, nigra stercora exierunt. Decimasexta urinæ tenues, habebant autem quod in eis ferebatur nebulosum. Deliranit. Decimaseptima summo mane extrema frigida, contegebatur. Febris acuta. Sudauit per totum, lenatus est, intelligebat magis, non est a febre liberatus, siticulosus, vomuit biliosa flaua pauca. A ventre autem stercora exierunt. Paulo autem post, nigra, pauca, tenuia, urinæ tenues, non boni coloris. Decima octaua, non intelligebat. Soporosus. Decima nona eadem, urinæ tenues. Vigesima dormiuit, intelligebat omnia, sudauit sine febre. Non sitiuit. Urinæ autem tenues. Vigesima prima parum deliranit, parum sitiebat, hypochondrij dolor, & circa umbilicum palpitatio vsque in finem. Vigesima quarta urinis hypostasis, intelligebat omnia. Vigesimæ septima coxæ dextræ dolor. Urinæ tenues, & habebant subsidentiam. Alia autem habebant conuenientissima. Vigesima nona dextri oculi dolor, urinæ tenues. Quadragesima egessit pituitosa alba aliquanto plura, sudauit multum. Ex toto perfectè iudicatus est.

Morbvs hic acutus fuit, quique hominem intra finē acutorum interemisset, nisi forte eum contigisset esse robustissimum, quod cū esset, factum est, vt morbus, qui neque finiri potuerit, ob multam, variam, & concoctu difficilem

ficilem materiam inter suos fines, neque hominem interimere ob eius firmitudinem, decidens ex acuto, quadragesimum diem attigerit, qui iudicatorius est acutorum ex decidentia. Miretur itaque aliquis percurrens signa lethalia, quæ omnibus ferè diebus apparuerunt, significantia partim multam, partim variam & crassam, partim malignam materiam, partim etiam membrorum principum affectionem, non interijsse hominem. Cuius causa puto, hanc narrationem incepisse, ab ea dispositione, quæ febrē antecesit, quam vocare solemus neutram dispositionem, & monuisse hominem ex occasione cœpisse febricitare. Nimirum occasio vocatur causa procatartica, seu manifesta. Dicit ergo habuisse hunc capitis grauitatem, & in dextro tempore dolorem diu, & cum ita haberet, ex occasione, vt ex ira, aut longa mora in sole, aut vini potu, aut causa aliqua tali, cœpisse febricitare. Sed quid intererat hæc manere maximè cum non dicat quæ occasio fuerit? Certè capitis grauitas & temporis significabant plenum esse hominem, præcipuè secundum caput multis succis (dolere enim solet caput cum grauitatis sensu ex ea abundantia, præcipuè secundum tempora, ob notatu digna vasa quæ eo loco sunt, & multam carnem, & neruos, & ossium commissuras) ac proinde paratum esse in morbum, timeriq́ue debere capiti, ac præcipuè dextræ illius parti, qui vt in aphorismo dicitur, si quæ pars ante morbum doluit in eā morbus firmatur. Quia ergo paratus erat, quæcunque occasio accederet, potuit in febrem acutam incidere: eam verò, quòd ex occasione fieret, minus periculosam esse, quā foret alioqui, erat consentaneum: quia vt in commentario in prognosticum satis iam diximus, ac mōstrauimus, procatarticæ causæ præsagijs omnibus detrahunt, atque lethalia ex occasione facta, minus lethalia sunt, quàm aliter. Potuit ergo non mori ex morbo, qui toto ferè tpe morbi acuti, videbatur lethalis, q̄ homo esset robustus, & ex occasione cœperit ægrotare. Potuerit verò ea occasio facere morbum in homine, & si robusto, parato tamen. Robustū verò natura, paratum esse, & dispositione neutra teneri, nō mirum. Aut si quis miretur, legens quæ Hipp. dicit innumeris in locis, maximè in initio primi libri de dieta, desinet mirari. Ibi, n. monstrat fieri nō posse, quin homo paulatim

conge-

congerat morborum causas, & ex quibusdam interuallis ægrotet. Sed videamus sigillatim quæ huic homini acciderunt. Die prima ex occasione cœpit febricitare & igne correptus decubuit: secunda fluxit ex nare sinistra exiguum meri sanguinis. Quod quidem iam hinc significabat, sine robusta facultate, mortem. cum ea, difficile iudicium. Nam omni rõne vituperanda fuit euacuatio, & quia secunda die (dictum.n. erat antea Hippo. iudicationes ne statim appareant) & quia fluxit exiguum. Cum.n. id in omni euacuatione tentata vituperetur, in sanguinis stillis vituperatur maxime, primo prædictionum, neque immerito. Quod enim aliæ euacuationes tentatæ significant alijs in partibus, puta, morbum malignum & debilitatem, hoc, hæc in capite. Sed & quòd id exiguum fuit meri sanguinis. Merus.n. sanguis dicitur, qui sine sero & pituita (hs n. diluitur, vt aqua vinum) crassus & niger, is verò significabat malignam qualitatem. Ex omnibus.n. temperari amat sanguis. Sed & quòd ex nare sinistra, doluerat enim tempus dextrum, quare tentata iam sine rectitudine euacuatio debilitatem facultatis, & multis in partibus abundantem, maligni morbi causam, significabat. Illud vnum habuit bonum ea dies quòd stercora a ventre benè exierunt. Vrinæ enim satis malæ fuerunt, tenues enim & variæ, ideſt, non æque tenues, sed variæ per partes, aut etiam fortasse coloribus variegatæ, & minutatim habentes suspensionẽ, quæ quidem referebat farinas crassiores, & genituræ partes, & crudorum succorum, vi febris exustorum, redundãtiam significabat. Tertia die fuit febris acuta, excretiones ex aluo nigræ, tenues & spumosæ, referentes redundantiam bilis vitæ, & flatum perturbantem succos. Spumosæ enim deiectiones aliquando fiunt præ feruore, vt in ollis spuma, & tales comitatur colliquatio & pinguedo, funtq; simul spumosæ & pingues: aliquando fiunt redundantia flatus, quæ & ipsæ pessimæ sunt in acutis febribus, quia significant perturbari sanguinẽ flatu per totas venas & arterias, id quod capiti significat adesse, aut affuturũ esse malum. Huic vtraque causa spumosæ deiectionis affuit, nam erat ea die febris acuta, & non multo post delirauit. Vrinæ quia tenues erant, habebant subsidentiam, partẽ scilicet crassiorem quæ subsidebat. Eam dicit fuisse liuidam. Qui

colo-

color omnium deterrimus esse censetur, quia semper putatur esse extinctionis naturalis caloris soboles, adeò vt nunquam putetur bene ac salubriter exire posse. Quare mirum est, si liuida tam citò exierũt homini superuicturo, & morbo tam longo. Ac fortasse remisse nigra erant hæc, magis, quàm liuida, aut liuoris illa species, ex mixtione excrementorum aliorum colorum, nascebatur. Caro inquit præmebatur. Hoc quoque ex pituita erat, aut pituitoso sangui ne, qui ante febrem nondum putrescens, grauabat tantum, iam putrescens fecit carum. Difficulter surgebat, vt caro præssus, & vt pondus alienum toto corpore, ex multitudine excrementorum, lentiens. Vrinis erat subsidẽtia liuida, & subuiscosa, facta arbitror mixtione pituitæ & nigræ bilis, hac præstante remissam quandam nigritiem, illa lentorem. Quarta die euomuit biliosa flaua exigua, paulò post æruginosa, quas vomitiones in prognostico vituperat, vtpote meraciores, & magnum recessum à mediocri temperamento, quod natura partium amat, significantes. Ex sinistra nare exiguum merum sanguinis effluxit. Quod quidem & secundo sic factum fuerat cum mala significatione: sed nunc illud etiam mali accessit, quòd quarto die euenit. Id enim etiam per se vituperatur primo prædictionum in initio, vbi ita scriptum est. Stillatio è naribus his perniciosa, tum aliàs, tum si quarto cœperit die. Neque sane citra causam, quodcunque enim signum graue, die iudicatorio grauius est. Dies autem quartus est primus impetus, eorum qui mouentur per pares, & quod ad cœlestem causam attinet, primus eorum qui magnam vim habent. Primi enim quaternarij finis. Vrinæ & deiectiones fuerunt similes iis quæ in die tertio, sudauit, circa caput & clauiculam, quod sudoris genus potest duo significare, aut exolutionem innati calidi (in iis enim qui animo linquuntur fieri solet) aut redundantiam excrementorum in sublimibus partibus, quia vbi sudor ibi morbus, vt in aphorismo dicitur. Atqui nunc, hanc secundã sudoris eius causam, verisimile est fuisse, cum tam multa signa sint, vel ante morbum, multitudinis in capite. Splen eleuatus, & femoris dolor secundum rectitudinem, hoc est sinistri. Hunc solum absessum commendat Gale. inter ea quæ quarto die apparuerũt. Mihi verò & hic videtur malã significationem præstitisse, quia ab-

Icessus

ſceſſus in febribus in prima eruptione non ſoluentes mor bum, longitudinem morbi ſignificant, vt in aphoriſmo dicitur. Conſtat verò vt hic abſceſſus non ſoluerit, neq; ſubleuauerit morbum. Quare quia abſceſſus, ſignificauit longum fore morbum, vt euenit: quia verò ad lienem & ſiniſtrum femur in ſiniſtro etiam latere, ex quo etiam ſanguis deſtillauit, magnam redundantiam excrementorum ſignificabat. Sed & hypochondriũ dextrũ contentionem, mollem, hoc eſt, ſine duritie quæ præmendo digitis ſentiri poſſet, habuit. Quod quidẽ ſignificabat hepatis affectionem, quin & nocte fuit ſine ſomno, & delirauit aliquantulum, quod pertinebat ad caput, vſq; adeò in omnes partes principes redundabãt excremẽta, & turgere nõ nihil videbantur: atqui iam hinc fuit phrenitis. Neq; mirũ, quia ante febrẽ etiam doluerat caput. Sed videamus quæ attulit dies quinta. Deiectiones plures, nigræ, ſpumoſæ, & habẽtes ſubſidentiam nigrã: ferè quales proximis diebus, & ob ſimiles cauſas, quia & ſine ſomno fuit nocte, & delirauit. Sexta fuerunt deiectiones etiam nigræ & pingues, & viſcidæ, & fœtidæ. Nimirum ſignificantes ſuccum nigrum maligne putre ſcentem, cum colliquatione & mixtione aliqua crudioris pituitæ. Dormiuit & intelligebat omnia. Fortaſſe liberatũ ad tempus cerebrum eſt, inclinantibus ad inferna excremẽtis. Nam ſeptima, qua vrinæ apparuerunt tenues non boni coloris, hoc eſt minus tinctæ colore, quàm naturales ſolent & lingua ſicca, & ſitis maior, quæ recurſum in ſuperiora ſignificare poterant, rurſum non dormiuit, & delirauit. Octaua rurſum videtur bilis ſuperiora reliquiſſe, quia deiectiones fuerunt nigræ, & dormiuit, ac intelligebat, non valde ſiticuloſus. Quod autem deiectiones nigræ fuerint exiguæ & conſiſtentes, vſtio faciebat, & quod bilis vſta quæ deſcẽdit cum fæcibus, non erat tanta, vt ſoluere ac diluere fæces, ſed vt tingere ſolum poſſet. A nona die vſquè ad vndecimam peractum eſt iudicium quoddam, ſpecie ſane, morbo ſatis accommodatum, rigore enim & ſudore (quæ quidem iudicatio febribus ardentibus ſatis commoda eſſe ſolet, vt in aphoriſmo dicitur) difficile tamen fuit, & imperfectum. Difficile quidem malignitate ſymptomatum, imperfectum defectu euacuationum, quæ & ſi liberare interim potuerunt, non tamen, vt non rediret citò febris: Ni-

mirum

mirum ante concoctionem fuit iudicium, quod declarabãt vrinæ, quæ tenues erant circa iudicationem. Cùm itaq; iudicatio duas partes habeat, difficultatem & laborem qui fit ob secretionem, & euacuationem quæ secretioni succedit: illam habuit difficilem, puta rigorem, febrem acutam, frigus extremorum, maius delirium, oculi distortionẽ, ariditatem linguæ, sitim, peruigilium: hanc insufficiẽtem, puta sudorem, & insensilem euacuationem, & occultos in aliquas internas partes abscessus. Nam sine his, ob sudorem noni & decimi diei, non adeò conualuisset vndecimo, vt sine febre & delirio dormierit. Est hic notatu dignũ, quòd oculi etiam distortio, quæ conuulsiuum tantum signũ esse solet, fuit huic iudicatorium: humore qui secernebatur, vt exsudaretur, interim musculum oculi penetrãte. Duos dies fuit sine febre, redijt quatuordecimo, vno scilicet quaternario à die quo intermisit, atque die, per se primæ notæ inter decretorios: talibus vero diebus omnes insignes morborum mutationes, & bonæ & malæ, fieri consueuerunt. Redijt verò cum febre acuta phrenitis, delirauit enim rursum, & sine somno fuit. Neque sane solum ante hũc diem fuerant delirij interruptiones: sed neque reliquis diebus æquè semper delirauit. Quod fortasse dubitet aliquis quo pacto fieri possit, cùm hanc phrenitidem fuisse cõcedamus & phrenitidem perpetuum delirium esse, inter omnes medicos conueniat. Sed scias, vix vllam esse phrenitidem, per quam nulla interruptio delirij fiat, & ne tantillum ægrotus ad mentem redeat: nihilominus verè ac propriè delirium perpetuum appellari: quod non habet intermissiones certas, & ex statis periodis. Velut profecto hunc ægrotum febre continua laborasse nemo negauit (non enim intermittente, cum neque quotidiana, neque tertiana, neque quartana) tametsi duos dies sine febre fuit. Nimirum illa interruptio, non fuit ex propria morbi figura, vt in intermittentibus: sed ex casu contingentibus iudicationibus imperfectis; ita de perpetuo delirio phrenitidis sentiendum est. Vrina turbata decimiquinti diei, cruditatis succorum, & morbi capitis nota erat. Nam ita dicitur in aphorismo, Quibus vrinæ perturbatæ quales sunt tumentorum, ijs dolor capitis adest aut aderit. Eadem die tentauit natura abscessum ad inferiora, qui tamen non processit, & dolore

genuum

genuum & tibiarum iudicatus est. A ventre autē (inquit) glande appositā nigra stercora prodierunt. Sed quorsum nunc dicit glande appositā, cùm non cœperit narrare auxilia, quibus ad morbos vtebatur: sed quæ ægrotis euenerunt, & sponte facta sunt? Nunquid sola glande vsus est Hippocrates in toto hoc morbo? non sanè. Sed dicit appositā glande, vt insinuet fuisse aluum suppressam ea die, & indiguisse glande, aut etiam fortasse quòd commendet assiduam curam exonerandi ventrem, glandibus, aut clysteribus. Id enim nisi sponte aluus effluat, nunquam omittendum est, vtpote sine noxa vtile. Quamquam neque hoc ita accipiendum est, vt crebrò dinque, non expectantes naturales euacuationes, vtamur illis instrumētis. Assuescit enim natura illis, & impotentior in reliquum fit, & eiusdem opis indigua: sed tunc solū cùm natura cessat, aut cum occasionibus quibusdā ipsā iuuare opus est. Decima sexta, mutata est vrinarum species, factæque sunt tenues, & continentes, quiddam nubilosum & turbidum, cruditatis quidem signa non minoris: sed maioris etiam, quàm turbidæ. Decima septima, vtpote finis huius extremi quaternarij, & recidiuæ quæ à quatuordecima cepit, attulit iudicationem aliam difficilem, & imperfectam, aliqua ex parte similem ei quæ die nona incepit. Nam illa die habuit rigorem, febrem & sudorem, hac habuit febrem & sudorem, & pro rigore solùm frigus, quale fieri solet per febres pituitosiores, vt meritò putemus, talem fuisse partem succi, qui ea die motus est. Sed mirum in modum nos potest admonere hic ægrotus, ne leuiter & ex quacunque occasione de morbi exitu, aut constitutione, aut etiam figura propria, sententiam feramus, aut bene iam conceptam, mutemus. Sed tardiores inferendis sententijs, expectemus singulorum exitus. Quotus enim quisque non affirmasset nona die, atque hac etiā decima septima, illa quidem tertianam exquisitam, hac verò, quotidianam aut tertianam non exquisitam esse factā, abiisseque iam continuam febrem in intermittentem, aut factam duplicis febris complicationem? Quorū neutrum euenit; sed fuit vtraque iudicatio quædam, imperfecta, sanè etiam hæc. Nam etsi leuatus est, & intelligebat magis, tamen non est à febre liberatus, & fuit sticulosus plus etiam quàm ante, quod verisimile est feciisse bilem in ventriculum

lum irruentem. Nam vomuit biliosa flaua pauca, à ventre exierunt stercora in primis, hoc est ciborum fæces, & paulò post nigra pauca, tenuia, ex bile atra. Vrinæ fuerunt tenues non boni coloris, hoc est albæ & tenues, quæ maximè cruditatis sunt. Proinde iudicatio proxima imperfecta fuit & morbus quasi denuò inchoatus, & denuò auctus, vsque ad vigesimum, quo rursum iudicationem aliam imperfectam recepit, vsque adeo per singulos quaternarios videtur malum rediisse ad principium, habuisseque multa principia, atque reliqua etiam tempora. Nam decima octaua, iam non intelligebat soporosus, & decima nona eadem, & vigesima dormiuit, intelligebat omnia, sudauit, & fuit sine febre. Sed considera quam attentè omnia narret Hippocrates qui cùm dixerit eum fuisse decima octaua, ac nona soporosum, dicit vigesima dormisse: quasi sopor, non sit somnus: sed impotentia vigilandi, aut somnus cum addito, puta præternaturam. Exercitatus verò medicus facilè distinguet à sopore somnum, ille enim grauis, & ex quo difficilè excitantur, aut si non excitantur difficilè, tamen excitati malè redeunt ad sese, & vigilant. Quin potius non nisi magna vi contineri possunt vigiles, & somno terrentur, aut conuulsiuis motibus tentantur, aut pulsus concidunt, & refrigerantur extrema, & colorem viuidum faciei amittunt, aliquando febres augentur plurimùm, vt de his verè scriptum ab Hippocra. sit, somnum laborem facere: dormientibus verò sine sopore, nihil tale accidit: sed contraria omnia. Itaque hoc modo dormiuit die vigesima, qua & sine febre mansit, & non sitiuit. Sed cur non fuit hæc iudicatio satis fida, & sine recidiua? Nam quia sine febre fuit homo, ea videbatur esse perfecta, quia non sitijt, videbatur manere sine signis recidiuæ, sitim enim intus relictam dicet Hippocra. 6. huius operis, præcipuum signum esse reliquiarum praui humoris à quo timere debeamus recidiuam. His accedebat, vt fides tribueretur iudicationi, dies, qui optimè iudicatorius est. Itaest sanè, hæc omnia aderant: sed deerant signa concoctionis, sine quibus nulla iudicatio fida esse potest. Quod vt innueret Hippocra. addit, vrinæ autem tenues, & proxima die, puta decima nona, dixerat, vrinæ tenues. Proinde rediit mox malum, & nihilo mitius quam antea, & si vergere iam ad inferna magna ex parte

succi

succi cœperunt, quamquam portiones quædam exiguæ sursum sunt elatæ. Nimirum non tam est tota materia, aut vno genere euacuationis pulsa, aut in vnam partem, quàm per multas euacuationes, & in multas partes, pulsa, & dissipata. Vigesima prima rediit delirium, & sitis, & si vtrumque parum. Hypochondrij dolor, aut totius aut certè dextri, & palpitatio circa vmbilicum. Vigesima quarta, vt per omnes quaternarios consueuerat, mutationem in melius fecit, habens in vrina hypostasim (non quidem quantum suspicor, optimam & quæ concoctionis perfectæ esse dicitur: sed multam crassam & ex succis crudis) & intelligebat omnia. Vigesima septima, quæ alio quaternario distat à vigesima quarta, attulit aliam iudicationem, partim per abscessum ad coxam dextram, partim euacuatione vrinæ tenuis, multæ, & habentis multam subsidentiam. Sed considera, vt euenerint abscessus postremi huic secundum rectitudinem, & secundum rationem, respondeintque morbi principio. Nam vt quinta sectione libri secundi dixit Hippocrates, si caput doluerit descendit ad pectus, deinde ad hypochondria, postea ad coxam. Huic caput primùm, hypochondrium deinde doluit, & circa vmbilicum palpitauit, deinde coxa. Tempus quidem dextrum, & hypochondrium dextrum, ac dextra coxa. Palpitationem docet Galenus in commentario prognostici, non aliter ac pulsum in hypochondrijs, significare delirium, aut perturbationem. Vtrumque quidem erat in hoc ægroto, delirabat enim, & ægrotabat cum periculo, quod perturbationem facit. Si autem palpitatio erat hæc, & non pulsus, haud dubiè fiebat flatu aliquo fumoso quærente exitum, atqui fortasse illemet, illatus in caput, fecit dolorem dextri oculi, qui vigesima nona hominem vexauit, & eadem die finitus est, & reliqua omnia fuerunt à die vigesima septima conuenientissima. Scilicet fuit sine febre, sine delirio, sine sopore, aut peruigilio, sine siti magna, aut magno fastidio, & alijs huiusmodi. Sed neque hæc omnia satisfuerunt, vt homo integrè liberaretur, neque hæc iudicatio per-

secta fuit, quia adhuc vrinæ tenues. Sed reliquum tempus mitius ægrotans transegit vsque ad quadragesimum, qui est finis morborum acutorum ex decidentia. Et tunc habuit deiectiones copiosas & albas, atque sudorem: illis crassa, hoc tenuia, euacuata sunt. Et homo perpurgatus. Sed hic quoque ægrotus confirmat, quod ego antea dixi, finem morborum acutorum esse integrum lunæ mensem. Nam vsque ad vigesimum nonum, fuit huic morbo acuties.

Sectio secunda.

Quartus ægrotus.

1 *IN Thaso Philistes caput dolebat multo tempore, atque nonnunquam etiam subsoporosus decubuit. Ex potationibus verò febribus continuis factis, dolor exacerbatus est. Nocte incaluit primùm. Prima die vomuit biliosa exigua, flaua primùm, post hæc æruginosa plùs. A ventre stercora fluxerunt. Noctem difficulter tulit: secunda surditas. Febris acuta. Hypochondrium dextrum intentum est. Repebat in interna. Vrinæ tenues pellucidæ. Habebat appendiculum semini simile, parum insaniuit, circa medium diei. Tertiam difficulter tulit. Quarta conuulsiones, exacerbata sunt omnia. Quinta mane, obijt.*

PHILISTES paratus erat ad graues morbos capitis. Nam dolorem capitis multò tempore habebat, & aliquando subsoporosus decumbebat. Quæ duo redundantiam sanguinis crudioris significant, & vsus vini largiori potu incidit in febrem continuam, & dolor exacerbatus est. Atqui fortasse dolor & sopor, quæ multò ante febrem acciderunt, ex assiduo

assiduo vini potu nascebantur, quòd homo vinosus esset, aliquando verò potu aliquo solito largiori, etiam febricitauit. Fortasse illa ob alias causas acciderunt, & potus insolitus febrem fecit, & dolorem auxit. Vtcunque hoc habuerit, grauis febricitandi causa, parato homini, superuenit. Quo factum est, vt grauiter, acutè scilicet, & lethaliter, ægrotauerit. Et euenerunt sanè omnia, vt talis causa nata erat facere. Euomuit enim prima die biliosa, primùm flaua, deinde æruginosa, bile scilicet ad modum vsta. Noctem tulit difficulter crescente vstione. Secunda die surditas, bile cum vino irruente in caput. Febris eadem ratione acuta. Hypochondrium dextrum intentum est, & repebat in interna, quasi retractum in internas. & superiores partes, quæ sunt in thorace sub costis: quod etiam succorum in superna irruentium indicium erat. Nam cùm hepar sit venarum radix, & succorum fons, cum succi, vt plenis canalibus, per venas in superiora feruntur, turgent venæ, & distinctæ retrahi faciunt sursum hepar. Vrinæ erant tenues & pellucidæ, habentes appendiculum semini simile: colore & substantia propria significantes cruditatem, & raptum in caput: contento verò, vstionem crudi succi. Insaniuit parum circa medium diei, & tertiam diem tulit difficulter, crescente cum reliquis delirio. Meritò sanè. Nam vt in primo prædictionum scriptum est, qui in capitis doloribus æruginosos vomitus habent, vigilantq; cum surditate, citò & vehementer insaniunt: quarta die acciderunt conuulsiones, quas, si vomitus æruginosi solùm apparuissent, suspicaretur aliquis consensum cerebri cum ore ventriculi fuisse: verum cùm surditas etiam apparuerit & delirium, consentaneum magis est fuisse propriam passionem cerebri, & neruorum, maximè, cum vinum tantopere soleat neruos tentare, & vt in aphorismo. 5. quintæ particulæ dicitur, ebrij soleant conuulsi mori. Velut etiam hic, qui cum conuulsione mortuus est, quinta die mane. Meritò hoc quoque. Quia morbus hic est acutissimus exactè. quales qui quarto die finiuntur. Nam & in aphorismo citato proximo dicitur, eos qui conuulsione corripiuntur, quatuor diebus perire.

Quintus ægrotus.

2 *CHærionem qui decumbebat iuxta Demænetum, ex potu ignis corripuit: statim autem capitis grauitas dolorosa. Non dormiuit. Aluus turbata tenuibus, subbilioſis, tertia febris acuta, capitis tremor, maximò autem labij inferni, paulò ante, post rigor, conuulsiones, omnino delirauit. Noctem difficulter tulit. Quarta per quietem parum dormiuit, delirauit. Quinta laboriosè omnia exacerbata sunt. Delirium, difficulter tulit noctem, non dormiuit. Sexta per eadem. Septima superriguit, febris acuta, sudauit per totum, iudicatus est. Huic perpetuò ab aluo deiectiones bilioſæ, exiguæ, synceræ. Vrinæ tenues, boni coloris, appendiculum nebulosum habentes: circa octauam minxit melioris coloris vrinas, habentes hypostasim albam, exiguam. Resipiscebat, febre vacans, intermisit, nona rediit. Quatuor decima autem febris acuta, sudauit. Decima sexta vomuit bilioſa flaua, satis multa. Decima septima superriguit, febris acuta, sudauit, sine febre, iudicatus est. Vrinæ post recidiuam & iudicationem melioris coloris, subsidentiam habentes. Neque delirauit in recidiua. Decima octaua incalescebat, parum insuper sitiebat. Vrinæ tenues. Appendiculum nebulosum. Parum delirauit. Circa decimam nonam à febre liber; circa ceruicem habebat dolorem. Vrinis subsidentia. Perfectè iudicatus est vigesima.* ϖ. χ. ϖ. ου. κ. υ.

Hic quoque ex vino cœpit ægrotare, vt proximus ægrotus, ac proindè primis diebus habuit symptomata sœua, quæ vinum solet parere: verùm quia antea quàm in febrem incideret, non erat paratus ad grauem morbum capitis,

capitis, vt ille, non est mortuus breui, sed euadens hæc vini symptomata, per mitiorem & salutarem morbum, ad vigesimum vsque diem processit; quo vt legitimo fine multorum morborum acutorum, liberatus est. Sed quæ habuit ex vino? Ignem, & capitis grauitatem dolorosam. Non dormiuit. Vinum quibusdam affert soporem, quibusdam peruigilium. Quibus non tam bilem vrit quæ pungere, & siccare possit cerebrum, quam vaporum multitudine replet, somnum humiditate facit, quibus vero contra, facit peruigilium calore. Quod euenit puero illi, quem Galenus narrat, ex vini potu nunquam amplius dormiuisse. Sed & hic Cherion, ex vino non dormiuit, vsserat enim illi bilem, quod deiectiones etiam indicarunt. Nam aluus turbata est tenuibus subbiliosis. Tertia die febris etiam acuta fuit, & capitis tremor, maximè labij inferni, & paulo post, rigor, conuulsiones, & delirium. Hæc omnia vino erant imputanda, illud enim tremores & incontinentiam partium afferre solet, ob multam copiam vaporum replentium, & infirmantium neruos, rigores vero pungens partes sentientes, cùm illud, tum bilis, quam redit acriorem, & agiliorem: conuulsiones, pungens & occupans radices neruorum: delirium, perturbans mentis sedem. Hæc ergo omnia potuit his rationibus afferre Cherioni. Quamquam vbi dicit Hippocrates capitis tremor, suspicor id nomen dici de motibus conuulsiuis, quia addit, maximè autem labij inferni. Labium autem infernum conuulsiuè moueri crebro solet, tremere non nisi, rarò, inter loquendum. Sed si tremores illi conuulsiones fuerant capitis & labij, quas alias conuulsiones dicit, addens, conuulsiones? certe manuum, crurum, oculorum, palpebrarum, nasi, & aliarum partium. Hæc cùm habuisset die tertia, & noctem tulisset difficulter, auctis fortasse illis omnibus: quarta iam per quietem dormiuit parùm, hoc est quieuit, & dormiuit nonnihil, tametsi delirauit hac quoque die. Nimirum factus est, ob dictam causam, phreniticus. Quinta laboriosè sunt omnia exacerbata, maximè delirium. Noctem tulit difficulter, non dormiuit: atqui fortasse, quia non dormiuit. Duo enim

hæc video huic ægroto accidisse, quod diebus impa-
ribus habuit decerius, & quòd his ipsis tulit noctes diffi-
cilius. Illud arbitror factum, quia morbus erat ex bile
syncera tenui, talis autem per impares mouetur: hoc quia
parum dormiebat. Grauius autem est laborare vigilem cùm
dormire soleas, quam interdiu, quia id etiam difficultatis ac
cedit, quòd nõ dormias. Sexta eadem fuere, quanquam for
tasse mitiora. Septimâ iudicatus est, rigore, & nouo quo-
dam feruore, & sudore superueniente, quasi superueniente
febris tertianæ vnica accessione, sed aliud erat: nimirum
rigor, de quo in aphorismo scriptum est, superuenire fe-
bri ardenti, & eam soluere. Optimum verò est rigori iu-
dicatorio calorem & sudorem superuenire, quia sudor
perficit motum, qui per rigorem inchoatur. Nimirum
rigor fit excrementis à venis internis ad habitum corpo-
ris exeuntibus. Sudor ex habitu extra cutem. Dicit
huic perpetuò exisse deiectiones biliosas exiguas, synce-
ras, quales scilicet à principio inceperant, significantes
biliosam esse febrem. Vrinæ in hunc vsque diem fuerant
tenues boni coloris, tales videntur esse rufæ tenues, de qui-
bus in prognostico dicit Hippocrates crudam ægrota-
tionem significare. Nimirum sit tenuis cruditate: bonum
colorem contrahit bilis flauæ portione exigua, quæ co-
lorem sine crassitie tribuere possit. Sed fortasse hæc ne
rufa quidem erat, sed coloris minus boni. Nam quo pa-
cto quæ coloris essent optimi, factæ fuissent die octaua,
melioris? Quare videntur die septima fuisse tenues, co-
loris non mali, quæ cruditatem significant maiorem etiam
quàm rufa tenuis. Et habebant appendiculum nebulo-
sum, hoc est, obscurum & turbidum. Iam hinc cœperunt
vrinæ mutationem in concoctiores facere, vsque ad deci-
mum septimum. Nam octaua die fuerunt vrinæ melioris
coloris, habentes hypostasim albam exiguam, itaque co-
lore sunt factæ meliores & hypostasi, quia pro nebuloso
& turbido habere cœperunt sedimentum candidum, illud
tamen tenue & exiguum. De substantia, quandoquidem
nihil dicit, intelligere oportet fuisse quales prius, tenues
scilicet, & totum hunc diem respuit vacans febre, quæ
cum soluta esset die septima, octaua intermisit: tamen
mox redijt nona die, quia sine signis concoctionis, quæ iu-
dicationem

dicationem possent satis firmare, intermisserat. Atqui recidiua vsque ad decimumseptimum durauit, quanquam quatuordecimo cœpit imperfectè iudicari (est enim notatu dignissimum, vt omnes dies contemplabiles afferant insignes mutationes) nam ea die facta est febris acutior & sudauit, processit tamen febris, & decima sexta (fortasse incipiente iam motu decimæ septimæ) vomuit biliosa, flaua, satis multa. Decima septima superriguit, & febris acutior est facta, & sudauit, & iudicatus est, factusque sine febre. Quapropter notare oportet, per totum morbi decursum a principio, in quas partes inclinent euacuationes, nam tales debent spectari. Velut huic ægroto tertia die rigor accidit, septima, rigore febrem iudicauit: & rursum decima septima rigore iudicauit recidiuam. Atqui profectò non solum ad præsensionem iudicationis futuræ, refert notare, in quas partes excrementa inclinent, sed & ad curationem aliquando, quia illæmet euacuationes promouendæ sunt, si natura pigrius mouet. Quia ab octaua vsque ad decimamseptimam, vrinæ nullam, & aliorum accidentium exiguam mentionem fecerat. Addit, vrinæ post recidiuam & iudicationem, hoc est, postquàm facta iudicatione die septima cœpit recidiua die nona; semper fuerunt melioris coloris, & subsidentiam habentes: hoc est, tales semper perseuerauerunt, quales apparuerunt die octaua, neque delirauit homo in tota recidiua. Verùm quia vrinæ, nondum processerunt ad concoctas, neque hæc iudicatio carere potuit recidiua, sed die decima octaua visum est malum cœpisse denuo, nouo calore, & noua siti accedente, & vrinæ rursum crudiores: eædem enim quæ fuerant primis diebus, tenues cum appendiculo nubiloso. Non arbitror eadem materia facta crudiori, quæ coqui cœperat, sed portione alia denuò putrescente, & mota. In hac secunda recidiua parum delirauit. Circa decimam nonam factus est à febre liber. Supererat tamen quidam dolor circa ceruicem. Successit vrinis subsidentia, multa scilicet & crassa, qualis solet ijs qui per vrinam purgantur, & iudicatus est perfectè vigesima. Dolorem illum ceruicis suspicor fuisse signum decretorium. Nimirum iudicatoriam euacuationem antecedit semper secretio, & in secretione dolores partium multarum. Nam si

instat euacuatio aliqua, earum quæ per cutem aguntur, vt rigor, sudor, & insensilis euacuatio, exudantia excrementa de venis & arterijs in musculos, dolores, excitant, tensiuos, aut punctorios, vt sunt excrementa: si verò aliqua earum, quæ per internas vias vt ventres, veficam, & vterum: confluunt excrementa ex corporis habitu in venas, maiores inde in vias euacuationum, transmittenda, & cùm commeantibus excrementis, tùm, tumentibus venis, fiunt dolores partium. Quod in ijs quibus instant menstruæ euacuationes, sæpe licet obseruare. Itaque dolor hic cernicis ita fieret, duraretque donec copia in vrinarias vias colligeretur. Sed quo pacto cessare potuit febris ante iudicationem? Certè vt bis iam desierat febris, homine nondum à morbo liberato, qui, si ante recidiuam euacuatio sufficiens materiæ, anteuertisset, potuit à recidiua præseruari, & liberari à morbo, cuius iam ante soluta esset febris, vt certè fit sæpe. Sed superest exponamus has literas π. χ. π. ου. Κ. υ. primum. π'. significare. Πιθανόν. id est probabile, & vltimum υ ὑγίαν id est salutem, indicatum est antea. Indicatum etiam penultimam literam significare numerum, quod hic maximè respondet. κ. enim significat vigesimum. Indicatum etiam hac priorem, prioresve significare speciem euacuationis. Quod hic quoque satis quadrat. nam. Π ου. significare solet πλῆθος οὔρων hoc est multitudine vrinæ. Hunc verò ita iudicatum esse, iam diximus. Vnde rursum constat subsidentiam illam vrinæ vigesimi diei fuisse copiosam, & euacuatoriam, non indicatoriam solùm, vt exiguam illam quæ octaua die cœpit apparere. Voco indicatoriam, illam quæ ad agnoscendum materiæ concoctionem, & morbi tempus, consideratur: ad euacuationem autem nihil, aut omnino exiguum præstat: euacuatoriam verò, eam quæ copiosa est, adeò vt magna materiæ pars vrina expurgetur. X. in multis codicibus non est, vbi tamen est, nomini ægroti respondere videtur, quasi illis literis diceretur, probabile Cherionem multitudine vrinæ vigesimo sanatum.

Sextus

Sextus ægrotus.

3 *Eryanactis filiam virginem ignis corripuit, erat autem omnino sine siti, non gustabat quidquam, à ventre pauca exierunt. Vrinæ tenues, exiguæ, non boni coloris. Incipiente autem febre circa sedem dolebat. Sexta autem die febre libera, non sudauit, iudicata est. Quod autem circa sedem, parùm suppuratum est, & exiuit cum iudicatione: post iudicationem verò die septima riguit, parum quiddam incaluit, sudauit. Post iudicationem vero octaua die riguit non multum, postea vero extrema frigida semper. Circa decimam post sudorem eum qui fiebat delirauit, & rursum citò resipuit. Dicebant autem, eam hæc pati, quo gustasset racemum. Intermittens autem, duodecima rursum delirauit, venter turbatus est, bilios is, paucis, & meris, tenuibus, mordacibus. Crebro surgebat, à die autem qua delirauit posterius, mortua est die septima. Hæc autem incipiente morbo doluit fauces, & omnino ruborem habebat, & columella reuulsa, fluxiones multæ, exiguæ, acres: tussijt concocta. Nihil excreabat. Nullum cibum toto tempore accipere poterat, neque appetebat quidquam, sine siti. Neque bibit quidquam notatu dignum. Tacita, nihil loquebatur. Tristis, desperata statim erat. Erat autem natiuum quiddam tabidum.*

NARRATIO hæc duas partes habet, prima continet, quæ quibusdã diebus acciderunt, vsq; ad eam qua mulier mortua est, secunda quæ per totum morbum perseuerauerunt. Hæc duos morbos habuit, inflãmatiunculam quãdã in ano, quæ sexta die, cum suppuratione soluta est, vt nihil notatu dignum eius inflammationis, post eum diem relictũ sit: & destillationes quasdã acres, quæ a morbi principio fluxerunt

fluxerunt a capite, in columellam, fauces, ventrem, & pulmonem, & tandem intra vigesimum nonum diem, vt ego existimo (non enim est dierum supputatio facilis in hac narratione) in tabem finita est. Quod ad hanc secundam affectionem attinet, in ægro tantibus, quos tabe periisse, prima sectione primi libri narrauit, virgo hæc esse videtur. fere enim habuit, quæ ea tempestate in ægrotis apparuisse, narrauit. Sed per sequamur totam narrationem sigillatim. Eurynactis (inquit) filiam virginem ignis corripuit, erat autem omnino sine siti, neque gustabat quidquam. Hæc fuit grauissima pars mali illius, à siti & fame tam longè abfuisse, vt neq; potũ neq; vllũ oĩno cibũ, vel gustare, sustineret. Est enim hoc maximæ corruptionis, facultatis eius qua appetimus, inditium. Ea vero non potest tantopere deficere, nisi extincto calore naturali in ea parte, ad quam ea facultas pertinet. Hoc proinde vt grauissimum, & maximam mortis quæ successit causam, in principio narrationis ponit. Hippocrates & in calce repetit. A ventre exierunt pauca, & vrinæ etiam tenues, exiguæ, non boni coloris. Quæ omnia debilitatis concoctricis, & expultricis erant. Incipiente autem febre, circa sedem dolebat. Hunc dolorem ex inflammatione sedis fuisse, exitus declarauit, quia die sexta à febre est liberata, & iudicata sine sudore, & exijt cum ea iudicatione pus. Nimirum facto pure cessauit febris, quæ fiente pure, ardebat, vt solet. Sed quia non id solum malum erat mulieri, sed destillationes etiam acres e capite, cito post hanc iudicationem redijt febris. Nam septima die riguit, parum quiddam incaluit, & sudauit, & sudore rursum iudicata est. Et rursum octaua post iudicationem (post iudicationem scilicet proximam septimæ diei) riguit non multum. Nimirum est familiare admodum, destillationibus ex capite decurrẽtibus, sæpe & citra certam periodum rigere, & ardere, & sudare excrementis nunc tangentibus sentientes partes, nunc putrescentibus per partes nunc earum calore dissipatis. Sed ex hoc secũdo rigore nõ recaluit satis, nam extrema frigida semper fuerunt, quod debilitatis naturalis caloris erat. Circa decimã, post sudorem eum qui fiebat (nimirum sudabat decima) & post cæptum sudorem, delirauit, & rursum citò resipuit. His dictis interponit Hippocrates causam externã, quæ dicebãt hanc

mulie-

mulierem cœpisse ægrotare, incondito profecto ordine, in principio enim totius narrationis oportuit dici, aut certe in fine. Sed Hippocrates fortasse die morbi decima factus est certior eius occasionis, & scripsit rē totam, vt accepit. Fortasse vetustate codicum est conturbatus ordo. Vtcumque hoc habet, occasio erat satis noxia mulieri, & morbus recte occasioni respondit. Comedit enim vuæ racemum (magnū arbitror) mulier natura parata ad tabem, & fluxionibus de capite, tenuibus & acribus correpta est. Vuæ verò, fluxionibus maximè replere, cōsueuerūt. Dicta ægro randi occasione, redit ad narrationem, dicens, intermittens autem (diem scilicet vndecimā, delirandi intermissionem faciens) duodecima die rursum delirauit, Venter turbatus est biliosis, paucis, & meris tenuibus, mordacibus, & crebro surgebat, ex biliosis, scilicet destillationibus, quæ in intestina repebant. His ita procedentibus, die septima, a qua posterius delirauit, hoc est septima a duodecima (nam decima delirauit prius) mortua est. Die itaque decima, haud dubiè, tabida facta ex dictis destillationibus. Fuisse verò has, quas dixi legitimas singulorum causas ostendūt, quæ subdit in secunda orationis parte. Hæc (inquit) incipiente morbo doluit fauces, & omnino ruborem habebat, & columella reuulsa. Constat hæc fluxionis a capite esse, quod ipse etiam dicit apertè, addens, fluxiones multæ. Columella reuellitur aliquando multitudine fluxionis tumens, nōnunquam siccante fluxione velut salita, & corrugata. cum illa est causa, est tumida: cum hæc, flaua, aut rubra, siccata, & exasperata, atque facta exigua. Talem fuisse in hac constat, quia fluxiones fuerunt tenues & acres. Itaque fuerūt multæ, non quod copiosæ, sed quod affligentes continenter & in multas partes incumbentes. Nam in fauces, & collumellam (quod indicauit dictus rubor) & in asperam arteriam, quod fecit, vt extusiret concocta, & nihil excrearet, hoc est, vt crebro tussiens, raro extussiret, vt pertenuissimas destillationes fit: aliquando verò concreta & crassa quasi vstam pituitam (hæc enim nunc ob similitudinem cocta vocat) quia tamen præ intemperie, sicca & calida pectoris fiebant, referri debebant magis ad efficientem causam, quam ad materiam, cum non esset morbus pituitosus. Esse vero hanc legitimam expositionem, intelliges ex

his

his verbis primæ sectionis libri primi. Spuebant autem exigua densa cocta, modicum quiddam vix excreãtes. Sed & in ventrem superiorem decubuit maligna fluxio, tantã noxam illi inferens, vt ferè moni fecerit, ac substulerit cibi & potus appetentiam (nimirũ vt solet externa pars sthio menum pati, præ maligna fluxione, quam excipit) & in inferiorem, faciens crebram cupiditatem desidendi, cum bilhosis, paucis, meris tenuibus, & mordacibus deiectionibus Teneriam grauissimo aliquo morbo interius, nõ tam magno quam mali moris, & quasi subdolo, indicabat tanta taciturnitas, vt nihil loqueretur, & tristitia tam desperata, vt neque conquereretur, neque auxilium peteret, aut omnino velle videretur. Tale quiddam est hoc, quale quod in externis morbis videmus. Si quæ pars magna inflammatione corripitur, quæ, vt magnæ solent, in suppurationem mutatur, febres accidunt & dolores ingentes, & æger vigilans vociferatur, sin autem in gangrenam abit, febres exiguæ sunt, & dolores nulli, sed pars velut silens (liceat metaphora vti) moritur Non mirum ergo, si caloris naturalis tabe, mulier tam breui contabuit, & mortua est. Quo minus autem mireris, monet Hippocrates fuisse huic natiuũ quiddam tabidum. Itaque in illis erat hæc, de quibus Hippocrates dixerat citata sectione: Est autem quibus incepit primum his vrgebat natura in tabem: morie bantur autem celerius, quam solent hæc transigi. Mihi verò citæ consumptionis, causa alia maxima videtur accedere, illa integra ferè cibi & potus abstinentia. Nam cum vita hominis iuxta Hippocrat. septem dierum sit, qui potuerit non marcescere hæc virgo, decem & nouem.

Septimus ægrotus.

ANginosa quæ iuxta Aristionem. Hæc primum à lingua incepit. Obscura vox, lingua rubra, siccata. Prima die horrida, incaluit. Tertia rigor: febris acuta, tumor subruber, durus, ceruicis, & super pectus ab vtraque parte. Extrema frigida. Liuida. Spiritus sublimis. Potum

per

per nares reijciebat, bibere non poterat. Deiectiones & vrina restiterunt. Quarta omnia exacerbata sunt. Quinta mortua est. Angmosa.

Haec angina tenuit partes internas oris, & externas ceruicis, quia incepit à lingua, quæ rubra & resiccata erat, quasi erysipelatosa. Vnde vox facta est obscura, & fuit tumor durus, & subruber, inflammatio scilicet erysipelatodes, ceruicis & super pectus ab vtraque parte. Horrorem primi diei, & rigorem tertij, bilioſa fluxio, quæ in eam partem ferebatur, occurrens partibus sentientibus, fecit. Illa verò frigida & liuida extrema, & spiritus sublimis (hoc est, qui superioribus thoracis partibus trahitur) longè deterrima erant, significabantque, naturalis caloris, & facultatis extinctionem. Quòd potum per nares reijciebat, & bibere non poterat, angustiæ viæ, inflammatione compressæ, ascribi potest, aut resolutioni gulæ, vel fastidio extremo, quòd scilicet ob facultatis corruptionem deglutire mulier non posset, & cum ore quam maxime conaretur per nares reijceret. Atqui Galen. extremæ debilitati id vult ascribi, quia deterrima illa signa aderant, quæ dicta sunt. Ego verò vtramque causam adfuisse suspicor, & viæ incommoditatem, & facultatis debilitatem. Deiectiones & vrinæ restiterunt præ debilitate expultricis, in internis manentibus excrementis. Quarta, sunt exacerbata omnia. Quinta mortua est angmosa πνιγώδης. hoc est πνιγώδεσι διαχωρημάτων ἐπιχεόμενον. θάνατος hoc est, probabile deiectionibus supressis quinta mortuam: hæc enim significari his literis antea explicatū est Galeno Ob has censet, non fuisse tales literas scriptas ab Hippoc. sed ab alijs adiectas, quia nō probat mortuam esse hanc ob suppressas deiectiones, sed ob anginā, deiectiones verò esse suppressas ob debilitatē facultatis. Ego an ab Hippocra scriptæ, an ab alio adiectæ hæ literulæ sint, non possum dicere, tamen has literas nō esse malè hoc loco adiectas, affirmo. Nā angina per quā fauces & ceruix rubent, max me descendente rubore ad pectus, diuturnior est, & multi ex ea euadūt, vt in prognostico dicitur, neq; alia ratio moriēdi in tali est, quam recurrē tibus intrò excrementis. Nō ergo hæc mulier mortua esset

ex

ex hac angina, nisi facultas fuisset debilissima, quod frigus & liuor partium, & sublimis spiritus, indicabant, neque omnino fuisset mortua, nisi recurrissent intro excrementa: recurrerunt verò, quia suppressæ sunt deiectiones, & vrinæ itaque & ob hanc causam est quinta mortua, alioqui non moritura, aut non tam citò. Si enim valuisse per ventrem, & vesicam, atque vndique facile pellere, neque tantam naturalis caloris extinctionem passa fuisset, neque mortua. Cur enim ab angina externa? Quia verò non valuit, excrementa retenta sunt, quæ extinxerunt calorem, & debilitatem facultatum rectricum, & mortem attulerunt. Tam longe abest a vero loci huius sensu Galenus, vt miretur, qui potuerit hæc angina produci vsque ad quintũ, quin prius mulier mortua fuerit.

Octauus ægrotus.

5 A *Dolescentem illum qui decumbebat super foro mendaciorum, ignis corripuit, ex lassitudinibus, & laboribus, & cursibus insolitis. prima, aluus turbata, biliosis, tenuibus, multis. Vrinæ tenues subnigræ, non dormiuit siticulosus. Secunda omnia exacerbata sunt, deiectiones plures, intempestiuiores, non dormiuit, mens turbata. parum sudauit. Tertiam difficulter tulit: siticulosus, anxius: multa iactatio: perplexitas, delirauit. Extrema liuida & frigida. Hypochondrij intentio submollis vtrinque. Quarta non dormiuit, in ptius. Septima mortuus est. ætatem agebat circa vigesimum annum acutum* τ ξ ϛ θ.

ADOLESCENTEM fuisse duorum quidem causa fuit primum vt ex occasione tam acuto & calido morbo corriperetur, deinde, vt cum tam graui morbo, vsque ad diem septimum, durare posset. Proinde bis id monuit Hippocrates in principio, narrationem inde incipiens, adolescentem illum: in fine, dicens, ætatem agebat circa vigesimum annum.

annum. Quia ergo erat adolescēs, ac fortasse natura calidus, & nutritus calidis, etsi alioqui otiosus, potuit ex labore corripi tam calido morbo. Atqui quanquam reliqua omnia quæ naturæ est victus calidorum sunt, facerent ad faciem passionem, tamen, otiosum fuisse, non subleuauit periculum, immo auxit plurimum, nulla enim causa magis labores læsetunt, quam quod insoliti: quia insolita omnia fert male natura. Proinde hic male tulit, etsi adolescens, & alioqui fortis. Nimirum vt in aphorismo dicitur; soliti labores ferre, minus lædi solent, etsi sint debiles & senes, quam insoliti, robusti & iuuenes. Quoniam autem dicit, lassitudinibus, & laboribus, & cursibus significat vehementes & multiplices motus eum sustinuisse, atque inde defatigatum esse. Labores enim sunt motus nimij, longe productiores quam exercitationes: lassitudines vero affectiones quas labores pariunt. Ergo cursibus & alijs motibus laborauit, vsque ad magnas lassitudines. Nā exiguas, & velut incipientes lassitudines, exercitationes etiam faciunt, non solum labores, & ea est meta exercitationis, vbi lassari cœperit corpus, statim quiescere: vltra quam, si motus procedit, iam est labor. Bile, hic homo, vehementer agitata, & maligne putrescente, videtur, in hepate & liene contraxisse inflammationem tantam, vt septum etiam transuersum attigerit. Nam ambo hypochondria inflammata fuisse, declarauit, cum reliquis, intentio submollis hypochondrij vtraque ex parte: attigisse fortasse etiam septum transuersum, ex delirio suspicio est. Quāquam per malignas etiam hypochondriorum inflammationes, contingit delirare. Acutissimum & malignum affectum significauerunt euacuationes symptomaticæ, quæ, & tempore quia statim apparuerunt, & qualitate etiam, malæ erant. Puta biliosa tenuia multa ex aluo, & secunda die deiectiones plures. Quod dicit intempestiuiores, non quidem intelligendum prioribus. Nam tales deiectiones, quanto citius apparent, tanto intempestiuiores sunt, sed accipiendum cōparatiuum pro positiuo, quasi intempestiuæ. Sed & vrinæ a primo die tulerunt præse contraria concoctioni, & lethalia, tenues enim fuerunt & subnigræ. Præter exeuntia vero, reliqua etiam quæ sunt in genere signorum salutis aut mortis, statim cęperunt maligna apparere, & vrgere continenter

tur, quod acutiem & periculum significabat. Graue enim, die prima non dormisse, & fuisse siticulosum (intellege enim valde) grauius verò, secunda omnia exacerbata fuisse, sitim scilicet, & pernigilium, & mentem turbatam fuisse, & sudasse parum. Graue enim secunda die sudare, grauius autem quod parum. Exigui enim sudores in talibus, animi deliquia comitari solent: grauius adhuc quod diem etiam tertiam difficulter tulit, (hoc grauia omnia symptomata significant) siticulosus, anxius. Anxietatem vero indicabat, multa iactatio, & perplexitas, & quod delirauit. Quod quidem verbum maius aliquid significat, quam mentem turbatam esse. Quare intellige, die hac tertia creuisse delirium. Longe autem dictis omnibus grauius extrema liuida & frigida fuisse. Hic profecto nullus non putasset hominem die quarta, qui primi morborum impetus finis est, moriturū, præcipuè cū iam videret die quarto non magis quàm prioribus dormire, & ire in peius. Quid enim iam peius, excepta morte, poterat expectari? Atqui profecto ita esset factum, nisi hic beneficio ætatis, quæ fere viginti annorum erat, & robustæ facultatis, vsque ad septimam durasset, qua necessario mortuus est. Hoc vt significaret, cum dixisset septima mortuus est, addidit (vt antea etiam dixi) ætatem agebat circa vigesimum annum. Itaq; ætas effecit, vt tardius interiret, quàm morbi acutie. Ergo morbus acutior fuit, quàm pro exitu quam habuit. Hoc vt significaret, addidit, acutū. In quatuor autem literis his. ΠΞΖΘ solum dubitari potest, quid Ξ significet. Nam primam significare probabile, vltimā mortem, penultimā diē quæ hic septima fuit, ex dictis antea est apertum Ξ verò significare solere ξανθὴν ideſt flauam bilem, aut χολὴν ideſt nouum, seu rarum, aut ξυρὸν ideſt strigmentū, aut ξηρότητα ideſt siccitatem, ex sua, & antiquiorū sententia dicit Galen. Hunc verò magis consentaneum est, dici mortuum ex nouitate, hoc est quod repente, mutata multum consuetudine, ad labores magnos se transtulit, quam ex bile, aut siccitate, aut strigmētis. Nā quod nouitas causā externā & non affectionē significet, nihil refert. Non enim solum ex affectu, aut interna eius causa, aut magno aliquo symptomate dicūtur homines interire, sed & ex cā aliqua externa, cū eā cōtingit esse valde noxiā, velut Philistes ex potationibus.

NONVS

Nonus ægrotus.

6 *Mvlier quæ decumbebat iuxta Tisamenum. Huic voluuloſa difficulter concitabantur, vomitus multi, potum continere non poterat, dolores circa hypochondria, & in ijs quæ circa infernam ventriculi partem dolores, tormina continenter, non erat ſiticuloſa, incaleſcebat. Extrema frigida, vſque ad finem, faſtidioſa, ſine ſomno. Vrinæ tenues paucæ: excretiones crudæ, tenues, nõ erat remedio locus, mortua eſt.*

VOLVVLVS affectio eſt acutiſsima & grauiſsima, quæ ad inteſtina gracilia pertinet, vt colicus dolor ad craſſa, & in eiſdem habet eſſentiam, & cauſam. Eſt enim obſtructio aliquando ex induratis fæcibus, aliquando ex craſsis ſuccis, & crudo craſſoque flatu, nonnunquam etiam ex inflammatione. Hic morbus tantò periculoſior eſt colico, quantò inteſtina graciliora, & tenuiora & acrioris ſenſus, & propiora præcipuis partibus, hepati, lieni, fundo ventriculi, & ſepto tranſuerſo. Vnde contingit ea trahi ad compaſsionem. Hoc morbo occupatam fuiſſe mulierem hanc dicit, narrans primum ſigna pathognomonica, deinde etiã ſuperuenientia. Pathognomonica ſunt hæc, vomitus multi, & potum continere non poſſe, dolores, ac tormina continenter affligentia circa hypochondria, & infernam ventriculi partem, hoc eſt inter thoracem: & vmbilicum. Hæc enim per hunc morbum accidunt, & nihil videri deſcendere deorſum, ſed totum ventris motum videri ad os ſurſum præter naturam concitatum, vſque adeò vt nonnunquam fæces etiam ſoleant vomere, quod fortaſſe huic non contigit (ac fortaſſe etiam contigit, & ſi Hippocrates non expoſuerit vomitus ſpeciem) ob vim & acutiem morbi, anticipante muliere mori. Illa verò ſunt ſuperuenientia (quæ quia lethali adeò morbo ſuperuenerunt, fuerunt & lethalia) non fuiſſe ſiticuloſam cũ incaleſceret, hoc eſt, febricitaſſe, & nõ ſecũ

Volvuli ſigna pathognomica

dum rationem febris sitijsse. Quodquidem pessimum erat: nam delirij, aut corruptionis magnæ facultatum in ventriculo. Atqui fastidisse simul cibos, ad iplummet 'genus pertinebat, & corruptionem magis facultatis, aut malignos succos indicabat. Extrema frigida vsque ad finem, hoc est, ex quo non recaluerit, magnitudinem internæ inflammationis significabat, vnde & ex febre, & ex tanta totius mali acutie, manifestum, eam eius voluuli causam inflammationem fuisse, eamque magnam & malignam, quæ non minus peruigilium, quam alia dicta, erat nata facere. In calce narrationis, speciei exeuntium mentionem facit. Quæ quidem species, in genere signorum quæ Galen. vocat assidentia, est, quia quocunque tempore morbi poterant accidere, & non accidere. Meminit verò Hippocra. vrinæ in morbo, qui non erat venarum, ob communem rationem quam Galen. attigit, quo scilicet constet, an venas attigerit affectio, sed & ob peculiarem etiam, quam ego addo: quia scilicet, cùm soleat hepar ad compassionem cum intestinis trahi, & inde maxima huius morbi periculi pars sit, refert quamplurimum scire, quantam læsionem hepar acceperit, quod ex nulla re melius, quàm ex vrina intelligi potest: præcipuè, si secundum gibbam partem patiatur hepar, vt si secundum cauam, ex deiectionibus. Vrinæ ergo tenues & paucæ, cruditatis, & mali hepatis, esse poterant. Sed quia tenues, præcipuè verò si etiam paucæ sint, fieri solent raptu humorum in aliam partem, vt cùm in phreniticis apparent: mihi significassent potiùs inflammationis magnitudinem rapientis ad se omnia more cucurbitæ. Mirum verò quòd voluulo tanto laborans, deiectiones habuerit. Nam vt diximus, nihil omnino solent per sedem emittere. Sed neque hic fuit pars quæpiam excrementorum, expultricis facultatis vi præcipuè pulsa, sed tenue quiddam & crudum, vt quidam ichor, calore hepatis & mesenterij liquescens. Tantus erat morbus, ex quo tam citò mortua est, vt nullus fuerit remedio locus. Quare verisimile est, & si id tacuerit Hippocrates, mortuam fuisse secunda die, aut paulò post. Nam de ijs, quibus ob morbi breuitatem subuenire non possumus, dicit ipsemet Hippocrates in initio prognostici; Quidam enim diem viuentes vnam, aut paulò plus, moriuntur, antequàm medicus

arte

arte repugnet. Eiusmodi fuit hæc, & Hippocrates tacuit diem mortis, vt hinc multo magis intelligeres citissimè mortuam esse, vt vix dies interfuerit, quasi diceret, statim mortua est.

Decimus ægrotus.

7 *Mvlierem quandam, earum, quæ aput Pantimedem, ex abortu recentis fœtus ignis corripuit, lingua sicca, siticulosa, fastidiosa, insomnis. Aluus turbata, tenuibus, multis, crudis. Secunda superriguit, febris acuta, ab aluo multa. Non dormiuit. Tertia maiores dolores. Quarta delirauit. Septima mortua est: aluus per totum humida, deiectionibus, multis, tenuibus, crudis. Vrinæ paucæ tenues. Febris ardens.*

Febres acutæ in recens enixis, & ijs, quæ fœtus corrupe runt, valde periculosæ sunt. Non enim fiunt ijs, quæ rite purgantur, sed quibus supprimuntur euacuationes. Id verò fit locis vteri, a quibus euulsæ sunt secundinæ, ob ruptu ras inflammatis, & proinde obstructis, atque materia, alioqui maligna, multum redundante, & inculcata, neque potente exire. Atqui, & si possit aliter, citra inflammationes inquàm, fieri, tamen acuta febris in enixa rarò aliter fiat, & ita semper fieri, putare oportet, quia huc curationis ra tionem dirigens, nunquam errabis. Neque profectò minus periculi est, in abortum facientibus, quàm in enixis, sed, vt Hippocrates lib. de morbis dicit, multò plus, quia quod naturaliter in his fit, in illis fit præter naturam. Quod verò violentum, periculosius, quàm quod naturale. Sed, vt in materia dicatur apertius, constat magis dilacerari acetabula vteri, a quibus vi fœtus euellitur, quàm a quibus naturaliter excidit: vt, si pomum nondum maturum, arbore decerpas, quàm si sponte cadat. Minus enim lacerum, & sano propius manet, id vnde naturaliter, velut separatur. Si ergo in abortiente magis vlcerantur vteri, facilius etiam inflammabuntur, ac reliqua mala fient, vsque adeò,

vt de ijs quæ corruperunt dicat loco citato Hippocrates. In huiusmodi enim periculum est, ne vteri exulcerentur, & inflammentur. Hoc autem est periculosum. Non parum autem refert, quo mense conceptionis abortus fiat. Nam quæ corrumpunt fœtum nondum menstruum, aut non antiquiorem, quæ scilicet primò prægnationis mense abortiunt, exiguum, aut vix vllum periculum habent, quia acetabula adhuc sunt mucosa, vt dissipari, nullis manentibus vlceribus, possint: sanguinis verò expurgatio non maior desideratur, quacunque earum, quæ singulis mensibus contingunt, vtpote cum nulla antea talium euacuationum intermissio facta sit. Quæ aliquantò tardius, vt secũdo aut tertio mense abortiunt, cum periculo id faciunt, solidioribus iam aliquanto acetabulis, & suppressionibus menstruorum prægressis, non tamen cũ tanto, quanto quæ medijs, aut postremis mensibus: quarum quæ medijs mensib. ob firmitudinem acetabulorum, periclitantur plùs, quam aliæ omnes; ob multitudinem autem excrementorũ, plus quam quæ primis, minùs quàm quæ vltimis, quæ vltimis, multitudine excrementorum plùs omnibus, firmitudine acetabulorum non quantum quæ medijs, vt omnibus collatis, in medijs & vltimis mensibus non admodum impar sit periculum, in primis autem manifestè, minus quam in alijs. Itaque huic mulieri non admodum erat futurus periculosus abortus, vt qui recentis fœtus, nisi magnus apparatus in corpore fuisset. Contigit aũt fuisse tantum, vt ex febre ardente, bilioſa, acutissima, facta phrenitide quarta die, mortua fuerit septima. Acutiem autem maximam satis indicauit, q̃ prima statim die fuit lingua ficca, & mulier siticulosa, & insomnis, Bilis redundantiam & malignã qualitatem, indicabant hæc ipsa, & fastidium, & aluus turbata, tenuibus, multis, crudis. Bilioſorum. n. est, valde sitire, & cibos non posse capere. Deiectiones verò tenues, & crudas vocat ex tenui bile, quæ prima die, non, nisi ob redundantiam aut malignam qualitatem, excerneretur. Secunda die eadem fuerunt. Nam non dormiuit, & ex aluo fluxerunt multa, & insuper riguit: id quod in ijs quæ ex abortu, aut partu laborant, sæpe euenit, ob sensus vteri acrimoniam. Tertia die fuerunt eadem, & insuper maiores dolores, vterini arbitror. Quarta eadẽ, & ĩsup delirauit, facta

iam

iam inde phrenitica, quia, arbitror, proximæ diei dolores facti fuerant malignis succis occurrentibus ad vterum, & non potentibus erumpere, cùm ergo exire prohiberentur, inde impetum fecerunt in sublimem partem, & tenuerunt caput: cætera transacta sint, vt par est in postrema parte lethalis morbi, vsque ad septimam, qua mortua est, quam indicauerat maligna permutatio quartæ. Dicit deinde per recapitulationem. Aluus per totum humida, deiectionibus multis tenuibus crudis, vrinę paucę tenues. Fortasse repetit hoc, quod de deiectionibus dicitur, significans id fuisse a principio signum omnium grauissimum. Vrinæ verò fuerint tenues, quòd crudæ; paucæ verò, ob deiectionum tenuium multitudinem, & ob febrem vrentem. Talem enim fuisse testatur Hippocrates ipse dicens, febris ardens. Si modo verba hæc vltima Hippocratis sunt ac non potius, vt Gal. putat, adscriptitia.

Vndecimus ægrotus.

8 *Alteram ex abortu circa quintum mensem, Oeceta vxorem, ignis corripuit. Initio comatosa, & rursum insomnis, venũ dolor, capitis grauitas. Secunda aluus turbata, paucis, tenuibus, meris primùm. Tertia plura & deteriora, nocte nihil dormiuit. Quarta delirauit. Timores, tristitiæ, dexter oculus distortus est, sudauit circa caput exiguum & frigidum, extrema frigida. Quinta omnia exacerbata sunt. Multum delirauit, & rursum celeriter ad mentem rediit. Siticulosa, insomnis. Aluus multis meris vsque ad finem. Vrinæ paucæ, tenues, subnigræ. Extrema frigida, subluuida. Sexta eadem. Septima mortua est. Phrenitis.*

Periculosior abortus est, quinto mense quàm primis tribus, quanquam huic, & proximæ mulieri, par malum & periculum videtur superuenisse, cum ambæ septima die mortuæ, & ambæ quarta die phreniticæ factæ sint.

Id quod factum fuerit, quòd prior illa tantò maiorem ad acutum morbum apparatum habuerit, quantò minus periculosam ægrotandi causam. Atqui profectò ita fuisse, vtriusque morbi symptomata indicant. Semper enim fiunt tales morbi, quales antecesserunt apparatus. Illa vero habuit biliosissimum morbum, vt omnia symptomata indicarunt, hæc verò ex varijs succis. Nam quædam symptomata pituitam, quædam bilem, quædam etiam nigram bilem, indicarunt, atque adeò quædam sanguinis redundantiam. Illa ergo biliosior erat, hæc succorum habebat quādam commixtionem. Coma enim pituitam indicabat, peruigilium, & aluus turbata tenuibus & meris, bilem: dolor renum & capitis grauitas, redundantiam sanguinis, & toto corpore, & circa vterum præcipuè, cum non rite expurgaretur: timores verò & tristitiæ, melancholiam. Itaque prima die fuit comatosa, & rursum insomnis eadem die. Scilicet prima diei parte dormiebat inexcitabiliter, altera vigilabat, vt nunquam amplius dormitura. Quod quidem in semitertianis, aut quæ illarum naturam referunt, vsu venit. Hæc verò febris causam habuit causæ hemitritæi non valde dissimilem, ex pituita enim & bile maximè. Eadem die renum dolor, & capitis grauitas. Secunda aluus turbata paucis tenuibus meris, exeunte bile, vtpote tenuiori, ante alios succos: tertia exierunt plura & deteriora, putidiora, scilicet, & variegata, ex varijs iam excrementis. Nocte eius diei nihil dormiuit, antecedente scilicet vt solet peruigilio, delirium. Nam quarta delirasuit, occupantibus putridis succis cerebrum. Fuit vero species delirij in timore & tristitia, vt ijs qui ex atro succo delirant. Fuit vero eadem die dexter oculus distortus, quod signum non fuit huic iudicatorium, vt ei qui decumbebat in horto Dealcis, qui huius libri fuit tertius ægrotus, sed lethale, iuxta illud quod in aphorismo dicitur. In febre non intermittente, si labium, aut palpebra, aut supercilium, aut oculus, aut nasus, distorqueatur. Nimirum hoc erat signum conuulsiuum, quod quidem cum delirio coniunctum, & febri ardenti superueniens, grauiter affici cerebrum indicauit. Reliqua etiam omnia quæ ea die accidisse narrat, lethalia esse, ex prognostico didicimus, vt sudasse circa caput exiguum & frigidum, & extrema frigi

da.

da. Quæ omnia quinta exacerbata sunt, & multum delirauit. Quod dicit celeriter ad mentem redijsse, non significat phrenitidis solutionem, sed quod in plærisque phreniticis obseruamus, vt cum valde commoti mente sunt, repente quædam prudenter loquantur. Siticulosa etiam fuit, & insomnis. Quamquam hæc duo non erant tam grauia, quam reliqua. Non enim erant præter rationem febris, quin potius fortasse, siticulosa fiebat, cum ad mẽtem redibat. Aluus inquit turbata multis meris vsque ad finẽ, id vero non potuit, cum vrinis tenuibus & subnigris, morbum soluere: euacuationes enim sine signis concoctionis, ne dum cum concoctioni contrarijs, symptomaticæ sunt. Extrema etiam, hac die, non frigida solùm, sed liuida etiã, fuisse dicit, quod vt in prognostico dicitur, magis pestiferum est quàm si nigrescant, quamquam hoc quoque, morientibus iam partibus, fieri soleat. Sexta eadem fuisse, & septima mortuam, dicit. Merito quidem, quia acutissime processerat morbus, & die quarta facta fuerat insignis mutatio in deterius. In calce dictionis scripsit, phrenitis, Quã quam in quibusdam codicibus reperi φρενιτικὰ ideſt, phrenitica, ego sequor eam lectionẽm quam, ex eius commentarijs intelligo, sequutum fuisse Galenum: illa enim fuerit antiqua & certa. Galenus dicit scriptum fuisse φρενῖτις quam vocem, vt nuper dixi, non putat scriptam ab Hippocrate sed ab alio adiectam. Ego nihil possum de ea re affirmare. Sed si Hippocrates voces has solutas, in fine narrationum adiecit, cur hanc potius phrenitidem, & proximam, febrem ardentem vocauerit, cùm vtraque fuerit febris ardens, & vtraque in phrenitidem abierit, non habeo quod dicam aliud quam vtramque fuisse vtrumque proinde licuisse illi, vtramuis ægrotationem, alterutrum appellare.

Duodecimus ægrotus.

9 *Mvlierem quæ decumbebat in foro mendaciorum, enixam primum dolorosè masculum, ignis corripuit. Mox in principio siticulosa, fastidiosa, dolebat cor,*

lingua arida: aluus turbata: tenuibus paucis, non dormiuit. Secunda parum riguit, febris acuta : parum circa caput sudauit frigidum. Tertia laborioſe ab aluo cruda multa tenuia fluxerunt. Quarta ſuperriguit. Omnia exacerbata ſunt. Inſomnis. Quinta laborioſe : Sexta eadem. Ab aluo fluxerunt humida multa. Septima ſuperriguit, febris acuta, ſitis multa, iactatio, circa veſperam ſudauit per totum frigidum. Refrigeratio extremorum, & recaleſcebat rurſum, & rurſum ad noctem ſuperriguit. Extrema non recaleſcebant, non dormiuit, parum quiddam delirauit, & rurſum cito reſipuit. Octaua circa medium diei recaluit, ſiticuloſa, comatoſa, faſtidioſa, vomuit bilioſa, pauca flaua. Noctē difficulter tulit, non dormiuit, minxit multū, confertim inſcia. Nona remiſerunt oīa, comatoſa. Ad veſperā parū ſuperriguit. Vomuit amara, bilioſa. Decima rigor, febris exacerbationē habuit, non dormiuit quidquam. Mane minxit multum, ſubſidentiam non habens. Extrema recalfacta ſunt. Vndecima vomuit virulenta bilioſa, riguit non multò poſt, & rurſum extrema frigida. Ad veſperam rigor, ſudor, vomuit multa, noctem laborioſe. Duodecima vomuit multa, nigra, fœtida, ſingultus multus, ſitis laborioſa. Decima tertia nigra, fœtida, multa vomuit: rigor. Circa medium autem diei, voce priuata eſt. Quatuordecima ſanguis de naribus. Mortua eſt. Huic per totum aluus humida, horrida, ætas circa decimum ſeptimum annum, cauſus.

Haud dubiè febris hæc incepit cum maiori acutie, quàm priores duæ, aut non cum minori. Nam prima ſtatim die habuit omnia, quæ mulier quæ habitabat apud Pantimedem, & inſuper dolorem cordis, hoc eſt oris ventriculi, & reliqua omnia acutiſsimè proceſſerunt, vt miraculo ſimile fuerit, ſeptimum diem muli-

rem

rem hanc effugisse: durauit tamen vsque ad secundum septimum, fortasse quia erat ætatis tam florentis: qua causa verisimile est Hippocrat. in calce narrationis, vt huic admirationi occurreret, dixisse, ætas circa decimum septimum annum. Nam in historia adolescentis illius, qui decumbebat in eo ipso foro mendaciorum, quo hæc mulier, perinde fecit Hippocrates. Est consideratione dignum, in ijs quæ ex partu laborare cœperunt, nunquam non dicere Hippocratem, marem an fœminam pepererint. Nam hanc dicit marem, & vxores Sieni & Dromeadæ, quæ etiam ex partu mortuæ sunt, dixerat filias peperisse. Qua in re apertè insinuat, non parum facere id ad partus difficultatem, & periculum. Longè enim difficilior est affectio gerentium vtero fœminas, & periculosior partus. Nam & ob deteriorem apparatum, & maiorem excrementorum redundantiam, fœminæ concipiuntur, & maiori expurgatione indigent filias enixæ. Nam sexaginta sex diebus expurgari solent, enixæ filios solis triginta. Suppressio ergo in illis est maior. Atqui profectò si memoria velimus repetere omnes Hipp. historias, plures enixarum filias mortuas fuisse, reperiemus. Ergo peperisse filias periculum auget, sed peperisse filios, & nihilominus mortuas fuisse, auget admirationem. Quamquam filios peperisse, & æque grauibus teneri morbis, periculosius est, quia minùs naturale. Multos rigores citra vllum ordinem habuit per totum morbum hæc: quod familiare esse omnibus enixis, aut quæ fœtus corrùperunt, ex illis ipsis historijs, quarum nunc memini, & alijs eiusmodi, licet intelligere. Quin etiam omnibus suppressione menstruorum laborantibus, tam familiares esse rigores putauit Hippocra. vt in aphorismo. 61. quintæ particulę dixerit. Si mulieri purgationes non prodeunt, neque horrore, neque febre accedente, verùm cibi fastidia ipsi accidant, hanc in ventre habere existimato. Quasi scilicet suppressionem patientibus sine conceptu, rigores accidere soleant, multi autem sine febribus, aut per febres. Neque sanè id citra rationem. Maligna enim qualitas excrementorum, & acer sensus vteri, possunt id facere. Quibus accedit consensio ioris vêtriculi. Quod in hac muliere

pecu-

peculiare etiam fuit. Nam plus quam in proximis, & plùs quàm in alijs multis soleat, laborauit os ventriculi, quæ pars cùm mordetur, omnium maximè, rigores solet facere, vt ipse Hippoc. lib. 6. huius operis dicet. Laborasse verò in hac tantoperè os ventriculi, indicauit prima die, præter sitim & fastidium & linguæ ariditatem, cardialgia, seu dolor oris ventriculi, præcipuè. Iam enim inde in eam partem ferri excrementa constabat, sed & ex processu morbi nauseæ, & vomitionum. Primum enim tantum bilioſa, deindè virulenta bilioſa, postremò etiam vomuit nigra fœtida. Hic enim decursus indicabat materiam morbi semper ire ad deteriorem putrescentiam, ventriculum verò continenter p ati, quæ eadem causa fuit, vt postremò etiam singultus magnus superuenerit, signum adeò lethale, cum extenuatis iam, aut ardente febre malignaque afflictis, superuenit, vt nunquam me ex hoc signo deceptum meminerim, tametsi ex eo multos morituros esse prædixerim. Huius etiam particulæ passio, & materiæ mala qualitas in causa fuerint, vt sudor paucus frigidus circa caput, & aliæ extremorum refrigerationes, quæ iam iam morituris solent accidere, vsque adeò anticipauerint, vt vel a secunda die inceperint. Nimirum huiusmodi non fiebant primis diebus, ob extremam naturalis caloris extinctionem, vt solent, sed per deliquia animi, similia ijs quæ affere solet cardialgia, etiam in non morituris, ac nonnunquã in nondum decumbentibus. Licet autem, inter cætera, in hac narratione vires dierum decretoriorum obseruare. Per singulos enim quaternarios videtur semper morbus denuò inualuisse, facta semper accessione deteriorum signorum. Nam quarta, dicit, omnia exacerbata sunt. Die septima fuit extrema illa frigiditas sudoris & totius corporis, quæ plus quàm viginti horas durauit. Nona cœpit vomitus pernitiosus, virulentus, & bilioſus, & inde fœtidus, & niger. Decima quarta mortua est. Non sanè penuria euacuationum. Sed, quòd nullæ fuerint morbo congruentes, neque concoctionis materiæ signa fuerint vlla. Nam huic fuit per totum morbum aluus humida, & vomitus non paucus, sudores quidam, & postremo sanguis denaribus Sed hic morbus expurgationem ex vtero desiderabat, ihæ aliæ euacuationes nihil aliud indicabant, quam

multam

multam & malam materiam a natura coerceri non posse, sed inuictam erratico modo, hac & illac effluere.

Sectio tertia.

Status pestilens.

Annus austrinus, pluuiosus, sine ventis per totum. Cùm in prioribus ad annum temporibus fierent siccitates, circa arcturum cũ austro pluuiæ multæ. Autumnus vmbrosus, nubilosus, aquarum multitudines, hyems austrina, humida mollis, post solis conuersiones. Multò post, prope æquinoctium ferè hyemes, & iam circa æquinoctium borealia, & niues non multo tempore. Ver rursum austrinum, sine ventis aquæ multæ semper vsque ad Canẽ, æstas serena calida, æstas magna, etesiæ paruæ, sparsim spirarunt. Rursum verò circa arcturum in borealibus aquæ multæ.

Describit statum quendam pestilentem: habet vero narratio duas partes, prima narratur aeris intemperies, quæ pestilentem statum fecit, secunda narrantur morbi populares, qui ex ea intemperiè nascuntur. Fuit vero annus integer qui insignem habuit intemperiem. ab ortu arcturi incipiens, vsque ad alium eiusdem syderis ortũ. Totus hic annus fuit austrinus, pluuiosus, sine ventis Nãetsi partes quædam exiguæ eius anni fuerunt flatuosæ, & quædam etiam sine pluuijs, tamen exiguæ partes non prohibent totum annum talem appellare. Toti enim tribuitur quod secundum omnes ferè partes conuenit. Proinde primis verbis summatim totius anni temperiem complectens, dicit status pestilens, annus austrinus, pluuiosus, sine

ventis

ventis per totum. Deinde percurrit singulas anni partes. Sed quo pacto fuit annus australinus, si sine ventis? Certè auster est ventus quidam placidus, & qui sæpe flat leuiter, ut non videatur rapidè moueri aer: dicimus autem non esse ventos, cum non flant vehementius. Itaque quod dicit est, toto anno flasse placidè austrum, & pluuias multas fuisse, & raros, aut nullos ventos fortiores. Singulas anni partes percurrere incipit, dicens, cum in prioribus ad annum temporibus fierent siccitates, idest, cum in temporibus superioribus, & proximis, anno ei de quo dicimus, æstate scilicet superioris anni, fuissent siccitates magnæ, circa arcturum, idest in vltima parte mensis Augusti (arcturus enim oritur vigesima sexta & septima eius mensis, & inchoat autumnum) cum austro fuerunt pluuiæ multæ. Autumnus etiam totus fuit vmbrosus, nubilosus, & pluuiosus. Hyems quæ inchoat ab occasu vergiliarum, septima scilicet & octaua Nouembris, fuit australina itidem, humida, hoc est pluuiosa: mollis, hoc est sine frigore multo, idque habuit fere tota hyems. Nam solum post solstitium hyemale, quod vocat conuersiones, non statim, sed multo post, iam scilicet propè æquinoctium, quod inchoat ver, fuerunt feræ hyemes, hoc est fera frigora. Explicans quid vocet feras hyemes, & quo pacto hoc actum sit, dicit, & iam circa æquinoctium, borealia & niues, non multo tempore. Ver quod ab æquinoctio incipit, rursum redijt ad statum priorem, factum australinum, sine ventis, & pluuiosum semper, vsque ad Canem. Scilicet, duratuit illud, totum ver, quod ortu vergiliarum in fine Aprilis finitur, & primam æstatis partem, quæ durat vsque ad ortum Canis. Aestas serena, inquit, calida, vltima scilicet æstas (nam dixerat primam fuisse quale ver) erat calida, serena, sine pluuijs, cum forti æstu, & etesiæ, quæ illis diebus interdiu spirantes, magnum remedium æstus esse solent, paruæ fuerunt, & sparsim spirarunt. Non tamen diu duravit serenitas: nam ne per totam quidem hanc postremam æstatem, quæ ferè quadraginta dierum est, sed iam prope arcturum, idest circa medium Augusti, cum iam instaret ortus arcturi, rui sum fuerunt aquæ multæ, hoc solum a superioribus pluuijs diuersæ, quòd flante

borea

borea descenderunt. Constat itaque totum hunc annum, vix exiguis quibusdam particulis exceptis, fuisse austrinũ, humidum, & tranquilum.

2 *CVm autem factus esset annus austrinus, & humidus, & mollis, per hyemen quidem salubriter transigebant, præter tabidos de quibus scribetur: ante ver autem simul cum sientibus frigoribus erysipelata multa, alijs quidem cum occasionibus, alijs autem non cacoethe multos peremerunt. Multi fauces doluerunt, voces vitiatæ, causi phrenitici, ora vlcere feruido affecta, pudendis tubercula, ophthalmiæ, anthraces. Alui turbatæ, fastidiosi, siticulosi alij quidem, alij autem non. Vrinæ turbatæ, multæ, malæ. Comatosi multum, & rursum vigiles, iudicationes sublatæ multæ. Quædam autem difficilis iudicij. Hydropes, tabidi multi. Morbi quidem populariter vagantes, hi.*

MORBOS qui ob dictam intemperiem populariter grassati sunt nunc colligit, postea de singulis seorsum actu rus. Sed cur incipit narratio hæc a hyeme? Cur non dicit, qui morbi fuerint in eo autumno, quo status ille pluuiosus incepit? Certè quia illo autumno nihil noui actum fuerit, nondum enim mutata fuerint adeò corpora, vt tempus fuerit morbidum. Semper enim necesse est causas externas morbos antecedere. Autumno ergo illo nihil noui in hominum communi valetudine fuerit, sed neque in hyeme multũ. Sed p hyemen salubriter degebant, præter tabidos de quibus scribetur postea. Et meritò sanè tabidi facti sunt multi in hyeme humida & austrina, quam autumnus etiam talis, & æstas valde sicca antecesserat. Nam vt in aphorismo. 13. tertiæ dicitur, si æstas sicca fiat & aquilonaris, autumnus verò pluuiosus, & austrinus, capitis dolores ad hyemen fiunt, & tusses, & raucedines, & grauedines, quibusdam etiam tabes. Sed si hæc omnia in tali statu per hyemen fiunt, qui factum

ctum est, vt soli tabidi fuerint in hoc qui describitur? Certè illa omnia ad eandem affectionem pertinent. Nam capitibus repletis dolores fiunt: inde destillantes succi faciunt, partim grauedines, partim tusses & raucedines, procedentes vero, faciunt etiam pulmonum corrosiones, & hæ tabes. Sed hi, & reliqui omnes morbi, quos ante ver simul cum sientibus frigoribus, ideſt in postrema illa hyemis parte, qua flante aquilone ninxit, dicit incepisse, merito in hoc anno acciderunt, fueruntque pestilentes, vt pote anno pluuioso & austrino. Nam vt in initio huius operis dictum est, pestilentem statum facit putrescentia aeris, nulla autem intemperie magis putrescit aer, vt neque res alia quæpiam, quàm calida & humida, cuiusmodi est austrina & pluuiosa. Atqui quoniam plærique, & pessimi morbi, sunt ex putredine, merito dicit Hippocrates in aphorismo, Ex anni constitutionibus, in summa, siccitates pluuiosis salubriores sunt, & minus lethales. Sed qui morbi fiant in pluuiosis temporibus, quæ sunt insalubriora & magis lethalia, in aphorismo alio, qui est decimus sextus tertianæ particulæ, ita dicitur, Morbi per assiduos imbres magna ex parte fiunt, febres longæ, alui deiectiones, putredines, epilepsiæ, apoplexiæ, & anginæ. In his generibus sunt omnes morbi, quos hoc anno accidisse dicit. Nam erysipelata cacoethe, & ora vlcere feruido affecta, & pudendorum tubercula, & ophthalmiæ, & anthraces, in putredinibus sunt, quin & febres ardentes phreniticæ. Quandoquidem in commentatione illius aphorismi diximus, intelligi putrescentiam succorum in venis & arterijs, & vlceribus, & tumoribus præter naturam, & vitijs cutis. Dolores faucium, & vitiatæ voces ad anginas referuntur, alui turbatæ idem dictu est, & alui deiectiones. Hydropes & tabes videntur mihi referri ad febres longas, vtrumque enim mali genus, solent longissimæ febriculæ comitari. Reliqua huius orationis symptomatũ nomina sunt, nõ morborum. Fastidiosos enim fuisse eius tempestatis ægrotos, & alios sticuloſos, alios sine siti, & vrinas fuisse turbatas, multas, & malas, & comatoſos fuisse multùm. & rursum vigiles, & iudicationes sublatas, & iudicationes difficiles, ad symptomata pertinuit: non pathognomonica, sed partim assidentia, partim superuenientia. Sed singulorum

causas

causas nos summatim dicamus, vt ab Hippocrate narrantur. Bilis collecta æstate, ob blandam hyemis temperiem non est extincta, & per hyemis humiditatem sine frigore, collecta est pituita salsa: a duplici hoc humore, aut eorum altero putrescente malignè, orta sunt omnia. Biliosis n. quibus bilis ab æstate in id vsque tempus retinebatur, constipata cute vehementi paucorum dierum frigore, putruit, & ad externas partes pulsa, eryspelata fecit. Fuerunt vere ea maligna ab malam putredinem. Potest enim quicunque morbus, vt febris quæcunque, & quicunq; tumor præter naturam, esse magnus etsi simplicior, aut malignus, etsi minor. Illud quidem est in causæ facientis magnitudine, vt multo succo, magna vstione: hoc in malignitate, vt malo modo putrescendi. Proinde hæc eryspelata fuerũt cacoethe, & multos peremerunt. Quod quidem est fuisse pestilentes morbos. Fauces, & partes circa illas, paratissimæ sunt recipere excrementa cerebri, pulmonis, & ventriculi, in quibus omnibus, per annum humidum, multos succos continere, necesse fuit. Proinde fauces excipiẽtes fluxiones doluerunt. Deinde cum hæ partes, vt & genitales, facile putrescant, vocalibus instrumentis, aut aliquibus partium proximarum, quæ vsum aliquem præstant, exesis, voces viciatæ sunt. Eandem ob causam fuerunt in multorum ore vlcera feruida, ideſt nomæ malæ cum magno caloris sensu. Nimirum ex bile aut salsa pituita, malignè putrescentibus in pudendis etiam fuerunt tubercula, in adenosis videlicet partibus circa genitales: vt fauces excipiebat excrementa superiorum partium: vt cerebri & pulmonis: ita genitalibus excipientibus excrementa inferiorum, vt renum, & mesenterij: & hepatis. Nam hoc mittit in vtrasque partes. Causi fiunt putrescentibus in uenis bile, aut salsa pituita (nam ex duplici hoc succo ponit Hippocrates duplex causi genus esse) malè autem patientibus capitibus, vt flante austro solent (dicitur enim in aphorismo austri caput grauantes) merito ex illis phrenitici facti sunt, succo putri delato in caput. Oculis vero excipientibus excrementa capitis, fierent ophthalmæ, non aridæ, quales solent fieri in aquilonaribus, sed humidæ, & ex multo succo. Anthraces fiunt in pestilentibus constitutionibus, ex sanguine feruente præ maligna putredine, vt in

Cruo-

Cranone accidisse proximo libro dictum est. Profluuia alui fiebant præ multitudine excrementorum, & maligna qualitate, & debilitate retentricis, quam humida intemperies maximè facit. Quæ eadem, in humidis natura corporibus faciebat hydropas. Tabidi verò fierent quidam ex hydropicis per atrophiam, quidam ex putrescentia pulmonum, initium capiente a destillationibus. Fastidia mali succi abundantiam, aut corruptionem facultatum in gula: & ore ventriculi sequi consueuerunt. sitis ingens bilem aut salsum succum ibidem imbibitum, sitis vacuitas per febres, deteriores causas sequi solet, de quibus dictum sæpe est. Vrinæ multæ, multorum succorum: turbatæ, multorum flatuum: malæ, idest contraria concoctioni signa habentes, malè putrescentium succorum erant soboles. Quòd comatosi & vigiles alternatè erant, duplicem succi speciē, quam diximus, referebat. Quòd iudicationes sublatæ & difficiles fierent, rationi erat consentaneum, quandoquidem, vt in aphorismo dicitur. Cum non tempestiuè tempestiua redduntur, inconstantes & difficilis iudicij morbi fiunt.

3 *Hi erant populariter vagantes morbi. Quacunque subscriptarum specierum erant ægroti, & moriebantur multi.*

Nisi quacunque morbi specie laborassent multi, etiā si plurimi morbis nō eisdem ægrotarent, nulli fuissent epidemiales, sed sparsi omnes: atque etiam si fuissent epidemiales, nisi ex eis morerentur multi, nulli fuissent pestilentes. Quandoquidem autem fuerunt multa morborum genera, & singulis ægrotarunt multi, & multi mortui sunt, cōstat nō vnicam solùm, sed multas fuisse pestes quodammodo autem etiam vnicam eamque maximam, qua commune quiddam omnibus erat, maligna putrescentia.

4 *Accidebat autē singulis horum hoc modo. Multis quidem erysipelas cum occasione. In quibusuis & in valde paruis causis in toto corpore, præcipue autem, in ijs qui circa sexagesimum annum, circa caput, atque si pa-*

rum

rum neglecta erant, multis autem etiam in ipsa curatione, magnæ phlegmones fiebant, & ipsum erysipelas multum celeriter vndiquè depascebatur. Plurimis igitur ipsorum, abscessus in suppurationes accidebant. Carnium, & neruorum, & ossium, elapsus magni. Erat autem & fluxio collecta non puri similis, sed putredo quædam alia, & fluxio multa, & varia. Quibus igitur circa horum aliquid euenit fieri, glabricies his totius capitis fiebant, & menti, & ossium denudationes, ac elapsus, & multæ fluxiones, hæcquè in febribus & sine febribus. Erant autem hæc horrenda magis quàm mala. Quibus enim ad suppurationem horum maturatio peruenit, plurimi horum seruabantur. Quibus autem inflammatio & erysipelas euanuit, huiusmodi autem abscessum nullum fecerunt, horum multi mortui sunt. Similiter autem quacunque alia corporis parte aberraret, acciderunt hæc. Multis enim brachium, & totus cubitus, effluxerunt, quibusdam autem in latera hæc mala inciderunt, aut aliquam anteriorum aut posteriorum partium. Quibusdam autem femur totum, aut tibiæ nudatæ sunt & pes totus. Erat autem omnium horum difficillimum, cum circa pubem, pudenda, accidisset. Quæ cum vlceribus occasione fiebant, huiusmodi erant. Multis autem in febribus, & ante febres, & per febres, acciderunt: erat autem, & horum quæcunque abscessum faciebant per suppurationem: aut secundum ventrem turbatio aliqua tempestiua, aut vtilium vrinarum excretio contigisset, per hæc solui. Quibus autem nihil horum accidit, sine signo autem euanescentibus, exitiosiora fieri. Maxima ergo ex parte plurimis accidit erysipelas vere, duranit autem & per æstatem & autumnum.

PARTICVLATIM nunc percurrit singula mala, quæ antea summatim narrauerat, recensēs singula eodem ordine, quo prius. Proinde de erysipelatis dicit nunc: horum enim primam mentionem fecerat, dicens, Ante ver autem simul cum fientibus frigoribus erysipelata multa, alijs quidem cum occasionibus, alijs autem non cacoethe multos peremerunt: Hæc eadē nūc dilatat & explicat. Explicat inquam, cum quibus occasionibus acciderunt quibusdam, & quibus partibus, quibus hominibus præcipuè, & quæ accesserunt illis erysipelatis, & quos exitus habuerunt. Multis quidem inquit, erysipelas cum occasione, in quibusuis hominibus, & in valde paruis causis. Vocat valde paruas causas, quas & occasiones. Erant vero hæ causæ manifestæ, seu occasiones, vlcuscula exigua cutis, vt quæ per vulgarē scabiem fiunt, aut pruritus, aut tale quidpiam, quæ scalpentibus, initium præstabant erysipelatis. Constat vero hęc esse, quas vocat occasiones. Nam paulò infra dicit, quæcunque cum vlceribus occasione fiebant, huiusmodi erant. Ergo dicit, erysipelas fiebat, in quibusuis hominibus, ex valde paruis causis, vt vlcusculis, aut pruritu toto corpore præcipue autem, circa caput, in sexagenarijs. Non quidem arbitror, sexagenarios reliquo corpore liberor esse a morbo, sed (quod erat omnium grauissimum) secundum capita plus alijs laborasse, quia, arbitror, sunt excremetosi, & ob naturalis calorls debilitatem facilè eis pituita putrescit, fitque falsa. Quo fit, vt familiares sint illis, prūritus totius corporis, vt in aphorismo vltimo tertiæ particulæ dicitur. Ergo ex pruritu, & scalptu, fiebant illis secundum capita vlcuscula, & inde erysipelata. Hæc vero quibus parum negligebantur quibusdam vero etiam si non negligerentur, sed in ipsa curatione, fiebant in medio erysipelatum magnæ, inflammationes, & ipsum erysipelas, multum vndique celeriter depascebatur. Duplicem exitum dicit habuisse hæc erysipelata, quædam abscessus quosdam horrendos, per quos multi liberabantur, feciſſe, quædam, ex quibus mortui sunt, nullo relicto signo euanuisse: neque mirum, nihil enim periculosius esse potest, quam recurrere intrò excrementa; periclitantur enim omnia membra præcipua, & verisimile erat, ijs quibus euanescebant, interius euenire, quod ijs, in quibus fiebant abscessus, eueniebat exterius

Abscess-

Abſceſſus verò erant huiuſmodi. Fiebant abſceſſus in ſuppurationes, & putreſcentibus, & in pus reſolutis partibus: fiebant carnium neruorum, & oſſium elapſus magni. Et fluxio collecta in vomica non erat puri ſimilis, ideſt bono puri ſimilis, quale fieri conſueuit ex bono ſanguine, in inflammata particula mediocriter putreſcente, ſed putredo quædam alia multa & varia, nimirum ſanies ex bile collecta & partibus computreſcentibus. Et quibus circa caput horum aliquid euenit fieri, glabricies etiam totius capitis & menti facta eſt, putreſcentibus radicibus capillorum, & oſsium nudationes, exeſa cute & ſubiecta carne, & oſsium elapſus. Quod eſt dictu, computreſcebant etiã ſubiecta oſſa capitis, vt particulæ eorum extraherentur exciſæ Et multæ fluxiones, hoc eſt, multæ ſordes, & copioſum virus redundans in affecta parte: & hæc, quibuſdam cum febribus, quibuſdã ſine frebib⁹ euenerũt. Erãt aũt inqt hæc horrẽda magis, quã mala, qa quibus ad ſuppurationẽ horũ maturatio peruenit (certe vt non erat bonum pus, ita neque bona maturatio, ſed qualiſcunque maturatio, vt qualecunque pus) plurimi horum ſeruabantur, liberatis ſcilicet internis partibus. Quibus autem inflammatio & eryſipelas (dixerat in eryſipellatis oriri phlegmonas) euanuit, repẽte ſcilicet, & inſperato, ac præter rationem, & huiuſmodi abſceſſum nullum fecerunt. multi mortui ſunt. Nimirum vt in prognoſtico dicitur, & in hoc ipſo opere non ſemel iã notatum eſt, eryſipelas intro recurrere periculoſum eſt. Indicat vero intro recurriſſe, euaneſcentia. Non tantum autẽ quibus circa caput oriebatur eryſipelas, eueniebat quod dictum eſt, ſed ſimiliter, quibus in alia quacunque corporis parte oberrabat eryſipelas (oberrare dicit, quia, vt dictum eſt antea, depaſcebatur vndique, & ſerpebat) multis enim brachium & cubitus effluxerunt, quibuſdam inciderunt hæc mala in latera, quibuſdam in aliquam partiũ anteriorum aut poſteriorum. Quibuſdam femur totum & tibiæ nudatæ ſunt, & pes totus, quibuſdam circa pubẽ & pudenda. Itaq; rectè dixerat, quacunque corporis parte. Nullam enim externarum non enumeranit. Erat autẽ, inquit omnium difficillimum cum circa pubem & pudenda accidiſſet Nimirũ hæ partes ſunt putredini valde opportunæ, in quibuſque ob eã naturam, adeo ſolet putredo ſerpere,

vt cogantur in eis chyrurgi, mox vrere & secare. Nõ mirũ ergo si in tam maligna putrescentia, quibus abscessus, alijs in partibus futuri salutares, ad has fierent, periclitarentur. Huiusmodi itaq; inquit, erant quæ cum vlceribus ex occasione fiebant. alijs vero fiebant sine omni occasione, idest nullo vel exiguo prægresso in cute vitio. Fiebant vero his (vt prioribus etiam) quibusdam cum febribus, quibusdã sine febribus: & quibus sine febribus, quibusdam ante febres, quæ postea succedebant, quibusdam post febres, quæ antecesserant. Malum autem esse, & cum febre, & ante, & post febrẽ, quodcunq; eorũ quæ ad cutẽ erũpunt, constat ex ijs quæ mihi dicta sunt i cõmẽtatione aphor. quinquagesimi quinti quartæ particulæ. Contigit hæc quoq; erysipelata, vt priora, si euanescebant sine signo, idest nullo vestigio relicto in parte, (qđ in puella Polimarchi vituperauerat sectione tertia, libri secundi) neq; facta aliqua euacuatione, per ventrem, aut vrinã, aut aliter (quod est præter rationẽ euanescere) lethalia esse. Soluta autẽ sunt per abscessum cũ suppuratione, vt priora: & quædã etiã, perturbationem alui tempestiuã, idest post signa concoctionis accidẽtem, aut per excretionẽ vrinarum vtilium, idest exeuntium cum conferentia & tolerãtia, soluebantur. Dicit tandẽ hæc erysipelata, quæ vere inceperunt, durasse per totam æstatẽ & autumnum. Neque mirum: nam & intemperies aëris per totum annum durauit.

5 *MVlta autem turbatio his, & circa fauces tubercula, & linguæ inflammationes, & circa dentes abscessus. Vocesque multis significationem præstabant, vitiatæ & impeditæ: primum quidem tabidis incipientibus, sed & causo & phrenitide laborantibus.*

CVM satis iam de erysipelatis dixerat, ad reliqua properat. Dixerat verò mox post præscripta de erysipelatis verba, multis fauces doluerunt, voces vitiatæ. Hæc nunc explicat, dicens, circa fauces tubercula, & linguæ inflammationes, circa dentes abscessus, & voces vitiatæ, & impeditæ, Qua causa fauces, & partes circum circa laborauerint, dictũ antea est. De abscessu in dẽtes dixeramus sectione prima secundi libri in hæc Hippocratis verba, abscessus quibus

hæc

hæc non fiunt, sunt velut dētes. Vbi & loci alterius ex calce libri quarti, meminimus Sed cur dicit, voces vitiatæ, & impeditæ significationē præstabāt ? An quia vitium vocis nō semp fuit pathognomonicū, vt fortasse i tuberculis fauciū, & linguæ inflammationibus, sed in quibusdā, vt signū prauū superueniens, vt in tabidis, & in causo, & phrenitide affectis. Quod dicit, multa turbatio his, & ad priores & ad eos qui sequuntur, referri potest: turbatio enim Hippoc. significat periculum, quod perturbationem & timorem afferre solet ægrotis, & ijs qui absunt.

6 *COEperunt igitur causi ante ver, & phrenitica postquā fiebāt frigora, & plurimi tunc ægrotarūt, acutaq; aūt his, & mortalia acciderunt. Erat aūt constitutio febrium ardentiū quæ fiebāt, huiusmodi. Incipientes comatosæ, fastidiosæ, horridæ, febris acuta nō valde, siticulosi, non deliri. A naribus exibāt pauca. Paroxysmi plurimis in paribus, circa paroxysmos autē, obliuio, exolutio, & priuatio vocis, extremaq; his semper frigidiora pedum & manuū, maxime aūt circa paroxysmos, rursumq; tarde & non bene recalescebant, & rursum intelligebant & loquebantur. Detinebat autē aut coma perpetuum, nō somnolentum, aut cum doloribus vigiles. Alui turbatæ plurimis horū, deiectionibus crudis, tenuibus, multis. Vrinæ multæ tenues, neque iudicatorium, neque vtile quidquam habētes. Neque aliud quippiam iudicatorium, ita habentibus fiebat. Neque enim sanguis bene fluebat, neque alius quispiā abscessus, eorum qui consueti sunt, vtilis fiebat. Moriebatur quicunque, vt cōtigit, erratice. Plærūq; autē circa iudicationes. Ex multo autem tempore quidā priuati voce, sudantes multi. Iis igitur qui lethaliter habebāt, acciderūt hæc. Similia aūt & phreniticis. Sine siti autē hi erāt. Neq; insaniuit phreniticorū quisquā, vt in alijs, sed alia quadam graui ac lenta delatione in somnum, graiter peribant.*

Post faucium dolores, & vitiatas voces febrium ardentium & phrenitidum meminerat Hippoc. hæc nunc dicit qualia fuerint, primum quidem agens de laborantibus sola ardente febre sine delirio, deinde de phreniticis. Ambo genera malorum (erat verò id quodammodo etiã vnũ, succedente phrenitide in multis ardenti febri) dicit cœpisse ante ver, cum iam fierent frigora flante Aquilone, & plurimos tunc ægrotasse. Sed miretur quisquam, qui factum fuerit, vt eum constitutio quæ morbosum fecit annum fuerit austrina & humida, tunc ægrotare cœperint, cũ ad contrarium mutata est, antea salubriter degentes: cum tunc tẽporis emendari potius anni intemperiem, quam augeri, esset consentaneum. Tamen id factum est ex accidenti, non quòd ea mutatio aëris ad frigidiorem excrementa auxerit: sed quòd obstructione cutis, genita antea, cohibuerit, putrefcereque fecerit. Acuta, inquit his, & mortalia acciderunt, symptomata, scilicet quæ autem ea fuerint, deinde percurrit, dicens, erat autem constitutio febrium ardentium quæ fiebant, huiusmodi, incipiẽtes, id est à principio, comatosæ, ob grauitatem capitis, quam auster fecerat: fastidiosæ, ob malignam putrescentiam: horridæ, quia familiare est morbis omnibus cum destillationibus è capite, aut vndecunque fluxionibus vagantibus, atque adeò solis catharris citra alios morbos, horrores inordinatos habere. Neque id immerito, si enim certæ fluxiones, & ordine quodam repetentes, excertis partibus in partes certas, certos & ordine repetentes faciunt horrores, & alternatè febres, incertæ & vagæ facient incertos. Febris, inquit, acuta, id est acuta ad manum. Nam quod ad constitutionẽ attinet, omnes ardentes sunt acutæ. Tamen non valde siticulosi, addit, non deliri, quasi diceret, non erant valde siticulosi, & si nõ erant deliri. Si enim deliri, non mirum si fuissent sine siti, tamen citra delirium & cum febre acuta, satis præter rationem, ac proinde etiam malum. Significare enim poterat naturæ corruptionem, tametsi in his hoc, non puto ad malignam causam referri: sed ad multæ humiditatis redundantiam, quam assiduæ pluuiæ illius anni peperierint. Naribus exibant pauca, quod vituperatum sæpe ab Hippo. est: nimirum, vt alia quæuis euacuatio tentata, & vt propriã capitis abundantiã repræsentans, aut raptum humorum in illud.

illud. Omnia verò quæ grauitatis capitis signa sunt, erant austrinæ constitutioni congruentia. Quòd paroxysmi fiérét diebus paribus, malũ esse, & quam ob causam, dictum est mihi tertia sectione primi libri huius operis. Graues admodum fuisse paroxysmos, symptomata satis indicabant. Per paroxysmos enim, inquit, obliuio, exolutio, & priuatio vocis Obliuio sanè ob mentis alienationẽ, non enim ob abolitã memoriã, cum id frigoris sit. Exolutio & priuatio vocis, deliquij animi erant: idque debilitatis calidi innati, vt & illud etiam atque adeò multò magis, extremas manus, & extremos pedes frigere semper, maximè vero circa paroxysmos, & tardè ac non bene, id est non satis, recalescere. Sed quo pacto, si semper hæc erant frigida, aut saltem subfrigida, erat febris acuta ad manum? Certè secundum ventrem, & costas. Rursum, inquit, intelligebant, & loquebantur: insinuans, illam obliuionẽ esse non intelligere. Nõ sanè delirare (dixerat enim non deliri) sed velut mentis stupore teneri, ac proinde attonitorum modo, neque meminisse, neque loqui: dispositio catocho similis. Tantopere laborabant ea tempestate capita: quod id etiam quod addit, indicabat Detinebat, inquit, eos, aut coma perpetuum non somnolentum, aut erant vigiles cum doloribus. Id est, nisi dolore aliquo excitabantur tenebat eos coma vigilãs vocatum, hoc est, passio media inter coma altum & vigiliam. Fit verò id a causa etiam media ex bile & pituita, quos duos succos meritò per illam tempestatem redundasse, nuper indicatum est. Erant his multæ euacuationes intempestiuæ, nihil conferentes: quod redundantiæ maximæ est, & vt in inconstantibus temporibus solent, inconstantes morbi fiebant per quos neque moriendi dies certus erat, vt solet, aut, ob certam morborum constitutionem, multis idẽ: sed incerta omnia. Proinde dicit, alui turbatæ plurimis horum, deiectionibus crudis, tenuibus, multis. Vrinæ enim tenues multæ, neque iudicatorium neque vtile quidquam habentes. id est neque tollentes, neque subleuantes morbos. Neque aliud quippiam iudicatorium ita habentibus fiebat. Iudicatorium scilicet iudicans, nam qualia iudicatoria non iudicantia ille vocauit, libri secũdi prima sectione, multa apparuerunt, iudicantia autem, non: quia neque sanguis bene fluebat, neque alius quispiam abscessus, eo-

rum qui consueti sunt, vtilis fiebat. Moriebatur quicũque, vt contigit, erraticè, id est incertis diebus, plerumque autem circa iudicationes, id est cum aliquibus euacuationibus. Hæ enim etsi non iuuent, immo verò & si lædant, iudicationes aliquando appellantur: tametsi id nomen de bonis dicatur antonomaticè, quo sensu ante dixerat, nihil habentes iudicatorium. Sed certè non minus mors quàm salus, solet ægrotis cum euacuationibus subrepere, vt his, qui circa euacuationes moriebantur, quidam in aliis euacuationibus, multò ante quam morerentur, priuati voce, quidam sudantes. His igitur, inquit, qui lethaliter habebant, ex solis scilicet febribus acutis, acciderunt hæc. Similia autem, inquit, & phreniticis, sine siti autem hi erant, priores dixerat non valde siticulosos, hos qui delirarunt fuisse sine siti omnino. Neque mirum: nam si sine delirio non erãt futuri valde siticulosi, quo pacto alienati mente sentiant passionem, alioqui leuem, cùm vt in aphorismo dicitur, quibus mens ægrotat, etsi dolendi causam habeant, passionem non sentiant. Sed quod est illud enigma quod addit, dicẽs, neque phreneticorum insaniuit quisquam? Quõ pacto erãt phrenitici, si non insanibant? Certè non dicit id simpliciter: sed, neque phreniticorum insaniuit quisquam, vt in aliis: in aliis scilicet phreniticis, qui vigiles & loquaces & inquieti, & apertè delirantes sunt: sed cum graui ac lenta in somnum delatione, grauiter peribant. Vocat vero: vt, cum alias tum vel maximè toto hoc opere constat, phreniticos, non eos solùm, quibus calidis excrementis abundat cerebrum: sed vtcumque alienatos mente, in quibus sunt etiam lethargici, & typhomania laborantes. Sed de ardente febre & phrenitide hæc.

7 *Erant insuper aliæ febres de quibus scribetur.*

Cvm morbos summatim collegit, febrium ardentium solùm meminit, quãquam non illis solis laboratum est, neque consentaneum, nam vt in aphorismo tertiæ particulæ quẽ citauimus dicitur, longę febres familiares sunt pluuiosis tempestatibus, quare non solæ ardentes: proinde quasi aliarum febrium antea oblitus, obiter, & velut aliud agẽs, nunc eas etiam fuisse dicit, acturus de eis postea, suo loco.

Ora

8 ORa multis cum aphthis vlcerata, fluxiones multæ circa pudenda, vlcera, tubercula foris, intus, quæ circa inguina. Ophtalmiæ humidæ, longæ, diuturnæ cum doloribus: eruptiones palpebrarum foris intus, multorum corrumpentes oculos, quas ficus vocant. Erumpebant autem & in alijs vlceribus multi. Et in pudendis carbunculi multi per æstatem, & alia quæ seps vocatur, exanthemata magna, herpetes multis magni. Circa aluum autem multis multa & noxia acciderunt, primùm quidem teneſmi multis cum dolore, plurimis verò puerulis, et pueris qui ante pubertatem, & plurimi horum peribant. Lienterici multi. Dyſenterici. Neque hi cum magno dolore. Bilioſa autem, & pinguia, & tenuia, & aquoſa, multis quidem ipſe morbus in hoc decubuit, & ſine febribus, & in febribus cum doloribus. Tormina et voluuli maligni, multorum quæ inerant, et ſuppreſſa erant, exitus. Et exeuntia dolores non ſoluentia, iis autem quæ offerebantur difficulter obedientia. Nam purgationes plurimos lædebant, ita autem habentium multi quidem acutè peribant, multi autem diutius viuebant. Vt autem in ſumma dicatur, omnes & qui longis, & qui acutis morbis tenebantur, ex ijs quæ ſecundum aluum, moriebantur præcipuè. Omnes enim aluus ſuſtulit. Faſtidioſi autem omnes fiebant, & in omnibus antea ſcriptis, in quos ego vbi ubi incidi. Multi autem præcipuè hi, & qui ex talibus, & ex alijs autem qui & perniciosè habebant, alij quidem ſiticuloſi, alij autem non, eorum qui in febribus, & aliis, nullus importunè, ſed poteras quod ad potum attinebat, inſtituere victum vt velles. Vrinæ autem multæ, quæ exibant, non iuxta potum qui offerebatur: ſed multùm ſuperantes. Multa autem malitia erat vrinarum exeuntium, neque enim craſſitiem, neque concoctiones, neque expurgationes vtiles habebant. In mul-

tis.

tis enim purgationes per vrinas vtiles fieri, bonum. Significabant autem plurimis, colliquationem, & turbationem, & dolores, & iudicationum sublationes, comatosi autem erant præcipuè phrenitici, & qui febribus ardentibus laborabant, verum & in aliis omnibus morbis maximis, qui cum febre fiebant. In summa autem plurimis aut sopor grauis aderat, aut tenues & exiguos somnos dormiebant.

HAEC quæ nunc percurrit, vt ipsemet monet, quibusdam cum febribus, quibusdam etiam sine eis accidebant, atque adeò quibusdam cum ardentibus, quibusdam cum aliis, de quibus mox scribetur. Atque adeò omnia ea mala, quorum in hac constitutione fit mentio, alia cum aliis complicabantur, & si quædam cum quibusdã magis, & hæc est causa qua Hippoc. videtur repetitionibus quibusdam vti, quas nisi quis quod dicimus intelligat, putet esse inutiles. Nam vel nũc dicit, quod & antea dixerat, comatosos fuisse phreniticos, & febre ardẽte laborãtes. Sed antea de ipsis febribus & phrenitidibus agebat seorsum, nũc alia, quæ sine eis in quibusdam fiebant, in quibusdã autem cũ eis, eas in memoriam reuocauerũt. Cur internæ partes oris, & pudenda, & laxæ partes inguinum, per succorum putrescẽtiã, facilius quam aliæ partes, vlcera, fluxiones, & tubercula, interius & exterius contrahant, dictum antea est. Dictum est etiam oportuisse ophthalmias humidas esse, per hanc tempestatem pluuiosam & austrinam, non aridas, quales per aquilonares fieri solent. Constat verò, eas quæ ob humiditatis abundantiam fuere humidæ, fuisse statim futuras longas & diuturnas, ac cum doloribus. In diuturnis autem & concoctu difficilibus ophthalmiis, multorum malorum periculum oculis impendet. Nam vngues, leucomata, suffusiones concretæ, rixæ, hypopia, encanthydes, & alij multi abscessus fieri solent, à quorum quibusdam visio, ab aliis oculus etiam corrũpitur: velut nunc fiebant ficus, hoc est tubera quædam carnea, ficus ob figuram vocata. quæ in vlceribus, vt ipsamet vlcerata caro rotunda, subdura, subrufa, nascuntur. Oriuntur verò magna ex parte in capite,

vt autor

vt autor est Paulus cap. 3. libri 3. sed & in reliquo corpore, quod & hic dicit Hippocrat. addens, erumpebant autem & in alijs vlceribus. Multi in pudendis carbunculi per æstatem nascebantur, & vlcera altiùs exedentia, & serpentia, quæ ob id vocantur seps, idest serpens. Nimirum carbunculi vrendo sanguine & feruente fiunt. Vlcera illa ab atrabile acerrima: nimirum sunt cancri vlcerati: æstas verò tales succos maximè parata est gignere, & ea corporis pars omnem malignam putrescentiam maximè parata recipere. eadem prorsus ratione qua erysipelata, de quibus multa iã dicta sunt, fiebant exanthemata magna, & herpetes magni multis. His dictis de malis quæ in cute efflorescebant, transit deinde ad ea mala quæ ex aluo patiebantur ægroti, quæ omnia cum summatim mala omnia colligeret, dicens, alui turbatæ, nunc hæc explicans, dicit, circa aluum autem multis multa & noxia acciderunt. Primùm quidê tenesmi multis cum dolore (magno intellige, nam sine omni dolore nulli accidunt) plurimis verò puerulis, & pueris maiusculis, denique vsque ad pubertatem quæ pueritiam finit, & adolescentiam inchoat: fortasse humida natura, in humida constitutione præcipuè, patiendi occasio fuit. Acciderunt etiam lienteriæ, dysenteriæ, & diarrhœæ, quæ sunt tria genera deiectionum morbidarum. Neque dysenterici fuerũt cum magno dolore intestinorum vt solent, quia arbitror multitudo humiditatis mordentem qualitatem hebetabat. Diarrhœæ verò fuerunt nunc biliosorum, & pinguium, & tenuium, & aquosorum, aliquando cum his, simul exeuntibus deiectionibus variegatis, aliquando seorsum. Biliosis quidem ex eius succi redundantia, pinguibus ex colliquatione, tenuibus & aquosis, ex crudis & pituitosis. Multis quidê, inquit, morbus ad hoc decubuit, & sine febribus & cũ febribus doloribus, idest cũ doloribus intestinorũ. Nã dixerat antea erysipelata illa horrenda, quæ nunc cũ febribus nunc sine febribus accidebant, aliquãdo soluta per alui turbationem, iam verò per febres turbatas fuisse aluos plurimis, dictum etiam iam antea est. Sed cum de dysentericis dixerit, neque hi cum magno dolore, quo pacto dicit decubuisse morbos ad aluum cum dolore? Certè dolores dysentericorum, qui ex intestinorum exesione fieri solêt, fuerunt exigui: alij verò dolores intestinorum, vt tormina &

vo-

voluuli,magni,& maligni. Maligni erant quod periculosi: quod inde maximè deprehendebatur,quod non soluebantur euacuationibus.Multorum enim,inquit quæ inerant,& suppressa erant,fiebant exitus & exeuntia dolores non soluebant,& ijs quæ offerebantur,medicamentis scilicet expurgantibus,difficulter obediebant.Difficulter obedire dici poterant,aut quòd nõ exirẽt dato pharmaco, aut quòd exeuntia non prodessent: dici autem hic ob hoc vltimum, constat, quia addit, nam purgationes plurimos lædebant. Certè grauissimum signum est in quouis morbo,nihil prodesse, neque quæ sponte fiant, neque quæ arte tententur. Pharmaca verò rarò non lædunt in morbis pestilentibus, quia conuocant malignos succos versus cor, & in os ventriculi,nisi mox in initijs turgentibus succis. Neq; sanè nisi raro in talibus spontaneæ alui fluxiones vtiles sunt, accommodatiores enim sunt euacuationes, quæ ex alto corpore in cutem euocant, & tales etiam sunt arte procurandæ: vt euocatio ad cutem per frictiones, cucurbitulæ cum scarificatione adhibitæ, & prouocatus sudor, non tamen ob hæc nego antecedere debere missionem sanguinis,ac si res exigat,ex purgatione turgentium. Maximum verò impedimentum expurgationis, hypochondriorum inflammatio. Hoc autem quod dicimus ex hac tẽpestate licet agnoscere. Nam inquit,ita habentium, multi quidem acutè periebant, multi autem etiam diutius viuebant, vt autem in summa dicatur, omnes & qui longis & qui acutis morbis tenebantur, ex ijs quæ secundum aluum moriebantur præcipuè, omnes enim aluus sustulit. Repetitione significat Hippocrates se velle, vt hoc velut notatu dignissimum consideremus. quid enim aliud erat dicere,omnes ex aluo moriebantur,quàm omnes aluus sustulit? His dictis de alui turbationibus,transit ad alia quorum erat facta mentio,ea verò diximus esse symptomata potius quàm morborum species,fastidium scilicet,sitim,& vrinas copiosas. Proinde magna diligentia explicat, quibus morbis illa acciderent. Fastidiosi, inquit in omnibus antea scriptis morbis fiebant,omnes in quos ego incidi vbi vbi.Nimirum Hippocrates multas vrbes,quin & insulas multas perlustrabat.Nõ enim vt ridiculè quidam Lusitanus interpretatur, id dicit, quòd ipsemet Hippo.illis omnibus ægrotauerit.Quis enim

id

id diceret, nisi leuissimus? Multi autem præcipuè hi, idest præcipuè autē multi fastidiosi erant qui laborabāt ex aluo, & qui (inquit) ex talibus, vt qui etsi non præcipuè ex aluo sed febre laborarent, fluxiones alui habebant (nimirū quibus vtcumque sentiebātur mali succi repere ad ventrē) & ex alijs autem morbis fiebant fastidiosi, qui pernitiosè affecti erant. Nimirū fastidium maximum magnum casum facultatū significat. Sitis non perinde ac fastidiū omnes ægrotos tenebat, sed alij quidem erant siticulosi, alij autem non. Qui laborabant cū febribus, illi omnium maxime sitirent, quanquam neque illi omnes æque. Eorum autem qui in febribus, & alijs eiusmodi, in phrenitide scilicet, nullus importune siticulosus erat, sed poteras quod ad potū attinebat, instituere victum vt velles. Dictum etiam antea erat, hos non fuisse siticulosos, & qua causa. Vrinas dicit fuisse multas, & potum multo excessu superantes, initium fortasse diabeticæ passionis quæ, vt in alijs solet, ex renum calore, & nimio potu incipere, ita in ijs inciperet, ex renum ardore febrili, & multa humiditate, ob anni statum, in corporibus redundante. Multam autem malitiam dicit fuisse vrinis, quia neque vt signa, neque vt causæ boni aliquid habuerunt. Quia neque crassitiem & concoctionem præ se ferebant, vt inde boni aliquid significaretur, neque habebant purgationes, vt ita saltem aliquid corporibus conferrēt. Itaque neq; bonam significationem præstabant, neque cum cōferētia euacuabātur, vt sæpe solent. In multis enim purgationes vtiles per vrinas fieri, bonū, Hoc est, nam multis fiunt expurgationes vtiles per vrinas, præstatque talis expurgatio bonam significationē morbi integre soluēdi, & hominis ab absceſsibus, & alijs morbis liberandi. Meritò profectò Hippocrates occasione vſus hic est laudandi euacuationem per vrinā, quia morbis quamplurimis est accōmodata. Rari enim morbi nobis curandi contingunt, qui non sint in genere febriū putridarum, quæ omnes causam præcipuam habent in venis & arterijs, vnde vrina destillat, quæ decretorie excernitur. Nā quotidiana mictio, ex potu est nondum distributo. Congruit verò vrina reliquorum etiam morborū maximæ partu, nam ijs qui vesicæ, renum, & hepatis partis gibbæ. Hepar verò, vt bonorum succorum bene habens, ita malorū, male, præcipua causa plærun

que

que est Sed & alij omnes morbi, quibus causa proxima intra venas non est, habent tamen ibi causam quam vocant antecedentem, quæ velut radix proximæ, & per eam morbi, plurima mictione solui possunt. Merito ergo in multis purgationes per vrinas vtiles sunt. Qua causa ego soleo, hac in re Galenum imitatus, omnes ferè morborum ex materia pendentium curationes, diureticis finire. Non autem, quia in omnibus possunt, & solent esse vtiles, & bonam significationem præbere, necesse est semper sint, & præstent, sed tunc solùm, cùm fiunt facultate expultricè eo excremẽta pellente. Cùm verò præ mala ventris affectione, quod dolores significant, aut præ corporis colliquatione, aut ob malignam qualitatem succorum facultate non potente retinere, lædunt & malam significationem præbent, vt horũ plurimis significabant colliquationem, turbationem, & dolores, & iudicationum sublationes. Nam vbi copiosa aliqua & noxia euacuatio adest, ea quidem non iudicat, & alias iudicationes fieri prohibet. Comatosi autem erant præcipuè phrenitici, & qui febribus ardentibus laborabant. Ita quoque antea dixerat, neque insaniuit phreniticorum quisquam, vt in alijs, sed alia quadam graui ac lenta in somnum delatione grauiter peribant. Addit verò, & in alijs omnibus morbis maximis, qui cum febre fiebant. Nimirum omnia mala eius tempestatis dixit, fieri aliquando cum febribus, etsi quædam eorum sine febre etiam aliquando: vtcunque ergo essent grauia mala & cum febre, erant etiam comatosa. In summa, inquit, plurimis, omnium eo anno ægrotantium, aderat aut grauis sopor, aut dormiebant tenues & exiguos somnos, ideſt habebant coma vigilans.

9 *MVlta autem alia febrium genera populariter vagabantur, tertianarum, quartanarum, nocturnarum, continentium, longarum, erraticarum, fastidiosarum, inconstantium.*

OMNIA febrium putridarum genera populariter vagata sunt, nam continuæ, & intermittentes, quæ tertianæ quartanæ, & quotidianæ, & erraticæ: & acutæ, & longæ, & malignæ,

malignæ, & inconstantes. Sunt verò hæ omnes febrium differētiæ, neq; secūdū vnam solum, sed secundū multas partitiones. Nam secundū figurā sunt hæ, febres cōtinuæ & intermittētes atq; intermittētes tertianæ, quartanæ, quotidianæ, & erraticæ: secundum constitutionem acutæ & longæ: & rursum constantes: & inconstantes: secundum morem, simpliciores aut malignæ. Inconstantes enim sunt, quæ illegitimas habent constitutiones, & non recipiunt diebus legitimis legitimas mutationes, ac proinde sunt iudicatu difficiles. Intelligit verò nomine nocturnarum quotidianas. quotidianæ enim sunt, vt primò Epidem sect. tertia dicebatur, nocturnæ aut diurnæ. Non refert autem parum, hæ sint aut illæ, quia vt illo loco Hippocrates dixit, neque æque longæ, neque æque periculosæ sunt, sed diurnæ nocturnis deteriores. Proinde voluit Hippocrates hic vno nomine dicere fuisse quotidianas, & quales fuerint. Fastidiosarum nomine intellexit malignas, quia magnum fastidium, vnum quoddam accidens est, eorum quæ maximè possunt significare morbi malignitatem. Omnia ergo genera putridarum febrium, & omnia maligna, & inconstantia. Nam circuitus quartanis longiores, vt quintanarum & septimanarum, rariores sunt in febribus. Vt non opus, fuerit, si dicti tres circuitus febrium eo anno erant, illos etiam fuisse. Sed miror Galenum censere, quod de illis febribus loco citato ex. 1. huius operis dicit, non esse Hippocratis, quia hic nullam quintanarum aut septimanarum mentionem fecit. Quasi verò hic omnes febrium differentias persequi statuerit, ac non potius narrare quæ fuerint illo anno: aut quasi necesse sit febrium omnia genera, quæ omnino sint, eo anno fuisse. Non est sanè necesse, etiam si omnia quæ non sunt rarissima, populariter vagata sunt, neque sanè citrà causam. Nam calor bilem vtramque, humiditas pituitam peperit, in tribus autem his generibus sunt febres omnes putridæ Malum autem morē maligna putrescentia fecit: inconstantiam, quòd non fuit tēpestiua & constans temporum anni temperies.

OMnes autem hæ cum multa turbatione fiebant, alui enim plurimis turbatæ. Horrores, sudores non iudi-

catorii

catorij, & vrinæ, vt scriptum est. Longa autem plurimis horum. neque enim qui fiebant his abscessus, iudicabant, vt in alijs. Difficilis iudicationis omnibus omnia fiebant, & iudicationes ablata, & diuturna, longè autem magis his. Iudicium verò fiebat horum paucis circa octogesimum, plurimis autem vt contigit, defecerunt. Moriebantur horum pauci sub hydrope erecti ambulãtes, & in multis etiam alijs morbis tumores infestabant, valde autem magis tabescentes.

TYRBATIONEM cum sine addito dicitur, significare periculum; dictum iam est, dictum etiam alui profluuia esse in malignis febribus periculosa. Dicit ergo omnes dictas febres cum multo periculo fieri, quia alui plurimis turbatæ sunt. Sed quia dictum est antea fuisse inconstantes, necesse est fuisse difficilis iudicationis, hoc verò est euacuationes omnes esse non iudicatorias, aut saltem non bene iudicatorias: quare merito fiebant sudores non iudicatorij, ideſt non soluentes febres. Sudores certè ob pluuiosam anni tempestatem, non iudicatorij. ob malignitatem morborum. Vrinæ, inquit, vt scriptum est. Significat verò illud ὑπογέγραπται ideſt scriptum est, hoc loco & multis alijs, quod antea scriptum est. Erant ergo vrinæ multæ potũ superantes, & neque concoctionem, neque excretiones vtiles habentes. Hæ verò eandem causam habebant, quam sudores. Longa ergo mala fuerunt plurimis horum, hoc est ita febricitantium, quia abscessus qui fiebant his non iudicabant, ideſt quia euacuationes (has enim vocat plerunque Hippocrates abscessus) nonsoluebant febres, neque deiectiones scilicet, neque sudores, neque vrinæ. At verò vt dicitur aphorismo 56. particulæ 4. Febricitanti sudor oboriens febre non remittente, malum. Moram enim trahit morbus, & multam humiditatem significat. Aliarum euacuationum est eadẽ ratio. Meritò ergo dicit fuisse longa mala, quia euacuationes non conferebant, vt in alijs solent. Horrores etiam, vt & rigores, iudicationes tentatæ erant, & præterea passionem oris ventriculi sequi poterant. Omnia inquit ma-

la

la omnibus eo anno fiebant iudicationis difficilis, & diuturna, & iudicationes ablatæ, longe autem magis his, febricitantibus scilicet his febribus. Iudicabantur verò horum pauci circa octogesimum, quia in affectionibus diuturnis habent magnam vim quadragenarij dies, octogesimus verò absoluit duos quadragenarios. Plurimis autem defecerunt vt contingit, ideſt in certis diebus, quod etiam ad inconſtantiam febrium pertinebat. Horum pauci euadebant hydropici, & recti obambulantes moriebantur. Neque ſolum, inquit, in his, ſed in alijs morbis fiebant tumores, ideſt, hydropes: multò autem magis infeſtabantur hydrope qui tabeſcebant, per debilitatem ſcilicet facultatis concoctricis.

11 *Maxima autem & grauiſſima erat tabes, & occidit multos. Multi enim incipientes hyeme partim decumbebant, partim erecti ambulabant, ante ver autem moriebantur plurimi decumbentium: aliorum autem deficiebant tuſſes nulli, remittebant autem per æſtatem, ſub autumno autem decumbebant omnes, & multi morieban tur. Longum autem horum multi ægrotarunt. Cœpit igitur horũ plurimis, ex his malum repente. Rigores crebri, ſæpe febres cõtinuæ, acutæ, ſudores intẽpeſtiui, frigidi, multi, vſq; ad finẽ, multa autẽ refrigeratio, & rurſum vix recaleſcebãt, alui variè ſubſtiterũt & rurſum celeriter humectabantur, & omniũ eorũ quæ circa pulmonẽ diſtributio deorſum. Multitudo vrinarũ non vtilium, colliquationes malæ. Tuſſes autem inerãt vſq; ad finẽ multæ, & edu cẽtes multa cocta & humida, cũ doloribus verò nõ admodũ, ſed etſi aliquantulũ dolerẽt, ſtatim leuiter à pulmone purgatio fiebat. Fauces nõ admodũ mordaces, neq; ſalſugines quidquàm infeſtabãt. Lenta quidẽ, & alba, & humida, & ſpumoſa, multa à capite ibãt. Longè autẽ maximũ malũ comitabatur hos, & alios, faſtidiũ, vt ſubſcriptũ eſt. Nã neq; potũ neq; cibũ libẽter ſumebãt, ſed ualde ſine ſi-*

ti degebant, grauitas corporis, comatosi. Plurimis ipsorum tumores, & ad hydropem deueniebant, horridi, deliri iuxta mortem. Species autem tabidorum erat, leuis, subalba, pituitosa, subrubra, charopa, leuco phlegmatiæ, alati. & mulieres ita. Melancholica item forma, & sub sanguinea. Causi, & phrenitides, & dysenteriæ, his accidebant, tenesmi iunioribus pituitosis, longæ diarrhœæ, & acres dejectiones, & pingues biliosis.

In prima morborum narratione, qua breui omnes, qui illa tempestate fuerũt, complexus est, omnium vltimo meminit tabis, dicens, tabidi multi, non sanè quòd leuissimũ malum, aut minime commune fuerit, fuit enim, vt dicit, tabes maxima & grauissima, & occidit multos, sed quòd morbus is diutius quàm alij, productus sit, vltra totum illum annum, partim incipiens a principio, ex sola tussi & destillatione, vt fieri solet, partim capiens initium ex acuto aliquo morbo. Atque adeò omnes, qui non sunt acutorum vi sublati, sed diutius vixerunt, videntur mihi facti tabidi ex acutis, vt alijs etiam, à tussi sola & destillatione tabidis factis, acuti morbi accedebant, vsque adeò omnia contigit eo anno complicari. Dixerat in principio totius narrationis, per hyemem quidem salubriter transigebant, præter tabidos de quibus postea scribetur. Huc nunc redit, & præstans quod promiserat, de solis tabidis seorsum scribit, ad illam hyemem reuocato sermone. Multi, inquit cœperunt hyeme tabescere, non tamen omnes æquè grauiter, sed quidam eorum decumbere cogebantur, quidam non, sed erecti ambulabant. Decumbentes, quique grauiter affecti erant, plurimi moriebãtur ante ver, postremis scilicet hyemis diebus, quibus ninxit, & flauit boreas, quia, vt in apho. 17. sectionis 3. dicitur. Boreales constitutiones, si circa thoracem aliquis dolor prius est, magis affligunt, non autem dolorem solùm, sed eadem ratione morbum quencunque thoracis auget boreas, quare qui graui tabe tenebantur, non immerito hac mutatione temporis mortui sunt, aliorum verò, qui non decumbebant nulli omnino defecit tussis, sed remittebat plurimis per æstatẽ, quia scilicet,

scilicet, cùm æstas esset serena & sicca, minuebatur destillatio, sub autumno autẽ, hoc est postrema parte æstatis, ac prope autumnũ, cùm redijt boreas, omnes decumbebãt, & eorum multi etiã moriebantur. Neque mirum eos, qui primam aeris ad borealem conuersionem sustinere potuerant, secundã non sustinuisse, sed aut mortuos esse, aut saltẽ decubuisse, & longũ tempus deinde ægrotasse. His verò qui longum tempus ægrotarũt, quid euenerit facilius quiuis intelligat. Nam quod crebrò solet, cum longa scilicet tussi, & putida excreatione, lẽta extenuatio. Cæterùm quod euenit ijs qui tam grauiter ægrotarunt, vt eadem hyeme qua ægrotare cæperint, mortui sint, operepreciũm est audire.

, Proinde ad hos rediẽs dicit, Cœpit igitur horũ plurimis, &
, his malũ repẽte (repẽte enim dicitur malũ incipere, quod breuius quàm solet fit summũ) ergo dicit plurimis horũ repente incepit malũ, ex his, seu cum his, quæ sequuntur. Rigores crebri, quales scilicet fieri solere ex catharris dictũ mihi antea est. Sæpe febres continuæ acutæ. Ideſt erroneo modo accidentes febres cõtinuæ, & satis ardentes, quales fieri solent excrementis per partes putrescentibus, aut fiẽtibus in pulmone suppurationibus: sudores intẽpestiui, significantes scilicet nimiã excrementorũ abundantiam, qui deteriores etiã erant, quòd multi frigidi vsq; ad finem malorum fiebant. Frigidi enim sudores, aut quòd valde cruda sint, quæ abundant excrementa, fiunt, aut ob calidi innati debilitatem. Ad quam etiam causam refertur, quòd erat multa extremorum refrigeratio, & rursum vix recalescebant. Alui variè subsititerunt, humida esculentorum parte eunte in caput & pectus, aut declinante in vrinas, quæ multæ erant, & rursum celeriter humectabantur, regurgitante succorum multitudine in aluum, & omnium eorum quæ circa pulmonem, distributione deorsum facta. Neque est quod hic labores, dubitans, quibus vijs de pulmone in ventrem abire possint succi: natura enim ipsa inuenit sibi vias, vt in hoc ipso opere dicet Hippocrates, & vt alibi dicit, omnia cõfluxibilia, & per pauci admodum abscessus sunt, qui per manifestas vias fiunt, præ ijs qui per occultas. Atqui Hippocrat. non ea solùm, quæ in ipso pulmone sunt, dicit in aluum distribui, sed quæ circa pulmonem in capite & thorace. Vt ergo quæ surditatẽ faciũt, ad aluũ inclinare

solent, ita & quæ circa pulmonem, sed & ijs quæ intrà ipsum pulmonem concluſa ſunt, manifeſtas vias eſſe ad aluũ & veſicam cap. 4. lib. 6. de locis affectis, Galenus indicauit, per arteriam ſcilicet venalem, & cordis ſiniſtrum ventriculum, ſed & per venam arterialem & dextrum ventriculum, & venam cauam, & hepar, & meſenterium. Itaque nullo modo hoc admirationem habet. Illud ſolùm oportet meminiſſe, tales fluxiones pthyſicis non ſolere eſſe vtiles, quia vt aphoriſm. 14. ſectionis quintæ dicitur. A tabe habito diarrhœa ſuperueniens, lethale. Multitudo inquit, vrinarum non vtilium. Multitudo enim humiditatis anni illius augebat vrinæ copiam, & ſymptomaticè excernebatur, vi caloris colliquantis. Quare colliquationes malas ſignificabat, magis quàm iudicationes. Tuſſes inerant, multæ vſque ad finem, neque enim poterat aliter fieri malè putreſcente pulmone. Educebant multa, concocta, ideſt ſuppurata, & humida, ideſt fluxilia, quod quidem fiebat ob nimiam humiditatem & putreſcentiam circa pulmonem, atque quia è pulmone affecto eductio fiebat, non admodum cum dolore, quia pulmo exiguo ſenſu ac ferè nullo prædituſ eſt. Quod ſi aliquãdo doleret tangente corroſione mẽ branulam qua veſtitur, ſtatim leniter, facile ſcilicet, & expeditè, ac ſine dolore, purgatio fiebat: quę tamen ob nimiã redundantiam quam annus attulit, non fuit ſatis ad perpurgandum. Atqui quoniam in tanta multitudine nõ poterat, quod acre, & mordax, non eſſe contemperatum, & dilutũ, fauces non admodum mordebantur ab acribus, neque à ſalſis. Dictam autem multitudinem aperte indicabant, quæ de capite ibant, lenta quidem, & alba, & humida, & ſpumoſa, multa. Pituitoſa ſcilicet & flatu permixta, qualia peperiſſe erat conſentaneum pluuias & auſtrum. Hic enim flatus capita replet, ibique moram trahens, & cum pituitoſis ſe admiſcens, ſpumoſa facit e capite deſcendere. Longe autem maximum malum inquit, comitabatur hos, & alios omnes eius anni ægrotos, vt ſubſcriptum, ideſt antea ſcriptum eſt, faſtidium, idque non qualecunque, ſed maximũ, per quod neque cibos, neque potus libenter ſumebant: ſed valde ſine ſiti erant. Cur non dicit ſine fame? Quia certe id dictum erat, cum dixiſſet faſtidium, poterat autem eſſe faſtidium cum ſiti, non erat tamen, ſed faſtidium omnium, quod facultatum

cultatum omnium, & sensus in ventriculo corruptionem indicabat. Erat præterea grauitas corporis, & ægroti comatosi ob dictas iam causas, ac fortasse etiam iam prope mortem constitutis, vt fieri solet, tabidis, ob debilitatem facultatis & impotentiam vigilandi, coma fiebat. Plurimis ipsorum fiebant, tumores, ventris scilicet, & (hæc est particula declaratiua) ad hydropem deueniebant, collecta eò multa, quæ per totum corpus redundabat, humiditate. Iuxta mortem iam, erant horridi & deliri. Horrores debilibus facere facile poterant boreales flatus, qui & sustulerunt. Deliria horum, vacilationes mentis sunt, natæ ex debilitate. His dictis de ijs qui intra hyemē mortui sunt, narrat qualis fuerit species, seu facies tabidorum omnium eius anni. Fuerit verò qualem esse tabidorum, in hydropem ob pituitæ redundantiā abeuntium, consentaneum erat. Læuis scilicet & subalbida: non enim alba, vt nix aut papyrus, sed ob caloris debilitatem inter mortuum quendam candorē, & cineritium referens: & pituitosa tota scilicet, qualis pituita redundante fieri solet. Erant denique leucophlegmatiæ tumidæ. Addit, & subrubra, fortasse eadem facies erat reliquis partibus subalbida, & maxillis subrubra ob calidā passionem pulmonis. In multis enim tabescentibus, id vidimus, aut fortasse alij erant albidi, alij subrubri. Fuerint enim subrubri, quibus forma melancholica & subsanguinea, de quibus mox dicitur. Dicit fuisse tabescentiū, pariterque hydropicorum, faciē charopam. Quod haud dubie ad oculos pertinet. Explicatū verò iam est sectione quinta libri secundi, cū illa verba enarraremus quæ ad hunc locum multum faciunt, hydropici charopos oculos habent, hic & illic charopi nomē abusiue vsurpari, dicique deglauco, quod exemplo aniculæ cuiusdam, cuius historia in calce libri quarti occurret, confirmauimus. Itaque his fiebāt oculi glauci, pituita in oculos abscedente. Alatos etiam fuisse dicit tabidos, nō arbitror quòd tabe alati fierēt, quāquam extenuatio carnium aliquid nonnunquam ei figuræ adijcit, sed quòd alati tabescerent, vtpote ad tabem paratissimi, vt primo libro huius operis dictum iam est. Addit Hippocrates & mulieres ita, ideſt & mulieres ita afficiebātur, non quidem solæ, sed quasi diceret nō tantū viri, sed & fœminæ, ac fortasse hæ plus etiam quàm viri, quòd per

sese sint humidiores,& excrementis magis affluentes, cui naturæ accedens anni humida intemperies, maior morborum occasio fieret Quorundam etiam tabescentium forma erat melancholica & subsanguinea, hoc est subnigra & subcruenta, referens redundantiã sanguinis crassioris, in ijs scilicet in quibus sanguis redundaret. Dictum enim antea est, succorum omnium eo anno fuisse redundantiã, iuxta cuiusque naturam. Horũ ergo facies fuerit sobrubra vt pituitosorum subalbida. His etiam quibus tabescẽtibus forma melancholica & subsanguinea, acciderunt causi, & phrenitides. & dysenteriæ, dum corpus cum pulmonis putrescentia tabesceret, putrescente & bilescente sanguine per totas venas, aut irruente in caput aut ventrem. Cũ verò dictis ægrotis multa circa aluum mala acciderint: nam tenesmi, diarrhœ longæ, & deiectiones acres, & pingues, narrat Hippocrates, quibus quæ acciderint, secundum ætates, & naturales temperaturas, differentiam accipiens. Galenus legit, tenesmi iunioribus pituitosis: longæ diarrhœæ & deiectiones, acres, ac pingues, biliosis. Ego verò non video cur minus longæ diarrhœæ acciderent pituitosis quã biliosis, aut cur potius acria & pinguia iunioribus (quorũ nomine adolescentes, aut pueri adolescentiæ proximi, videntur intelligendi) quam iuuenibus, & consistentibus ætate. Proinde ego ita lego. Tenesmi iunioribus, hoc verò est quod antea dixerat, tenesmi pueris (& quos vocauerat παιδαριῶν nunc vocat, νεοῦς) & pituitosis longæ diarrœæ, ob abundantiam scilicet multæ fluxionis: & biliosis deiectiones acres & pingues ob calorem. Vbi legi, formatabidorum erat leuis, subalbida, pituitosa, in quibusdã codicibus legitur, φλεγματώδεις φακώδεις id est lentes referens tamen apertum est mendum, quia Galenus lectionem hãc sequutus est, & multo magis videtur congruere, vt ex ipsa interpretatione iam patere potest.

12 *Erat autem omnibus subscriptis difficillimum quidem ver, & plurimos abstulit, æstas autem facillima & minime moriebantur. Autumno verò, & sub pleiadis rursum moriebantur multi, quartanarij.*

Dictum

Dictvm antea erat tabidos multos abstuliſſe primũ ver, æſtate melius habuiſſe, & autumno rurſum multos eſſe mortuos, eorum qui ver euaſerant, dictumque quam ob cauſam. Quod nunc dicit autumno & ſub pleiadis, eſt idẽ ac ſi diceret toto autumno, ineunte ſcilicet, & ſub autumno & ad occaſum, qui occaſus finit autumnum & inchoat hyemem. Dixerat nuper multos eorũ qui antea decumbebant, extrema æſtate mortuos eſſe, & eorum qui nõ antea decumbebant multos tunc decubuiſſe: Conſentaneum ergo eſt, hos, qui ineunte autumno decubuerãt ſub pleiadis, hoc eſt occidentibus pleiadis, tempore mutato ad frigidiſſimum (ea enim hyems fuerit qualis ſolet, finito iam anno intempeſtiuo) accubuiſſe. Vox illa quartanarij, cenſetur à Galeno eſſe adiectitia, quia nihil pulchrum videtur ſignificare poſſe. In quibuſdam codicibus occurrit ſcriptũ τρίτων ideſt quartanã, in quibuſdam τρίτιοι ideſt quarti, ſeu quartanarij. Quid autem ſignificet, multiplex coniectura eſt, q. dam antiquorum dicebant quarta die mortuos, ſed quo pacto tabidi quarta die moriebantur? An ſuperueniebat illis in extremo conſtitutis, malũ quatriduanũ? At id oportebat, dictum prius. Quidã dicebant, hos eſſe quartos ægrotos, quaſi quartam cõſtitutionem epidemialem, poſt duas in Thaſo, in primo libro ſcriptas, & tertiam in Cranone ſcriptã in ſecundo. Sed vix conſtat, an hos libros omnes in ordinẽ digeſſerit Hippocrates quaſi in lucẽ emittẽdos qui putemus tantam præſcriptionem? toto opere habuiſſe rationem? Alij putant multos eorũ, qui ex febribus erraticis hunc annum euaſerant, ſequenti anno fuiſſe quartanarios, vt fieri ſolet. Aut hoc eſt quod Hippocrates dicit, aut nihil ſed adiectitia, eſt illa dictio. Superſunt vſque ad extremum huius libri tertij decem & ſex ægroti, quos quidã interpretum putarunt, quoſdã fuiſſe eorum, qui dicto anno ægrotarũt, ſeorſum, exempli gratia ſcriptos, adducti illa vocula ſub ſcriptis, quæ videtur ſignificare nõ ſcriptos antea, ſed ſubſcribendos deinceps. Dicũt ergo cũ hic dicit, erat autẽ omnibus ſubſcriptis difficilimũ vẽr, intelligi, omnibus qui ſequũtur, indeq; conſtare eoſdẽ eſſe qui ſequuntur, & quĩ antea dicti ſint. Ego quidẽ ſuſpicor quoſdã fuiſſe eorũ qui eo anno ægrotarunt, non tamen hoc argumẽto (pluries. n. iam vidimus, tota hac tempeſtate dici ὑπογεγραμμένον ideſt

subscriptũ, quod antea scriptum) sed quia statim adiecti sunt huic constitutioni, & quidam illorũ videntur habere multa symptomatũ, quæ narrata sunt, & qui alijs modis videtur ægrotasse, fortasse hac ipsa ratione a communi narratione excepti sunt, quod peculiari morbi forma ægrotauerint. Sed veniamus ad singulares historias.

Sedecim ægroti.

Primus ægrotus.

13 *IN Thaso Parium, qui decumbebat super domum Artemisii, febris corripuit acuta, circa initia continua, ardens, siticulosa, incipiens comatosus, & statim insomnis. Aluus turbata in principijs. Vrinæ albæ. Sexta minxit oleosum, delirauit. Septima exacerbata sunt omnia. Nihil dormiuit, sed vrinæ similes, & mens turbata. Ab aluo autem biliosa piguia fluxerunt. Deinde octaua parum à naribus destillauit. Vomuit viridia pauca, parum dormiuit. Nona eadem. Decima omnia remiserunt. Vndecima sudauit non per totum, circumfriguit quidem cito autem recaluit. Duodecima febris acuta, deiectiones biliosæ, tenues, multæ, vrinis enæorema, delirauit. Decima septima laborioſe transmissa est. Neque enim somni, neque febris intendebatur. Vigesima sudauit per totum, insomnis, deiectiones biliosæ, cibum non capiens, comatosus Vigesima quarta rediit. Trigesima quarta sine febre, aluus non substitit, & rursum recaluit. Quadragesima sine febre, aluus restitit tempus non multum. Cibum non capiens, parum rursum caluit, & per totum erraticè sine febre aliquando, aliquando autem non, si enim aliquid intermisisset, & alleuata esset rursum reuertebatur cibarijs multis & malis vtebatur. Somni mali in recidiuis. Delirabat.*

rabat. Vrinas crassitiem quidem habentes: mingebat tũc, turbatas autem & prauas, & aluus adstricta, & rursum soluta. Febriculæ continuæ, deiectiones multæ tenues. Centesima autem vigesima die mortuus est. Huic aluus continenter à prima humida, bilijosis humidis multis, erat, aut suppressa in feruidis & crudis. Vrinæ vsque ad finem malæ. Comatosa. Plærumque cum doloribus insomnis. Fastidiosus Continenter febris ardens.

HAEC fuit febris ardens & acuta vsque ad diem vigesimam, inde cœpit ex acutie cadere, acutiem adhuc aliquam retinens vsque ad quadragesimam, qua finiuntur morbi medij inter acutos & diuturnos, inde iam cronicus factus est morbus, & sensim tabescẽs homo, alios duos quadragenarios durauit. Tribus verò exactis, die vigesima supra centesimam, mortuus est. Habent enim suos dies decretorios morbi omnes, sed in acutis habent meritò vim maiorem, & norantur breuioribus interuallis, in longis minorem, & ex longioribus. Proinde Hippocrates vsque ad vigesimum, omnes fere dies percurrit, à vigesimo iam attingit rariores, vsque adeò vt post quadragesimum nullum vsque ad centesimum vigesimum, nominauerit. Habent vero vim magnam vt in acutis septimanæ, ita in longissimis affectionibus, quadragenarij: quorum tres dicta dies finit. Sed percurramus singula, quæ ex dictis antea non semel, intelligi possunt facile, legentes: solum quæ nõdum explicata sunt, interpretantes. Nam ita fiet, vt opus neque fastidiosum sit, neque in immensum crescat. Pariũ, inquit, febris corripuit acuta, circa initia, continua, ardẽs, siticulosa, ideſt quæ primùm fuit acuta, continua, & ardẽs, etsi deinde in longam decidit. Incipiens, ideſt, primis morbi diebus, fuit comatosus, & statim insomnis. Quibus quidem notis satis videbatur esse, vnus quidam eorum qui illo anno ægrotarunt, dixerat enim eos nunc sopore, nunc peruigilio teneri, redundantes scilicet duplici succo. Aluus turbata in principijs, & vrinæ albæ: fuerint verò vrinæ tales ob cruditatem, & declinante in aluum bile. Talia habuit vsque ad diem sextam, qua minxit oleosum

ideſt

ideſt vrinam oleo ſimilem. De hac vrina dubitatum eſt à prioribus interpretibus, quibuſdam putantibus eſſe omni no ſimilem oleo, craſſitie & pinguitudine, fieriquè liquata corporis pinguedine. Galeno, cuius ſententia mihi magis placet, videtur hoc fieri non poſſe, quia pinguedo liquata mox cohæreſcit & ſupernatat, atque adeo, & ſi aliquandiu vi caloris fieret vt non concreſceret, tamen innataret: nam & oleum ipſum inuehitur in aqua. Proinde ſuperſunt duæ probabiles opiniones, oleoſam eſſe in qua innatat pingue dictamque oleoſam, quaſi pinguem, eo quod oleum pingue ſit: aut eſſe vrinam ſimilem oleo craſsitie, & colore, et ſi ipſa fuſſura lentam pinguedinem non habeat. Pinguis, colliquationem ſignificat, aut ſecundum renes cum confertim mingitur, aut ſecundum corpus totum, cum aliter. Fieri verò hanc in Pario ſexta die, non erat diſſonum: ita enim fieri ſolet in alijs febribus acutis. Neque vero pinguedinem liquari tam graue eſt, vt propterea dubites potuiſſe huic tam citò fieri craſſam, & olei colore, quidam putabant ſignificare colliquationem, multò maiorem quam pingue, fieri enim ex partibus carneis velut aſſatis, vt ſi ſuccum eum qui ex aſſatis carnibus deſtillat, quis colligat. Tales fortaſſe erant de quibus nuper dicebat Hippocrates multitudo vrinarum non vtilium, colliquationes malæ. At vero conſumptio tanta non poſſet ſexta die fieri, victuro vſque ad centeſimam vigeſimam. Proinde cẽſeo, vt & Galenus oleoſam vrinam, vnam quandam earum eſſe, quæ cõturbatione craſſeſcunt. Itaque eſſe conturbatam, referentẽ colore oleum. Talibus vero malum capitis imminere ſolet. Velut huic accidit qui talem mingens, mox delirauit. Sed, & de Pithione, qui tertius eſt huius partis ægrotus, ita ſcriptum occurret. Vrinã minxit oleoſam, noctu turbatio multa, delirabat. Licet cõſiderare mutationes inſignes ſeptima vndecima die. & decima ſeptima. Miror qđ quatuordecima nihil noui attulerit, aut quod ille omiſerit. Fortaſſe Hippoc. non affuit ægroto ea die. Die octaua ſtillæ ſãguinis de naribus malam ſignificationem præſtare poterãt vt non ſemel iam dictum eſt. Sed & illud quod duodecima die dicitur accidiſſe, vrinis eneorema, delirauit, eſt conſonum ei quod primo prædictionum dicitur, vrinæ innatãtes phreniticæ. Quod dicit decima ſeptima laborioſe

sè transmissa est, quia neque somni, neque febris intendebatur, videtur fortasse dissentaneum. Dices enim, laboriosius fuisset somnos & febrem intendi, vt febris esset ingens cum comate. Verùm non ita intelligendum est: sed, neque somni erant, id est dormire non poterat, neque febris intendebatur, id est, neque extrema calescebant, effuso æqualiter per totum corpus calido: sed erat insomnis cum extremorum frigore. Nihilominus vigesima iudicatus est, non tamen perfectè, neque enim poterat nullis concoctionis signis prægressis: neque sanè id, eaipsa die quis posset expectare, quia exiguæ conferentiæ notæ aderant. Tametsi enim factus est sudor non qualis vndecima: sed per totum, tamen erat insomnis nunc, nunc comatosus, aut fortasse in somnis comatosus, id est cum comate vigili, & cibum fastidiens. Satis ergo fuit, neque sanè parum fortis naturæ argumentum, imperfectè iudicari, sudore & deiectionibus solum tunc bilios is, euacuationibus quidem symptomaticis: sed ex parte factis ea die vtilibus. Itaque febris non sanè, quâtum intelligo, sublata: sed remissior multò facta est. Sed quia imperfecta fuerat iudicatio, fuit etiam infida, & redijt febris aperte vigesima quarta. Trigesima quarta, inquit, sine febre est factus. Addit. aluus non subsistit, & rursum recaluit. Sed cur dicit, aluus non subsistit? aut si dici oportebat, quæ non fiebant, cur non dicit etiam, non sudauit, aut non vomuit, aut aliud quiduis? Certè significat melius actum fore cum ægroto si aluus restitisset: atque adeò consentaneum fuisse sisti. Nam velut consentaneum est in mutationibus in melius, fieri euacuationes vtiles, ita, sisti noxias. Huic verò noxiæ erant, bilios æ & pingues euacuationes, consumendo magis, quàm expurgando corpore fientes. Consentaneum ergo, cessante febre, cessare aut minui liquationem, & bilis fluxionem, & sisti aluum. Dicit itaque aluus non subsistit, & rursum recaluit: quasi insinuãs inter cætera, ob hoc etiam citò recaluisse, quod non subsistit, Quod multo magis declarat, quod addit, quadragesima sine febre, aluus restitit. Sed quia ne tunc quidem restitit multum tempus, & mansit cibum non capiens: rursum, non vt prius: sed parum caluit. Nimirum fastidium, & oris amaritudo, & similia, vt dicetur sexto libro huius operis, significant intus manere, & recidiuam. Verùm vt facta est

mutatio

mutatio in signis,& declinatio ab acutie,die vigesima,abeunte morbo acuto in morbum medij generis, ita oportuit die quadragesima agi,quia qui hanc excedunt, apertè iam fiunt diuturni, & vt vigesima multorum acutorum est finis, ita quadragesima morborum medij generis. Quare iam inde febris erat minor, & per totum erraticè,aliquando sine febre, aliquando cum febre erat. Intellige verò id non exactè:sed quòd videretur. Nam reuera,nunquam sine febre fuit, ac multò minus post quadragesimum, quia tabescebat iam : tabescentes autem ex febribus semper habent febriculas. Et ipsemet Hippocrates mox addit, febriculæ continuæ: sed & hic ita debere intelligi, vt explicui, ipsemet indicat, addens : si enim aliquid intermisisset, & alleuata esset, rursum reuertebatur. Nam illud, & est declaratiuum, quod illud, aliquid intermittere sit, non simpliciter intermittere, sed aliquid intermittere & alleuari: quare & illud reuerti, esset rursum intendi. Addit cibariis multis & malis vtebatur. Sed quo pacto, si, vt in fine historiæ dicitur, erat fastidiosus? Certè suspicor hunc,vsque dum iam tabesceret, fuisse fastidiosum, vt nullum cibum libenter caperet (dixerat enim Hippocrates bis,cibum non capiens) deinde tamen, penuriam alimenti sentientibus partibus, & excrementis cibi boni appetitum corrumpentibus, ingessisse multos & malos. Itaque semper fuit quodammodo fastidiosus, quia semper fastidiuit bonos, etsi multis diebus vsus est multis malis. Dicit, vrinas mingebat crassitiem quidem habentes turbatas autem & prauas. Meritò sanè addit,turbatas autè & prauas,quia cũ simpliciter dicit crassas,coctas solet Hippocrates significare,aliter profecto ac Gal.qui crassarũ nomine turbatas intelligit. Perducta narratione vsque ad diẽ vigesimã supra centesimam,qua mortuus est, epilogo colligens quæ fuerunt in Pario deterrima,dicit, huic aluus cõtinenter à prima humida (id est fluẽs biliosis, humidis,fluxilibus,& liquidis,multis) aut suppressa in feruidis & crudis. Sed quo pacto in feruidis & crudis,si suppressa? Certè nũc erat laxa fluẽtibus multis biliosis liquidis,nũc astricta fluẽtibus paucis feruidis & crudis:feruidis sanè exustis,crudis, ex malè coctis in vẽtre cibis,vtrisq; tamẽ,paucis,& nõ fluxilibus,cessante fluxione ad ventrẽ. Dictis aliis signis pessimis,

mis, finit sermonem, dicens, continenter febris ardēs: quod intelligi debet, dum acutè laboraret, & vsq; ad vigesimum.

Secundus ægrotus.

1 IN Thaso decumbentem iuxta frigidam, ex partu, & fœminam enixam, & non fiente purgatione, febris acuta, horrida tertia die, corripuit. Ex multo autem tempore ante partū febriculosa erat, in lecto, fastidiosa. Postquam autem riguißet, continuæ, acutæ, horridæ febres. Octaua multùm delirabat, & sequentibus diebus, & breui rursum resipiscebat. Aluus turbata multis tenuibus, & vt aqua biliosa. Sine siti. Vndecima resipiscebat, comatosa autem erat. Vrinæ multæ, tenues, & nigræ: insomnis. Vigesima parum circum friguit, & rursum breui recaluit. Parum delirauit insomnis, venter imus in eisdem. Vrinæ aquosæ, multæ. Vigesima septima sine febre aluus substitit. Non multo autem tempore post, dextræ coxæ dolor fortis tempus multum. Febres rursum comitabantur, & vrinæ aquosæ. Quadragesima quæ ad coxam spectabant alleuata sunt: tusses autem continuæ, humidæ, multæ. Aluus substitit. Cibum non capiens. Vrinæ in eisdem. Febres autem in totum quidem non deficientes, erraticè autem habentes exacerbationes, partim quidem ita, partim autem non. Sexagesima tusses quidem sine signo defecerunt. Neque enim aliqua sputorum concoctio fiebat, neque aliæ consuetus abscessus. Maxilla autem dextra diuulsa est, comatosa, delirauit rursum, & breui resipiscebat. Cæterùm à cibis habebat animum auersum. Maxilla quidem ad locum suum rediit, aluus autem biliosa pauca reddidit. Febricitauit acutius horrida, & sequentibus diebus sine voce, & rursum resipiscebat, & loquebatur. Et octogesima mortua est. Huic vrinæ vsque ad finem erant, nigræ, & tenues, & aquosæ, & coma comitabatur.

tur. Cibum non capiens, animo deiecta, insomnis, iræ, difficiles tolerantiæ. Mens autem melancholica.

VT Parius tertiò, ita hæc secundo quadragenario, qui de octogesimo finitur. mortua est, ex partu fœminæ. Dictũ verò & obseruatum in hoc opere iam sæpe est, difficiliores esse partus fœmellarum quam masculorum. Dictum est etiam sæpe, enixis occasionem ægrotandi, ferè semper esse in purgatione non satis procedente, peculiariter verò noxia sit hæc causa enixis fœminas, quia hæ pluribus abundãt sordibus, & maiori expurgatione indigent. Erat autẽ hoc conspicuum maximè in hac, quæ multo tempore ante partum erat febriculosa, & fastidiosa, & decumbens in lecto, aut continenter, aut assiduè, vt fieri solet. Animaduerte hoc loco Hippocra diei computationem ducere, non à die febris: sed partus, iuxta id quod in prognostico docuerat. Dicit enim tertia die febrem horridam mulierem corripuisse. Tertia ergo mali, fuit prima febris, & ab ea die, à qua prima febris fuit tertia, fuit octaua qua delirauit, & octogesima qua mortua est. Nimirum in his primarium ac præcipuum malum, est partus malus. Dictum etiam antea est, semper solere esse febres enixarum, & earum quæ ex suppressione magna menstruarum euacuationum laborãt, acutas & horridas. Acutæ quidem sunt quia magnæ & periculosæ: horridæ verò, ob naturam vteri, ad quem præcipuè pertinent illæ affectiones, & ob hanc ipsam causam, cœpit hæc febris ex rigore: nimirum rigor est horror magnus, & quæ causæ ante quam febris magna fieret, rigorem fecerant: hæ eædem, aucta iam febre, afferebant horrores. Quia horror est exiguus rigor, & febris rigorem minuit, vt & in hemitritæis fieri consueuit. Meritò ergo postquam riguisset, factæ sunt febres continuæ, acutæ, horridæ. Octaua & sequentibus diebus vsque ad vndecimam, nunc delirabat multum, nunc breui redibat ad mentem, habente scilicet compassionem cerebro cum vtero, & totis venis, non autem firmam passionem, vt veram phrenitidem. Alius turbata tenuibus multis, vt aqua bilioſa, ex redũdantia humiditatis aquosæ, & bilis, quod, vt vidimus, ægrotis omnibus illius anni commune fuit, vt & sine siti esse: quod in hac, præter humiditatis redundantiam, delirium etiam fa-

cere

cere poterat. Vndecima resipiscebat, id est iam tota ea die fuit sine delirio, comatosa tamen, pituita abundante in superioribus, deriuata bile ad inferiora, per deiectiones dictas, & vrinas, multas, tenues, & nigras, quæ bile nigra tingebantur. Nosse verò oportet, has vrinas familiares fuisse passioni, quæ valde fuit melancholica, vt vltima totius narrationis verba declarant: hæc scilicet: Vsque ad finem erant vrinæ nigræ, tenues, & aquosæ, animo deiecta, insomnis, iræ, difficiles tolerantiæ, mens autem melancholica, id est, cum metu & mœstitia. Hæc enim omnia melancholicæ passionis sunt signa. Neque sanè, quod vrinæ erant tenues & multæ, prohibet ex melancholia esse. Nam hæ non erant decretoriæ expurgationes melancholiæ, vt multa exiret quę crassas vrinas faceret: sed symptomaticę vt exiret, quod vrinam non crassam: sed nigram facere posset, & melâcholiam non euacuare: sed significare. Neque verò alienum est à melancholia abundare multo sero: per incoctionē enim fit melancholia serosa, & hanc ob causam videas melancholicos, tenuem & multam saliuam habere, & copiosè ac frequenter sudare. Qua eadem causa fuit familiare huic morbo habere has vrinas, familiare etiam est iis quibus menstruæ euacuationes retinentur, melancholicis passionibus tentari: nimirum hæ deterioris sanguinis euacuationes sunt, vt & hæmorrhoydes. Sed veniamus ad reliqua. Quo pacto erat insomnis eadem die vndecima, si soporosa? Certè vt ægroti alij huius tempestatis, comate vigilanti. Vigesima (quatuordecima, & decima septima, aut nihil fuit noui, aut fortè non affuit Hippoc.) parum circumfriguit, id est secundum extrema refrigeratus parum quiddā est, & rursum breui recaluit Parum delirauit, insomnis, vēter imus in eisdem, vrinæ etiam aquosæ multæ. Vigesima septima facta est sine febre, & hic fuit finis acuti morbi. Nimirum dictum mihi est sæpe, mensem lunæ esse legitimū finem acutorum morborum, & si Galenus vigesimum statuerit. Iam hinc decidit morbus ex acutie. Est verò in hac, vt & in Pario, in iudicatione febris sublata euacuatio, quæ symptomaticè, & inutiliter antea fluebat: non tantum verò suppressa hæc euacuatio fuit: sed & pro ea factus abscessus, quia non multo tempore post, dextræ coxæ dolor fortis multum tempus: nam vsque ad quadragesimam. Neque

febris

febris intermissio durauit diu : sed febres rursum comitabantur,& vrinæ aquosæ. Quadragesima, quæ finit morbos medij generis, facta est alia insignis, & perinde mala permutatio. Nam dolor coxæ alleuatus est, factæ autem tussis continuæ, humidæ, multæ, id est, per quas multum excreabatur. Nam tussis arida vocari consueuit, per quam nihil excreatur. Non autem solum alleuata est tussis : sed & aluus substitit, recurrentibus sursum vitiosis succis, patientibus autem instrumentis respirationis, quia hic morbus erat, vt dixi, præcipuè vteri. Est verò vt lib. 2. sectione prima dictum est, magna communio vocalium cum genitalibus : qua ipsa causa omnes mulieres, quæ ob has occasiones ægrotant, solent incidere in morbos thoracis, tusses, asthmata, hæmoptoycas passiones, pthises, aut pleuritides. Reliqua fuerunt qualia prius, & febres nunquam omnino deficientes; iam enim haberet mulier habitualem febriculam: erant tamen præterea exacerbationes erraticæ, ob excrementa multa, & varia putrescentia per partes. Sexagesima rursum attulit aliam insignem mutationem, nimirum tusses defecerunt sine signo, id est euanuerunt repente, nullo relicto vestigio : quod genus deficiendi in omni abscessu, quin & in omni passione vituperatum est, quia quod repente euanescit, ac non potius paulatim, aut simul cum euacuatione aliqua, præter rationem soluitur, quæ verò ita euanescunt malignius redeunt, aut in grauiores alias passiones permutantur : velut nunc, quia nulla concoctio sputorum manifesta fiebat, vt cocta, & expurgata materia, solueretur tussis, neque alius consuetus abscessus, vt expurgatio ex vtero, quæ maximè omnium erat huic expetenda, aut coxæ dolor denuo factus, aut tumor aliquis circa genitalia, quæ etsi minus bona, solent tamen etiam ex tussi fieri, dicitur tussis defecisse sine signo. Et re in deterius eunte, maxilla dextra diuulsa est, secundum dextri lateris rectitudinem mutatis abscessibus, contra tamen ac oportebat, ab infernis enim sursum. Nam à dextræ coxæ dolore tussis, ab hac dextræ maxillæ diuulsio facta est. Quod quidem superna petente excremento fieri, confirmarunt coma & delirium accedentia. Sed ne tunc quidem fuit firmata phrenitis : sed breui resipiscebat. Non tamen proinde non

erat

erat iã affectus grauissimus, habebat enim iam a cibis animum auersum, non solum, vt antea, cibum non capiebat. Nimirum magnæ exagerationis gratia dicit, προσδέτα γεύματα ἀποστομένου ἔχειν quod haud scio an melius verti possit, quam habebat auersum animum a cibis, aut saporibus. Est verò ut Galen. rectè censet, vsus dictione affectata, vt significaret fastidium summum. Quod sanè maximi iam periculi est, quia fit corruptis facultatibus rectricibus. Quod vbi factum est, nulla salutis spes supereſt, quia etiã si quæ euacuatio succedat, nihil confert, immo verò quæ conferre solent, ea ipsa videntur mortem properare, deficiente facultate quæ toleret. Velut huic accidit, quę cum, redeunte maxilla ad locum suum, alui fluxionem biliosam haberet, nihil est iuuata, sed febricitauit acutius, & fuit magis horrida, & sequentibus diebus est voce priuata, & octogesima mortua est. Sed quo pacto priuata iam voce & morti proxima, rursum respiscebat, & loquebatur? Sed quid mirum? Certè & ex magna apoplexia vidi quam plurimos morti iam proximos, ad mentem & vocem rediisse, vt alsistentibus viderentur liberati. Hæc sanè facit extremus conatus, qui, si non expellit, facit tamen abscedere a quibusdam partibus, ad quas, ob virium impotentiam, nouo impetu irruentia excrementa, mortem afferunt, cum spes aliqua salutis sese cœperat insinuare. Reliqua quæ per epilogum dicit, explicata iam sunt.

Tertius ægrotus.

15 IN *Thaso Pythionem, qui decumbebat supra templum Herculis, ex laboribus, lassitudinibus, & prauo victu, rigor magnus, & febris acuta, corripuit. Lingua arida, siticulosa, biliosa. Non dormiuit Vrinę subnigræ, appendiculum sublime. Non sudauit. Secunda circa medium diem refrigeratio extremorum, præcipuè circa manus & caput, sine loquela, sine voce. Breuis spirus in multum tempus. Recaluit. Sitis.*

Noctem cum quiete. Sudauit circa caput purum. Tertia cum quiete. Vesperi circa solis occasum subfriguit parum. Turbatio nocte laboriosè. Nihil dormiuit. Ab aluo autem pauca compacta stercora exierunt. Quarta manè cum quiete, circa medium autem diem omnia exacerbata sunt. Frigus. Sine loquela. Sine voce, in deterius. Recalefactus est. Post tempus minxit nigra habentia appendiculum. Noctem quietè dormiuit. Quinta alleuatus esse visus est. Circa aluum autem pondus cum dolore. Siticulosa. Noctem laboriosè tulit. Sexta mane quiete, vesperi autem dolores maiores, exacerbationē habuit. Ab aluo autem vesperi clystere bene eiecit. Noctem dormiuit. Septima die fastidiosus, submolestè ferebat, minxit oleosum. Nocte turbatio multa, delirauit, nihil dormiebat. Octaua mane dormiuit parum, citò autem frigus, vocis interceptio, tenuis spiritus, & imminutus. Vesperi autem rursus recaluit, delirauit. Iam autem ad diem, modicum leuatus est. Deiectiones meræ, exiguæ, biliosæ. Nona soporosus, fastidiosus, cum excitaretur non valde siticulosus. Circa solis occasum molestè ferebat, delirabat, noctem malam. Decima mane sine voce. Multa refrigeratio. Febris acuta, multus sudor. Mortuus est. Dolores huic in diebus paribus.

Dvplici causa mihi videtur Hippoc. meminisse causæ procatarticæ huius morbi, primùm quia hic non admodum videtur laborasse, vt alijs eius tempestatis ægroti, sed modo quodam proprio, & insinuat non esse illud referendum ad communem causam intemperiei aeris, sed ad peculiare vitium in victu. Deinde quia morbus videtur durasse diutius quàm pro malignitate, quam præ se ferebant symptomata, quod fortasse factum fuerit, quòd morbus ex manifesta causa inceperit, non ex solo interno apparatu. Nam quodcunque signum, siue bonum siue malum, fit tan

tò

tò debiliùs, quantò causam habet apertiorem. Si igitur hic nullo victus vitio prægresso ægrotasset, meritò censeretur, essetque reuera grauius affectus, & mortuus citius. Ne ergo grauissima symptomata legens, mireris non mox fuisse extinctum, dicit ex laboribus & lassitudinibus, idest lassatum ex laboribus, & prauo victu. Non explicat qua in re. Pertinet verò victus ad res omnes non naturales, & præcipuè ad cibum & potum. Significat ergo hominem negligenter vsum illis omnibus rebus, sed & prauis, & nullo ordine ingestis cibis. Considerandum in hoc morbo est, quod Hippo. monet, fuisse dolores, hoc est exacerbationes diebus paribus. Nam secunda quarta, sexta, octaua, diebus interiectis difficiliores fuerunt, & decima, mortuus est, quia eisdem diebus moriuntur homines quibus salui fiunt: & morbi qui per pares mouentur paribus iudicantur, qui per impares, imparibus. Eandem ob causam nox secundæ diei fuit cum quiete, & noctem quartæ diei quiete dormiuit, & sextæ nocte dormiuit, nocte autem tertiæ fuit turbatio laboriosa, & noctem quintæ laboriose tulit, & septimæ nocte turbatio multa, & nona die, habuit noctem malum, quia nox quæ accessionem præcedit difficilis est, quæ verò subsequitur magna ex parte leuior existit. Octauæ etiam noctem quietam esse oportuit, proximus verò iam status morbi lethalis id prohibuit. Nihilominus postrema noctis parte, iam ad diem, modicum leuatus est. Sed redeamus ad initium, & breui omnia perstringamus. Incepit hæc febris a rigore. Vnde constat, a rigore incipere non esse proprium intermittentium, sed quibusdam etiam continuarum accidere, ijs verò maximè quæ a causis procatarticis incipiunt: velut hæc inceperit a rigore vel ob excrementa per corporis habitum (vt in lassatis fit) effusis, vt & vlcerosæ lassitudines rigores afferre consueuerunt, vel corruptis aliquibus succis in ventriculi ore ob prauum victum. Sed & malignarum febrium hoc est. Maligna enim qualitas rigorem intempestiuum, vt aliũ quemcunque absessum, facere potest. Merito ergo hæc, alioqui continua, a rigore incepit, quia vtrumque habuit, & esse malignam, & a procatartica causa incipere. Cùm dicit fuisse febrem aliquam acutam, ad constitutionem referri debet, vt cùm in calce narrationis occurrit subscri-

ptum, acutum, aut febris acuta. Cum verò dicit die aliqua fuisse acutam, vt die prima, quinta, aut septima, aut alia, non ad constitutionem (constitutio enim non vnius diei, sed totius morbi est) sed ad tactum, & eius diei symptomata: hoc est ea die calorem acutè mordere, aut symptomata, magnam acutiem referentia, affuisse. Velut prima die huius morbi fuit rigor magnus, calor acutè mordens, lingua arida, siticulosa, biliosa, ideſt amara & pallens, non dormiuit, quæ omnia bilis vrentis abundantiã significabant. Sed & vrinæ subnigræ, quæ vstam iam bilem præ se ferebant, & appendiculum sublime. Galen. quod sublime vult vocari nubeculam: quod subsidens, sedimentum: quod pendet in medio, appendiculum. At verò Hippocra. hæc omnia nomina generatim dicuntur de eo, quod in vrina continetur, proinde plærumque addit aliquid, quo explicet, qđ contenti genus dicat, velut nunc dicit, appendiculum sublime, innuens nubeculam tenuẽ. Non explicat, an illa nubecula fuerit etiam subnigra, vt ipsæ vrinæ: vtcunque autem hoc habuerit, significabat tenuem bilem vstam, & flatum capiti periculum portendentem. Quale illud est de quo dicitur primò prædictionum. Vrinæ sublimes phreniticæ. Nimirum, vt in pituitosis solet apparere ante concoctionem crassum quiddam, albũ, hærens fundo matulæ, ita in biliosis, tenue, sublime, diuulsum. Addit, non sudauit. Id dicit quia tota ea die febris alicuius tertianæ speciem præ se tulerat, incipiens a rigore, ac deinde breui ardens, & cum ad extremum expectaretur sudor, qui tertianæ paroxysmum finiret, non ita factũ est, sed continua euasit, & nullus ea die sudor fuit. Secũda die ad meridiem fuit refrigeratio extremorum, præcipuè circa manus & caput, & homo fuit sine loquela, & sine voce, & breuispirus. Quod idem accidens alijs ferè omnibus diebus paribus factum est: nam & quarta, & octaua, & postrema, qua mortuus est: quin etiam fortasse & sexta, quanquam id minus explicet. Dicit tamen exacerbationem habuit, quam verisimile est fuisse tunc quoque, similem ijs, quas alij difficiles eius morbi articuli afferebant. Si sine voce erat, non poterat non esse sine loquela, nam vox materia sermonis est. Dicit verò velut exagerãs periculum, fuit sine loquela, & sine voce, quasi diceret,

non

nō solū sine loquela sed etiam sine voce. Illud breuis spirus, necesse est, significet spiritum exiguum. Magnus enim non diceretur curtus aut breuis. Non tamen perinde constat, crebrum & paruum, an rarum & paruum, significet. Nam vtcunque sit spiritus paruus, videtur posse ita appellari. Si tamen hic spiritus fuisset creber & paruus, inflammationem aliquam in partibus spiritalibus significaret, & refrigerationem etiam extremorum tali spiritui accedentem, in eam causam reijcere, esset consentaneum. Sed si inflammatio magna & maligna (nam non posset quæcunque) ea symptomata faceret, non ex quibusdam circuitibus, nunc faceret, nunc non, sed continenter, vt febris lypiria solet. Præterea inflammatio non tolleret loquelam, saltem non vocem, & querulos gemitus. Consentaneum ergo magis est, eam, refrigerationem debilitatis naturalis caloris fuisse, quare & spiritum illum fuisse rarum & paruum, velut si ad asphygiam tenderet. Vnde alia etiam symptomata serie quadam procederent. Si enim frigus tollebat spiritum sublato vsu, necesse erat cū spiritu tolli vocem, & cum voce loquelam. Nam vt sermonis materia vox, ita vocis expiratio, non quantulacunque sed maiuscula. Accedit quod eandem spiritus speciem significans dixit, octaua tenuis spiritus, & imminutus. Videtur autem imminutus dici, per quem spiretur parum aeris, is verò est rarus & paruus. Nam per crebrum & paruum non spiretur minus, sed per minores partes. Meritò itaque videtur Galenus putasse hunc spiritum fuisse paruum & rarum. Sed est admiratione dignum, qui posset, qui, præ caloris naturalis extinctione, tantopere frigeret, denuò tantopere recalescere, & qui recaluisset, frigere rursum, arsurus iterum non semel. Certè cùm naturalis calor est exiguus, & is qui præter naturam magnus, accidunt hæ vicissitudines, excitat nunc flamma ingente a putrescentibus succis, & eorum fuliginibus, vt vel in cadaueribus aliquando, nunc ipsiusmet ignei caloris vi consumptis quibusdam & dissipatis, apparente interno frigore. Ita enim fit in alijs omnibus rebus natura constantibus, quæ frigida sunt naturali frigore. Accedente enim igne calescunt, cum recedit, refrigerantur. Corpus ergo ægroti in quo frigus internum iam vincit, ac-

cedente causa calorifica inflammatur, & recedente frigescit; accedit verò & recedit per vicissitudines, vt in alijs cum facit exacerbationes. Nam exigua illa febricula, quæ per remissiones supereſt in alijs continuis febribus, nō potest, cum calor naturalis est exiguus, totum corpus calefacere, sed eam solum particulam, in qua putrescens succus hæret. Quia nisi calor naturalis calorem, a quacunque causa excitetur, in corpus deferat, non potest is in totum corpus se effundere, nisi oīno sit maximus. Si. n. cadaueri vna in parte vel ignem admoueris, eam solam partem vrens, reliquum corpus frigidum esse senties, neque certè totum calefacies, nisi totum occupet flamma: s. non sunt spiritus & arterialis sanguis, qui calorem præter naturā concipientes, in totum deferant. Hinc fit, vt qui debili calore sunt, vt senes, exiguis febribus tententur, & vt quædam corpora præ debilitate naturalis caloris febricitent interius, exterius refrigerata, atque adeo non solum secundum caput manus ac pedes, sed & secundum asperam arteriam, pulmonem, & thoracem, & internum os: vt hanc ob cām spirent frigidum, exiguum, & rarò, & habeant frigidas linguas. Constat vero hæc in valde lethalibus esse signis. Reliqua ferè oīa, ex dictis intelliges, quid portenderent, & quas haberent vires. Pauca illa compacta stercora, quæ ab aluo prodierūt die tertia, fæces in intestinis ex multis diebus impactas significabant: per longam. n. moram fuerant compacta, quod magis declarauit, pondus cum dolore circa aluum, die quinta. Semper n. dolor grauans multitudinem significat in dolente parte, quod sentiens Hippocrates, sexta die vesperi clysterem infundi iussit, quo ab aluo eiecit bene, ideſt, copiosè stercora, vt sani solent. Sed rogabis, cur Hippocrates cum curationes morborum taceret toto hoc opere, nunc clysteris meminit, & cur clysteris solius, quin ét cur toto opere vix vnquam auxilij cuiuspiam meminerit, præterquam glandis, aut clysteris. An his solis curabat hos morbos? Non sanè, nam & missionis sanguinis alicubi meminit, & in narratione status pestilentis huius anni, dixit, ijs, quæ offerebantur difficulter cedentia. Nam purgationes plurimos lædebant. Quod sanè videtur dixisse, vt purgationes expertus, nisi fortè, vt qui alios purgationibus lædere animaduertisset. Vtrumque autem

tem hoc habeat, ex innumeris locis constat, eum plurimis alijs auxilijs vsum esse, quin ét oĩa quæ in hunc vsq; diem in vsu sint, ab eo viro fluxisse, & quædam alia, posteritatis negligentia, concidisse. Meminit verò crebrius in singularibus historijs huius libri, glandis & clysteris, vt qui curationes vellet tacere, hęc verò non tam vt auxilia curantia, quàm vt quibus aliquid tentaretur, & a quibus aliqua caperetur indicatio, nominat. Velut nunc, quia clystere bene euacuata aluo, dormiuit, constat quid grauitas cum dolore significaret. Nolo tamen proinde non intelligas, familiaria fuisse Hippo. clysteres & glandes, & multò vsui esse hæc in re medica. Oleosa vrina qualis sit, proxima historia dictum est, atque ex eo loco dictis constat, meritò ab hac mictione hunc deliraſſe. Exitus etiam huius morbi consideratione dignus est. Nimirum decima die mortuus est cũ sudore multò, vt constet hoc exemplo, & multis huic simi libus, quæ partim occurrerunt, partim ét occurrent, non tantum eisdem diebus mori homines, quibus salui fiunt, sed eisdem prorsus euacuationibus, vt merito dicat Gale. euacuationes, & alia omnia decretoria, neque bona neq; mala esse simpliciter, sed vt euenit, amanda scilicet & expetenda, si signa futuræ salutis se exhibeant, detestanda verò & fugienda, si lethalia. Nam tunc temporis simul cũ humoribus vitalis spiritus exhalat.

Quartus ægrotus.

16 *PHreniticus prima die qua decubuit, vomuit æruginosa, multa, tenuia, febris horrida. Multus sudor continuus per totum, capitis & colli. Grauitas cum dolore. Vrinæ tenues, suspensiones exiguæ, dispersæ. Non sudauit. Ab aluo verò eiecit stercus confertim, multa delirauit, nihil dormiuit. Secunda mane, sine vo ce. Febris acuta. Sudauit. Non intermisit, Palpitationes per totum corpus. Nocte conuulsiones. Tertia exacerbata sunt omnia. Mortuus est.*

In multis codicibus latinis & græcis occurrit scriptũ, quarta mortuus est. Ego verò nolui eam lectionem sequi, quia Galenus, vt constat ex eius commentario, non habebat voculam illam, quarta, in suo codice, quem verisimile est, vt antiquiorem, ita fuisse certiorem. Miratur tantopere Galenus phreniticum mortuum esse ante diem quartã, vt putet id non factum esse vt phrenitidis, sed succi praui & venenati, quem homo collegerit ob prauum victum, phrenitidem verò fuisse vt vnum quoddam veneni symptoma. Velut si quis accepto veneno, aut morsus a fera, delirans moreretur, non diceremus sustuliſſe eum phrenitidem, sed venenum. Videtur verò hoc quod Gal. affirmat multo probabiliter effici, vomitu illo æruginoso, qui nisi materia venenosa esset, & celerrima corruptio, non posset die prima fieri. Ego verò, etsi Galeno concedam, rarũ admodum esse phrenitidem finiri ante quartum, & produci vltra vigesimũ, impossibile tamen neutrum esse suspicor. Neque miror admodum, si id Galen. nunquam viderit, & Hipp. occurrerit: quin potius ob hanc raritatem puto prositum nobis ab eo esse, & scriptũ in initio narrationis, phreniticus. Rarò. n. Hipp. narrationem inchoat a morbi specie, nec nisi cum momentum aliquod habet inde incipere, velut fortasse nunc dixit phreniticus, quia illud erat maximè notandũ, phrenitico ita euenisse. Sed si inflammatio aliqua maligna partis cuiuspiam externæ, pôt intra diẽ septimum interimere, cur non possit inflammatio cerebri, si malignam eam esse contingat, interimere tertia, vel etiã citius? Quod si tunc dicas, non esse imputandum inflammationi, sed maligno succo, perinde sit ac si dicas, nunquam phrenitidem interimere, sed succum a qua illa fit. Imputatur tamen hoc inflammationi malignæ. Neque sanè morbi lethales, & exactè acutissimi quarta die interimunt, sed quarta aut citius vt in prognostico ipsemet dicit Hippoc. Itaque ego Galeno concesserim, posse intra nostra corpora gigni venena, quia horrendi quidam casus id indicant, atque adeo posse paulatim genitum, aliquando noxam repentinam inferre, aut repentinum impetũ capiens in partes principes, aut quod verius puto, venenatam qualitatẽ repentina alteratione contrahens, ad quam ante longo tẽpore, tantum disponeretur. Velut ligna multo tempore siccantur,

cantur,& repente inflamantur: atque adeo in hoc talem succum fuisse ob vomitum illum æruginosum, & febrem acutum,& horidam. & ob incredibilem illum lapsum virium,quo factus est die secunda manè sine voce,& ob palpitationes per totum, ac denique secunda die factas conuulsiones:tamen non proinde non sustulit hunc phrenitis maligna ex maligno succo.Nam præter dicta, ad extremũ non est hic mortuus syncope,sed conuulsionibus, quæ ad cerebri noxam pertinebant. Sed quo pacto dicit, prima die multus sudor continuus per totum, moxque eadẽ die dicit, non sudauit? Certè non est legendum vt occurrit in multis codicibus sudor multus continuus per totũ capitis & colli grauitas cum dolore, sed sudor multus continuus capitis & colli per totum,scilicet diem. Ac deinde,grauitas cum dolore. Nimirum per totum diem sudauit multũ capite & ceruice,vt solent qui linquuntur animo, & præterea habuit grauitatem cum dolore,significantem multitudinem prauæ materiæ:non sudauit tamen æqualiter, vt qui iudicantur. Reliqua, ex dictis iam sæpe intelliges, quam præstarent significationem.

Quintus ægrotus.

17 IN *Lariſſa caluus, femur dextrum doluit repente, nihil eorum quæ offerebantur proderat. Prima, febris acuta,ardens, paulatim tenebat,dolores autem conſequebantur. Secunda femoris quidem remiſerunt dolores, febris autem intendebatur. Subdifficulter ferebat. Non dormiebat. Extremitates frigidæ: vrinarum multitudo exibat non vtilium. Tertia, femoris dolor ſedatus eſt, mentis autem emotio, & perturbatio, & multa iactatio. Quarta circa medium diem mortuus eſt acutiſſimè.*

PERICVLOSVM admodũ est simul cum abscessu febrem inuadere, & periculosius multò, cum ita inuaserit, abscessu euanescente febrẽ augeri, ac multo magis si cum ille euanuerit,quę partis principis lęsionem indicẽt,supertueniant

ueniant symptomata, quæ omnia in hoc caluo videre licet. Repente enim correptus est femoris dextri dolore, & febre acuta ardente quæ paulatim crescebat, & dolores consequebantur, ideſt crescebant pariter cum ipsa febre: & secunda die dolores femoris remiserunt, & febris intendebatur, & symptomata alia difficilia, quod significatur illis verbis, subdifficiliter ferebat: & tertia, omnino sedatus est femoris dolor: &, vt dolor femoris tollebatur, ita apparebant inditia passionis membrorum principum. Nam secunda non dormiuit, tertia mentis emotio, quæ ad caput pertinebant, & extremitates frigidæ secunda & perturbatio, & multa iactatio, tertia, quæ ad facultatem vitalem cordis. Non mirum ergo, cum tam celeriter facultates labescerent, & præcipuæ partes læderentur, tam breui hominem mori. Vrinarum multitudo, quæ exibat, redũdantiam succi maligni significabat. Dicit verò fuisse eas vrinas inutiles huic, vt plurimis eius tempestatis ægrotis, de quibus antea differens, dixerat, multa autem malitia erat vrinarum exeuntium, neque enim crassitiem, neque concoctiones, neque expurgationes vtiles habebant. In multis. n. purgationes per vrinas utiles fieri, bonum. Itaq; hunc non iuuabat euacuatio, quæ multis vtilis esse solet, sed neque quidquam eorum, quæ a medico offerebantur, quidquam proderat: quod sanè grauissimum signum esse, non pridem dictum est. Nihil refert nunc dicere, quæ sit consentaneũ fecisse Hipp. sed illud vnum sibi facilè persuadeat quiuis, Hipp. secundum artem fecisse rectè, oia quæ expedirent, siue aliquid quod ore acciperet offerendo, siue aliquid circa ægrotum faciendo, vt secando venã, aut tale aliud, siue admouendo exterius repellentia, aut anodina. Illud est admodum consentaneum, etsi, alijs locis, oblata, aut quæ offeruntur, ea solum dicantur Hipp. quæ ore accipienda dantur, hic tamen id nomen dici de exterius ẽt admotis. Non dubium. n. in tanto dolore, illa ẽt tentata esse, præcipuè cum dicat, nihil eorum quæ offerebantur, proderat, quasi tentato oi genere auxiliorũ. Grauissimi ergo mali erat, cum rectè oia quæ secundum artem possent, agerentur, nihil iuuari, neque ẽt ijs euacuationibus quæ sponte fierent. Non ergo, sicui videmus dolorem magnum partis cuiuspiam externæ repente accidere, hoc exẽplo terri-

ti,

ti, debemus mox tantum periculum valde formidare, sed si simul cum dolore febris ardens fiat, & nullis auxilijs malum cedat, & reliqua, vt huic caluo succedant lethaliter, per symptomata grauissima. In quibusdam codicibus habet hæc narratio in fine ὀξύ ideſt acutum: in quibusdã ὀξυτάτος ideſt acutissimè: in alijs ὀξυτάτου ideſt acutissimum. Gal. suspicatur nihil horum esse Hipp. sed adiectitium, nihil refert. Malum fuit acutissimum exactè.

Sextus grotus.

13 *IN Abderis Periclem morbus arripuit acutus, continuus, cum dolore. Sitis multa, fastidium, potum continere non poterat, erat autem sublienosus, & capite grauatus. Prima, fluxit sanguis multus ex sinistra nare, febris intendebatur, minxit multum, turbatum, album, repositum non subsidebat: secunda omnia exacerbata sunt. Vrinæ autem crassæ quidem erant, residentes autem magis, & fastidium leuatum est, dormiuit. Tertia febris emollita est. Vrinarum multitudo, cocta multam hypostasim habentes. Noctem quiete transegit vsque ad medium diem, sudauit sudore multo calido quarta die per totum, a febre liber. Iudicatus est. Non rediit. Acutum.*

Ecce exemplum iudicationis quarti diei, quã tam rarã esse dicit Gal. vt Archigeni toto vitæ tpe contigerit videre bis, & ipsi in eum vsq; diem, quo id scribebat, semel, qa etsi hæc dies celestes cãs habeat adiutrices, quia est dimidium primæ septimanæ, tñ motum materiæ, quem cãm infernam dicimus, non ita, hic n. in tertium aut quintum semper ferè incidit, (qui n. acuti per pares mouentur ex multa materia pendent, & contumaci, vt dictũ antea est, ac proinde vix possint esse constitutionis adeo breuis) cũ aũt materia non obedit, cã efficiens non multum põt: Rarũ ergo

meritò

meritò est. Verum huic euenit, quia euenit illud quód rarum esse dicimus, tam breuem. s. fuisse morbum & exacerbari per pares. Secunda. n. inquit, oia exacerbata sunt, & tertia febris emollita. Fuit in hoc morbo aliud notatu dignissimum, qđ iam dicam. Velut medici cũ nihil nimis vrget, legitimè prosequuntur curationes, studentes concoctioni primũ, deinde incisioni & apertioni, vltimò euacuationi, verũ aliquando vrgentiæ cuiuspiam gratia oia peruertunt, auxilium quod ex curatione legitima non expectant, se posse consequi, illegitima procurantes, ita natura, cum nihil plurimum irritat, ordinem sibi familiarẽ retinet, retinendi primum, & coquendi, secernendi deinde, & expellendi, cũ verò irritationem, quæ multitudine aut qualitate fit, nõ pót sustinere, euacuat antequã coquat, q̃ euacuationes bonæ causæ aliqñ cũ sint, euenit aliquando in robustis, morbos, ẽt magnos, ab ipsa natura curari ꝓposteró ordine, anteq̃ coqueret. Id qđ rarissimè fit perfectè, imperfectè aũt nõ valde rarò. Atqui cũ hoc fit, euenit quiddã aliud, qđ rarũ ẽt est, minui febrem & propria eius symptomata, materia concoctionem non consequuta, sed coquẽda, quia euenit, vt & si materiæ alteratio crescat aliquantũ, minuatur tamen quantitas magis, & proinde affectus decrescat. Exemplo est hic ægrotus, qui cũ laboraret acutæ febre, & lienis tumore, & capitis grauitate cum dolore, & siti & fastidio, quæ ambo calidæ intemperiei sunt familiaria, & non posset sustinere potum quin euomeret, forsasse ob eandem intemperiem debilitata retentrice, aut (quod ego magis cõsentaneum pũto) ob tenuẽ & multam humiditatem, quæ in melancholicis ex liene redundat, qua solent fieri saliuosi: cũ inquam hæc haberet, fluxum multi sanguinis de nare sinistra, & mictu multæ vrinæ turbatæ & albæ, quæ prima die acciderũt, adeo diminuta materia morbi est, vt tametsi secunda, tendente morbo in incrementũ, oia exacerbata sint, tamen durante expurgatione per vrinas, tertia emollita, & quarta sublata febris sit. Sed quo pacto euacuationes tam intempestiuæ, vt prima die apparerent, fuerunt tam vtiles causæ? Certè quia etsi contigit illis id mali vt intempestiuè fierent, contigerunt tñ alia bona, sanguis. n. ex sinistra nare secundum rectitudinem fluxit lienis & capitis, neque fluxit stillatim, sed multus. Et

duplici

duplici malo duplex euacuatio, vtraque accommodatissima accessit, tumori lienis & grauitati capitis fluxus sanguinis, febri acutæ expurgatio per vrinam. Sed quo pacto tam perfecta & secura iudicatio esse potuit, quæ ab intempestiuis euacuationibus incepit? Certè & etsi ab intempestiuis inceperunt euacuationes, euaserunt in tẽpestiuas. Nam vrinæ cęperunt coqui obscurè die secũda, tertia die iam manifestè tales apparuerunt. Quanquam ergo fluxus sanguinis & mictus copiosus, qui morbum minuerunt, fuerunt ante concoctionem, tamen sudor qui finiuit, post concoctionem fuit, multus, & calidus, per totum diem. Quare meritò fuit a febre liber, & non redijt.

Septimus ægrotus.

19 *Abderis virginem, quæ decumbebat in via sacra, febris ardens corripuit, erat autem siticulosa, & insomnis. Fluxerunt autem muliebria primum ipsi. Sexta fastidium multum, ruborem contraxit, horrida, mœsta. Septima eadem. Vrinæ tenues quidem, boni autem coloris, quæ verò circa aluum non erant incommoda. Octaua, surditas, febris acuta, insomnis, fastidiosa, horrida, intelligebat. Vrinæ similes. Nona eadem, & sequentibus, manebat item surditas. Quatuordecima mens turbata. Febris remisit. Decima septima de naribus fluxit multum, surditas parum remisit: & sequentibus fastidium, surditas inerat, & delira erat. Vigesima pedum dolor, surditas, delirium intermisit, fluxit parum sanguinis de naribus, sudauit libera a febre. Vigesima quarta febris rediit, surditas rursum, pedum dolor permansit, alienatio mentis. Vigesima septima sudauit multum. Libera a febre. Surditas defecit. Dolor pedum permanebat. Alia autem perfectè iudicata sunt.*

Vt nunquam tacere solet, sit fœmina an vir ægrotans, ita neque nunc tacuit fuisse virginem. Nimirum vt sunt

morbi

morbi proprij mulierum, ita & in ipsis mulieribus, virginum: ac proinde Hippocrates scripsit post morbos mulierum, seorsum de morbis virginum. Morbi mulierum, ex redundantia eius sanguinis, qui singulis mensibus solet fluere nascuntur, virginũ verò, ex ea ipsa redundãtia, & seminis. Quo sit, vt horrenda magis sint virginum mala (sunt vero eadem & iuuenum viduarum) quam aliarum mulierum. Hæc virgo non multum habuit earum passionum, quæ virginibus præcipuè familiares sunt, earum autem quæ mulieribus, multum. Nam cum laborauerit febre acuta, quæ iudicata est vigesima septima, qui ferè est postremus finis acutorum, processisse morbum ex redundantia sanguinis illius praui, expurgatio muliebris, quæ in principio statim apparuit, ostendit. Non valente tamen ea euacuatione minuere multum materiam, factus est recursus ad superiora sexta, septima, & sequentibus diebus: qui recursus facilè cognosci poterat, ex ijs quæ aderant, & ijs quæ non aderant. Nimirum cessauit muliebris euacuatio & iam non aderat, neque pro hac fluxit aluus (hoc enim est quod dicit, neque aluus erat incommoda) aderat verò rubor faciei, & mœstitia, quæ significabant malum sanguinem ferri in caput, & superuenit octaua surditas & peruigilium, quę omnia pertinebant ad caput. Sed & fastidium & horror significabant, ventriculi, & partium eius oris, passionẽ, quæ etiam fiebat petentibus excrementis sursum. Sed cum dixisset hæc superuenisse, addit, intelligebat, quasi aliquid mirabile, quia rubor ille & surditas fuerant signa phrenitica. Contingit tamen non tam cito lædi mentem, neque vsque ad quatuordecimam. qua iudicatio quædam imperfecta est facta, febre non soluta, sed remittente, cum mentis turbatione. Nimirum mentis turbatio aliquando est signum decretorium. Non dicit quæ euacuatio die quatuordecima affuerit, verisimile autem est affuisse aliquam: aut certè cum euacuatione insensili, & copiosa, ipsa suam causam absumens, & dissipans, febris inclinauit. Non potuit tamẽ fieri iudicatio perfecta, ne si multæ ac copiosæ euacuationes affuissent, quia nullæ manifestæ notæ concoctionis antecesserant. Vrinæ enim tenues & boni coloris, sunt rufæ tenues, quas crudum morbum significare, in prognostico dicit. Itaque videtur, in principium morbi insumptos fuisse dies

se dies quatuordecim: quare meritò in totum morbum viginti septem insumpti sunt. Legitimum enim est, insumi duplum principij in totum morbum. Reliqui omnes quaternarij, post quatuordecimam sequentes ordine, attulerunt aliquid insigne. Decima septima fluxum multi sanguinis de naribus, quo surditas parum remisit (notat remisisse parũ, quia consentaneum erat multum remittere) sed illa euacuatio alioqui multi sanguinis, tanto fuit minor, quàm pro capitis redundantia, vt manserit surda & delira vsque ad vigesimam, qua rursum recurrentibus deorsum succis, factus est ad pedes abscessus, acciditque pedum dolor, fluxitquè simul parum sanguinis de naribus, & sudauit: atque ita, materia partim abscedente, partim euacuata, intermisit surditas, & delirium, & febris, surditas & delirium abscessu & sanguinis fluxu, febris sudore. Nihilominus suspectam oportuit esse hanc iudicationem, vt potè cum non esset absoluta cõstitutio legitima, longius enim fuerat principium, quàm vt vigesima solui febris posset. Atque ita vigesima quarta febris redijt, & surditas rursum, & mentis alienatio. Illud vero habuit hæc mutatio boni, quod dolor pedum permansit, alioqui magnus raptus in superna rursum significaretur. Vigesima septima (quam acuti morbi esse postremum finem censeo) rursum sudauit multum & liberata est à febre, finito iam morbo legitimè. Dolor solus pedum permansit, ita vt fit ex morbis iudicatu difficilibus, alia autem perfectè iudicata sunt, febris scilicet, & surditas, & delirium, & fastidium, & reliqua symptomata. Vnde manifestum erat, nisi quid committeretur in victu, illum morbum nullam recidiuam habiturum. Nam cum in tus manet aliquid causæ, & symptomata aliqua illorum restant.

Octauus ægrotus.

30 *Abderis Anaxionem, qui decũbebat ad portas Thracias, febris acuta corripuit, lateris dextri dolor continuus, habuit tussim aridam, neque expuit primis diebus Siticu-*

Siticulosus, insomnis. Vrinæ boni coloris, multæ, tenues. Sexto delirauit, post fomenta autem calida nihil remittebatur. Septimo cum labore, febris enim intendebatur, & dolores non sunt minuti, & tusses infestabant, & difficili erat respiratione. Octauo cubitum secui, fluebat multum vt debebat, remissi sunt dolores, tussis quidem aridæ comitabantur. Vndecimo febres remiserunt. Parum circa caput sudauit. Tussis adhuc, & quæ a pulmone humidiora. Decima septima incepit, pauca concocta, spuere: leuatus est, sitibundus autem erat. Et eorum quæ a pulmone non vtiles purgationes. Vigesimo sudauit, a febre liberatus est. Post iudicationem autem subleuatus. Vigesimo septimo febris rediit, extussit, excreauit cocta multa. Vrinis subsidentia multa alba. Desiit sitire, dormiuit. Trigesimo quarto sudauit per totum, liberatus est a febre, iudicatus est omnino.

Pleuritis fuit hæc multò longior solito. Non.n.solet citra suppurationem vltra vigesimum produci. Non tñ proinde recessit a cõstitutione legitima: nam decimaseptima videtur, finẽ principio, & incremento initium, dedisse, qui dies duplicati triginta quatuor faciunt, quibus liberatus a morbo est. Fuit.n.tps cruditatis summæ vsq; ad vndecimũ, cum semper habuit tussim siccam, & nihil excreauerit vsque ad eum diem, quo mutatione facta ad concoctionem obscuram (quæ & ipsa est principij) tussis factæ sunt humidiores. Verum decimoseptimo incepit excreare pauca cõcocta. Est n.pleuritidis principium cum neq; multa neque cõcocta excreantur: status & inclinatio, cum multa & cocta: incrementum, cũ aut multa non cocta, aut pauca sed cocta. Itaq; incrementum habuit a decimoseptimo vsque ad vigesimumseptimũ, quo excreauit cocta multa, statum ad hoc vsque trigesimum quartũ, quo iudicatus est oĩno. Mirum est, si pleuritico Hipp. non ante octauum diem venam secuit: mirum etiam, si neque vllo sequentium dierũ, sed semel extraxit quantum extrahere erat necessarium.

Galenus

Galenus putat Hippocratem secuisse etiam venam prius, neque dicere octauo venam secui, quod tum primùm: sed quòd tunc quoque venam secuerit, præter opinionem antiquatam, quæ fortasse illa tempestate inualuerat: non esse secandam vltra quartum. Cui opinioni Celsus etiam, ætate Galeno posterior, præter rationem fauit. Sed si sexto die tentauit Hippoc. fomentis, & septimo obseruauit nihil illis iuuari, quia eo die febris intendebatur, & dolores nõ sunt imminuti, & tusses infestabant, & difficili erat respiratione; non est cur ante octauum venam secuerit. Nimirum ipsemet lib. 2. de ratione victus in acutis iubet, fomentis tentare antequam vena secetur, atque iuxta illud præceptum dicit nunc, sexto delirauit, & post fomenta calida nihil remittebatur dolor. Hoc ergo dicit, quasi reddens causam, qua de secanda vena cogitauit, quia scilicet cùm tentatum esset fomentis calidis dolorem soluere, ille nihil remittebatur. Si igitur sexto hæc acta sunt, non mirum octauo esse sectam venam. Sed cur tam serò tentauit fomentis, aut cur tam multum in hac curatione perseuerauit, vt tam serò vena secaretur? fortasse præsensit constitutionem morbi, futuri tam longi, vt octauus dies in primam principij eius partem incideret, putauitque non tardius mitti sanguinem octauo, morbi triginta quatuor dierum, quàm quarto, morbi decem & septem. Sed & semel extraxisse Hippoc. sanguinem, non mirabor, cùm ipsemet citato libro de ratione victus scribat: neque vt copiose sanguis detrahatur est cũctãdum: sed eo vsque auferendus, donec rubidior multò, vel pro puro rubidoque liuidus fluxerit. Itaque Hippoc. fecit huic, quod pleuriticis fieri suadet, tentauit primùm calidis fomentis, deinde copiosè, semel sanguinem detraxit. Non tamen proinde ego ita fieri suadeo. Non enim opus est tetare, nisi cùm dubia est affectio (non semper autem est dubia) neque semel, euacuari totum expedit, ne forte accidat produci euacuationem vsque ad deliquiũ animi, quod in thoracis inflammationibus vitandum est. Non mirum autem aliquid Hippocraticis curationibus tam multa tempora addidisse. Nam neque illud probatur, sectionẽ venæ, non tollere dolorem, nisi is ad clauiculam pertineat. Itaq; Hippo. secutus suam sententiam, secuit octauo cubiti venam, scilicet internam cubiti, hæc enim est, quæ cũ parte

affecta habet rectitudinem, vt alibi indicatũ mihi est. Quod dextri lateris fuerit morbus potius quàm siniſtri, satis congruit cum Auicennæ sententia, putantis dextri lateris esse pleuritides salubriores & longiores, qualis profecto fuit hæc. Ego verò non puto, magnam habere periculi aut securitatis, neque longitudinis aut breuitatis differentiam, quia pro siniſtri ventriculi cordis calore, est hepar locatũ in dextra parte, & tribuit natura dextro lateri arteriam maiorem. Quare aut nulla differentia est in latere, aut certè dextri est acutior, quia latus est calidius, atque eadem ratione in siniſtro erit periculoſior, si eam contigerit esse æquè magnam, quia erit minus congruens. Neque quod Hipp. (si modo Hippo.is liber est) dicit cap. de pleuritide ex dorso, lib. 3. de morbis, contrariũ huic sententiæ est, etsi videtur. Dicit enim optandum magis vt ex siniſtra: id verò dicit de ſuppuratione iam rupta in hoc aut illud latus, non de pleuritide, neque certè ob morbi magnitudinem aut malignitatem: sed ob difficultatem curationis, quod grauius putet secare ac vrere nobilẽ quam vilem partẽ. Curationis habet differentiã affectũ latus. Hac enim causa oportuit dextri brachij venam secari, & ei lateri fomenta admoueri. Siticuloſum esse, & inſomnem, & delirare, non erant propria huius paſſionis. Nam ſitim pleuriticorum, aliquando ſubleuat tuſſis leuiter irritans. Peruigilium & delirium patiente per conſenſum cerebro fiunt, quod quidẽ aliquando euenit pleuriticis, non rarius autem non euenit. Vrinas boni coloris, satis multas, & tenues, in multis pleuriticis conſpexi. Fiunt enim boni coloris etiam in principio, & ea paſſio non pertineat ad venas: tenues verò ob febrem quæ extenuare solet bilem, vt aliæ etiam diariæ, aut etiam vt ſola ira, aut fames, aut exercitatio aliquando. Euenit etiã huic, quod & pleriſque pleuriticis, vt miſſo ſanguine dolores remitterentur, tuſſi adhuc arida & morbo in principio conſiſtente. Nimirum inflammatio omnis est morbus multiplex, partim in magnitudine, partim in temperamento: magnitudinem auget copia fluentis ſucci, intemperiẽ qualitas: contingit ergo alterum decreſcere creſcente altero, ac plerunque anticipat fluxionis decrementum, materiæ concoctionem, præcipuè verò in ſuccis concoctu difficilibus, quales erant huic. Sed quid est quod dicit, decimo

ſeptimo

septimo eorumque à pulmone non vtiles purgationes? certè expuebantur cocta & pauca, quæ quia cocta, bonam significationem præbebant: sed quia pauca, non poterant ad minuendum morbum conferre manifeste: proinde erāt bona signa; sed non vtilia, id est non tam boni causæ, quam signa. Iudicatio diei vigesimi meritò fuit infida, quia intempestiua, facta enim est ante perfectam concoctionem in incremento medio: quæ facta est post vigesimum septimum, fuit perfecta, & fida, quia iam inde excreauit multa concocta, & vrinis fuit subsidentia multa alba. Cùm verò Hippocrates dicit, subsidentia multa, multo maior copia significatur, ea quæ significationem concoctionis optimæ præbere solet, quanta scilicet fieri solet, crassis succis per vrinam expurgandis. Itaque hæc subsidentia, quia alba, erat bonum signum, quia multa, bona etiam causa. Bonum autem est in morborum iudicationibus, multas differasq; euacuationes fieri, & si quædam earum non sint quæ peculiariter morbo respondeant. Multis enim opus est ad corporum perpurgationem. Aut enim proxima causa, quæ morbum facit euacuabitur, aut communis, quæ proximam fouet. Velut nunc excreatione expurgatus est thorax, vrina venæ maiores, sudore, totus corporis habitus: laborat verò in pleuriticis inflammatione latus, fluxionem verò illi totum corpus aliquando suppeditat.

Nonus ægrotus.

21 *Abderis Heropythus caput erectè obambulans dolebat, nō multo autem postea decubuit, habitabat prope superiorem viam. Febris eum corripuit ardens acuta. Vomitus in principiis multorum bilioſorum. Siticuloſus. Difficilis tolerantia multa. Vrinæ tenues nigræ. Sublime appendiculum, aliquando quidem, aliquando autem non. Noctem laborioſè. Febris aliàs aliter exacerbeſcebat, plerunque ſine ordine. Quatuordecima verò ſurditas. Febres intendebantur. Vrinæ per eadem. Vigeſima mul-*

tum delirauit, & sequentibus. Quadragesima multus sanguis exijt de naribus, & intelligebat magis. Surditas inerat quidem, minus tamen. Febres remiserunt: sequentibus diebus sanguis erumpebat crebrò & paulatim. Circa sexagesimam autem fluxus sanguinis cessauerunt. Coxæ autem dextræ dolor fortis, & febres intendebantur. Non multo autem tempore postea dolores omnium inferiorum partium. Contigit autem, aut febres esse maiores, & surditatem multam, aut hæc quidem recedere & subleuari, infernarum autem partium circa coxam maiores esse dolores. Iam verò circa octogesimam remiserunt omnia: defecit autem nihil. Vrinæ enim boni coloris, & plures subsidentias habentes, prodibant, & deliria minora erant. Circa centesimam autem aluus multis bilijsis turbata est. Et tempore non exiguo, multa huiusmodi prodibant, & rursum dysenterica cum dolore. Aliorum autem quies. In summa febres defecerunt, & surditas cessauit. In centesima perfectè iudicatus est. Febris ardens.

In morbis longis rariores esse dies iudicatorios, vsque adeò, vt perinde sit in illis quadragesimos & vigesimos notare, atq; in acutis septimanas, & quaterniones, dictum est antea, & ex hac narratione etiam intelliges, qua post vigesimam, semper per vigesimos facta additio est, quadragesimi, sexagesimi, octogesimi, & centesimi mentione facta. Quidam etiam centesimum vigesimum scribunt, ita scilicet cẽtesimo vigesimo perfectè iudicatus est. Verũ in meis codicibus Græcis non habeo eam lectionem: sed centesimo perfectè iudicatus est. Galenus non explicat in cõmentariis qualem habuerit. Illud est notatu dignissimũ, omnes vigesimos attulisse magnas mutationes. Sed percurramus narrationẽ à principio. Non parũ refert scire, an ante morbum pars aliqua doluerit, quia in eam morbus firmatur. Proinde narrat, Heropitũ ante morbum erectè obambulantem caput doluisse, vt scias, meritò per morbũ deliraſſe.

Febris,

Febris, inquit, eum corripuit ardens, acuta, vomitus in principiis multorum bilioſorum, ſiticuloſus, multa, difficilis tolerantia. Hæc omnia multæ & acerrimæ bilis ſunt, vt & vrinæ tenues nigræ, quæ vſtionem magnam indicabant in hoc ægroto, cùm non reſponderet color niger ſpeciei propriæ materiæ morbi. Sublime appendiculum quod apparuit aliquãdo, aliquando nõ, dictũ iam ſæpe eſt deliriũ portẽdere. Sed quam noctẽ intelligit, dicens, noctem laboriose tulit? Nam nullius diei hucuſque meminit: ſed vnicã narrationẽ fecit omnium vſque ad quatuor decimũ. Duorũ alterum videtur poſſe ſignificare, aut noctẽ decimi tertij, proximam ſcilicet quatuordecimo, & quæ eum diem inchoauit, quia noctes quæ acceſſiones antecedunt aut iudicationes, difficiles ſunt: aut (quod magis probo) dixiſſe noctẽ, non, quaſi vnam quandam noctem: ſed quod noctem per eum morbum laborioſius ferret, quàm diem ſemper, aut plerunque. Nam quaſi de multis diebus narrationẽ faciens dicit, febris alias aliter exacerbeſcebat, plerunque ſine ordine, id eſt, nunc vt tertiana, nunc vt quotidiana, nunc vt quartana, plerunq; tamẽ ſine vllo ordine. Quatuordecima, tendẽte iam malo in phrenitidẽ, facta eſt ſurditas, quã eſſe ſignũ phreniticũ diximus iam nõ ſemel. Et vrina per eadẽ, tenuis arbitror cum appendiculo ſublimi, & febres intendebãtur, calidis ſuccis ſurſum agitatis. Merito ergo vigeſimo, & ſequentibus, vſque ad quadrageſimũ delirauit multũ. Quadrageſimo multus ſanguis fluxit de naribus, & iudicata eſt phrenitis lẽtè ac imperfectè: melius enim intelligebat, & ſurditas minus aderat, & febres remiſerunt: nihil tamen horũ omni no defecit, neq; euacuatio ſemel facta eſt: ſed ſequentibus diebus vſque ad ſexageſimũ ſemper fluebat ſanguis, crebrò & paulatim. Sexageſimo ceſſauerunt ſanguinis fluxus, & permutatione facta ad partes infernas ſuperuenit primum dolor dextræ coxæ fortis, qui vt alij fortes dolores ſolent, febres auxerũt, paulò poſt & dolores partiũ omnium inferiorũ, femorũ fortaſſe, & genuum, ac extremorum pedum. aut coxarũ, & lumborum. Verùm non eſt firmatus ſatis hic abſceſſus: ſed ſuccis reciprocè, nunc ſurſum nunc deorſum motis, contigit a ſexageſimo ad octogeſimũ, aut febres eſſe maiores & ſurditatem multam, infernarum verò partium dolores minores, aut febres & ſurditatem recedere & ſubleuari

bleuari (non enim omnino recedere) infernarum autem partium circa coxam dolores esse maiores. Iam verò circa octogesimum remiserunt omnia. Iam scilicet, per multas euacuationes,& multos absceſſus,imminuta materia: defecit autem nihil, vtpote nulla in parte satis cõsumptis excrementis. Tamen iam hinc melius habuit: nam & deliria minora erant(vnde constat hunc,plus aut minus,semper à vigesimo die deliraſſe)& fuit hæc in melius mutatio,firma & secura, quia concoctionis notæ apparuerunt, in vrinis boni colores, & habentibus subsidentias multas: quæ quidem:quia boni coloris cum subsidentia,concoctionis notã præse tulerint,quia verò subsidentias multas habebãt,fuerint vtiles euacuationes. Iam hinc,vt fieri solet,semel cœpto morbo vinci, multæ processerunt euacuationes. Nam circa centesimum aluus multis biliosis turbata est. Et tempore non exiguo multa huiusmodi prodibant,facta scilicet diarrhœa,& rursum eisdem excrementis lædentibus viam, fiebant dysenterica cum dolore. Aliorum verò (inquit) quies: dolorum scilicet aliorum,& febrium, & surditatis. In summa (inquit) febres defecerunt, & surditas cessauit. Centesimo perfectè iudicatus est. Scriptum est in fine, febris ardens,vt & in aliis historiis, & in quibusdã phrenitis. Quas quidem voces semper putat Galen. adiectitias:atqui fortasse non sunt. Verùm hic morbus non semper fuit febris ardens(nam non habuisset tam longam constitutionẽ) sed multas fecit mutationes. Vsque ad diem vigesimũ fuit febris ardens, inde vsque ad quadragesimũ fuit phrenitis, inde vsque ad sexagesimum fuit etiam phrenitis: sed cum fluxu sanguinis de naribus inclinans ex acutie, à sexagesimo ad octogesimum fuit scyas vocatus morbus, seu dolor coxæ,ab octogesimo, diarrhœa, & dysenteria, vsque ad centesimum: qui fuit morbi finis.

Decimus ægrotus.

22 *ABderis Nicodemum ex Venere & potu febris corripuit, initio fastidiosus erat,& cardialgicus,& sticulosus. Lingua vsta. Vrinæ tenues,nigræ. Secundo febris exacer-*

exacerbata, horrida. Fastidiosus. nihil dormiuit. Vomuit biliosa, flaua, vrinæ similes. Nocte quiete dormiuit. Tertio remiserũt omnia, & quies erat. Circa solis occasum rursum sub difficilem habebat tolerantiam. Noctem laboriose. Quarto rigor, febris multa. Dolores omnium. Vrinæ tenues, appendiculum. Delirauit multa. Septimus leuis. Octauo, alia omnia remiserunt. Decimo & sequentibus inerant quidem dolores, minus autem omnes. Paroxysmi autem & dolores huic, vsque ad finem, in diebus paribus erant maxime. Vigesimo minxit album, crassitiem habebat, repositum nõ subsidebat. Sudauit multùm, visus est sine febre fieri. Vesperi rursum calefactus est, & ijdem dolores, horror, sitis, parùm delirauit. Vigesimo quarto minxit multùm, candidum, multam subsidentiam habens. Sudauit multum calidum per totum, sine febre iudicatus est.

VIX est vllum morbi genus, quod non possit venus nimia facere: nam facit malignas succorum putrescentias, & omnium partiũ principum debilitates, & neruos emollit, & fluxiones commouet, & cruditatibus replet. Vtuntur verò plurimo vino, qui & nimia venere, & eã etiam ob causam multò plus ea mala incurrunt. Vt verò vtantur, euenit, quia ij maximè sunt Veneri dediti, qui & Baccho, sed & qui Veneri indulgent, sentientes sese debilitari, vinum, vt debilitatis remedium, appetunt, euenitque illis multò lædi magis, quia vinum ipsum caput & neruos tentat, & fluxiones commouet, & incoctum cruditates auget; si tamen coqui potest, calefacit, febresque excitat, fitque vt, Venere naturalem calorem minuente, & vino præter naturalem augente, febres fiant malignæ, vt huic accidit, & adolescenti Meliboæ, de quo postea scribetur. Valde familiaris est febricitantibus ex Venere cardialgia, hoc est oris ventriculi dolor, & inde anxietas. Prompte enim debilitatem sentit ventriculi os, & cum genitalibus habet magnam sympathiam. Meritò ergo primo die hoc habuit hic

ægrotos,& secundo,vomuit biliosa flaua,idest syncera.Habuit etiam fastidium,ac sitim,& linguam vstam:quæ febris vrentis sunt. Vrinæ tenues,per incoctionem fiebant,nigræ fortasse ob passionem renum, qui nunquam bene habẽt in veneri deditis. Secundo febris exacerbata est, sed & quarto,& sexto quantum suspicor,etsi id non dicat,quia paulò post dicit,paroxismi & dolores huic,vsque ad finem,in diebus paribus erant maximè. Sed quo pacto verum possit hoc esse, cùm paulò ante hæc verba, dixerit, octauo alia omnia remiserunt,decimo & sequentibus inerant quidem dolores ,minus autem omnes? Certè ob hanc ipsam causam,quia inquam hoc dixerat, monuit in medio narrationis,cùm id in fine soleat dicere,dolores fuisse diebus paribus.Quasi diceret,etsi octauo alia omnia remiserũt, & decimo & sequentibus, puta duodecimo, quatuordecimo, decimosexto, & decimo octauo fuerint dolores minores, non ita tamen,quin octauus difficilior fuerit septimo, facilior tamẽ secundo,quarto & sexto. Ac proinde dixit octauo remiserunt alia omnia, non scilicet quæ fuerãt septimo, sed quæ alijs diebus paribus, & prioribus. Ita etiam decimus, & sequentes pares , attulerunt minora symptomata, quàm pares priores , sed maiora quàm impares , quia ipsis proximis imparibus , fuerunt difficiliores: ac proinde noctes imparium difficiliores , & parium faciliores: quod & in Pythionis historia notatum est. Sed qui factum est, vt in morbo vigesimo quarto iudicando,dolores ab octauo minui cœperint? Non ne circa initia & fines sunt omnia symptomata imbecilliora,& cùm consistunt,ac vigent,fortiora? Certe ita est,venit verò id (vt suo loco diximus) intelligendum de symptomatis proprijs,& quę fluxerunt à propria morbi essentia.Quædam enim alia, quæ motum materiæ sequuntur,aut læsiones quasdam,simul cum morbo ortas a causa aliqua procathartica , decrescere solent antequam morbus. Velut nunc, cardialgiam , & anxietatem,& quædam talia,quæ non tam faciebat febris,quàm simul cũ febre recens defatigatio à venere, contigit conquiescere, antequam ipsa febris . Horror & rigor cum non sunt propriæ febrium figuræ, significant malignam qualitatem succorum , aut passionem partium neruosarum. Sed & vrinæ, rationem quandam habuerunt causæ, non signi solùm in

hoc

hoc morbo. Nam cum à principio, dictâ ob causam, fuissent tenues & nigræ, & sexto tenues etiam cum appendiculo (sublimi arbitror) vnde & delirauit, vigesimo minxit album crassum non subsidens, vt lacteam scilicet, aut puri similem vrinam, multitudine humorum, in renibus & circa genitalia, velut suppurata, & faciente ea via vtilem euacuationem. Vigesimo quarto, eadem ratione, minxit multum, candidum, & multam subsidentiam habens. Vtroque etiam die sudauit multum, vigesimo quidem quarto plus. Sudor vero ijs qui ex Venere male habent, congruit plurimum. Quia venere putrescit semen, quod computrefacit rores partium, vtpote analogos succos. Vt hac ratione mihi persuadeam, solere nonnunquam hoc, eo vsque procedere, vt ob solum Veneris immoderatum vsum, citra vllam contagionem, fiet id vitium, quod, morbum Gallicum vulgo appellant. Vt ergo eo morbo laborantibus, ita quibusuis, qui à nimia Venere ægrotare cœperunt, cõgruit sudor: nisi sit nimius, vt dissoluat vires.

Vndecimus ægrotus.

13 *IN Thaso mulier morosa, ex mœrore cum occasione, erectè obambulans, insomnis facta est, & cibum non capiebat, & siticulosa erat, & fastidiosa. Habitabat verò prope Pyladem in Leio. Primo sub initium noctis, terrores, sermones multi, tristitia, febricula tenuis. Manè conuulsiones multæ. Cùm autem intermisissent conuulsiones illæ multæ, delirauit, turpia loquebatur. Multi dolores, magni, continui. Secundo eadem. Nihil dormiuit. Febris acutior. Tertio cõuulsiones quidẽ defecerũt, coma autẽ & cataphora, & rursum vigiliæ. Exilũt, cõtinere se nõ poterat. Delirabat multa, febris acuta: ad hãc autẽ noctẽ, sudauit multo calido per totũ. Liberata est à febre, dormiuit. Oĩa intelligebat. Iudicata est. Circa tertiũ autẽ diẽ vrinæ nigræ tenues. Appẽdiculũ uerò valde rotũdũ, nõ subsidebat, circa iudicationẽ autẽ muliebria multa fluxerũt.*

An mulier hæc morosa antea fuerit, an ex morbo morosa sit facta, non explicat, vtcunque autem hoc sit, mœrés ex occasione, facta est melãcholica. Non enim quia melãcholica, cœpit esse mœsta, sed ex occasione, ideſt ex causa manifesta: cum autem mœror duraret plurimùm, aut esset maximus, adeò vt erecte adhuc ambulans præ mœrore, neque dormiret, neque cibum caperet, & esset sticulosa, facta est melancholica. Nimirum vt in apho. dicitur, Mœtus & mœstitia longo tempore perseuerantia, melancholica: quia aut ex melancholia procedunt, aut, si quàm maximè procedunt ab occasione, melancholiam faciunt. Imaginationis enim, & cordis debilitatem pariunt, vt illa facile erret, & hoc facilè terreatur: & sanguinẽ facit crassiorem, & sicciorem. Quod quidẽ huic euenit per vigiliam & inediã, ambo enim hæc siccant. Sed & per vehementes motus animi, obliuiscitur naturalis facultas suorũ operũ, quare & eo cibo, qui accipitur, minus fruũtur partes, & naturales, necessariæq; euacuationes minus fluũt: vt huic euacuationes mẽstruæ minus, arbitror, fluxerant. Nã & euentus huius morbi id indicauit, qui illis fluentibus solutus est: & ita solere fieri, certò scimus. Nam & cum fluunt, si terror aliquis, aut trĩste nuntium superuenit, si sti solent, multò autem facilius retineantur, cùm nondum fluunt. Sin autem, vt est consentaneum, huic non secundum naturam fluxerunt, hæc ipsa satis magna occasio fuit cacochymiæ melancholicæ. Vnde factum est, vt phrenitis hæc fuerit melancholica, & tota affectio velut ex phrenitide & melancholia mixta: & vt maniace, & cum terroribus, ac nonnunquam exiliendo, delirauerit. Nimirũ species, seu modus delirandi, duo semper solet referre, & succi, qui in corpore est, speciẽ, & occasio nẽ delirandi. Succi speciem, vt qui ex sanguine, delirant cũ risu: occasionem, quia solent delirantes talia loqui, qualia iam iam deliraturi cogitarunt, præcipuè vero cum ex forti aliqua imaginatione delirium inchoauit. Itaq; motus animi vehementes, multùm & multis modis lædere solet, magis autem mulieres, & viros debiles calido innato, aut imprudẽtes. Nimirum cum illi motus sint innati calidi, eius debilitas facit ad facilem passionem: sed & imprudentia: prudentia enim omnes eos motus temperat: vtraque autẽ ratione magis afficiuntur fœminæ, quàm viri. Accedit

his

his naturalis illa mulierum euacuatio, quæ ſuppreſſa, multos & horrendos morbos facit, quos Hippocrates libris de morbis mulierum, ac multo magis libello de morbis virginum, complexus eſt. Quædam ergo earum ſolent, præmœrore tabeſcere, atque adeo præ tabe lentè mori nunquam prius febricitantes, quam laborêt febribus hecticis. quædam aliæ ob ſanguinis malam qualitatem, & euacuationum ſuppreſsionem, præoccupantur febribus acutis, quæ ob cordis debilitati paſsionem, & cerebri cum corde compaſsionem, atquè alia etiam ratione, ob compaſsionem vtriuſque (cordis dico & cerebri) cum vtero, in quo illæ excrementorum ſuppreſsiones contingunt, laborant deliquijs animi, & delirijs, & conuulſionibus & ob malignam materiæ qualitatem, non vtcunque inſaniût, ſed nũc furibundè, nunc procaciter, nunc deuouentes ſeſe, nunc loquentes turpia, vt vulgus hominum immundis ſpiritibus eas putent vexari. Talis ergò fuit hic morbus, adeo acutus vt tertia die iudicatus fuerit, cum fuerit phrenitis. Vt minus iam hinc admirationis habeat, quantum huius ordinis ægrotum, ex phrenitide die tertia eſſe mortuum. Difficilius enim eſt morbum quemcunque ante ſuæ conſtitutionis tempus ſolui, quam ægrum ex eo mori. Sed vtrunque iam in phrenitide fieri poſſe cognouimus. Scilicet eſt phrenitis aliquando tam acutus morbus. Sed percurramus breui ſingula, quæ acciderũt. Facta, inquit, eſt inſomnis, ἄσιτος ideſt cibo abſtinens, & ſiticuloſa, & ἀσώδης ideſt faſtidioſa. Sed quorſum hæc dicit? videtur enim idem eſſe dictu, cibo abſtinens, & faſtidioſa. An non eſt? Sed ἄσιτος eſt qui non capit, quacunque cauſa id fiat, ſiue quia non vult, ſiue quia non habet, ſiue quia faſtidit. ἀσώδης verò qui faſtidit. Perinde ergo eſt ac ſi diceret, non capiebat cibos, ſed neque poterat, quia erat faſtidioſa. Accedit, quod ἄσωδις videtur ſignificare quiddam aliud, nam & faſtidioſum, & anxium. Primo, inquit, ſub noctis initium, terrores, & ſermones multi, & triſtitia (hæc ob dictas cauſas) & febricula tenuis, quia cum vſtus ſanguis eſſet, phrenitidis materia nõ poterat magnam flammam excitare, ſed lentè vri. conuulſiones etiam multæ. Ob has conuulſiones, quas in triſtibus & iratis experiri ſolent, putat vulgus hominum, epilepſiã, & conuulſiones omnes, eſſe paſsiones cordis. fiunt vero

hæc

hæc omnia per compaſsiones, quas explicuimus. Quãquã in hac muliere, rapto in caput ſanguine, propria eius paſsio, & phrenitis facta eſt. Quo magis conſentaneum erat conuelli. Cum autem intermiſiſſent conuulſiones, excuſsis excrementis ex neruorum radicibus, & hærentibus circa cerebri ſubſtantiam, delirauit, & loquebatur turpia, dicta iã cã. Dolores multi continui magni: hi fieri ſolent in neruos irruentibus excrementis: vnde per tales paſsiones, cũ non tenentur deliquio, aut apoplectica aliqua paſsione, grauiſsimè vociferantur. Secundo fuerunt eadem, & febris acutior, morbo eunte ad ſummum. Tertio defecerunt conuulſiones, quia arbitror, inceperunt iam excuti à neruis in carnes, & deturbari à capite ad vterum, excrementa, vnde acciderunt ſudores: & menſtrui fluxus. Sed factum eſt coma, & cataphora, ob antegreſſam arbitror defatigationẽ, ex qua recreata, rurſum vigilauit. Illud & cataphora, declaratiuum tantum eſt. Nam nihil aliud eſt coma, quam cataphora apud Hippocratem, vt Galenus explicat lib. abſoletarum vocum Hippocratis. Cum vero nondum eſſet facta è corpore euacuatio, non euigilauit placide, ſed exilijt, & continere ſe non poterat, & delirabat, & febris maior. Hæc erant decretoria, quibus, cum fuiſſet dies difficilis ſuccesſit ad noctem iudicatio, cum ſudore calido per totum & liberata à febre, reliquum dormiuit, & intelligebat facta iam iudicatione. Sed qui potuit eſſe ſecura, cum vrina tenui & nigra, & ſedimento rotundo, non ſubſidente? Hoc enim, vſtum citra coctionem ſanguinem: illud, atram bilẽ & cruditatem ſignificabat? An hæc vrina ob inſtantes euacuationes menſtruas fiebat? Succeſsit ergo euacuatio, quã veriſimile eſt, mulierem perſanaſſe, reliquiſſeque multo magis ſanã, quam antequam ægrotaret, atque adeo, depoſito mœrore. Sæpe enim excrementa, quæ ob animi paſsionem congeri cœperunt, eam ipſam paſsionem conſeruant & augent, faciuntque ne deponi poſsit, antequam ea euacuata ſint.

Duodecimus ægrotus.

24 IN *Laviſſa virginẽ febris corripuit ardẽs acuta. Inſomnis, ſiticuloſa, lingua fuliginoſa arida. Vrinæ boni coloris,*

ris tenues aũt. Scẽo laborioſe nõ dormiuit. Tertio multa fluxerũt ab aluo, vt aqua bilioſa, & ſequẽtibus fluxerũt hæc cum bona tolerantia. Quarto minxit tenue paucum Habebat appendiculum ſublime, non ſubſidebat. Deliranit ad noctem. Sexto per nares largiter fluxit multum. horrore correpta, ſudauit multo calido per totum ſine fẽbre, iudicata eſt: in febribus autem, & iam iudicatæ muliebria fluxerunt tunc primum: virgo enim erat. Erat autem ſemper faſtidioſa horrida. Rubor faciei, oculorum dolor, capitis grauitas. Huic non fuit recidiua, ſed iudicata eſt. Dolores p aribus.

Bis dicit fuiſſe hanc virginem, inſinuãs, occaſionem ægrotandi, fuiſſe, quod tunc primum menſes ei fluxerunt, Ita enim dicit, muliebria fluxerunt, tunc primum, virgo enim erat. Merito quidem hæc dicit ſimul. Non enim ſunt mulieres maturæ viris, antequam menſes fluant, & præter naturalem ordinem fit, ſi quæ ante id tẽpus nubit. Morbus itaque virginalis hic fuit. Nimirum plæreque mulieres morbo aliquo tentantur, cum iam inſtat tẽpus muliebris fluxus, quia adoleſcẽtulis Venerẽ inexpertis exigui sũt veteri, & viæ oẽs, quæ ad vterum finiuntur, anguſtæ, q̃ anguſtia facit difficilẽ primã mẽſiũ excretionẽ. Quo fit vt qbuſdam qbus anguſtiæ eſt plus, aut debilitatis facultatis expultricis, aut craſsitiei ſuccorũ, eo tẽpore p̃ bona & ſalutari excretione, fiãt obſtructiones multæ vlcerũ. Alijs vero non hæ fiũt, ſed fluũt mediocriter mẽſes, tñ ob ſanguinis agitationem inſolitã (omnia enim inſolita mala fert natura male) quã facit ſecretio, quæ euacuationem antecedit, corripiuntur febribus, à quibus liberantur fluentibus menſibus vt huic euenit. Conſtitutionẽ habuit hæc & alia omnia febris ardentis. Nam intra primam ſeptimanã finita eſt, & fuit à primo die ardens, acuta, inſomnis, ſiticuloſa, lingua fuliginoſa, & arida. Vrinæ primo die tenues & boni coloris, quales ſcilicet, de quibus dicitur in prognoſtico, rufa tenuis crudam ſignificat ægrotationem. Secundo die, laborioſe

rioſe tranſegit, magis ſcilicet quàm primo, quia morbus, vt mox dicit, dies pares habuit difficiliores, & non dormi uit. Vbi legimus, tertio fluxerunt ab aluo multa vt aqua bi lioſa, habetur in quibuſdam codicibus ὑδατοχροα ideſt co loris aquæ. In alijs ὑδατόχρα aut ὑδατόχλυρα (nam idē eſt) ideſt, vt aqua colore chlora. Quam quidem lectionem cen ſeo eſſe legitimam, quia aquæ nullus color eſt. Quare ſi ὑδατόχροα vellet Hippocrates dicere, diceret aquoſa, vt ſo let. Accidit quod vox hæc ὑδατόχλοα pro ὑδατόχλορα eſt familiaris Hippocrati, vt Galenus dicit lib. abſoletarum vo cum Hippocratis. Quoniam vero chlorum, vt in commen tatione prognoſtici dixi, ſignificat flauum & viride, & am bo hi colores ſunt bilis, tranſtuli ego, vt aqua bilioſa: quæ quidem fluxerunt tertio & ſequentibus cum bona toleran tia. Quæ quia tenues, & colore tali prædictæ, cruditatē mor bi & bilis redundantiam ſignificabant, & ſymptomaticæ erant. Sed bona tolerantia ſignificabat non eſſe inutiles. Quarto minuit paucum, quod tunc fieri ſolet, cum in ſupe riores partes ſucci rapti ſunt, aut certè aliam in partem. Fortaſſe enim huic deiectio aquoſa vrinam minuit. Appen diculum vero ſublime nunquam notat Hippocrates, quin aut eadem, aut ſequenti die; dicat ægrotum deliraſſe: quod & huic ad noctem contigit. Sexto per nares fluxit multum largiter, euacuatusquè illac eſt ſanguis, qui ſeſe in caput collexerat, & reliquum quod per totius corporis venas pu treſcebat, in habitum corporis exijt, & fecit primo horro rem. deinde exudatum eſt, & mulier ſoluta a febre, & iu dicata. Non tamen fuiſſet tuta iudicatio, niſi tunc illi fluxiſ ſent menſes, ea enim fuerat occaſio febricitandi, vt dixi mus. Quod quidem vel illud confirmat, quod per epilogū addit, dicens, erat ſemper faſtidioſa, horrida, rubor faciei, occulorum dolor, capitis grauitas. Hæc enim omnia reten tionis menſtruorum eſſe ſolent. Sed qui fieri potuit, vt die omnium peſſimo, ſexto inquam, iudicaretur, & nulla ſuc ceſſerit recidua, cum niſi diebus imparibus febris reliquerit, ſoleat recidiuare, vt in aphoriſmo dicitur? Ipſemet Hip pocrates reſpondet, quia dolores diebus paribus. Nam vt dicebatur primo Epide. quæ paribus mouentur, paribus iu dicantur.

Decimus

Decimus tertius ægrotus.

45 APpollonius Abderis seſe, erecte obambulans sustentabat multum tempus. Erat autem magnis visceribus, & circa hepar dolor continuus multo tempore recomitabatur, & sane tunc ictericus fiebat, flatuosus, colore subalbido, comedens autem & bibens, bouinam carnem. Incaluit primum modicum, decubuit, lacticinijs vero vsus coctis & crudis multis, caprinis, & ouinis, & victu praua, omniu læsiones magnæ. Febres. n. exacerbatæ sunt, & aluus ingestorum nihil mentione dignum reddidit. Vrinæ quàm tenues & paucæ prodibant. Somni non inerant. Inflatio mala, multa sitis, comatosus, hypochondrij dextri eleuatio cum dolore. Extrema omni ex parte subfrigida, parum delirauit. Obliuio omnium quæ loquebatur, mouebatur mente. Circa quatuordecimum autem ex quo cum riguisset, decubuit, insaniuit, vociferatio, turbatio, sermones multi. Et rursum quies, & coma, tunc temporis accessit. Post hæc autem aluus turbata, multis bilijosis, meris, crudis. Vrinæ nigræ, paucæ, tenues, multa difficilis tolerantia. Deiectiones variæ, aut enim nigræ & paucæ, aut æruginosæ, aut pingues, & crudæ, & mordaces. Postea verò videbatur & lactosa reddidisse. Circa autem vigesimum quartum cum solatio. Alia vero eodem modo. parum autẽ delirauit, exquo autem decubuit nullius recordabatur. Rursum autem celeriter resipiscebat, procedebant omnia in deterius. Circa autem trigesimum quartum mortuus est. Huic vsque ad finem, exquo ego illum noui, aluus turbata, vrinæ tenues, nigræ, comatosus, insomnis, extrema frigida, delirus vsque ad finem, phreniticus.

NARRAT Hippocrates & apparatum morbosum, quem ante hanc febrem habuit Apollonius, & occasionem proximam

ximam febricitandi, & occasionem qua cum modice cœpisset febricitare, deinde grauius quã pro principio ægrotauit. Fuit verò apparatus morbosus, quod erat magnis viscеribus, hoc est maiori quam secundum naturam hepate & liene, & circa hepar habebat dolorem continuum multo tempore. Vnde fiebat vt erectè obambulans sese multo tempore sustentaret, idest magno cum labore, & vix sese potens ferre, sustentaret. Atque ob viscerum affectionem fiebat ictericus, & colore subalbido, vt simul laborare videretur incipere, ictero & leuco phlematia. Nimirum laborabat, obstructionibus magnis, & tumoribus scirrhosis, hepatis & lienis. Dolebatque hepar, cum adhuc per recentẽ fluxionem eius membrana distenderetur, lien natura sua habet minores dolores, quàm renes & hepar, & maiores quàm pulmo: huic vero non dolebat, quia erat fortasse magis scirrhosa, ac proinde indolens affectio. Hepatis erat ẽt flatuosa. Verum obstructio hepatis fecerit, vt solet, icterũ, obstructa via vesicæ felis: hydropis verò initium fecerit hepar refrigeratũ, aut per sese à succis eo loco hærẽtibus aut potius a liene. Itaque icterus, non tam quod multa bilis gigneretur (nam qui posset in frigida affectione hepatis) quam quod non expurgaretur, hydrops ob cruditatem. Cũ tam morbosus esset apparatus, leui occasione febre correptus est, vt certè solent qui talibus laborant obstructionibus, ob difficilem succorum dispensationem per corpus, & facilem putrescentiam, eorum quæ oppilata sunt. Quo fit, vt crebro, nunc ex facilimis occasionibus, nunc etiam sine illis, febricitent, & euacuationibus indigeant. Huic vero occasio fuit, quod aliquando lautè bibit, & comedit bouinam carnem: carnem concoctu difficilem, & ita difficile putrescentem. Primum ergo incaluit modicè & decubuit, fuissetque fortasse leuis morbus, si probo esset vsus victu. Verum accessit alia occasio ingrauescendi, nam quia iam febricitans vsus est lacte multo, nunc crudo nunc cocto, nunc caprino, nunc ouino, & in cæteris etiã victu prauo, factæ sunt omnium læsiones, idest, omnes læsiones magnæ. Nimirum lac dare febricitantibus malum est, præcipuè verò obstructione & inflatione viscerum laborantibus. Flatus enim multos parit pars lactea, & obstruit caseosa. Corrumpitur facile lac, & nonnunquam in grumos con-

crescens

» crescens malignum satietatis genus parit. Explicans verò
» quas læsiones omnium dixerit, addit, febres enim exacer-
» batæ sunt, & aluus ingestorum nihil mentione dignum red-
didit. Quasi diceret, corrupto lacte creuerunt febres. Id autem, vnde in satietatibus solet auxilium expectari, nõ adfuit, quia nihil mentione dignum reddidit aluus, quod referret cibos ingestos. Vrinæ tenues & paucæ prodibant, (tenuitatẽ cruditas, paucitatem faciebat vehemẽtia febris, aut raptus in superiora) somni non inerãt, & erat comatosus. Nimirum antea dictũ est multos huius tẽpestatis fuisse, qui laborantes comate vigili, neque dormire, neque vigilare poterant. Huic verò peruigiliũ faceret febris magnitudo, coma lactis qualitas: vt etiam fecerit inflationẽ malam lac, & multam sitim febris. Hypochondrij dextri eleuatio cum dolore, accedente magna febre, & ingente siti, significabat hepatis tumorem factum esse phlegmonosum. Ad quod etiam referri poterat extremorũ frigus, & quod in primis parum delirauit: nam in hepatis inflammationibus sæpe deliratur per consensum. Cùm verò læsio partium omnium principum procederet, malo iam eunte in phrenitidem, corripuit eum obliuio omniũ quæ loquebatur, & mente motus est: quod quidem grauius est dictu, quam parum delirauit. Hæc acta sunt, vsque ad diem quatuordecimum, quæ omnia cumulatè nullis nominatis diebus narrauit, quia forte non affuit mox a principio ægroto, quod ille insinuauit, postremis historiæ verbis dices, huic ex quo ego illum noui, quasi non a principio nouerit. Circa quatuordecimum, inquit, ex quo cum riguisset incaluit, decubuit. Sed quo pacto dicit quatuordecimo decũbere, quem dixerat primo die febris decubuisse? Certè legendũ censeo circa quatuordecimũ ex quo decubuit, cũ riguisset incaluit, insaniuit. Aut circa quatuordecimum, ex quo cum rigore incalescens, decubuit, insaniuit. Hoc verò insanire, plus etiã significat, quã delirare, & mente moueri, quæ antea acciderant. Quod apertè explicat Hippocrates his quæ addit, vociferatio, turbatio, sermones multi. Et rursum, inquit, quies, & coma tunc temporis comitabatur: quasi diceret, tantopere laborabat cerebrum, vt cũ non erat furẽs, esset comatosus. Post hæc fuit aluus turbata, multis, biliosis meris, crudis. Crudis non vt quæ antonomaticè dicuntur

cruda (ea enim sunt pituitosa) sed vt biliosa sunt cruda, tenuibus, scilicet. Non tamen semper erant deiectiones eædem, sed variæ, nunc enim quales dictæ sunt, nunc nigræ & paucæ, nunc æruginosæ, quæ erant vltionis, nūc pingues, quæ colliquationis, & crudæ & mordaces, id est, quales ex corruptione ciborum malè concoctorum in ventre. Nam per ventriculi facietates, cibi, qui non coquuntur vt oportet, corruptiones quasdam recipiunt, nunc acidas, nunc acres, nunc secundum diuersas partes, ambas: ambæ verò sunt mordaces. Esse verò has deiectiones ex corruptis cibis, indicarunt subsequutæ deiectiones. Nam postea, inquit, videbatur & lactosa reddidisse, ex lacticiniis scilicet, quibus se repleuerat. Interim vrinæ erant nigræ, paucæ, tenues, quas lethales esse, sæpe iam dictum est, vt & commemoratas omnes deiectiones, maximè accedente multa difficili tolerantia: quod quidem significat vires manifestè langueſcere. Circa vigesimum quartum, qui erat vndecimus à quatuordecimo, quo insignis acuties accesserat morbo, ac proinde, vt contemplabilis consideratus est ab Hippocrate, fuit cum solatio. Hoc est, minus anxius & tristis, & videbatur sibi melius habere, eratque proinde cum minori desperatione, alia autem eodem modo: quod est, vrinæ autem & deiectiones, aliaque mala signa, ex quibus poterat medicus agnoscere moriturum hominem eodē modo: minùs autem delirauit. Vix vnquam vllus moritur quin aliquando antequam decedat, videatur sibi, & vulgaribus qui adsunt, habere melius. Medicus verò ne leuiter his fidat: sed consideret, an reliqua eodem modo habeant, an scilicet signa pessima, & quæ maximi momenti sunt, quæque vulgus non intelligit, perseuerent adhuc. Addit Hippocr. quiddam aliud. quod video multos, vulgares etiam, solere animaduertere in morituris. Ex quo, inquit, decubuit nullius recordabatur. Nimirum omnium eorum quæ quis amat recordari, & de eis loqui per morbum, bonum signum est, & vitalem hunc esse homines dicunt, quia de hac vita videtur cogitare: contrà, si quis neque charissimæ vxoris, neque dulcissimorum pignorum, videatur vllam curam habere, neque amicorum, quos vnicè dilexerit, recordari, neque rerum quibus oblectari consueuerat, graue admodum est, & lethale: neque causa est obscura. Omnia enim quæ

similia

, similia sunt, iis quæ in eisdem cùm bene valerent, bona, quę
, dissimilia, mala. Ita ergo & sermones & curæ. Nam vt in summa dicatur, ægrotum non esse sui similem, graue est. Non tamen vt erat valde obliuiosus, ita multùm semper delirabat: sed celeriter resipiscebat. Id est, ad mentem reuocabatur facilè, ad rerum autè recordationem, & consuetudinem, nunquam. Ita procedebant omnia in deterius. Quare mortuus est circa trigesimum quartum, qui à primo totius morbi erat iudicatorius, quia vigesimo septimo, qui est finis acutorum, adiicit septimanam, & à quatuordecimo, quo morbus comparauit maiorem acutiem, est vigesimus. Vt iam hinc intelligas, non solum esse habendam rationem dierum contemplabilium à primo: sed pariter ab hoc, & ab eo qui attulerit insignem mutationem in acutiè. Cætera, quæ per epilogum dicit, enarrata iam sunt.

Decimus quartus ægrotus.

26 IN *Cyzico mulieri quæ gemellos pepererat, & ægre pepererat, & non satis expurgata erat, primo febris horrida, acuta, capitis, & ceruicis grauitas cum dolore, insomnis à principio, taciturna, & tetrica, & non obsecundans. Vrinæ tenues, siticulosa, fastidiosa plerunque. Aluus erraticè turbata, & rursum adstricta. Sexto ad noctem multa delirabat, nihil dormiuit. Circa vndecimum verò insaniuit, & rursum intelligebat. Vrinæ nigræ tenues, & rursum intermittentes, oleosæ, & aluus multis tenuibus turbatis. Quatuordecimo conuulsiones multæ, extrema frigida, nihil iam intelligebat, vrinæ suppressæ sunt, mortua est. Phrenitis.*

NON est numerus certus muliebrium fœtuum, tamen duorum est partus frequens, plures rarò eduntur vitales. Gemelli propriè dicuntur, qui simul concepti simul eduntur, alij enim edi solent simul, non simul geniti: sed ex superfœtatione. Causa numerosæ fœturæ non est multitudo

sinuum, vt qui dissectionem ignorant, suspicantur. Vnicus enim sinus est toto mulicbri vtero : sed abundantia,& decisio principiorum,ex quibus fiunt fœtus, seminis inquam vtriusque. Decisionem dico, non separationem seminũ ab inuicem:sed cum ex cõmixtis fiunt,velut diuersa oua, quæ fœtus inchoant. Grauius esse non satis expurgari,eam quæ filiam pepererit,quàm quæ filiũ;dictum iam antea in multis ægrotis est.Grauius est etiam eam quæ pepererit geminas.Nam etsi non abundet tam multis quàm quæ vnicam, vtpote quæ duabus alimentum præstiterit, habebit tamen excrementa deteriora, vtpote ex qua duæ exuxerint bonũ sanguinem. Merito ergo hæc cùm peperisset, ægrè, hoc est cum magnis doloribus & partu difficili, filias duas, & non esset rectè expurgata, correpta est febre magna, & lethali. Habuit verò febris, quæ enixis febricitantibus familiaria esse,indicatum est sæpe. Nimirũ fuit horrida, acuta & melancholica:nam fuit mulier taciturna,& tetrica,& non obsecundans,quod idem est atque morosa. Habuit capitis & ceruicis grauitatem cum dolore, quod multitudinis in superiores partes collectæ erat:quod idem ob bilioſam qualitatem faciebat eam insomnem esse. Vnde etiam factum est,vt sexto delirauerit,& vndecimo etiã insaniuerit(quod quidem grauius est quam delirare) & vt ante mortem passa fuerit multas conuulsiones. Omnia enim hæc pertinent ad cerebri Passionem. Vrinæ tenues cruditatis erant, nigræ, tenues, vstionis esse poterant, & melancholici succi, qui redundabat. Quod verò erant rursum intermittentes, & oleosæ (id est facta aliquando intermissione tenuitatis, & nigritiei, erant oleosæ) significabat admixtionem crassorum,& agitationem.Has vrinas in nullo ægroto notatas vidimus,qui non delirauerit. Quod erat liticulosa & fastidiosa, erat magnitudinis & malignitatis febris. Quòd aluus erraticè turbata, & rursum adstricta, significabat multitudinem, & inquietudinem succorum. Nunc enim redundãtes effluebant, nunc in aliam partem rapti, detinebantur: quod etiam, prope mortem iam constituta muliere, fecit vrinas supprimi. Quin & extrema frigere fecit similis quędam causa.Omnibus enim ad cerebrum raptis, euacuationes naturales suppressæ sunt, & vna cum excrementis calidum etiam naturale ad malignè inflammatam partem raptum,

ptum, extrema deseruit. vnde phrenitis tantopere aucta est, vt, nihil iam intelligens, mortua sit. Est autem consideratione dignum, quod quatuordecimum videtur Hippocrates dixisse, ab eo quem vocauerat primum, quo dicit fuisse febrem horridam acutam. Non fuit autem ille primus, idem dies quo peperit, nam antequam febre corri peretur, pepererat, & non satis expurgata erat, quod quidem eadem die non videtur posse esse satis perspectum. Mortua est ergo die quatuordecimo, vt fine quodam proprio acutorum, fuitque is quatuordecimus, nõ à partu: sed à febre. Non ergo dies decretorij febricitantium ex partu, videntur fluere à partu: sed à febre: quare hinc videtur ducenda computatio, atque Hippocrates ipse videtur ducere contra ac in prognostico scriptum est. Quid res habeat in hac quæstione, dictum mihi est decimo libro cõtrouersiarum. Pro hoc loco, duorum alterum dici potest: aut eadem die qua peperit correptam esse febre, & quod dicit, & non satis expurgata erat, intelligi in ipso loco (nam vt Hippocrates definit debet mulier in ipso loco effundere sanguinis sesqui heminam) aut fortasse diem illum à febris principio quatuordecimum, ab ipso partu fuisse alium etiam insignẽ, vt decimum septimum, aut vigesimum. Quod autem Hippocrates neque hoc monuerit, neque à partu supputauerit, nihil habet incommodi. Nam, vt dictum etiam antea est, hoc libro historicũ agit Hippocrates, licet illi rem narrare, vt volet, modo narret, vt est acta. Sed & in hac ratione narrandi, est aliud quiddam vtile, quod notes. Nimirum etsi computatio dierum decretoriorum ducenda sit à partu præcipue, nunquam tamen omittẽdum considerare, quicunque dies, qui à partu sit insignis, quotus sit à febre: si in proxima historia rectè monuimus, non solùm esse habendã rationem dierum contemplabilium à primo die morbi: sed pariter ab eo qui attulerit insignem aliquam mutationem. Nam cùm insignis mutatio plerunque habeat rationẽ aliquam numeri contemplabilis ad primum diem morbi, quicunque dies secundum rationem aliquam notatu dignam adiicientur illi, habebunt etiam rationem aliquam insignẽ ad hunc. Velut in Apollonio contigit esse trigesimum quartum a primo, qui erat vigesimus ab eo qui attulit insignem mutationem.

Decimus quintus ægrotus.

27 *IN Thaſo Dealcis vxorem, quæ decumbebat in Leio, febris horrida corripuit ex mœrore à principio autem contegebatur, & vſque ad finem: ſemper tacita, palpabat vellebat, ſcalpebat, pilos legebat, plorabat, & rurſum ridebat, non dormiebat. Ab aluo irritatio, nihil exibat, exiguum admonita bibebat. Vrinæ tenues, paucæ. Febres ad manum tenues, Extremorum frigus: nono multùm deliravit, & rurſum quieuit tacita: quatuordecimo ſpiritus rarus magnus per tempus, & rurſum breui ſpira: decimo ſeptimo ab aluo irritatio turbulēta, deinde ipſi potus prodibant, nihil conſiſtebat. Omnino nihil ſentiebat. Cutis aridæ circumtenſio. Vigeſimo ſermones multi, & rurſum quieſcebat muta, breuiſpira. Vigeſimo primo mortua eſt. Erat huic vſque ad finem ſpiritus rarus magnus, ſine ſenſu omnium erat, ſemper contegebatur, aut ſermones multi, aut taciturna vſque ad finem. Phrenitis.*

VT mœror facere ſoleat facultatum quibus noſtra corpora reguntur langorem, & excrementorum retentiones, & proinde grauiſſimos morbos, dictum eſt in hiſtoria mulieris illius moroſæ, quæ perinde atque hæc, ex mœrore cepit ægrotare, & decumbebat in Leio. nunc ſatis ſit dicere, quæ in hoc morbo fuerint præcipua: ea verò non cōtingit agnoſcere aliunde, quam ex ſymptomatis: ex eis verò conſtat, hanc duo præcipua habuiſſe mala, alterum quidem lethale, alterum verò admodum lethale, & exitioſum: phrenitidem ſcilicet, & extinctionē caloris naturalis. Neq; ſanè mirum. Nam mœſtitia & metus extingunt naturalem calorem. Phrenitidis ergo erant hæc, ſemper eſſe tacitā, palpare, vellere, ſcalpere, pilos legere. Hæc enim in prognoſtico ponit Hippocrates in phreniticis. Taciturnitas verò ſignificabat delirium, non ſimpliciter: ſed ex mœrore, vt & plorare. Ex ploratu verò rurſum ridere, maior inſania erat,

erat, præcipuè laborantem ex mœrore, & nunc cum multis verbis, nunc tacitam esse, & delirare, & spiritus magnus & rarus, & non bibere nisi exiguum, & admonitam. Phrenitici enim sunt βραχυπόται, id est, exiguo potu vtentes primo prorrhiticorum. extinctionis naturalis caloris & langoris facultatum erant reliqua ferè omnia. Horridam esse, & à principio semper tegi, febres ad manum tenues, & extremorum frigus, & quod erat breuispira, & tandem muta (indicatum enim est in historia Pithyonis, talem spiritum esse paruum & rarum, & significare caloris penuriam) atque adeo quod illi potus prodibat, & nihil cõsistebat. Hoc enim est vnum quoddam eorum, quæ in certò morituris sæpe obseruaui. Nimirum cùm potus cadunt in ventrem cum quodam sonitu, nihil in via consistentes: sed velut incidentes põdere, non aliter ac si inde mortuum iam corpus, & omni naturali facultate carens, demitteretur, vnde & moribundos arguit homines communi epilogismo Cui simile etiam est illud, quòd nihil sentiebat, hoc est exiguũ iam omnibus in partibus habebat sensum, quod proximã mortem significat, quale est illud prognostici. Si non videt neque audit, prope iam est mors. Talis etiam erat cutis aridæ circumtensio, de qua in initio prognostici scriptum est: cutis circa frontem dura, intenta, arida. Itaque duobus his malis præmebatur, proinde quædam alternatè accidebant ei symptomata, ambo referentia (vt spiritus, nunc magnus & rarus, nunc erat breuispira) quædam accidebant simul (vt pariter habebat extremorum frigus, & delirabat) quædam etiam accidebant communia, vt nó dormire (id enim & passionis cerebri bilioſam fluxionem iam recipientis, & debilitatis esse poterat) & vrinæ tenues & paucæ, nam & per debilitatem facultatis, & per raptum in cerebrũ paucę esse poterant. Quædam etiam alia mala qualitatem succorum, quæ illorum malorum causa fuerat, referebant, magis quam ipsa mala: qualis erat illa crebra irritatio alui, quin exiret aliquid: quam rursum vocat irritationem turbulentam, id est, turbationem afferẽtem magis quam euacuationem. Illud enim refert malignam qualitatem, magis quam copiam. Maligna autem qualitas facere solet morbos hos malignos, magisquam magnos. Vbi dicitur ab aluo irritatio, nihil exibat, exiguum admonita bibebat, legunt quidã,

nisi cum exiguum admonita bibebat. Quæ lectio significabit hæc omnia, illam exiguum bibere, idque non nisi cũ admoneretur, vtpote phreniticam, & mox à potu reddere ex aluo, vtpote non consistente potu Verum quia hoc signum graue admodum est, non mihi persuadeo, accidisse ante nonum, morituræ vigesimo primo, quare magis probo hanc lectionem, quam sum sequutus. Porrò vbi dicitur, spiritus rarus magnus per tempus, & rursum breuispira, illud per tempus duo potest significare, aut spiritũ magnum & rarũ non fuisse semper: sed per tempus, quia scilicet rursum breuispira: aut per tempus seu spacium longum, quasi diceret spiritus magnus rarus non vtcunque: sed per longa interualla. Hunc sensum solum probat Galen. quia, inquit, Hippocrates in fine hĩstoriæ dixit, erat huic vsque ad finem spiritus magnus & rarus, id verò non diceret verè, si per tempus tantum, id est non perpetuo, esset. Ego verò æque probo vtrunque sensum, nam cum adiecerit & rursum breuispira, constat non habuisse perpetuo spiritum magnũ & rarum: sed Hippocratem dicere semper factum per morbum, quod sæpe, & per omne morbi tempus Nam ita loqui solemus, neque sane opus fuerit, vt nunquam non contegeretur, etsi dicit, semper contegebatur.

Decimus sextus ægrotus.

28 IN *Melibea adolescens, ex potu & multa Venere, multo tempore calefactus decubuit. Horridus, & fastidiosus, & sine somno, & sine siti. Ab aluo autem primo multa stercora prodierunt cum multa defluxione, & sequentibus aquosa, biliosa multa prodierunt. Vrinæ tenues, paucæ, decolores. Spiritus rarus magnus per tempus. Hypochondriorum distentio submollis producta vtrinque, cordis palpitatio perpetua vsque ad finem. Minxit oleosum, delirauit modicè, modestusque & mansuetus, cutis arida & distenta, deiectiones, multæ tenues, aut biliosæ pingues:, quatuordecimo omnia exacerbata sunt.*

Mente

Mente est motus, multa delirauit. Vigesimo insaniuit. Iactatio. Nihil mingebat, exiguum potum continebat. Vigesimoquarto mortuus est. Phrenitis.

NON valde dissidet hic morbus à proximo. Hic enim etiam fuit phrenitis cum facultatum debilitate, & caloris naturalis defectu: quorum quidem illud, vinum: hoc, Venus nata erat facere. Tametsi ab vtroque etiam factũ merito esset vtrunque. Vinum enim sumptum immodicè, calorem naturalem suffocat. Venus caput insigniter debilitat. Cœpit huic adolescens ægrotare eisdem occasionibus, quibus Abderis Nicodemus, decimus huius sectionis ægrotus. tamen ille non incidit cum tanta debilitate: quo factum est, vt melius se potuerit expedire, habueritque meliorem exitum: & merito, quia morbum habuit minus mali moris. Ille enim habuit febrem magnam, sitim ingentem, vrinas copiosas, quibus multum contenti crassi reddebatur, & copiosum sudorem, quæ magnæ sunt, sed non perinde malignæ, febris: hic verò, cum magna febre carebat siti, nõ mingebat, nullam aliã idoneam habuit euacuationẽ, quæ omnia debilitatẽ facultatum naturalium significabant. Præterea habuit distentionẽ hypochondriorum submollem, productam vtrinque, & cordis palpitationem, quæ viscerum significabant affectiones. Nam vt ex Gal antea diximus, distentio submollis hypochondrij in morbo acuto, inflammationem significat internam hepatis, aut lienis, aut vtriusq;: distentio enim tumorem, mollities non ad musculum, sed internam partẽ pertinere significat. Cordis palpitatio excrementa collecta intra pericardiũ, & angustiã inferentia cordi, indicãt. Cutis etiã arida, & distẽta, est signum admodum lethale, vt ex prognostico nuper diximus: vt & exiguum potũ continere posse corruptionis facultatis retẽtricis ventriculi est. Species etiam delirãdi fuit præter rationẽ, homo enim vinosus & libidinosus, delirauit modicè, fuitque in delirio modestus, & mansuetus. Omnia verò ea quæ præter rationẽ fiunt. deterioris moris morbi suspitionẽ faciunt: nisi forte non erat natura neq; longa consuetudine talis, sed contigit tunc agere incontinẽter. Deiectiones oẽs fuerunt crudæ, aut bilioſæ: aut pingues:

gues: aut biliosæ pariter & crudæ, aut biliosæ pariter & pingues: quæ omnia quales corruptiones significent, dictū iam est sæpe. Neque minus dictum est, quem dicat spiritū magnum & rarum per tempus, & quid significet.

29 *Videtur autem mihi, secundum rationem fuisse vtilē, fientem æstatem. Nam æstiuos morbos superueniens hyems soluit, & hyemales æstas superueniens trāsmutat. Atque ipsa per se ipsam quæ fiebat æstas, non erat bene constans, sed repente calida austrina & sine ventis, tamē, ad aliam tempestatem transmutata, profuit. Magnam autem partem artis esse existimo, posse considerationem facere rectè, de ijs quæ scripta sunt. Qui enim scit, & vtitur his, non vtique mihi videtur multum falli in arte. Oportet autem discere exactè, quamcunque temporum constitutionem, & morbum bonum, quod commune in constitutione aut in morbo. Qui morbus longus & mortalis, qui longus & supereſſe sinēs, qui acutus mortalis, qui acutus supereſſe sinens. Ordinē decretoriorū considerandi, & prædicendi, ex his datur facultas, siquidem ex his contingit scire, quibus, & quando, & quomodo oportet victum instituere.*

Ex his quæ in calce huius libri scripta sunt, fit consentaneum, decem & sex præscriptos ægrotos, quosdam fuisse eorum, qui in illo ipso anno, qui in hac tertia constitutione descriptus est, ægrotarunt. Nam rediens nunc, ad narrationem eandem dicit, videtur mihi secundum rationē fuisse vtilis illa æstas. Nimirum in fine narrationis dixerat: erat autem omnibus subscriptis difficilimū quidem ver, & pluri mos abstulit, æstas autem facillima, & minime moriebantur. Nunc huius causam reddit, cur vtilis fuerit illa æstas, nimirum ob communem rationem, quia æstiuos morbos superueniens hyems soluit, & hyemales superueniēs æstas. Quia cum vnicuique tempori familiares sint morbi, qui cum eo habent analogiam, contrarijs temporibus non erunt ijdem familiares, sed qui in altero fient, in altero extinguentur.

tinguentur. Atqui profecto illa æstas non fuit vtilis, quòd per se bene ad modum constans, ideſt, optime suam naturam retinens: non enim erat, cum repente facta sit calida austrina & sine ventis, æstas verò soleat paulatim ingruere, & habere vētos aquilonares, vocatos æteſias, sed quòd, etsi per se esset futura insalutaris, superueniens verò contrariæ temporis naturæ, facta est causa emendans & salutaris. Ita enim fit. His dictis, commendat hanc doctrinā, dicens, Magnam autem partem artis esse existimo, posse considerationem facere recte, de ijs quæ scripta sunt. Qui enim scit & vtitur his, non vtique mihi (inquit) videtur multum falli in arte. Explicans deinde, quæ scire ex hoc opere, & quomodo ijs vti oporteat, dicit oportet autem discere exacte quamcunque temporum constitutionem, & morbum. Ideſt enim aduertere, quæ constitutio temporis sit, & qui morbus populariter grassetur bonum, quod cōmune in constitutione & in morbo: ideſt, bonum etiam est considerare analogiam speciei morbi, & constitutionis temporis. Nimirum sunt singulis temporum constitutionibus morbi quidam congruentes, quidam non. qui autem quocunque tempore sint nati fieri, licet discere, ex ijs quæ scripta sunt. Oportet etiam considerare qui morbus sit longus & mortalis, vt qui Parij: qui longus & salutaris, vt qui Heropyti: qui acutus mortalis, vt qui Caluj: quia cutus salutaris, vt qui Periclis: neque quidem hæc solum possis discere, ex ijs quæ scripta sunt: sed ordinem etiam dierū decretoriorum considerandi, datur ex his facultas. Nam vt in singulis historijs explicuimus, maximam rationem ordinis dierum talium visus est semper Hippocrates habuisse vt videatur hæc esse praxis doctrinæ de diebus decretorijs. Hæc verò non tantum vtilia sunt ad recte prædicēdum, sed etiam ad recte suscipiēdas curationes, vt in procemio prognostici ipsemet dicit, siquidē ex his contingit scire, quibus & quādo & qūo oporteat victum instituere. Quæ verba videntur mihi posse duo sensa continere, ambo vera. Quos & quando curare oporteat, & qūo victum instituere, vt his verbis insinuetur curatio tota, & tota victus institutio: aut quos & quando & quomodo cibare, vt contineatur his tribus vocabulis, sola victus institutio, quæ magna medicæ artis pars est, cùm tres habeat, pharmacis, chyrurgia, & victu,

victu, vtens. Sed quo pacto pendent hæc omnia ex illa cognitione, constitutionis, & periculi morbi, & dierum decretoriorum? Certè quos curare oporteat & quos secus nō possis exactè scire, nisi morituros à non morituris dignoscas, hos enim curare oportet, & illos sinere. Neque sane scire possis, quando oporteat curare quando agere quietem, nisi tempora vniuersalia, quibus tota constitutio constat, dignoscas. Quia inchoantibus morbis mouendum est quidquid videtur, aut iam inclinantibus, cùm verò consistunt ac vigent, melius est quietem agere, raroque est agēdum tunc temporis aliud, quam occurrendum symptomatis, quæ tunc sunt vehementia, aliter verò, non est, facultatem occupatissimam interturbandum. Sed neque in diebus decretorijs, quibus mutationem aliquam insignem fieri, speres, aut timeas, instandum auxilijs est. Quia quæcunque iudicatio fiat, aut instet, neque mouendum, neque nouandum quidquam est. Ergo non possis exacte scire quando curandum nisi dierum decretoriorum ordinem consideres, & constitutiones morborum, multo autem minus quomodo victum instituere oporteat. Cum vbi morbus peracutus est, statim extreme tenuissimo victu vti necesse sit, vbi vero non, pleniori victu vti liceat, & tanto plus indulgere, quanto morbus est minus acutus, & morbo in vigore consistente tenuissimo victu vti necesse sit. Non post itaque recte victus institui nisi constitutio morbi, & futurus vigor, præsentiatur.

Liber quartus.

1 *POst æquinoctiū & post pleiadas, qualia exedentia et sordida, quæ caput aperuerūt, prodierunt supra aurem, & ei qui prope Leucydem in pede. Phanodico digiti in pede, in pectore. Qui sectus est tibiā, hac etiā denigratus est. Erat magnū vlcus in externa parte tibiæ, & ex posteriori prodibat. Cùm purum factum est, lateris dolor, & sinistri thoracis secundum rectitudinem, & febres. Mortuus est à febre.*

IN

N hoc quarti libri initio, nullum morbosum statum describit, neque communem constitutionem, sed singulares narrationes, & eas quidem breuissimas, non tam persequens ipsas historias, quam notans in singulis quædam, quæ ipsi videbantur obseruatione digna, non quæ, in vna aliqua constitutione, aut in vno oppido, sed in multis, & in certis, notauerit, & suæ memoriæ consulens, vt solent diligentissimi quique facere, in priuatis chartis reposuerit. Neque profecto in alijs constitutionibus, aut vrbibus, ab ijs quas superioribus libris descripsit, necesse sit hæc contigisse, sed quædã fortasse in alijs, quædã etiã fortasse contigerint in eisdẽ. Velut quæ nũc in initio narrat, haud dubie pertinẽt, ad proximi libri vltimæ sectionis statũ pestilentẽ, vt hac rõne ego censeã, quæ sunt vsq; ad illa verba, circa solis cõuersiones hyemales, quæ paulo post occurrẽt. ad scribẽda potius fuisse lib. 3. aut esse velut illius appendicẽ: quam tum verò ab illis verbis incipere. Hęc verò ad tertium pertinere constat, ibi enim ita dixit, multis quidem erysipelas cum occasione in quibusuis, & in valde paruis causis, in toto corpore. Præcipuè autem, in ijs qui circa sexagesimum annum, circa caput, atque si parum neglecta erant, multis autem etiam in ipsa curatione, magnæ phlegmones fiebant, & ipsum erysipelas multum celeriter vndique depascebatur. Plurimis igitur ipsorum abscessus in suppurationes fiebant, carniũ & neruorũ, & ossiũ, elapsus magni. Erat autẽ & fluxio collecta nõ puri similis, sed putredo quædã alia, & fluxio multa & varia. Quibus igitur circa caput horũ aliquid euenit fieri, glabricies his totius capitis fiebãt, & mẽti, & ossiũ denudationes, ac elapsus, & multæ fluxiones, hæq; & in febribus & sine febribus. Erant autẽ hæc horrenda magis quàm mala. Quibus.n. ad suppurationẽ horũ maturatio peruenit, plurimi horũ seruabãtur, quibus autẽ inflãmatio, & erysipelas euanuit, huiusmodi autẽ abscessũ nullũ fecerũt, horũ multi mortui sunt. Similiter autẽ qua cũq; alia corporis parte aberraret, acciderũt hæc, multis.n. brachiũ, & totus cubitus, effluxerũt, quibusdã autẽ & in latera hæc mala inciderũt, aut in aliquã anteriorũ aut posteriorũ partiũ, quibusdã autẽ femur totũ, aut tibię nudatę sũt, quibusdã autẽ, & pes totus. Hæc illo loco, quibus nũc addit, illa vl

cera

cera exedentia, quæ erysipelate depascente fiebant, & sordida, in quibus scilicet erat fluxio collecta nō puri similis, sed putredo quædam alia, & fluxio multa & varia, & caput aperuerunt, id est fecerūt in capite ossium nudationes, prodijsse supra aurem. Verum quia dixerat, non omnibus hæc exedentia vlcera accidisse in capite, sed similiter etiā quacunque alia in parte, multis in brachio, & cubito, alijs in lateribus, quibusdam in femore, tibia, aut pede, exempla nunc scribit, vt scilicet ei qui prope Leucydem in pede, Phanodico digiti in pede corrupti sunt, & in pectore etiā habuit aliud vlcus exedens. Alius fuit cui tibia secta est, quia denigratus est ea parte, propter gangrænam scilicet, & habebat vlcus magnum in externa parte tibiæ ea scilicet parte, quæ ad anteriora nostra expectat, quā id os acutū maximè & præminens est, & procedebat ex posteriori parte tibiæ. Nam vocat tibiam hic non totam cruris partem quæ est inter maleolum & genu, sed os illud magnū, quod ea parte est, & cum femore & pede, articulos facit, cui à posteriori parte coalescit aliud os satis graciles; non valde breues, ad poplitem, spacium quoddam in interna cruris parte formans, quod carne plenum est. Ab hac ergo, carnosa, & interna cruris, & posteriori tibiæ, parte, producebatur vlcus ad anteriorem. Curato huic, sectione & vstione vt par est, cum purum factum esset vlcus, superuenit dolor lateris, & sinistræ thoracis partis, externæ scilicet, quā in multis etiam tentatam fuisse in hac peste dixerat, & febris, & mortuus est à febre, nimirū venenata materia coiam obsepiente. Fortasse dum curaretur, repente factum est vlcus purum plus satis, contigitque quod multis alijs contigisse dixerat, his verbis, Quibus inflammatio, & erysipelas euanuit, horum multi mortui sunt, fortasse etiam ob curationem artificiosam sanatum est crus, & in deterius cessit. Nam vilium & externarum partium morbi, vt internis & nobilibus securitatem afferunt, ita nonnunquā cum earum periculo curantur. Cui autem nunc medicorū narraretur, alicui facta esse in capite vlcera sordida, & glabriciem capitis & menti, sine febre, & cum exulceratione pudendorum & faucium, ac postremo nudata excidisse ossa qui non affirmaret esse citra dubium Gallicum morbum? Fuerunt verò in illa tēpestate plurimi tales. Ob quos,

& mul-

& multos alios affectus, qui in hoc opere, & alijs Hipp. narraptur, adducor vt censeam, nihil in illo morbo esse nouũ quodque priora secula non viderint.

2 B *Iliosum restiario catacores.*

GALENVS libello absoletarum Hippocratis vocum dicit καταχορὲα esse alui egestiones ex meracabile: & pectora καταχορέα, quæ eiusmodi succum generant, quidam tamẽ hirsuta intellexerũt. Sed & καταχορεῖς homines similiter appellat tali bile abundantes, pharmacum autem καταχορὲς vocat, aut propter humorem qui ab ipso euacuatur, aut ob proprium colorem. Nominat etiam sitim alicubi καταχορῆ quæ vel ob talem humorem orta est, aut ad summum intenta. Itaque καταχορῆ vocat Hipp. interprete Gal. omnia biliosa, siue hominem, siue excrementa, siue pharmaca, siue passiones. Hic passionem aut excrementũ
3 significare posse videtur, vt significetur, restiarium morbo
3 exquisitè bilioso fuisse affectum, aut deiectiones syncerè biliosas habuisse. Atqui hoc est longe probabilius, quia euacuationum quæ ægrotis accedebant, videtur Hipp. præcipue rationem habuisse. Non parum verò est dignum cõsideratione quam sint synceræ deiectiones biliosæ, quia omnes euacuationes synceræ significant extremas intemperies, & magnas naturæ corruptiones.

3 *ET causticа afferenti, circa æquinoctium sanguis multus fluxit deorsum.*

καυτικὰ καταφερομενῳ haud dubiè dicebatur aliquis, siue pigmentarius, siue chyrurgus, qui hac re maximè præcelebat, & causticа parabat. Illi, ægrotanti circa æquinoctium, fluxit sanguis multus deorsum. Quod circa æquinoctium, vernũ scilicet, sanguis flueret, nõ erat præter tẽporis rationem. Nã in vernis morbis ponit Hipp. 3. apho. sanguinis fluxiones, quod deorsum exibãt, multò melius erat quàm si sursum, quia vt in apho. 25. particulæ quartæ dicitur, sanguinẽ sursum vtcunq; exire malum, deorsum verò bonum. Quare coniectandum huic accidisse, vt multis solet, quibus ineunte vere, deiectiones cruentæ salubriter contingunt, aut fluunt hæmorrhoydes.

Sexti

4 *Seni valde vehementer abscessit, non vltra quatuordecim dies.*

Qvae notatu digna in ægrotis occurrebant, mandabat Hippocrates memoriæ. Abscedere hoc loco non est quod alijs ἀπόστασιν seu abscessum facere, sed corrumpi, corruptumque abscedere, vt cùm morientes partes decidunt, aut deciduntur: quale illud quod in non ita pridem scripta oratione dixerat, carnium, neruorum, & ossium ἐκπτώσιες μεγάλοι ideſt elapsus magni. Hoc vero constat ex ipsis autoris verbis. Dicit enim γερόντι πάνυσφόδρα ἀπολείσετο. ἀπολεῖσθαι enim non est abscedere, aut longè fieri, sed aboleri aut corruptum decedere. Dixerat ergo proximi libri sectione vltima, ad quam hanc primã quarti libri partem, ego puto pertinere, multos, senes præcipuè habuisse depascentia vlcera in capite, ex malignis erysipelatis, vsque ad ossium nudationem. Non tamen omnibus æque hæc partium decessio processerit, sed quibusdam tardius, quibusdam celerius: constat verò celeritatem corruptionis serpentis, periculi magnitudinem augere. Proinde, hic senex, cui valde vehementer abscesit, non potuit vltra quatuordecim dies morbum sustinere, sed putredine multum serpente, ac fortasse in internas nobilesque partes, breui mortuus est. Fieri etiam potest, vt illud ἀπογένηται nõ dicatur de parte, sed de homine, sitq; sensus seni valde vehementer corruptio contigit, quasi senex citissimè mortuus est. Nam vt περιγένεσθαι significat superuiuere, & à morbo liberari, ita ἀπογένεσθαι significat mori. Sed dices; quid habet admirationis, aut quæ tanta acuties mori senem intra quatuordecim dies. Certè nunquam est stupẽda acuties, quæ morbum ad dies quatuordecim produci sinit: tamen intellige, eodem tempore ac eodem morbi genere, ægrotasse plurimos lentius, & quod quidem id seni acciderit, admirationem auget, quia senes vt minus curabilibus, ita minus acutis morbis laborare solent. Ecce duos loci huius sensus satis congruentes. Constat verò hoc secundo sensu esse figuratam orationem, & poni casum pro casu.

Per-

5 *PErcusso ab Antiphilo vsto facta iudicatione septima die, bilioso, & typhode febre laboranti. Tertia post iudicationem sanguinem sanè spuit, superstes manebat, & recidiua postea facta est. Iudicatus est, vt par erat, circa pleiadum occasum primum. Post pleiadum verò occasum bilioſum ad insaniam vsque. Iudicatio, superuixit die nona sine sudore.*

IN hac quoque dictione ponitur casus pro casu, perinde enim est ac si diceret, pcussus ab Antiphilo, tertia post iudicationem, sanguinẽ spuit, & superstes manebat: alioqui committetur solœcismus. Habet hæc dictio duas particulas; prima dicit hominem febricitasse acutè, & imperfectè iudicatum, habuisse recidiuam: secunda, quæ inde incipit, iudicatus est vt par erat, dicit, quibus temporibus facta fuerit iudicatio prima, & recidiua. Illis primis verbis τῶ δὲ στιγματίη περ ἐντιφίλου καυτικῶ haud dubiè videtur Hippocrates occasionem morbi significasse. Suspicor autem hunc, inusta cicatrice, aut signo aliquo, ab Antiphilo (erat fortasse illius seruus) correptum fuisse ex dolore & vlcere, vt ex occasione, febre vrente. Nam στιγματίζειν est percutiendo signare, quare στιγματίη percussione signato, addito verò καυτικῶ apertè significat, inustione signato. Quæ sane in homine alioqui parato, non exigua fuerit occasio. Erat verò bilioſus, atque febre typhode, i. vrente, correptus est. Hic est iudicatus die septima. Non dicit qua euacuatione, fortasse sine vlla manifesta, ac proinde non fuerit iudicatio tuta, sed cum recidiua. Tertia, die post iudicationem (nona scilicet) sanguinem spuebat: qđ ẽt intus manere cãm indicabat: nam aut multitudinis, aut malæ qualitatis erat: nihilominus superstes manebat, i. bene robustus, & salubriter affectus videbatur. Recidiua postea facta est, nimirũ imperfectè iudicato. Quo tpe hæc acciderint, & qualis fuerit recidiua, narrat postea, dicens, iudicatus est vt par erat, circa pleiadum occasum primum, post pleiadum occasum factus est bilioſus ad insaniam vsque, ideſt recidit in phrenitidem cum magna insania & furore. Non enim fuisse maniam, sed phrenitidem,

indicat constitutio, iudicatus enim est die nona, mania verò est longior morbus. Sed cur dicit iudicatum esse primum circa pleiadum occasum, vt par erat? Certè alludit ad illud, quod libello de aere locis & aquis ipsemet dicit, his verbis. Oportet autem astrorum exortus considerare, præcipuè Canis, deinde Arcturi & pleiadú occasum. Morbi enim in his maximè diebus iudicantur, alijque perimunt, alij verò desinunt, aut in aliam speciem aliumque statum mutantur. Itaque cum prope illud tempus, in postrema. s. autumni parte, hunc ægrotare contigisset iudicatus primum est circa pleiadum occasum, vt par erat, id est, vt temporis ratio poscebat, cum verò citra euacuationem insignem, a typhode, & biliosissima febre liberatus imperfectè esset, & bilis maximè vsta interius maneret, & ob mutationem ad frigidiorem tempestatem, in altiores corporis partes repelleretur, post occasum pleiadum biliosissima phrenitide correptus est, a qua rursum nona die iudicatus superuixit, habuitque illud etiam notatu dignũ, quod citra sudorem, atque adeo, citra omnem aliam euacuationem manifestam liberatus est. Antiquum enim est Hippocrati dicere sine sudore, quasi sine euacuatione manifesta. Multi verò morbi etiam acuti finiuntur insensibili tér, ipsa febre suam materiam absumente, vt inflammatio resoluitur suo ipsius calore.

6 *Circa æquinoctium Chalcidonius a portis delatus ad forum, ruptura circa dextram mammam, dolens spuebat aliàs & aliàs subchlorum. Venter, sudor incipiens septima tenebat plærumque vsque ad octauam. Iudicatus est quatuordecima. Circa quadragesimam verò tumores facti sunt circa aurem vtramque. Non immeritò videbatur suppuratus fore. Non factum est.*

Cvm rumpitur alicui vas aliquod in pulmone, aut thorace, aut ob vehementem motum, aut perfrigerationẽ maximam, aut multitudinem ad vasa vocatam, aut ob rodentem qualitatem (corrosio enim etiam rumpit vasa) nisi citò coalescat, periclitatur suppurari, non minus quam ex

inflam-

inflammatione eius loci, primum quia vlcuſculum ipſum aliquando dilatatur putreſcens, & pus colligit, deinde, quia ſanguinem ex rupto incidentem in ventrem, ſeu cauum thoracis, concretumque in grumos, neceſſe eſt pus fieri, nunc melius, nunc deterius. Hic ergo Chalcidonius rupturam accepit circa dextram mammam in thorace: ex corroſione, arbitror, ob bilioſam ſanguinis qualitatē. Nam locum affectum indicauit dolor, ſanguinis verò qualitatē ſputum, alias & alias ſubchlorum. Ideſt, nunc flauum, nunc ſubuiride, ac fortaſſe etiam nunc ſubflauum. Nam omnē hanc colorum ſpeciem continet quod chlorum: totum verò hoc genus eſt bilioſum. Cùm igitur is affectus maiuſculus factus eſt, febrem attulit, vt & pleuritis ſolet. Venter etiam egerebat, & ſudor copioſus fuit ferè per totum ſeptimum. Quæ omnia multitudinis erant. Vt iam conſtet multum & bilioſum fuiſſe huic ſuccum. Quo factum eſt, vt etſi iudicaretur, ideſt, a febre liberaretur quatuordecima die, non tamen perfectè, & tutò liberaretur, ſed citra quadrageſimam tumores facti fuerint circa aurem vtrāque. Qui tumores hominem omnino liberauerunt a morbo pectoris, citra ſuppurationem. Quæ quidem ſuppuratio meritò timebatur. Atque cum, inquit, meritò putaretur ſuppuratus fore, non factum eſt, ſed reſolutione finiti ſunt: aut, cùm meritò putaretur fore ſuppuratus intra thoracem, quia vt ipſemet Hippocrates dicit in prognoſtico, quicunque dolores ex his locis non ſedantur, neque ad ſputorum purgationes, neque ad ſtercorum alui ſubductionem, neque ad venæ ſectiones, & victus rationem, & medicamenta, eos, ad ſuppurationem verti, ſciendum eſt. Ergo cum huic fluxiſſet aluus, & excreatum eſſet multum, & exudatum, & nihilominus non eſſet perſanatus homo, meritò putabatur ſuppuratus fore, tamen non eſt factum, quia commutatio facta eſt, morbi thoracis cum parotidibus.

7 *Pectus Ariſtodemo vſtum eſt. Philidis filio, cui abſceſſit ex caſu, ipſi etiam vſtum eſt.*

Qvam familiaris fuerit Hippocrati vſtio pectoris in

ſuppuratis, ſiue ex caſu, aut alia manifeſta cauſa, ſiue citra omnem occaſionē ſuppurati fierent, hinc, & ex alijs multis locis, intelliges. Quomodo fieri debeat, docet Paulus libro 6. quanquam non perinde non ſit alia commoda vrendi ratio. Ego ſanè, vt abſit terror, & ægroti pareant, cauſticis vtor, quanquam inuſtionem candenti ferro factam, ſi ægroti ſint animoſi, non nego eſſe meliorem.

8 *Poſt æquinoctia autumnalia recidiuæ, & aliàs vſque ad ſolſtitia hyemalia, poſt ſolem æſtiuum.*

VERE, ob optimam tēporis conditionem, & æſtate ob calorem, fieri ſolent morbi citæ iudicationis. Autumno vero ob inæqualem aëris intemperiem & debilitatem quā ſuperior tempeſtas reliquit, morbi fiunt, qui lethales, acutiſſimi: qui ſalutares, difficilis iudicij, & vix vnquam, idque per multas recidiuas, deſinentes. Hoc eſt qđ dicit poſt æquinoctia autumnalia, ideſt, in autumno, recidiuæ: quoniam verò non ſolùm poſt æquinoctium, ſed ab initio etiā autumni, quod eſt ab ortu arcturi, incipiunt eſſe multæ recidiuæ: neque ſolùm per totum autumnum durant, ſed ēt per primam hyemem, quæ ſolis conuerſione finitur, velut corrigens ſe ipſum, addit, aliàs, quaſi diceret, aut melius dicam vſque ad ſolſtitia hyemalia, poſt ſolem æſtiuum: i. ex fine æſtatis, quam finit ortus arcturi vſq; ad ſolſtitia hyemalia. Nimirum æſtate ſanguis & excrementa oīa exuruntur, vires debilitantur, ac iam inde ob hanc cauſam, & qa ſol a nobis recedit longius (ad quem omnium corporum ortus, vita, & robur, referuntur) nulli morbi perfectè iudicantur, & vix vllus ſeſe poteſt a morbo expedire, & robur priſtinum recuperare, vſque dum idem ſol ad nos redire incipiens, corporibus, ortus naturalis & ſalutis, autor eſſe incipit. Quod tam eſt experimento cognitum, vt vulgus etiam hominum, eos qui diuturno morbo tenentur, beneficium primi veris; & redeuntis ſolis, iubeat expectare.

9 *A Cheloi vxor ſexta die abortum fecit, ſanguinea cum eſſet, & horrida, & ſudores. Indicatio decimaquarta.*

Quot

Quot mensium esset, non noui. Masculum autem etiam alium, ad dies viginti se abortisse, dixit. An vera dixerit, non scio.

Sexta die febris, fecit hæc abortum, quem febris, vt solet, attulit: & decimaquarta accidit fieri iudicium: decimaquarta (intellige) eiusdem febris quæ est iudicata. Nam vt cum febris superuenit partui, computatio a partu esse debet, ita cum partus febri, a febre. Sed est hic notatu dignum, quod dicit, cum esset sanguinea horrida, & sudores. Dicit. n. id, velut causam abortus reddens. Nimirum huic, quia gerebat vtero, fortasse non est sanguis missus, & ea quia sanguinea, abortiuit: multitudine scilicet sanguinis expultricem vteri facultatem prouocante, aut acetabula vteri dirrumpente. Quorum vtrumque natum erat in hac muliere fieri. Nam qualitas mala sanguinis irritare, multitudo dirrumpere solet. Horror verò indicabat mordentem qualitatem, & frequens sudor multitudinem. Vt iam hinc constet verisimè quosdam dicere, non semper missionē sanguinis facere abortum, sed multas hoc auxilio ab eo præseruari. Sed quorsum dicit se non nouisse, quot mensiū fuerit fœtus? Cur si nescisset, non tacebat potius? Certè vt intelligas, momentum aliquid habere ad abortus, quot mensium sit fœtus. Nam primis & vltimis mensibus facilius, ac proinde minus periculosè abortitur. Porro, quorsum commemorat, eam dixisse, abortisse se alium masculū ad dies viginti, præcipuè cum dubitet, an vera dixerit? An quia hæc quoque refert disquirere in abortiente, an consueuerit abortum facere. Quia quo plus est in mulieris natura, eo minus imputandum est affectui præter naturam. Quo etiam tempore prægnationis abortiat nunc, & antea abortierit: an eodem semper, an altero. Nam vt lib. de sterilibus dicit. Hinc pendet causæ cognitio, quia quæ eodē tempore multoties abortiunt, ob exiguitatem naturalem vteri, aut substantiam non bene dilatabilem, id pati censentur.

10 *Post solis hyemalis conuersiones borealia erant. Icterici fiebant, catacores, & alij quidem cum hor-*

rore, alij non. Linguæ vſtæ tertia die, & turbationes circa ſextam & ſeptimam, & hæ longum durantes. Quatuordecima alui retentæ, & pharmacis non obedientes, ſecundum rationem febrium etiam ſine ſudore. Lienes quibuſdam exigui ad dextra hypochondria intenti, & ad manus ſubmurmurantes. Hæmorrhoydas habentes, & vrinis expurgatio & iudicatio. Multo autem magis deor ſum nitebantur, etenim hoc occurrebat ſub hoc tempus. Quibus non ita erat, lienes verò elati, fluebat ſanguis ex ſiniſtra nare. Solſtitium præterierat, hyberna hyberno modo in borealibus. Paulo autem poſt, auſtrina fiebant ad quindecim dies, poſt hæc autem vix quatuordecim diebus Per hanc anni conſtitutionem icterici catacores, non recipientes iudicationem ſyncere, amantes reuerſiones. Poſt nives autem auſtrina ſuperuenerunt, & pluuiæ, grauedines eruperunt, & cum febribus, & ſine febribus: vni verò cuidam, & in dentes, qui antea ex medio doluerat ad dextra, & ſupercilium & oculos. Erant autem & rauci, & fauces inflammatæ, & ſpongiæ vocatæ intumeſcebant, & circa aures & buccas, in tumeſcentia molles, & cum febre ſedebantur; incipientibus febricitare fiebant ſuperne, & ad vtramque partem plæraque horum. Erant quibus & ſpongiæ ſub autumnum & hyemem: ſed & porrigines.

Vt antea dixi, hinc videtur mihi liber quartus melius incepturus, a quodam ſcilicet ſtatu morboſo, & communi, vt priores inceperant. Præcipuè cũ, quæ hucuſque ſunt enarrata, velut particulæ quædam hiſtoriarum libri proximi eſſe viderentur. In hac narratione oportet, diſtinctionis gratia ſeparare, quæ pertinent ad aeris temperiem, ab ijs quæ ad morbos: indiſtinctè enim videntur commixta omnia. Verùm ita diſtinguitur. Poſt ſolis hyemales conuerſiones, hoc eſt, cum ſolſtitium hyemale iam præterierat, borealia erant. Nimirum erant hyberna hyberno modo in

borea-

borealibus. Paulò post solstitium, scilicet ad finem Decẽbris, fuerunt austrina quindecim diebus, post hæc rursum ninxit alijs quatuordecim diebus: post niues, appetente iã vere, austrina superuenerunt, & pluuiæ. Per hanc anni constitutionem, duplex morbi genus fuit commune. Primum facti sunt multi icteri, cum febribus biliosis, difficilis iudicationis. deinde multi catharri in varias partes, vt fieri solet, incumbentes Fuerunt, inquit, icteri catacores, non recipientes iudicationem perfectè, amantes reuersiones, id est, habentes recidiuas. Dictum est nuper, catacores significare apud Hippocratem, interprete Gal. libello antiquatarum vocum, quod est valde biliosum, siue de morbo, siue de succo, siue de homine, siue de causa, siue etiam dicatur de accidente. Velut nuper significabat excrementum, cum diceret, biliosum restiario catacores: nunc ex symptomate morbum. Nam icteri catacores dicuntur, per quos est maximus pallor per totam cutem. Nam sunt quidam per quos soli oculi, aut soli illi multum, pallent, neque verò erant hi morbi, soli icteri, sed cum acutis febribus. Nam alij (inquit) inuadebant cum horrore, alij non. Erant autem plurimis communia hæc. Linguæ vltæ tertia die, & turbationes circa sextam & septimam, & hæ longum durantes. Ideſt sæua accidentia, & inquietudo quæ turbationem afferebant (hoc enim solet Hippocrati vocari turbatio) acciderunt sexta & septima, neque ea turbatio præterijt breui, sed durauit satis multum vtraque die. Quatuordecima nullæ euacuationes acciderunt, vt in acutis febribus par erat, quinimo alui erant adeo retentæ, vt neque pharmacis obedirent: neque erant sudores secundum rationem febrium. Non enim intelligendum venit, nõ obedientes medicamentis secundum rationem febriũ. Quia febris vehementia per se non iuuat ad facilem expurgationem, sed vt explicuimus, non erant sudores pro ratione febrium. Febribus enim acutis valde familiaris est sudor. Itaque hi icteri facti sunt a prima die febrium acutarum, non tamen proinde dicit mortuos esse omnes aut plurimos, sed fuisse difficilis iudicij, & amantes recidiuas. Vtrũque est consideratione dignum, qui facti sint icteri tam biliosi in tempestate boreali & frigida, & qui potuerint tam multi euadere a morbo regio ante septimum. Nisi enim

euasissent multi, non dixisset fuisse morbos difficilis iudicij, sed grauius aliquid. Considerare oportet Hippocratē non dicere tota hyeme fuisse hyberna hyberno modo, sed circa solstitium fuisse hyberna hyberno modo in borealibus. Quibus verbis insinuatur, ante id tempus, in prima inquam hyemis parte, non fuisse hyberna hyberno modo, neque tunc nisi in borealibus, hoc est quòd boreas flaret. Ergo ante id tempus fuerat hyemis prima pars, verisimilis, & tunc flante borea repente, vt solet, magnum frigus factum est. Cum igitur bilem ab æstate collectam, frigus prioris temporis non extinxisset, erant adhuc biliosa corpora, & a repentino frigore obstructa, priusquam emendata, in morbos biliosissimos inciderunt, & obdurata cute, prohibitoque biliosæ effluuio, tincta est bile cutis. Frigus. n. paulatim ingruens, æque emendat feruorem bilis, & densat corpora, quod verò ingruit repente, anticipat cutē densare. Vnde ex accidenti biliosi morbi fiunt. Hic ergo, illud symptoma mutati coloris, rationem externæ causæ morbi sequutum est, qua ratione oportebat minus periculosum esse, quàm in talibus soleret. Iam vero Hippocrates non dicit ex morbo regio ante septimum oēs ægrotos mori, sed malum esse, neque hoc quidem vbiq; eodem modo. Nam quarto libro de ratione victus in acutis contextu octogesimoprimo, ita occurrit scriptum, In biliosa febre morbus regius cum rigore ante diem septimum factus morbum soluit: si vero absque rigore præter occasionem superuenerit, mortale. Itaque morbo regio accidit quod alijs abscessib. Est. n. malum signum cum ante diem morbi decretorium fit, atque cum non solum ante diē decretorium, sed languidè ēt atque tentato magis, quàm facto abscessu, pessimum. & nihil tunc temporis pōt habere boni, ne vt causa quidem. Significat vero rigor morbo regio adhuc fienti accedens, maiorem quendam impetum facultatis expultricis in partibus. Ac proinde, non mirū, si rigor cum morbo regio soluat febrem, etsi ante septimum fiat, sine rigore non ita, quanquam ne tunc quidem necesse sit, oēs ab eo signo interire. Nam etsi mortale esse ponatur, possint ab eo signo ægroti conualescere. Occurrerunt ēt lib. 1. sectio. 3 multi, qui a morbo regio diē sexti superuixerunt. Potuerunt ergo ēt hi superuiuere ante septimum

icterici,

icterici, cum præcipuè multi illorum corriperentur ictero cum horrore, qui est quidam rigor. In hac excrementorũ redundantia, cum nullæ euacuationes manifestæ contingerent, sed versus quaque diffunderentur, contigit crassiores partes bilescentis sanguinis in lienem colligi, vt certè plærunque fit in morbis difficilis iudicationis, ob eius visceris laxitatem. Verum in quibusdam ita obsederunt lienẽ, vt deorsum versus reperent, quod quidem exiguo lienis tumore, & quadam intentione versus dextram parte, & murmure: quibusdam sursum, quod elatione & tumore eius hypochondrij, significabatur. Illis succedebant hæmorrhoides, & vrinæ iudicatoriæ, & expurgatoriæ, & infra nitebãtur, tentati scilicet tenesmo: his fluxiones sanguinis ex nare sinistra. Nimirum murmuris hypochondriorum, vt ad inferna vergentium succorum notæ, crebra apud Hippocratem mentio est. vt & intumescentia hypochondriorum cum sensu cuiusdam reuulsionis, & ad superna retractionis, futuri fluxus sanguinis ex naribus, est inditiũ. Hoc erat primum genus morborum qui ea tempestate acciderunt. Aliud, quodque posterius accidit post austrina fuit catharrus, quem ea temporis, nunc borealis, nunc austrini, diuersitas, haud dubie erat allatura: nunc austro replente, nunc borea exprimente. Destillant vero non in eandem partem omnibus, sed vt quisque paratus est, alijs in nares, alijs in palatum alijs in laryngem, alijs in dentium radices, vnde quibusdam excidunt: alijs etiam ad oculos, vnde humidi lachrymantur: alijs ad externas faciei partes, vnde circa aures, aut buccas, aut supercilia, molles intumescentiæ œdematosæ. Quibusdam fiebant tumores in internis oris partibus, ut in faucibus, aut spongijs vocatis, quibusdam etiam fortasse in gargareone. Quas vocet Hippocrates spongias explicat Galen. lib. vocum antiquatarum citans hunc locum, & ita dicens, παράλλοι glandulæ circa fauces, ut in quarto morborum popularium. Non fiebant hæc vt febrium abscessus, immo vero febres illis succedebant, aut simul cum illis nascebantur, quibus etiam sedabantur. Nimirum vt in controuersijs monstratum est, morbos huiusmodi, qui ex incoctis succis pẽdent, succedentes aut accedentes febres sanant. Fiebant itaque aut ante febres, aut incipientibus febricitare. Multis supernè

ad

ad vtramque partem, plæraque horum. Anteceſſerunt verò in hac tempeſtate, vt in alijs etiam valde morboſis, quædam inditia futurarum paſsionum. Nam quibuſdam etiã ſub autumnum & hyemem, ideſt, per autumnum & hyemem, ante ſcilicet quam morbi dicti (incæperunt enim circa ſolſtitium hyemale) acciderunt ſpongiæ, hoc eſt tumores glãdularum, ſed & porrigines alijs, ideſt, furfures multi in capite. Quæ omnia excrementa multa in capitibus indicaſſe conſtat. In quibus verò talis apparatus erat, neceſſe erat futuram aeris intemperiem dictos morbos afferre, præcipuè ſecundi generis.

11 *SExta virgini iudicata, ſexta reuerterunt, iudicata verò ſunt omnia per ſextam. In his temporibus ſexta & octaua iudicabantur circa pleiadum occaſum.*

NON tantum mutationes inſignes, vnius perpetuique morbi, diebus iudicatorijs fiunt: ſed & recidiuæ, cum contingit morbos intercidi in illos ipſos dies ſolent incidere. Proinde virgini illi, vt ſexta die iudicata ſunt primum ſua mala, ita ſexta a prima iudicatione, reuerterunt, & ſexta iudicata ſunt rurſum omnia. Nimirum illis temporib. ſextam & octauam contigit eſſe iudicatorias. Id quod certè fieret, quòd morbi eſſent acutiſsimi, & mouerentur per pares. Nam vt acutiſsimi qui per impares mouentur, finiuntur ſeptima, ita qui per parès, finientur ſexta aut octaua. Qui enim alius finis par ſit vnius ſeptimanæ? Moueri verò per pares, vt ſæpe eſt indicatum, morborum eſt difficilis iudicationis. Itaque iudicari ſexta aut octaua, eſt acutiſsimorum & difficilium morborũ: tales verò meritò fiebant circa pleiadum occaſum. Id enim tempus eſt autumnus, cui tales, familiares ſunt.

12 *MEandri cæci vxor ſtatim chlorum & ſtatim purulentum ſpuit, circa ſextam, & hepatis feruor, & deorſum deiectio modica, carnopurulenta ſurſum pauca, alba, lata ſpuebat: cibũ faſtidiens, mortua eſt prope vigeſimam diem.*

Hæc

Hæc laborans ardēte febre & bilioſa, qua hepar præcipuè inflammabatur, collectam pulmonem bile, in ſuppurationem incidit, pernitioſam adeò, vt merito prope vigeſimam diem mortua fuerit. Factum eſt enim huic, quod in prognoſtico his verbis ſcriptum eſt; Suppurationes, quæ cum bilioſo adhuc ſputo excreantur, lethales admodum, ſiue per partes bilioſum cum pure excreetur, ſiue ſimul. Maximè autem ſi incipit procedere ſuppuratio a tali ſputo, cum morbus iam eſt, ſeptem dierum. Talia verò excreantem, fore vt quatuordecimo moriatur, ſperandū eſt, niſi aliquod ei ſuperueniat bonum. Huic certè mala ſuperuenerunt. Nam carnopurulenta excreare pulmonis celeriter computreſcentis erat. Alba etiam & lata, quæ ſunt etiam rotunda, & conſiſtentia, excreare, malum eſt. & cibum etiam faſtidire. Quare magis mirandum non ante quatuordecimam eſſe mortuam, quàm paulò poſt interiſſe. Sed erat fortaſſe firma alioqui natura.

11: *Ex vicinis textoris famula ex vſtorijs deiectione bilioſa copioſa hypochondrio intento. Sexta ex ſuppreſſione ipſi aluus, tenuia, copioſa, vna vice egeſit. Et ſtatim ſudauit, & iudicata eſt, & aluus ſtetit, eadem autem hora, cum riguiſſet febricitauit, & in eandem rurſum horam.*

Illvd ex vſtorijs ſignificare poteſt materiā, aut cauſam procatarticam. Hoc modo, ſignificat mulierem hanc ex victu calido cœpiſſe ægrotare: illo verò deiectionem bilioſam fuiſſe ex vſtorijs, hoc eſt ex acerrima & vrente bile. Vtcunque hoc habeat (neque enim Hippocrates ſatis explicat) conſtat ex ipſa narratione, hanc laboraſſe deiectione bilioſa, & copioſa aliquot dies, deinde ſuppreſſa aluo, nondum finitis excrementis, hypochondrij regionem intentam eſſe: collectis ſcilicet eo, quæ antea fluebant. Deinde ſexta die a ſuppreſſione (nimirum iudicabantur eo tēpore ſexta & octaua plæraque) factam illi eſſe vna vice copioſam deiectionem tenuium & liquidorum, & ſtatim ſudaſſe, & iudicatam eſſe, & rurſum aluum ſtetiſſe, neque

iam

iam inde fluxisse amplius copiosa deiectione. Verum quia tenuia fluxerant ex aluo, & sudore tenuia etiam euacuari solent, hæsit circa viscera crassum, ac velut cinericium, vn de febris intermittens (cum rigore enim repetebat) est suscitata: quam est verisimile fuisse diuturnam, cum repeteret semper eadem hora, & in aphorismo dicatur. Quibus fiunt paroxysmi, quacunque hora febris dimiserit, si eadem sequenti die inuaserit, difficilis iudicationis est malum.

14 *THersandri vxor, leucophlegmatica non valde existens, lactans, acutè febricitauit. Huic lingua exusta est, alijs etiam vstionem subeuntibus. Sub hoc tempus lingua etiam exasperabatur, vt grandine multa, & lumbrici per os. Circa vigesimam verò non perfectè iudicata est.*

MVLIER hæc febricitauit ardente febre ex pituita salsa. Nam incipiens illa leucophlegmatia pituitosum apparatum indicabat, & exasperatio linguæ velut grandine multa consperſæ, & lumbrici per os reiecti, significabant eundum succum. Non mirum autem quod ex eo febris ardens nasceretur, & lingua, aliaque omnia exurerentur. Nam vt idem Hippocrates. 4. de rat. vict. in acutis auctor est, duplex est causus, alius ex bile, alius ex salsa pituita. Fit vero pituita salsa putrescentia, non semper, sed cum quiddam habet terreæ naturæ admixtum. Quod vero pituita talis fieret, maxima causa fuit, quod lactaret. Lactantibus enim menstruæ euacuationes detinentur, quæ cùm maligni sanguinis sint, admiscentes sese pituitæ, illam reddidere malignè putrescentem. Est vero hæc maxima lactantium noxa, impura excrementa quæ singulis mensibus exire solent, retinere, pro puro lacte, quod exsugitur. Lumbricos, & si per os nonnunquam reijciantur, in intestinis, præcipuè gracilibus habere generationem, alijs locis dictum est.

15 *CIrca pleiadum occasum puer Metrophanti caput*

per-

percussus testa, ab alio puero, cum attigisset duodecimam diem, febricitauit. Occasio autem, quòd scalpens, perfricuit partes circa vlcus, & refrigeratus est, & intumuerunt statim labia: extenuata est cutis multis locis vltra vlcus. Secto autem non tardè, neque plus effluxit, neque alleuatus est. Iuxta aurem verò videbatur suppurari in maxilla ad sinistra, hac enim parte etiam vlcus erat. Deinde & hoc non suppuratum est, celeriter mortuus ſte circa vigesimamquartam.

MIRVM profecto est mortuum ab vlcere fuisse puerum, cum neque mox percussus ceciderit, neque vomuerit, aut quidpiam habuerit eorum quæ lethaliter percussi: ac multo magis cum duodecimam diem attigerit febre vacans. Non immerito autem dicit Hippocrates, Nullum capitis vulnus leuiter contemni debet, sæpe enim cutis sola contusa ferro, aut alia aliqua re, si non diligenter, aut cum quadam cautione curetur, velut si sanguis concretus non expurgetur: aut aliud quiddam negligatur: vlcus incrudescens non parum molestiæ exhibet, & aliquando etiam febrem inducit: & medico quidem negotium, ægroto vero periculum non minus affert. Hæc Hippocrates. Mori vero contingit ex vulnere capitis sola cute concisa: aut ea sola reuera concisa, & nulla alia parte solutionem patiente: aut quod ea sola concisa esse videatur, lateat vero interius fractura aliqua. Hoc quidem manifestum est, quam sit periculosum: quia dum cutis sola frustra curatur, crescit in insanilem interior noxa. Sed & citra hanc, contingit quosdam mori, ex cutis capitis ruptura, ob pessimum corporis apparatum, aut capitis maximam debilitatem, aut curationem malam, aut tempestatem, regionemve, aut denique victus rationem incommodam. Nimirum cum quippiam horum accidit, ex leui occasione fiunt grauissimi affectus, & ex minimis initijs accipiunt maxima incrementa, vt in statu illo pestilenti sectionis tertiæ, libri tertij accidebat ægrotis, de quibus ita dicebatur, Multis quidē erysipelas cū occasione, in quibusuis & valde paruis causis, in toto corpo-

corpore, præcipuè autem circa caput, atque si parum neglecta erant. Potest itaque nulla interna parte diuisa, fluxio quæ ad sectam cutem conuocetur, læsionem incurabilem, in internum caput, refundere. Nam quid nisi ex digito gangræna affecto contingit mori, si malum negligatur? Ita accidit Metrophanti puero. Si enim internæ partes a principio læsæ fuissent, aut mox percusso symptomata aliqua id indicassent, aut certè multò ante duodecimam diem, febris & alia superuenissent. Sed non venit ante eam diem, neque tunc citra occasionem, sed quòd scalpens perfricuit partes circa vulnus, & refrigeratus ea parte est. Leuitas autem occasionis indicauit malignum corporis apparatū. Quanquam hinc quoque nos oportet admonitos, arcendos esse capite percussos, ab scalptu, & vlcus nunquā esse nudandum citra medicamen, linamentum, aut linteolum, vsque dum cicatrix omnino obducta sit, quin, & firmata nonnihil. Facilimè enim alteraſcunt vlceratæ partes a frigore, & vt Hippocrates dicebat, vlcera incrudescūt: quod huic eo magis euenit, quod contempsit tegere vulnuscu-lum circa pleiadum occasum, frigidissimo scilicet tempore. Narrat verò Hippocrates percussum fuisse testa, non oblitus suarum præceptionum, qui libro citato post dicta verba ita scripsit, Primum igitur, capite vulnerato interrogare oportet, per quid vulneratum sit. Nimirum testa non potuit scindere, citra partium adiacentium contusionem, quarum si neglecta suppuratio est, meritò succesſerit maligna putrescentia. Intumuerunt ergo labia vlceris frictione & frigore læsa, & noua fluxione recepta, extenuata autem est cutis multis locis per partes vltra vlcus, hoc est in capite superiori, vt tangenti videretur pus subesse. Atqui etsi illæ partes sectæ sunt non tardè, sed maturè, vt oportet suppuratas, tamen neque pus exijt, neque puer leuatus est. Nimirum illæ cutis extenuationes non sunt factæ per suppurationem, sed per corruptionem facultatum naturalium in parte male nutrita, ac proinde tabescente cute, eodem modo, quo labia ipsa vlcerum malignorum solent extenuari, & arescere. Erat verò vulnus in sinistra capitis parte iuxta aurem, parte quidem perse minimè periculosa, vtpote in qua os firmissimum est. Videbatur, postquā labia intumuerant, suppuratio colligi eadem parte ad ma-

xillam

xillam, quæ sanè suppuratio si processisset, fuisset salutaris, vtpote secundum rectitudinem, in proxima vlceri parte & humiliori facta. Verum ea euanuit, & humerus dexter suppuratus est. Quod quidem fuit graue signum, ob loci contrarietatem, eadem ratione, qua vt monet Hippocrates ipse libello citato, in perituris conuulsiones in contraria parte fiunt. Si (inquit) in sinistra capitis parte vulnus habeat, in dextra corporis parte conuulsio corripit, si verò in dextra capitis parte vulnus habeat, in sinistra corporis parte conuulsio corripit. Cum ergo tam graue iam signum accederet, breui mortuus est, circa vigesimamquartam. Fortasse quia vigesimaquarta fit ex bis duodecim, & duodecima acceperat insigné mutationé. Hæc.n. est rō cōstitutionis legitimæ. Sed cur conuulsio in contraria parte fiat, morituris ex capitis vulnere, & nō potius in eadē supereſt dicamus. Atheneus huius euentus cām facilem commentus est, sed non adeò veram, neruos nullos in sui lateris partes recta ferri, sed statim in exortu sese mutuò intersecantes, ad figuram græci X. singulos ferri in latus contrarium. Sed cum hoc falsum esse ipsa anatomes indicet, nihil refert a quo dictum sit, sed alia opus est ratione. Ea verò est hæc: vlcera in perituris, vt in prognostico dicitur, siccescunt, & deponunt tumores labiorum. Quibus enim in vlceribus tumores apparent (vt dicitur in aphorismo) non valde conuelluntur, sed his euanescentibus: quia cū perit facultas rectrix in parte læsa, cessante sensu & dolore, & tractione alimenti, ac proinde arescente parte, non recipitur quod venit, quare quod mittebatur non receptum quo mittebatur, repellitur in partem contrariam, euanescūtque in vlcerata tumores, & conuulsiones apparent in cōtraria: magis verò si vlcerata pars posterior est, quàm si anterior. Hæc enim, vt in aphorismo citato dicitur, insaniam aut mala alia potius facit, quàm conuulsiones, nisi forte oculorum, qui quia ab anteriori cerebro recipiunt motum, possunt per vlcerationem partium anteriorum, facilè conuelli. Sed cur (vt hoc obiter in gratiam lectorum dicatur) si ex dextra sinistra, & ex sinistra dextra patitur, non etiam ex anteriori posterior, & ex posteriori anterior? Certè anterior eiusdem lateris cum posteriori, & posterior cum posteriori contrarij, parem contrarietatem habet,

habet, tamen non parem distantiam. Propior enim est posterior posteriori, quàm anterior. Cùm verò fluxio ob dictam debilitatem errat a parte in quam tendebat, consentaneum est, declinet prius in contrariam proximam, quam in contrariam remotam (alioqui & in longissimè positam, & multis modis contrariam feratur primum) quare ex vulnere dextra & posterioris partis, in posteriorem sinistram feretur, priùs quàm in anteriorem dextram, & ex anteriori in anteriorem aliquo modo contrariam, potiùs quam in posteriorem. Accedit quòd aphorismus ille nõ de vlceribus capitis, sed de quibusuis intelligitur. Sed hæc obiter dicta sunt. Huius loci gratia illud solùm dicere intererat, signum lethale esse in vulneribus, conuelli parte contraria, eadem enim ratione lethale fuit huic puero euanescere suppurationem è sinistra maxilla, & dextrum humerum suppuratum esse. Similis vulneratæ partis langor, & similis expultricis error.

16 *Post pleiadum occasum, ille qui aurem dolebat circa vigesimam, postea voce priuatus fuit, & dextrarũ partium impotens, sine febre sudauit. Dextra auris, dexter oculus, consistebat non valde, & trahebat aliquid ex inferna parte, in sinistris verò distortus est oculus grauiter dolens. Ceruix dura facta est, tertia hora postea quam doluit.*

Hvic vigesima die febris rapta multitudine in caput, auris dolebat, crescente postea passione cerebri factus est paralyticus toto dextro latere, & vt solent paralytici, voce priuatus sudauit & febris, cùm abscessu, tùm sudore extincta. Auris dextra, & dexter oculus non valde consistebat, ideſt motitabatur, vt solent quibus resolutio imminet. Sed quo pacto aũris non consistebat? Auricula enim non mouetur, auris verò solius sensus instrumentum est. Certè ita intelligendum est, dextra auris & dexter oculus consistebat non valde, & trahebat aliquid ex inferna parte. Quia oculus non consistebat, & vtraque pars trahebat aliquid ex inferna parte: ideſt recipiebat fluxionem infernè

nè ſurſum venientẽm: quod quidem indicabatur humiditate circa eas partes redundante. Non admodum curat Hippocrates diſtinguere pars quæ aliunde recipit, trahat, an recipiat ſolum, vtcunque enim hoc habeat, trahere dicit eam quæ recipit: id quod præcipuè in oculorum fluxionibus obſeruaui. Nam & quinta ſectione ſecundi libri dixit, pituitæ fluxiones ex mammis trahunt oculi. Sed addamus reliqua. In ſiniſtris, inquit, diſtortus eſt oculus grauiter dolens, & ceruix dura facta eſt, tertia hora poſtea quàm doluit oculus. Hæc, conuulſione facta ſunt. Nimirum dextra pars erat reſoluta, & in ſiniſtra oculus & ceruicis muſculi conuulſi. Nam etſi, diſtorqueri poteſt oculus reſolutione & conuulſione, conuulſiones verò potius ſunt quæ à graui dolore incipiunt: & durities illa, ac velut rigor ceruicis, longè aberat à reſolutione. Quare argumento à dolore antecedente, & à paſſione proximæ partis, conſtat ſiniſtri oculi paſſionem conuulſionem fuiſſe. Non mirum autem alias partes conuulſione, alias reſolutione tentari, paſſiones enim ſunt, loco affecto, & materia, ſimiles.

17 *POſt pleiadum occaſum, ſeruus Atici, à quartana correptus, fatuus permanſit.*

FATVITAS frigida paſſio cerebri eſt, ex crudis ſuccis, quales ſunt pituitoſi & ſeroſi. Hi enim ſucci vergentes ad corpus faciunt reſolutiones, & vergentes ad animam, fatuitatem: velut melancholici, vergentes ad animam faciunt inſaniam, vergentes ad corpus conuulſionem. Nihilominus videmus multos ex melancholicis morbis in paſsiones illas incidere, vt ex epilepſia melancholica, aut ex melancholia morbo, in reſolutiones, & ex quartana, & dicta epilepſia, in fatuitates: quia melancholicus ſanguis eſt admodum ſeroſus, quia in eo boni, & mediocris ſanguinis exiguum eſt, ſed totus reſoluitur in fæcem & ſerum, velut quædam vitioſi lactis genera, ex quibus caſei & ſeri extrahitur multum, mediocriter craſsi lactis & butyri nihil fere. Hac cauſa ex quartana ſudatur multùm, & melancholici ſunt ſaliuoſi, ac reddunt copioſam vrinam. Pituitæ etiam multum colligitur, in melancholicis, ob de-

bilitatem caloris,& incoctionem. Has ergo ob causas,nõ immerito potuit hic ęgrotus ex quartana fatuus fieri.Quãquam Alexander Trallianus,vt resolutiones neruorũ quasdam ex melancholia esse dicit, videtur mihi dicturus, esse fatuitatem ex melancholia.

18 *Alius eodem tempore vera thyphlomania, in coxas & crura venit dolor,conquieuit,quotidie haud scio.*

VT fatuus, & qui velut mentis stupore tenetur, proxima sententiola dicebatur τυφλόνους, & qui apertè multumque delirat, dicitur maniacus, ita qui mixtam habet passionem, dicitur Hippocrati typhlomaniacus, & passio ipsa typhlomania. Quanquam apud Gale.occurrit semper scriptũ τυφομανίκλο vetustate mutatis in. *v.* Cùm hic ægrotus hac passione teneretur, dolore descendente ad coxam & crura, liberatus est. Nimirum vt sectione quinta secundi libri dicebatur,si caput doluerit ad pectus descendit, dein de ad hypothondria,postea ad coxam.

19 *Eodem tempore horridi, vomentes, & post iudicationem fastidiosi, & bilioſi, & splenes, magni, duri, dolentes, & hæmorrhagici. Quibusdam autem eodem tẽpore post pleiadum occasum, ex naribus sanguis bilioſus in splenicis.*

VEXABANTVR hoc tempore,vt in autumno plærunque solent,ora ventriculorum bile flaua, & fiebant morbi difficilis iudicationis, & amantes recidiuas. Illud quidem indicabant horrores & vomitus, hoc fastidia post iudicationes,& bilis effusa,& magni splenes,quia vt.6.epidemiarum sectione.5.dicitur, rigor (est verò eiusdem generis & horror, à superiori ventre fit:& vt.2.sectione eiusdem libri dicetur,Oris reficcatio,& amaritudo,& fastidium post iudicationem relicta,recidiuas minantur.Abscessus etiam ad lienem in difficilibus morbis fieri solent. Sunt verò sæpe lienosi tumores hæmorrhagici,ideſt sanguinem fundentes: quanquam non omnes per eandem partem: sed quibus tumet,

met,& intẽtus,ac velut ſurſum detractus lieneſt præcipuè ſi phlegmonoſus videatur affectus,quod dolore & calore maximè ſignificatur,ex naribus fiunt eruptiones, vt ſectione.3.lib. 2. dicebatur. Quibus verò minus tumet, & velut in latera & humiles partes diſtenditur, fiunt fluxiones ex hæmorrhoidibus. His itaq; meritò ſanguis ex naribus biliioſus fluebat ob ſplenes,cũ illi eſsẽt magni,duri,& doloroſi.

22 IN *Cranone Nicoſtrati vxorem correptam, quatuordecima,ſtatim anticipauit impotentia colli,& aliorũ, & cibus incluſus eſt vſque ad decimam. Spiritus denſus paruus impotentia,palpans digitis: delirans: ſudores: diſtracta ſunt ad dextram,ceruix,os,oculus,naſus.*

CORREPTOS, ſeu deprehenſos, vocant medici, eos qui apoplectica aliqua paſſione repente corripiuntur, & omnium maximè catochos.Hac ipſa ratione dicit mulierẽ hãc correptam fuiſſe quatuordecima die morbi hoc eſt in apoplexiam aut catochum ea die incidiſſe, vnde haud dubie mortua eſt.Narrat verò quæ hanc apprehenſionem anteceſſerant,dicens correptam quatuordecima, anticipauit ſtatim impotentia colli, & aliorum:hoc eſt,mulierem illã quæ quatuordecima die morbi correpta eſt, anticipauit ſtatim à morbi initio impotentia,hoc eſt,debilitas,& ægre mouere Collum,& partes alias omnes, vt brachia, & crura, & cibus incluſus eſt vſque ad decimam, hoc eſt aluum non exonerauit vſque ad decimam morbi diem.Quod qui dem duplicem habuiſſe cauſam eſt conſentaneum,debilitatem muſculorum abdominis, ſimilem ei, quæ erat in reliquis partibus, & raptum humorum in partes ſuperiores: quibus fieret, vt fæces duræ, à debilibus muſculis exprimi non poſſent.Spiritus etiam hoc tempore fiebat paruus & frequens.Sed cur,dicens ſpiritus paruus denſus, addit impotentia? Præcipuè cum dixiſſet mox,anticipauit colli impotentia,& aliarum partium? Videtur enim fruſtra repetitum illud nomen impotentia. Certè rarum quiddam & magnum innuens.Id verò eſt,reſpirationẽ talem, non eſſe factam ob dolorem partium ſupra ſeptum tranſuerſum, vt in prognoſtico ab ipſomet Hippocrate dicitur, fieri ſolere,&

qua sola causa fieri posse à Galeno putatur, sed ob impotentiam mouendi septum transuersum. Nimirum anticipauerat hanc, impotentia colli & aliarum partium, quare & musculorum pertinentium ad respirationem, quorum præcipuus est septum transuersum. Necessarium autem videtur, causam hanc ponere respirationis talis, quanquam eius Galen. non meminerit. Nam si semiresolutum, & cum mouendi impotentia septum sit (quid autem prohibet ita esse) non poterit longum dilatari, quare dilatabitur motu curto: cùm verò vsui, vtpote quem non ponimus diminutum, non fiat satis, necesse sit, moueatur crebrò. Indicat etiam hoc ita habere spiritus sublimis, qui creber & paruus plærunque est & debilitati imputatur. Verùm quia per morbos acutos, qui cum febre fiunt, de quibus in prognostico agebatur, doloroſi affectus intra thoracem frequenter fiunt, impotentiæ verò huiusmodi, rarissimè, atque non ob ipsos acutos morbos, sed ob alios casus ipsis accedentes, vt paralysim, velut perpetuum quiddam statuit illic Hippocrates. Crebrum spiritum significare dolorem, aut incendium, crebrum scilicet cum exiguitate dolorem, cum magnitudine incendium, Gal. cùm in libris de dyspnœa, tum etiam vbique alibi, videtur contempsisse quartum & quintum libros epidemiarum, quoniam arbitror, videntur negligentius scripti quam tres priores, & qui proximè sequitur. Mihi verò ex his etiam videtur multum frugis capi posse. Fuit etiam palpans digitis. Quod quidem instantis delirij esse, in prognostico dicitur, in hac verò, euentus id apertè significauit. Nam delirauit etiam. Quapropter videtur hæc affectio, vsque dum in magnam & manifestam deprehensionem venit, velut ex ingruente apoplexia & phrenitide mixta fuisse, delirabat enim, & partes omnes sensim in resolutionem ibant: quæ quibusdam in partibus manifesta fuit: nam ceruix, os, oculus, nasus, ad dextram partem distracta sunt, per resolutionem, arbitror, partium sinistrarum. Nam etsi tortura faciei, conuulsione partis versus quâ distorquetur, aut resolutione contrariæ, fieri possit, tamē impotentia quæ antecesit, & apoplexia subsequuta, nos vocant in resolutionē. Non poterant autē hæc nisi admodū pleno corpori cōtingere, vnde & sudores crebri fiebāt: & quatuordecima die in apoplexiam malum finitū est.

Vri-

21 *Vrinarum subsidentia alba orobina, alia alba ramentosa, alia subchlòra vitellos pisos referens. Huic aliquando vt pingue quiddam superstabat, hocque aceruatum, non multum dispersum, vt eneòrema disparatum, vt quod exit ex ouicula. Non subsidens, deinde mingebatur, & aliud quidem huiusmodi, aliud autem residens. Aliud huiusmodi paucum in latum dispersum: aliud perturbatum, aliud huiusmodi. Eneòrema nubeculæ nigræ quæ videretur crassitudinem habere. Laxum autem aliud tenue, aliud eneorema tenue tale, aliud quale equi, aliud vt quæ caliginosa.*

NON est Hippocratis institutum hoc loco, logicam partitionem, & quæ differentias omnes vrinarũ contineat, facere, sed memoriæ mandare, eas quæ ea tempestate in ægrotis occurrebant, exercitationis, & experientiæ gratia. Proinde veritatis nunc & obseruationis, magis quam logicarum differentiarum studiosus, collatione cum rebus quibusdam, quæ extra nos sunt, & cum vrinis aliorum animalium, qualia & quomodo apparebãt, quam maxime ratione potest, conatur fideliter explicare. Atqui, quia nõ solum in multis ægrotis apparebant variæ differentiæ, sed in quibusdam etiam eisdem, nunc hæ, nunc illæ; cùm dicit aliud huiusmodi, aliud alterum, significat, cùm idem ægrotus pluries viseretur, aliam vrinam fuisse huiusmodi, aliam non. Sed percurramus singula verba. Vrinarum, inquit, subsidentia alba orobina, alia alba ramentosa, alia subchlòra vitellos pisos referens. Orobinum contentum vrinæ, duplex est, quoddam sola figura orobinum vt grana orobinis similia, alba tamen, quoddam colore & figura orobi granis simile. itaque, quæ vt grana quædam sunt figura, simulque frustrulis veterum vitellorum collore similia, orobina simpliciter sunt. Quæ grana alba, sunt orobina alba: quæ verò sunt frustrula alba, non tamen figura vt grana, sed vt ramenta, est alba ramentosa subsidentia. Hæc quidem fiunt exulceratione viarum: orobina verò vstione succorum: alba, pituitosorum

simpliciter orobina, sanguinis bilioſi. Huic (addit) aliquã
do vt pingue quiddam ſuperſtabat, hocque aceruatum, nõ
multum diſperſum, vt eneòrema diſparatum, vt quod exit
ex ouicula. Scilicet, hypoſtaſi orobinæ ſimili vitellis piſis
(illam enim refert illud, huic) ſuperſtabat aliquando vt
pingue quiddam, non qualecumque, ſed aceruatim mictũ.
Merito ſane; nam illud orobinum fit, ſanguine bilioſo in re-
nibus vſto, ſignificat verò pingue confertim mictum, vt in
aphoriſmo dicitur, calorem renum. Proinde cõſentaneum
eſt, quibus talia orobina minguntur, ſupernatare etiam pin
gue aceruatum, non multum diſperſum, vt ſimile ſit eneo-
remati diſparato, vt (inquit) quod exit ex ouicula, ideſt
quale eſt quod apparet in ouium vrinis. Quo loco licet mi-
rari Hippocratis diligentiam, qui obſeruabat nõ ſolum ho-
minum, ſed aliorum etiam animalium vrinas, quo aliquid
inde fructus caperet, conferens vrinas cum vrinis ad earũ
agnitionem: aut etiam ad cognitionem naturæ. Nimirum
erat contemporaneus, & amicus Democriti, qui omne ge-
nus, vel reptilium diſſecabat, tanta erat philoſophorum il-
lius ſeculi diligentia. Sed videamus reliqua, non ſubſidens,
inquit, deinde mingebatur, & aliud quidẽ huiuſmodi, aliud
autem reſides, aliud huiuſmodi paucum in latum diſper-
ſum, aliud perturbatum, aliud huiuſmodi. Hoc eſt, aliquan-
do erat vrina ex qua nihil ſeparabatur. Neque tamen illa
perſeuerabat, ſed alia mingebatur huiuſmodi, alia reſidẽs,
alia huiuſmodi, hoc eſt, non reſidens manifeſtè, ſed habens
paucum diſperſum in latum, alia perturbata, alia rurſum
huiuſmodi, hoc eſt non perturbata, ſed in qua nihil reſide-
bat. Quod quidem ſignificabat, multos, varios, & inæqua-
liter coctiles ſuccos. Eneòrema, inquit, erat nubeculæ ni-
græ, hoc eſt in quibuſdam erat quod continebatur nubecu
la nigra, quæ videtur craſsitudinem habere, hoc eſt quæ ob
nigritiem videbatur craſsior quàm erat re vera. Erat verò
aliud eneòrema laxum (hoc eſt diſruptum, deiunctum, ſeu
ſparſum: denique non continuatum, & cohærens) tenue,
aliud tenue tale, hoc eſt tale qualis nubecula continuata,
quæ etſi ob nigritiem videretur craſſa, erat tenuis. Nihil au
tem habet admirationis deſcendere cum vrina, nigrũ quod
tenue ſit. Nam habet etiam melãcholia partes ſatis tenues,
immo verò multas. Nam vt nuper monſtrauimus, eſt admo

dum

dum ſeroſa,& lienis ſubſtantia nutritur nigro & tenui,quę proinde, vt eſt nigrior,ita tenuior hepate, & alijs viſceribus. Addit,Aliud quale equi,aliud vt quæ caliginoſa.Quę verba ad ipſam fuſuram vrinæ referuntur, non ad aliud quidpiam quod in ipſa contineatur, aut innatet. Conſtat vrinam qualem equi, eſſe, eam quam in aphoriſmo vocat ſimilem vrinis iumentorum, dicitque ſignificare dolorem capitis,qui adeſt aut aderit:quæ quidem eſt perturbata,non vtcunque, ſed perturbatiſsima. Itaque quanquam dixerat antea perturbata, & nunc dicit quale equi, non eſt repetitio inutilis. Non enim quamcunque perturbatam dicimus eſſe qualem equi. Caliginoſam vrinam, aut qualem caliginoſam, vocat, vrinam obſcuram, magis quàm craſſam. Vt ergo videmus ſuccos quoſdam eſſe craſſos non valde obſcuros, ſed pellucentes:ita conſtat eſſe alios turbidos obſcuros, & tenues. Non enim obſcuritas æque comitatur craſsitiem,vt dictum eſt, ſed eſt aliqua craſſa clara,aut ſaltem non valde obſcura vrina, & alia caliginoſa tenuis,aut ſaltem non valde craſſa. Cum ſumma enim tenuitate non poteſt eſſe niſi aquoſa, quæ eſt alba perſpicua,neque cum ſumma craſsitie,niſi cenoſa,quæ eſt etiam obſcura. Verum poteſt eſſe inter hæc alia minus obſcura, quam pro craſsitie,alia minus craſſa, quam pro obſcuritate :illa ſignificabit,pituitam vitreæ ſubſtantiæ non abſimilem,hæc,melancholiæ tenuem ichorem.

22 *QVi primus delatus eſt adoleſcens, huic vrina pura tenuis,omniũ deiectio tenuis, multa, ſine bile. Lingua aſpera admodum,febris valde vrens,inſomnis. Aluus curua. Hic delirauit arbitror octaua procaciter, exurgere,pugnare,turpia loqui fortiter, cùm talis non eſſet.Huic venientibus confertim vrinis multis tenuibus ex ſuppreſſione,ſomnus factus eſt continuus, & ſudor qui videbatur iudicatorius,ex quo talis fortaſſe circa decimã.Deinde & inſaniuit ſtatim,& mortuus eſt celeriter,vndecima die.Occaſionem arbitror, bibere merum multum, antequam inſaniret. Pauci anni huic prope viginti.*

Qvae febris esset hæc, & quæ eius causa, & quò, quouis tempore, humores quique reperent, ex ipsis symptomatis licet agnoscere. Ardentem enim fuisse ex bile, eaque exusta, vt atræbilis naturæ iam accederet, indicat linguæ asperitas, & quòd febris erat valde vrens, & peruigilium, & delirij species. Causa autem qua bilis meracior est facta, duplex esse videtur, ipsum incêdium febris: & quod aqua, qua solet bilis dilui fundebatur largiter, in primis per se cessum, deinde per vrinam. Et cùm aqua deorsum inclinaret, bilis facta calidior & meracior, rursum efferebatur. Quod indicabat vrina pura tenuis, hoc est alba & perspicua, qualis aqua: & deiectionem, per febrem vrentem, sine bile esse. & peruigilium, & curua aluus Hoc est aluus tumida, elata, & proinde incurua. Ea enim cum deiectio aquæ multa fieret, detenta circa viscerabile, & sursum eunte, fiebat. Quod subsequutum delirium declarauit. Delirauit (inquit) arbitror die octaua. Nimirum cùm non esset Hippocrates satis certus qua die, vt fieri solet, cùm principium morbi non satis exactè ex relatione agnoscitur, aut inter duos aliquos dies mutatio euenit, reiecit illud in octauam ob naturam tempestatis illius, qua omnia sexta aut octaua recipiebant insignes mutationes. Quantum verò delirium esset, multis exagerat Hippocrates dicens, delirauit procaciter, exurgere, pugnare, turpia loqui fortiter: & (quod magnitudinẽ delirij maximè auget) cum talis non esset, hoc est cum ipse alioqui esset honestus, & modestus, & temperans. Huic ab initio fuerat mictio exigua, a qua, vt est consentaneum deriuata ad aluum: & bile, quæ mictionem mouere solet, sursum elata. Nam vt dicit, fuit omnium deiectio multa sine bile. Cùm verò nomen hoc ἀπόστασις latine absessus, significet præcipuè deiectionem alui, & hic non de omnibus eius tempestatis ægrotis ageret, sed de solo hoc adolescente, constat dictum esse omnisi deiectio, quasi omnis deiectio. Itaque, quia erat omnis deiectio tenuis multa sine bile, vrina reddebatur exigua vsque dum post octauã, erumpente arbitror parte aliqua bilis, eius qua aluus tumebat, per vesicam minxit cõfertim multa tenuia, & somnus factus est continuus, & sudor, bile effusa, pariter per vias vrinæ, & corporis habitum, & ad tempus recedente a cerebro: quod tũc temporis, sanguis pituitosus occupauit. Sudor

dor ille iudicatorius videbatur, quia circa decimam, quæ his morbis qui mouentur per pares, est pro vndecima. Et ob hanc ipsam rationē, Hippocrates non satis certus diei, reijcit in decimam, dicens, circa decimam fortasse: & quia sudor calidus erat per totum, vt hæc etiam causa magis iudicatorius esse videretur. Tamen cum nullæ concoctionis notæ antecessissent, non poterat esse iudicatio perfecta. Fortasse non fuisset inutilis, nisi dum hæc agerentur, adolescens per intemperantiam bibisset multum merum. Ex hac verò occasione insaniuit statim, & mortuus est celeriter, vndecima enim die. Meritò sanè intra diem & noctem ab occasione. Eo enim tempore iudicantur, quæ à causis procatarticis fiunt, graues noxæ. Et quid ni fieret, ex vino multo mero, adolescenti viginti annorum, in summo febris ardentis, cum phrenitide, constituto?

23 *Eumenis vxor, autumno vomuit bilem nigram, & odores manifesti, & febres horridæ, & cardialgiæ biliosæ, in breuia vomens, & lumbricum. Deiectiones tenues, totum tempus ante occasum pleiadum desinebant circa ipsas sanguinis eruptiones, & breuiores febres, & statim reuertentes breuibus recidiuis, & cibum non capientes, & excocti, & anxij, & cardialgici, & ferini in iudicationibus, & rigore affecti, & biliosi κοσδες.*

Incipiens ab ijs quæ vxori Eumenis acciderunt digreditur ad ea quę in commune, ea tempestate, accidebant multis. Non dicit qui fuerit morbus præcipuus vxoris Eumenis, consentaneum autem, fuisse febrem acutam & periculosam, quales autumno solent fieri. Quicumque autē fuerit ex his symptomatis quæ illi acciderunt, constat fuisse periculosissimum: siquidem os ventriculi laborabat multum, a materia biliosa malignè putrescente. Vomebat enim nigra, & admodum graueolentia, & habebat cardialgiam biliosam, hoc est dolorem oris ventriculi à bile. Vnde fiebant febres horridæ, quia, vt dictum est, sæpe sensus eius partis facit, vt ea patiēte crebrò rigeant aut horreant ægroti. Hinc etiam fiebat, vt crebrò vomeret, irritato scilicet

ore

ore ventriculi: mirum verò quòd tales succos in ventriculo colligens, lumbricum vomeret. Nam acres & acidi necare solent animalcula huiusmodi. Sed hoc quidem necesse erat fieri, in intestinis gracilibus genitis ex semiputri chylo lumbricis, & ascendentibus in ventriculum, vbi necarentur à malignis succis, & eorum vi extincti reijcerentur. Non dicit quem habuerit exitum morbus: ego verò suspicor, mortuâ esse hanc mulierem. Quia vomitus nigros, & graueolentes, in perniciosis ponit Hippocrates in prognostico. Deinde diuertit ad ea quæ in multis obseruabat, hæc scilicet, deiectiones tenues per totum tẽpus ante occasum pleiadum, hoc est per totum autumnum: definebant etiam circa ipsas, hoc est circa ipsarum occasum, & ineunte hyeme, sanguinis eruptiones, & febres fiebant breuiores quã superiori autũno, & statim reuertentes breuibus recidiuis, hoc est, ex breuibus intermissionibus habentes breues, & multas recidiuas: & erãt ægroti valde fastidiosi, & excocti, hoc est vsti, & anxij, & cardialgici, & ferini in iudicationibus, & rigore affecti, & biliosi, hoc est bilem hac & illac effundentes, & colore ac reliquis symptomatis, bilem præseferentes Vbi legi, anxij, Græcè dicitur ἀσώδεις quæ vox solet significare fastidiosos, eos præcipuè qui ex satietate fastidiunt. Hic verò constat, id nomen non dici de fastidiosis, nam dixerat ἄσιτοι hoc est cibum non capientes: non adderet verò fastidiosi: quia vox hæc ἄσιτοι multò magis aborrentes à cibis significat quam ἀσώδεις, etiã cùm hæc de fastidiosis dicitur. Quare ineptè, cùm dixisset ἄσιτοι, adderet ἀσώδεις. Sed hic ἀσώδεις dicuntur anxij. Velut & paulò post, in hoc ipso libro. Ferinum Hippocrati enarrãte Gal. libello de antiquatis vocibus, significat nonnunquã lumbricos, aut morbum per quem bestiolæ illæ reijciũtur: nonnunquam vlcus agreste & malignum. Est etiam cùm significat tabescentiam. Hic nulla ratio est, quade vlceribus intelligatur id nomen: tamen duorum alterum significare potest, ægrotos circa solutiones morborum acutorum tabescere, aut per morborum iudicationes reijcere lumbricos, & vtrumque quadrat naturæ temporis. Nam tabes familiares sunt autumno, & Hipp. (quem locum Gal. lib. de vocibus antiquatis citat) vocat autumnum ferinum, à lumbricis, qui eo tempore multi gignuntur. Et in hanc de lumbricis

bricis suspitionem feror potiùs, ob id quod de vxore Eumenis dixerat, in breuia vomens, & lumbricum. Itaque dicit, in iudicationibus illa tempestate lumbricos apparuisse. Quibus aut ē causis singula illorū fierent, cōstat ex sæpe iam dictis. Illud solum nunc sit satis dicere, omnia quidem fuisse morborū periculosorū, & difficilis iudicationis, quales autumno, præcipuè solito insalubriori, erāt familiares.

24 A *Dolescens peregrinus. Tertia sanguis ex naribus multus & quarta, & quinta. Sexta sletit, compositè delirauit. Septima aluus sletit comatosa erat reuersio tertia die, aluus desistit eniti. Vrinam non vidi circa iudicationē vt oportebat: circa pleiadum verò occasum australina & pluuiæ erant, & tunc adolescens mucosa, subbilioſa, cocta, deijciebat. Lentas multas deiectiones. Febris continua, lingua arida. Iudicatus est sexta. Septima statim arripuit, dimisit eadem die cum tremore, fluxit ex aure sinistra lentum & crassum sexta.*

Ex redundantia sanguinis pituitosi magis quam bilioſi, ob australinam constitutionem caput occupante, videtur morbus hic natus. Nam occupari caput, fluxio sanguinis de naribus in principio apparens, & expurgatio ex aure, quæ morbum finiuit, apertissimè indicarunt, præter deliriū & comamon fuisse autem sanguinem bilioſum nisi modicè, modus delirandi, qui fuit moderatus & compoſitus, velut ex sanguine mitiori: abundantiam pituitæ, coma, & deiectiones mucoſæ, lentæ, & multæ, & quod ex aure, exijt. Lentum enim illud etiam fuit & crassum. Fuisse tamen etiā nonnihil bilis (nam qui posset non esse in ardente febre) indicarunt deiectiones, quæ etiam fuerunt subbilioſæ, & arida lingua: tamen hæc minus, quia ex salsa etiam pituitæ qualitate fieri poterat. Vbi dicitur, & tunc adoleſcens, mucoſa, subbilioſa, cocta, deijciebat, inquibusdam codicibus desideratur illud cocta, & sententia nihil læditur. Nam reuerā illa non erant cocta. Crassa enim fiunt quæ coquuntur, non lenta. Quare suspicor redundare eam vocula, aut significare descendisse simul cum succis crassis & lentis,

fæces

fæces similes ijs quæ ex aluo egeri solent. Illæ enim cùm crassitiem quandam,& colorem quendam,sunt consequutæ, sunt quodammodo coctæ. Enumeratio dierum in hoc morbo est difficilis, quia Hippocrates noluit id oratione satis explicare, & præpostero ordine videtur narrationem prosequi, vt vix intelligas quæ dicit, an de eisdem diebus pluries differens, an de diuersis, dicat. Ego verò curabo vt apertè explicem. κωματόδης ὑποπτοσύνη seu ὑποπτοφή (nam nihil differt) significare solet Hippocrati vt Galenus dicit in libro antiquarum vocum, accessionem quæ cum comate reuertitur:velut solent quibusdam, tertianæ, aut quotidianæ, redire semper cum sopore. Quare vbi dicit erat comatosa reuersio tertia die,ne intelligas aliquam recidiuam factam esse tertia die ab aliqua iudicatione: sed eum figuram morbi exponere,ac si diceret,tertiaquaque die fiebant accessiones cum sopore. Nam si de aliqua recidiua loqueretur, non diceret erat reuersio comatosa: sed fuit. Itaque dicit hanc febrem fuisse continuam cum lingua arida, & habuisse accessiones comatosas tertianas, & vsque ad sextam diem, qua stetit, fluxisse sanguinem à tertia. Aluum etiam dicit stetisse septima: antea enim fluxerat, qualibus postea dicet.His dictis de morbi figura,addit quæ ad iudicationem pertinuerunt, dicens primùm quæ circa iudicationem, & ante ipsam euenerunt, deinde qua die facta sit iudicatio,deinde quæ subsequuta sunt. Aluus,inquit,destitit eniti, & vrinam non vidi circa iudicationem, vt oportebat. Hoc est cùm aluus antea niteretur semper excernere,& flueret, circa ipsam iudicationē destitit (nam vt mox dicetur iudicatio facta est die sexta, & septima aluus iam stetit) & vrinam,inquit, non vidi, qualem oportebat quo bona esset iudicatio,concoctam scilicet. Quid ergo apparuit ante iudicationem? Cùm,inquit, tunc circa pleiadum occasum essent austrina & pluuiæ, quæ scilicet alui fluxiones nata erant facere,adolescens mucosa subbilliosa cocta deijciebat. Lentas & multas deiectiones, quæ scilicet redundantiæ erant,magis quàm quòd materia superata reijceretur.Proinde tametsi febris erat continua & acuta(hoc significabat lingua) quales sunt quæ iudicari consueuerunt, tamen iudicatio quæ sexta die est facta tam fuit infida,vt mox die septima febris reuerteretur. Neque mirum:

nam

nam illa iudicatio habuit omnia, contra ac oportuit. Nam concoctiones non apparuerunt, & euacuationes quas tunc oportebat incipere, tunc cessauerunt. Itaque iudicatus est sexta infide. Quia septima statim arripuit eum febris, quæ tamen rursus eadem die dimisit illum cum tremore. Non arbitror cum tremore propriè, vt Galenus vti eo nomine vult, vt scilicet est motus talis à sola debilitate facultatis animalis, non enim tam repente fit facultas ex forti ita languida, & rursum ex ita languida fortis. Quare non tam repente incidisset, aut diutius durasset tremor. Sed qui ita incidit est, τρόμος ριγωδὴς, hoc est partim tremor, partim rigor. Quem Galen. dicit Hipp. vocari non τρόμον, sed πτρόμον. Mihi etiam nomine τρομος videtur Hippocrates vti pro tremore rigoris participe. Sunt verò tales multi tremores. Ita enim tremunt qui timent, & labia eorum quibus instat vomitus, & crura earum, quibus partus. Huic adolescenti magna causa rigendi fuit, cum, vt euentus indicauit, pus aliquod circa auris partes gigneretur. Languidiori ergo facta facultate à febre prægressa, contigit cum dimitteret, fieri tremorem cum rigore: non expurgata verò mali causa: sed procedente eius suppuratione, sexta die à recidiua (non enim fit à principio sexta, quàm anteceſſit septima) fluxit ex sinistra aure lentum & crassum: pituitosum scilicet, non bene suppuratum, quandoquidem lētum. Itaque hic etiã ægrotus fuit vnus eorũ qui sextis diebus recipiebant insignes mutationes, & totus morbus videtur attigisse, aut decimam tertiam, aut solum duodecimam, vt longior aut breuior fuerit ea intermissio febris, quã sexta attulit. Tametsi enim dicit statim septima febrem rediisse, non dicit qua hora, potest verò esse in viginti quatuor horis septimæ, & siquas alias sextæ etiam dimisit, tanta differentia. Sed hoc non multum refert. Quod tota dictio cõtinet, ego, aliter compositis verbis dicam apertius. Adolescens peregrinus habuit febrem continuam, & linguam aridam, & comatosas reuersiones tertijs diebus. Tertia die sanguis ex naribus multus, & quarta, & quinta, & cùm esset tunc circa pleiadum occasum austrina & pluuiæ, adolescens mucosa subbilioſa cocta deijciebat, nõ vt cumq; sed lentes & multas deiectiones. Sexta stetit sanguis, & ille

deliravit

delirauit compositè, & iudicatus est, aluus niti cessauit, & non vidi vrinam circa iudicationem, vt oportebat. Septima stetit aluus, & statim febris arripuit, & dimissit eadem die cum tremore, fluxit ex aure sinistra lentum & crassum sexta.

25 *Vero Phagedæna laboranti, dentes inferni, & supernorum & infernorum anteriores emergebant, cauum habebāt. Quibus os ex palato abscedit medius nasus subsidet: quibus verò dentes anteriores supernæ partis censentur habere extrema lata. Quintus ab anterioribus quatuor radices, secundum binas coniugatas, vt ad vtrũque vicinum dentem, omnes quidem reflexas ad internā partem. Iuxta tertium dentem suppurationes plures, quàm iuxta alios omnes. Et quæ ex naribus crassæ fluxiones, & à temporibus dolores ex hoc maximè fiunt. Exeditur hic maximé. Quintus ex medio quidem excrescentiam habebat: duas autem ab anteriori parte. Paruus primus interiùs iuxta duos exedebatur. Radicem vnam crassam acutam habebat septimus.*

Hæc oratio partim pertinet ad disputationem de abscessibus, partim ad causas similitatis, partim ad anatomem: tota tamen ad dentes. Accipere solent dentes, magnam, & numeri, & magnitudinis, & figuræ, differentiam in varijs hominibus, maiorem multò, quam aliæ quæcunque partes. Sæpe enim qui huic minores illi sunt maiores, & qui huic plures, illi pauciores radices habent, est tamen quædam formatio communis plurimis, quædam eorum quæ Hippo. hic dicit, notat vt pertinentia ad communem formationē, quædam vt rara. Quæ tamen hæc sint, non aliter intelligere possis, quam sciens, quæ accidant plerisque. Dentes esse solent triginta duo, in vtraque maxilla sedecim. Quatuor anteriores siti in anteriori & media mandibulæ parte, ampli & acuti, quibus ad incidendum vtimur, vocanturque ob id incisorij duo vocati canini ob figurę similitudinē, vtrinque

que vnus,quibus vtimur ad frangendum, decem molares, quibus vtimur ad comminuendum, vtrinque quinque. Inciſorij, & canini habent radices ſingulas:canini longiores multò, & craſsiores,ac magis rotundas, vt cum omnes infixi ſint vt claui , hi videantur eſſe claui grandiores. Molares habent radices plures, duas enim aut tres, aut quatuor. Nam neque in omnibus hominibus,neque omnes molares, neque in ambabus maxillis,totidem.Superiores enim plures quam inferiores, & qui ad poſtremam maxillæ partem ſpectant,plures quam anteriores,radices habent : vt plurimis , in ſuperiori maxilla tres poſtremi molares habeant quaternas , & duo anteriores binas. Poſtremi etiam habẽt radices tortuoſas magis,firmitudinis gratia,quam anteriores,& ſuperiores quàm inferiores. Omnes recipiunt perradicem venam & arteriam, ex iis quæ in totum caput ex iugularibus diſtribuuntur , & neruum ex tertio pari deſcendentium ex cerebro. Omnes ſolent excipere abſceſſus præcipuè ex capite. Nam & ſecundo libro ſectione prima , inter abſceſsibus opportunas partes,dentes numerauit. Núc ergo dicit,puero laboranti phagedæna (ſecundum os ſcilicet:quæ pars exedentibus vlceribus crebrò ſolet corripi) dentes maxillæ inferioris (omnes ſcilicet) & vtriuſque maxillæ anteriores (qui dicuntur inciſorij) emergebant,ideſt excidebant,nempe ſuis alueolis,& cauum habebant , hoc eſt,caui alueoli pro dentibus relinquebantur. Sed cur cùm dixiſſet dentes inferioris maxillæ omnes emergebant , addit,& ſuperni & inferni anteriores? Fruſtra enim videtur repeti,& inferni?An vt ſignificetur facilius corrumpi infernos ſupernis,& in vtriſque anteriores poſterioribus? Hinc arripit occaſionem digrediendi ad ſimilitatis cauſas (quod phyſiologicum nunc pathologicum eſt) ac dicit , quibus os ex palato abſcedit , medius naſus ſubſidet. Os hoc eſſe videtur quod Veſalius vocat ſextum maxillæ ſuperioris, quia collocatur ad finem palati , qua narium foramina in oris amplitudinem pertinent. Hic cum firmentur vt quodã cemento nares , ſi ob corruptionem id os dehiſcit ab aliis, & ſubſidet,media etiã naſi pars ſubſidet,vt fieri ſolet,morbo Gallico aut Elephante correptis.Quoniam autem duodecim officulis,proprijs finibus circumſcriptis,cõſtat maxilla ſuperior (niſi etiam pluribus) fit ſæpe, vt illorum aliquod

quod putredo deuastet, quæ alia, ne attingat quidem. Quibus verò inquit, dentes anteriores supernæ partis excidunt, censentur habere extremum nasum latum, quia maxillæ lamina exterior, eleuari ab infixis dentibus definens subsidet, ac cum illa nasi extremum. His dictis transit ad dentium historiam, & vocat quâtum ab anterioribus, tertium molarem. Anteriores enim hic dicit duos anteriores & omnium medios. quorum vterque est primus sui lateris. Oportet enim intelligere mandibulam per medium in duas partes sectam, vt reuera gemina est. Inter dictos enim duos dentes, habet ossium agglutinationem. Ergo post hũc primum, in quouis latere supereſt incisorius vnus, & caninus alter, quare tertius molaris, est post primum quintus dens. Ille, atque ab illo etiam reliqui molares, quartus & quintus præcipuè in superiori maxilla, habent quatuor radices, binas ad vtrumque vicinum dentem, omnes reflexas ad internam partem. Hinc redit ad abscessus, ac docet quiddam quod apud Hippocratem magna cum voluptate reperi, vtpote sæpe à me notatum. Iuxta tertium dentem suppurationes plures fieri quàm iuxta alios omnes, ac proinde sæpius exedi, & huic condolere magis tempora, & fluxiones crassas nasum ob hunc magis, pati. Causa qua tempora condolent dentibus, est in ea portione nerui tertiæ coniugationis, quæ erumpit è caluaria, qua coarticulantur mandibulæ. Ea enim distribuitur in tempora & radices dentiũ, vnde compassio temporum & dentium. Quòd verò maior compassio cum tertio, hoc est cum canino, fit: causa est maior crassities & longitudo radicis, excipit enim ob id plus nerui, venæ & arteriæ, quam alij, & naribus propius accedit, & rectius situs est. Quæ mox sequuntur pertinent ad dissectionem. Quintus, inquit, ex medio quidem excrescentiam habebat, duas autem ab anteriori parte. Quintus hic dicitur secundus molaris. Duo enim incisorij sunt, & vnus caninus, post quos secũdus molaris, est quintus dens. Hic, vt & primus, rarò habet quatuor radices: sed cum plurimas, tres duas ab anteriori acie, & aliam velut ex medio dente erumpentem. Addit paruus interius iuxta duos exedebatur. Hoc rursum pertinet ad abscessus, dicitur verò paruus primus secũdus incisorius, quia incisorij sunt primi dentes, duo verò medij sunt maiores multo aliis, proinde

alij

alij dicuntur primi parui. Alter ergo horum interius exedebatur iuxta duos proximos, hoc est pertingente exesione duos dentes proximos. Addit deinde aliud, qđ vtrarum notauit. Septimum. s. in quodam homine habuisse radicē vnam crassam. Septimus. n. est quartus molaris, qui habere solet quatuor, aut minimum, tres radices. Verùm, vt diximus, dentium formatio magnam recipit varietatem.

36 *Athenadæ puero masculo doluit a sinistra parte infernus dens, supernus a dextra. Huic auris dextra suppurata est, cum non amplius doleret.*

Quandoquidem non dicit, qui dens, suspicor fuisse tertium, quem oīum maximè solere tentari dolore, nuper dixerat. Fuerit verò ille, aut quiuis alius, meritò malū ad pus per aurem venit, vt solet. s. Quia cōio magna est dentibus cum aure, cum quintæ coniugationis neruorum cerebri, pars, abeat ad aurem, pars concrescat prope maxillarū articulationem cū parte tertiæ, quæ emittit surculos in dentes. Meritò ēt cessauit, cùm primū pus apparuit, dentis dolor: quia quæ in hanc partē mittebat cerebrū, in aliā mittere cępit. Atqui hoc est p abscessum liberari. Nā vt de his mutationib. dixit Hippo. impossibile est oīa simul dolere.

37 *Post pleiada clemens cęlum, nubilosum, & caligines. Iudicationes quintanæ, & sextanæ, & septimanæ, adhuc autem & longiores. Reuertentes febres, & erratico modo, & fastidiosæ, & biliosæ, & dysenteriæ, fastidiosæ, & biliosæ.*

Post pleiada dicit, quod paulò post dicet post pleiadū occasum, tunc n. fuerunt austrina, quæ faciunt clemens cęlum, & nubilosum, & caligines, vt ex superioribus cōstat. Tunc inquit fiebant iudicationes quintanæ, & sextanæ, & septimanæ, adhuc autem & longiores, reuertentes febres & erratico modo, hoc est, iudicationes accidebant quintis, sextis, & septimis diebus, aut adhuc plurib. Reuertebātur verò, & certis diebus, & erratico modo. Ad hanc

eandem ſententiam pertinent, & eius exempla ſunt, quæ paulò poſt dicit. Poſt pleiadũ occaſum auſtrina. Quæ quin ta die iudicabantur, intermiſſa vna repetebant. Et illa ét. Sutor quidam ſeptima iudicatus eſt, vna intermiſſa, altera redijt: rurſus, quarta iudicatus eſt. Alius, ex ijs qui a Loocy de venerant, ſeptima iudicatus eſt. Alius quarta. Moſchus nona. Largus ſanguis ex ſiniſtra, modicus ex dextra nare, ad decimamquartam ad iudicationem. Rurſum delinquẽtes circa edulia decima ſeptima fiebant. Nimirum hi partim iudicabantur quinta, ſexta, aut ſeptima, partim tardius recidebant, partim vna die interpoſita, partim rarius incertis interuallis. Quia hæc omnia pertinent ad difficiles iudicationes, quales autumnalibus, aut ex autumno cadentibus morbis, ſunt familiares. Erant etiam faſtidioſæ, & bilioſæ febres. Quia, arbitror, non acciderunt, initio hyemis frigora tempeſtiua, quæ extinguerent bilem, & ob eandẽ cauſam fiebant dyſenteriæ, faſtidioſæ, bilioſæ. Magnum eſt, in dyſenterijs non faſtidire cibos, quia venter ſuperior bene habet.

28 *Circa pleiadum occaſum auſtrina fortiter erant, hæmorrhagiæ & febres tertianarum figuram referentes, epiliarum naturæ.*

Cvm, vt dictum eſt, hoc initium hyemis non valeret bilem extinguere, fiebant hæmorrhagiæ (bilioſus. n. ſanguis maximè fluit, & auſter non cohibet, ſed potius fundi facit) & per putredinem bilis intra venas, quam auſtrina conſtitutio omnibus ſuccis, quin & rebus omnibus, nata eſt afferre, tertianę continuæ. Quas Hipp. vocat τριτεοφυεις. Cùm verò non poſſet, non ea anni pars aliquid pituitæ adijcere, ſuccorum calidi & frigidi mixtione, contrahebant febres naturam epialarum, per quas ſimul ardère, & algère, videntur corpora.

29 *Qui in ſutrina decumbebat, ſanguinem fudit valde bilioſum, deiectio pauca, iudicatus eſt ſeptima cum rigore.*

Quia

QVIA sanguinem fudit valde bilioſum ex naribus, habuit deiectionem paucam. Cõſcendente.n. multa humiditate, & ea bilioſa, in caput, ſiccata ſunt ſtercora in ventre, & ceſſauit fortaſſe quotidiana irritatio inteſtinorum, quam affert bilis. Siccauerit ẽt fæces ipſa febris, quę fuerit ardens: cui familiaris iudicatio eſt rigor, ſiquidem a febre ardente rigore ſuperueniente ſolutio. Cum ergo hic non acciderit ſexta, qua ſolet eſſe malus, ſed dierũ optima, potuit iudicare, & ſi morbus proceſſerit per difficilia. Fluxus enim ille ſanguinis ante iudicandi tempus, malum erat ſignum, vt cauſa verò videtur fuiſſe bonus, quia non vt ſtillæ, ſed copioſus.

30 *PVer qui iuxta extremam cauponam, fudit ſanguinem die quarta, mox multum nugabatur, aluus retinebatur, hypochondrium doloroſum durum, ad glandem die ſexta deiecta ſunt mala, chlora. Septima mane iactatio, multus clamor, venarum pulſationes iuxta vmbilicum.*

NON dicit quem habuerit exitum hic morbus, ſuſpicor tamen puerum mortuum fuiſſe nõ multo poſt, aut ſi forte fortuna euaſit, euaſerit ſuppuratus. Quia ſanguis de narib. fluens malus eſt, vt dẽ initio primi prædictionum, præcipuè ſi quarta die appareat (cã dicta iã mihi antea eſt) indicat verò phrenitidem, quod mox euenit, mox.n. multũ nugabatur, quod eſt blandius delirare. Aluus renitebat huic, vt proximo ægroto, grauius verò, quia fuit hypochondriũ durum & doloroſum. Hoc.n. eſt inflammationis, quam ẽt fuiſſe ex valdè calido ac bilioſo ſanguine, exeuntia diei ſextæ declararunt, cum eſſent chlora. Sed inflammatione in ſummum aucta die ſeptima, factæ ſunt venarum pulſationes in hypochondrio, de quibus in prognoſtico dicit Hippo. furorem ſignificare (id verò eſt ob magnitudinem inflammationis) cuius ſnĩæ accommodatiſſimum exemplũ hic puer præſtat, cui ſimul cum pulſu circa vmbilicũ, iactatio, & clamores contigerunt. In tanta ergo ventris inflammatione, quid poſſes aliud expectare, quam mortem, aut

saltem suppurationem? Non.n. inflammatio infra vmbilicum consistebat, sed ab hypochondrijs ad vmbilicum.

31 IN *acutissimis febribus, pulsus creberrimi ac maximi.*

Contendunt quidam Hippocratem nullibi de pulsibus agere. En verò locus, vbi febrium pulsus describit. Pulsus inquit in febrib. acutissimis creberrimi ac maximi. Quia febris, hoc est aucti præter naturã caloris in corde, pulsus, sunt magni, celeres, & crebri. Maximarũ ergo febriũ, maximi celerrimi ac creberrimi. Si verò sunt maximi, ac creberrimi, necesse est sint ẽt celerrimi. Si.n. ab aucto calore incipit magnitudo, prius accedet celeritas, quã crebritas: si verò a debilitate, aut incommoditate arterię incipit crebritas, prius accedet celeritas q̃ magnitudo. Nõ põt ergo esse creberrimi & maximi, quin sint celerrimi. Tales verò sunt magnarum febrium, vt febrium omnino, maiores, celeriores, & crebriores.

31 *QVale est ad vesperam exacerbari, tale in omni morbo.*

Hoc est, oĩs morbus exacerbatur ad vesperam. Cõstat vero intelligi, morbum pendentem ex materia, atque nisi figura propria morbi impediat. Si cui.n. summo mane est accessionis initium, & ad vesperam inclinatio, leuabit ad vesperam. Cùm vero accessio id non facit, ipsa diei hora ex sese, facit vt morbus exacerbetur: & ęgroti, quin & valetudinarij oẽs, sibi ipsis magis displicẽtes fiant: quia vt lumine, calore, & motu, & vigilia, euocantur ab internis excrementa, ita tenebris frigore, & quiete, & somno, occurrunt ad viscera grauãtq; partes. Proinde, cũ accessionis inclinatio nõ incidit in eã horã, ad vesperã ingraueścũt morbi. Qđ non est imputandũ morbi naturę, sed horæ. Quin & quib. inclinat ea hora febris, inclinat minus, ac deterius soluitur, q̃ quib. mane. Et hac rõne fit, vt febres diurnæ, quarũ inclinatio incidit in noctẽ, minus veniãt ad inuicitationem, q̃ nocturnæ, quarum, in summum mane. Ac proinde diurnæ nocturnis deteriores sunt, vt lib. 1. sect. 3. dictũ est.

Ad

33 *AD principia verò & paroxysmi, & quod prius, & continuitas, & anni tempus.*

Hæc est prima pars aphorismi duodecimi sectionis primæ. Docet.n. nos eo aphorismo Hipp. agnoscere accessiones & constitutiones ex duplicibus signis, alijs quibus vti possumus ab ipso morbi initio (hæc sunt morbi, & anni tẽpora, & circuituũ inuicẽ incrementa) alijs, quib. non possumus vti, nisi cum bona iã morbi pars processerit: hæc sunt quæ superuenientia vocant, vt quæ concoctionis aut contrarij. Prima pars aphorismi continet prima signa, quæ & hæc oratio continet: secunda quæ inde incipit, sed & ex mox apparentibus, continet secunda. Qđ illic dicit, morbi, hic dicit continuitas, i. an morbus sit continuus an intermittens. Qđ illic dixit circuituum inuicem incrementa, dicit hic paroxysmi, & quod prius: hoc est an paroxysmi potius an posterius fiant. Anni tpis meminit vtrobique.

34 *POST pleiadum occasum Austrina, quæ quinta iudicabantur, intermittentia diem vnam, corripiebant.*

Diximus hoc esse', quod nuper dixerat, iudicationes quintanæ, & febres recidiuantes.

35 *QVæ verò pustulosa folliculos referentia, qualia Acanthio Lapyto. Circa pleiadum verò occasum subleprosa, & aspera, quæ pruriginosa, non lachrymantia: præcipuè autem hac tempestate: verum & impetiginosa elata. Talia erant vxori Pythodori, & Capilio. Cum febre simul incipiente ferè vxori Pythodori, coxæ impotentes.*

φολλικώδεα dicit Gal. libello antiquarum vocum Hipp. esse φυλλώδεα hoc est referentia folliculos: tales sunt pustullæ quædam ampullis interfitæ, quæ serosam esse materiã postullarũ declarant. Hæc antecesserunt, æstate fortasse & autumno, sequuta aũt sunt iã circa pleiadũ occasum, alia scabiei maligniora genera, consumpto iam sero, &

ſiccatis pituita & bile, factiſque pituita ſalſa, & bile atra. Fuit verò meritò atræ bilis multò plus. Atrabiliarium. n. eſt id tempus magis quàm pituitoſum, ac proinde fuerũt ſubleproſa (ita.n.verto ὑποψωρώδεα) aſpera, pruriginoſa, non lachrymantia, multo magis. Verùm quibuſdam etiam fuerunt impetiginoſa elata. Vocat impetiginoſa elata, impetigines quaſdam, per quas magnæ quædam ac craſſæ, velut cruſtæ eleuantur. Sunt.n. aliæ per quas nulli ferè tumores ſunt, ſed quædam vlceratæ maculæ ſerpentes. Talia, inquit, erant vxori Pythodori. Coxæ impotentes ſimul cũ febre incipiente. hoc eſt coxæ factæ ſunt impotentes, atq; ea impotentia incepit, ſimul cum febre. Fit impotentia articuli alicuius, laxatis ligamentis oſſium ob mucores quos imbibunt. Meritò verò notauit ſimul cum febre incepiſſe, quia in hmõi neruorum & ligamentorum paſſionib. multum refert febris antecedat, ſubſequatur, an comitetur, neque omittendum vnquam eſt, id conſiderare.

36 *Poſt pleiadum occaſus: horridæ, ſanguinis fluxiones ex naribus.*

Qvod antea dixerat citra pleiadum occaſum fluxiones ſanguinis, & febres, epialas referentes, dicit nunc his verbis. Nimirum epialæ ſunt, vt perpetui quidam horrores febribus admixti.

37 *Sudor iudicatus eſt ſeptima die, vnam diem intermittens rurſum apprehendit, ſtatim quarta iudicatus eſt. Alius eorum, qui a Laocyde, iudicatus eſt ſeptima, alius quarta, Moſchus nona.*

Exempla ſunt hæc iudicationum in varios dies incidentium, & recidiuarum per varia interualla repetentium vt nuper diximus.

38 *Largum ex ſiniſtra, ex dextra nare paucum.*

Plarvmqve ab ineunte vere & vſque ad mediũ æſtatis,

ætatis, fluit sanguis ex dextra nare magis, ob sanguinem & bilé, ac hepatis affectiones: a media ætate & vsque ad extremum autumnũ, ex sinistra, ob bilem nigram, & tumores lienum. Meritò ergo ad pleiadum occasum hoc fiebat.

39 *AD quatuordecimam in iudicationem, si vt oportet incipientia exacerbarentur.*

Quandoquidem morbi erant acuti, meritò eorum finis intra quatuor decimam expectabantur, quia acuti his finiuntur plerunque. Quoniam ergo morbi indicant constitutiones, quia erant acuti indicabatur iudicatio intra hos dies: non tamen morbi solum, sed & circuituum inuicẽ incrementa. Multi.n. morbi, non videntur moueri tam acutè, quàm exigit eorum natura & species, sed videntur a sua acutie degenerare, ac tunc quidem producuntur magis quàm solent. Si verò a principio exacerbantur vt oportet, i. vt exigit sua natura, finiuntur intra legitimum tempus.

40 *ERrantes in cibis decimaseptima fiebant.*

Cibus copiosior quàm res exigat, facultatem grauat & morbum auget, ac proinde nihil est quod crebrius iudicationes, alioqui suo tempore futuras, impediat, & morbos producat. Velut nunc, qui quatuordecima vt alij essent iudicandi, non iudicabantur ante decimam septimam, q erraſſent in cibis, accipientes plures. Si.n. pauciores accepissent, facultas perijsset ante morbi concoctionem, potius quàm iudicationem distulisset.

41 *IVxta aurem dextram exiguum, introrsum durum, extrorsum exiguum molle, dolens, nihil remittens, superuenit decimanona noctu.*

Cùm febris aliqua supra legitimã constitutionẽ prorrogatur, saluo affecto homine, vt dicitur in prognostico, abscessum expectare oportet, vt huic supra quatuordecimã, quæ maximè erat eo tpe decretoria, atque adeo supra de-

cimam ſeptimam quæ erat ęt quibuſdam, prorrogata febre, decimanona ad noctem factus eſt poſt aurem tumor. Fuit verò is, vt conſtat, phlegmon œdematodes. Phlegmõ quidem, quia introrſum durus & dolens, œdematodes, qa extrorſum mollis. Nunquam aũt omittit Hipp. dicere, ad quã partẽ pertineant abſceſſus aut euacuationes, qa cum membrorum natura ſemper mouet ſecundũ rectitudinẽ, inde agnoſcimus, q̃ pars princeps laboret excrementorum multitudine. Quare attentè notat ad dextrã aurẽ erupiſſe.

42 *Valde biliosis, suppuratis maximè, sepiæ atramento similis purgatio.*

Suppurationes valde bilioſæ peſſimæ ſunt, nunq̃.n. ex bile pus bonũ, ſed ſanies aliqua chlora, viridis, aut nigra, atramento ſimilis. Ac proinde maiori cũ periculo ſuppurãtur valde bilioſi, q̃ ſanguinei, aut pituitoſi. Quã ob cãm ſcriptũ in prognoſtico eſt; Ex ſuppurationib. quæcunq; dũ ſputum adhuc bilioſum eſt, ſuppuranẽ, pernitioſæ valde ſunt.

43 *Qui cucurbitulam affixit cum in coxa dolorem haberet, huic in crus deorsum venit, & melius habuit.*

Vulgares huius tpis medici, reformidantes cucurbitarũ vſum, neque affigentes, niſi iã moribundis, & qui reuocari nequaquam pñt, fecerunt id remedium infame, cum tamẽ Hipp. frequenter illis vteretur, ac fortaſſe non rarius quàm venæ ſciſsione: nã & in dolorib. plæriſque, & in alijs quos ſolùm vacuare ſtudium eſt, vt qui ex alto ceciderunt. Sed quid eſt qđ tantopere reformidant? Ne (dicunt in partem cui affigitur trahatur vndiq; At verò Hipp. dicit affixa cucurbitula coxæ, ad crus deorſum veniſſe, & habuiſſe melius. Tam longè abeſt, vt ſemper trahat ad partem laborãtem, cui ſuperponitur. Quid ergo? Nunquid cucurbitula inde detruſit materiam? Non certè. Nam qui poſſet? Sed ex alto in cutem trahens, ac digerens, fecit, vt ex expeditiori iam articulo natura deturbaret. An parum eſt cucurbitam

ex

ex loco affecto, qui in alto positus sit, in cutē trahere, nisi ēt in illum vndiq; conuocet? An non pōt locus qui prēter naturam erat distentus vacuari, quin tantūdem aliunde recipiat? An non pōt partes subsidere? Falluntur certè quàm maximè: nullum.n. in omni magno dolore, remediū magis præsentaneū, & vt a parte affecta in aliam ignobiliorē materia abscedat, sæpe causa est: vt huic euenit.

44 *Qvi a Ceramici equo cecidit, & non affixit statim cucurbitulam, vstus est intrò, & vigesima recruduit. Sanguinis fluxiones fæculentæ & exedentes.*

Vt nunc ex equo, aut ex edito aliquo loco cadēti, venā secamus, ne conturbatus sanguis in partem contusam, aut in aliam aliquam internam (quod esset multo grauius) incidens, affectū aliquem grauem pariat, ita Hippocrates mittebatur sanguis scarificatione cū cucurbitis sparsim corpori affixis. Hoc cū omisisset facere hic, vstus est intrò, i. in febrem incidit, ex vsto intus qui fundendus fuerat, sanguine, & malū vigesima a casu recruduit: i. exacerbatū est, & acciderunt fluxiones sanguinis fęculentæ, & exedentes. Non narrat, per q̄ partem, neq; quid factum de homine sit. Ego quendā vidi qui missionem sanguinis a casu contempsit, & aliquot deinde dies, nihil mali putauit se habere, post aliquot vero alios magna febre correptus, fæculentū sanguinem vomens, mortuus est. Hic fortasse p sedem deijciens, vt p conuenientiorē regionē, fuerit liberatus. Ex casu vero multarum sanguinis fluxionum pericula impendent. Quidam n. vomunt, alij deijciunt, alij meiunt, alij excreant ex thorace, alijs etiam ex auribus erumpit.

45 *Tenedia quarta die corrupit, vt dicebat, triginta dierum, masculum. Aluus humida tennia, lingua exusta est. Iudicatio quarta.*

Hæc ex febre acutissima quarta a febris initio abortum fecit, & quarta ab abortu, quæ, septima febris fuit, iuxta legitimam acutissimarum constitutionem, iudicata est.

Certè

Certè vtero gerentes non nisi lethaliter corripiuntur morbo acuto, inter cætera, quia paratissimum est abortus periculum & ex morbo ipso, & ex curatione, & victu. Abortus verò ēt solus est partu periculosior, nedū cum morbo acuto. Verūm fœtus recens, quanto facilius, tanto cū minori periculo abortitur. Difficilius n. medijs mensibus ob firmitudinem acetabulorū: postremis ob magnitudinē ipsius fœtus. Hæc ergo abortiuit facilè, & citra dispēdium salutis, septima iudicata est, quia vnius solum mensis. Abortiuerit verò meritò marem trigesima die conceptionis, & quarta febris. Quia vt diximus lib. 2. & in commen lib. de alim. trigesimus dies est primus finis, quo fœtus accipere possunt primam mutationem, quam figurationem vocamus: hanc verò accipiunt mares breuius quam fœminæ. Proinde trigesimus conceptionis maribus mutationē insignem afferet, eritq; in masculorum conceptionibus contemplabilis: iam verò quartus, in morbis septimo iudicandis, multò magis quia index septimi. Incidentibus ergo in eundem trigesima conceptionis maris, & quarta febris, abortus est factus. Malè verò agebatur cum muliere, quia humida, tenuia aluus deijciebat, verum quia erat constitutione acutissima febris (quod vsta lingua indicabat) iudicata est septima.

46 *Post pleiadum occasum splenica, & vsque ad quintā fluebant. Iudicabantur.*

Ad occasum pleiadum meritò intumescunt lienes multis ob autumnū, optimè verò liberantur, cum dysenteria, ex fæculētis ac melācholicis supuenit, nisi, vt in alio aphorismo dī, dysenteria plurimū dūret, tūc. n. hydrope aut leuitate intestinorū succedente, moriuntur. Optimè ergo hac tēpestate actū est cū splenicis, quibus splenica excremēta vsq; ad quintam solum diē fluebant, & mox cessabant. Meritò iudicabantur, i. liberabantur ab splenis affectione.

47 *Cuidam septima die vrina vt orobi lotura, similis ipsa sibi ipsi: deinde pura. Recidiua. Intermisit etiam Megaris filio, præterquam quòd sanguis non fluxit. Vri-*

na

na qualis Antigenis, alba, craſſa, ſimilis.

Hypoſtaſim orobinam vocare ſolet Hipp. quaſdã velut carũculas, ſeu ſanguinis grumulos, nunc verò fuſuram ipſam confert orobi loturæ, ꝙ referret colore orobũ: quę ſanè vrina redundantiã ſanguinis crudioris ſignificabat. Vrinam ſimilem ipſam ſibi ipſi, aut oĩno ſimilẽ, vocat nunc, q̃ alijs locis æqualẽ. Nimirũ, vt æqualis per totum tp̃s hypoſtaſis dicitur, quæ talis perſeuerat: ita hic ipſa vrina dicitur ſui ſimilis, aut ſimpliciter ſimilis, quæ non recipit mutationes multas, ſed ſui ſimilis manet. Pura dr̃ his, quæ alijs locis alba perſpicua. Hęc verò eſt decolor & aquoſa. Non. n. aliter ex orobi loturæ ſimili, fieri pōt pura, quàm depoſito colore: hoc. n. præcipuè habebat illa impuritatis. Itaque cuidam fuit ſeptima die vrina ſimilis erui loturæ, & non quidem ea die ſolum, aut primum, ſed fuit ſimilis ipſa ſibi ipſi, quia talis ẽt fuerat prioribus diebus. Cur ergo dicit ſeptima die fuiſſe, ſi antea ẽt fuerat? Certè quia ſeptima in termiſit febris; refert aũt multum ſcire cum quali vrina in termittat. Intermiſiſſe verò, per inſinuationem dicit, quia addit, deinde pura facta eſt vrina, & fuit recidiua. Qui poſſet aũt recidiua fieri, niſi intermiſiſſet? Intermiſit ergo ſeptima, & quia ſine ſignis concoctionis, ſucceſsit recidiua. Non autem ſolum intermiſiſſe, ſed qua iudicationis ſpecie dicit per inſinuationem, addit. n. intermiſit ẽt Megaris filio, ſ. vt illi, & ſi non fluxit ſanguis, vt illi, & ut ea tempeſtate fluebat plurimis (nam hoc quoq; dixerat antea.) Vrina erat huic, velut Antigenis, alba craſſa, ſimilis, i. talis manens multis diebus. Conſtat huic quoque factam eſſe recidiuam vt priori, etſi id non dicat apertè: quia niſi rediiſſet, dixiſſet potius iudicatam fuiſſe, quàm intermiſiſſe febrem, dicit vero intermiſit etiam filio Megaris, vt priori. ſ. cui redijt. Sed & per ſeſe eſt conſentaneum, quia ceſſauit febris ſine vrina cocta, perturbata ſolum.

43 *IN ſolſtitio hyemali aſtrum non exiguum. Quinta autem poſtea vbique terræmotus.*

Aſtrum, ſignificat ſtellarum congeriem, ſeu cõgreſſum.

Con-

Congressus magnos stellarum vocant astrologi, eos qui sunt notatu digni, rarique, quos eosdem dicunt magnæ efficatiæ esse, in permouendis his corporibus, quæ penes nos sunt. Sùt autem tales duplici ratione, aut quod plura astra conueniant quàm solent, aut quod aliqua, quæ rarissimè, congrediantur, & quæ tardius, vbi semel fuerint congressa, decedant, vt si Saturnus & Iupiter coniungantur. Hippo. astrologicas considerationes ad res medicinales non paruipendit. Nam libro de aere, locis, & aquis, dicit, ortus & occasus astrorum considerari debere, præcipuè vero pleiadum & arcturi. Non solùm autem has dicit considerari debere, sed has præcipuè: considerasse enim eum non eas solum, sed quascunque etiam ex hoc loco constat, quo dicit in solstitio hyemali fuisse astrum non exiguum. Id vero non potuit esse ortus, aut occasus pleiadũ, aut arcturi, quia non incidit in id tempus, præterquàm & ortus aut occasus non dicitur astrum, sed solæ coniunctiones aut congeries. Quod astrum fuerit hoc, non est vlla ratio intelligendi, non exiguum fuisse dicit, & ob illud, quinta die a solstitio subsequutum terremotum vbique, ideſt latè per multas terræ partes, ac multa oppida. Non sanè ad medica opera terremotũ fieri intererat, sed quo intelligas astra, quandoquidem tantum terræmotũ afferre possunt, corpora etiam nostra vehementer mouere, ac proinde rationem eorum habendam esse medico. Non tamen, quia ortus & occasus astrorum, & astra insignia quæ incidunt in tempus, quo quis ægrotat, vtiliter considerantur, proinde medicos nimios esse oportet, & ad ægrorum natiuitates, ac multo minus ad interrogationum tempora, & alia huiusmodi procedere, quæ vana hominum curiositas excogitauit. Nullum vero talium, apud autorem quemquam fragi, exemplum inueniri possit.

49 *Quæ in Perynthomorabatur asthmatica. Antigenis vxor, quæ non sciebat, an prægnans esset. Rubra insuper apparentia, aliàs atque aliàs uenter paruus, aliàs magnus, tussiens certè, ac si semper contingeret iter fecisse celerius. Mensis erat octauus, conquieuit, febricitans prius.*

In

In quibuſdam codicibus legitur ſeparate quæ in Peryntho morabatur, aſthmatica, quaſi alia fuerit ab Antigenis vxore, quæ in Peryntho aſthmate laborauerit, in alijs conjunctim, quaſi ſit eadem, quæ ignorans an in ventre haberet, eſſet aſthmatica, ac tuſsiculoſa. Non multũ refert, eadẽ enim prorſus ſymptomata dicuntur, ſiue tota hæc ſit vnica dictio, ſiue duæ, incipiatque ſecunda inde, Antigenis vxor. Nam dicit fuiſſe ſemper, ac ſi iter feciſſet celerius qđ eſt, anhelantem, & ſpirantem difficulter. Itaque Antigenis vxor dubitans an vtero gereret, venit ad menſem, quẽ putauit eſſe prægnationis octauum. Neque mirum, tametſi enim multa ſunt quæ ad cognoſcendam hanc affectionem faciunt, nulla tamen ſunt, quæ id poſsint euidenter a quibuſdam alijs diſpoſitionibus ſeparare, vt a molis, & alijs affectionibus vteri, quibus menſtruæ euacuationes ſuppriuntur. Tametſi enim quædam prægnationes conſpicuæ admodum ſunt, vt nullus ſit dubitandi locus, quia aliæ quę dam ſolent fieri obſcuræ, & affectionibus præter naturam ſimiles, contingit merito non raro dubitare, ẽt vſque ad menſem, qui putatur eſſe poſtremus. Quia menſtruæ euacuationes ob multas alias affectiones ſupprimuntur, & ijs ſuppreſsis intumeſcit venter, quin & lac in tumidis mãmis colligitur, & nauſeæ ac faſtidium, pleno excrementis corpore, fiunt. Quin ẽt motum fallacem aliquando craſſus flatus, in obſtructis locis concluſus, ciet, fœtus grandioris motui ſimiles. Iã vero pulſus & reſpiratio, vtcunq; diſtento vtero, fient quales in vtero gerentib. &, ſi quæ taliũ vrina eſt, ob menſtruorum ſuppreſsionẽ perinde fiet. Multo autem miretur quis magis, ꝙ vxor Antigenis in ea dubitatione fuerit, apparentib. inſuper, hoc eſt apparentibus, ẽt poſtquam in ea dubitatione fuit, rubris menſib. Verum conſtat, etſi ſoleant deficere, poſſe tamen etiam vtero gerentibus fluere, quia præter venas & arterias, ex quib. pendent ſecundinæ & fœtus, ſubeunt in os vteri aliæ, recurrẽtes è femoribus, quæ poſſunt in illis ſanguinem fundere. Quod aliàs atque aliàs erat venter paruus, aliàs magnus, flatus multi cum excrementis admixtionem indicabant. Illis nunc craſsioribus, nunc tenuioribus factiſ, facilè intumeſceret, & ſubſideret venter. Craſsis vero ſuccis, ac multo minus molæ, non pôt in alterutrum tam facilis mutatio

tatio contingere. Non fuisse itaque huic molam, sed succorum & flatuum abundantiam in ventris partibus, vtero inquam, aut etiam inanibus partibus cum intestinis, hinc constat: atque adeo ex exitu quem habuit. Correpta enim febre acuta, ab ea affectione liberata est, febre scilicet crudos succos, & flatum absumente.

50 *VXor autem fratris Apemanti abortiuit fœminam sexaginta dierum, vt dicebat septima die, ad nonã autem perturbata est. Post crisim verò dextra doluerunt, velut a recidiua. Hæc concipiebat cito, & corrumpebat.*

Merito Tenedia, & hæc, corruperunt fœtus, illa trigesima, hæc sexagesima die, quia vt lib. secundo dicebatur. cõtingunt abortus, cum labores menstruales. Isdem enim circuitibus, quibus nisi vtero gererent menstruæ euacuationes fierent: natura (quæ naturalis motus nunquã obliui scitur) commouet corpora. Velut ét per morbos contingunt cõmotiones, non solum dieb. quibus iudicantur, sed alijs ét decretorijs. Merito ergo illa corrupit quarta morbi, & conceptionis trigesima, hæc sexagesima, & morbi septima, insignibus articulis prægnationis & morborum in eosdem dies incidentibus: cum præcipuè alia etiam causa vtrique accesserit ex ipsius fœtus mutatione. Vt. n. loco citato diximus, tres sunt fœtus mutationes, formatio, vita cũ sensu, & partus: his oĩbus cõmouetur corpus vtero gerentis, quare vltima est ipse editus, primæ afferre solẽt abortus. Contingit vero prima duplo tardius fœminis quàm maribus. Hi. n. triginta diebus possunt eam recipere, illæ recipiunt sexaginta, aut circa sexaginta: vt ob hanc mutationem, non caruerit ratione triginta abortiri marem, fœminam sexaginta. Sed neq; marem quarta, & fœminam duob. quaternarijs, quia mares gerentes calidiores sunt, & morbis acutioribus corripiuntur, & vt partus mariũ breuiores sunt, ita abortus celeriores. Velut hæc, etsi ea die abortiuerit, non est septima iudicata, sed nona: qđ significans dicit, ad nonã perturbata est. Nimirum iudicatio semper agitur cum perturbatione: id aũt eum velle, constat, quia subdit mox, quasi de crisi loquutus, post crisim vero dextra doluerunt.

luerunt. Sed quia non explicat quæ dextra, par est intellige re circa vterum, vt dextram coxam, femur, ac renem. hæc .n. ob vteros dolere solent. Dicit, velut a recidiua, significans, nõ esse factam recidiuam, vt solet, redintegrato morbo, sed eum dolorẽ fuisse pro recidiua. Volens dicere aliquid ad mulieris conditionem pertinens, addit, hæc concipiebat cito, & corrumpebat. Sunt. n. vt lib. de sterilibus dẽ quædam, quæ concipiunt sæpe, sed cito corrumpunt: & q̃dam earum totidem diebus semper, ob exiguitatem vterorum: quædam incertis temporibus, ob intemperies extremas, humidam aut ficcam. Quibus. n. ficca est, male alitur fœtus & corrumpitur cito: appetitur vero humiditas, ac proinde facilè concipitur. Quibus humida, excidit ob lubricitatem, atque hæ etiam fieri potest, vt ob hãc causam appetant, & facile concipiant, quæ cito corrumpant. Velut renes in diabete, quia facultas retentrix debilis est, & multum trahunt, & mox deponunt.

51 *Alia albis fœmellam peperit, alia rubris, vt par erat.*

Mulieres quibus profluuia alba fiunt, rarum admodum sit parere. Nam ipsamet vteri affectio, aut concipi, aut retineri prohibet. Fieri tamen potest vt hæ quoque aliquãdo pariant, euacuata iam bona copia, & vtero emendato aut omnino, aut partim. Velut & venter a lienteria nonnunquam venit ad probam, & retentionem, & concoctionẽ. Legitimum vero & frequens est, parere in rubris. hoc est, quibus rubræ fluxiones singulis mensibus fiunt. Proinde dicit quandam peperisse fœmellam albis, aliam rubris, vt par erat. Verum rationi consentaneum fuit, eam quę albis pareret, filiam parere. Quæ enim excremento siores cum sint concipiunt, filias concipiunt potius.

52 *Horridi, anxij, cibum auersantes, recidiuantes, bilioſi, sanguinem fundentes, subsplenici, doloroso modo ex sinistra parte plurimi.*

Dixerat nuper in hoc ipso libro, eodem tempore, horridi,

ridi, vomentes, & post iudicationem cibum auersantes, bilioſi, & ſplenes magni, duri, dolentes, & ſanguinis eruptiones: & rurſum paulò poſt, dixit, ante pleiadum occaſum, febres ſtatim reuertentes breuibus interuallis, & cibum auerſantes, & excocti, & anxij, & cardialgici: & rurſum addit, & rigore affecti: & pluries etiam in hoc ipſo libro quo toto agit de morbis, qui quodam autumno contigerunt, hæc eadem repetit ſparſim, inter multas hiſtorias ſingulares. Hæc ergo eadem ſunt quæ nunc repetit. Nimirum familiaris eſt autumno, illi maximè qui fuit inſaluber debilitas ventriculi, marceſcente naturali calore: ac proinde horrores, aut rigores, anxietates, cibi faſtidia, cardialgiæ. Familiares ſunt etiam morbi acuti, & difficilis iudicationis. Ac proinde bilioſi, & recidiuantes, & abſceſſus multi, præcipuè ad lienes, quia ea pars colligit ſanguinis fæcem, quæ eo tempore redundat. Quare plærilque ægrotis eo tempore, quibus febres productæ ſunt, ſi attrectentur, ſentiuntur ſiniſtræ hypochondriorum partes dolere. Quibus verò lien eſt affectus, vt in hoc ipſo libro Hippocra. dixit, ſanguis fluit ex ſiniſtra nare, ſi eſt eleuatus, ſin velut extentus ad dextra, per infernas partes.

53 *Amanti vxori, oculus diſtortus eſt dexter huic. Ad aliam autem partem ile.*

Vt raram abſceſſuum complicationem, videtur mihi Hippocra. narrare hanc: ſimul enim ad dextrum oculum, & ſiniſtrum ile decubuit humor: partes duplici ratione contrarias, alteras enim ſupernam & dextram, alteram infernam & ſiniſtram. Verum etſi abſceſſus multos ſimul ſientes, aut alios ex alijs in partes eiuſdem lateris, & mutuam rectitudinem habentes, contingat incidere plærunque: tamen non mirum eſt, contrarios etiam complicari, vt neque affectiones primarias. Si forte enim hemicranea dextra & lienis tumore ſimul laborabat, quid habebit admirationis, in dextrum oculum ſimul, & ſiniſtrum ile, abſceſſiſſe.

Ari-

54 *Aristophōtis filia, tertia, & quinta febricitauit. Sicca permanebat plerunque, venter quidem turbatus, huic difficilis iudicationis, supra triginta cessauit.*

Haec febri continua haud dubiè febricitauit post partum, quæ tertijs diebus exacerbabatur, vt solent bilioſæ. Nimirum enim si tam simpliciter, vt tertiana intermittēte, febricitaret ex partu, præcipuè quæ sicca plerūque, hoc est sine vlla expurgatione manifesta per os vteri, permaneret. Accidit huic, quod aliis multis enixis, pro muliebri fluxu fluxus alui. Non potest autem cui id euenit (tametsi non rarò à morte liberat) non iudicari difficile, quia nō est huic morbo ea regio conueniens. Producta ergo huic mulieri febris, quæ iuxta suam acutiem esset quatuordecim, vltra triginta dies. Nescisit arbitror Hipp. quoto die febris cessauerit. Certè multi morborum muliebrium ex partu, sunt quadragintadierum, & alioqui etiam qui decidūt ex acutis, fuerit hæc iudicata circiter quadragesimum. Verùm nō omnibus qui similiter affecti sunt, totidem exactè diebus morbi finiuntur. Quia etsi quædam causæ communes sunt multis, certè firmæ ac statæ, vt quæ in cœli motu, etsi quæ alia est huiusmodi (vt dicunt) numeri, aut musicæ: tamē ex ipsa materiæ dispositione, est differentia indefinita.

55 *Famulæ retro Heroum rigor factus est.*

Mazæ hæc sententiola, intra quandam aliam longiorē, & multò plus frugis continentem, coniecta est. Proinde ego eam excepi, mox reliqua, quæ disrupta, non bene possent enarrari, interpretaturus. Hæc verò tenue quiddam est quod continet: famulæ cuidam retro Heroum habitāti factum esse rigorem. Non arbitror laborauerit hæc febre tertiana intermitte, vt fuerit in ipsa febris figura rigor, quorsum enim notaret? Sed, quod est rarius, aut continua febris inceperit à rigore, aut ardenti continuæ rigor superuenerit. Potuerit verò, tūc quoque die bono superuenire, ac cum reliquis bonæ iudicationis conditionibus, & febrē soluere: aut sexto aliove die tali, sine tolerantia & conferentia, fueritque lethale. Vtrum sit factum, nihil refert scire, modò scias quæ fieri soleant.

56 *Ampullæ quidem ex lassitudinibus non valde magnis peruenunt vsque ad septimam, subliuidæ: albæ autem magnæ, neque ipsæ valde bonæ, catochorum, & somnolentorum, & non concidentium, & bile renitente, atque siue humida sit, siue sicca, non concidentes.*

φλύκταινα seu φλεκταίναι φλυκτίδες dicuntur papulæ, seu ampullæ, quæ in combustis oriri solent, & in ijs qui insoliti exercentur, aut quam sint soliti, vehementius. velut agentibus iter fieri solent in plantis pedum, ex affrictu: sed & in alijs partibus obferuorem sanguinis, velut profecto inferuenteolla fiunt multæ bullæ ad operculum. Has dicit ex lassitudinibus (non spontaneis scilicet: sed ex labore) non valde magnis, solere fieri subliuidas (quales scilicet in collisis partibus aut verberatis fiũt, sanguinis parte aliqua cum sero effusa. Videmus verò sanguinem extra vasa ad cutem effusum, mox liuoré quendam comparare (vt in sugillatis) & tales durare vsque ad septimam, moxque aresc ere & solui. Sed cur dicit non valde magnis? Nõne id maiores facient potius? Quia arbitror, si maximè lassitudinis sint, nõ tam citò soluentur: sed in vlcera, & tetra scabiei genera abibunt, aut certè nõ fient pustulæ: sed multò grauiora mala. Itaque lassatis tales ampullæ fieri consueuerunt. Aliæ verò sunt albæ & magnæ quæ, etsi ob colorem simpliciores esse videntur, neque ipsæ tamen sunt valde bonæ (vt signa scilicet) nam fiunt ob crudorũ succorum redundantiam: atque & si aliquando accidunt nullo graui morbo occupatis, nõ rarò tamen etiam accidunt valde lethalibus morbis. Nam sunt catochorum (dicuntur tales non solum qui actu deprehensi sunt: sed qui deprehendi solent) & somnolentorũ (in hoc genere sunt lethargici, & caro præsi) & non concidentium, & bile renitente. Id est & aliorũ etiã non concidentium, id est non laborantiũ illis caducis morbis, sunt tales pustulæ, ob hoc solum, quia bilis renitatur, id est quod cum sint cacochimi, malus succus non dejciatur. Cõsueuit enim Hippocrates vocare bilem omnem putidium succũ. Addit, atque siue humida sit, siue sicca (aluus scilicet) non concidentes: quasi diceret, atque adeo quidã habent dictas pustulas, qui concidentes non sunt, idque siue aluus sit lubrica,

brica, siue sicca. Itaque etsi neque caduco morbo teneãtur neque bilis renitatur: sed solùm quòd abundent succis crudis. Nimirum aliquando citra magna mala fiunt: sed quia nonnunquam fiunt, grauissimè affectis, dixit neque ipsæ valde bonæ. Non dixit valde malæ, quia non semper sunt tales: sed neque valde bonæ, quia aliquando pessimarum affectionum sunt comites.

57 *Z Oili fabri tremuli pulsus, imbecilles. Mictio & aluus mediocriter decolor, ventris imi intentio vtrinque in rectum vsque ad vmbilicum, cum acuta. Cibum non capiens, siticulosus.*

Locvs hic satis apertè indicat, Hippocratem pulsus, non aliter ac posteriores illo medicos, in ægrotis rationẽ habuisse, quãquã eam artis partem, omnium minimè excoluit. Tremulos pulsus dici, nullos probabilius putare possis, quã eos qui tremente arteria fiunt. Tremere verò non dicetur arteria, quæ loco consistens dilatetur & constringatur, alioquin omnis arteria tremit: sed quæ secundum se totam loco mouetur, velut concussa: vt scilicet cordis tremor dicitur is motus, quo, velut concussum, locum mutat. In hoc genere sunt vibratus, & conuulsiuus. Vibratus verò ob arteriæ duritiem, & auctum vsum, cum quodã robore, fit: quare qui imbecilles pariter ac tremuli dicuntur, conuulsiui potius fuerint, qui inflammationes in duris ac neruosis partibus consistentes, cum debili facultate, meritò sequerentur. Fuisse vero huius hominis præcipuam affectionem, cum febre maligna inflammationem in hypogastrio, à pube inquam vsque ad vmbilicũ, in musculis rectis, qua parte sese tangunt, & in durissima ea parte peritonæi, quæ in rectum sub ipsis musculis protenditur, coalescentia tensionũ musculorum, transuersorum & obliquorum, cum ipso peritonæo facta, constat ex ventris imi intentione in rectum vtrinque vsque ad vmbilicũ. Fuisse enim, non aliud tumoris genus quam inflãmationem, febris acuta, & tales pulsus iubent coniectare, malignam verò fuisse etiã febrẽ, quòd pulsus mox debiles, & cibum non capiebat, & siticulosus. Tametsi hoc peculiarem quandã causam in partium

imi ventris, cum quo facillimè patitur vēticulus, affectione, habuisse videtur. Quod mictio, & alui egestio, mediocriter decolor fuerit, id est paulò infra naturalē mediocritatem consistens, & remissiori colore quàm per bonam valetudinem solet, indicat rationem generandi morbi. Duplici enim ratione fiunt morbi ex excrementis, aut quod ea redundent supra copiā quam ferre potest sanitas, aut quòd non expurgentur, qua secundum naturam solent. Aliquando vtrumque euenit. Constat, cum non expurgatur bilis satis per aluum & vrinam, aut ob viarum incōmoditatem aliquam, aut facultatum naturalium debilitatem (vt huic contigit) necesse esse, vt in ipso hepate detenta morbum faciat: aut si id non fiat, in quampiam aliam partem præter naturam trudatur, aut in venis & arteriis abundet, vnde febres, & partium inflammationes, aut horum alterum, fiat. Tale ergo quiddam huic contigisse videtur, cum pariter febrem acutam, & inflammationem, vrinasque, ac secessus decolores, habuerit. Quod enim non erysipelas, herpesve in cute factus fuerit: sed phlegmon, nihil obstat. Nam biliosus sanguis male intra venas consistens, sæpe facit inflāmationem, fuerit verò ea erysipelatodes. Nam & acuta febre laborabat homo, & erat sticulosus.

58 *Filia ædilis apud Tecomæum, cum in ventre habere sine signo cœpisset, secundo mense vomitus pituitosus, aliquando autem biliosus fluebat. Difficulter peperit, perfectè purgata est. Vomitus similiter vsque ad triginta dies, deinde aluus turbata est, & vomitus sedatus. Lienteria. Muliebria non successerunt duobus annis hyeme habebat hæmorrhoydas.*

Consentaneum est hanc mulierem, vnam earum esse, quibus non rectè, neque suis temporibus fluunt menstrua. Hæ enim solent maximè sine signo concipere, ac crebrò in magna sunt hæsitatione. Quibus enim certo ordine fluit, horum ipsorum retentio fit maximum cōceptionis signū. Licet etiam id suspicari ex eo quod euenit. Morbosæ enim mulieres solent, eius euacuationis intermissionē pati, quas si contingit cōcipere, difficiles habent, & prægnationes, & partus.

partus. Fastidium plurimis recens prægnantibus fieri solet. Et vt aphoris.61.quintæ particulæ dicitur, ipsius cóceptionis est signum. Quibusdam etiam fiunt vocatæ Picæ, quæ malorum succorum abúdantiæ sunt, multò vero magis, cú multæ etiam vomitiones & variæ fiunt, vt huic, cacochymia indicatur. Solent hæc omnia ventriculi mala secundo mense, cùm scilicet primum menstrua iam suppressa lædût, incipere, durareq; vsque ad quartũ: iam enim trahente versus vterum multum fœtu, solet ventriculus liberari: quòd si diutius durant, longè iam maior cacochymia indicatur. Velut huic durauit varius vomitus vsque ad partum, atq; amplius triginta dies. Nam, inquit, difficulter peperit, & vomitus similiter vsque ad triginta dies, similiter scilicet ac antequam pareret. Sed quo pacto potuit id fieri, muliere perfectè purgata? Aut quo pacto potuit perfectè purgari, quæ difficulter peperit? Certè purgatam perfectè dici suspicor, non quòd quantum sui corporis dispositio, & excrementorum multitudo, postulabat: sed quòd quantum aliæ mulieres solent, ac fortasse etiam quantum ea ferre posset, Non enim semper expedit, quantum mali succi in corpore est effundere. Peperit ergo difficulter, & magnis cum cruciatibus, accurrentibus ad vterum multis excremẽtis: quorum, effusa est magna pars, quanta alteri esset satis, nihilominus multum in viis hæsit, & eis obturatis, in partes alias raptum est, & vomitum triginta dies deinde diarrhœam fecit, fluxione in contrarium deriuata, lienteriam postea debilitatis iam per longam ventris passionem, cõcoctrice & retentrice facultate. Muliebria non fluxerunt duobus annis: sed natura viam aliam querente, habebat mulier hæmorrhoydas hyeme, quia (arbitror) reliquo anno, insensili euacuatione sanguis dissipabatur.

59 *Duo fratres Cecropis familiares, quibus nigra ab initio prodibant, subfeculenta, edulia ex sanguine confecta, colore referentia, ex valde biliosis spumosis, chlora erant.*

His ab initio morbi prodibant nigra qualis sanguis niger, qualis scilicet esse solet in farciminibus sanguinis. Deinde valde biliosa & spumosa: ab his chlocora. Quas

omnes deiectionis ſpecies in lethalibus eſſe, in prognoſtico dicitur ab eodem Hippocrate & in aphoriſmis. Nam vt
21. ſectionis 4. dicitur, deiectiones nigræ, qualis ſanguis niger, ſponte procedentes, & cum febre & ſine febre, peſſimæ. Talia verò omnia tanto ſunt deteriora, quanto citius â morbi principio, & ante iudicationis tempus, fiũt, iuxta
illud etiam quod mox ſequenti aphoriſmo dicitur, Morbis
quibuſlibet incipientibus, ſi atrabilis ſupra aut infra exierit, lethale. Nigras ergo ab initio his fieri graue erat: ſed & quæ ſubſequuta ſunt. Nam & bilioſæ vituperantur apho. 47 eiuſdem particulæ, quæ eadẽ æque ac ſpumoſæ, & chloræ, vituperantur in prognoſtico. Ergo quod ad deiectiones pertinebat, quas contigit his ægrotis eſſe dignas mentione, lethaliter eorum procedebat affectio. Quid, quæque talium deiectionum, ſignificarent, ſuperfluum ſit hoc loco dicere, cum in commentariis locorum quæ citauimus, ſatis ſit dictum.

60 *Qvi aſinum expacto eleuauit, febricitauit ſtatim tertia, ſanguinem fudit, quarta, & quinta, & ſeptima, & octaua: iudicatus, eſt aluus humida.*

Non ſatis poſſis ex ipſa dictione intelligere, an octaua iudicatum dicat cum tertia, quarta, quinta & ſeptima ſanguinem fudiſſet, an ſanguinem etiam octaua fudiſſe, & iudicatum deinde, non nominato die: neque an dicat iudicũ eſſe forte ipſa ſanguinis fuſione, & deinde multo tempore habuiſſe aluum humidam. Nam cum in pleriſque, nullis grammaticę regulis ſit adſtrictus Hippocrates: ſed velut ſolutis vocibus vtatur, omnia hæc poteſt ferre ſua phraſis, atque adeo omnia poſſent contingere. Sed quia octaua non eſt valde iudicatoria, neque morbo per quem ſanguis adeo funderetur, deiectio ex aluo erat ſatis congruens iudicatio, omnium maximè conſentaneum eſt, hominem ex nimio nixu & labore, cum aſinum ex pacto eleuaſſet, febri correptum eſſe, & raptum ei ſanguinem fuiſſe ad ſuperna, ac proinde copioſè fuſum eſſe per nares, atque tandem iudicatum eſſe (nona fortaſſe aut vndecima) ſuperfuiſſeque huic conualeſcenti iam ex morbo, humidam aluum: quia

vt dici-

, vt dicitur in aphoris. 27. sectionis quartæ, Quibus in febri-
, bus sanguinis fluxerit multitudo, quacunque ex parte, in
, refectionibus, his ventres humectantur.

61 *Vir metallicus, hypochodrium dextrum intentum. Lien magnus, & aluus intenta, subdura, spirituosus, decolor. Huic in genu sinistrum, recidiua, omnino iudicatus est.*

Qvibvs hypochondria intenta sunt, ac multò magis quibus aluus tota, fiunt spirituosi, id est difficulter spirates ob compressionem septi transuersi. Hi iidem fiunt decolores, ob hepatis debilitatem, vt quibus lien solus tumet, solent colorem quendam subnigrum contrahere, ob atræ bilis in totum habitum distributionem. Hic ergo, cum febricitaret, & iam iam hydropicus, ob vtrumque præcipuè verò ob dextrum hypochondrium fieret, abscessu in sinistrum genu liberatus est à febre. Tamen quia exiguus erat abscessus ad tantum morbum, recidiuam habuit: sed tandem omnino iudicatus est, partim febre ipsa absumente, partim per abscessus.

62 *Filius Temenæi habebat quid spiritus, velut chlorus in dorsum, in manus chlorus.*

Spiritvs apud Hippocratem significat respirationem, hic vero non quamcunque: sed eam quæ præter naturam sit, & quæ vocatur dyspnœa: respirationem enim omnino, omnes habent, quandiu viuunt. Quare cũ dicat hunc ægrotum habuisse quid spiritus, quasi neque omnes homines immo & quasi neque omnes ægroti habeant, intelligi debet difficilis. Itaque dicit hunc habuisse respirationem non nihil difficilem. Quæ autem addit velut chlorus in dorsum, in manus chlorus, non possunt coniungi cũ prioribus. Quid enim habet chlorum cum respiratione? Aut quid etiã manus? Chlorum enim dictum iam sæpe est, speciẽ esse coloris, inter flauum & viridem consistentis. Manus vero, neque in instrumẽtis respirationis, neque in ijs, quæ mouẽtur cum illis, sunt. Nihil ergo hæc aliud significent, quã fixisse

huic ægroto colorē ſubchlorū in dorſo,& chlorum in manibus Conſideranda eſt Hippocratis diligentia,& imitāda, animaduertentis colorē ægroti,non in facie ſolùm,vt ſolet ſed & in manibus, neque ſolùm in his, in quibus etiam eſt peruium:ſed & in dorſo. Veriſimile autē eſt eū, qui in dorſo vitioſum colorem inuenit,toto corpore quæſiuiſſe, vſq; adeo Hippocrates nihil omittebat eorum,quę aut curationis modum indicare poterant, aut ſignificationē aliquam præſtare, ſiue bonam,ſiue malam. Velut hic color,qui profectò peſſimā ſignificationē prętabat. Nam in prognoſtico vituperat colorem chlorū faciei, fere vt liuidum & nigrum,quaſi extinctionem naturalis coloris etiā ſignificantem,vt illos. Ergo & in reliquis etiā partibus,perinde ſignificet. Solent verò hi colores aliquando fieri,æqualiter per totam cutem colore mutato:aliquando quibuſdam maculis exiguis & frequentibus ſubortis, quas quidem ſemper ſignificare,per febres acutas,nondū inclinantes malū,conſtat: cum omnis intempeſtiuus abſceſſus à mala qualitate ſuccorū naſcatur. Verūm maximā differentiā malignitatis aut benignitatis habere ex colore,rationi conſentaneū eſt: cū colores cutis, omniū maximè poſſint iudicare quales in corpore ſint ſucci. Sed experimēto eſt proximis annis confirmatiſſimum. Graſſata enim ſunt, neq; adhuc extincta. cū febribus acutis & malignis,hæc exāthemata, quæ niſi cum rubra ſint,nunquā non lethaliter fiūt. Solēt verò incipere plurimis à manibus,ceruice,& dorſo,vtpote partibus a viſceribus facilè recipiētibus, ab hepate præcipuè & corde. Hic forte tale quidpiam habuit. Vtcunque verò,ſiue inquā cum exanthematis, ſiue ſine illis,certè morbo maligno tenebatur. Nam reſpiratio magnam habet vim in acutis morbis ad ſalutem aut mortem:mala ergo,habebat magnam ad mortem:color verò cutis chlorus, eſt malignorum ſuccorum,& caloris debilis nota,vt in prognoſtico indicatū eſt.

63 *Maritus Lechus,qui prope Sitodochi ędes,ictericus ad quem ſeptima die veni,octaua moriebatur, neque vrinam, neque deiectionem emittens. Hypochondria magna & dura,& ſpiritus denſus. Hic moriens,neque ex labore frontem humectauit.*

Quando

Quandoquidem dicit septimo die se venisse ad icterici, insinuat eum ante septimum factum esse talem. Meritò ergo mortuus est ex eo signo, quandoquidem, vt in aphorismo dicitur, malum est. Solet verò icterus talibus (cum inquam lethaliter sit, vt Galen. in commentario illius aphorismi dicit,) fieri ob hepatis inflammationem, Id & si non sit perpetuum, vt non possit aliter fieri, est verò plærunque ita. Certè hic habuit inflammationem, eamq; maximã, non hepar solum, sed omnia hypochondria occupantẽ. Quo factum est, vt non solum moreretur, sed vt etiam citissimè. Maximam verò, ac omnia hypochondria occupantẽ esse, omnia certè quæ narrat, significauerunt. Magna enim fuisse & dura hypochondria, ex propria essentia inflammationis, significabat id tactui, sed & vrinas, & deiectiones, atque alias omnes euacuationes supprimi (id enim insinuat, exagerans quod circa sudorem euenit mox) maximæ inflammationis erat, colligentibus enim sese ad vnam aliquã partem, quæ maxima fluxione occupatur succis, euenit euacuationum consuetarum suppressio, quæ ab inflammatione fit, & ipsam postea auget. Iam verò spiritus creber, si magnus est, ardorem ingentem: sin minus affectum dolorificum in instrumentis respirationis, aut partibus proximis, significat. Vtrumq; verò est inflãmationis magnæ, magnus inquam ignis & dolor. Probabile est autem hunc spiritũ crebrum & exiguum ob dolorem fuisse, & ob impedimẽtum quod hypochondria facerent, quo minus septum satis dilataretur. Cùm enim essent magna & dura, qui possent nõ obstare? Hunc vsque adeo siccauit illa viscera confluxio succorum, & vehemens inde à magna inflammatione tractio, vt ne frontem quidem humectauerit moriens, vel ex labore, vt scilicet morientes solent. Frigidum enim secundum frontem sudare solere, in prognostico dicitur. Causa certè esse solet exolutio, cum calido innato quod expirat, exeunte parte aliqua succi, & ob illius exolutionem, refrigerata: in alijs etiam fuerit (quam hic Hippocrates insinuat) ex labore, vt solent qui anxij sunt, aut vehementius aliquid nituntur. In hoc tamen tanta vis fuit reuocationis ad interna, vt neque ex labore tantillum per frontem sudarit, sed cohibitis interius omnibus excrementis, mortuus fuerit, suffocato calido, potius quam expirante.

Huius

64 *Huius vxor eiecit fil. ā septimestrē septima die: apparuit autem quarta. Hanc à principio dolor pedum tenebat, desinente verò febre spiritus non est solutus, sed intus præoccupauit, dolor in manus & brachium.*

In hac muliere apparuit satis vis septimi, vtque vis eius non solum in diebus, sed & in mensibus, atque adeo in quadragenarijs, notetur: & quod est secundo libro tantopere celebratum, esse quosdam menses partui decretorios, vt acutis morbis dies. Hæc ergo septimo mense prægnationis correpta est morbo, & septima die morbi fecit abortum. Quamquam, vt secundo libro dictum est, mensis septimus, non omni ratione est septimus: si enim quadragenarij numerantur, est quintus: verùm, numerandis lunæ circuitionibus, est septima. Quod dicit apparuit quarta, indicat, quod sæpe etiam ab eodem autore dictum est, quartā diē esse primum morborum impetum, & esse indicem, secundi, qui septima absoluitur. Velut ergo in prægnatione motus qui nono mense plærunque perficitur, septimo tentatur, ita in morbis acutissimis, qui futurus est septima, solum tentari quarta, atque futuram iudicationem septima, indicat quarta, ex concoctione manifesta, vt forte nubecula rubea: quæ autem iudicatio futura sit, ex motu qui tentatur, idque siue bona siue mala sit futura. Velut sanguinis stillæ quarta die, minantur phrenitidem in septima, si verò simul appareat concoctio manifesta, & alia virtutis signa, fortasse iudicationem per nares futuram. Huic itaque, quātum suspicor, quarta die dolores acciderunt, vt putaretur abortum velle facere, quem septima fecit. Neque tamen cum abortu omnino liberata est, etiam si sit febris soluta, sed cùm a principio teneretur dolore pedum, desinente febre (die arbitror septima) non est solutus spiritus, ideſt, non redijt ad facilem respirationem, vt par erat degrauato iam vtero, & soluta febre, sed perseuerauit respiratio difficilis vt cum gereret vtero, ac fortasse etiam vt cum febricitaret: quod significabat, humorem qui partes imas tenebat, sursum raptum, spiritales partes occupasse. Id verò ita factum esse, multo magis indicauit, quod cùm a principio teneretur pedum tantum dolore, deinde, cum scilicet so-

luta

luta febre difficilis respiratio perseueraret, intus præoccupauit eũ dolor in manus & brachium: ideſt ex interna causa, citraque vllam externam, febris solutionem anteuertit dolor manuum & brachiorum. Manus Hippocrati significat totum brachium. Nam quam vulgo manum vocamus, ille vocat extremam manum. Brachium illi significat primam partem vulgo dicti brachij, eam inquam quæ est inter humerum & cubitum. Ergo dicens in manus & brachium, significat, non in extrema solùm manus, sed in totas manus, aut in brachia Id verò constat factum, quia cùm antea tota humorum copia, natura eo nitente & abortum parante, deorsum reperet, atque proinde pedum dolorem faceret: qui, vt etiam tumor, gerentibus vtero ob rectitudinẽ pedum cum vtero, familiaris esse solet: cumque abortus eã humoris partem euacuasset, quæ febrem tollere potuit, nõ tamen corpus perpurgare, reliquiæ se in superiores partes collegerunt, atque occupantes thoracem, respirationem difficilem produxerunt, & redundantes in brachia, eorum dolores intulerunt. Recte ergo narrat hæc simul, spiritum non esse solutum, & factum esse dolorem brachiorum, vtpote signa annuentia sibi mutuò, & eandem significationem tribuentia.

65 *Recidiua per longissimum corripiebat, quibus vrinæ ante iudicationem supprimebantur.*

Nvllvm certius inditium esse potest futuræ recidiuæ, quàm citra euacuationes manifestas, & pro multitudine excrementorum, febres solui. Atqui in quocunque tempore sunt expectandæ, præcipuè eæ euacuationes, quas in quamplurimis obseruauerimus, & earum suppressionẽ timere debemus, ob eamque præcipuè timere recidiuam, si mediocriter quidem suppressa sit, minorem breuioremque, sin autem plurimùm, longiorem Quoniam ergo dicit recidiua per longissimum corripiebat, quibus vrinæ ante iudicationem supprimebantur, oportet intelligere, morbos ea tempestate solitos iudicari per vrinam, ac proinde quibus id non accidit, accidisse recidiuam, & quibus, & ante iudicationem, & in ipsa iudicatione, omnino suppri-

mebantur

mebãtur, accidisse longissimam. Nam posse quosdam morbos solui sine euacuationibus, infidè tamen, & quibusdam morbis esse familiares quasdam euacuationes, atque adeo quibusdam tempestatibus, dictum antea sæpe iam est.

66 *Soror quæ erat apud Timeneum cum rigore iudicata est. Chloro autem colore soluto celeriter manus & humeri. His autem solutis, capitis: oculorum autem superiores palpebræ eleuatæ sunt, & lachrymæ fluebant, non noui reliqua. Iudicata est circa septimam primùm.*

Nihil refert, fuerit hęc soror Timenei, an alicuius alterius, apud Timeneum habitans: neque an fuerit hic idem Timeneus cuius filij morbus nuper narratus est, an alius. Videtur sanè consentaneum eundè fuisse, quia morbi sunt valde similes, habentq; commune illud chlorum circa humeros, dorsum, & manus, & reliquum corpus. Malignæ autem illæ maculæ cum febribus solent in multos simul quibusdam tempestatibus incidere, præcipue cohabitantes in eadem domo, aut quod contagiosi habeant aliquid, aut quòd qui in eadem domo degunt, plærunque eodem vtantur victu. Habuit ergo hæc febrem acutissimam & malignam: acutissimam quidem, quia septima iudicata est, malignam, quia habuit maculas chloras, quibus etiam illud malignitatis accesserit, quòd celeriter solutæ sunt, citius scilicet quàm sperare posses, & antequam febris inclinaret. Quod sane in omnibus, siue tumoribus, siue doloribus, siue maculis, malum est, ita pessimum in malignis. Non tamen ex omni parte omnino euanuerunt, sed reliquo corpore euanescentes, circa manus, & humeros factæ sunt, & his solutis, supervenerunt aliæ capitis: quod etiam habuit malũ, abscessum scilicet sursum ire, cùm ad inferiora descendere magis probetur. Non potuit ergo non male affici cerebrũ. Malæ autem illius affectionis significationem præstiterunt, palpebrarum superiorum reuulsio sursum facta, & inuolũtariæ lachrymæ. Ambo enim hæc vituperantur in prognostico, quasi male affectum cerebrum significantia. Non tamen semper lethaliter fiunt, sed cum alia signa sunt, vt in conualituris, esse solẽt etiam hæc decretoria, conuulsio in-

quam

quam circa oculos & inuoluntariæ lachrymæ. Nam vt antea dixisse me memini, in secretione succorum contingit quasdam particulas corripi conuulsione, quæ, mox succedente iudicatione, cessat. Lachrymæ etiam possint ob eandem causam accidere, ac iudicationem præmonstrare. Dices verò, solēt hæc cum quam maxime decretoria sunt, indicare fluxum sanguinis ex naribus, non rigorem. Ita sane est, verùm & fundentibus sanguinem bilioſum ex naribus, solet iudicatio fieri cum rigore, vt accidisse seruo in extrema caupona decumbenti, nuper narrauit. Si ergo fundenti bilioſum ex naribus accidit, certe & parato fundere, possit accidere. Itaq; euenit huic, vt cum his signis iudicaretur septima die cum rigore. De qua iudicationis specie sæpe iam est dictum. Dicit verò iudicatam esse circa septimam primùm, nō quòd certo sciat alia postea iudicatione fuisse opus, sed quòd ignoret, an deinde habuerit aliam, succesſeritque recidiua. Dicit enim, Non noui reliqua. Iudicata est circa septimam primum.

67 *Menandri vinitor eodem modo, præterquam quòd vēter circa principia tenuia reddebat. Deinde sitit etiam vrina, iudicatus est. Non riguit septima die, quia venter antea turbatus est.*

Reliqva habuit hic vt soror Timenei, præterquam quòd fluebant illi à principio tenuia ex aluo, & proinde citra rigorem iudicatus est. Itaque profuerunt ei deiectiones tenues intempestiuæ, ad acrioris bilis euacuationem. Nam alioqui non substituliſſent rigorem. Id vero in tali morbo optandum non est: nam minime est tali morbo (febri ardenti dico cum acutis maculis) congruens euacuatio per ventrem, tametsi aliquando etiam prosit. Vidimus certe nonnullos ita affectorum alui fluxione liberatos, tamē multo melius tutiusque liberantur sudore, quia auertuntur à visceribus succi maligni. Deiectiones verò in ita affectis, multo sæpius vidimus prodesse citatas pharmaco, quā sponte fluentes. Neq; immerito. Quia in talibus natura extrorsum nititur, introrsum ergo ire sponte succos, magnæ debilitatis est. Trahi vero pharmaco, nō ita, Quia quod à causa externa fit, nō est quod imputetur affectioni. Expurgare ergo

inter

inter initia plurimos horum iuuit, atque adeo per totum morbum procurare, ne aluus adstricta sit, quia nulla ratione melius præcauetur capiti a quo omnes ferè huiusmodi periclitãtur. Tamen cum spontaneis deiectionibus ingruere hunc morbum, aut per alui fluxionem iudicari, periculosum esse, & dicta ratione, & plus satis iam longo experimento didicimus. In sudore euenit contrarium. Quia qui sponte fit, & tempestiue illos optimè liberat, qui verò arte elicitur, plærunque auget febres, & virtutem aliquando minuit. Nisi forte inchoatum iam a natura adiuues. Quapropter cum das alexipharmaca, quorum in his morbis magnus vsus est, deuita valde calida, si febris magna est. Ac neque cum dederis mediocria, tegumentis plurimum præme: sed tempestiuum sudandi tempus exspecta, & serua spontaneos. Vbi dicitur deinde stetit, dicit Hippocrates ἔστη ἔτι, κἀπὸ οὐρου ἐκρίθη quod quidem duobus modis legi potest, aut ita, deinde stetit (aluus scilicet) & vrina iudicata est, aut ita, deinde stetit etiam vrina, iudicatus est. Certè dicere vrinam iudicatam esse, noua phrasis sit apud Hippocratẽ, iudicari enim dicitur morbus aut ægrotus, non vrina. Sed si hoc non videtur durum, atque vrinã iudicari vis, intelligi, vrinam, quæ antea supprimebatur, fluere copiose, satis pulcher sensus redditur. Nimirum dum venter fluebat, vrinam modicè fluxisse (ita enim fit) suppressa autem aluo, cœpisse fluere, & ita citra rigorem febrem iudicatam esse die septima: habuerit ita hoc boni ægrotus, quò non sine euacuatione sit iuditatus. Sin autem durior videtur phrasis, dic stetisse cum deiectionibus etiã vrinam, & iudicatum esse hominẽ septima citra rigorem. Sed cum qua euacuatione fuerit iudicatus? Fortasse cum fluxu bilioso ex naribus, & si id Hippocrates taceat. Fortasse etiam cum nulla sensibili. Inde verò nihil euenit absurdi. aut quod non possit fieri, sed solum, non fuisse satis tutam iudicationem. Quid tum postea.

68 *Filius Patamonis huic aluus non fluebat septima, ante iudicationem duos dies. Non riguit ob hoc. Neq; vrina supprimebatur.*

Hic

Hic etiam simili morbo occupatus septima etiam iudicatus est. Sed duos dies ante iudicationem non egescit ex aluo, qui certè videbatur hac causa, rigore iudicandus. Nã si vinitor Menandri non riguit, quia aluus fluxerat, oportebat hunc rigere, cui non fluxerat. Non tamen (inquit) riguit ob hoc. Sed quæ fuit causa? Neque vrina (inquit) suppressa est: quasi diceret, quia vrina non est suppressa vt aluus, sed fluxit. Et quod vinitori præstiterunt liquidæ deiectiones, hoc filio Potamonis præstitit vrina copiosa. Neque mirum, analogæ enim admodum causæ sunt, & altera alterius vicem facilè supplet.

69 *Dens Hegesistrato, cui suppuratio iuxta oculum, & suppuratus est iuxta extremum, & rursum sanatus est oculus, & secundum nares pus descendit crassum: iuxta gingiuam caruncula paruæ rotundæ abscesserunt. Huic iuxta tertium videbatur suppuratio futura, deinde auertebatur, repente autem intumuit maxilla & oculi. Hegestrato duo dentes extremi, quà sese mutuò respiciunt corrodebantur, extremus habebat supra gingiuam duos nodos, vnum quidem iuxta corrosionem, vnum autem in alterum, quà autem erant duo, ea radices latæ similes ex duobus coincidebant. In alia vna medietas rotunda.*

Duae ac disitæ sententiæ occurrunt hæ, in omnibus exemplaribus, atque quasi ad duos fortè Hegesistratos pertinentes. Mihi verò visa est vnica narratio, & ad eundem pertinens. Proinde, quæ quibusdam interpositis paulo post scripta inueniuntur, ego huc transferens, hæc omnia verba coniungi, vt historiam vnam continentia. Mirum si duo, ambo Hegesistrati, dentium corrosione laborauere ambo, & id Hippocrates nõ aperuit dicens, alter qui etiã Hegesistratus vocabatur, aut tale aliquid. Quod si forte id ita euenit, nihil læditur doctrina his omnibus, quæ ad dentium corruptionem pertinent simul enarratis, siue eidem homini omnia, siue duobus acciderint. Ac fortasse etiam fuisset satius hæc, cum illis huius ipsius libri quarti verbis coniungere,

ri & exteriori, alterum à posteriori & interiori: quosdam habere tantum tres in facie anteriori duas, & tertiam in posteriori à medio ortam. Nunc dicit dentem illum postremum, habuisse à parte anteriori, qua est gingiuæ facies, duas radices similes ex duobus, id est illis radicum paribus quas esse antea diximus: in alia parte, vnam medietatem rotundam, hoc est vnicam radicem rotundam è medio productam. Quanquam certe hic cum esset vltimus molaris, atque vt suspicor superioris maxillæ (his enim est maior rectitudo cum oculis & temporibus) quatuor habere solet, sed vt diximus magnam differentiam recipiunt dentium figuræ. Sed quid hæc ad nodos? Certe supra duas illas radices facti sunt duo obsceſſus duriusculi, quos vocat nodos. Nam vt dictum illic est, per radices recipiunt dentes abscessus.

70 *Qvibus ad oculos abſceſſus in febribus ardentibus, valde rubri ſecũdum maxillas, & hæmorragici: ſed & quibus ad aures ſunt. Fortaſſe autem & abſceſſus ad articulos magis. Non ſanè ſatis ſcio.*

Qvi per febres ardentes rubent valde maxillis, & sanguinem e naribus fundunt crebrò, & oculorum abscessus patiuntur, vt rubores oculorum, seu ophthalmias: aut aurium vt dolores in eis pulsantes, certe hi multo sanguine pleni sunt. Tales (inquit) fortasse solent ad articulos facere abscessus, magis quã alij acutis febribus laborantes. Sed explicans cur dicit fortasse, addit, non sane satis scio. Nimirũ diximus in initio huius operis, hoc opus scriptũ esse captando potius experimẽta, quàm docendo quæ iam essent satis confirmata. Vide ergo quã fidem debeas Hippocrati cum aliquid affirmat, quia cum hęc scriberet, nondũ fortasse hoc habebat experimẽtis cõfirmatissimũ, non affirmat, sed aperit tantũ quã habet de re, seu opinionẽ, seu tantum suspitionem. Sed dices videri quod docet apho. 74. sect. quartæ ei quod modò dicit longe contrarium. Nã inquit, quibus spes est abscessum fore ad articulos, liberat ab abscessu vrina multa, & crassa, & alba prodiens, qualis in febribus laboriosis quarta die quibusdam fieri incipit. Si

verò etiam ex naribus sanguis eruperit, breui admodum soluitur. Tam longè ergo abest, vt sanguis ex naribus fluēs, significet abscessus ad articulos, vt etiam alioqui futuros, fieri prohibeat. Certè non sunt contraria hæc duo, sed ad eandem sententiam pertinent. Si enim sanguis copiosè fluens liberat ab abscessu ad articulos, certe abscessus ad articulos nati sunt fieri in sanguineis morbis. Sanguineos enim natus est soluere fluxus sanguinis, sanguineum verò esse morbum nihil possit melius significare, quam crebrò tentatus fluxus sanguinis. Ergo eadem ratione potest fluxus sanguinis futuros abscessus significare, qua & ab eis liberare. Exiguus. s. & creber, significare, copiosus, tollere.

71 *Rigores tremulis, hypochondrij intentio, muliebria apparuerunt, decimaseptima, iudicabantur semper. Si verò non ita mansissent intus, iudicabantur tertia. Alia quinta. Alia septima.*

Mvlieres plurimas quadam tempestate dicit febricitasse acutè ex menstruorum retētione, hasque habuisse per febres rigores citra vllum ordinem, & fuisse tremulas, hypochondriumque eis intentum fuisse. Has verò superuenientibus mensibus iudicari solitas decimaseptima. Si vero aliæ ea tempestate febricitarent, quibus non ita mansissent intus, hoc est, non defecissent menstruæ euacuationes, eas tertia die iudicari, præter vnam quandam, quæ quinta, aliam quæ septima, iudicata fuerit. Quam familiare sit muliebribus ex hac occasione ægrotare, nō est quod moneam, vtque nullius rei magis curare debeat medicus certior fieri, cùm ad curandas mulieres accersitur. Fere enim omnes muliebres morbi hinc nascuntur. Qui enim aliunde, non mulierum proprij, sed communes cum viris sunt: nisi forte perpauci quidam ex lacte in mammis. Nam & vocatos mammillarum cancros, & morbos ex seminis retentione omnes, in viris etiam vidimus. Fere itaque omnes muliebres sunt ex menstruorum defectu. Iam vero menstruus sanguis non tam lædit cùm natura non tentat eum pellere (quanquam ita quoque redditur impurum corpus) quam cum confluit versus vteros velut effluxu-

rus,

rus, & aut ob viarum stricturam, aut suam crassitiem, aut vtrumque, non effluit, vt dicitur libello de morbis virginum. Tunc enim secretus ab habitu corporis, confluit in maiores venas deorsum, oppilatus vero regurgitat per maiores & communes ad hypochondrium (ita vocatur ea regio, qua sunt hepar & lien) distenditque illud. Porro venas ad artus, vt brachia aut crura (crura autē præcipue distendens, comprimit vicinos neruulos, & priuat subiectas partes facultate animali, vt cum compressione stupor inducitur. Hinc necesse est tremulos fieri artus. In secretione vero, & ea velut repressione, necesse est excrementa agitari, vnde mox fient rigores. Merito ergo illa omnia fiebant mulieribus, ea occasione febricitantibus. Merito etiam febres longiusculæ, cum ex multis crassisq; penderēt, ac proinde non iudicabantur nisi menstruis fluētibus (necesse enim erat prius eam, quæ febris esset causa, tolli, vt ea iudicaretur) neq; ante decimam septimā, alioqui acuto morbo laborantes. Eas vero quæ citra eam occasionem febricitarent, non mirum iudicari tertia, quinta, aut septima. Nimirum contigit ea tēpestate febricitare acutissime, ac proinde intra fines acutissimorum iudicari, quibus multitudo & crassities non esset impedimento.

72 *Mvlier cui sanguis ex naribus fluxit quinta & sexta, septima iudicata est. Valde rubra.*

Hanc arbitror fuisse mulierem de qua loquens dixit, alia septima. Hanc dixit non ex menstruorum suppressione febricitasse, ob id ergo, & ob ea quæ contingere constat, non tam eam laborasse multo & crasso: quam tenui & valdē calido, non multo. Nimirum erat rubicunda maxillis: quia sanguis, vtpote tenuis sursum efferebatur. Fuit vero satis ad perfectam iudicationem in septima, vt sanguis quinta & sexta flueret, quod sane non fuisset, si aut omnino multus aut crassus esset: aut enim producta febris esset, aut fortasse essent facti abscessus ad articulos, vt ipsemet nuper dicebat.

73 *Mvlieri fortiter capite grauatæ iudicatio facta est circa vigesimam. Vigesima æstuans hypochondrijs, septima non multum fluxit ex naribus sanguinis, deiectiones tenues, in oculum dextrum circa octauam.*

An huic mulieri menstrua suppressa fuerint non explicat, verisimile autem est ita accidisse, quia quibus non manifestum erat intus, vt dicebatur nuper, breuissimè iudicabantur ea tempestate. Nam tertia, aut quinta, aut septima. Quoniam autem hæc non decimaseptima iudicata est, vt eadem tempestate, plæreque aliæ, constat ex multo ac crasso & angustis locis impacto sanguine malum processisse. Sed & doloris species hoc indicauit. Nam grauanti dolore secundum caput laborauit fortiter. Id verò fit cum multus sanguis, crassus præcipuè, in capite redundat, maximè autem cum is replet sinus, & vasa membranarũ cerebri. Hanc ergo ob causam malum ad vigesimam peruenit, qua iudicata est æstuans hypochondrijs: qui æstus non erat phlegmonis eius loci, alioqui non simul eadem die cœpisset ac finitus esset, sed decretorius. Nimirum cum succi calidi, qui maximè ea regione abundant, excernerentur expellendi, æstuarunt hypochondria. Qua ratione iudicata sit non dicit, fortasse autem fluxu sanguinis ex naribus, is enim fuerat insinuatus per morbum, cùm septima fluxerit, & si non multus. æstuantia etiam hypochondria nullam euacuationem habent magis accommodatam. Per magnas enim venas inde sursum latas facile sanguis ascendit. Fortasse etiam fuerint deiectiones bilioſæ, hæ enim etiam ex hepate facilè per mesenterium deponuntur, & fuerant etiam per morbum insinuatæ, fuerant enim deiectiones tenues. Redundasse autem calidos succos dextris partibus magis, atque ita hepate magis quam liene, indicauit ille decubitus quem fecit in oculum dextrum, circa octauam. Neque quidem obstat, supernas partes fuisse præcipuè affectas. Hæ enim sæpe per infernas euacuationes liberantur, vt surditas alui fluxione cessat, cum præcipuè supernæ ab infernis partibus receperint, vt in hac caput a partibus circa vterum. Fluxio ergo ex aluo, & si recipienti parti contraria fuerit, cum mittente habuerit rectitudinem,

nem, fuerit que illi reuulsio, huic deriuatio. Fuerit etiam iudicatio valde congruens, muliebris fluxus.

74 *Viro eadem, præterquàm quòd septima iudicatus est, subsplenicus in sinistra. Vigesima octaua & tardius huic quæ oculi, forte quod post iudicationem, & q multa.*

EADEM quæ dictæ mulieri, acciderunt eius viro, præterquam quod iudicatus est septima (quia scilicet non ex menstruorum suppressione laborare cœpit, vt illa) & erat subsplenicus, ac proinde fortasse fluxu sanguinis ex sinistra nare est iudicatus. Nam cum coniectauerimus mulierem fluxu sanguinis esse iudicatam, & huic eadem accidisse dicat, consentaneum est hunc quoque ita esse iudicatum, ac proinde illud, in sinistra, significare fluxum in sinistram narem incidisse: & illud, subsplenicus, cõtinere simul affectionem, & iudicationis causam, quasi diceret, erat subsplenicus ac proinde in sinistra inclinauit iudicatio: quia vt in hoc ipso libro dixerat, quibus splenis eleuatio, ijs sanguis ex sinistra nare fluebat. Fortasse etiam illa verba, subsplenicus in sinistra, nihil aliud significent, quàm fuisse subsplenicum, dictumque sit in sinistra per pleonasmum, quia lien ad sinistra pertinet. Cùm huic eadem acciderint, quæ vxori, accidit etiam in oculum dextrum decubitus, vt illi (contigit enim eum oculum habere debilem) verùm non tam citò, sed vigesima octaua, & tardius (cœperit scilicet vigesima octaua, & lente ad dies alios processerit) reddit Hippo. causam, qua coniectat, tanto tardius huic esse factum, ac non octaua, vt vxori. Forte (inquit) quòd post iudicationem, & quòd multa, hoc est, quia indicatio præuenit diem octauam, ac proinde eius diei decubitum sustulit, qui dilatus in tantum tempus est, quia etsi iudicatus perfectè non est (omnino enim habuisset nullum) tamen euacuata sunt multa per iudicationem, ac proinde factus est tardior multo, & minor abscessus.

75 *Hymenæ soror spirituosa, & intentis hypochondriis apparebat per tempus, an verò etiam haberet infantem, non noui. Aluus primùm suppressa, & tunc vome-*

bat, deinde non amplius. Aluus enim multa viscosa, & bilio sa egerebat. Hypochondrium non impediebat. Vndecima in magnum dextræ digitum phlegmone, fluxio, & procedebat superius. Cum autem hoc fieret, melius habebat. Etenim cataphora minor & febris, & aliquando melius spirans, quòd supra vomuerat vomitum prauum. Decima sexta gracilis factus est spiritus, & densus, & febris. Mortua est. Hæc febricitauit ante abscessum, septima post abscessum periit. Erat etiam hæc ex rubro modo.

Ecce aliam quandam, quæ ex menstruorum suppressione ægrotauit, vt aliæ multæ illa tempestate. Nã nisi fuissent suppressa, non dubitaret Hippocrates an vtero gereret. Sed & ex ijs quæ habuit, agnoscitur, erat enim (inquit) etiam hæc ex rubro modo, hoc ex vultu perrubro, qui modus erat tunc tẽporis in multis. Nam & de quadã alia nuperrimè dicebatur, valde rubra, & paulo ante, quibus abscessus ad oculos in febribus ardentibus, valde rubra secũdum maxillas. Habuit etiã intenta hypochondria, quod sanguine multo sursum regurgitante, eadem tempestate factum esse in multis, nuper dicebatur. In hac ergo primum omnium, consuetæ euacuationis defectus fecit difficilẽ respirationẽ, & tentionem hypochondriorum: idquè nõ cum iam febricitaret, sed per tẽpus, per multos scilicet dies ante, vt videretur, vtero gerere, ac fortasse etiã gerebat. Nam quid prohibet simul vtero gerere, & morbo lethali corripi? Certè tam difficile est aliquando discernere, an gerat vtero quæ ægrotat, an solũ teneatur morbo, quẽ suppressio menstruorũ fecerit, vt in hac, quæ multos ante dies habuit ventris tumorẽ, & respirationẽ difficilem, & decem ac septẽ dies postea febricitauit. confiteatur Hippocrates, se nõ nouisse, an vtero gereret. Cum igitur mulier ea dubitatione, ob dicta accidentia, teneretur, correpta est febre acuta cũ cataphora, vt solent quibus multus ad caput sanguis effertur, præcipuè si is est pituitosus, qualis esse huic videbatur ex alui deiectionibus. Nã imprimis aluus suppressa est, & tunc, sursum repentibus excrementis, vomebat pituitosa, & biliosa arbitror, quia deinde, hoc est postquam aluus sup-

suppressa esse desijt,& non amplius vomebat, aluus multa deiecit viscosa,& bilioſa:quæ, quia viscosa, magnã pituitæ mixtionem habere agnoscebãtur. Addit, hypochondrium non prohibebat,quod non video quid aliud possit significare,quàm non prohibebat vomere,aut deijcere. Scilicet non erat admodum dolens, etsi intentum. Non tamen admodũ placet, rarius enim solet ea intẽtio prohibere deiectionẽ & mictum, quam vt deberet id Hippocrates admonere. Quare suspicari cogor,vbi legitur, οὐκ ἐκαλύνετ, legendum fuisse, οὐκ ἀπολύνετ hoc est non demittebat, aut soluebatur, quasi diceret aluus multa viscosa & bilioſa egerebat, hypochondrium tamen non demittebat ea, a quibus intendebatur,sed nihilominus tumebat. Ita enim fit in quibus morbus ad malum tendit. Nihil excernitur è partibus præcipuè affectis, & reliquis inutiliter euacuatis vires dissoluuntur. Vndecima die in magnũ digitũ dextræ incidit phlegmone.Quia rarò nõ tentantur abscessus in morbis pẽdentibus ex multo sanguine. Manus autẽ dextra maximè nãta est ab hepate recipere, & hoc est maximè natum sanguine redundare. Addit, fluxio, & procedebat superius. Hoc est, per id etiã tempus erat humorum fluxio per vomitum.Cum autem hoc fieret, idest cum vomeret, melius habebat,remittebatur enim & cataphora, & febris. Et aliquando etiã euenit fieri melius spirantem, quòd supra vomuerat vomitum prauum. Constat per pleonasmum dici supra.Non enim est vomere infra.Sed causam qua tantopere subleuabatur vomitibus,cum esset lethaliter affecta, satius sit considerare. Videtur enim perituris illud imprimis esse proprium, nullis euacuationibus magnopere iuuari. Certè quæ vterinis morbis tenẽtur,aut ex suppressione mẽstruorũ ortis, magnopere solẽt iuuari vomitibus, quia cũ vtero magnopere consentit ventriculus, & eius passiones grauissima symptomata afferre solent, anxietates enim & deliquia animi,& capitis grauitatẽ, & vertiginẽ, & motus conuulsiuos,& præfocationẽ. Quæ eadẽ symptomata morbis illis sunt familiaria.Depositis ergo quæ ventriculũ præmunt,cessat eius consensio,& ea cessante, magna ex parte remittuntur accidentia. Eadem ratione in hac eueniebat, vt vomitibus subleuaretur,non sanè quòd ita morbus præcipuus minueretur:alioqui fuisset liberata, sed quòd dolore

rato ventriculo symptomata minuerentur, & illa, videretur potius habere, quàm haberet melius. Nam ita procedente morbo, decimaseptima spiritus factus est exiguus & creber, & febris aucta, quod quidem inflammationem magnam in spiritalibus instrumentis ortam significabat, aut (si id citra dolorem maximè contigit) ardorem ingẽtem, maxima facultatis debilitate. Tandem mortua est. Non sanè eadem die, sed decimaseptima. Nam inquit, hæc febricitauit ante abscessum (nam vndecima die febris habuit abscessum) & septima post abscessum periit. Est verò septima. Nec immerito id euenit. Quæ enim eodem modo, & ex eadem occasione ęgrotantes seruabantur in hac tempestate, iudicabãtur decimaseptima. Eisdẽ autẽ diebus moriuntur homines, quibus salui fũt, vt Hippo. ipse autor est.

76 *Ille puer qui erat mulieris, sororis Apemanti, hypochondria magna, & splen spirituosus, deiectio lenta biliosa, substercorosa. Defessus ex operibus. Vigesima die in pedes, & iudicatio certè lassis in articulos, & non in oculum. Hypochondria autem intenta erant. Atqui etiã erat tussicula quædam sicca continua.*

PVER hic maiori aliquo, quàm pro suis viribus, labore defessus, cœpit febricitare cum hypochondriorũ tumore, præcipuè lienis, ac cũ difficili respiratione: ac proinde abscessus factus est huic in pedes (non in oculum vt alijs de quibus dictum est, qui eodem tẽpore ægrotarunt) & in pedũ articulos, idq; merito, quia, vt in aphorismo quartæ particulæ dicitur, lassitudinem habentibus in febribus, in articulos, & circa maxillas potissimum abscessus fiunt. Hic ergo quandoquidem in pedum factus est articulos, videtur, iter agẽdo defatigatus esse. Si enim esset aliter, forte factus esset ad maxillas, cum maximè iuxta tempestatis conditionem esset futurus in oculum. Sed pueri & debiles cum pedites agunt iter, solent ex ea defatigatione inflammationẽ visceris contrahere. Quæ excrementis ex toto corpore tractis, in tumorem eleuatur, dextrum, aut sinistrum, aut vtrumque, vt sunt dextra, aut sinistra, aut vtraque parte debi-

debiles. Ita accidit huic, cui ambo hypochondria, lien verò præcipuè intumuit, & erat difficile spirans, & ob compressionem, quam afferebant hypochondria thoraci: & quia talis respiratio lassitudini ipsi est familiaris. Ob redundantiam verò excrementorum multipliciu, quæ ibi collecta sunt, fiebat deiectio lenta, biliosa, & stercorosa, ex pituita scilicet & bile cum stercore admixtis. Vigesima die dictã ob causam abscessum habuit in pedum articulos. Atque ita iudicatus est, imperfectè tamen. Nam & post factum abscessum, hypochondria intenta erant. Et tussicula etiã quædam sicca, continua, hærentibus adhuc multis excrementis iis in partibus, & resudante parte aliqua in thoracem tenuissima, vt solet in hydropicis. Vnde facilè constat hunc non fuisse bene liberatum: sed obnoxium recidiuis, quod vt insinuet, addit hæc, quæ sequuntur.

77 *Quæ relinquuntur post iudicationem recidiuas faciunt, & quæ in ipsis morbis excernuntur, sputum præmaturum, venter, intemperies, & huiusmodi.*

In multis locis scriptam inuenias apud Hippocratem hanc sententiolam, Quæ relinquuntur in morbis post iudicationem, recidiuas faciunt. Nam vel in hoc ipso opere enarrata iam est lib. 2. sectione 3. & rursum lib. 6. occurret. Itaque quod ad primam partem attinet huius contextus, non est quòd moremur, quod verò addit, & quæ in ipsis morbis excernuntur, sputum præmaturum, venter, intemperies, & huiusmodi, aliquanto est difficilius. Nam si quæ relinquuntur recidiuas faciunt, non facient quæ excernuntur. Contraria enim sunt, excerni & retineri. Iam verò concoctiones omnes securitatem iudicij significare. 2. lib. dictum est, quo pacto ergo præmaturum sputum, significet securitati iudicij contrarium, hoc est recidiuam. Venter non videtur hic posse significare aliud, quàm deiectiones. Intemperies videntur pertinere magis ad ipsum affectum, quàm ad causam, illud verò quæ relinquuntur, dicitur de causa morbi, & malis succis. Quid ergo est quod dicit Hippocrates? Certè, non quæ satis copiosè excernuntur, &

vsque

vsque ad corporis perpurgationem, faciunt recidiuas: sed quæ imperfectè exeuntia retinentur, & quæ sexto libro sectione 2. dicet his verbis, Siquidem ex effusis intus relinquatur, parata est recidiua. Hoc est, si aliquid, eorum quæ effundi cœperint, retinetur, vt effusio non perfecta facta sit, paratus est homo ad recidiuam. Hoc idem nunc dicit, & quæ in ipsis morbis excernuntur. Perbellè autem dicit, & quæ in ipsis morbis excernuntur. Nam excerni non in ipso iudicationis tempore, & extrema morbi parte: sed in ipsis morbis, id est per ipsos totos morbos, dyscrisias, seu difficiles iudicationes indicat, ac proinde recidiuas, vt dicebatur libro 2. sectio. 1. Ergo per morbos, intempestiue fientes excretiones, siue aliunde, siue ex ventre, significant futurũ morbum difficilis iudicij atque ob id iudicandum difficilè & habiturum recidiuam. Quod ergo addit, venter, hoc idẽ potest significare, putà deiectiones imperfectas, aut etiam fortasse ventrem tumentem, quasi dicat ventris tumorem ex morbo relictum, significare intus manere aliquid, quod minetur recidiuam. Ad hunc sensum fert puer ægrotus, cuius causa videtur Hippocrates hæc dixisse. Nam dixerat, post iudicationem hypochondria illi intenta fuisse. Quod dicit sputum præmaturum & intẽperies, simile est ei quod dicitur. 6. Epid. Sitis intus relicta. Nimirum cùm morbi, acuti præcipuè, causa perfectè euacuata est, facillimè ac citissimè redit corpus ad temperiem, cùm ergo non redit, quod ex siti, aut crassato sputo cognoscitur, timeri debet, ne aliquid interius relictum sit, quod recidiuam afferat. Sputum ergo præmaturum hoc loco videtur mihi dici, nõ quod bene maturatum facilè excreatur: sed saliua crassior facta, ac præcalida intemperie exusta. Quoniam enim sputum cùm coquitur crassescit, ob accidentis similitudinem, quod vtcumque calore crassescit, licet vocare præcoctum. Hæc ergo & huiusmodi, hoc est quæcunque, intemperiem significat, aut succos, vt sitis, amaritudo oris, & fastidium, recidiuas prænuntiant.

78 *A Pemanto, cui dolores in sede, in dextro ili, & iuxta vmbilicum paulò infra, & ex dextro, ante dolorem mingebat cruentum. Desijt tertia. Et faber in cætera ex*

eadem

eadem rectitudine & hic mingebat priùs cruentum, desinente verò, ambo, subsidentias habebant & hoc tertia. Fouebatur autem plurimùm Apemantus, alter non sentiebat, nisi in sinistra Et Nicostrato accidit: aliquid in imis dextrarum partibus, inferiùs quàm quibus in sinistris. Longè verò ante ile. Vsque ad vmbilicum vtrisque.

Aliquando dolores, renum ac viarum vrinæ, tam similes sunt doloribus intestinorum, vt primis diebus omnino discerni non possint, quòd scilicet, in vtroque contingat, & vrinam & deiectionem cohiberi, & ægrotum nauseare, & doloris species in eodem loco eadem sit. Non discernuntur ergo vsque dum incipiant vrinæ, & deiectiones exire. Tunc enim earum forma indicat, renes an intestina laborent, ex renibus enim mictu, ex intestinis deiectione reijciuntur, quæ affectionem indicent. Cùm ergo dolorem, aut mox inuadentem comitatur, aut antecedit insigniter mutata vrinæ species, facilè dignoscentur vel in ipsa prima inuasione. Nam & timebuntur antequam fiant. Velut accidit Apemanto & fabro: quorum, Apemantum, dextri renis & vreteræ secundum dextrum ile: fabrum, sinistri, & vreteræ etiam sinistræ, dolore laborasse certum est. Nam vterque ante dolorem mingebat cruentum, per debilitatem, arbitror renis, laxatis, quæ in eum finiuntur venis, quam anastomosim vocant, aut laxatis meatibus, qui à primo in secundum sinum sunt, ac ita malè peracta secretione. Ea verò vrina cùm incepisset ante dolorem, cessauit in vtroque die tertia. Non explicat an tertia à doloris initio, an ab ea qua cœpit cruentum mingere, vtrumque sanè fieri potuerit. Vtrumuis autem factum sit, rene debiliato per intemperiem, ac ob debilitatem colligente excrementa, quæ obturarint, & suppressionem sanguinis fecerint, hæc ipsa excrementa cruentum mictum tollentia, dolorem auxerint. Verùm & si cruoris expers vrina reddi desijt, non tamen proinde omnino exijt pura. Nam ex illis ipsis excrementis, quæ obturarunt, decisa sunt fabulosa quædam, quæ subsidebant in tenui vrina, quod nunc vocat subsidentias. Ergo dicit: Apemanto dolores in sede (non quidem

dem arbitror in ipso podice: sed iuxta in interfœmineo, per illud enim præterlabitur tortuosè veficæ ceruix ad extremum colem) & in ili dextro iuxta vmbilicum, paulo infra illum (qua scilicet vretera descendit ex rene dextro in vesicam) & ex dextro (rene scilicet) ante dolorem mingebat cruentum. Desijt tertia die (doloris arbitror) & faber in cætera (hoc est in sinistras partes habuit dolorem in cubentem) ex eadem rectitudine; id est secundum eandem rectitudinem producto dolore à rene sinistro, per ile sinistrum ad colem. Et hic etiam mingebat prius (quam scilicet doleret) cruentum, desinente vero (cruento mictu) ambo (Apemantus scilicet & faber) habebant in vrina subsidentias (arenosas scilicet, aut crassas, sedentarias que, quales renales esse solent) & hoc tertia die euenit vtrique. Fouebatur autem plurimum Apemantus, alter non sentiebat nisi in sinistra. Hoc est Apemanto extendebatur dolor ad partes plures, vt multis sit proximis partibus consentientibus, aut secundariò occupatis; ac proinde fouebatur plurimis partibus, faber verò pauciorib⁹, quia non sentiebat dolorem nisi in sinistra parte. Obiter insinuat (quod est verissimum) maximum vsum esse fomentorum in huiusmodi doloribus, anodinorum scilicet, & laxatium. Nicostratus, qui tertius est in præscripta narratione ægrotus, videtur habuisse dolorem intestinorum, quia non minxit cruentum vt illi, & dolorem habuit non secũdum ilis rectitudinem: sed ad anteriorem partem inclinantem in dextra parte. Quoniam verò, comparans hunc cum fabro, qui in sinistra parte habuit dolorem, dicit, in imis dextrarum partibus, inferius quam quibus (legendum arbitror cui) in sinistris, & mox addit, vsque ad vmbilicum vtrisque, fabro scilicet & Nicostrato: constat, fabrum, etsi dictum sit secundum eandem rectitudinem doluisse sinistra parte, qua Apemantus dextra, habuisse tamen dolorem nonæquè humilem: sed secundum rectitudinem ilis, superiorem verò: nam attigit vmbilicum, & non attigit interfœmineum: nam si hoc attigisset, non posset dolor Nicostrati inferiùs descendere. Ergo faber habuit ab vmbilico descendentem per sinistrũ ile, non vsque ad pubem, Nicostratus verò ab vmbilico ante ile vsque ad pubem: qui locus intestinorum, potius quam viarum vrinæ, esse videtur.

79 *Ea anus quæ iuxta Sosileum, leucophlegmate. Tibiæ duris tumoribus, candidis, mollibus. Et pedes, minus autem. Erat autem & in ijs quæ infra femora. Plurimis autem difficilis exitus hoc est. Sed & lumbis & tenui ventre. Hypochondria submollia. Spiritnosa autem non valde. Erat autem deficientibus plurimis cura etiam alia, cùm glauci facti erant oculi. Hic autem oculorum mitior quidem paulò erat. Coxæ autem, & cruris, vterina erant, quæ videbantur, dolores esse. Appositum bene olens ex farina & vnguento. Contigit citò discuti, & finiri. Tempus abscessui in oculos. Annus.*

HAEC anus ea hydropis specie, quæ ob pituitam toto corpore redundantem, & colorem quem cuti tribuit, leucophlegmatia vocatur, laborauit. Est is affectus vt Galen. dicit, in toto corpore aut multis partibus, quod œdema in vna quadam particula. Vocat enim medici iam pridē œdema, tumorem mollem sine dolore. Talis verò etiā est candidus: quamquam Hippocrati, & vetustissimis œdema, sine adiecto, non hunc aut illum: sed tumorem simpliciter significabat. Proinde dicit, hæc leucophlegmate laborauit, mox describens affectionem per symptomata, addit tibiæ διδύμοισι, id est tumoribus, albis, & φολικώδεσι, id est mollibus, seu laxis, & folliculorum similibus. Sed quo pacto fieri poterant, vt essent etiam duri (dicit enim etiam σκληρόισι) si erant, φολικώδεα? oportebat verò mollia esse, si œdemata? Certè quod Hippocrates insinuat his verbis, est quod in leucophlegmaticis sæpe videmus: in quibus carnes adeò intumescunt, vt distendatur cutis, ac proinde durescere videntur. Tamen si quis comprimat, fouea fit, quasi sub distenta cute non durum quidpiam: sed molle aut inane sit, vt in inflatis follibus. Hæc omnia significans dicit, duris, albis, & φολικώδεσι. Erant, inquit, hæc etiam in pedibus: sed minus: erant autem & in ijs quæ infra femora, ad genua scilicet. Exagerans obiter mali huius periculum, dicit, Plurimis autē est hoc δισεξώδον, id est difficilis exitus. Hoc

est,

est, habet autem in plurimis hic morbus difficilem exitum. Nam vt libro 2. de morbis dicitur, morbus hic maximè, à nullo discedit. Verùm quæ hic addit, parùm videntur congruere cum iis quæ illic scripta sunt. Dicitur enim ibi, tumere totum corpus tumore albo, & venter crassus ad contactum. Hic verò & lumbi, & λεπτόγαστρος, id est tenuem habens ventrem: additque, hypochondria submollia. Rursum illic, & respirat aceruatim, hic, spirituosa autem non valde. Malè ergo dicit hæc leucophlegmate laborasse, quæ eius morbi notas non habebat omnes. Certè non ea omnia semper inseparabilia à passione sunt: sed cùm ea est maxima. Hæc autem proinde liberari potuit ab hoc morbo, & si is in plerisque soleat habere difficilem exitum, quia scilicet non in eo multum est ei progressum: sed, etsi tibiæ, pedes, & femora, & lumbi, tumore albo duro, & foliculoso tenerentur, venter erat tenuis, & hypochondria submollia, & non erat valde spirituosa, quod certè apertè significabat, pituitam superiores partes non admodum occupasse. Sed, quos abscessus habuerit hoc malum, operepræuium est audire. Deficientibus iam tumoribus oculi facti sunt glauci, & eius glaucedinis cura quædã etiam fuit, quæ per annum durauit, post solutos iam tumores. Verum hic abscessus mitior fuit, neque enim dolores quospiam, neque symptomata alia acerba inferebat, fuit autem alius immitior. Nimirum dolores coxæ & cruris. Non dicit dextra an sinistra in parte: sed nihil refert: certum tamen est, nõ fuisse in vtraque, quia dicit coxæ & cruris, alioqui dixisset coxarum & crurum. Qua causa hydropicis fiant oculi glauci, dictum est lib. 2. sectione 5. vbi ita scripsit Hippo. ὑδρωπιῶντες χαροποί, vbi ex quodam loco Galen & hoc quem ibi produximus, indicauimus, dici illic χαρόπους abusiuè γλαυκούς, nunc ergo non est quod causam eius euẽtus dicamus. Veniamus ad coxæ & cruris dolores. Vterina, inquit, erant, qui videbantur esse dolores. Dolores certè erant, alioqui quomodo viderentur? Sed intellige, cum viderentur esse dolores earum partium per propriam earum passionẽ, erãt tamen ob passionem vteri. Nimirum vt lib. 2. de morbis muliebribus pluries dicitur, distortio vteri in coxam, facere solet dolores maximos, coxæ, inquam incidit, & crurum soletque esse tam immite malum, vt aliquando finiatur in

suppura-

suppurationem,& excisionē,ad ipsam coxam,& linamentum,vt etiam in apho. part. 5. dicitur. Num ergo oportet suspicari,hanc cœpisse fieri hydropicam ex vtero, vt multas solere eodem libro Hippo. dicit? Fieri quidem ita potuerit, nam corrupta hepatis temperie,nunc à ventriculo, nunc à liene,nunc ab vtero,nunc à renibus & inani parte, fit hydrops. Non tamen ex ijs quæ narrantur, necesse est ita esse factum. Vndecunque enim hydrops inceperit, potest pituitæ abscessus in vterum incumbere, occupareq; alterius lateris ligamenta, atque ita eum distorquere,atque in coxam trahere, vnde dicti dolores mox fiunt. Probat deinde Hippo. dolores hos fuisse ex vtero,argumento quòd Gal. vocare solet à iuuantibus & nocentibus. Nimirum appositio medicamento bene olente,contigit citò discuti,ac finiri dolores. Talis autem est ratio curandi oris vteri torturam. Ita enim scriptum est lib. 2. qui citatus est de morbis muliebribus. Quibuscunque osculum aliò inclinatur,& ad coxam allabitur (contingunt enim & hæc, quæ vterū purgari prohibent,& genituram suscipere,& liberos gignere) hanc odoratis fouere oportet, & post fomentū digito reuellere,& à coxa disparare,& postea tædulis, & plumbeis fistulis immissis, dirigere. Cùm ergo odoratorū admotio, tam sit vterinarum passionū propria curatio,vt quibusdam videatur esse vtero sensum odorū,quo vt animal quoddam odorata prosequatur, & hi dolores, odorati medicaminis admotione,tam citò soluti sint,constat.eos fuisse ex vtero. Odorata verò admouentur,aut in ipsum os immissa ad formam pessi:aut illita,vt acopa,aut vt cerata,aut cataplasmata:aut suffitu & vapore, aut duabus pluribusve etiam formis. Facilè verò sit quouis modo medicamentū odoratum parare. Huic quādoquidem ex farina & vnguēto:seu oleo, admotū est,constat fuisse cataplasma. Quo vnguento paratum sit,non dicit,solet verò laudare passim in eodem libro ad eandē passionē,vnguentum Aegyptium. Quod verò sit id quod Aegyptiū vocat,non satis constat:cōstat tamē esse aliquod bene olens, cuius eo tempore esset vsus, vt quod Romæ multò post vocabatur foliatū,aut spicatū. Ac nunc parantur quædā accipientia muscum, aut galliam. Fortasse erat illud vnguentū Aegyptium ex myrto, quod dicūt esse arbustum quoddam odoratum: incognitum verò id est.

Περιμφα-

80 Περιομφακώδη, σάκ', τὰ ἐξανθήματα ἐξεραὶ οὐτελέως. ἔστι δὲ κ' ἀπὸ τῶν ῥυμάτων τοιαῦτα.

Circumumbilicaris, cui exanthemata contabuerunt non perfectè. Sunt autem & à ramentis talia.

VBI ego legi, circumumbilicaris, legitur Græcè περιομφακώδης, vertitque Cornarius circum circa durus, & vbi ego ramentis legitur ῥυμάτων, & vertit ille, disquammatis. Estque tota dictio, circum circa durus, cui exanthemata contabuerunt non perfectè, sunt autem & a disquammatis talia. Quæ verba non video quid significent, neque sanè, multum denique cogitans, inuenire potui, quod, vel non displiceret omnino. Proinde corruptum esse codicem coniectaui, scribendumque pro περιομφακώδης, περιόμφαλον, & pro ῥυμάτων ξυρμάτων arbitror verò Cornarium etiam legisse ζυμάτων. ac pro ramentis dixisse disquamata ῥυμα enim res est, longè diuersa. Ita ergo restituta lectione, videamus quid possit tota hæc dictio significare. Certè dolorem factum esse circum circa vmbilicum cuidam, cui exanthemata sublata sint non perfectè, eumque dolorem fuisse qualis esse solet à ramentis. Quæ sanè res rationi est valde consentanea. Exanthemata enim perfectè sublata dicuntur, cùm decretoriè, ac commodè & secundũ rationem cessarunt, imperfectè verò, cùm intempestiue euanuerunt, quæ res vt in nullo externo tumore, aut etiam partis cuiuspiam dolore, tuta est, ita in exanthematis est valde periculosa. Collectis enim intro excrementis præcipuè malignis, qualia esse solent quæ faciunt exanthemata, internæ passiones succedere solẽt, atq; adeo sæpissimè dysenteria, quæ ab intestinorũ magno dolore incipit, & cum eadem comitẽ habet. Merito ergo cui exanthemata cõtabuerunt nõ perfectè, factus est dolor circũ circa vmbilicũ, intestinorũ scilicet: isque dolor fuit qualis à ramẽtis, hoc est qualis ex dysenteria. Dysenteriã enim indicãt ramẽta, quæ exulceratis intestinis decidũtur. Monet ergo nos hæc historia ab imperfectè solutis exanthematis, dysenteriã timere.

81 IN *Hippologi villa puer, cui quod continebatur in hypocondriis, circa ambo erat & ipsi, dũrum autem*

& inferne

& inferne habens fulgorem aliquem, similem ei qui in mu liere fabri ferrarij hydropica, cui tenuia venientia partem aliquam euacuarunt. Erat autem & hoc ipsum ad dextrum planum quid, supra ea quæ circumferentiam habebant, eleuatum. Huic vmbilicus ex semine erat niger, & vlcus profundum fiebat, & vmbilicus non valde cicatricem contrahebat, & pudendum extrema parte nudum factum est, non statim tale existens, neque congenitum, & adhuc magis fiebat: hic vomebat plærumque: febris: fastidium: sanus: circa septimam autem a decubitu (Antea enim ægrotabat, & aquam multam bibens, & fortasse aliter, parui pendebat) iactabatur, & aliquantulum conuellebatur, desinente autem conuulsione latenter mortuus est. Ante hoc autem minxit confertim, & flatus prodierunt cum crepitu, & supernæ partes nihil euacuatæ sunt. Statim vero ac ille defecit, & illæ sunt euacuatæ fortiter, & reliquæ rubefactæ sunt, vt verberibus totum corpus, præter id vbi maxime tumor erat, ac calidus etiam multum tempus erat.

Hic puer a suæ generationis principio erat melancholicus, quod nigrities vmbilici aperte declarabat. Tales enim fiunt in partibus colores, qualibus vtuntur succis. Ea vero nigrities non successit postea, sed ab ipsa generatione facta est, & hac ipsa causa, merito potius in vmbilico, quam alia vlla parte contracta est. Nam cum capiatur per vmbilicum primordiale alimentum: & illud ipsum esset melancholicum, ipsam viam qua recipiebatur, & circa eam consistentes particulas, primum maximeq; tingebat. Fortasse etiam nō est inde recens nato satis expressum ab obstetrice. Sed & morbus quem contraxit, hanc esse illius naturam indicauit. Nam vitiosæ naturæ, in morbos similes sunt admodum pronæ. Constat vero hunc morbum grauissimum, natum esse ex multa melancholia, collecta in hypochondria. Durata enim sunt ambo, & intumuerunt: factique sunt in eis scirrhosi tumores, quos a crasis

succis fieri necesse est: eos verò principio melancholicos fuisse, potius quàm pituitosos, indicauerunt vlcera ægrè sanabilia, circa vmbilicũ orta, & effusio illa nigrioris sanguinis quæ mortuo est facta, qua totum corpus reditũ est rubrefactum, vt viuicibus. Sed quo pacto factus est etiam hydropicus? Factum enim etiam fuisse talem, indicabat ille fulgor qui in distenta ventris cute apparebat; & illa nuditas extremæ partis pudendi. Illa enim ambo hydropicis fieri videmus, vtrunque quidem distenta cute a subiecta pituitosa & aqua. Nam membranæ omnes distentæ, comparant secundum superficiem lenitatem (deponunt enim rugas) lenitas verò facit plurimum ad fulgendum, quia ex superficie vna melius totus fulgor repercutitur, & nullæ neque sensiles, neque insensiles vmbræ fiunt. Hac ergo causa, tentio cutis fulgorem illum facit in hydropicis: nuditatem verò pudendi, quia distenta cutis ventris, contrahit cutem, qua ea pars tegitur. Cum ergo hydrops, aquæ sit, aut pituitæ aut flatus, pituitosum potius quàm melancholicum malum fuisse videtur. Certè redundantia crassioris ac nigrioris sanguinis, occupans hypochõdria, ac præcipuè hepar, obruit calorem naturalem & debilitauit. Eo debilitato hydrops successit. Ita cum laboraret & febricula quadam, vt hydropici solent, sed nondum decumbens, neque sane bono vtens victu, sed (quod ita affecto erat aduersissimum) multam aquam bibens, & alia ét aduersa faciens, exusta, ac proinde acriori atrabile facta, cœpit acutè ac malignè febricitare, a quo septima die, præter spectantium opinionem, mortuus est, eadem prorsus post mortem habens, quæ qui moriuntur ex veneno. Nimirum atra bilis adeò nonnunquam excandescit, vt sit quasi venenum intra corpora genitum. Sed enarremus singula verba, atque si quid historiæ omissum est, adijciamus. In Hypologi villa puer cui quod continebatur in hypochondrijs (tumor scilicet) circa ambo hypochõdria, erat & ipsi (vt alijs fortasse ea tempestate) durum autem & infernè (versus medicum scilicet ventrem) habens fulgorem aliquem, similem ei qui in muliere fabri ferrarij hydropica (obiter dicit quid hydropicæ illi euenerit) cui tenuia venientia, hoc est aquosæ deiectiones, partẽ aliquam euacuarunt, eius scilicet quo venter tumebat. Nimirum

vt aphoris. 14. particulæ sextæ dicitur: Ab hydrope detento vbi aqua in venis ad ventrem confluit, solutio fit. Redit ad puerum, dicens, erat autem & hoc ipsum, hoc est tumor durus, & si ad ambo hypochondria pertinebat, tamen erat ad dextrum planum quid supra ea quæ circunferentiam habebant, ideſt supra alias partes quæ circum circa tumorem eum erant, eleuatum. Multo itaque maiorem tumorem contraxit hepar, & magis affectum est quam lien. Constat vere quod nunc dicimus planum, pro læui accipiendum esse, lævitatem enim habuisse fulgor declarauit, tumores verò hepatis rotundi apparere solent, non plani. Itaque nunc dicimus planum vt contrarium aspero non vt rotundo. Atque hoc idem significat verbum quo vsus est Hippocrates ὁμαλόν ideſt æquale. Nam quod asperum est, inæquale est secundum extremitatis partes. Huic ex semine erat vmbilicus niger, hoc est ab ipsa generatione, & vlcus profundum fiebat, quasi diceret, & ob hanc causam, quia scilicet ea pars prauo vtebatur succo, vlcus profundum fiebat in vmbilico, & non facilè contrahebat cicatricem Nimirum a corrodentibus succis, quales maximè est atra bilis, exæsa carne, fiunt vlcera caua, & ob eádem causam dysepulotica, ideſt ægrè ad cicatricem venientia. Videntur verò hæc verba duo posse significare, aut hoc tempore quo tumore illo ventris laborabat puer vlcus vmbilici esse ei obortum profundum & contumax, aut non eo tempore solum, sed solitum eum aliquoties habere id vlcus Nam illud verbum fiebat, indefinitum tempus significat. Vtrumque autem rationi erat consonum. Nam duplex est rebellium vlcerum genus, alterum quod sæpe cicatrice obductum, sæpe redit: alterum quod vix cicatrice obducitur. Quod ergo sæpe rediret, & ægrè semper sanesceret, faceret cacochymia eius partis, præsente autē hoc malo accederet etiam alia difficilis sanationis causa, quòd vt apho. 8. sectionis sextæ dicitur. hydropicis fientia in corpore vlcera, non facilè sanantur. Pudendum extrema parte factum est nudum non statim tale existens (explicans quid dicat statim addit) neque congenitum, hoc est non ex ipso statim ortu factū tale, vt vmbilicus niger, sed ex hoc morbo, & adhuc magis fiebat, ideſt, & in dies increscebat hoc accidens. Hic vomebat plærum-

que, ob debilitatem, arbitror, ventriculi: & febris eum tenebat (febricula scilicet, qualis in hydropicis fieri solet eum putret iam aqua) & fastidium, ob vitiosos succos in ventriculo imbibitos: post hæc occurrit, ὑγιαίνει, ideſt sanatus est. Sed non video qui possit sanatus esse, qui septima die a decubitu est mortuus, vt mox dicit. Proinde suspicor, non ὑγιαίνει sed ὑγιὴς aut ὑγιεινὸς ideſt sanus legendum esse. Sanus autem videtur dici, non quòd nullo morbo omnino teneretur, cum vomitu, febricula, & fastidio, laboraret, sed quòd non ita vt cogeretur decũbere. Quasi diceret multo tempore antea vomebat crebrò, & laborabat febre, & fastidio, nondum tamen decumbens, deinde cœpit acutè ægrotare, & coactus est decumbere, & circa septimam a decubitu iactabatur hùc & illùc in lecto, præ anxietate, & conuellebatur. Eueniebant verò ambo hæc, patientibus corde & cerebro a maligna atræ bilis qualitate. Cordis enim anxietas, cerebri conuulsio est. Reddens interim causam qua dicit a decubitu, & aperiens occasiones tam grauiter ægrotandi quæ antecesserunt, dicit, antea enim ægrotabat (antea scilicet quàm decumberet) neque sanè bono vtens cibo, sed (quòd hydrope iam tentato erat aduersissimum) multam aquã bibens, & fortasse aliter paruipendebat, ideſt & fortasse aliter etiam peccabat, paruipendens morbum. Euenit itaque hinc tam graui malo corripi, vt septima die a decubitu moreretur. Sed quomodo, audiamus. Desinente conuulsione latenter mortuus est, hoc est cessauit conuulsio, & cum hac causa melius habere fortasse videretur, inopinatò mortuus est. Nimirum sæpe in proximis iam morti, pereunte partium sensu, & cessante facultatum actione, mitescere videntur symptomata, & hoc ipsum, est ipsum mori. Ante hoc autem, hoc est, antequàm moreretur, minxit confertim, & flatus prodierunt cum crepitu, tamen supernæ partes (hoc est hypochondria) nihil euacuatæ sunt: qa, arbitror, nihil crassioris succi quo hypochondria tumebant, & qui hydropis ciendæ causa fuerat, euacuabatur, sed aqua & flatus. Hæc verò, manente priori ac deteriori morbi causa, leuare non poterant, poterant verò debilitare spirituum effusione, atque ita mortem properare, velut profectò in omnibus hydropicis euenit, quibus aut

alia

alia maligna affectio in corpore est, aut iam est partium temperies radicitus euersa, vt euacuatione aquæ siue spõte siue arte facta, primum quidem videantur iuuati, deinde verò multo debiliores redditi, citius moriantur. Statim vero (inquit) at ille defecit, & illæ partes (hypochondria inquàm) sunt euacuatæ fortiter, & aliæ rubræ factæ sunt, diffluente scilicet iam sanguine illo exusto, vt per inanimes canales. Et totum corpus, vt ex verberibus, maculatum est, præter id vbi maximè tumor erat: quia scilicet inde effluebat. Neque sanè mox refrigeratus, vt solent cadauera, sed multum tempus post mortem erat calidus. Hoc putredinalis caloris est (non enim naturalis) vbi maligna putrescentia succorum suberat. Atque vt & viuicibus per totum corpus a morte maculari, & atrociter, cum anxietate, (inquam) & iactatione, ac conuulsionibus, mori, in signis, morientium ex veneno, est, vt Galenus vltimo de locis affectis dicit. Verùm ibidem etiam dicit, sæpe in tantam malitiam venire succos, vt sint quasi venena in nobis sponte genita.

82 *Illi autem qui in Abderis, effluxit deorsum.*

In tam concisa oratione, non possumus planè dicere, quod contineatur. Fortasse autem & hic erat hydropicus, meliusque cum eo factum est, quàm cum proximo ægroto, quod aqua infernè per sedem ex aluo effluxerit, hunc enim esse solere bonum hydropis exitum, ab Hippocrate ipso dicitur in aphorismo 14. sextæ sectionis.

83 *Vidam autem in anteriori parte intumescebat sine febre, tumor autem ad contactum similis erat suppurato.*

Hic quoque fiebat hydropicus: nam in anteriori ventris parte tumorem contrahebat pituitosum & serosum, ac proinde fiebat sine febre, quia scilicet ex frigidis nondum putrefactis, & ob hanc eandem causam tumor erat mollis, & tangenti videbatur aliquid sub digitis exundare, vt in suppuratis.

84 *Anheloſæ famulæ, tunc cum vaſa ſanguinem funderent, in menſtruis autem fiebat, anhelationes illæ ceſſabant. Febris fiebat. Mamma ſiniſtra ſuperne ſuppurata eſt, & a principio etiam auris.*

Anheloſæ famulæ, cum vaſa ſanguinem funderent (fiebat autem id per menſtruas vocatas euacuationes) anhelationes illæ ceſſabant. Addit, febris fiebat. Non dicit quo tempore fiebat. Num ergo hoc etiam fiebat, cum vaſa ſanguinem funderent? At non videtur conſentaneum ea euacuatione fieri febrem, qua anhelationes ceſſarent. Proinde cenſeo deeſſe huic dictioni verba hæc, cum autem non funderent, vt tota dictio ſit hæc, Anheloſæ famulæ, cum vaſa ſanguinem funderent, anhelationes ceſſabant, cum autem non funderent, febris fiebat. Mamma ſiniſtra ſupernè ſuppurata eſt, & a principio etiam auris Cũ ſcilicet aliquando non fluerent facta eſt febris vt ſolebat, & mamma ſiniſtra ſupernè eſt ſuppurata, a principio autem, ideſt prius, ante etiam quam mamma inflammationẽ contraheret, ex aure etiam erumpebat pus, quòd anhelationes menſtruis fluentibus ſoluerentur, cauſa eſt, communio illa vocalium cum genitalibus, quam libro ſecundo tam inſignem eſſe dixit: quòd ceſſantibus, mamma vſque ad ſuppurationem inflammaretur, communio mammarum cum vtero per venas ſecundum rectos abdominis muſculos productas. Auris ſuppuratio excrementoſum ſignificat cerebrum, quibus verò tale eſt, facilè, ceſſantibus alijs euacuationibus, repletur, & eius repletio facilè finitur in anhelationes. Facilè enim decumbunt capitis excrementa in pulmonem. Non ergo ratione caret (quod ego etiam ipſe obſeruaui) quibus pus ex aure fluit, anheloſos fieri. Siue cerebro primario laborante, & ſua excrementa refundente in pulmonem, ſiue eo etiam aliun de recipiente.

85 *Olympiodori famulæ ſanguis ex dextra nare. Et iudicata eſt ad vigeſimam, qualia & febricitantib. & derectiones quales etiã æſtate populariter factæ ſunt, & qualia Hipponacti.*

Spe-

Speciem iudicationis, & quæ ad eam spectant narrat Hippocrates potiùs quàm morbi ipsius speciem, aut figuram. Iudicatam esse dicit fluxu sanguinis ex dextra nare, circa vigesimam diem Quod dicit ὡς εικοσαίη ideſt quasi ad vigesimam, seu ad vigesimam, ac non potius simpliciter εικοσαίη vt solet, dubitantis arbitror est, ac non tenetis exactè, an ipsa vigesima Itaque fluxit ei sanguis, aut ipsa vigesima, aut ad vigesimam. Addit qualia in febricitantibus, ideſt qualia in febricitantibus acutè fieri consueuerunt, ac fortasse etiam ea tempestate fiebant. Nimirum bilioſæ febres, quales plærumque sunt, quæ acutæ ob hepatis intemperiem fieri solent. Cum hepate verò magnam rectitudinem habet dextra naris, & acutis febribus, sanguinis è naribus accommodatissima euacuatio est. Iam vero dies vigesima intra fines acutorum, etsi non exactè, est decretoria. Deiectiones etiam dicit fuisse, quales æstate populariter factæ sunt. Bilioſæ arbitror, tales enim fuerint, si æstatis conditionem secutæ sunt. Adiunxit verò, memoriæ gratia, alium cui hæc similiter euenerunt, dicens, & qualia Hipponacti.

86 *ET Hyle famula Aristidi, octaua in pharmacorum purgatione deorsum, signa qualia facile ferunt, & si non præter rationem debilitant, & neque spumosa, neq; sub cruenta, sed qualia oua sunt, qualia Heraclidæ. Purgata est multum & ferebat facile.*

Hyle famula Aristidi purgata est die octaua, quæ dies in multis est ad purgationem idonea, quibus scilicet septima est iudicatoria. Semper enim Hippocrates elabi sinebat diem decretorium, atque si is non iudicabat morbos, mox ipse purgabat. Nam & libello de medicamentis expurgantibus ita scriptum ab eo est. Quicumque a febribus fortibus corripiuntur, his medicamenta purgatoria dare non oportet, donec remiserit febris: sin minus, saltem non intra quatuordecim dies. Hæc illo loco. Constat verò quòd quibusdam morbis est dies quatuordecimus, hoc alijs esse septimum. Proinde vt in illis non ante quindecimum, ita in his non expurgauerit Hippo-

crates ante octauum. Atque suspicor sanè attentè admodum, & vt hoc insinuaret, narrasse, octauo die expurgationem esse factam. Tam longè absunt ab Hippocratis sententia medici vulgares, qui omnes ferè ægrotos die sexta expurgant, timentes, vt ipsi dicunt, ne non possint impurgati diei septimi violentiam sustinere. Euenit tamen aliter, aut vt motu pharmaci debilitati, naturalem diei motum non possint sustinere, aut vt iudicatio imminens, impediatur. Bene cesit huius purgatio: quia euacuata sunt qualia oportebat, & cum bona tolerantia: hæc autem cum adsunt non potest non accedere conferentia, vt in aphorismo dicitur. Sed quibus verbis hæc dicat, est operepræcium considerare. Signa (inquit) qualia facilè ferunt. Hoc est deiectiones tales erant, & talia signa præ se ferebant, qualia solent, eæ, quas ægri facilè ferunt. Definiens tales euacuationes addit, & si non præter rationem debilitant, ideſt quæ debilitant quidem, sed non præter rationem, hoc est non magis quam pro euacuationis multitudine. Nimirum bonæ tolerantię euacuationes esse dicuntur, quæ non debilitant, non tamen ita est intelligendum, quasi nihil debilitent (nullæ enim, & si sint quam maximè naturales, non debilitant aliquid) sed quasi non præter rationem, ideſt non plusquàm pro euacuationis multitudine. Esse talia qualia euacuari oportuit, significat describens deiectionum speciem. Neque (inquit) spumosa, neque subcruenta, sed qualia oua sunt. Nimirum euacuantur ipsi succi qui morbos faciunt, huiusmodi sunt in biliosis febribus deiectiones biliosæ. Est verò vna quidem bilis species, quæ refert vitellos ouorum. Quæ autem spumosæ aut cruentæ sunt, colliquationem aut exulcerationem, aut affectionem huiusmodi significant. Erant itaque qualia oportebat euacuari. Qualia (inquit) Heraclidæ (subaudi vxori) quæ purgata est multum, & ferebat facilè. Nimirum non tanti momenti est, quantum excernat quis, quanti, vt ferat. Quia deiectiones non multitudine sunt existimandæ (sed neque magnitudine) sed si talia euacuentur, qualia euacuari oportet, & æger facilè tolerat.

Quæ

17 *Quæ in Bulagoræ villa depurgata est, cœpit febricitare ex splene. (Habentibus autem & dextrum, non quidem sublime sed intentum, bi & perrubri fiunt aliquanto magis) perrubra existens, aluum in principijs perturbatam, expectabam abscessum in oculum. Huic septima die salsa ex oculis & mordax lachryma venit, & secundum nasum, & secundum fauces, & aurem sinistram. Quindecima sudauit cum rigore non iudicabatur, ante rigorem: valde chlora facta est, & faciei angustia, & afflictio. Auris secundum rectitudinem splenis & lateris, dolebat.*

Non satis possis intelligere, an hæc mulier quia purgata est cœperit febricitare ex splene, atque vt causam procatarticam ægrotandi narrans dixerit, quæ depurgata est cœpit febricitare, an non. sed hæc quidem per hunc morbum pargata sit, & memoriæ gratia, insinuans. s. quam mulierem dicat, aut etiam fortasse declarans quid ipse circa ægrotam egerit, dicat, quæ in Bulagoræ villa depurgata, est. Nihil enim horum rationi dissonum sit. Nam sæpe expurgationes quæ excrementa commouent, non satis euacuantes, tumores in hypochondrijs pariunt. Iam verò hanc, morbo per quem tanta mali succi redundantia erat, quantam tam multi dolores, tam multæ tentatæ euacuationes, color chlorus, & rigor, & salsa ac mordax excretio, significabant, laborantem, haud dubium est purgatione indigu isse per vêtrem, cum præcipuè laboranti splenı ea euacuatio sit accommodatissima. Vtcumque ergo hoc habuerit explicemus quo mulier morbo, siue purgatione lęsa, siue aliter, ægrotare incipiens, laborauerit. Febricitare cœpit ex splene. Non solum dicit febricitare cępisse cum splenis aliquo affectu, quasi duplici affectu forte laborauit, sed ex splene, significans cām febris fuisse lienis affectionem Constat ergo fuisse phlegmonosum affectum. Quod etiam reliqua quæ habuit, significarunt. Nam fuit perrubra secundū faciem, & superuenerunt, lachryma ex oculis salsa & mordax, & secundum nasum sinistrum &

fauces

fauces fluxio eiusmodi,& dolor auris sinistræ, quæ omnia calidiorum succorum redundantiam secundum rectitudinem lienis,quasi inde regurgitãtium,indicabant. Quæ vt interpretaretur,scripsit in fine historiæ, auris secũdum rectitudinem splenis & lateris,dolebat. Fuit etiam multitudinis signum,non minus quam ante dicta omnia,habere aluum in principijs perturbatam. Euacuationes enim omnes mox apparentes,debilitatis, aut multitudinis, aut malignæ qualitatis sunt. Sed cur expectabat abscessum in oculum? Certè quia horum plurima ad oculos solent abscessus facere. Nam lib. 6. sect. 2. ita occurrit scriptum; E directo & laterum & hypochondriorum intentiones, & splenis eleuationes,& è naribus eruptiones,& aures è directo. Horum plurima etiam ad oculos. Non est omnino deceptus expectatione. Nam etsi fortasse opthalmiam sinistri oculi expectabat, contigit tamen iam quidã in oculos decubitus. Nam septima die salsa ex oculis & mordax lachryma venit. Quindecima die colore chloro respersa est,qui color lienosis est congruens. Facta est ei faciei angustia,& afflictio,quibus nominibus significatur quædam repentina extenuatio,quæ ijs qui linquuntur animo, aut moribundis,solet fieri ob defectum innati calidi, aut etiã quibus rigor imminet ob eiusdem innati calidi fugam, vt certè euenit huic,cui mox accidit rigor & cum rigore sudor. Quæ iudicatio quamquam solet febres acutas tollere,hanc tamen non iudicabat, hoc est non tollebat febrẽ. Constat verò hoc fuisse signum difficilis iudicationis. Nã ita scriptum est aphoris. 56. sect. 4. febricitanti sudor oboriens febre non remittente, malum, moram enim trahit morbus,& multam humiditatem significat. Sed & ob diei quindecimæ naturam, qua id contigit,erat hoc discriticũ. Nam aphoris. 36 eiusdem sectionis,ita habetur, Sudores febricitanti si inceperint boni sunt, tertia die, & quinta, & septima,& nona & vndecima,& decimaquarta, & decimaseptima, & vigesimaprima, & vigesimaseptima, & trigesimaprima,& trigesimaquarta. Hi enim sudores morbos iudicant,qui vero non sic fiunt, dolorem significant, & longitudinem morbi,& recidiuas. Constat ergo consentaneum esse, productum esse multo plus morbum, neque solutum postea sine recidiuis & abscessibus, nisi

verò

verò postea quàm Hippocrates illam vidit, etiam mortua est. Si enim ex hac die quindecima debilis superarat facultas, mors erat expectanda, sin autem non debilis, difficile iudicium post morbi longitudinem.

83 *Pueris alui turbatæ, & tusses siccæ, in humerum aliquando suppuratio fiebat in tussibus, posterioribus.*

Familiares morbos esse pueris turbationes alui, & tussis, constat ex ijs quæ de morbis ætatum, sectione tertia aphorismorum, scripta ab Hippocrate sunt. Siccæ verò tussis dicuntur, cum nihil excreatur, quod ob maximam causæ cruditatem, aut tenuitatem evenit, aut quòd ex sola intemperie pendeant. In his citra materiam fieri, non est consentaneum. Nam alui turbatæ, & abscessus qui eas finiebant, succorum abundantiam declararunt. Neque verò extremè tenuis materia est; quia talis non est nata in pus mutari. Superest ergo fuisse morbum valde crudũ, talibus verò evenit fieri longos; & difficilis iudicationis. Meritò ergo abscessu solutæ sunt multæ tussis, & is quidẽ fuit, non ad testes, vt solere sectione prima libri secundi dixit, aut ad partem aliam humilem, sed ad humerum. Dicitur enim ibidem ab Hippocrate, Tusiculosi abscessus qui supra ventrem sunt, non similiter perfectè liberant. Addit verò, in posterioribus: quod Ianus Cornarius de diebus intelligi vult. vertit enim posterioribus diebus. Mihi verò videtur referre tussis, vt sensus sit in tusibus posterioribus, idest quæ in vltimis iam ægrotis, ac in fine tempestatis acciderunt. Cum enim dixisset aliquando suppuratio fiebat, significans non in omnibus, sed in quibusdam tusibus fieri: explicans deinde in quibus, addit in posterioribus, hoc est in fine tempestatis illius, magis quam antea. Non caret autem hoc ratione, nam ad fines tempestatum solent moueri succi crasiores, tenuibus antea consumptis, & insalubres temporum causæ solent debilitari: atque, ob hoc, euadunt: ob illud non sine abscessibus: qui etiam morbi exitus cum puerili ætate quadrabat. Tali enim familiares sunt abscessus in suppurationem abeuntes, ob succorum crasitiem, & fortem facultatem.

Meri-

Merito ergo & hi morbi, & hi abscessus facti sunt pueris, magis quàm adultis, & posterioribus ægrotis, quàm prioribus.

89 *Fvllo collum, caput, septima manus stupida, nona crus stupidum, tussis cessauit.*

Ferè est hæc historia enarrata libri secundi sectione prima, vbi Hippocrates dixit, abscessus aut per venas, aut per ossa, aut per tonos. Sed quæ illic obiter attigimus, nũc apertius explicemus. Fullo hic caput & collum habuit malè affectum & dolens: vnde destillante succo, verisimile est tussim excitatam. Nam & cum abscedente de capite & collo humore, in alterum ceruicis latus, quà ex spinali medulla procedunt nerui mouentes manum (fere vero id fit a quarta vertebra ceruicis vsque ad primam dorsi) resoluta manus est (nam stupor est initium resolutionis) & postridie, reliquijs eiusdem materiæ deorsum repentibus in postremas lumborum vertebras (secundum idem arbitror latus, ita enim fit) crus resolutum est. Facto abscessu per neruos & secundum spinalem medullam (vt illic dicebatur) tussis cessauit.

90 *Cvi bucca distracta fuit quinto mense in ventre, distracta erat ad sinistram partem.*

Nihil aliud hic dicitur, quàm mulieri cuidam vtero gerenti, mense quinto prægnationis, distractam fuisse buccam ad sinistram partem. Sanè & si ad sinistram partem distracta esset, nondum inde cõstare poterat, esset ne pars sinistra affecta, an dextra. Si enim conuulsione tortura fiebat, sinistra: sin autẽ resolutione, dextra pars erat affecta. Id vero ex alijs signis, præcipue autem ex prægressis, fluxione & dolore, licebat agnoscere. Euenire id gerenti vtero admodum fuit rationi consonum. Quia quæ vtero gerunt, multa excrementa congerunt, ob defectũ menstruæ euacuationis. Qui enim sanguis fœtum nutrit, est bonus, ac pro eo detinetur intra corpus malus, alioqui singulis menſibus

mensibus effluxurus, ac proinde quanto in prægnatione plus est progressum, tanto cacochymia est maior, quia tãto pluries defecit euacuatio consueta. Merito ergo etiam mense iam quinto hoc euenit, potius quàm priorib. Neque mirum non perseuerasse mulierem diutius sine morbo, vt posterioribus mẽsibus primum fieret. Nam quatenus iam defecisse illam adeo necessariam euacuationem, admodum graue malum est, & vt Hipp. 1. de morbis mulieribus dicit. Quibus menstrua defecerunt vsque ad quartos menses curari possunt, quintis vero iam difficillimè curantur, & sextis sunt incurabiles.

91 *IN Cranone Lycino grammatico, ex febre bilioſa in ſplene, capitis grauitas, ſtridebat ſecundum ſplenem. In vtriſque labijs vlcuſcula interius rotunda parua. Deinde etiam exiguum aliquid ſanguinis ex nare, quæ è directo, fluxit.*

Fortasse febrem biliosam vocat, vt solet putridam, non exactè indicans succi speciem, fortasse etiam erat ex bile. Vtcunque hoc habeat (nihil enim prohibet bile putrescẽte intra venas febrem excitari, vt cumque lien melancholiam congessisset) consentaneum fuit, cui esset, capitis grauitas in splene, ex febre, fluxum sanguinis ex nare sinistra succederet. Nam cum lien abundaret sanguine melancholico, febris superuenientis calor hunc in caput extulit: is itaque elatus capitis grauitatem fecit, elatus vero iam in caput ex liene, quà melius quàm per sinistram narem erũperet? Laborabant itaque iam lien & caput multitudine mali succi. Affectionem lienis præter alia significabat rugitus secundum lienem (nam quia id viscus flatuosum est valde, mox eo loco sita intestina stridebant) capitis vero, vlcuscula cacoethæ in vtrisque labijs, interius orta. Nam quia caput excipiebat a liene multum & malum succum, multitudo faciebat grauantem dolorem, malignitas vlcera cacoethæ. Nam cacoethæ esse indicabat forma eorum, quæ cum magna non essent, erant tamen rotunda & profunda. Quæ duo in vlceribus maximè vituperantur. Porro labia sæpe ob hypochondriorum affectus patiũtur,

quia

quia ascendentia sursum eorum excrementa, tanquam in via intercipiunt.

92 *Famulæ quam nuper emptam vidi, cui durities in dextris erat magna non valde dolorosa, & vēter magnus & circumtentus, non similis aquoso, & in alijs crassa, & non admodum difficulter spirans, decolor autem. Muliebria septem annis non prodierant, facta est dysenterica non cum tenesmo. Et sub hæc dolens erat quod in dextro, & febres lentę, & non vltra septem dies, & aluus turbata est, electro similis, subuiscosus, multus, in dies aliquot, sanata est. Et muliebria post hæc facta sunt, & secundum ventrem crassa, & corpus boni coloris, & crassum erat ipsi.*

Aetatis satis prouectæ erat serua hæc. Nam quoniam dicit septem annis muliebria non prodijsse, constat prodijsse antea aliquoties, ac deinde septem annis defuisse. Defuerant ergo huic septem iam annis, cū recens empta. Dysenteriā primum & febricula correpta est, cui successit mox diarrhœa pituitosa, per quam ita sanata est, vt ei rursum menses fluxerint: & bonus habitus corporis, bonusque color ei restitutus est. Verum totus hic morbus q superuenit, iudicatio fuit diuturnarum affectionum, quas ex menstruorum defectu contraxerat, vt sanè sæpe euenit. Contraxerat enim hæc scirrhum magnum in hepate (nam duriciem in dextra parte magnam, non valde dolorosam) & tumorem in ventre, & tensionem. Erat verò ei venter non qualis aquosus. Nimirum non sentiebatur subesse aqua, vt in ascyte, sed erat solidus, vt refertus crassis & pituitosis succis, atque adeo & per totum corpus erat huiusmodi, velut leucophlegmatica. Nam & in alijs partibus erat crassa & decolor, albida scilicet. Neque verò præter rationem euenit, vt retentione sanguinis scirrhosus affectus, & pituitosorum redundantia fieret. Hærent enim circa hypochondria crassæ sanguinis partes, & suffocatur calor, & ita frigidæ passiones oriuntur. Minor

vero

verò refrigeratio hepatis facit leucophlegmatiam potius quàm aſcytem, aut tympanitem. Itaque elanguit in hac, non tamen adeo vt non potuerit iudicari. Ergo agitare incipiente natura excrementa, quæ in ventre inculcata erat, primum commoueri cœperunt tenuia acria ſi quæ erant, & tenue ẽt aliquid ſalſumque pituitæ. Quo factum eſt, vt dyſenteria tentaretur aluus, & tumore hepatis dolere cœperit, irritato a calidis viſcere, & ſcirrho phlegmonoſum quid contrahente. Et febres lentæ, hoc eſt exiguæ & ſubmiſſæ, quales ex ſuccis ſubiecto frigidis, putreſcentibus tamen, fieri ſolent. Verum non durauit hæc dyſenteria multum, ac proinde non eſt factus, vt ſolet, ex ea teneſmus. Non. n. durauit vltra ſeptem dies, & ſucceſsit mox diarrhœa. Aluus.n.turbata eſt, & factus eſt receſſus copioſus electro ſimilis, ſubuiſcoſus, multus, qui durauit in dies aliquot. Erat igitur receſſus lentus, craſſus, albus, particeps cuiuſdam exigui palloris. Tale.n.eſt electrum, ſeu ſuccinum. Conſtat vero talem receſſum eſſe ex pituita craſſa, quæ colorem illum comparauerit, aut putreſcentiâ, aut modicæ bilis admiſtione. Nimirum & ſi naturalis calor debilior erat mediocri, tamen aderat calor præter naturam, ſiquidem aderat putreſcentia & febris. Quoniam ergo copioſè euacuata ſunt, qualia euacuari oportuit, ſanata eſt, & ſublatis obſtructionibus, ac p detractionem ſucci obruentis roborato naturali calore. muliebria denuo facta ſunt, & manſit ſecundum ventrem craſſa, & corpus boni coloris, & craſſum erat ipſi. Nam hæc non fuerat extenuata p morbum, ſed craſſa, nutriebaturq; multa pituita. Pituita vero roborato calore, facilè emendatur, abitque in ſanguinem, atque ita quæ craſſa & decolorata ſunt, pñt craſſa manentia, colorem & habitum in meliorem mutare. In græcis codicib. occurrit ſcriptum χρώμα ἴυρουν ideſt color boni coloris, conſtat vero legendum eſſe σῶμα ἴυχρουν ideſt corpus boni coloris. Nam præterquam quod illa eſt dura locutio, addit Hippo πανχὺ ideſt & craſſum, conſtat vero craſſum non poſſe dici de colore, ſed de corpore.

93 EA quę Minois, quæ ex ſectione præmentibus ſphacelum contraxit, inſidente in pulmonem, breui ſignifi-

gnificationem præbuit, quotquot supererat, & aliud quid interius.

Per insinuationem dicit hanc Minois, seu vxorem, seu filiam, seu ancillam, mortuam esse breui, & causam qua mortua est, aperit. Ea fuit quòd cum ei pars aliqua externa secaretur (quid prius perpessa secaretur, non dicit) & chyrurgi plusquàm oporteret partē secandam præmerent, tractarent, & affligerent, contigit vt ex sectione sphacelum contraheret. Deinde verò insidente in pulmonem prauo succo, qui in corpore redundabat (non enim euenire solent hæc nisi cacochymis) tabuit, & mortua est breui, neque id admodum latuit. Nam post sphacelum, breui significationem præbuit malum, quotquot diebus supererat (his verbis indicat superfuisse paucos dies) aliud aliquid interius esse, præter id scilicet malum quod in externa parte conspiciendum se exhibebat. Hic admonentur imprimis chyrurgi, ne partem quampiam vlceratam, circa quam aliquid moliuntur, plusquam necesse sit, præmant, aut attrectent: sed quo ad fieri possit, leuiter, ac suspensa manu quidvis agant, nam mortificationis, quam sphacelum (quasi dicas syderationem) græci vocant, periculum in nimia attrectatione esse, quotidie nos admonent carnes quæ ad cibos parantur, qua parte eas manu quis tenuerit, facilius citiusque quam alijs putrescentes. Porrò hic obserues licet, ab externarum partium affectionibus non aliter homines mori, quam ad aliquam internarū eis transfusis, velut hic ad pulmonem. Iam verò ex pulmonis malis arescere corpora, res est notissima, idque tanto citius fore, quanto deterior succus in eum incubuerit, est consentaneum: neque minus, tanto citius significationem sui morbum quencumque præstiturum, quanto citius sit perueniturus ad summum: crescunt enim cum passione quacunque pathognomonica vocata symptomata. Quoniam ergo in hac malignus succus pulmonem obsedit, breui fecit tabescere, & breui sui significationē malum præbuit.

94 Quæ induntur in nares si febricitauerint, si soluitur sit dolor, crassa per nasum effluunt, sin autem neque

que dolor, neque febris, tenuia & fortasse feruida, velut tenue Hegesippo cùm ad noctem quid indidisset, crassum antè erat ei qui in Corintho, simili eunucho qui Celeuris.

Redundantiæ excrementorum in cerebro nulla euacuatio proprior, neque magis accommodata est, quam per nares. Cietur vero ea, cùm sponte non succedit satis. Cietur inditis in nares medicamentis aliquibus acribus, aut solùm aperientibus, & extergentibus: vel forma liquida vel solida: quæ vocantur errhyna. Non est autem ea molienda in principio: sed cùm cocti iam sunt succi, velut in alijs omnibus morbis siue totius corporis, siue partis cuiuspiã, pendentibus ex succis concoctilibus. Ita & in grauedine capitis expectanda concoctio est materiæ propriæ. Nam si ante hanc sternutamenta moueas, aut acria medicamenta naribus haurias, euacuatione parùm iuuabis, quia passio cruda non cedit, & irritatione, capitis grauitatem augebis. Signum autem concoctionis in hoc, vt in alijs etiam, est crassities eius quod educitur, crassities inquàm quæ sine lentore. Porrò in coryza, vt & in inflammatione, febres & dolores accidunt magis cum coquitur materia, quàm coctione iam perfecta. Quoniam autem non omnes coryza laborantes corripiuntur febre: sed nonnulli sine ea transigunt, constat in eis qui febricitauerint, maiorem excrementorum crassitiem debere expectari. Febris enim siccat, cogit, & crassiora reddit, quin & coquit excrementa, cùm horum concoctio non sit perfecta qualis alimentorum: sed imperfecta, & vitiosis aut putrescentiæ cuiusdam particeps, qualis puris, aut eius quod in vrinis, febribus putridis laborantium, subsidet. Ergo, dicit, quæ induntur in nares, ideſt cum induntur aliqua medicamenta in nares (idem autem euenit si non indantur: sed sponte effluant excrementa, dicit vero hoc inuens obiter rationem purgandi per nares) si febricitauerint, si solutus sit dolor, crassa per nasum effluunt, quia febrem & dolorem antecessisse, & solutum iam esse dolorem, significat antecessisse concoctionem, & perfectam iam esse: sin autem neque dolor neque febris (soluta scilicet sint: sed adhuc maneant) tenuia, & fortasse feruida

effluent, huiusmodi enim sunt, quæ coquuntur, cocta autē non sunt: calore enim feruent, crassitiem verò nondum cōparārunt. Velut ergo ex inflammatione adhuc dolēte multum, & ardente, nemo exprimet nisi tenue & feruidum, ita neque in coryza ex naribus, cùm adhuc febris & dolor vrgent. Velut (inquit) tenue effluxit Hegesippo cùm ad noctem quid indidisset, quod scilicet nondum concoxisset morbum, crassum autem alteri, Celeuris, seu filio seu seruo, eunucho simili qui erat in Coryntho. Hæc omnia dicit memoriæ gratia, proposuitque duo exempla, alterum tenuis, alterum crassæ emunctionis.

95 *MAturi in morbis abscessus si iudicant signum. Si febriculosa existentia non febricitant, & difficilis tolerantiæ existentia, facilè ferunt, vt quæ Charioni in sede.*

MATVROS abscessus arbitror illum dicere, eos qui suppurantur, quia suppuratio vt 4. libro meteororum Aristoteles dixit, maturitas quædam est. Tales verò abscessus sunt febriculosi, id est nati febres facere. Sunt præterea difficilis tolerantiæ, & dolorosi, quia cùm pus conficitur, dolores & febres fiunt. Velut ergo in omni iudicatione nullum præstantius signum est, quam conferentia, & tolerātia, ita & in omni abscessu. Conferentia verò est: ne affectiones morbosas augeat, aut si fieri potest, etiam tollat. tolerātia facilis, ne facultates plusquam pro ratione debilitentur, & ne symptomata admodum vexent. Ergo maturi abscessus si iudicant, id est tutò ac perfectè à prioribus morbis liberent, ex hoc signo agnosces. Si febriculosi alioqui existētes (sunt verò tales omnes suppurationes non exiguæ) non faciant febres, & existentes difficilis tolerantiæ nō difficilè ferantur. Vt quæ Charioni in sede, cui forte suppuratio aliqua magna circa sedem facta est ex alio morbo, citra nouā febrem, & citra magnos dolores: sed facilè, & ægro sentiente leuari, & à febre & ab omni alio morbo. Verùm no tandum hic est, etsi omni febre carere & labore, perfectè iudicantis abscessus signum sit, non tamen eum qui perfectè iudicaturus sit, abscessum, necessariò sine febre fieri.

Nam

Nam nihil prohibet ob ſuppurationem ipſam in magno abſceſſu excitari febrem, & nihilominus priorem febrem per eum abſceſſum ſolui. Verùm tunc quoque, ea febris erit, aut diaria ſolùm, qualis ſolet eſſe ex bubonibus, aut ſi putridæ aliquid habens, tamen ſimplex omnino, & breuis. Multò vero melioris abſceſſus, & perfectius iudicantis ſit, nullam omnino afferre, quia perfectæ expurgationis internarum partium argumentum eſt, ſuppurationē non exiguā, nullam poſſe febrem excitare. Nam quanto corpora ſunt puriora, tanto minus ab externis cauſis febricitant.

96 *LEambio verò, cùm inteſtinum vlceroſum eſſe videretur, in dyſenteria pharmaco curato, humerus & ſedes exulcerata ſunt in ſiniſtra, citra febrem.*

ALIVD exemplum eſt hoc abſceſſuum ſine febre, cùm eſſent febriculoſi, ac proinde rectè iudicantium. Mirum huic ex dyſenteria, magna adeo, vt inteſtinum exulceratū videretur, factæ ſunt duæ ſuppurationes, altera in humero, altera in ſede, ambæ in ſiniſtra parte atque ad exulcerationes proceſſerunt citra febrem, atque ita eſt liberatus. Nam tametſi id nunc non dicat, ex nuper dictis licet intelligere: cum dixerit, Abſceſſus ſi iudicant ſignum, ſi febriculoſa exiſtentia non febricitant. Sed quo pacto dicimus dyſenteria teneri, ita vt videretur inteſtinum eſſe ei exulceratū, ſi dyſenteria ipſa exulceratio inteſtinorum eſt? Certè dyſenteria eſt corroſio inteſtinorum, quæ ad exulcerationem procedit, non eſt autem vt magnum aliquod ac inſigne inteſtinorum vlcus. Si cui enim inteſtina laborant vlcuſculis ac excoriationibus, dyſenteria dicimus eum teneri, ſi verò vlcere aliquo magno, dicimus potius exulceratū eſſe ei inteſtinum, neque ab vllo ſymptomate nomen ei morbo damus: ſed ab eſſentia, dicentes eſſe inteſtini vlcus. Proinde diximus hunc teneri tanta dyſenteria, vt exulceratum inteſtinum eſſe videretur. Sed quia magis conſentaneum eſt maiorem affectionem ex minori, quàm contra proceſſiſſe, atque adeo vlcus à dyſenteria, non dyſenteriam ab vlcere, conſtat quod dicit, Leambio cùm inteſtinum vlceroſum eſſe videretur in dyſenteria, pharmaco curato, hu-

merus & sedes exulcerata sunt in sinistra, citra febrem, ita legendum esse, humerus & sedes exulcerata sunt in sinistra citra febrem Leambio, curato pharmaco in dysenteria, cum vlceratum intestinum esse videretur: intelligendumq; quia in dysenteria est curatus pharmaco, idest expurgatus (nam φαρμάκευειν Hippocrati significat expurgare) eo mali peruenisse, vt vlceratum esse intestinum videretur, ac postea superuenisse ei dictos abscessus. Significat ergo obiter, quam sit temerarium expurgante medicamento curare dysenteriam, cùm enim ad ipsa exulcerari cœpta intestina, excrementa mordacia trahantur, apertum periculum est, ne manifestè exulcerentur. Non tamen proinde negauerim aliquando nulla ratione melius curari dysenteriam, verum quæ occasio ea sit breui dicam. Aut in dysenterico est cum cacochymia magna, exulceratio nõdum magna, aut cum exulceratione magna, cacochymia exigua: aut vtraque cacochymia dico & exulceratio) exigua: aut vtraque magna. Si primum, expurgari debet: si secundum minimè: sed ad vrinas & sudorem, & vomitus, vocandum, & inflandum localibus interius & exterius pro vlcere curando. Si tertium, ne tunc quidem opus est purgatione, neque localibus admodum: sed bono victu, & facili ad alias euacuationes deriuatione: si tertium, insanabilis est, facies aut nihil, aut omnia tentandi gratia, velut in re desperata. Tales enim etiam curationes aliquando profuerunt, neque mihi semper displicet illud Celsi. Sæpe quos ratio non iuuit, temeritas adiuuat. Sed est consideratione dignum, quam rectitudinem habuerit cum intestinis, vt dysenteriam finiret, humerus. Sedes enim habet rectitudinem manifestam. Verum scire oportet, partem, qua euacuatio sponte aut arte, aut etiam abscessus fit, rectitudinem seruare posse, aut cum parte recipiente, aut cum ea quæ mittit, ac nihilominus vtilem esse rectitudinem cum mittente: sed vtiliorem etiam, si fluxio nondum cessauit. Sedes ergo habuerit rectitudinem cum ipsa affecta & recipiente parte, puta cum intestinis, humerus verò fortasse cum mittente. Fit enim sæpe dysenteria toto corpore mittente acria aut salsa in intestina, non rarò etiam, ex capite catarrho salso defluente. Huic si ex capite fluebat, nulla pars potiorem rectitudinem cum mittente parte habe-

te haberet quàm humerus: sed & si ex toto corpore: nam partes mediæ respiciunt totum.

97 *Qui à flatibus eleuabatur, eleuationem & dolorem quendam habebat in inani parte. Huic lac multum & meracius bibenti, & insuper dormienti, statim nausea, & calor fiebat, deinde admouenti, & pro cibis farinam crassiorem in craticula coctam comedenti, sustitit venter, & puri simile quiddam egessit. Sede autem inflammata, sine febre & sine dolore erat sufficienter. Hoc dico.*

Hoc iam est tertium exemplum, abscessus febriculosi, & toleratu difficilis, sine febre & sine dolore vt antea dicebatur. Nimirum ex morbo partis inanis, hoc est ilis, inflammata huic est sedes, satis sine febre & dolore. Quod sanè, vel ob partem ipsam, erat mirabile. Est enim ea acriter sentiens. Tumebat, eratque eleuatus huic venter flatibus, præcipuè autem in inani parte, quam vocamus ile, secundum quam etiam habebat dolorem quendam. Quoniam verò, dicit, ὑπαλγεῖ quod nos vertimus, subdolebat, aut habebat dolorem quendam: constat extenuatione esse eum vsum, innuentem dolorem minorem fuisse tumore, hoc est dolorem minorem fuisse, quàm pro tumoris magnitudine. Quod quidem fit, cùm flatus non tam est qualitate, quàm copia noxius. Est enim magna etiam in ipsis flatibus qualitatis differentia, quæ ex differentia succorum, qui illis materiam suggerunt, ortum habent. Nonnunquam enim flatus est valde frigidus & crassus, qui sanè vehementem dolorem infert in intestinis, nonnunquàm etiam acer & fumosus, qui mordendo etiam infert, aliquando etiam est simplex & apios: seu qualitatis expers, distentione tantum dolorem faciens. Fuisse autem huic talem, rationi est consentaneum. Nam succus qui intestinis hærebat, non erat admodum lentus & vitreus, siquidem puri similis, candidus, scilicet & sine multo lentore, excretus est. Neque verò dicit excreuisse pus, vt suppurationem aliquam

internam fuisse cogaris suspicari: sed puri simile, quod minoris cruditatis succorum fuisse autuma. Sed & à iuuantibus & nocentibus constat, hanc fuisse eius passionem. Læsus est enim lactis meratioris potu, & admota farina crassiori, in craticula tosta, aut confracto, scilicet & tosto hordeo, aut tostis furfuribus in sacculo admotis, & ipsa farina crassiori tosta in cibo accepta, iuuatus est: ita scilicet vt fit in dolore partis inanis ex flatu & crudis succis. Dicit igitur huic lac multum & meracius bibenti, & insuper dormienti, statim nausea & calor fiebat. Ex hoc loco constat crebriorem vsum lactis fuisse antiquis, quàm nunc sit, consueuisseque eos vti in potu lacte, aut mero, aut mixto cum aqua, aut etiam cum vino. Nam, quasi diluto solerent potare, dicit bibisse meracius. Quin etiam ipsemet lib. 2. Epidemiarum ad quædam vlcera iussit in potu dare lac & vinum pari aquæ mensura. Insinuat ergo fortasse, non tam grauiter lædendum fuisse, si cum aliqua parte vini bibisset lac, verum quia merum bibit, flatus creuerint, & inde communicata ventriculo passione, vt fit in dolore ilis: nausea acciderit, & lac ipsum corruptionem receperit, vnde & febris orta sit. Somnus quidem hæc mala non fecerit per se, sed potui multi lactis necessariò superuenerit, & ex somno cum nausea & febre excitatus sit homo, non valēte somno probè, per eam præcipuè passionem, tantum lac coquere, ac proinde flatus gignente, & præstante initium alterationis, quæ per impotētiam facultatis deciderit in corruptionem. Deinde inquit (cum, arbitror, sentiret se tali victu lædi, mutato consilio) admouenti. Ianus Cornarius vertit incendenti ignem. Nam Græcè habetur ἀναπτόντι quæ vox significat & accendenti & admouenti. Cum verò significet vtrumque, videtur mihi hoc multo magis quadrare. Nā ignem accendere quis vlli ægroto vnquam præcepit ad dolorem ilis? Admotis verò frumentaceis seminibus, confractis & tostis, in sacculis, est vtilissimum vti. Siccant enim & discutiunt flatus. Significat verò mihi hic quodcūque tale, aut etiam furfures tostos, nomen farinæ crassioris admotæ. Sed & pro cibis, addit, farinam crassiorem in craticula coctam comedenti. Hoc est quod far, seu vulgari nomine nunc farrum dicimus. Paratur enim confractis & tostis granis hordei. Hoc vero siccatione & exterfione iuuare

uare poterat. Et ita euenit. Sustitit venter. Stetisse autem aut sustitisse ventrem hic dici intelligo, non quod alius locis (nullius enim fluxionis alui mentio facta est) sed subsedisse, aut tumorem deposuisse. Egesit quiddam puri simile vt dictum est, & sedes est inflammata, non tamen id ob febrem habuit aut dolorē, sed sine febre & sine dolore erat sufficienter. Quoniam vero dicit sufficienter, videtur innuere, non omnino sine febre & dolore fuisse (alioqui dixisset simpliciter, sine febre, & sine dolore erat) sed sufficienter, satis scilicet, vt febre & dolore carere diceretur, quod omnino haberet exigua, & quæ medicus posset negligere. Et quia hoc quidem rarum est, & notatu dignum, narrationi veluti subscribens, addidit, hoc dico.

98 *Senex qui in lapideis vestibulis lumbos dolebat, & ambo crura, & vtrumque descendebat in femora, & aliquando tibias, & aliquando genua. Durante autem plurimum multæ recursiones factæ fuerant. Tumor in pedibus, lumbis, tibia parui bubones. Venter durus, & intentio interfeminei tota, & dolorosa. Plerunque repertus est habens vesicam duram, & dolorosos articulos, & post hæc doluit iuxta aures, idem tumultus adenem non tangens, os non suppurans, hoc euanuit, & tunc statim febricitauit.*

Senex qui habitabat in vestibulis lapideis (vico quodam ita forte nuncupato) magna succorum crassorum redundantia laborabat secundum humiles corporis partes. Tales autem sunt renes, & quæ circa illos, aut sub illis sunt, vt vterus, vesica, & crassa intestina, in internis: femora genua, & tibiæ, & pedes, in externis. Nullam ergo humilium partium videtur mihi hic senex habuisse crasis succis liberam. Nam dolores, tumores, & tentiones, eas omnes, aut simul, aut alternis vicibus, obsidebat. Omnium autem maximè videtur laborasse vesica. Nam plerumque repertus est habere vesicam duram, & dolorosam. Sed & intentio interfœminei pertinebat ad vesicam, quia eius cervix illac procedit tortuosa. Dicit verò intentio interfœminei (est

ea pars quæ inter podicem & testes) tota (id est totius interfœminei) & dolorosa. Si cum febre acuta duritie & dolore ea regio laboraret, phlegmon vesicæ, & eius cervicis esse putaretur, verum quia ea non dicitur fuisse, consentaneum est dolorem ex ipsa tentione natum (dolent enim non solum quæ inflammatæ: sed & quæ distentæ valde sunt partes) tentionem verò ex ipsis succis in fibras imbibitis. Sed & renes laborasse, constat ex lumborum dolore, præcipuè ad femora descendente, sed & ex affectione vesicæ quæ subsecuta est. Vt enim à vesica in eius cervicem, ita à renibus in eam descendisse, est consentaneum. Sed & aliæ omnes, quæ dictæ sunt partes, laborabant. Nam aliquando dolebant genua, aliquando tibiæ. Aliquando verò dicit, non quòd aliquot diebus doluerit, ac deinde citra dolorem perseuerauerit: sed quod alternatè sæpe, dolor harum partium, & cessauerit & redierit. Nam durante plurimum morbo: multæ horum dolorum recursiones factæ sunt. Tumor etiam in pedibus, & tibia, & lumbis (tumor arbitror œdematosus, qualis in his locis ex pituita sæpe conspicitur) & bubones parui, tumores scilicet in adenosis inguinum partibus, qui ex crassissima pituita, duri & exigui, vt scirrhuli quidam, fieri solent. Et venter durus, quia partibus omnibus ibi crassis succis repletis, necesse erat eam regionem esse distentam, ac proinde cum duritie quadam tactui occurrere, certè, vt vesicam dicit plerumque occurrisse. Verba reliqua, quæ fini dictionis huius adiecimus, hæc scilicet, & articulos dolorosos, & post hæc doluit iuxta aures, idem tumultus adenem non tangens, os non suppurans, hoc euanuit, & tunc statim febricitauit. Hæc inquam verba, post multa alia eorum quæ sequuntur scripta occurrunt, in omnibus codicibus: sed quia cum illis non aptè hærent, neq; idoneum sensum reddunt, censui inde excipienda & transferenda huc & ita restituendam lectionem, vt hic seorsum scriberentur, quæ ad historiam singularem videntur pertinere. moxque proxima dictione quæ hanc sequetur, quę in commune dicentur, de ijs quibus cognoscimus quæ circa ægrotos fiunt. Ita ergo restitutam orationem enarremus. Plerumque, inquit, repertus est habens vesicam duram, & dolorosos articulos nam vt dictum est genua, & pedes, & femora, & lumbos

bos dolebat. Et post hæc doluit iuxta aures, in ea scilicet parte, qua est os petrosum. Dolorem hunc constat fuisse vehementem admodum ex ijs quæ addit. Nam inquit, tumultus idem (vocat οὔσρεμμα, nos tumultum vertimus, passionem hanc quòd grauiter angeret, & tumultuari cogeret) adenem non tangens, os non suppurans, ideſt fuit dolor vehemens, tamen non fecit tumorem in adenibus, neque res venit ad ossis corruptionem, vt Solet. Sed hoc euanuit, & tunc cœpit febricitare, cum non febricitaret antea. Hoc non intelliget, nisi qui ex ipsis operibus cognouerit, solere maximos dolores circa ossa diu durantes, per quos præcipuè nullus tumor in carne ossi incumbente sentiatur, in corruptionem membranæ, quæ periostũ vocatur primum, deinde & ipsius ossis, finiri, atq; adeo hos dolores, & has corruptiones ossium, sæpe fieri citra febrẽ, velut in externam partẽ & ignobilẽ putrescentia incumbente, atq; nonnunquam has externas affectiones cessare cũ magno ægrotantiũ malo, velut eadem putrescentia in interna recondita. Vbi vertimus vtrunq; descendebat ad femora, reperimus, in græco codice δ᾽ἀτερον ideſt alterum. Sed si alterum tantum descendebat, quo pacto alterum descendebat in femora? Ac nõ potius in femur? Præterea, si alterũ tantũ in femur, quo pacto dolebant ambo crura? nã femur suprema & prima pars cruris est: crus ergo, cui non in femur descendebat, nõ dolebat. Proinde cõstat legendũ fuisse ἑκατέρον ideſt vtrunque, vt nos legimus. Porrò vbi legimus, parui bubones, habetur græce βραχεῖς βουβῶνες, vertuntq; breues bubones, qui autem dicantur breues nisi qui exigui, non succurrit. Proinde cũ βραχὺ significet, & quod breue & quod exiguum, magis placet legi parui bubones.

99 *ET germinationes & calores, quòd oculis, auribus, naribus, manu. Iudicationes, & alia quibus cognoscimus: ægrotus an sudet, an tãgat, an olfecerit, an gustauerit. Alia autẽ agnosce, pili, color, cutes, venæ, nerui, musculi, carnes, ossa, medulla, cerebrũ, & quæ à sanguine viscera, venter bilis, alij succi. Pulsus, tremores, conuulsiones, singultus, circunspiratio, secessus quibus cognoscimus.*

Hic

Hic voluit Hippocrates in vnum caput colligere omnia quibus vtimur ad cognitionem. Ea medicinæ pars, ad quam hæc pertinent, dicitur agnostica. Triplicium rerum facit mentionem, non sanè admodum distinctè, & artificiosè distributarum. Hoc verò vetustati est condonãdum, & à nobis, quod ordini & distinctioni deest, addendum. Triplicia illa sunt: Quibus potentijs, seu organis, ad hanc medicinæ partem opere exequendam, vtamur: Quæ signa captemus: Quarum partium consideremus affectiones. Atqui quæ vt signa consideramus, sunt duplicia quædam antecesserunt, quædam comitantur. Organa quibus vtimur sunt oculi, nares, aures, & manus, visus enim, auditus, odoratus, & tactus, sunt hæc organa. Gustu verò nullus vtitur medicus ad medicinales agnitiones, quia excrementa aliqua, siue sudorem, siue vrinam, siue quiduis aliud degustare, absurdum, & minimè necessarium est. Proinde Hippocrates à tali ratione agnitionis semper abstinuit, neq; scio an saporis excrementorum vnquam meminerit, nisi fortè dulcedinis sordium auris, section. 5. libri. 6. huius operis, proinde neque hoc loco linguæ meminit, tamen odoris multis in locis fecit mentionem, fœtidarum scilicet, & vrinarum & deiectionum, & quàm minimè fœtidi puris, atque hoc loco etiam narium. Quibus itaque agnoscimus, quatuor hæc sunt. Signa quæ vt prægressa consideramus, an sudauerit, an tetigerit, ad motumve ei fuerit aliquid noxium, an olfecerit, gustauerit ve aliquid à quo potuerit esse læsus, ac denique omnia alia, quæ ægrotus facere, pative potuerit: vt an vigilauerit homo, aut laborauerit, aut inediam sustinuerit, aut aluus copiosè fluxerit, aut denique aliud tale antecesserit. Nam huiusmodi omnia quæ procatarticæ causæ medicis vocantur, considerare consuluit Hippocrates initio prognostici, aut ex alijs coniecturam facientes, aut, nisi id fieri poterit, interrogantes. Nam quæ consideramus vt præsentia, non eodem modo semper indicant, sed plus aut minus bona aut mala fiunt, vt illa, quæ vocamus prægressa, antecesserunt, aut non. Nam quæ considerantur vt comitantia affectionem, sunt, germinationes, seu quę exterius per cutem germinant, quo in genere sunt, quæ exanthemata vocantur, maculæ scilicet, & papulæ, & tubercula exigua: præterea & vlcera omnia, & tumores

præter

præter naturam externi (omnia enim hæc per cutem germinant, & significationem aliquam præbent) & calores, qui totum corpus, aut quasdam partes præcipuè tenent: & color in toto corpore, præcipuè verò in vultu, & lingua: & pulsus (vt hinc etiam constet Hippocratem consueuisse tangere ægrotantium arterias. Nam σφύγμος non significat palpitationem, aut motum alium quam dilatationem arteriarum) & tremores, conuulsiones, singultus, circunspiratio, & feces sus, & alia quibus agnoscimus, vt decubitus, palpitationes, extenuationes partium, manuum gesticulationes, vomitiones, & vrinæ, & sputa. Circunspirationis nomine intelligo ego hoc loco spirationis difficilis omnes differentias. Ex illis enim omnibus significatio aliqua capitur in morbis, peculiariter tamē quam dyspnœam significet, non possunt certò affirmare. Non enim memini me vnquam hoc nomen ἀμφίπνευμα seu circunspiratio, apud Galenum aut vllum alium autorem legisse. Neque sanè Gal. in libro de antiquatis vocibus Hippocratis illius meminit. Proinde omni auxilio destitutus, hac in re sola possum coniectura vti, ea verò ducit in respirationem sublimem: sublimis enim videtur posse circumspiratio vocari, quod non tantum septum transuersum & thorax per eam moueantur, sed & partes quæ circunstant thoracem, supernè quidem clauiculæ, infernè ilia. Nam re vera cùm augetur debilitas, quàto hæc quæ circunstant thoracē mouentur euidentius, tanto thorax videtur moueri minus, vsque adeo vt cum ad extremam debilitatem iam ventum est, non respirare, sed circunspirare videatur animal. Atque ita nisi me coniectura fallit, pessima omnium specierum dyspnœæ, nomine circunspirationis significatur. Dictum itaque est, dictis organis, aut facultatibus, dicta signa considerari. Id quod facilè constat: nam oculis sentimus germinationes, & colores, tum in partibus, tum in secessibus, & alijs excrementis, atque adeo modos substantiæ, in his ipsis. Auribus, quasdam dyspnœæ species, vt cum feruet plenus in gutture pulmo, & excretiones flatuosas. Naribus, odores in vlceratis partibus, & in excrementis. Manibus, calores & refrigerationes, & partium duritiles, aut mollities. Porrò tremores, conuulsiones, & dyspnœæ plæreque species, & decubitus partim oculis partim manibus

bus videntur sentiri posse: vt & singultus partim oculis, partim auribus. Porro dictum est, hæc significationē mutare, ob ea quæ antecesserint aut non antecesserint. Quod etiam constare poterit singula perpendenti. Germinationes certè in febrium initijs malignitatem humoris indicāt, nisi tamen exsudationis vi aut attactu affrictuve alicuius medicaminis calidioris, aut longioris morę in sole, aut potu vini meracioris, & esu rerum acrium, eruperint: tunc enim non malignæ, vt quæ tabardillo, sed simpliciores, vt quæ sarpullido Hispanis vocantur, fuerint germinationes. Calores itidem mordaces & maximi, ardentes febres indicant, aliquando verò esu aut potu rei calidioris, aut inedia excreuerunt, & citra grauem vllum affectum apparent. Pulsus etiam nonnulli ob perturbationes animi fiunt, qui citra eas pericula non exigua protenderent. Iam tremores motu defatigatis aut inedia, aut vigilia, aut dolore aliquo, qui alioqui extremæ debilitatis essent, conuulsiones, & singultus, qui conuulsionibus analogi sunt, ex vino, aut gustu odoratuve nimio rei acrioris, cum minori periculo: ex expurgatione per pharmacum, aut nimia sanguinis effusione, aut etiam nimia exsudatione, cū maiori fiunt, quàm sine eis. Circunspiratio ex vehementi cursu aliquando fit sine magno malo, alioqui omnium pernitiosissimum signum. Secessus nigri, virides, liuidi, & impensè flaui, pessimi sunt, si verò deuorato pharmaco fiant, minus erunt mali, atq; si ingestis copiosis cibis eiusmodi, multo minus mali. Perinde etiam euenit in alijs omnibus, quę circa ægrotos considerantur: quæcunque enim eorum quæ comitantur, quibusdam antecedentibus, grauiora: quibusdam leuiora fiunt. Quare inditia non ex eorum quæ adsunt consideratione procedunt, sed eorum & antecedentium. Partes quarum considerare debemus affectiones, sunt, pili, cutes, venæ, nerui, musculi, carnes, ossa, medulla, cerebrum, & quæ à sanguine viscera, venter, bilis, & alij succi. Enumeratio est hæc partium omnium. Nam duplices partes sunt. Quædam quæ propriè sunt partes, & in toto viuunt: quædam quæ nō propriè sed quia aut in nostris corporibus naturaliter semper sunt, cuiusmodi quatuor succi, & ossium medulla, & proprij partium rores: aut quia innascuntur nobis, vt pili, & cutis non vera, & extremi vngues. Quæ propriè sunt par-

tes

tes quædam sunt simplices & homogeneæ, quædam organicæ: simplices sunt carnes & ossa (in carnibus verò sunt, rubræ,& pingues,& laxæ, & cuique parti propriæ) & medulla,spinæ & cerebri.Organa sunt duplicia,quædam organa prima,& potioribus organis communiter seruientia, vt venæ (in his sunt & arteriæ) & nerui & musculi quædam organa præcipua, vt venter, (& hic superior aut inferior) & vterus, & vesica (hi enim etiam sunt ventres) & cerebrum, & viscera quæ a sanguine, ideſt partes quæ ex sanguine concreuerunt (cerebrum enim & venter ex semine) vt cor, hepar, lien, & renes. Omnium ergo curam habere iubet Hippocrates, vt rectè possimus de ægrotantium affectionibus iudicia ferre, non solùm partium, sed & eorum quæ in nobis naturaliter innascuntur. Porrò hæc vt habeant agnoscimus,ex dictis antea signis,& ex horum affectionibus notas alias accipimus,vnde in grauiori aut minus graui statu esse ægrotum cõstitutum, agnoscimus.Nam ventris affectiones agnoscimus, ex fecessibus aut vomitibus, velut vesicæ & renum ex vrinis; hepatis & cutis, ex germinationibus, & calore, & colore. Cordis & venarum, ex his ipsis; & pulsu: & medullæ, & neruorum, & cerebri,& musculorum: ex tremoribus & conuulsionibus horum ipsorum: Et ventriculi,ex singultu:bilis & aliorum succorum,ex excrementis,fecessibus inquam, & vrinis,sudoribus, & sputis,& vomitibus: ossium, ex quibusdam germinationibus, ex vlceribus enim diuturnis. Porrò pilorum decidentiæ malignas cacochymias, aut extremum tabescentium periculum,indicant. Repentina & intempestiua canicies frigiditatem & humiditatem cutanearum capitis partium. Cutis distentio & ariditas, siccationem Corporis: venæ tumores; redundantias Indicant arteriarum motus multiplices, multiplices affectus: nerui & musculi affecti, faciunt partium quarundam peruersiones, quæ & ipsæ in acutis morbis significationem habent insignem. Carnes emollitiones quasdam, aut durities præferunt,malum statum vtraq; ratione indicantes,vt in leucophlegmaticis, & tabescentibus. Ossa corruptionē subeuntium, dolores quosdā solent pati horrendos:medulla spinę affecta resolutiones parit:cerebrum affectum,deliria: cor, deliquia animi: hepar & venter, incoctiones: bilis & a-

lij sicci,

lij succi, fastidia, oris amaritudinem, aut salsuginem, & alia multa. Eu quæ continet hæc Hippocratis dictio, quam satius, arbitror, fuerit rursum enarrando repetere. Et germinationes (inquit) & calores (supple) cõsiderari oportet, eo quòd oculis, auribus, naribus, & manu fiunt iudicationes: ideſt iudicamus quæ circa ægrotum sunt. Neque verò duo illa tantum consideranda, sed & alia quibus agnoscimus, ideſt quibus iuuamur ad necessariam circa ægrotos agnitionem, vt an sudet, aut tangat, ideſt an sudor aliquis nimius, aut tactus aliquis noxius antecesserit, an olfecerit aliquid insigniter lædens, an gustauerit cibum, potum aut pharmacum. Alia autem agnoscę, ideſt & alia omnia quæ antecedere possint, quæ agnoscę, ideſt cura agnoscas, aut per te ipsum, aut interrogando. Porrò quæ considerari debent sunt. pili (color dicit, sed satius sit hic excipi, & cum signis posterius poni) cutes, venæ, nerui, musculi, carnes, ossa, medulla, cerebrum, & quæ à sanguine viscera, venter, bilis, alij succi. Porrò reliqua signa quæ consideranda sunt, præter germinationes, & calores, sunt color, pulsus, tremores, conuulsiones, singultus, circunspiratio, secessus, quibus agnoscimus, ideſt & alia, quibus ad agnitionem vtimur.

100 *Svppurationibus oculi, & erumpentia magna vlcera fiunt, & secta profunda, vtroque modo intuitus exulcerantur.*

Svppvrationes fiunt aliquando in oculis, collecto sub cornea tunica pure, A quo quantum periculi visui impendeat, vel hinc constat, quod si expectes vt ipsum erumpat spontè, fiunt vlcera magna (quia non aliter erumpere potest, quàm corrodens tunicas ipsas, atque ita magnum vlcus faciens) si seces, facies vlcus profundum (quia non satis sit, nisi totam ipsam corneam dissecas) & vtroque modo intuitus exulcerantur, ideſt exulcerantur oculi, ita vt intuitũ amittant. Quid ergo remedij superesſt? certè quod Galen. 4 de comp. secund loc. cap. 3. consulit, discussorijs collyrijs tentare pus absumere.

101 *Aristeas ex Amphilochi pago quarta delirauit, aluus subchlora egerebat, & somni salubres. Colore albus.*

Species quædã mihi videtur esse hæc hominis phrenitici in lethargicum abeuntis. Nam notas habebat vtriusque succi, bilis dico, & pituitæ. Nam biliosas dejectiones habebat, & colorem album, quorum illud bilem, hoc pituitam indicare poterat. Nam duo sunt hi loci à quibus redundantium succorum capiuntur argumenta, ab exeuntibus, & à calore ægrotantis. Albus enim pituitam, flauus bilem, ruber sanguinem, niger atram bilem indicat. Videbatur vero nunc moueri bilis, quia aluus egerebat biliosa & delirabat, quare cum notæ pituitæ simul apparerent, qui est frequentissimus transitus in delirium ex pituita, cum febre (nam malum erat acutum) sese insinuabat in lethargum ergo. Multo vero magis, cum simul essent somni salubres. Nam duorum alterum videtur posse significare, dicens somni salubres, aut somnos vtiles ac conferentes, aut quietos, & similes ijs qui per sanitatem fieri solent. Vtcumque hoc interpreteris, constat hunc non teneri magno peruigilio, vt phreniticorum plerique solẽt: sed dormire. Certè somni phreniticis omnibus vtiles sunt, vt peruigilium noxium, si tamen nulli aut prorsus exigui somni huic fuissent, non dixisset somni salubres: sed quod solet, somni nulli, aut non dormiebat. Dicit itaque huic somnos fuisse, vel similes beneualentium, aut vtiles, aut forte vtrumque. Nam alterum ex altero fit. Si enim phrenitico somni placidi, certè & vtiles: atque si vtiles certe non valde implacidi, neque inquieti. Nam qui omnino tales sunt, laborem faciunt, & deliria & conuulsiones augent, quare & lædunt. Qui ergo iuuant, sunt similes somnis beneualentium. Tales ergo erant huic somni, vtraque ratione salubres. Tales verò atteſtabantur colori faciei, ac indicabant in cerebro non valde synceram esse bilem: sed pituitæ satis admixtam. Quare cum bilis per aluum efflueret, consentaneum erat futurum, vt passio abiret in pituitosam.

Incipien-

102 *INcipientibus velut subtremuli & digiti, & labia cum loquerentur, & alia, & celeriori lingua præditi proteruè. Rubor in facie præcipue his erat. Hi vinū bibebant, aut vomitum vtiliter vomentes, intumescebant.*

QVI vehementer vomere coguntur, cum alioquī non sint ad vomendum faciles, neque ad vomendum paulatim assuefacti: aut corpore pleno, & capite infirmo sunt, lædi solent similiter, atque qui vino plurimo, meraciori præcipue, vtuntur. Nimirum vomentes solent, non aliter ac ebrij, tremere manibus, & labijs, & balbutire, læsis neruis ob cōsensum cum ore ventriculi, & ruborem, tumoremq; in facie contrahere, & oculos tumidos, exertos, & humidos, habere, raptis in caput humoribus. Cum ergo aliqui, per morbos incipientes, hæc habent symptomata, cōsiderare oportet, an aliqua harum cautarum adsit. Si enim adest, melius sperare potes de ægroto: plærunque enim cocto vino, aut quiescente à vomitu corpore, symptomata hæc cessant: si autē neutrum affuerit, periculosa constitutio est. Nam apoplecticam aliquam passionem minatur. Hoc ergo nunc nos hac historia Hippocrates docet, dicens, multos per initia morborū habuisse digitos subtremulos, & labia, cum loqui inciperent, & alia huiusmodi, & fuisse celeri lingua. Hoc idem epitheton lib. 2. sect. 6. dedit balbutientibus: sed addit nunc proteruè, quod sane non omnium balbutientium est commune, sed peculiare ebriorum. Nam loquacē balbutiem, & petulantiam, præstat vinum: & ruborem faciei præcipue, etiam dicit fuisse his: verum hæc non citrà occasionem facta, sed quòd tales ægrotare cœpissent, aut ex ebrietate, aut nimio vomitu. Verum non omnia æque accidunt ebrijs, & vomentibus. Nam petulantia est ebrijs maior. & tumor faciei vomentibus. Proinde dicit prius (quòd ad bibentes vinum magis refertur) celeri lingua præditi proterue, & postea addit, vomentes intumescebant. Sed dubitabis, cur dicat vtiliter vomentes. Nisi enim nimius vomitus sit, non videtur tam noxius futurus, sin autem nimius, qui sit vtilis? Certe qui vomunt, aut vomunt naturali quadam vi coacti, non potentes retinere, aut sponte id faciunt alicuius vtilitatis gratia, vt qui vomitorium

rium pharmacum accipiunt, aut digitis, intinctisve oleo pennis, sibi ipsis vomitum cient. Hi verò, aut nimis sese ad vomitum cogunt, & in ea re modum non tenentes, dictas sibi noxas faciunt, aut fortasse intempestiuè vomere tentantes. Velut enim quidam vtilitatis gratia sese expurgare tentauerunt, & à pharmacis vehementer læsi sunt, superpurgatione correpti, aut commota citra euacuationem bile, aut distemperati, aut aliter ita multi, sanitatis causa vomentes, læsi sunt, rupto aliquo vase, aut grauato capite, aut debilitata ventriculi retentrice, aut aliter. De his dicit, vtiliter vomentes intumescebant, ideſt vtilitatis gratia vomentes, & vt ab alijs affectionibus liberarentur, ac fortasse etiam vtilitates alias inde capientes, has noxas incurrerunt, intumescebant scilicet secundum faciem & oculos, & tremebant digitis & labijs, & balbutiebant cum rubore faciei, impetu quodã actis in caput humoribus (qua eadem ratione solet quibusdam, nimio & crebro vomitu vtentibus, visus acies hebetescere) & ore ventriculi læso, ab accurrentibus excrementis, cui consentiente neruoso genere tremores & concussiones partium fiunt.

103 *QVi iuxta Medosadæ, cui tenuia sine bile, aquosa, multa deijciebantur. Hypochondrium obediens & gibbum, comatosus fiebat, circa quatuordecimam ad iudicationem præcipuè eunti, rigor sine tremore, dissolutio, langor, concursus. Quæ exeuntium, comatosus, negligens ex somno, non insaniuit. Iudicatus est circa decimamquartam. Nullum iudicantium, contrarium.*

ὑπαλλὸν ideſt obediens, hypochondrium vocat hic per metaphoram, quod molle, & cedens digitis tangentis: gibbum verò quod intentum. Nam tumens & elatum hypochondrium rotunditatem quandam comparat. Dicit ergo nunc obediens & gibbum hypochondrium [illegible]od vocare solet intentum & molle. Rigor sine tremore est horror, aut quod solum vocatur frigus.

Nam dempta concussione, rigor fit horror. Vnde constat rigoris nomen apud Hippocratem latius patere quam apud Galenum, & significare omnem extremorum refrigerationem, aut saltem horrorem & rigorem. Alioqui nó posset esse rigor sine concussione partium. Cõstat etiam, vt & in alijs multis locis huius operis iudicauimus, tremorem non dici Hippocrati vt Galeno eam solum partium instabilitatem, quæ ex pondere & debilitate nascitur, sed omnem partium sine voluntate concussionẽ, qua partes loco mouentur. Nam aliter quorsum diceret rigor sine tremore? Peculiariter. n. vocatum tremorem a Galeno, vix vnquam habet rigor adiunctum. Notauit ergo rigorem sine tremore fuisse, quasi carẽtem eo tremore quẽ solet habere, ea verò est concussio partium ab expultrice facultate procedens. Accipiuntur ergo hic nomina rigoris & tremoris vt dictum est, estque rigor sine tremore, horror. Dissolutio & langor eandem rem fortè significãt, nisi fortè διάλυσις (dissolutionem vertimus) est motus partium debilitas: & κάμμος (debilitatem vertimus) est animi deliquium, & vitalis contentionis remissio. Vellẽ sanè Galenum libro antiquarum Hippo. vocum, harum meminisse, verum quando ille non fecit, licet nobis quod videt congruentissimum coniectare. Addit deinde σύμπτωσις τῶν ἐξιόντων nomen verò Symptosis non est facilè diiudicare quid hoc loco significet. Nam nomen ipsum significare potest multa, quorum hoc loco vix vllum quadrare videtur. Significat enim concursum seu cõgressum, & compressionem, & infortunium, seu calamitatem, & accidens, seu symptoma. Quod autem horum dicas magis quadrare? Quid enim sit congressus aut compressio quæ exeuntium? Nam illud quæ exeuntium idem est ac si diceres, quæ exeuntia σύμπτωσις τῶν ἐξιόντων idest σύμπτωσις τὰ ἐξιόντα, itaque sensus sit, exeuntia erant compressio, aut concursus, aut calamitas, aut accidens. Compressionem legi non est consentaneum. Quia quid aliud significaretur, quam comprimi exeuntia seu sisti? Quo pacto autem cui antea fluxissent, eunti in iudicationem supprimerentur, aut quo pacto si supprimerentur circa quatuordecimam, mox circa eãdem diem iudicatus esset? Sed neque symptoma commodum sit legi. Cur. n. in ipsa iudi-

catione

catione dicerentur euacuationes esse symptoma? Leges ne calamitatem? Vt dictio sit calamitas quæ exeuntium, i. calamitas exeuntia? Id verò significet, dictam dissolutionem, & langorem, videri euacuatione augeri, itaque euacuationes videri non cum satis multa conferentia ac tolerantia prodire, sed angi & debilitari deiectionibus. Non quadrat, cum addat mox, iudicatus est circa decimã quartam, nullum iudicantium contrarium. Quid.n. magis aduersum in iudicantibus, hoc est in euacuationibus decretorijs, excogitari pót, quã sine conferentia aut tolerantia, denique calamitatem, esse? Superest ergo concursionem eo nomine significari, vt dictio sit quam præscripsi, cõcursus quæ exeuntium, hoc est concursus exeuntia. Quid verò signare posit ea dictio? Certè præcipitatam & frequentem fuisse deiectionem in iudicatione, adeo vt videretur deiectiones concurrere. Quæ sanè nimia deiectionum frequentia, casus virtutis periculum afferre potest, ac proinde vituperatur in prognostico. Quia, inquit, si aceruatim & sæpe egerit, periculum est ne in animi deliquium incidat. Verum si hoc absit & bona tolerantia est in iudicationibus, nihilo deterius est abundanter & crebrò deijcere. Vt ergo diceret hoc malum omen non affuisse, sed bene tulisse ægrotum tam copiosam euacuationẽ, addidit, nullum iudicantium contrarium. Vnum adhuc nomen interpretatione indiget, vtpote non satis vsitatum παραφερόμενος ἐξύπνου quod quidem ego verti, negligens ex somno. Nam vt ὑπερορᾶν est despicere, seu res non videre, sed præterire, ita παραφέρεσθαι præterferri, non considerare, negligere, & παραφερόμενος qui res non considerat, sed quasi nõ videat quæ videt, neq; audiat quæ audit, negligit. Cũ ergo esset comatosus, erat etiam ex somno, hoc est cum excitabatur, negligens, vt obliuiosus, aut stupidus. His nominibus, quæ certè omnia inusitata sunt, explicatis, historiam aggrediamur. Hic haud dubiè laborauit morbo acuto ex pituitosis & aquosis, hisque satis synceris. Omnia enim signa talium humorum semper fuere (vt hinc constet nõ omnes acutos morbos esse ex bile, sed frigidæ etiam subiecto materiæ, posse celerem alterationem accidere) nam habebat multam deiectionem per totum morbum (quod multitudinis est) tenuium. Quoniam verò duplicia ex-

crementa sunt in nobis tenuia, biliosa & serosa, addit, ἔχολα, ideſt minimè biliosa, sed ὑδατώδεα, ideſt aquosa. Hypochondrium erat obediens & gibbum, ideſt molle & intentum, quod etiam aquosæ (cum flatuosa fortè) materiæ redundãtiam significabat. Comatosus fiebat, procedentibus scilicet aquosis excretionibus, pituita purior fiebat, vnde fiebat comatosus. Circa quatuordecimam ad iudicationẽ præcipuè eunti accidit rigor sine tremore, hoc est frigus aut horror, quod etiam frigidi succi erat, alioqui accidisset rigor verus. Accidit & dissolutio & langor (hęc refrigeratio illa affert) & tunc temporis multo abundantius cœpit deijcere, adeo vt concursus quidam esset excrementium, & tunc fiebat magis comatosus, & si quando excitabatur erat ex somno negligens, hoc est nihil considerans eorum quæ sese offerebant, sed velut mente alienatus. Nihilominus non insaniuit apertè. Vnde constat non fuisse legitimum lethargum, sed coma solum. Tandem per tam cumulatam deiectionem iudicatus est citissimè, mox enim circa decimamquartam, & bene sanè: nullum enim iudicantium (hoc est signorum decretoriorum) fuit contrarium, hoc est improsperum, & aduersum. Nam in die decretoria, & optima, cum euacuatione congruente, & copiosa, cum conferentia & tolerantia, solutus est morbus. Vnde consentaneum est, nullam recidiuam superuenisse.

104 *Similiter alius in principijs sub viscosas deiectiones, ex quibus quæ crassa iudicatoria. Insomnis: post hæc subuiscosas subbiliosas, coctas, biliosas non tenues. Postquam autem cœpissent compactæ esse, celeres iudicationes. Hypochondrium intentum apparuit modo venoso circa sextam, deinde dormiuit septima: iudicatus est circa nonam.*

Cvm plurima eorum quæ hoc opere continentur videantur citra ordinem ab aliquo collecta, aut ab ipso autore tumultariè scripta, multo certè magis quæ hoc quarto libro, quam quæ prioribus. quod ex multis alijs dictionibus iam constat, sed & ex hac constare potest, in qua quædam

dicuntur

dicuntur pertinentia ad historiam singularem, quædam interponuntur pertinentia ad communem doctrinam. Multæ etiam in hoc libro sunt inusitatæ voces. Similiter etiam (inquit) alius in principijs habuit deiectiones subuiscosas. Dicit similiter, quòd hic etiam, vt qui ante hunc scriptus est, habebat copiosas deiectiones. Tametsi profectò non fuerunt qualitate similes. Prior enim habuit tenues nõ biliosas, quæ quidem tales cum essent longè aberant à viscosis, hic verò habuit subuiscosas, hoc est aliquantulum viscosas. Nam illud, sub, minuit significationem. His dictis quæ pertinent ad narrationem, apposuit illud, Ex quibus quæ crassa iudicatoria: quod sane non de hoc ægroto, sed in commune dictum putari debet. Nimirum deiectiones crassæ concoctiones præse ferunt, & proinde iudicatoriæ sunt. Hoc verò non est deiectioni proprium, sed commune excrementis omnibus. Nam suo quodque genere, quod coctum crassum est. Concoctio enim omnia facit crassiora. Verum non vt crassa quæ cocta, ita lenta sunt, imo verò sine lentore crassa. Lentor enim in excrementis, ex interno frigore & cruditate nascitur. Cum ergo dicitur ex quibus quæ crassa iudicatoria, non est intelligendum ex quibus subuiscosis deiectionibus quæ crassa iudicatoria. Nam in lentis, quanto crassior tanto crudior deiectio sit: sed ex quibus ex deiectionibus scilicet. Itaque hæc verba nihil aliud continent, quam quod in prognostico dicitur his verbis, Inspissari oportet deiectionem morbo ad iudicationem eunte. Erat insomnis. Hoc sanè non attestabatur viscosis deiectionibus, sed bilem potius significabat. Quid ergo intelliges aliud quam pituitosa in inferna repere, & bilem in supernis partibus abundare? Quod & euentus declarauit. Nam post hæc, elapsis scilicet duobus aut tribus diebus principij, paulatim cœpit detrudi deorsum bilis, & paulatim cœperunt deiectiones bilis speciem ostendere, & hypochondria exceperunt calidos humores, vsq; dum recedente à capite bile dormiuit septima, & nona iudicatus est. Itaq; (inquit) post hæc deiecit subuiscosas subbiliosas, coctas, id est crassas, biliosas non tenues, sed ex crassa bile cuiusmodi est vitellina. Non sanè omnes has deiectiones habuit simul (nã qui posset?) sed alias post alias, procedente vero, bilis ad inferna detrusione, abierunt à

subbiliosis ad biliosas: interim prodiebant aliquæ stercoroſæ, seu ex fæcibus crasis, quas coctas vocat. Atqui ex eo tpe quo cœperunt compactæ esse, celeres iudicationes expectabantur, quia vt dictum est primo huius operis. Cõ coctiones celerem iudicationem & securitatẽ significant. Hypochondrium intentum apparuit modo venoso circa sextam. Scilicet a sexta ad nonam est quaternarius, semper aũt primus dies vltimi quaternarij, & qui in iudicationem finitur, solet perturbationem afferre. Itaque sextus nonum indicauit. Sed quid est venoso modo intentum esse hypochondrium? noua certè phrasis. Plegmonosum affectum puto venosum modum vocari, quod tumefactis primum, ac repletis venis soleant phlegmonosi affectus excitari. Fortasse ẽt (quod magis placet) legendum fuit, non φλεβονώδεα τρόπον, sed φλεγμονώδεα τρόπον Itaquè intentũ erat hypochondrium cum calore, quod significabat eam regionem succos calidos copiosè imbibisse, cũque mox sequenti die dormiuerit, constat ex supernis partibus eos descendisse. Iudicatus est circa nonam, procedente arbitror eo bilioſorum descensu, ac hypochondrij redundantia deiectionibus biliosis euacuata. Cum n. Hippo. non dicat stetisse ante hos vltimos dies deiectiones, ego intelligo ad finem vsque morbi processisse. Itaque malum hoc, alioqui acutissimum, ex, vtrisque excrementis, pituitosis inquam & biliosis, pependit, fuitque biliosior multo, quã qui ante hunc enarratus est.

105 *Albi colore, non rufi, vtrique.*

Ambos duos ægrotos quĩ dicti sunt & eum qui iuxta Medosadæ habitabat, & hunc alium qui similiter ægrotauit, dicit esse λευκόχους, idest colore candidos, non rufos. Vbi considera Hippocratem non contemnere in morbis qualis natura sit ægrotantium, imo hanc in præcipuis considerare, atque ob hanc notas oẽs, ex corporis habitu, colore, capillis, & reliquis oibus, quæ ad eam cognitionem iuuare pñt. Albi colore plærunque rufi sunt plus aut minus, vt Germani, quidam aũt ẽt sunt colore faciei satis albi, capillis verò & barba nigri. Qui albi & rufi sunt, siquidem

dem in vigente iam ætate sunt tales, frigidi sunt. Qui albi & nigris capillis contrarias notas habere videntur, aliam quidem frigoris, aliam caloris. Verum quia contraria non possunt eidem simul inesse, necesse est ambo hæc signa simul, aliud significent, præter vtriusque significationem. Quoniam ergo color capillorum aliquando sequitur cõditionem causæ facientis, aliquando materiæ, necesse est quando duo dicta signa non possunt attestari facientibus, quia essent contraria, & simul, aut ambo, aut alterum, sequantur conditionem materiæ. Meritò ergo coniectemus eum qui simul sit cute albus, capillis niger, duplici succo abundare, pituitoso & melancholico. Non n. æque repugnat duos hos succos abundare, atq; calidum frigidumq; simul esse corpus. Ambo. n. sunt frigidi succi, atqui melancholica viscerum natura, ob substantiæ proprietatem gignit nigros succos, atque adeo nigras fuligines, ob incoctiones verò, etiam ex pituitosis edulijs multam pituitam, qua molliores corporis partes nutriuntur. Sunt verò in melancholicis multæ incoctiones, quia eorũ debilis est naturalis calor. Itaque illi erant pituitosi & melancholici, & vterq; sanè morbus fuit magna ex parte congruens tali naturæ (nam melancholici serosi ét sunt, pituitosi verò lentis abundant) non tamen omnino. Nam satis ét biliosus morbus fuit huic postremo. posse verò & congruentes, & omnino non congruentes, & partim congruentes morbos hominibus accidere, ob multas cãrum concursiones, non est q̃ dicam. Illud solum addamus oportet, cum Hipp. non dicat qui fuerit illis pilorum color, sed solùm non fuisse rufos, vnde coniectemus fuisse nigros. Certè quia albi, rufi magna ex parte sunt, plus aut minus, quasi notatu dignum notauit fuisse albos, nullatenus rufos: tales verò sunt qui nigri. Rubri. n. aut virides, pili humani esse non consueuerunt, neq; sanè albissimi, nisi raris quibusdam. Tales aũt si essent, par erat vt rem rarissimam apertioribus verbis significaret, cur. n. quia non erant flaui, suspiceris fuisse quales rarissimi esse solent, ac non potius quales mox fiũt, puta candidos colore & nigros capillis? Constat verò iuxta hãc enarrationẽ, πυῤῥόν seu rufum latius accipi, vt & ὠχρόν, seu pallidũ, atq; adeo ipsum ξανθόν seu flauum, pro oi pallore, vt non rufi dicantur, qui nullatenus rufi, hoc est oino

absunt a pollidorum genere. Nimirum dicta tria nomina, & si differentiam quandam palloris secundum maius & minus plærunque continent, non nunquam etiam promiscuè, seu pro omni palloris genere, quocunque eorum, accipitur.

106 *Deiectionum aquosarum cum sub dio expositæ essent, leue supernè tenue valde simile Isatodi, inferne sit subsidentiam habens.*

Isatis græcis dicitur ea herba, quæ latinis glastum, cuius succo vtuntur tinctores ad cæruleum colorem præstandum, eo enim colore est is succus. Herba ipsa viridior, non omnino viridis, hinc species quædam bilis vt Gal. docet lib. de atra bile ἰσατώδης, hoc est isatidem colore referens, vocatur: ea est inter viridem & cæruleum, fit vt omnis alia viridis bilis species vstione, nisi cum sequitur conditionem ciborum, vt in ventriculo aliquando. Ergo dicit deiectiones aquosas multas, cum sub dio expositæ manerent, habuisse supernè tenue & leue, simile flori qui in vinis solet innatare, colore simile isatodi bili: infernè verò subsidentiam ex parte crassiori. Nimirum vt in vrinis repositis separatur infernè subsidentia, & supernè quiddam tenuissimæ telæ araneorum simile, leue & tenue, ita in plærisque deiectionibus aquosis. Refert verò quod separatur id quod in eis latitabat. Significabat ergo hoc tenue & leue isatidi simile, bilem cum aqua descendere. Vnde manifestum fit, hoc Hippocratem non dicere de deiectionibus aquosis, quæ erant in ægroto qui iuxta Medosidæ ædes habitabat. Ille enim deijciebat tenuia ἀχολα, ideſt bilis expertia, hæ verò deiectiones erant biliosæ, & isatodes, sed potius hanc fuisse differentiam aliam aquosarum, illis contrariam, quàm in alijs ægrotis eadem fortasse tempestate notauit. Tu interim considera Hippo. diligentiam, qui deiectiones, & recentes & repositas, contemplabatur, quod in alijs etiam antea animaduertimus.

Quibus

107 *Quibus in dextris submollis intentio, phrenitici, si non soluatur febre desinente. Quibus verò submollitudine alui in hac ipsa velut circumcollectum, aut durum, doloroſum fit, & valde malignum non vult diffundi, fortaſſe ex talibus ſuppurantur. In dextris autem elevationes, quæcumque quidem præmente aliquo, multum ac maximè ſubmurmurarint, non valde cacoethes fuerint, in dextris ei qui ab Amphiloco, & ei qui iuxta Medoſadæ. Hi comatoſi, & in ſomnos deferebantur.*

QVANTVM referat in acutis morbis, & ijs qui ex acutis decidunt, attrectare hypochondria, & ventris inferni regionem, intelliges facilè ex ijs quæ de ea re in prognoſtico Hippocrates reliquit ſcripta, ad quod ſanè etiam pertinet hæc tota dictio, quam enarrare aggredimur. Dictum eſt Hippocrati illic, tumores hypochondrij dextri deteriores eſſe quàm ſiniſtri, quod ſanè ob hepatis dignitatem, quæ ex communis alimenti generandi facultate procedit, veriſſimum eſt, vſque adeo, vt phlegmones hepatis lethales ſint, & inueterati tumores cum duritie inſanabiles. Hanc ob cauſam tumores in dextris partibus ventris præcipuè perſequitur, eorum differentias quaſdam inſignes, & ſignificationes proponens. Prima eſt, intentio ſubmollis in dextris, quam diximus iam ſæpe fieri ob flatus eo loco collectos, ſi enim ex tumore phlegmonoſo aut ſcirrhoſo naſceretur, eſſet dura, ſi ex œdemate, non admodũ eſſet intenta pars: ſed laxior, ſi ex aqua inter peritonæum & inteſtina, defluceret per totum ventrem, neque diſtenderet ſolũ dextrum hypochondrium. Flatus verò eam ſolùm partẽ, qua contingit gigni, nonnunquam diſtendit, ſurſum petens, neque verſus quaq; diffuſus. Ita quibuſdam ex flatu diſtenditur ſolum hypochondrium dextrum, alijs pluribus ſiniſtrum, alijs etiam totus venter, vel quòd plurimus ſit & vix toto ventre capiatur, aut quòd in omnibus vẽtris partibus gignatur, aut à lumbis vtero, aut parte alia inferna gigni cœperit. Tales quidẽ tumores diſtentionis plurimum habent. Nam flatus, velut ad ſumma elatus, mẽbranas tendit. Duritiei verò propriæ, & quam tactus à tentione diuerſam

sam esse sentiat exiguum. Est ergo distētio submollis, qui per febres continuas apparente, duplex exitus expectari possit, alter bonus, vt scilicet sensim flatus a febre dissipetur, simulq; tentio & febris desinant: alter malus, vt scilicet phrenitici fiant. Scimus. n. flatus per venas & arterias redundantiam, semper esse capiti periculosam, & significare morbos eius, qui adsunt, aut aderunt, velut profecto vrinas turbatas vt subiugalium. Ergo dicit, intentio submollis in dextris, futuram phrenitidem timere iubet, si nō soluatur desinente febre. Si enim febre perseuerante tentio ipsa perseueret, quasi febrilis calor nihil eius absumat, aut ipsa soluatur febre non desinente, vtroq; modo timeri dēt phrenitis. Illud enim significat maximam indissolubilis flatus redundantiam, hoc fortasse raptum ad caput. Quia si febris non desinit, meritò putes desijsse tētionem, causa aliam in partem abeunte, potiusquam consumpta. Quod si febre desinente tentio non soluatur, non sanè est quod timeas phrenitidem, non n. ea fit sine febre, tamen hoc per febres acutas rarum sit, tales. n. consueuere flatuosos morbos finire, aut in alios, causæ transmissu, mutare. Quia ergo hoc rarum sit, dicit si non soluatur tētio febre desinente phreniticos fieri ægrotos. Omnino. n. necesse est quatuor horum aliquid euenire, aut tolli ambo, tentionē dico & febrem, quod est maximè expetendum, aut ambo perseuerare, aut febre manente tolli tentionem, quæ duo phrenitidem minantur, aut solui febrem, & tentionē manere. Cum ergo hoc vltimum adeo rarum sit, nisi primum fiat, rōni consonum est, ob secundum aut tertium phrenitidem timere. Apponit mox aliam tumoris in ventre differentiam, dicens, quibus verò sub mollitudine alui in hac ipsa velut circum collectum aut durum dolorosum fit, & valde malignum non vult diffundi, fortasse ex talibus suppurantur. Multas ēt notas scripsit in prognostico internæ in aluo inflammationis in suppurationem abeuntis, quod sanè etiam posse cognoscere plurimum refert, estque hæc vna earum rerum, quibus periti medici imperitis maximè præstant. Nam multi ex internis inflammationibus ad suppurationes mutatis moriuntur lentè, cum putarentur iam esse a morbis liberati, atque a medicis dimissi. Cum. n facto iam pure dolores & febres magnopere remittantur, putan-

putantur multi ad maximam morbi remissionem & securitatem peruenisse, quibus pus interius vomica aliqua collectum subest. Quorum, quidam beneficio ipsius naturæ fortis, rupta vomica & excreto pure, liberantur: quidam pure malignius putrescente, & computrefaciente partes internas, aut assidua febricula, quam putidę ex loco in cor delatæ fuligines fouent, tabescentes, intererunt, aut vomica rupta, sed tardius, & cum iam debilitata virtus est, magisquam vt possit ipsam puris excretionem sustinere. Multum ergo refert scire notas internæ inflammationis in suppurationem abeuntis. Ac multi quidem has ignorant, quia ne ipsas quidem internas inflãmationes dignoscere sciũt, & latentium affectionum cura deposita, nihil ferè considerant, præter ea quæ sensibus comprehenduntur citra rõcinationem vllam, & vulgaribus et sunt nota. Oportet verò inflammationes, & affectas partes nosse, possequeas ab alijs dolorosis affectibus dignoscere, & magnas ab exiguis. An. n. facturi sint abscessum, seu suppurationẽ, agnosces ex tribus, loco, magnitudine, & modo inflammationum ipsarum. Nam inflammationes partium calidiorum, nisi anticipent resolui, magis suppurantur quàm frigidiorum, ac proinde vt dr in prognostico, Tumores in ventre minus faciunt abscessus quã qui in hypochondrijs, minimè verò qui infra vmbilicum sunt. Porro exiguæ inflãmationes plærequ; resoluuntur, præcipuè si in locis calidis sint, magnæ in calidis quidem locis suppurant, in frigidis manent crudæ & inuictæ. Quod ad modũ attinet, quæ sunt rotundæ & eminentes, & proprio loco circunscriptæ, & in vnũ collectæ, futuræ suppurationis significationem pbẽt, quæ vero extentæ, & latæ, effusæ, non admodũ suppurant, sed si exiguæ sunt aut materiæ tenuis, resoluuntur, si magnæ aut crassiores, iudicationem subeunt, fluxu sanguinis, aut alia euacuatione, si modo bonũ exitũ hẽt. Hæc continent illa verba. Quibus verò sub mollitudine alui in hac ipsa velut circuncollectũ, aut durũ dolorosum fit, & valde malignum non vult diffundi, fortasse ex talibus suppurant. Mollitudinem alui vocat ipsum abdomen, & sub alui mollitudine apparere durũ est, ipsum abdomẽ extima in parte molle esse, interius aũt sub ea mollitudine durũ quiddã reconditum esse. hoc ergo significat tuberculum internũ.

Quia

Quia verò dicit durum doloroſum in hac ipſa, hoc eſt in
febre, ſeu cum febre continua, ſignificat id tuberculũ in-
» flammationem eſſe. Hæc, inquit, ſi ſit circum collecta, &
» valde maligna nolit diffundi, hoc eſt & nolit in partes cir-
cunſitas effundi & extendi, neque compreſſa, neque aliter:
ſed vno quoddam loco duricies & dolor hærens, & velut
in circumſcriptam, certamque particulam, ſeſe colligens,
quod quidem eſt malignæ inflammationis (nam quæ ſe ef-
fundit non eſt tam firmata in parte) fortaſſe, inquit, ex ta-
libus ſuppurantur. Hoc eſt, fortaſſe in ijs qui hæc habent,
expectari debent ſuppurationes internæ Meritò ſanè. Nã
tales ſunt inflammationes magnę (& ob eſſentiã propriam,
quia in alto cum ſint, ſentiuntur manifeſtè, & propter ca-
coethiam, quia dolent malignè, & nolunt diffundi) & in lo
co calido: quia ſub mollitudine alui, & non ſunt bene reſo-
lubiles, quod indicat duricies. Quid ergo aliud expectes
quam ſuppurationem? Dicit verò fortaſſe, conditione hu-
ius operis, quo non tam docere, quam obſeruationes &
experimenta, vt occurrebant tradere inſtitutum eſt. Dicit
ergo fortaſſe ex talibus ſuppurantur quaſi non definiat
modo: ſed affirmet in talibus ſe obſeruaſſe ſuppurationes
fieri. Tu verò iam hinc, quandoquidem ego experimento
idoneam rationem adiunxi, vtere vt ſigno ſatis bono. Ap-
ponit deinde aliam differentiam tumoris in ventre, quam
non eſſe cacoethem dicit, adiungens duo exempla. In dex-
» tris, inquit, eleuationes quæcumque quidem præmente ali-
» quo, multum, ac maximè, ſubmurmurãt, non valde cacoe-
thes ſunt. Conſtat has eleuationes in ijs eſſe, quæ non ad-
modum circumſcriptæ ſunt: ſed diffundũtur, quas diximus
iudicatione aliqua: ſeu abſceſſu aliquo eorum qui per effu
xionem fiunt, vt ſanguinis fluxu ex naribus, aut deiectione
copioſa, aut tali aliqua ſolui. Quæ euacuatio expectanda
ſit, ex ijs quæ tenſioni accedunt, agnoſces. Quibus enim
hypochondria velut retracta ſurſum, & diſtenta ſunt, flu-
xus ſanguinis imminet: quibus murmurant, fluxus alui. Si
ergo multum murmurant cum quis præmit, conſtat non
eſſe humores admodum firmatos in parte, & ad inferna
vergere, per aluum non difficulter excernendos, vt nihil
prohibeat mox aliquid expurgantis medicamenti dare. Nõ
» eſt igitur hæc maligna affectio. Talis, inquit, tenſio fuit in
dextris

dextris ei qui ab Amphiloco,& ei qui iuxta Madosadæ, ei scilicet de quo nuperrimè scriptum est. Ambo dicti ægroti erant comatosi & in somnos deferebantur (constat illud, & esse declaratiuum) quod etsi graue videbatur, tamen nihil illis euenit mali. Certè de eo qui iuxta Madosadæ, ita est dictum. Circa decimam quartam iudicatus est, nullum iudicantium contrarium.

108 *Constitutiones quales in quibus magis & minùs fiunt, temporibus, regionibus. Vigores quo tempore morborum & ad iudicationem, & quod quotidie, & quod priùs & tardius, tertia, quarta periodo. Et circuituum in quibus iudicantia, tumentia, cruenta, & non.*

Quanti faciat Hippocrates sententiam duodecimâ primæ particulæ aphorismorum, qua dicitur, paroxysmos & constitutiones iudicari ab ipsis morbis, temporibus anni, & circuituum incrementis, & ijs quæ mox apparent, inde intelliges., quod multis suorum operum locis sparsim eam repetijt, partim aliquid quod ad eandem sententiam facit, adijciés. Sanè vel in hoc ipso quarto epidemiarum lib. bonam partem eius aphorismi scripserat, quem hic repetit', quædam etiam vtilia adijciens, quædam etiam detrahens non inutilia, vt videatur mihi hæc sententia (quod & antea dixi) si vndique colligatur, perfecta euasura, & totam doctrinam decrisibus contentura. Hic non meminit signorum concoctionis in excrementis, quæ in aphorismo vocauit mox apparentia, quæ sanè maximam præsensionis in morbis partem continent, tamen adiecit, habendam esse rationem circuituum quibus iudicationes, aut absceſſus fiant, quod etiam ipsum ad fidam aut infidam iudicationem habet magnum momentum. Constitutiones dixit in aphorismo indicari, ab ipsis anni temporibus, inter cætera. Vt autem ab anni temporibus, ita & à regionibus, & alijs congeneribus causis indicari, est intelligendum. Quia scilicet quædam, & anni tempora & regiones, quasdam: quædam, alias constitutiones morborum facere, nata sunt.

Quia

quia calida tempora breuiores, frigida lõgiores, morbos, alioqui eosdem, esse faciunt. Ergo vt posis hac præsentiẽdi rõne vti rectè nunc monet, dicens, scire oportet quales constitutiones, in quibus temporibus & regionibus, magis & minus fiunt. Nimirum breues constitutiones in calidis, & temporibus & regionibus magis, in frigidis minus fieri, longas contra. Sed quid refert considerare constitutiones morborũ? Certè vt præsentias quo tpe vigores morborum, i. vt præsentias quando habiturus sit morbus vigorem, & quantũ ad vigorẽ vsque, transigendũ sit. Quorsum id sit ad iudicationem inquit, quasi dicat, quia iudicationes morborum fiunt in ipsis morborum vigoribus. Ergo & ad præsentiendum tempus iudicationis, oportet præsentire vigorem, & ad hunc, constitutionem. Neque verò solum hanc præsensionem præstant anni tempora, & regiones: sed & circuituum inuicem collata incrementa, siue quotidie, siue alternis diebus, siue ex longiori interuallo fiant, vt in aphorismo dixit. Quod idem nunc explicat, dicens, & quod quotidie, & quod prius, & quod tardius, hoc est an anticipẽt, an tardent paroxysmi (inde.n. nascitur circuituum ad sese incrementum, aut decrementum) & quod quotidie, tertia, & quarta periodo, hoc est, siue quotidie, siue alternis diebus, siue quarto quoque die repetat paroxysmus. Non meminit autem longiorum circuituum, quia quintani, septimani, & longiores, rarissimi sunt, & in acutis nunquam fiunt. Itaque hæc verba idem omnino significant, quod verba illa aphorismi. Qua ratione autem cognoscatur cõstitutio morbi, ex circuituum inter se collatione, in commentario aphorismi dictum est. Addit, & circuituum in quibus iudicantia, tumentia, cruenta, & non. Iudicantia Hippocrates vbique vocat euacuationes, velut cum dixit, iudicantia ne mox appareant: & rursum, iudicantia quæ non iudicant, idest euacuationes quæ non tollunt morbos. Porrò hæc ipsa aliquando vocat absceſſus, distinguens absceſſus, in absceſſus cum euacuatione, & sine ea, vocansque absceſſus cum euacuatione, excretiones, vt sudores, fluxus sanguinis, & deiectiones. Ergo dicit nunc, non solum constitutionem esse notandam, sed etiam habendam rationem circuituum in quibus apparent iudicantia (idest euacuationes) aut tumentia, idest

tumo-

tumores præter naturam, siue sint cruenta, ideſt tumores ex affluente sanguine, & phlegmones, siue non, sed quæda œdemata, aut scirrhi. Non enim hoc parum refert, si quæ vis est dierum decretoriorũ, ac nisi frustra est scriptum ab Hippocrate in aphorismo. Sudores febricitanti si cœperint, boni sunt tertia die, quinta, & septima, & nona, & vndecima, & decimaquarta, & decimaseptima, & vigesimaprima, & vigesimaseptima, & trigesimaprima, & trigesimaquarta. Hi enim sudores morbum iudicant: qui verò non sic fiunt, dolorem significant, & longitudinem morbi, & recidiuas.

109 *Abſceſſus quibus recidiuæ.*

Multa dicta sunt antea in hoc ipso opere de abscesſib. præcipuè sectione prima libri secundi, vbi diximus, morbos difficilis iudicationis, esse eos qui per abscessus sine excretionibus, aut cum recidiuis, aut cum vtrisque finiren tur. Hoc idem est quod Hippocrates hoc loco docet. Nimirum abscessus & recidiuas eisdem morbis esse familiares, ijs scilicet qui imperfectè iudicati sint: & abscessus solere fieri, quibus & recidiuæ. Nimirum vtraque fiunt ex ijs quæ relinquũtur in morbis post iudicationes, aut ob acrisias, siue iudicationum defectus. Nam qui contra iudicantur perfectè, perpurgantur, ac proinde tutò, sineque vllo malo alio, fruuntur sanitate.

110 *Venæ temporum, & concidentiæ, & colorum mutationes ante iudicationes, & quibus iudicationes non fiunt, & anxietates, circumtensiones, colorum mutationes ex rubro in chlorum. Si non iudicent, & cutis circuntensiones sine iudicatione, & collapsus oculi. Corporis durities ſicca.*

Hac oratione complectitur Hippocrates signa corporis tendentis ad ariditatem seu marcorem. Quia enim siccitate extrema, & quam confirmatam vocant, fiunt partes omnes corporis duriores, vnde & durum pulsum

talibus

talibus,& totius corporis habitus duritiem,contingit fieri vocat eam corporis affectionem, corporis duritiē ficcam, hoc est,duritiem corporis, non ob cōcretionem à frigore: sed ob ficcitatem, & naturalis corporis humiditatis consumptionem, factam. Quæ quidem affectio, vi ignei caloris, cum naturalis debilitate, fieri consueuit. Qua ratione multi ex febribus putridis tales manent,cum præcipuè illæ sunt ardentissimæ, aut mali moris, aut cum interna aliqua inflammatione, præcipuè visceris alicuius calidioris, aut cordi proximi,vt pulmonis, hepatis, aut ventriculi. Talis affectionis futuræ signa sunt hæc quæ hic recensuit. Venas temporum vocat, manifestas in temporibus pulsationes. Nam venas vocabant antiquissimi genus vtrumque,& pulsantes,& nō pulsantes: vt cum dicit,venarum pulsationes. Velut ergo pulsus solet Hippoc.vocare,non qualescunque arteriarum motus: sed insignes & conspicuos, ita vocat venas, non ipsos sanguinis canales: hæ enim non fiunt in ægrotis, quibus in partibus non erant,cum bene valerent: sed venas manifestè,& plus solito,pulsantes. Concidentias temporum vocat, quæ in prognostico collapsa tempora, vt & collapsum oculi, quod illic dicit oculos cauos. Ferè ergo sunt hæc signa, quæ in principio prognostici scripta sunt,quæque vulgus medicorum vocat Hippocraticam faciem. Nam sunt oculi caui, & collapsa tempora, & cutis frontis circumtensiones, & colorum mutationes in chlorum. Addit hic pulsus in temporibus,& anxietates. Sed qua ratione hæc tabem indicent explicemus. Hæc magnæ consumptionis carnium,& vitalium spirituum,sunt. Aut ergo primis diebus,atque mox ac homo incipit ægrotare,apparent,aut procedente morbo paulatim fiunt. Atque vtrouis tempore,aut ex manifesta aliqua occasione, aut citra vllā. Velut in initio morbi,quia vigilauit homo,aut aluus soluta est,aut ieiunauit: vel procedente morbo,quod euacuatio aliqua insignis nuperrimè antecesserit, aut adhuc fiat: vel citra omnem talem occasionem. Hoc si fit imputādum est morbi magnitudini, aut malignitati. Qui quidē si mox inter initia citra omnem occasionem hæc facit,nō magnus solum:sed malignus est,neque sine maxima naturalis caloris debilitate, ac proinde nihil aliud significatur, quam mors; si verò postquam dies multos vrens febris corpus

confecit,

confecit, hæc incipiunt apparere, minus est mirandum, & minoris malignitatis est. Significat verò tunc quoque carnes exsuccatas: quod certè, si ob copiosam aliquam succi profusionem, factum est, causam habet manifestam, si verò citra illam, significat febris vi corpora siccari. Meritò ergo sint hæc inditia marcoris imminentis: quibus annuunt venæ temporum. Nam fiunt ob igneas fuligines, quæ per arterias deferuntur, & cutis extenuationem, vt venæ pulsare sentiantur, vbi sentiri non solent. Sed & anxietates. Nam qui ita afficiuntur, præ debilitate habent anxietates indicibiles. His etiam perit vitalis color & decens, fit verò quibusdam in partibus rubor insolitus, vt in genis, ob calidam arteriarum intemperiem, alijs color chlorus, ob effusam bilem, aut spirituum penuriam. Itaque dicit. Quibus venæ temporum, & concidentiæ eorundem temporum, & colorum mutationes, hæ scilicet quæ dictæ sunt ante iudicationes, & quibus iudicationes non fiunt, hoc est, non accidentes post aliquam insignem euacuationem, aut adhuc fiente, & anxietates, & circuntensiones (cutis scilicet frõtis, & aurium & partium huiusmodi, in quibus præcipuè hæc apparent) & colorum mutationes ex rubro in chlorũ, si non iudicent. Hoc, si non iudicent, dicitur de sola mutatione ex rubro in chlorum. Nam talis mutatio aliquando fit decretoriè, vt & morbus regius: aliquando symptomaticè, significatque tunc sanguinem per totas carnes bilescere, atque euenit tunc carnes ab ipsa bile, qua imbuuntur siecari vt solent quæ saliuntur ab ipso sale. Talis ergo mutatio, nisi iudicatoriè fiat, signum & causa est ariditatis corporum. Et cutis, inquit, circuntensiones sine iudicatione, hoc est, quæ non ob euacuationem aliquam magnam fiant (hæc repetitio non est admodum vtilis cùm dictum antea fuerit circuntensiones. Verùm in tam antiquis codicibus non potest non esse aliqua corruptio, & vnius voculæ inutilis repetitio, leuis corruptio est) & collapsus oculi, hoc est oculi cauitas. Corporis durities sicca. Hoc est, dicta si adsint, corporis durities sicca significatur.

111 *Qui volentes illachrymant non malum, quibus verò inuoluntariè fluunt, malum.*

In prognostico non longè à principio libri dixit Hippocrates nolentes illachrymare in malis & exitialibus esse. Cuius rei reddita à me causa in eius loci commentatione est, explicatumque quibus in morbis, & quibus exceptis intelligi debeat: nimirū in acutis, præter causas externas, & peculiares affectiones oculorū. Itaque altera ex parte non indiget præscripta oratio noua enarratione, id verò quod dicit. Vollentes illacrymare non malū & quod in aphorismo 52. sectionis 4. qui idem est cum hac sententiola, adiecit perpendendū est. Num significet solū volentes illachrymare non esse malum, vt nolentes, an aliud aliquid: ita scilicet, vt quemadmodum inuoluntariè lachrymare malum est, ita lachrymare voluntariè, bonam aliquā significationem præbeat. Certè si quicunque inuoluntariæ lachrymat, potest voluntariè etiam lachrymare, nihil boni per se significat voluntariè lachrymare: sed est minus malum quā inuoluntariè id facere. Si verò qui in eo statu iam constitutus est, vt inuoluntariè lachrymet, non potest volūtariæ flere, certè voluntariè flere posse, minus malæ dispositionis, aut etiā melioris, signum est. Videtur autem ita habere. Nam & experimento cognitū est eis qui moribundis hominibus astiterunt, nulla ex causa eos flere posse. Neque ratio quidem non subscribit epilogistica, quia naturalis tristitiæ significatio est fletus: eis ergo qui plurimum extra naturam acti sunt, consentaneum est talē iam significationē non adesse. Nimirū vt nihil aliud secundū naturam iam agi, neq; ridere, neque flere. Sed & analogistica ratio accedit. Vt enim cum naturalis partium firmitudo iam labascit, humores inuoluntariè excidunt: ita non possunt voluntarie exprimi, quia ob eandē facultatis remissionē, ob quam non retinentur, neque exprimuntur. Maiori enim constrictione fit expulsio, quam retentio. Excidere ergo possint inuoluntariè, voluntariè pelli non possint, quibus facultas, quę regit corpora, corrupta est.

112 *Quibus in dentibus circum circa viscosa fiunt, malum est subbiare.*

Vbi verti subbiare, dicit Hippo. ὑποχάσκειν significat verò

verò χάσκειν aperire, aut infixis oculis aspicere. Quare ὑποχάσκειν sit subaperire os, aut suspicere infixis oculis. Accidit verò vtrũque horũ hiantibus, & ijs qui laqueo, aut nimio æstu strangulantur. Aperiunt enim orã, & inconniuentibus oculis intuentur. Hoc verò malũ esse quibus circum circa dentes viscosa fiunt, constat. Siquidẽ in aphorismo dicitur. Quibus circa dentes in febribus viscosa fiunt, ijs fortiores fiunt febres: nũc in eandẽ sententiã addit signũ aliud, quod vt ex eadẽ causa ortũ, illi annuendo plurimùm valet. Nimirũ lentores circa dentes fiunt vi caloris febrilis, si tamen simul qui eos habet, hiet, multo iam manifestius est, eos esse ex igne. Nã lentores fortasse ob pituitosam fluxionẽ ex cerebro aut ventre, cũ calore etiam exiguo fieri possint, vt ij materiam potius quã facientem causam indicarẽt: si verò per febres iã id fit, ac multo magis hiante homine, iam, ab annuẽtibus signis distinguitur ea ambiguitas, & concursu signorũ agnoscitur ignis. Qua ratione ergo in aphorismo dixit in febribus, hic adiecit, subhiare. Nam hoc ipsum subhiare, febris fortis est. Idẽ ergo est dictu febricitãti lentores fieri malũ: aut cui lentores fiant hiare, malum.

113 *Qvi in tibia vlcus habebat, & Attico vsus est, huic exanthemata eleuata, rubra, magna. Hoc pro tussi quæ postea accessit, antea enim non tussiit.*

Tibia dicitur ea pars cruris, quæ inter genu est & pedem. Nomen accipiens à duorũ ossium quæ ibidẽ sunt, maximo & crassissimo, quod femori coarticulatur. Atticũ, cũ simpliciter dicitur, nomẽ est medicamenti cõpositi, anti quis familiaris, & ad curanda vlcera cõparati. An eius cõpositio alicubi iam extet an solum nomen relictũ sit, non satis scio. Parũ refert. Non.n. arbitror, quia, cum vlcus haberet in tibia, Attico vsus est, superuenerunt huic homini exanthemata, vt neque quia vlcus in tibia habuit: sed euenit, vt huic ea parte vlcerato & eo medicamine vso, exanthemata superuenirent. Fortasse (nam hoc consentaneum est) quod, cum id fieri vlcus maximè postularet, non est euacuatum, & expurgatum satis. Plenis. n. & maligna cacochymia laborantibus, fieri solent exanthemata. Facta

ergo huic sunt, eleuata, rubra & magna, ea scilicet quæ variolæ, ob varorum similitudinem, vulgò vocantur. Sunt verò multæ inflammatiunculæ malignæ. Hoc, inquit, pro tussi quæ postea accessit, antea enim non tussijt. Semper solent exanthemata huiusmodi, variolæ inquam & morbilli, tussi quadam prægressa præmonstrari, incipientibus, arbitror, eruptionibus secundum internas membranarum facies in ventribus, & cauis corporis partibus, locis præcipuè calidissimis, vt in thorace, fieri. Qua passione procedente, vētriculi euersiones, & dysenteriæ satis periculosæ fieri solēt. Itaque, huic factum est, vt solet. Cum antea vlcere solùm tibiæ teneretur, neque tussiret, postea tussijt. Deinde pro tussi, hoc est extussi, seu post tussim (quasi tussis in malum hoc aliud abire videretur) facta sunt exanthemata, eleuata, magna, rubra.

114 IN Aeno quicũque horridi vulnera capitis maligna & suppuratoria. Ex teneſmo ex itinere dolor pedum, & in turbationibus laſſitudines. Quorum Clinia cibum auersans colliquescens, purulentum, aliquando exiguum cruentum, purulentum intumescens.

DICTVM est lib. 2. huius operis sectione 4. fuisse in oppido Aeno tempestatem quandam morbosam, quæ ex fame processit, ita vt fit, vtentibus multis & viris & mulieribus leguminibus in tritici penuria. Non dixit autē Hipp. eo loco qualis fuerit, malignorū morborū, qui ea tempestate grassati sunt, species: sed solum exitum quendā notatu dignū, quem multi habuerunt, quibus crurū impotentia, & genuū dolor facta sunt, & vsque ad vitæ finē durarunt. Hic narrat quædā eorū quæ à principio, & procedēte morbo acciderunt, vnius mulierculæ, Cliniæ nomine, quæ fortè, vt multi alij tunc, ægrotauit, mentione facta. Horrores & rigores intempestiui, & sine febribus & per febres, fiūt ex redundantia crudorum succorum. Proinde & ijs qui putrescentibus multis & crudis febricitant, febres horridæ fiunt. Nullus autem victus magis paratus est febres tales facere, aut etiam sine febribus horrores, quā esus leguminum. Hæc.n. omnia sunt mali succi, & flatuosa, & coctu difficilia.

difficilia. Vnde crudis & malis succis, flatuq; replent. Febres ergo faciunt meritò malignas, vtpote ex putrescentia malignorum: horridas, aut etiã sine febribus horrores, ob cruda, & flatus. Cum vlceribus mali moris. & suppuratorijs, hoc est dysepuloticis, ac curatu difficilibus, & pus multum fundentibus. Nã ex crassis & crudis multis, copiosum pus prouenit. Nimirum ipsum pus simile est crudis succis. Malignum autem succi faciunt vlcera rebellia. Fiebant verò hac tempestate in capite vulnera dicta, flatu efferente in illud acres malignorũ succorũ partes, & cerebro, vtpote parte nobili & forti, extrudente à se malignos succos. Patiebantur etiã simul crurum impotentiam, crassis succorum partibus (vt lib. 2. dictum est) deorsum repentibus. Hanc ob causam, habebant ex tenesmo ex itinere pedũ dolorem hoc est, si iter agebant, aut ambulando tantillum defatigabantur, motu crurũ deorsum trahente, tentabãtur tenesmo deinde dolore pedum corripiebantur. Et in turbationibus, inquit, lassitudines, hoc est, turbationes, ac lassitudines. παραχυσις, hoc est turbationes vocat Hippoc. humorum commotiones, atq; ita corpora turbari dicit, agitari humores, vt in nauigantibus, aut ijs qui pharmaco commouẽtur, aut vehementi aliquo corporis motu. Et alui turbationẽ, deiectiones copiosas, quæ commotis humoribus & aluo soluta fiunt. Itaque παραχυσις hæc, turbatio est. Nã turbationẽ animi, & timorem vehementem, vocare solet θόρυβον vt in prognostico, vbi dicit, significat turbationẽ, aut delirium. Hic ergo turbationes alui videntur intelligi. Nam etsi corporis intelligi dicas, in idem redit. Quia corpora turbari dicuntur, cum cõmoti humores effunduntur vomitu, aut deiectione, aut vtroq; modo simul. Cum ergo horũ multi tenesmo & dolore genuũ & pedum, ac eorundẽ tenerẽtur, congeneres etiã his reliquas passiones fuisse coniectandũ est, turbationes, scilicet alui, & reliquorum etiam articulorum defatigationes, & lassitudines. Nam flatuosi, & praui, crassique succi cibi, ambo hæc facere admodum nati sunt. Flatus. n. tormina intestinorum, & praui succi inordinatas excretiones, crassi verò articulares passiones; impotentiæ verò articulorum & neruorum, mox faciunt lassitudines. Lassantur enim ita affectis corpora vel sua ipsorum mole. Itaque habebant huius tempestatis ægroti lassitudines

fitudines articulorum, & alui turbationes. Inter quos Clinia deijciebat è ventre purulentum quiddam, & aliquando parùm purulentum, & subcruentum, aliquando purulentum subtumidum, hoc est inflatum & spumosum. Erat verò interim cibum auersans, & colliquescens. Tres deiectionum species describit, purulentam, & partim purulentam, partim cruentam, & purulentam spumosam (quid. n. aliud potest tumentem deiectionem reddere?) Porrò puruléta dici videtur posse, vel quòd sit puri similis, vel quòd aliquid veri puris in se contineat. Velut etiam cruenta dicitur, quæ cruoris aliquid habet. Puri similes deiectiones sunt, quæ crassæ, & albæ, taleſq; , vt intuens dubites, sintne re vera pus, an aliquis alius succus. Tales verò sunt quæ pingues. Nam ex liquata pinguedine, cum aliquo alio succo permixta, sit succus quidam huiusmodi. Hæ verò fiunt corporibus colliquescentibus. Quoniam ergo dicit Hippocrates hanc fuisse fastidiosam, & colliquescentem, in hanc nos ducit coniecturam, vt suspicemur deiectiones fuisse pingues, puri similes, ob colliquescentiam factas: interim tamen aliquando ob hepatis debilitatem sanguinis aliquid cum eis descendisse: interim, has ipsas exijsse spumosas, ob eandem sanè causam Nam spuma, vt Gal. dicit in prognostico, flatum, aut calorem igneum, ac colliquantem, indicat. Hæc verò omnia acciderint mulieri illi non immerito, ob naturam morbi, qui illo tépore grassabatur, & conditionem praui victus, quo homines tunc vsi esse dicuntur. Nam per putrescentiam prauorum succorũ, & flatus redundantiam, quæ ambo ex leguminum esu colligi necesse est, fierent hepatis debilitas, colliquationes, & spuma. Si verò illud σπῶδες: seu purulentum significat quod in se habet puris admixtionem, constat significari, mulierẽ illam habuisse vlcera aliqua interiora, ex quibus, nunc pus, nunc pus & cruor excernerentur, non dissimilia ijs quæ in externis partibus, ac præcipuè in capite multis tunc fiebãt, maligna & suppuratoria. Colliquescere autem corpora ob hæc ipsa vlcera, & internas suppurationes, multis euenit. Fastidium vero prauorum succorum redundantię, & igneo calori familiare admodum est. Quare qui vi febrium colliquescentium tabescunt, cibos auersantur.

Mul.er

115 *Mvlier hippæ Hydropica, quæ etiam per tres annos vere incipiente tussiit, diutiùs suppurata est. Ad hyemem aquosa est facta. Illis autem pharmacis curata, firmata est. Mortua est ancilla.*

Dubitare possis, an in hac oratione contineantur duę historiæ, altera mulieris illius Hippeæ suppuratæ & hydropicæ, altera ancillæ illius, siue ipsiusmet Hippeæ, siue alterius quæ mortua est, an non: sed eadem fuerit mulier illa, & ancillæ Nam etsi Ianus Cornarius legit, vxor Hippeæ, vt alia fuerit vxor ab ancilla, tamen Hippo. dicit ἢ ἰωνίου, id est illa Hippeæ, mulier scilicet, siue vxor, siue filia, siue familiaris siue ancilla. Videtur tamen consentaneũ, non vnicæ: sed duarum mulierum historias hic narrari. Nam altera confirmata fuit pharmacorum vsu, altera mortua, quæ duo non videntur posse bene de eadem dici. Sed cùm Hippocrates scriberet hæc, obseruando quos exitus morbi haberent, & scripta historia mulieris quæ ab eo morbo pharmacis est liberata, recordaretur cuiusdam ancillæ quæ ex eodẽ morbo mortua est, gratiâ suæ obseruationis adiecit, mortua est ancilla. Sed hoc non multum refert, naturã morbi contemplemur. Suppurati dicuntur, qui pus excreant, horum quidam, breui ex inflammatione in suppurationem mutata tales euadunt, vt ex perineumonia, aut pleuritide: alij non ita: sed diutino pulmonis, aut thoracis morbo detenti, tandem pus excreant. Huiusmodi sunt qui ex assidua in pulmonem destillatione, aut succorum paulatina congestione, aut crudorum lateribus hærentium putrescentia, illud incipiunt extussire: quorum plerique euadunt pthysici. Tale quiddam passa est hæc mulier, quæ per tres annos, vere incipiente, tussi vexata est. Nimirum succorum redundantiæ vere maximè nocent, & huic ob naturalem earum partium infirmitatem, aut fortasse etiam structuram, occupabat spiritus vias, & cogebat tussire. Siue id ex capite defluereț: siue ex toto corpore confluereț: quod, ob ea quæ dicam, verius puto. Congesto tandem succo pluri quàm extussiretur, contigit alterari, ac fieri pus. Neque tamen hic constitit noxa: sed exactis his, ineunte hyeme aquosa est facta, vel pulmone trahente ad compassionẽ hepar, vel

calore naturali iam debilitato ob incipientem pthysim: vel muliere (ita vt fit) ad soluendam spiritus angustiam, pluri vtente potu, & aeris frigore, ex anni tempore accedente. Addit, illis autem pharmacis curata, si mata est Non dicit quibus. Putes pharmacis hydragogis, hoc est aquam vacuantibus (his enim curatur hydrops) sed quo pacto his liberaretur à puris excreatione? Aut quo pacto ab hac nō liberata, firmitudinem, hoc est firmam salutem, compararet, ac non potius tabesceret? Ego proinde suspicor hic pharmaci nomen, non de solo expurgante per ventrē dici, vt aliquando solet: sed aut pro omni medicamine, vt solet etiam, aut pro omni medicata potione, atque vocem, illis, referre medicamenta aliqua, quorum antea facta sit mentio, etsi ex hoc volumine interciderint: aut dici figuratè, vt ea vocula significentur insignia, & ad eam rem magna medicamenta: ea verò esse mouentia menstruas purgationes. Nam perrarò muliebres morbi hunc decursum tenent, nisi ob menstruorum suppressionem, ob hanc verò sæpissimè, eo qui detentus sit præter naturam, sanguine, occupāte primùm vias spiritus in thorace, suffocante deinde naturalem calorem in hepate. Atqui has passiones, cùm eo vsque progressæ sunt nunquā videmus curatas, nisi superueniēte illa euacuatione, quæ vt cum maximo periculo detinetur, ita cum tanta vtilitate erumpit, vt ea mulieres multæ curatæ sint, quæ videbantur insanabiles, vt sit nonnunquam res miraculo similis. An hoc innuit dicens, illis pharmacis.

116 *EX tussientibus, qui manibus laborabant, velut puer, qui sarmenta torquebat, & qui Amintæ, ambo, sola dextra resoluti cessarunt, quandoquidem patiebantur hoc tussientes. Qui autem aut equitarunt, aut iter egerunt, in lumbos, in femur. Siccæ autem plurimæ, sin minus, violentæ sanè.*

TVSSES siccæ sunt, per quas tussitur inaniter, & omnino excreatur nihil. Violentæ, per quas excreatur quidē aliquid: sed exiguum & cum magno labore. Fiunt verò tales, vel ob intemperiē nudam instrumentorū respirationis, vel

ob

ob maximam materiæ cruditatem. Intemperiem nudam fuisse causam horum morborum, non est consentaneum, siquidem tam insignes habebant abscessus. Patiebantur enim paralysim tussientes, quamquam non earundem omnes partium, sed quiuis earum quibus maximè laborasset. Nam quidam, qui laborabant manibus, vt puer qui sarmenta torquebat, & puer alius Amintæ, qui etiam laborabat manibus, liberati sunt ambo a tussi, resoluta dextra, ea nimirum manuum parte resoluta, qua maximè laboratur, præcipuè verò ab ijs qui sarmenta torquent: qui verò equitauerant, aut iter egerant pedites, lumborum, aut femoris resolutionem patiebantur. Nimirum iter agentes lumbis, equitãtes femoribus, & vtrique vtrisque partibus, maximè laborant. Dictum verò Hipp. est. 4. apho. Quibuscunque resurgentibus ex morbis, si quid laborauerit, hic fiunt abscessus. Dicitur vero in eo apho. nomen laboris, & de dolore, & de vehementi motu: vt & lassitudinis nomen in 31. de spontanea & non spontanea.

117 *Vxor Emmyris modo non morbosa, videbatur sine febre, fatua esse. Deinde in tremorem venit totius corporis, & liquationem, & fastidium, & sitim: & frigida erat.*

Hanc mulier primùm videbatur esse fatua sine febre, modo non morbosa, sed vt esse videretur fatua, vt quædam aliæ quæ naturaliter tales sunt. Deinde correpta tremore, incidit in febrem malignam, colliquantem, & generis earum quæ dicuntur lypiriæ, per quas exteriora frigent, & interiora vruntur, & sitim habent: fatuitas ob abundantiam pituitosorum in cerebro, per se, aut per consensum, fit. Multis igitur & crudis constat mulieris huius corpus totũ, aut caput abundare, aut ventriculum, vterumve, aut pulmonem, aliamve partem cum qua caput pateretur. Verùm quoniam ad totius corporis tremorem res venit, totis musculis debilitatis ex aggrauatione (intelligo enim hic nomen tremoris, proprie, pro eo qui ex animalis facultatis impotentia procedit, accipi) constat totius corporis fuisse illam cacochymiam, maximè autem cum successerit

(putre-

(putrescentibus malignè excrementis in proximis cordi locis, aut magna & maligna interius inflammatione obortа) febrislypiria. Nam si ea redundantia ad solum cerebrum pertinuisset, omnino factus esset lethargus, aut passio aliqua apoplectica. Consentaneum ergo est, ob redundantiam totius corporis, occupatum imprimis esse ei caput, factamq; fatuitatem, crescenteq; aggrauatione instrumẽtorum motus, factum tremorem, mox verò multitudine (ita vt fit) finita in putrescentiam, & magnam aliquã inflammationem internam, factam esse febrem perpetuã. Non mirum autem ex frigidis & crudis, qualia fatuitas significabat, factam esse febrem colliquantem, & lypiriam. Nam liquare, & naturalem calorem trahendo extinguere, non certi cuiusdam succi est, sed malignæ putrescẽtiæ, quæ cuiuis succo potest accidere, cui putrescentia. Nam & in veris inflammationibus, & œdematis, & scirrhis, & omnibus ad hęc genera pertinentibus tumoribus, videmus nunc fieri simplices, nunc malignas putrescentias. Ita ergo potest in febribus euenire, nam ex succo subiecto frigido, potest vrens febris fieri, ob modum putrescendi. Accedit quòd euenit aliquando multiplicem fieri cacochymiam, quòd duæ, pluresve species excrementorum simul redundent, aut etiam aliam in vna, aliam in alia parte esse. Vt si huic mulieri pituitæ & bilis fuerit redundantia, aut pituita in cerebro, bilis in hepate, aliàve parte, & illa priorem, hæc posteriorem passionem fecerit. An simplex fuerit cacochymia, & modus alterationis tantam passionum differentiam fecerit, an multiplex, ex alijs signis oportuit agnosci, præcipuè ex exeuntibus, adiunctis, hominis natura, & anni tempore, & anteacto victu.

118 *Nictalopes autem, qui plurimum mingebant, postea exiguum quiddam. In aures verò tussientes, super febricitantes, erumpentia circa septimam, aut etiam octauam.*

Nictalopia est visus imbecillitas, per quam nocte nihil, & in crepusculo exiguum videtur, tametsi interdiu videtur bene. Constat esse eum affectum aciei oculorũ hebetudinem

betudinem, aut ſpirituum craſsitiem, & exiguum fulgorē. Siquidem indiget magno fulgore aeris, vt poſſit concipere viſibilium ſpecies: paſsio contraria ei, per quam interdiu exiguum, & noctu aliquanto plus videtur: quod ſanè fit oculis & ſpiritibus terſis, tenuibus, & fulgentibus, cuiuſmodi videmus eſſe noctuis. Talibus enim, dici fulgor cū tanto fulgore interno coniunctus, fit nimius, & nocturnus eſt ſatis. Ergo vel hac ratione conſtat nyctalopiam ei paſsioni contrariam in contraria affectione habere eſſentiam, eſſeque craſsitiem ac opacitatem oculorum, aut ſpirituum, aut vtrorumque. Conſtat verò niſi in natura membranarū, ſuccorumve oculi, aut ſpirituum ſit, ex redundantia excrementorum in eum locum confluentium, pituitoſorum, plærunque, ex cerebro, fieri. Quibus excrementa in cerebro ſunt, nonnunquam fiunt ſpontaneæ reuulſiones in inferna, ventrem inquam, aut vrinæ vias, & ita, ſi euacuatio ſatis producitur, contingit liberari, velut ſurditas fluente aluo ceſſat: nonnunquam deriuationes quædam ad vicina, & harum quædam ſunt per conuenientes regiones, vt eruptiones ad glandulas quæ poſt aures, aut in ceruice ſunt: quædam per non conuenientes, vt deſtillationes in pulmonem, aut ventriculum: nonnunquam euacuationes per propria emunctoria, vt per nares, aures, & palatū. Cum ergo eſſent quadam tempeſtate multi, capitibus excrementoſi, quod nyctalopia indicabat, primum incipiebant copioſe mingere, pituitoſis & aquoſis deſcendentibus. Verùm hęc per vrinam expurgatio non ſatis producebatur, ſed ea cohibita intēpeſtiuè, eueniebat deinde exiguum quiddā mingere, minus etiam quam alioqui ſoleret, quod recurſum humorū in ſuperna declarabat. Eo ergo defluxu intercepto, neq; cerebro degrauato, neceſſe erat aliquid alia via erumpere, ciebatur ergo deſtillatio in pulmonē, quare ceſſante copioſa mictione, tuſsiculoſi fiebant. Verum cū pro magnitudine prioris, exigua euacuatio ea eſſet, quæ inculcata erat in cerebro, multitudine putreſcēte, febris ſuperueniebat, à qua, cerebri facultate expultrice abſceſſum faciēte, ſeptima, aut etiā quibuſdā octaua febris die, poſt aures tubercula naſcebātur. Nō dicit quid deinde factū, meritò tamen credas, quoſdā liberatos à cerebri paſsione & à nyctalopia, quoſdā non, aut non omnino. Nā vt euacuationū

decre-

decretoriarum, ita absceſſuum eſt diſpar conditio. Ij præcipuè liberauerint, qui ſeptima eruperint, illi minus, qui octaua. Non enim ſolum in euacuationibus intereſt multum quo die fiant, ſed & in abſceſſibus. Nam vt nuper ipſimet Hippocrati dictum eſt, habenda ratio eſt circuituũ, in quibus iudicantia, tumentia, cruenta, & non.

119 EMmyris filius febricitabat, & ex aure fluebat purulentum, circa octauam non ſatis ſcio.

INFLAMMATIONE pori auditorij cenſendum eſt puerum hunc laboraſſe, cui coniuncta eſt continua febris, ſi ſimul etiam habuit eius partis dolorem (fortaſſe autem habuit, & doloris non meminit Hippocrates quòd puer infans eſſet, vt dolorem non poſſet declarare) in talibus enim ex febre continua & magna, cui puris eruptio ſuperuenit, intelligimus affectionem eſſe auris inflammationem. Eſt verò morbus pueris ſatis frequens, & qui in illis plurimum latet; quia neq; qua parte doleant poſſunt dicere, neque ſi delirent, vt quibus magna eſt ea inflammatio, agnoſcere poſsis. Atqui ego multos infantium, qui poſt acutã febrem conuelluntur, hoc malo perire ſuſpicor, coniectãs id, ex ijs qui euadunt, poſt febrem eiuſmodi, pure ex aure effuſo. Ij enim ipſi, niſi ad ſuppurationem res veniſſet, incognita affectione perijſſent. Proinde inter ea quæ puerulis febricitantibus acutè, tentando agenda ſunt, conſultum putò, aliquid mitigatorium, & concoctorium auribus infundere, vt, primùm quidem, roſaceum, deinde verò chamemælinum, aut ex dulcibus amigdalis. Quid enim mali inde fiet? Euenit (ſi res ita habuit) huic puero, iuxta id quod capite 19. prognoſtici dicitur, vbi ita ſcriptum eſt. Auris acutus dolor cum febre continua & vehementi, graue eſt: periculum enim ne homo deſipiat & moriatur. Cum ergo fallax hic locus ſit, celeriter oportet animum aduertere omnibus ſignis à primo die. Moriuntur verò ex tali morbo iuniores homines ſeptimo die, aut citius, ſeniores verò multò tardius. Febres enim & delira minus ipſis accidunt, atque ideo aures poſſunt ſuppurari. Verum his ætatibus, recidiuæ morbi accidentes, plurimos interimunt.

Iu-

Iuniores verò antequam auris suppuret moriuntur. Si autē fluit pus album iuniori ex aure, spes est eum superuicturū, si aliud etiam optimum signum ipsi accidat. Hæc Hippocrates ex quibus constat, vt in commentario eius loci explicuimus, iunioribus periculosum adeo esse hunc morbum, vt sæpe moriantur ante tempus suppurandi, aliquando tamen etiam suppurare: idque cum fit, intra septimum fieri, & salubriter, si pus fiat album. Hic filius Emmyris exemplo est iuniorum quibus suppuratio fit, quandoquidem autem contigit Hippocrati videre id, die octaua febris, & rarum est vltra septimum in iuniore produci puris ex aure eruptionem. miratus est: &, quia fieri potuit, vt, etsi id Hippocrates non animaduerterit, die septima cœperit, dicit, fluebat purulentum circa octauam, non satis scio, scilicet, an tunc primum, an antea cœperit. Sin autem nullus auris dolor huic puero fuit (fieri verò etiam ita potuit) coniectandum est, febrem ex putrescentibus in capite succis pependisse, & euacuationē hanc circa diem octauam, aut fortasse etiam septimam (non enim satis certus Hippocrates est) tentasse naturam, vt per capiti non parum familiare emunctorium. Itaque fuerit non suppuratio in aure ipsa facta, sed abscessus ex capite, eius generis, de quo aphor. 10. part. 6. ita est scriptum. Caput dolenti & circum dolenti, pus, aut aqua, aut sanguis fluens per nares, aut os, aut aures, soluit morbum. Velut quibusdam alijs in dentes factos fuisse mox dicit.

120 *Quibusdam autem etiam dens fuit corrous, præcipue tertius ex supernis. Præ omnibus autem hic reperitur corrous, in hunc dolor, & quibusdam etiam circum suppuratio. Quibus autem in aures, fortiter tussientes magis quam illi.*

Dictvm antea est in hoc ipso quarto libro, quod parte prima huius orationis dicitur, puta tertium dentem superiorum, omnium maximè solere pati dolorem, corrosionem, & suppurationem, dictaque est eius rei causa. Nūc quod addit oportet explicemus. Cur scilicet ij quibus in aures puris abscessus fit, solent fortiter tussire, magisquam

illi

illi quibus in dentes. Mihi sanè videntur aures maiorem rectitudinem habere cum partibus interni cerebri quàm dentes, & hos cum externis quàm aures. Internæ autem cerebri redundantiæ videntur in laryngem & asperam arteriam, atque adeo pulmonem incumbere, externæ autem in maxillas, dentes, & buccas potius. Ergo aurium suppurationes, seu potius puris per aures eruptiones, internæ cerebri redundantiæ signa sunt, velut corrosio aut dolor dentium, aut buccarum tumores, externæ. Quare magis tussis mouebitur, quibus aures pus effundent, quàm quibus dentes laborabunt. Vnde etiam licet colligere deterioris grauedinis capitis esse, tussire ob destillationem, quam secundum maxillas, buccas, dentes, aut etiam nares, pati aliquid.

121 *Quibus autem in suppurationem cum febribus, liberat septima.*

Cvm acutis febribus intelligit, cum febribus dicens. Quibus ergo ad suppurationem, ideſt puris per aurem excretionem venit, laborantibus acuta febre, eos septima liberat. Nam cum acuta febre pus generari, inflammationem significat, inflammationis autē in quauis parte capitis, cum acuta febre coniunctæ constitutio longissima, prorogetur vsque ad septimam, præcipuè verò in iunioribus natu, vt Hippo. in prognostico nuper citato dicebat. Meritò ergo quibus febricitantibus acutè, res venit ad suppurationem, ijs septima die erumpit pus, & soluitur febris. Adeo vt cū Emmyris filio circa octauam videretur pus fluere, non satis id crediderit Hippo. sed suspicatus à septima coepisse, dixerit, circa octauam, non satis scio.

122 *Postquam exacerbatum est hypochondrium, non est solutus; emollito autem erant exigua subuiscosa, compacta, non bona. Vrina colore sanguinis. Spuebat spumasum.*

Hæc verba haud dubiè aliunde decissa sunt, non enim continent integram narrationē, sed ægroto cuidam (cuius fortasse

fortaſſe nomen hinc vetuſtas ſubſtulit) contigiſſe inter alia quiddam narratur, quod ſcitu dignum eſt, puta exacerbatum eſſe ei hypochondrium, hoc eſt duritie & dolore correptum, & ex quo exacerbatum eſt, non eſſe hominem ſolutum, hoc eſt ſuppreſſas eſſe ei euacuationes conſuetas, vſq; dum emollito rurſum hypochondrio, cœpit deijcere ex aluo exigua, ſubuiſcoſa, compacta, non bona: & vrina facta eſt coloris ſanguinis, & ſpuebat ſpumoſum. Hic euentus haud dubiè ſignificat ſanguineos & pituitoſos ſuccos ſeſe ob morbi vim, & partiũ debilitatem in hypochondriũ collegiſſe, indeq; rurſum, remittente malo, & facultatis nixu demiſſa, hac & illa cœpiſſe efluere. Eſt verò per acutas febres grauiſſimum, exacerbato hypochondrio euacuationes conſuetas ſiſti, quia ſignificatur humores omnes eo vi inflammationis trahi: rurſum, cum totum hypochondriũ, aut altera eius pars tumet, euacuationibus plus ſolito exeũtibus, hypochondrium emolliri, bonum eſt. Nam vt Hipp. ipſe in aphoriſmo dicit, ſplenicis dyſenteria accedens, bonum. Eadem autem ratione iecorarijs, deiectio & mixtio prodeſt. Illa enim caua, hæc gibbam eius partem vacuat. ſputum etiam ſpumoſum fieri poteſt, regurgitantibus in pulmonẽ, quæ ex hypochondrio erumpunt. Verùm ea euacuatio non eſt probanda, vt priores, non enim per conuenientem regionem, vt illæ, agitur. Sed quales deiectiones habuerit, oportet explicemus. Exigua, inquit, ſubuiſcoſa, compacta. Conſtat has deiectiones fuiſſe ex crudis, craſſis, & lentis, quæ ab oppilationibus exirent: quod vt innueret, addidit, non bona: ideſt non per concoctionem, vt ſolent compactæ, ſed, quòd ex craſſis crudiſque eſſent. & pituitoſis. Sanguis etiam crudior, qui impactus hærebat, cœpit loco ſolutus, in vrinæ vias deriuari, & vrina coloris ſanguinis fieri, & regurgitante etiam ſurſum humore, atque carnem pulmonis occupante, cœpit ſpumoſum ſpui.

223 *Ille ad quem Cynicus me induxit, ſeptima exacerbatus eſt, circa quatuordecimam autem indicatus eſt, hordeacea praua, purus faucibus pauca, lata, cocta ſpuit, ex naribus parum exijt. Caput grauatum eſt. Manuum & crurum reſolutio. Aluus ſoluta profuit. Pe-*

des

des semper calidi. Somni huic erant. Et iuxta aures non est factum quicquam, quia concocta spuit.

HVNC laborasse febre acuta, vel dies qua iudicatus est indicat. Acuti enim quatuordecim diebus iudicantur, exacerbatus verò est illi morbus die septima, iuxta legem constitutionis legitimæ, iuxta quam dimidiato totius constitutionis tempore, solent incipere morborum incrementa. In hoc præcipuè laborabat caput succorum putrescentium multitudine. Nam ob hoc caput grauatum ei erat, & parum sanguinis è naribus destillauit. Et somni ei aderant, quod non solum indicat capitis passionem, sed & succi speciem. Non enim is erat summè bilioſus, alioqui delirium ac peruigilium fecisset, potiusquam grauitatem, & somnos. Erat ergo bilioſus nonnihil (nam ab hac specie nunquam omnino absunt acutæ febres) cum sanguine crassiori & pituitoſiori. Cum ergo multum ac multiforme in capite redundaret, factum est, vt fluxio, in partes cum eo rectitudinem habentes, deriuretur, in pectus scilicet & spinalem medullam: vnde euenit vt ex thorace, praua primũ, deinde cocta spuerentur, & ob medullam spinæ, manus & crura resoluerentur. Sanguis e naribus fluens, non potuit hominem liberare, quia fluxit parum. Quare vt signũ quidé prauus fuerit, vt causa verò, inutilis. Profuit verò aluus soluta, eadem scilicet ratione, qua solet soluere surditatẽ. Expectabatur tuberculum huic secundum aures, quia vt in febribus laborioſis, & quas lassitudo comitatur, expectantur abscessus ad articulos, ita & in febricitãtibus cum capitis grauitate expectantur tubercula ad aures, à quibus præseruare poterat fluxus copioſus ex naribus: verum quia huic factus fuerat exiguus, expectabatur meritò tuberculum: quod non est factum, quia spuit concocta. Per morbi decursum, potione parata exhordeacea farina, excreauit praua, hoc est excrementa prauis & varijs, colore & substantia prædita, quæ circa fauces herebant. Deinde verò puris iam faucibus, ex pulmone extulit, pauca, lata, concocta hoc est crassa. nam quæ verè concocta sunt, non sunt lata, aut rotunda, sed crassa sine lentore, neque tam compacta. Rotunda verò, aut lata (quæ etiam ob crassitudinem

cocta,

cocta, aliquando Hipp. vocat) fiunt vi febris siccatis excrementis. Verum quando excreatio concoctorum, & liberauit cũ alui fluxione à febre, & præseruauit ab abscessu, suspicor, post dicta, ad morbi finem bene concocta & multa spuisse. Multitudinem ergo fluxiliorum per aluum deiecit, crassa verò, & quæ nõ longè à parte potuerint fluere, excreauit. Ad quam rem acomodatissimæ sunt potiones, & eligmata, quæ parãtur exhordeacea. Extergent enim optimè, & sputum cogunt, quæ per febres sanè, omnibus quæ ex melle parantur, meritò præferuntur, ob frigidam & humidam naturam. Pedes calidos semper fuisse, febrem assiduam, & quæ neq; rigore, neque in febricitatione interrumperetur significat. Porrò eum qui Hipp. induxit, cynicum proprio nomine vocari intellige, nõ ex professione, quia nondum nata erat cynicorum schola.

124 *Demarati vxor, pedes etiam in horroribus calidi, siue in suppurationem siue non, mortua est.*

Occultae suppurationis suspitionem habuit Hipp. in hac ægrota, non tamen certo cognouit. Occultam suppurationem voco internã, ea verò est, vt ipsemet libro de morbis dicit, in superiori ventre, hoc est in thorace, ad quẽ pertinent, pulmo, & ipsa latera (cor enim non sustinet eã passionem) aut in inferiori, ad quem pertinẽt omnia quæ sub septo trãsuerso sunt inter inguina & alas. Fiunt verò hæ ex tumoribus præter naturam, vt ex pleuritide, aut inflammatione intestini, renis, aut veteri: vel ex vlcere, vt ex emoptoyca passione, aut etiam nonnunquam citra hæc, ex pituita non expurgata, ac propterea putrescente, velut ex catarrhis aliquando, non quidem prius facto phlegmone, aut exulcerato pulmone (tametsi id quoq; fieri solet) sed aliquando hærente solùm ea, quæ destillat, pituita, lateribus, & ibi putrescente, vt Hipp. loco citato autor est. Vtcũque, vbi pus continetur, putredinalis calor partes corripit, qui etiam per totum corpus deducitur, arterijs fuligines putridas recipientibus, & ob hunc tam fixum, vt quis dicat, calorem, colliquescunt carnes & corpora tabescunt. Fientis suppurationis signa scribit Hippo. in prognostico, dicens, Considerare autem oportet, principium suppurationis fo-

re, colligentem à die quo primùm homo febricitauit, aut quo primum illum rigor præhenait, etsi dixerit pro dolore pondus ipsi fieri, in loco quo dolebat. Hæc enim in principijs suppurationum fiunt. Suppuratorum iam signa scribens, mox subiunxit, Suppuratos omnes agnoscere oportet his signis, primùm quidem si febris non intermittit, sed per diem mitis est, per noctem maior & sudores multi superueniunt, & tussis fortis fit, & excreant nihil mentione dignum, & oculi caui fiunt, & maxillæ sunt rubentes, & ungues manuum curuantur, digiti autem calent, & maximè extremi. Dicta mihi est in commentatione huius loci, causa qua digiti extremi calent suppuratis. Ea est, quam paulò ante tetigi. Deferunt scilicet venæ & arteriæ fuligines putidas, quæ extremis artubus expirãt. Cum ergo hæc mulier longũ laboraret & hêret assiduũ calorẽ pedũ, etiam in horroribus, suspicatus est Hipp. in suppurationem abire, quia horrores inordinati, ad suppurationem euntis morbi est, & calor extremorũ pedũ, suppurati. Verùm cũ fortasse alia signa viderentur desiderari, in suspitionem coniectus est, & suspitionis causam insinuans dicit, pedes etiam in horroribus, calidi, siue in suppurationem siue non, mortua est. Meritò autem dubitauit, nisi alia multa adfuerunt signa. Nã non suppuratis solùm, sed alijs etiam solet hoc accidere, morituris, ijs scilicet, quibus malignus venenatusve humor intra corpus collectus, aut venenum etiam haustum est. Talibus enim, etiam mortuis, calor putredinalis solet per extremas corporis partes expirare. Itaq; constat, aut ex suppuratione, aut maligna febre, quam mali moris vocant, mortuam esse hanc mulierem.

125 *TEnebatur senex, qui mortuus est simul cum sua vxore lãguida, cui occultum maniacum quid inerat. Postquam autem exeunte lumbrico subcrasso, & pauco cibo, statim sedatus est, & dormiuit, & sanus erat senex hic. Et corporis cutis circumtẽtio, extrema frigida, tenuis, tremulus in initijs, & labijs, & manibus, & voce. Motus est mẽte moderate. Hiabat non valde. Difficulter spirans erat diebus, non noui quot vltra viginti, mortuus est.*

Exoptat

ἔχεσθαι ideſt teneri,& ἐχομένου ſeu detentum,ſolet dicere Hipp.eũ qui morbo teneretur non leuiter,velut in aphoriſmo dicit ὑπὸ πυρετοῦ ἐχομένῳ ideſt ei qui à febre tenetur,& rurſum ὑπὸ καύσου ἐ χομένῳ, ideſt à febre ardente occupato.Ita nunc dicit εἶχεν πρεσβύτης ideſt tenebatur ſenex,quaſi dicat tenebatur morbo, & grauiter ægrotabat. Hic ſenex vt ex ipſa narratione conſtat, habebat vxorem quandam debilem, & nonnihil maniacam, etſi non adeo, vt manifeſtum id eſſet,ſed vt multis euenit, quod diſſimulari poterat, ac celari. contigit hunc ſenem ſimul cum ſua vxore ægrotare,ac mori.qui euentus,vtpote rarus, memoriæ hæſit,quo factum eſt,vt Hipp. quæ ſeni acutè ægrotanti euenerunt volens narrare, hæc perſcripſerit. Senex qui mortuus eſt ſimul cum vxore ſua,debili, languida,cui oculum maniacum quid inerat:ille inquam ſenex , tenebatur, id eſt grauiter ægrotabat. Perſequitur,his dictis, narrationem morbi, in qua haud dubie quædam deſiderantur.Nam interciſſam eſſe dictionem, & quædam verba ſublata eſſe, conſtat legenti. Dicit enim primum , poſtquam teneretur, exeunte lumbrico,ſubcraſſo,& pauco cibo, ſtatim ſedatũ eſſe morbum,& dormiuiſſe ſenem,& ſanum factum eſſe. Videtur autem nimis ex abrupto dixiſſe illud, poſtquam exeũte lumbrico.Cum non dixerit antea vt ægrotaret, an febricitaret,an non,an parte aliqua doleret, ſiti aut faſtidio vrgeretur,aut peruigilio,aut tali aliquo, vt narrare ſolet. Sed cum tantum dixiſſet, tenebatur, adiecit modum quo ſedatus eſt. Sed permittamus vt illo verbo tenebatur, ſignifice tur graui morbo teneri,& febre magna,& inquietum vigilemque eſſe dici per inſinuationem,quia adijcitur, ſedatus eſt,& dormiuit. Verum illud ferendum non videtur , dici, ſanus erat ſenex hic,& corporis cutis circumtentio , extrema frigida,tenuis,tremulus. An ſimul ſanus erat,& habebat hæc? Non ſanè fieri poteſt. Sed conſtat hunc exeunte lumbrico cum pauco cibo,quieuiſſe, dormiſſe & liberatum eſſe a febre,aut omnino, aut ita ſanè , vt ſanusfactus eſſe videretur , deinde vero poſt dies aliquot (non enim dicit quot) factam eſſe ei recidiuam priori morbo longè grauiorem , à qua mortuus eſt cũ his ſignis quæ apponit, cutis inquam circumtentione,extremorum frigore,extenuatione,tremoribus.mentis alienatione , hiatu, & difficili reſpi-

ratione. Hæc enim omnia in febribus continuis lethalia esse, pluries in prognostico & aphorismis, & alibi dicit Hippocrates. haud dubie ergo vetustas substulit verba ali quot inter illa, sanus erat senex hic, & illa, & corporis cutis circumtentio, quibus significaretur factam esse recidiuam. Quasi ita diceret, dormiuit & sanus erat senex hic, deinde rursum febricitauit, acciditque ei inquietudo, perugilium & corporis cutis circumtentio. Hæc inquam aut alia his similia desunt. Quæ enim ea fuerint non possumus diuinare. Sed in tota hac narratione hæc duo sunt notatu digna: liberatum esse hunc ægrotum à tanto malo primum, exeunte solum lumbrico crassiusculo, cum pauco cibo, hoc est cum paucis fecibus cibi non satis cocti (ita enim solemus vulgo dicere, modicum cibum excretum esse) deinde mortuum esse cum his quæ narrantur symptomatis. Nam si liberatus hic est primùm, iuxta id quod in prognostico dicitur, expediens etiam lumbricos rotundos descendere cum excretione, morbo eunte in iudicationem, qui potuit deinde intra fines acuti morbi mori? Si enim ibat iam malum in iudicationem, & cum coctionis signis, celeritatem iuditij, & securitatem significari oportebat. Non poterat ergo ex eodem morbo tam cito mori. Quod si non ibat iam malum in iudicationem, certe symptomatica, vermis, & fecis, excretio fuit, symptomatica verò & exigua, non poterat tantæ vtilitatis esse, vt inde diceretur homo sedatus quieuisse, & videri factus sanus. Quid ergo est quod ex hac narratione videtur probabilissime colligi posse? Certe senem hunc laborasse à principio morbo ætati suæ parum congruente (puerili enim) febre acuta ex crudorum putrescentia, atq; proinde habuisse eam febrem in suis symptomatis, vt longè grauissimũ, multum vermium prouentum. Nam si rectè perpendas, & autores omnes de hac re consulas, videas plæraque symptomata quæ narrantur, esse quæ vermium in ventre abundantiam sequi solent. Paulus cap. 57. lib. 4. ita de vermium signis scripsit. Accidit plærumque cunctis lumbricos teretes habentibus, vellicatio intestinorum, & ventris, & tusses non magnæ, aridæ, & irritantes: quibusdam verò etiam singultus, somnique cum tremore, & irrationabilibus, stultisque ex somno resurrectionibus. Non nulli enim vocife-

ratione

ratione exurgunt,& profiliunt:sed rursus deijciuntur,& in soporem proternuntur. Pulsus inordinati, & augentur febres, nullo ordine errantes, cum magno articulorum algore, quæ per tertiam quartamve, diei noctisve partem, hominem temere inuadunt pueruli verò & grandioribus natu,cum prominente lingua ex hausta,stridor fit dētium. Oculi conniuent, silentium amant, & excitantibus indignantur, stomachantur,oculique apparent, & suffundūtur malæ rubore, atque rursus mutato colore liuescunt.Breui verò hæc, & ex interuallis fiunt, quorundam verò stomachum petentes, nauseārum & vellicationum autores sunt: cibum adhæc, laborantes auersantur, coacti verò, nauseantes vix deglutiunt, oblatumque ac sumptum alimentum euomunt: non paucis vero venter etiam deijcitur cum esculentorum corruptione, atque tympani instar inflatur, reliquum verò corpus præter rationem liquefit, & tabescit, neque fame præscripta, neque vlla euacuatione immoderata admissa. Cæterum non in omnibus prædicta sunt singulatim inquirenda inditia: sed quæ principatum tenent: aliquando vero plurima. Hæc Paulus, qui & si multa signa amplexus est, quædam tamen omisit, quæ alij addunt. Aetius dictis signis fere ex Diocle recensitis, hæc addit. Alij instar delirantium aliena loquuntur in somnis. Alij decubitum transmutant continuè dormientes, angoreque vexantur, ex locoque ad locum sese vicissim proiectant. Verum paucos omnino ex ipsis morsum confiteri constat. Plerique enim in mentis inopia ac taciturnitate degunt. Porrò qui à rotundis lumbricis infestantur, etiam cibum auersantur, & siquid acceperint, reuomunt, aut nauseabundi vix deglutire possunt: febres in eos, cum vehementi extremarum partium refrigeratione, irruunt. Hæc Aetius, tametsi igitur huic seni multa signa eorum quæ vermium esse dicuntur non adfuerint, si tamen omnia quæ adfuerunt vermes significare poterant, cum antecessisset illud,quod in horum cognitione maximi momēti est,puta vermem reiectum esse,merito coniectemus toto morbo vermibus vexatum esse. Nam vt dicebat Paulus,non omnia hæc omnibus ita affectis adesse necesse est:sed aut quædam præcipua, aut pleraque. Nosse vero etiam oportet, cum his signis intelligi debere, &

quæ cum illis ob eandem ipsam causam coniungi possunt. Si enim vehemens fit morsus ventriculi, deliquij animi, & conuulsiuorum motuum, ob naturalem cõsensum cerebri & cordis cum ventriculi ore, periculum est: si magna nausea adest, & hiatus quidam oris adsit necesse est: ac ob eandem causam, difficultas aliqua respirationis. Nam hiante ore non facilè mouetur thorax. Iam verò vomitum instantem tremor inferioris labij protendere solet, & ob eandem causam tremula vox. Si tabescunt, fient graciles ac tenues, & cutis fiet circuntensa. Frigus verò extremorum, deliquij animi est. Delirium in signis vermium ponebatur, scilicet per compassionem cerebri. Quamquam ergo non omnia signa vermium dicitur hic habuisse, vermes tamen illi innatos fuisse dicta causa suspicor. Neque sanè mirum ex hoc morbo mortuum esse, cuius ætati esset tam aduersus, cum plurimi moriantur pueri, quorum ætati est congruens. Cum igitur vermes qui in homine quopiam generantur inæquali magnitudine sint, neque eam qua sunt eodem tempore conquirant, sed alij ante alios augescant, & qui grandiores sunt, sæuiora afferant symptomata, pusilli verò exigua, fieri potuit, vt huic homini vnus quidam vermis plurimum præ alijs auctus, anxietatem & inquietudinẽ afferret, adeo vt eo expulso sedatus dormiuerit, factusque sanus videretur, vsque dum auctis reliquis grauiora mala excitata sunt, ex quibus etiam est mortuus. Itaque lumbricus ille, etsi eius excretio tantopere iuuisse videtur, non vt concoctionis signum, neque decretorie, sed symptomaticè excretus est, iuuit tamẽ tantopere dictam ob causam, neque in morbo tali, re vt diximus habente, excretio vnius non exigui vermis, exigua debet censeri.

116 *Quibus hypochondria, & aluus, deijciunt compacta, tepor, non cum crepitu, vt in Abderis, lacertæ formam referentia.*

DEIECTIONES duræ & compactæ, rarò exeunt cum crepitu, nam calor qui crassitudinem eis præbet, flatum insensibiliter absumit. Porrò fæces compactæ, quæ sine summa siccitate sunt (siccitas enim in exigua frustula comminuit

nuit) longè sunt, & ipsa intestina, in quibus sunt densata, figura referunt. Proinde, quæ compacta, longa, & crassa sunt, in crassis intestinis compactionem recepisse significant: quæ compacta, longa, & gracilia, lacertulis similia, ab intestinis tenuibus compacta veniunt. Non solent autem fæces soliditatem, ante intestina crassa recipere, nisi cum aliquanto maior solito, toto ventre calor est, non tamen si maior sit multò, hanc eandem formam recipient, sed exigua, dura, stercus capræ imitantia, fient. Quæ ergo compacta, sine crepitu, lacertæ formam referentia, deijciuntur, ab intestinis gracilibus veniunt, & teporem, hoc est calorem mediocri paulo maiorem, indicant. Quia ergo ab intestinis gracilibus hæc veniunt, dicit Hipp. quibus hypochondria & aluus deijciunt compacta: alioqui enim non solet dicere, nisi quibus aluus deijcit. Verum hypochondria est suppremа alui pars, in qua gracilia intestina sita sunt.

127 *Quod est primum dierum decretoriorum, in antecedenti.*

Dies decretorij decurrunt per quaternarios intra fines acutorum. Nam vt in prognostico dicitur. Primus impetus ad quartum definit, secundus ad septimum producitur, tertius ad vndecimum, quartus ad decimum quartum, quintus ad decimum septimum, sextus ad vigesimum. Hi ipsi dies sunt morborum iudicatorij, & aliorum indices. Nam in aphorismo dicitur, septenorum quartus est index. Itaque eisdem diebus fiunt iudicationes & indicationes, & si non simul, neque eorundem morborum. Sed indicatio antecedit iudicationem. Primum itaque in iudicationibus est indicatio, postremum ipsa iudicatio. Indicatio verò fit in antecedenti die, computatione facta per quaternarios, vt diximus, quartus enim septimum, hic vndecimum, hic quatuordecimum, hic decimum septimum, hic postremo vigesimum indicat. Meritò ergo dicit Hippocrates quod est primum dierum decretoriorum, hoc est indicatio, fit in die antecedenti, in antecedenti scilicet diem in quo agitur iudicatio. Qua ratione indicentur iudicationes, alijs locis dictum est satis.

27 *ET mala & bona signa fiunt, diebus quibus superexacerbati producuntur, & quibus desinentes remorantur.*

EISDEM diebus fiunt obseruanturque in ægrotis signa bona & mala, nam & moriũtur eisdem diebus quibus salui fiunt, vt in prognostico dicitur: diebus nempe decretorijs vocatis: atque adeo bona signa in his meliora, mala deteriora sunt quàm in alijs diebus. Omnes itaque mutationes morborum diebus decretorijs, potiusquam alijs: præsentiri possunt. Siue breui finiendi, siue in longum producendi, siue bonum siue malum exitum habituri sint. In hanc sententiam dicit nunc Hippocrates & mala & bona signa fiũt diebus, quibus superexacerbati producuntur, & quibus desinentes remorantur. Sed videtur idẽ esse morbos produci, & remorari χρονίζειν & βραδύνειν. Quo pacto autem si idẽ est ἐπιπαροξύσμοι, id est superexacerbati, & λήγοντες hoc est desinentes, aut cessantes, vtrique producuntur, aut remorantur? Nam λήγοντες contrarij esse videntur ἐπιπαροξύσμοις quo pacto autem à contrarijs significetur. Atqui fortasse non vtrumque horum: sed neutrum potius, videatur significare morbi productionem. Nam desinentes seu cessantes potius videntur finiri quã remorari: exacerbari vero diebus decretorijs, non facit ad productionẽ; sed ad contractionẽ morbi. Nam exacerbationes crebræ, celeritatem motus significant, celeritas vero cæteris paribus contrahit cuiusque motus tempus. Neutrum ergo horum significat productionẽ morbi, tam longè abest vt vtrũque. Sed animaduertẽdũ est Hippocratẽ nõ dixisse παροξύσμοι, id est exacerbati: sed ἐπιπαροξύσμοι, i. superexacerbati. Exacerbationes autẽ sunt, quæ legitimum naturaleque tẽpus durant secundũ cuiusque morbi naturã. & sua hora remittũtur, superexacerbationes autẽ quæ producũtur adeo, vt occupent etiam id tẽpus, quo iam erant desiturę, velut & superpurgationes vocantur Hipp. quæ procedũt vltra quã par est. Exacerbationes ergo crebras fieri, & nullum diem decretoriũ intermittere, quo non aliquid natura circa morbum moliatur, celeritatis est, ac proinde cõtrahit morbũ: has nõ fieri, sed desinere, nõ etiã febre desinẽte, lenti morbi & tardius finiendi est. Quia quod lentè mouetur, tardiùs

quiescit.

quieſcit. Verùm non item ſuperexacerbàtiones ſignificàt morbum futurum breuem. Nam ſignificant maximam ſuccorum multitudinem; hæc verò cum debili facultate ſignificat mortem, cum forti, morbi longitudinem. Salutares ergo morbos, futuros cronicos, ſignificant ſuperexacerbationes. Euenit ergo quod Hipp. hoc loco animaduertit, & ſuperexacerbationes, & exacerbationes deſinentes, quà quam ſint longe contraria ſignificare eandem rem, putà morbi longitudinem: non eodem modo: ſed alterũ ob materiæ multitudinem, alterum ob motus tarditatem.

128 *ET quædam non fideliter alleuabant, & quædam per ſe ipſa exacerbabantur.*

NON fideliter alleuare haud dubie dicuntur, ea, quibus non oportet fidere, ea verò ſunt, vt aphoriſmo. 27. ſectionis ſecundæ dicitur, quæ non ſecundum rationem leuant. Secundum rationem verò leuant, quæ cum ſignis concoctionis, & per iudicatoriam euacuationem, humoris multitudini reſpondentem. Cur autem fidẽdum non ſit ijs quæ leuant aliter, ipſemet dicit eodem aphoriſmo dicens, pleraq; enim talium inconſtantia ſunt, & non valde permanere ſolent. Itaq; non fideliter alleuant, ea quibus poſtea accidũt recidiuæ, quæ plerumque primis morbis ſunt grauiores. Quod ſane ægrotis eius tempeſtatis, qua hæc ſcripta ſunt, accidiſſe ſequentibus inſinuatur. Et quædam per ſe ipſa exacerbabãtur, ſcilicet priora exacerbabantur, non per ſe ipſa: ſed per recidiuas. Itaq; dicit Hippocrates quædã non fideliter alleuabant, quia ſuccedẽtibus grauioribus recidiuis exacerbabãtur, & quædã exacerbabãtur per ſe ipſa, hoc eſt ſine vllis alleuationibus, à principio ad finem vſque.

129 *SPuta perineumonicis quibuſdam bilioſa, cùm deſinere volunt. Valde flaua breuia fiunt. Quæ qualia in principijs erant talia apparent, non valde puto hæc coqui: ſed iudicare, vt illi qui iuxta præceptorem, & vt aliàs quoque vidi.*

SCRIPTO mandabat Hippoc. quædã vt frequentia & legitima, quædam etiam vt rara & illegitima, in hoc præcipuè

cipuè opere, quod nõ selectissimis regulis, & ratione, multisque experimentis, confirmatis dicatum est, vt liber aphorismorum: sed obseruationibus. Experimenta verò captantibus, non solum mos est notare legitima: sed etiam, atque adeo nonnunquam multo magis, ijs contraria, & rara, velut nunc facit. Nam legitimum est, morbos solui cõcoctis excrementis, deiectionibus inquam, vrinis, aut sputis, quibusuis horum iudicentur (nam eadem ratio est) euenit verò nonnunquam, vt materia non co quatur, soluatur tamen morbus, beneficio facultatis expultricis. Neque mirũ est, facultatem ad expulsionem eius conuerti, quod non possit coquere. Nam & cùm legitimè operatur, pellit ob irritationem. Verum est has solutiones non esse solere tutas, & ab eis recidiuas meritò timeri, non tamen proinde non possit fieri aliquando, vt etiam sine recidiuis fiant. Neque enim ratione contraria probatur necessarium aliquid: sed vt consuetum naturæ, & frequens. Itaque etsi iudicationes optimæ post concocta excrementa fiant, & his nõ coctis exigua fides iudicationibus esse possit, tamen nõnullis euenit, iudicari citra cõcoctionem. Vt forte euenit illi qui iuxta præceptorem habitabat, & alias quoque aliquando factum vidit Hippo. Sed cur incipimus ab enarratione vltimæ partis huius dictionis? Certè quia tota hæc oratio ad eandem scientiam pertinet, eam scilicet quam diximus. Vt vrinæ & alui deiectiones ad febres putridas considerari debẽt, ita ad perineumoniam, pleuritidem, & alios partiũ circa thoracem morbos, sputa. Nam illa in illis, hæc in his propriam morborum materiam indicant. Sputa bilioſa in crudis, valde flaua etiam in pessimis pom censuit Hipp. in prognostico. Quare secundum communem morborum rationem, longè abest vt hæc appareant perineumonicis, cũ desinere volunt, tunc enim cocta esse oportet, alba scilicet leuia, crassa sine lentore, & quæ facilè excreentur. Verùm quia aliquibus id factum vidit, scripsit bilioſa quibusdam perineumonicis, cùm desinere volunt. Sane eadem ratione possis expectare, deiectiones aut vrinas bilioſas in febribus, cùm desinere volunt. Constat verò hæc non esse concocta, quia à talibus solent bilioſi morbi incipere, quę verò apparent qualia in principiis morborum erant, constat ea non valde coqui: sed aut nihil aut omnino exiguum.

Nam

Nam principium morbi tempus cruditatis est, ex crudis autem vt cocta fiant, necesse est substantiæ modum mutent. Hæc ergo cùm apparent qualia à principio cœperant, non coquitur morbus, atque si quo modo soluetur, certe eueniet iudicari, vt ille qui iuxta præceptorem, sine signis scilicet concoctionis. Neque certe mirum. Nam velut curationes quæ arte fiunt, quædam sunt legitimæ, quædam illegitimæ, ita & quæ sponte. Sponte factas morborum curationes voco, concoctiones & iudicationes, vt arte factas, missiones sanguinis, & expurgationes, & quorundam admotiones. Vt ergo artifici aliquando quibusdam occasionibus, regulis & methodo excedere licet, ita natura quibusdam causis familiari ordine cogitur desistere. Interiecit illa verba Hippocrates, valde flaua breuia fiunt, quæ quia sententiolam aliorsum nonnihil deflectunt transiliuimus, nunc necesse est ad ea reuertamur. Bilioſa sunt quæcumque flaua sunt (is enim est bilis color) verum ea amplam habent eius coloris differentiam. Nam & quæ pallida, & quæ rufa, & quæ peculiariter flaua, & quæ quodcunque horum remissæ, aut admodum sunt, in flauis ponuntur. Hippocrates enim, vt antea etiam me dixisse memini, omnibus his nominibus, vtitur generatim: intentionem vero coloris oratione explicat. Cùm ergo dixisset bilioſa sputa fieri quibusdam perineumonicis, cum desinere volunt, dixit valde flaua breuia fieri, quasi diceret, interbilioſa breuissimi morbi signa esse, quæ admodum flaua. Non dixit autem optima: sed breuissima. Nam deterrima sunt, vel hoc ipso nomine quod cùm sint lethalia, sunt breuissima. Nam vt salutaria tanto meliora quanto breuiora, ita lethalia tanto peiora. Ergo valde flaua lethalia sunt, quia syncera, breuia autem quia acerrimi & tenuissimi succi soboles. Non dicit hic quem exitum portendant valde bilioſa: sed tantum breuia esse quemcunque habitura sint. Atque ita est profecto, aut moriuntur cito ex perineumonia, aut tabescunt, cito atque ita etiam moriuntur satis breui, quia pessima talis tabescentia est. Aut si forte talia bilioſa, aliquando cùm iam soluuntur morbi fiunt (quam quam hoc sit longe rarissimum) soluentur etiam breui, bile affatim vacuanda.

130 *Nicippus in febribus semen effudit somnians, & non venit in deterius, & hoc idem illi sæpe fiebat, & nihil læsus est. Prædictum illi est fore vt cessaret, cùm febres iudicarentur, & factum est ita.*

Sexto epidemiarum, parte quinta cont. 23. dicetur ipsi Hippocrati Venerem morbis à pituita remedio esse, causa est vt Gal dicit in cõmentario, quia siccat partes, atque ita humida excrementa absumit. Constat vero eadem ratione posse ita affectos iuuari seminis effusione, & si cum mulieribus non congrediãtur. Porrò possunt citra cõgressum fundere, volẽtes, vt Diogenes, aut nolẽtes, idq; aut excitati, quòd laborent gonorrhœa, aut dormientes. Vigilantes excernere præter voluntatẽ, maioris noxæ est, quã dormientes: hos enim sæpe instigant insomnia. Vtrisque vero id euenit, aut ob redundantiã, aut ob prauam seminis qualitatem, aut ob debilitatem retentricis, diuturnitate morbi comparatam. Quibus ob debilitatem fit, nulla ratione potest esse ea excretio vtilis, exanimat enim, & tabefacit. Verum quibus ob redundantiã, raro non est vtilis, & curandũ illud solum est, ne plus satis duret, & ne partiũ assidua tumescentia, arteriarum ora pateant, vt plurimũ etiam spiritus effundatur. Ita enim fieri potest, vt cum redundanti semine abeat spiritus necessarius, fiatque inde plus mali, quã boni. Alioqui excretio multi aut vitiosi, vtilis est. Quia eius succi suppressio adeo est noxia, vt cum sæuissimis symptomatis cruciet, viscera omnia vitiet, melancholicas passiones pariat, aliquando etiã repentinam mortẽ, velut ex epoto veneno. Quin etiam eum morbum quem gallicum hoc seculo vocãt, siquid habet proprium, & quo ab alijs malignis cacochymijs discrepet, id certè est, ex maligna seminis putrescentia nasci. Computrescit enim mox cum semine per corpus totum, proprium solidarum partiũ alimentum, quod semen etiam, & si infecundum, est. Hinc tot solidarum partium corruptiones, hinc illa penitissime latens cacochymia, raro nisi vehemẽtissimæ exsudationi, & exercitationi cedens. Argumento est, hoc illius esse principiũ, quod vix vnquam nisi ex congressu cum sordida muliere nascitur. Tametsi ex multo etiam congressu cum non sordidis,

didis, nasci posse existimo. Si igitur tantarum noxarum seminis redundantia, aut vitium, causa est, meritò fit vt multi ægroti venere iuuentur. Præterquam quod, vt dictum est, ipsa venus humiditates alias siccans, morbos ex humidis sanat. Vt non putem ratione carere, quod de gallico morbo laborantibus nonnulli affirmant, fieri aliquando vt congressu cum mulieribus non sordidis, qui ita affecti sunt sanescant, & illæ inficiantur. Nimirum illi deponunt propriam morbi materiam, illæ recipiunt inquinamenti principium. Itaque venerem causam salutarem aliquando esse, etsi Epicurei aliter putarent, ita indicatum sit. Quid Nicippo euenerit perpendamus, nunquid Nicippus febricitabat ex semine? Non arbitror. Fortasse enim ex eo succo non febricitatur nisi hæticè, eius verò febris iudicatio citò expectabatur futura. Febricitabat ergo ex alia causa (vt fortasse ex pituita) excernebaturque simul semen redundans. Cur ergo prædicebatur ei fore vt cùm febris iudicaretur, cessaret ea excretio? Si enim ex diuersis succis passiones illæ pendebant, quid prohibebat manere vtrãuis altera sublata? Certè, quia antequam febricitaret, nihil tale patiebatur, coniectauerit Hippocrates fore vt & cùm febricitare desineret, cessaret excretio: videritque non ob solam multitudinem, aut corruptelam seminis fieri, sed quòd calore febrili calidius, acrius, & mordentius fieret. Necesse ergo erat cum virtus illi constaret, interim prodesse, excreto redundanti & mordaci succo, pariterque corpore siccato, desinere verò, cum febris solueretur. Et factum est ita.

231 *Critias in febribus ab insomnijs vexabatur, à quibus scimus, sedatus est etiam hic simul cum crisi.*

Libello de insomnijs multa ad hunc locum pertinẽtia scripta reperies. Ex quibus facilè intelliges, insomnia multa, & perturbantia, magnæ perturbationis in corpore, præcipue verò in capite, aut per se, aut per cõsensum cum toto corpore significationem præstare Cum enim agitatis succis & vaporibus, agitentur animales spiritus, & cum eis conceptæ rerum species, fiunt varia, multaque spectra,

vnde

vnde multa insomnia aut alegorica quapiam ratione, morbum, affectum locum, aut internam causam, aut ægrotandi occasionem, indicantia: aut morbi exitum præmonstrantia (vt alibi dixi) aut nihil certi: sed perturbatè multa continentia, ipsa solùm perturbatione, perturbationem humorum indicantia. Hinc fit, vt plus solito somniare, præcipuè cum tumultu ac perturbatione, in sanis prænuntiet morbos, in ægrotis raptum humorum in caput, timere iubeat, aut iudicationem expectare. Raptum sanè, quia agitati facilè efferuntur: iudicationem verò, quia decretoriam euacuationem antecedere consueuit agitatio. Ergo de insomnijs perturbatis per febres, vt de multis alijs censendum est. Si iudicationum indicatio anteceſſit, & opportunitas instat, decretorium haberi debet, putandumque fore vt desinat simul cum febre, vt Critiæ eugenit: sin minus, phreniticum est. Capiti ergo prospiciendum.

332 *Alcippus habens hæmorrhoydas, prohibebatur curari. Curatus insaniuit. Febre acuta superueniente cessauit.*

Tantopere reformidat Hippocrates hæmorrhoydũ curationem, vt dicat, apho. 12. sectionis sextæ, hæmorrhoydas sananti diuturnas, si non vna seruata fuerit, periculum est hydropem, aut tabem accedere. Et sanè meritò timet. Nam in omni euacuatione consueta supprimenda, periculum est redundantiæ, eius quod solebat euacuari: hac verò solet euacuari deterrimus, & fæculentus sanguis, maximũ ergo periculum erit, vtpote ex pessimæ materiæ detẽtione. Proinde prohibebatur Alcippus curari, ille vero morbi tedio compulsus, curari se fecit, curatus vero non in hydropem aut tabem, vt alij solent, incidit: sed mania correptus est. Quod merito etiam est factũ. Illa enim mala cuiusque causæ euacuationis suppressione nata sunt fieri, à quibus ea euacuatio liberabat. Dicitur autẽ apho. 21. eiusdẽ sectionis. Maniacis varicibus, aut hæmorrhoydibus accedẽtibus, insaniæ solutio fit. Hac itaque causa maniacus est factus: qui, febre acuta superueniente, à mania est liberatus. Duplici ratione fit, vt morbus acutus superueniens à diuturnis liberet:

beret: nam, aut ipso igneo calore absumente excrementa, aut crassis excrementis simul cũ materia propria acuti mor bi in eius iudicatione radicitus euacuatis. Illud fit in passionibus ex pituitosia & crudis, vt resolutione, & cõuulsione, & lentis febribus, & catarrhis: hoc in melancholicis. Aquea enim igne absumuntur, terrea non item: sed crassescunt exusta. Alcippo ergo secundo modo consentaneum est solutam esse maniam. Nam mihi etiam ita ardentissima illa febris cùm agerem vigesimumoctauum ætatis annum, substulit passiones melancholicas.

133 IN *acutis febribus siticulosi, à medicis priuati potu, aut etiam à se ipsis, videntur posse bibere multum. Aqua frigida data vt vomant prodest. Bilios a enim aderunt.*

MVLTIS differit Galenus de potu aquæ frigidæ in febribus, lib. 9. meth. cap. 5. vbi proximum missioni sanguinis auxilium in continẽtibus febribus esse dicit: sed & in omni maxima febre, intelliges ex ijs quæ ibi dicit, magnum remedium esse, si tempestiuè cui exhibeatur, quia habitus corporis refrigeratur, & hinc euenit facultatem recreari, & aluum solui supernè aut infernè, aut sudorem copiosum erumpere, & ita febres solui. Vnum horũ est quod Hippo. nunc iubet procurari, aqua frigida data, nimirũ vt vomant. Ergo, inquit, qui in acutis febribus (acutam febrem vocat Hippoc. exurentem calorem) siticulosi sunt, & à medicis priuantur potu, aut ipsi per sese abstinent, videntur posse bibere multum, id est multum bibere poterunt si quis offerat (nisi fortè sint βραχυπόται, qui cum delirio fiunt) adeo vt videantur sibi, neque congio satis recreandi. Illis ergo frigidæ potu vomitum mouere vtile fit. Nam cum tã multum sibi bibere posse videantur, auidissimè capient quãtum voles, bibentque vsque ad vomitionem, plus scilicet quam ventriculus possit continere, vnde fiet vt vomant (nam valde sitienti, si frigidæ modicum des, non vomet) bilis verò aderit præsto, vt vomatur. Nam fortis ille æstus ac sitis, significabat redũdantiam bilis circa viscera. Cieri ergo poterit bilios us vomitus frigidæ potu ita affectis, eritque vtilissimus,

vtiliſſimus, quia pariter eodem auxilio materia euacuabitur, & intemperies extinguetur. Ad ſententiolam hanc explicandam hæc erant ſatis, verum ipſius rei gratia, & ne quem verba Hippocratis decipiant, opus ſit explicare, quę ſit opportunitas frigidam exhibendi. Nam vt eſt auxilium optimum & iucundiſſimum, ita etiam & periculoſiſsimũ, & maximè poſitum in occaſione. Non enim vtcumque febris vrat & ægrotus ſitiat, ac multum ſibi poſſe bibere videatur, offerenda eſt frigida. Multis enim hæc habentibus oblata, primum quidem iuuare viſa eſt ob intemperiem quam extinxit, deinde vero, vt denuo excitaretur alia febris, & maior & contumacior priori, cauſa fuit, quod cum adhuc materia morbi eſſet cruda, oblata, eius & concoctionem & diſcuſſionem prohibuerit: aliis etiam incurabiles paſſiones, & pro inflammationibus breui reſoluendis, indiſſolubiles tumores manere fecit. Alios vna aliqua parte læſos, reliquum vitæ fecit miſere trãſigere: quoſdam etiam vita repente priuauit naturali ſimul cum igneo calore extincto. Neque igitur phlegmonem quempiam internũ habentibus, neque niſi cocta materia, neque niſi robuſtis, & ſecundum partes omnes internas, præcipuè nobiles abundantibus naturali calore, offerenda eſt. Ego proinde raro febricitantes ad copioſum frigidę potum cogo: ſed cruda adhuc materia, aut phlegmone viſcera obſidente, abſtinere iubeo, quantum citra periculum tabeſcentiæ poſſunt: materia vero coquenda, aut phlegmone inclinãte, eius potus quo per morbum vtitur, plus ſenſim indulgeo, ſi frigidam pro decocto (ſi decocto forte vtitur) eflagitat, audeo concedere: interim, cum vrgetur ſiti, potiones medicatas, vt ſtillatitias aquas, aut ſerapia valde diluta, affatim offero. Sunt enim horum quædam à quibus attemperationem expectare poſsis, & incommoda frigidæ aquæ non timere. Nihilominus non nego quod Hippo. Galenuſque dicũt vtiliſsimum eſſe: ſed cautè admodum fieri ſuadeo.

134 *Quòd nerui ipſi in ſeipſos trahunt, ſignum eſt. Siquidem ipſi nerui in ſuperna manus parte fuerint præciſi, deorſum nutabit manus, à neruis qui infra ſunt, tracta: ſi verò contra, aliter.*

SVPERNAM

SVPERNAM manus partem vocat hic haud dubiè, quam nos diceremus externam: infernam verò quam internam, eam scilicet versus quam flectitur. Nam si secundum longitudinem brachij intelligat supernâ & infernam manus partem, falsum fit manum deorsum nutare quòd nerui in superna parte sint præcisi, aut contra: non enim ita oppositi sunt nerui motorij, sed secundum motuum naturalium differentiam, interni externis, & dextri sinistris. Eo manus, seu eleuatio, seu exporrectio aliquibus horum fit. Itaque dicit nervos motus in seipsos trahere, partes scilicet quas mouent. Sed quo pacto? Certè contrahentes ipsi sese in se ipsos. Ita enim fit, vt eorum contractiones partes quibus inserti sunt, sequantur. Hoc quod hac dictiuncula Hippoc. insinuat, est argumentum totius operis, quod de motu musculorum scripsit Galenus. Galenus exactius rem tractauit, proprium voluntarij motus instrumentum distinctius indicans. Nam re vera instrumenta eius motus non sunt nerui: sed musculi, verum mouendi facultatem accipiunt à cerebro per neruos. Hi verò partim subeunt in musculos coalescentes cum ligamentis, factique tendones, rursum emergunt ex musculis per eorum caudas: partim impermisti prætereunt. Hi facultatem præstant, non tamen etiam alligant musculos ossibus, & distenduntur contrahunturq; cum illis, atq; tẽsionem eis præbent: illi verò, præterquã quod & facultatem aliquã deferunt, qua nerui sunt participes, per sese etiam firmant, & alligant musculos ossibus, & ijs qui citra, & ijs qui vltra articulos sunt. Vtriuis ergo nerui, siue inquam ij qui tantum sunt nerui, facultatem vero mouendi deferunt, siue qui vocantur tendones, præscindãtur, atque siue ante capita, siue post caudas musculorum, necesse est musculos ipsos motu priuari, & mẽbrum in contrariam partem cadere. Quia deerit musculo virtus, aut partium similitudo, & continuatio. Verum si & hæc, & alia omnia necessaria, rectè habent, mouentur partes hac & illac, multis musculis vicissitudine operantibus, singulis verò habentibus vnicum motum, contractionis scilicet in sese. Siue versus suam radicem, siue versus suum ventrem dixeris, nihil refert (quamquam voluit contradicendi Galeno ansam inde Vesalius accipere) nam si illi sese in suos ventres cõtrahunt, necesse est mẽbra quæ ab eis

mouentur versus eorum radices euerti, ac cum eis ipsos musculos. Laborare ergo an in suos ventres se contrahant, an versus suas radices, inane est. Nam vtrumque euenit. Atqui à contractione versus suos ventres rem incipere Gale. optimè intellexit, qui masculorum motus explicans sexto meth. dicit, necesse est vbi figura mutatur, alios musculorum tendi, ac veluti contractos rotundari. Constat enim musculos non aliter rotundari posse, quàm in ventres suos contractos. Res ergo ita habet. Musculi ipsi in se ipsos trahunt. Hippoc. vero dicit neruos, intelligens tẽdones, quia hi musculorum ipsorum partes sunt. Constant enim musculi propria carne, & tendonum fibris, quæ in eam insumuntur.

135 *Tussiunt siccum qui testes habent affectos, & ex tussibus in testem soluuntur secta vena, & phlegmone laborantes tussiunt, qui in febribus in bubonibus super tussiunt.*

NIHIL ferè noui continet sententiola hæc. Nam lib. 2. parte prima dixit, tusses diuturnæ, vbi testis intumuit, cessant, & testis tumor à tussi cessat. Et paulò post dixit, testis a tussi, & testis ipse à se ipso. Rursum parte quinta eiusdem libri, dixit, quibus tussis sicca est, his non soluitur nisi dolor fortis ad coxas, aut ad crura, aut ad testem irruat. Hoc idem dicit modo: nimirum tusses siccas fieri à testiculorũ tumoribus, & à siccis tussibus tumores testiculorum, ob communionem scilicet vitaliũ cum genitalibus, vt primo loco ex citatis dixit. Certè quod siccæ tusses ita finiantur potiusquam humidæ, causa est quia hæc soluuntur per se excreatione. Sed cur ex tumoribus testium fient siccæ tantum tusses? Certè & humidæ fieri poterunt, verum illæ etiã incipient à siccis. Non enim excreantur antequam coqui incipiant succi, quare excreationes antecedet tempus cruditatis, & sicca tussis. Sed quod hoc loco addit, secta vena, est consideratione dignum. Videtur enim dicere tusses finire in tumorem testium non sponte: sed cum secatur vena, locis vero citatis nulla sectionis venæ mentio facta est. Fieri sanè potest vt citra venæ sectionem hunc abscessum natura

tura moliatur, sæpe tamen etiam fiet, vt quem multitudine circa partem affectam obruta, non poterat facere, de onerata scisione venæ faciat. Non solum autem cum testibus ipsis dicit habere hanc communionem partes spiritales, sed & cum partibus omnibus genitalibus, & qui, illas circunstant, adenibus. Qua propter & ob phlegmonas inguinum dicit corripi tussi quosdam, quibus febricitantibus ex bubonibus tusses superueniunt, ob dictam scilicet communionem.

Liber quintus.

PROOEMIVM.

TAMETSI Gal. 3. de difficultate respirationis, & in initio primi cõmentarij libelli de humoribus, dicat, quintum & septimum libros Epidemiõn indignos esse Hippoc. auctore, adeo vt neque Thesalo, aut Polybo, aut alicui è probatissimis Hippo. discipulis, adscribendos putet, ac proinde sine commentarijs eos reliquerit, mihi tamen non ita placet facere: sed integritatis gratia, totũ opus hoc, quod septem libris constat, commentarijs prosequi, neq; curare cuiusquam censuram: sed res singulas perpendere, & ex quibus aliquid fructus capi poterit, animaduertere, quæ prorsus erunt inutiles, aut indignæ, monere, & hoc ipsum indicare. Interim lectores, si quæ in libro hoc continentur, nolent vt Hippo. accipere, tamen quæ dicentur

in commentarijs, accipient vt mea. Hoc etiam consilio, & quartum sum commentatus, quamquã & de eo libro dubitauere veteres, an Hipp. esset, tamẽ scio non pauca scitu dignissima, eius cõmentarium continuisse. Itaque & hunc quintum percurramus. Habet enim illud peculiare, quod in alijs multi desiderant, historias ferè omnes, modos quibus curati ægroti sunt, vt hac ratione fieri possit, vt vtilior quam alij omnes, euadat hic liber, quia practicæ medicinæ habet multò plus.

IN *Helide Olitoris vxor. Febris corripuit ipsam continua, & pharmaca bibens nihil iuuabatur. In ventre autem infra vmbilicum erat durum, & sublimius altero. Et dolores exhibebat fortes. Hoc digitis cum oleo fortiter tractatum, & compressum est. Et post hoc sanguis frequens deorsum processit, & superfuit sana, & viuebat.*

RARÒ solet Hipp. dicere quæ erga ægrotum acta sunt, sed ea solùm quæ patiebatur, nunc verò quæ patiebatur, & quæ acta sunt, & quæ inde euenerunt: non certè ea dicens vt imitanda, quasi rectè acta sint: sed vt rectum quiddam ab errore. Nam temeraria prorsus curatio erat, inflammatum imum ventrem pharmacis expurgantibus (hæc enim vocat pharmaca) lacessere, moxque his nihil iuuantibus, partem inflammatam fortiter attrectare, ac velut subiciendo, oleo tentare emollire. Nam laborasse hanc mulierem inflammatione in hypogastrio, constat, siquidem habebat ea in parte tumorem satis magnum pro reliquo ventre, & dolores fortes, cum febre continua. Non expedit autem cùm hypochondria, aut venter inflammatus est, pharmacis expurgantibus vti, saltem non ante inclinationem, neque tunc quidem nisi leuibus, quia alioqui excrementa conuocantur

cantur ad affectam partem, & per ventrem laborantem adstricta passione (talis enim est inflammatio) male demittuntur. Meritò ergo factum est, vt pharmaca bibens iuuaretur nihil, sed neque digitis fortiter comprimendo subigere iubeas, sed blandius fouere, ne irritatione crescat inflammatio. Verum huic ex temeraria hac curatione vtile quiddam euenit, vt solueretur inflammatio indicatione, per fluxum sanguinis frequentem ex aluo. Suspicor inflammationem hanc pertinuisse præcipuè ad venas mesenterij, quæ ea in parte sunt, nam quia naturaliter plenæ sunt sanguine crudiori, quem ipsemet gignunt ex chylo, quem ex aluo deducunt in hepar, & aliquando etiam ex eodem hepate recipiunt sanguinem confectiorem qui in eo redundat, fit vt cum copiosus in eas sanguis influit, inflammatio in tunicis & earum osculis oriatur, & sibi ipsi exitum obturans illas plurimum distendat, & vt inflammatio sanguinem cohibeat, & is cohibitus inflammationem foueat. Quamuis ergo durior illa palpatio inflammationem ipsam nihil leniret, potuit tamen vix vi sanguinem exprimere, a quo deonerati cœptæ venæ, potuerint reliquum sanguinem eijcere, illis laxatis facilè discutitur inflammatio. Oleum verò quo intincti digiti compressionem faciebant, ad discussionem valere posset. Sed si hæc ratio curationis non est imitanda, quid huic mulieri agendum fuisset? Certè mittendus sanguis ex malleolis, & laxantia blandè admouenda: expurgandum verò non ante malæ remissionem.

2 IN *Helide Timocrates plurimum bibit, insaniens autem ab atra bile bibit pharmacum. Hic purgatus est. Purgatio multam pituitam & bilem nigram egerebat per diem, & ad vesperam cessauit à purgatione, & dolore doluit in purgatione multò, & cum polentam bibisset, somnus ipsum corripuit, & tenuit per noctem, donec sol oriretur. In somno autem non videbatur ijs qui aderant respirare quicquam: sed mortuus esse, & neque sentiebat quicquam, neque verbum, neque opus vllum, ex-*

tentum autem fuit corpus & rigidum, verùm viuebat, & excitatus est.

Hic Timocrates à largo vini potu (non enim profecto aquæ) insania correptus est, ob quam purgatus, cum in media purgatione cibum accepisset, & ad somnum se conuertisset, pro somno apoplexia illi facta est, à qua forti alioqui, liberatus est, ob expurgatam (arbitror) magnã copiæ partem. Sed hoc esse quod præscripta verba contineãt, & singulorum causas explicemus. In Helide (inquit) Timocrates plurimum bibit. Si hinc hydrops, aut passio aliqua huic similis, esset facta, suspicaremur aquæ bibisse multum, at verò quia exustis succis fecit maniam, constat eum potum fuisse vini, & eius meracioris. Vsisse verò potũ succos, genuisseque multum atræ bilis, non obscurè insinuat, siquidem narrata causa procatartica ægrotandi, subiungit, insaniens ab atra bile. Sed quid fecit? bibit (inquit) pharmacum, nempe melancholagogum. Hic (inquit) purgatus est. Hoc videtur dixisse ob vxorem Olitoris, de qua dixerat, pharmaca bibens nihil iuuabatur. Quasi nunc diceret, hic purgatus est, non vt vxor Olitoris, quæ cum acciperet pharmaca, non expurgabatur. Itaque & si proxima historia non explicuit cur non iuuaretur mulier illa, nunc licet tibi intelligere, quod non expurgaretur, etsi pharmaca biberet. Sed quo pacto sit hic expurgatus audiamus. Per diem (accepit pharmacum diluculo vt fieri cõsueuit) egerebat multam pituitam, & bilem nigram. Bene sanè, nam hæc erant qualia euacuari oportebat, nam in melancholicis duplicem hunc succum euacuare maximè optamus, nigrum quidem vt propriam morbi materiam, crudum verò vt per debilitatem naturalis caloris congestum. Sed quid mali habuit? Non est perfecta purgatio, quia cum egerebat (quod imperfectam actionem significat) repente ad vesperam cessauit à purgatione. Sed neque per ipsam expurgationem, conferentiam præ se ferebat res. Non enim facilè fiebat & citra cruciatus, sed dolore doluit in purgatione multo, qui certè dolor malignitatem humorum, & copiam maiorem quam pro magnitudine euacuationis, indicauit. Cum ergo videretur iam cessare purgatio, ex tamen esse imperfecta, polentam bibit, & ad somnum se conuertit.

conuertit. Facta verò est pro somno apoplexia fortis, quæ durauit per totam noctem & orto iam sole, est soluta. Nam non videbatur ijs qui aderant respirare: sed mortuus esse, neque sentiebat quicquam quod diceretur aut fieret: sed extentum erat corpus, & rigidum. Necesse est fuisse hanc passionem apoplecticam: quæ autem fuerit, non est dictu facile. Nam carus non sustulisset respirationem, catocho laborantes solent videre & audire quæ fiunt & dicuntur, & apertis esse oculis: apoplectici non solent habere corpora rigida: sed demissa, & resoluta: accedit quòd apoplexia fortis videtur non posse solui, cathocus verò solui potest. Quòd ergo habuit corpus rigidum, & excitatus est, me adducit: vt catochum dicam: quòd vero nequevidebat neque audiebat quicquam, vt apoplexiam. Proinde apoplecticam passionem, ex apoplexia & catocho mixtam (miscentur enim sæpe) fuisse suspicor. Facta quidem fuerit hæc passio excrementis sese colligentibus in caput, ob debilitatem quam ei attulerit vinum. Quod vero ex nocte post tam copiosam crassorum euacuationem, venerit, admirationem parit, & me quidem suspicari res cogit clam medico, eum ea nocte post polentam rursum bibisse vinum. Nam ille erat eius cupidus, ex cuiusque verò moribus sæpe iubent Hipp. & Gal. morborum causas suspicari. Et euentus hanc suspicionem auget. Nam repente obmutuit, & vox redijt cum crapulæ solui solent. Atqui si hoc factum est, tollitur admiratio. Nam apoplexia ex vino quantumuis fortis, crebro soluitur, cum ipsa scilicet crapula: tametsi hæc quoque non rarò interimit, præcipuè senes, & eos qui diutina ebrietate cerebrum excrementis impleuerunt, sin autem non bibit ea nocte vinum, certe quia imperfecta fuerit euacuatio, quæ commota non exierint, fuerint in caput rapta: sed ob bonam copiæ partem succorum effusam, potuerit malum alioqui insuperabile, solui. Interim tamen lubet considerare modum cibi exhibendi, quo in purgationibus veteres vtebantur, ob omnes ferè nostri seculi medicos, quibus persuadere non possum, ne purgatione in media contra Hipp. præceptum & rationem, cibos debet, sed potius abstinere faciant, donec euacuatio conquiescat: nisi forte ægrotus is sit qui sustinere non possit, vel in re ipsa, quæ, insperata debilitas, intercurrat. Per diem (inquit) multum

egerebat, ad vesperam cessauit à purgatione; & cum polentam bibisset somnus illum corripuit. Itaque non antequam cessaret à purgatione cibum accepit, neque tũc nisi polentam. Quod certè Hippocraticum esse, ex ijs quæ de ratione victus in acutis scripsit, constat. Non est autem cur tam timidi hoc seculo omnes medici sint, vt nullum ægrotum putent posse sine cibo solido totum diem transigere, cùm multi me, id, in omnibus fere quibus expurgans medicamentum do, videant facere. Concedo certe ad meridiem potionem iusculi, ac quibusdam etiam prima, ne id quidem facturus, nisi ob inueteratam iam Hispanorũ consuetudinem prandendi lautius, quam coenent, contra ac antiqui: dari ergo aliquid cibi leuissimi ad meridiem etiam non perfecta purgatione consuetudini hominum, non est præter artem, siquidem maxima est indicatio consuetudinis: dari vero cibos crassos in purgatione media, nulla alia re minus noxium est.

3 *Scomphus in Oeniadis pleuritide correptus, mortuus est septima delirus. Pharmacum autem bibit deorsum purgans, die autem priori mentis erat compos, & purgatus est non multum, purgatus autem delirauit.*

Neque mortuum esse, neque septima die id esse factum ex pleuritide, mirum est, quando quidem morbus est è lethalium genere, & semper acutus, non raro autem etiã, præcipuè cùm error aliquis in curatione committitur, acutissimus. Sed reliqua perpendamus. Ex pleuritide non admodum solent homines delirare, neque certe cum pleura habet cerebrum magnam consensionem: sed plerique ex pleuritide obeuntes, ad extremum vsque sapiunt, qui inquam ex sola pleuritide. Nam ij quibus septum transuersum inflammatum est, semper delirant, & perineumonicis crebro superuenit delirium, pleuritis verò sæpe parit perineumoniam, ac nonnunquam etiam septi inflammationem, ea quæ in membrana lateris est serpente in partes proximas. Huic forsasse horum quippiam factum est, siue minus succi malignitas, & debilitas cerebri fuerint in causa, vt per consensum in pleuritide deliraretur. Dicit purga-

tum

tum esse hunc pharmaco deorsum dejiciente, & cum antea non deliraret, purgatum deliraſſe. Non dicit purgationem attuliſſe delirium, verum narrat quod actum eſt, vt tu coniectes an attulerit. Videtur ſuſpicionem hanc augere, quod purgatus eſt non multum. Nam à pharmacis non omnino leuibus, cum expurgatio non procedit, merito timetur, ne commota excrementa & non exeuntia, in partem aliquam nobilem ferantur, vbi deteriorem aliquã paſſionem faciant. Certè in pleuritide non elt multi vſus expurgatio: nam vel in ijs quæ pertinẽt ad inferiores coſtas, & ad hypochondrium finiuntur, in quibus Hippoc. ſecundo de ratione victus in acutis iubet pharmaco vti, videtur Galen. id eſſe periculis multis plenum ac proinde, quoad fieri poſſit, agendum ſola ſanguinis miſſione. Non tamen proinde nunquam eſt expurgandum. Nam in inclinatione, remittente iam inflammatione, cum corpus totum malo aliquo ſucco abundat, magnum expurgationis thoracis compendium, affert expurgatio totius corporis. Sed & antequam fluxio in parte firmata ſit aliquando (etſi rarius) ob dictas inflammationes, vtile eſt, reuulſoria vti expurgatione. Id quod ne temere facias: ſed cum febris non ſit omnino magna, & miſſus ſit ſanguis ſatis, & ſucci à ſanguinis natura degenerent, & nihilominus facultas fortis ſit ad ferendam aluifluxionem, & ad inflammationis tempus legitimum tranſigendum, & natura propria hominis non repugnet, ſed is ſit qui facile expurgetur. Tanta difficultatis eſt, pleuriticum nondum inclinante morbo, expurgare. Læduntur enim mille modis, aut aucta febre & inflammatione, ab ipſis medicamentis, aut debilitata virtute, & morbo nihil minuto, quòd non euacuatur quod oportet, neque vnde oportet, aut quod commoueantur multa, euacuentur vero pauciora, velut huic euenisse eſt probabile: qui, quantum ſuſpicor, niſi accepiſſet pharmacum, aut non obiiſſet, aut non tam cito, ſed vndecima, aut quatuordecima, tuncque forte ſine delirio aut delirium multo poſterius accidiſſet.

4 PHænici in Oeniadis, & Andreæ fratribus, altera gena intumuit & labrũ quod ante genã & oculũ, & neque interim

interius spectanti quicquam apparebat, neque forinsecus suppurabat, sed tumens putrescebat arida putredine, & mortuus est. Et alter eadem perpessus. Mortuus est autem hic septima die, & bibit pharmacum, & nihil profuit. Phœnici verò circulus Putridus exsectus. & vlcus purgatum est magna ex parte, antequam moreretur. Mortuus autem est etiam hic plus temporis viuens.

PVTREDINEM aridam appellat partis cuiuspiam putrescentiam citra resolutionem in succum vllum, vt putrescentia humida sit suppuratio, per quam, & partes tumentes, & succi quo repletæ tument, mutantur in eum succum, quem pus vocamus. Itaque arida putrescentia est, vt cum vlceris labia fœtent ac liuent, & pars quæcumque gangræna corripitur, aut vlcere est hyomeno, seu corrosiuo. Ergo hi duo fratres inflammatione secundum alteram genam correpti sunt, & secundum labium superius eiusdem lateris (hoc enim significat dicens, labium quod ante genam & oculum) nimirum superius quod sub eadem gena) & neque intro spectabat tumor, neque exterius suppurabat, sed in gangrænam abibat vtrique. Sed quod in hac historia est notatu dignissimum, eodem modo affecti, non eodem modo curati, non sunt mortui totidem diebus, sed & si ambo mortui, qui purgatus est non vltra septimum diem vixit: cui circulo exsecta est pars emortua, & vlcus maxima ex parte expurgatum, diutius durauit. Vt hinc intelligas si superabile fuisset hoc malum, hunc potius seruandum fuisse, quàm illum. Quod quidem nos monet non obscurè, in malignis inflammationibus, & gangrænis, non esse expectandum ferum auxilium, ex solis remedijs vniuersalibus vocatis (tametsi hæc debent topica antecedere) sed citissimè veniendum esse ad sectionem, vstionem, & siccationem maximam. Quinetiam considerandum, an materia venenosa sit, tuncque a pharmacis, quæ corversus trahere possunt, abstinendum, nisi toto in corpore plurimum redundet, & missione sanguinis quã ita affecti possint tolerare, vtendum, & diaphoreticis, idest per halitum discutientibus, quæ simul sint alexipharmaca, vtendũ, moxque

que in ipsa parte ferreo, igne, & siccissimis medicamentis, conandum putrescentem extirpare. Nam hac ratione in pestilentibus constitutionibus seruantur plurimi.

5 *Euridamus in Oeniadis in perineumoniâ decima die cœpit delirare, curatus autem rediit ad mentem, & sputa fiebant puriora, & morbus ad melius procedens, & somno multo perfusus est. Et oculi icterici fiebant, & mortuus est ad viginti dies.*

OMNES morbi acuti alijs acutis superuenientes lethales sunt, quia exhaustis iam à magno malo viribus, alius etiam magnus superueniens, non potest tolerari. Hanc ob causam in aphorismis rectè dicitur, A pleuritide perineumonia malum, & a perineumonia phrenitis malum. Vocare verò cõsueuit Hipp. phrenitidem, morbum omnem cui delirium perpetuum coniunctũ est, vt phrenitis sit, & quod cum comate est perpetuum delirium. Crebrius succedit perineumoniæ lethargus quam phrenitis, quia pituitosum malum est, crebrius quam biliosum. Proinde phrenitis superueniens significat deteriorem perineumoniam, quia biliosam. Verum vtrunque superuenit cum periculo, dictam ob causam. Huic Euridamo vtrunque superuenit, phrenitis decima die, deinde cum hæc auxilijs idoneis sisteretur, & pulmo videretur melius habere (nimirum ob aliò fientem succi permutationem) & sputa fierent puriora (hoc est neque cruenta, neque biliosa, neque spumosa, sed concoctis similiora) postremo factus est lethargicus (decimasexta fortasse die, quia per pares moueri cœperat) & oculi icterici fiebant (bile arbitror abscedente ab interno cerebro, quod pituita occupauit) & mortuus est ad viginti dies, iuxta legitimam sanè constitutionem, quia decima cœpit malum per lethalia procedere.

6 *IN Oeniadis vir morbo tenebatur, cum sine cibo esset, fortiter sugebat in ipsius ventre & dolebat, & cùm comedisset, & cibi contriti essent, & tempus superueniret post esum cibi, non valde post ea, hoc idem patiebatur, &*

tabescebat

tabescebat corpus, & consumebatur, & non accedebat ei alimentum à cibis cùm comedisset, & subducebatur cibus prauus & combustus. Cùm verò recens cibatus esset, hoc ipso tempore minimè fugebat, neque dolor tenebat ipsum. Hic pharmaca bibens omnigena, & sursum & deorsum, nihil iuuabatur. Secta autē vena in vtraq; manu, vsq; dū exanguis redderetur, deinde iunctus, et à malo liberatus est.

AVDACTER sane tentata est copiosa missio sanguinis tabescente, & alimentum ex cibis non capiente homine, & fœlicissimè successit. Quotus enim quisque medicus nō abstinuisset ab omni sectione venæ, ob virium imbecillitatem quæ adesse videbatur, & ob penuriam alimenti, & reliqua symptomata? Neque tamen temere, factum id huic ægroto est, sed prudenter. Nam fortis fluctus in ventriculo, & dolor, nisi cum recenti cibo madet, fieri potest, vel ob melancholici succi circa hypochondria redundantiam, vel ob maximam toto corpore fientem dissipationem. Melancholicus enim succus corrugans os ventriculi, fluctus speciem facit, nisi dum recens cibus temperat eius acorem: dissipatio verò maxima facit, vt partes fortiter semper fugant à ventriculo, qui fluctus tunc temporis sentitur, & dolorem facit, cum non est in eo quod fugatur. Tunc enim præsentis fugitur & pars magis vellicatur, vt certè in vacuo iam vbere. Melanchimia non faceret tantam fœcum exustionem, & duritiem, neque tam citam cibotum contritionem, nisi esset atra bilis admodum exusta, qualis etiam in pyloro solet esse. Sed neque si talis esset, faceret vt corpus totum tabesceret, & partes alimentum non sentirent, nisi aut illi deessent cibi quos caperet, aut atra bilis toto corpore redundaret, atque ita totum corpus siccaret, dissiparetque. Accedit, quòd si à melancholia hypochondriaca nasceretur malum, necesse erat pharmacis hunc succū extrahentibus iuuari. Tales enim melancholici nulla ex re solent magis præsentaneum auxilium sentire, quàm expurgatione. Cum igitur hæc haberet omnia, & nihil pharmacis iuuaretur, necesse erat fieri ob maximā dissipationē alimēti, toto corpore, ob calidā & siccam intemperiem, quæ aut cibra humore esset in ipsis carnibus, aut quòd calidissimo san-

guine

gine vterentur. Qua in affectione, expurgātia medicamēta, tā longè abest vt iuuarent, vt etiā morbum augerēt, etiā si atrabiliarius sanguis nutriret totū corpus, & melancholagoga præberentur. Quia vt Hippocrates libro de expurgantibus medicamētis scripsit, Cum carnes calidæ sunt distrahunt ipsum medicamentū, quanto magis necesse erat distrahi in hoc homine, in quo continenter à vētriculo fugebatur? Cum ergo expurgantia medicaméta calida & ficca sint, intemperiē augerent, ac proinde omnia symptomata. Vnde ergo potius expectari auxiliū poterat, quam à refrigerādo corpore? Vt extincto calore cessaret dissipatio, & hac cessante, fuctus? Ad refrigerandū autē corpus nullū maius remediū excogitatū antiquis est, quām missio sanguinis vsq; dum linquatur animo, aut exangue corpus fiat. Proximū huic est potus aquæ frigidissimæ, & balneum subfrigidum. Nihil ergo citius poterat huic homini malū tollere, quām eo vsq; sanguinē mittere. Verum qui curationē aliquanto tardiorem, sed aliquanto tutiorem optaret, mitteret, sanguinem aliquanto parcius, & cibaret craßis & lētis cibis, & vteretur potu gelido, & balneo subfrigido.

7 *Vpolemus in Oeniadis dolebat coxā dextram, & inguen, & proximū congressum ad coxā ab inguine, & coxæ anteriorē partem. Huic sanguis detractus est à talo, valdè multus, & niger, vt craßus, & pharmacū bibit elaterium, & purgatus est multū, & melius quidē habuit. Dolores autē non deficiebant, sed suppuratā habebat & coxā, & coxarū ad sedē cōmissuram; & quod circa inguen, quæ dolebant etiā plus. Pus autē fiebat versus os magis quàm circa carnem, in profundo, & cōtemnebat, per tēpus ita habēs, donec valde debilis fiebat, deinde inuſtæ sunt pustulæ valde multæ, & magnæ factæ sunt, & proximæ inuicē, & pus fluebat multū & craßum, & mortuus est paucis diebus post hæc, & à magnitudine vlcerū & multitudine, & debilitate corporis. Hic sanè videtur si sectus fuisset vnā sectionē facile fluentē, & per sectionē exūsset pus, ac si expediret alteram etiam sectionem sectus esset facile fluen-*

lè fluentem, hæc patiens opportunè, videtur sanè futurus fuisse sanus.

Coxa dicitur, & articulus ille omnium maximus quo os femoris coarticulatur, & os illud magnum cum quo coarticulatur. Quod os dicitur, aut coxa, aut os coxæ est magnum, varias prominentias habens, & perforationes. Quod quidem cum osse sacro coniungitur per symphysim. Huius suppremа pars quæ à lateribus tendit in partem anteriorem, & est superior pudendis, ea in regione quæ dicitur ile, vocatur os ilium, pars media & quæ habet magnam excauationem, qua recipit olsis femoris caput, dicitur coxa, aut coxæ os peculiariter: quod quidem à regione pudendorum est, & per partem internam & imam habet processum acuminatum, tendentem sub pudendis, quasi vtrinque venientes productiones sint in interfœmineo cōgressuræ: propius autem accedunt ad sese in viris quàm in fœminis: in neutris verò vniuntur. Ab huius ossis suppremа parte producitur in anteriorem corporis partem supra pudenda os quod in medio vnitur cum processu alterius partis, cartilagine, & mox deorsum redit à latere pudendi in imam partem coxæ, & finit ita per forationem satis magnam, quam hoc os habet, vocatur hæc ossis productio, os pubis. Itaque os ilium, & coxæ, & pubis, idem os est, verum prægrande, & quod tribus in partibus, tria nomina accipere potuit. Hoc os coarticulatur cum femore, atque ita in eo voluuntur crura: coalescensque cum osse sacro, & dictam magnitudinem, figuram, & positū habens, simul cū osse coccygis munit, & commodum locum parat pudendis, & podici. Nam pudenda erumpunt inter os pubis, & internos illos processus coxæ, & podex inter hos processus & os coccygis. Sæpe tentatur dolore, & articulus ille magnus, & ipsum coxæ os. & illi hærentes carnes: articulus quidem, quia maximus profundissimusque est, & asperitatem etiam quandam habet, & interius quasi incentro ligamentum quoddam, quod fluxionem, quam ob magnitudinem articulus recipit, imbibit. Os verò ipsum (vt ossa dolere possunt) & caro, ac reliquæ partes quæ illi hærēt, quia posita sunt in ipso sordium confluxu. Nam per id os, &

vrinæ

vrinæ & fæcum, viæ decurrunt, & genitales: & illi proximæ sunt venæ hæmorrhoydes, præter venas & arterias satis magnas, quæ in crura deferuntur. Has ob causas solet hæc pars recipere multas variasque fluxiones, & ab omni fluxionis genere cruciari, nunc in articulo, nunc etiam extra, iuxta os, aut ad anteriorem partem versus inguem, aut ad imam ad interfœmineum, aut ad posticam ad nates: sæpeque fluxio ipsa in pus abit, quod nisi tempestiue educitur, sponte erumpens extra, fistulas eo loci facit, aut interius manens acerbius cruciat. Suppurationes, cum à cute non absunt plurimum, facilè deprehenduntur vel ipso chyrurgi tactu, cum vero in alto latitant, maiori arte est ad cognoscendũ opus. Eas quæ in thorace aut magno alio ventre sunt suppurationes, aut parte cordi vicina, necessario febres antecedunt, eæque cum pus conficitur crescunt, fiuntque horridæ, & cum rumpuntur nouos rigores cient, & iam inde faciunt pro dolore pondus, atque adeo fluctuationes in conuersionibus, durantque deinde febriculæ remissiores, sed ex quibus, nisi citò liberentur, tabescunt homines. Verùm fieri euenit suppurationes quibusdam in locis, in quibus non possis hæc expectare. Nam in brachio, aut parte alia longè sita à corde, potest fieri in alto latens iuxta ipsum os, pus citra febrem: non quidem erit multum, neque ex inflammatione magna, sed exiguum, & ex corrosione particularum iuxta os, aut etiam ossis tunicam factum. Sed & quibusdam in partibus inter inguina & alas fieri potest vt pus lateat, cum neque febris maxima antecesserit, neque sensus ponderis, neque fluctuatio subsecuta sit: febris quidem magna, quòd longè etiam sit pars à corde, & non ex magna aliqua inflammatione in suppurationem affatim abeunte processerit malum, sed ex fluxione aliqua, paulatim putrescẽte, & corrodente fluctuatio aut pondus, quòd non habeat pars ventrem aut vomicam insignem, sed inter musculos & periostum, aut hoc & ossa interfluat, velut imbibitum partibus pus. Velut huic, factum est pus in coxa, inter os ipsum & periostum, periosto ipso, arbitror, corroso. Quæ ergo signa in talibus expectanda sunt? Certè febricula non potest abesse, vbicunque pus notatu dignum (quod sectione dico aut vstione extrahi possit) inter inguina & alas, non sub cute, sed ad interiora expectans, sit.

Nam

Nam vbicunque ita sit, aut tenet arterias aliquas magnas, aut illis proximum est pus, per quas fuligines putridas in cor necesse est transmittat. Quo fit vt quibus incautis interna aliqua suppuratio est, lentè, ignarique quid patiantur, tabescant, cum quibusdam febriculis, quas neque an febres vocent, satis certò sciunt vulgares medici. Et hoc quidem commune est omnibus internis suppurationibus, magis verò accidit ijs quæ sunt in ventribus, in quibus quidem dolor tunc cessat cum pus erupit, & pro eo fit solum pondus: in ijs verò quæ iuxta ossa, aut inter ipsa carnesque proximas factæ sunt, febris non adeo apparet, sed quanto puris generatio magis procedit, tanto magis dolores ipsi ingraue scunt, quia tanto magis procedit periostii & partium aliarum sentientium corruptio, & exæstio. Cum ergo os aliquod, aut partes illi hærentes dolor cruciat, & vacuato expurgatoque corpore, & adhibitis idoneis medicamentis, quamquam reliquo corpore videatur habere melius, & secundum ipsam adeo partem iuuatus, ac si quid rumoris carnei aut inflammationis erat sublatum, dolores tamen durant, ac rursum augentur, & corpus debilitatur, quod vel ob dictam causam cum febricula fiet, vel etiam sine ea (vt erit pars) ob assiduum dolorem, meritò chyrurgis suspicetur corruptionem subesse & pus, paretque auxilia ad eam affectionem necessaria. Ea porrò, vt ex Hippocrate innumeris in locis accepimus, præcipue libello de internis affectionibas, sunt duo, vstio & sectio. Nam medicamenta sola, rarò sunt in his satis. Vstio præterea est duplex, aut enim est penetrans vsque ad ipsum pus, vt simul fit vstio & scisio, velut si cultello, aut stillo ferreo ignito pungas, aut seces: aut est inustio. Hoc est vstio vulnerans superpositam cutem, & crustam gignens, non penetrans tamen. Priori vstione non minus quàm sectione educitur affatim pus, inustione non ita, sed vlcuscula fiunt, vt per ea natura demittat, quæ ad internam partem colligebantur, aut etiam quæ collecta erant, paulatim trudat, interna expurgans. Prosunt etiam inusiones siccando ac firmando partes, cum sunt humidæ & laxæ, ac intercludendo viam fluxionibus. Nimirum cicatrice durantur constringunturque partes. Hinc fit vt cum educere pus quod in alto est volumus, sectione vti debeamus, nisi

pus

pus malignum sit,& pars putredini oportuna, solo incisorio: sin autem sit,ferro candente,quia ignis cohibet, & extirpat putrescẽtiam:inustione verò, tunc solùm debeamus esse contenti,cùm fluxio nondum in pus mutata subest,aut mucores & laxitates partium , velut ligamentorum in dolore coxæ,& alijs articularibus . Nisi forte cum sectionem non audemus facere,& si alioqui eam petat morbus . Velut sint puratis intra thoracem,iubet Hippocrates sectionem fieri ferro libello,penetrantẽ qua pus effluat,facere(animirum ad consulens quod morbus petit) alij tamen inustionibus in spatijs intercostalibus contenti sunt , qui scilicet magnitudinem auxilij,& difficultatẽ,in debili iam ægroto reformidant. Huic igitur Eupolemo dolebat coxa,os scilicet coxæ,& inguen (inguen dicitur is flexuræ locus , quo suppremæ femoris pars adducitur ad pudenda , qua parte sunt glandulæ copiosæ) quare cũ addit & proximum congressum ab inguine ad coxam,illud,&,est declaratiuũ. Cõgressum enim ab inguine ad coxam vocat illam adductionem,aut locum quo adducitur coxa, quæ est articulata cũ suppremo femore ad inguen. Declarans etiam quæ coxæ pars doleret,addit & coxæ partem anteriorem. Itaque laborabat dolore partis anterioris coxæ qua expectat ad inguen , & ipsum inguen . Huic sanguis detractus est ex talo . Certè vnde maximè educi debuit , iuxta legem restitudinis , quam in mittendo sanguinem , quoad fieri potest semper seruare oportet . Nam ob partes hypochondrijs humiliores , ex crure eiusdem lateris euacuare oportet,velut ob superiores ex brachio . Itaque & ob nephritin & ob schyadem , & ob inflammatas hæmorrhoydas,& bubonum tumores,oportet ex crure affecti lateris sanguinem mitti . Exijt vero etiam quantum & quale oportuit . Nam valde multus , & niger & crassus.Multum enim exigebat magnitudo affectus , nigrum & crassum conditio loci . Nam ad has humiles partes , semper repit sanguis melancholicus, proinde que post missionem sanguinis,pharmacum etiam desiderant , datumque huic est pharmacum Elaterium . Ita vocat Hippocrates familiare sibi pharmacum ex succo cucumeris syluestris paratum . Docet modum parandi Dioscorides libro 4. Commendat illud Mesue insigniter ad ischiadi

cos dolores. Sed & Hippocrates lib. bis iam citato, de internis affectionibus. Huic (inquit) qui sic habuerit (loquitur de schiadicis) elaterium bibendum dato. Itaque venæ sectio & expurgatio rectè acta sunt, & purgatus est multum, & melius habuit. Dolores autem non deficiebant, quia non pendebat malum ex sola redundantia succi cuiuspiam circa eam partem, sed suppuratam iam bibebat, & coxam, & coxarum ad sedem cōmissuram (κοχώνην vocant Græci eam partem, q ua in interfœmineo, inter pudenda inquàm & podicem fere coniunguntur. in viris præcipuè, duo illi coxarum processus, quos diximus) & quod circa inguen, quæ (inquit) dolebant etiam plus. Sed dices, si dolebant hæ partes etiam plus quam antea, quo pacto dicitur habuisse melius? Nam dolor harum partium erat præcipuum malum, quo homo laborabat? Certè recens misso sanguine & facta expurgatione, necesse fuit laxatis circa partem venis dolores minui, verum cum in parte pus maneret, necesse etiam citò crescere denuo succrescente putrescentia, & in maiores etiam abire quam essent prius. Pus verò fiebat non iuxta cutem, sed in profundo versus os magis quàm circa carnē Quod quidem duplicis mali erat causa, & quod dolores essent grauiores, & quod multo magis falleret, nequè cognoscceretur affectio. Vt sanè factum est. Nam non intelligens quid mali haberet, per tempus satis multum, contemnebat ita habens, hoc est quamuis ita haberet, non magni faciebat, neque se curandum medicis tradebat, putans se leuiori aliqua de causa dolere, & expectans, ita vt fit, auxilium temporis: donec valde debilis fiebat. Tunc tandem intellexit curatione aliqua maiori esse opus, & inustæ sunt pustulæ valde multæ, & illæ quidem exeuntibus scharis, vt in combustis fieri solet, factæ sunt magnæ & proximæ inuicem. Qua in curatione duobus modis peccatum est, & quia sero iam est adhibita, ægroto iam præ debilitate non potente ferre, & quòd maior quàm pro facultate adeo debili. Nam multæ maiores & propinquiores inuicem factæ sunt, non arbitror quàm morbus peteret, sed quam facultas ferre posset. Non est autem faciendum quantum morbus petat, sed quod & facultas permittat. Ita factum est vt pus flueret multum & crassum, morbo scilicet tantam curationem, postulan-

stillante, homo tamen moreretur, magnitudinem & multitudinem vlcerum facultate præ imbecillitate non sustinente. Si igitur huic non fuisset adhibita curatio tarda, sed opportunè (ante scilicet quàm debilitaretur) factum esset quod expediret, verisimile est seruari potuisse, quando quidem cœperat subleuari euacuationibus vniuersalibus, & alioqui affectio non est incurabilis. Atque tunc non opus fuisset inustionibus, neque sectionibus tam multis. Nam cum pars non admodum cœpisset putrescere, neque virus malignum, sed pus bonum esset, non oportebat igni to instrumento secare, sed inciſorio solum. Nam vt in quibusdam aphorismis reperitur scriptum. Ignis sanare debet quos non potest ferrum, & hoc, quos non potest medicamentum. Frustra verò atque adeo malè tentatur auxilium maius, vbi minus potest conferre. Porrò cum pars nondum esset diuturnitate facta admodũ sinuosa, nõ opus esset tam multis vlceribus, sed satis esset vna aut altera scissio, bene fluens. τομὴν εὐρυὴν, id est sectionem facilè fluentem vocat Hippo. non solum amplam, vt Cornarius intelligit, sed accommodatissimam ad expurgationem sinus. Talis est quæ alta aut ampla est quantum oportet, & decliuis, ita scilicet facta, vt sponte pus effluat, si fieri potest, sin minus, saltem vt minimo negotio extrahatur. Ergo duplici ratione expectare posses hunc seruandum fuisse, si tempestiuè esset curatus, & quia minus auxilium fuisset satis, & quia quodcumque facultas tulisset melius. Proinde dicit, videri sibi seruandum hunc fuisse, si tempestiuè passus esset, vnam, aut alteram sectionem εὐρέον. Vtilissima pro factò est hæc lectio, sit cuius cumque lubet, qua non tantũ narratur quid factum sit, sed quid faciendũ fuerit, docetur.

8 *Licon in Oeniadis cæteris quidem eadem patiebatur, dolores autem, & in crus non valde procedebant, & non est factus suppuratus, sanus autem multo tempore. Pharmaca autem bibebat, & adhibebat cucurbitulas, & venæ sectione vtebatur, & videbatur melius habere hæc patiens.*

Licon laborabat etiam iſchyade vt Eupolemus, erat verò huic magis circunſcriptus dolor in coxæ articulo, neque carnes proximas adeo occupans, nequè ad crus ſe effundens, vt coxæ dolorem, plærunque ſoluere Paulus animaduertit. Proinde non eſt ſuppuratus, vt prior, vt pote carnibus non tentatis phlegmone, ſed humore occupáte articulum. Erant dolores magni, & ob altitudinem articuli, non niſi multo tempore ſanus eſt factus. Diutinus enim eſt hic morbus, præcipuè cum pituitoſus eſt, & ſenioribus accidit. Tunc enim vt libro. 2. prædictionum dicitur non ſolet finiri ante annum, & veris æſtatisquè opem expectat: ſed & cum iunioribus fit eſtque breuiſſimus, non ante quadragefimum diem ſoluitur. Ac plerunque quidem non ſoluitur tunc perfecte, ſed miteſcunt dolores, & qui priorum obliuiſci non ſinunt diutius durant: quin etiã per viciſſitudines, vt mutationes accidunt, aut aeris, aut victus, aliquando exacerbantur, aliquando miteſcunt & ita etiam curantur. Primis enim quadraginta diebus cum malum vrget, inſtatur euacuationibus, & alijs auxilijs magnis. Deinde leui aliqua, & quam diutius poſsit ferre ægrotus, curatione agitur, aliquandoque ex quibuſdam interuallis, vt malum exacerbatur, aut corpus repletur, aut ob aliam occaſionem videtur medico, reditur ad maiora auxilia. Sed quæ ſunt ea? Venæ ſectio in crure, & expurgatio, ſiue per elaterium, ſiue per quoduis aliud efficax. & craſſos ſuccos extrahens medicamentum, & cucurbitularum ſuper ipſa coxa admotio, ſiue cum ſcarificatione, ſiue etiam ſine ea, & inuſtiones. His enimquatuor auxiliorum generibus præcipuè ad hanc affectionem vtebatur Hippocra. miſſione quidem ſanguinis, ad vacuandum, & corpus totum, & proximas venas affectę parti. Atqui vt proximæ venæ vacuentur, rectitudo venæ ſecandæ facit, quæ quidem dicta in vena maximè eſt: expurgatione autem ad expurgandum totum corpus, ac nonnihil etiam extrahendum ex affecta parte. Maximè autem extrahent ex ipſiſſimo articulo in extimam cutem cucurbitulæ, quæ profectò maximi vſus in omni profundo dolore, in hoc verò præcipuè, ſunt. Nam qua ratione (vt medicamentorum etiam meminerim) vitari iubet Gall. 10. de compoſ. med. ſec. loc. cap. 2. in hac affectione repercutiẽtia,

&

& vti in initijs solis anodinis, deinceps ex alto trahentibus, eadem adducimur, vt cucurbitulis crebrius quàm in alia affectione articulari vtamur. Nã quid aliud est cucurbitula, quam potenter extrahens auxilium? Si igitur admota cucurbitula cutem valde rubram reddiderit, scarificabimus, sin minus, scarificatione dimissa, super carne quam cucurbita traxerit, medicamentum trahens impone mus. Inustiones quibus libro de internis affectionibus vtitur (mirabiles quosdam vstionis modos reperies apud Aetium ex Archigene. 1. cap. 12. libri) partim hac ipsa ratione prosunt, partim, quod, vt in hystoria proxima dicebatur, siccant mucores, qui sunt in ligamentis articulorum & firmãt partes. Quod Hippocr. vltimis sextæ partis aphorismis apertè docet Merito ergo hic missiones sanguinis, expurgatione, & cucurbitulis melius habebat, & his repetitis persanari potuit. Quandoquidem dicit pharmaca bibebat, adhibebat cucurbitulas, sectione venæ vtebatur; imperfecti præteriti verbis vtens, innuit non semel eum vsum his esse, neque vno aliquo tempore citra intermissionem, sed aliquoties ex interuallis. Quibusdam fortasse non probabitur quod diximus, missionem sanguinis debere fieri ex crure, quia. 6. epid sect. 5. dicit, in fluxionibus ad coxam venas retro aures secato. Et Gal. loco citato ex. 2. de comp. med. dicit a cubito primum sanguinis detractionem faciendam, ac vomitorijs vtendum, cui subscribunt Paulus & Aetius proprijs capitibus de ischiade. Porrò quidam alij exigunt, vt dicamus, non tantum in crure secandam esse venã sed & quæ vena; quæ in interna, an quæ in externa parte tali. Verum his vtrisque respondet Gale. in com. aphor. 36. particulæ sextæ dicens, Affirmare venas in cubito secandas esse ob ischiadem, neque verum esse neque consentaneum. Hippocr. velle autem ipsas malleoli venas distinguere, esse inane. Videmus siquidem (inquit) ipsum in omnibus libris suis, in partibus quæ supra hepar sunt è manibus sanguinem mittere, in inferioribus verò, venas quæ in poplite vel malleolo sunt secari iubere. Siquis vero de his (hoc est de venis malleoli) ipsum dixisse arbitretur, secare autem interiores; hoc dictum paruam vim habet. Ab vna enim ambæ nascuntur, quæ in poplite trifariam diuiditur. Quoniam & vna vena ad hoc peruenit

membrum, non ficuti ad manum due. Hæc Gale. quibus affirmat in malleolo nihil interesse quas venas secas verum secandas esse in cubito obischyadem falsum esse, & minimè Hippocraticum. Quod vero Gale. alibi faciendum dicit, quod hic dicit esse falsum, intellige non eodem modo esse vtrobique dictum, sed in aphorismo curari firmatam iam in parte ischyadem alijs locis imminentem & iam iã partim minantem; quo etiam tempore vomitiones quam deiectoriæ purgationes meliores sunt, contra quam iam firmato malo. Sed de hac reiscriptum mihi satis est in controuersijs capi. de rectitudine. De sectione venarum retro aures & de distinctione venarum in crure iterum suo loco dicetur.

9 *Athenis homo pruritu tenebatur toto corpore, præcipue autem testibus & fronte: tenebatur autem admodum vehementer, & cutis crassa erat secundum totum corpus, & velut lepram habens aspectu. Et nulla ex parte potuisset apprehendere cutem præ crassitudine. Hunc nemo iuuare potuit. Transgressus autem ad Melum vbi sunt calidæ balneæ: pruritus quidem sedatus est, & cutis crassitudo. Factus autem hydropicus, mortuus est.*

Hic affectus non tam melancholicus erat, quam lepra esse solet, sed magis expituita salsa, quia erat admodum vehementer pruriens. Verum constat melancholiæ etiam admistionem habuisse, quandoquidem erat aspectu velut lepram habens. Atqui profectò erat lepræ proximum malũ & vt ego dixerim, lepra quædam. Erat ex melancholia, & salsa pituita, fiebat pruritus ex salsa & acido, vt siquis scalptu dilaniatæ cuti affricet salem cum aceto. Erat vero dura ta, ac velut crustosa cutis, congestione crassorum & siccantium excrementorum. Hic cum medicamentis parum iuuaretur, confugit ad balnea aquæ dulcis & calidæ. Verisimile est autem hunc expertum iam morbi contumaciam, qui nullis medicamentis cesisset, vsum fuisse immoderatissime balneis, à quibus merito pruritus sedatus est, & cutis crassities, balneo dulcedinem afferente salsis & acidis, & resol

uen-

uente succos, & emolliente cutem: tam ob immoderatum vsum factus est hydropicus. Nam vt Galen docet cap. 8. primi de simpl. méd. facult. Balneum calidum refrigerat corpora, quia corpus rarefactum, transpirante immoderatius calore nativo, frigidius efficitur. Admonemur itaq; hac historia, ne balneis calidis immoderatius vti simamus, etiam si quis ad eas affectiones, quarum gratia ad ea venit, vtilitatē videatur inde capere.

10 *Athenis virum cholera corripuit. Vomebatque, & deorsum deijciebat, & dolebat, & neque vomitus, neque deiectio sisti poterat. Et vox deficiebat, & moueri ex lecto non poterat, & oculi caliginosi, & cani erant. Et conuulsiones tenebant; ab aluo & intestino singultus. Deiectio autem multò maior erat, quàm vomitus. Hic bibit elleborum in lentium succo, & superbibit lentium aliū succum, quantum potuit, & deinde vomuit, & coacta sūt & constiterunt ei ambo. Frigidus verò factus est, & lauatus est inferne valde multa vsque ad pudenda, vsque dum & superna incaluerunt, & viuebat. Postea autem die polentam tenuem bibit ex aqua.*

11 Cholera, χολὴ, hoc est à bile vt multi volunt, an χολὰς ἔσω, hoc est ab intestinis, vt Trallianus, morbus est acutissimus pariter & periculosissimus. Plerūq; primo quaternario finitur rarissimè superat septimanam, ac fortasse nunquam, si legitimus morbus is sit. Est morbus per quem simul euertitur supernus & infernus venter, neque continere se possunt ægroti, quin simul deijciāt & vomant. Constat ergo hoc symptoma pertinere ad retētricem, & expultricem, esseque akerius motum nimium, alterius impotentiam. Hæc fit aut in essentia debilitata facultate retentrice, per intemperiem propriam ventris, aut ob malignam qualitatem, redundantiamue immodicam alicuius excrementi, plurimum irritata expultrice, aut, (quod plærūq; fit multarum enim causarum congressum desiderant affecta grandiora) his omnibus simul accidentibus, debilitate inquam

retentricis,& magna copia maligni excrementi. Hinc fit vt magnus præcepſq; lapſus virium hũc morbum citò ſequatur,ac proinde vocis defectus,mouẽdi impotentia, caligo & excauatio oculorum,& frigus extremorum. Quia ſcilicet non robore, ſed impotentia facultatis agitur euacuatio,cum tali verò æque fundantur ſpiritus & excrementa. Accedit loci natura,ventriculi inquam oris, cum quo cor & cerebrũ facillimè patiũtur,ac per hanc compaſſionem, tentantur ẽt,cum procedit malũ,conuulſione: ſingultu vero,quia eſt ventriculi conuulſiuus motus. In morbis huiuſmodi,quibus euacuationes præter naturam coniunctæ ſũt fruſtra,neque ſine maiori periculo,tentatur adſtrictio,antequam copia excrementi vacuata ſit. Cũ ergo euacuationes videntur procedere ſatis copioſe,& neq; virtus adhuc labaſcit plurimũ (ferendæ enim ſunt aliquæ debilitatis notæ,propter ſymptomata)neq; cohibendum neq; prouocãdũ eſt,ſed occurrendũ ſolum alijs ſymptomatis: ſin autem iam videtur proceſſiſſe plusquã pro excrementorum in corpore abundantia,aut pluſquàm pro virtute facultatis,ſiſtẽdum mox: ſin autem irritatio, dolor & anxietas, ſit maior quam pro magnitudine euacuationis, & euacuatio minor quam pro multitudine excrementorum expurgandum eſt, vt copia paſſatim vacuata vacet ſymptomati,quod in nimia expulſione eſt,occurrere. Quæ regula & in cholera & in dyſenteria pariter obſeuanda eſt. Verùm quia ſymptoma vel à principio vrget,& irritatio nunquàm per hunc morbũ omnino tollitur,neque cum expurgamus ſymptoma negligere,neque cum cohibemus,irritantis ſucci obliuiſci, debemus. ſed expurgantibus debemus admiſcere aliquid adſtringens,& adſtringentibus aliquid extergens,aut aliquid mordacitatẽ hebetãs,aut alternatè eis vti. Hanc ob cauſam dedit helleborum in ſucco lentium,& ſuperbibit lentium alium ſuccum quantum potuit. Vt ſcilicet, poſt medicamẽtum expurgans ebibitum, conſulit ſecundo de ratione victus in acutis,ptiſſanam protinus dare ſorbendam, nõ in ſigniter minore quàm conſuetum eſt quãtitate: ita huic ſuperbibendũ dedit ſuccũ lentium. Intelligendum autem eſt ſuccum expreſsũ cũ iure bis coctarum. Talis enim, vt Dioſcoridi & Galeno placet,adſtringẽdi vim habet, & ad choleram & dyſenteriã vtilis eſt. Itaq; miſcuit helleborum cũ

ſuc-

ſucco lentium, vt expurgans adſtrictorium faceret: eodem conſilio quo hodie in his paſſionibus dantur myrobalani toſti, aut etiam toſtum rhabarbarum, aut aloe, non ſanè, vt mihi videtur, præter rationem, ſed iuxta hanc quam ſecutus Hippocrates eſt. Sed cur dedit helleborum, quo ad ſupernas purgationes ſolebat vti, vt ex aphoriſmo. 4. particulæ conſtat, potius quàm deiectorium aliquod? Certè quia deiectio multo maior erat quam vomitus. Cum enim inteſtina magis affecta eſſent quam ventriculus, vomitoria ex purgatione, & totius corporis euacuatio, & à præcipue affecta reuulſio fiebat. Id enim eſt quod in ventris affectionibus maxime timemus, non poſſe expurgari corpus niſi p affectam partē: vitandum ergo eſt id quam maxime poteſt; atq; ſi ventris partes non æque laborant, per eam mouendum quæ laborat minus. Multo ergo magis in dyſenteria (vt hoc dicatur obiter) vomitorijs vtendum eſt. Itaque accepit dictum pharmacum & euomuit, & ita (euacuato ſcilicet ſuceo qui irritabat) coacta ſunt, & conſtiterunt ei ambo. Frigidus verò factus eſt, debilitato ob effuſos ſpiritus calore naturali, & eo qui ſupererat intra cor ob dolores & anxietatem recepto, vſque dum his ſolutis reuocaretur, reuocatusque ſeſe in totum corpus effunderet, & a ſuffocatione, qua coactus conſtipatusq; periclitabatur, liberaretur. Vſus proinde eſt aqua calida infernè valde multa, faciens ægrotum in eam deſcendere vſq; ad pudenda, manereque ibi, vſq; dum caleſceret totus. Fieri etiam poteſt hæc caloris reuocatio linteolis calidis, admotis brachijs & cruribus. Deinde cibatus eſt polenta tenui ex aqua, cibo ſane tenui, vt à debili etiam facultate cōmutari poſſet: & lento & dulci, vt lentore hæreret, retinereturque, & alia retineri faceret & ſi quid recluſum, aut excoriatum maneret, obturaret & oblinieret: dulcedine verò ſiquid ſupereſſet irritans, obtūderet. In hunc vſum nos vtimur amylo ex iure pulli aut gallinæ. Conſidera hic antiquorum prudentiam circa victum debilitatorum, qui recens expurgatis, aut aliòqui ſpōte exhauſtis, tenuis cibi exiguum exhibebant, adeo vt hic autor polentam ex aqua, non niſi tenuem, hoc eſt conſtantem pauca farina dare auſus ſit. Contra ac vulgares medici faciunt, tribuentes multos bene craſſos cibos cum vino. Quaſi quod multis diebus ex hauſtum ſit, vna ſint

repoſituri

reposituri. Non esset præter rem huic ægroto cataplasmata secundum totum ventrem admouere, citra insignem calorem aut frigus, roborantia, & ventri naturaliter grata. Cuiusmodi sunt quæ parantur ex carne citoniorum, aut palmularum, cum idoneis oleis, aut vino, aut alijs succis, & farinis: aut alijs huiusmodi. Verùm Hippocrati non erat institutum dicere omnia quæ agi possent, sed quæ acta sunt, neque meum sanè omnia addere, sed quæ sunt præcipua. Celius Aurelianus libro 3. acutorum morborum cap. 21. carpit Hippocratem quod vomitum curauerit vomitu, cùm cohibere potiùs opus esset. Verùm erat Methodicus, & in solam adstrictionem, aut laxitatem, oculos intendens, & eorum quæ ex accidenti fiunt, ignarus. Nos verò vomitum vomitu solui. 6. libro docebit ipsemet Hippoc.

11 *IN Larissa vxori Gorgiæ menses suppressi erant per annos quatuor, præter valde paucos, in vtero autem quoquo versus conuerteretur pulsum exhibebant & pondus. Hæc mulier concepit & peperit, & puella viua nono mense edita est, vlcus habens in coxa, & secundæ consequentes, & sanguinis fluxus valde multus successerunt, & postridie, & tertia die & quarta etiam grumi sanguinis concreti, & febris eam tenebat vsque ad decem primos dies, & effluxit deinceps illi sanguis ruber, & intumescebat facies fortiter, & tibiæ, & ambo pedes, & alterum femur, & cibos non capiebat, sitim autem habebat fortem, & frigidissima aqua conferebat, vinum autem nullo modo. At venter post primum fœtum modicè emollitus est, valde autem non confidit: sed durior erat. Dolor verò nõ aderat. Quadragesima autem die à prima excidit superfœtatio, caro, & venter confidit, & omnes tumores, & fluxio tenuis, & sanguis olens, & sana facta est.*

HAEC Gorgiæ vxor habebat vterum scirrhosum, quod significabat pondus & pulsatio, quæ sentiebantur, inquamcunque partem mulier conuerteretur. Duratus enim vte-

rus,

rus, velut alienum pondus, fertur quocunque conuertitur corpus, & arteriæ quæ comprimuntur, nitentes sese efferre, sentiuntur pulsare. Hic affectus genitus fuerit ob suppressionem menstruorum, & rursum ob hunc affectū non fluxerint. Ita suppressi erant menses per annos quatuor præter valde paucos menses, qui illis quatuor annis fluxerunt. Nihilominus concepit, & superfœtauit. Vnde constat duritiem non occupasse vterum vsque ad os eius, alioqui non posset concipere. Concepit verò fœmellā, & cum iam instaret tempus partus, superfœtauit. Causam superfœtandi dicit Hippocrates, libello de superfœtatione, esse quod os vteri exactè clausum non sit. Verisimile ergo est affectionem illam diuturnam, etsi omnino prohibere non potuit oris adductionem, prohibuisse tamen exactam, vt concipere quidem potuerit, sed & superfœtauerit. Aut forte, non ob affectionem pristinam, sed ob instantem iam partum superfœtatio contigit. Incipit enim natura eo tēpore os vteri iam recludere, ac proinde maius periculum superfœtationis est prope partum, quàm superiori prægnatione. Factam autem esse fixta partum, constat, quia abortus cōtigit quadrageſima die à partu, & caro informis edita. Si enim vel viginti dies ante partum esset concepta, plus aliquid, ac melius formatū quam caro, editum esset. Porrò constat superfœtatione etiam conceptam esse fœmellam, masculis enim quadraginta dies sunt satis ad figuram, neq; vnquam videntur esse caro. Non mirum autem impurum matris corpus, concepisse fœminas. Et cum secunda fœtura adeo exigua esset, non potuit expellere priorem, ipsa verò corrupta est, prioris partu, intra quadraginta dies. Et partus quidem, cœpit, abortus autem succedens, perfecit iudicationem morbi veteris, ita scilicet vt solet. Cum enim per partum tam copiosa euacuatio fiat, euenit multos mulierum morborum partu iudicari. Itaque inquit, mulier concepit & peperit, hoc est concipere potuit, & ad perfectionem fœtum perducere, & puella viua nono mense edita est, non tamen sana, sed vlcus habens in coxa, ob prauum (arbitror) alimentum quo in vtero vtebatur, factum. Et secundæ consequutæ sunt exeuntem fœtū (vt oportuit) & sanguinis fluxus valde multus (statim scilicet in ipso loco, in quo sesqui cotylam oportere euacuari, Hippocrates dicit)

dicit) sed & postridie etiam & tertia die & quarta exierunt grumi sanguinis concreti. Non tamen sine febre transegit (vt quædam solent) neque quarta die eam reliquit, (vt pleraſque earum quæ rite purgantur solet) sed febris eam tenebat fortis vsque ad decem primos dies. Scilicet euacuatio primi quaternarij cessauit, ac proinde producta febris est vsque ad decem dies, quibus exire cœpit sanguis ruber. Non enim oportet cessare. Ita enim dicit Hippocrates. 1. de morbis muliebribus. Si verò purgatio puerperij primis tribus aut quatuor diebus processerit, verùm postea repente euanescit, easdem affectiones patitur quas prior. Itaque post decem dies cessauit febris fluente, sanguine rubro, cœpit verò, motus magnitudine fortè diuulsa, putrescere secunda fœtura, & proinde mulier habere ea quæ Hippocrates initio de superfætatione familiaria esse huic affectioni dicit, his verbis Si verò non statim secedat superfætatio (statim inquàm ac deciditur aut putrescere incipit) dolores exhibet, & fluxum fœtidum, ac febrem, & facies intumescit, tibiæ ac pedes, atque si pereat, cibum auersatur donec exciderit. Quandoquidem ergo superfætatio cùm rumpi incipit, febrem solet facere, consentaneum est hanc non fuisse omnino sine febre à decima ad quadragesimam diem, sed sine acuta & vehementi. Omnino autem fuisse aliquam, sitis illa fortis quam habuit, indicauit. Sed qua causa his intumescunt facies, pedes & tibiæ, atque huic, alterum femur? Certè per compassionem cum vtero debilitato hepate, ac gignente sanguinem serosiorē, qui in corpus distribuitur. Cur ergo hæc potu aquę frigidissimæ iuuabatur, & vini nequaquam? Certè ob scirrhos vteri, qui cùm tunc essent phlegmonosi, vino exacerbabantur, frigidissimæ autem occursu, attemperatio quædam & solatium sentiebatur. Non tamen potus frigidissimæ posset persanare affectionem, neque persanata esset, nisi alia, eaque magna superuenisset euacuatio ex abortu. Primus enim partus affectiones veteres minuit, secundus sustulit. Nam venter (inquit) post primum fœtum modicè emollitus est, valde autem non confidit, sed durior erat. Sed quo pacto durior erat, si emollitus est? Certè scirrhosi tumores minores facti sunt, atq; ita vēter ea regione qua situs est vterus, durities habebat minores prioribus,

ribus, qua causa emollitus dicitur, non tamē adeo minores vt non satis sentirētur, atque ita dicitur non valde consedisse, sed esse durior, non quàm antea: sed quam pro natura. Ita etiam dicit, dolor non aderat, non arbitror quòd omnino nullus adesset, siquidem superfœtationis corruptiones dolores exhibere dicit Hippocrates libello de superfœtatione, sed non qualis antea. Nimirum phlegmonoſum modum deposuerant magna ex parte scirrhi, quadragesima autem die (inquit) a prima (ea scilicet qua peperit) excidit superfœtatio, caro. Et venter considit & omnes tumores, & fluxio tenuis, & sanguis olens, quæ scilicet congesta erant putrescentia superfœtationis.

12 *Mvlier in Pheris caput circum circa dolebat multo tempore, & nullus poterat quicquam opis ferre, neque cùm caput purgaretur. Melius autem habebat, cùm menses illi facilè prodibant. Hæc cùm caput circum dolebat, subditijs bene olentibus ad vterum appositis, iuuabatur, & expurgabatur modicum quiddam, & cùm concepisset, reliquerunt caput dolores.*

Cvm caput doleret ob suppressionem menstruorum, merito fiebat vt non nisi fluentibus illis facilè, aut in vtero concipiente muliere tolleretur. Nam perinde est quod ad quantitatem attinet vtero gerere & menses fluere, quia fœtus attrahit ad sese sanguinem, & in sua nutritione consumit. Hanc ob causam prægnatione soluuntur dolores, qui ex suppressione menstruorum fiunt: quāquam quibusdam etiam prægnatio hos ipsos dolores affert, quibus antea non erant. Quia quibus menstrua bene ac facilè fluebant, prægnatione detinentur intra vterum. Minus autem dolere possunt partes ex vtero facilè fluentibus menstruis, quam ad vterum tractis, sicut etiam minus ad vterum tractis, quam neque tractis neque exeuntibus. Proinde prægnatio dolores tales habentibus tollit: non habētibus, affert. Porrò suppositoria odorata, aut sumitus, vterum laxare, & vias eius aperire & fluxiliores facere, ac proinde vterinas passiones, quæ ex adstrictione aut suppressione sunt, soluere, Hippocrati est celebratissimū, & vulgo notissimum.

Causa

Causa verò est in tenuitate & calore vaporum. Quod verò hæc ipsa naribus hausta præfocationes vteri augeat, quod etiam mulieribus est experimento cognitum, causa est iucunditas, quam cerebrum recipiens, & proinde otium agens, desistit à concussione, qua vterum iuuare solet, & præfocationem discutere, non aliter ac epilepsiam.

13 *MVlier Lariſſæ prægnans. Decimo mẽſe ſanguis exijt illi multus quatuordecim dies, plurimùm verò tres ante pueri corruptionem. Quatuordecima excidit ex vtero puer mortuus, habens dextrum brachium adnatum lateri, & ſecundina tertia die, eadem noctis hora, qua puer, & alba: deindepoſt hæc tres dies & noctes multa moderatè prodierunt. Poſt hoc autem febris apprehendit duos dies & duas noctes, & doluit totum ventrem, & coxas, maxime verò pectinem.*

QVASI prægnatio affectus ſit decem menſium, dicit decimo mẽſe ſanguis exijt illi multus quatuordecim dies, cum tamen dictum ſit. 2. huius operis ſectione 3. nouem menſium græcorum eſſe. Neque ſanè ad id quod modo dicitur, ſatis eſt quod eo loco notauimus, puta nomen menſes græcos continere partem decimi menſis lunaris, atque ita naturales & communes partus fieri nouem menſibus græcis, & decem lunaribus: neque quod ex libro de carnibus diximus, nouem menſibus græcis, & decem diebus, legitimum partum fieri. Non inquam ſatis eſt putare hic intelligi menſes lunares. Nam dicit decimo menſe exijt illi multus ſanguis quatuordecim dies, at verò nouem menſes græci, non capiunt decimi lunaris niſi nouem dies, aut quã minimũ plùs aut minùs, q̃ũ pacto ergo nouem decemve diebus exierit ſanguis dies quatuordecim? Certè nõ potuit ſed intelligere neceſſe eſt, huic productam eſſe prægnationem vltra nouem græcos (multas enim decem græcis perfectis parere, illo loco diximus, confirmauimusq; teſtimonijs Hippocratis & Ariſtotelis) videtur ſanè imperfecta eſſe narratio, in qua de re non adeo frequenti, quaſi frequens ſit agitur, neque id ipſum narratur, oportuit enim

primùm

primum omnium dici, huic productum esse partum vltra ducentos septuaginta dies, quibus nouem menses græci constant. Non tamen hoc mirum est, imperfectam enim esse hanc narrationem, atq; adeo vt ego suspicor, vetustate mutilatam, alia ex parte intelliges. Nam cum peperisset partu omni ratione præter naturam, tempore scilicet, quia neque nouem, neque decem perfectis mensibus, & causa, quia ob fluxum sanguinis præter naturam (præter naturam enim fluit in partu ante fœtus editum) & ipso fœtu: quia monstruosus aliquatenus erat, cum haberet brachium adnatum lateri, cum inquam adeo præter naturam peperisset, vt necesse esset multos dies post partum laborare, & multum periclitari, tamen narratio solùm continet, quæ primi septem diebus à partu passa est: neque de exitu morbi quicquam dicitur. Imperfecta itaque est narratio. Nos tamen notemus quæ acta sunt, ne fieri ita posse nos lateat. Itaque hæc cùm prægnans excessisset nouem menses græcos, iam decimum ingressa, cœpit fluxu sanguinis laborare, qui fluxit dies quatuordecim, maximè autem vltimo illorũ quaternario: nam tribus diebus ante corruptionem fœtus: corruptio verò contigit quatuordecima, qua excidit ex vtero puer mortuus, habens brachium adnatum lateri. Itaque ab vndecima ad quatuordecimam (qui vltimus quaternarius est) copiosius fluxit sanguis. Quatuordecima nocte excidit puer mortuus, tertia die eadem noctis hora qua puer exciderat, exciderunt secundinæ & alba excrementa. Expletis ergo a partus hora duobus diebus naturalibus excidit secundina. Quod etiam difficilis partus fuit, in naturalibus enim & facilibus, secundina mox subsequitur exeuntem fœtum. Posthæc tres dies, & noctes multa prodierunt moderatè, erant itaque insumpti iam quinque dies naturales, mox apprehendit eam febris duos dies & duas noctes, & doluit totum ventrem, & coxas, maximè verò pectinem. Non est consentaneum his septem diebus finitum esse morbum, sed mutilatam hic narrationem.

14 IN *Lariſſa Hippoſtenes peripneumonia videbatur medicis deprehenſus eſſe, non erat autem. Principio quidem luctans in duro loco cecidit ſupinus, & inſiluit in*

ipſum,

ipſum, & lauatus eſt frigida, & dormiuit, & grauari videbatur. Sequenti autem die febricitauit, & tuſſis tenebat eum ſiccior, & ſpiritus denſus. Quinta die cruentum excreauit non multum, & cœpit delirare, cùm tuſſiebat tunc dolebant pectoris partes & dorſum, ſexta autem die ſanguis effluxit ex naribus, cùm ſternutaſſet, circiter cotylas quatuor. Ad veſperam neque loquebatur neque ſentiebat, quæ quiſpiam faceret, aut diceret. Vndecima autem mortuus eſt. Quinque autem dies nunc ſapiebat, nunc non, & febat ſine febre. Sputum autem nullum excreauit, neque ſtertorem habebat. Neque enim erat ſputum.

Hippoſthenes mortuus eſt ex caſu, videbatur verò medicis quibuſdam pulmonis inflammationem contraxiſſe, quia febricitabat cum tuſſi & denſo ſpiritu, tamen reuera non contraxerat, quod exitus apertè indicauit, cùm ad extremum vſque, neque excreauerit, neque ſtertorem habuerit. Sed qua ratione fuerit læſus, ex ijs quæ narrantur, oporet coniectemus. Principio luctans in duro loco, cecidit in occiput & dorſum, & aduerſarius inſiluit in pectus illius. Cumque oporteret mox ſanguinem mitti, & frigidæ potum offerri, & pannis inuolui, ne ſanguis ad contuſas partes aſſatim accurreret, & vt is qui conturbatus effuſuſque eſſet, extenuatus diſcuteretur, nihil tale fecit ſed lauit ſeſe frigida, & dormiuit, itaque cutem denſauit, & ſanguinem intro repulit, eò etiam ſponte ob ſomnum confluentem. Quam ob cauſam merito grauari videbatur. Et ſequēti die febricitauit, putreſcente iam ſucco in partibus quibus erat inculcatus, & tuſſis ſiccior tenebat ipſum, & ſpiritus denſus ob multos affectus phlegmonoſos inſtrumentorum reſpirationis in thorace. Conſtat vero talem ſpiritum fuiſſe etiam paruum, cùm crebrum & paruum faciant affectus doloroſi earum partium. Quinta die excreauit cruentum non multum, ruptis iam (arbitror) in lateribus venulis, & cœpit delirare. Poterat ſanè hoc fieri ob affectum phlegmonoſum ſepti tranſuerſi, verum ob raptum

ſanguinis,

sanguinis, qui cõturbatus ferebatur in caput, factũ esse, in dicauerunt quæ subsecuta sunt. Nam sexta die sternutauit, & mox sanguis effluxit ex naribus circiter cotylas quatuor. Ad vesperam, eadem die, neque loquebatur, neque sentiebat, quæ quispiam faceret, aut diceret. Quod aut ob euacuationis magnitudinem linquente animo, aut occupato toto cerebro apoplectico modo, fieri poterat. Nam videtur autem tantum fuisse sanguinis effusum, vt ob hoc animo linqueretur, nisi forte homo erat per sese debilissimus, proinde in alteram coniecturam magis feror, vel ob quin que sequẽtes dies, quibus nunc sapiebat nunc delirabat, & febat aliquãdo sine febre. Nam quia delirabat, videtur cerebrum affectum, quia vero aliquando & delirio & febre liberabatur, constat nõ phlegmone, sed obstructione laborasse. Sæpe.n. vidimus apoplecticos, per quædam interualla ad sese redire, loqui, & sapere, vt videretur circunstantibus liberati, ac denuò occupari, idq; bis aut ter: vlq; dum tandẽ non valentes reuocari, moriuntur. Quod coniectauimus fieri, expultricis facultatis cerebri opera. Hæc enim si valida est longe pellit, & hominem liberat, si debilis admodũ, ne mouet quidẽ, & tunc vno perpetuo paroxysmo moritur homo: sin autẽ est inter hæc mediocriter debilis, non pellit longe, facit tamẽ succos abscedere, cum vero nõ satis renitatur pars quæ expulit, irruunt in ipsam rursum. Velut in hoc homine qui cũ sexto die apoplecticus esset factus, & per quinq; dies, qui sunt à sexto ad vndecimũ denuo occupatus, mortuus est. Quod vero eo interuallo nunc delirauit, nunc non, succus etiã ille qui cerebrũ obsidebat, fuerit in causa. Eius enim agitatio, nunc plus, nunc minus cerebrũ perturbaret, atq; ob eandẽ causam cor, nunc plus nunc minus, in compassionẽ traheretur, & angeretur, ac proinde homo nunc febricitaret, nunc nõ. Sputum nullũ excreauit, quia scilicet nihil coctũ est in pulmone, neq; habuit stertorẽ vocat stertorẽ sonitũ illũ qui fit cũ feruet succus aliquis in gutture. Nã addit: neq; erat enim sputũ, hoc est nõ erat succus in aspera arteria, qui eum sonitum faceret, vt in multis moribundis solet. Verum hæc historia nos monet, ne casus, aut ictus fortes contemnamus, sed diligenter quæ nuper huic fuisse facienda diximus, facientes, multos dies in bono victu homines contineamus.

15 *Scamander in Lariſſa, & coxæ ſphacellum habuit, & os diu luxatum. Hic ſectus eſt ſectionem magnam, & ad os vſque pertinentem, & deinde vſtus eſt. Tunc die duodecima poſt ſectionem ſpaſmus cœpit, & tenuit multum. Contrahebatur autem crus hoc vſque ad coſtas, tranſiliebat autem & in alteram partem conuulſio: contrahebatur autem crus & extendebatur, & alia membra mouebat. Et maxillæ adducebantur. Hic mortuus eſt cōuulſus octaua poſt inuaſionem conuulſionis. Curabatur verò tepefactoriis vtriculis, & fomentis erui totum corpus, & infuſus eſt clyſter, & exiit parum veteris ſtercoris, & pharmacum bilioſum bibit, & ſuperbibit, & exiit quidē, nihil autem à potione iuuatus eſt. Et ſomnus exiguus venit, & rurſum bibens valde bilioſum pharmacum, fortè veſperi occidente ſolus mortuus eſt. Videbatur autē plus temporis ſuſtinere potuiſſe, niſi ob vim pharmaci.*

EXEMPLVM eſt hoc eorum, qui non curati diutius viuerent, & curati citius moriuntur. Mortuum enim eſſe hunc, non ex veteri morbo, ſed ex curatione conſtat, quia vigeſima die a ſectione eſt mortuus: ſed & ex modo moriendi. Mortuus enim eſt conuulſus, vt ſolent ſcilicet qui moriuntur ex vulneribus circa articulos. Certè hic non poterat alia ratione curari quam ſectione, & vſtione, cum corruptionem iam oſsis pateretur, ſatius tamen fuiſſet omnino non curare. Nihil enim refert curare vt morbus poſcit, niſi eam ipſam curationem homo poſsit ſuſtinere. Cœpit conuelli die duodecima poſt ſectionem & uſtionem, non leuiter, ſed conuulſione magna quæ illum multum tenuit, hoc eſt continenter afflixit. Contrahebatur enim crus vſque ad coſtas, per muſculos ſcilicet mouentes femora, qui veniunt à lumbis iuxta finem coſtarum. Non mirum autem, inde etiam ad ipſas coſtas dolorem effundi per cōmunes ſurculos neruulorum. Et aliquando etiam in alterā partem conuulſio velut tranſiliebat, itaque alterum crus præcipuè ac maximè conuellèbatur, ſed nonnunquam etiā

vtrum-

vtrumque, atque alternate, hoc & illud. Non erat autem conuulsio facta iam, per quam contractum crus esset citra distentionem vllam, sed conuulsiuus motus per quem contrahebatur, & extendebatur. Et alia etiam membra mouebat homo conuulsiuo modo, brachia videlicet & caput, ac denique partes alias, quæ liberum motum habent. Laborabant præcipuè maxillæ, quæ per conuulsionem musculorum claudentium os adducebantur, vt non possent separari. Cùm adeo obtineret conuulsio, non mirum mortuum esse hunc octaua die post conuulsionem, quæ erat vigesima à sectione, Finitum enim est malum intra fines acutorum, & motum per pares. Sed cur hic qui mutationem in deterius accepit duodecima, mortuus est octaua ab ea mutatione, ac nó potius vigesimam quartam saltem expectauit? Cum iuxta legem constitutionis legitimæ tantum temporis supereſſe ab exacto principio, quantum anteceſſerit, oporteat? Ob id fortasse, ac etiam ob vires quas satis constare animaduerterit, dicit Hippocrates videri sibi hûc potuisse plus temporis morbum sustinere, si nihil in curatione esset peccatum. Verum proteruè admodum expurgatus, adeo vt solis octo diebus bis aut ter pharmacum valde biliosum acceperit, vi pharmaci extinctus est. Qua in re multis nominibus peccauit medicus, primum quod conuulsionem ex vulnere pharmaco forti curare tentauit, deinde quod cum tentasset, & nihil proficeret, nesciuit a purgatione desistere, quin potius lædi ægrotum non intelligens, bis aut etiam ter dedit. Certè conuulsiones, quæ citra phlegmonem vllum internum, aut vlcus, ex redundantia succorum fiunt, pharmacis solui possunt, verùm quæ post ardentem febrem, aut phrenitidem, aut euacuationem vllam copiosam, aut inflammationem internam, aut ex vlceribus fiunt, nulla re magis læduntur: nam euacuatione siccat neruos, & mala qualitate irritat pharmacum. Ex febre autem ardente, aut euacuatione, sunt ficci nerui, à vulneribus qui conuelluntur, sunt velut phlegmone tumentes. Phlegmones autem crudi læduntur ea agitatione, quam pharmaca cient, & euacuationibus non cedunt. Memini certè cuiusdam, qui cum à phrenitide conuulsiuis iam motibus tentaretur, me inuito, suasu alterius pharmacum accepit, & paulo post nulla subsecuta vacuatione, mortuus est. Sed multo grauius

peccauit hic, quòd iam vidisset ægrotum pharmaco non iuuari. Necesse est autem, vt magna si non iuuant, lædant.

3 Bibit autem ægrotus pharmacum valde bilio-
4 sum, hoc est admodum synceram bilem extrahés, & superbibit. Quod duobus modis videtur posse intelligi, aut superbibit pharmacum idem, aut simpliciter superbibit. Est autem superbibere pharmacum, antequam motus quem ciuit sedatus sit, rursum idem pharmacum bibere. Superbibere autem simpliciter sit quiduis post pharmacum bibere. Solebant autem antiqui, vt ex Hippocrate 2. de rat. vict. in acut. accepimus, mox ab accepto pharmaco ptisanam dare sorbendam, aut forte aliud quippiam huiusmodi. Aut ergo huic ægroto datum est pharmacum valde bilio-sum eadem die bis, aut datum quidem semel legitimè, & iuxta consuetudinem accepta à pharmaco potione. Cum præstantur pharmaca leuia, aut etiam mediocria, nonnunquam vtiliter superbibitur pharmacum, gratia acuendi segnem motum: verum cum valde bilio-sa, nunquam licet id facere. Sed vtcumque huic actum sit, constare facile poterat pharmacis hominem lædi, quare abstinendum fuisset ab alterius exhibitione, nam exijt quidem, nihil autem iuuatus est à potione, & somnus exiguus venit. Euacuationes verò quæ conferentia & tolerantia carent, malæ sunt. Non mirum ergo iterum accepti, valde bilio-si pharmaci potione, mortuum hominem esse.

16 *Hippocomus Palamedis in Lariſſa vndecim annorũ, percuſſus eſt in fronte ſupra oculũ dextrum ab equo: & videbatur os non eſſe ſanum, & exiliebat ex ipſo exiguum ſanguinis. Hic ſectus eſt multum vſque ad diploydem. Et curabatur ita habens os, quod & anterius ſtatim os peperit in viginti. Tumor iuxta aurem incepit, & febris & rigor. Et diu magis tumeſcebat & dolebat tumor. Et febricitauit, incipiens ex rigore, & oculi tumebant, & frons, & tota facies. Patiebatur autem hæc in dextris præcipuè capitis. Perueniebat autem & ad ſiniſtra tumor. Nihil igitur hoc læſit. Tandem febris continua te-*

nebat

nebat. Minus erat hæc vsque ad dies octo. Vixit autem vltus, & purgatus per catapotium, & cataplasmate tumori impositio. Vlcus autem malorum causa nulla erat.

QVANDOQVIDEM percussus est hic ab equo, videtur consentaneum fuisse vere hippocomum, idest equorum cultorem. Hi enim ab equis frequenter solent percuti, sed quia vndecim annorum erat, vix possum adduci vt credam, curam equi esse ei demandatam, sed fuisse hunc Palamedis filium, aut seruum, forte vocatum hippocomũ, & ab equo percussum esse, vt narratur. Hoc habeat vtcumque, nihil refert, modo eorum quæ ad rem faciunt, nihil omittatur. Hæc sunt, fuisse vndecim annorum, & ab equo percussum fuisse, & in fronte, & reliqua quæ narrantur, partim pertinentia ad vlceris magnitudinem, partim ad ea quæ euenerunt. Referre enim, scire, an puer sit qui vulneratus est, constat ex eodem Hippocrate libro de vulneribus capitis vbi dicit. At verò puerorum ossa, & tenuiora & molliora sunt, ea de causa quòd sanguinolentiora, & caua, & neque antrosa, neque densa, neque solida, & à telis æqualibus ac debilioribus, si similiter ac minus fuerint vulnerati, iunioris pueri vulnus, & magis & citius suppuratur, & si alias ex vulnere moriturus est, iunior seniore citius perit. Porro à quo percussus quis sit, & quo telo interrogare iubet Hippocrates in initio eiusdem libri dicens. Primum igitur capite vulnerato interrogare oportet, per quid vulneratum sit. Itaque & ab equo vulneratum fuisse, dici referebat. Sed & in fronte fuisse. Nam dictis mox addit, Postea qua parte vulnus inflictum sit. Et non multo post addit. Cerebrum enim citissimè & maximè iuxta synciput sentit mala, quæ & in carne & in osse fiunt, subtenuissimo enim osse, ac modica carne cerebrum est hac parte. Cæterum est reliquis ossibus, id quod circa tempora est, debilissimum est. Omni verò capitis osse robustius est os verticis, & quod est retro aures, robustius est quàm totum quod in anteriori parte est, & sanè his ita se habentibus, siquis & vulneribus & telis, omnibus æqualibus ac similibus, & maioribus ac minoribus, similiter sit vulneratus, & magis: hac capitis parte os

minus rumpitur, & contunditur, & si homo alias moriturus est ex vulnere, si in posteriori capitis parte vulnus habet, diutius durans, morietur. Itaque graue fuit vulnerari ab equo, fortiter enim contundit equus calcitrans. Graue etiam vulnerari in fronte, quamquam grauius fuisset in temporibus, aut syncipite. Fuisse verò puerum qui vulneraretur periculum minuebat, facilius enim sanescunt eorum vlcera. Sed veniamus ad ipsum vulnus. Rupta est cutis frontis, & carnosa membrana quæ illi substernitur, & detectum os. Quin etiam os ipsum videbatur non esse sanum. Nam exiliebat ex ipso osse exiguum sanguinis, quod sanè non fieret, nisi fissuram haberet. Quid ergo actum est illi? Certè quod Hippocrates ipse consulit libro citato his verbis, Cæterum si os nudatum carne fuerit, animaduersione habita conari oportet cognoscere, si oculis videre ac noscere nõ datur, an ruptum sit os, & an contusum, an solum contusum, an adsit contusio, aut fissura, aut ambo. Et si quid horũ os passum fuerit, detracto sanguine, paruo terebellõ modicè & cum cautione, os terebrare oportet. Et paulò post dicit, mori ægrotos, quibus os fractum, ruptum, aut contusum, nisi quis raserit, aut perforauerit. Ita factum est huic, quia habebat fracturam in prima lamina, sectus est multũ vsque ad diploydem, seu secundam laminam. Terebro scilicet, aut cyclisco. Et curabatur os ita habens, detectum scilicet, & derasum satis, ac leuigatum. Et bene sanè res processit. Nam os statim peperit os anterius in viginti, hoc est, intra viginti dies producta est anterior ossis pars, & quæ cyclisco, aut terebra exæsa erat. Ad hanc rem plurimum contulit ætas. In pueris enim adeo viget naturalis facultas, vt ossium etiam partes facilè pullulant. Quamquam ne in hoc quidem autumo mox fuisse verum os quod producebatur, sed callum ab osse quam minimum diuersum, ob facultatis commutatricis robur. Itaque hactenus bene actũ est cum puero. Nihilominus vigesima tumor iuxta aurem incepit & febris & rigor, & oculi tumebant, & frons, & tota facies, etiam si non æquè secundum totam faciem, sed in dextris præcipue capitis partibus hæc patiebatur, quamquam perueniebat etiam ad sinistra tumor. Hoc sanè factum est ex fluxione, quæ vndique in exulceratam partem perueniebat, quæque proinde, cum supra oculum dextrum

vulnus

vulnus esset, dextras partes capitis, secundum rectitudinẽ scilicet lateris, occupauit. Et sanè multo minus periculosum fuit hoc, quam si occupasset sinistras. Nam vt ab Hippocrate lib. citato dicitur bis, Notam esse morituri, ex vulnere in dextra capitis parte, sinistra: & ex vulnere in sinistra, dextra conuelli. Eadem ratione, & tumore, & dolore corripi, contraria parte periculosius est, quam eadem. vel hac solum causa, quod magis præter rationem est. Nam quamquam Vidouidius putat hoc falsum esse, & omni ratione carere (quòd ipse nullam assequatur) tamen re vera non caret, sed qua ratione dicitur in aphorismo sectionis quintæ: Si in vulneribus fortibus ac prauis tumor non appareat, magnum malum, eadem si non appareat quo latere est vlcus, sed contrario, magnum malum est. Nam illud quidem fit fluxione ad vlcus concitata, retrocedente verò aliorsum, eo quod à vulnerata non recipiatur. Est vero magnum periculum in hoc erratico motu retrocedendi, & ipsa causa, qua non recipitur, grauis est. Nam & si Gal. id dicit fieri, quòd medici repercutientibus nimis vtantur, ego & citra hanc occasionem fieri puto, cum partis facultas emoritur, & alimentum non recipit. Contrahitur enim, ac proinde, neque redundantem succum potest recipere. Itaque contraria parte conuelli, ac tumore & dolore affici, graue esset, eadem vero parte non admodum. Nam vt alio aphorismo dicto proximo dicitur, Quibus tumores in vlceribus apparent, non valde conuelluntur, neque insaniũt. Proinde factum est, vt nihil hoc læderet, idest nihil homo ab hoc periclitaretur. Sed resumentes sermonem dicamus, qualia fuerint hæc mala. Tumor post aurem incepit, & febris & rigor. Febricitauit scilicet primum incipiens à rigore. Constat itaque quod intermittente. Nam quibus quotidie rigores fiunt, quotidie febres soluuntur. Tumebant etiam oculi, & frons, & tota facies. Ambo hæc & tumor & febris fiebant a fluxione, quæ versus vlceratam partem mouebatur. Constat verò hanc moueri non continenter, & toto tempore æqualiter, sed per partes ex quibusdam interuallis. Nam & febris fiebat intermittens, & tumor & dolor quotidie, interdiu magis crescebat, & noctu hæc remittebantur. Nimirum pars recipiẽs, erat pars ea capitis & faciei. Recipiebat verò quotidie denuo, & quotidie in ea

5. Aph. infra fol. 777

resoluebatur quod veniebat. Quare constare poterat, febrem etiam interdiu quotidie crescere. Itaque tota fluxio erat quotidiana, ac proinde & intumescentia, & febris. Sed si quotidiana erat ad pituitosam vergeret fluxio, quo pacto ergo à rigore inciperetur, bilioſarum enim est hoc? Præterea qui fieri poterat, vt febris intermitteret, cum tumor, & si incrementa alternatè reciperet, nunquam solueretur? Certè fluxionem illam sanguineam bilis & pituitæ participem fuisse non mirum, imo verò consentaneum, cum non ob succi alicuius redundantiam, sed ob vlcus excitata sit. Habuerit ergo pituitæ quædam, vt motum, quædam etiam bilis, vt rigorem. Febris vero intermitteret, quòd non posset à tumore seruari, nisi cum esset tantus, is tamen etsi perpetuo esset, non perpetuo tantus. Neque sane febris intermittens ad extremum vsque fuit, sed tandem, continua febris tenebat. Quo die ab accepto vulnere hæc fieri cœperint non dicit exactè, sed minus, inquit, erant hæc vsque ad octauum diem, scilicet septimo cœperint dolor & tumor, & octauo iam fuerint conspicua. Non dicit quandiu durauerint, fortasse quia medicamentorum vi extirpata sunt, magis quàm naturæ. Vixit enim vstus, & purgatus, per catapotium, & cataplasmate idoneo tumori impositio. Quanti vsus fuerit Hippocrati vstio, sæpe iam animaduertimus. Ego quoque in parotydibus quæ ex morbis alijs, non leuibus, fiunt, cito, vel nulla expectata suppuratione, vstione vtor in ipso tumore. Nulla enim ratione melius prouidetur ne tumor recurrat, sed materia, per ipsum vlcus quod infligitur, expurgetur. Sed quo pacto concludit narrationem dicens, vlcus autem malorum causa nulla erat? Nunquid si hic vulneratus non esset, tumorem eum contraxisset? Non arbitror, neque febrem. Nam vel rectitudo, quam tumor cum vlcere seruauit, & dies quo contigit, qui erat septimus ab vlcere, id indicant. Sed dicitur nulla malorum causa fuisse vlcus, idest nullam malignam causam. Sed vlcus ea mala non attulisse, quòd malignum esset (non enim erat) sed ob corporis apparatum. Velut sæpe mortuo iam homine, iurant chyrurgi, non interijsse ex vlcere, qui tamen si non fuisset vlceratus non interijsset. Id verò dicunt, significantes, vlcus per se non fuisse lethale. Ita quidem huic vlcus nulla causa

la causa malorum fuit, id enim erat salutaris speciem præ se ferens, & carne leuiorem, & osse bene habens, tumores vero hi superuenerint ob redundantiam succorum in corpore, aut fortasse, quòd recenter vulneratus, non satis vacuatus sit. Meritò ergo huic vtilissimum fuerit, medicamentum expurgans deorsum, iuxta id quod lib. sæpe iam citato scriptum est his verbis. Cum vero in vulnere in capite homine terebello perforato, aut non perforato, osse autem denudato, tumor rubicundus eryspelatosus accesserit in facie, & in oculis vtrisque, aut altero, & siquis tumorem cõtingat, doleat: & febris corripiat ac rigor, & vlcus ipsum tum quod ad carnem attinet, tum quod ad os, bene habeat ad aspectum, & ambientes vlcus partes bene habeant, excepto tumore, qui in facie existit: & aliud peccatum nullũ tumor habeat, quod ad reliquam victus rationem attinet, huius infernam aluum deorsum purgare oportet, medicamẽto quod bilem ducit, & vbi sic purgatus fuerit, & febris dimittit, & tumor sedatur, & sanus euadit. Constat hunc locum maximè congruere cum ijs quæ facta sunt Hippocomo.

17 *IN Larissa Theophorbi filius, vesicam scabiosam habebat, & viscosam vrinam mingebat, & dolebat, cùm & inciperet mingere, & cum desineret, & confricabat partem anteriorem. Hic cum bibisset diureticum vehemens, in vesicam quidem nihil processit. Vomuit autem confertim puri simile, & bilem. Et inferne alia huiusmodi egerebat, & dolebat ventrem, & vrebatur interius. Reliquum verò corpus frigidum fiebat. Et dissoluebatur totus, & accipere nihil volebat. Huic exulcerata est aluus fortiter, à magna pharmaci vehementia. Mortuus est autem tertia die post potionem.*

NVNQVAM est agendũ diureticis, præcipuè vehementibus, in passionibus renum aut vesicæ, ex multo succo pẽdentibus, antequam purgatum totum corpus sit, reuulsumque vomitu quoad possit, & ad intestina deriuatũ, idq; faciendum

ciendum pharmacis mitibus, & malignæ qualitatis expertibus (non eatenus vt tractoriæ nihil habeant) quia quæ vehementer expurgantia sunt, vrinam etiam mouent, & mẽstruas purgationes, & vel hac ratione abortus faciunt, vt merito videbatur Auerroo. Nam si pleno adhuc corpore malis succis diureticum detur, idque debile, aut moderatum sit, certè confluere faciet in affectas vias excrementa, & congeri oppilarique, ac proindeminus exire. Sin autem detur vehemens, vt hanc etiam oppilationem possit disrũpere, habebit etiam hoc facultatem exulcerandi, qua ventriculum, & intestina exulcerabit, antequam affectum locum attingat, irritabitque ita supernum infernumque ventrem pariter, & dolore excrementa ad ventrem conuocabit, fietque, quod, vt diureticum dabatur, per accidens vomitorium, & deiectorium: sed cum magno hominis malo, cum non facultate tractoria purget, sed exulceratoria, corrumpat. Quid ergo agendum? Certè vacuandum totum corpus prius, reuellendumque & deriuandum, mediocribus, & vomitorijs & deiectorijs, deinde medicamentis quę peculiariter respiciant vesicam vrendum. Hæc verò erunt qualia passio desiderabit. Si enim ardor, aut vlcus malum sit, nunquam diureticis est opus, nisi exiguis, quæ cum alijs medicamentis deducendi ea solùm, causa, admisceantur. Vlcera enim petunt siccantia, ardor, temperantia, vtraque vero horum deducuntur à quibusdam diureticis. Si vero morbus sit cacochymia earum partium citra dicta duo mala, aut inflammationem nondum inclicantem, diureticis est agendum. Suffecerint vero vacuato expurgatoque iam corpore, minora exulcerantibus. Huic igitur vesicam laborare scabie ob cacochymiam partim pituitosam & salsam, partim bilioſam & acrem, indicabant symptomata, & exeuntia. Scabiem enim indicabant, pruritus qui ad pudendum quoque pertingebat, & dolor quem cùm inciperet, & cùm desineret mingere, sentiebat: fuisse verò causam pituitam salsam, quòd viscosam vrinam mingebat, & puri simile euomuit. Quod sanè pus non fuisse constat (quæ enim suppuratio in ventre rumperetur?) Sed crudum succum candore & crassitie puri similem. Itaq; pituita erat, hanc salsam esse ipsa vrinæ computrescentia faceret, indicaret verò mordicatio: quæ etiam bilem referebat,

ferebat, præterquam quòd copioso etiam vomitu est reiecta. Dolere verò, incipiente & desinente mictu, omnis exulcerationis aut corrosionis viarum vrinæ, commune est. Dolores enim non cientur, cùm sentientes partes succo mordente plenæ sunt, sed cum primum perfunduntur, vt incipiente mictu, neque cum quietæ sunt, sed cum mouentur, vt desinente mictu, quia sese exprimunt. Vtrunque enim dolendi occasio est, primus occursus, incipiente, & expressio, desinente mictione. Huic, cum quiduis agendum esset potius, datum est diureticum vehemens (cantharides arbitror, aut aliud quippiam tale) vnde euenit ob medicamenti malignam vim, & corporis magnam cacochymiam exulcerari ventrem malignè vlcere, & vri, ac proinde viribus dissolutis, & toto corpore refrigerato, & accipere nihil, neque cibi neque potus (hoc enim euenit ita affectis, etiam si vrantur) volentem, mori.

18 *VXor antimachi in Lariſſa prægnans erat circiter quinquaginta, & reliqua tempore, præ faſtidio à cibo abſtinebat, & ſeptem dies dolebat locellos, & dolebat cor. Et febris ipſam ſurripuit. Non deijciebat hoc tempore. Huic datum potu eſt elaterium vehementius quam oportebat. Et euomuit bilem combuſtam, & à cibi abſtinentia & à febre. Etenim neque potu vtebatur vllo. Pauca autem & violenter vomuit, & grumoſa. Ac deinde commota eſt, & emiſit ipſam, & videbatur debilitata, & nolebat epota aqua euomere. Poſt hoc autem dolor corripuit illam fortis infra in aluo. Exulcerata enim eſt à pharmaco, & deiectum illi ſtatim eſt, poſt, ſtercus, ſubcruẽtum ramentoſum. Semper autem plus fiebat, & debilitas, & cibi faſtidium, & purgationis erant quinque cotylæ. Siſtebatur autem aluus aqua multa infuſa per ventrem. Aliud autem nihil poterat conferre. Mortua eſt circa mediam noctem. Videbatur autem poſſe viuere, ſi poſſet bibere aquã, & vomere ſtatim, antequam deglutijſſet.*

MVLIER hæc cum vtero gereret fere iam dies quinquaginta, correpta est dolore vteri, & oris ventriculi. (Nã hanc partem vocabant veteres cor, & hæc plurimum ad compassionem cum vtero trahitur) & febre: quæ septem dies ipsam tenuerunt. Erant verò illi hæc symptomata: præfastidio vix quicquam capere poterat (quod non illis solum septem diebus, sed reliquo etiam prægnationis tempore contigit) & eo tempore (quo febricitabat scilicet) nó deijciebat. Huic datum est pharmacum expurgans vehementius quam oportebat. Octaua arbitror die. Nam mortua est mulier eadem die qua accepit pharmacum, laborauit autem septem dies. Aut ergo septima ipsa accepto pharmaco mortua est, aut quod est magis consentaneum, exactis septem diebus febris, datum est, pharmacum octaua. Nam non erat rationi consonum, ipsa septima, non expectata mutatione, si quam dies afferret, pharmacum dari Datum ergo est die octaua, & euenit, vt euomeret bilem cõbustam. Combusta enim fuerat & à cibi abstinentia, & à febre. Non mirum autem adeo exustam esse. Nam non solum abstinebat à cibo, sed neque potu vtebatur vllo. Quoniam autem cibus & potus bilis feruorem temperant, constat eorum abstinentia, exuri, acrioremq; fieri, præcipuè accedente febre. Vt hinc constet, non admodum arcendos ab aqua esse, eos qui ex syncera bile febricitant. Eius enim succi, vt alio loco monstrauimus, alteratio, vstio est, potiusquam putrescentia. Quare cum concoctio contraria non sit vstioni, vt putrescentiæ, in talibus ab attemperatione expectandum auxilium sit, potius quam à concoctione. Quare aqua largius vtendum. Hæc ergo mulier, cum neq; potu vteretur vllo, non mirum exustam illi fuisse bilem. Euomuit ergo violenter paucam bilem, & in grumos coactam (crassescit enim vstione etiam bilis, fitq; vitellis ouorum similis) deinde verò (hoc est post difficilem illã paucæ bilis vomitionem) commota est iterum, & conturbata, & emisit ipsam copiosius. Non tamen subleuata est, neque melius habere cœpit sed videbatur debilitata. Et cum daretur ei aqua tepida, vt facilius euomeret, & siquid malignum, aut medicamenti, aut humoris ventriculo hæreret reijceret, nolebat accipere. Quia arbitror non poterat, ob magnam ventriculi & gulæ corruptionem. Deinde descen-

dente

dente pharmaco, corripuit illam dolor fortis in aluo; exul cerata enim est à pharmaco, & vt par erat exulceratis intestinis, deiecit post sterçus (hoc enim omnium primũ exit in purgationibus) subcruentum, & ramentosum, ex frustulis, scilicet intestinorum, quæ excidebantur. Crescebat vero malum, & semper plus fiebat, dolor scilicet maior & debilitas, & cibi fastidium. Non quidem hæc ob magnitudinem vacuationis, erant enim expurgationis præter stercus quinque cotylæ, sed ob ingentem vltionem, & magnã malignamque exulcerationem. Quod quidem a iuuantibus & nocentibus cognosci poterat. Nam sistebatur aluus, & mitescebant dolores aqua multa infusa per ventrem, & nihil aliud poterat conferre. Nimirum conquiescebat feruor occursu aquæ frigidæ, non potuit tamen affectionem ipsam curare, neque mortiferam pharmaci vim extinguere, sed mortua est circa mediam noctem. Mirum sane est hanc non abortisse dato pharmaco vehementi, cum ne expurgans quidem vllum, nisi in maximo discrimine dari debeat, secundo prægnationis mense. Sed id fortasse factum est, quia præuenit mori, alioqui non potuisset non corrumpere fœtum. Videbatur (inquit) posse viuere, si posset bibere aquam & vomere, antequam deglutisset, non quidem antequam vllo modo deglutisset. Nam qui posset vomi, quod non esset deglutitum? Sed antequam aqua in fundo ventriculi resedisset. Maximum profecto remedium vbi vehementius quàm oporteat medicamentum datum esse sentitur. Id vero fieri deberet in hac, atque adeo in alijs omnibus, antequam pharmacum ad intestina descenderet, postea enim clysteribus attemperantibus & extergentibus instandum fuisset potius, vt in dysenteria, atque interim infusione aquæ frigidæ. Sed considera Hippoc. non dicere videri posse viuere si bibisset aquam & vomuisset, sed si potuisset bibere. Nam etiam si coacta arte quapiam, aquam in ventrem recepisset, atque ita vomuisset, non posset, quantum suspicor, tantopere iam læso ventriculo, liberari. Verum si posset bibere, ventriculus multo minus læsus esset, atque ita posset viuere. Itaque aquam bibere, & vomere, remedio fuisset, posse bibere fuisset minoris noxæ signum, vt non posse, fuit pernicioſum.

Fa-

19 *Famula Onesidemi in Larissa vlcerata est ventrem, & intestinum, a bile sponte commota, & prodibat sursum ac deorsum bilis, & sanguis. Et febris tenebat. Huic debili datum est pharmacum deorsum purgans, debile, potabile, aquosum, & paucum. Et vomuit ab eo multum, & deorsum subijt plus, & vesperi rediit. Postridie febris erat, sed debilis. Venter autem vlcerabatur, & adhuc egerebat eadem. Tertia autem mortua est vesperi. cum febris ipsam corripuisset valde fortis. Hæc autem videbatur omnino moritura, minimè verò quod aquam frigidam bibisset, vsque dum vomitus tenebat. Postquam autem refrigeratus est venter superior, purgatus per aquam, succo frigido postea epoto, ita infusum per clysterem est.*

MIRA morbi celeritas, & mira etiam diligentia medicorum, qui tribus diebus tam multa circa ægrotantem fecere. Qui & si morbum superare non potuerint, quod is esset omnino insuperabilis, tamen hac causa commendandi sunt quòd morbi impetum agnoscentes, pari celeritate properarunt auxilijs instare. Passa est hæc citra vllam externam occasionem, quod postremis diebus vxor Antimachi a pharmaco. Nimirum bile pernitiosa commota sponte & influente in ventriculum, & intestina, ea omnia exulcerata sunt adeo, vt insum ac deorsum prodirent bilis & sanguis. Fuit itaque hic cholera morbus, verum cum febre, eaque tertiana continua. Solis enim tribus diebus licet eam figuram animaduertere, cum prima die febris ipsam tenuerit, quæ postridie debilis facta est, tertia autem rursum corripuit valde fortis. Figura febris sequuta est communem conditionem bilis, sed exulceratio tanta repente facta, illius qualitatem deleteriam. Estque hoc magnum quoddam exemplum venorum, quæ in nostris corporibus sponte gigni solent. Sed quæ acta sunt consideremus, vt enim raræ vehementiæ fuit morbus, ita raro quodam medelæ genere est curatus. Huic mox in ipsa prima die datum est pharmacum deorsum purgans, non sane vel emens, vt

vxori

vxori Antimachi, sed debile, quia & ipsa erat debilis. Datum verò non solidum, ne forte partibus hæreret, sed potabile & aquosum, hoc est in aqua dissolutum, vt facile elaberetur. Paucum autem, quod multum non videretur posse sustinere. Vomuit ab eo multum, & deorsum subijt pius, proindeque, vt fieri solet, cessauit aliquantisper vacuatio. Quoniam verò exulceratæ fuerant internæ partes, non potuit cessare fluxio, atque ob id vesperi eadem die redijt vomitus, & deiectio. Postridie febris erat, sed debilis, venter autem adhuc vlcerabatur, & egerebat eadem, puta bilem & sanguinem. Tertia die febris ipsam corripuit valde fortis, à qua ea die mortua est. Hæc (inquit) videbatur omnino moritura. Hoc est nulla ratione videtur seruari potuisse, sed fuisse morbum omnino insuperabilem. Minimè verò quod aquam frigidam bibisset, hoc est minimè verò videbatur moritura, quod aquã frigidam bibit, atque omnino refrigerantibus vlã est. Imò verò si seruari potuisset, hac maxime ratione esset seruata, quia fuit curatio accommodatissima, in tanto bilis feruore, curatione adeo refrigeranti vti. Continet igitur hic modus dicendi commendationem curationis, & hanc argumentationem. Morbus hic erat insuperabilis, quia non est mortua ægra ob curationem quæ adhibita est, imo vero hac esset seruata, si seruari posset. Sed quæ fuerit hæc curationis ratio explicemus. Datus est illi potus copiosissimus aquæ frigidæ, adeo vt non bene ventriculo caperetur, & ob id euomeretur, & postquam ita est refrigeratus superior venter, & per aquam purgatus, rursum quantitate minori datus est, vt retineretur succus frigidus, vt gelida aqua, aut succus aliquis refrigerans, vt plantaginis, aut rosarum, aut vuæ acerbæ. Et idem succus per clysterem infusus est. Hæc omnia merito fiebant, vt, si posset, tam ardenti bili æquali refrigeratione occurreretur. Acta verò fuerint hæc, secunda & tertia die, prima enim non possent simul cum expurgatione. Curatum ergo imprimis est succi copiam minuere, mox currere eius qualitati. Verum fecit humor morbum incurabilem, antequam possent medici arte repugnare. Vide quam diuersa fuerit ratio curandi hanc famulam Onesidemi, & virum illum quem Athenis cholera corripuit, cum eodem laborarent morbo. Vt intelligas quan-

to me-

to melius doceatur medicà praxis per exemplà, quam per capita morborum.

80 *EVdemus in Lariſſa hemorrhoydas habens fortes valde, & diuturnas, cum exanguis exiſteret, bilis commota eſt, ſed cum corpore mitius egit, & aluus inferior turbata eſt, excreuit bilioſa, & hæmorrhoydes intumeſcebāt. Pharmacum deorſum magis deiectorium bibens, purgatus eſt bene, & mox ſuperbibit ſuccum, & magis perturbatus eſt, & dolor circa hypochondria conſiſtebat. Huic manus admota eſt hæmorrhoydibus, cum adhuc aluum nō bene haberet, ſed indigeret curatione, & vomuit, deinde autem accedente cancro febris corripuit, & non dimiſit donec occideret. Quandoque etiam cum rigor ſubrepens dimiſiſſet, febris venit & prodijt ipſi bilis & flatus, & partim prodibat, partim intus erat. Et dolor in ventre. Hæmorrhoydes vero erant extra inteſtinum rectum, quæ alio tempore à purgationibus inceperant. Et flatus per ipſas prodibat in principio.*

Hic mortuus eſt ab hæmorrhoydibus, intempeſtiuè curatis per chyrurgiam. Quia cum bilis in corpore alioqui cacochymo agitata eſſet, primum ſponte ac perinde etiam pharmaco deorſum expurgante, & non eſſet perfecta purgatio, ſed adhuc aluus curatione indigeret, tentata eſt curatio chyrurgica hæmorrhoydū, cum oporteret prius perpurgari corpus, & bilis motum ſedari, & aluum liberari à noxa, ſi quam bilis intulerat. Euenit ergo, vt exciſſæ hæmorrhoydes, aut vſtæ, cancro tentarentur. Cum illæ nō eſſent intra ipſum inteſtinum, ſed in podice exterius, vt quædam etiam ſolent, tamen fiſtulis perexiguis cum inteſtino communicabant. Quo factum eſt, vt flatus per ipſas hæmorrhoydas exiret. Quod quidem primum ſentiebatur ſternutando (quia commouentur concutiunturque ſternutatione omnia) deinde verò etiam citra hunc motum.

Ex can-

Ex cancro eius partis excitata est febris ac febre & corruptione procedentibus, mortuus homo est. Hippocrates libello de hæmorrhoydibus docuit duas rationes chyrurgicas curandi hæmorrhoydas, alteram quidem vstione non violenta, sed ita vt sustineri possit siccante, ferro candente non tangente hæmorrhoydas, sed propè posito: alterâ excissione. Hic non dicit qua harum vsus Eudemus sit, neutra sanè vti debuit, antequam reliqua vêtris mala, & bilis purgatio conquiescerent, verisimilius autem est, sciffione esse curatũ, quia vsta quam scissa, minus tentantur cancro. Accedit quòd erant hæmorrhoydes externæ, & quæ facilè poterant curari ferro, vt non esset igne opus. Verùm præsenti historia admonemur, ne temerè permittamus hæmorrhoydas curari (periculosè enim tractantur ferro aut igne) ac nunquã prorsus, non perpurgato corpore. Sed enarremus literam. Eudemus in Larissa hæmorrhoydas habens fortes valde & diuturnas (non sanè cæcas sed fluentes multum, siquidem exanguẽ ipsum fecerant) cũ exanguis existeret, bilis commota est. Hæc verba plurimũ videntur spectare, ad illud quod Auicena dicit, sanguinem esse frenum bilis, siquidem velut causam reddens, dicit, cùm exanguis existeret, bilis commota est. Quod certè, hactenus verum est, q̃ cùm sanguis sit succorum moderatissimus, alios omnes temperat, atque in illius penuria, alij omnes synceri fiunt, & ob exorbitantes qualitates, naturæ magis molesti. Velut in hoc, quia erat hæmorrhoydibus factus exanguis, bilis molesta esse cœpit, natura partium, ac proinde commota est. Sed cum corpore mitius egit, hoc est reliquũ corpus parũ læsit, sed in aluũ decubuit, atque ita aluus inferior turbata est, & excreuit bilios a, & hæmorrhoydes qualitate bilis exeuntis exacerbatæ sunt, & naturæ nixu, intumescebant. Bibens pharmacũ, deorsum magis deiectoriũ, id est expurgãs per inferna (ponitur enim comparatiuũ pro positiuo) purgatus est bene satis. Et mox superbibit succum. Non dicit quem succũ. Suspicor huic datum esse, cùm putaretur iam bene expurgatus, succum aliquem frigidum, vt fieri solet, atque vt famulæ Onesidemi factum est, attẽperandi gratia (is fuerit cremor ptissanæ) & magis perturbatus est, vtpote nõ perpurgatus. Et dolor cõsistebat circa hypochondria, q̃d multos succos in medio fluxu cõstitisse, atq; hæsisse cir-

ca hypochondria, significabat. Huic manus admota est hæmorrhoydibus, hoc est chyrurgica curatio hæmorrhoydum adhibita est, cum nondum aluum bene haberet, sed adhuc indigeret curatione corporis totius & alui. Et vomuit, in ipsa arbitror chyrurgica curatione, præ anxietate, & perturbatione. Quod iam hinc significabat difficultatem eius curationis, & malam tolerantiam, atque adeo intestina læsa esse per consensum cum podice, & ventriculū per consensum cum illis. Quæ sanè omnia inde nata sunt, quòd aluo adhuc male habente, curatio illa laboriosa, tentata est. Sed quod omnium fuit grauissimum, deinde accedente cancro in parte qua exciſſæ sunt hæmorrhoydes, febris hominem corripuit, & non dimisit donec occideret. Quod factum est bile atra & maligna, quæ in corpore adhuc cacochymo abundabat, ob dolorem & exulceratio nem, eo accurrente, & faciente vlcus cancrosum, & proximas partes exedente. Sunt verò ibi partes, quarum exesione citò quis mori possit. Nam intestinum, & vesicæ ceruix. Non tamē hæc tam citò exesa sunt, neque homo tam breui mortuus, quin aliquot dies durarit cum febre & cancro. Quibus diebus etiam tenebatur dolore ventris, ex bile & flatu, quæ partim exibant, partim intus manebant, vtraq; ratione cruciantia. Bilis verò ob cacochymiam corporis influebat in intestina, flatus ob debilitatem naturalis caloris gignebatur, quandoque verò, hoc est aliquibus diebus inordinatè intercurrebat rigor, & eo cessante febris veniebat: velut paroxysmi febrium erraticarum per febrē continuam inter currentes. Cuius causa, & in bile esse poterat, & in cancro, in bile quidem cùm inordinatè aliqua eius portio maior solito, & acrior moueretur, quæ mordicatione primùm faceret rigorem, putrescentia deinde febrem. In cancro verò, cum contingeret particulam aliquā acrioris sensus exedi. Dicit deinde quales essent hæmorrhoydes, & qua ex causa fieri illi homini incepissent, & quousque essent progressæ. Accidit hæmorrhoydibus esse magnis, aut paruis, multis, aut paucis recentibus, aut inueteratis, internis aut externis, cæcis aut fluentibus. Tot cùm sint hæmorrhoydum differentiæ, has dixit, iam fuisse magnas, & diuturnas, & fluentes, nunc dicit, fuisse extra intestinum rectum. Quot fuerint non dicit, non tamē adeo refert

fert sciri. Constat fuisse plures vna. Alioqui dixisset hæmorrhoydam. Dicit has alio tempore a purgationibus incepisse, hoc est causam procatarticam à qua cęperint fuisse, quòd quondam, ob alias affectiones, purgationibus assiduis, aut clysteribus, aut glandibus vteretur. Vt scias, merito multos horum vsum refugere, metu hæmorrhoydū. Primùm quidem igitur ex hac occasione inceperunt, deinde verò vetustis factis, euenit, quod multis solet, ex hæmorrhoydibus ad intestinū fistulas fieri, quod inde cōstare poterat, quòd flatus per ipsas prodibat. Constat vero fuisse fistulas tenuissimas, & vt euenire solet, inuisibiles, quia flatus tantum prodibat (alioquin exirent & fæces) ac multo magis in principio, hoc est cùm primum fistulæ fieri cęperunt. Tunc enim nō nisi per sternutamentū prodibat, iuuāte flatus impulsum, illa cōcussione. Postea verò etiam sine sternutamēto, fistulis scilicet factis aliquantulū maioribus.

21 *IN Larissa vir vulneratus est cominùs ex manu hasta posteriùs, & summum eius penetrauit infra vmbilicum, liuidum & tumidum, & percurrit multum spacium. Postquam autem vulneratus est, deinde dolor tenuit primùm fortis, & intumuit venter. Huic datum est postridie pharmacum deorsum purgans & egessit modicum cruentum, & mortuus est. Videbantur huius intestina non esse sana, & aluus esse plena sanguine.*

CERTE luce clarius erat, huic homini transfixa esse intestina, ac venas multas dirruptas, effusumq; interitūs sanguinem, & ex loco quo transfixus est, & ex teli magnitudine, & ex liuore & tumore qui sub vmbilico per bonam partē hypogastrij decurrens conspiciebatur, & ex dolore ingenti, & vētris tumore. Quapropter ille meritò mortuus est postridie, & expurgatio temerè tentata est, cùm fuisset potius nihil agendū, vt in manifestè morituro homine. Ego verò, vt in initio huius libri quinti dixi, nihil minus putò, quam omnia quæ hic narrātur facta, Hipp. fecisse, sed quædam ipsum, quædam alios, eum vero omnia, quæ in eius notitiā peruenerint, experimēti causa notasse, & rerū euētus.

22 *Apelleus Lariſſæ habebat ætatem ferè triginta annorum, aut parum deerat. Tenebatur autem morbo. Corripiebatur autē magis noctu quam diu, in ſomno. Egrotauit autem ferè duos annos ante mortem. Vomebat autē bilem rufam, aliquando cum excitaretur. Vomebat autem etiam nigram. Hic à capite, purgatione forti valde, & in multum tempus purgatus, & cum pharmacū bis bibiſſet, ſex menſes ipſum præteriuit. Erat autem multiuorus. Habens verò eorpus bilioſum, luctatus multū, valde riguit, & febris ipſum corripuit, & morbus in noctem. Sequenti autē die videbatur ſanus eſſe, & rurſus altera die. Sequēti verò nocte, morbus eum inuaſit cœnatum poſt primum ſomnum, & tenuit eum noctē & diē vſque ad horam cœnæ. Mortuus eſt antequā reſipiſceret. Cōuellebatur circa dextras partes primū, & faciem, & reliquum corpus, deinde in ſiniſtris: & cum videretur eße quietus comate tenebatur, & ſtertebat, & rurſus ſuccedebat morbus.*

Hic iuuenilem ætatem agens, morbo comitiali ex bile & melancholia, per conſenſum arbitror cū ventriculo, correptus eſt, quo per duos annos ægrotauit, vſque dum mortuus eſt. Nimirum morbus comitialis, inter alios, familiaris eſt iuuenili ætati, vt in aphoriſmo tertiæ particulæ dicitur, præcipue verò qui ex bile vſta ſit. Non enim quia nō conuellebatur mox toto corpore, ſed circa dextras partes primum, & faciē & reliquum corpus (ſecundum idem ſcilicet latus) deinde in ſiniſtris putandū eſt, non fuiſſe morbū comitialē. Qui enim alius eſſet, cùm eſſet paſſio apoplecti ca cum tanta partium conuulſione? Certè ſæpe occurrunt multi tum pueruli, tum grandiores, quos epilepſia laborare medici omnes dicunt, quòd ſecundū alterum latus, aut ſecundum partes quaſdā, non autem toto corpore conuellantur. Neque immerito, vt enim febris quodcunque genus, & alius quicunque morbus, poteſt eſſe exquiſitus, aut non exquiſitus, ita paſſio quæcunq; apoplectica, tunc dicatur eſſe exquiſita, quū eius definitio exactè ei cōgruit, cum verò

verò aliquid deficit, non exquisita: ea tamen esse dicetur, cuius ratione maximè assequitur. Velut siqui sine sensu & motu libero cadit, toto corpore concutitur, exquisita epilepsia laborat: si verò altero tãtũ latere cõuellitur, epilepsia etiã laborat, non tamen exquisita. Dicitur tamen meritò epilepsia quòd sit apoplectica passio cũ conuulsione. Atqui fortasse, vt omni epilepsiæ cõgrueret, esset portior definitio hæc, passio apoplectica cum conuulsione, quam conuulsio vniuersalis. Eueniebat huic quod in multis epilepticis fieri vidimus, conuulsiuũ motum non esse perpetuũ toto paroxysmo, sed interrumpi quadam quiete, nihilo meliori ipso concussionis motu. Iacent enim plurimi illorũ vt mortui, sine sensu & motu, & ex quibusdã interuallis concutiũtur, vt quodãmodo vnus paroxysmus fit, quodãmodo multi, & repetentes. Nam obstructio ita iacentibus soluta non est, alioqui redirent ad sensum, conuelluntur autem ex interuallis. Huic ita eueniebat. Corripiebatur autẽ magis in somno noctu, quàm diu & vigilans. Quod sanè leuioris passionis erat, quam si cõtra fieret. Nam cum somnus fiat obstructione quadã cerebri, & apoplecticæ omnes passiones maiores obstructiones illius sint, certè ipse somnus, alioqui paratos, ad ipsas passiones potest trahere, vlq; adeo enim cũ illis habet analogam naturam, vt ipse somnus factus profundior, & solutu difficilior, in apoplectică passionem abeat, & incubus à catocho hoc solum discrepet, quod dormientium solum fit. Quæcumque ergo apoplectica passio inuadit vigilantes, vehementior ob hanc causam est, quam quæ dormientes. Hic igitur cum ad cerebri obstructiones paratus esset, somno profundo capiebatur, & ob hanc causam conuulsione quæ cum interquiescebat, somnus profundus cum stertore supererat, qui & ipse apoplectica passio, ab exquisita apoplexia quam minimum distans erat, & rursum redibat conuulsio. Fuisse hunc morbum per consensum cum ore ventriculi, & ex bile vita, illud declarat, quòd cum excitaretur, simulque liberaretur à morbo, vomebat aliquando bilem rufam, aliquando etiam nigram. Hic purgatus est â capite medicamento forti valde, & in multum tempus, & pharmacum bis accepit. Hoc est purgatus est bis pharmaco valde forti, & ex capite peculiariter educente, & purgatio durauit per aliquot dies,

vt fieri solet cum vehementius pharmacum est acceptum, & his actis, sex menses ipsum præteriuit morbus. Hoc est sex mensibus non est correptus à morbo, cum superioribus decem & octo mensibus crebro corriperetur. Dices, quorsum datum est pharmacum cephalicum, homini, per consensum cum ventriculo laboranti? Aut rursum dices, nō laborasse per consensum cum ventriculo, quandoquidem pharmaco cephalico adeo adiutus est. Sed scire oportet; partes quæ grauiter per consensum cum alijs, ob succum aliquem aut vaporem qui transmittatur, laborant, per sese non esse sanas (nam alioqui non compaterentur) sed habere in sese morbosum apparatum ob quem facilè in compassionem trahuntur: præcipuè autem cum morbus iam inueterauit. Omnis enim sympathia diuturnitate transit in idiopathiam. Ob hac ergo caulam capitis expurgatio huic profuit. Verum cum prima morbi radix non esset extirpata, recurrit malignius. Fuisse verò morbum hunc in cerebro per consensum cum ventriculo, & in hoc per consensum cum toto corpore, constat ex ijs quæ subdit, narrans causas quibus morbus lethaliter rediit dicens, erat autem multiuorus, habens verò corpus bilioſum, luctatus multū valde riguit. Itaque quia erat multiuorus ventriculo patiebatur, & quia erat corpus valde bilioſum, confluebat in illum bilis, & cum ob voracitatem, & ob malam corporis naturam multa excrementa collegisset, luctatus vehementer, rigore, & post eum febre correptus est, agitatione & putrescentia excrementorum, & morbus comitialis rediit in noctem. Sequenti autem die, & rursum altera die, videbatur sanus esse & sine febre, sequenti verò nocte cœnauit laute, & inuasit eum cœnatum morbus, tertia scilicet nocte (vt erat bilioſus) post primum somnum & tenuit eum vigintiquatuor horas, noctem & diem, vsque ad horā cœnæ, & mortuus est antequam resipiscceret, hoc est cum expectatur fore vt tunc resipiscceret, vt qui ab apoplecticis passionibus euadunt, solent, mortuus est. Hic certe ab exercitatione, & ab intempestiuis cœnis, læsus magnopere est.

23 *EVmelus Lariſſæ, rigida habuit crura, & manus & maxillas, & non poterat extendere aut flectere, niſi*

alius

alius flecteret, aut extenderet, neque maxillas diducere, nisi alius diduceret. Aliud autem nihil poterat, neque comedebat, nisi mazam, & mulsam bibebat. Vigesima die sedens cecidit supinus, & caput fortiter ad lapidem allisit. Et ipsi vertigo offusa est. Et paulò post resurgens. sanus erat, & soluta sunt omnia, præterquam quòd post somnum, cùm excitabatur exiguum quiddam ligati erant articuli. Anni autem erant duodecim, aut tredecim, ægrotauit autem tres, aut quatuor menses.

Sæpissimè euenit vt passiones quædam tardæ, & solutu difficiles, superueniente aliqua alia acuta & graui soluantur, sitque acuta passio tardarum iudicatio, cito scilicet insumpta materia, quæ antea lentè molesta erat, & noxia. Velut huic puero euenit, qui cum tres iam aut quatuor menses malè haberet secundum articulos, & difficilè moueretur, postremo cæpit malum ingraue scere, adeo vt haberet crura rigida, & manus & maxillas, ita scilicet vt non posset extendere, aut contrahere, nisi alius contraheret, aut extenderet, neque posset os aperire, aut manducare, deducens maxillas, nisi alius diduceret, ac proinde vteretur solum maza, pulticula scilicet ex polenta & aqua, & mulsam biberet. Vigesima die ex quo cæpit rigidas habere partes, cú sederet, vertigo ipsi offusa est, vaporibus crassis qui distentos tendones musculorum in artubus & maxillis tenebant. caput occupantibus, & cecidit in occiput, & caput fortiter ad lapidem allisit. Et sine sensu a cmotu, vertigine prope accedente ad apoplecticas passiones, tantillum fuit, sed mox cerebro, vt est membrum nobile, & proinde forte, discutiente flatus, surrexit, & sanus erat. Hoc est mox sanum se sensit, non solum ab hoc paroxysmo, sed & à priori malo. Soluta enim sunt omnia, præterquam quòd deinceps recens excitatus à somno, exiguum quiddam videbantur esse articuli ligati. Nimirum contraxerant huius articuli debilitatem, somnus verò vaporum effluuia cohibet, quos imbibentia ligamento, faciebant articulos videri ligatos, vsque dum vigilia vapores absumeret, & articulos laxaret. Tristis sane abscessus est, qui in membrum adeo prin-

ceps fit, fit tamen etiam hic sæpe vtiliter. Atque adeo in omnium morborũ paroxysmis, eorum materia copiosius absumitur. Nam & in febribus nox quæ paroxysmum antecedit grauis est, quæ verò subsequitur magna ex parte leuior existit, & epilepticos etiam vidi sæpe, aliquot diebus antequam paroxysmo corriperentur, ex grauitate quadam corporis, & displicentia, suum malum præsentire, sequentibus verò hilariores esse, ac velut absincumbente põdere liberatos. Hocidem euenit huic ægroto, qui cũ duodecim annorũ esset, puerilibus adhuc morbis erat opportunus, in quibus sunt omnes qui ad cerebrum spectant, qui in adolescentia solui solent ætatis mutatione.

24 *IN Larissa virgo quæ sanguinem vomuit non multum, suppurata facta, febribus superuenientibus, non liberatur, vsque dum tandem mortua est tertio mense, ante mortem autem obsurduerunt ei aures & non audiebat, nisi quis valde clamasset. Verùm ante sanguinis vomitum debilis erat.*

Aphorismo. 37. sectionis septimæ ita est scriptum. Quicunque euomunt sanguinem, si sine febre quidem salutare: si verò cum febre malum. Galen. in commentatione dicit, febres cum sanguinis vomitu significare inflammationem ventriculi, non qualemcunque, sed magnam & semper augescentem: scimus verò inflammationes maximas, suppurari solere, maximeque in suprema parte ventris consistũt. Nam vt in prognostico dicitur. Tumores qui in hypochõdrio sunt magis faciunt abscessum, quam qui in ventre, minimè vero qui infra vmbilicum. Quia vt sexto huius operis dicetur. Suppurationum vmbilicus terminus. Hæc sanè mulier sine febre cœpit sanguinem vomere, & vomuit non multum, ac febris superuenit continua, quod apertè indicat, & si inflammatus ventriculus non esset, cum cœpit vomitus, tamen mox, accurrente pluri quam euacuaretur sanguine, superuenisse inflammationem magnã ventriculi, quæ dictas ob causas facta est suppurata. Meritò ergo non liberabatur à febre, neque sane liberata est vsque dum

dum tertio mense obijt, hectica arbitror facta, vt solet qui suppurati moriuntur. Nam primum quod suppuratis accidit, vt in prognostico dicitur, est, febrem non dimittere. Ante mortem obsurduerunt huic aures, quod humoris in caput raptum significat, estque lethale, cum non est instantis fluxus sanguinis ex naribus, aut parotydum. Hæc verò fiunt cum facultas est robusta, qualis sanè huic non fuit, quia & ante sanguinis vomitum, ex multo tempore iã erat debilis. Atqui fortasse ob hãc ipsam causam ex suppuratione in ventriculo mortua est, cũ alioqui soleant qui bona ætate sunt vomitione puri,, & subductione liberari.

25 *IN Larissa famula Dyseridis adhuc iuuencula, cum venere vteretur, dolebat circum circa fortiter, alioqui verò sine dolore erat. Concepit autem nunquam, facta autem annorum sexaginta dolebat post meridiem, vt vehementer dolens. Cum autem ante meridiem porrum edisset multum & dolor fortissimus omnium qui antea ipsam corripuisset, exurgens asperum quiddam reperit in ore vteri. Deinde iam ipsa exanimis, altera mulier immittens manum extraxit lapidis quantum verticulum fusi asperum. Et sana iam inde erat tunc & postea.*

OPTIMVM exemplum eorum quæ in nostris corporibus generantur præter naturam, miraculis similia. Gigni enim in renibus, aut vesica lapidem non est rarum, sed morbus eorum naturæ congruens, adeo vt Galenus primo de locis affectis dicat, ab ijs quæ præter naturã in partibus gẽnerãtur argumentando, si lapis est, affectionem pertinere, ad renes aut vesicã, quasi i nulla alia parte possit generari: verum generari in vtero rarum est, non tamen impossibile, siquidem & in colo gigni alij affirmant, & ex recto intesti no magnum lapidem se extraxisse, mihi quidam narrauit. Atqui profecto in solis vrinæ vijs gigni posse nulla euidenti ratione monstrari potest. Quare huic mulieri in vtero gigni potuisse non negauerim. Miror multo magis pondus hoc alienum tandiu eius partis naturam sustinuisse, ac post modum muliere iam facta sene, potuisse pellere. Verũ

quæ

quæ rara sunt non admodum communes rationes sequi possunt. Huic vt alijs solet in vesica, in vtero, congestione crassorum succorum genitus lapis est. Qui, cum iuuencula adhuc venere vteretur, motu impulsuque vteri in ceruicé trudebatur, & magnum dolorem circumcirca os vteri faciebat, vtero enim turgescente, & lapide durities & asperitate partes internas ceruicis collidente, necesse erat in ambitu, & partibus quibus cum alligatur, dolores sentiri. Alioqui verò, lapide in interno laxoque vteri spatio existẽte, sine dolore erat mulier. Nam & ijs qui in vesica habent lapidem, perinde euenit: Dolore crutiantur inter mingendum, alioqui sine dolore sunt, nisi lapis sit magnus, atque tunc quoque ponderis solum habent sensum. Huic verò iuuenculæ adhuc non fuerit lapis magnus, postea enim tam multis annis magna ei accretio fuerit facta. Hæc nunquam concepit, neque immerito. Nam ille lapis incidens in os, semen in vterum recipi prohiberet, & si quid receptum esset, pelli faceret, velut siquid præter naturam in ventriculo est, cibos potusque naturales facit euomi. Cum itaque adhuc esset iuuencula, sine dolore erat, nisi cum venere vteretur, facta autem sexaginta annorum, dolebat quotidie post meridiem, vt vehementer dolens, scilicet, quasi pareret. Neque certè absimile erat. Fiebant enim illi dolores haud dubie, vti parẽtibus, nixu facultatis expultricis vteri, ad extrudendum lapidem. Causa verò huius noui nixus fuerit magnitudo, & durities lapidis noua, & debilitas maior retentricis, & vteri ariditas ac contractio, quæ senectutem fuerit sequuta. Nam vterus corrugatus minus iam capere, & debilis minus retinere potuerit. Constat verò debilitatem retentricis, & maiorem quàm antea molestiam, maioris motus expultricis esse causam. Fieri autem potest, vt facultas debilior (debilior enim etiam erat expultrix) cum maiori conatu plus efficiat, quàm fortior cum minori. Accessit medicamentosa porri vis. Cum enim quadam die ante meridiem multum porrum comedisset, post meridiem, cum ingenti dolore omnibusque qui antecesserant maiori, excreuit lapidem, siue casu, siue medico quopiá ita consulente porrũ comedit, certè nõ præter porri facultatẽ fuit, quod subsecutũ est. Nã Dioscorides, de porrò hæc dicit, vrinam ciet, menses pellit, venerem stimulat. Ob

hæc

hæc omnia, vim iuuandi facultatem vteri habet. Cum igitur (inquit) dolor fortissimus omnium qui antea ipsam corripuisset, quales scilicet esse solet, cum iam fœtus erumpit, exurgens præ dolore asperum quoddam reperit, id est tunc primum sensit in ore vteri, & exanimis facta est præ dolore, & ipsa iacente, alia mulier manu extraxit lapidem asperum, magnitudinis verticuli eius quem, extremo fusi, quo nent, mulieres affigunt, ad firmandum motũ fusi, & vt quietius circumuoluatur. Res est nota. Magnitudo eius quãta nucis, figura rotunda & plana, Mihi quidem hoc non cõtigit videre, certior tamen factus sum, non multis ante annis, idem duabus mulieribus accidisse, altera erat virgo monacalis, altera, vt accepi vidua, quæ quia venere non vtebãtur, habebant antea solum dolorem grauantem vt ex lapide in renibus. Excreuerunt verò postea haud dubie ex vtero, si vera narrata sunt, vt famulæ Dyseridis.

29 *Malieus. Currus in ipsum incidit pondus habens, supra costas, & confregit costas, & tempus quoddam subsistit pus ipsi infra costas, sub sphenem vstus, vulnus linteis religatum ad decem menses peruenit. Resecta verò cute, cauerna apparuit vtrinque, vsque ad omentũ pertingens, & vsque ad renem, & vsque ad ossa pertingebat putrida. Huius habitum corporis latuit biliosum esse. Et in corpore putredo sicca omenti multum, & aliarum carnium quas oportebat statim proijcere, si quis posset sicco pharmaco dum robur aliquod homo habebat. Nam ab humidis nihil remittebat, sed putrescebant, à linamentis autem arescente humore rigor corripiebat, & febris & putrescebant magis. Affluebat autem ibi hic putridum quiddam sub nigrum, graue olens. Ante curationis autem aggressionem quotidie multum foras exibat, erat autem non bene fluens. Agnitum est naturam morbi longius esse, quàm sub cute, verum omnia recte patiens, non tamen videbatur liberandus, etiam si ipsum diarhœa corripuisset.*

Multa

MVLTA huiusmodi consentaneum est accidere, ijs, qui cum ex alto ceciderint, aut re aliqua dura, aut graui incidente collisi sint, primum quidem continentes, deinde exactis multis diebus, tabescunt, aut etiam sine tabe incautè moriuntur. Nimirum sæpe rupturæ, aut collisiones manent interius sub sana cute, latenterque suppurationes, aut etiam malignæ partium putrescentiæ fiunt, vnde multis post diebus euenit mori. Velut huic Malico, in quem cum onustus currus incidisset supra costas, neque omnino contriuisset, & exanimasset (mirum profecto hoc est, euenit autem nonnunquam, ob rapidam celeremq; currus transgressionem) sed costas confregisset, & mox (vt est verisimile) fractura curata, factaq; repositione, & agglutinatione, vt solet, ad decem peruenit menses, ab eo tempore quo collisus est, & ijs exactis obijt. Quid tamen interim actum sit, & vt malum processerit, est notatu dignum. Post aliquot dies ex quo Iesus homo est, pus sentiebatur ipsi subsistere, & interius latere, non intra thoracem, sed infra costas, ad lienis scilicet regionem, inter septum transuersum, & coxã in finistro latere. Non est autem mirum alia in parte ictum esse receptum, & alia esse pus collectum, cum præcipuè, ea quę pus recipit, cum ea quæ læsa est, habet rectitudinem, & ac comodatum positum ad recipiendum inde. Quare consentaneum est huic sinistro latere fractas esse costas, inde enim succus qui ad dolentem partem confluaret, non magna naturæ opera, detruderetur in inferiorem & debiliorẽ & secundum rectitudinem positam partem. Cum hanc ob causam puris collectio ea regione sentiretur, sub splenem vstus est non quidem altè imprimis, quantum intelligo, sed inustus, vt ex pustulis paulatim expurgaretur pus. Et conseruabat vulnus quod inustionibus fecerat, linteis & ligaturis. Atque cum diu ita permansisset, & res procedere in deterius videretur, tandem, serius quàm oportuit, ad resectionem altam cutis chyrurgi peruenerunt. Qua re secta caruernosum & putridum vlcus, exesis iam, putrefactisque interius multis partibus, apparuit. Præcipuè verò apparuit ab vlceris ore duplex cauerna, per vtranque partem penetrans musculos abdominis, & peritonæum, & pertingens omentum. Neque certè in omento consistebat cauerna, sed demisso per eam specillo perueniebatur vsque ad renem,

&

& vsque ad ossa, coxæ aut etiam spinæ. Peruenit hic homo ad tantam corruptionem, quia latuit eius corporis habitū esse biliosum, & cum id medici non intellexissent, neglexerunt primis diebus expurgatione vti. Cacochymia ergo effecit tantam putrescentiam, vt esset intra corpus multa putredo sicca omenti, & aliarum carnium, musculorum scilicet abdominis. Putredinem ficcam diximus iam antea vocari ab Hippocrate putrescentiam partium ipsarum, non resolutarum in saniem, sed liuescentium, & fœtentium. Eas ergo partes oportuisset, siquis posset, statim, ante scilicet quā eatenus processisset malum, & dum adhuc homo robur aliquod habebat (nam cum sectus homo est nullus curationi locus iam fuit & ob morbi magnitudinem & debilitatem) proijcere sicco pharmaco Nam ab humidis nihil remittebat malū, sed putrescebat magis partes. Hic ego intelligo vocari siccū pharmacū ferrum aut ignem, aut causticum. (Quibus enim alijs fit partium proiectio?) Humida verò vocari, non oleum solum aut pinguedinem (quis enim his in tanta putredine vteretur?) sed pulticulas omnes, & cataplasmata, & cerata, quæ & si sicca facultate essent, vehementissimè id facere non possent. Nullo autem ita sicco vsi sunt neque putrescentium partium proiectione, sed ceratis, aut pulticulis humidis, & linamentis ad siccandam partem, extergendumque pus. Ab humidis vero magis putrescebant. A linamentis verò, arescente humore, hoc est cum vtebantur linamentis ad siccandam saniem rigor corripiebat, & febris, & putrescebant magis partes. Rigor sanè quia particulæ aliquæ sentientes irritabantur, febris, quia calidum rigore in cor fugatum, emergere volens, corpus totum inflammabat (ita enim fit sæpe vt febris succedat rigori, & si rigor non à succis putrescentibus, sed quacunque occasione cœperit) calor vero præter naturam auctus putrescentiæ maioris causa fiebat. Itaque omnibus quæ fiebant videbatur malum ingrauescerer. Affluebat autem circa ora vulneris putridus quidam succus, subniger, graueolens, significans scilicet malignam putrescentiam. Dices fortasse, quomodo ergo erat sicca putrescētia, si sanies affluebat? Certè in alto erat omēti sicca putrescētia, circaora erat sanies ex carniū alimēto genita. Et obid ante curatiōis aggressionē, hoc est antequā inciperet chyrurgus curare, quotidie exibat

bat multum eius sanici, quia scilicet vlcus valde humidum erat & lõge, aberat à sano, erat vero male fluẽs, hoc est non habens figuram idoneam neque accomodatam ad saniei expugnationem. Et agnitum (inquit) est, naturam morbi longius esse quam sub cute. Naturam morbi non video quid aliud significare possit, quàm ipsum vlceris principium & causam, ac velut fundamentum, quo morbus ipse nascitur, & fulcitur. Velut siquis ob cruris imbecillitatem, aut vehemẽtẽ motũ, aut calorẽ in eo exulcereẽ aut phlegmonẽ cõtrahat eiꝰ certe vlceris aut phlegmonis natura, seu ortus principiũ, in ipsomet crure fit: si vero crure nihil dictorũ habente insigniter in sese, ob hepatis vitiũ id malũ fiat, dicetur merito habere alibi quã in crure naturam. Itaque quod nunc dicitur est, id vlcus altiùs habere causam & principiũ quo fieret, & seruaretur, quàm in ipsa cute discissa: nimirum in toto corporis habitu qui erat biliosus. Ac proinde nulla cura, quæ circa solum ipsum vulnus adhiberetur curari poterat, sed opus fuisset abinitio corpus expurgare satis, ac dinceps partes quæ putrescere cœpissent, tẽpestiue abiicere. Verùm (inquit) omnia rectẽ patiens, hoc est, etiam si omnia rectẽ ac secundum artem circa ægrotum essent acta, tamen non videbatur liberandus, etiam si ipsum diarrhœa corripuisset. His verbis insinuat, visum sibi esse morbum adeo insuperabilem, & ob vitiosum corporis habitũ, & ob vlceris malignitatem, vt & si omnia recte essent acta à medico, atque etiam diarrhœa, quæ maximè videbatur posse cacochymiam tollere, superueniisset, superari non posset. Nimirum quidam morbi sunt per se insuperabiles, quãtumuis medicus arte repugnet.

27 *AVtonomus in Omilo ex capitis vulnere mortuus est decima sexta die, ætatem media lapide percussus ex manu secundum commissuras in medio syncipite. Hoc me latuit sectione opus habere, deceperunt autem me suturæ, habentes in se ipsis iaculi læsionem, postea enim per spicuum fiebat. Primum quidem in clauiculam, postea autem in latus dolor fortis valde, & conuulsio in ambas manus venit. In medio enim capitis & syncipitis babebat vl-*

cus.

eus. Sectus autem est quindecima, & pus prodijt non multum. Menynx autem imputrida apparebat.

Recte quidem Hippocrates animaduertit qua parte, & quo telo percussus homo sit. Nam secundum commissuras in medio syncipite, loco omnium, quæ in capite sunt, periculosissimo, & lapide ex manu. Considerandæ enim esse hæc, monet lib. de vulneribus capitis, quo etiam libro docet, vbi percusso capite, os fractum esse suspitio est, secandam esse cutem, dilatandumque vlcus, & nudandũ os, vt quo modo id habeat, liquido constet. Suspicamur verò fractum os esse, præter alia multa signa, cum demisso per vlcus specillo vsque ad illud, asperum esse sentimus etiam. Hinc fit, vt aliquando nos commissuræ decipiant, vt nunc Hippocratem. Cùm enim Autonomus haberet secundum commissuras læsionem à iaculo, id est a iacto lapide, putauit Hippocrates asperitatem quam fractum os faciebat, naturalem esse commissurarum. Qui quidem dolus postea patuit, cum Hippocrates symptomatum læuitie compulsus, sero iam secuit. Nam quindecima secuit eum, qui decimasexta mortuus est. Satius arbitror, iam fuisset infectũ relinquere, ne sectionis labore citius moreretur. Hic inflãmationis magnitudine cerebri & membranarum, potius quam putrescentia mortuus est. Nam mortuus est conuulsus, conuulsione ex repletione neruorum. Membrana verò quæ decimaquinta, vlcere secto, & exemptis comminutis ossiculis comparuit, imputrida esse videbatur, & pus prodijt exiguum, velut ex inflammatis partibus redundans, nõ tamen vt ex putrefactis affluenter exiens. Conuulsio vero venit in ambas manus æque, quia in medio capitis & syncipitis habebat vlcus homo. Alioqui, si in altero latere haberet, cõtrario conuelleretur, vt fieri solere, antea, quarto libro in historia pueri Metrophanti, dictum est. Antecesserunt conuulsionem vt par erat, notæ repletionis, dolor scilicet fortis primum in clauiculam, postea in latus vtrunque, aut alterum, quodcunque contigit esse debilius. Non enim explicat. Hi dolores haud dubie, multo succo sursum è visceribus ad caput ascendente, facti sunt, qui caput iam occupans conuulsionem attulit, & conuulsione ac inflammationis magnitudine, febrem quoque. Cõmendat Celsus

cap. 4.

cap.4.lib 8. candorem & simplicitatem Hippoc. qui suum errorem tam aperte confitetur, contra ac imperiti, qui nihil se fatentur ignorare. Sunt verò eius hæc verba. A futuris se deceptum esse Hippocrates memoriæ prodidit, more scilicet magnorum virorum, & fidutiam magnarum rerum habentium. Nam leuia ingenia, quia nihil habent nihil sibi detrahunt. Magno ingenio, multaque nihilominus habituro, conuenit etiam simplex veri erroris confessio; præcipueque in eo ministerio, quod vtilitatis causa posteris traditur, ne qui decipiantur eadem ratione, qua quis ante deceptus sit. Sed hæc quidem alioquin memoria magni professoris, vti interponeremus, effecit. Dictis his explicat Celsus qua ratione soleat futura fallere, & qua ratione cauere oporteat ne fallamur, dicens, Potest autem futura eo nomine fallere, qua æque aspera est, vt aliquis hanc esse etiam si rima est, existimet eo loco, quo subesse hâc verisimile est. Ergo eo nomine decipi non oportet, sed os aperire tutissimum est. Nam neque vtique certa sedes, vt supra potui futurarum est, & potest idem & naturaliter cõmissum, & ictu fissum esse, iuxtave aliquid fissum habere. Quin aliqui etiã, vbi ictus fuerit vehementior quamuis specillo nihil inueniatur, tamen aperire commodius est. Hæc Celsus & multo plura ad hanc rem pertinentia, eo capite docet, quæ licet cuiuis inde petere. Interim tamen animaduerte Celsum nõ dubitasse, librum hunc quintum Hippo. esse. Quod si illo seculo ipsius esse putabatur, cur nunc, tanto posterius, vertatur in dubium. Quin & Gal. ipse, qui nescio quo consilio alicubi negat, sæpe alibi sub Hippo. nomine multa ex his libris citat.

38 *Famula in Omilo ex capitis vulnere, duodecim annos nata, moritur, in media æstate decimaquarta die. Iuuam quidam ipsi impegerat, & os contuderat, ac ruperat Suturæ verò in vlcere erant. Hoc cognitum est rectè sectione opus habere. Secta est autem non velut oportebat, sed quantum relictum est. pus in ipso factũ est. Octaua rigor, febris inuasit: habebat autem non velut oportebat, sed quantum etiam prioribus diebus, quando febris non tene-*

bat.

bat. Nonâ verò die reliquum sectum est & valde modicum pus cum sanguine subtus apparuit: & membrana cerebri pura erat: & somnus quidem occupabat febris autē non dimittebat. Conuulsio vero manum sinistram inuadebat. Nam in dextris magis habebat vlcus.

Hic casus proximo cætera similis est, præterquā quòd muliercula erat duodecim annorum (quod vt in liberandis facit ad citiorem salutē, ita & in morituris ad citiorem mortē, præcipuè in ætate media) quodq; huic in dextram capitis partē vulnus magis inclinabat, proinde sinistra solum manu conuulsa est, & quòd hæc tēpestiue est secta. Tametsi enim ad futuras etiā hæc est vulnerata, rectè tamē cognitū est sectione opus habere. Curauerant fortasse chyrurgi prius Autonomū, & successu admoniti, intellexerūt. Sed neq; in hac bene actū est quod oportuit, secta enim est tēpestiue, non tamē velut oportebat. angustius enim est aperta cutis quā, vt quicquid lęsum erat in conspectū veniret, vt fieri oportere Celsus citato capite docet. Forte enim, cùm ianuæ impulsu percussa sit, læsio late patuit. Quantū ergo relictū sub cute est, cōputruit, & pus contraxit, generatio vero puris (ita vt solet) octaua rigorē fecit & febrē. Habebat autē ea die, non minus, quidem puris, vt oportebat, cū pus febre absumeretur, sed quantū prioribus diebus, cum non febriret. Calore scilicet præter naturā, tantum putrefaciente, quantū absumeret, proinde nona die, quod ex prima sectione fuerat reliquum, sectum est. Bene sanè fecerūt, quod primo deliquerant, emendātes, feciſſent tamē multo melius, quantū oporteret, prima sectione detegentes. Valde modicū pus cū sanguine subtus apparuit, & mēbrana cerebri pura erat, internis, vt in Autonomo, affectis, præterquam quod somnus eā semper occupabat (febrē enim cōtinuā Autonomum etiam postremis diebus habuisse certo certius est) quod duplicē causam habere poterat, aut pituitæ cum sanguine mixtionem, aut cari aliquid cū conuulsione, ob concussionem quā cerebrum receperat ab impulsa ianua primum, deinde etiā fortasse a chyrurgicis instrumentis. Videndum enim chyrurgis etiam est, ne durius ferramentis tractantes cerebrum, aut multum concutiant, aut comprimant, carum alioqui sola hac causa facturis.

29 *Cyrenius in Omilo suppuratus factus, infernum ventrem vsus, triginta diebus tardius quam oportebat. Moderatè se habebat, & resiccatum est pus in ventre. Verum in calidissimo tempore edens fructus horarios. & alios cibos non conferentes, à febre correptus & diarrhœa, mortuus est.*

A D omnes suppuratos, siue in thorace, siue in alui regione pus collegissent, vtebatur Hippoc. vstione. Atque cum inustiones non erant satis, ad sectionem penetrantem veniebat. Et sanè mihi persuadeo, hanc curationem futuram multis vtilissimam, si tempestiuè administraretur: nunc verò paucis, aut vix vllis est auxilio, quia aut non fit, aut omnino tardius multo quàm oportet, partim quia ipsi medici quasi magna hæc sint, reformidant. partim quia ægroti nolunt obedire, nisi cum se mori apertè iam vident, tunc verò sero obediunt. Tempestiuus verò vsus horum est, cũ ad huc sunt ægroto vires, quæ ferant. Inustiones ergo fieri debent, mox ac sientis suppurationis se exhibent signa: sectio autem mox ac effusum pus sentitur inundare. Quid enim iã expectes, vbi hæc adsunt? An vt debilitétur vires? Huic ægroto vstio facta est triginta diebus, postea quam medicis suppurationem fieri ex signis agnouit. Non quidem fortasse triginta ab eo die quo fieri cœpit, non enim tam exactè agnosceretur, sed ab eo quo peritus medicus cœpit agnoscere. Proinde, etsi iuuatus, non persanatus est, quamquã fuisset hic quoque fortasse, si multo tempore (ita scilicet vt oportet, eos qui ex longo & difficili morbo euadunt) se in bono victu continuisset. At verò nõ fecit, sed fructibus horarijs intemperanter vsus, & cibis alijs prauis, vt fortasse oleribus, & leguminibus, correptus febre & diarrhœa, mortuus est. Dicit verò in calidissimo tempore edens fructus horarios. Quasi grauius sit in calidissimo tempore quã in alio edi. Quod recte dici non videtur. Nam horarij fructus sunt, fugaces illi fructus qui in æstate proueniunt vt cerasa, pruna, mora, duracini, ficus, vuæ, & eiusmodi qui asseruari citra corruptionem non possunt (aut passi, quo sanè modo nihil minus sunt quam horarij) quare neque in alio edi tempore, quàm quo proueniũt, puta in æstate. Præterea

cum

cum hi fructus crudos & aquosos gignant succos, & facilè corrumpãtur, hacque causa noxius eorum vsus, nisi satis moderatus, esse censeatur, si qua tamen prossunt certè ad sedandam sitim & appetentiam ciborum concitandam, & laxandam aluum, atque ita libem per sedem deponẽdam: qui sanè vsus nullo potius tempore vtilis sit, quà calidissimo, quo fastidio, siti, & ardore, ac bile laboratur. Atqui profectò nihil probabilius quã eo tempore esse vtiles quo hùc cum præcipuè in aliud tales seruari non possint, siquidẽ natura est in causis, quæ alicuius gratia operantur, & finis in bono semper est. Igitur multos fructus horarios, in calidissimo tempore edere, nihilo deterius erat. At qui profecto ego ita censeo. Innui verò quiddam aliud illis verbis, vsum scilicet esse illum multis fructibus horarijs, vt intemperanter, ita negligenter in calidissimo tempore, hoc est in ætate media, atque in meridie, atque quoniam negligenter eo tempore, vsum esse fructibus calidissimis, quales scilicet domum è foro illis horis deportãtur, quo nihil est in victu nocentius. Nã cũ fructus vtiles sint ad attẽperãdũ æstiuum fœtuorem, vt dictum est, noxij verò & periculosi ob facilẽ corruptionẽ, accipi debent refrigerati, quãtum possint cũ corruptio agatur ab externo calore, refrigerati citra putrescẽtiã persistẽt, donec commutentur, & attemperabunt multo magis, calidi contra attemperationem nullam præstabunt & in pituitam salsam, aut serosam quandam bilẽ facile abibunt. Quo fit, vt qui calidis vtuntur fructibus, omnes fere in tertianas aut grauiores alias febres incidant, ac non pauci in choleras morbos. multi vero ob refrigeratos fructus à febribus liberentur, & si alioqui negotijs & exercitationibus sint implicati. Refrigerandi ergo fructus horarios ad mota niue, nullus arbitror, possit consuetudinem, non magnopere commendare, nam siquis ex fructuum frigore noxam sentit in ventriculo, is certò sciat se illis non indigere neque consulendum illi est vt vtatur calidis, sed vt paucissimis, aut nullis. Potus alia ratio est, multi enim lædũtur frigido, qui nihilominus vti debent gelido. Vnde constat, multo magis esse necessariam niuem ob horarios fructus, quã ob potum, tametsi ob hũc, quoq; per æstatem & bonam autumni partẽ, plerisque vtilis est alijs tẽporibus nulli, nisi iucunda, multis vero noxia. Qua propter ego vellem niuem

cum horarijs fructibus incipere ac desinere: atque interim fructus refrigerari quam plurimum, & accipere quencunque quantis indigeat iuxta naturam cum totius hominis, tum solius ventris, quæ calida sit & sicca, vel frigida & humida, vel inter has mediocrium aliqua, & iuxta consuetudinem, & experientiam quam quisque habeat proprij corporis. Potum vero non omnibus æque, sed suo cuique modo secundum eosdem scopos facta consideratione, essent enim ita, quæ nunc plurimi vituperant, vtilia. Hic vero cuius narratur historia, cum debilis ex suppuratione nondum sanata esset, comedit multos fructus horarios negligenter, atque adeo actu calidos, quales in calidissimo tempore sunt, & insuper alios cibos mali succi, vnde euenit, vt febre & diarrhœa correptus moreretur. Neque mirum, quid enim periculosius alui profluuio insuppurato.

30 *Hecason in Omilo, vt ille etiam alter, serius vstus est: similiter autem est exiccatus, præter exiguū quiddam, venter. Dysenteria autem surripuit, & ipsam effugiens, comedit quiduis, vsque dum totus intumuit: & erupit ipsi pus deorsum: & diarrhœa. Mortuus est.*

Hecason in Omilo ab expurgationis defectu, & praua purgatione, in coxam decubuit illi dolor acutus: & hic quidem decessit, febres autem ipsum surripuerunt, & multum tempus in lecto decubuit, neque bibens quicquā, neque sitiens, debilisque existens, & rigens. Huic commodè quidem ablatus est morbus, vt oportebat. Iuuabatur autem corpus ab ijs quæ offerebantur. Tandem erupit morbus deorsum, & totus secessit præ multa bile, & mente motus, & mortuus est: videbatur autem euasurus esse. Dubitare hoc loco euenit, an duo hi ægroti, casu eodem fuerint nomine, & in eodem oppido, an errore librariorum factum sit, vt alterius in alterum nomen transferretur, an idem ægrotus sit, atque in Hippo. chartis duplex narratio eiusdem morbi inueniretur, & qui compilauerunt nequid detraherent, ambas simul scripserint. Atqui ego in hanc vltimam suspitionem feror, quia germana esse quæ narrantur vtrobique, & in eundem hominem rectè incidere posse,

se, videntur. Est tamen secunda narratio amplior, & magis ab initio rem attingens, quamquam nō omnino ab initio, nō enim à primo morbo, sed ab abscessu. Nimirū hic ægrotauit morbo putri, quicunq; is fuerit, & cū neq; natura neq; arte, rectè expurgaretur, abscessum habuit ad coxam, dolorem scilicet acutum. Hic dolor euanuit, neque dissipata, neque euacuata materia: atque proinde febres ipsum surripuerunt: ob quas multum tempus in lecto decubuit, laborans abundantia pituitæ. Nam siti omnino carebat, & debilis fiebat, & rigoribus inordinatis tentabatur: quæ quidem euenerunt ipso suppurationem contrahente in aluo. Nam in febribus quæ prorogantur languescente homine, & quosdam tales habente rigores, internam puris generationem fieri, suspicari oportet: quæ quidem ex interna aliqua inflammatione procedat, aliquando autem & ex alijs tuberculis non adeo calidis: quin & citra tumores præter naturam, fieri potest, ex succis crassis parti alicui hærentibus, ibique putrefactis. Ita hic agnitus est suppurationem habere: sed fortasse agnitus est serius, quòd inflammationis notæ non antecessissent, atque ob id vlcus etiam serius est, quam oportuit, vt Cyrenius. Similiter etiam vt illi, exsiccatus est vēter, vt totum pus, præter exiguum quiddam, consumptum fuerit: & corripuit ipsum dysenteria, & liberatus ab ea est: & morbus commode ablatus, vt oportebat, videbaturque iam sanus. Nam iuuabatur corpus ab ijs quæ offerebantur, & refficiebatur. Quo factum est, vt ille negligentius viueret, & nondum satis roboratus, comedit quiduis, & denuo ægrotare cœpit, grauiusque quam prius, intumuitque totus, debilitato certè hepate à prauis, multisq; cibis, & potibus. Tandē illi morbus deorsum erupit: erupitq; ille pus, & multa bilis deorsum, secessitque (inquit) illi totus morbus præ multa bile: hoc est, adeo multū bilis cū pure secessit, vt tota morbi materia secessisse rectè putaretur. Tamē sustinere homo iā debilissimus, nō potuit, & mēte motus, mortuus est præ diarrhœæ magnitudine. Mēte sanè moueri hos, qui moriūtur exhausti, euenit paulo ante mortē, vacillante mēte ob debilitatē. Vides vt hæc oīa eidem ægroto rectè cōgruant, eādemq; occasionē fuisse, censere melius sit. Cætera sanè narrationis huius, in alijs ante hanc explicuimus. Illud vnum velim modo consi

deres, quantopere sibi cauere debeant conualescentes, etiam si rectè soluti esse morbi videantur, quia debiles cũ sint, a leuibus erroribus grauissimè nonnunquam offendũtur. Id verò præcipuè timeri debet, in ijs, qui ob internas aliquas affectiones, periclitati sunt, habitualibus intemperiebus corripi. Quo in genere sunt omnes interius, vbi vbi, suppurati, & qui ob inflammationes, aut erysipelata interna cœperunt marcescere. Cum enim horum debilitas esset in essentia, non potest eorum facultas nisi diutissimè reparari. Sæpe ergo, quibusdam quæ vrgebant mitescentibus, incipiunt velut reuiresc ere. Cum vero eorum virtus non sit confirmata breui, ob erratum aliquod, non grauissimũ, denuo præcipitãtur. Itaque hi lentè refficiantur & diu sibi caueant, atque adeo omnes quibus ob malignitatem morbi, aut affectæ partis naturam, facultas videatur esse corrupta magis quam pro morbi longitudine, pluri tempore refficiantur, quam extenuati sint. Respicientibus nobis non quanto tempore, sed quantum sint debilitati quaque in essentia.

31 *IM Salamine, qui in anchoram incidit, in ventre percussus est, & circundolebat. Pharmacum autem bibit: & neque infra deiecit: neque reuomuit.*

TOTVM hoc opus, obseruationis gratia, & captandi experimenta, potius quam docendi, scriptum esse, dictum mihi iam sæpe est. Atqui quoniam non vnum, sed plurima sunt quæ à medicis debent obseruari (nam & signa varia quæ superuenire solent in morbis: & varij exitus: & vires dierum decretoriorum: & auxiliorum medicinalium vtilitates aut noxæ, ac denique vires ægrotantium) cumq; pharmaci expurgantis vsus tam sit insignis in hac arte, ac peculiariter ei fuerit tam familiaris: meritò illius vires peculiariter obseruauit Hippo. Quandoquidem idem pharmacũ, quosdam morbo liberat, quosdã euacuatione lædit, quosdam ne mouet quidem: idque ob diuersum cuiusque apparatum, vel naturale, vel præter naturam. Id ipsum voluit Hippoc. obseruare, atque quasdam historias videtur scripsisse, vt animaduerteret ægrotos læsos esse expurgatione,

alias

alias vt adiutos: quasdã etiam in hoc solum, vt animaduerteret dato pharmaco, nullam esse subsecutam purgationẽ: atque id quidem aliquando narrat simpliciter: aliquando insinuans causam, ob quam quis purgari non potuerit: aliquando narrans exitum, quem ea res habuit. Nimirum eorum qui à pharmaco non purgantur, quidam non læduntur multum, quibus scilicet nihil aliud actum est, quam quod pharmacum, aut multum confectum, cum alimentis est distributum, nutriens illud quoque: aut non satis ad actum deductum, deorsum exijt: quidam læduntur valde, vt quibus excremẽta ad partem aliquam interius affectam tracta sint, aut toto corpore commota, conturbataque. Hic non narrat qui fuerit morbi exitus, qua causa autem nõ fuerit expurgatus homo, probabiliter posis ex hijs quæ narrantur, coniectare. Nam cum in ventre percussus, circumcirca partem percussam doleret, consentaneum est, conuocatum eò esse sanguinem, & factam inflammationem: cùm vero inflãmatio partem aliquam ventris tenet, nihil est magis pernitiosum, quàm pharmacum, quia nihil sinit inflammatio euacuari, sed quicquid à pharmaco mouetur, ad sese alliciens. mirum in modum augetur. Nihil ergo dejcere hunc à pharmaco, neque reuomere lethalis affectionis, perito medico timorem faceret.

32 *Mvlier quæ se ipsam iugulauit, suffocabatur, & data est ipsi multo post potio purgatoria, & exijt ipsi.*

Obscvra sanè narratio est. Vix enim intelligas, an se, postquam hæc omnia acta sint, mulier iugulauerit, antea autem quam daretur pharmacum, suffocatione solum laboraret, an malum cœperit à iugulatione, dicaturq; se iugulasse, non quod se repente iuguli sectione interfecerit, sed quòd sibi vulnus inflixerit, quod deinde medici curare, tẽtauerint, & vulneri successerit suffocatio, ob eãq; pharmacum datũ sit. Porrò illud iugulari græcè σφάζεσθαι quãuis præcipuè dicatur de colli scissione, atque ea pars dicatur iugulum, transfertur tamen & ad omne genus necis, & se iugulasse dici possit, etiam si in ventre sibi vulnus inflixerit, quinetiam si extra vulnus, sibi alia ratione mortem consci-

uerit. Porrò vbi nos vertimus exijt ipsi, Hippocrates dicit, ἐξεχώρησεν αὐτῷ Ianus Cornarius vertit, per secessum sibi exijt. Alijs videtur, si id Hippocrates vellet dicturus διεξώρησεν, vt solet, aut vt in proxima historia dixerat διεξώρησε κάτω, ac proinde intelligunt illud ἐξεχούρησεν energiã quandam aliam habere, ac significare, inde exire, ex vulnere scilicet, atque ita vertunt, exijt ipsi ex vulnere, quasi scilicet ille dicat ἐξεχώρησεν ἐκ τοῦ ἕλκεος ἢ ἐκ τραύματος. Certè primo modo leue quiddam est, quod narratur. Nimirum huic non esse frustra datũ pharmacũ, vt mulieri in Salamine, sed subsequutã esse expurgationẽ: secundo vero maius quiddam, & admiratione dignius narratur, scilicet pharmacum, multo post quàm mulier vulnerata est, datũ, erupisse per ipsum vulnus. Nisi enim decissa erãt, gula, ventriculus, aut intestinũ, qui poterat per vulnus exire, quod per os erat ingestum? Sin autem erant, qui factum est, vt antea, neque cibus neque potus exiret? Certè decissam fuisse dictarũ partium aliquã atque adeo gulam, si modo secundũ ceruicem se vulnerauerat, constat, latuisse autẽ antea, quòd exigua scissio eam attigisset, & tunc demum vi pharmaci irritata vehementius expultrice, exiguam alioqui, scissionem esse proditam, ac fortasse etiam, vehementi motu partem laceratam amplius. Hæc mulier mortua sanè fuerit. Nam hæ partes decissæ, vt in aphorismo dicitur, non coalescunt, & quia nisi fuisset mortua, iugulatã fuisse, nõ diceret.

33 A *Dolescens qui ex Euboia venit, purgatus deorsum multũ intermissione facta quietus febricitauit. Deinde cùm videretur per superna indigere, bibit radicẽ purgatoriam debilem, & post potionem quarta die mortuus est, nihil purgatus, sed somnus habebat, & non poterat sedari sitis.*

Hvic post purgationẽ primam, quã præcautionis gratia, antequam apertè febricitaret, susceptam esse coniecto, contigit febricitare, quia arbitror & si multũ expurgatus est per inferna, non tamen perpurgatus. Proinde intermissa purgatione, quietus, id est, non dejciẽs iam febricitauit.

Deinde

deinde visus est per superna indigere purgatione, & res pessimè succesisit. Quid medicos deceperit iudicantes cũ tali purgatione indigere, non possumus diuinare, cum Hippocrates non narret qua causa visum eis ita fit, tamen non rectè esse tentatam eã expurgationẽ, euẽtus ipse indicauit: nam mortuus est, ex morbo, qui non videbatur alioqui lethalis. Mortuum verò esse ob pharmacũ constat, quia mortuus est quarto die à pharmaco, & ab eo suscepto somnus grauis ipsum tenuit, & sitis nõ poterat extingui, quasi abeo coeperit homo laborare acutissimè, & lethaliter. Meritò autem duo hæc symptomata cõsequuta sunt pharmaci potionẽ, à qua nihil est expurgatũ. Nam nihil experimento magis cognitũ, quàm solere à pharmaco homines somno premi vsque dum euacuatio incipit procedere. agitatorũ excrementorũ vaporibus vndique in caput ascendẽtibus, vsque dũ cum ipsis excrementis per aluum detruduntur. Cuĩ ergo, agitata quidẽ, euacuata autẽ nunquam sunt, meritò id symptoma perseuerauit. Sitis verò maxima excitatur, vbi pharmacũ, cum excrementis quæ traxerit, non rẽpetitiuè descendit, exustis ab eis gula, & ore ventriculi. Vnde cõstat, & si nullus possit esse satis purgatus, vsq; dum sitiat; saepe tamen a pharmaco sitim pessimam esse. Vbi Hippocrates dicit radicem; quidã volunt intelligi veratri, quod eius radicis esset ei crebrior vsus, nescio tamẽ qua ratione veratri radix possit esse debilis. Fortasse debilẽ dicens, minuit aliã quam veratri: nisi forte radicẽ debilem vocauit, quasi debilem potionẽ ex radice: fueritq; ex radice non debili parata potio debilis, ob exiguã quantitatẽ, & multarũ rerũ, a quibus eius vis deprimeretur, mixturã. Verumquehoc habeat, est considerationedignũ, an fieri posset, vt hic qui à potione debili extinctus est, potionẽ vehementiorẽ hauriens liberaretur. Fortasse enim si, quæ cõmota sunt excrementa, fuissent etiã euacuata, euasisset. Nèque a pharmaci vehementia, tam esset, quam ab agitatis, retentisq; excrementis, vna cum ipso pharmaco non exeunte, periclitatus.

34 *Ancilla serua cui à catapotio sursum quidem exibant pauca, & suffocabant, deorsum autem multa, nocte mortua est. Erat autem barbara.*

Ca-

CATAPOTIA vocari Hippocrati quæ accipiũtur deglutiendo citra masticationem, antea dictum est. Vnde datum est id nomen pilulis, quia deglutiuntur, vt quæ potãtur, non commansa. Exemplum quoddam aliud, sibi ipsi scripserat Hippocrates hæc mandans memoriæ, praui exitus expurgationis. Quoniam verò neque affectionis speciem, nec dandi occasionem narrat, nihil hic possumus accipere aliud, quod nobis ex vsu sit, quam non esse nobis temere purgationes tentandas, quasi non sint periculosissimæ, sed potius circumspiciendum esse, cui homini, quo morbo affecto, & qua occasione detur. Rectè enim Plato dixisse videtur, medicam purgationem, quæ pharmacis agitur, tunc solum esse vtilem, cum summa vrget necessitas, aliter autem, nullo modo sanæ mentis homini suscipiendã. Sed illud, Erat autem barbara, nunquid memoriæ gratia solam adiectum est? An illis etiam verbis aliquid vtile indicatur? Mihi sane videtur. Scimus enim barbaros & eos qui longè aliunde, siue in Græciam, siue in Italiã, siue etiam Hispaniam translati sint, ob magnam soli & patriæ temperiei mutationem, debiles fieri, & curationes vehementes minus sustinere posse. Quod ego in æthiopibus expertus sum. Fortasse ergo ea ferua ex expurgatione, per superna quidem difficili, quia exibant pauca & suffocabatur: per inferna copiosa, mortua est, quia barbara, alioqui melius toleratura. Quare nos oportet æthiopes, & Indos, ac denique barbaros ὀmnes qui longissimè asportantur, curare cautius, & magnis euacuationibus nunquam vti, mediocribus rarius, plerunque media pro euacuationibus esse contentos, quia hanc melius sustinent, quàm nostrates.

35 *HOmò Euboeus, cùm bibisset pharmacum expurgãs, tres dies purgabatur, & mortuus est. Habebat verò manum suppuratam vsque ad cubitum.*

HIC euacuationis magnitudine mortuus est. Oportet ergo virium rationem habere cùm datur pharmacum, & si quid ea in re peccatum sit, tempestiuè occurrere. Occurretur vero cibo, quiete, clysteribus, & somniferis medicamentis: atque omnium, optimè, theriaca recenti. Ea si

desit,

desit, antiqua cum tertia parte philonij. Plerisque do theriacæ scrupulum vnum, Philonij scrupulum semis.

36 *Symmachi filius à bile suffocabatur nocte cùm dormiret, & febris ipsum teneret. Pharmacum autem bibẽs non continuit, neque purgatus est diebus sex, neque antequam moreretur.*

Hic mihi videtur ob nimiam bilis redundantiam, & in superiora lationem purgari non potuisse, & hanc ipsam fuisse mortis causam, quòd scilicet caput, & cor, bilis affatim occupauerit, & locus remedio non fuerit. Sed qui fieri possit, vt redundantia expurgationem impediat: nimias enim euacuationes videtur nata facere? Certè prohibens pharmacũ retineri. Cùm hic igitur multitudine bilis, dormiens suffocaretur, quod multam in caput ferri, & supernis partibus quæ circa thoracem caputque sunt, redundare indicabat, & pharmacum bibens non retinuerit, ac ne purgatus quidem sit, consentaneum est putare, bilis in superna ventriculi parte, quæ supra septum transuersum est, redundantiam retineri prohibuisse: sublata verò retentione & tractione, expurgationem sublatam esse. Quid ergo hoc casu agendum fuerit medico? non certè fidendum vni forti pharmaco, sed paulatim vacuandum, crebrò repetita vomitione.

37 *Qui apud Dromum habitabat, nocte sanguinem vomens, postridie mortuus est, sanguinem vomens multum, & suffocatus. In splenem autem & infra cruentum ipsi exijt.*

Hic ex vomitu sanguinis nimio mortuus est, postridie ac vomere cœpit. Suffocauit autẽ illum ipsa, concreti iam in ventriculo sanguinis, copia. Incepit illi malum à lienis redundantia. Vt enim splenis eleuatio eruptiones è naribus solet facere (dictum est hoc libro 2. huius operis pluries) ita huic fecit sanguinis eruptionem per ventriculum, dirrupta aliqua in eo vena, earum quæ ex liene procedunt.

Hanc

Hanc autem fuisse partem quæ miserit indicat illud aliud quod euenit: quòd scilicet cruentum illi exijt muleum in splenem & infra. Nam hic illud verbum ἐξώρησε non significat, vt in historia mulieris quæ se iugulauerat, è corpore euacuari (nam qui posset per splenē? Aut quæ ibi via est?) Sed ad cutē exire, atque apparere, seu efloresc ere, & cruentum multum, significat cruenta exanthemata. Quare hoc, cruentū exire, est quod aliis locis vocat τὸ αἷμα ἐξάγειν, seu sanguinem manifestum. Exierunt itaque illi exanthemata perrubra multa aut vibices, aut denique maculæ ad lienem, & infra, in inani parte eiusdem lateris, secundum rectitudinem, quæ haud dubi è redundantiam sanguinis in subiecto viscere significabant. Cùm igitur ibi sanguinis redundantia esse eo signo agnosceretur, consentaneum est, inde in ventriculum regurgitare. Nulla enim, mittendi in aliam partem, esse potest potior causa, quàm redūdantia. Oportuit ergo huius curationem aggredi, secta vena lienis, aut interna in cubito sinistro, & refrigerantibus, & adstringentibus potioribus vti vt in aphorismo dicitur.

38 *Puer à malo vulneratus ventrem & hepar, mortuus est die quarta, spiritum autem densum habebat, & non intelligebat, & febris tenebat ipsum.*

Periculosissimus sanè locus est inter hepar & ventriculum, vt vehementer percutiatur. Ibi enim si vena caua dirumpitur, effuso toto sanguine, siue extrorsum, si vulnus homo acceperit, siue introrsum sub peritonæo, si contusa pars citra cutis vulnus sit, velut iugulatus, mox moritur homo: sin minus, ob sanguinis abundantiam quæ eo loco est maxima, inflāmatio magna mox oritur & in hepate & in ventriculo, atq; mirum sit, nisi etiam in tāta vicinia occupet septū trāsuersum. Quod malum, quācūq; earum partiū seorsum teneret, esset acutissimum, nedum omnes afficiēs Tale quiddam huic factū est: qui quarto die est mortuus, vt ab acutissimo exactè morbo, ingēti scilicet inflammatione partium internarum. Habuit verò spiritum densum, quia habebat affectionem dolorificam partium, quæ cum thorace mouentur. Spiritus enim densus, vt dicitur in prognostico,

gnostico, significat dolorem. Tenebat etiam ipsum febris, quæ ab interna inflammatione non poterat abesse Non intelligebat, quia erat, arbitror, mente alienatus (non enim tenebatur apoplectica passione) quod septi transuersi, simul cum alijs inflammati, significationem præbebat. Quamquam & per se, ventriculi & hepatis inflammatio, si maxima est, aut maligna, desipientiam solet facere: multo ergo magis, si omnia tenebantur. Atque ita etiam magis spiritus esset densus, quia septum transuersum præcipuum respirationis instrumentum est. Curari ergo oportebat, vt inflammatione earum partium occupatum. Alioqui nullus erat remedio locus.

39 *Hermophili filius ægrotauit undecim dies, febris autem tenebat ipsum, & non descendebant cibi, & primum quidem delirauit, nocte verò cessauit, sequēti autem die sine voce iacebat stertens, distortos habens oculos, febricitans. Penna verò immissa vomuit bilem atrā, & clystere immisso, stercus multum subijt.*

Puervlis morbus est hic, creberrimusque eorum qui pueros solent affligere. Quanquàm aliquando etiam natu grandiores fatigat: nimirum est ventris satietas, à qua febricitare eos euenit acutè, ob cibos computrescentes in aluo, & putidas fuligines copiosè in cor delatas. Eueniunt etiam deliria, & conuulsiones, & apoplecticæ passiones, per compassionem cerebri cum ventriculo, à quibus aliquando intereunt: nonnunquam verò cum magna expectantium admiratione, liberantur, euacuatis copiosè ex ventre fæcibus crassis, aut lentis, & ex superiori ventriculo, succis corruptis. Iuuantur itaque plurimum vomitibus & deiectionibus, & dum hæc non fiunt, ingrauescunt eis mala. Quòd vero immissa penna bilem atram vomuit, ne mireris, corruptione enim praua ciborum in ventre, multi pessimique colores fiunt, ac nonnunquam, multitudine corrupti cibi laborare incipiente ventre, occurrunt in illū succi praui, quacunque parte corporis sunt,

&

& inde, ob partis naturam, grauissima cient mala, & cor & cerebrum in magnas compassiones trahunt. Ad hanc curationem accurrunt gregatim medicæ, atque vt sunt officiosæ sæpe conferunt, manibus oleo intinctis ventrem subigentes, admouentes cataplasmata laxantia, & vtentes crebro clysteribus, & glandulis, deglutire cogentes, semen hormini aut psyllij, quæ curatio non est noxia, nisi procedatur (quòd illæ nonnunquam faciunt) ad venenosa, vt hausta cerussam, aut argentum viuum. Hæc vitet medicus, simulque capiti & neruis moderatis inunctionibus, & idoneis suffitibus prospiciat.

40 *ARistionis seruæ pes sponte sphacellatus est secundum medium pedis interius obliquè, & ossa putrida facta abscesserunt, & paulatim exibant fistulosa, & diarrhœa successit, mortua est.*

Sphacellus est ossium corruptio sponte facta, hoc est sine occasione aliqua externa: significat in corpore pessimũ apparatum. Talem ergo cùm hæc mulier haberet, mortua est: non sane ob pedis corruptionem (facilis enim est vel totius pedis iactura) sed diarrhœa facta est, malignis succis ad interna conuersis: ac fortassis etiam huic diarrhœæ ex malignis succis dysenteria successit, quæ ab atra bile lethalis est.

41 *MVlier quæ sana erat, & crassa, à catapotio concipiendi gratia accepto, dolorem habebat ventris, & tormen in intestina, & intumuit, spiritus autem sistebatur, & perplexitas cum dolore, & sanguinem vomuit non multum, & exanimata est quinquies, vt mortua esse videretur, & neque vomitu facto ab aqua frigida laxabatur, neque dolor præsens neque spiratio. Superfusæ autem illi super corpus sunt aquæ frigidæ amphoræ circiter triginta, & sane videbatur hoc solùm prodesse: & postea deorsum exijt bilis copiosa; cùm autem dolor eam teneret, nihil poterat secedere, & vixit.*

QVAE

Quæ craſſæ ſunt nimis, eſſe ſolēt ad conceptū ineptæ, vt dicitur aphoriſmo. 46. quintæ, quia omentum illis os vteri comprimit. Mulier ergo hæc de qua hiſtoria narratur, talis cum eſſet, curationem ſuæ ſterilitatis requirebat, atque cum extenuante victus ratione vti deberet, vt gracileſceret, medicamentum expurgans accepit, quaſi ob cacochymiā concipere non poſſet. atq; ita non potuit res bene cedere. Tamen nō mortua eſt. Cùm enim ſana ſimul eſſet & craſſa, difficulter tulit purgationem. Quia ſana quidem, iuxta aphoriſmos. 36. & 37. ſecundæ ſectionis: quia craſſa, multò magis. Craſſa enim admodum corpora non poſſunt eſſe fluida. Vtraque ergo cauſa euenit difficilis expurgatio. Solent verò vt dictis aphoriſmis dicitur, talia corpora colliqueſcere, & ob id extenuari, angi, ac debilitari. & tormina inteſtinorū pati, ipſis medicamentis, & praua bile quæ colliqueſcentia gignitur mordentibus inteſtina. Hæc euenerunt huic, ac præterea ob anguſtiam viarū circa vterum, & compreſſionem oris eius, maxima ſtrangulatio ex vtero, accurrentibus ſuccis ad partes circa vterum, & tumefacientibus ibi conſiſtentia vaſa. Vnde euenit ſpiritum ſiſti, & intumeſcere, cùm ab ipſis ſuccis liquatis, neque facilè exeuntibus, tum vel maximè, a flatibus qui vterinam affectionem mox ſequuntur. Et perplexitas cum dolore (hanc enim perplexitatem parit anxietas, & anxietatem debilitas) & examinata eſt quinquies vt mortua eſſe videretur, vt ſcilicet ſolent ſæpe mulieres ex vtero. Accidit etiam ſanguinem vomere: quod ſanè corpori ſano pharmacum expurgans accipienti, non ſine cauſa euenit. Nam, vt Galenus in cōmentario eius aphoriſmi, cuius bis facta iam mentio eſt, dicit, medicamentum proprium ſuccū trahere appetens, bilem nēpe flauam, vel atram, vel pituitam, vel aquoſam ſuperfluitatem, quia iſti non adſunt, ſanguinem colliquat, colliquare verò non poteſt quin calfaciat, commoueat, & exagitet. Hinc ergo euenit euomi, aut per aluum reijci: nam & inſuper purgationibus ſolet poſt alios ſuccos excerni. Purgatio verò in corpore ſano, a principio eſt, quaſi ſuperpurgatio, cùm inutiles ſucci non adſint. Paſſio ergo hæc difficillima, has habebat cauſas. Curatio verò etiam fuit notatu digniſſima. Data eſt ei aqua (ita vt fit cum deuorato pharmaco timemus) ad vomēdum. Hippocrates

pocrates sane dabat in hunc vsum frigidam, sed plurimam vt vix toto ventre capi posset: nos tutius putamus dare pauciorem, sed tepidam. Vomebat ergo ab aqua, sed neque laxabatur dolor præsens. Id est qui instanter vrgebat, neq; spiratio, hoc est difficultas respirationis. Nō (arbitror) quòd vomitus non esset vtilis (nam quidni) sed quòd esset minus debiliusque auxilium quam pro tanto malo. Superfusæ autem sunt illi super corpus aquæ frigidæ, amphoræ circiter triginta. Res mirabilis, & quæ nisi a generosissimo medico, tentata nunquam fuisset. Capit enim amphora congios octo, & congius sextarios sex, sextarius vncias viginti. Tantam ergo aquæ copiam in præfocatam ex vtero, quis nisi Hippocrates, aut alius nobilissimus medicus, infundisset? Iuuit, arbitror, medici ausus. quòd hoc solū prodesse videbatur. Sed dices, quo pacto prodesse poterat, cum vterina præfocatio passio frigida sit, Galeno authore nono de compositione secundum genera? Certe ob causam: velut febris nonnunquam calidis auxiliis, causam tollentibus, curatur. Quamquam ergo vteri præfocatio calorem naturalē extinguat, aliquando tamē a nimio æstu succos colliquante incipit, fluxione scilicet ita in vterum, vt in partes alias solet, concitata. Ita vidimus plurimas in æstate media vi æstus præfocationem vteri pati, ex colliquatione succorum vt coniectauimus. Ita huic ex colliquatione, caloris vi factum est malum. Talibus verò constat refrigeratione succurrendum esse. Calfactio enim colliquescentiam augeret, atque ita & præfocationem. vnde constat, non vnicam esse rationem succurrendi hystericis, neque indistincte calorificis esse succurrendū eis, vt vulgaris praxis fert, sed adhiberi debere in consideratione causæ speciem, vt in alijs omnibus affectionibus, quæ ex succis pendent. Huic itaque commodè infundebatur frigida, & ad prohibendam colliquescentiam & ad reuocandum animum (vt solet ijs qui animo linquuntur) & ad sistendum sanguinis motum. Ita enim iuuare solet eos qui fluxu sanguinis vndecumque laborant. Res ergo optimè successit, refrigeratione est recreata facultas, & aluus soluta, & bilis quæ vagabatur in aluū collecta, & inde excreta facilè (nam cum dolor ipsam teneret nihil poterat secedere, & quia dolor trahens ad sese, detinebat, & quia partes refugientes

dolo rem,

dolorem, non sese constringebat satis, vt expellerent) sedatus ergo dolor, & expulsa bilis est & vixit. Quam periculosa fuerit expurgatio hæc, satis indicat, dicens vixit. Dicit enim velut insperatum quiddam. Quapropter admonendæ acriter mulieres sunt, ne desiderio prolis quiduis facientes, se ipsas perdant, aut morientes cito, quæ fortasse postea peperissent, aut nouatis plurimis morbis, misere viuant. Est enim hæc plurimarum pernities. Neque tamen proinde nego, esse talium idoneam aliquam curationem (dicauit enim ei Hippocrates opus proprium, cui de sterilibus titulus est) sed ne quidpiam faciant sine consilio dicti cuiuspiam medici, & viri boni, consulo. Quæ res profecto ab animi moderatione debet incipere, vt scilicet illa ita se comparent, vt parere non plus satis exoptent, sed intra rectæ rationis fines. Medicus causarum, quæ multæ ac variæ sunt, facta diligenti dignotione, nihil consulat, nisi quod magnopere non possit obesse. Hæc vero requirat ab Hippocrate. Sed & ego alibi, in hoc ipso opere de causis & pro curatione sterilium, egi compendiariè.

42 *ANtander à catapotio cætera sanus erat, circa vesicam verò videbatur dolorem habere. Purgatá illi est acute magna purgatione, & à meridie dolor tenebat magnus, & in posteram diem strangulatio, & perplexitas, & iactatio, & vomebat, & nihil egerebat, & nocte male habebat, & somnus non accedebat: postridie verò egerebat multum, & postea sanguinem, & mortuus est.*

ECCE aliud exemplum purgationis difficilis, non parùm priori simile. Verùm hic mortuus est, quia colliquatio ad ipsas vsque partes citissimè processit, & ita inemendabiliter læsæ sunt plurimæ partium internarum, primum quidem vesica, deinde ventriculus, tandem totus venter, quin etiam fortasse hepar. Euenit verò illud pessimum in hac expurgatione, quod nihil fecit tardius, quam illud cuius gratia susceptа est. Nimirum primo mouit vrinam, deinde vomitum, postremo deiectionem, cùm contra oportuisset. Fiunt vero huiusmodi præpostera opera,

cùm natura non vtitur medicamẽtis, sed ipsa, corrumpendo, contra naturam quicquam faciunt. Antander ergo ab accepta potione purgatoria, cætera nihil mali sentiebat, circa vesicam verò videbatur habere dolorem. Purgata mox illi est vesica acute, magna purgatione: hoc est excreuit inde multum quiddam & crassum, quod haud dubie erat ramentum vesicæ, quod apertè indicabat, in partes ipsas procedere colliquescentiam, & à meridie dolor magnus ipsum tenebat, secundum exulceratam scilicet vesicam, & in posteram diem strangulatio, & perplexitas, & iactatio ab anxietatem, & vomebat, & nihil egerebat. Quoniam verò vomebat & nihil egerebat, constat strangulationem & anxietatem ex ventriculo esse. Et nocte male habebat, & somnus non accedebat. Nam qui posset dormire cum tanto dolore, debilitate, & anxietate? Postridie iam egerebat multum, procedente malo in intestina, & postea sanguinem etiam, hepate arbitror iam debilitato; & deponente sanguinem. Vitiatis ergo iam tam multis internarum partium, mortuus est.

43 *Athenadæ puero masculo phagedena laboranti, doluit à sinistris dens infernus, à dextris supernus: huius auris dextera suppurata est, cùm iam non doleret.*

Non narrat qua parte haberet puer hic phagedenam, hoc est vlcus exedens: quacumque autem parte haberet, prauo succo vti inde significabatur. Qui vero ita affecti sunt, facile multis fluxionibus laborant, & multis partibus dolent. Hic doluit dentibus, superno à dextra parte, & inferno à sinistra, liberatus est deinde a dolore, permutatione facta humoris in aurem dextram, qua suppurauit, cùm iam cessasset dolor dentium. Certe à dentibus ad aurem, & ab aure ad dentes, crebram permutationem, & facilem compassionem esse experimento quotidiano constat: causam esse suspicor, in communibus neruis. Portio enim quintæ coniugationis, eorum qui ex cerebro oriuntur, quæ in porum auditorium se inserit, miscetur, qua maxilla dearticulatur, cum portione tertiæ coniugationis, quæ inseritur in radices dentium, & gingiuas. Fiunt tamen

abscessus,

abſceſſus, vt dicebatur libro 2. ſectione prima, per venas, aut oſſa, aut neruos. Quod autem in ſola dextra aure facta ſit ſuppuratio, ſignificat dolorem dentis dextri, & ſuperni, ex maiori fluxione pependiſſe, quam ſiniſtri & inferni: & hunc diſcuſſione, illum, non ſine abſceſſu, ſolui potuiſſe.

44 *Sutor ſoleas veteramentarias ſuens, pupugit ſe ipſum ſupra genu in femur, & ferme digitū immerſit. Huic quidem nullus ſanguis effluxit. Vlcus verò citò clauſum eſt: femur autem totum in tumorem eleuabatur, & tumor intendebatur vſque ad inguem, & inanem partem. Hic tertia die mortuus eſt.*

VLCERA omnia iuxta articulos præcipuè grandiores, vt genu, & cubitum ſunt periculoſa, & vlcerum omnium punctura maximè, & ex quibus recentibus ſanguis non effluit. Quæ omnia miſero huic homini accidere. Afferunt verò hæc omnia idem periculum, conuulſionis ſcilicet, quia ad articulos multi nerui & tendines ſunt, qui vulnerentur. Et punctura icti facilius inflammantur, & minus expurgantur, quam icti aliter. Et cum ſanguis non effluit ex vlcere, cum neceſſario ad vlceratam partem conuocetur, neceſſe eſt phlegmonem fieri. Hæc vero neruum occupantia, mox afferunt conuulſionem: præcipuè cum neruus aliquis inſignis magnitudinis pungitur altius. Tunc enim per continuatas fibras, neceſſe eſt, inflammationem, & tentionem produci vſque ad nerui exortum, indeque & vſque ad cerebrum: vnde communis corporis totius conuulſio, & per conuulſionem citò mors venit. Velut huic, cui neruus altiùs fuerit punctus, cùm ferme longum digitum, immerſerit in crus acum. Sunt vero illic plurimi nerui, inſignis magnitudinis omnes, præcipuè is qui ab anatomicis dicitur quartus mouentium crura, qui maximus eſt omnium noſtri corporis, & conflatus ex quatuor ſerie procedentibus, vigeſimoquinto, ſexto, & ſeptimo, & octauo, eorum qui ex medulla ſpinæ naſcuntur. Hic decurrit iuxta genu, inclinans ad partem poſteriorem. Hic potuit

pungi, & sanè alte satis. Quod factum esse, & ob dolorem phlegmonosum esse affectum neruum vsque ad eius radicem, dolor ille qui per totum femur, & inguem, & inanem partem, attigit, vsque ad spinalem medullam, declarauit. vnde malo translato ad cerebrum, contigit conuulsum mori tertia die: miraberis quòd tam cito, tamen & tetanũ esse morbum quatuor dierum Hippocrates docet. Hic habuerit magnum apparatum quem maximam mali causam fuisse, suspicor. Videns nullo sanguine exeunte punctura osculum mox obturari, vulgaris homo contempsit, neque venam mox secuit, neque vlcus dilatari sibi popposcit, vt oportuisset.

45 *QVidam iuxta inguem sagitta percussus, quem nos vidimus maxime præter opinionem seruatus est. Neque enim cuspis exempta est (erat enim admodum in profundo) neque hæmorrhagia vlla fiebat mẽtione digna: neque phlegmone; neque claudicauit. Nos autem cuspidem inuenientes exemimus, cùm sex iam essent anni, ex quo percussus erat. Suspitio autem erat hac, inter neruos occultatam fuisse cuspidem, nullamque venam, aut arteriam dissectam esse.*

RES est certè hæc admiratione digna, & in qua naturæ vim maximè possis laudare quę cuspide sagittæ, aut spherula plumbea in alto manente, vlcus obducit cicatrice ad cutem, & circum circa ipsam cuspidem, aut spherulam facit etiam carnem sanescere, vt sine corrosione, aut putrescentia, aut phlegmone, multis etiam annis, ac totã vitam persistat. Tamen non est tam rarũ ac mirabile. Sæpe enim euenit. Causam verò quo admirationem deponas, Hippocrates reddit dicens, fieri id, cum euenit inter neruos, & venas, & arterias, delitescere, vt nihil illorum dirrumpat. Caro enim sola decissa facile sanescit. Profectò multo minus inopinabile est, telo aliquo tali interius concluso, sanescere vlcus, quàm si quid olei aut pinguedinis aut quæ sordities maneret. Illa enim sicca sunt, & putrescere inepta, ac proinde, neque curationem admodum impediunt,

neque

neque computrescunt. Neque tamen solet natura alienum illud pondus contemnere, sed semper pellens extrorsum, ad cutim facit paulatim abscedere, hancque procedente tempore tantopere extenuat, vt minimo negotio excidatur, extrahaturque ita cuspis, aut spherula. Quinetiam fortasse si dimittatur, ipsa sibi autem exulcerabit, ac exibit: vt factum sæpe videmus, cùm quid decissi ossis sub sana cute relictum est. Habuit hic euentus peculiarem admirationem, quòd altius iuxta inguem percussus sit homo. Est enim proximus articulus maximus, & magnus congressus venarum, arteriarum, & neruorum, in crus subeuntium, vt satis peritus videatur futurus dissector, qui manu, illis omnibus illæsis, cuspidem in alto collocauerit. Verùm nonnunquam affert casus, quæ vix afferre posset prouidentia. In spatula sanè aut medio femore, aut clune, aut etiam medio brachio supra cubitum expectare quis posset hanc fœlicitatem, verum in ceruice, aut inguine rarissimè, ac proinde maximè præter opinionem, non solum vulgarium, sed & medicorum. An Hippocrates hunc viderit recens percussum, ipsumq; etiam, vt alios chyrurgos, latuerit cuspis, quam ipsemet post sex annos exemerit, an solum cum multo iam tempore cuspidem interius continuisset, ipse accesserit, non satis constat ex narratione. Suspicor eum dixisse, quem nos vidimus, vt insinuaret se plurima huiusmodi audisse, vidisse hoc solum. Omnibus enim nobis ita euenit, atque ita est natura comparatum, vt harum rerum quæ admirationis gratia narrantur, audiantur plurimæ, videantur paucæ.

46 *Qui iaculo acuto percussus est, posterius paulò infra ceruicem vulnus accepit, aspectu quidem, non dignum mentione, non enim in alto fiebat, non autem multo tempore post, extracto telo, tetano correptus est, in posteriora tractus, vt opisthotonici, & maxillæ ligatæ sint, atque si quid humidum in os acciperet, & id conaretur bibere, rursum relidebatur ad nares: & reliqua statim peiora fiebant, & die secunda mortuus est.*

Hic percussus est inter spatulas, paulò infra ceruicem, iuxta ipsam spinam: Constat ergo transfixos esse in suo exortu duos, eosque maximos musculos, mouentes caput retrorsum. Oriuntur enim illi à quinque primis vertebris dorsi, & duabus vltimis ceruicis, & implantantur in occiput. Meritò ergo illi telo acuto transfixi, conuulsi sunt, si, vt est verisimile, corpus erat plenum & immundum: atq; illis conuulsis, necesse fuit caput & ceruicem retrorsum trahi, fierique hominem opisthotonicum secundum eas partes: conuulsione verò serpente in partes proximas, ligatæ sunt maxillæ, vt non possent aperiri, conuulsis musculis claudentibus maxillam inferiorem (superior enim immobilis est per se) reflexa vero retrorsum ceruice cum capite, necesse erat impediri deglutionem. Comprimitur enim eo modo gula. Vnde fiebat (velut quibuscunque impedita est deglutio) vt siquid conaretur bibere, relideretur in nares, & ob eum laborem, reliqua omnia peiora fierent: homine scilicet hinc strangulationis periculum subeunte, & sanguine in caput magis accurrente. Hic vero die secunda ab vlcere mortuus est. Neque immerito, cùm valde lethalia signa prima die acciderint. Velut enim si quarta fierent, septima timeremus ægroto: ita cum prima fiunt, altera, aut etiam eadem die merito timemus. Nam superuenientia signa, siue salutaria siue lethalia, si cito apparent, morbum contrahunt, si tardius, producunt. Itaque dicens non multo tempore post extracto telo tetano correptus est, eadem die intelligit. Neque vero quia extractum est telum, conuulsus est homo, sed quia percussus. Neq; enim vulnus erat, ex quo sanguinis, aut spiritus copiosum aliquod profluuium fieri posset, & ipsomet telo quod infixum esset, cohiberetur. Non enim vulnus in alto fiebat, & in ventrem aliquem penetrabat, sed exiguum erat, & externum. Factum est autem adeo lethale, ob locum, & apparatum, quem in corpore esse contigit.

47 A *Dolescens qui cucurrerat viam asperam, doluit calcaneum maximè inferna parte. Absessum autem locus non recepit, vt humorum conuocans, sed quarta die pars tota nigra reddita est, vsque ad vocatum talum, &*

CAPVT

cauum quod est è regione pectoris pedis, & quod nigrum erat non effluxit, sed prius interijt. Dies autem omnes à cursu vixit viginti.

QVAM periculosus sit malus corporis apparatus, & cacochymia in corpore latitans, hinc discres apertissimè. Vnde enim, qui mediocritatem bonorum succorum habe ret, nihil contraxisset mali, præter exiguum fortasse dolorem, sola quiete soluendum, qui vero multitudinem bonorum, aut etiam non omnino malorum, podagricum aliquem dolorem, aut tumorem non malignum, hic quòd malignos succos congessisset (neque enim poterat aliter fieri) contraxit mortificationem, die quarta à cursu (quod magis mirere) nullo prægresso tumore, vt videretur succus ad partem conuocatus: Vnde quid coniectes aliud, quàm hominem, non tam multitudine, quam maligna qualitate laborasse? Habuisseque interius intra viscera latitãs virus aliquod veneno proximum, quod in eam particulam (dolore præstante motus initium) depositum est? Nó expulsum autem inde, veneficam vim in cor reffudit intra viginti dies. Hoc quoque est euidenti argumento (quod Galenus vltimo de locis affectis multis confirmat) posse, atque adeo solere, intra nostra corpora gigni veneno similia excrementa, atque posse alicubi multo tempore latere, vsque dum aliqua occasione commota, repentinos afferant casus. Vnde qui sapit maximè cauebit praui succi cibis vti, neque confidet, quod nihil mox sibi sentiat mali accidere. Si enim venenum latere potest, quanto magis succus aliquis prauus? Quin potius à talibus solent homines occultius lædi. Quæ enim sunt coctu difficilia, aut tardè descendentia, aut flatuosa, aut impensè calida aut frigida, hæc statim lædunt, quæ vero citra hæc omnia, sunt mali succi, statim nihil videntur facere, paulatim vero malis replent, & in periculoso statu corpora constituunt. Dierum decretoriorum vires, etiam in hoc ægroto obseruari possunt, siquidem quarto cœpit denigratio, & mors vigesimo. Verùm perpende vigesimum notasse Hippocratem à cursu; quia quodcunque malum ab externa aliqua, & vehementi causa incipit, inde accipere principium motus

est consentaneum, & inde computatio debet incipere, vt à partu ab vlcere à casu à dolore. Quod si vtriusque computationis rationem haberi vis, mortuus est vigesima à cursu, decimaseptima à denigratione.

48 *Qui oculo percussus est, percussus quidem secundum palpebram, cùm acus altè penetrasset. Gena verò tumebat: secta palpebra sedata sunt omnia: nihil malum. Oculus permansit: & sanus factus est facile. Sanguis autem exijt largiter & multum.*

Punctura profundæ nulla ratione melius curari possũt, quam discissa parte, vt pro punctura vlcus longum, patẽsque fiat. Porro in vlceribus recentibus nihil magis est ex vsu, quam vt sanguis effluat: sanguine enim fluente, vt lib. de vlceribus dicitur, gracilescentia fiunt, ac minora: hoc est, minus inflammantur, & citius sanescunt. Hæc punctura fuerit haud dubie in palpebra inferiori deorsum, cuius causa gena è regione punctura intumuerit. Verùm oculus ipse nulla parte ictus est, sed extrorsum ac deorsum punctura decucurrit, & curatus est vt oportuit, secta secũdum longitudinem punctura palpebra, & ex sectione, ac fortasse ex recens accepta punctura, sanguis exijt largiter, ac multum. Quantum verò momentum habeat hoc, ad salutem, inde intelliges, quod hic oculo altè punctus, facile sanitati restitutus est. Sutor vero soleas veteramentarias suens, qui se ipsum pupugerat supra genu, cui nullus sanguis effluxit, mortuus est die tertia.

49 *Virgo illa pulchra Nerei, quæ quidem erat viginti annorũ, à muliercula amica ludente, lata manu percussa est secundũ sinciput, & tunc quidem vertigine tenebricosa correpta est, & respiratione priuata, & cùm in domũ venit, statim febris eam tenuit, & doluit caput, & rubra circa faciem erat. Cùm autẽ septima iam esset dies, per aurem dextram pus exijt, fœtidum subrubrum, plus cyatho: & videbatur melius habere, & subleuata est*

Rursus intendebatur febris & deferebatur in somnum, & loqui non poterat, & dextra faciei pars trahebatur, & respirationem habebat difficilem, & conuulsionem, & tremebat, & lingua tenebatur, & oculus stupidus. Nona mortua est.

DEBILISSIMAM partem capitis esse synciput, Hippocrates dicit libello de vulneribus capitis, cerebrum dicēs & citissimè, & maximè, iuxta synciput sentit mala, quæ & in carne, & in osse fiunt, sub tenuissimo enim osse, ac modica carne cerebrum est hac parte: & plurimum cerebrū sub sincipite iacet. Exemplo certè euidenti est hæc virgo, quæ nona die obijt ex ictu quem lata manu accepit: quòd secundum synciput accepit. Porrò euenit, quibusdam plus, quibusdam minus, esse hanc partem debilem. Huic certè putandum est fuisse natura debilissimā. Concussum enim & compressum est cerebrum. Vnde compressione attingente neruos opticos (& si sub lobis anterioribus cerebri perreptant) & concussione ventriculos cerebri, repentè priuata est visu cum cerebri perturbatione (quam vertiginem tenebrosam appellant) & ob spirituum in cerebri vētriculis interceptionem, respiratione priuata est, velut catocho correpta: non tamen ea passio diu durauit, sed (vt fieri solet) ad se reuersa, in domum iuit. Quo cum venisset, statim febre correpta est cum capitis dolore, & faciei rubore, quæ signa erant inflammationis in capite. Quam suspitionē euentus veram esse indicauit. Siquidem suppuratio tanta subsequuta est vt septima die exieris per aurem dextrā puris plus cyatho (hoc est sesquuntia) nā dolorem, quem ictus fecit, conuocasse multū sanguinis rubor faciei declarabat: subsequuta verò est suppuratio, neq; ea quidem bona, sed maligna, si quidē exijt fœtidum, & subrubrum, quale est quod aphorismo. 44. sectionis septimæ vituperatur, & fieri solet partibus quæ contusæ aut inflāmatæ sunt, simul cum humore malignè putrescentibus. Exeunte verò pure, visa sibi est mulier melius habere, deposita scilicet ea materiæ maligne putrescentis portione. Verum partes non manebant integræ, neque naturaliter dispositæ, sed putrescentes, & dolentes, & conuocantes fluxionē nouam.

Vnde

Vnde merito euenit, vt cito febris intenderetur denuo, & longè grauiora symptomata quam prius, vt morti iam proximæ superuenirent: nimirū delatio in somnum, & cōuulsio dextræ partis faciei, & tremores (hoc est motus cōuulsiui) & aphonia, & dyspnœa, & oculi etiam dextri stupor, seu immobilitas seu rigor, vtcunque lubet dicere. Certè hoc etiam erat eius oculi conuulsio. Hæc omnia pessimè iam affecti cerebri, & egrotæ moribundæ esse cōstat, ei qui vel tantillum prognosticæ artis caluerit. Conuulsionem fu peruenisse morienti ea cerebri affectione, admodum erat consentaneum, cum cerebrum radix sit neruorum. Delationem illam in somnum ego quidem in tam extremo cōstitutis, per facultatis impotentiam fieri iam suspicor. Quē enim pituitæ motum oportet iam caussari, cum somnus remissio quædam sit actionum cerebri, cuius virtus iam labascit? Linguam quoq; teneri, erat conuulsionis. Dyspnœa, huius etiam, & debilitatis. Facultate enim debili, & instrumentis veluti alligatis, aut reuulsis, necesse erat difficultatem magnam oriri, ac necessitate cogente vix vi respirare. Quod conuulsio retinuerit dextram partem, ex affecta parte ortum est. Nam dextram partem capitis huic præcipuè affectam esse, & doluisse, exiens etiam indicauit è dextra aure pus. Id factum fuerit, quòd casu, percutiētis manus, in dextram partem grauius incubuerit, vel quòd eam partem mulier habuerit paratiorem. Sed miretur quispiam meritò quo pacto fieri potuerit, vt hæc non deliraret: aut si deliranit, vt id Hippocrates tacuerit. Ego sanè non possum mihi persuadere, cum iam in extremis constituta erat, eam mulierem mente constitisse. Verùm fortasse id latuit per delationem in somnum, & aphoniam. Primis verò diebus & si teneretur inflammatione cerebri, & partium circuncirca consistentium, existimo fieri posse, vt non deliraret. Nam quāquam phrenitidis essentia à Galeno in cerebri & membranarum eius inflammatione ponitur, atque adeo plurimi phrenitidem in membranas reijciunt magis, scimus tamen non semper delirari his inflammatis. Vidimus enim in capitis fracturis membranas, præcipue duram infimmari conspicuè, atque adeo suppurari, postea & frustratim extrahi, homine non delirante. Vnde mihi persuasi, non quancunque cerebri aut membranarum inflammationem esse phrenitidem,

nitidem, sed eam per quam penitissimæ partes cerebri, in quibus mentis sedes est, sunt malo succo imbutæ. Vt liceat nobis hic, Hippocraticam phrasym vsurpantes dicere, succos etiam facientes phlegmonas in cerebro, vergere nunc ad animam: ad corpus quidem, cum exteriores potius tument partes: ad animam, cum interiores sunt imbutæ. Huc respiciens Paulus, seorsum scribit de phrenitide, & de cerebri inflammatione. Quasi hæc sine phrenitide fieri possit, tanta, vt cerebri tumor faciat dehiscere commissuras. Hæc itaque mulier vna earum fuerit, quibus ad corpus vergit malum, ac proinde conuulsiones, quæ corporalia sunt symptomata, habuerit, potius quam deliria, quæ animalia vt ita dicatur. Quid fuerit huic factum, non narrat. Timeo ne non fuerit missus sanguis quantum oportuit.

50 *Cleomenis puer hyeme incipiens, cibum capere nō poterat, sine febre. Vexabatur, & vomebat cibos & pituitam. Duos menses fastidium duravit.*

NON videtur hæc narratio perfecta, sed lacera, & mutila. Neque vlla ratio esse potest, supplendi quod deest. Proinde id quod est solum viderimus quam habuerit causam. Certè & à pueri, & ab hyemis natura satis alienum est fastidium, quin & à pituitosa dispositione. Hæc enim cibi capiendi necessitatem, cupiditatem verò non solet tollere. Quin potius solent pituitosæ dispositiones facere, vt appetatur plusquam coqui possit. Et fames quædam canina ita fieri consueuit, refrigerato ventriculo. Cæterum & si horum singula, puerilis scilicet natura, quæ vorax est, & hyems per quam plurimum solet capi alimenti, & morbus pituitosus ventriculi, augere soleant appetitum, omnia simul eandem augentia intemperiem, merito ipsum etiam appetitum corruperint. Omnis enim immoderantia nimia, tollere potest actionem quamcunque. Nam & ex ipsa nimia fame, crescente eadem affectione, fit bulimia, per quam iam ne appetitur quidem. Pueri & si natura calidi sunt, tamen ob humiditatem naturalem, & ob voracitatem, sunt passionibus pituitosis opportuni. Hyems augere solet calorem ventris, frigidis verò valde, siue naturaliter,

siue

siue præter naturã, auget frigus. Verisimile est ergo, hunc natura non admodum calidum, victu prauo factum esse frigidum, & ab hyeme auctam eatenus esse passionem frigidam, vt non solum retinere, sed neque appetere posset. Fuit verò puero ipsummet symptoma morbi curatio. Nimirũ euacuata per vomitum multa pituita, moderatior est facta intemperies, & cœpit appetere.

51 *Coco in spina gibbositas ex phrenitide facta est. Huic nulla potio pharmaci conferebat. Vinum autem nigrum & esus panis, à balneis abstinere, & fricari leniter, foueriq; non cum multo fomento, sed mansuete.*

Gibbositates fiunt ex quibusuis morbis, acutis, absceſſu facto in ligamẽta vertebrarum spinæ, vt scilicet in alios articulos fieri solent: ex phrenitide autem fieri, peculiarem habet quandam causam: quia spina rectitudinẽ habet cum capite, cuius phrenitis est morbus. Itaq; ex phrenitide gibbositatem superfuisse non habet magnam admirationem: aliquanto autem maiorem habere videtur ratio curandi quam Hippocra. docet. Si enim verum est, vt Gal. docet c. 5. 4. de locis affectis, gibbositates luxatione vertebrarum fieri: luxationis verò earum tantum duas esse causas, ictum casumve (denique causam externam) aut tuberculam in earum ligamentis orta: cum huic citra causam externam sit facta gibbositas, fuerit sanè ex tuberculis. Hæc vero cur iuuarétur vino nigro, & esu panis, cibis sanè crassi succi? cur recusarẽt balnea, & copiosa fométa? Certè mihi videtur gibbositates nõ eas solũ causas habere posse, quas Gal. dixit, sed omnes quas luxationes. Constat verò aliorũ ossium luxationes fieri, nõ solum exuulsis suis locis ossibus ob contractionẽ ligamentorũ, sed etiam ipsis articulis factis laxioribus, ligamentorũ emollitione. Velut enim succus qui in neruos incidit, nunc conuulsionẽ facit, nunc paralysim, ita qui in ligamenta, nunc contrahit, nunc laxat. Alterum quidem auellit, alterum facit loco excidere ossa. Vtrũuis horũ fiat in ligamentis vertebrarũ, necesse est gibbositates superuenire. Hunc curatio indicat laborasse mollitie, & laxitate ligamentorũ, adiutus enim est victu solidiori, panis & vini nigri (scilicet moderatè sumptorũ) & cura

tione

tione siccíori, frictione scilicet sine balneo, & fomẽto non copioso: ne copia molliret, sed qualitate resolueret ac siccaret. Panis certè est cibus qualitate omnium moderatissimus, si ex optimo sit triticeo, tamẽ firmus & solidus, ac proinde non resoluens. Vitium quoq; nigrũ nutrit solidius, & neruos tẽtat minus, vtpote minus penetrãs, & fluxiones minus ciet, vt minus tenue. Quod verò dicunt vulgo, esse humidius, falsum est, si cũ albo tenui oligophoroq; cõferatur, ac nisi cũ acri: verum est, solere esse minus siticulosum quod nigrũ, quã quod albũ. Id verò fit, quia est crassius, & eius humor magis mãnet. Velut ptisana sitim magis sedat, etsi humidior quam aqua non est. Itaq; vbi partes adstringere, & formare opus est, nigrũ quam albũ est cõmodius. Nã & & laxata aluũ firmari ab eo sentimus. Frictio resoluit, siccãs etiã partes: balneum resoluit succos non minus, ipsas tamẽ interim partes emollit. Proinde huic optimè consultũ est, frictione sine balneo. Fomentũ quoq; quod resoluẽdi succos gratia, & laxãdi partes admouetur, copiosum sit: tamẽ quod gratia siccãdi, facultate possit, plusquã copia. Sed dices præter rationẽ esse, vt pharmaci nulla potio cõferret, cũ id vitiũ, ex prauo succo ligamẽta occupate, pẽderet. Nõ quia Hippo. dicit hũc nulla pharmaci potione adiutũ esse oportet intelligere, ad has passiones inutilia esse pharmaca: non enim hoc dicit Hippo. sed narrat hũc non esse adiutũ, quãquam iuuari alij quã plurimi ita affectorũ solent. Cõsiderari ergo oportet, cur quidã nõ iuuẽtur, cũ soleat pharmacũ in ea affectione esse vtile. Qui morbis quarũdã partiũ, ex materia vitiosa pendentibus, laborãt, iuuantur pharmacis, tunc maxime, cum cacochymia totius corporis fouet affectiones, quæ sunt in parte: cũ verò iam succi in parte firmati sunt, & reliquum corpus purum, particularibus auxilijs, & bono victu, & tẽporis benefitio, fidendũ potius est. Corpora enim talium, vtpote sana, male ferunt purgationes. Quod impactũ in parte est, non cedit: quo fit, vt multi horum lædantur pharmacis, quòd facultas debilitetur, & morbus non remittat. Tale quidam est consentaneum huic coco accidisse: cùm laborasset phrenitide, & vt in ea dispositione solet, corpus missione sanguinis, & expurgatione, aut iudicatorijs excretionibus vacuatum esset, & ita redditum purum, reliquias vitiosi succi sola

ligamenta

ligamenta vertebrarum occupasse, & factum esse gibbosum, ac proinde tulisse male expurgationes: tutum vero fuisse corpus nutrire pane & vino, quòd corpus non simul ægrotaret, sed, vt est verisimile excretiones fierent similes sanis. Hæc eadem historia repetitur lib. 7. & vbi hic dicitur fricari leniter, dicitur illic, inungi, & inunctum fricari. Ego eandem rem censeo vtrobique dici. Quia inunctio facit frictionem lenem: ficca enim aspera etiam est. Ne igitur asperitas frictionis fluxiones vllas commoueret, factus fuit fieri lenem atque vt lenis fieret, præire inunctionem.

52 *Et quæ vigesimum ætatis annum agebat, & pharmacum corruptorium biberat, accidit labor. Vomitus bilioſorum multorum, pallidorum, & porraceorum. Cum bibisset, conuulsio tenebat, linguam mandebat cum ad quartam ventret: & ipsa lingua erat magna, nigra, oculorum autem alba rubra, in somnis. Quarta die mortua est ad noctem.*

Ivre ivrando astringebat Hippo. suos discipulos, ne cui darent medicamentum subditicium ad perdendum fœtum. Longè cum maiori periculo dabitur pharmacum. Proinde quæ qualia ve sint hæc, dicere non licet, siquidem neque eis vnquam vti. Illud vnum dicam, (quod deterrere potius quam allicere potest) omnia quæ vere ac proprie sunt corruptiua, venenosa esse, vtcumque autem faciat fœtum eijci, esse vehementissima, & periculosissima: quo potius corporis apparatu, non dicam, ne incaute modum vtendi talibus doceam. Quantum periculi in eis sit, vel hæc puella indicat, quæ cum viginti esset annorum, sustinere non potuit, sed quarta die, cum symptomatis quasi accepti veneni perijt. Libro septimo narratur rursum hæc eadem historia, & est illic aliquanto copiosior narratio, quia narratur vomuisse cum potaret, non solum porracea, sed etiam nigra. Narratur etiam conuulsionem die tertia accidisse. In quibusdam codicibus post hanc historiam scripta occurrunt hæc verba: origanum potum oculis malum, & dentibus: in quibusdam verò nihil est tale.) Quare cõstat,

aut

aut ab aliquo esse præter rem interiectum, aut ab alijs quasi huius loci non sit, expunctum. Vtcunque hoc habeat, si quis expungit, rectè mihi videtur fecisse. Nam neque verũ est quod dicitur, neque si esset, haberet hic locum. Repetitum occurret libro septimo.

53 *Puella quæ à rupe ceciderat voce est priuata: iactabat sese: & vomuit ad noctem multum sanguinis: cum secundum sinistra cecidisset, copiosius effluxit. Melicratũ difficulter bibebat. Stertor, spiritus densus, vt morientiũ. Venæ circa faciem intentæ. Decubitus supinus. Pedes tepidi. Febris debilis: vocis interceptio. Septima vocem rupit. Calores tenuiores tenebant. Superstes fuit.*

RARVM quiddam, & miraculo simile est, hanc euasisse puellam. Quia symptomata, quæ subsecuta sunt casum, læsa esse membra, partim principia, partim ad vitam necessaria, videbantur indicare. Siquidem vocis interceptio repentina post casum: & à casu, & vocis interceptione, vomitus, læsionem insignem cerebri, videbantur indicare. Copiosus sanguinis ex naribus, & ex ea parte in quam ceciderat copiosior fluxus, rupturam aliquam venarum: difficilis deglutio & stertor, tuberculum aliquod obortum ad gulam & & laryngem, quod strangularet Venæ circa faciem intentæ, inflammationem firmatam in capite: spiritus morientium, decubitus supinus, pedes tepidi, & febris debilis, quid aliud quam debilitatem extremam, aut maximam viscerum inflammationem significare poterant? Si quid igitur mortuam dixisset, neque miraremur, neque causam inuestigantes laboraremus, sed cum dicat fuisse superstitem, vt fieri potuerit, oportet dicamus. Si hæc symptomata citra vllam manifestam apparuissent, meritò medicus de salute desperaret, quamquam ne sic quidem valde confidere poterat, in tanta grauissimorum symptomatum concursione, nisi fortè quia non est conuulsionem passa. Hoc enim solum videtur mihi defuisse ad certissimam mortis præsensionem. Verum si ob solam internam causam, vt sanguinis raptum in caput sponte factum voce priuaretur, & ster-

tere t,

teret, neque posset deglutire, & venas circa faciem haberet intentas, quis non aliquam apoplecticarum passionum tenere mulierem iudicaret? Atqui apoplexiam fortè, quæ citra causam externam fiat, curari non posse, inter medicos omnes conuenit. Galenus verò in fortibus ponit eam, quæ aphoniam habet cum stertore. Apoplexiam verò quæ fit ob externam causam, etiam si cætera videatur esse fortis, solui aliquando posse, indicat aphonia ex ebrietate, quæ si symptomata spectes, grauissima videatur apoplexia, soluitur tamen non nunquam, qua hora solent solui crapulæ. Nimirum quod pendet ex causa externa, soluitur cum ipsius externæ causæ motus solui solet. Vt quæ ex ebrietate, cum solent solui crapulæ, & hæc quæ ex casu, cum solent solui, aut remittere labores ex plagis, aut contusionibus: plerunque, vna septimana. Itaq; consentaneum est censere, huic nullam partium præcipuarum, neque necessariarum, dirruptam, aut lacerratam, cõcussas plurimas, & sanguinem ictu & dolore exagitatum, magis verò secundum sinistram partem, secundum quam magis icta est, astatim sese sursum collegisse: qui ob multitudinem exijt è naribus copiose, & ex sinistra magis. Solutis vero doloribus & tentionibus partium ita laborantium, septima die loqui cœpisse, & melius spirare, ac cætera melius exequi. Vt si ob pedis contusionẽ incessu priuata, tunc remittente labore incedere inciperet, miraremur quidem minus affectionem, vtpote externam intuti, esset tamen ratio eadem. Verum satius fuerit singulorum causas coniectando percurrere. Repente quidem priuata fuerit voce ex casu, ob concussionem cerebri interceptis animalibus spiritibus, & ob contusionem vocalium instrumentorum, vt musculorum linguæ, aut neruorũ recurrentium, aut vtrorumque: & hæc omnia seruauerit, auxeritque redundantia sanguinis, in partibus, tumidas eas & male flexiles faciens: vomitus concusso & contuso ventriculo: stertor & difficilis deglutio, ob angustiam hesophagi & viarum spiritus, quas tumidæ etiam venæ facerẽt, & motum difficilem musculorum gulæ, & eorum qui descendunt in thoracem: decubitus supinus ob debilitatem, non in facultatis essentia, sed quod facultatis animalis esset exigua distributio in partes. Ita & frigus pedum, & febris debilis, quòd sanguis non æquè effusus in partes, sed sursum

sum collectus esset affatim. Laxatis intra septem dies partibus, à lassitudine, vt ita dicam remitente, septima (inquit) vocem rupit, quod non sine magna dictionis energia dicit: quasi enim modo aliquo tenerentur instrumenta aut vinculus quibusdam nixu facultatis ruptis loqui cœperit dicit, vocem rupisse. Calores, inquit, tenuiores tenebant ne intellige tenuiores quàm prius (erant enim antea pedes tepidi, & febris tenuis) sed calores tenuiores, ideſt tenues, quasi diceret, iã inde febribus laborabat manifestis, nondũ tamen magnis. Et superstes euasit. Nimirum solutis laboribus supernarum partium, & calore ac sanguine æquè effusis, calere cœperit corpus, & ob obstructiones non potuerint integri perdurare succi, quare putruerint, & febres acciderint, ac febris quidem non omnino magna (maxima enim perse se esset periculosa) inuerit, quia ipsa suam causã confecerit, ac ita superstes fuerit. Putò autem nunquam futuram fuisse superstitem, nisi fluxisset ei sanguis tam copiose, & solum melicratum deglutisset: atque (vt fieri sæpe solet) vnde qui aderant vulgares, maximè timerent, ea fuerit mulieri salutis causa.

54 *Pythocles ægrotãtibus lac multa aqua miſcens dabat. Perniones diſſoluere, tepefacere pedes hoc modo, præcipuè calefacere igne & aqua. Oculis quam maximè malum lenticula. Fructus horarij dulces, & olera. Dolentibus verò ſecundũ lũbos, crura, & coxam, ex laboribus, marina & aceto calidis aſpergere, & ſpongiã plenã admouere: deligare verò lanis ſuccidis, & agninis pellibus.*

HÆC quoque videntur interiecta, & nullo ordine posita: tamen non prætereunda censui, quia in omnibus codicibus scripta reperi. Neque sanè est quod admodũ in hoc libro quo perpaucæ præceptiones, sed obseruationes vt occurrebãt Hippoc. scriptæ sunt, ordinẽ requiras. Quãquã videẽ ex loquẽdi modo, illud solũ quod de diluto lacte dicit esse Pythoclis, cætera dici ex Hip. sententia, ego quidẽ suspicor, oẽs has curationes esse Pythoclis. Fere enim plæraque cõsueuerũt græci, præcipuè qui breuiloquio studẽt, verbis

infinitiui narrare. Itaque perinde intelligo, ac si diceret, dissoluebat, tepefaciebat, calfaciebat, aspergebat, admouebat, delirabat. Non dicit quibus ægrotantibus daret Pythocles lac multa aqua dilutum, insinuare videtur, crebrũ eius vsum homini fuisse in plærisque morbis. Fortasse vtebatur hoc pro victu. Nam libro septimo repetuntur hæ curationes Pythoclis, ibique ita legitur lac multa aqua miscens dabat, & renutriebat. Quibus verbis insinuatur, pro alimento dari: tamen si ab Hippoc. didiceris noxas lactis, qnas ferè vno aphorismo collegit sexagesimo quarto quinta sectionis, videas perpaucis morbis congruere posse. Nã vel tabescentibus, ad quos maximè cõmendatur, non conuenit valde dilutum, sed aliter præparatum, vt minus aluũ moueat, & minus acescat. Ego de lacte diluto non habeo aliud quod dicam, quàm me eo vti solere ad gagarismata, & oris collutiones in febribus, ijs præcipuè, quę fauces siccant, & exasperant. Perniones cutis refrigeratione, & densatione fiunt, proinde calfactione, & laxatione curantur. Nulla re facilius calefieri possunt manus aut pedes, quàm igne. Verum ignis calor non adeo laxat, quin potius, si plurimum quis ignem sustineat, vt exuri incipiat cutis, etiam corrugatur, & adstringitur. Proinde meritò Pythocles calfaciebat alternatè, igne & aqua calida. Calida enim aqua laxat simul & humectat. Quare igne calefaciente, & aqua laxante, ac vstionem prohibente, dissoluetur materia, laxabitur cutis, & temperabitur pars. Nec sanè sola aqua tepida agetur commodius (quamquam ea videatur vtrumq; præstare posse) quia cum ea valde molliat, nisi emollitio ignis siccitate corrigatur, manebit pars noxæ ab ambiente aere peropportuna, & occurrens ille, mox findetur, & afficietur grauius: quin & vtenti alternatè aqua & igne, etsi minus, non nihil periculi inde est, ac propterea qui curatur, nunquam debet, manicis duplicibus, & mollibus, manus exuere. Itaque pernionum curatio hæc mihi valde probatur. Oculis malum esse vt lenticula, & fructibus dulcibus horarijs, & oleribus, consonum etiam est rationi: siquidẽ omnium horũ sunt vapores crassi, & dissolutu difficiles. Dulcia enim crassarum partium sunt. Olera verò, aqua & terra leuiter permistis, consistentiam habent. Lenticulam aciem visus obtundere Dioscorides affirmat proprio capite, crassam

ſam enim & flatuoſam ſubſtantiam habet, vt alia fere omnia legumina, & plus etiam quam illorum plurima. Curare verò dolorem lumborum, crurum, & coxæ ex laboribus, hoc eſt, cum dolor ex labore, ac defatigatione ortus eſt, aſperſione marinæ & aceti, & admota ſpongia illis plena, ac deligatis lanis ſuccidis, & agninis pellibus, non ſemper probo, ſed tunc ſolum, cum frigida humidaque intemperies cum ſucco eſt: aut, etſi ea intemperies in parte non ſit, talis humor in partem influxit. Nam marina calfacit & ſiccat. Lanæ etiam ſuccidæ, & pelles agninæ calfaciunt & digerunt. Acetum ſiccat, & facit marinam penetrare. Qua facultate, ad coxam præcipuè, maximè eſt opus. Itaque eſt hoc vnum quoddam eorum auxiliorum, quæ ad dolorem coxæ, lumborum, ac crurum, commendari meritò poſſint, nullum tamen eſt omnino, quod ei morbo curando, vnicum poſsit eſſe ſatis. Nam neque vlli alio, niſi adhibeatur diſtinctio cauſæ & naturæ hominis.

55 *FVlloni inguina tumeſcebant, dura & ſine dolore, & circa pubem, & in ceruice ſimilia magna. Febris primum quidem lenta tertio menſe, quarto venter diſtentus eſt. Febres ſuperueniebant. Lingua ſicca, ſitis, deiectiones per inferna difficiles. Mortuus eſt.*

Hic ob prauum fortaſſe victum congeſsit multos ſuccos frigidos, quorum redundantia debilitato naturali calore factus eſt hydropicus, & ex hydrope interijt. Frigidorum redundantiam facilè indicabant multi ſcirrhi, & magni, in partibus adenoſis totius corporis, vt in inguinibus, in pube, in ceruice, exorti: fiunt enim aut à melancholia, aut à craſſa pituita: quod eſt duplex genus frigidorum & craſſorum. His putreſcentibus, primum quidem tertio méſe facta eſt febris lenta, quales ſcilicet ex craſsis & frigidis fieri ſolent: menſe quarto venter iam diſtétus eſt, & lingua reddita ſicca, & facta magna ſitis, vt ſcilicet in hydropicis fieri cõſueuerũt. Febres etiam ſuperueniebãt, ideſt, præter eam febriculam, quę hydropicis quibus eſt ſiccitas linguæ,

& sitis, adest, superueniebant aliquando erratico modo febres, aut ob erratũ in victu, aut ob casu exagitatas aliquas crassorum succorum partes. Accidit difficultas egerendi: quod hydropicis quidem superueniens, malum signũ est: significat enim humidas omnes, potus, cibiq;, partes, in vẽtris illam cauitatem, aut in venas arteriasq; transumi, & ob id fæces arescere. Quod cum fit necesse est hydropem augeri, vsque dum septi transuersi prohibeat motum, aut calorem in toto corpore extinguat: velut contra, cum hydropicis superuenit alui profluuium, aqua à venis in ventrem confluente, solutio fit, vt dicitur. 14. aphorismo sectionis sextæ. Ob id igitur hic mortuus est. Quæ historia nos admonet, vt cum multa sparsim per corpus (magna præcipuè) videmus oriri, cacochymiam citò conemur emendare. Nã hæc quæ ita pululant, in internis laterè humorum magnũ vitium, significant. Quæ nisi euacuari præueniant, maioris alicuius morbi causa fiet.

56 *CVi Caput lapide percussum est à Macedone, cecidit. Tertia sine voce erat. Anxietas: febris tenuis: non valde in temporibus erat pulsus: nihil audiebat omnino, neque capiebat: non sine tremore: sed quarta mouebatur. Humiditas circa frontem, & sub naso, & vsque ad mentũ & mortuus est.*

NON dicit qua parte capitis percussus fuerit. Quod (vt in historia virginis Nerei diximus) non parum refert ad magnitudinem periculi. Verum nulla parte capitis contemnẽdum vlcus est, nisi sola cutis sit cultello incisa, ne dum cũ lapide est contusa, & dissecta. Mox ac accepit vulnus, cœpit lethalia signa habere hic: nam cecidit: hoc verò ponit Hippoc. lib. de vulneribus capitis in signis fracti cranei, & læsionis quæ interna capitis attigerit. Itaq; haud dubiè huic cõtusum craneũ est, ad interna vsq;. Vnde inflãmatio in ternis cerebri cõtracta est. Manifestè autem non statim, sed tertia die, aut quarta, vt dicitur lib. de fracturis, vulnera pleraq; ingraueſcant, vt quæ ad inflammationem procedunt, & quæ ad febres. Tunc ergo cœpit hic esse sine voce

&

& nihil audiebat omnino, nec sapiebat: scilicet etsi loqui non posset, ex nutibus constabat nihil audire, neq; intelligere: nec sine tremore erat, sed quarta (qua etiam mortuus est) mouebatur: conuulsiue scilicet. Dictũ enim sæpe mihi iã est, apud Hippo. nomẽ tremoris significare omnẽ motũ tremori similem: quare & conuulsiuum. Hæc inflammationem magnam in alto cerebro ortam indicabant: per tantã verò affectionem tam principis mẽbri, necesse erat anxietatem fieri: nam & cor ad magnam compassionem traheretur: atq; (etsi id nõ dicat) difficilis fieret respiratio. Febris vero apparebat tenuis, & pulsus in tẽporibus nõ valde inerat. Quod affectio interna esset, & per internas arterias & venas, potius quam per externas fluxio reciperetur, cõtra ac in virgine Nerei factum esse dicebamus. Quod huic iã exhalanti animam sudor exiguus, ac guttatim, quem humiditatem vocat, factus sit per faciem, a fronte ad mentũ, cõsonum est, eis quæ de sudore in prognostico dixit Hippo. quorum causas ego in eius loci commentarijs reddidi.

57 *ENiates proprio iaculo percussus à tergo, lateris sinistra parte, vlcus quidem non dolebat. Tertia vero grauis dolor ventris: non excernebat. Abluto autem per clysterem, stercus ad noctem. Non intermittens labore, sedebat in scrotum. Quarta vero pubem & aluum dolor tenebat. Viuens sine tremore esse non poterat. Bilioſa vomebat syncera. Oculi velut eorum qui animo linquuntur. Post quinque autem finiuit. Dolor quidam tenuis inerat.*

SIVE hic se suo iaculo spõte traiecit, siue casu in illud incidit, siue ab alio quoppiam suo ipsius iaculo percussus est, nihil refert. Qua parte, & quousq; videatur fuisse læsus, oportet dicamus. Latere sinistro à tergo est percussus. Nõ narrat an ad costas supernas, quas & legitimas vocant, an ad infernas, quas nothas: verum quoniam læsio præcipuè videtur pertinuisse ad ventrem infernum, vel vsq; ad pubẽ & scrotum, constat non esse illatum vulnus superna thoracis parte. Si enim inde descendisset iaculum in imum, dirrupisset pulmonem, & septum transuersum, ac mi-

rum ni attigisset cor, aut aortam arteriam: quare repente ce cidisset mortuus: supereſt fuisse vlcus postrema & ima parte thoracis, iuxta septum transuersum, inferius tamen. Inde verò iaculum deorsum versus inteſtina, non sursum versus thoracem consedisse, eadem ratio declarat. Cæterum quia, primum quidem non excernebat, deinde vero tertia die, ablutus clyſtere, merum ſtercus, ſine cruore aut ſanguine, eiecit, conſtat non penetrasse vulnus in interna inteſtina, eorum tunicis laceratis, ſed conſtitisse inter ea & peritonæum: præcipuè cum labor, ſeu grauis dolos, ſeu velut pon deris ſenſus (nam hæc ſignificat κόπος ad ſcrotum deſcéderit. Quod quidem fit ex ipſomet peritonæo productione quadam. His ita ſtatutis, quo pacto accidisse hæc omnia ſit conſentaneum, enarremus. Iaculo, quomodo, & qua parte, diximus, traiectus, vlcus quidem non dolebat, quia inflammationem non valde contraxerat, ob magnam fortaſſe ſanguinis effuſionem: quam, quia factam non narrat, ſuſpicor factam introrſum, ſanguine in ventrem effuſo: quē cum neceſſe eſſet corrumpi, & malignas qualitates contrahere, factum eſt, vt tertia die dolor grauis ventris fieret, copia grumorum ſanguinis grauante, & præmente, & qualitate maligna mordente extrinſecus inteſtina. Tamen non excernebat, quia mordentis, & maligni, nihil erat intra inteſtina. Et cum ob hanc moleſtiam, & excernendi difficultatem, clyſtere eſſet ablutus, excreuit exiguum ſtercoris, ob cuius excretionem, labor non intermittebat (neque enim inde naſcebatur) ſed non intermittens, velut reſidebat in ſcrotum, grumis ſanguinis eo iam pondere delapſis. Quarta iam die, auctis copia & malignitate, morſum patientibus teſticulorum ligamētis, & ceruice veſicæ, & quęcunque eo loco ſita ſunt, & totis inteſtinis, pubem & aluū dolor tenebat: & quouſque mortuus eſt, ſine tremore eſſe non poterat: quem tremorem conſentaneum eſt fuiſſe rigorem, ob mordicationem inteſtinorum, & ventriculi. Tāetſi enim telum ventriculum non attigerit, venenoſa tamen qualitas grumorum putreſcentium, eo vſque tranſmiſſerit. Acceſſerint etiam rigori conuulſiui motus per conſenſum neruoſi generis cum ore ventriculi, & ob vtrumque non potuerit eſſe ſine tremore, hoc eſt ſine vitioſo partium motu, & præter naturam. Vomitus ſyncerę bilis, ob compaſsionem

nem ventriculi cum ventre inferno, fieret. Oculi erant postremis iam diebus, veluti eorum qui animo linquuntur, excauati scilicet, tristes, ac velut marcidi, & sine fulgore. Tales enim fiunt ijs, quos iam deficit virtus vitalis. Post quinque dies. Extrema scilicet quintæ parte, aut sexta die, finiuit vitam. Calor (inquit) tenuis inerat, ideſt febrem habebat exiguam. Quales scilicet apparere solent, quæ sunt malignæ, velut hæc quæ malignæ putrescentiæ grumorum succedebat.

58 *Et qui hepar percußus est iaculo, statim color qualis mortuorum, diffusus est, oculi cani, anxietas, difficilis tolerantia: mortuus est antequam contio solueretur, eadē die percussus.*

Quanto cum periculo hepar vulneretur, Gal. docet comm. 18. sextæ particulæ aphorismorum, quia funditur inde multus sanguis, & hominem exanimat, & curationē prohibet. Quam ob causam nugari censet eos, qui affirmant, vel ab alto hepatis vlcere, vel abscisso hepatis lobo, sanatum esse quemquam. Quia scilicet nisi ad extremitatē vlcus constiterit, non possunt non dirrumpi venæ, è quibus sanguinis effusio fiat. Vnde manifestum fit, si exulceratio venam cauam laceret in exortu, necesse esse vt homo moriatur repentè, vtpote iugulatus: vt huic euenit, qui cum iaculo esset vulneratus, merito, ab ipso telo coniectura accepta, putaretur accepisse altum vulnus. Vnde sanguine effuso repente fuerit mortuus. Repente enim mori dicas eū, qui quatuor aut quinque horis exhalauerit animam. Constat verò in moriente homine colorem mortuorum, excauationem oculorum, anxietatem indicibilem, & difficilem tolerantiam, meritò fieri. Hic mihi videtur iaculi extractione citius moriturus, vtpote cui iaculum ipsum posset vlcus obturare, & sanguinis fluxum cohibere. An extractum mox fuerit, non narrat.

59 *Vxori Polemarchi hyeme anginosæ tumor sub bronchio: multa febris. Vena ei secta est. Cessauit suffoca-*

telligi, vtrumque doluisse, alterum solum intumuisse. Vtcumque hoc habuerit, significatur humores deorsum descendisse, & quidem hic abscessus bonus fuisse (nam deorsum in ignobiles partes, & longè à primario affecta) verũ non fuit satis pro tanto morbo, neque adeò multum succi eo deriuatum est, sed maxima pars constitit in thorace. Nam circa cor videbatur ipsi aliquid colligi: nimirum pulmo repletus comprimeret pericardion. Et respirabat vt qui ex summersione respirant, vt scilicet qui periclitantur suffocari ex longa spiritus cohibitione, & ex pectore substrepebat, vt qui vocantur ἐγγαστρίμυθοι Galen. lib. de absoletis Hippocra. vocibus dicit, ita vocari eos: qui clauso ore loquuntur ὁτὰτὸ δοκεῖν φθέγγεν ἐκγάστρος, quod ex ventre loqui videantur. Hoc significato oportet nos nunc hoc nomen accipere: quamquam alij aliter eo vtantur. In decretis canonicis dicuntur hoc nomine quidam, qui ex pelui vel alio vasis genere vaticinantur ἀγάστρῳ quod est vasis quoddam genus. Sed qui loquerentur ex ventre, non satis scio, qui essent. Cælius Rodiginus dicit ita appellatos, quosdam quibus in ventre dæmon esset aliquis, interrogantibus responsa tribuens, qui dicebantur pythonem habere in ventre. Fortasse citra dæmonem, sint, qui mugitu quem clauso ore reddant, voces quasdam, non sanè distinctas, imitentur: vtcumque hoc habeat, quod hic dicitur est, strepitum quendam in huius mulieris ventre sentiri, quod quidem fecerit aer, qui intra asperas arterias ab humore coercebatur. Hæc cùm ita haberet, circa septimam aut nonam ad noctem aluus fluxit, & excreuit multa humida, qualia quæ putantur esse mala: vt hac ratione viderentur exire qualia oportebat: mulier vero tam longe abest vt habuerit melius, vt etiam priuata voce, fuerit mortua. Nimirum euenit, quod in pectoris & pulmonis morbis plerunque solet, vt tenuia trancolentur in ventrem, crassa intra thoracem hæreant, & facultate soluta, morbo non soluto, mors fiat. Quia à thorace in ventrem expedita via non est, & ea pars debilitatem, omnium minime, potest sustinere, quia indiget motu vehementi: & ob alterum non purgatur, ob alterum, facultate cito destituitur. Dicit circa septimam aut nonam, vt qui non satis recordaretur qua die. Septima solere fieri dicitur in aphorismo, non mirum

tamen

tamen quod septima fieri solet, vsque ad nonam produci. Non enim sunt hi fines adeo ineuitabiles.

60 *Svbpurgare ventres oportet in morbis, cùm concocti fuerint, alios quidem deorsum cùm consedisse videris. Signum, si neque anxij, aut capite grauati fuerint, & cùm febres mitissimæ, aut cùm cessauerint post paroxysmos. Alios autem sursum in paroxysmis, tunc enim sua sponte subleuantur, cùm anxij, & capite grauati fuerint, & se iactarint.*

ὑποκαθαίρειν, id est subpurgare, videtur significare purgationem exiguam, aut deorsum factam. Hæc enim significat ὑπὸ in compositione. Hic vero neutrum horum est, sed quod καθαίρειν, purgare scilicet vtcũque. Addit enim, alios deorsum, alios sursum. Docet itaque hæc sententia, qui sint purgandi, & qua via. Purgare, inquit, oportet in morbis cum concocti fuerint: nimirum, vt in aphorismo dicitur, non sunt mouenda cruda, nisi turgeant, qualia sanè sunt perpauca. Qui verò expurgandi, alios quidem deorsum expurgare oportet deiectione, alios sursum vomitu, vt scilicet humores ipsi sua spõte sursum aut deorsum vergunt, quia eo vergit natura per loca conferẽtia, eo oportet ducere. Signa verò quæ indicant consediſſe humores, quòd anxietas & capitis grauitas cessauerit, & febres mitissimæ sint, aut cessauerint post paroxysmos, hoc est cùm sint febres mites, & paroxysmis carentes, nisi forte exiguis: aut si habuerint paroxysmos, minimè mites tamen cessauerint iam. Alios autem oportet purgare sursum, cum sunt in paroxysmis, cum anxij, capite grauati, & loco consistere non potentes. Reddit horum causam dicens, tunc enim sua sponte subleuantur. Hoc est, cum morbus fertur difficillimè, & anxij, inquieti, ac grauati capite sunt, significatur succorum sursum latio: cum nihil tale est, aut cessarunt hęc omnia, significatur succos non esse elatos, aut subsediſſe. Sed videri possint hæc amethode dicta, & hæ definitiones incertæ. Nam dicere grauatos capite non esse expurgandos per inferna, videtur falsum, cum in vertigine cephalea,

cephalea, cephalalgia, epilepsia, & alijs omnibus morbis capitis, non sit qui non consulat pharmaco deiectorio vti. Galenus certè hieram aliquam ex colochyntide mox exhibet. Quin potius in capitis grauitate, videtur merito vitanda vomitio, ne laborare cogatur par affecta, & sursum versus commotio fiat. Præterea, præter artem videtur, in ipsis paroxysmis vlla purgatione vti. Quia, vt in aphorismis dicitur, cùm morbi vigent, & ea quæ sunt præter naturam sunt fortiora, melius est quietem agere. Accedit quòd anxietas, inquietudo, & capitis grauitas, sæpe sunt decretoria, prænunciantia vomitum, aut fluxum sanguinis ex naribus præcipuè, sed & alias euacuationes aliquando imminente autem crisi, nulla vacuatio tentanda est, quia quę iudicantur aut iudicata sunt, neque mouere, neque nouare oportet, sed sinere. Certè Hippocra. non hæc, quasi exactas, & quæ solæ sufficiant, definitiones expurgationum superiorum & inferiorum, scribit, sed vt vtiles quasdam cõsiderationes. Quibus aliæ omnes artis, sunt adiungendæ. Nec dicit, nullos qui sunt capite grauati, expurgandos esse deorsum, sed eos quibus succi sunt cocti, & alioqui nihil obstet expurgari, si neque anxij fuerint, nec capite grauati, neque febres in exacerbatione, expurgandos esse per inferna: quia significatur succos deorsum consedisse: cũ enim superferũtur, ventriculum superiorem, thoracem, & caput, molestia afficientes augent febres, pariunt anxietates, inquietudines, & grauitates capitis. Hæc ergo si adsunt omnia, tamen expurgandum sit, expurgandum erit per superna, quia succi non considunt. Tamen, si, etsi hæc adsint, aliud aliquid est, quod purgare corpus prohibeat, vt si iudicatio imminet, aut fit, aut febris est vehementissima, purgandum omnino non est, neque id Hippocrates dicit. Sed si purgandum sursum faciẽdum. Capitis verò grauitatem solam, non dicit prohibere expurgationem per inferna, sed cum reliquis. Quapropter in cephalea, & alijs capitis morbis, non prohibet dare deiectorium: sed in his ipsis vtimur vomitione, cùm ventriculus sentitur malè habere, aut quòd caput laboret ex ventriculo, aut ventriculus ex capite: vtcunque scilicet circa ventriculum redundent excrementa, quod cognoscimus anxietate, qualem parit vẽtriculi morsus, aut nauseabũda laxitas. In paroxysmis, hoc

est

est febrium exacerbationibus, quarum expectetur citò futura inclinatio, expurgatio totius corporis non tentatur tuto. Satius est enim expectare remissionem, ne duobus modis laborans facultas, succumbat: verum si exacerbatio ipsa vigeat, neque alia ratione remissio expectetur, & nihil maioris momenti prohibeat, vomitione est expurgandum: quia expurgandum est omnino, & indicatur talibus, succos non subsedisse. Qua eadem ratione in paroxysmis intermittentium febrium solent vomitus esse vtilissimi, adeò vt solis his soleant tertianæ curari, & quartanæ febres mitescere.

61 *EX casu vulnerato cubito in sphacello cubitus suppuratur, maturato iam ichor lentus exprimitur, vt & Cleogenisco, & Demarcho Agartelis filio. Similiter autē & valde ex eisdem pus nullū, velut Aeschili filio cōtigit.*

Sphacellus est corruptio & mortificatio partium solidarum, occupans etiam ipsa ossa. Hæ corruptiones aliquādo sunt humidæ, aliquando siccæ. Siccas putrescentias vocari Hipp. eas, quæ morientibus ipsis particulis, citra succi collectionem, aut redundantiam fiūt, non semel iam antea diximus. humidæ ergo sunt, cum partes putrescentes insaniem aliquam resoluuntur. Suntq; quædam suppurationes, deficientes à bonis, quātum a benigna inflammatione, aut contusione differt ipsa mortificatio. Nihilo benignior est mortificatio sicca quam humida, sed, vt ego existimo, etiā malignior, quia extinctio mera videtur esse hęc nati calidi: illa velut colliquescentia à febrili. Quamquam in tam malignis, non est quod eligas. Illud certum est, in corruptionibus humidis non posse esse pus bonū, vt in bonis suppurationibus: quia hæ caloris a naturali non valde deficientis sunt, illæ corruptiui. Proinde vt in his fit pus crassum sine lentore, ita in illis contrarium, tenue scilicet vt ichor, & cum lentore. Quamquam ne hoc quidem talibus multum durat, sed citò supprimitur, fitq; postremò vlcus siccum, vt repetens hanc ipsam sententiam, dicit Hippoc. in septimo libro. Itaq; dicit, quibusdam, qui cubito percussi cū essent, ex casu corruptionē cubiti incurrerūt, duobus quidē exisse

ichores

ichores lentos, alteri nullum pus. atque vtrumque fieri solere. Neq; sanè in cubito solo, sed & in tibia, & brachio & quauis alia parte simili perinde accidet. Verùm hæc forte occurrerant, quæ memoriæ & obseruationis gratia notauit. Constat verò vetustissimam phrasim sapere, quòd, corruptum iam, & resolutum in pus cubitum, maturatum vocat. Nam & in lib. de alimento vocauit cibos coctu faciles, facilè putrescentes.

62 *Suppuratis autem plurimis, horror & febris superueniebat.*

Haec eadem verba (vt etiam superiora) occurrent iterum in libro septimo. Illic verò dicetur, febres superueniebant. Non multum interest. Sed si verbo præteriti imperfecti vtitur, de aliqua tempestate, qua multa fuerint suppurata, loqui videtur: forte de ea ipsa tempestate, qua contigit ex casu vulnerari cubito Cleogenis cum, & Demarcum, & Aschilli filium: sin autem verbo præsentis, docet, rigores incertos, & noua febrium incrementa, fientis suppurationis esse signa: quod in prognostico etiam dicitur ab eodem Hippocrate his verbis. Considerare suppurationis principium oportet, suppuratione facta ab ea die, qua primũ homo febricitauit, aut si forte primũ ipsũ rigor apprehẽderit. Causã in cõmẽtatione eius loci reddidimus.

63 *Parmenisci filio surditas, conducebat non lauare, purgare autem lanã solùm, & infundere oleum, aut netopum, iubere vt ambularet, mane surgeret, vinum album biberet.*

Netopi nomen occurrit apud Hippocratem scriptũ sæpe, præcipuè in libris de morbis mulierum. Quid possit significare, & si de ea re lexica multa, & viros doctos, & græcæ linguæ peritissimos, cõsuluerim, reperire non potui. Quod me cogit suspicari, vitiatum esse codicem, legendumq; esse metopiũ. Est enim facilis lapsus, cùm sint voces adeo similes, aut Hippocratis seculo vocatũ esse netopum, quod postea metopiũ. Nam metopiũ legi congruit plurimum

mum cum instituto. Significatur enim ea voce quod dicimus alio nomine galbanum, & vnguentum quoddam in Aegypto parari solitum, quod describit Dioscorides libro primo, recipiens galbanum, a quo & nomen accepit. Accedit ad coniecturam, quòd vbi meminit Hippocrates neropij, recenset illud inter resinas, & pinguedines, & olei genera, denique inter res emollientes cum quadam resolutione, cuiusmodi est galbanum, & vnguentū illud. Vnde ego citra dubium colligo, aut esse id quod dixi: aut, aliquid ei facultate simile, quale styrax, bdellium, myrrha, aut thus, aut succus sylphij. Quanquàm nihil horum, quæ modo nominaui, esse constat, quia locis citatis inter ea refertur ab Hippocrate, quasi diuersum quiddam. Dico autem esse facultate eiusmodi aliquid, magis autem adducor vt suspicer esse quod dixi. Nam præter dicta, est illud vnguentum atque adeo ipsum galbanum cum aceto & melle feruefactum, vtile ad grauem auditum, & surditatem, vt licet videre apud Galenum libro 3. de compositione medicamentorum secundum locos cap. 1. quo etiam in loco Galenus commendat ad eam passionem, deambulationem, & frictionem capitis, & corporis, ac denique totum victum siccum & attenuantem. Quia ea passio à succis multis & crassis in capite redundantibus, fit. Quare vt ambulare, erit etiam vtile, mane surgere, ne somnus multus afferat capitis grauitatem, & vt exercitatio tempestiuè agatur (nō enim a cibo fuerit vtilis) & vinum bibere album, quia tenuius & minus replens quam nigrum, & purgare aures lana (ipsa enim expurgatio discutit) & infundere oleum, aut, quod est multo efficacius (oleum enim nisi sit vetus, aut feruefactum, aut quod vocatur elychniorum, leue auxilium est) galbanum ex aceto & melle: itaque, lauare erit noxium, quia humectabit, nisi tamen laues balneo aliquo medicamentoso, vt vino in quo amaracus, aut stœchas, aut alia eiusmodi incocta sint. Tunc enim iuuare possis: si tamen prius, & corpus totum, & caput vacuaueris per hieram diacolochyntidos, aut tale aliquod medicamentum, præmissa (si ea etiam sit opus) missione sanguinis ex vena cephalica. Expurgationem verò in hac passione princeps esse auxilium, consentaneum est, siquidem Hippocrates ipse dicit, surditatem fluente aluo solere cessare. Post maiores autem

autem euacuationes, errhynis, & gargarizatu; seu etiam masticatorijs, ad extrahendam pituitam, vti contulerit. Cibi autem sint sicci & pauci, & concoctionis facilis, & caput minime replentes. Ob id Hippocrates libro 7. huius operis vbi historiam hanc repetit, & quædam præterea addit pertinentia ad victum, iussit abstinere ab oleribus, vt humidis, vaporosis & grauantibus caput (inam & lactuca, quæ inter olera tenet primas, hæc habet vitia) & vesci pane, & piscibus saxatilibus. Tales enim concoctu faciles, neque mali succi sunt, eorum verò humiditas pane emendatur. Pisces saxatiles dicit Galenus esse scarum, merulam, turdum, iuliam, fucam, percam. quòd in petrosis promontorijs, & vbi saxa sunt delitescunt. Ego verò intellexerim multos alios pisciculos, qui in cœnosis, & lacustribus gignuntur nunquam, sed limpidis aquis, & per petras decurrentibus, veluti salaras, si forte ita vocatæ sunt quæ nobis truchas, & vtcunque veteribus appellarentur, quæ nobis vocantur verme juelas. Omnibus enim eiusmodi piscibus, est ea laus quam Hippocrates tribuit saxatilibus, nō solùm illis marinis. Dabuntur verò in hac affectione pisces frixi, potius, quam elixati. De vino dubitet aliquis, an vtile sit. Videtur enim tentare caput & fluxiones in illud commouere. Ego quidem non intelligo præferri hoc loco vinum album aquæ, aut alij potioni aquosæ, sed vino nigro. Satius autem fuerit ob partis indicationem vti aqua, nisi tamen inueterata iam passio sit, & hominis consuetudo, aut etiam natura plurimum repugnet. Tunc enim, vt & in alio quouis morbo, faciendum erit satis indicationi maiori.

64 *Vxori Aspasij grauis dolor dentis, & maxillæ intumuerunt. Cùm verò castoreo & pipere collueretur, iuuabatur.*

Dentes parati sunt dolere, quia fluxionibus sunt valde opportuni. Quiuis enim eorum cum maxillæ osse facit, vt quendam articulum, quo, non, vt in reliquis articulis, alligantur ossa ligamentis durioribus, & sensus expertibus: sed neruulis quos perradices accipiunt, pendent, & velut claui infixi sunt, comprimentes & compressi. Accipiunt præterea

præterea & venulas & arteriolas, quia ob attritionem necessariam, indiguerunt alimento copioso, & assiduo: quod etiam ipsos facit fluxionibus opportunos. Eisdem enim vijs recipiunt partes succos redundantes, quibus & nutriũtur. Itaque ob hæc solent dolere dentes, non tamen semper dolent ab eadem causa, sed nunc ab intemperie calida aut frigida dolor incipiens, conuocat fluxionem, à qua deinde seruatur & augetur. nunc fluxio prima dolẽdi causa est. Atqui ipsa fluxio, siue dolorem antecedat siue sequatur, nunc est calida & acris, nunc frigida, nunc etiam flatuosa. Atqui nonnunquam dolor incipit à gingiuis, & coalficit dentes, nonnunquam à dentibus & reffunditur in gingiuas. Et tumor gingiuarum aliquando crescit cum ipso dolore, quod vtrunque simul fluxio faciat, aliquando tumescentibus gingiuis dolor sedatur, quòd fluxio conuertatur ad externa. Nimirum, vt & in alijs omnibus articulorum doloribus solet accidere: qui enim sine tumore cœperunt, superueniente tumore solent mitescere. Ex his quiuis intelliget, nullum esse medicamentum, quo omni dentium dolori æquè occurratur, sed pro dolendi causa, alijs aut alijs esse opus. Horum triplex genus esse video. Quædam enim adstringentia parantur, ad arcẽdas fluxiones, & firmãdos dentes: quædam resoluentia, ad absumendum fluxiones & flatus: quædam stupefacientia, ad tollẽdum dolorem cum sensu. Componuntur hæc multis modis, cùm ab eodem medicamento volumus multa præstari. Est verò commune omnibus quæ pro dentibus parãtur, indigere aliquo quod in altum deducat, alioqui nihil præstiterint neruorũ radicibus, quæ intra ipsa ossicula sunt. Proinde vino generoso, aut aceto acerrimo plerumque incoquuntur. Atqui profecto efficatiora sunt in aceto incocta, quia vinũ elixatione deponit vires. Cùm igitur hæc castoreo & pipere, medicamentis calidis & siccis, & tenuium partium, iuuaretur, consentaneum est, ex fluxione frigida, aut flatu crasso, dolere cœpisse. Collutio vero facta fuerit ex aceto. Hęc eadem historia repetitur libro 7. etsi non omnino eisdem verbis, & quiddam aliud additur, ad eandem pertinens ægrotantem. Ita enim ibi legitur. Vxori Aspasij dentis dolor grauis, & maxillæ (suppleri debet tumor) castoreum & piper colluens, & ore tenens, iuuabatur, & strangurioſa

passio

passio ipsi iuuabatur. Calfacit & farina quæ cum rosaceo. His verbis intelligi potest stranguriosam passionem mulieris huius, soluti castoreo & pipere potis, ex aqua, & cataplasmate ex farina & rosaceo calido: aut hanc curationem solo cataplasmate agi. Verumuis intelligas, fit, curationem stranguriæ calidorum vsu agi, quod quidem non de omni stranguria verum est, sed de quadam. Ea enim quæ ardore vrinæ aut obstructione fit, aut vlcere, alia poscit auxilia. Quæ ex frigore pendet aut flatu, ea poscit calidas potiones & fomenta.

Callimedontis puero contulit ad tuberculum in cerui ce existens, durum, magnum, & crudum & dolens aposta sis brachij: & lini cataplasma imponere subactum vino albo, & oleo oblitum, superligare autem valde coctum, aut cum melicrato coquere erui farinam, aut hordei, aut tritici.

TVBERCVLVM durum, crudum, & dolens, haud dubie est inflammatio scirrhosa. Nam tumor durus & dolens est inflammatio. Dicēs autem durum & crudum, duritiem quandam solito maiorem insinuat, quæ inflammationis est scirrhosæ. Meritò ergo iuuabatur cataplasmatis emollientibus, & resoluentibus. Hæc enim vtraque desiderat talis affectio, aut simul, aut alternatè. Eruum & hordeum siccando resoluunt. Lini semen & oleum resoluunt minus, molliunt tamen, vt & triticum, quod & suppurandi vim habet, si huic vellet inflammatio cedere. Vinum resoluentibus cataplasmatis est liquor idoneus. Vbi dicit ἀ'ποστασις βραχίονος videtur aliquibus significare recessum, decessumve sanguinis, hoc est missionem sanguinis ex brachio. Videri tamen possit dura interpretatio: occurrit enim apud Hippocratem & Galenum ἀ'ποστασις significans quod ἀ'ποστημα seu abscessus, & vbi significet sanguinis detractionem, non occurrit. Quamquàm Gale. lib. antiquarum vocum, dicit ἀ'ποκλισεις significare apud Hippocratem ἀ'ποχα'σι, & ἀποχα'σις significatione communi est idem quod ἀ'ποστασις. Et si, vt significetur abscessus, Hip

pocraticam phrasim non adeo sapit ἀποστασις βραχίονος ac si diceret απο βραχίονα videtur tamen nō adeo esse durum, interpretari, abcessum brachij, id est qui in brachiū, atquè in alienam significationem nomen transferre, si modo ea aliena est, etiam apud Hippocratem. Verum est si rē ipsam spectes optimum esse auxilium ad inflammationem in ceruice consistentem, sanguinem mittere ex brachij vena externa, lateris in quod malum inclinet. Cæterum, siue id antea factum fuerit, siue secus potuerit etiam abscessus in brachium factus, sponte liberare. Vt scilicet alia quamplurima ex succis pendentia abscessu soluuntur. Est autem abscessus, humorum, in partem aliam ab ea quam primo afficiunt, inclinatio, quæ tumore, aut dolore, aut vtrisque significatur. Itaque vtrumuis hoc loco significet ἀποστασις siue secundum communem vsum, abscessum siue missionem sanguinis, vt apud Hippoc. ἀναπλησις secundum rationem eueniret, vt ægrotus ab inflammatione ceruicis subleuaretur, ac proinde, in vtram interpretationem potius inclinem, dubito.

"*Mi Eliſſandro gingiua creſcente, & dolente, & ſimul vehementer intumeſcente, apoſtaſis brachij. Alumen in principio ſedabat.*

Hvic inceperunt, proceſſeruntque ſimul, dolor & tumor gingiuæ, vnde & dentes accideret condolere. Magnus tumor indicabat copioſam fluxionem. Quare nihil eſſet potius, quàm ſanguinem ex brachio detrahere: qua eadem ratione, & ſiquis in brachium ſecundum rectitudinem abſceſſus fieret, conferret neceſſario. Vtrumuis ergo horum huic quoque nomen ἀποστασις ſignificet, non caret euentus ratione. Alumenis communis eſt vſus in his, ad oris partium fluxiones, & plurimis ſtomaticorum medicamentorum vtiliſſimè miſcetur. Nam, adſtringens firmat dentes: ſiccans, reſoluit ſuccos: extergens, curat, ſi quæ ſunt, vt ſolent putria vlcuſcula. Verum quia magnam facit adſtrictionem vnde & græcum nomen accepit στυπτήρια poſt quam iam partes plurimum intumuerunt, vtile non eſt. Quia adſtrictio reſolutioni obſtat: & magna adſtrictio partes humi-

das

das velut contundit, præssius comprimendo. Merito ergo huic alumen lingua in ore versatum, aut ex alumine & vino aut aceto collutio conferebat in principio, antequam vehementer intumuisset, postea enim satius esset, cum laxãtibus & resoluentibus commutari.

67 *Hydropicum oportet defatigari, sudare, panem comedere calidum in oleo, bibere non multum, lauari & caput tepidè: vinum autem album & tenue: & somnus auxiliatur.*

Hydropicis omnibus commune est frigidis & crudis redundare, seu pituita, seu aqua, seu flatu, seu omnibus, aut horum quibusdam, ob naturalis caloris debilitatem in hepate, quæ aut ab ipso inceperit, aut ab alia parte. Indigent ergo omnes curatione, & victu, sicco & calfaciente, plus aut minus, vt febris adest, aut non. Ita enim & materia præter naturam collecta consumitur, & intemperies, quæ eius causa est, tollitur. Meritò ergo iubet Hippocrates vt hydropicus defatigetur, hoc est exerceatur plurimum, & laboret. Nihil enim strenuius quam exercitatio naturalem calorem excitat, & succos absumit. Verum cum modo quodam accipi hoc oportet, vt ne magis quam ferre possint, debilitentur: sunt enim etiam valde debiles, & animo linqui parati: exerceatur etiam hora idonea, quæ præcipuè est mane ante cibum. Nam post cibum exercitatio cõtraria prorsus facit: auget enim obstructiones, & cruditates. Proinde Hippocrates libro de internis affectionibus hydropico victum præscribens, iubet, vt quotidie deambulet, & mane exurgat, post cœnam vero & serotino tẽpore dormiat. Nam etiã hic dicit somnum auxiliari. Nam & si somnus in causis humidis sit, atque siccandi gratia vigilandum quam plurimum foret, verum, vt diximus, mouẽdum non esse semper, ne ægrotus deficiat, sed quiescendum etiam virtutis gratia, ita neque vigilandum, sed dormiendum etiam, non solum ob virtutem, sed & ob concoctionem. Nam laborat humore ob incoctionem. Procuranda ergo concoctio & siccatio, hæc motu, illa, somno: agendum ergo vtrunque suo tempore. Somno hora idonea

est post cibum, motui ante eum. Sudare etiam dicit vtile esse. His erit sanè vtilissimum, si robore facultatis, ac nō potius dissolutione fiat. Nam per sudorem ichores serosi, qualibus præcipuè abundat hydropicus, euacuantur, & vrinæ defectum optime supplet exsudatio. Verùm per sudorem syncopis, dissipatur facultas. Sudores igitur tolerātia discernes, ac nisi syncopales sint, vtiles esse certò scias. Panem consulit comedere calidum in oleo, non quidem calidum & recentem (talis enim dolorem facit capitis, & est magis siticulosus, & ventrem grauat, & tardius descendit, & alioqui corporis habitum minus siccat, vt. 2. de ratione victus in acutis dictū est) sed, vt ipsemet loco citato ex lib. de internis affectionibus interpretatur, panem antiquū & calidum: quod est, qui iam vetustate duruerit, & testum. Hic enim calfaciet, & siccabit magis, & recētis noxas non habebit. Iubet verò ēt illo loco, vt sit quem vocant autopirum, ex quo nihil furfurum decesserit. Nā talis, præter quā quod siccabit adhuc magis, etiam facilius descendet. Quò respiciens etiam hoc loco iubet dari panem in oleo, hoc est oleo intinctum. Iuuabit etiam oleum panis descensum. bibere inquit non multum. Hoc sanè videtur remisse dictum. Oportet enim accipere potus quàm minimum, & quantam possit sitim tollerare, vt humores aquosi insumātur. Potus autem ne sit aqua, nisi fortè teneatur febre maiuscula, atqui ne tunc quidem sit cruda, sed aliqua ex medicatis. Vinum vero bibere iubet Hippocrates & hic, & illo loco: non tamen vtrobique idem, sed hic album & tenue causa mouendi vrinam, illic nigrum crassissimum, reficiendi, arbitror, causa, & replendi concocto sanguine. Curationem illic suscipit eius qui ex colliquescentia fuerit, factus hydropicus, hic verò eius qui aliter, vt ex refrigeratione antecedente, atque ita vtrunque rectè dicitur. Si enim hominem, qui potu aut cibo frigidis, aut otio, aut obstructionibus factus sit hydropicus, cures, dare debes vinum album & tenue, vt fluidius fiat versus quaque corpus: si verò, qui ex febre colliquante cum extrema extenuatione, melius dederis nigrum crassissimum, & maximè austerum. Crassitiem enim debes huic corpori procurare, & euacuationes ex aluo maximè timere. Verum hæc, complicatio iam affectionum esse videtur. Secundum indi

catio-

cationes hydropis perſe, rectius dicitur album & tenue de ſiderari ad hydropas. Quod dicit, lauari & caput tepidè, non tam videtur mihi eſſe præcipientis vt lauet, quam prohibentis ne multum, calida aut frigida lauet: ne caput quidem ſolum, nedum totum corpus. Nam balneum haud dubie perſe aduerſum eſt hydropi. Erat verò hominibus eius tempeſtatis conſuetiſſimum, cum ſecundum totum corpus, tum vel maximè ſecundum caput. Proinde occurrens conſuetudini hydropicis futuræ noxiæ, dicit, lauari etiam caput tepidè. Ego quidem, ſi liceret, vellem accipi illud χλιαρῶς ideſt tepidè, metaphoricè, pro modicè, ac parũ Sed proprietas non videtur id ferre, ſed ſignificari, vt neque calidum neque frigidum balneum ſit. Calidum enim diſſoluet vires, frigidum augebit cruditates, & frigidas fluxiones. Itaque ſi lauandum ſit, tepidum ſit balneum. Ego vero mallem eſſe nullum. Præter hæc enim, multa & magna auxilia ſcripta ſunt ad hydropicos, ab omnium ſectarum auctoribus.

68 *Bianti pugili, cum natura eßet vorax, euenit incidere in paſſiones bilioſas ex carnium eſu, maximè vero porcinarum, cruentarum, & ebrietate vini odorati, & placentis, & dulciarijs ex melle & cucumere, pepone, & lactè, & polenta recenti. In æſtate autem bilioſa, & febres intermittentes.*

Ex ebrietate vini odorati (quod & calidum eſt neceſſario) & placentis & dulciarijs ex melle, conſentaneum eſt hominem calidum & exercitatum in bilioſas paſſiones incidiſſe: verum ex eſu carnium porcinarum fluentium ſanguine quales ſcilicet ſunt quæ crudiores, & ex cucumere, & pepone, & lacte, & polenta recẽti, in morbos ex crudis ſuccis videtur potius caſurus fuiſſe: proinde duorum alterum interpretor; Aut paſſiones cholericas vocari hic choleram morbum, aut morbos omnes ſeu febres putridas. Febres enim ex bile, aut bilioſas vocare ſolet Hippocrates ex quocunque ſucco putri, interprete Galeno commentario aphoriſmi 42. ſeptimæ. Atqui forſaſſe vtrunque paſ-

sum fuisse. Biantem insinuare voluit, verbis illis vltimis, in æstate autem bilioſa, & febres intermittentes. Fortasse enim passus est bilioſas, & vomitiones, & deiectiones, & febres putridas intermittentes multi formes. Nimirum voracitas adeo multorum & diuersorum, intempestiue ac citra ordinem ingestorum, non poterat non, & ventriculum vitiare corruptione multa chyli, & debilitare vim in eo concoquendi, & retinendi, atque totum corpus vitioſis succis & longè diuersis replere. Quorum illud, choleram morbum, hoc febres putridas inconstantes, natum est facere.

69 *Timochari hyeme catharrus maximè in nares. Venti Venere siccata sunt omnia, lassitudo, calor, superuenit: caput grauatum sudor à capite multus. Erat autem etiam sanus sudare solitus. Tertia die euasit sanus.*

Exemplum sanè est Timochares eius quod sexto epid. dicitur, vbi ita est scriptum. Coitus morbis à pituita vtilis. Nam hic non habuisset melius à catharro in hyeme, tam breui, nisi Venere esset vsus. Quamquam profecto nō euasit facilè, sed difficili, & periculoſa curatione. Nam superueniente febre cum grauitate capitis, & lassitudine, à quibus multo magis periclitatus est, quam à catharro. Hic enim tardior, sed minus periculoſus est, si quis bono victu se continens, à permutationibus in alios morbos, vt ex acutis, in pleuritidem, aut perineumoniam: ex longis, in phthysim, liberetur. Atqui profecto ipsa per se curatio pituitoſarum passionum per Venerem, haud est tuta, vt proprio loco indicabimus. Nam debilitat facultatem, & exhaurit spiritus: vnde ex accidenti crudis succis replere, & deliquia animi acersere magis solet. Laborat etiam per venerem & cerebrum, & totum neruorum genus, vnde eneruationes, & paralyses, & vertigines, & cephaleæ, & capitis grauitates fieri solent. Commouentur exagitanturq; succi toto corpore, vnde lassitudines, & variæ, multas in partes, fluxiones, & obstructiones. Calescunt labore omnia: vnde putrescentiæ, & febres fiunt. Hæc plus aut minus, vt cuiq; est apparatus, hoc est vt cuique est naturale robur, corpus laxum,

laxum, aut obstructionibus opportunum, boni habitus, aut mali. Nam quibus firmum per sese est totum corpus, & habitus alioqui non malus, si qua pituita nunc abundent, possint Venere moderata liberari, siccata, & dissipata pituita. Quibus verò hæc bona non adeo insint, si Venere vtantur, grauius afficientur, atque diutius peiusque ægrotabunt: aut si bonus ille, quem descripsimus, apparatus, neque valde adsit, neque omnino desit, permutatione in acutum aliquid, & graue facientes, simul à recenti & veteri passione, breui liberabuntur. Potest enim esse hæc, & si non tuta, compendiaria tamen & breuis curatio, vt Timochari accidit. Quem sanè constat, neque infirmum admodum, neque admodum malè paratum fuisse, siquidem a lassitudine & febre tribus diebus se, media hyeme, expedituit. Aestate enim aut diariam habuisset solum, aut fortasse nullam. Sed hæc præfati, quæ habuit, & morbi decursum explicemus. Hyeme habuit catharrum, maximè in nares, qualem scilicet solet vocare coryzam, sed quia addit, maximè, constat aliquid etiam fluxisse in palatum & fauces, vt plerumque in magnis catharris fieri solet. Morbus sanè fuit tempori satis congruens, vsus est Venere ita habens, & siccata sunt omnia. Ne intellige siccatas esse partes, & consumpta excrementa. Non enim febris fieret, cum grauitate capitis, quæ sudore multo à capite solueretur. Nam vbi sudor morbus. In capite ergo mansit morbus. Sed cùm ob redundantiam aliquid prius incoctum ex ore & naribus euacuaretur, siccata sunt emûctoria omnia, morbusque factus denuo crudior. Nam labore caput repletum denuo est, & calida etiam allexit cum crudis quæ continebat. Vnde velut affectum quendã phlegmonosum contraxit, atque ita siccatum denuo est, cum capitis grauitate & febre: velut cùm vlcus quod mediocriter expurgabatur, & occasione aliqua inflammatur, expurgari desinit, ac sæpe febrem facit. Lassitudines febribus ex catharris sunt familiarissimæ, quòd per neruos aliqua pituitæ defluxio fiat. Huic superuenit copiosus sudor a capite, & adeo contulit, vt febrem sustulerit, & caput degrauauerit. Itaque liberatus est homo à febre, & à catharro, magnopere subleuatus, tertia die, à qua cœpit febricitare, qua eadem Venere est vsus. Non enim profectò ter-

tia die à catharro. Quia eius constitutio non est adeo breuis. Sed ille quidem procedebat, vt solet, in longum, & intercurrente febre triduana, contractus est.

70 *Post Canem febres fiebant sudorosæ, & non perfrigerabantur omnino post sudorem, Rursum autem supercalescebant, & febres erant longæ, & mediocriter sine iudicatione, & non valde siticulosæ, paucis septem & nouem diebus cessabant, vndecimo, & quatuordecimo, decimoseptimo, & vigesimo iudicabantur.*

DIES caniculares vocati finiuntur cum Arcturus oritur, cuius ortus inchoat autumnum vltimis diebus augusti. Itaque post Canem, autumnum significat: incipientem (arbitror) alioqui dixisset vt solet, autumno, aut sub Arcturo. Huic tempori acuti & periculosi morbi sunt familiares, vt in hoc ipso opere non semel dictum iam antea est. Tale erat febrium quas describit genus. Erant enim continuæ cum magnis exacerbationibus, & sudorosæ, hoc est, per quas toto paroxysmo sudabatur. Hoc genus febrium vocabant veteres, febres elodes, id est humidas, & ponebant eas in pernitiosis, quia quibus semper sudatur, non decretoriè, sed ignei caloris vi, aut redundantiæ aut malignitate humoris, fit. Harum itaque genus malignum erat. Hac verò tempestate contigit non esse admodum tales. Iudicabantur enim plurimi, vt dicit. Iudicari verò, solui morbos, est apud Hippocratem. Hinc licet coniectare, multitudine potius humoris quàm qualitate, aut colliquescentia, factas esse hac tempestate febres: alioqui periissent plures. Cùm enim tres dictæ sint humidarum febrium causæ, pessimæ fiunt, quæ colliquescentia, secundo loco, quæ succi qualitate, minus his malæ, quæ multitudine. Post canem itaque, dicit, fiebant sudorosæ febres, & non perfrigerabantur omnino post sudorem. Hoc est non veniebant ad integram febris vacuitatem, seu, vt dicunt, infebricitationem. Rursum autem supercalescebant. Redeuntibus scilicet paroxysmis. Itaque erant continuæ cum exacerbationibus. Et febres (inquit) erant longæ. Paroxysmos intelli-

ge

tellige singulos esse longos. Ipsæ enim continuæ febres, cùm vigesimo, aut citius iudicarentur, non poterant longarum appellationem accipere. Paroxysmos verò eadem ratione, qua cum sudore fiebant, verissimile est esse longos, quia scilicet pendebant ex multa materia. Quod dicit mediocriter sine iudicatione, idem est, ac quod prius dixerat, non perfrigerabantur omnino post sudorem. Nam de paroxysmis hoc quoque dicit, de totis enim febribus postea dicit, paucis septem aut nouem, plerisque vndecim, quatuordecim, decem & septem, aut viginti iudicatas fuisse. Nullatenus autem est sine iudicatione morbus, qui intra fines acutorum iudicatur sine recidiua: sed iudicationis nomen solutionem significat, est verò solutio ac iudicatio, totius morbi, & cuiusq; paroxysmi per se. Quod ergo prius dixerat non perfrigerabantur omnino post sudorem, dicit nunc mediocriter sine iudicatione, quod est non omnino, non soluebantur, neque omnino soluebantur. Non erant valde siticulosæ. Hoc redundantiam humiditatis sequebatur. Siquidem Hippocrates narraret qualis esset eius tempestatis, & superiorum eiusdem anni, temperies, agnosceremus apertè causam, qua morbi facti sunt tales, nunc verò nihil aliud possumus quàm coniectare fuisse annum valde humidum, certo scientes, nihil sine causa fieri, & causas omnes, cum ijs quæ ab ipsis fiunt, habere analogiam.

71 *Polycrati febris superuenit, & quæ ad sudorem attinent qualia scripta sunt: Medicamento subter purgatus est, & febris mitior est facta. Rursum in temporibus sudores exiguij, & circa collum post meridiem, deinde in totum, & rursus supercalfactus est. Circa duodecimam autem & quatuordecimam intentionem recepit febris, & deiectiones exiguæ. Sorbitionibus post purgationem vsus est. Circa quindecimam autem ventris dolor secundum splenem, & secundum ile sinistrum. Calidorum admotiones minus quàm frigidorum proficiebant. Cùm clystere molli vsus est, dolor cessauit.*

Hæc narratio est imperfecta, siquidem ad quindecimam solum diem ducta est, cum tamen Polycratis febris non fuerit iudicata ante vigesimam secundam, vt constat ex libro septimo huius operis, in cuius initio narratur longius hæc eadem historia. Quam ob causam visum est, eius cõmentationem in eum locum differre, vt suo loco quidnis explicetur.

71 *Magnæ nauis gubernatori anchora digitum indicem & os infernum confregit. Dextræ manus: inflamatio successit, & sphacellus, & febris. Subpurgatus est moderatè. Calores mites, & dolores. Digiti quiddam decidit, post septem dies exibat sanies moderata. Post hæc dixit se non posse omnia lingua enuntiare. Prædictum est fore opisthotonicum. Conferebant in hoc buccæ confectæ, deinde in ceruicem. Tertia die totus conuellebatur in posteriora cum sudore. Sexta die à prædictione mortuus.*

Infernvm os digiti esse puto, quod manui ipsi proximum est, & velut radix digiti. Nam mediocriter eleuatis manibus, vt plærumque & depinguntur, & operantur homines, illud est quod expectat ad inferna. Accedit, quòd illud est longius alijs, & fractioni magis opportunum, & situm inter duos articulos maiores, vt vel ea causa facilius inde homo conuelleretur. Itaque fractus est huic digitus index manus dextræ, in ipso digiti principio, iuxta metacarpium. Fortasse non est principio rectè curatus, neque nudata sunt ossa quantum oportuit, neque osiculorum fragmenta coalescere inepta, extracta sunt. Fortasse etiam, citra chyrurgorum erratum vllum, ob malum corporis apparatum inflammatio successit, & sphacellus, hoc est ossium corruptio, & febris. Subpurgatus est moderatè. Non explicat satis, pharmaco, an sponte: suspicor tamen pharmaco, quia alioqui diceret vt solet, aluus soluta est moderatè. Accedit quòd secundum artem fit, vt qui vulnera habent, quàcunque ratione magna, aut maligna, expurgentur. Erat verò hoc, ob partem articulis adeo proximam, magnum. Non occurrit hic scriptum qua die, tamen in libro

bro septimo repetitur hæc eadem historia, ibique explicatur, quinto die à læsione factam expurgationem esse. Neque mirum: insumerentur enim quatuor primi in missionē sanguinis, & sedandam inflammationem. Calores, hoc est febres, mites facti sunt, & dolores, putrescentia tamen non cessauit, sed particulæ quædam digiti decidebant. Post septimum & exibat sanies moderata, non sanè qualitate, sed quantitate non multa. Post hæc cœpit nō posse mouere linguam: prædictum est à medico fore ægrotum opisthotonicum. Iuuabant hanc coniecturam buccæ quæ inter se erant consertæ, & ad ceruicem retractæ, non potente homine os proferre. Nam linguæ difficilis motus exiguū inditium erat opisthotoni. Conuulsionis quidem inditium erat mediocre, opisthotoni tamen perquam exiguum, nisi accederet, menti & buccarum in ceruicem adductio. Illud enim nihil erat aliud, quàm in posteriorem partem trahi. Tertia die, à qua linguam male mouere cœpit, conuellebatur iam totus in posteriora, cum sudore. Sudor quidem fit his qui conuelluntur, ob anxietatem, quam difficilis motus musculorum facit. Sexta die à prædictione, hoc est ab ea die qua cœpit lingua male moueri, mortuus est cōuulsus. Coniecto, quanquam Hippocrates non dicit apertè, fuisse quatuordecimam ab ea qua est percussus. Nam post septem, hoc est octaua, decidebat quiddam digiti, & exibat sanies, post hæc, hoc est nona, cœpit linguam male mouere, tertia ab hac, hoc est vndecima, conuellebatur, & additis alijs tribus, facta est sexta à nona, & quatuordecima à prima, qua mortuus est.

73 *Filius Harpali qui ex Telephane liberta, luxationem infra magni digiti accepit. Inflammatus est, & cum dolore, & vbi repositus est, profectus est in agrum, rediens lumbos doluit, lauit: maxillæ ad noctem conserebantur, & opisthotonus aderat. Spumosa salina vix per dentes extra exibat. Tertia die mortuus est.*

Dicens, Magni digiti infra Policem pedis intelligit hic eodem mortis genere obijt quo proximus ægrotus

cum

cum opisthotono scilicet, qui à consertione seu alligatione maxillarum, incepit, ex occasione, non omnino eadē sed simili. Sunt ambo accommodatissima exempla, periculorum quæ ex articulis nascuntur. Alter enim ex fractura digiti manus, alter ex luxatione pedis, in opisthotonum incidérunt. Quem morbum tertia die interimere scriptum est lib. iij de morbis. Quod his duabus historijs rectè confirmatur. Ambo enim sunt mortui die tertia ab ea qua opisthotonici sunt facti. Hic haud dubie læsus est quamplurimum, quòd recens repositio digito, cum deberet quiescere, etsi quid inflammationis supererat ex repositione, soluere, profectus est in agrum. Ex labore enim, excitato nouo dolore in pede, conuocata est fluxio noua, quæ, rectitudinis gratia, læsit primum neruorum radices in lumbis: sed secundum medullæ spinalis rectitudinem procedente compassione, conuulsio cœpit à neruorum origine, & factus est opisthotonicus, maxillis adeo alligatis (ligantur enim musculis temporarijs qui neruos accipiunt à tertio & quinto pari neruorum cerebri) vt vix exiret saliua per dentes: Necesse autem erat exire spumosam ob æstum thoracis, quem difficilis respiratio faceret, vt scilicet est spuma circa os, ijs qui strangulantur.

74 *Trinon Damonis filius, circa tibiæ malleolum vlcus iuxta neruum iam purum (habebat.) Huic corroso à pharmaco, euenit opisthotono mori.*

Nervvm iam purum nudatumq; medicamento mordaci tangere, non caret periculo conuulsionis, ob acrem enim sensum, sustinere non potest, & trahit in compassionem neruorum originem, vt huic euenit. Innuit satis locus Nam iuxta malleolum prætereunt nerui satis multi, vous præcipuè insignis magnitudinis, qui ex neruis vltimarum vertebrarum lumborum, & ex primis sacri ossis conflatus est, ex quo etiam alij, qui iuxta tibiam decurrunt, decisi sunt. Verum etsi occasionem præstitit locus, & nerui nuditas, & medicamenti mordacitas, suspicor temporis constitutionem vehementer iuuisse, fiebant enim eo tempore multi opisthotonici. Vt hinc intelligamus cauenda nobis semper

esse

esse ea, in quæ tempestatis cõditio videatur inclinare. Leui enim causa in ea incidetur, & quæ salubribus tempestatibus nihil, aut leuiter læsissent, in salubribus facilè, eas quæ sponte grassantur, inducunt passiones. Velut hac tempestate, alius quod in agrum exijt, alius vsu medicamenti acrioris, causarum, insalubrium quidem, non tamen pernitiosarum, opisthotonici sunt facti, & interierunt.

75 *Certè in omnibus suppurationibus, & ijs quæ circa oculum, ad noctem labores.*

In prognostico ita scriptum est, omnes suppuratos, ex ijs signis cognoscere oportet, primum quidem si febris nõ dimittit, sed per diem quidè tenuis est, noctu vero amplior. Hoc est quod nunc dicit, in omnibus suppurationibus ad noctem labores. Huius causam in commentario prognostici reddimus. Quod de oculi affectionibus nũc addit, oportet exploremus. Oculus plærumque patitur recipiens ex cerebro. Cerebrum verò malè affectum, & excrementis redundans, consentaneum est lædi somno. Si quidem somnus causa est similis cerebro, nam frigida & humida. Est etiam cerebri passio, fitque eo obstructo. Obstructio verò, quòd in illud per somnum humores accurrant. Cacochymiæ ergo cerebri confluxu nouo accedente, necesse est illud lædi. Quod si somno læditur, & nocte necesse est lædatur. Nam præter quam quòd noctu somni fiunt, ipsa per se nox est analoga causa somno, humida enim est & frigida: &, vt luce ac calore succi euocantur & dissipantur, ita tenebris reconduntur, & densescunt. Itaque nocte etiam lædi cerebrum, alioqui malè affectum, & excrementis redundans, est consentaneum. Atque ita fit, vt capitis grauitas, & catarrhi, & conuulsiui motus, quin & deliria, nocte potius crescant. In quam sententiam. 4. de ratione victus, ita habetur. Noctes autem plusquàm dies delirij significationem præbent Læso verò nocte cerebro, necesse est lædi quæ per compassionem cum eo laborant. Nam, vt apertius in re proposita dicatur, cùm cerebrum mittat in oculos ob redundantiam, & nocte plus redundet, facta humorum accessione, tunc quoque plus mittet.

Tussis

76 *TVsses hyemè, maximè in austrinis, crassa et multa alba cum excreassent, febres superueniebant, & quinta die cessabant, tusses autem circa quadraginta, vt Egesiptoli.*

vnfra fol. 1167

Non dicit tusses in austrinis, vt docens quod plærumque fiant, quasi magis in austrinis quàm in aquilonaribus, fieri soleant (contra enim habet res) sed narrat quod alicubi quadam hyemali cõstitutione fiebat. Nimirum erat hyems austrina, & corripiebantur multi tussi, quæ plærisque durabat quadraginta dies, vt morbus neque omnino diuturnus, neque acutus. Possunt enim homines tussire ob aquilonem & ob austrum, ob illum quidem quia penetrat, mordet & refrigerat spiritales partes, etsi quid succi redundat in capite, veluti exprimit, ob hunc verò, quia caput humectat & replet, vnde fluere etiam euenit ob redundantiam. Hinc fit, vt tusses ex aquilone ficciores sint, ex austro humidiores, ac per quas plura exercentur & crassiora, vt scilicet flante austro fluit copiosius. Febres etiam natæ sunt magis fieri ex austrina tussi, vel ob hoc ipsum, quòd ex maiori pendet excrementorum copia, vel quòd ea ipsa quæ redundant calida & humida sunt, vel quòd ipse aer valde est putrefaciens. Sequebantur ergo dictæ tusses conditionem temporis, febres verò erant tussis symptomata (tussim voco eam affectionem capitis & pectoris, quæ tussim facit) quæ superueniebant redundantiæ: durabant verò minus quàm tusses, quia ipsæ suam causam conficiebant. Tusses verò minori causæ copia seruari poterant, quam febres.

77 *EVtychides ex cholericis in cruribus in tetanos desijt, simul cum deiectione deorsum impensè flauum, bilem multam vomebat per tres dies & noctes, & valde rubram: & impotens erat, & anxius. Nihil autem cõtinere poterat, neque potuum neque ciborũ. Et vrinæ multa suppressio, & infernæ vacuationis semper. Per vomitũ fex mollis venit, & erupit deorsum.*

Cho-

Cholerica seu choleram morbum vocant medici malum quoddam acutum, in quo simul vomitione & deiectione, cum retinendi impotentia, laborant ægroti. Cur ergo vocat hæc cholerica, si deiectionis per inferna erat suppressio semper? Porrò si hæc suppressio erat semper, quo pacto dicit desisse malum in crurum tetanos simul cum deiectione deorsum, & rursum mollem fæcem simul reiectam vomitu, deorsum erupisse? Hæc hæsitatio ex figurata loquutione pendet, quam vt explicuero, narratio euadet apertissima. Imprimis nomen choleræ ei præcipuè tribuitur morbo, per quem euomunt simul, & deijciunt deorsum ægroti, sed etiã cũ sine his euacuationibus, a fluxu prauorum humorum, solis irritationibus cruciatur venter supernus, vocabatur cholera antiquissimis. Nam. 4. de ratione victus in acutis dicitur, Cholera sicca, per quam nihil euomitur, sed nauseatur tantum. Quanto magis cholera morbus fuerit hæc tametsi à sola vomitione incepit, qui in vtrasque simul euacuationes processit? Sed narrationem iam exponamus. Eutychides (inquit) ex cholericis, in cruribus, in tetanos desijt, simul cum deiectione. Hoc est, cum Eutychides cholera morbo laboraret, desijt malum in tetanos crurum, & in deiectiones. Hoc dicit per præoccupationem, narrans primum morbi exitum. Nimirum hic morbus in deiectiones & tetanos finitus est. Post hæc redit ad morbi initium, narratque totius figuram, & decursum, dicens, tres dies & noctes vomebat multam bilem, impẽsè flauam, & valde rubram, & erat debilis, & anxius, & nihil continere poterat, neque potuum nec ciborum, interimq; erat vrinæ, multa suppressio, & omnis infernæ euacuationis. Posthæc, quarta scilicet die, successit vomitio liquidæ fæcis, simulq; cœpit eadem fex deorsum deijci, atq; cum hac deiectione finitum est malum in crurum tetanos. Hæc est narratio. Euenit autem dubitare, quo pacto vomeret bilem impensè flauam & impense rubram. Si enim ambas simul, commixtasque, neutrum poterat esse summè. Quo pacto enim insint eidem rei duo colores, impense ambo? Si verò seorsum vtramque, aut secundum diuersas partes variegatas, qui possit bilis vlla impense rubra esse? Rubrum enim est sanguinis solius, ne dum impense rubrum. Si his nominibus καταχορες & λειόχρηθρον diuersi colores

signi-

significantur, haud dubie exibat seorsum rubrũ & flauum, vel secundum diuersas partes male permistum. Atqui quibus placet sententia Auicẽnæ, speciem quandam bilis rubræ esse dicentis, interpretabuntur hanc esse quam homo hic euomuerit, vocari verò impensè rubram non simpliciter, neque ad rubrum sanguinem, sed ad bilem, vt quidem fuerit hæc, quam maximè bilis esse potest rubra, fuerit verò omnino subrubra. Sin autem nulla talis est bilis species, sed omnis color ruber ad sanguinem pertinet, fortasse nomen ὑπωρόπου capitur improprie pro flauo, aut bilis rubra dicitur quæ cum sanguine mixta sit: atqui fortasse huic, ventriculi vellicatione, venulæ aliquæ ruptæ sunt, &, inter alias summe flauas, quædam etiam bilis partes, rubore sanguinis tinctæ exierunt. Primis igitur tribus diebus tantus factus est, bilis toto corpore redundantis, impetus in superiorem ventriculum, vt ob eam causam ventriculus nihil posset continere, & vrina ac reliquæ infernæ euacuationes essent suppressæ: nimirum succis sursum latis. Hæc autem cum fierent, necesse erat hominem esse impotentem & anxium, hoc est debilem, nec potentem se vllo loco continere, sed iactare hac & illac. Nihil est enim quod adeo affligat, atque oris ventriculi lancinacio. Bilis autem quæ in ventriculum effluxerat, maxima parte iam euacuata, cœpit pro bile fæx mollis euomi: remittente verò iam hac euacuatione, & naturæ vi in contraria, per lumbos versus crura nitente, neruos qui maximi & ex multis conflati à lumborum vertebris, & osse sacro oris, illac feruntur, occupauit humor, atque ita simul & aluus fæcem mollem copiosè deiecit, & crura tetano sunt correpta. Nimirum, vt libro 2. sectione prima dicebatur. Abscessus aut per venas, aut tonos, aut per ossa, aut neruos, aut cutem, aut alias conuersiones. Hæc eadem historia repetitur, vt multæ aliæ, libro septimo eisdem prorsus verbis, præter quam quòd illic post illa verba, & valde rubram, interiecta sunt hæc (post vomitum bibit) quæ nihil adeo notatu dignum addunt, aut detrahunt sensui. Ego coniecto ob vomitum cruentum data esse in potionem aliquam refrigerantem & adstringentem, iuxta aphorism. trigesimum septimum sectio. quintæ,

78 *Androphani vocis interceptio, delirium, solutis autem his supererat adhuc multum tempus, & recidiuæ fiebant. Lingua autem permanebat totum tempus sicca, ac nisi colluereturloqui non poterat, & plærunque erat valde amara, aliquando autem & ad cor dolor, quem venæ sectio soluebat. Huic aquæ potus, aut aqua mulsa contulit. Helleborum nigrum bibit, nec biliosum prodijt, nisi paucum, tandem hyeme decumbens motus est mente, & linguę passiones similes. Calor tenuis sine dolore, lingua decolor, vox peripneumonica, destillatio, vestes reijciebat, & educi se iubebat, nihil autem poterat aperte loqui. Ad nonam vitam finiuit.*

Hvivs ægroti morbus narratur aliquanto distinctius in septimo libro, additis non paucis verbis, quæ hic desunt, quapropter lubet eius narrationem in eum locum differre. Occurret illic nomine Androthali. statim post historiam Pherecydæ.

79 *Nicanoris passio cum in potum progrederetur, timor tibicinæ, cum incipiente voce tibiæ, nudiret tibia canere in conuiuio, præ timoribus turbationes, vix se sustinere posse dixit cum nox esset, interdiu autem audiens, nihil commouebatur. Talia comitabantur illum multo tempore.*

Melancholia morbo tenebatur hic. Est enim eius passionis propriũ immeritò timere, & mœrere. Sũt verò indicibiles, timoris, qui tales corripit, differẽtiæ. Quæ sanè ex differentia insaniæ (semper enim insaniæ quædã hos comitatur, tãetsi simpliciter insanire nõ dicuntur, vsq; dũ omnibus iã videntur apertè dementes) seu læsionis imaginationis, nascuntur. Non tamẽ possis singularũ proprias causas reddere. Velut nunc, cur timebat sonitũ tibiæ, potius quam

quippiam aliud? Porrò quid habeat is sonitus cum potu, vt tunc timeret maximè, & conturbaretur, cum eo potante tibia inciperet sonare? Certè ita erat vitiata imaginatio, vt occurrerent illi hæc terribilia quædam spectra. Quòd hæc eadem terrerent potius noctu, quàm interdiu, facilè intelligi potest causa. Ipsa enim nox terribilis est omnibus, qui non longè absunt à timore. Quæcunq; igitur timendi causa interius illis sit, noctu maximè id faciet, præcipuè si timoris talium causa in nigritiem succi, & velut internam spirituum animalium noctem, reijciatur. Itaque melancholicus erat hic. Nam talia comitabantur illum multo tempore. Metus verò & mœstitia sine causa, longo tempore perseuerantes, melancholica sunt. Horum summa curatio est, per inferna vehementius purgare, vt in aphorismo dicitur, idque medicamento nigra extrahente.

50 *DAmocles qui apud illum erat, cęcutire, & dissoluto corpore esse videbatur: & non accederet sane ad præruptum locum, neque in ponte, neque minimam altitudinem scrobis transilire, sed per ipsum scrobem, poterat. Hæc per tempus aliquod illi affuerunt.*

HIC melancholicus simul erat & vertiginosus, ea vertiginis specie, quam quidam appellant tenebrosam, seu tenebricosam. Huius enim symptoma est, nõ tam videri omnia circumagi, quam cœcutire. Hi etiam, & omnes vertiginosi, sentiunt quandam velut corporis dissolutionem, & præcipuè timent cadere, si in loco aliquo sublimi sint, aut rem fluentem despectent. Proinde cauent accedere ad precipitia, & aquam è pontibus spectare, & foueas transilire. Cum species nigri humoris accedit, quod in his tenebrosis vertiginibus, euenit, accedit timor melancholicus, venitq; res iam ad aliquam speciem insaniæ, vt non solum sublimes pontes præterire, sed neque exiguos omnino scrobes, aut aquæ, lutive riuulos transire, audeant, sed per ipsos scrobes, & medium lutum procedant. Hos quoque oportet purgare, vt priores, medicamento verò, quod præterquam quòd sit melancholagogum, & vehemens, respiciat caput, veluti fortasse hiera diacholochyntidos Galeni, aut Archigenis,

qui-

quibus, ego vtor secũdum syngraphas Aetij. Doque. 3. iiij. Interim continendi sunt in loco obscure quieti, in victu vitanda cacochymia, flatuosa, & caput replẽtia. Mittitur etiã his aliquando sanguis vtiliter, vt & melancholicis, & eisdem distinctionibus adhibitis.

51 *Pasio phœnicis ex oculo dextro talis quædam erat. Plærunque velut fulgur elucere videbatur, cum continuisset autem nõ multũ, dolor in dextrum tẽpus instabat, aut spondilum, & tertio, & durities circa dentes, ac deducere tentans distendebatur. Vomitus si quando eßent facti prædictos dolores auertebant, aut mitiores faciebant. Verùm & vena sectio conferebat, & potus hellebori educebat omnigena, non minime autem porracea.*

Hic laborabat hemicrania, ex bile vsta in atræ bilis naturam incipiente degenerare. Nam dolor oculi dextri, & temporis etiam dextri, & ceruicis secundum spondilum, & tentio, & durities circa dentes (quod etsi non dicat, eiusdem lateris intelligi debere, rationi esse consentaneum, intelliges, mox ac causas singulorum apposuerimus.) hemicraniæ sunt euidentia indicia. Causæ uero speciem indicabant exeuntia. Nam exibant porracea, quæ nisi cum in vẽtriculo ipso ob speciem eduliorum genita sunt, ingentem vstionem significant. Exibant verò & omnigena. Quòd arbitror in aliquam nigritiem etiam vrendo processissent, aliqua etiam fortasse incocta simul cum acribus euacuarẽtur. Quamquam propriæ materiæ morbi pars non esset. Quoniam verò calidorum succorum redundantia ad hepar plærunque pertinet, vt frigidorum ad ventriculum, aut lienem, merito in hoc quoque mittens pars, ac velut fons, origoq; morbi putetur fuisse hepar calidum, cum præcipue dolentis lateris rectitudo in illud nos ferat. Itaq; ferebantur biliosa affatim ab hepate sursum secundum dextrum lacus, per venas, a quibus refundebantur etiam in arterias. Præuiebant vero repleri arteriæ (ita vt fit ob assiduam dilatationem, quam faciunt more follium) fumis biliosis, quos ob calidam naturam fumos potius, quàm flatus vocamus.

Fumi igitur illi flaui, obuersantes cum spiritibus visorijs, phantasiam faciebant fulgoris. Cum autem homo oculum coniniuisset aliquantulum, ac concluisset, vitandi fulgoris gratia, fiebat vt fumi resilirent in venas & arterias proximi temporis (quæ pars ab huiusmodi causis crebro dolet, ob vasorum, quæ ibi sunt, magnitudinẽ) aut in eas quæ maximæ ac copiosissimæ sunt in cerebri basi, quà exoritur spinalis medulla, & ita dolor instabat, aut in tempore, aut iuxta spondilum, primum scilicet, quo caput spinæ coarticulatur, moueturque & retrorsum, aut etiam iuxta secundum, quod etiam dici solet ab Hippocrate denti forme ob figuram, quo caput circum ducitur. Accidebat etiam huic (dicit) tentio, & durities circa dentes. Explicat verò mox, quid vocet tentionem & duritiem circa dentes, dicens, diducere tentans distendebatur. Itaque diducere non facile poterat, sed hærebant inferiores superioribus, velut cum quadam partium tentione, & immobilitate, atque si vi diduceret dentes, velut distendi partes sentiebat. Hoc sanè vi debatur necessario affuturum ob affectionẽ temporis. Cum enim musculus temporis sit primus maximusque masticatoriorum, & qui maxillam inferiorem adducit ad superiorem, plenis vasis temporis, musculum eum necesse erat tumere, ac inflammari, & ita contrahi, & inferiores dentes adduci, abduci autem violenter. Sed & sanatio indicat, recte, de affectione, & eius causis, coniectatum esse. Nam cõferebat venæ sectio, temperando (arbitror) hepar, & laxãdo vasa, & expurgatio per helleborum, quia euacuabantur qualia euacuari oportebat, omnigena enim, & præcipue porracea. Interim si quando vomitus fiebat, dolores tollebantur, aut minores fiebant. Quia etsi is dolor non inerat per consensum cũ ventriculo, tamen non poterat, nõ quæcunq; redundantia in ventriculo colligeretur, crebra euaporatione capitis noxæ superaddere. Verũ considera nõ dicere Hipp. sanatum fuisse hunc venæ sectione, & potũ hellebori, sed conferebat missio sanguinis & potus hellebori: significantẽ scilicet ipsa phrasi, hæc non semel esse acta, sed pluries, ex quibusdam interuallis longis, ita vt fit, repetita.

82 PArmenisco & prius incidebant tristitiæ, & decedendi à vita cupiditas; aliquando autem rursum lætitia,

Post-

Post hæc verba, quæ in septimo libro, aut alia quam plurima repetuntur, adiecta est quædam historia morbi, quem in Olintho passus est hic idem Parmeniscus, quã postquam hæc enarrauero, ego hoc loco adscribam, & enarrabo, ne quis cogatur, eiusdem ægroti historiã in duobus locis quærere. Mœstitia & desperatio melancholicorum est, sed his ipsis accedit aliquando, sine vlla occasione lætitia suffundi, & ridere. Nimirum cum mente non satis constent, solet ad insaniam vtrumq; facere, nunc nulla de causa mœrere plurimum, nunc plurimum lætari. Frustra verò videatur petiratio insaniendi, cum non contingat, vt ille dicit, cum ratione insanire. Sed in ipsa corporis affectione causam ego dixerim esse hanc, quòd cum neque sterquilinium vllum sit, quod æque semper expiret fœtorem, sed cum agitatur cõmoueturque: atque multò magis & omnes morborum causæ, quibusdam temporibus, aut certo quodam ordine, aut erratico modo, agitentur, necesse est, vt melancholici, nigris vaporibus mentis sedem occupantibus, mœreant, & aliquando copiosa effumatione cessante, & succi nigri motu sedato, mœstitia liberentur. Atq; cum nulla lætitiæ maior causa sit, quam soluenda mœstitia: vt & voluptatis soluendus dolor: necesse est aliquando lætentur sine vlla externa causa plurimum, soluti à plurima mœstitia, quæ sine externa causa inerat, iuxta id quod Socrates dicit in Phedone. cuius hæc sunt verba, Quam mira videtur ò viri hæc res esse, quam nominant homines voluptatem, quamque miro naturaliter se habet modo ad dolorem ipsum, qui ei contrarius esse videtur. Quippe cum simul homini adesse nolint, tamen si quis prosequitur capitque alterum, semper ferme alterum quoque accipere cogitur, quasi ex eodem vertice sint ambo connexa. Post hæc in septimo libro ita scriptum occurret. *In Olintho autem aliquando autumni tempore, sine voce decubuit quiescens, ita vt parum quiddam saltẽ loqui conaretur. Iam verò si quid esset locutus, rursum carebat voce. Somni aderãt, aliquando verò vigilia, & iactatio cum silentio, & anxietas, & manus ad hypochondria, quasi dolorem patienti. Aliquãdo verò auersus iacebat quietẽ agẽs. Febris verò semper, & bene spirabat. Postea dixit agnoscere se eos qui ingrediebãtur. Bibere verò quãdoq; tota die & nocte etiã, cũ tribueret, nolebat: quãdoq; verò vrinã repẽte arripiẽs, totam aquã bẽbebat. Vrina crassa vt subinualis, circa quatuordecimã verò remisit.*

Hic fuit morbus actus. Febris enim perpetua constitutionis dierum quatuordecim, superueniens melancholiæ diuturnæ. Quo factum est, vt præter febrē, & eius accidentia propria, adessent multa accidentia melancholiæ. Cuius modi illa, Nunc nimia quies & taciturnitas, nunc nimia iactatio & inquietudo. Nimia ēt & rapida potatio, & nimia potus auersatio. Et alia omnia, quæ insaniæ, quendam modū præ se ferebant, melancholiæ familiarem. Sed satius fuerit singula percurrere, & quas coniectari possumus causas, adijcere. In Olintho (inquit) aliquando autumni tempore (quo scilicet maximè vrgere melancholici morbi solent) decubuit sine voce quiescens, hoc est taciturnus neque se mouens in lecto. Explicat mox quàm esset taciturnus, dicēs ita vt parum quiddam saltem loqui conaretur: iam verò si quid esset locutus, rursus carebat voce. His verbis significatur, illum ita iacuisse taciturnum, vt parum quiddā loqueretur, atque id quantulumcumque, vix vi videretur posse loqui, aut loqui molestissimè ferret, & mox rursum conticesceret. Quod quidem non est referendum ad aliquod instrumenti vitium, sed ad animi affectum. Non enim quod loqui non posset, sed quod ob mœrorem nollet, tacebat. Neque dicitur conari loqui, quod lingua corporale aliquod esset impedimentum, sed quia male obsequuntur instrumenta omnia, cum appetitius renuit. Itaque taciturnitas illa, & requies nimia, mœsti animi erat. Mœrorem verò esse melancholicum accidens, satis constat. Somni (inquit) aderant, aliquando vero vigiliæ & iactatio cum silentio. Melancholiæ familiares sunt vigiliæ obsiccam intemperiem, tamen alia ratione etiam hi sunt aliquando veluti comatosi, ob mœstitiam scilicet. Videmus enim eos qui tristi & demisso animo sunt, in somnum inuitos ferri qui quidem non tam est somnus, quàm vigilandi impotentia. Hic igitur, nunc ob succi naturam vigilabat, nunc concidēte animo dormiebat: & nunc vigilabat quiescens, cum succus minus moueretur, nunc iactabatur, cum succus agitatus instigabat. Semper autem silebat, quod ea incidisset in saniæ species. Addit, & anxietas, & manus ad hypochondria, quasi dolorem patienti. Hoc quidem melancholicum etiam est. Plurimi enim melancholicorum sunt hypochondriaci. Alijs, raro non consentit ventriculus cum cerebro.

Qua-

Quapropter perpauci eorum sunt, quibus non secundum hypochondria anxietas, alijs quidem maior, alijs quidem minor. Id verò cum fit, naturaliter videntur manus in eam partem ferri. Aliquando verò auersus iacebat quietem agens. Dictum est eum aliquando iacuisse sine motu: nunc dicit aliquando immobilitati & silentio adiecisse auersionem, vt non tantum alloqui nollet, sed et videre recusaret, quod maioris adhuc erat tedij. Febris vero (inquit) semper & bene spirabat, melius scilicet quàm alij febricitantes soleant. Cuius causa est, quod mala melancholicorum in cerebrum & hypochondria incumbunt magis, quàm in thoracis partes. Postea, inquit, dixit, cognoscere se eos qui ingrediebantur. Postquam scilicet conuersus à pariete est, interrogatus agnoscere, dixit se agnoscere, ac fortasse nominauit singulos. Quod sane non est tanta dignum admiratione. Sæpe enim euenit. Et ad tempus resipiscunt huiusmodi homines. Atque poterat etiam agoscens omnes delirare, læsa ratione sine imaginatione, bibere verò (inquit) quãdoque tota die & nocte nollebat, etiam si tribuerent qui aderant, quandoque verò vrinam repente accipiens, aquã bibebat totam. Hoc quoque accidens vidimus sæpe in insanientibus ex melancholia: vt quidem potum non petant etsi vrantur febre, sola mentis alienatio solet facere, quia ij quibus mens ægrotat dolores non sentiunt. Tamen vt ne admoniti quidem vltro oblatum, velint accipere potũ, semper ex insano aliquo timore procedit, velut plærunque imaginantur offerri sibi in potu mortiferum aliquid, paratique sibi ab offerentibus insidias. Tali aliqua suspicor de causa, hunc diem & noctem potum recusare. Quandoque verò euanescente ea imaginatione, & vrgente siti, repente arripere vrinam, & tunc quoque sine modo bibere totam aquam. Morbo intra suam constitutionem consequuto cõcoctionẽ, iudicatus est homo per vrinam. Nam processit vrina crassa velut subiugalis, & circa decimã quartam remisit febris. Morbis melancholicis accõmodatissimæ euacuationes sunt, deiectio & mictio. illa quidem hypochondriacis magis, hæc reliquis, quia crassa & fœculenta multo melius euacuantur per has vias: quæ circa hypochondria hærent, per ventrem. quæ in venis totius corporis, per vesicam. Nam sudoribus euacuantur serosa fluxu sanguinis, san-

Hæc historia mirabilis, admonet non esse tutũ hianti ore sopitum iacere, supinumque in solo reptilibus pleno, vt solent rustici: euenire enim quod huic, qui vino mero plenus iacebat, quid probibet? Quamquam qui lactè pleni (vt etiam fit) dormiunt, periculo sunt magis opportuni, q lactis. & odor & sapor reptilibus omnibus sit iucundissimus. Vini etiam æstu, præcipuè si cum allijs ingestum sit, fit gantur potius. Atque hanc reor esse causam, qua non adeo multi rusticorum, hoc modo periclitantur. Conuulsionem huic duplex causa afferre potuit, veneni vis, & quod vipe ra os ventriculi morderet.

85 *Timocharis etiam seruus, ex melancholicis eum esse putantibus, talibus & tot viris, mortuus similiter est circa eosdem dies.*

Propè historiam seruæ Cononis esse hanc scriptam ab autore, & quæ interest, huic proximam, esse ab aliquo malè interiectam, ipsa verba indicant. Quid enim refert illud similiter, & illud circa eosdem dies, aliud quàm mortuum etiam esse hunc voce priuatum & conuulsum, circa diem quadragesimum. Nimirum hac ratione periclitantur melancholici breui mori, si fiant apoplectici, aut conuellã tur, humore eo, qui animam perturbat, cõuerso ad corpus. Fuisse vero hunc melancholicum confirmat multorum & talium virorum, qui illi aderant, autoritate. Quod scilicet illi ita putarent: fortasse quod ipse huic ægroto non adfuerit, sed rem aliorum relatu agnouerit, aut etiam fortasse vt obiter doceat, à medico, vt ipse alibi dicit, seu medici sententia, probabiliter affectionum argumentum capi.

86 *Nicolai puero circa solstitium hyemale, ex potationi bus rigor factus est ad noctem, febres postridie, vomitus bilios⁹ syncerus exiguus. Tertia die concion e mondum soluta, sudor totius corporis. Cessauit.*

Hæc narratio mutila est, desuntque plura verba, quæ hic scripta occurrunt, vt constare facilè potest ex libro septimo

ſeptimo circa medium, quo loco eadem ipſa repetitur. Primùm ergo omniũ oportet, lectio reſtituatur, deinde enarretur. Ea habet hoc modo.

87 *Nicolai puero, circa ſolſtitium hyemale, ex potationibus rigor factus eſt ad noctem, febres poſtridie, vomitus biliosus ſyncerus exiguus. Tertia die, concione nondum ſoluta, ſudor totius corporis, ceſſauit, & citò rurſus incaluit. Circa noctes medias rigor, febris acuta, interdiu verò eadem hora ſudor, cito rurſus incaluit, vomitus ſimilis. Quarta ab aqua mercurialis deiecit ſtercoroſa, & humida, fœtida verò & ſpongioſa. Aquæ mercurialis non diſſimilis, hypoſtaſim non habebat, neque multa erat vrina. Appendicula parua. Dolores hypochondrij ſiniſtri, & lumborum, putabatur ex vomitu ſuperſpirare, & ſuperſpirabat aliquando duplum. Lingua alba, habens dextra ex parte velut lupini concretione: verùm parum erat ſiticuloſus, inſomnis, ſapiens. Sexta autem dexter oculus maior, dum intuereretur. Septima mortuus eſt. Verùm aluus ante mortem eleuata eſt, & mortuo poſteriora rubra ſunt facta.*

NARRAT Hippo. ætatem ægroti, anni tempus, & ægrotandi occaſionem, quia hæc omnia faciunt quamplurimũ ad agnoſcendum morbi ſpeciem & periculum, atque ad rectè ſuſcipiendum curationem, oportetque ſingula conſiderari ſeorſum, & alia ad alia, velut nunc, febrem hãc ardentem factam eſſe media bruma, periculum auget, quia non congruit cum tempore. Periculoſum etiam fuit puero larga vini potione vti (has enim haud dubiè vocat potationes) plurimum enim lædũtur pueri à vino. Et ex potationibus & ingluuie (ſimul enim conſueuerunt hæc fieri) merito nata eſt febris magna, & multiplex, magnam voco ob propriam eſſentiam, & ob malignitatẽ (fuit enim ſemper continua, & vehemens, & pernitioſa) multiplicem, ob complicationem. Habuit enim homo à principio tertianã inter-

intermittētē, coniunctam cū perpetua. Nam incepit à rigore, & habuit deinceps tertia quaq; nocte rigorē, à quo increscebāt febres: & rursum tertia quaq; die, cum conatio erat in foro frequēs (ad meridiē scilicet) sudorē totius corporis. Quæ figura est haud dubie tertianæ intermittentis. Non tamen cum cessabat sudor, cessabat etiam febris, sed cito rursum incalescebat, & manebat febris vsq; dū sequētis noctis hora media redibat, iterū rigor. Eā notā habuit hæc febris malignitatis à principio, quod cū bilē satis synceram præseferret, tamen multū, vltra tertianæ legitimā durationē, producebatur. Nam quiuis paroxysmus durabat circiter triginta horas. Nā rigor factus est circa mediam noctem, & postride febris durauit vsq; ad diem tertiā, & die tertia circa mediū diei sudor totius corporis est factus, qui cessauit (manente nihilominus febre perpetua) vsque ad sequentis noctis medium. Qua hora redijt similis omnino circuitus. Itaq; paroxysmus erat triginta sex horarū, interuallum verò tertianæ intermittentis, quod continua occupabatur, solum duodecim. Vomitus, quia biliosus syncerus talē significabat causam: quia vero exiguus, malus erat, vt alia decretoria imperfecta. Significabat vomitus talis, qđ & paroxysmus productus, atque ambo simul, multo magis redundantiam humoris, & facultatis debilitatem. Nam ni si humor esset multus, neque paroxysmus esset tantus, nec vomitus tentaretur. Si autem facultas esset fortis, & citius sese à febre expediret, & abundantius vomeret. Has ob causas medicis visum est multum vrgere, neque, expectari posse legitimum iudicationis, vel expurgationis tempus atque ideo die quarta mercurialem herbam contulerunt, à qua deiecit stercorosa, humida, fœtida, & spongiosa, hoc est stercus molle fœtidum, & spumosum. Vrina erat pauca non dissimilis aquæ mercurialis, scilicet subuiridis, hypostasi carens, habens verò appēdicula parua. Hoc loco Hippocra. quamquam indistincte vti solet nominibus nubeculæ, appendiculi, & hypostasis, distincte est locutus, vocans hypostasim quod substat, appendiculum quod in vrinæ medio vehitur. Has deiectionum, & vrinæ species, prauas esse constat, Nam vtraque habet concoctioni contrarias notas. Nam in deiectione quod fœtidum est, & spumosum putrescentiæ malignæ est, & colliquescentiæ, vt &

viride

viride in vrina vstionis. Ita factum est (vt scilicet talia poscebant signa) vt expurgatio malè cederet, & morbus haberet pessimum exitum. Nam cum stercorosa solum exirent, á mercuriali bilis copia, mota tantum est, & ad hypochondrium sinistrum, & renes collecta. Vnde euenit sinistrum hypochondrium inflammatum dolere, & lumbos, ac cum vrina bilem exire. Non quidem affatim, vt iudicationi sufficeret, sed vt tantum bilis decubitum inutilem indicaret. Quapropter facta est vrina pauca, & viridis. Superuenerunt postremo signa pessima, superspiratio duplex. Hoc est spiritus qui vocatur offendens. Et lingua alba habens in dextra parte concretionem, magnitudinis lupini, & erat parum siticulosus, insomnis, sed non delirans, & tandem oculus alter altero factus est maior. Spiritus offendens, & oculus alter altero maior, conuulsoria sunt, & in prognostico, & aphorismis, plurimum vituperantur. Lingua fieri potuit alba, retracta deorsum bile. Concretio vero malignus erat abscessus. Sublata sitis in ardente febre pluries vituperatur ab Hippocrate, neque quidem nunc plurimum leuat id signum linguæ candor, quia non poterat in tanta febre non esse sal sa pituita, accedente præcipuè peruigilio. Si enim supernæ partes abundarent pituita dulci, dormiret homo. Id solum aderat boni, quod constabat mente. Verùm signum simpliciter bonũ, multis pessimis opponi, leue est. Quare merito euenit, hominem ita affectum septima mori, quia lethalia incepertint a fine primi quaternarij apparere. Euenit huic paulo ante mortem aluum intumescere, bile iam per retentricis in potentiam effusa, & in spatia ampliora regurgitante. Mortuo iam, posteriores partes corporis rubræ sunt factæ, iam effluente, ob facultatum mortificationem etiam sanguine, & cum naturali calore expirante, sanguine extra vasa effuso. Hoc signum fieri solet in multis, recens mortuis, ac nonnullis etiam moribũdis, velut in ijs qui venenũ acceperunt, aut internis iisque malignis inflammationibus erant affecti, aut malignos aliquos succos collegerat. Ego (siquidem hoc quoque dici non est inutile) dicerem malè actũ esse cum hoc ægroto, quod non sit illi ante expurgationẽ missus sanguis. Fuisset sanè mittẽdus die secunda vesperi, cũ iam cessante sudore, videretur febris manere. Nã

eo

eo vsque non mirum si medicus expectaret, an tempore quo solent diariæ, solueretur, cum febris ex causa procathartica initium cœpisset. Nam & si incepit à rigore, quod quodammodo putridæ est, tamen non omnino inde constare poterat, non esse diariam, quia quæ ex facietate, aut ebrietate fit, diariarum omnium, maximè imitatur putridarum figuram, ob redundantis cibi ac potus alterationem.

88 *Diopithis sorori in semitertiana, erat etiam circa apprehensionem cor grauiter dolens, & aderat etiam is dolor tota die, & huiusmodi cardialgia etiam aliis similiter aderat. Verùm sub pleiadis occasum viris talia rariora fiebant.*

Simvl hac dictione comprehendit singularem historiam, eius quod euenit vxori Diopithis, & communè morbi, qui quodam autumnò grassatus est: adeo breui vtrunq; vt parum vtilitatis videatur inde capi posse. Nam de sorore Diopithis nihil dicit aliud, quam laborasse semitertiana cum cardialgia, quæ in ipsa febris inuasione apprehendebat, & durabat per totum diem. De communi illa tempestate dicit, multis etiam alijs, viris scilicet & mulieribus, etiam alijs febribus occupatis, accidisse cardialgiam; verùm sub pleiadis occasum, talia viris rariora fieri. Non narrat autem qualis fuerit eius anni temperies, neque quo tempore cardialgiæ cœperint, neque quousq; durauerint. Quare multa desunt ex quibus possemus aliquid ad artem vtile aucupari. Verùm dicemus, quæ ex eis quæ dicit, probabiliter possit quis coniectari, Semitertiana febris, quæ præcipuè ita appellatur, est continua, acuta, & periculosa, & multiformis. Cõstat enim duplici typo, tertianę & quotidianæ, & ex duplicis succi putrescentia oritur, bilis & pituitæ. Proinde hic morbus congruens est cõditioni autũni, temporis adeo varij & inconstantis, & ad multa variaque excrementa gignendum apti. Cardialgiam vocant veteres omnes medici dolorem oris ventriculi, qui fit ob humorẽ frigidum & flatuosum, aut calidum & mordacem, qui ibi gignatur, aut in eã partẽ influat. Plerunq; vero frigidus ibi gignitur, & bilioſus aliunde influit. Quod euenit cum talis

lis in corpore redundat succus, & os ventriculi est, qua cunque causa, debile. Ita fit vt hoc quoque malum autumno sæpe accidat per morbos, quia eo tempore, & languent ventres, & exusti sunt succi: vtrunque ob antegressum æstū, qui naturalem calorem dissipauit, succos vero vsit. Accedit alia causa dolendi non exigua, ex repentina in frigus mutatione, quæ multis horis in ea anni parte fit. Accedit etiam multus esus fructuum recentium, qui tunc abundant, & ventriculum laxant, & sua facili putrescentia vitiant. Iam verò in semitertiana peculiaris quidam apparatus esse videtur ad hoc symptoma. Nam quia quotidiana est, rarò non habuerit sociam ventriculi debilitatem, quia etiam est tertiana habuerit bilio sam cacochymiam. Itaque ob hæc nisi quid aliud peculiare habuit illius anni cōstitutio, facta fuerit cardialgia. Diopithis sorori in semitertiana, & alijs quamplurimis, in alijs quibusuis morbis. Atqui quamquam semitertiana continua febris est, habent tamen inuasiones (velut rediens ad initia) altera die vnam, altera die duas. Cum his inuasionibus fiebat cardialgia grauissima, quæ vt febris procedebat ad incrementum, remittebat nō ita tamen vt non duraret tota die: quod quidem mulieri huic contigit hoc est. Tempestatem vero illam, qua cardialgia in multos grassata est, autumnum fuisse, inde nobis insinuatur, quod addit, sub pleiadum occasum viris talia rariora fieri: occasus verò pleiadum finit autumnum, & inchoat hyemem, primis diebus Nouembris. Dicit igitur ad finem iam autumni fieri hæc rariora viris, quasi superiori tempore, hoc est toto autumno, crebriora fuerint, & fœminis & viris: Neque sanè quicquam horum ratione caret. Nam autumno fuerint hæc crebra omnibus dictis de causis, incipiente autem iam hyeme, fuerit mutata cōstitutio, quia mutationes temporum mutationes afferunt morborum. Cœperit vero eius mali remissio potius in viris, quòd minus excrementosi, quam fœminæ sint.

89 *Vxori Epicharmi antequam pareret dysenteria erat, dolor fortis, deiectiones subcruentæ, ramentosæ. Vbi peperisset statim sanata est.*

QVAE vtero gerunt malis replentur succis, quia detinentur

nentur ijs menſtruæ euacuationes, fœtus vero allicit ad ſeſe ſanguinem bonum. Hinc accidunt illis multa mala, quæ copioſa illa euacuatione, quæ per partum fit, ſolui ſolent. Huic igitur regurgitante iam malo ſucco in inteſtina, facta eſt dyſenteria, & reuocato ad vterum per partũ, eſt ſoluta. Hæc eadem hiſtoria occurret in libro ſeptimo, nihil ab hac euarians quod ſit momenti alicuius.

90 *Vxori Polemarchi in arthriticis coxæ dolor quidam grauis: cauſa erat quòd muliebria non fierent. Vox ſuppreſſa erat totam noctem vſque ad medium diem, audiebat autem, & intelligebat, & ſignificabat manu, circa coxam eſſe dolorem.*

HAEC quoque hiſtoria occurret in libro ſeptimo, & vbi hic legitur, dolor coxæ grauis, illic dolor coxæ repẽtè. Et præterea additur defeciſſe menſtrua, quòd betæ ſuccum bibiſſet. Itaque coniunctis ambobus locis conſtat, huic factum eſſe dolorem coxæ grauem & repentè, quòd fluentibus menſtruis potaſſet ſuccum betæ, & ea repente ſupreſſa ſint. Nimirum betæ ſuccus tormina inteſtinorũ facit. Quæcumque autem talia ceſſare faciunt menſtrua, præcipuè ſi cum aceto bibantur, vt betæ ſuccus, aut cremor, ſolet. Mẽſtruarum euacuationum ſuppreſſio, haud ſcio an vllus morbus ſit, cuius nõ poſſit eſſe cauſa: quoſdam enim facit quòd ſanguis ſtatis temporibus, vt conſueuit, in venas vteri influat, ob earum autem obſtructionem, aut eius craſſitiem, non exeat, aut quòd errore expultricis in alias partes refundatur, aut quod ne moueatur quidem. Primo modo facit vteri retractiones, aut in partem alteram diſtortionem, & hinc præfocationes, & coxarum dolores, & conuulſiones per conſenſum, aut totius corporis (vt epilepſias) aut quarundam partium: inter quas præcipuè ſolet lingua apprehendi, & aphonia fieri: ſecundo modo ſolet facere dolores articulorum, & aſthmata, & dyſenterias, & innumera alia huiuſmodi mala. Tertio modo febres putridas ſine parte vlla peculiariter affecta, & multa cutis vitia, efflorescentibus in cute multis aut maculis, aut papulis, aut vlceribus, ob cacochymiam toto corpore diſperſam. Huic igitur

tur consentaneum est, primum quidem membris omnibus pellentibus non quo oportet, factos esse dolores multorum articulorum, deinde decumbente multo sanguine in vterum, nec exeunte ob sorbitionem succi betæ, contractũ & distortum vterum esse, & ob distortionem incidisse in coxam, excitasseque ibi grauem dolorem, & ob cõtractionem fecisse præfocationem vocatam ex vtero, & per compassionem etiam aphoniam. Ob exortum verò neruorum, qui motum linguæ deferunt, à postrema cerebri parte, seorsum ab alijs neruis cerebri, fit sæpe vt cerebro toto non læso, ea solum particula impedita sit. Vidimusque sæpe ita affectas (qualem hanc fuisse narrat Hippocrates) audientes, & intelligentes, & nutibus laborem suum significãtes, voce tamen destitutas: huius curatio missione sanguinis ex malleolo, secundum dolentis coxæ rectitudinem, perficeretur breui, & post missionem vsu diureticorum, quæ & ipsa mouent menstruas euacuationes.

91 *Epicharmo circa pleiadum occasum humeri dolor, & in brachium grauitas, stupor, crebri vomitus, aquæ potus.*

Hanc eadem historia narrabitur rursum libro septimo huius operis eisdem omnino verbis, præterquã quòd pro παρὰ, id est, stupor, habetur illic ἄσον, id est, fastidium, aut anxietas. Fortasse habuit vtrunque, stuporem brachij, & in ventriculo fastidium. Neque mihi id fit parum verisimile, quia humeri dolori, & brachij grauitati, proximum satis accidens est, eiusdem stupor, & crebris vomitibus, fastidium. Dubium sanè est, quid sibi Hippocrates velit, quandoquidem non explicat, sit ne hic homo læsus aquæ potu, an vero curatus. Videtur enim potuisse vtrunq; contingere, quia illa symptomata potuerint à calore & à frigore proficisci. Si verò affectio fuit frigida, consentaneum est potum aquæ causam fuisse putare: si vero calida, curationem. Narrantur verò hic symptomata quibus loca affecta possis cognoscere, potius quam affectionis speciem. Ventriculi enim & brachij significatur passio: ventriculi quidem ob fastidium & vomitus crebros, quæ læsiones

sunt

sunt actionum eius, brachij vero ob dolorem, quia vbi dolor ibi morbus. Atque cum ita sit, consentaneum est primariam passionem esse in ventriculo, secundariam in humero & brachio: laborante ventriculo cruditate ob vitiosos humores in eo redundantes, atque ex corruptis cibis ascendentibus vitiosis & crassis vaporibus ad neruos brachij, qua oriuntur, ex tribus vltimis vertebris ceruicis. Illis enim occupatis, necesse erat primum quidem dolorem fieri, deinde & facultatem intercipi, ac propterea fieri grauitatē, & stuporem. Dolorem quidē in humero iuxta neruorum principia, quod ibi à vaporibus impeterentur: grauitas & stupor in brachio, quod languida iam perueniret facultas. Ex his autem omnibus non cōstat, an esset frigida cruditas vt quæ acida, an calida, vt quæ vocatur nidorosa. Nam quicunque vitiosi succi redundarent, possent fieri fastidium & crebri vomitus. Nam tametsi fastidium magis solet calidam intemperiem sequi, quam frigidam, tamen nomen ἄσα significat etiam anxietatem, quæ à frigidis etiam & acidis fieri solet. Quin & fastidium etiam fit aliquando à pituitosis putrescentibus, & anni tempus frigidæ affectioni attestatur, magis quàm calidæ. Nam occasus pleiadum est initium hyemis. Sed neque si ex alijs signis cognosceres esse frigidam cruditatem, constare posset satis, an aquæ potus fuerit causa, an curatio, si verè testatur Trallianus, se aquæ potu curasse acida cruditate laborantes, qui vini potione læderentur. Itaque constat ex hac narratione, fuisse hanc affectionem ventriculi intemperiem, atque compassionem brachij, quæ autem intemperies fuerit, non satis constat, neque an aquæ potus causa, an curatio fuisse dicatur. Coniectura autem magis inclinat, ob temporis conditionē, vt frigida fuerit intēperies, cū humore (ob vomitus) potus vero aquæ, causa, & vt de curatione, dixeric nihil.

92 *EVphranoris filio exanthemata velut morsus culicum, exiguum autem tempus, postridie febricitauit.*

HVIVS quoq; historiæ pars prima occurret scripta in septimo, desunt vero illic verba illa, exiguum autē tempus

postridie febricitauit. Quare melius sit enarrare hic vbi perfectius est scripta. Ne intelligas hunc, cùm habuisset exanthemata, postridie febricitasse exiguum tempus, sed cum habuisset exanthemata exiguum tempus, postridie febricitasse. Qua dictione apertè significatur, exanthemata eadem die esse oborta & euanuisse, nam hæc, morbis quidem succedentia, significant malignitatem, ante morbos facta, magnos ad morbos apparatus, atque adeo apparatus ad magnos morbos, & vtroque tẽpore deteriora sunt, quæ breui atque insperato euanescunt, quàm si per morbos durent vsque dum cum ipsis febribus cessent: ante morbos vero, tanto tempore, vt quod in cutem emerserat, putetur merito per cutim ipsam esse paulatim resolutum. Cũ enim breui euanescunt, constat non resolutum, sed reconditum potius in altum esse, atque ita interna grauius affici. Vnde in ægrotantibus mors, in nondum ægrotantibus, morbus timetur grauis. Quod huic euenit, qui hæc quadã die passus, postridie febricitauit, neque forte leuiter. Huic consultum fuisset, febrem missione sanguinis anteuertere. Aut enim fuisset ab ea præseruatus, aut ægrotasset minus grauiter. Prohibet verò medicos, præcipue minoris notæ, vulgi leuitas, multa huiusmodi facere & metus calũniæ. Quotus enim quisque, si ita esset factum non imputaret febrem missioni sanguinis, potius quam morboso apparatui? Hanc ob causam dicere soleo, autoritatem medico ad rectè curandũ esse vtilem: quod ei Hipp. in initio prognostici dixit.

92 *Sangultus multi post Fabonium fiebant, vsque ad Aequinoctium autumnale: sub Canem suffocationes magnæ calidæ, febres sudorificæ, tubercula post aures pluribus fiebant.*

Constat hæc verba non continere narrationẽ integram, sed decissa esse ex aliqua alia, aut alia multa verba hinc esse vetustate sublata. Restitui debet locus hic ex alio libri septimi, vbi ita legitur. Siccitates fiebant vsque ad æquinoctium autumnale, sub Cane graues suffocationes, & venti calidi, & febres sudatoriæ, & rursus statim calescebant. Tubercula vero iuxta aures multis fiebant. Itaq; pro

λύγμοι

λύγμοι, id est singultus, legi debet αὐχμοι, id est, siccitates. Et vbi legitur vox θέρμα deest vox πνευμάτα & addi debent illa καὶ πάλιν ἐνθὺς ἐνεθέρμαινον, id est, rursus statim calescebant. Sed quoniam illius loci lectio hac in parte probatur magis, in eum quoque referuetur enarratio vt ibi potius enarretur, vbi melius scripta est.

93 *Tychon in obsidione circa Datum, percußus est pectus à catapulta, & paulò post, risus erat ipsi tumultuosus, videbatur autem mihi medicus extrahēs lignum, reliquisse aliquid spiculi circa septum transuersum, & cùm ipsi videretur, vesperi clystere est vsus, & pharmacum deorsum purgans dedit, noctem transegit primā difficulter, statim verò ac dies facta est, videbatur & medico & alijs melius habere. Prædictio quòd vbi conuulsio fieret, breui esset moriturus. Sequenti igitur nocte cum difficili tolerantia fuit & insomnis, in ventrem plerunque decumbens. Tertia die summo mane conuellebatur, & tunc mortuus est.*

Datvm nomen est oppidi, in cuius obsidione Tychō percussus est à catapulta. Erat verò catapulta bellicum tormentum, quo lapides aut sagittæ iaciebantur. Hunc sagitta traiectum esse declarant sequentia illa verba, videbatur medicus extrahens lignum, reliquisse aliquid spiculi circa septum transuersum. Quæ etiam verba declarant, percussum esse pectus & septum transuersum. Ex hoc loco videtur Aristoteles accepisse, quod tertio de partibus animalium cap. 10. dicit his verbis. Accidere etiam dicunt & in bellis per plagas circa septum transuersum, risum, ob colorem qui fit à plaga. Itaque Aristoteles putat traiecto aut percusso septo transuerso fieri risum, ob calorem eius partis, velut à titilatione. Hanc enim etiam putat risum mouere calore, quem ciet. Ego vero vt in controuersiis etiam dixi, non arbitror hunc fuisse risum, sed conuulsiuum quendam motum septi transuersi, risui similem, quem Hippocrates velut comparatione vsus, vocauit risum tumultuosum.

Cùm igitur hic percussus esset sagitta, paulo post superuenit quædam circa pectus concussio, velut risus quidam tumultuosus: concutiente arbitror se septo transuerso, vt excuteret. Nam visus est chirurgus qui extraxit lignum, reliquisse aliquid spiculi interius circa septum transuersum. Fortasse hic ipse risus similis motus, relictæ interius partis spiculi, significationem Hippocrati præstitit. Quamquam etiam ex ipso telo, cui particula aliqua decisa appareret, cognosci poterat. Et cum ipsi (inquit) videretur, scilicet ipsi medico, aliquid interius relictum esse, aut videretur ita expedire, eadem die qua percussus homo est, vesperi vsus est clystere, & pharmacum deorsum purgans dedit (tantopere festinandum est vrgente malo) noctem eam, quæ prima etiam fuit, transegit difficulter. Nec sanè mirum. Nam ex recenti vulnere, & agitatione pharmaci. Statim verò ac dies facta est, videbatur & medico, & alijs, melius habere, cessante fortasse iam motu expurgationis, & partibus recenter degrauatis, & ob defatigationem antegressam requies aliqua subrepsit. Verùm cum teli pars adhuc esset infixa, neque vlla esset ratio extrahendi, & pars læsa esset adeo opportuna inflammationi, & conuulsioni, meritò prædictum est, fore vt ex vulnere inflammaretur, atque conuelleretur: atque cum id fieri inciperet, moreretur breuissimè. Cùm enim conuulsio ab alijs partibus incipit, non euenit mori, vsque dum peruenit ad respirationis instrumenta, cum verò huic ab ipso septo transuerso inciperet, sine quo nulla respiratio agi potest, necesse erat mox ab incipiente conuulsione, interiret. Nam, vt in libro de coacis prænotionibus dicitur, conuulsiones omnes molestæ sunt, verùm difficilimæ circa thoracem, & maximè periculosæ. Euenit igitur vt sequenti nocte, incipiente iam inflammatione, esset homo cum difficili tolerantia, & insomnis, & in ventrem decumbens. Quod, vt in prognostico dicitur, delirium significat, aut dolorem in partibus circa ventrem. Tertia die summo mane conuellebatur, & tunc mortuus est in initio tertiæ diei, ex qua percussus est. Nulla esse posset ratio qua hic a conuulsione & morte liberaretur. Nam septi transuersi vulnera multis de causis atque adeo manifestis, lethalia sunt.

94 *Illo percusso in dorso, spiritus copiosus per vulnus cum strepitu exibat. Fluebat sanguis, appositio autem & alligato medicamento ad cruenta, curatus est.*

Hic accepit per dorsum inter costas vulnus, in Thoracem penetrans, atque ob id spiritus simul exibat cum sanguine, atque ex spiritus cum sanguine mistione fiebat strepitus, vt in angustæ longæque ceruicis vasis, quæ ex vitro fieri consueuerunt. Hæc vulnera, cum neque septum transuersum, neque cor, neque pulmo, vsque ad arterias læsa sunt, curari plærunque solent, si recta curatio adhibita sit. Quæ quidem post extersos extractosque, si qui sunt, grumos sanguinis, in vsu medicamentorum, quæ ad alia vlcera recentia & cruenta, parantur, consistit, & idonea alligatione. Mirari euenit, atque adeo quidam dubitant, quomodo possint, qui hæc habent vulnera, per ea respirare. Nam is aer qui ore in pulmonem trahitur, per ipsummet os reijcitur. Quare non videtur posse reijci per vulnus. Quòd si per vulnus reijcitur, alius est quàm qui ore trahitur, & reijcitur, quare non videtur Thoracis vulneratio posse priuare vocis materia. Experimur autem vtrunque, & per penetrantia vulnera respirare homines, & cum id admodum fit, loqui non posse, quasi vocis materia per vulnus euacuata. Res autem hoc modo euenit. Quod per vulnus reijcitur, nō per os, sed per ipsummet vulnus trahitur, cùm verò pulmo proprium non habeat motum, sed sequatur Thoracem, fit vt cum Thorax, dum dilatatur, habeat qua repleri possit, pulmo minus possit sequi, atque ita animalia respiratione naturali priuentur, quamquam illius & huius quæ per vulnus fit, non eadem sit materia.

95 *Philis filio nudatione in fronte facta, nona die febris accidit, liuidum factum est os, mortuus est.*

Exemplum est hoc accōmodatissimum, eius quod Hippocrates initio libelli de vulneribus capitis dicit, nullum vulnus capitis esse contēnendum, etiā si sola cutis videtur

esse recissa. Nam nudationem dicens insinuat nullam fuisse ossis fracturā, neq; quicquam aliud quam quod recissa sit cutis vsq; ad ipsum os, idq; ita nudatum sit. Quod sanè eo præcipuè loco, persese minime periculoso, lethale non erat. Euenit autem nona die febris, & ossis liuor, quod corruptionis ipsius & subiectarum partiū, erat inditium. Eueniunt quā plurima huiusmodi, nunc ex medici errore, qui minus idoneis medicamentis vtatur, aut etiam his vtēs, minus cautè vlcus tractet, sed ab ambiente plus satis permittat alterari os, vel reliqua quæ ad totum corpus attinēt, nō rectè prouideat: nunc ob corporis apparatum pessimum: nunc ob morbosæ tempestatis conditionem, quæ aut intēperie manifesta, aut in fœlicitate cuiuspiam astri talis sit. Scilicet non sunt omnium causæ conspicuæ.

96 *ET filio Phaniæ, & filio Euergetæ, liuefactis ossibus & obortis febribus, abscessit cutis ab osse, & pus non apparuit.*

HANC narrationem mutilam esse, constat ex libro septimo huius operis circa medium. Ibi enim aliter, ac fusius scripta est. Oportet ergo primum lectionem restitui, transferrique illinc quæ hic desunt. Vbi hic legitur, pus non apparuit, legitur illic pus subtus depascebatur. Quod quidem vt patet consulenti illum locum, multo magis congruit. Tota igitur oratio it a habet. Et filio Phaniæ, & filio Euergetæ, seu Euerge, liuefactis ossibus, & obortis febribus, abscessit cutis ab osse, & pus non apparuit, & pus subtus depascebatur. His dum perforarentur, ex ipso osse eggressa est sanies tenuis, serosa, subpallida, graueolens, lethalis. Contingit autem talibus etiam vomitus superuenire, & in fine conuulsiones, & vt clangosam vocem edant, ac impotentes fiant, atque si in dextris fuerit vulnus in finistra parte, si verò in finistris in dextra. Idem prorsus esse videtur quod pueris his accidit, & quod filio Philes. Nam quod in illius historia dicit nudatione ossis facta, his dicit abscessit cutis ab osse, vtrisq; vero dicit accidisse ossiū liuor. Quamquā enim hic tantū dicitur liuefactis ossibus, & obortis febribus, nulla partis facta mentione: tamē cōstat

ex

ex his quæ adijcit, in capite fuisse vulneratos, siquidem de his omnibus pueris agens dicit, contingit talibus vomitus superuenire, & in fine conuulsiones, & clangosas voces, & impotentias, hoc est resolutiones, si in dextris fuerit vulnus in sinistra parte, si in sinistris in dextra. Hæc vero esse signa lethalia, peculiariter capitis vulneribus superuenientia, constare potest facilè ex libro de vulneribus capitis, in cuius calce, ita scriptũ est. Quicunque vero ex vulneribus in capite moriturus est, & fieri non potest vt sanus fiat, & seruetur, ex his signis dignotionem morituri facere oportet, & quod futurũ est prædicere. Patitur enim hæc cum quis os fractum, aut ruptum, aut contusum, aut quocunque modo fractum intelligens, per errorem deliquerit, & neque raserit, & neque perforauerit, veluti os non opus habeat, & velut os sanum existat, ante decimum quartum diem febris corripiet vt plurimum in hyeme, in æstate vero post septimum diem febris corripiet, & post quam hoc factum fuerit, vlcus colorem omittit, & ex ipso sanies pauca fluit, & quod inflammatum est ex ipso emoritur, & viscosum fit, & apparet velut salsamentum, colore rufum, subliuidum, & os tunc corrumpi incipit, & fit valde nigrum, postremo pallidum euadens, aut valde album, quũ vero iam superatum fuerit in lingua pustulæ oboriuntur, & desipiens ager moritur, & conuulsio plerosque corripit, in altera corporis parte, siquidem in sinistra parte capitis vlcus habeat, in dextra corporis parte cõuulsio corripit, si vero in dextra capitis parte vlcus habeat, in sinistra corporis parte conuulsio corripit. Sunt autem & qui syderati fiunt. Ecce, signa quæ pueris his superuenerũt, eadem sunt, quæ Hipp. lethalibus capitis vulneribus dicit superuenire. Dicit etiam his superuenire vocem clangosam, quod quidem eadem prorsus fit ratione qua conuulsiones, & syderationes, nimirum conuulsis musculis aperientibus, aut resolutis, clandentibus laryngem. Fit enim clangosa vox per apertiores spiritus vias aut per aridiores. Cur in capitis vulneribus contraria pars resoluatur, aut conuellatur, potius quam coniuncta, dictum est à me in hoc ipso li. 5. in historia Hippocomi Palamedis. Iam vero maximam esse sympathiam cerebri & oris ventriculi atque ob eam, cerebri læsionem vomitu prodi celebratissimum est à medicis

omnibus, necnon lethales esse puris differentias; saniem tenuem, serosam, subpallidam, graueolentem, qualem his exijsse dicit ex ipsis ossibus per foratis scilicet, malignè putrescentibus (quod & liuor indicabat) cum quibus & computruit cerebrum. Quare mortui sunt.

97 *ARistipus in supernum ventrem violenter ac difficulter est sagitta petitus, dolor ventris grauis, & ardebat celeriter, deorsum verò non deijciebat, anxius erat. Bilioſa syncera. Et cùm vomebat videbatur melius habere. Paulo post rursus dolores graues, & venter vt in voluulis, calores, sites, & septem diebus mortuus est.*

HIC est transfixus sagitta, qua fundum ventriculi est, & exortus intestinorum gracilium, ac citò ex vulnere eo loco inflammationem contraxit, quæ anxietatem & vomitū bilioſum faciebat, & febres, & sitim, & impediebat deiectionem, nihil à supernis permittēs in inferna transmittere & fæces exurens. Quòd mox à vomitu subleuari videretur, rationi etiam est consonum, degrauata interim non nihil parte. Inflammatione verò manente, necesse erat nouam fluxionem mox conuocari, & denuo anxium fieri, & dolere grauiter. Quamuis autem dolorem grauem accidisse, & rursus dolores graues dicat, ne intellige id dici, quod dolores essent grauantes, quales quos præmētia pondera faciunt, sed quod essent magni, & toleratu difficiles. Nam dicitur illud non ob speciem doloris, sed ob magnitudinē. Dolor enim potius esse perforans, velut in volulo. Quod mox explicuit Hipp. addēs, & venter vt in voluulis. Imò vero mihi videtur hæc ipsa affectio re vera, ac maximè propriè, fuisse voluulus ex inflammatione, quamquam inceperit à vulnere. Nam vna quidē atque ea præcipua voluuli causa, statuitur, gracilium intestinorum inflammatio. Id igitur solum habuit peculiare voluulus hic, a vulnere, vt a procathartica causa, incepisse. Non igitur mirum mortuum esse hominem septem diebus, cum alioqui soleat voluulus quatuor interimere. Fortasse mireris magis, quòd tandiu durare potuerit. Sed neque id mirum. Quæ affectiones quæ causam habent euidentē, cæteris paribus, cum minus

minus malo fiunt corporis apparatu. Porrò vulnus quo ventriculus aut intestina, præcipuè gracilia, dissecta sunt, in lethalibus ponunt Hippoc. & Galenus.

98 *Neapolis similiter percussus, eadem passus est, cum esset usus clystere acri, aluus fluxit. Color effusus est tenuis, pallidus, niger. Existens oculis squallidis, puris peruersis, intentis in cardia.*

Hic similiter percussus, eadem est passus, & eodem tempore mortuus, nisi forte citius non tamen adeo eadem passus est, vt non habuerit quædam symptomata diuersa, quæ hic narrat, in fluxione alui, & corporis mutato colore, & oculis. quin & doloris specie, quæ me adducunt, vt suspicer, percussum esse aliquanto superiori parte, quàm priorē. Hic scilicet in ipso ventriculo, ille in gracilibus intestinis. Nā illi vt in intestinis existente inflammatione, nihil deorsum descenderet, huic vt existēte in ipso vētriculo, patebant humorum confluxui magis intestina, atq; ita deiecit quāquā à clystere acri. Illud dixit fuisse dolores voluulorū hūc dicit fuisse in cardia Quod nihil aliud significat, quam in cardialgia, hoc est superioris ventriculi dolore. Seu etiā illa duo symptomatum genera, coloris per totum corpus effusio, repentè homine cōrepto velut regio morbo, partim pallido, partim nigro, & oculorum squalor, distortio & immobilitas, inflammationis magnæ ventriculi sūt, magis quā intestinorū. Ac mihi sanè effusio illa coloris, suspitionem ingerit, infectā fuisse veneno sagittā. Scimus enim ingesti veneni symptoma esse, repentinam illam coloris toto corpore infectionem. Sed & citra venenum fieri potest ob magnitudinem, & malignitatē inflammationis. Id verò hepatis, aut ventriculi, tanto magis, quàm illius intestini, quanto magis ab his infici totum corpus potest, ob cōmune ministerium quod inde accipit. Iam verò oculi, constat quanto magis trahantur ad cōpassionē ob ventriculū, quā ob intestina, vt & totū cerebrū. Sed quædam verba huius dictionis consideratione indigent. Nam videtur tenuem colorem, quasi differentiam quampiā coloris dicere. Quis autem color tenuis sit, non facilè dicere possis. Ego cum di-

dicit χρώματα τεχῦτι λεπτὸν ὠχρὸν μέλαν, id est, colore effusus est, tenuis, pallidus, niger, perinde accipio, ac si diceret, λεπτῶς ὠχρὸν μέλαν, id est, tenuiter pallidus, niger, hoc est subpallidus, aut subniger. Oculi squalidi ariditatē, & atrophiam emorientis iam partis, indicant. Perterfi & intenti conuulsionem, in quam, ob ventriculum, facilè trahi solent. Illud vero difficile esse videtur, quòd dicit, puris oculis hunc fuisse, quasi puritas vitium aliquod oculorū sit. Scire oportet multa esse, quæ per sese bona sunt, alijs autem accidentia augent mali significationem. Velut gracilem esse partem, & omni præter naturam tumore carere, bonum est per sese, cæterum in vlcere est malum. Talis est etiam oculorū puritas. Per sese enim bona est, & significat eorum tunicas, & naturales humores, nullis excrementis abundare. Verùm si homo tenuiter, aut omnino nō videat, deterius est puros esse oculos, quā nubem quampiam aut suffusionem habere. Significat enim affectionem interiorem, quæ minus multo paret curationi. Ita etiam in eo cui sunt peruersi, & intēti, deterius est vt signū, puros esse, quā si excremētis vllis abundarēt; quia quo minus affectio vlla ꝓpria esse apparet, eo maior cerebri affectio significatur.

99 *METodori filio ex dentis dolore, sphacellus genæ, & gingiuarum hypersarcosis. Mediocriter suppuratus est, excidere nt dentes molares, & ipsa maxilla.*

Sphacellus est corruptio ossium. Hypersarcosis carnis superfcrescentia. Itaq; huic ex dolore dentis, adeo maligna fluxio cōuocata est, vt corruptionē fecerit ossis genæ, & in gingiuis carnis superfcrescentiam. Non certè idē succus, qui ossa corrumpebat, natus erat carnē gingiuarum ita nutrire, vt supercresceret, sed ille quidem exulceraret, exulcerata vero caro quæcunque: si alioqui malè temperata nō est, ipsa sibi facit supercrescentiam. Finitum hoc malū est, sphacello non amplius procedente, in mediocrē suppurationem maxillæ (superioris scilicet, cuius gena pars est) & cum ea dentium molarium casu. Vsque adeo non debent contēni dolores dētiū in cacochymis corporibus, sed cito expurgandi tales sunt, satis copiosè, mox ac ingruit dolor.

Mulieri

100 *Mulieri in Abderis carcinoma erat circa pectus, & per mammam effluebat sanies subcruenta: intercepta autem fluxione, mortua est.*

Carcinoma, seu cancer, est tumor ex atra bile, qui quacunque corporis parte fieri potest, nunc cum vlcere, nunc sine eo: maximè autem fieri consueuit mulieribus, quin & viris etiam aliquando in mammis, quia præterquam quòd ibi est multa caro & glandulosa, nata accipere, emergunt etiam eam in partem, ab interno corpore, grandiores venæ & arteriæ, quàm in vllam aliam externarum. Accedit, mulieribus peculiaris causa, communio mãmarum & vteri, per venas, in quas menstruus sanguis è toto corpore colligitur. Quibus igitur sanguis redundat atrabiliarius, neque satis copiosè vacuatur, aut mulieribus per vterum, aut viris per hæmorrhoydas, facilè colligitur in mammas, & facit cancrum. Quod sanè malum malè vincitur medicamentis, quia initia minora sunt quã pro tanto malo, vehementius irritatur. Suppuratio in tam maligno succo tentanda non est. Superest, quod & tutissimum reor, solum bono victu, & repetitis crebro vacuationibus, missione sanguinis secundum rectitudinem, & expurgatione accommodata. vti & dictas antea euacuationes mouere. Huic mulieri natura prospexerat ipsa sibi quærens viam, & saniem emittens subcruentam per mammillam. Verùm cum postea ea effluxio cessaret, vel sponte per facultatis naturalis impotentiã, vel insciti medici ad id supprimendum aliquid machinãtis, mortua est. Si autem ipsa mulier fortior, aut materia minus maligna fuisset, hæc mulier, ea vacuatione cessante, facta fuisset maniaca. Nam vt in aphorismo dicitur, mulieribus quibuscunque sanguis ad mammas conuertitur, maniam significat. Sed quia ea erat debilis, aut succus veneno similis, mortua est.

101 *Ex catarrho secundum capitis dimidium dolebant, & per nares humore fluente febricitabant moderatè, & quinque diebus refrigerabantur.*

Catharro laborantes magno, comitari solent febriculæ quædam

quædam non adeo magnæ, sed quotidie vesperi increscentes: quod somno & nocte crescat capitis repletio, vt nuper diximus Durare solent hæ diutius, quibus catarrhi lentè coquuntur, neque euacuantur. Quibus verò euacuationes idoneæ cito superueniunt, morbū cōtrahūt, vt de sputis in pleuritide Hipp. dicit. Est accōmodatissima euacuatio catarrho incumbenti in pectus excreatio copiosa: huic verò qui intra ipsum caput retinebatur, & proinde faciebat hemicraneā, effluxus humoris per nares. Nullum est enim tale emunctoriū, & tantā cum cerebro habēs rectitudinē. Aures enim non sunt tanti vsus ad euacuandum. Ob id igitur fiebat meritò vt hac tempestate febres citò soluerentur. Quinta autem die solui solere febres ex catarrhis (quæ sci licet breues sint, & celeres habent maturationes cōiūctas) habes hoc testimonium, & aliud huic simile, quod non ita pridem in hoc ipso libro ita dicebatur. Tussis hyeme maximè in austrinis, crassa multa & alba cum excreassent, febres superueniebant, & quinta die cessabāt. Quod illic dixit febres quinta die cessabāt, dicit hic, in quinque diebus refrigerabantur. Constat ex ipsa phrasi narrationem hanc non esse integram, sed decisā esse ex historia tempestatis cuiuspiam morbosæ, hæc verba, vt sunt alia quamplurima in hoc opere lacera. Enitendum tamen est vbique, id frugis quod capi possit, colligere, vt nunc fecimus. In libro septimo, hoc idem, quod nunc narrando scripsit, occurret scriptum docendo.

102 *Et quæ in partu cōcussa est, dolor circa pectus factus est, & latus, excreationes purulentæ, tabes constitit sex dies, febres rursū, diarrhœa, cessatio, febres, aluus stetit, & circa septem dies mortua est.*

Mvlier hæc erat vxor cuiusdam Simonis, & vbi dicitur sex dies, legi oportet sex menses, quod facilè intelliges, ex alia eiusdem historiæ narratione quæ occurret in septimo, vbi repetitur mutatis quibusdā verbis, vt alia quāplurima huius quinti. Ibi vero ita legitur, Vxori Simonis in partu cōcussæ, dolor circa pectus & latus, tussis, febres excreationes purulentæ, phthisis, & cōstitit & sex menses

febres,

febres,& diarrhœæ ſemper,in fine ſedatio febrium. Aluus ſtetit,poſt ſedationẽ,poſt dies ſeptẽ mortua eſt. Hæc lectio multo magis probatur, debetq; locus præſens ſecundũ illum emendari. Nam longè probabilius eſt,quæ ex pleuriti de obijt per ſuppurationem,febricitaſſe ſex menſes,quam ſex dies. Quod verò ad morbi huius eſſentiam, & cauſas attinet,illud conſtat ex narratione,quod & noſſe oportet: hanc mulierem cum difficili partu forte laboraret, fortiter,ita vt fit,nonnũquã,concuſſam eſſe,vt fœtũ excuteret, & ob id pleuriticam eſſe factam,cõpreſſione arbitror pectoris,quã concucientes facerent, ſurſum retracto ſanguine,atque pleuritim fuiſſe adeo malam,vt breui per ſuppurationem abiret in talem quod multo & corrofiuo ſanguine redundaret. Talis enim eſt re vera qui ob nouies detenta menſtrua,redundat in ijs quæ pariunt. Copia igitur ſanguinis in pleuriticum ſuppurationem facit, niſi ob debilitatem præueniant ægri mori. Maligna qualitas & correfiua facit vt facile pulmonis caro computreſcat, & tabidi breui fiant. Conſtat etiã ſuperueniſſe huic diarrhęã qua in tabeſcentibus & ſuppuratis nihil eſſe poteſt periculoſius,vt ab Hippocrate in aphoriſmo dicitur. Porrò huic non ad extremum vſque durauit ſemel inchoata diarrhea ſed cum ceſaſſet febris,aut prorſus eſſet exigua & inſenſilis,etiam aluus ſtetit,& tunc poſt dies ſeptem mortua eſt, retentò iam,arbitror,intra Thoracem ſucco. In præſentis loci lectione inſinuatur febres & diarrhœam inęqualiter ſuperueniſſe,ceſaſſe enim,ac rurſus repetiſſe. Et ſanè verunque horum,deiectionum copioſarum dico & febrium,interrupti & inequales reditus,fieri conſueuerunt,in ſuppuratis. Nam per retentricis debilitatem,nunc egerunt, nunc valde vacuati ceſſant egerere,vſque dum rurſum egerunt, quæ prę debilitate concoctricis,congeſſerũt. Ita fit vt partibus exiguum alimenti accedat,& ſpiritus affatim cum deiectionibus exhauriantur. Febres autem eiſdem cauſis erratico modo ſuccreſcunt,nunc, putrefcentia detentorũ exardentes,nunc putridorum euacuatione ſedatæ. Præterquàm quòd fiente pure increſcunt,facto rurſus, ſubſident. Admonet nos hæc hiſtoria cauere,ne mulieres quæ pariũt concuciantur incautè. Neque vero cõprimantur ſecũdũ latera plus ſatis,ne in Thoracis regione vllus dolor excitet

Cuius

Cuius mali, si quæ vel exigua significatio nobis præstetur, prepropere reuellendum deorsum, fortibus crurum frictionibus, & cucurbitis humilibus partibus affixis, & missione sanguinis ex talis.

103 *ANginosa manum dextram & crus doluit. Febris tenuit. Moderata strangulatio autem tertia remisit, quarta conuulsa, sine voce stertor, dentium contritio, maxillarum rubor, mortua est quinta aut sexta die. Signum, circa manum subluuidum.*

RARA est hæc permutatio ab angina in conuulsionem. Verum mali abscessus innumeris modis fiunt, pro consistente in singulis quarundam partium debilitate. Dolor manus & cruris erant antecedentia signa conuulsionis. Facta scilicet abscedente iam humore in neruorũ radices. Strangulationis etiam remissio, quæ tertia die facta est & febris moderatio, erãt indicia imminẽtis permutationis. Ita enim fit, cum fit morbus ex morbo, vt remittente priori posterior succrescat. Quapropter cautus medicus cum morbum aliquem plus solito videt remittere, velut in hac, strangulationem tertio die, & febrem moderatiorem fieri, timere incipit permutationem. Quid si interim alterius cuiuspiam partis superueniat dolor, et parti timet. Vbi dicit quarta conuulsa est, in quibusdam codicibus habetur ἑβδόμῃ hoc est septima. Constat vero esse manifestum erratum. Nam mortua est quinta aut sexta. Vocis priuatio & stertor redeuntis suffocationis sunt. Dentium contritio, hoc est stridor, conuulsionis. Maxillarum rubor sanguine in caput accurrente fiebat. Mortuam dicit quinta aut sexta quod horam fortasse mortis non exacte agnouerit. Signum dicit circa manũ subluuidũ, hoc est colorem subluuidũ manus dextræ, prauã significationem præstitisse. Nimirũ liuor partium viralis facultatis internationẽ significat, vt in prognostico dicitur, magis quam si omnino nigrescant. Quod signum vbi conspicue videris, certo scias in proximo iam esse mortem.

104 *ET altera in palato stertorosa. Lingua sicca peripneumonia, desipiens mortua est.*

PLAERI-

PRAETEREA legunt non desipiens, quod fortasse habuerint in suis codicibus μὴ ἔκφρων aut ἔφρων ego non ita habeo in meo codice, sed ἔκφρων, vtrunque profecto fieri potuit, & vt moreretur ex peripneumonia desipiens, & vt non desipiens. Sæpe enim pulmo inflãmatus in compassionem trahit cerebrum vsque ad insaniã, sæpe etiam non ea tenus. Proinde ego legi, vt reperi in meo codice scriptum. Cum præcipue ex signis quæ accedebant huic peripneumoniæ, coniectura aliqua posset accipi, cõpacientis cerebri. Nam erat lingua sicca, quod bilioſæ peripneumoniæ esse solet, ex qua, quã pituitosa, facilius delirãtur, quod acriores fumi ea put conscendant. Erat præterea stertorosa in palato, hoc est stertens in ipso ore & palato, vt multi dormientium solent, non in ipso gutture aut aspera arteria, vt asthmatici, aut plurimi acute febricitantium, cum sunt morti proximi, quibus scilicet pulmo plenus feruet in gutture. Et hoc sane grauis stertoris genus est, quia significat suffocari hominem occupatis iam viis spiritus. illud vero significat angustiã viarũ, quibus per nares trahitur spiritus. Vt illud igi tur pertinet ad pulmonis & asperarũ arteriarũ affectionẽ magis, ita hoc ad affectionẽ capitis. Quare hanc peripneumonicã, mortuam cum desipientia esse consentaneum est.

105 *ET in Olyntho hydropicus repẽte voce destitutus, desipiens noctem & diem, mortuus est.*

HOC desipientiæ genus, fatuitatẽ potius fuisse arbitror (qualẽ cerebri, ex pituita, velut resolutio, afferre solet) quã delirium, quale solet afferre bilis in phreniticis. Nam illa permutatio hydropi congruens est. Redundat enim hydropicis aqua & pituita. Hæc igitur aliquando in neruorum principium collecta, cerebrum & eius propagines emolliuit, & laxauit, atq; resolutione neruorum priuauit voce, & humida cerebri intemperie fecit fatuitatem; quæ durauit per diem & noctem. Postremo resolutione occupante totum corpus (quæ apoplexia est) mortuus fuerit. Fatuitatem vero quandoquidem sine voce erat homo, indicauerint gestus, & motus inconcini.

Finis quinti libri.

COMMENTARIA IN SEXTVM LIBRVM Epidemiarum.

Sectio prima.

QVibuscunque ex corruptione circa vterum, & tumoribus, in capitis grauitatem vertitur, & secundum sinciput dolores, & quicunque alij ab vteris, his in octo aut decem mensibus in coxam finitur.

SAEPE iam fum prefatus me nolle de fingulis libris, aut fententijs huius operis, cenfere, fint ne Hippocraris an alterius cuiufpiam. Quia de ea re, & fi coniectura aliqua effe poffit, & ex phrafi, quæ familiaris effe videatur Hippocrati, aut fecus, & ex ipfa fententia, quæ digna aut indigna videatur effe, & confentanea aut diffentanea, alijs quæ illius certo effe creduntur, tamen adeo nihil certò conftat, vt inter antiquiores etiam Gal. de fingulis verbis effent innumeræ contrariæque cenfuræ, nedum nunc cùm tanto plura fecula elapfa funt. Satius ergo, & vtilius fit, omnia, nulla vel vocula prætermiffa, confiderare, atque quid veri, & quod ad artem conferat aliquid, contineri poffit, difquirere, atque fi quid videatur omnino improbabile reijcere, fiue Hippocratis fuerit fiue fecus. Neque enim impium fit putare, vel ab Hippocrate effe aliquod fcriptum negligentius, præcipuè cum ab antiquiffimis illis feculis ad nos vfque fluxerit opinio, non effe omnia fua opera ab Hippocrate perfectè elaborata. Itaque laborem hunc cenfendi de libris deponentes, res ipfas difquiramus diligenter. Atqui hic fextus liber à Gal. non habebatur in poftremis, tametfi enim, quam primus & tertius, minus genuinus putabatur, tamē quam quintus & feptimus, magis; fecundo dignitate æqualis. Cùm igitur quintum etiam fim profecutus cōmentarijs, & vt ego iudico, non inutilibus, & feptimum

dante

dante deo non sim omissurus, omnino æquũ est, hunc quoque nunc interpretari, neq; sanè plura præfari opus est, sed dictionem primam aggredi, qua de quibusdam vteri passionibus agitur. Vterus pars est opportuna multis morbis, quiã maximas plurimasq; habet venas, & arterias, per quas totius corporis excrementa recipere solet. Quæ si vt influunt, nõ exeunt expeditè, facilè fiunt morborũ causæ. Lædunt vero hæc, aut putrescentia, circa ipsum vterum detẽta & inculcata, aut tumores præter naturam in ipso pariũt, aut ipsas venas & arterias distendunt. Hinc nascũtur febres maximæ è synocharum genere, aut putrescente solũ sanguine in vasis, aut simul oborto tumore phlegmonoso: aut fit vteri cõtractio, quã sequitur præfocatio, & non rarò conuulsio, ob distentionẽ cõtractis vasis ac cum eis vtero, atque ita cõpressis superioribus partibus vsque ad septum transuersum, aut distẽtis cum vtero neruis. Hanc vteri præfocationẽ non solet comitari febris à principio, quin potius magnus frigoris sensus, refrigerato sanguine obvenarũ interceptionẽ, & inde flatu multo frigidoque sursum lato, qui aliquando cordi occurrẽs, vel interimit veneni frigidi, ritu. Causa qua conuulsio succedit sæpe vteri affectibus, in ipsius vteri est natura. Nã & si is exiguos accipiat neruos, est tamẽ natura durus, & neruo similis: quæ vero talia sunt facilè tendunt fibras omnes, quibus, partibus alijs alligãtur, adeo vt arteriæ in carpo manus tentio, differentiã partis internæ, quæ phlegmone obsessa sit, indicet, an dura scilicet, an mollis sit. Quanto ergo magis distendentur nerui, qui solidiores sunt, & nullo succo interius madent vt venæ & arteriæ, cum vtero, parte dura adeo, & vt dixi, neruo simili. Accedit vterum ipsum per se, nunc contrahi, nunc dilatari vehementer. Quare non mirum, si cùm magna vi cõtrahitur, neruos quibus eorum principio alligatur, tendat vehementer. Ea verò est neruosi generis conditio, vt facilè per totum corpus eius passio reffundatur, & caput imprimis trahatur in eius compassionem, velut nunc dicit Hippocrates, ex corruptione, hoc est ex abortu, & ex tumoribus etiam circa vterum, solere fieri capitis grauitatem, & dolores circa sinciput, hoc est dolorem grauantẽ circa sinciput. Audias tamẽ quotidie mulieres omnes, quæcunq; se ab vtero putant laborare, affirmates dolere sibi per id ma-

lum posteriorem ceruicem,& occiput. Quod Hippocrati cæ huic assertioni videtur repugnare . Res verò ita habet. Quæcunque morbis calidis ex vtero laborant, vt febribus & inflammationibus,& ob id dolore capitis tenentur, secundum sinciput potius dolent, ob fumos calidos, qui per copiosas magnasq; arterias quę in vtero sunt, ascendũt,& per arterias carotidas transmittunt in caput, quarũ, vt etiã venarum iugularium, maiores portiones tendunt in sinciput, quam in posteriorẽ partẽ. Sed quæ laborant morbis frigidis, vt præfocatione, hæ ob contractionem vteri, vehementer sentiunt dolorem tensiuum ad neruorum exortum qui ad spinalẽ medullã,& posteriorem cerebri partem spectat, potius quàm anteriorem. Hippocrates ergo non dicit omnem dolorem capitis, qui per consensum cum vtero fit esse grauantem,& pertinere ad sinciput, sed eum qui fit ex abortu, aut ex tumoribus circa vterum, & inflammationibus scilicet, aut scirrhis phlegmonosis. Alijs enim non solent capitis dolorem inferre. Ex his verò causis solent febres magnæ fieri, ac deniq; sunt hi calidi affectus. Sed videtur huic enarrationi repugnare verba hæc, quæ mox addit. & quicunq; alij ab vtero. Videtur enim significare quoscũquè alios dolores, qui ab vtero sint, esse huiusmodi. Sed enarrãdi hæc verba, duplex ratio est, vtraq; idonea, vel alios omnes dolores ab vteris, calido morbo occupatis, esse huiusmodi, quia etiã si nõ ob abortum aut phlegmonem, sed ob quãcunq; causã male fluentes mẽstruas euacuationes febres obortæ sint, dolores erũt grauantes circa sinciput. Vel (verbis his nõ ad priora sed ad posteriora relatis) alios etiã omnes ab vtero morbos, solere octo aut decẽ mẽsibus finiri in dolores coxæ. Ex vteri morbis in coxã fieri absessus, non quidẽ necessarium, consentaneum tamen est, quia is est articulus maximus,& qui plurimarũ partium solet ex cremẽta recipere,& habet cũ vtero maximã & viciniã, & rectitudinem, adeo vt, cum contorquetur, soleat in coxã incidere, vt in aphorismo dicitur . Cum igitur vteri morbus producitur, rationi consonum est, in coxam facere abscessum octo verò aut decem mensibus id fieri, plurimum torsit veteres ennarratores (vt Gal. narrat) causam inuestigantes: atque adeo cum nullæ earum quas inuenerunt, Gal. placerent, coegit illum ab autore recedere, atq; id dictũ est

se

se leuiter, quod aliquando casu euenerit, affirmare. Nimirum hi omnes perinde intelligebant, ac si dixisset Hippoc. hunc abscessum fieri octauo aut decimo, minimè vero no no, aut septimo, vndecimove. Ego verò non ita intelligo, sed (quia omnino ab his morbis qui prorrogantur, expectare abscessus oportet, certum verò & statum vllum tempus faciendi hunc abscessum, his morbis non est) voluisse eum incertum ad certum quodāmodo redigere (ita vt fit) nominatis quibusdā finibus, vt ex eis & quæ intersunt & quæ prope sunt intelligerentur atque denique quædam tēporis latitudo (vt aiunt) potius quā certum tempus. Dicit itaque octo aut decem quasi diceret ab octo ad decē, paulo citius aut tardius. Hos verò fines statuerit ex ijs quæ ob seruauerit in ipsis rebus computationem vero mensium consentaneum est incipere ab eo tempore, quo mulier cœperit ex vtero laborare, & insigniter ob vterū dolere capite. Ab abortu quidem si inde videat morbus sumpsisse exordium, si verò antea laborauerit vteri tumoribus, & capitis dolore, & hic ipse morbus abortum fecisse putetur, non ab abortu sed ab antecedente eum morbo.

2 *Acutum habentes caput, qui quidem crassa sunt cerui cefortes, & alijs, & ossibus. Qui autem cephalici sunt & aures manantes habent, his superius palatum cōcauum, & dentes distracti.*

Capita acuta dicuntur, quæ sunt in sinciput, aut occiput, aut vtrunq; talia. Duplices autem sunt qui acuta habent capita, alij quidem fortes satis & robusti, alij debiles & infirmi capite. Dignotio autem est ex adiunctis partibus, & ex turpi aut concinna capitis formatione; tametsi enim magna acuties capitis, siue secūdū alterā siue secūdū vtranq; partē, deficiat ab optima capitis formatione, quæ est veluti sphæræ modicè secundum latera cōpressæ, pōt tamē ea esse sine reliquarū partiū capitis vlla turpitudine, atque tū tēporis cēsetur formatricis exiguus error, præcipuè si accedat cervix crassa, quæ robustā formatricem, & materiæ copiam indicabit. Si verò accedat deformitas aliarum capitis particularū, haud dubiè illud est ex debilitate capi

tis, ab initio formationis profectum. Deformitas autem quæ turpiter acutis capite solet accidere, est concauitas superioris palati, & dentium superiorum ab inferioribus distractio, maxilla superiori antrorsum plus satis producta, quæ canina formatio esse videtur. Meritò igitur hi quibus tantum est acutum caput, & crassa ceruix, fortes sunt. Alijs & ossibus fortes dicuntur, qui firmos habent motus voluntarios, quia vt firmamentis inhituntur ossibus musculi. Alijs fortes dici possunt, vel ob reliquas cerebri vires, eas inquam quæ ad internos sensus spectant, vel etiam ob reliquas hominis virtutes, vt naturalem & vitalem. Atqui sanè probabile est, omnes eas virtutes intelligi. Nam non turpiter formatum caput, significat cerebrum non imbecille. Bene autem nutritum & formatum caput, significat naturalis & vitalis firmitudinem. Sunt itaquè tales fortes ossibus, & alijs. Vnde constat fore etiam hos bene sanos. Qui vero aliter habebunt, infirmi erunt, & debiles capite: quod quidem crebro eius dolore, & multæ excrementorum collectione, agnoscitur. Multa verò mali succi in capite redundantia, effluxionem saniei ex auribus solet facere. Qui igitur cephalici erunt, & quibus ex auribus sanies manabit, hi non erũt decenter formati, sed habebunt palatum superius concauum, & dentes distractos. Fortasse enim iuuabit dentiũ distractionem, crebra ex cacochymo cerebro effluxio. Porro ijs non erit ceruix crassa & valida, sed gracilis & languida, atque id etiam accedet turpitudini. Quod Gal. in commentatione huius loci dicit, in ijs quibus caput plus satis depressum, & acuto contrarium est; longè deterius esse deesse occiput, aut compressum esse, quàm sinciput, non possum probare. Nam, inquit, eo esse deterius, quod in occipite sit nobilissimus cerebri sinus, & medullæ ceruicis exortus. Id verò est adeo falsum, vt in occipite, quod a capite medio suturæ lambdoydes distinguitur, nihil sit, nisi parenchephalis, ex qua nulla productio est, neque medullæ, neq; nerui: neque sinum vllum continet. Ego proinde deteriorẽ formationem, cum ad sensus & ingenium, tum ad reliqua existimo, sinciput esse compressum, quàm occiput.

3 *Q Vibus os à palato decedit, his medius subsidet nasus: quibus autem id vnde dentes nascuntur, extremus nasus.*

HAEC eadem sententia eisdem ferè verbis scripta occurrit, & enarrata est libro quarto. Quare haud erit nunc opus longa repetitione vti. Similitatis naturalis causa esse potest vel in errore formatricis, quæ eam partem vt aliam quàcunq; solet, vitio efingeret, vel in malo positu ossium maxillæ superioris, quibus innititur. Nimirum si ea ossa demissiora ac profundiora sint quà deceat, demitti etiam ac subsidere necesse est nasum, & secundum eam partem præcipuè, qua innititur osficulo quod humilius situm sit. Itaque si os quod ad medium palatum est introrsum sit velut detractum, similitas erit secundum mediũ nasum. si postremũ superioris maxillæ, ex quo dentes nascuntur, erit similitas secundum nasum extremũ. Nimirũ hæ nasi partes, his maxillæ ossibus innituntur. Similitas præter naturam fit, ex eisdem causis præter naturam cõtingentibus. Figura enim vitiari potest à reliqua contundente, vt pugno, aut palo, aut casu. Ossa etiam illa possunt præter naturã à proximis ossibus decedere, quibus decedentibus, nasus subsidebit, fietq; simus præter naturã. Hoc modo solẽt qui Elephante vocato morbo laborãt, ob ossiũ, aut eorũ cõpaginũ corruptionem, simi euadere, vsque ad magnam deformitatem.

4 *INfantium (fulgores siue defectus, siue comprehensiones) simul cum pubertate quibusdam mutationes habent, & alias, & in renem dolor grauis, cum implentur cibo.*

SCRIPSI per parentesim, fulgores, siue defectus siue comprehensiones, quia vt Galen. dicit varia admodum in diuersis codicibus occurrit lectio, atque varias admodum lectiones veteres enarratores sequebantur. Quidam egebant ἐναλάμψεις id est fulgores, seu efulgescentiæ,

alij ἔπιπλους ideſt defectus, alij κατάληψις id eſt comprehenſiones. Atqui plærique has voces eo deflectebant, vt illis omnibus epilepſiæ, ſeu comitiales morbi ſignificarentur. Atqui certè facillima ac veriſima, ea ratione redditur ſententia. Nimirum epilepſiæ infantium, hoc eſt quæ non procedente iam ætate, ob victus vitia ſuccedunt, ſed ab ipſo ortu, ob naturale vitium ex primordijs contractum, congignitur, ſimul cum pubertate quibuſdam mutationes habent. Nimirum tales epilepſiæ, cùm vitia potius naturalia ſint, quàm morbi, curationem non admittunt, ſed vt aliæ naturales intemperies mutationem ex ætate. Non quidem ineunte pubertate, ſed per totum pubertatis tempus, mutationem eam fieri intelligit, quod eſt à quatuordecimo ad vigeſimum quintum. Nam ſeptimo aphoriſ. ſectionis quintæ dicitur: Quibus morbi comitiales fiunt ante pubertatem mutationem accipiunt, quibuſcunque autem vigeſimo quinto, cómoriuntur. Hoc eſt, ante exactam pubertatem mutationem accipiunt, ſi verò vigeſimo quinto, quo ſcilicet finitur, adhuc durent, commoriuntur. Quoniam verò non in omnibus mutationem accipiunt: ſed quibuſdam, vtpote quibus mutatio ætatis non eſt ſatis ad eius morbi curationem, commoriuntur, non dicit ſimpliciter cum pubertate mutationes habent, ſed quibuſdam. Porrò eſt conſideratione dignum vtrobique, & hic inquam & in aphoriſmo, dici, non quidem ſolui, ſed mutationem accipere. Quaſi non ſoleant ſolui nullo ſui veſtigio derelicto, ſed cum alio morbo commutari. Atque hoc videtur præſenti loco multo apertius innuere, non ſolum dicens mutationem habent, ſed explicans quas mutationes habere ſoleant. Et alias (inquit) & in renem dolor grauis cum implentur cibo. Quaſi dicat, mutari ſolere in renum dolorem, & in alios morbos, vt podagram, aut alium huiuſmodi morbum. Et videtur ſanè hoc rationi conſentaneum. Nam morbi diuturni rarò ſunt bonæ iudicationis, nec niſi permutationibus ſoluuntur, nedum qui congenerati: verum quia mutationem accipere morbum, vtrumque poteſt ſignificare, & ſolui, & permutari cum alio, vt teſtatur Galen. in commentario citati aphoriſmi, atque non raro etiam euaneſcunt epilepſiæ paulatim ætate

ſiccato

ficcato cerebro, citra vllum alium morbũ, possis ita interpretari mutationem habent. & in renum dolorem, & alias mutationes, quales quidem sunt paulatina solutio, aut in alium etiam morbum mutatio ita denique, vt vna quædam mutatio earum quas potest recipere, sit solutio integra. Quoniam autem dicit infantium epilepsiæ cum pubertate mutationes habent, ne intelligas infantiam vsquè ad adolescentiam produci (interest enim pueritia) sed in eis epilepsijs esse expectandum ætatis beneficium, quæ veniunt ab infantia. Nam quæ postea superuenerunt, velut alij morbi curandæ sunt medicis auxilijs. Cur dolorem renum significans, dicat & in renem dolor grauis cum implentur cibo, mox intelliges, ex ijs quæ subiungit, eadem verba repetens.

5 *In renem dolor grauis cum implentur cibo, vomuntq; pituitam, cum autem abundauerint dolores, æruginosa, & faciliores fiunt, soluuntur autem cum à cibis vacuati fuerint, arenulaque rufæ subsident, & cruentum mingunt. Stupor femoris eius quod è regione est. Quiescere non confert, sed exerceri. Non repleri, iuuenes helleboro purgare, poplitem incidere, vrinarijs purgare, tenuare, ac mollire.*

Cvm dixisset, vnum quiddam eorum in quæ mutari solet epilepsia, esse dolorem renum grauem, cum implentur cibo, explicat modo, qui morbus renum is sit. Et hinc arrepta occasione procedit ad sindromem omnium signorum quæ solet habere, & ad curationem quam desiderat. Est verò hic morbus lythiasis, seu lapidum in renibus congestio, quæ quidem fit ex succis crassis, calore aut frigore, intra renes duratis, & tophorum modo hærentibus, aut etiam ex sanguine ipso exusto, aut ex sordibus potus quotidiani. Dolent ergo renes, & cum tale quippiam in eis præter naturam colligitur, & multò grauius, cum geniti iam lapides decidentur (decessio est enim re vera, quia sæpe lapides ipsi carni renũ affixi hærẽt, vt tophi aquæ ductibus) & cum per angustas vias permeant. Semper ta-

men dolor renis, vt ponderis sensum refert, ob exiguum eius partis sensum, nisi cum magnus aliquis lapis deciditur, tunc enim velut infixæ hastæ referre sensum constat: quandoquidem difficile distinguitur à dolore colico, hoc verò, velut paroxysmo quidam, elapso, & antequam tam acerbus dolor ingruat, velut incumbentis ponderis sensus est. qui dolor grauis appellatur, & crescit plurimum cum cibo impleti fuerint, quia cibus multus replet intestina, ea verò repleta comprimunt, grauantque renes, qui per peritonæum crasso intestino alligati sunt. Hinc fit, vt tanta sit sympathia intestinorum cum renibus, & renum cum intestinis, & vtrorumque cum ventriculo, vt colicus dolor & nephriticus inter initia, communia videantur habere signa, & curationem. Nam vtrique accidit vomitus, & eo iuuatur vterque, vacuato scilicet ventre, & succorum reuulsione facta. Fit verò calculosis principio quidem vomitus pituitosus, quia talis succus naturaliter abundat in ventriculo, procedente autem dolore, etiam æruginosus, concurrente iam vndique bile, quæ doloribus & vigilijs exusta est. Solent verò solui ambo dicti morbi; cum à cibis vacuati sunt homines, hoc est cum intestina vacuata sunt fæcibus, & omnibus quæ continent: colicus quidem, quia ita tollitur eius causa, nephriticus, quia cessat compressio. Verum reliqua solutio communis nõ est, quia colicus sola alui euacuatione est contentus, per nephriticum vero iam soluendum arenulæ rufæ subsident, & cruentum mingunt. Nimirum in initio detentis, aut arenis, aut crassis succis, obstruuntur vrinæ viæ, & ob id exeunt, tenues & puræ, rursum demissis iam quæ detinebantur, exire incipiũt arenæ rufæ, & vrina tingi, & morbo iam soluendo procedere mictio solet, vsque ad cruentam vrinam, & plurimam arenarum subsidentiam. Velut autem quæ ex calculo vesicæ deciduntur, esse solent, albæ, ita quæ ex renibus, rufæ, seu subrubræ. Habent præterea, quibus in vllo renum talis affectio est, stuporem femoris è regione affecti renis, propter magnæ venæ & arteriæ cum renibus & cruribus coniunctionem. Quo pacto autem venarum repletio, stuporem inferat subiectarum partium, docet Hipppocrates libello de morbis virginum. Nimirum tumidis venis & arterijs comprimentibus neruulos, qui iuxta deferuntur.

feruntur. His dictis de morbi notis apponit quæ ad curationem pertinent, dicens, quiescere non conducit, sed exerceri, non repleri, iuuenes veratro purgare, poplitem incidere, vrinarijs mundare, tenuare ac mollire. Non exigua autem interpretationis pars sit, hæc eadem, eo ordine quo agenda sunt, dicere, ita scilicet, non repleri, sed victu tenui vti, poplitem incidere, cruris scilicet è regione positi, deinde si iuuenis sit, veratro, aut alio medicamento, expurganti vacuare: postea exerceri, & diureticis medicamentis vti, & exterius apponere incidentia, & laxantia, quæ nunc vocat emollientia. Nimirum à victus institutione oportet curationes omnes, si fieri possit, inchoare, tenuis autem esse debet, quandoquidem ingraueſcit dolor cum cibo replentur. Poplitem verò incidere, aut si id chirurgus non possit, omnino in crure venam secare, bonum sit, ad soluendam eam venarum tentionem, quæ vt facit cruris stuporem, faciet etiam repletionem renis. Expurgatio verò duobus modis proderit, & materiam derivando, & laxando intestina, quandoquidem soluuntur cum à cibis vacuata fuerint. Posthæc diuretica & exercitatio tuto detrudent à renibus quicquid hæserit, præcipuè si appositis, siue inunctionibus, siue irrigationibus, incidantur succi, & laxentur viæ.

6 *Mvliebria aquosis mulieribus plurimum immorantur, cum autem non celeriter eant, intumescunt.*

AQVOSÆ mulieres sunt, quibus aquosus & tenuis est toto corpore sanguis. Talibus plurimum solent muliebres expurgationes immorari, hoc est multos dies durare obtenuitatem scilicet sanguinis, atque, quia indigent adeo ea euacuatione, vt si non etiam celeriter eant, soleant intumescere, hoc est hydropicæ fieri, ob aquæ redundantiam. Atque eadem fuerit ratio, siue celerius fieri intelligas, esse crebrò repetere, siue copiosè, dum durant, effluere. Vtcunque enim eo res venit, indigere has multa euacuatione ex vtero, ac nisi multa fiat, solere in hydropem labi.

Lu

7 *IN Cranone veteres dolores frigidi, recentes calidi; ex sanguine autem plurimi, & quæ à coxa frigida.*

NIHIL vniuersale continēt hæc verba, sed solùm narrationem quorundam quæ in Cranone contigerunt, neque expositā morborum specie neque temporis constitutione, quare exiguum est quod hinc capere possumus vtilitatis. Fortasse decissa sunt hæc verba ex alia narratione longiori, aut scripserat hæc memoriæ gratia sibi ipsi, qui reliqua nouerat: Nobis verò nihil aliud narrat, quam veteres dolores fuisse frigidos, recentes calidos. Dolores calidi aut frigidi, dici non possunt nisi ob causam. Ob hanc verò rectè dicuntur. Nam doloris nomine aliquando apud Hippocrat. ipsa dolorifica affectio solet intelligi, vel vt in aphorismo dicitur. Qui dolentes dolorem non sentiunt, hoc est qui dolorificam habentes affectionem, eam non sentiunt. Ità quidem possint esse dolores calidi & frigidi. Dicit igitur affectiones recentes fuisse calidas, & veteres frigidas. Quando autem veteres omnes, antequam inueterascerent, fuerunt recentes, constat recentes hic vocari, eas quæ ad inueteratas nunquam perueniunt. Tales autem sunt quæ acutæ, vt veteres quæ cronicæ. Secundum rationem igitur factum est, vt acuti calidi essent, & ex calidis succis pendentes morbi, cronici verò frigidi, & ex frigidis. Cum autem calidi succi sint bilis & sanguis, ex sanguine, nquit accidisse, vt morbi ea tempestate, maxima ex parte nascerentur. Et quę à coxa (hoc est dolores coxæ) frigida. Exemplum est hoc prius dictorum. Nam coxæ dolor vnus quidam est, eorum qui inueterascere solent.

8 *QVæ in rigores fortes procedunt, non valde mitescunt, sed prope statum.*

IN rigores fortes procedere dicuntur febres quæ rigores fortes habent, non mitescere autem, de rigoribus ipsis dicitur, aut de febribus secundum rigores. Nam secundū essentiam propriam, non solum vsque dum prope statum sunt, sed neque vsque dum status sit elapsus, mitescunt febres.

bres. Porrò ſtatus nomine intelligi poteſt qui totius morbi eſt, aut qui cuiuſque paroxyſmi: & vtroque modo reddi tur verus ſenſus. Nam in febribus quæ procedunt in rigores fortes, hoc eſt habẽt rigores ſolutu difficiles & longos (nam cum rigores fortes dici poſſint, aut quòd vehementes, licet breues, aut quòd vehementes & producti, ſecundos hos videtur ſignificare illud verbum (procedunt) non miteſcunt citò rigores in ipſo paroxyſmi principio euaneſcentes, ſed procedunt etiam per ipſum incrementum, neque miteſcunt vſquè dum prope ſtatum iam ſunt febres: atque ita etiam cum febres procedunt cum fortibus rigoribus, hoc eſt vehementibus (ſiue etiam longi ſint ſiue vehementes ſolum) non ſolent febres miteſcere, hoc eſt minores & mitiores habere rigores, vſque dum prope ſtatũ iam eſt morbus. Hoc in quartanis febribus maximè obſeruari dicit Galen. in quibus prognoſticum ſignum eſſe dicit appetentis iam ſtatus, cum à magnis rigoribus huc vſque febres inciperent, iam miteſcere. Miteſcent verò tunc, vt diximus, ſecundum rigores, ſecundum eſſentiam propriam potius auctæ, in inclinatione autem miteſcent ſecundum vtrumque.

9 *Ante rigorem ſuppreſſiones vrinarum, ſi ex vtilibus fuerint, & aluus proceſſerit, & ſomn. adſint. Forte autem & figura febris, forte autem & quæ ex laſſitudinibus.*

De rigore decretorio nunc loquitur, docetque ratione quandam ſatis artificioſam, talem rigorem præuidendi. Nimirum ex vrinę ſuppreſſione, dicens ante rigorem ſuppreſſiones vrinarum fieri ſolere. Nimirum rigori decretorio ſolet ſuccedere ſudor, ſudoris verò & vrinæ eſt eadem materia, atque ita meritò altera euacuatio alterius ſuccedit ſuppreſsioni. Verùm quia vrinæ ſuppreſſæ non vnica, ſed multæ poſſunt eſſe cauſę, multis aliis cõſiderationibus eſt opus, ne præſenſio nos fallat. Proinde addit reliqua, velut ita dicens. Conſiderandum tamen vt firmius euadat prognoſticum, ſi ex vtilibus fuerint, & an aluus proceſſerit, & ſomni adſint. Fortè autem & febris figura opus erit conſideretur,

fortè

fortè autem & quæ ex lassitudinibus. Nam si aluus plurimùm processerit, ea ipsa causa poterit suppressa esse vrina, quin rigor aut sudor instet. Nimirum vt mictio plurima exiguam deiectionẽ facit, ita deiectio plurima, exiguam mictionem. Si verò non processerit aluus, & antecesserint signa optima, & quæ bonam iudicationem promittant, velut in primis concoctionis notæ in vrinis (hæ enim celeres iudicationes & securitatem significant) proinde dicit, si ex vtilibus fuerint, hoc est si vrinæ, ante quam supprimerẽtur, fuerint ex vtilibus, & concoctis, & aluus non processerit, constat causam esse quòd euacuatio alia decretoria instet, ea fuerit rigor & sudor. qua ratione diximus. Quod verò addit, & somni adsint, Gal. intelligit dictum vt vnũ quod dam exemplum vtilium signorum quasi dixerit, si ex vtilibus fuerint, hoc est si antecesserint signa vtilia & bona, velut somni boni ac placidi. Mihi verò videtur dicturus si somni fuerint ex vtilibus, illud enim adsint, significare videtur adesse somnos tunc cùm expectatur iudicatio, quo tẽpore cõstat nihil minùs esse debere, vt iudicatio indicetur, quam somnos placidos, potius enim debet antecedere anxietas, & inquietudo. Mihi proinde potius videtur significari somni difficiles, & cum inquietudine. Nimirũ expectatur, rigor & sudor vrina suppressa cũ aluus non fluxerit; quòd serum sursum raptum, & in totum corpus distributũ sit. Id quod factum esse, accedens cataphora indicauit. Nam aqua sursum lata, & sanguine facto dilutiore, somnus ille vitiosus fit. Quod in aquosis & humescentibus experimur. Igitur somni vt vnum quoddam exemplum signorum instantis crisis, quæ in antecedente nocte contingunt, dicuntur, potius quam vtilium, quæ fuerint. Si verò vt vnum talium exemplum ponitur, reliqua etiam debent intelligi. Itaque dicit, si aluus non processerit, & vrina supprimatur, & antecesserint signa cõcoctionis, & adsint nunc signa laboris & instantis crisis, velut anxietas, & in primis graues somni, rigor decretorius, vt cui sudor succedat, expectari debet. Fortè autem satius fuerit, & figuram febris adiungere. Si enim ea sit è genere ardentium, firmius præsagium est. Quia vt in aphorismo dicitur. A febre ardẽte, rigore superueniẽte, solutio. Quod si ex lassitudine aut labore cœperit febricitare homo, maior coniectura est febrem esse ardentem,

tem, atque inde rigorem expectãdum. Nam in initio quarti de ratione victus in acutis, agens de ardente febre ipsemet dicit, accidit autem magna ex parte ob lõga itinera. Itaque ob febris speciem considerari vult etiam externam causam an ob lassitudines. Dicit verò fortasse bis repetens id aduerbium, quia satis multa videbantur dicta ad præsagij confirmationem, nec videbatur omnino necessarium, postrema hæc adiungere, vtile tamen etiam. Quasi diceret satis quidem sit considerasse quæ dicta sunt ad huius præsagij firmitudinem, fortè autem vtile etiam sit, maioris claritatis gratia, abhibere etiam in cõsiderationem, figurã febris, & eius causam externam. Oportet verò considerare tam multa, quia præter hæc censebitur vrina symptomaticè potius suppressa, vel ob obstructionem quampiam viæ, aut resolutionem facultatis expultricis in vesica.

10 *Absessus non admodum quibus rigores.*

Hæc quoque sententiola pertinet ad prognosticam partem. Quod dicitur est, febres quas comitantur rigores, vt tertianas exquisitas, & quasdam quartanas, non admodùm solere habere absessus. Quia scilicet expurgantur venæ singulis rigoribus, cùm fiant succis extra vasa missis. Quoniam vero hac ratione non monstratur fieri non posse absessus, sed esse cur non crebro fiant, dixit, non admodum. Illud tamen nosse oportet, tanto minus futuros absessus, quanto rigores erunt acutiores, & suo genere exactiores, & magis exquisiti. Hoc est quanto partes concutientur magis, quia eo longius pelluntur succi à vasis, & eo magis discutiuntur.

11 *Crurum effeminationes, velut aut ante morbum ambulanti, aut mox à morbo. Fortasse quia quod ex lassitudinibus, in articulos absesserit, vnde crurum effeminationes.*

Debilitatem

Debilitatem & effœminationem crurum, similem ei quam sentiunt, qui iam iam sunt parati in morbum incidere, aut qui statim à morbo, antequam corroborentur, deambulant, dicit quibusdam manere ex morbis, vel multum tempus, vel totam etiam vitam. Causam verò esse, quòd cum essent febres illæ laboriosæ, & cum lassitudine coniunctæ, fecerunt abscessus in articulos. Vnde factum fuerit, vt illi laxi superfuerint, & ligamenta mollia: vnde crurum effœminationes: hoc est, langor qualis mulieribus est. Quem constat non in gracilitate & extenuatione, sed in imbecillitate consistere. Dicitur autem hoc iuxta illud quod in aphorismo. Lassitudinem habentibus in febribus, in articulos, & circa maxillas potissimum, abscessus fiunt. Tamen hinc discе, abscessus ad articulos factos esse aliquā do citra articulares dolores, & tumores, qui solis his effœminationibus, seu laxitatibus agno scuntur.

12 *Tubercula extrorsum intumescentia, & acuta, & acuminata, & quę æqualiter matureſcunt, & non circũdura, & decliuia, & non bifida, & meliora: contraria autem, mala: & quæ valde contraria, peſſima.*

Hæc eadem sententia scripta est primo prognostici eisdem fere verbis; Illic enim. Suppuratio inde proueniēs ita consideranda est, quæ enim foras vertitur optima est, si parua est, maximeque egreditur, & in sublime resurgit: si vero magna est, & lata, minimeque in mucronem tendit, pessima est. Addit hic, & quæ æqualiter matureſcunt, & non circundura, & decliuia, & non bifida, meliora. Scilicet quæ æqualiter secundum se tota tendunt in suppurationē, nec sunt circundura hoc est quadam parte incipientia suppurare, & circumcirca dura, ex materia pendent mitiori, & simpliciori: vt contra quæ inæqualiter suppurantur, existētia circundura, aut etiam bifida (hoc est extuberantia in duo cacumina) pendent ex materia diuersa, & inæqualiter contumaci. Commendat etiam decliuia tubercula, id est quæ in decliue suppurantur. Nam siue à chyrurgo secētur, siue sponte rumpantur, quam cutis gracilior facta est, vt solent, optime expurgabuntur scissura in decliue spectā-

te.

te. Hæc igitur bona, contraria autem mala. Nimirum tubercula introrsum intumescentia, vt cùm tumor non eminet acutè: & lata, & quæ inæqualiter suppurari incipiunt, circundura, aut bifida, aut etiam multifida, & quibus incipiens suppuratio in sublime spectat. Quoniam verò possunt hæc magis aut minus inesse, dicit, & quæ valde contraria, pessima.

13 *Ferinum autumno, & cardialgiæ, & horridum, & melancholiam.*

14 *Ad initia, exacerbationes considerandæ sunt, & in omni morbo: veluti vesperi exacerbari, & annus ad veperam, & ascarides.*

Hæc duæ sententiolæ enarratæ iam sunt in secundo libro huius operis, prope libri initium. Ibi enim scriptæ ab eodem Hippocrate sunt, atque adeo apertius. Nunc enim enigmatica phrasi videtur vsus. Idem tamen est quod dicit & quod illic dixerat: ferinum quid esse in morbis autumni, horroresque, & cardialgias, & melancholicas passiones. Porrò considerandum inter morbi initia, hoc est mox ab initio (addit nunc & in omni morbo) an statim vigeant ac efloreſcant, deinde in circuitu paroxysmis. Porrò exacerbationes plurimorum morborum solere in vespertinum tempus incidere, & ita etiam autumno grauissimos morbos esse, & eos qui antea fuerint exacerbari, quòd anni partes cum diei partibus analogiã quandam habeant, & autumnus sit vt vespera anni. Porrò ascaridas autumno, magis quàm vllo alio tempore gigni, & vesperi vrgere, vt alia plæraque mala omnia hæc explicata, redditæque omnium causæ sunt, loco citato. Porrò repetita sunt, loco citato. Porrò repetita sunt hæc eadem libro. 4. versus mediũ, præter id quod de ascaridibus dicitur.

15 *In sanitibus tussicula cum ventris turbatione, & febre continua, significat pest crisim bimestri prorsus vicesimo, & tumores in articulos.*

Sin-

SINGVLARE quiddam, & quod non ita necessariò accidat, neque adeo sæpe, docere videtur: puta infantibus bimestribus, laborantibus tussicula, cum turbatione ventris, & febre continua, solere finiri malum in tumores articulorum, idque vigesimo die morbi post crisim, hoc est iudicium hoc modo accipiente morbo, puta per abscessum. Certè totam hanc syndromen, & hunc euentum stato die, per rarò offendes, licet tamen nobis, quæ ita dicuntur velut exempla accipere, & siquid vniuersalioris doctrinæ in de possit decerpi, procurare. Dictũ est aphorismo 31. quartæ, lassitudinem habentibus in febribus, in articulos & circa maxillas potissimum abscessus fieri. Huius causa est, quia lassitudo indicat multitudinem. Quam causam continet aphorismus 45. eiusdem sectionis quo ita dicitur. Quibus tubercula, vel in articulos labores fiunt, ijs pluribus vuntur cibis. Plurimus enim cibus causa, lassitudo signum est multitudinis. Dicit igitur nunc Hippocrates non adultis solum, sed infantibus etiam, solere finiri morbos ad articulos, cum laborant cum multitudine. Velut autẽ in adultis qui fari id possunt, multitudinis signum accipitur ex lassitudine, ita in infantibus qui non possunt, ex tussicula cum ventris turbatione, & febre continua. Non mirum autem si vigesimo die id fiat, cum sit is dies adeo insignis. Itaque quod generatim in aphorismis dictum est, hic de solis infantibus dicit. Illud vero est scitu dignissimum, quas notas multitudinis debeas obseruare, in ijs qui non possunt interrogationibus respondere, quæ eadem & in adultis etiã occurrunt sæpe, significantia multitudinem. Tussicula scilicet per febres, cum alioqui non tussiret homo, neque adsit pleuritis aut morbus alius cuius sit propria, & ventris turbatio inter morbi initia. Ex quibus proinde abscessus ad articulos expectare iussit sectione prima libri secundi, & rursus sectione secunda huius sexti iubebit.

36 *SI infra vmbilicum conflixerint superna, in inferioribus articulis, bonum: si autem supra, non similiter soluunt morbum, nisi suppuret.*

SECVNDO libro Epidemiarum dixit, abscessus commelio-

meliores esse, quò ad inferiores deuoluuntur sedes. Hoc etiam in prognostico docuit, iubens in ijs qui salubriter affecti sunt, cum tamen febres prorogentur, expectare abscessus ad aliquem articulum, maximeque inferiorem. His consonum est quod nunc dicit, si morbi partium superiorum abscessus faciant, ad articulos qui sunt infra vmbilicũ bonum esse, sin autem abscessus supra constiterint, non adeò bonũ esse, nec similiter soluere morbum. Addit nisi suppuret. Nam partes infra vmbilicum, minimè in suppurationem vertuntur, vt dicitur in prognostico, partes verò supernæ possint suppuratione perfectius interiores partes expurgare: neutris verò suppurantibus, perfectius liberant inferiorum abscessus. Itaquè vbi locis citatis præfert abscessus inferiores superioribus, intelligi debet nisi suppuratione finiantur. Tunc enim inferiores soluunt morbos tardius, quia aut omnino non suppurant, aut imperfectius & tardius.

17 *IN humeris autem suppurantia tantulis, breuioris cubiti eos faciunt.*

HVMERVS vocatur os maximum brachij, quod altera ex parte coarticulatur cum spatula, altera cum cubito in ea flexura quæ in medio totius brachij est, & cubiti articulus vocatur. Itaque vltra humerum cubitus est, cum illo articulum facit. Didicimus verò ab Hippocrate tertia de articulis, vbi os aliquod vitium insigne passum est, vt luxationem aut torturam, ossa proxima læsæ parti, non venire in iustum incrementum, si pusillis & nondum adultis ea vitia fiant. At (inquit) quibus dum ad huc pueri sunt, prius quàm corpus integrè adoleuerit, & spina in giberum incuruatur, ijs corpus ad spinam augeri non licet, sed cum crura & brachia ad perfectam auctionem veniant, illa exiliora euadunt. Quibuscunque etiã supra septum giber contigit, ijs costæ in latitudinem augeri non consuerunt. Hæc Hippocrates quibus apertè innuit, ossa male affectis proxima, non augeri satis, si is qui laborat adhuc crescat, quia vt Galenus in commentatione dicit, euenit necessariò quæ partibus prope posi-

tis alimentum deferunt, iuxta partem affectam aliquid pa
ti, vt dist orqueri, comprimi, aut debilitari, & languidior fit
partis motus, & dolore aut intemperie debilitantur natu-
rales facultates partium patienti proximarum, vnde neces-
se est minorem fieri nutritionem, & ob id auctionem. Si-
, milem prorsus causam habet, quod & hoc loco dicitur, ni-
, mirum quibus tantulis, hoc est pusillis, & adhuc crescenti-
, bus in humero fit magna aliqua suppuratio, necesse est, di-
, ctam ob causam, partes vltra humerum positas, breuiores
in reliquum vitæ manere. Sequitur autem proximè hume-
rum cubitus, per hunc manus, fient igitur hæc breuiora,
non tamen manus adeo ac cubitus, quia ea longius iam
posita est. Velut quibus spina in giberum incuruatur, cor-
pus ad spinam non augetur, crura tamen & brachia non
fiunt ob id breuiora solito. Nimirum hæc & si procedunt
à parte læsa, non tamen proxime, sed longius. Cubiti igi-
tur soli fient manifestè breuiores, ijs quibus humeri in te-
nella ætate patiuntur suppurationes.

18 *Soluere autem & vlcusculorum in inferiora eruptio, nisi rotunda & profunda sint. Talia enim pernicio sa sunt, præcipuè infantibus.*

Soluere morbum aliquando dicitur Hippocrati, quicquid morbum tollit, etiam si hominem non persanet, sed permutationem cum alio faciat, atque adeo, etiam si deficiente morbo homo intereat, vt cùm in aphorismo
, dicitur. Quibus in ardentibus febribus tremores fiunt, in-
sania soluitur. Constat tamen, vt in commentatione eius loci diximus, non satis propriè permutationem talem, vo-cari solutionem, sed propriissimè dici solui morbum, cum homo nullo alio manente liberatur, vt cum dicitur ab aqua inter cutem, aqua è venis in ventrem fluente, soluitur mor-bus. Secundo loco soluere, dicitur etiam ea permutatio, per quam homo, à secundo etiam morbo, liberatur & su-
, peruiuit, vt cùm dicitur. Quibus dolor circa hypochon-
, drium sine phlegmone fit, ijs febris succedens soluit dolo-rem. Hoc secundo significato dicitur nunc vlcusculorum in inferiora eruptio, soluere febrem continuam infantiũ,

cum

cum tussicula, & alui turbatione (de illa enim adhuc loquitur) nisi ea vlcuscula sint rotunda, & profunda, talia enim non soluunt hoc secundo significato, quia ex ipsis intereũt pueruli. Pernicioſa enim sunt eius figuræ vlcera, & curatu difficillima, vt libello de vlceribus ipsemet Hippocrates testatur, adeo vt curari non possint, nisi duplici aut quadruplici sectione, ex rotundis longa fiant. Maximè autẽ sunt pernicioſa infantibus, quia dolores & difficultatẽ eius curationis ferre non possunt, & non curati, facile ob carnis molliciem exeduntur, curati dolore exanimantur, aut cõuelluntur. Tametsi testari possum, me vidisse infantulam, alioqui iam ex morbo languidissimam, cum nescio quot vlcusculis rotundis, & valde profundis in natibus, non sine mea magna admiratione seruatam, erat vero annum iam nata integrum. Hippocrates nunc agit de bimestribus.

19 *Soluerit autem & sanguis fluens, magis autem apparet in iam perfectioribus.*

Fluxvs sanguinis maximè solet præseruare ab abscessibus ad articulos, atque ita morbos, in quibus articulorũ tumores expectantur sine eis soluere, vt dicitur in aphorismo septuagesimoquarto, quartæ. Verum is fluxus ætati perfectæ est familiaris, pusillis rarò accidit, vt in prognosti
, co dicitur his verbis. Sanguinis fluxum in iunioribus po-
, tius trigesimumquintum annum agentibus expectare oportet. Intelligi autem debet, vsque ad trigesimumquintum. Nam iam inde suppurationem expectes, vt in prognostico etiam dicitur. Causam reddit Galenus dicens, etenim per hanc ætatem sanguis plurimus est, & item facultas fortior, & calore exuperans. Sed si iudicatio hæc fieri non solet in pusillis, de quibus hucusque Hippocrates agebat, quorsum eius nunc meminit? Certè sermonis communione digressus ad eam euacuationem est, sermonem vero de illo pusillorum morbo, hic finit.

20 *Lachrymæ in acutis malè habentium, sponte quidem lachrymãtium, bonæ, non sponte autem fluentes, malæ. Quibus circunteditur supercilium, malum. Malum*

etiam quod inarescit vt spuma, & obscuratio malum, & squalidum malum, & qui corrugantur intus concreti, & vix versiles, & obtorti, & quæcunque alia omissa sunt.

HAEC pertinent ad rationem prædicendi in morbis acutis ex oculis & facie. Scripta autem eadem sunt in aphorismis & in prognostico, atquè vtrobiq; à me ennarrata. Lachrymas acutè ægrotantium, non sponte fluentes malã significationem præbere, locis citatis dixit, sponte autem fluentes non esse malas: nunc adijcit etiam esse bonas. Atque id merito, spem enim præstant voluntariæ ægrotantiũ lachrymæ, non quidem vtcunque ægrotantium (quis enim consideret an qui diuturno conficitur morbo ploret) sed ægrotantium acutè. Neque horum quidem quocunq; morbi tẽpore (nam primis diebus morbi quãtumuis acuti, lachrymari, nihil admirationis habet, neq; vllã significationem præstat boni aut mali) sed in summo morbi vigore iã consistentium in quo, qui morituri sunt, ne plorare quidem possunt ob oculorũ squalorẽ, concretionẽ, & immobilitatẽ, quæ pessima & lethalia esse mox dicit. Lachrymari igitur sponte bonũ est, quia nihil horũ adesse significat, sed mediocrẽ partiũ humiditatẽ, & facultatis regentis cõstantiam, & abesse conuulsionẽ. Reliqua ex prognostico facilè intelligẽtur. Nã illic vituperatur cutis frontis circũtẽta & arida, cum qua circunteditur supercilium, & sordes apparentes circa oculos, quas nũc vocat, inarescens vt spuma. Dicit enim ἐπιπεφυκὸς μικρὸν οἷον ἄχνη significat verò ἄχνη non qualemcunq; spumã, sed exiguã, & asperginis concrescentis modo factã: nimirum minutissimas guttulas spumæ aridæ. Est itaque sordes apparens circa oculos squalidos. Squalorẽ ẽt oculi, & obscuritatẽ vituperauit in prognostico. Corrugatio interius facta in oculo, arescentiam significat, vt in extremè senibus. Est igitur corruptionis facultatis, & atrophiæ. Partis cõcretio, & inflexilitas oculi, & distortio, quã in prognostico peruersionẽ vocat, conuulsionis est. Hæc igit̃ omnia mala sũt, & quæcunq; alia omissa sunt, quæ scilicet in prognostico recẽsentur, vt alterũ alterõ oculũ apparere minorem, & candidũ rubrum habere, aut liuidas aut nigras venas, & alia huiusmodi.

Febres

11 *Febres quidem aliæ mordaces manui, aliæ autem mites, aliæ autem non mordaces quidem, sed posteà insurgentes, aliæ acutæ quidem, sed imminutæ à manu, aliæ statim vrentes, aliæ autem semper debiles, Siccæ, aliæ autem salsuginosæ, aliæ ampullosæ aspecto graues, aliæ autem ad tactum humectæ, aliæ valde rubræ, aliæ valde pallidæ, aliæ liuidæ, & id genus alia.*

Febrium partitiones continet hæc dictio, quam ego in commentarijs libri primi de differentia febrium abûde explicui. Quoniam verò obscuritas Hippocraticarum dictionum exposita est quamplurimis enarrationibus, satius fuerit eam nunc proferre, quæ mihi videatur maximè consentanea, & quæ plus frugis contineat, quàm, quamplurimas recensendo, aut etiam refutando, & de vocum significatis contendêdo, replere chartas, & otio abuti: quæ enim inde doctrinæ accessio fiet? videtur igitur tota hæc dictio, quatuor partitiones seorsum continere posse: primâ quadrimembrê: secundam bimembrem: tertiam trimembrê: quartam multimembrê. Tres quidem primas petitas ab ipsius caloris præter naturam (in quo febris consistit essentia) modo, aut materia (modum dico quo tangentem manum afficit, mordendo aut nô, & quo mouet acute aut tardius: materiam verò in qua factus firmatusq; consistit) postremam ab externis, & per accidens contingentibus febri, vt à colore. Atqui mordere tactum aut non, ex ipsius materiæ natura nascitur. Quo fit, vt non sine magno artificio, prima partitio, & differêtias febrium, & earum dignotionem contineat. Nimirum differentiæ contingunt secundum differentiam causarum internarum: dignoscuntur secundum alium & alium modum afficiendi tactum. Ita verò est hæc, febres quidem aliæ mordaces manui, hoc est semper & à principio mordentes manû, aliæ autem mites, hoc est, gratum, mitê minimèque mordentem calorê præseferentes. Aliæ autem non mordaces quidê prima manus admotione, sed postea insurgentes, hoc est paulatim mordacitatê cõparantes, aliæ cõtra acutæ quidê primo occursu hoc est acutè occurrentes tactui, & mordentes, sed paulò

post imminutæ, & paulatim vel vt à manu vincantur, mordacitatem deponentes. Constat his quatuor differentijs, quandoquidem ex modo afficiendi sensum accipiuntur, dignotionem etiam contineri. Continentur verò his quatuor differentijs, omnium ex succo pendentium species, quin etiam quodammodo etiam febres omnes. Nam cum iuxta succorum differentiam quatuor sint, melancholica, sanguinea, & pituitosa, calor bilis & melancholiæ mordax est ob materiæ ariditatem, sed bilis mordacitas vincitur à manu ob materiæ, & vaporum tenuitatem: sanguinis & pituitæ, ob humiditatem materiæ, non est calor mordax, tamen à pituita non abest mordacitas, siquidem putrida est, sed adest quædam, quæ & si primo occursu non apparet, persistente manu insurgit. Itaque semper mordaces sunt melãcholicæ, semper mites sanguineæ, nõ mordaces sed postea insurgentes, pituitosæ: acutę sed imminutæ, biliosæ. Quibus quatuor generibus continentur omnes, quæ ex succis pẽdent. Possunt autem contineri etiam aliæ omnes, hecticæ quidem in mordacibus, cum melancholicis: diariæ in mitibus cũ sanguineis. Tales enim sunt reuera. Hæc est partitio prima. Huic succedit hæc altera, febrium aliæ statim vrentes, aliæ semper debiles. Hęc partitio accipitur à motu morbi quasi diceret quædam febres sunt acutæ, quædã cronicæ. Nam acuti morbi sunt qui statim vigent. Itaque acutæ febres quæ statim vrunt, & sunt summæ. Ita etiam in essentia propria magni morbi sunt, qui acuti; quia magna adeo mala nullus potest diu sustinere, sed breui soluuntur aut interimunt. Qui ergo cronici, sunt debiliores. Proinde febres nõ acutæ, rectè vocantur semper debiles. Hęc itaque est secũda partitio. Tertia verò quæ mox sequitur. Siccæ aliæ autẽ salsuginosæ aliæ ampullosæ aspectu graues, aliæ autem ad tactum humidæ. His verbis videtur insinuari solemnis illa partitio, in hecticas, putridas, & diarias. Nam hecticæ sunt siccæ. Calor verò siccus est mordax, dicitúrque proinde salsus, per metaphoram. Nam salsum proprie ad gustum, non ad tactum refertur, sed qualis est gustui mordacitas ex salsis, talis tactui ex aridis & exustis. Proinde ergo hecticæ febres dicuntur aridæ & salsæ. Ampullosas febres dici non posse alias; quam quas ampullæ quædam per corpus abortæ comitantur, satis constat ex ipso nomine, & quod

mox

mox addit, id multo apertius indicat, aſpectu graues. Nimirum quibus per cutem ampullæ, vt ex cutis combuſtione, diſperſæ ſunt, aſpectu graues, & horrendi ſunt morbi. Conſtat verò hæc in febribus malignam putreſcentiã, aut exuſtionem ſuccorum, indicare. Quamquàm ergo nõ omnibus putridis hoc accidit, ſi quibus hoc accidit oës ſunt putridæ, & triplex illud genus ad hanc partitionem reducendum eſt (vt eſt conſentaneum) rectius putridæ ad hãc partem referentur, quam ad primam, aut poſtremam. Velut nomine, ad tactum humidarum, rectè intelligentur diariæ, quia harum calor eſt vaporoſus, & tactui humorem quendam repreſentat. Tametſi ergo putridæ ex ſuccis ſunt, ad tactum vero non ſunt adeo humidæ. Quin potius, illæ omnes ſunt mordaces & acres, aut mox, aut poſtquam manus aliquandiu adhæſerit, aut ſemper. Nam ſanguineæ, quæ ſolæ, earum quæ ex ſuccis pendent, ſunt ad tactum humidæ, inter diarias potius cenſeri debent. Quia quæ in illis putridæ ſunt, bilioſæ etiam ſunt, atque vt ad bilioſas plus aut minus inclinant, ita a blando ſenſu, & humido tactu, recedũt. Conſtat ex hac enarratione, illam vocilam ſiccæ, nõ referri ad antecedentia, vt quæ ſemper debiles, dicantur etiã ſiccæ (quamquàm ita videtur) ſed potius ad ſequentia, vt exdẽ dicantur, ſiccæ & ſaluginoſæ. Supereſt poſtrema partitio, quæ quidem inartificioſa eſt, & ex ijs quæ per accidens inſunt lata. Sed vt ſæpe in his commentarijs, & alijs in Hippocratem ſcriptis, diximus, antiquiſſimi medici, multis morborum inartificioſis differentijs vſi ſunt, quia nondum erat ars exactè conſtituta. Siue igitur rubræ, pallidæ, liuidæ virides, albæ, aut alio quouis colore, ob cutem hominis, ſiue ob excrementa, dicantur, externæ differentiæ ſunt, & nullas proprias ſpecies conſtituentes, ſed tanto quæuis febris eſſe agnoſcetur benignior aut malignior, quanto color, ſiue faciei, ſiue exeuntium mitiorem aut maligniorem cauſam præſe fert, iuxta ea quæ in prognoſtico, & alijs operibus, de colorum ſignificatione ſcripta ſunt.

12 *Contentiones corporis, & duricies articulorum, malum. Et ipſe diſſolutus, malum, & fractiones articulorum, malæ.*

Hæc sententia, vt & quæ mox succedit, ad partem prognosticam pertinet. Contentiones corporis & durities articulorum, est artuum inflexibilitas, ac veluti rigor. Contrarium huic est, dissolutum esse corpus, & cõfractos articulos, vt cum exporrectis, ac velut à facultate dimissis artubus, quis iacet, & articulis laxis, & velut fractis. Cõstat verò, articuli, propriè non esse fracturam, sed si quid, luxationem. Dicuntur vero qui laxi, & firmitudine carentes sunt, fracti per metaphoram. Nimirum quia fracto osse parit firmitudo membri, cum articuli nihil flexuræ resistũt, ob similitudinem, fracti esse dicuntur. Vtrumque autem horum in morbis acutis malum est. Illud enim significat conuulsionem, hoc facultatis interitum. Vtrumque autem in prognostico ab eodem Hippocrate scriptum est. Oportere enim ægros manus, collum, & crura habere modicè inflexa, & totum corpus flexibile; malum verò esse si manus, collum, & crura extenta habeat.

23 *Oculi audacia delirij signum est, & deiectio, & fractio, malum.*

Hæc quoque deiectio & fractio oculi, contrarium significat, ei quod vocatur audacia oculi. Accipiũtur vero etiam hæc nomina metaphoricè. Nam audacia propriè ad hominẽ spectat, aut ad cor: fractio ad ossa, & res huiusmodi. Sed vocatur audacia oculi is oculi positus, qui audaciã indicat. Est vero is, oculi intentio firma, & rectus intuitus, oculis non nictantibus. Nam vt in 2. libro in calce sectionis quintæ dictum est. Oculi non nictantes iracundi sunt. Iracundia vero comes est audaciæ, quia timor iram cohibet. Igitur rectus intuitus oculis non nictantibus, audaciam indicat. Et hic ipse per morbos acutos, est signum delirij. Quia sine occasione aut vlla prochatartica causa tales animi motus, insaniæ sunt soboles. Error enim imaginationis commouet animum, cum nihil sese offert, quod ita mouere natum sit. Quod si recto illi & firmo intuitui, accedat palpebris non nictantibus oculorum crebra motitatio, indicatur etiam furor, vt in prognostico dicitur. Cõtrarium audaciæ vocatur deiectio, & fractio oculi. Nimirum quidam oculi languor, vt non videantur quicquam

posse recta intueri, ac ne videre omnino, & quicquid ob oculos ponitur omnino non aspiciunt, vt videantur his qui adsunt, non videre, id quidem in acutis morbis pessimum signum est, nam deficientis iam facultatis, soletque accidere moribundis, & vulgari phrasi, quæ fortassis ab hac Hippocratis dictione fluxit, dicuntur tales oculi fracti iam esse, quod scilicet quasi diruti essent, non videant, & laugueant, penitusque deiecti iam sint.

Sectio secunda.

1 *Dilatare, constringere, alia quidem, alia autem non.*

Magna pars huius sectionis secundæ, pertinet ad partem curatiuam. Velut hæc sententiola, & quædam mox sequentium. Qui vocati sunt methodici, quorum princeps fuit Thessalus hac vnica regula censebant contineri totam artem: omnes enim morbos astrictos esse, aut laxos, atque ita nihil agendum aliud, quàm laxandum, aut astringendũ. Verum fallebantur. Multi enim sunt morbi, qui neque in astrictione, neque laxitate, essentiam habent, & multæ curationes, quibus neque laxatur, neque astringitur, cuiusmodi est vacuare, replere, extenuare, crassitiem inferre, exasperare, læuigare, & alia multa huiusmodi. Nimirum affectiones omnes contrarijs alterationibus curantur. Sunt verò excessus præter naturam multis alijs in reous, quam in laxitate aut constipatione partium. Nam in temperie, numero, magnitudine, positu & figuræ differentijs. Agenda igitur hæc sunt, dilatandum inquam atque constringendum, cùm res exigit, non tamen ea sola sunt agenda, sed alia quidem constringendo aut dilatando curanda sunt, alia autẽ non, sed aliter. Quod insinuans dicit, alia quidem, alia autem non. Quæ dilatando aut constringendo curantur, sunt vitia, per quæ partes aut astrictæ, aut laxæ sunt nimis, vt cum ob astrictam & siccam aluum, vtimur clysteribus humidis & laxantibus, & ob densam cutem, vtimur balneo aquæ tepidæ, aut mollibus frictionibus cum inunctionibus olei; aut ob laxam aluum vtimur astringentibus

tibus clysteribus, aut cataplasmatis: aut in ijs qui nimia euaporatione, aut profuso sudore exoluuntur, vtimur aliquando ad cutim totam, astringentibus, inunctionibus, & ad anastomoses vasorum, vt venularum in naribus, & aliquando in pulmone, atque omnino ad omnem laxatam partem, vt ad procidentem vterum aut anum. Hæ verò omnes indicationes à morbis ipsis accipiuntur. Nonnunquam vero & ipsa partis indicatio laxare iubet aut astringere: velut ob hypochondria astringendum semper, aut omnino admiscendum astringentium aliquid, ob pectus laxandum, aut omnino admiscendum aliquid laxantium. Sed quia non hæc solum curationum differentia est, ad alias transit.

2 *SVccos hos quidem expellere, hos autem siccare, alios autem apponere, & hac quidem, hac verò non.*

VT in aphorismo dicitur, morbos ex repletione curat euacuatio, & ex inanitione repletio. Neque verò omnia mala curantur repletione aut inanitione, sev alia etiam aliter secundum contrarietatem, vt calida refrigerando, & frigida calefaciendo. Hoc idem dicitur his verbis, aliquando euacuandum, aliquando replendum: euacuandum verò aliquando euacuatione manifesta, vt per deiectionē, vrinam, aut sudorem: aliquando euacuatione insensibili, & resolutione. Illud vocat expellere, hoc siccare. Eodem modo vtitur verbo siccare, in initio libri de humoribus. Repletio verò fiat apponendo succos, adiectione cibi & potus, bene, ac facile, & multum nutrientis. Sed quoniam hæ solum sunt curatoriæ indicationes, sed aliæ multæ, non semper agendum, hoc, sed hac intentione agendum hoc, alia verò non sed aliud aliquid.

3 *EXtennare, crassum facere, vas, cutem, carnes, & alia: & hæc quidem, hac autem non.*

EXTENVARE aut crassum facere euenit corpus, corporisve partes, aut succum aliquem: & vtrunque sæpe est ex vsu. Nam & nimia crassities, & nimia tenuitas, inutilis est,

est,& noxia:in corporis partibus semper, in succis aliquan do. Hic autem Hipp. solum de corpore & eius partibus agere videtur. Nisi vis (licet enim etiam) vbi dicit & alia, intelligamus succos. Nomine τεῦχος quod vertimus vas, intelligi vult Galenus totum corpus. Dicetur igitur,extenuare,aut crassum facere oportet vas, hoc est totum ipsum corpus. Significat enim vas aliquod totum, seu volumen aliquod integrum: ita corpus etiam totum: sicut solemus etiam vas vocare totam domum, aut nauim. Itaque dicit oportet nunc extenuare, nunc crassum facere totum corpus. Deinde enumerationem facit partium,cutem,dicens, carnes,& alia,vt neruos,& membranas omnes. Crassescit enim crassescente corpore hæc omnia,& gracilescunt gracilescente. Quamquam non semper æqualiter. sed in ijs qui pinguescunt, crassescit cutis magis quam partes aliæ, in ijs qui bene abundanturque nutriuntur, carnes & reliquæ partes magis quam cutis. Omnem autem nimiam extenuationem oportet vitare,quia tales qui sunt, ab externis quibuslibet causis facilè lædnntur:& nimiam crassitiem, quia si carnosa sunt,acutis morbis sunt opportuni, ob succorum redundantiam,& ventilationem difficilem:si pingues, ad frigidos morbos,& caloris extinctionem. Et omnis crassities, ob difficilem ventilationem, est ad venarum interceptiones,& repentinos casus opportuna. Hanc ob causam iussit Hippocrates habitum athletarum, & si alioqui videatur ad summum bonitatis attigisse, statim soluere. Modum extenuandi crassos, & reficiendi extenuatos, docet Gal.quatuordecimo methodi, capitibus,secundum vulgarem partitionem.15.& 16.licet (vt dixi) cum dicit alia,intelligere alia omnia,quæ in vase,hoc est corpore continentur, atque ita, cum partibus,humores etiam. Ad hos enim etiam extenuantibus vtimur, cum corpora volumus extenuare,& crassiores faciétibus,cum reficere.Sed & ad morbos qui ex succorum vitio, aut redundantia nascuntur,vtimur extenuatione plerunque, sed & contrario etiam aliquando, vt in tenuibus Thoracis destillationibus.Hæc igitur omnia,& quæcunque huiusmodi,insinuat,dicens, extenuare & crassitudinem afferre. Addit hic quoque, & hæc quidem,hæc autem non, quasi diceret, quædam curantur hoc modo,quædam aliter.

Lenigæ-

4 *Leuigare, exasperare, durum reddere, mollire. Hæc quidem, hæc autem non.*

QVANDOquidem in lænitate & asperitate partium, morbi quoddam genus secundum figuram consistere, Gale. indicat, constat talium curationes in exasperatione, & læuigatione consistere. Porro indicatum etiam est mihi in controuersijs, esse quasdam partes, quæ perse indigeant quadã duricie aut mollitie vt suas actiones exequantur. Quibus pinde duricies & mollities possit perse esse morbus. Vnde fit, vt duriciẽ inferre aut mollitiẽ, propria curationis talium morborũ, ratio sit. Leuiganus quidem, vt in tussi, quã arteriæ asperitas parit, eclegmatis, & in dysenteria pinguibus clysteribus, aut lenibus cibis, & in arida scabie inunctionibus: exasperamus in læuitate intestinorum, quæ successit dysenteriæ, emollimus duratos tendines, vt flecti possint, & duriores cicatrices eadẽ causa: vt contra duriores facimus quæ sunt molliores. Ac si quando molliora ossa fieri contigerit, vt quidam narrat, hæc quoque duriora reddere, siccantium vsu, curabimus, vt firmentur. Itaque hæ quoque sunt curationes quædam morborum, quibus quidam morbi curantur, quidam non.

5 *Excitare, stupefacere; & alia quæcunque eiusmodi.*

HAEC quoque fiunt in morbis, quamquam non morborum sed symptomatum gratia, vt excitabimus eos qui soporosa quapiam affectione tenentur, & stupefaciemus eos qui graui dolore torquentur. Sed quia longum esset curationis omnes modos percurrere, addit, & quæcunque alia huiusmodi.

6 *Deriuare, cedentem reuellere statim, renitentem, cedere.*

NVNC agit de his quæ ob succos in partem quampiã præter naturam influentes, agenda sunt. Hæc autem sunt deri-

deriuatio, & reuulsio, & ob ea quæ iam hæserunt parti, vocata euacuatio. Est autem reuulsio, retractio succorum in contrariam, vt deriuatio in vicinam, vacuatio verò propriè vocatur, quæ ex ipsamet parte affecta agitur, aut omnino proxima cute. De his euacuationis generibus libro de succis dicta sunt ab eodem Hippocrate plura, & in sequentibus dicentur à Galeno innumeris in locis, atque à me etiam in satis multis, definita sunt. Quod nunc monet est notatu dignissimum, de quo à me semper in congressibus apud ægrotos cum medicis, altercatum est. Conuenit inter omnes, reuulsionem debere ante alias euacuationes agi, deinde deriuationem, postremo euacuationem: atque adeo vacuandum esse corpus totum, antequam ad euacuationem partis veniatur; atque adeo, ad vllam aliam curationem, quæ localibus vocatis auxilijs peragatur. Hoc quia non obseruant vulgares empirici, & circulatores, multorum malorum solent esse autores. Sed multi medici cótra, dum nimis methodici esse cupiũt, vix vllum inuenire possunt tempus euacuationi idoneum, & antequam ad propriam morbi curationem accedant, mori ægrotos, aut incurabiles fieri morbos, sinũt: sibi persuadentes nullam euacuationem licere facere antequam reuulsio omnis, & deriuatio facta sit. Atque ita sunt qui in practicis tractationibus, affirment, non esse in pleuritide vtendum cucurbitula, antequam elapsus sit dies septimus, quid si sit homo inflammationis magnitudine, septimo, aut etiam quarto moriturus? Sanè præceptiones practicæ nunquam vniuersim accipiendæ sunt, sed temperandæ vrgentiæ indicatione. Nam & illud quoque affirmat Galenus vacuandum esse corpus antequam ad auxilia topica accedamus. Nunquam tamen in pleuritide, aut inflammatione vlla alia periculosa, abstinemus, vsque dum omnes missiones sanguinis sint prægressæ, sed vna aut altera missione prægressa admouere incipimus quæ videntur expedire. Et quamquam totius corporis vacuatio præeat, non ita tamẽ, vt admotio medicamentorum non subsequatur, antequam illa perfecta omnino sit. Ita etiam sæpe in eijsdem inflammationibus internis, cum reuulsioni non satis cederent, & timerẽ ne phlegmonis magnitudine anticiparent mori alternatè vtens missione sanguinis secundum rectitudinẽ, &

sca-

scarificatione ab admotis parti cucurbitulis, plurimos mihi videor mirificè morti eripuisse: cùm alij medici cunctari iuberent, & methodum, non semper vtilem, obseruare. Hoc nunc Hippocrates præcipit, dicens, deriuandum quidem esse cum & vt expediat, reuellendumque, verum eum qui reuellat, non id debere nimis facere, sed statim, ac præpropere (vt scilicet vacet reliquæ curationi incumbere) reuellere humorem, qui reuulsioni cedit facilè, renitentem verò cedere, hoc est, si verò reniti admodum videatur malum, neque soli reuulsioni cedere, neque ita minui vt præbeat indutias expectandi, cedere te oportet, hoc est à reuellendo desistere tantisper, & eius quod parti hæsit, euacuationem interponere, rursum postea ad reuulsionem redire, atque id alternatè facere, quoties videbitur, & res exiget. Causam reddit Galenus in huius loci commentatione optimam, nimirum & si fluxio ab alijs causis inceperit, vt fortasse partis debilitate, & totius corporis multitudine, cum verò iam aliquid quod hæserit parti molestiam infert, ea ipsa molestia fluxionem cessare prohibet, atque ita nisi interposita euacuatione molestia illa mitigetur, nulla reuulsio erit satis vt fluxio cesset. Alternatè igitur reuellendum, & euacuandum, cum in loco magna molestia sentitur, vt reuulsio faciat, quo minus aliæ partes mittant, & euacuatio, quominus affecta trahat.

7 *Alium succum non qui exeat agere, exeuntem verò simul effundere facere, simile, vt dolor dolorem sedat, dissimilia verò, si repant sursum elata, deorsum soluere, & contraria eodem modo. Vt capitis purgatio, venæ sectio, cum non temere detrahitur.*

Alivm succum (inquit) non qui exeat agere, hoc est, succum qui sua sponte satis exit, agere nō oportet, sed alium, qui scilicet noxius cum sit, non exit sponte, aut non satis. Nam quæ iudicantur integre, mouere non oportet. Verum quia quædam iudicantur per conuenientem regionē ac vtiliter, sed nō integre, quæ, eo quo repunt ducere oportet, addit nunc quoque, exeuntem verò simul effundere.

Hoc

Hoc est, succus si excernitur vtiliter, tardius autem quàm velis, iuuare oportet, eam quæ sponte fit, euacuationem. Velut horum reddens causam, dicit, facere simile, & dissimilia. Quasi diceret, aliquando enim similia, aliquãdo dissimilia debet medicus facere, ijs quæ sponte fiunt. Nimirũ quæ bene & vtiliter fiunt iuuare, quæ contra prohibere debet. Velut nunc diximus, humorem qui non exeat, inutiliter autem retineatur, euacuare debet, & eum qui vtiliter exeat, simul euacuare. Producit verò alia exempla similiũ & dissimilium rerum, quas medicus facit. Simile inquit, dolor dolorem sedat, dissimilia, vt si repunt succi sursum, deorsum reuellere, & contraria eodem modo. Hoc est si repunt deorsum, sursum reuellere. Vt capitis morbum tollet purgatio per aluum, & venæ sectio ex brachio, atque etiam aliquando ex talo, cum non temere detrahitur, hoc est cum detrahere etiam sanguinem oportet. Ex hoc loco dicit Galen. quosdam collegisse, non semper curari cõtraria contrarijs, sed aliquando contrarijs, aliquando similibus, contrarijs quidem, vt febres victu humectanti, & morbos ex repletione, inanitione: similibus, vt dolorem dolore, & vomitum vomitu, & dysenteriam expurgatione. Et de hac re dicit fuisse controuersiam. Ea verò facile deciditur. Nam omnis curatio per se agitur contrario: quædam vero similia curant ex accidenti, vt aqua frigida tetanum calidi repercussu: & vomitus vomitum causæ euacuatione: & dolor dolorem, sensus distractione, vt in commentatione illius aphorismi dictum est. Duobus doloribus eandem partem occupantibus maior obscurat minorem. Itaq; omnis curatio quæ per se agitur, contrario agitur. Hippocrat. vero hoc loco non studuit distinguere, quæ per se, aut per accidens operãtur, sed vtcunque hoc fiat, exempla producere similium & dissimilium, quæ medici faciant. Quamquam profecto dolorem dolore curare raro euenit: tutius enim curetur anodinis, aut stupefacientibus, nisi causæ detractione curari possit.

Abscessus velut glandularum, signum quidem eorum quæ germina habent, verum & aliorum, præcipuè autem circa viscera. Maligni autem hi.

Pa-

Pares habentes germina, seu productiones, seu exortus, dicuntur, ex quibus aliæ producuntur, & quæ ad alias habent rationem principiorum. Productio ea fit secundum neruos, venas, aut arterias, per quorum germinum rectitudinem abscessus fieri solere, lib. 2. sectione prima, dictum est. Itaque abscessus in quascunque corporis partes erumpentes, velut ad glandulas sæpe solent, signum esse eorum quæ germina habent, nihil aliud significat, quàm significare affectionem earum partium, cum quibus habent rectitudinem. Verum & aliorum, inquit. Nam abscessus fiunt aliquando parte aliqua interna & nobili deponente sua excrementa in externam & ignobilem, aliquando etiam toto corpore in vnam quampiam mittente. Itaque aliquando abscessus est signum solum partis internæ, cum qua habet rectitudinem, aliquando etiam aliarum omnium totius corporis. Præcipuè autem circa viscera solent significari affectus ex his abscessibus, quia in visceribus plærúque colliguntur excrementa, vt in hepate aut liene: & his expurgandis solent bubones fieri, vt expurgando hepate in dextro inguine, liene, in sinistro: & tales quidem abscessus, qui scilicet fiunt ob viscerum morbos, maligni sunt. Nam ob hanc causam dicitur. 4. aphorismorum, febres omnes cum bubone esse malas præter diarias. Quia scilicet bubones febribus non diarijs accedentes, significant morbum aliquem viscerum. Maligni autem sunt tales, vt ego in commentarijs citati aphorismi indicaui.

SPiritus, parui densi, magni rari, parui rari, dēsi magni, extra magni intra parui, intra magni extra parui, alius autem tardans, alius festinans, dupla intro reuocatio, velut superspirantibus calidus frigidus.

HAEC sententia (vt & aliæ quædam quæ sequuntur) eisdem verbis scripta occurrit libro. 2. sectione. 3. vbi à me enarrata est. Si quis tamen Galeni desiderat enarrationem, quandoquidem eius, in librum secundum commentaria nó extant, & particula hæc, etiam in commentarijs quæ scripsit in sextum, casu deest, requirat eam. 3. libro de dispnœa, capitibus secundo, tertio, & quarto, quibus locum hunc

suscepit explicandum, à me non est quod modo requiras plura.

10 *Medicatoria continuarum oscitationum longa respiratio. Non potantibus autem & vix, respiratio brevis.*

Haec quoque eisdem omnino verbis scripta est libro 2. & à me ibidem satis enarrata.

11 *Secundum rectum, & laterum dolores, & intentiones hypochondriorum, & splenis eleuationes, & ex naribus fluxiones, & aures secundum rectum. Horum plurima, eadem etiam in oculis. Numquid igitur omnia, an quæ, inferne sursum secundum rectum, vt quæ iuxta buccas aut iuxta oculum, & aures, quæ autem superne deorsum non secundum rectum? An etiam quæ infra hepar sunt ex supernis distributa, vt in testes? Ac varices?*

Et hæc sententia enarrata mihi est libro secundo, post proximè præscriptam. Tametsi enim ibi non tota hæc dictio est ab autore scripta, sed quædam eius pars, sensus tamen est prorsus idem, & ob id coactus sum hanc totam dictionem illuc transferre, ac per anticipationem enarrare.

12 *Considerandæ autem hæc, quo, & vnde, & propter quid. Venæ temporum non subsidentes, neque chlorus fulgens, si spiritus intus relinquitur, aut tussis sicca non ferina, in articulos firmari expectare oportet. Secundum rectitudinem tentionum in ventre magna ex parte. Sunt autem, ex his plurimi etiam valde rubri, & natura albidioris modi, & non fluit eis sanguis ex naribus, aut exiguum, atque si fluentibus intus manet promptum est.*

Quandoquidem de euacuationibus, & in partes quasdã abscessibus, dicere cœperat, addit nunc, considerandã autem hæc, quo & vnde, & propter quid. Quasi diceret, in his humorum ex partibus in partes mutationibus, considerandum quæ pars mittat, & quæ recipiat, & quam ob causam ea pulsio fiat, an decretorie, an symptomaticè: cognoscere autem euenit hæc ex signis quibusdam, quæ animaduertuntur in partibus, cuiusmodi sunt quædam quæ velut exempla signorũ, ex quibus ea quæ dicta sunt possis agnoscere, mox apponit, dicens, Venæ temporum non subsidentes & reliqua. Dictum est eidem Hippoc. lib. 2. sectione prima, vbi sermo habebatur de his eisdem humorum mutationibus, considerare verò sic oportet, in coloribus, compressionibus venarum, tumoribus hypochondriorum, sursum vergentibus, deorsum vergentibus. Doctrinæ quoque huius quoddam exemplum nunc producit, dicens, ex venis temporum quæ non subsideant, sed tumeant: & ex colore qui non sit chlorus fulgens, qualis scilicet in ægrotis esse solet, sed ruber: & ex spiritu, qui intus relinquatur, hoc est difficulter expiretur. Itaque ex difficultate respirationis & ex tussi sicca non ferina, significari, fore vt in articulis firmetur abscessus. Color chlorus qui sit, dictum sæpe iam est in hoc ipso opere, & in prognostici commentarijs. Est scilicet qui pallidus, aut viridis, aut inter hos; qui colores febricitantibus sunt familiares, nisi cum ob febris vehementiam, aut raptum sanguinis in superna, rubet facies. Tunc enim superueniente rubore color ille chlorus latet, neque effulget. Itaque color chlorus non effulgens, dicitur color non apparens, sed sub rubore latens. Neque id impropriè dicitur. Si enim colores omnes, fulgores quidã sunt, vt 2. lib. controuersiarum indicauimus, colorem apparere, fulgere quoddam sit, & qui non apparet, non fulgere proprissimè dicetur. Ferini nomine significari ab Hippoc. quod grauissimum, & horrendum, in morbis sit, iuxta Galen. sententiam explicatum est lib. 2. sect. prima, & rursum sectione prima huius sexti, velut atrabiliaria symptomata, & tetra vlcera, & in vnoquoque morbo quod malignum. Tussis igitur ferina dicetur, quæ tabi accedit, aut alteri grauissimo thoracis malo. Itaque tussis non ferina dicetur, quæ pernicios alicuius morbi symptoma non sit. Igi-

tur

tur quod prima huius dictionis pars continet est, cum sint venæ temporum non subsidentes, sed tumidæ, & color ille morbidus, qui plerunque solet ægrotos comitari, non apparet, sed rubent potius, & spiritus difficulter redditur, & adest tussis ficca (per quam scilicet nihil excreatur) non ob morbum aliquem malignum, expectari oportere abscessus ad articulos. Sed dices hæc signa esse raptus humorum in superna (ita enim indicatum est loco citato ex secundo libro) igitur capiti oportet timere potius, quam abscessus articulorum expectare. Certè ita est, significant hæc rapi sursum humores, quibus proinde si accedat aliquod aliud pernicioſum, eorum quæ conuulsiones aut dementias solent præmonstrare, capiti timere oportet: si verò nullum horum accedat, expectare oportebit parotydas, aut abscessus ad articulos, superiores quidem plærumque, nonnunquam tamen etiam inferiores. Non raro enim qui in caput cœperant ferri humores, inde repercussi, retrocedunt in partes humiliores. Neque mirum, cum dictum sit sectione quinta, secundi, Si caput doleat, in pectus descendit, deinde in hypochondriũ, deinde in coxam: ac rursum paulo post eadem sectione dicitur. Quibus tussis ficca, nõ soluitur nisi dolor fortis, in coxam, aut in crura, aut in testem. Sed si succi qui in capite, aut thorace firmati, dolorẽ aut tussim ciebant, solent ad inferiores partes trudi, cur nõ etiam qui vndecunque sursum moueri cœperant, possunt deorsum detrudi? Possunt etiam in quamplurimos articulos diffundi, vt simul occupent superiores & inferiores, vt in ijs qui vocantur arthritici, solet fieri. Rarò autem nõ incumbunt abscessus, aut in alterum latus solum, aut saltem plũsquã in alterum. Quoniã igitur hæc omnia euenire possunt, p̃sentibus his signis, signis alijs opus est quibus distinguantur, quæ Hippocrates ipse hac dictione attigit. Nã quia dixit tussim non ferinam, insinuauit affectionem non malignã, sed ex qua abscessum debeas expectare, potius quàm mortem. Eadẽ autem ratione tu intelliges, neq; aliud quippiã ferinum adesse, vt neq; dentiũ stridorem, neq; oculos, aut qui crebro moueantur, aut fixi sint, & incõniuentes, neque aliud quippiam conuulsoriũ aut phreniticũ. Hac limitatione adhibita, abscessus iã expectes meritò; ad articulos vero, quãdoquidẽ hæ partes ad eos excipiẽdos sunt natura

paratissimæ in quos autem articulos, cognoscęs, considerãs tentiones quæ in vẽtre fiunt. Secundum earum enim rectitudinem magna ex parte fiunt. Vẽtris nomine hic vocatur ea regio, quæ infra septum transuersum est, parte nostri anteriori, in qua sunt & hypochondria. Duplex autem eius loci passio mihi esse videtur, cui tentionis nomen dari possit, & ab vtraq; potest aliquid ad præsensionẽ hanc præstari. Aliquando enim hypochondriũ, aut vtrumq; aut alterum, sentitur ipsi ægroto sursum intentũ, ac velut reuulsum, estq; hæc quædam partiũ ventris tentio. Tentio ẽt vocatur cùm cutis est distenta ob partis tumorem, quæ tentio manu me dici sentitur. Cùm in quopiam hypochondriorũ vlla harũ tentionum est, ad eius lateris articulos absscessus expecta. Si tentio prima sit, ad superiores, si secũda ad inferiores. Nam celebratissimum est apud Hippocrat. dictumq; pluries hoc ipso in opere, hypochondriorũ reuulsiones significare raptus succorũ in superna. Cùm verò ex supernis ad inferna truduntur, solere per hypochondriũ transmittere, dictũ est loco citato ex libro secundo, quo dicebatur. Descendit in thoracem deinde in hypochondriũ, deinde in coxam. Itaq; hæc significãt absscessus fore ad articulos. Velut aũt possunt fieri ad superiores, aut inferiores, aut etiã non ad articulos, aut non solos, sed in superiorib. post aures, in inferiorib. ad testes, ita possunt ab eis homines præseruari duab. euacuationibus, supra quidem fluxu sanguinis è naribus, infra vrina crassa multa & alba prodeunte, vt aphoris. 74. sectionis quintæ dicitur. Quib. autem in nares tendit materia, solent cum temporum pulsationibus, & venarum intumescentia apparere, non vtcumq; non chlori, sed etiam valde rubri, præcipuè qui sunt natura candidi. Nam qui nigri ruborem nunquã comparant, etsi fluxus sanguinis illis immineat. Si igitur ij quos descripsimus, sint absscessus habituri, oportet vt non fluat eis sanguis ex naribus, etiã si fiant valde rubri, aut vt fluat exiguum. Nimirum aliquando rubor, & alia signa imminẽtis fluxus fiunt, & fluxus omnino non superuenit, aut non pro multitudinis ratione, & tunc promptissimũ est in absscessus incidere. Nã si fluentib. intus manet, promptum est. Hoc est si cùm humores cœperint effluere, intem pestiuè cohibetur effluxus, aut cũ impetum cęperint vt effluerent, nõ effluunt, sed intus manent, promptissimũ est fie

ri

ri abscessus. Multò ēt magis quàm si tā multi humores intus manentes moueri nō cępissent. Nā illa succorum repercussio, & agitatio periculosa est, & in partē aliquā abscedere facit, vt quædā turgentia. Proinde cauendū est ne fluxū aliquē, siue ex naribus, siue ex aluo, siue ex alia parte quauis, intēpestiuè cohibeamus, neue antequā vacuari satis siuerimus, aut parte alia euacuauerimus corpora, qa si fluētib. intus manet, promptū est fieri abscessū, fortasse in principē partē, vt scio quibusdā superuenisse pleuritidē, cùm tamen fluxisset sanguis ex narib. plurimum. Quod ne fiat, maxima cautio est, missione sanguinis reuulsoria ex brachio, à regione natis ex qua fluit, potius quàm localibus medicamētis, fluxum sanguinis curare.

13 *Sitis intus relicta, & siccitas oris, & insuauitas, & inappetentia, hoc modo. Febres autem non acutæ huiusmodi, sed reuersiuæ. Quæ relinquuntur post iudicationē reuersiua sunt.*

Hæ omnes dictiones pertinent ad eandem sententiā, s. morbos qui sine iudicatione perfecta videntur soluti, solere aut permutari cū alijs grauioribus, aut eosdē ipsos reuerti, aut abscessus facere. Quū igitē morbus integrè solutus est, nihil manet, neq; causę neq; symptomatū: præter illa fortasse quæ imbecillitatis & gracilitatis tantū sunt, & conualescentib. ēt adsunt. Quæcunq; igitur post iudicationē relinquuntur, reuersiua sunt, si cāæ quidem sint, reuersiuæ causę, & reciduas, aut abscessus, aut permutationes, natæ facere: si autē symptomata, reuersiua signa, & dictorū aliquid præmonstrantia. Vt si sitis intus relicta sit (intellige nimiā, & quæ non mitescat breui. Nā alioqui & à perfecta siue iudicatione, siue expurgatione, solet sitis oriri) & oris siccitas, & insuauitas, vt amaritudo, aut salsugo, & cibi fastidium. Hæc enim apertè indicāt, nondū esse corpus perpurgatum. His signis accedit necessario nō corroborari, hoc enim ēt impediēt intus relicta excrementa. Proinde dī in aphorismo, & accipiēti cibos accidat nō corroborari, indigere corpus euacuatiōe. Vt, si fieri possit, ita pserueī a noxis, in quas paratum est. Hoc itaq; est quod nūc dicit. Illud, hoc modo,

refert proximæ dictionis postremam parte. Di xerat enim si fluentibus intus manet, paratus est. Addit, si sitis, & siccitas oris, & insuauitas, & inappetentia, hoc modo, hoc est, paratus est. Porrò quod interiectum est, febres autem non acutæ huiusmodi, sed reuersiuæ, signum etiam continet absessuum, aut recidiuarum, ex ipsarum febrium natura, acceptum. Dicit enim febres huiusmodi, hoc est ex quibus solet fieri hæc, non sunt acutæ sed reuersiuæ. Quasi reuersiuæ febres non sint acutæ, sed cronicæ, aut quæ deciderunt ex acutis. Sed nota reuersiuas febres non dici debere, quæ possunt recidiuas habere, sed quæ sæpe solēt. Hoc dixerim quia febres etiam acutissimæ habent nonnúquàm recidiuas, cum fine concoctione aut iudicatione perfecta disparent, atq; præter rationem soluuntur. Non est tamen id earum naturæ admodum congruens, sed perfectè iudicari. Ac proinde non sunt reuersiuæ hæ, sed quæ non sunt acutæ.

14 *PRimum igitur lienum eleuationes, nisi in articulos finiantur, aut sanguis fluat, aut hypochondrij dextri intentio, nisi profluant vrinæ. Hæc enim amborum interceptione, & recidiuæ horum merito. Abscessus igitur horum non fientes facere, fientes autem declinare, hos autem excipere si eant quales oportet. Qui vero non valde, cooperari, eos autem auertere qui omnino inutiles fuerint, præcipuè autem hos futuros. Sin aliter cum nuper inceperint, quarta die facti sanguinis fluxus difficilis iudicationis.*

4 fol. 224

HAEC omnia eisdē verbis occurrerūt scripta & eodē ordine li. 2. & sectione tertia, vbi ēt sūt à me satis enarrata.

15 *QVædam vnam intermittentes altera superrigent, cum iudicatione à quinto vsquè ad septimum.*

HAEC quoque sententiola prioribus scripta adiacet ibidē. præterquà quod illic dicitur simpliciter ad septimū, hic verò à quinto vsq; ad septimum. Nihil autē differt, nā illud

illud explicatur iuxta aphorismum cum longissimè, hic verò duo fines statuuntur, primus & vltimus, quamquã hoc quoquè magna ex parte intelligẽdum est. Aliquãdo enim quatuor solum, aut etiam tribus paroxysmis finitur tertiana. Neq; verò intelligas nominari quintum & septimum, quasi impari semper soleat finiri, sed quasi extremorũ nomine, id etiam quod interest, vellet intelligi. Id quod ex ipsa phrasi constat. Non enim dicit, aut quintum aut septimum, sed à quinto ad septimum, potest ergo & sex habere paroxysmos.

16 *QVæcunque tertianæ naturam imitantur, ijs nox ante accessionem difficilis, quæ verò subsequitur facilis magna ex parte.*

DICTVM est aphorismo 13. sectionis secundæ, cum instat crisis, noctem ante accessionẽ esse difficilem: id quod eo loco non in tertianarũ naturam imitantibus, sed simpliciter & in omnibus dixit: nunc verò non ita, sed in his dicit accidere, non tamen solum cum instat, crisis], sed quoties instat paroxysmus. Vnde coniunctis his duobus locis, recte colligit Galenus ex Hippocratis sententia, cum instat crisis omni in febre esse noctem, quæ antecedat, difficilẽ in triteophijs autem, seu tertianarum naturam imitãtibus etiam si iudicium non instet. Quæ sunt autem naturam tertianarum imitantes? Certe quæ sunt tertianæ, non tamẽ omnino. Quo in genere sunt omnes semitertianæ, & tertianæ productæ, atque adeò quæcunque non sunt exquisitæ tertianæ. Itaque dicit, tertianas exquisitas tunc solum habere noctem ante accessionem difficilem, cũ iudicium instat, alias autẽ omnes tertianas, etiã alias. Cui sententiæ ratio quoq; subscribit. Nam cum exquisitæ tertianæ motus celer sit, mox atque incipit, euadit in manifestũ paroxysmũ: quare nullã molestiam prius ingerit, nisi iudicatio instet, ac proinde secretio fiat. Noctæ verò quia est motus tardus nõ ita, sed ante quàm paroxysmus manifeste appareat, cõflictat plurimũ ægrotus, incipiente putrescentia & motu. Sed dices, videri hoc repugnare eidẽ Galeno, qui lib. 2. de differentia febrium describens tertianã exquisitã dicit nul

lum habere signum perceptibile succi putrescentiæ, in die aut nocte quæ cõsequitur accessionẽ: manifestũ verò iam, proxima, quæ antecedit accessionẽ, aut die aut nocte. Certe haud est dubium omni in febre, etiam exquisita tertiana, necesse esse vt bilis incipiat irritare antequam expellatur, nam ob id expellitur. Proinde, putrescere incipiente bile, contrahitur pulsus, antequam rigor superueniat. Verũ in tertiana exquisita, neq; tam longa neque tam sensibilis est hæc passio, vt insigniter difficilem faciat diem aut noctem, quæ antecedit. Itaq; subsequentem fieri leuiorẽ, quã quæ antecedit, in omnibus tertianis dicimus, negamus verò in exquisitis fieri eã quæ antecedit insigniter difficilem vt in reliquis tertianis: Atq; neque in omnibus illegitimis fiet æque molesta ea nox, quia neq; illæ æquè absunt à legitima. Erit itaq; in quacũq; eo difficilior, quo aberit lõgius ab exquisita. Si verò in ea quæ exquisita sit, aut ab ea parũ absit, nox aliqua fiat valde difficilis, decretorium signum esse putare oportet, atq; adeo & in ipsis illegitimis, si nox difficilior solito, aut quam pro morbi figura fiat, decretorium est. Sed cur tertianarũ meminit nunc Hippocra. solũ ac non etiam quotidianarum, ac quartanarum? Quartanæ fortasse vt rariores febres dimissæ sunt. In quotidianis non potest conferri nox quæ antecedit cum subsequente. Cum enim ea febris omni die inuadat, nox omnis fit, & antecedens & subsequens.

17 *Vsses siccæ leuiter irritantes à febre ardente, non secundum rationem siticulosæ, neque linguæ torrefactæ, non ferino, sed spiritu, constat autem. Cum enim loquuntur aut hiant, tunc tussiunt, cum autem non, minimè. Hoc in laboriosis præcipuè febribus fit.*

APHORISMO 94. sectionis quartæ continetur hæc sẽtentia, tametsi in pauciora verba contracta. Quapropter ego in illius commentatione hanc produxi, vt hinc illa explicaretur. Explicata igitur mihi illic est tota hæc dictio, præter perpauca illa verba quibus clauditur. Hoc in laboriosis præcipuè febribus fit. Quare possem nunc aliorum verborum enarratione supersedere, ad illum locum ire iussis

sis lectoribus, sed satius sit breuitotam dictionem percurrere. Nam vel id quod illic comisimus, ita facilius nunc adijcietur. Cum tusses siccæ leuiter irritantes fiunt per febres non solent illæ febres esse secundum rationem sticuloſæ, neque linguæ torrefactæ secundum rationem. Hoc est minor sitis, & minor linguæ exustio esse solet, quã pro febris magnitudine, non tamen hoc semper ita fit, sed cum illæ tusses non a ferina causa, hoc est à maligna, cuiusmodi est destillatio tenuis, biliosa, aut salsa, aut inflammatio cruda intra thoracem, fiunt, sed ab spiritu, hoc est, ab aere ipso, qui inspiratur. Multi enim ita affecti sunt, vt ab ipso aere irritentur. Cognoscitur autem hæc esse talis passionis causa, quod cum loquuntur aut hiant, tunc tussiunt, alioqui minimè. Hoc autem euenire solet ijs, quibus refrigerata est aspera arteria, aut puluere, quem inspirarint, reddita sordidior. Tunc enim aer frigore irritat, aut sordes illas commouet. Euenit hoc citra febres multis, quod frigido tempore iter egerint, aut calido quidem, sed per impurum aerem aut alioqui, quod pectus nudauerint, aut frigidam biberint, aut in impuro loco commorati, tale aliquid fuerint perpessi. Cum febribus igitur præcipuè fient ijs quibus labor aliquis huiusmodi, febricitandi præbuerit occasionẽ Has igitur consentaneum est Hippocrat. nunc ob procatharticam causam vocare febres laboriosas. Tales igitur tusses cum fiunt, & ob dictas causas, etiam si febres adsint magnæ, neque sitis vexabit admodum, neque linguæ erunt adeo exustæ. Quia si ob intemperiem frigidam fiunt (nihil enim prohibet refrigerata via spiritus hominem febricitare) hæc ipsa, statim, & linguæ vstionem prohibebit. Sin autem ob sordes, tamen ipsa tussis leuiter irritans, & assiduè, conuocabit in os pituitam. Constat verò si tusses siccæ, sitim arcent, multo magis id facturas humidas, si modo excreatur pituita; neque maligne putrida, neque salsa. Dicit verò Hippocrates siccæ, significans etiam siccas id facere, si tamen sint leuiter irritantes, neque à maligno seu ferino factæ. Nam si vehementer irritant: magis deficcant, & exasperant: si a maligna causa fiunt, eadem erit causa tussis & sitis. Quare nihilominus sitient.

Nihil

18 *Nihil temere, nihil negligere.*

Ad tria inquit Galen. pertinere posse breuem hanc sententiolam, librorum lectionem, & vsum prænoscendi, & morborum curationes. Ad lectionem quidem, quod nulla, eorum quæ apud bonos autores scripta sint, contemni debeant, etiam si prima fronte videantur minutula. Solent enim ea non parum conferre. Neque tamen temere cuipiam credendum sit. Vt faciunt ij qui alicui sectæ sese adigunt, aut in cuiuspiã, vt ille dicit, verba iurant. Sed potius examinanda esse omnia, & cum iudicio legendum. Ad prænotionem vero, quòd nulla, ne minima quidem signa, sint negligenda, sed omnia conferenda in iudicium, neque vlli fidendum temere, si reliqua omnia repugnent: itaque diligentem omnium obseruatorem esse debere, eum qui rectè velit prædicere, neque temere, aut iudicare, aut prædicere. Ad curationem, quod qui recte curare velit, nihil debeat omittere, quorum est vsus salutaris, quin ea omnia suo tempore exequatur, est enim occasio præceps, sed neque temere, vt faciunt quidam audacissimi, tentandum quiduis. Nam experimentum periculosum. Hæc certè omnia sunt verissima, & illis verba Hippoc. optimè accommodantur, quin & ad omnem prudentiam, & omnia humanæ vitæ negotia, videtur esse commodatissima. Sed alius etiam mihi præter dictos arridet sensus. Nihil scilicet negligendum, quia nihil temere, & sine causa fit. Continent itaque hæc verba, & admonitionem & causam. Monet Hippocra. vt diligenter, omnia, quæ ægrotis accidunt, obseruemus, neq; omittamus quippiam eorum, quę sponte hoc est sine causa manifesta fiunt. Nihil enim fit sine causa. Vt illa quidem, (vt libello de alimento dicit) nobis quidem spontanea, naturæ vero sunt non spontanea. Hoc est causam vllam habent latentem. Quare & significationem vllam poterunt præstare sapienti. Hæc est Hippocratici sermonis præstantia, vt multa eaque pulcherrima breuissimis dictiunculis significentur, vt vix scias quo illas potius transferas.

19 *Ex adhibitione contraria adhibere, & quiescere.*

Optimè potest hæc sententiola cum priori coniungi, quia

quum illa ad curationem referebatur. Nimirum curantem oportet nihil negligere, quin contraria omnia, sua quodq; occasione, adhibeat, neque tamen temere semper aliquid circa ægrotantem moliri, sed vbi contraria tempestiuè adhibita sint, quiescere. Neque enim semper aliquid faciendum, sed permittendum non raro cassare, vt facultas interim recreetur. Atqui cùm sint hæ duæ partes medicæ praxis, contraria adhibere & quiescere, mihi hæc vltima videtur præstantior. Censeo enim periculosius, incidere in medicum qui nesciat quiescere, quam qui nesciat cõtraria adhibere. Nam qui nescit quiescere, nescit occasiones cõtraria adhibendi, quare neq; cõtraria adhibere. Qui nescit cõtraria adhibere, tamen si prudens est, scit quiescere, atq; si prodesse non potest, tamen non obesse. Præstantissimus tamen medicus est, eruditus pariter ac prudens, qui nouit festinare lẽtè, & pro ipsius morbi vrgẽtia auxilijs instare, atq; i occasione vti maximè opportunis, alioqui quiescere.

20 *Posteriora capitis dolentem, in fronte recta vena incisa iuuit.*

Hæc ipsa dictio est aphorismus 68. sectionis quintæ, præterquam quod illic est scriptũ iuuat, hic iuuit, quasi illic sententia aphoristica vniuersim proferatur, hic autem vna quæpiam historia narretur. Res tamen eadem est, & causa, quam in commentarijs aphorismorum explicuimus.

21 *Exceptiones hypochondriorũ ex qualibus in qualia, & aliæ, & inflãmationũ viscerũ qualia posßũt, siue ex hepate lien, & contraria, & quæcunque huiusmodi.*

Exceptiones vocat nunc quos solet vocare abscessus, quia fiunt alijs aliarum partium excrementa recipientibus. Dixerat nuper in hac ipsa sectione, considerandum, quo, & vnde. hoc idem dicit nunc, his verbis, ex qualibus, & qualia, hoc est, ex quibus in quas partes exceptiones fiãt considerandum. Dicit verò exceptiones hypochondriorum, quia ex morbis acutis hæc maximè indigere solent animaduersione. Sed quia non hæ solum, sed aliarũ omniũ

partium

partium eadem ratio est, & consideratio eadem, addidit, & aliæ. Itaque dicit, exceptiones hypochondriorum, & aliæ quæcunque, videndum esse, ex quibus in quas partes factæ sint. Velut in inflammationibus viscerum, considerandum, qualia possunt, hoc est, quam significationem præstare valeant, siue ex hepate lien receperit, siue contra, ex liene hepar, & quæcunque alia huiusmodi. Vt si ex costarum spatijs pulmo, aut ex toto corpore. Non enim parũ refert ad periculum, nosse ex qua parte quæ pars receperit. Grauius enim est recepisse hepar ex liene, quàm lienem ex hepate, & pulmoniam factam esse ex pleuritide, quàm ex toto corpore, ac generatim vt libro 2. sectione prima, dictum est, ex ignobiliori in nobiliorem, exteriori in interiorem, inferiori in superiorem partem fieri abscessum, quam contra, periculosius est.

22 *Reuellere si quo non oportet vergant, sin autem quo oportet, his oportet aperire, vt quæcunque reprimi.*

Scriptum est in aphorismo. Quæ ducere oportet, quò maximè natura vergit, eo ducere, per conferentia loca: iuxta quam sententiam, & quod nunc dicitur explicari conuenit. Nimirum ea quæ ducere, hoc est euacuare oportet, quod redundent, aut praua sint, si vergãt quo oportet, hoc est per conuenientem regionem, sponte fluere incipiant, aperire, vt quæcunque vergunt, hoc est eo ducere, & per eandem partem euacuare. Si verò vergant quo non oportet, vt si efferatur ex pulmone sanguis, reuellere, hoc est per contrariam partem vacuare. Oportet verò & huic sententiæ adiungi aliam ex lib. 2. sectione 3. quæ ita habebat. „ Abscessus igitur horum non fientes facere, fientes autem „ declinare, hos autem excipere si eant quales oportet, qui „ verò nõ valde, cooperari, eos autem auertere qui omnino „ inutiles fuerint, præcipuè autem hos futuros, sin aliter cùm nuper inceperint. Non enim quoties vergunt quo oportet aperiendum, sed cùm ducere oportet, vt dicebatur in aphorismo, aut cùm non valde, vt dicebat in hac alia sententia, hoc est cum etsi vergant, quo oportet, nõ exeunt pro multitudinis ratione. Nam alioqui non aperire, sed excipere oportet,

oportet, hoc est finere vt exeant. Porrò reuellere conuenit, si vergant quo non oportet, non solum cùm ducere oportet, hoc est cum euacuatione aliqua opus est, sed nõnunquam etiam etsi nulla euacuatione sit opus, sed solum vt auertamus eas euacuationes, quæ omnino sunt inutiles. Vt nonnunquam per profusam sanguinis effusionem, sistendi solum gratia, vtimur reuulsoria missione sanguinis, non quidem vt euacuemus, sed vt euacuationem euacuatione curemus. Abscessus vocari ab Hippocrate etiam euacuationes, constat, nam libro 2. sectione prima, ita dicit. Abscessus qui cum euacuatione fiunt, velut sanguis è naribus.

23 *Lata exanthemata non valde pruriginosa, qualia Simon habebat hyeme, qui cum ad ignem inungeretur aut calida lauaretur, iuuabatur. Vomitus non conferebant. Existimo si quis calefaceret, iuuaret.*

TVMORES præter naturam insignis magnitudinis vocantur tubercula. Solutiones continui, insignes etiam, vocantur vlcera. Alia omnia quæ in cute progerminant, vocãtur exanthemata. Itaque in horum genere sunt, & maculæ quæ sponte fiunt, vt quædã culicum morsibus similia, nunc rubra, nunc aliorum colorum, & tumores exigui. vt qui vocantur morbilli, & variolæ, & pustulæ etiam, quæ cum vlcusculis exiguis fiunt, aut sine eis, vt quæ vocatur scabies, cuius sunt multa genera. Cum verò hic dicat lata exanthemata, constat id nomen de tumoribus dici, nam latum hoc & obtusum contrarium est acuto & acuminato. Hæ autem figuræ neque macularum neque vlcerum sunt sed tumorum solum. Itaque hæc exanthemata sunt, multa exigua turbercula, corpus obsidentia, quorum duplex genus est. Quædam enim rubicundiora & minora, & angustiora, vt ferè sint maculæ potius quam tubercula, vocantur, hodie morbili, & pruriũt valde: quædam alias sunt maiuscula & latiora, minus rubentia & minus etiam prurientia, & vocãtur variolæ. Scilicet componere magis parua, videntur hæc inflammationis potius, illa erysipelatis naturam referre. Itaque lata exanthemata sunt multæ inflamma-

Morbi. Variol.

inflammatiunculæ. Verùm vt ipsæ inflãmationes plurimùm variant, quòd sint aliæ exquisitæ, aliæ œdematodes, aliæ erysipelatodes, ac aliæ etiam scirrhosæ, ita & hæc exãthemata, quædam ex sanguineo magis, quædam ex sanguine bilioso, quædam ex pituitoso & crasso pendent, aut etiam melancholico. Atque vt succi specie, ita differunt colore & figura, & reliquis accidentibus. Nam quò ex calidiore sunt sanguine, eò rubicõdiora, & in acutum magis elata, & magis prurientia: quod ex pituitosiore, eò magis ad candidũ vergentia, & obtusa, & minus pruriginosa. Huiusmodi erant quæ habebat Simon. Quæ cum talia essent, meritò etiam in hyemem inciderunt. Itaque & temporis natura atteſtabatur tali morbi naturæ. Sed & curatio etiam. Nam iuuabatur inungens ad ignem, inunctione scilicet calida, & discutiente, & cum lauaretur calida. Nam & si exanthematis omnibus communis curatio super calida exterius admota (nihil enim optãdũ magis, quãm vt abundè exeant, neque timendum, quam ne recurrant intrò) postquãm toti corpori sit prospectum missione sanguinis, ac si opus etiã sit expurgatione; tamen constat id in frigidis exanthematis potius fieri. Vomitus dicit huic non contuliſſe, sed totam curationem in calefaciendo sitam fuisse. Vomitus certè talibus exanthematis vniuersim sunt inutiles, nisi forte plurimum humoris in cauo ventriculi contineri sentiatur, tunc enim licebit quod ibi contineatur, vomitu reijcere præcipuè si qui ægrotat vomat facilè. Alioqui ad vomitum cogendus nullus est, ne motus humoris, alioqui vitiosi, introrsum reuocetur. Atque eadem ratione neque expurgandum per ventrem est, nisi maxima succorum multitudo videatur subesse, cuius non potsis expectare per cutem discussionem. Facta verò totius corporis euacuatione, quæ sit sufficiens, ad discutientia & siccantia veniendum est. Atqui erumpere solent hæc non tantum ad externam cutem sed ad internam etiam secundum corporis ventres. Vnde periculosa fieri plærumque censeo, cum scilicet ad asperam arteriam & thoracem & inteſtina erumpunt, plurima, aut maxima, aut maligna. Exire enim omninò introrsum quid prohibet, vt fit scabies in vesica & inteſtinis? Et vt intra poros narium fieri videmus? & intra os altissimè? Sed & fieri plerũque vt in quasdam internarum partium erũpant,

ex

ex symptomatis agnoscimus. Raucitas enim & tussis quæ nonnunquam procedunt ad aphoniam, quin & ad strãgulationem, indicant erumpere in asperæ arteriæ internam membranam. Intestinis solet accidere primum dolor, deinde & dysentericæ fluxiones, exanthematis interius in eis factis. Sunt verò hæc omnia periculosa si plurimum crescant, moderatiora. n. sæpe fiunt in ijs etiam qui euadunt, & cum vniuersim quæ introrsum erumpunt periculosiora sint, quam extrorsum: illorum etiam, alia alijs sunt periculosiora, vt in has aut illas erumpunt partes. In ventriculo enim longe cum maiori fient periculo, quam in intestinis, ac præcipuè in eius ore, ob actionis eius partis dignitatem, & compassionem cordis, atque in caput asperæ arteriæ, ob eius angustiam, quam in partes alias. Suspicor autem nonnunquam in internum thoracem, & septum transuersum, & inter septum, ac pericardium, atque fortasse etiam in ipsum cordis corpus irruere posse. Conandum igitur extrorsum agere humores, non solum iam, ne non exeãt quæ inceperint exanthemata (hoc enim fortasse alijs euacuationibus posses supplere) sed multo magis, ne introrsum exeant, ac proinde motus introrsum vitari debent, multò autem magis vomitus quam alui subductio. Neque absre erit munire guttur eisdem, & eclegmatis, & gargarismis, quibus ad anginę principia solemus, & ad intestina, vti clysteribus sine irritatione extergentibus modicè, & astringentibus nonnihil, postquam aluus subducta iam satis sit.

24 *Quæcunque concoqui oportet, occludi conuenit, contraria autem siccari & aperire.*

Speciatim hoc intelligi potest de tumoribus præter naturam, sed generatim quoque de morbis omnibus pẽdentibus ab humoribus, vt de putridis febribus, & cacochymijs. Nimirum vt tumores præter naturam aliquando postulant concoctionem, quam suppurationem appellamus, aliquando aliud quipiam, ita & febrium causæ, & cacochymiæ, aliquando coqui postulant, aliquando euacuari. Generatim igitur quoties est coquendum, occludere oportet. Occludere autem contrarium est ipsi aperire. Nihil

autem

autem deterius quàm aperire, cum coqui oportet. Velut si crudum tuberculum feces: aut in febre, aut alia cacochymia, cum foret coquendum, euacues. Contra enim tunc temporis faciendum & occludendum est. In tumoribus enim vtendum emplastricis, & obturantibus (talia enim sunt suppurantia) vt calidum effluuium cohibeatur, & ipso detenti vaporis calore, succus coquatur: in febribus & alijs cacochymijs inungendum, & pannis contegendum, & abstinendum ab euacuationibus. Atque ita verum est, in omnibus quæ coqui oportet, esse occludendum. Contraria autem dicit, siccari & aperiri: contraria vocat, quæ coqui non oportet, sed aliter curari, vel vt tumores qui aut resolui rectè possunt, aut suppurari non sustinent, quod gangrænæ sint opportuni, & febres, cacochymiæve in quibus vacuare conuenit, quòd concoctus iam succus sit, vt expectare concoctionem non oporteat, vel quòd turgeat, vel vrgeat, vel concoctilis non sit. In his omnibus, siccandum, & aperiendum. Nam & resoluere collectum in tumore succum, & euacuare eum qui in venis redundet, siccare & aperire est. Siccant enim quæ resoluunt, & aperiunt poros, contra ac quæ suppurant. Quæ vacuant humores, siccant corpora, & aperiunt vias. Iam verò si tumor præter naturam coctus iam est, & proinde coqui amplius nō desiderat, ad easdem indicationes tranſitur. Si enim exiguū prorsum inest puris, resoluitur, sin autem plus, aperitur ferro pars, & extrahitur succus, & siccando curatur cauum vlcus. Si verò tumor neq; resoluentibus cedat, neq; suppurātium habeat tutum vsum, ob gangrænæ metum, multo magis siccandum & aperiendum est, nam scarificādum, & vrēdum, aut ficcissimis medicamentis vtendum. Vsq; adeo verum est, quæ coqui non oportet, siccandum & aperiēdū est.

25 *VElut oculis fluentibus, si aliter videatur expedire, reuellere in fauces.*

Oculos fluxos, seu fluentes, vocat, non arbitror illos solum qui rhyade, id est exeauatione anguli maioris laborant, sed omnes eos ex quibus ob nimiam humiditatem fluit assiduè aliquid. Videtur mihi (quamquam Galenus repugnet) posse esse hoc exemplū proximæ sententiæ: quod parti-

particula illa, velut, à qua incipit, videtur significare. Quasi diceret, velut in oculis fluentibus curamus concoquentium vsu vt lachrymæ crassescant, & mutentur in lippas. ac si ita non cedit, siccantibus & resoluentibus. Si tamen aliter videatur expedire, hoc est si non videatur curatio localibus medicamentis posse perfici, sed expedire vt alijs curetur, reuellere in fauces, hoc est apophlegmatismis & masticatorijs, in os reuellere, vt etiam errhynis, in nares. Potest etiam hæc sententiola seorsum explicari, vt illa particula velut, sit tantum continuatiua, aut copulatiua, erit verò hic sensus. Cum oculi fluxionem habent, si aliter videatur expedire, hoc est si in aliam partem videatur expedire fluxionẽ transferri, ne illac effluat, reuellere in fauces.

26 *ET vbi eructatio conuenit, & quæcunque alia eiusmodi.*

HAEC sententia plurimum torsit Galenum. Quòd neq; seorsum per sese videatur esse perfecta, neque antecedẽti, neque subsequenti, rectè coniungi. Vnde factum est, vt quam plurimæ fuerint interpretum sentẽtiæ, quas Galenus recensẽt. Ego in eam feror, quæ censet, verba hæc seorsum legi, & nihil continere aliud, quam vtile esse nonnunquã ructus mouere, eo quòd eructatio quamplurimis conueniat. Duo igitur hæc Hippocrates indefinita reliquit. Erit operepretium nunc definire, quibus sit vtilis eructatio, & quibus modis prouocari possit. Eructatio est flatus ex vẽtriculo per os eruptio. Proderit ergo ijs quibus multum flatus in hypochondriis colligitur, aut toto ventre, carẽs tamen facili per sedem exitu. Quare ijs qui eruditate acida laborant, & lienosis, & hypochondriacis, & mulieribus quæ strangulantur ex vtero. & colicis, ac voluulosis, quibus nondum malum deorsum repit, & multis nephriticorum. Ac proinde si non fiat, prouocari conuenit. Prouocatur verò vsu calidorum & extenuantium, vt aniso, & caro, ruta, cymino, aut ex his paratis trochiscis, aut hausta vini meri, aut aqua stillatitia ex vino, aut ex casia lignea, aut re alia huiusmodi. Sunt enim quamplurimæ. Ipse etiã ægrotus sua industria, & vsu musculorum gulæ, solet ructus emittere. Præter hæc iubebat Sabinus (vt Galenus narrat) ad

mouendum ructus, bibere ex vase angusti oris. Nihil enim magis experimento constat, quam qui tali quopiam vase, qualia fieri consueuerunt ex vitro, longa ceruice, & angusto ore vtitur, eructare mox ac bibere cessat. Galenus non vituperat hoc auxilij genus vnquam, neque commendat quidem, sed narrat solum, in Sabinum autorem referens. Nunc video esse quosdam qui laudant, vt ad eam rem vtile, alios qui vituperant, vt quisque sentit de causa, qua euenit, eructare eos qui ex tali vase biberunt. Nimirum quidam dicunt id fieri, quod exeunte ex vase liquore, necesse sit violenter in illud subire aerem, replendi causa, & eum ex ventre potantis extrahi: itaque exhauriri e ventre aerem, dum exhauritur ex vase aqua. Et hi hac causa commendant talis vasis vsum, alij vituperant, quod putent homines ex tali vase haurire aerem cum aqua, & ob id eructare à potu, quasi recens repletos flatu. Causa verò vt repleantur esse, quod exeunte aqua & subeunte aere (quod murmur indicat) commisceantur ambo, & aqua flatuosa fiat. Ego hac in parte his consentio, repleri potius quam vacuari flatu, eos qui ex tali vase potant. Ridiculum enim est censeri, extrahi ex ventre aerem, qui in vas subeat. Quia si quis ore suo vndique comprehendat & obturet os vasis, vt ex circunstante nos aere nihil possit ingredi, neque bibere quidem poterit omnino, tanquam opus sit aere, ex eo qui nos ambit, vt repleat vas, & ex nostro ventre nullus exeat. Præterea si vacuaretur aere eis ventriculus, nulli minus à potu eructarent, quam qui tali vase vsi fuissent, at nulli eructant magis: replentur igitur aere, non vacuantur. Nihilominus non vitupero auxilium, quin potius censeo eis qui ructibus subleuantur vtile esse, talibus vasis vti, quia eructant à potu copiosè, simulque cum aere quem hauserunt, qui non est adeo multus, emittunt multo plus, eius quem continebant. Velut eos quos succos in ventre continere agnoscimus, qui non facilè exeant, immisso clystere facimus deijcere. Itaque hac causa vel ipse flatus qui hauritur, ad mouendum ructum non est inutilis. Accedit alia causa potior eructandi, quòd qui ex tali vase potant, sunt extenta ceruice, & hianti ore, & œsophago, ac tota gula vsque ad ventriculum, & ventriculum totum inter deglutiendum sursum commouent, quo motu flatus qui inerat,

ad

ad os ventriculi trahitur: interim humor qui hauritur, per patulam gulam ad fundum descendit, ac proinde cessante potu, & subsidente in sese ventriculo, expellitur flatus, qui ad eius os eruperat, & supernatat. Hac itaque causa subscribo sententiæ Sabini, qui flatuosos talibus vasis vti iubet, non tamen quòd tale vas flatum extrahat ex vētre, quo repleatur, neque quod aqua quæ potatur, minus flatuosa ita sit. Hanc Sabini sententiam sequutus etiam est Paulus, flatuosos talibus vasis in potu vti, iubens.

27 *Exitus aperiri, vt nares, & alios, quibus opus est, & vt opus est, & qualia, & vbi, & quando, & quantum expediet, velut sudores, & alia omnia.*

Aperire exitus vocat nunc, vacuationes mollire. Exitus enim vocat ipsas euacuationi accommodatas vias vt nares, palatum, vesica vterique os, & sedem, & totius corporis poros. Complectitur ergo breui hac dictione omnes considerationes, ad rectè vacuationem corporis peragendam, & bonæ euacuationis conditiones. Dicit igitur oportet (cum scilicet vacuatione indigent corpora) aperire exitus, vt nares, & alios transitus, quibus opus est, hoc est quorum apertione opus est. Id vero faciendum vt opus est. Potest enim transitus quiuis multis variisque modis aperiri, vt nares percussæ, aut punctæ, aut scarificatæ, fundunt sanguinem: & errhynis extrahitur pituita, & aluus vacuatur epoto pharmaco, aut iniecto clystere, & vrina elicitur diureticorum vsu, aut immisso cathetere, aut aperiēte fomento, & sudor elicitur, motu, mora in sole, inunctione, aut potione sudatoria. Cùm igitur singulæ euacuationes multis modis moueri possint, nulla in omnibus eodem modo mouenda, sed in vnoquoque, vt opus est. Alius enim pharmaco indiget, alius clystere solum. Ad hanc etiā considerationem pertinet præparatio, ad quamcunque vacuationem necessaria. Nimirum tunc fit expurgatio vt opus est, cum ante pharmaci exhibitionē idonea accipiuntur serapia, & reliqua præparatio peragitur, alioqui non fit vt opus est. Præterea prouidendū, vt vacuentur qualia oportet. Ob quam considerationem propinamus, nunc cholagoga,

goga, nunc phlegmagoga, nunc melancholagoga. Prouidendum etiam vbi fiat. Galenus putat hanc considerationem, referri ad loci per quem euacuatio fit, differentiam, vt an per os an per nares, an per sedem. Mihi vero magis placet referri ad electionem loci, quo oportet ægrotũ collocari vt euacuetur. Quia hanc considerationem inutilem non esse constat. Nemo enim tentet sudore vacuare hominem, iacentem in cubiculo, ventis plus satis peruio, & frigidissimo, & nudis parietibus, & malè commissis fenestris, præcipuè in tempore non calido. Atqui non parum referre quo loco quis decumbat, vt melius aut deterius habeat aut curetur, indicauit (præterquam quod res est nocissima) Hippocrates qui in historijs singularibus sæpe meminit loci, quo ægrotus decumberet: nonnunquam quidem memoriæ solum gratia, sed nonnunquam etiam tãquam id ad rẽ ipsam plurimum pertineret. Vt multi enarratores intelligi voluerunt illud, Hermocratem qui decumbebat apud nouum murum. Censeo itaque illud vbi, ad loci quo euacuatio agatur electionẽ, pertinere, quia loci per quem, differentia, dicta iam erat, antea (quid enim aliud cõtinuerunt illa verba, vt nares, & alios, quibus opus est?) & quia ita repetitione inutili vitata, euenit nullam considerationem necessariam omitti. Prouidendum etiam quãdo fiat. Quod ad tempus peculiare morbi referri potest, cum Hippocrates dicat. Inchoantibus morbis, si quid videtur mouẽdum moue, & rursum, Concocta medicari, & mouere nõ cruda nisi turgeant: & rursum, Purgare in valde acutis, si materia turget, eadem die, & lib. de expurgantibus medicamentis saltẽ non ante quatuordecimũ: & quarto de ratione victus, Hos si ab initio purgare volueris, id ante diem quintũ facito. Sed non minus potest referri ad anni tẽpus, cum idẽ Hippocrates dicat. Quibus secare venam aut expurgans medicamentũ dare oportet, ijs in ipso vere faciendũ id est, & ipsemet libello de aere, locis & aquis, plurima ad hanc considerationẽ pertinentia scribat, & vitari æquinoctia & solstitia, exortus & occasus Vergiliarum, & Arcturi. Omnium fortasse præcipua & maximè necessaria, tametsi vltima consideratio est, quantum vacuari debeat, ne scilicet minus quàm vt prosit, aut plusquam vt ferri possit, siue semel siue pluries effundatur. Potes enim tu (ne vlla hoc

loco

loco consideratio desideretur) numerum ad quantitatem referre, quia repetitio euacuationis fit ad supplendam quãtitatem. Quòd si quando fit repetitio non obid, sed quod perse repetita quam affatim facta, melior esse putetur. velut, ad reuellendum, cõstat ad modum faciendi pertinere esseq; illud in secunda consideratione, qua dicebatur, & vt opus est. Hæc omnia si medicus sapienter prouiderit, nihil deerit ad optimam euacuationem, quacunq; opus sit. Apponit exempla, dicẽs, velut sudores, & alia omnia. Hoc est aliæ omnes euacuationes, quod nisi exudetur aut aliter vacuetur quantum oportet, sed aut minus aut plus certè aut inutilis aut periculosa & noxia erit euacuatio. Satius tamẽ est, vt omnes euacuationes exempla esse fecit. Hippocrates (dixit enim et alia omnia) ita omnibus considerationibus accõmodari. Omnes enim indigent, modo, qualitate, quãtitate, loco, & tẽpore, vt quis poterit pse se cõsiderare.

28 *IN magnis malis facies si sit bona signum bonum, in paruis contraria significans bonæ significationi malum.*

BONA facies est, quæ similima beneualentium: significans contraria bonæ significationi hoc est præstans prauã significationem, estq; bonæ contraria, & dissimilis ei quæ in beneualentibus, & ad eã quæ in cadaueribus apparet, accedens. Apparere faciem bonã in paruis malis, nihil mirum, neq; notatu dignum, neq; quicquam significans præter id quod ex alijs omnibus signis, & ex essentia propria ponitur constare, putà paruum esse malum: tamen in magnis malis faciem esse bonam, & notatu dignum est, & bonam significationem præstat, non enim plurimum labascit facultas, dum adhuc perseuerat bona facies. Sanè quantum in hoc signo agitur ex hac facie nulla mala significatio pstari potest, nisi forte cum videatur minus quam pro morbi magnitudine minui, longitudinis morbi, aliquãdo maioris, quam putaretur. Id verò in magnis non est admodũ graue. Itaque signum hoc in magnis malis bonum est, non tamen quia bonum, statim est admodũ salutare, neq; tale vt ex eo possis iã certo futuram sanitatẽ præsagire: neq; sa-

nè adeo est bonum, quàm contrarium (puta mala facies in paruis malis) est malum. Nam vt in commentarijs prognostici diximus, signa salutis aut mortis valentiora sunt, significando mortem. Dicit igitur in paruis faciem malam esse signum malum. Dicit verò in paruis, quia in magnis malis mala facies, neque infert admirationem, neque proinde adeo mala est. Eadem igitur ratione qua in initio prognostici dicit, malam faciem primis diebus apparere sine causa manifesta esse valde pernitiosum, quia si diuturniori iã facto morbo appareat, non adeo est graue: dicit etiam nũc in paruis esse malam, quia in magnis non adeo mala est. Cõstat igitur hic quoque suppleri debere, si neque vigilauerit homo neque aluus soluta est, neq; omnino vlla alia causa manifesta accesserit. Tales enim causæ cum adsunt, non est quod in horrendas causas symptomata referantur, velut cum hæ omnes absunt, in paruis morbis talis facies refertur in extremum langorem facultatis. Nam alioqui cur fieret. Sed dices, quo pacto posset, si adest signum quod verè adeo malum sit, & in adeo malignam causam referatur, esse paruum malum? Quis enim dicet eum quem moriturum breui merito timet, teneri paruo malo? Certè nullus. Sed hic dicuntur parua mala, morbi qui propria essentia videntur esse parui, sunt enim maligni, & quo mali moris veteres vocauerunt. Hi enim quodammodo magni morbi sunt quia maligni & periculosi, quoddammodo autem non magni, quia propria essentia, & propriorum symptomatum magnitudine, videntur parui. Alij contra sunt essentia propria magni, boni autem moris & simplicis, quorum causa multa quidem est, ac morbum magnum nata est facere, nõ tamen maligna vlla & venenosa qualitate infecta. Et hi quidem maiores, sed minus periculosi sunt. Si igitur facies extremè extenuata, idque breui, appareat in febribus maximis, minus terrere debet, quia in ipsam intemperiei magnitudinem refertur (tametsi hæc quoque sit periculosa) si verò in paruis longe grauissimum est, quia constat eas febres esse malignas.

29 *Apud magnum, vbi mulier quæ retro heroum, ictero superueniente, permansit ipsi.*

NIHIL, neque vtilitatis, neque difficultatis, continet hæc dictio, præterquam in ipsa verborum incondita serie. Fortasse ex alia dictione, perfectiorem reddente sensum, decissa est. Hæc nihil continet aliud, quam cuidam mulieri quæ apud magnum, scilicet Theatrum, siue templum, siue quiduis aliud, habitabat, retro herois domum, factum esse ictericum colorem ex morbo, & permansisse illi, aut tota vita, aut diutissime. Non narrat quo morbo laborauerit, illud verò fieri solet cum ex morbis manent circa hypochõdria, obstructiones difficiles.

30 *QVi iuxta Temenæ neptim, hic niger erat.*

ALIVD est hoc exemplum icteri, qui ex morbo permansit, erat verò hic icterus niger.

31 *IN Perintho quod semini simile, quod huiusmodi quia indicatorium, & suminis talia, cum vrinæ iuuant, quod neque flatu multo, neque stercore multo, lento autẽ exeunte euacuabatur. Non enim magnum erat hypochondrium. Brassicam die septimo comedit, cum adhuc difficulter spiraret. Postquam sumen euacuabatur recti spirus fiebat, aluus ipsi quatiebatur.*

CERTE aut Hippocrates hæc scripsit sibi soli, vt neq; sermonis congruentiam neque aliud quicquam curaret, præter id quod sibi ad memoriam obseruationũ putaret esse satis', aut plurima verba vel in sola hac dictione deleta sunt. Partim enim' videtur doctrinã aliquam multis commu nem, partim singularem historiam continere: atq; hæc nõ videntur apte cohærere (neq; sane possunt) nisi suppleãtur quæ aut sibi soli tacuit autor, aut deleuit tempus. Ea verò li cet nobis supplere, coniecturam capiẽtibus ex ijs quæ scripsit, & adhuc supersunt. In Perintho (dicit) quod semini simile, quod huiusmodi quia iudicatoriũ. Quæ verba haud dubie commune quiddã, & quod in Perintho quadam tẽpestate accidit, cõtinent. Nam in singularibus historijs, aut non nominat vrbes, sed domos, aut vicos, aut nominata

vrbe adiungit nomen ægrotantis, vel notam aliquam quæ certam personam indicet. Quare prima hæc verba nihil aliud continent, quàm in Perintho aliquando ægrotis ire semini simile, idq; factum, quia quod huiusmodi solet esse decretorium. Itaq; dicit semini simile solere decretoriè excerni, idq; factũ esse quadam tempestate in Perintho. Semini simile poterat excerni ex aluo, aut cum vrina: succus scilicet, candidus, crassus, & lentus. Et quia (arbitror) vtraque via, aut alterutra excernebatur, non dixit deiectio semini similis, aut semini simile in vrina, vt solet dicere, sed simpliciter genituræ simile. Talis igitur excretio potest esse decretoria. Neque mirum: est enim excrementorum, ex genere crudorum, excretio. Quare conferre poterit, in morbis præcipuè pituitosis, velut & ipsam veri seminis excretionem prodesse nonnunquam, sectione quinta huius libri dicetur. Præcipuè autem iudicari solent tali excretione, morbi pẽdẽtes ex cacochymia suminis, hoc est, eius partis quæ est inter vmbilicũ & pudẽda: & vbi hypogastriũ & pubes. Cuius rei maximum inditium est, quod tales mictio iuuet. Mictio enim quæcunq; leuamen quoddã præstat, ijs quibus sumen excrementis grauatum est. Quia cum ibidẽ sit locata vesica, eius vacuatione laxatur pars. Iuuat etiam hos mictio, cum qua genituræ simile affatim euacuatur, quia ea euacuatio habet magnam rectitudinem cum ea parte, atque adeo est accommodatissima deriuatio. Itaq; leuamẽ quod ex vrina sentitur, ea parte euacuari indicat. Addit. Quod neque flatu multo, neq; stercore multo, lento autem exeunte, euacuabatur. Quæ verba cum mox sequẽtibus haud dubie singularem narrationem videntur continere. & de vno aliquo ægroto dici. Quapropter necesse est verba aliqua suppleri, vt à communi narratione ad singularem trãsitio fiat. Ita scilicet, ac si diceret suminis talia sũt iudicatoria, cum vrinæ iuuant. Quod cuidam (quis is esset ipse nouerat) accidisse constat, quod neque flatu multo, neque stercore multo, lento autem exeunte, euacuabatur. Hic ægrotus laborabat crudorom & crassorum multitudine circa sumen, & euacuatione multa semini similis iudicatus est. Esse verò eius partis expurgationem: hæc erant signa, quod mictione iuuabatur, vt solent qui ita sunt affecti, & exeunte excernebat exiguũ & lentum (semini simile

le scilicet) non stercus multum,& cum flatu multo: Addit, non enim magnum erat hypochondrium. Quæ verba duo possunt continere, & causam qua non exibat stercus multum cum multo flatu, & nouum illud signum affecti suminis. Nimirum, vt in prognostico dicitur: Dolorem qui in hypochondrijs affligat,ac tuberculum,si recens fuerit,neque cum inflammatione, soluit murmur incidens circa hypochondria, sed potissimum vbi cum stercore & vrina excernatur. Secundum hanc sententiam dicit nunc,nec flatum multum,nec stercus multum exijsse, quia non erat illi magnum hypochondrium. Porrò quia non erat magnum hypochondrium,significabatur affectio suminis. Quia omnino alicuius partis earum quæ ad ventrem pertinent,consentaneum erat, affectionem esse. Cum igitur non esset tumor in regione hypochondrij, & alia signa adessent affecti suminis, fiebat euidentior coniectura ab ijs quæ aderant & quæ non aderant. Sed & curatio subscripsit huic coniecturæ. Nam expurgatione eius partis factus est recte spiraus, & magnopere adiutus. Sed quo pacto res sit acta, audiamus. Cum adhuc difficulter spiraret, die septimo brasicam comedit, & ab assumpta brasica aluus ipsi quaciebatur,hoc est rugiebat,& videbatur concuti, & sentit euacuari sibi sumen, & rectè spirans factus est. His verbis simul docetur curationis ratio,quæ ita affectis est adhibenda, & confirmatur coniectura quæ habebatur affectæ partis,a iuuantibus argumento capto. Siquidem sumine vacuato subleuatus est. Sed simul insinuatur species affectionis. Nam morbum acutum fuisse cum febre continua insinuat, quandoquidem septimæ diei tantam rationem habet & difficultatem respirandi habebat coniunctam Quid.n. esset aliud quod ex congestione excrementorũ eo loci tãtopere vrgeret? Nisi forte dolor aliquis magnus eius partis? At verò si talis dolor esset,haudquaquã dimisso dolore,qui morbi erat adeo euidens signum, tam multa alia signa collegisset. Erat itaq; haud dubie febris continua, pendens ex succis putrescentibus,præcipuè in loco dicto. Permultæ.n. sunt febres per quas quædã certe partes præcipuè affectæ sunt. Habuit difficilem respirationem. Ob eam (vt reor) alligationem, quam per rectos musculos habet pubes cum thorace, & septo transuerso. Hinc meritò euenit, vt vacuato

cuato ſumine (vacuari autē illud indicauerit eius laxatio) leuatus homo ſit rectiſpirus. Quidam enarratorum, vt refert Galenus, rectiſpirum hoc loco cenſent dici, recta ceruice ſpirantem quem orthopnicum dicimus: verùm nó eſt conſentaneum: quandoquidem dicit ex difficulter ſpirante factum eſſe rectiſpirum. Nam recta ceruice ſpirare, quædā difficilis reſpiratio eſt. Quare perinde eſſet, ac ſi diceres, ex febricitante factus eſt tertianarius. Cum igitur tam ὀρθὸς quam εὐθὺς ſignificet rectum, hoc eſt bonum & probum, ac rectum quod non curuum aut reflexū, multo magis cōſonum eſt, nunc ſignificari bene ſpirantem factum eſſe ex male ſpirante, euacuato ſucco, quo ſumen diſtentum & tumens erat. Mirum quod accepit braſsicam die ſeptimo. Si enim vt expurgaretur, cur tam debile medicamentū, quod ne expurgans quidem dici meretur? Nam braſsica vt & beta, ſemel ac leuiter cocta aluum mouet, tenuiter: valde aut bis cocta, aſtringit, bene autem ac ſatis, nunquam expurgat. Niſi fortè braſsicam maximam intelligit, hæc enim purgat mediocriter. Sed ſi ſatis expurgās eſſe cenſebat, cur accipiebat die ſeptima, ſi modo in diebus iudicatorijs abſtinendum ab inſignibus euacuationibus eſt? Ego certè abſtinendum illis diebus cenſeo, niſi quæ magna vrgentia cogat (nam hanc ſemper excipio) mittere ſanguinem aut expurgare. Nam illi dies aut iudicationes afferre ſolent
3 (quæ verò iudicantur aut iudicata ſunt integrè, aut etiam
3 iudicanda ſunt mox, neque mouere oportet, neque nouare,
3 ſed ſinere) aut ſi non ſint iudicatorij illius morbi, tamē ſunt ſemper illi dies contemplabiles, quia aut iudicationes inchoant, aut mutationes alias inſignes faciunt, & acceſſiones illis diebus ſolent fieri maiores. Si igitur in acceſſionibus aſtinendum eſt, non ſolum (vt ego interpretor) à cibo, ſed & à medicamētis, multo magis his diebus, quàm alijs fuerit abſtinendum. Quapropter ſuſpicor neque à me dico quopiam datam eſſe braſsicam, neque ab ipſo acceptam expurgandi gratia, ſed caſu, aut etiam ſolum leniēdi: factam verò eſſe ſpontaneā alui ſubductionē ob vim eius diei. Itaque iudicationem fuiſſe hanc, magis quam arte factam expurgationem; narraſſe verò Hippocratem braſſicæ eſum, non quaſi pharmacum, ſed quaſi occaſionē, quæ tametſi leuis eſſet, ob diei naturā potuit plurimū mouere.

Dices,

Dices, non igitur hic docemur morbi huius curationē, sed quem sponte habuit exitum. Certe hinc pendet etiā & ratio curationis. Nam si huic non esset facta illa iudicatio die septima, cōtuliſſet octaua dare pharmacū expurgās. Quod indicauit sanatio. Nam vt Hippocrates ipse dicit. Quę cum fiunt iuuare solent, hæc si non fiant, facere oportet. Sed cur aluus quateretur supereſt considerare. Mihi videtur eo verbo significari quiddam simile ei quod concusſis vtribus, exiguum quendam humorem continentibus, fit. Itaq; erat, crepere modo quodam: quod vacuitatem superioris partis ventris ostendebat, quantum suspicor. Nimirum huic ex sumine expellebantur excrementa: reliquum ventris quaciebatur, præ vacuitate.

2 De sanguine ichoroso, quòd in pauidis hoc, & peruigilibus, atque siue malus siue bonus.

Dictvm mihi iam sæpe est, sanguinem melancholicum esse serosum, similemq; vitioso lacti, quod in caseum & serum fere totum resoluitur, nihil habens boni & vtilis lactis. Hinc fit, vt melancholici sint saliuosi, & plurimum sudent, quia scilicet habent sanguinem serosum. Neque sanè illud serū est expers qualitatum, & tantum crudum, velut quod abundat in crudo & pituitoso sanguine, sed acre & mordax, referens sanguinis corruptionē, quod propterea vocatur ichor, seu sanies. Ichorosus igitur est sanguis melancholicorū, quos significauit dicēs, in pauidis & peruigilibus. Symptomata enim sunt horum, pauor & peruigilium: hoc quidem ob siccitatē, illud ob melancholiæ nigritiem. Sed & ipsius ichoris redundantiam, arbitror aliquid ad timiditatem cōferre: quia vitiat sanguinem, & debilitat naturalem calorem in corde, atque ita & irascibilem facultatem, cuius debilitas timiditatem facit. Itaque duplex iam causa est timiditatis in melancholia, altera in nigritie, altera in ichoris redundantia. Illa quidem afficit cerebrum, hæc cor. Timidos ergo esse & vigiles, significat melancholiam. Nam pituitosi, & crudiori sanguine redundantes, sint etiam timidi, ob cordis langorem, tamen non sint vigiles, sed potius somnolenti, Qui igitur vtrunq; sunt,

me-

melancholici sunt, quibus sanguis esse solet ichorosus, idq; siue bonus siue malus. Hoc est siue putris, & alienis coloribus infectus appareat, vt per febres, aut internas inflammationes, aut magnas cacochymias, per quasq; plurimum recedunt succi a natura sanguinis, apparere solet: siue integer & ruber. Solet enim melancholicis, & si nullam aliam habeant eius corruptionem, esse sanguis perruber, crassus, & ichorosus. Itaque ichorosus est pauidis & perui gilibus, siue bonus siue malus sit.

33 *QVibus splen est decliuis, pedes & manus & genua calida, nasus & aures frigida, semper; num propter hoc quod tenuis sanguis? num & natura talem hi habent?*

Melancholicum sanguinem esse serosum & tenuem, hinc quoque constat, præter dicta nuper, quòd lienosi, tenui sanguine abundare deprehenduntur, cum lien membrũ adeo melancholicum sit. Est verò, vt diximus non totus tenuis (nam qui posset esse fœculentus) sed vt vicioſum lac, quod mediocris succi expers, fere resoluitur in caseum & serum. Talis cum sit, qui colligitur in liene: euenit, crassum & fœculentum in inferiora, & tenuem ac serosum in superiora repere. Vnde fieri videmus his, in cruribus & imo ventre, venas nigras & crassas, ac nonnunquam hæmorrhoydas crassum fundere: & ex nare siniſtra sanguinem tenuem & aquosum copiose exire. Hinc etiam fit, quod Hippocrates nunc animaduertit, vt in his, pedes, manus, ac genua, caleant ob fæces illas sanguinis putrescentes, & extremitates capitis frigeant, ob redundantiam sanguinis aquosi. Non tamen hoc lienosis omnibus æque, sed ijs magis quibus lien est, decliuis. Qualis autem sit qui talis, & qua causa hæc fiant mox dicetur. Post præscripta verba succedit mox in codicibus omnibus, ijs etiam qui sunt ũ seculo Sabini & Rufi, dictio hæc, Suppuratis vmbilicus, & post hanc hæc, Lien durus non superius. Post quam, rursus hæc, Minus capitis grauitate seu grauedine laborantibus. Ego verò suspicor perturbatum esse harum dictionum ordinem, atque post hanc quam modo enarrauimus, apponi debere, eã, quæ differẽtias male affecti

affecti lienis continet. Cur autem ita censeam, ipsa concinnitas dictionum indicabit.

13 *Lien durus non superius, inferius teres, latus, crassus, longus, tenuis.*

Dixit, pedes manus ac genua calida esse, nasum, & aures frigida semper. quibus lien est decliuis. Explicat nunc qualem vocat, κατάρροον hoc est decliuem. Est autem cuius durities, & tumor ad infernam partem spectat. Nam tametsi lien transuersim positus est sub septo transuerso, in sinistro hypochondrio ob mollitiem, & laxitatem naturalem, tumere potest in omnem partem, & mirum in modū crescere præter naturā, vt aliquando infra vmbilicum manibus comprehendi posse videatur. Differentiæ ergo lienosorum fiunt ex parte lienis in quam præcipuè inclinat tumor, & ex tumoris figura. Quibusdam enim tumet magis superna pars, qua septū est, alijs inferna quæ spectat ad vmbilicū. Rursus quibusdam est tumor rotūdus, alijs in longū productus. Decliuis ergo est, cuius tumor humilè partē tenet. Cuius duæ solent esse figuræ: quibusdā. n. sentitur esse lien durus, non superna sed inferna parte, & teres, latus, ac crassus, hoc est magnā amplamque rotunditatem ibi habens: alijs longus & tenuis, hoc est in longum prōductus, & durus, & angustus, vt quidā musculus. Et hæ differentiæ non sunt omnino contemnendæ. Cùm hypochondria enim ea parte fita sint, qua superiores corporis partes ab inferioribus separātur, meritò fit vt infernæ eorū partes cū infernis, & supernæ cū supernis habeāt magnam sympathiam. Cùm ergo tumor supernā obsidet lienis partem, supernas afficiet, & difficultatem respirandi faciet, & fluxum sanguinis crasioris, ex narib. magis, faciet, & cuius curatio missō ex sinistra manu sanguine, melius succedet. Cùm verò obsidet infernā, afficiet potius infernā, vt renē sinistrum, & ad hæmorrhoydas aut varices inclinabit potius sanguis crassus: cuius curatio pcedet potius ex sinistro crure misso sanguine. Vt cōstet hinc, & ad rationē curandi cōferre plurimū, dictas tumorū lienis dfias, tametsi Gal. nullibi videat eas pſecutus, nisi forte in huius sententiolæ cōmētatione, vbi od posset

vtili-

vtilitatis conferre, non explicauit. Constat verò, etiam præter dicta, cur ijs quibus lien est decliuis, potiusquàm alijs lienosis, frigeant capitis extremę partes, & manus, pedes, ac genua, caleant. Nam quibus tumor superna parte lienis est, venæ quoque sursum eo latere spectantes, planæ sunt, & tument, deferuntque in caput crassum sanguinem, qui cùm obstructus inculcatusque putrescet, calfacit partes supernas in quas vergit, humiles verò tunc, inopia caloris laborauerint: quibus verò tumet infernus lien, venæ inferiores eo sanguine tumentes calorem intulerint in extrema corporis, præcipuè humilia, superiores verò venæ detulerint in caput serum, à sanguine velut caseo deorsum subsidente. Quare meritò partes extremæ ad faciem spectantes, friguerint.

35 *SVppurationib. vmbilicus terminus. Quibus, cùm iam sunt suppuratæ, alui turbantur, minus autem ijs qui coryza laborant.*

DICTVM est Hippocrati in prognostico, tumor qui in ventre affligit minus facit abscessum quam qui in hypochondrijs, minimè vero partes infra vmbilicum in suppurationem vertuntur. In hanc ipsam sententiam dicit nunc, suppurationibus vmbilicus terminus. Apponit nunc quoddam signum suppurationis iam iam subsecuturæ in quauis intestini parte, id vero est, aluum turbari. Nam cùm fientibus suppurationibus, dolores & febres magis contingant circa partes, hæsi in intestinis fiant, necesse sit, ob irritationem alui, fluxiones concitari, nisi aut vacuum admodùm sit corpus, aut superflui succi in aliam partem fluant, vt ijs euenit, qui coryza laborant: quibus ob id solent plerunq; alui siccari. Euenit ergo his, vt etiam fieri incipiente suppuratione in intestinis, aluus non humectetur, aut minus quam solet alijs.

36 *CIrca ægrotantem œconomia, & quæ in morbum interrogationes, quæ narrat, qualia, vt accipiendi sermones. Quæ ad ægrotantem, quæ ad assistentes, & externa.*

DICTVM

DICTVM est Hippocrati Aphorismo primo, qui & totius artis est procœmium, non satis esse medicum ipsum se præstare opportuna facientem, nisi & ægrotus, & assistentes, perinde faciant, & externa vt oportet disponãtur. Verũ hæc omnia ad medicum solùm quodãmodo pertinẽt, quia horum omnium cura ad eum deuoluitur. Non enim solum boni medici est, medicamentis & medicinalibus omnibus instrumentis recte vti, &, quod ad cibum & potum attinet, victum instituere, sed etiam omnium quæ coram ægroto dicenda, seu agenda sunt, ab ipso, seu ab aliquo quopiam, & cubiculi, domus, & lecti, & externorum omnium prouidentiam habere, atque omnia disponere, vt maximè ad ægroti gratiam, & vtilitatem referantur. Hanc prouidentiam vocat Hippocrates œconomiam circa ægrotantem: nomine profecto satis idoneo. Nam cum mitti sanguinem, aut propinari pharmacum, aut emplastrum admoueri, aut tale quipiam facere iubet, medicam artem, cum verò fenestras, aut ianuas, aperiri, aut claudi, lectum ægroti huc aut illuc verti, hos haberi ab ingredientibus sermones, hæc nunciari: hæc celari: œconomiam quandam videtur exercere. Et sanè, quamquam prima illa cura, & quæ ad medicinalia instrumenta pertinent, maioris est momenti, tamen hæc postrema, non est omnino exigui. Certè multi alioqui præstantissimi, & suæ artis peritissimi medici, quod ad hanc œconomiam exercendam malè se comparent, adeo fiunt multis ægrotantibus ingrati, vt ob hoc ipsum euadant inutiles. Alij contra parum periti, ita huic curæ sese accommodant, vt per pauca quæ alicuius momenti sunt faciẽtes, multis non parum vtiles esse videãtur. Plurima sunt ab Hippocrate scripta ad hanc œconomiam pertinentia, in quibus & hæc sententia præcipuè est. Dicitur enim, circa ægrotantem œconomia. Quasi dicat, non tantum medicamentorum cura haberi debet, sed præter hanc etiam, debet esse circa ægrotantem œconomia, ad quam spectant, & quæ in morbum interrogationes, hoc est, videre que interroges, vt scilicet nihil omittas eorũ quæ ad agnitionẽ morbi & causæ ferre possint, neq; tamen sis nimius, quiduis vbiq; citra electum interrogando: sed ita, vt & ægrotus ipse, & qui adsunt intelligant, te nõ longè abesse à noticia eorum, quorũ suscipis curationẽ. Hinc enim fit, vt bonam de te cõcipiant

opinio-

opinionem,& ægrotus melius pareat,& agat confidentius. Videat etiam medicus quæ narrat, qualia, & vt accipiendi sermones. Nam ægroti semper sunt pusillanimes,& suspitiosi,& multi medici adeo imprudentes,& loquaces, vt quicquid in mentem venit narrantes, interponant tristia,& atrocia,vnde ægroti in tristitiam aguntur magnam, & de suo morbo periculosius aliquid cogitant, timentes ne id quod narratur simile aliquid sit ei quod ipsi patiuntur. Atqui læpe ipsos sermones accipiunt ægroti aliorsum,ac dixerant medici. Medicus enim fortasse dixit accidisse quendam ex potu aut cœna intempestiua grauiter læsum esse,vt ægrotus melius sibi caueat, ne quid tale ppetiatur,& ægrotus interpretatur dictũ hoc esse,vt se grauissimè iam & lethaliter esse affectum, significaretur. Videat ergo medicus quæ & qualia loquatur, & vt accipiendi sint sermones. Videat etiam quæ ad ægrotantem, & quæ ad assistentes,loquatur. Nam quandoquidem non eadem facturi sunt ægroti & assistentes, & spectat ad medicum vtrosque sui officij admonere,non eadẽ ad vtrosq; locuturus est,sed illum exhortaturus vt iussit pareat,& hos vt diligenter exequantur.Illi prospera polhcitaturus, his dicturus certiora. Externa quoque omnia prouidere debet vt habeant optimè,eo præcipuè intendens animum, vt quoad fieri possit, ægroto sint iucunda & vtilia. Huc spectat illud sectionis, quartæ huius sexti libri. Laborantibus gratiæ,vt mundæ parare poculenta,& esculẽta,quæ videt, molliter quæcunque tangit:& tursum:introitus,sermones figura,vestis,ægrotanti,tonsura,vnguis,odoris. Hinc etiam spectant quamplurima eorum,quæ in libris de officina chyrurgica scripta sunt.

37 *Quoniam in calidiori quod in dextris, & nigri ob hoc,& venæ exterius,& biliosiores præcipuè.*

Ad fœtus generationem pertinet sententiola hæc, & duæ sequentes,quibus hæc sectio concluditur. Hæc autem & vltima scriptæ sunt secundùm aphorismum illum. Mares in dextra, fœminæ si sinistra præcipuè generantur. Nunc ergo dicit quod in dextris gignitur, quoniam in calidiori vteri parte gignitur, calidius est. Mares itaque calidiores

sunt

sunt fœminis: & ob hoc nigri sunt præ fœminis, & venæ quo nomine arteriæ etiam intelliguntur, exterius, hoc est eminentiores sunt, & maiores Prorsus biliosiores sunt mares fœminis. Calidius esse dextrum latus siniſtro, ipsa prom ptitudo adactiones indicat, & præter hæc natura partium singularum, quæ hac & illa parte sitæ sunt. Colorem nigrum, amplitudinem venarum, & biliosam naturam, caloris esse signa, in arte medicinali satis est indicatum. Galeno, ac mihi ipsi in commentarijs: vnde rursum caloris dextri lateris capitur aliud argumentum. Quia ex anatome cõstat, vasa omnia dextri lateris (arterias præcipuè) ampliora esse. Mares ergo ex his signis constat esse calidiores fœminis, præter multa alia argumenta, quæ nos proprio capite collegimus primo libro controuersiarum medicinalium.

38 *Concretum est, constitit citius postquam motum est, desinit, & tardius augetur, & pluri tempore.*

Enarravimvs lib. 2. sectione. 3. verba illa, quod citius discretum & motum est, augetur rursus segnius, & in longius tempus. Quo loco dicta sunt omnia, quæ ad hũc locum spectant. Nihil enim aliud continent hæc, quæ nũc præscripta sunt quàm illa: nimirum masculum concretionẽ & constitutionem, hoc est conformationem idoneam, & vitã, quæ motu agnoscitur, citius recipere, postquàm vero motum est, desinere, ideſt, non adeò in ijs quæ supersunt properare, & tardius augeri, & pluri tempore. Cuius quidem rei causæ dictæ illo loco sunt, indicatumque, non tantum hoc accidere maribus & fœminis dum geruntur vtero, sed & editis iam in lucem vsque ad perfecta corporum incrementa (quod Arist. etiam animaduertit. 7. de hist. animalium cap. 3.) dictumq; hac ratione fieri, vt & si citius figuram & vitam mares recipiant, non tamen edantur citius quam fœminæ, quia etsi fœminæ primas mutationes recipiant tardius, vltima prægnationis parte festinant, augenturque præpropere. Qua re constat proportionem illam temporum figuræ motus & partus, quam lib. 2. huius operis, & libello de alimẽto scripsit, nó esse certam, neq; statã.

Nam tempora editus maribus & fœminis sunt eadem, proportio tamen temporum diuersa. Quod si mulieres affirmant mares nasci in principio noni mensis, fœminas in fine, id quidem euenit, quia illæ computant, ab eo tempore quo deficiunt menstrua, mares verò plerunque concipiuntur recens expurgatis, fœminæ, iam iam expurgandis. Sed hæc omnia lib. 2. dicta sunt.

39 *Quod solidum factum est, & bilioſius, & ſanguinolentius est, hic calidior est regio animali.*

Nihil continent noui hæc verba, sed quod nuperrimè dictum est, quia dextra regio vteri calidior est, ob id quod in ea gignitur, puta masculinum corpus, solidius esse, & bilioſius, & ſanguinolentius, vt muliebre contra, est mollius, & pituitoſius. Non enim quia mulieribus sanguis ſingulis menſibus fluit, censendum est ſanguinis boni plus in illis colligi, sed mali & crudioris, atque eum minus inſenſibiliter diſsipari.

Sectio tertia.

1 *Cutis raritas alui denſitas: cutis colligatio carnium incrementum: alui ſtupor omnium confuſio: vaſorum immunditia cerebri conſumptio: quapropter & caluitium organorum attritio.*

Ad ſymptomatum cauſas pertinet tota hęc dictio, nihil enim aliud cõtinet, quàm quorundam ſymptomatum cauſas, non omnes, sed præcipuas, quæque illi sunt viſu ſcitu digniſsimæ. Vtitur verò phraſi quadam vulgari, qua res quæpiam esse dicitur id, cuius est cauſa, vt ſi quis dicat raptus Helenæ fuit excidium Troiæ. Dicit igitur, cutis raritas, alui dẽſitas, quaſi diceret cutis raritas est alui denſitas, aut quaſi apertius diceret, cutis raritas affert alui denſitatẽ. Iuxta hanc phraſim dicuntur etiam reliqua, ſcilicet, cutis colli-

colligatio affert carnis incrementum, & alui ſtupor affert multorum confuſionem, & vaſorum immunditia affert cerebri conſumptionem, ac proinde caluitium eſt organorũ attritio. Hoc eſt attritio organorum affert caluitium. Conſtat enim, iuxta grammaticæ regulas nihil intereſſe, ſiue dicatur caluitium eſt organorum attritio, ſiue attritio organorum eſt caluitium. Quare ſenſum oportet conſuli, & id putare dictum, quod, perſpecta re ipſa, ſit magis conſentaneum. Nec tamen hoc facere licet, niſi cum ipſe loquendi modus non magis fert in hoc quam illud: alioqui, ſi neglecta phraſi quis interpretatur iuxta id quod ſibi videtur conſentaneum, profectò id non ſit enarrare autoris ſententiam, ſed ſuam, & in ſuam trahere authorẽ. Quod vitium multis licentioſiſsimis enarratoribus eſt. Ego non ita induxi in meum animum facere, ſed quem maximè conſentaneum ferre poſsint authoris verba, aperire ſenſum: non autem quem non poſsint, quantumuis videatur cõſentaneus. Quorſum enim dicam meam ſententiam, alienam interpretaturus? id quorſum nunc dicã, mox intelliges, dum fingulos dictionis præſcriptæ articulos enodo. Cutis raritas facit alui denſitatem, hoc eſt aſtrictionem ſeu ſiccitatem (nimirum vt aluus rara, aut humida aut laxa dicitur, quæ plurimum fluit) quia raritas cutis facit copioſam per habitũ corporis diſsipationem, copioſa diſsipatio ſiccat aluum, ſiccitas aſtringit, vt laxat humiditas. Cutis colligatio dicitur pororum cutis aſtrictio, hæc prohibet corporis diſsipationem, & ita facit carnium incremẽtum. Hanc ob cauſam mulieres plerunque carnoſiores ſunt quàm viri, quia ſcilicet eorum corpora minus digeruntur ob cutis maiorem denſitatem. Eandem ob cauſam euenit, vt plerunque etiã ſint laxiori aluo: vt & viri ſunt plerunque graciliores, & & aluo aſtrictiori. Eodem modo, & in ipſis viris, habent biliosi ad pituitoſos. Stupor propriè ad ſenſum ptinet, eſtq; eius velut reſolutio & ſublatio, metaphoricè verò dicitur de alijs omnibus, ſiue actionibus, ſiue paſsionibus, naturalibus. Quapropter cuiuſuis partis dicitur eſſe reſolutio, ſignificatur ablatio, ſeu in ſignis imminutio, propriæ illius actionis. Si igitur alui aut ventris nomine, intelligatur ventriculus, vt Gal. intelligit, imminutio ſeu ablatio ſignificatur cõcoctionis primæ, q̃ eſt actio eius p̃cipua: ſin autẽ intelligatur

telligatur venter inferior, vt in initio cum diceretur alui denſitas, ſignificatur nomine ſtuporis alui, priuatio deiectionis. Vtrumuis intelligas, verum eſt quodāmodo quod dicitur, puta fieri inde omnium confuſionem, hoc eſt morbos quamplurimos ſolere, inde naſci, & multa membra in compaſsionē trahi. Nam ſiue quis eſt cardialgicus, ſiue vertiginoſus, ſiue epilepticus, ſiue podagricus, ſiue colico dolori, ſiue (vt dicatur ſemel) ad morbum alium quencunq; paratus, facile quidem corripitur, ſi cibi non coquantur in ventre, aut fæces non excernantur ex aluo. Quod addit, vaſorum immunditia, Galenus coniungit cū antecedentibus, dicens fieri ex cruditate omnium confuſionem. Et illa verba, cerebri conſumptio, coniungit cum ſequentibus, dicēs, fieri ob cerebri conſumptionem, caluitium, & organorū attritionem. Fertur in hanc interpretationem, quod videatur hoc cum ipſis rebus maximè congruere: cæterum phraſis & verborum contextus reclamat, iubetque ita legere, Vaſorum immunditia, cerebri conſumptio: Quapropter & caluitium, organorum attritio. Tentandum ergo, ſi quo modo inueniri poſſit, ſenſum idoneum, qui cum hac lectione congruat, inueſtigare. Is verò mihi videtur, immunditiæ vaſorum ſuccedere cerebri conſumptionem, & caluitium ſuccedere organorum attritioni. Quia verò non ſunt hæc quatuor deiuncta, ſed ordine quodam cauſarum ſuccedunt ſibi, coniungit hæc, interponens particulam illā, quapropter. Nimirum immunditia vaſorum affert cerebri conſumptionem, & cerebri conſumptio organorum attritionem, & organorum attritio, caluitium. Sed quo pacto hæc, explicemus. Vaſa vocat hic omnia caua quæ intra craneum ſunt, & meatus omnes quibus cerebrum expurgatur, qui ad nares, palatum, & aures, & cōcaua oculorum ſimul pertinent. Omnia hæc excrementis replentur ſeneſcentibus, & immundicie, atque poſt hæc cerebrum illis conſumitur, nō omnino (neque enim poſſet) ſed fit gracilius & minus: poſthæc, organa, hoc eſt pori per quos alimentorum & excrementorum eſt diſpenſatio, cerebro, membranis, craneo, & externo capiti, velut attriti, fiunt contractiores & anguſtiores, & ſuccedit capillorum ſecundum ſynciput corruptio, quod vocamus caluitium. Sed quo pacto ſint priora poſteriorum cauſæ, nondum explicuimus. Nam etſi ſenibus

nibus fiant hæc omnia, non videtur cerebrum consumi ob immunditiam vasorum, sed ob frigiditatem, & siccitatem quæ naturaliter subrepit: neque pori contrahi, quia cerebrum consumitur, sed quia siccescunt omnia: neq; ob pororum conniuentiam fieri caluitium, sed quia deest capillis alimentum Itaque videntur fieri potius omnia hęc, ob frigiditatem, & siccitatem, quam alia ob alia. Certè, & omnium horum causam reddit in similem intemperiem, & alia ex alijs nascuntur dicto ordine. Nam ob naturalis caloris defectum alimentum minus coquitur, & ob id, excrementa cruda copiosius congeruntur, à quibus obrutum cerebrum, alioqui iam debile, tenuiter nutritur, & ob id extenuatur fitque minus, quapropter minimè iam vt antea internum replens cauum, longè à craneo est, præcipuè secundũ synciput, quo loco pueris erat mollius. Destitutum à medulla os arescit, & quæ secundum illud sunt omnia, arescẽs densatur, fitque minus porosum, atque ob id arescunt capilli, & desinunt iam inde nasci, vt neque ex lapidibus nascuntur herbæ, ac si quæ sint enatæ, facilè arescunt.

3 *DEtractio, cursibus, luctis, quiete, multis deambulationibus celeribus. Ouilla cocta, maza, maxima ex parte exiguus panis.*

VOCAT nunc Hippocrates καθαιρεσιν quam aphorismo. 3. sectio. primæ vocauit ξυμπτωσιν seu συμπτωσιν extenuationem scilicet corporis, huic contrarium statuit ἀνατρόφην hoc est refectionẽ. Hic verò, vt sententiola ab hac quinta videbis, statuit πλήρωσιν hoc est repletionem. Non quod propriè idem sit πλήρωσις & ἀνατροφὴ, vt neq; καθαίρεσις seu συμπτωσις & κένωσις, hoc est vacuatio, sed ꝙ simul fieri consueuerũt. Differunt quidẽ, quod detractio, seu extenuatio carnium propriè est, & eorundem est refectio: vacuatio humorum, & eorundem repletio. Sed vacuationibus extenuamur, & repletionibus reficimur, ob id hæc coniungit Hippocrates dicto aphorism. Atque hoc loco alterum pro altero nomẽ accipit, repletionẽ s. pro refectione. Pertinere hæc oĩa ad medicum, atq; muneris illius esse, vt quosdã reficere, ita & quosdã extenuare, & quousq; vtrun-

qûe duci oporteat, agnoſcere, docuit Hippocra. illo loco; quibus modis fieri poſsit & debeat, nûc docet. Atq; primû quidem extenuatio, de qua prima hæc eſt ſententiola. Si nihil diceret aliud quàm detractionem fieri curſibus, luctis, & multis, & celeribus deambulationibus, ouillis carnibus, & cocta maza, atque exiguo pane, facilis eſſet doctrina, contineretque duo auxiliorum genera, exercitationem corporis nimiam, & cibos fluxiles atq; infirmos. Nam ouilla, quia laxa & humida eſt, facilius effluit, quam aretina & ſuilla & alimentum quod ex ea accedit, minus hæret firmiter. Eodem modo habet maza cocta ad panem, ſoliditatem enim comparat hic in furno, & quia eſui fit aptior, plus illius comeditur, ab hominibus alioqui ſanis. Quales ſunt quos ſtudemus extenuare, quam maza. Quapropter, & tertio de dieta victum æſtiualem deſcribens, inter cętera dicit, maza potius vtatur quam pane. Verum quia particula illa, quiete, interiecta eſt, difficilis prorſus reddita eſt ſententia, ac quodammodo etiam inepta. Quomodo enim poteſt inter luctas, inter celeres deambulationes, aptè fieri quietis mentio? Dicût quidam enarratores, id dictum eſſe quia non omnes extenuâtur exercitatione, & pingueſcunt quiete, ſed nônulli etiã contra, extenuantur otio & exercitatione craſſeſcunt. Atqui profectò hoc veriſsime dicitur, nam vt ipſemet Hippo. dicit motus roborat, & otium tabefacit. Et rurſum quarto de morbis inquit. Et propterea in quiete degenti euenit vt attenuetur: at verò laborantib. hominibus, itidem corpus coaleſcit. Itaque haud dubie iuxta ſententiam Hippoc. quidã extenuantur laboribus, quidã otio. Sed vt Gal. in commentatione huius loci rectè monet, res hæc diſtinctione indiget, non enim iidem & eodem modo habentes, a contrariis patientur omnino idem per ſe. Sed aliqua prorſus diſtinctione res indigeat, neceſſe eſt. Ea verò non aliunde naſci poteſt, vt Hipp. ipſe, primo libr. de dieta diſertiſsime docet, quam ex cognitione naturæ hominis, facultatis, ciborum, & laborû. Oportet autem (inquit) velut par eſt, laborû vim prænoſcere, tum naturalium, tum eorû qui per vim fiunt, & qui ex ipſis carnẽ in augmentum præparant, & qui in defectum: & nõ ſolum hæc, ſed etiam menſuram laborum, ac proportionem, & multitudinem ciborum, & hominis naturam, & corporum ſtaturas, ac ætates.

Opti-

Optime consulit Hippoc. considerare laborum & ciborũ uim, non simpliciter, sed ad se mutuò, vt ad cuiusque naturam. Quia vt paulò ante ibidem dixerat, labores ea quæ insunt consumere solent, cibi autem & potus, ea quæ vacuata sunt, explent. Si igitur, labores ad cibos, & ambo hæc ad facultatem seu naturam, proportionem seruauerint, optime reficiuntur corpora, quia facultas adiuta motu cibos conficit, illi bene confecti multum nutriunt, & replent. Si autem labores sint maiores, ijs quibus ad hos cibos facultas indigeat, aut cibi plures, quàm vt cum hoc motu ab hac facultate possint confici, ob illud quidẽ dissipantur corpora, ob hoc obruuntur crudis; & demoritur naturalis calor, & ob vtrunque homo consumitur. Igitur motus, ad hæc cũ quibus conferri debet, nimius, semper dissipat, siccat, & absumit, minor autem quam pro indigentia, causa est infœlicis nutritionis, ac proinde pinguedinis frigidæ, aut etiam (si noxa iam maior sit) tabescentiæ. Sed quia non omnes eadem natura sunt, sed alij frigidiores, qui motu multo indigent, vt cibos cõficiant, alii calidiores, quia motu facile dissipantur, fit vt his nimius sit, qui illis est vtilis motus, & vt hos iuuet otium, dissipationem prohibendo, quod illos tabefacit per incoctiones. Igitur, vt vniuersim dixerim, calidi, & qui pauco cibo vtuntur, reficientur otio, & ij ipsi exercitatione tabescẽt, frigidi, et qui vtãtur multo cibo inarescunt otio (nisi præueniant morbo aliquo perimi) exercitationibus reficientur. Sunt igitur qui exercitationib. & qui otio extenuentur. Quod carcerum custodes testantur, eorum enim qui diu detenti demittuntur, quidã multò crassiores quàm sint concluſi, quidam demittuntur, gracilliſimi. Esset igitur hæc nõ parum idonea loci enarratio, si particulam illam. (Quiete) genuinam esse & loci propriam, suspicaremur. Verum quia si id vellet Hippocrat. dicere, aliter mihi videtur dicturus, neque inter multa verba nimium motum significantia, vnicam illam voculam, citra vllum ordinem, interiecturus, suspicor illam errore librariorum additam esse, aut ex vocis alterius corruptione venire (fuerit autem inane velle diuinare ex qua) neque esse Hippocratis, sed ipsum nunc scribere causas, quæ per se faciũt detractiones, non etiam eas quæ per accidens. Nam motus nimius & inedia, aut cibus tenuis pro crasso, fluxilis pro so

lido, per se faciũt extenuationem, quia detrahendo otium per accidens, quia suffocando, obruẽdo, ac plusquam oportet, aut quàm ferri possit, adijciẽdo. Alioqui & cibos multos ponere deberet in causis extenuationis. Nã & hi, perinde ac otium, extenuant obruendo. Non itaque arbitror id voluit Hippocr. sed scribere causas, quæ sunt per se detrahentes. Nam præterquam quod doctrinæ procedũt rectius per ea quæ sunt per se, quam quæ per accidens: ad medicos vsus fuit etiam hoc vtilius. Nam cum opus est aliquem extenuare, exercitatione, & cibi detractione fit longè tutius, quàm otio, & multo cibo. Nã hæc duo, non aliter possunt id facere, quàm onerãdo, & morbos periculosissimos inferendo. Potest itaq; corpus extenuari otio, & cibis, sed nunquam debet. Hippocr. verò non consueuit dicere, quæ possint solũ, sed quæ debeant ẽt fieri. Nam cùm dixit otium tabefacit, id vt vitandũ, non vt vnquàm consulendum alicui dixit. Itaq; illa particula. Quiete, haud dubie redũdat, estq; hinc expungenda. Sed dices, effectum videtur, ea, quam attulimus, ratiocinatione, non omnes extenuari exercitatione, sed quosdam etiam refici. Cur ergo Hippocr. causam ambiguam, quasi semper extenuantem, posuerit? Certè effectum est eos solum refici exercitatione, quibus ea non sit nimia, omnes tamen extenuari, quibus sit nimia. Constat verò his nominibus, cursibus, luctis, deambulationibus multis, & celeribus, significari motus nimios, non sunt autem omnibus ijde motus nimij, neq; id docet Hippocrates sed consulere, vnicuique eorum quos extenuare velis, motus nimios, alijs quidem maiores, alijs minores, vt cuiusq; naturæ erunt nimij. Velut si bilioſum hominem velis extenuare, motibus vti mediocribus effeceris, si autem pituitosum, motus vehementissimos subire iubebis. Itaq; bene feceris particulas illas, Multis adiungens illis omnibus, cursibus, luctis, & deambulationibus, atque intelligens, multis pro cuiusq; natura. Nam multum & paucum ad aliquid dicuntur. Itaq; optima ratio extenuandi est, exerceri plus, & accipere cibum pauciorem, aut fluxiliorẽ quam si molẽ corporis seruare veles. Propterea Hippocr. iubet vti cursibus, luctis, & celeribus deambulationibus, & ouinis carnib. aut pane maza cocta, aut omnino exiguo pane. Potes autem tu cum his, & motib. & cibis, alios oẽs, & motus & cibos, intelligere,

telligere,qui ad dictum vsum, non deterius quam hi, aut etiam melius ac commodentur. Nam & si ouillam Hippocrates vt laxam quandam & fluxilem carnem pro exemplo scripsit,ego nisi consueto ea vti, aut etiam deterioribus carnibus, non darem, ne interim cacochymiam aliquam inferrem,sed si homo facile ferret inediam, darem pulli assi exiguum: si non posset ferre,carnes assas minus nutrientes,sed non mali succi, velut interanea arietis aut hædi cum multis oleribus cocta,& ob hanc ipsam causam augerem motus magis. Sed de extenuatione crassorum Galenus libr.vltimo methodi agit,& ego in hoc ipso opere antea egi.

3 *Detractionis signum, eandem horam diei obseruare, repentè enim contrahitur.*

Quando quidem non ijdem motus sunt omnibus detractorij,neque eadem victus ratio,& ea coniectura, quæ ex cuiusque natura capitur & consuetudine non est facilis cum perpauci homines sint nobis adeò familiariter cogniti, opus est signo aliquo cognoscamus, an victu eo quem perscripserimus,extenuetur homo, an non. Hoc signum scribit modo dicens, eandem horam diei obseruare,repente enim contrahitur,hoc est, continere hominem sine cibo vsque ad eam horam qua consueuit capere,& obseruare eam horam;ij enim quibus victus quo vtuntur est detractorius,euenit vt eam horam,qua cibum solent capere,non possint sine cibo transigere,ac si quis eos transigere cogat,repente contrahatur eorum corpus, vultus gracilescat,et virtus deficiat,angantur,aut refrigerentur. Si igitur hos videas homini accidere,scias victum quo vtitur detractorium esse, vnde tibi accipies non solum præceptionem ad eos quos extenuare vis, sed cautionem etiam vtilem, ad eos quos vis conseruare. Si enim hoc est signũ victus detractorij,& vides id accidere alicui, cui detractionem fieri nolles,certè scies eum aut plus laborare,aut minus accipere cibi quam oporteat. Quapropter iubebis aut laboret minus,aut comedat plus.Quod si plus cibi nõ ferat ventriculus,vt euenit multis conualescentibus, dabis crebrius

crebrius. Vbi ego legi, cõtrahitur, dicit Hippocrates ἐφυστ-ται, quod multi interpretantur custodit, alij trahitur, sego sequutus sum hac in parte interpretationẽ Gal. à quo enim potius vocis græcæ significatio peteretur?

4 R *Emitte labores, aut defluet, similiter enim totum cõcidet.*

SCRIPSERAT detractionis signum. Idem autem erit detractionis nimiæ, aut repẽtinæ, quæque proinde sine periculo sustineri non possit, & moderationis, vt scilicet illud signum plus aut minus inerit. Quoniam verò, neque vacuationes, neque repletiones, neque extenuationes, neque refectiones, ad extremum sunt ducendæ, vt in aphorismo dicitur, neque illæ ipsæ quæ faciendæ sunt, repente, sed paulatim fieri debent, quia repentinæ omnes mutationes sunt periculosæ: duplex peccatum accidere potest, quod aut celerius quam par sit quis extenuet, aut vlterius quam par sit extenuationem producat. Vtrunque autem periculosũ, quia euenit ob nimium impetum effluere, ac simul totum concidere, facultatem scilicet & corpus, atque adeo languescere corpus, & tabescere. Proinde, quasi valde timere hæc oporteat, dicit, remitte labores, aut effluet. Quasi diceret, si ex dicto signo, aut etiam alijs quæ accesserint, videatur tibi celerius agi, aut plurimum iam produci detractio, cura vt lentius agatur, aut cesset, remitte ergo labores. Nã vt in aphorism. dicitur, Vbi fames laborandum non est, perinde autem fuerit cibos augere. Si autem augere nolis, nulla alia est ratio, quàm remittere labores.

5 C *Vm autem iam conciderint, offerre suillam assam. Cum autem replentur, signum, corpus iam floridũ fieri.*

VT hactenus docuit qua ratione quis extenuet, plus satis crassum, ita docet nunc quo pacto gracilem, crassescere faciat, siue is sit, dicto prius victu extenuatus nimis, q eo nimis sit vsus, siue alia quacunque causa refectione indigeat.

digeat. Atqui vt ad extenuandum iusserat ouillam dare, ita ad reficiendum præbet suillam assam: vt cibum scilicet crassum, & valde nutrientem, & boni succi, præbet assam, vt hac ratione solidior sit, & vt opinor, etiam gratior. Non enim parum hoc refert, vt reficiat, & sane his omnibus no minibus nullus est cibus ad reficiendum adeo accommodatus. Videre tamen debes vt coqui possit, non enim est tam coctu facilis quàm bonus, ac proinde extenuatorum & debilium refectionem, a gallinarum aut caponum carnibus rectius inceperis. Quæ respiciens Galenus. 7. methodi. cap. 6. ita scripsit. Porro omnium quo nouimus ciborum, maxime nutriens suilla caro est. Verum non æque ac prædicta concoctu facilis est. Præterea glutinosum succum crassumq; generat. Alioqui neq; alio esse habitu pót, quod in summo sit nutriens. Quippe adhærere debet, & firmiter affigi non autê præ tenuitate diffluere. Non tamen ad propositum affectum vti hac conuenit. Si enim nutrimentum ipsum seipsum concoqueret, ac in partes digereret, proculdubio maximè nutriente cibo esset opus. Verum quoniam non aliud est quod nutrimentum desiderat, aliud quod ipsum conficit, sed quod nutriendum est ipsum sibi & nutrimentum attrahit & mutat, & concoquit, & adiungit, & assimilat, ad duo nimirum nobis in opportuno cibo eligêdo spectandum esse dictat. vnum ipsius cibi naturam, alterum vires suas proprias insitasque. Itaque ex his illud patet, neque planè quod maximè nutriat optimum esse ijs corporibus quæ refici magis egent, vtpote quibus concoquendi facilitas non est, neque etiam quod facillimum cõcoctu est. cum scilicet ipsum nequeat maximè esse nutriens. Cùm igitur hæ indicationes ex aduerso pugnent, committendum non est, vt dum alteri nimium sis intentus, alterius omnino obliuiscaris, sed vtriusque memor quoad licet vtrumque misceas. Hæc Galenus, quæ ego maximæ probo. Quapropter Hippocrates meminit suillæ vt per seſe optimi cibi, ad refectionem, non tamen vt quo vtendum omnibus sit qui refectione indigent. Quapropter cum dicit Hippocrates, cum autem iam conciderint offerre suillam assam, intelligendum videtur, cum conciderint carnes, & extenuatum corpus fuerit, non autem vires. Nam si hæ etiam conciderint, rectius incipietur, ab ouis, & gallinaceis pullis, quamquam

quam in his quoque procedetur rectè vsque ad suillam. Quapropter si placet magis, vbi dicit, cum autem conciderint intelligere & carnes & vires (videtur enim hic referre omnia quæ prius intelligerat cum diceret, similiter enim totum concidet) intellige quasi ita diceretur, cum autem iam conciderint hæc, offerre suillam assam, adhibita distinctione an mox suillam dare debeas, an post aliquos cibos. Quæ distinctio ex facultate eius qui reficitur, debet accipi. Sed dubitabis, cur cum extenuationem facere iusserit, motu vehementi & cibis leuibus, refectionem facit solum cibis crassis, ac non potius duobus etiam prioribus contrarijs, otio & cibis? Certe quia non vt motus nimius extenuat omnes, ita otium merum omnes facit crassescere, sed vt nuper diximus, plurimos etiam facit marescere, ex accidenti: porro quia eos ipsos crasiores reddit, non bene & vt expedit crassos facit, sed pingues, & excrementosos. Quapropter nullis merum otium consuli oportet sed omnibus exercitationem, maiorem quidem aut minorem, vt cuiusque est natura & affectio: Atqui hoc siue extenuare, siue seruare, siue reficere velis hominem. Nam extenuantur omnes motu nimio tutius quam quiete, seruantur & reficiuntur motu moderato, qui ad conficiendos cibos sit satis: & est quidem alijs maior alijs minor, & moderatus, & immoderatus. Agi ergo debet extenuatio motu nimio, & exiguo cibo, refectio motu moderato, & cibo pluri: conseruatio vtrisque moderatis. His dictis scribit signum procedentis iam refectionis, quod planè contrarium est signo extenuationis. Ijs enim qui extenuantur, cõtrahitur corpus, & concidit ac defloresci: ijs qui iam replẽtur, contra, floridum fit, hoc est mediocriter tumens & nitescens, ac viuidum colorem habens. Hoc enim multi & boni iam sanguinis est.

6 IN *exercitationibus signum, sudor fluens guttatim, qui exit velut ex canalibus, aut concidentia ex elevatione.*

HAEC verba videntur huc errore reiecta, cum forent scribenda post illa, detractionis signum, eandem diei horam

horam obseruare, repente enim contrahitur. Illa enim verba continebant signum detractionis ex hora cibi accipiendi; hæc continent signum aliud ex exercitationibus, Cum enim iussisset Hippocrates detractionẽ facere exercitatione, & cibis, congruens erat mox signa detractionis apponere, ex cibo & ex exercitatione. Scribit itaque signum quo agnoscas exercitationem detractoriam: illud autem est, sudor ærius guttatim vt ex canalibus, aut concidentia ex eleuatione. Nimirum motus tantum dicitur is quo corpus neque sudare incipit, neque lassari, neque intumescit: exercitatio autem salutaris, & conseruans, quæ ducit vsque ad lassitudinem mediocrem, & sudorem, æqualem, vaporosum, & ad tumorem & ruborem quendã partium, & tunc dimittitur: labor verò potius quam exercitatio, & defatigatio, seu exercitatio detractoria, est, quæ producitur vsque dum sudetur inæqualiter, grandioribus quibusdam guttulis, velut ex canaliculis erumpentibus, & quasi colliquescentibus iam carnibus, & vsquedum, eũ tumorem quem exercitatione comparauerant carnes, labore confectæ deponant. Quod quidem vocat nunc concidentiam ex eleuatione; concidentiam scilicet carnium, ex ea elatione, seu intumescentia, quam comparauerant. Est igitur signum detractionis in exercitationibus, ita sudare, aut concidere, eius qui exercetur, vultum, cum, incipiente exercitatione, intumuerit. Qui vero eousque se exercet, defatigatur. Quare nisi cum animus est corpora extenuare, faciendum, vt prius ab exercitatione quiescat, iuxta illud. Vbi lassari cœperit corpus, quiescere statim remedium est. Qui autem extenuari velit, ne quiescat, vsquedum dicta extenuationis signa appareant.

7 *Mvlier quam primò in Cranone curaui. Lien naturæ magnus, febres, ardens, perrubra, spiritus decima die, sudor plurimus superius, verùm & inferius decima quarta die.*

Adeo breuis, imo, vt dicam melius, mutilata est hæc narratio, (siue id fecerit Hippocrates, sibi soli scribens,

siue

siue quæ desiderantur detraxerit vetustas) vt neque quid actum esse narret, possis intelligere, neque vbi intellexeris aliquid vtilitatis capere, vt & Galeno etiam visum est. Proinde prætereo.

8 *Minus ijs qui ex capite laborant grauedine aut raucedine, si febre correpti sunt, vt opinor, fiunt recidiuæ.*

Non fieri recidiuas benè ac perfectè solutorum morborum est, fiunt enim ex ijs quæ relinquuntur in morbis. Dicit igitur Hippocrates eos qui laborant grauedine aut raucedine ex capite, melius ac perfectius liberari, superueniente febre quam aliter. Quod quidem eadem ratione fit, qua qui conuulsione tenentur, febre liberantur: coquit enim succos crudos, & siccat humectatas partes. Absumit certè semper succos, omnis febris, & suam ipsius causam conficit, verum ad nullos affectus adeo vtilis est, vt ad eos qui ex succis crudis pendent. Hi enim vt qui crudi sunt, possunt calore emendari, reliqui, vtpote iam cocti, nil aliud possunt quam putrescere. Quare maiori cum periculo tētatur eorum consumptio per febrilem calorem. Grauedo & raucedo, ex pituita plerumque est, ea præcipuè quæ est ex capite. Nam & ipsum caput natura pituitosum cum sit, talibus morbis est opportunum. Raucedo aliquando fit ob caput, aliquando ob totum corpus; grauedo, capitis semper est passio, sed non semper in eo est primaria, sed fit nōnunquam recipiente capite aliunde. Quæ ob primariam passionem capitis fiunt grauedines, & raucedines, duabus causis curantur febre, melius quàm reliquæ, & quia pituito fiores magna ex parte sunt, & quia totius corporis redundantiæ, & cacochymiæ, magis cedunt missioni sanguinis aut expurgationi. Ob hæc dicit, ijs, qui ex capite laborant grauedine aut raucedine, minus fiunt recidiuæ si febre correpti sint.

9 *Omne suppurans est sine recidiua. Hæc enim concoctio, & crisis simul, & abscessus est.*

ἀνυπόστροφον,

ἀνυπόστροφον, id est, sine recidiua, dici intellige, nō quòd recidiuam omnino non potest habere, sed quòd raro habet. Fieri enim potest vt in eandem partem tumor præter naturam redeat, in qua per suppurationem sit antea curatus: videmusque id factum non semel, quod pars debilis manserit, atque ob id redundantes in corpore humores recipiat. Quamquam id perraro, neque nisi cum per intempestiuum sarcoticorum vsum pars nondum satis expurgata, curata est, alioqui non fit, nisi multo post, collecta scilicet noua in corpore multitudine, aut cacochymia, vt constet iam non eiusdem morbi esse recidiuam, sed aliū morbum. Itaque possis affirmare, omne suppurans quod recte curetur, esse omnino sine recidiua. Erit itaque, fere vniuersalis assertio. Illud saltem verum esse colligitur, ex ijs quæ Hippocrates hoc loco & alijs dicit, & quæ experimento comperiuntur, suppurationem sine recidiua magis esse quàm resolutionem, hoc est rarius multo recurrere breui, tumores per suppurationem solutos, quam per resolutionem. Reddit Hippocrates causam, dicens, hæc enim concoctio, crisis, simul & abscessus, est. Suppuratio re vera, vt alibi indicauimus, concoctio quædam est, dicit verò, hæc concoctio, quasi non hæc sola, sed aliæ etiam sint morbi concoctiones. Nimirum Hippocrates solutiones morborum solet concoctiones vocare, vt cum dicit. Vt virtus possit durare, donec morbus concoquatur. Ita igitur vtēte Hippocrates nomine, intelligere possis, hæc concoctio, id est, hæc solutio. Est igitur, dicit, hæc solutio, crisis simul & abscessus, id est abscessus & euacuatio. Nimirum per suppurationem non persanatur homo, antequam humor in sinū quendam abscesserit, & sinu rupto euacuatum pus sit, atq; vlcere multis diebus manante, pars ¦mittens, & primaria morbi illius sedes; sit perpurgata. Fit ergo non tantum abscessus humorum in partem quampiam, sed etiā per eam partem totius corporis, aut partis primario affectæ purgatio. In resolutione non ita fit, sed eo succo qui in tumorem eleuat discusso, pars subsidet, interim apparatus, si quis adhuc erat, interius manente. Quapropter suppurationē minus reuersiuam esse quam resolutionem, verum sit, siue de reuersione ipsius tumoris intelligas, siue alterius prioris morbi, qui eum pepererit abscessum. Velut si ex febre aliqua

qua laboriosa tumor præter naturam homini eruperit, liberior erit a redditu febris & tumoris, si suppuratione curetur, quam si resolutione. Si enim rupta suppurationis vomica, est parti primario affectæ, pro emunctorio, seu, vt dicunt, vulgo pro fonte, liberabit non tantum à secundario, sed etiam à primario affectu. Huc accedit quod suppuratio nō potest esse curatio fallax, vt resolutio. Sæpe enim tumor subsidet, quasi resolutus, succus tamen verè resolutus non est, sed retrocessit: quo casu constat paratam esse recidiuam, vtpote manente interius causa. Hæc saltem deceptio non potest contingere per suppurationem: in pus enim mutatus iam succus, & in sinu collectus haud quaquam poterit retrocedere, sed necessario euacuabitur sensibiliter, nisi omnino sit perpaucus, vt resolui possit. Simile quiddam euenit in fluxionibus, seu partium quarundam cacochymijs, vt grauedine, aut raucedine; atque adeo & in febribus, omninoque in morbis quibuscunque pendentibus ex succis. Illi enim omnes habent solutiones quasdam dictis analogas, atque ita hæc sententiola ad omnes morbos pendentes ex materia rectè transfertur. Nam & coryza aliquando videtur euanescere insensibiliter curata, aliquando non sine copiosa crassorum, & puri quadam ex parte similium, emunctione: febrem quoque videmus sæpe citra concoctionem materiæ, & euacuationem desistere, quasi insensibiliter resolutam, plerumque autem cum euacuationibus, quas concoctio antecessit. In his omnibus plurimum potest ad securitatem, & ne recidiua fiat, per suppurationem liberari. Dico autem inflammationem per propriè vocatam suppurationem: coryzam per emunctionem crassorum; raucedinem, per excreationem, nephritidem, per mictionem excrementorum: & alia huiusmodi. Febrem verò per hanc aut illam euacuationem, post quam apparuerint sedimenta, quorum generatio ex morbi materia, velut suppuratio quædam est. Igitur omnes hæ morborum solutiones, quæ curationi phlegmones per suppurationem sunt analogæ, securæ magis sunt à recidiuis, quam reliquæ euanescentiæ: quia per illas maturationes simul & euacuationes copiosæ fiunt, & corpora perpurgantur, abitque simul cum ipsis morbis etiam apparatus morbosus, per has, non ita: sed aut coniuncta solum vocata causa

consumitur,

consumitur, manente ea que vocatur antecedens, aut ne ea quidem tota, sed pars eius latèter in partem quampiam abscedit, vnde rursum mota, morbum reducit. Sed dices, videri Galenum atque cum eo alios omnes, medicos & chyrurgos, his repugnare, quandoquidem præferunt resolutionem suppurationi, tanquam potiorem solutioni modum: neque profecto sine ratione, quia resolutio est morbi sublatio, suppuratio verò est cõmutatio cum alio morbo. Quanto igitur præstantior est solutio morbi permutatione, tanto resolutio suppuratione: est autem quæcunque solutionis species tanto securior à recidiua, quãto præstantior, est igitur & resolutio securior quam suppuratio, alioqui quis nõ eligat sibi securiorem curationem? Vt hæc controuersiola decidatur, scire oportet, resolutionem & suppurationem, eiusdem morbi curationes esse, verum suppurationem resolutione esse auxilium maius & posterius Nam exiguæ inflãmationes, & ex tenui succo pendentes, resolutione curantur, maiores verò, & ex crasso, non possunt nisi suppuratione: Maius igitur remedium est suppuratio, quã resolutio: qua propter accidet ijs quod alijs omnibus auxilijs, vt minora quidem & pauciora meliora sint, quàm maiora & plura, si sufficiunt. Nunquam etiam Hippocrates ad auxilia maiora venire volebat, nisi cum minora non essent satis. Rectè igitur vel hac sola causa dicitur, meliorem esse resolutionem suppuratione, quia minus est auxilium, & ob id cum minori molestia, & læsione peragitur. Verũ quia non omnibus inflammationibus est satis, si quando, in his quæ, ob magnitudinem aut succi crassitiem, videbantur suppuratione indigere, resolutio facta videatur, parum est secura solutio, minor enim quàm pro morbi magnitudine aut contumatia, quare ei solutioni meritò non fiditur vtpote quæ præter rationem contigerit. Hoc idem habent omnia alia auxiliorum genera quæ minora meliora, quæ maiora magis sine recidiua sunt. Nõ enim curari debet ferro nisi quod non cedit medicamẽto, neque igne, nisi quod non ferro, tamen curata igne sunt minus reuerti quã quæ ferro, & hæc quàm quæ medicamento, omnes chyrurgi fatentur. Ita igitur, resolutio melior est suppuratione, suppuratio verò minus reuersiua. Quod si Galenus (vt proposito argumento respondeamus) ponit in bonæ iudicationis ra-

tione ſecuritatem, cenſens eam ſecuriorem quam meliorē ego quoque idem conceſſerint, non quidē ſimpliciter, ſeu genere meliorē, ſed quæ ſit huic melior. Non enim ſiquis dicat vniuerſim meliorem euacuationem eſſe fluxum ſanguinis ex naribus quam ventris profluuium, teneatur ſtatim concedere in quocunque etiā eſſe. Ita quidem reſolutio genere melior eſt ſuppuratione, non tamen etiā in quocunque, nam in eo qui ſuppuratione indiget, non eſt reſolutio melior, ſed deterior, eidemque minus ſecura: itaque eſt genere melior & minus ſecura, ad ſingulos verò, cui melior eidem & ſecurior. Simile quiddam ei quod de inflammationibus dictū eſt euenit, & aliorū morborū, qui pendent ex cauſa, ſolutionibus. Sæpe enim febris putrida ex adeo pauca pendet materia, vt ſine manifeſta euacuatione, neq; materia cocta, ſed diſſipata, & propriā cōſtitutionē nō expectās, ſoluat inſenſibiliter. Quæ ſolutio optima quidē & eſt facillima, verum raro ſecura, quia perpaucæ ſunt febres ex tā pauca pendentes materia: ita etiā pleuritis vera ſine vlla excreatione ceſſat aliquando, quod ſit tam exigua vt ſolis cedat fomentis, perrarò autem fuerit ſecura ea curatio: in coryza & raucedine, & omni alio morbo euenit perinde. Quare non in vno aut altero, ſed in omni iā morbo verum ſit quod Hippocrates dicit, omne ſuppurans ſine recidiua eſſe.

10 *Quibuſdam cum Venere vtuntur inflatur venter, vt Damagoræ: quibuſdam autem in his ſtrepitus, vt Archeſilao.*

Paulo infra, in hac eadem ſectione, occurret oratio alia, quæ hoc idem continet, & apertius explicat, quod Damagoræ & Archeſilao accidebat. Quare illam oportet huc transferri, vt hæc intelligatur. Illa ita habet. In acceſsionibus ſunt qui ſtrepitum emittunt, vt Archeſilaus: quidā verò acceſſuri horridi fiunt, ac rugoſi: alij autem cum acceſſerint, inflantur ventre, vt Damagoras. In ea oratione, conſtat acceſſus vocari idem, quod hic Venerea, ipſos ſcilicet coitus, ſeu congreſſus cum fœminis. Conſtat quoque, cō ueniq; inter omnes interpretes, illud nomē ſtrepitus, quo

hic

hic vtitur, & verbum, strepitum emittere, quo illic, significare emittere flatum ex ventre cum crepitu. Damagoræ igitur contigit, cum coisset inflari ventrem: Archesilaus autem inter coeundū emittebat flatum cum crepitu, atq; vt significaret hoc, dixit Hippocrates, quibusdam in his (hoc est in ipsis Venereis) strepitus. Itaq; dicit vtentibus Venere flatum augescere, idq; non omnibus eodem tempore, neque eodē modo, sed quibusdā cū vsi sunt, quibusdā cū vtūtur alijs cum iam instigantur ad Venerē: rursum horū quosdam ob flatum intumescere secundum ventrem, alios ob flatum toto corpore delatum rigere alios emittere flatum cū crepitu. Neq; sane dicit Hippocrates hæc accidere omnibus vtentibus Venere, sed quibusdam: neque solum hoc ita accipiendum, quod & si omnes ob Venerem lædantur modo aliquo horum, quibusdam tamē hoc: quibusdā illud quibusqā aliud accidat, sed quod non omnes aliquam harū læsionum contingant, sed plurimi nihil patiantur horū, alij autem quidam lædantur modo aliquo horum. Quidā (vt Galenus narrat) veterum interpretum, censebant hęc dici non de omnibus qui Venere vtuntur, sed de ijs qui primum incipiunt hircire, & Venere vti. Videntur huic interpretationi fauere verba quædam, quæ paulò infra ante nūc citata scripta occurrent. Ita enim legitur eo loco, Cum Venere vti incipiunt, sanguinis profluuio laborant, in accessionibus sunt qui strepitum emittunt vt Archesilaus. Cæterum experimento constat, neque omnes qui primum incipiunt vti Venere lædi aliquo modo horum, sed quosdā fortasse. Cum igitur non omnium qui Venere vtuntur, siue primùm siue posterius, sint dictæ læsiones, sed quorundam erunt eorum qui parati sint ita lædi: velut ab alia quauis procathartica causa lædūtur, qui parati sunt ab ea ita lædi vt a sole, & labore febricitant, non omnes, sed qui parati sunt febricitare. Igitur oportet definiamus, qui sint parati ita lædi à Venere. Illi certè sunt qui flatuosi, cuiusmodi maximè sunt hypochondriaci, qui ob hoc ipsum dicuntur à medicis laborare morbo flatuoso. Hi vt Galenus & Aristoteles perhibent libidinosi sunt, vsu tamen Veneris lædūtur & fiunt flatuosiores. Vt sint libidinosi facit flatus, nam distendit pudendorum meatus, & semen facit magis pruriēs. Eandem ob causam interdicitur ijs qui priapismo laborant

aut gonorrhea, vſus ſeguminum, & rerum flatuoſarum: vt verò lædantur à Venere facit inopia naturalis caloris, qua laborant. Refrigerantur enim plus etiam quam alij, quia ſimul conflatu vitalis ſpiritus effluit illis abundantius: fiunt ergo meritò flatuoſiores. Huiuſmodi ergo cenſere conſentaneum eſt eſſe eos, quibus accidant, quæ his orationibus continentur, ac præter melancholicos hypochondriacos, alios etiam omnes, qui vtcunque ſint flatuoſi. Nõ enim omnes flatu abundantes, ſunt hypochondriaci: & ſi hypochondriaci omnes flatu abundent. Euenit autem hic dubitare, an hoc quod dicitur ita habeat, an ſcilicet hypochondriaci lædantur vſu Veneris: videntur enim iuuari potius, quod ſi iuuantur, non fiẽt flatuoſiores, ſed potius ſubleuati à morbo, & minus flatu cruciabuntur. Iuuari verò multos melancholicos Venere conſtat, ſi quidem vt dicit Galenus 6. de loc. affect. retentione ſeminis fiunt multi melancholici: qui ſeminis excretione neceſſariò iuuantur. Exemplo eſt quidam cuius ab eo loco Galenus meminit dicens, quidam vxoris mortem lugens, & a concubitu, quo antea fuerat vſus, abſtinens, cibi cupiditatem amiſit, ac ne exiguum quidem cibum concoquere potuit. Vbi verò ſeipſum cogendo plus cibi ingerebat, protinus ad vomitũ excitabatur: mœſtus etiã apparebat, nõ ſolum has ob cauſas ſed etiã (vt melancholici ſolent) citra manifeſtam occaſionem. Verum hic ad priſtinam cõſuetudinem rediens, quã celerrime liberatus eſt. Igitur haud dubie multis melãcholicis, ſiue ſint hypochondriaci, ſiue ſecu, Veneris vſus eſt ſalutaris, quibus ſcilicet ex corruptione ſeminis morbus ortus eſt. Alia etiam ratione dicit Galenus hypochondriacos videri ſubleuari vſu Veneris, quod ſcilicet excernantur flatus cum ſemine, & ipſo congreſſus calore diſcutiantur, detrudanturq; ex hypochondrijs: ſubleuantur ergo hãc ob cauſam, vt & ructibus ſubleuari antea in hoc ipſo ſermone diximus: videt et accedere alia cauſa ex voluptate Venerea, cum enim melancholici mœtu & mœſticia maximè affligantur, euenit voluptate reddi alacriores, atque adeo melius habere. Tot igitur cauſæ ſunt quibus quis ſibi perſuadeat, melãcholicis Venerem eſſe cauſam ſalubrem, alioqui enim videtur eſſe aduerſiſſima, quia eſt refrigerãs & ſiccans, & exhaurit ſpiritus: illi verò ſunt frigidi & ſicci,

ichoroſi

ichorosi & flatuosi,& bonorum spirituum inopes. Certè ij qui ob retentionē corrupti seminis facti sunt melancholici,siuè hypochondriaci,siue nō,nec dū admodum sunt iā facti debiles in essentia,haud dubie iuuabuntur vsu Veneris.Nam morbos ex repletione sanat euacuatio, cū excernuntur qualia oportet, hoc est propria cuiusq; morbi materia & causa:alijs verò omnibus melancholicis noxia est. Venus,nisi forte admodū moderata & rara, nondū debilibus:his enim nō qđ propriè materiæ fit vacuatio vt prioribus,sed ob posteriores causas, ob flatus inquam aliquam discussionem,& ob alacritatem poterit leuamen quoddā afferre,sed neque id magnum vt prioribus, neque certe durauerit, siquis leui illo solatio allectus perstet Venere vti, recidet enim in longè maiorem noxam,ob refrigerationē, siccationem, & spirituum exhaustionē.quod siqui horum sint iam in essentia debiles,quales sunt eorum multi,nō tātum à multa & longa sed à quātulacunq; Venere lædentur, neq; vero solū posterius,sed mox ab ipso cōgressu sentiēt sese læsos esse,& deterius habere. Notæ autem vtilitatis à Venere ortæ,sunt,facilior spiratio,alacritas animi & corporis,promptiorq; ad omnia sēsus:noxæ aūt cōtrariæ. Porro qđ hac oratione ab Hippocrate dicit, vtrisque euenire possit,& ijs inquā quibus Venus vtilitati est,& qbus dāno. Nā his accidēt tumor flatuosus vētris,aut excretio cū crepitu,aucto flatu ob naturalis caloris extenuationē(& hi qđē periclitantur fieri ex multa Venere tympanitici: præcipue quibus flatus retinetur,& inflat ventrē) illis vero accident excreto flatu, aut ex hypochondrijs deorsum truso. Nimirū calore & motu euenit, flatum qui in intestnis erat extenuari,& extrudi.aut qui in hypochondrijs ad hypogastriū detrudi.Sunt igitur hæc symptomata Veneri succedētia,notæ flatuosæ naturæ,aut dispositionis:perse verò neq; bona neq; mala,sed neutra,in genere eorū,quæ aliquando cum malo,aliquando cū bono hominis fiunt:quia aliquādo fiunt materia aucta, aliquando vacuata, aut reiecta ab hypochondrijs.Bona autē an mala fuerint, agnosces eisdē signis quibus agnosci diximus, læsus ne sit homo qui vsus est Venere,an adiutus.Cōstat ex dictis deteriorē dispositionem significari tumore ventris a coitu, quam excretione flatus in ipso coitu.Quia crassioris flatus & debilioris ex-

pultricis est, abscedere quam excerni: hoc verò expultricis fortioris, & flatus tenuioris. Atque ita crepitus, vt leuior passio in ipso congressu fit, tumescentia autē vētris, vtpote passio maior, non vsq; dū calor ipsius cōgressus cōquieuit.

11 *Latuosum causa simul est alatis, etenim sunt flatuosi.*

In aliquibus codicibus legitur non πτερυγώδεσι, id est, alatis, sed πτερώδεσι, id est furfurosis, & euenit hæc lectionum differentia à Gal. quin & a Dioscoridis seculo vt constat ex Gal. verbis. Mihi vero placuit sequi hanc lectionem, quia sensus quem reddit confirmari potest experimēto. Nimirum furfurosos flatuosos esse, neque experimento neque ratione constat, alatos vero, eos inquam qui sunt angusto pectore, & eminentibus humeris, & ob id parati ad hæmopthoycas passiones, & ad pthysim, flatuosos esse Gal. testatur, esse sibi experimento cognitum, & consonum rationi. Nimirum angustia thoracis, vt in arte medicinali dicitur, cordis significat frigiditatem, cum vero in homine cor sit quod est primo ac summè calidum, eò frigidiori, ne cesse est totum corpus frigidius esse, & flatuosum. Flatum verò paratum esse dirrumpere vasa, & commouere fluxiones, atq; ob id hæmoptoycam passionem, & pthysim facere, libello de flatibus disertè admodū docetur. Dicit ergo alatos non solùm ob eam figuram, sed etiam quia sunt flatuosi, solere dictis morbis corripi, esseque σναίτιον quasi diceres concausam, hoc est simul cum ea figura, causam esse flatum, talium passionum.

12 *Rigidum valde venas frangit, & tusses ciet, vt nix & glacies. Constrictiuum autem vt pherea, & gongrona, causa autem simul & duricies.*

Pherea, interprete Galeno in commentario huius loci, & libello absoletarum vocum Hippocratis sunt lōgæ sub auribus granduloſæ eminentiæ, quales satiri habere fin guntur. Gongrona est quæ vocatur bronchocele, id est, gutturis ramex, est eminentia quædam magna & rotunda in collo, ea scilicet quæ barbaro nomine vocatur boxium.

Nihil

Nihil continet aliud hæc dictio, quam quod in aphorismo sectionis quintę vbi dicitur frigida qualis nix & glacies pectori inimica, tusses mouent, & sanguinẽ, & destillationes: Rursum alio aphorismo, Cutem obdurat & doloré insuppurabilẽ facit. Hoc idẽ est quòd nunc dicit, adijciens quædam quæ ad illa pertinent, vt non sit vlla melior ratio interpretationis, quam coniunctis ambobus locis. Nimirũ quia sanguinem commouet & destillationes, & pectori inimicũ est, frangit venas, & hæmopthoycas facit, passiones, & ob hæc ipsa tusses ciet. Quia autem cutem obdurat, & suppurationes (eadem ratione & resolutiones) prohibet: ac præterea quia fluxiones ex capite cõmouet, facit pherea & gõgronam, destillantibus scilicet humoribus ex capite, & ob densitatem cutis indissolubiliter hærentibus, & firmatis in partibus. Iuuat autẽ horum generationẽ naturalis cutis duricies, quod vt doceat, dicit, causa autem simul & duricies.

13 *Post mictum concretio, in pueris præcipuè, nunquid quia calidiores.*

σύναγμα. id est concretio, interprete Galeno libello absoletarum vocum, significare potest apud Hippocratẽ aut concretionem quandam, aut appendiculũ. aut sedimentum vrinæ, aut tofum. Atque hoc vltimum dicit Galenus melius esse intelligere sexto Epidemiarum, hoc scilicet loco. Testatur enim Galenus in huius dictionis cõmentario, nullo alio loco se inuenisse hoc nomen, præterquá in septimo epidem. quem librum haud opinatur Galenus Hippocratis esse. Suspicari itaq; possis, dicere Hippocratem vrinam puerorum, paulò postquam sit micta, concrescere, aut conturbari, vel appendiculũ sedimentumve fieri solere in vrinis, secretione aut concretione facta, partium crassarum, præcipueque id fieri in puerorũ vrinis. Atqui possit videri sensus hic, facilis & verus. Dicitur enim in libello de vrinis, qui nomine Galeni circunfertur, puerorum vrinas multam & crassam subsidentiam habere, ob eorũ voracitatem, & inordinatos motus. Possis itaq; interpretari Hippocratẽ hoc idẽ nunc dicere, concrescere, s. vrinas, aut ipsas totas, aut partes in eis crassiores seorsum (vtrumq; enim euenit) dubitanter vero eum dicere, an quoniã calidiores? Opinari

enim varia licet de causa, atq; aut in voracitatem & inordinatos motus id reijcere, aut in calidiorem naturam, præcipuè si nomine concretionis intelligatur appendiculum, aut sedimentum: fiunt enim hæc concoctione. Sed vrina tota crassa, & quæ pertunditur cito, in voracibus est caloris. Frigidæ enim naturæ voracium hominum reddunt vrinas tenues, albas, & summè crudas. Iuxta has interpretationes pertineret quidem hæc sententiola ad differentias & causas vrinarum neque certè haberet quidpiam improbabilitatis. Sed satius sit eam sequi interpretationem quam Galenus sequutus est, aliosq; omnes interpretes sequutos dicit, videlicet agere hic Hippocratem de calculorum in vesica generatione, qui morbus pueris est familiaris, vt tertio ex aphorismorum dictum est. Generantur. n. lapilli qui mictu reijciuntur, partim in renibus partim in vesica. Pueris quidem fiunt in vesica frequentius, adultis, in renibus. Causã qua pueris fiunt in vesica dicunt medici, esse eorum voracitatem: qua senioribus in renibus duritiem renum, & angustiam viarum, & debilitatem expultricis. Sed cur pueris nõ affert voracitas calculos etiam in renibus? An ob molliciẽ laxitatemq; viarum, & expultricis robur? Cur hæc eadem non eos liberat a calculis etiã vesicæ? Rursum cur strictura viarum, & durities partium, & debilitas expultricis, non asferunt vesicæ calculos etiam senibus? Hippocrates videtur insinuare, causam esse in calore intensiori. Verum si hæc esset causa, videntur iuuenes, qui non sunt pueri minus calidi, calculis, vesicæ non minus laboraturi, quam illi. Porro pueri laborarent calculis renum, non minus quam vesicæ. Non enim minus, sed plus etiam illi concrescunt calore. Non igitur hæc est causa, aut saltem non hæc sola, sed aliqd aliud oportet adijci dictis causis, quod ego addã, hinc exorsus. Vtrobiq; & renibus (inquam) & in vesica, gignuntur lapides ex crasis velut fæcibus, quæ cũ vrina descendũt, hærentque in via, velut ex crassioribus aquis generantur tofi in aquæ ductibus. Materia itaque est crassum, crudum, aut fæculentum: efficiens autem causa, calor partium. Cũ enim nulli tales lapides calore liquentur, calore concretos esse omnes, constat. Non tamen proinde fit, vt sit semper calida intemperies in loco, vbi generantur lapides, nam vbi magna est materiæ aptitudo, exigua faciẽtis causæ vis est satis

atque

atque ita vbi crassum & lentum est quod in vrinæ vijs congeritur, solus ille calor est satis ad concretionem, sine quo non possunt viuentium partes consistere, velut aliquando etiam ob calidam intemperiem concrescunt, quæ alioqui non concrescerent, quòd non adeo ac priora essent concretioni idonea. Igitur gignendorũ lapidum duplex est causa, calor maior, & pluris crassæ materiæ detentio. Vt plus materiæ detineatur, causa est, quòd plus descendat cum vrina, aut quòd via sint angustiores, aut expulsio agatur debilius. Calor renum quam vesicæ maior est, in omni & ætate, & sexu, puerorum verò & iuuenum æqualis, & vtrorumque maior quam senum. Quare hac ratione pueri & iuuenes æquè essent calculosi, & vtrique magis renibus quam vesica, & vtrique magis quam senes. Verùm senes colligunt maiorem copiam succorum crudorum, ob impotentiam coquendi, qui descendunt illis abundantius ob exiguam discussionem, quæ illis est omnibus, & ventris siccitatem, quæ eorum multis. sunt etiam vijs angustis, & debili facultate expellendi. Ob quæ omnia, necesse est magis calculosi sint quam illorum vtrique, & in renibus magis ob eorum angustiam naturalem. Puerorum vrinam, & si video medicos omnes fere, ita affirmare, ego non existimo esse sordidiorem, & crassis crudisque magis abundare secundum naturam, quin potius minus perturbatam, & limpidiorem, quia & si sint voraces, habent tamen aluos laxiores, & discussionem per corpus totum longè maiorem. Quorum illud facit, vt maxima pars crassorum & incoctilium per aluum anticipet descendere: hoc, vt reliquum insensibiliter discutiatur, cum vrina vero descendat non adeo multum. Habere vero hoc ita, præter dictam rationem, cognouit experimento vel vulgus hominum, qui puerorum vrinam, vt tenuiorem & limpidiorem, ad innumera opera requirunt. Hac igitur causa multò minus calculosos esse euenit pueros quam alios omnes, atque re vera renibus tales sunt. Verum habent quandam insignem occasionem colligendi calculos in vesica, ob quam alij omnes, colligunt plures: ea est in languida expulsione. Nam expulsio renum est merè naturalis, & ob id in pueris, est, non minus vehemens, quam in alijs vllis; vesicæ vero expulsio habet plurimum animalis: vti-

mur

murenim ad mingendum musculis abdominis, & præterea musculo quodam magno qui a vesicæ ceruice producitur per totum colem, multis fibris velut digitis vtens, quasi mulgens, vt vno perpetuoque impetu exeat vrina. Pueris animalis facultas est debilissima, atque propterea minori impetu mingunt quàm viri, quo fit vt eorum vesica nunquam mingendo perpurgetur, sed semper fiat illis post mictum concretio, hærentibus vrinæ fœcibus circa eius osculum: non aliter atque concrescere solent sordes, & arenæ in matulis, ac multo magis in vasis angusti oris, cùm non effunditur liquor magno impetu, sed paulatim aut languidè. Hanc ob causam, & si puerorum vrina sordidior non sit, magis tamen illis fit concretio in vesica post mictum, quia id sordium quod est, ob languidum vrinæ motum hæret, neque cum illa exit, sed congeritur: in renibus non ita, hi enim vt qui naturali expultrici, quæ in pueris est fortissima, expurgantur, facilè se ab omnibus expediunt accedit mollicies partium, & amplitudo viarum, vt ad proprij corporis magnitudinem. Eadem ratione qua pueri, periclitantur calculum in vesica gignere, qui dysuria aut stranguria laborant, quòd scilicet debiliter mingant, quod Ferdinando a Mena præceptori meo, qui etiam ante me fuit Philippi secundi medicus cubicularius, postquam & ipse Compluti primariam cathedram multos annos fœlicissimè rexerat, contigit. Cui post mortem excisso solidissimus lapis, plus quam septem vncias pendens, extractus a vesica est. Hinc multos ante annos renum calculo laborauerat, vt sit verisimile, inde detrusum esse lapidem qui vesica hærens, stranguriam fecerit, ac per eam se ipsum in tantum auxerit incrementum: quod & in senibus omnibus censeri debet qui cùm antea laborauerint morbo renum, nunc laborant vesica. In quibus verò stranguria est, cùm nullus morbus renum antecesserit, timeri etiam lapis vesicæ debet, non qui descenderit ex renibus, sed illic ob languidum mictum congestione genitus sit. Nam fit post mictum concretio in omnibus, qui quacunq; causa languide mingunt, fit verò id in pueris (& in senibus quidem, nunc verò de pueris est sermo) quia naturale est his languidè mingere. Addidit verò Hippocrates num quia calidiores, recte sane dubi-

dubitandi particula vtens, vt insinuaret, esse quidem aliqua tenus causam in calore, non tamen omnino, sed in omnibus quæ dicta sunt.

14 *Figura subleuantes maximè. Vt qui sarmenta implectebat, & contorquebat, præ doloribus procumbens; arripiens paxillum, & summo infixo adhæsit, & subleuatus est.*

Figvram vocat semper Hippocrates corporis positum, vt quòd stet, sedeat ac decumbat, pronus, aut supinus, ex porrectis cruribus, aut contractis, aut rei alicui incumbat. Quantum possit figura commoda, aut incommoda, prodesse aut lædere, Hippocrates docuit dissertissime libello de medicatrina, & de articulis: nunc verò vno quodam exemplo indicat. Dicit, figuræ subleuantes maxime. Hoc est figuræ aliquando plurimum possunt ad leuandos dolores: vt euenit, quendam rusticum, cum de more sarmenta contorqueret & implecteret, dolore quodam ingenti corripi, adeo vt procumbere cogeretur, qui paxillum arripiens, & velut infigens eum sibi, adhæsit eius extremo fortiter, & subleuatus est. Galenus suspicatur eum dolorem fuisse manus, ego verò crediderim fuisse dolorem aliquem ventris ex flatu: tales enim dolores solent subleuari compressione forti, & corporis iactatione, ac mutatione figuræ, quia hinc inde pulsus flatus, minus in parte nocet, & tandem expellitur. Ego ipse soleo hoc dolore teneri, & nulla in re maius solatium inuenio, cùm causa admodum firmata non est. Et velut natura ipsa docti, quicunque dolent parte aliqua, pugno sibi eam præmunt, nisi cùm phlegmonosus affectus doloris est causa.

15 *Quem ex Oritypia iuxta pontem, vidi ego iactantem crura, tibiam alteram minimè extenuabatur, fœmora autem valde. Vrinæ, & genitura non retinebantur.*

Qua

16 *Quecunque alatæ naturæ costarum ob impotentiam occasionis in fluxionibus malignis, siue excretio fit siue non fit, malum.*

ALATOS natura paratos esse ad tabem dictum est libro tertio, nunc huius rei causam reddit, & periculum exagerat, dicens, tales homines periclitari à fluxionibus malignis, idque siue tussiendo excretur materia, siue non, sed insideat immoreturque in pulmone. Occasio, Galeno interprete, vocatur Hippocrati causa in genere eius quæ dicitur Aristoteli vnde motus. Referri potest illud, ob impotentiam occasionis, ad alatas naturas, quasi dicatur, alatas naturas costarum quæ fiunt ob impotentiam occasionis: aut ad fluxiones malignas, quasi diceretur, in malignis fluxionibus, quæ fiunt ob impotentiam occasionis. Primo modo impotentia occasionis fuerit, impotentia facultatis formatricis, quæ corpora nostra dilatat, & naturalis caloris, quo illa vtitur: secundo modo intelligetur occasionis nomine pars primario affecta, & à qua venit malum, velut in illa oratione libri secundi sectionis primæ, quæ rursum repetetur paulò post, occasiones etiam vnde quis ægrotare incepit, considerandæ. Fluxiones in pulmonem aliquando veniunt ex toto corpore, plerúque autem ex capite, atqui profectò alatis plerunque est debile caput, & excrementosum: perrarum enim fuerit, cum tanta cordis & thoracis debilitate, cerebrum & caput esse robustum. Ob debilitatem ergo capitis fit, vt in eo congerantur multa atq; maligna nonnunquam, ac corrosiua excrementa, quæ destillãtia in pulmones, tabem parere solent, & periclitantur magnopere alati ab his fluxionibus, siue excretio fiat siue nõ. Nam si excretio non fit, hærens pulmoni materia, rodit: si autem fit, per vehementem tussim lancinatur pulmo, & vas aliquod plerunque dirumpitur, atque & si nullum manifestè disrũpatur, si tamẽ vel minimã exæsio cœpta fit fieri, tussiendo augetur vlcus inemendabiliter. Itaque alatæ naturæ costarum, id est, qui secundum naturam habẽt id vitium thoracis, vt alati more auiũ esse videantur, quòd sint angustis lateribus, & exiguis costis, ac eminentibus humeris, id quod ob impotẽtiam naturalis caloris in corde fieri solet,

solet, in fluxionibus malignis, siue excretio sit, siue non sit, periclitantur. Vel secundum aliam enarrationem, quâ non prorsus minus: qui natura sunt alati, à malignis fluxionibus, quæ nascuntur, ob impotentiam membri mittentis pericli tantur, siue fit excretio siue non sit.

17 *Rigores incipiunt, mulieribus quidem magis à lumbis & per dorsum, & tunc in caput, sed & viris posterius magis quàm anterius. Horremus enim externis corporis partibus magis quàm internis, vt cubitis & femoribus. Verùm & cutis rarior, indicat autem pilus: à quibus autem alijs rigent fortassis vlceribus, incipiunt à vasis.*

Hæc est aphorismus sexagesimus nonus sectionis quintæ, præter illa verba quæ in calce sunt adiecta: à quibus autem alijs rigent fortassis vlceribus, incipiunt à vasis: quæ Galenus censet vel non esse scripta ab Hippocrate, sed ab alio quopiam, vel non quasi certum aliquid definiente, sed incertum & dubium aliquid, ac proinde cùm in aphorismos reponerentur, expuncta esse. Dictum est enim sæpe multo exactius scriptos esse libros aphorismorum, quam hos Epidemiarum. Dicit etiam Galenus hæc verba nulli enarratorum fuisse probata, sed omnes ea pro suo quemque arbitratu permutasse, quasi commodam enarrationem habuerint nullam, vt à principio inueniebantur scripta. Et mihi profecto perinde videtur, ac Galeno & reliquis. Nam incipere à vasis illis, etiam rigoribus congruit qui incipiunt à lumbis, & à parte corporis posteriori, & à cubitis, & femoribus. Nam & si in quartana aut tertiana incipiat refrigeratio à lumbis, motus tamen excrementorum, quorum delatio facit rigorem, à vasis incipit, quæ extrorsum pellunt, ea quæ sibi quantitate aut qualitate molesta esse incipiunt, ea verò delata per sentientes partes, rigoris causa fiunt. Nisi forte ob hæc verba à communi de rigoris causis opinione recedendum sit: quod non video cur faciam. Præterea rigores etiam qui ob vlcera, aut in suppurationem abeuntia tubercula fiunt, incipere

cipere solent à posterioribus, & exterioribus corporis partibus, magis quam ab anterioribus & interioribus, non minus quam rigores tertianarum & quartanarum. Cur igitur dicit, à quibus autem alijs rigent fortasis vlceribus, incipiunt à vasis: quasi qui incipiunt à lumbis non incipiant à vasis: atque qui fiunt ob vlcera, aut alias causas manifestas, non incipiant à lumbis? Nihil continere hæc verba vtile, & scitu necessarium, certò mihi videor scire: quid autem suspicer dicam. Ante Hippocratem in incunabulis erat philosophia, nihil erat in ea firmum & certum, sed innumeræ, incertæ quidem illæ omnes, ac velut aniles, circunferebantur de cuiusque rei causis opiniones. Hippocrates plurimum eam produxit, vt erat naturâ perspicacissimus, iecit firmissima fundamenta, inuenitque principia rerum omnium certissima, calidum, frigidum, humidum & siccum, quæ ab eo receperunt omnes philosophi, qui fuerunt in precio: nam Stoici, & Academici, & Peripatetici. Cum autem Hippocrates haud quaquè se totum dederit naturalibus problematis, sed in medicinalibus potius insudauerit, non aliter ac Socrates qui naturalia præteriens ad moralia se contulit, non potuit de naturalium rerum causis tam exactas proferre sententias, quam posterius Aristoteles & Galenus & qui illos in hunc vsque diem sequuti sunt: sed de his, cum alijs vtcunquè sentiens, curauit inuenire omnia quæ ad medicinalia opera essent vtilia, atque ea in re nullus vnquam eius viri, diligentiam pariter & prudẽtiã, est consequutus. In philosophicis ergo loquebatur quãplurima ad opinionem: in medicinalibus verò nihil quod non haberet exploratissimum, in illis saltem operibus, quæ ille perfecit, vt aphorismorum, & prognostici. Hæc intelligens, desines mirari, quòd tam multa occurrant in ijs quæ nomine Hippocratis leguntur, quæ nunc ab omnibus censentur falsa. Nimirum scripta sunt illa ad opinionem, secundum eas sententias quæ tunc vigebant, nunc censentur antiquatæ. Illud tamen fecit Hippocrates prudentissimè, tametsi sparsim in suis chartis, haberet multa secundum tẽporis conditionẽ scripta, dubia, atque quæ fortasse ipsemet aut censeret, aut subolfaceret, esse falsa, ex libris autẽ quos ipse elaborauit ac perfecit, voluitque non ad opinionem, sed ad artis vtilitatem scriptos, omnia illa excepit, ea

solum

solùm scribens, quæ vtilia, certa, ac experimento longo, potius quam ratione probabili (quæ plerunque est huc, & illuc tornatilis) confirmata. Velut nunc scripserat (ad opinionem, arbitror, aliquam veterrimam) à quibus autem alijs rigent fortasis vlceribus, incipiunt à vasis. Detraxit autem, in aphorismos translaturus, quasi ibi nihil dubium, neque ad cuiuspiam opinionem, sed quæ omnium sectarũ viris essent recipienda, scribi oporteret. Atque ita est factum, aphorismos enim & prognosticũ, empirici, & dogmatici recipiebant, atque adeo omnes medici, præter Thessalicos, qui omnia corruperunt. Quamquam & hi recipiebant eorum maximam partem. Erat vetus opinio, vt in libris de morbis licet videre, rigorem fieri ab aquosa humiditate sanguinis, partes per quas volutaretur, refrigerante: volutari verò, vsque cum reliquo sanguine mixta calesceret, & tunc fieri febrem. Humiditatem verò illam, à qua rigor fieret, secerni, sanguine patiente corruptionem quandam, similem ei quam patitur lac cum resoluitur in caseũ, butyrum & serum. Fortasse ergo inualuerat etiam eo tempore opinio, rigores febrium, fieri humiditate illa volutante circa ossa & neruos & extra vasa, eos verò qui ex vulnere, tuberculo, ictu, aut omnino causa externa, volutante in ipsis vasis: velut nunc fert communis opinio per febres cõtinuas moueri succos intra vasa, per intermittentes extra vasa; liceret verò fortasse opinari de ea etiam re alicui aliter, quin medicæ arti aliquid officeret. Quæ igitur aperte vera sunt, & experimento constant, scripta sunt in aphorismo, atque in eius commentario à me enarrata, quod præterea hic additur, dictum est ad opinionem, quæ an vera sit parum refert examinare, certè non est consona ei quam de rigoris causis Galenus libello Proprio scripsit, & ego libro 5. contro. medicinalium, sequutus sum.

18 *Caput ex generatione & occasione, & multis sermonibus, & ijs quæ paulatim cognoscuntur, coniungentem, & discentem, an similia sint inuicem, an non similia inuicem, vt ex dissimilitudinibus similitudo via fiat. Hæc sane via. Sic & eorum quæ recte habent probatio, & eorum quæ non recte, redargutio.*

CA-

CAPVT est hoc, seu summa, totius artis, vt Gal. interpretatur, vt autem ego intelligo partis prognosticæ. Nam vt ipsemet Hippocrates dicit, hæc quæ nũc traditur est via seu methodus, qua ea quæ rectè habent, probantur, & quæ non habent rectè, redarguuntur: hoc est quæ bona aut mala sunt circa ægrotantem, dignoscuntur: constat verò hæc dignoscere, prognosticæ partis esse finem, totius enim artis aut partis curatiuæ, finis, non est dignoscere, sed curare. Itaque tradit nobis nunc Hippocrates summam, seu caput totius prænotionis. Verba autem facile intelligẽtur, ex ijs quæ alijs locis scripta occurrunt, præcipue in prognostico, in cuius commentarijs non semel dixi, quo esse quæ ad recte prædicendũ nosse oporteat. primum loca ex quibus capiũtur argumẽta, & velut materiã signorũ: alterũ rationem vtendi argumentis, & adhibendi idoneas distinctiones. Loca quidẽ sunt præcipuè, quæ in prognostico Hippocrates persequutus est, facies, decubitus, respiratio, pulsus, hypochondria, vrina, sputa, deiectiones, & sudor, ac totius corporis calor & color. Rationem vtendi hac oratione tradit, totam quidem vna summa complectens. Caput (inquit) est totius bonæ præsensionis, coniungere omnia & discere ex generatione (hoc est ex insita cuiusque hominis natura) & occasione (id est ex causa siue interna siue externa, qua homo cœpit ægrotare, aut incidit in eam affectionem de qua agimus) & multis sermonibus, & ijs quæ paulatim cognoscũtur, id est ex ijs quæ medicus interrogãdo ex ægroti ipsius aut assistentiũ responsis intelligat, vel per se ipsum. Ex his enim omnibus intelliget, ea quæ contemplabitur, similia ne sint an dissimilia, ijs quæ in bene valentibus, præcipuè autẽ in eodem ægroto: quæ consideratio omniũ præcipua est ad præsensionẽ, quamque Hippocrates primis verbis libelli de medicatrina tradidit, dicens, an similia an dissimilia. Nimirũ cõmunis epilogismus, & omnium hominũ menti insitũ est principiũ, quanto cuipiam siue vultus, siue respiratio, siue decubitus, siue aliud quiduis, longius abest, ab eo quod natura homini inerat, tanto esse deterius, quãto abest minus, tanto esse minus malum. Est alia cõsideratio huic proxima, ex qua occasione, seu causa, fluxerit id signum quod contẽplamur, an euidenter aliquam causam habuerit, an nullam, sciẽtibus nobis, tanto quodcũque signũ,

eorum

eorum quæ censentur mala, esse minus malum, quanto causam habet euidentiorem, & tanto deterius, quanto magis caret occasione. Harum considerationum prima fluit ex generatione, hoc est, ex notitia insitæ naturæ, & eorum quæ homini naturaliter insunt. Qua enim alia ratione possis cognoscere, sint hæc symptomata naturalibus similia an dissimilia, quàm cognoscens quæ sunt homini naturalia? Secunda consideratio fluit, ex occasione hoc est ex notitia causæ: vtrunque autem, & natura inquam hominis, & causa affectionis seu symptomatis, agnosci potest, vel interrogãdo, vel ex alijs coniectando. Ita enim dicitur in initio prognostici, vbi de vultu ægrotantiũ agitur, Considerare oportet hoc modo, primum quidem faciem ęgroti, an similis sit ei quæ in bene valentibus, maximè vero an ipsa sibi ipsi, ita enim optima fuerit, si verò maximè contraria simili fuerit, pessima est. Hæc est prima consideratio, quam constat fluere ex notitia faciei, quæ homini ex generatione inerat. Ad alteram considerationem pertinent quæ mox addit, dicens. Si igitur in principio morbi facies talis fuerit, & nondũ ex alijs conijcere potueris, interrogare oportet, num vigilauerit homo an aluus soluta sit, an fame teneatur, atq; si aliquid horũ cõfiteatur, minus graue esse putandum est. In quo pacto cognoscatur occasio ex multis sermonibus, hoc est interrogando, & paulatim cognoscendo, ac per te ipsum coniectando. Quibus verbis insinuatur, quod non semel iam dixi, debere medicum multa interrogare, & omnia, quæ ad affectus cognitionẽ, & naturæ hominis, aliquid conferre possint, disquirere: neq; tamen tam multa, vt etiam interroget quæ ad rem nõ faciant, aut etiam quæ suspitionem vllam noxiam misero ægrotanti ingerant, vt in calce secundæ sectionis, de œconomia disputantes diximus. Sed & generatio discitur, nunc interrogando, nunc per te ipsum coniectando. Nã videns angustũ thoracẽ, & arterias exiguas, ẽt nihil interrogans cõiectas hominem natura esse corde frigidũ: dubitans vero de ventriculo, an etiam sit natura frigidus, rogas an homo natura sit vorax, an siticulosus, an soleat bene coquere: sed & vultum cõspicatus qualem Hippocrates descripsit, bene facies interrogans, an homo esset facie carnosus, & nitidus, an paulò minus, quam nunc sit, gracilis, & decolor. Itaque

vtrunque generationem inquàm & occasionem agnoscit medicus, coiungens, & discens ex multis sermonibus, & ijs quæ paulatim cognoscuntur. Sed non satis est ad firmam prædictionem, signum aliquod considerare, quam sit dissimile, nisi alia omnia coniungantur, præcipuè quę sunt eiusdem generis, & ad similē causam referuntur, ita vt ex omnibus dissimilitudinib. similitudo vna fiat, ideſt vna syndromes similiter significātium signorum, & similiter dissimiliū ijs quæ natura inerāt. Hunc locum pertractauimus in commentarijs prognostici, eo præcipuè loco quo in calce libri dicit Hippocr. oportere eum qui recte sit præsensurus, signa omnia considerare. Optimè autem dixit nunc Hippocrat. sic enim eorum quæ recte habent probatio, & eorum quæ nō recte, redargutio. Nimirū nulla ratio est probandi signū, quod per se videatur esse bonum, nondum tamen est satis firmum, neq; redarguendi quod sit malum, non tamē euidēter, quam ex alijs signis quæ annuāt, aut renuant: annuētib. enim multis alijs, præcipuè, quæ sint significationē similia, vt deficienti pulsui, frigida respiratione, & liuore vnguiū: aut respirationi facili pulsu forti, & mente firma: quæ per seſe essent dubia, signa confirmantur. Hanc ob causam Hippocrates vbi ad certitudinem præsagij videtur desiderari aliquid, & signum quod tradidit esse nonnihil dubium, adijcere solet, considerare oportet alia signa. Nimirum syndromes similiter significantium signorum, annuentium aut renuentium, reddit præsagium firmum, siue bonum siue malum.

19 F *Luxus sanguinis ex naribus, aut seminigris, semichloris, aut semirubris semichloris, aut subchloris.*

Chlorvs color est viridis, aut inter hunc & flauum. Sunt eius multæ species, velut mixtione aliorum colorū factæ: quorundā enim color videtur vergere ad viridem simul & nigrum, aliorum ad rubrum & viridem, aliorum etiam ad flauum & viridem. Dicit igitur Hippo. ijs qui per morbos talib. tinguntur coloribus, solere succedere fluxus sanguinis ex naribus: quod quidem verum esse ego experimento cognoui. Vidi enim, quosdam, quibus nō sine admiratione

ratione eorum qui aderant, facies mutata est ad chlorum, & per horas quasdam chlori indicibiles differentias, à fluxu sanguinis ex naribus periclitari, & eorum quendam mori, alium cum vehementi animi deliquio euadere. Itaq; recipio hanc Hippocra. sententiam, vt pote quam experimento habeo exploratam. Ratio etiã mihi videtur probabilissima esse. Nam comparat sanguis colores illos bilescens & corruptus, vt autem fluat duplex est causa, multitudo, & vitiosa qualitas: is autem fluxus, qui à vitio sanguinis nascitur, minus potest contineri, quàm qui à multitudine: hic enim mox atque exijt quod redundat, sponte cessat, sublata scilicet iam fluendi causa: ille verò nunquam cessat, quia quantumuis minuatur copia; est maligna qualitas quæ irritat: nimirum fluxu sanguinis, nõ exit seorsum quod in eo est malignum, sed simul totus: quare quantumuis sit euacuatũ, quod supereſt, est eadem malignitate, qua quod inerat. Qualitatẽ autẽ sanguinis malignã esse indicat, præter ipsam coloris speciem, illa ex alia in aliam speciem mutabilitas, quam dico me in talibus animaduertisse. Fit enim id sanguine nullo loco se continente bene, sed inordinatè effuso, quod malignæ qualitatis, quam facultas partium non sustinet, euidens argumentum est. Atq; illa ipsa humorum inconstantia, fluxus futuri fidem, auget, quia necesse est sanguinem agitatum exitum aliqua parte quærere, quem ex qua potius expectes parte, quam ex naribus, cùm motus versus superiora indicent accidentia circa faciem? Meritò itaque illa vultus species, minatur fluxum sanguinis ex naribus periculosum.

30 *PArum demittentem incraſſare ſicce: alijs verò minus incraſſandum. Sicco autem oportet albo, vt galla, & alumen.*

Cvm dictum sit solere periclitari ex fluxu sanguinis, eos quibus ob bilioſam totius sanguinis infectionem fluit, vt qui sunt subchlori, aut seminigri, semichlori, aut semirubri semichlori: docet nunc quo pacto sisti talis fluxus debeat. Nam cùm non ob morbum solùm, sed ob aliquod etiam symptoma quis periclitatur, ipsi symptomati debes occurrere, etiam dimisso morbo, qui illud attulit. Duplex

autẽ consultatio est in sanguinis fluxu, quarũ prima vĩ esse mihi longè difficilior,& quæ medicũ magis potest ancipitẽ reddere Prima est,an sisti debeat,secũda,quomodo. Nõ enim omnis fluxus sisti dẽt,sed quidã sisti,quidam iuuari ẽt, quidam tantũ fini, cùm sit quidam valde salutaris, quidam pernicios⁹. Certè si ob ictum, aut casum cui fluit sanguis, cùm ex causa externa pendeat, non fuerit periculosum sistere.Quare adhibere licebit mox astringẽtia,& moderatè frigida, nisi tamen contigerit hominem plenum esse, tunc enim mittemus prius sanguinem, aut effluere ex parte aliquid finemus, quia perinde est ab externa causa fieri, cum corporis apparatu, atque ab interna: cùm ob multitudinem fluit solam, non est quòd sistas, copia enim fluendo minuitur, & cùm fuerit sublata multitudo, sponte cessabit: nisi verò interim ruperit vas insigne, tunc enim opus erit emplastico, & astringenti, ad quem vsum nullum vel inueniri posse putat Gal. præstantius suo, quod parat ex duabus partibus mastices, & aloes vna, cum oui albumine, cùm verò fluit ob malignam qualitatem,vel solã,vel cũ multitudine: tunc est medicus consilij inops,quia habet res vtranque viam, periculosissimam. Si enim non sistitur, ob impotentiam retentricis quam irritatio facit, fluit, vsque ad syncopem, cùm præcipuè qui valde cacochymus est non possit vllam magnam euacuationem sustinere, & citò deficiat: si sistitur, cum malignus sanguis non possit aliqua in parte pacatus quiescere, capere solet impetum in partem aliquam internam, quam contingit esse debiliorem, vt seni cuidam, qui cum ei satis multum fluxisset sanguinis tenuissimi (erat verò tota facie subclorus,) & auxilijs idoneis fluxus cohiberetur, pleuritide superueniente mortuus est. Quid igitur in periculo adeo ancipiti faciendum? Certè quod Hippocrates monet, parum demittentem, incrassare sicce, ad partem verò vti sicco albo, vt forte puluere ex galla, & alumine. Quod parum demittentem dicit, omnes eodem modo interpretãtur.Scilicet nõ statim sistere,sed parum pmittere vt fluat, certè quacunque causa,etiam procathartica,fluere incipiat sanguis.permittendũ est fluere nõnihil,antequã sistas.Nam non ad plethoram solum, sed & ad cacochymias vtilis est aliqua missio sanguinis, & ob ictum aut casum secamus

venas,

venas, & ex quocunque vulnere recenti volumus mediocriter sanguinem fluere, vtcumque igitur cœperit fluere sanguis, erit tutius permittere vt fluat nonnihil, quam statim sistere. In cachochymijs autem vt missiones sanguinis parcè faciendæ sunt, quia non habent vnde reficiantur, ita & spontaneæ fluxiones, sinendæ sunt parùm. Si cui ergo vides cum plethoræ signis sanguinem fluere, sine fluat vsque dum sponte cesset, etsi interim homo linquatur animo: si verò chloro, aut subchloro, aut seminigro semichloro fluat, caue sinas multum fluere, aut vsque ad deliquium animi. Nam tales maximo cum periculo linquuntur. Sed si non finis multum euacuari quo pacto facies, ne in partem aliam feratur? certe incrassando siccè. Hoc incrassare, quidam interpretes referunt ad medicamenta admouenda naribus, intelliguntque admoueri debere medicamenta sicca & astringentia, quæ coagulent durentque sanguinem in loco, & ita cohibeant: alij ad accipienda per os: horum rursum alij, referunt ad victum, intelliguntque vtendum victo ficco cum exiguo potu, ne fluat sanguis: alij ad medicamenta, dicuntque, illud ficce, significare dari siccantia & crassitiem afferentia. Atque horum plerique dicunt intelligi debere de sanguine paulatim multo tempore fluente, non semel affatimque, quia hunc non censent posse expectare auxilium à victu, aut deuoratis pharmacis, sed indigere auxilio presentaneo, vt digito, aut medicamento admoto parti. Ego quid horum censeam probatissimum dicam. Certè euenit homines vtroque modo periclitari, & fluxu sanguinis copioso, & lento ac exiguo. Noui enim mulierem quandam, cui plus quam sex menses, sanguinis gutulæ continenter fluxerunt, atque cum tantum temporis auxilium expectaret, nihil vtilitatis ex omnibus quæ medicus moliebatur percipiens, mortua est. Vtrosque ergo curari oportet, & quibus affatim & quibus paulatim fluit, eadem curationis ratione, præter id quod exposcunt diuersæ indicationes. Sanè est his differentia quædam indicationum communis cum alijs omnibus affectionibus: celerius affligentibus celeriùs occurrere, alijs vero lentius. Præter hanc & in ipso modo occurrendi differentia est. Nam in his quibus, paulatim fluit, haud quaquaquam censeo, parum dimittere vt fluat, sed quod eras

permissurus fluere, secta vena ex brachio aut crure, vt in alia respicienti videbitur, euacuare. Quia cùm lentè fluat, si expectes, magis lædetur homo consuetudine fluendi, quã iuuabitur vacuatione redundantis. Ob hanc igitur primam præceptionem videtur Hippocrat. de fluxu confertim facto agere, sed quod sequitur in vtroque fluxu intelligi potest. In vtroq; enim, siue iquã paulatim siue cõfertim fluat, cũ ob corrupti & tenuis sanguinis qualitatem fit, vtile est vti crasitudinem inducentibus, & tardantibus sanguinis motum, atque cùm præter hæc, opus sit localia admouere quæ obturent, & Hippocrat. in fine orationis dicat, ficco autem oportet albo, vt galla, & alumen, satius est censere, vltimis his verbis intelligere localia: prioribus illis, accipienda per os, quam eandem rem inutiliter repetere, prorsus dimissa alia non minus vtili. Itaque dicit incrassandum siccè, hoc est, vtendum est medicamentis & cibis (cur enim non sit victus medicamentosus secũdum eandem intentionem, quam præstat morbus?) siccantibus & crasitiem afferentibus. Sunt verò quæ id præstant duplicia, quædam enim suarũ partium crasitie, aut astrictione id faciũt, vt pulticulæ ex amilo, & ex lente, & suillæ carnes, & caseus, & poma austera, & serapium mirtinum, aut ex moris, aut nucum corticibus: quædam sine crasitie & astrictione tardant sanguinis motum, atque ex accidenti quandam illi crasitiem inferunt, refrigerando, aut refrigerando pariter & siccando. Prioribus illis vtimur ad fluxus lentos, ad repentinos posterioribus. Nam in copioso fluxu sanguinis serum expectetur auxilium, ex esu amili, aut pirorum: potest tamen tunc conferre potus aquæ gelidæ, aut decoctum pentaphyli, quo ego vtor, frigidissimo: vsus tamen crassorum, aut astringentium, paulatim facit sanguinem crasiorem, & ita in paulatinis fluxibus auxilio esse potest. Videtur verò talium rerum vsus eam habere insignem noxam, quòd obstructiones facit, atque, si quæ iam sunt, auget, quod quidem corpus multis aliis modis lædit, atque si qua fortè expurgatione vtendum postea est, impedit. Propterea ego quoad fieri potest tahum vsum deuito, neque vulneratis neque fluxione laborantibus permitto, præter quam ijs, qui nulla magis causa id patiuntur, quam sanguinis tenuitate, quales maxime sunt, quibus, vt diximus, corruptus

ruptus est sanguis. Proinde Hippocrates vt qui consuluisset auxiliorum genere quodam vti, quibusdam quidem necessario, haud tamen multis vtili, addidit, alijs verò minus incrassandum. Quasi diceret in aliis tamen affectionibus, atque adeò in fluxibus sanguinis, qui aliis causis fiant, incrassatio vitanda est. Nimium tenuitas semper iuuat, vt facultas corporis se expediat facile a quouis morbo, & crasitities iudicationes omnes impedit, nisi forte excreationem aliquando. Interiectum ergo est obiter, illud aliis verò minus incrassandum, Hippocrate monente, haud esse debere frequentem vsum rerum crasitudinem inferentium in medica praxi. Est hæc phrasis similis illi, qua in aphorismo vsus dixit, plurima verò non turgent. Perinde est enim ac si nunc diceret, in plurimis verò non incrassandum. Itaque quibus per corruptionem extenuatus sanguis effluit, nisi tamen obstructionibus viscerum manifestis laboret homo (vt fit sæpe) vti licet victu, & medicamentis crasitiem facientibus. Magna verò pars victus ita instituendi, est, potu vti parcissimo, quia fluxilem & aquosum reddit sanguinem: contra siccitas reddit crasiorem: quod insinuans dixit; incrassare sicce: quoniam ergo & iis etiam quibus fluit sanguis ob tenuitatem, euenit esse complicatos alios affectus, non eodem modo procuranda est in omnibus sanguinis crasities, sed si tenuitas sit sanguinis sine vlla obstructione manifesta, licet vti crasis cibis, & cum crasitie astringentibus, & cibis, & medicamentis: si verò vlla obstructio sit, satius sit agere victu sicco sine crasitie, & medicamentis frigidis, & siccis. Quòd si sit etiam visceris cuiuspiam frigus, quod talium vsum impediat, abstinebimus ab illis omnibus, solùm vtentes victu sicco, vt assis carnibus (bonis quidem illis & tenuibus,) & exiguo potu, ac si res exigat dabimus potiones dictis contrarias, calidas scilicet & tenues, vt aperiant, totam verò spem sistendi sanguinem collocabimus in alijs auxiliis, reuellentibus scilicet, siue frictionibus, siue ligaturis, siue cucurbitulis, & post hæc omnia, in localibus. In quo genere optima sunt sicca, & astringentia, vt album, galla & alumen. His verbis quæ incongruentiam grammaticalem continere videntur, ego intelligo, habuisse Hippocratem quoddam medi-

camentum aridum album, constans ex galla & alumine, vel solis vel cum alijs similium facultatum. Vt ego soleo puluillum facere ex his ipsis, & balaustijs, cytinis, symphito, & mastice. Quem insufflare iubeo in nares fortiter. Euenit enim mox, eius mixtione sanguinem concrescere, & vehementer venas obturari. Est enim etiam ipse sanguis fibrosus & obturans.

Cvm Venere vti, aut hircire incipiunt, sanguinem fundunt.

Quandoquidem cùm dixisset Venere vti, addidit aut hircire, significauit, non ob Veneris vsum fieri fluxus sanguinis, sed ob naturam eius ætatis. Nimirum hircire, hoc est irritari ad Venerem, incipiunt homines, atque adeo esse Veneri idonei, finito pueritiæ, & ineunte adolescentiæ, quæ ætas, si anni temporibus velis vitæ tempora conferre veri est analoga, atque ob id sanguine abundat, hinc fit vt mulieribus, tunc primùm menstruæ euacuationes fiant, ac si ob causam aliquam fieri non possint, multis morbis corripiantur. Viris eadem causa fluit ea ætate sanguis, multis quidem ex naribus, quibusdam alijs ex hæmorrhoydibus, & quos euacuationes nullæ præseruant, solent ea ætate magnis corripi febribus, atque ex illis magnos pati abscessus. Eadem autem ratione qua huius ætatis hominibus, adhuc bene valentibus, solent fluxus sanguinis accidere, debent & per morbos expectari: iuxta illud quod tertia particula aphor. dicitur, Ad pubertatem accidentibus plæraque ex his, & febres magis diuturnæ, & ex naribus sanguinis fluxiones. Durat verò ea promptitudo vsque ad finem iuuentutis. Nam in prognostico dicitur. Verum sanguinis eruptio magis expectanda est iunioribus triginta quinque annis.

32 *In accessibus sunt qui strepitum edunt: velut Archesilaus: quidam autem iam accessuri horrentes rugosi: quidam verò cùm accesserunt ventre inflantur, velut Damagoras.*

Hæc

Hæc oratio enarrata iam est prius in hac ipsa sectione huius libri, fere enim eadem sententia est scripta cum eisdem verbis, præter quàm quòd hic hora seu pars ipsius accessus, qua contingere solent hæ læsiones, explicatur, & adiecta hic sunt illa verba, quidam iam accessuri horrentes rugosi, quæ illic desiderabantur. Ego verò illic ambas orationes coniunxi, vt ex se mutuò explicarentur. Solum illam particulam, rugosi, non explicui, quam ideo solam nunc oportet explicari. Dixi quibusdam iam accessuris, cacochymis quidem existentibus, ob flatum & malignum fumum per partes agitatum, fieri solere horrorem. Horrentium epiphetum est, rugosi, vt paulò infra dicetur à Galeno
» in commentatione orationis illius. Omnis extenuatio la-
» xat cutem, quia horrentium cutis videtur corrugari, tametsi non tam corrugatur verè, quàm ipsemet qui patitur, videtur sibi corrugari. Itaque horrentes rugosi, nihil aliud
» quàm si simpliciter diceret, eos horrere. Vt Gale notat, plurimæ ac variæ erant lectiones, in quibusdam enim codicibus habebatur, rigent, in alijs rigentes rugosi, & hæ omnes hucusque durant. Ego hanc maximè probaui, quam sequutus Galenus est.

23 *Mutationes cauendæ.*

Nonnvllos scriptores dicit Galen. adiecisse huic orationi, ætatum, vt hæc esset tota oratio, mutationes ætatum cauendæ. Verum perperam, quia præterquam quòd in vetustissimis libris Galenus id non reperiebat, præter rationem, quod vniuersim, & citra omnem limitationem dici potest, contrahebatur in vnum quiddam, de quo omnium minime dici poterat. Nam mutationes cauendæ sunt quæ periculosæ. Huiusmodi verò sunt quæ repentinæ, iuxta id
» quod secunda particula aphorismorum dicitur. Multum
» & repente euacuare, aut replere, aut calefacere, aut refrigerare, aut vtcunque corpus mouere, periculosum est, &
» omne nimium est naturæ contrarium, quod verò paulatim fit, tuto fit, tum alias, tum si ab altero ad alterum transitus fit. Repentinæ ergo mutationes, & proinde periculosæ, fiunt, calescendo, refrigerando, humectando, & siccando, & replendo, & vacuando, & mouendo,

quæ

quę aeris in quo versamur mutatione,& reliqui victus fiũt. Vt cum tempus affert mutationes repentinas,aut cum quis se tranfert ex loco in locum,vt oppido aut habitaculo, tẽperie valde diuersa, aut à multo cibo ad exiguum, aut ex exercitatione assidua ad otium, aut contra (Quæ omnia vitanda sunt.) Secundum ætates vero, non potest fieri repentina mutatio. Quare ad illam omnium minimè oportet hanc referre orationem,sed solum intelligere mutationes non qualescunque, sed magnas & repentinas. Atq; ita pertinebit sententia ad sanitatis tutelã,& ad morborũ curationes. Nã & in victu salubri,& in curatione morborũ,sunt tales mutationes cauendæ. Pertinebit etiam ad mutationes quæ sponte fiunt,& ad eas quas ipsi homines faciunt, siue ægroti,siue medici. Nam vtręquæ vitantur & si non eodem modo:sed hæ omnino dimittæ (iubemus enim, ne quid tale circa ægrotos fiat) illæ, obiectu contrariarum causarũ, temperate. Iubemus enim cum repente incipit flare boreas, concludi fenestras, conuerti in partem aliam cubile, & eos qui non decumbunt vestibus duplicibus indui: contra si calor esse repentè cœperit, ventilationibus,& irrigationibus, occurrimus, & cubiculorum parietes nudamus, & nostra indumenta deponimus, & aliud quiduis iuxta hanc regulam facimus.

24 *Paucis cibus, sine lassitudine, sine siti.*

Quidam intelligunt his verbis dici, eum qui pauco cibo vtitur, solere sine lassitudine & sine siti transigere, itaque pauci cibi esum, liberare à lassitudine & a siti alij intelligunt finem cibi detrahendi esse, vt sit homo sine lassitudine, & sine siti. Hoc est, vtendum esse ea parsimonia, ceu cibi paucitate, per quam homo sine lassitudine & siti sit, quòd hæc sint signa vtilis oligositiæ, seu cibi vtiliter extenuati alij intelligunt, seruanda esse tria hæc ad rectè tuẽdam valetudinem, vt pauco cibo vtatur homo, & quoad fieri possit sine lassitudine,& sine siti sit. Verba omnes has interpretationes ferre possunt, vt & in plerisque alijs dictionibus Hippocraticis euenit. Quia propium est hoc nimij breuiloquij, vt propter obscuritatem verba multis sensibus pateant, qua propter nulla alia est ad interpretationẽ

via

via idonea, quàm examinare ipſa ſenſa, rõne & experimentis ſeorſum, ac deinde conferre, vt conſtet quid ſit maximè
, conſentaneum. Cibi abſtinentiam tollere laſſitudinem &
, ſitim, in quibuſdam verum eſt, non tamen ſimpliciter, neque in omnibus. Nam pituita aut ſanguine abundantibus cibus affert laſſitudinem, cruditatem aut multitudinẽ augendo: & ſitim, omnibus qui pluri quam indigerent vſi ſunt, quia cibus multus facit redũdantiã ſiccæ ſubſtãtiæ, redundãtia verò ſiccæ, facit penuriã humidæ & indigẽtia humidę ſubſtãtię facit ſitim: cibi igitur paucitas talibus & laſſitudinẽ tollet, & ſitim. At verò bile flaua aut atra redundãtibus, cibus tollit laſſitudinẽ & ſitim. Tẽperantur enim cibi qualitate, magis quam quantitate replentur: quare cibi paucitas his nocet: ſiccat enim in vrentemque calorem vertit vtroſque, bilioſos dico, & atrabiliarios eos, qui vſtione ſanguinis fæcum facti ſunt tales: nam qui ſola fæcum abundãtia, ij ſiccãtur & refrigerãtur, quare fame cruciabuntur potius per inediam, quam ſiti. Omnes autem ij debilitati cibi penuria, amittunt agilitatem ſuntque tanquam delaſſati, ſibi ipſis oneri. Primus itaque ſenſus non vniuerſim verus eſt, ſed in quibuſdam: ſecundus a primo videtur fluere, & propius accedere ad vniuerſim verum. Nam cum bilioſi & melancholici indigeant pluri cibo, quam pituitoſi & ſanguinei, & eius ingeſtione tardius lædantur, omnes tamẽ lædi poſſunt, tametſi enim non eadem quantitas ſit omnibus nimia, nulli tamen ſunt qui indigeant quantocunque: omnibus igitur vtilis eſt quædam parſimonia, non tamen omnibus æqualis. Parſimoniæ autem moderatæ, ſeu cibi moderatè accepti (quod idem eſt) ſatis congruens eſt definitio perquam minimè ſentit homo laſſitudinem, neque ſitim. Nam ſiue bilioſus, ſiue melancholicus, ſiue ſanguineus, ſiue etiam pituitoſus homo ſit, ſi plus ſatis priuetur cibo, debilitatur & areſcit: quidam verò areſcunt cum calore vrente, vt bilioſi, & atrabiliarij, & hi ſitiunt vehementer: quidam cum frigore, & hi magis fameſcunt, omnes igitur delaſſantur & ſitiunt, aut ſaltem delaſſantur. Cibi ergo abſtinentia, quæ neque laſſitudinem neque ſitim infert, nimia non eſt. Non igitur ineptè velut definitionem abſtinẽtiæ nondum nimiæ poſuerit quis, duo hæc, ſine laſſitudine & ſine ſiti eſſe, quia nimiæ eſt, hæc, aut eorum alterum facere.

cere. Quanquam sunt alia signa potiora scripta ab Hippocrate nimiæ abstinentiæ, vt quòd debiles sunt & infirmi, & ad quoduis opus timidi, & osculum ventriculi dolent, & viscera pendere ipsis videtur, & calidam ac chloram vrinã mingunt, & alui egestio comburitur. Quibusdã etiã os amarescit, & oculi cauifiunt, & tempora palpitant, & extremæ partes perfrigerantur. Hæc lib. de ratione victus in morbis acutis, quæ cum præcipua sint signa defectus cibi, inediæ nondum nimiæ optima definitio fuerit, per quam nihil horum eueniet. Possunt vero etiam hæc ad illa referri. Nã quibus fit debilitas, accidit etiam quædam lassitudo, & quibus os amarescit, sitis. Itaque secunda hæc interpretatio satis videtur digna. Tertiam, quam Galenus sequitur, cõsideremus. Dicit, proponere nobis Hippocratem tria, quæ nobis ob oculos esse semper debeant in vniuersa victus ratione, cibi paucitatem, & non delassari, & non sitire: itaq; vtendum semper esse pauco cibo: neque mouendum, vel vtcunque laborandum, vsque dum defatigetur corpus, neque vsque ad sitim aliquid faciendum: sed vt diu duret sanitas, retinendum est corpus cum pauco cibo, & sine lassitudine, & siti. Quid ergo, nunquid benevalentibus pauco cibo vtendum? Ac non potius mediocri, aut etiam crasso? Nullos igitur oportet roborare, neque robustos conseruare, sed benevalentes etiam permittere mediocriter debilitari. Hoc vero præter rationem est. Cur enim firmum natura hominem, & qui multum cibum sine noxa ferre possit, infirmum reddas, pauciorem tribuens? Porro si lassitudo adeo est cauenda, cauenda etiam sit exercitatio. Nam exercitationis est meta, vt corpus lassari incipiat, velut in aphorismo dicitur: at vero Hippocrates in salubris victus institutione ponit laborẽ & cibum. Rursum si sitis est adeo cauenda, consultum erit, mox ac quacunque causa sitire incipiet homo, potum capere quantum velit, neque vnquã parcere potui: quod tamen experimento docti, homines prudentes non probant. Certè intelligendum venit, cibũ paucum vocari, non quidem parcum, sed pro cuiusque hominis constitutione, eum qui non redundet, & grauet: cauendam vero lassitudinem & sitim, non quancunque, sed nimiam: lassandum enim exercitatione corpus, ita tamen, vt vbi lassari cœperit, quiescendum statim sit: sustinenda

etiam

etiam moderata sitis aliquando, maxima tamen bene sano homini nunquam. Itaque si sitias ex labore, tentandum est quiete sedare sitim: sinautem ex cibo, somno. Si vero magna sitis sit, neque placetur quiete, neque dormire sinat, non est plus satis ferendum, sed capiendus mox potus frigidus, quantitate moderatus. Hactenus igitur verum est, accipiendum cibum paucum, & sine lassitudine, & siti transigendum. Præter tres dictas quas Galen attigit, insinuat se mihi alia interpretatio, meo iudicio longe facilior, & minus exposita calumnijs, atque ijs quæ ab Hippocrate alijs locis dicuntur magis consona. Ea est eum qui pauco cibo vtitur, sine lassitudine & siti debere transigere. Quia vt dicitur in aphorismo. Vbi fames laborandum non est: neque vero sitiendum quoad fieri possit ne plurimo potu cogatur se replere, is qui ieiunat. Cauendæ ergo omnes sitis causæ: vt labor, & ambientis etiam aeris calor: iuxta id quod secundo de ratione victus in acutis dicitur. Eum igitur qui præter consuetudinē vasa vacua fecerit, confert hac ipsa die exequari sine frigore sine calore, sine labore, oia enim hæc grauiter tulerit. Itaq; intelligo Hippocratem consulere modo, eum qui vtatur pauco cibo, vitare lassitudinem, & sitim: quapropter præter dicta, qua die quis ieiunat, benefecerit, deuitans cibos siticulosos, ne aut corripiatur febre, aut potu se repleat, distendatque. Vtatur ergo recentibus ouis, & oleribus, & fructibus, & fluuialibus piscículis, & mazæ generibus & lacte, à salitis vero & acribus abstineat.

25 *OMnis extenuatio laxat cutem, deinde circumtenditur. Refectio contraria facit, cutis corrugatio concidentis, extensio renutritæ. Quod horridum, quod leue vtriusque signum, quod subbilioſum, quod subrubrum. Ita & detractas esse mammas, graciles autē, sursum tractas, aut circumtractas. Atq; nullus vtique putauerit ob hoc, sed renutrita carne hoc fit.*

Cvm extenuantur corpora, primum quidem, & dum adhuc consumptio carnis, & aliarum partium mollium est, laxatur cutis, vt quæ tentionem, quam subiecta faciebat caro, remittat: deinde, hoc est cum plus iam procedit consumptio, & ipsa cutis iam arescit, circumtenditur: refectio contrario modo procedit. Nam primum quidem qui pinguescere incipiunt, cutis tentionem comparant, ob subcrescentem carnem: deinde verò non renutrita solum carne, sed & cute ipsa aucta, & substantifice, vt dicunt, humectata, plicæ fiunt, & carnium per totum corpus rugosa inæqualitas. Hæc quidem omnia experimento quotidiano agnoscimus. Videmus enim conualescentes, & quacunque causa, citra tabem graciles, rugas habere, & laxam cutem, quam digitis facile, sine subiecta carne, comprehendis: tabis verò signum est, distentio & ariditas cutis: quod vel breui fieri solet per colliquantes febres, vt & in initio prognostici animaduertit Hippocrates dicens, & cutis circa frontem dura & circutenta, & arida. Iam verò pinguescentibus fieri carnem solidam & distentam cutem: præpinguibus vero esse multas, easque magnas rugas, dilatata plurimum cute à subiecta humiditate, nemo non animaduertit. Reddit mox causas quibus hæc fiunt, & signa quibus distinguntur. Nimirum cutis concidens corrugatur, & quæ renutritur extenditur. Vtrumque signum est quod horridum & quod læue. Horridum vocat inæqualitatem, & cutis asperitatem illam, quam facit corrugatio, vt paulo ante diximus, enarrantes orationem illam, in accessibus sunt qui strepitum edunt. Horridum ergo est effectus corrugationis. Est ergo accidēs cutis concidentis: læuitas verò fit extensione, quare est accidens cutis renutritæ. Verum quia rugæ duabus causis fiunt, quibusdam enim quòd incipiant gracilescere, alijs quòd nimiū iam processerit crassities. Distinguunt hæc signa duo, quod bilioſum, & quod subrubrum. Nam qui rugas habēt ob gracilitatem, plerunq; sunt pallidi, aut chlori: qui verò ob crassitiem, & nutritionem nimiam, sunt rubri, vtpote plethorici. His dictis, profert exemplum in mammis, cum enim nulla corporis parte sit cutis adeo laxa, quæq; adeo nūc contrahatur, nunc distendatur, in illis, magis quam in vlla alia parte apparet quod dictum est. Ita (inquit) euenit

mammas

mammas gracilescentes, primum detractas, & deorsum cõcidentes, vt cum nutrientibus gracilescunt, amplius autem gracilescentes vt cum iam arescunt senescentibus, sursum tractas & circuntractas. Atque (inquit) nullus vtique putauerit ob hoc fieri, qui scilicet nesciat ea quæ dicta sunt: sed renutrita carne hoc fit, idest, sed renutrita carne fieri putabit: vel, sed renutrita carne hoc fit aliquando. Quasi diceret, nullus putauerit fieri ob hoc, quia aliquando fit renutrita carne.

26 *IVgula manifesta, venæ conspicuæ.*

HAEC proximis verbis rectè adiacent, vtpote pertinentia ad eandem doctrinam. Sunt enim etiam hæc signa gracilitatis. Iis enim qui extenuati sunt, iugula eminent, & venæ conspicuæ sunt, iugula quidem quia caro est consumpta, venæ verò & ob hoc, & nonnunquam, quia redundantia vitiosi sanguinis causa extenuationis fuerit.

27 *PRodicus interficiebat febricitantes, cursibus, luctis & calidis fomentis. Malum febriculosum, inimicum fami, circuitibus, luctis, cursibus, frictioni, laborem, labore ipsis.*

PRODICVM notat, quòd febricitantes malè curaret, ac potius interficeret, cogens currere, luctari, fricari, inambulare (hos enim vocat circuitus) & inediam sustinere, & calidis vti fomentis. Reddit causam qua censeat illum hac curatione febricitantes interficere, dicens, febriculosum malum (id est febris, aut quod cum febre consistit malum) inimicum est fami circuitibus, luctis, cursibus, & frictioni. Ille igitur addebat, laborem labori in ipsis, & ita interficiebat. Febriculosum malum esse inimicum circuitibus, luctis, & cursibus, & frictioni, idest lædi eos qui febricitent, his exercitationibus, haud dubium est: tamen inimicum etiam esse fami, non tam est manifestum. Cur enim si febribus fames est inimica, febricitantes transferimus ad victum tenuem? Labores enim vt inimicos febribus, merito febricitantibus interdicimus, iubentes in lecto decumbere,

bere, aut saltem in domo se continere: cibos verò cur tollimus? Sint enim illi amici, si fames inimica. Quòd si dicas, non esse famem febri inimicam, victum tenuem, sed eum qui sit tenuior quàm res exigat, sanè hoc modo non est quòd famem inimicam diceret, potius quàm cibum. Non enim minus, sed vt Galenus censet etiam magis, est inimicum, dare crassiorem, quàm tenuiorem. Itaque hac ratione potius diceres cibum inimicum, quàm famem inimicam. Cum præcipuè febris perse nunquam petat cibos, ac multo minus febrem faciens cacochymia. Ob febres igitur nulla fames videtur esse inimica, ob facultatem verò, cum est nimia, inimica est, non quidem ea peculiariter, sed vt aliud quidvis, quod sit nimium. Proinde ne intelligas famem per se inimicam esse febribus, tametsi enim sunt paucæ quædam, quas peperit fames, quæ cibo curantur, in commune tamen id dici non potest, ob dictas nunc causas: sed Hippocrates carpit victum quo Prodicus vtebatur, qui simul iubebat ægrotos exerceri & fricari, & calidis foueri, & cibum præbebat pauciorem, quàm alioqui oporteret. Hoc verò duplex erratum erat, cum enim cibum pauciorem dare esset pesse periculosum, tamen multo periculosius cum homines laborarent, quia vt dicitur ab Hippocrate, vbi fames laborandum non est. Itaque cum dicitur malum febriculosum inimicum fami, circuitibus, luctis, cursibus, & frictioni, non oportet hæc separatim accipi, sed coniunctim, vt intelligas inimicum esse, non quidem fami seorsum, sed toti huic victui

Venarum rubor, liuor, chlorus color, laterum dolores tenues.

Hæc mala intelligit Galen. accidere ijs, qui per febres eo victu vtuntur, quem Prodicus instituebat: non tamen singulis omnia, sed omnibus eorum aliqua. Omnes enim plus satis exercitatione & fame cruciatis fit venarum rubor, aut liuor aut chlorus color, aut dolores laterum tenues, vocat, vt omnes ante Galenum enarratores censebãt, quibus ipse etiam subscribit, tenues dolores laterum, eos

qui

qui verè pleuritidis non sunt, sed laterum dolores sine inflammatione. Si enim mediocrem habent sanguinem, in ruborem eis attolluntur venæ, si vero habent debilitatem, fiunt liuidi, si sunt bilioſi, chlori fiunt. Dolores verò laterum fiunt, ob laborem nimium instrumentorum respirationis, & ob fluxiones in illa concitatas. Non mirum autem, si aliquando is sit corporis apparatus, vt in bilioſas pleuritides finiantur ij dolores.

29 *Sitim sedans, os claudere, tacere, ventum cum potu frigidum inducere.*

Optimam cautionem continet oratio hæc, ne quem sitis fatiget: os claudere, ventum frigidum inspirare, & potu frigido vti, hæc qui facit & quietus manet, neque cibis vtitur siticuloſis, si sanus quidem degit, sine siti est, si quàm maximè tenetur affectu aliquo præter naturam siticuloſo, tamen sitim moderatius fert. Hanc ob causam æstiuo tempore, sanis, & quibus otium est, vt sanitatis studeant tutelę, præcipio, domi se contineant, quieti in cubiculo temperato, vestibus moderatis induti, & os habeant clausum, taceantque, & aerem quem sint respiraturi, si res exigat, vētilatione, aut quacunque alia arte temperent, & aquam vinumve, vt cuiusque fert consuetudo, refrigerari curent, alij niue, alij recondentes in subterraneis, alij sub dio exponentes, vt cuiusque est temperies & consuetudo. Eadem & ad febricitantes fieri iubeo, plus aut minus, vt est morbi tempus vniuersale, & hora paroxysmi. Illud verò est mihi semper curæ, ne plurimi ægroti lecto assideant, neque omnino illum inuisant, ne illorum frequentia aerem qui inspiratur calfaciat, & ægrotus multa cogatur loqui, itaque ob id sitis augeatur & febris. Ventum frigidum & potum frigidum, sitim tollere consentaneum est rationi, quandoquidem sitis, caloris & siccitatis soboles est. Verùm non omnis sitis est eadem procuratio, neque omni æquè succurritur frigido aere aut potu, sed vt cuiusque est causa. Ei enim quæ ex caloris magnitudine nascitur, qua passione plurimū laborat thorax & pulmo, aere frigido succurritur melius quā potu, & potu, nō tam multo, quam frigidiſſi-

gidissimo: ei vero quæ nonnunquam fit ex ficca intẽperie, sine humore, aut cum humore salso, aut acri, qualis plerũque ex ventriculo aut hepate est, melius succurritur potu quam aere, & talem quidem sitim sedat potus aquæ, etiã tepidæ. Itaque hic eius præcipuè sitis medella traditur, quæ ex vehementia caloris nascitur, per quam etiam os claudere, & tacere est consultissimum. Si tamen liceat per febrem os claudere. Nonnulli enim dum febris viget, cogũtur hiare, quos si os claudere cogas, fortasse strangules. Verum ore clauso recipitur redditurque spiritus per nares, & oris salina conseruatur melius, quæ loquendo plurimũ dissipatur, præterquam quòd in oris partibus excitatur magna caliditas. Cur igitur ad sitim cauendam tanti sit momenti taciturnitas, & os clausum, hæ sunt causæ.

30 *Occasiones vnde cæperunt ægrotare considerandum, siue ex capitis dolore, siue auris, siue lateris. Signũ dentes, & in quibus bubones.*

31 *Vlcera quæ fiunt, & tubercula, indicantia febres, quibus hæc non fiunt, iudicationum sublationes. Quibus intus relinquitur certissimæ & citissimæ recidiuæ.*

Hæ duæ orationes eisdem omnino verbis occurrerunt scriptæ libro secundo, in calce sectionis primæ, vbi & enarratæ a me sunt.

32 *Sputa rotunda delirium indicant, vt in Pleno.*

Dubia hac sputi specie scriptũ est ab Hippocrate in prognostico, atq; à me in cõmentarijs, quod quidẽ, significare pituitã crassam, & calidã in pulmone intẽperiem, Galenus censet, atq; proinde tabem minari potius quã delirium, tametsi & delitiũ etiam afferre possit pulmonis ea affectio, quòd calidi fumi copiosè mittãtur in cerebrũ, id vero vnũ quiddã esse videtur eorũ quæ fieri possint, non quæ crebro fiãt, atq; ob id fortasse scribere curauit Hippo. exẽplũ atq; vbi acciderit. Cẽsuit enim Sabinus Plenũ nomẽ esse oppidi.

33 *Hæmorrhoydas habentes, neque pleuritide, neque peripneumonia, neque phagædena, neque furunculis, neque terebynthi formam habentibus, fortasse neque lepris, fortasse autem neque alijs.*

Hæc oratio, & aliæ omnes quæ sequuntur vsq; ad tertiam sectionis quartæ, eisdem verbis & eodē ordine scriptæ sunt in calce libri de humoribus: sunt verò cōsona etiā alijs Hippocratis præceptionibus quæ per totū hoc opus & in aphorismis scripta sunt. Hæmorrhoydas enim à multis morbis liberare celebratissimum est, nam & in aphorismo. 21. sectionis sextæ dicitur. In insanientibus, varicibus aut hæmorrhoydibus accidentibus, insaniæ solutio fit. Hic à pleuritide, & peripneumonia, & phagedæna, & tuberculis, & terebynthi formam habentibus, & alijs eiusmodi, dicit liberare: quorum quædam sunt insaniæ (quæ scilicet sine febre fit) analoga, vtpote melancholica: quædā sanguinea potius sunt, tametsi ea etiam possunt esse ex melācholico sanguine. Sunt enim melancholica vlcera phagedænica, vlcerati scilicet caneri, & furunculi, qui ex melancholico crassoque sanguine fiunt, & nigra quædam exāthemata in cruribus oriri solita, habentia figurā fructus terebynthi, & lepræ, quæ hoc differunt ab elephante, quod nō tam altè subiectam carnem, sed cutem teneant. In quibusdā codicibus, quod & Gal. monet, pro, neq; alijs, legitur, neq: alphis. Neq; sanè omnino malè, nam & alphi sunt in quadā lepræ specie: cæterū hæc est vetus lectio. Pleuritis & peripneumonia ex redundantia sanguinis nasci solent, aliquando quidē vitiosi, aliquando vero solùm redundantis. Verū quia per hæmorrhoydas multus & vitiosus sanguis effunditur, fit meritò vt ab his, & ab alijs quamplurimis liberare possint. Nam & multitudinem, & cacochymiam possunt soluere, & ab omnibus membris principibus auertunt.

34 *Multi ergo intempestiuè curati, talibus non cunctāter capti sunt. Et pernicioſe ſic.*

Quia hæmorrhoydes à tam multis & adeo malignis morbis liberant, non debent curari intempestiuè, neq; aliter

ter quam adhibita ea cautione, quam in aphoris. scripsit, dicens, Hæmorrhoydas sananti antiquas, si non vna seruata sit periculum est hydropem aut tabem accedere. Itaq; intempestiuè curãtur hæmorrhoydes, quæ cacochymo adhuc corpore curantur repentè, nulla seruata, quæ corporis necessitati subseruiat. In aphorismo cõminatus est hydropem aut tabem, hoc loco dicit, cum quis intempestiuè curatur, fieri vt illis ipsis malis corripiatur citò, a quibus hæmorrhoydũ præsentia liberabatur. Neq; tamẽ est vlla repugnantia, sed eadẽ res dicitur, præterquã quod in aphorismo restringerat rem ad duas affectiones pessimas, hic latius liberiusque rem produxit dicẽs, in easdem affectiones cito incidere homines, a quibus per hæmorrhoydas liberarẽtur. Quòd sanè rationi consentaneum est, iuxta rationem epilogisticam, & communem omnium consensionẽ. Ab illo enim morbo dicimus nos missione sanguinis, aut alio quopiam auxilio præseruari, in quẽ eo auxilio sublato essemus casuri. At vero hæmorrhoydes non liberant solum ab his quos nunc recensuit, sed etiam ab hydrope & tabe. Fit hydrops sæpe calore naturali hepatis sanguinis multitudine suffocato, quo casu cum possint hæmorrhoydes à multitudine liberare, necesse est ab hydrope etiam possint. Tabes vero sæpissimè incipit ab sputo sanguinis, quod nihil potest melius tollere quam hæmorrhoydes, id vero tollentes, constat ab imminente tabe liberare. Igitur qui intempestiuè curatur, timendũ est ne aliquo morbo, eorum quos nũc recensuit, corripiatur, fiatq; pleuriticus, aut peripneumonicus, aut cõtrahat exedentẽ cancrum, aut multos furũculos, aut exanthemata terebynthina, aut lepram, aut simile aliquid, aut etiã incidat in hydropem, aut tabem: idq; vel per priores alios morbos, vel per se, & nullo alio morbo prægresso. Vtrumq; enim fieri potest, velut in tabem per pleuritidem, aut peripneumoniã, aut hæmoptoycam passionẽ: in hydropem, per vteri, lienis, aut hepatis durities, aut etiã prægressis, lepra, aut elephãte, aut quamplurimis tuberculis. Nam ex his omnibus cum sunt maligna, procedi solet ad illa pessima, & postrema mala, tabem, dico, aut hydropem. Vt hac rursum ratione in idem recidat, quod hic dicitur, & in aphorismo. Dicitur enim hic (quod & verissimum est) & perniciosè sic: quod nihil aliud significat, quã

hæc

hæc mala cum fiunt ob repressas intempestiuè hæmorrhoydas, perniciosiora esse quam alioqui esse soleant, vnde fit vt in illa finiantur, & interimant. Huius causa est, quia cum consueta aliqua euacuatio cohibetur, omnia periclitantur simul, atque metus est, ne simul cum eo quod apparet, aliquid etiam latens, & pernicioſum, in parte aliqua principe fiat. vt certè solet fieri sæpe. Adeo vt vel vulgi iam sit opinio, cum vetus aliqua euacuatio cessat, periclitari hominē de vita: idque siue chyrurgus cessare faciat, siue sponte cesset. Tametsi non semper eadem causa sit, sed cùm sponte id fit, aliquando moriatur homo, quia ea euacuatio cessat, aliquando ea cesset, quia homo moritur.

35 *ET quicunque alij abscessus, vt fistulæ, aliorum sunt medela.*

NON tantum hæmorrhoydes antiquæ dicta cautione curari debent, sed & quicunque alij abscessus fiunt aliorū medela, vt fistulæ. Fistula est longus sinus callosus, per quem aliquid expurgatur assiduè. Fieri potest vbique frequens autem est iuxta anum. Illud vero vt fistulæ, non dicitur solum gratia exempli, sed vt explicetur modus eorū abscessuum, qui tali indigēt cautione. Nō enim omnes abscessus tam cauta curatione indigent: quidam enim nō fiūt decretoriè, sed prorsus ratione symptomatis, & sunt omni no inutiles: sed neq; omnes qui fiunt aliorum medela, nisi fiant medella vt fistulæ. Si enim febris aliqua finitur in buboné, aut parotydem, nemo cūctetur curare, nullo (si fieri possit) relicto vestigio: quamquā profecto abscessus ille febris medela fuerit. Sed quidam sunt abscessus qui affatim ex morbo aliquo facti, illum substulerūt, alij qui nō ita, sed consuetudine quadā assiduè aliquid ex præstantioribus partibus excipiunt, aut vacuant, & hæ sunt medela morborum vt fistulæ, id est assiduè aliquid detrahentes excrementi, & ita ab alijs morbis præseruantes. Definitio autem horum abscessuum diuturnitas est. Fiunt enim diuturni, quod natura iam consuetudinem eo mittendi comparauerit. Igitur in omni diuturno abscessu, siue sit cū euacuatione, vt vlcus fistula, aut hæmorrhoys, siue etiam sine ea, vt vetus podagra, videndum est quomodo cures. Plurimi enim eorum

qui tali morbo multis iam annis laborarunt, solent in nephritidem, aut asthma, aut etiam aliquam apoplecticarum passionum incidere: vt contra multis fieri vidi, ex epilepsia, aut alio cerebri magno morbo, nephritidem, & ex hac podagrā. Tales igitur abscessus cū iā sunt inueterati, & si cum euacuat one nō sint, dico esse aliorum morborū medelam, vt fistulas, qua propter, sæpe curari prohibeo, aliquādo etiā fieri suadeo, iuxta præceptionē Hippocratis quæ sequitur.

36 *Decubitus quidem in quibus facta tollit, hæc ante facta prohibet.*

NVNNVS interpretum dubitat, oratione hac significari, decubitus seu abscessus, qui morbis aliquibus superuenientes, eos tollunt, eosdem si fieri anticipent, fieri prohibere. Verùm hæc verba videntur ineptum sensum reddere, aut omnino in aliam ferre interpretationem. Nam illud, ante facta, non videtur dici de decubitu, sed de ipsis malis. Si verò ipsa mala ante facta sunt, quomodo decubitus fieri ea prohibet? Decubitum igitur ipsum oportet esse ante factū, non mala. Hanc ob causam quidam interpretū pro προγενόμενα, id est, ante facta, censebant legendum προγενομένη, vt referatur ad σκῆψις, id est decubitus, itaque decubitus prius factus. Atqui profectò leuicula quadā literarum mutatione redditur tota oratio perspicua. Verùm Galenus, cuius hæc erat lingua materna, censet hanc quoque phrasim, citra mutationem vllam, posse ferre eundem sensum: quare de ea re non oportet nos admodū laborare, sed rem ipsam expendere, nobis intelligentibus, nihil aliud dici, quàm eos decubitus, qui morbos aliquos solent, superueniendo tollere, eosdē anticipando, fieri prohibere. Dicitur verò nunc nomē decubitus de abscessu, neq; sanè aliud est apud Hippocratē nisi forte ratione. Dicitur enim alterū ab ascedēdo alterū ab incubendo. Constat verò idem esse, quod ab vna parte abscedens in alterā incumbit, Constatq; Hippocratē de eisdē prorsum rebus agere cùm nuper diceret, quicūq; alij abscessus aliorum sunt medela, & nunc dicentē, decubitus in quibus facta tollit. Idē enim est in quibus facta tollit, & quorū medela est. Et ambo hæc eisdē congruūt. Ijdē enim abscessus, qui, quia sunt aliorū morborū medela debent

bent cautè curari, illi inquã ijdem, cum morbos ante vertunt, ab eis præseruant. Nam hæmorrhoydes sunt de quibus præcipuè susceptus nuper est sermo, quas dictũ est præseruare à melancholicis passionibus. Hæ autem eædem, vt in citato aphorismo dicitur, superuenientes tollunt illas passiones. Verùm (quod ad curationem præstat magnam vtilitatem) oportet hic scire, posse hanc sententiolam pertinere ad partem prognosticã, & ad curatricem. Ad prognosticam quidem, cum illud ante facta intelligatur sponte ac per se: ad curatricem, cum à medico. Nimirũ abscessus qui cum superueniunt solent morbos tollere, ijdem si fieri anticipent, liberant, aut etiã si fieri non anticipent, fiant tamẽ arte, & a medico. Cum sponte fiunt, & liberant, ad medicũ nihil aliud pertinet, quam agnoscere, ac prædicere futurũ, vt homo ab imminente aliquo morbo libereturː cũ autem morbus imminet, & abscessus non fit, optimè curantis cõsilium est, eundem facere: quia decubitus qui superueniens tollit, antefactus præseruat. Hac causa multis quibus à magnis morbis malè timemus, curamus hæmorrhoydas facere: alijs etiam crura fricamus fortiter, non aliorsum, quàm vt fiant podagrici, quod quidem est morbum morbo curare, aut morbo à morbo præseruare. Verùm non indistinctè pro quouis morbo, quiuis abscessus procurandus, sed pro quocunque, is qui tali morbo soleat vtiliter succedere. Nam Hippocrates dicit, non simpliciter decubitũ a morbo præseruare, sed in quibus facta tollit. Oportet ergo per te ipsum meditari, quæ quibus soleant succedere, vtiliter, & inutiliter, vt quæ inutiliter solẽt succedere, prohibeas quoad possis, quæ vtiliter, nisi sponte fiant, aut morbus videatur esse benignus, & bonæ iudicationis (tales enim citra abscessum soluuntur) facias aut etiam antequam morbus hominem prehendat, si ab illo vehemẽter times. Velut si qui superiori anno ab epilepsia liberatus est superueniente podagra, nunc à podagra se sentiat valde liberum, tentetur vero incubo, aut vertigine, aut omnino capitis grauitate, prudenter feceris, pedes frictione, & labore lacessendo, vt a capite auertas.

37 *Alterius loci loca recipientia, aut dolore, aut põdere, aut alio aliquo liberant, aut alijs communiones:*

AD eandem doctrinam pertinent hæc oratio, & quæ hanc antecessit: dicitur enim nunc, quædam loca liberare à morbis aliarum partium, quod earum recipiant excremẽta: nimirum, vt dictum est, decubitus factos morbos tollũt, & à nondum factis liberant: tantum addit nunc Hippocrates, quod ad causas abscessuum spectat, videlicet, fieri abscessus in quampiam partem, ob dolorẽ, vel pondus, aut communionem, quæ illi cum parte affecta intercedat, aut ob aliquid aliud, vt exercitationem nimiam eius partis, aut calidam intemperiem, aut ob debilitatem. Nimirũ omnis ex parte in partem motus, necesse est fiat, vel quòd trahatur, vel quod mittatur, vel quòd veniat. Trahitur quidẽ calore, frictione, & motu partis recipientis. Mittitur ob partis mittentis laborem, cuius causa est, vel grauitas, vel qualitas maligna: venit autem ob pondus, vel vacuum, porrò, vt quod venit vel mittitur, in hanc ex hac parte veniat aut mittatur, causa est, dolor aut debilitas partis recipientis, vel huius cum illa communio, seu rectitudo. Indicatum enim est sæpe esse quarundam partium communionem, ob quam in sese mutuo sua mala refundunt, idque ob rationẽ quandam multis communem, vt dextrarum cum dextris, sinistrarum cum sinistris, aut ob peculiarem, & propriam, vt genitalium cum vocalibus.

38 *PROPTER conuersionem non amplius sanguis venit, sed, secundum humoris cognationem, huiusmodi spuunt.*

NON solùm in sanguinis excreatione verum esse compéries quod nunc dicitur, sed in omni alio sanguinis effluxu, vt in muliebri profluuio ex vtero, & in mictu sanguinis, & in dysenteria cruenta. In his enim omnibus adhuc recentibus sanguis exit, inueteratis verò, mutatur exeuntium forma, in album, purulentũ, aut biliosum, flauum, aut viride, aut nigrum, propter conuersionem sanguinis, secũdum humoris cognationẽ: quia sanguinis redundantia in aliquã cacochymiæ speciem vertitur, hanc aut illam pro tẽperie cuiusq; hominis: biliosis enim in bilem, melancholicis in melancholiã vertitur, humidis valde cũ calore, suppuratur.

Similes

Similes conuersiones fiunt in febribus: incipientes enim a sanguineis degenerât sæpe in alias species, ob ipsius sāguinis cōuersionē. Vbi ego legi τροπην ideſt cōuersionē inueniebat in antiquioribus codicibus τροπιν ideſt inclinationē, verū qa Gal. pbat cēsurā veterū interpretū, qui p τροπην centebant legi τροπην placuit hanc lectionem sequi.

39 *Quibusdam sanguinem auferre tempestiue in huiusmodi, in alijs autem, in his non conuenit.*

In quibusdam eorum quibus sanguis exit, dicit oportere mitti sanguinem, in alijs minime. Vnica autem illa vocula, tempestiue, exponit quibus sit mittendus, & quibus secus. Nam mitti debet tempestiue, & antequam sanguis in aliam naturam degenerauerit, posterius vero minime. Cōstat autem hoc dici indicatione ab humoris specie, ob quā in illis quidem mitti sanguis, in his expurgans medicamentū dari debet: verum hoc nihil prohibet quin in eis etiam quibus mutata sit eius species, mittatur aliquando sanguis secundum alias de mittendo sanguine præceptiones.

40 *Impedimentum incruenta spuentibus, anni tēpus, pleuritis, bilis.*

Galenvs, atque vt ipse refert, alij eo priores, intellexerunt dici hic impedimentum, quod sanguinis missionem prohibeat: cæterum durū est dicere, pleuritidē prohibere mitti sanguinem, neq; Galenus se satis expedit ab hac difficultate, quantumuis laborat: quapropter ego in aliū sensū feror, intelligoq; impedimentum dici, non quod missioni sanguinis, sed quod curationi simpliciter obstat: quasi dicere, cū quis sanguinis sputo laborat, tēpus anni, valde aut calidū, aut frigidum, & pleuritis (si scilicet simul teneatur pleuritide, vt fieri solet) & bilis toto corpore redundans, impedimento est quominus recte curetur: quia vterq; temporis excessus, & frigus inquam & calor auget sputum cruentum illud rumpens, hic laxans: bilis exedit: quare cū sint hi tres modi quibus possit sanguis excreari, ruptio, anastomosis, & corrosio, necesse est tria hæc obstent curationi, præterquā quod bilis petit vsū expurgantiū, quæ aperiētia sunt & irritantia.

irritantia. Iam verò pleuritis non aliter curari potest quã excreando, neque hæmoptoys quicquam petit magis, quã thoracis quietem, vt ne loqui quidem talibus libenter permittamus: obstant igitur magnopere hæc omnia sputi cruẽti curationi. Hanc esse legitimam loci huius explanationẽ, facile intelliges ex Galeno in commentario aphorismi decimi sexti, sectionis primæ. Ibi enim ita est scriptũ, Et enim contraria indigent curatione sputum sanguinis, & pleuritis. Si igitur contraria petunt auxilia, necesse est mutuo sibi impedimento sint.

Sectio quarta.

1 *QVæ iuxta aures circa crisim fientia, non suppurantur, his inanitis reuersio fit secundum rationẽ reuersionum, reuersione facta iterum tolluntur, & manent, vt febrium reuersiones in simili circuitu. In his spes est in articulos abscedere.*

DIXERAT Hippocrates in proxima sectione, omne suppurans esse sine recidiua, vnde collegimus, quod non suppurat non adeo sine recidiua esse: iuxta quam sententiam dicit nunc, parotydes quæ per morborum acutorum iudicationes fiunt, nisi suppurentur, reuersiones habere, atque adeo harum quasdam solere pluries & solui & reuerti. secundum ipsos febrium circuitus, & talibus solere postremo fieri abscessus ad articulos. Inaniri œdemata dicit, vt Galenus libello vocum antiquarum Hippocratis interpres est, detumescere & emolliri. Dicit itaque cum non suppurantur, sed inaniuntur, id est detumescunt, vt videantur resoluta œdemata, solere reuerti, atque nonnunquam pluries circuitu quodam febrili simili, idque cum fit, spectari futuros postremò ad articulos tumores aut dolores. Constat, cum esset dicturus, his inanitis reuersio fit, non fuisse necessarium dicere, quæ non suppurantur, nam intelligi poterat & si tantum dixisset parotydes si inaniuntur & reuertun

tur

tur iuxta febrium circuitum. Nam quæ ita inaniuntur & reuertuntur circuitu quodam non possunt esse suppurata. Verum Hippocrates dixit quæ non suppurantur, vt alluderet, ad id quod citato loco dictum est, obiterque insinuaret, quæ non suppurantur esse reuersiua, quæ enim suppurãtur reuersiua non sunt. Causa vero ob quam euenit quod in hac oratione dicitur, est, quia quæ non suppurantia, sæpe intumescunt & rursum detumescunt, neque suppurationem recipiunt, neque resolutionem integram, sed aut resoluuntur falso, hoc est, retrocedentia videntur resolui, aut imperfectè, ac per partes succorum influunt, & resoluuntur, vt in paroxysmis febrium euenit. Vtrunque autem horum malũ. Retrocedere enim periculosi & lethalis est morbi, per partes influere & resolui, est contumacis, longi, & difficilis iudicatu. Est enim iudicatio quædam sæpe tentata, quam tentari tanto est deterius signum, quanto ipsa iudicationis species est deterior, illis quæ cum euacuatione agũtur. Cum verò sæpe rediẽs, & abiens tumor, possit fieri ob dictas duas causas, redire secundum febrium circuitus indicat, ob resolutionem quæ per partes agatur, id euenire, eodem scilicet modo, quo in ipsis febrium circuitibus. Igitur merito eo apparente signo, expectantur abscessus alij grandiores, qui ad articulos plerunque fiunt, ob ipsarũ partium naturam, vt alibi explicuimus, non semel.

2 *VRina crassa alba, vt quæ Amphigenis, in laboriosis quarto die aliquando incipit, & liberat ab abscessu, si vero vltra hoc, & sanguis à naribus effluat, manifeste admodum.*

VBI dicit manifeste admodum, supplere debes soluitur, constat id ex aphorismo septuagesimo quarto sectionis quartæ, qui hæc ipsa oratio est. Tantum hic additur exẽplum Amphigenis. Verum hoc nihil facit, vt quis aliã enarrationem desideret, præter eam quam in aphorismi commentatione scripsi.

3 *CVi intestinũ, in dextra parte arthriticus fiebat, & quietior, postquã autem huic curabatur, dolentior.*

VNVM

VNVM quoddam, idque accommodatissimum exemplum, nunc proponitur, illius doctrinæ, quam sectione proxima tradidit, dicens, Alterius loci loca recipientia, aut dolore, aut pondere, aut alio aliquo liberant, aut alijs cõmuniones. & rursum illius quam antea tradiderat eadẽ sectione, dicens, Multi ergo intempestiue curati, talibus non cũctanter capti sunt. Nimirum illa oratione dicebatur, quarũdam partium dolores liberare à doloribus aliarum partiũ: hac verò, si partes illæ quæ ab aliarum liberant passionibus intempestiuè curentur, passiones eas fieri aut redire, velut huic, cuius hic fit mentio. Laborabat enim intestini dextri morbo, superueniebatque ei nonnunquam dolor articulorum, atque tunc temporis subleuabatur à priori malo, & cũ curabatur ab arthritide, redibat, aut exacerbabatur intestini dolor. Nam, quia articularẽ dolorẽ adesse, tollendi intestinalem, erat causa, non adesse, erat augendi. Detrahebant enim dolendi causam articuli intestino, qua nõ detracta, necesse erat dolorem augeri. Nimirum cum nõ esset tota dolendi causa insumpta, neq; corporis apparatus morbosus sublatus. Vt narrat Gal. altercabantur enarratores de hac intestini affectione, dicere volẽtes ad quod intestinũ pertineret, & de hac arthritide, ad quem articulũ. Dicebant alij eam affectionem fuisse dolorem coli, alij decidentiam ceci in scrotu, quod id dextra parte locatum, & à mesenterio solutum sit: rursum dolorẽ arthriticũ, quidam multorum articulorũ quidam pedũ, alij coxæ fuisse. Videtur enim multis non satis esse commentari autorum verba nisi etiam diuinent. Nã quæ ratio sit qua scias, cum Hippocrates nihil dicat aliud, quam cui intestinum in dextra parte, quod intestinum doluerit? Atque an doluerit solum, an etiam deciderit in scrotum? Atque cum solum dicat arthriticus fiebat, qui articuli, aut quo doluerit? Nisi probes, non posse horum quiduis fieri, sed vnum quiddam necessariò fieri, alia omnino fieri non posse. Ego verò scio uirum quẽdam doctrina nobilem, & mihi valde familiarem, cum vtri que dolori, intestinorum dico & articulorum, sit obnoxius & vtroque soleat laborare alternatè, quasi alter alterũ eleuet, laborasse iam sæpe dolore colico sine intestini decidentia, aliquando etiam decidentia intestini in scrotum: plerunque podagra & chyragra, aliquando etiam schya-

de.

de. Itaque possunt hæc omnia fieri, estque omnium ratio & causa eadem. Sed neque quod dicit in dextra parte, aliud quippiam nobis indicat, quam euenisse nunc dextra parte dolere, posset idem euentus in sinistra esse parte Neq; qdē ex intestino ad articulos factus est abscessus ob quampiā cōmunionem (nulla. n. est) sed dolore, aut grauitate, aut ali quo alio, vt dicebatur. Porro quod Hippocrates dicat numero singulari intestinum potius quam plurali intestina, nihil refert, nam nomine intestini cum simpliciter dicitur, significatur totum id quod producitur à fundo ventriculi vique ad anum.

4 *Agasis filia cum iuuencula esset denso erat spiritu, mulier autem facta, ex partu non diu dolorosa existens, in sublimen extulit pondus magnū. Statim quidem crepere visum est aliquid in thorace. Sequēti die. & asthma habebat, & dolorē dextræ coxæ. Cū hæc doleret, tūc & asthma tenebat, cessante autem, cessabat. Spuebat spumosa, initio quidem florida, consistens verò vomitui bilioso simile erat. Dolores tunc quidem maxime, cum laboraret manibus. Hanc abstinere ab allio, suilla, ouilla, bouina: in spirationibus vero à clamore, & ira.*

Hæc mulier haud dubie habebat intra thoracem in suppremā & posteriori eius parte, ad duo inquam prima spatia intercostalia, iuxta ipsam spinā, tuberculū aliquod quod diutissimè crudū perstitit, postea verò labore partus denuo exacerbatum, & factum phlegmonosum, & dolens suppuratum est, & postea nixu, quo mulier pondus magnū in sublime extulit, rupto abscessu, pus in thoracē effusum est. Inde pure resudante intra pulmonē factum est asthma & compatiente coxa factus est dolor coxæ. Quoniam verò ex eadem parte, & eadem causa coxæ dolor, & asthma procedebant, consentaneum erat augeri, & minui simul, atq; tunc mulierē respirare difficilius, cū doleret magis coxa, facilius vero, cū minus Cōstat vero necesse esse huic in thorace non solum esse asthma, sed dolorē etiā, nā quo loco fuerat tuberculum, necesse erat manere vlcus cauū, &

dilhi-

difficile saneſcens, in loco præcipue ad coaleſcentiam vlce rum adeo incommodo ob motum aſſiduũ, & ſitum profun dum. Fuiſſe vero & tuberculum, & ex eo relictum vlcus eo thoracis loco quo dixi, inde coniectes, quod dolores tunc maxime ingraueſcerẽt, cum laboraret homo manibus. Nimirum nerui manum naſcuntur à dorſi medulla, inter primam & tertiam vertebram, & decurrunt per duo ſpatia intercoſtalia. Merito ergo manibus laborantibus, condolebat ea pars thoracis, quare ſi cum thorace condolebat coxa laborantibus manibus doleret vtraque pars. Hæc omnia ſecundum Galeni enarrationem dicta ſunt, atque adeo, vt ipſe cenſet, nulli poſſunt videri dubia, præter illud quod de compaſſione thoracis & coxę dictum eſt. Nulla enim cauſa videtur, qua condoleret coxa cum thora ce, cum nulla eſſe videatur communio illis, velut eſt thora ci cum genitalibus. Galenus ob nullam communionem fa ctum eſſe putat, ſed quod caſu huic mulieri coxa fuerit de bilior quam partes aliæ, atque ideo receperit excrementa. Mihi vero videtur in partium etiam natura, & communio ne, cauſa aliqua eſſe potuiſſe. Nam thoraci cum vtero magna communio eſt, ſiquidem vocalibus cum genitalibus, dolere verò coxam ſæpe ob vteri morbum res eſt experimento compertiſſima, & rationi maxime conſona, & ab Hippocrate celebrata, præcipue verò quibus vterus incidit in coxam: qualis fortaſſe erat hæc mulier. Sed eſt hic cõſideratione dignum, cur ei, qui à dolore dextri inteſtini fiebat arthriticus, quanto magis ingraueſcebat arthritis, tanto magis remittebatur dolor inteſtini, & contra huic verò mulieri ambo dolores ingraueſcebant ſimul, cum præcipue dictum eidem Hippocrati in aphoriſmo ſit, Si duo dolores non eandem partem infeſtant, maiorem alterum ob ſcurare. Certè ſi illud obſcurare, ſit, vt verbum ipſum præ ſe fert, & Galenus in commentario eiuſdem aphoriſmi intelligit, facere vt lateat, ſeu vt minus ab ipſo ægroto percipiatur, ſed velut contemnatur præ alio vehementiori, vera ſit ſententia illa aphoriſtica vniuerſim; diſtrahit enim ſemper mentem vehementioris obiecti ſenſus à debiliori. Verum ſi illud obſcurare accipiatur, vt Galenus in commentatione hiſtoriæ proximæ, eius inquam cui dolebat inteſtinum, accepit quaſi diceretur, dolorem minorem à maiori

tolli

tolli aut curari, iuxta illud quod sectione secunda huius sexti dicebatur, operari simile, vt dolor dolorem sedat, nõ sit vera sine quadam limitatione. Nimirum cũ pars aliqua dolet per consensum cum altera, ita inquam vt non sit solum passio secundaria, sed mera sympathia, non tantum nõ curat alter dolor alterum, sed necesse etiam est crescant affectiones simul. vt si quis ob affectionem dolorificam ventriculi, aut capitis, dolet oculis, necessario crescet oculorũ passio crescente passione ventriculi, aut capitis. Cum autẽ non est mera compassio, duorum alterum necesse est fieri, vel alteram partem recipere ex altera, vel ambas a toto corpore, vel ab aliqua alia. Si altera ab altera recipit, necesse est vt crescente dolore posterioris decrescat prioris, iuxta quod libro. 2. huius operis dicebatur, dolente capite in pectus descendit, & hypochondria, inde in coxam, & pedes. Impossibile est autem omnia simul dolere. Si verò ambæ partes recipiunt simul à toto vel alia quadam, necesse est dolores augeantur simul, quia scilicet recipiunt simul, verum tunc quoque detrahunt sibi aliquid mali mutuo, quæuis enim earum reciperet plus, nisi in alteram pars sueti mitteretur. Ei igitur cui dolebat intestinum fiebat etiam arthritis, non per meram compassionem, sed quod altera in alteram pars mitteret, ac proinde merito, non simul sed alternate augebantur: huic autem fiebat coxæ dolor & asthma, thorace fortassis compatiente cum vtero: aut vtraq; parte recipiente simul à toto, aut fortasse a capite. Ex specie sputorum nihil aliud possis intelligere quam à talibus humoribus pependisse malum, quales illæ differentiæ sputorum sunt natæ significare, initio vero exisse floridum, hoc est subrubrum, decisso sanguine ex vlcere. Verum de differentijs sputorum, & significationibus, in prognostico est satis diffuse actum: nunc quæ peculiariter sunt huius loci pertractentur. Videbitur tibi hæc mulier etiam ante quam rumperetur tuberculum, laborasse asthmate, quandoquidem laborabat respirationis difficultate, & crebro spiritu. Quid autem est aliud asthma quam respiratio anhelosa quæ non fit ob febris magnitudinem? Certe non quæcunq; anhelatio, sed tanta, vt sit iam orthopnœa. Itaque hæc antea respirationem habebat difficilem ob tuberculum, nõ dum verò erat orthopnica, ac proinde neque asthmatica,

vt

vt postea. Si placet dicere fuisse antea asthma incipiens; quia id malum augescens in asthma abiuit, nihil prohibet. Quid huic medici consuluerint, narrat Hippocrates, non quidem curationem, sed victus solum institutionem. Fortasse, vt erat morbus longus, & qui eam decumbere non compelleret, non est curata, sed contenta solo victu, persanari posse non sperans, sed morbum melius, ferre volens. Fortasse etiam curationem dicere omisit Hippocrates quod non valuerit persanare, vtcunque hoc habeat, censuisse dicit medicos, hanc abstinere ab allio, suilla, ouilla & bouina, quia sunt hæc partim acria, partim concoctu difficilia, & crassa itaque eadem ratione abstinere debuit ab omnibus acribus, & ab omnibus concoctu difficilibus, & crassis. Nam acria breui afferrent prohibitionem exesione pulmonis, concoctu difficilia & crassa impedirent excreationem & omnem corporis expurgationem. In spirationibus (inquit) a clamore, & ira. Recte profecto, nihil est enim quod adeo possit vicus dilatare in thorace, ac clamor, qui fit vehementi respiratione, & ira, quæ facit feruorem sanguinis: & præter quam quod humores conuocat, vsu aucto facit respirare plus & crebrius. Dicens, in spirationibus, indicat duo hæc ob spirationem lædere, quia scilicet vtrunque facit respirare vehementius. Mirum tamen nisi huic iussit Hippocrates ferris candentibus fieri inustiones, in duobus spatijs intercostalibus suppremis, iuxta spinam, in parte dextra: & circumcirca coram dextram: ego quidem huic hæc consuluissem fieri.

5 *Cui exedebatur in capite tumor, primum alumen vstum quadrauit. Habuit alium abscessum, fortasse quoniam os abscessurum erat, abscessit sexaginta diebus super aurem, superna in parte ad verticem vulnus erat.*

Habvit hic, quod per malignas cacochymias fieri solere multis scimus, tumores, vlcera, & ossium cariem in capite. Quæ hoc nostro tempore fieri haud quaquam possunt, sine morbi gallici nota, quanquam eum morbum nouum esse vulgus sibi persuasit. Huic duo tumores nati sunt,

alter

alter sponte exulceratus, exedebatur, eratque vlcus hoc supra aurem iuxta verticem: alius abscessus non narrat Hippocrates qua parte capitis fuerit, suspicatur tamen ortum esse ibi, quòd os subiectum carie laboraret, & inde esset abscessurum, vt factum est. Nam aperto à chyrurgis eo abscessu, sexagesimo die ex quo nudatum est, & cœpit aere & medicamentis alterari, abscesit os. Fieri quidem potest, vt osse non corrupto, ob redundantiam solum humorum fiant tumores, verum in ijs qui maligna laborant, cacochymia, sæpissimè fiunt ob subiecti ossis corruptionem. Quare mox atque apparet tumor, timere talem corruptionem oportet, atque alio quopiam signo accedente, vt persistente dolore, aut fouea subpræmente digito cum quadam asperitate aperire. Quod ad tumorem qui exedebatur, alumen bene faceret, iuxta illius naturam euenit. Nam siccat vehementer. Rectè autem dixit alumen quadrauit, insinuans scilicet, non omnibus ita affectis illud ipsum medicamen futurum vtile, sed alijs hoc, alijs aliud quadraturū, pro cuiusque hominis natura, & dispositione: rectè etiam dixit primum, quia & si primum videretur alumen bene facere, tamen non potuerit eo solo persanari homo, sed alia fuerit opus adijcere, fortasse causticā. Quòd sexagesima os abscesserit, non mirum, plærisque enim abscedunt post quadraginta, hic fortasse erat senex, & ossibus natura durioribus.

6 *Intestina habēt vt canis, maiora autē, suspenduntur ex mesocolis, hæc autem ex neruis ab spina, sub ventre.*

Ad Anatomem pertinet hæc oratio, est autem maximè conspicuum, & exigua diligentia indigens, quod dicitur, nihil enim dicit aliud, quam intestina hominum similia esse caninis, quod adeo est anatomistis perspectum, vt quæ ad naturalia instrumenta pertinent non nisi in caninis corporibus ostentent. Dicit hominum intestina esse maiora, certè vt & corpora tota. Ita autē habere, etiā non perspectis intestinis, ex vtrorunque fæcibus licet agnoscere. Sunt enim hominū fæces, quæ durę egeruntur, crassiores quàm canū. Suspēdi dicit ex mesocolis, hoc est ex mesēterijs. Qđ

enim Galenus vocat ἔντερα, ideſt inteſtina, vocabat Hippocrates & eo antiquiores, κοίλια quare, & quod meſenterium, meſocolum. Dicit verò numero multitudinis meſocola, quia conſtat multis venis, quæ omnes alligatæ ſunt ſpinæ, ligamento quodam magno iuxta ſeptum tranſuerſum. Vt inde ſint meſenterij vaſa omnia, atque cum eis inteſtina, ex ſpina, & ipſo ſepto tranſuerſo. Vocat verò neruos illa ligamenta, nomine, ob ſubſtantiæ ſimilitudinem, latius accepto. Dicit ſub ventre, vel quia infra ventriculi os, vel quia corpore ſupino collocato, ſubſtat omnibus inteſtinis.

7 *LAborantibus gratia, vt mundè facere aut potus aut cibos, quæ videt, molliter quæcunque tangit, ſed non vt valde lædant, aut non bene emendabiliter, vt frigida, vbi hac eſt opus. Introitus, ſermones, figura, veſtis ægrotanti, tonſura, vngues, odores.*

Lib. VI. 446.

OMNIA hæc pertinent ad œconomiam circa ægrotãtes, de qua ſectione ſecunda huius, non longè à fine, dictum eſt. Omnia, quæ & ad ipſum ægrotum, & ad medicum, & ad eos qui adſunt, & ad externa pertinent, ad gratiam ægrotantis debent eſſe comparata. Gratificandumque ei, quoad fieri poſsit, cibis, & potibus, & medicamentis, & cubiculo in quo decumbat, & ijs quæ oculis obijciãtur, & ſermonibus quos audiat, & odoribus, & lecti mollicie, ac denique omni alia re, quæ non valde lædat. Vſque adeo vt & ipſum medicum velit Hippocrates ſeſe componere, vt maximè ægrotis placeat, introeat ſcilicet compoſitè, & videat quos apud ægrotum ſermones habeat, & decentem habeat vultus & totius corporis figuram, & veſtibus induatur preciosis & mundis, capillis bene tonſis, vnguibus expolitis, odoribus etiam vtatur. Huc ſpectat ferre anulos, & aureos torques, & quædam alia, quæ vulgus hominum miratur, & amat. Libello de medico ſcripſit Hippocrates multa ad hanc partem ſpectantia, ex quibus ego illud imprimis eligi ſuadeo, medicum circa totam vitam eſſe probè compoſitum. Quia maximè (inquit) ad opinionem, & autoritatem comparandam conducit, bonis & honeſtis

nèstis moribus præditum esse. Itaque si omnes hæ indulgentiæ, quibus ad ægrotantes vtimur, id possunt præstare præcipuè, vt Gal. censet, vt diligant, & proinde nobis pareant, velut vnicis amicis, velut parentibus, velut dijs, nihil magis obedientiâ parit quam autoritas; neque hanc quàm probitatis opinio, vt Hippocrates dixit. Sed præter hanc vtilitatẽ, præstant hæ gratiæ ægrotantibus, aliâ non exiguâ, exhilarant enim quædam, vt quæ ad medici ornatum spectant, & sermones, & spectacula, ipsorum animos, vt minus mœrore langueſcant, quædam etiam ipsas naturales facultates, velut mundè parari cibos & potus, & suauitati aliquid condonare, & si alioqui videatur non valde expediens. Certè his præceptis, non ad dicta, sed ad lucrum vtuntur multi, caueant autem hortor ne plus satis vtantur, & plurimum suis commodis studentes, eorum qui se illis crediderunt, salutem spernant. Videant quantum sit id quod suauitatis causa permittant, quod sanè Hippocrates ipse definit. Sed & id ipsum quod per artem licet, videant ipsi quibus permittant. Nam quod insigniter possit lædere, aut quod inferre noxam quę non facilè emendetur, nulli debent concedere, sed vt in aphorismo dixit, Parum deteriorem cibum aut potum, sed nequè quod exiguum possit lædere permittendum est omnibus: Nam mores ægrotãtium considerandi sunt. Quidam enim sunt adeo intemperantes, vt si medicus illis tantillum concedat, ipsi ea occasione sint plus multò adiecturi. Itaque hæc præcepta vt alia omnia practica, prudentia indigent. Nam & medici compositio ad gratiam comparata, quæ plurimũ artis prodit, eum facere solet ridiculum, & contemptilem: quinetiã suspectum, putantibus hominibus, id quod doctrinæ deest, ambitione illa suppleri, & eum qui tam multis rebus, fortasse futilibus, studeat, non admodum posse vtilibus præceptionibus esse intentum. Neque tamen has ob causas velim medicum rigidum, grauem, inurbanum, & prorsus rusticum se præbere, vt noui alios, hac arte volentes simulare se semper tractare seria. Vsque adeo est cuique suus æstus: Ego mihi nihil horum, sed facilem, non tamen leuẽ: aut grauem non tamen tetricum cõuictum, exopto, & omnia prudenter, ac moderate facere. Vbi ego legi, sed non vt valde lædant, legitur in grecis codicibus ἀλλα μὴ μεγάλα

βλαπτειν Ideſt, alia non multum lædere. Quæ verba ineptitudinem quandam præferunt, proinde mihi arriſit plurimum illud ἀλλα mutari in alia ἀλλα ideſt ſed, fit enim mutato ſolum apice, & redditur ſenſus longè facilior, hic ſcilicet, graues quidem ægrotanti, ita tamen vt non valde lædant, velut ſi dari debeat ægroto ad voluptatem frigida; ne tamen ita detur, vt parere poſſit noxam aliquam magnam, atque fortaſſe inemendabilem: vt hoc delicioſiſſimo tempore, quale nunquam viderat Hiſpania, ſcimus multis niuis vſu nimio contigiſſe. Sed ſi de mollicie & voluptatibus quæ noſtrorum animis irrepſerunt, ſermo eſſet habendus, ad elegiam procederent cõmentaria. Faciat Deus vt ab his expediti, ad virtutem priſtinam, qua alijs omnibus gentibus quondam fuerunt admirationi, conuertantur, & licebit medicis eos ſerio curare, vtenturque illi arte ad ſalutem, potius quàm ad delicias.

8 *Aqua elixata, alia quidem vt recipiat aerem, alia verò, non eſſe plenum, & operculum habere.*

QVIDAM enarratorum cenſebant, hæc verba ſimul cum prioribus legi, alij ſeorſum. Qui legebant ſimul, intelligebant Hippocratem hic docere rationem refrigerandi aquam, prò ijs ægrotis quibus placeret frigidam concedere: qui ſeorſum verò, docere rationem elixandi aquam. Vtraque ratione accipit ſatis idoneam interpretationem, Galenus probat magis priorem, me verba ipſa videntur in alteram trahere. Proinde vtranque perſequar, & prius quidem priorem. Aqua multis cauſis, & eis quidem optimis elixatur, quarum vna eſt, vt melius refrigeretur, cùm eam frigidiſſimam dare volumus. Promptius enim aqua calefacta niue aut alia aqua frigidiſſima circumfuſa, frigus in ſe totam admittit, quàm frigida. Refrigerandi verò, cum iam fuerit calefacta, duplex ratio eſt, altera ſub dio ſine operculo exponere, altera in puteum aut niuem cum operculo, atque vaſe obturato immergere. Vtrunque autem ita fieri debere luce clarius eſt. Nam ſi cum operculo exponatur ſub dio, minimè circunfuſi aeris frigore alterabitur, ſi vero ſine operculo demittatur in puteum

teum aut niuem, mixtionem aliquam inutilem admittet. Quod si ne vas quod in niuem mergitur, aliquid in sese recipiat, nisi sit satis obturatum Galenus, quanto minus ferendum est, quòd delicioſi nunc faciunt (permittentibus quibusdam assentatoribus) vt percolata per niuem aqua bibatur, aut etiam ipsa nix aqua soluta. Hæc de ratione refrigerandi aquam dicta sunt. De ratione elixandi, iuxta alteram enarrationem nunc dicatur. Elixatur aqua, præter dictam, duas ob causas, vt emendetur à vitio aliquo, aut vt facultatem aliquam recipiat. Vt emendetur, velut si crassa est vt extenuetur, si vitiosam aliquam, aut alienam habet facultatem, vt eam deponat: vt facultatem recipiat, vt cum ea, lignum sanctum, aut radicem cynæ, aut smilacem indicam, aut glicirrhyzam, aut aliud quiduis incoquimus. Cum emendationis causa solum elixatur, ad ignem lentum sine fumo, vase detecto fieri debet, vt vapor, & quicquid ab ea dissolutum fertur, expiret, neque in eam deuoluatur: cum verò causa facultatis, elixetur operculo superpoſito, ne facultas eius quod incoquitur, expiret. Ne sit autem vas plenum vsque ad summum, sed ad os relinquatur vacuum, quantum satis sit ad liberum feruorem. Nam alioqui, aut cohibebitur feruor, aut rúpetur vas, quod in musti etiam dolijs licet experiri. Itaque siue elixare vis, siue elixatam refrigerare aquam, duplex ratio est, in detecto vase, aut tecto operculo, & vase non pleno. Quid autem? Cum refrigeramus detecto vase, nunquid pleno vase fiet melius, an etiam non pleno? Certe vt erit vasis os: siquidem lato sit ore, nihil prohibet plenum esse vas, si vero angusto, satius sit esse semiuacuum, vt secundum ampliorem extremitatem aqua aere tangatur.

9 *QVoniam ex sanguinis profluuijs hydrope laborant.*

NIMIO fluxu sanguinis, siue menstruo, siue ex hæmorrhoydibus siue ex naribus, siue aliunde, calorem naturalem hepatis tolli, hoc sublato hydropem fieri, res est certissima.

10 *Si qualia oportet purgentur & bene ferunt.*

Hoc quoque enarratum est prima particula aphorismorum.

11 *Manifestè qui vigilat calidior est exterius, interius verò frigidior, qui dormit contra.*

Inter hæc & proximè scripta verba, occurrũt in omnibus codicibus quædam alia, quibus narratur fames quæ fuit in Aeno, per quam ob leguminum esum morbi quidã facti sunt, quod idem libro secundo narratum est, & a me redditæ eius euentus causæ. Nunc delenda censui. Quia nihil continent noui vnde vtilitatis quippiam posset accipi, & sunt haud dubie interiecta temere. Galenus eni omnino non habebat in suis codicibus, siquidem nullam prorsus mentionem talium verborum facit, sed post illa quæ de refrigeranda elixata, aut de elixanda aqua, dicta sunt ad ea quæ de vigilantium & dormientium calore dicuntur, transijt. Ventres dormiendo calidiores esse quam vigilando, & extremum corporis habitum frigidiorem, ex somni & & vigiliæ natura constat. Siquidem colligit sese naturale calidum in interiora, exterioribus destitutis per somnum, quod per vigiliam contrario motu effunditur. Sed & hoc signo constat, quòd qui dormiunt pluribus tegumentis indigent, quàm interdiu, & hyeme quam æstate, & quiescentes quàm qui exercentur, & mœsti aut timidi quàm irati, quibus motibus est analogus somnus, vt vigilia contrarijs. Hinc fit vt somnus ad concoctiones, vigilia ad distributionem & euacuationes, plus conferat.

12 *Natura calido, refrigeratio, potus aqua, et quiescere.*

Haec oratio videbatur mihi excipienda hinc, locandaque vltra duas alias quæ mox sequuntur, quia illæ duæ cum priori apte iunguntur, cum sint omnes illæ de somno, hæc verò seorsum, esset melius, vt quæ est de re alia. Pertinet hæc ad dieticem medicinam: continet enim rationem instituendi victum refrigerantem, pro calida natura. Sed videri

videri posit, quod dicitur, aduersum alijs medicinæ theorematis. Receptissimum enim est, & magnum artis axioma, quæ sunt naturalia seruanda esse, & quæ præter naturam submouenda: atque illud his proximum, conseruationem fieri similibus, curationem contrarijs. Vnde legitimè colligitur, omnibus rebus naturalibus esse danda similia: quare natura calido non refrigeratio, sed calfactio congruens sit, quare non aqua & quies, sed merum & motus, atque ita in alijs omnium causarum salubrium generibus. Non enim omnia quibus constat victus Hippocrates nominauit, seu pauca quædam, quorum nomine tu reliqua potes intelligere, quæ in eandem partem cadunt, frigida cum sint. Galenus in commentatione, velut huic obiectioni respondens, dicit, calidas naturas vocare Hippocratem consueuisse, quæ non ingenito calore, sed acri & mordaci abundant, quem aduentitium, & non secundum naturam, esse arbitratur. Durum verò est dicere, calorem acrē iuuenum natura bilioſorum, non esse secundum naturam, aut eum qui febriliter ardeat (si modo hunc intelligit) dici Hippocrate natura calidum. Quam ob rem ego natura calidum dici intelligo, eum qui natura sua est calidior quàm temperatus: neque tamen Hippocratem docere, talem esse refrigerandum, sed refrigerationem talis (cùm scilicet refrigerādus) est agi optimè potu aquæ & quiete. Sed dices, si natura calidus refrigerari non debet, futile est docere, quomodo refrigeretur. Certè refrigerari debent qui calidi natura sint, quia calidorum vsu periclitantur corripi morbis calidis: vt frigidi etiam frigidis, vsu frigidorum, quia à similibus facilè patiuntur corpora, à dissimilibus difficulter. Non enim semper seruari debent omnia quæ sunt naturalia, sed quæ sunt naturalia & omni reprehensione carentia, vt mediocris temperies, seruanda semper, vitiosæ autem naturæ seruandæ solum per morbos, aut per negotia, alioqui reducendæ ad meliores, quod fit vsu contrariorum.

13 *Omnus in frigore cooperto.*

Breviloqvivm, quacunq; de re agatur, cõsueuit

multis interpretationibus esse expositum, quod in plerisq; Hippocratis sermonibus, & in hoc non minimè, euenit. Nam illud, Somnus in frigore cooperto, significare potest, hoc modo maximè somnum conciliari, aut hoc modo vtilissimum esse dormire. Illo modo pertinebit oratio ad phvsiologiam, hoc ad salubrem medicinam, seu de tuenda valetudine. Rursum legi possunt seorsum illa, somnus in frigore, vt significetur frigore conciliari somnum, vel vtile esse dormire in loco frigido: & particula illa ἐπιβεβλημένῳ adiungetur tunc tēporis sequentibus, quæ ita habent, Somnus sedentarius recto nictatio. Ita legebant (vt Gal. dicit) multi, & ἐπιβεβλημένῳ vertebant iacebanti. Vnde multæ etiam interpretationes sequentis orationis nascuntur. Verum Galeno videtur valde violentum ἐπιβεβλημένῳ accipi pro κατακειμένῳ Qua propter magis consentaneum est verti cooperto, & legi, somnus in frigore, cooperto. Ambæ autem interpretationes quas diximus probabilissimæ sunt. Nam quia per somnum calidiores sunt homines interius, & frigidiores exterius, aere ambiente frigido indigent qui occurrat interno ardori, & indumentis quæ externorum frigori, ne quid nimis fiat: atque eadem ratione melius conciliatur ita somnus, quàm aliter. Nam qui dormiūt in loco calido excitantur ab interno æstu, qui discooperti, ab externo frigore, qui verò in loco frigido cooperti, à nulla causa offenduntur, & id somnus est placidus & vtilis.

34 *Somnus sedentarius, recto nictatio.*

Qvi hanc orationē dicunt incipere à voce κατακειμένῳ ideſt (vt ipsi interpretantur) iacenti, intelligunt sedentarium somnum dici profundum & quietum metaphoricè, atque significari hominem iacentem dormire quiete, stantem verò, aut etiam sedentem, aut insidentē equo (hi enim omnes sunt recto corpore) non posse nisi nictare. Sed dices, quid hoc ad medicum? Certè ad tuendam valetudinē spectat, consuliturque, vt qui dormiturus est decumbat, ne lassitudinibus corripiatur, si sedens aut stans dormiat. Si verò hæc oratio quatuor has solum voces cōtineat, somnus sedentarius, recto nictatio, videtur significari, eum

qui

qui rectus nictat, sedendo dormiturum. Hoc verò leue est & parui momenti, vtilior multò sensus est quem Galenus sequitur, & continet præceptionem quandam curatoriam, & rationem occurrendi peruigilio. Scilicet cùm quis capere non potest somnum, coactus vigilare, & stando nictare, ante quàm ei permittatur decumbere, solet in sedentarium & profundum somnum incidere: velut etiam cùm quis conqueritur, se nunquam cum appetentia accedere ad cibos, consultum erit, cogere vt ieiunet quousque appetat. Nam priuatio parit appetitum. Ergo iuxta Galeni enarrationem hæc verba, Somnus sedentarius recto nictatio, significant, nictationem stantis afferre somnum placidum & profundum. Constat verò hanc curationem vtilem non esse, cùm ob aliquam affectionem grauem sit ex impotentia, nam si quis phrenitide exquisita laborantem cogat vigilare vsque dum somno corripiatur, aut eum qui ob phlegmonem, aut erysipelam oris ventriculi, aut gulæ, cibum non possit capere, ieiunare cogat, vsque dum appetat, prius morietur eorum vterque. Curatio igitur hæc tunc est accommodatissima, cum fastidium incepit a satietate, aut dormiendi impotentia ab otio. Sed & si hinc non inceperit, sed ex contrarijs causis, vt fames ex bile aut ex calore oris ventriculi, & peruigilium ex cerebri siccitate, si tamen affectiones graues non sint, vt quas nuper dixi, fieri potest vt hæc curatio locum habeat. Nam ad inopiam tracta membra possint ciborum appetentiam facere, etiam repugnante bile & calore ventriculi: & facultatis animalis labor, poterit afferre somnum, etiam in sicco cerebro. Qua propter neque tertianis febribus laborantes, admodum cogendi sunt cibum capere, sed cùm valde fastidiosi sunt, finendi: neque melancholici semper arcendi ab omni labore, & a lectione, & alijs omnibus quibus præcipuè solent delectari. sed concedendum est illis horum quiduis moderatè, vt minus mœsti sint, & dormiant. Verùm vt dixi, qui præ grauissimo aliquo malo tale habent symptoma, non ita curandi, sed nobis contra euntibus, & vi cogentibus. Si enim phreniticum prohibes dormire, aut laborantem phlegmone ventriculi comedere, sperans inde futurum, vt ille dormire velit & hic comedere, perinde feceris ac si lethargicum dormire

sinas

sinas, & laborantem fame canina comedere, sperans fore vt ille euigilet, & hic sacietur. Nihil enim tale eueniet. Sed talium omnium, somnus dormiendo, peruigilium vigilando: fames comedendo: fastidium ieiunando, crescet vsque ad mortem.

15 *DEbiles victus frigidi, robusti verò calidi.*

IDEM prorsus continent verba hæc, & quæ paulò post sectione quinta huius libri occurrent, vbi dicitur, Debiliores cibi breuiorem vitam faciunt. Scilicet debiliores cibi sunt, Galeno eo loco interprete, qui exiguum præstant alimentum, velut olera, & fructus. Debilis ergo victus sit, vsus talium ciborum: constat vero cibis refici naturalem calorem, quare vsu parum nutrientium languescet naturalis calor, atque hoc languescente necesse est vitam contrahi: contra vsu bene nutrientium naturalis calor roborabitur, & vita producetur. Debiles ergo victus frigidi, ideſt naturalem calorem facientes marcescere. Et breuis vitæ: robusti calidi & longęui.

16 *AQuarum arte carentium, quæ ab æthere excernitur cum tonitruis, temporalis: nubilosa verò, mala.*

AQVAE arte carentes sunt fluuiales, fontanæ, puteales, & pluuiales: artificiales verò, stillatitiæ, & expressæ, & elixatæ. Hæ, quia medicamentosæ, pluris sunt vsus, etenim & potus & medicamenta simul sunt, habentque vires eorum ex quibus exprimuntur, aut destillantur, plus aut minus, vt est eorum natura, aut induunt vires eorum quæ in eis incoquuntur. De naturali aqua variæ sententię fuerunt, autorum quibusdam præferentibus fluuiales, ob assiduum motum, alijs puteales ob colaturam, alijs fontanas ob mundiciem, alijs etiam pluuiales quòd videantur esse tenuiores. Mihi de his, atque omnino de aquæ electione, dictum in commentatione tertij de ratione victus in morbis acutis, vbi & hãc orationem enarraui, qua propter licebit nunc, & aliorum opinionibus, & earum refutationibus prætermissis, quod huius loci est solum dicere. Ex sententia Gale. & aliorum veterum,

veterum, haud dubie præfertur pluuialis omnium aquæ generibus. Nam in medicamenta omnia, quæ aquam recipiunt, immiti iubebant aquam pluuialem. Galenus vbi deest pluuialis permittit fontanam, atque id quidem non semper fluuiali sit melior, sed quia vt ipse narrat, Romæ erant optimi fontes, Madriti quoque sint optimi ac multi Compluti; melius fluuialis reposita immitteretur. Sed quod pluuialis præferatur optima ratio est. Nam est tenuior, & concoctior (si modo concoctionem aliquam accipere potest aqua) vt pote ex reliqua aqua vi caloris excreta: id verò non omni pluuiali æque inest, æstiuales enim & quæ cũ tonitruis descendit, quæ ob tempus anni temporalis dicitur, vt fructus etiam temporales seu horarij dicuntur, qui eo tempore proueniunt, ea inquam aqua, vi caloris & terra etiam arida excernitur: hyemales verò, & quæ copiosis, & opacis nimbis cadunt, non tam vi caloris, quàm humoris redundantia, & vaporum copia proueniunt: quare illæ tenuiores & concoctiores, hę crassiores, & crudiores sunt. Optimæ igitur aquarum omnium, & quibus ad medicamenta, & ad vsus eorum qui aqua vulgari lædũtur, sunt pluuiales æstiuæ. Vbi dicitur temporalis, deest particula, bona, cui illa mala opponatur: nisi forte nomine temporalis voluit Hippocrates bonam significari.

17 *Aqua edax, vigilia edax.*

Ad physiologicam partem pertinet hæc oratio, continet enim quæstionem duorum naturalium problematum, cur qui aqua vtuntur plus cibi capiunt, quam qui vino: & cur qui ob negotia vigilant plus solito, accipiunt plus quã qui dormiunt satis. Dixi verò ad physiologicam pertinere, quia non vt in victu eorum qui naturaliter ad hunc sunt dispositi verum esse deprehenditur, ita etiam in his qui tenentur morbo. Nam eos qui aqua vtuntur semper voratiores esse, vinosos verò pauco cibo esse contentos, experimento est cognitum, neque minus eos qui totam noctem insomnes transigerunt, intentos negotijs, plus cibi capere, & lautius tentare, quam soleant. Non tamen perinde si quis per morbum fastidiosus est, aquæ potu iuuatur, neq; si quis laborat

borat peruigilio, ob hoc magis appetit cibos, aut vigilando amplius appetitum comparat. Quin potius multi ægroti qui cibos capere non possunt, vsu modici vini incipiunt accipere, & multi qui peruigilio & fastidio laborant simul, modico somno recreati, comedunt. Atqui profecto hæc omnia eueniunt meritò, omniumque oportet causas dici. Quod in beneualentium victu vsus aquæ quam vini sit magis edax, causam dicit Galenus esse, quòd frigida ventriculi intemperies cibi appetitum faciat, velut calida potus. Ego huic etiam addo aliam. Ex aqua nihil vnquam alimenti accedere corpori, ex vino verò citissimè non omnino exiguum. Meritò ergo qui vino vtitur, accipit aliorum cibo rum minus, quam qui aqua. Verum per morbos multis fastidientibus vinosa qualitas est pro condimento, quòd aqua non potest, quia est qualitate vacans: præter quàm quod quidam vini potu adiuti, coquere incipiunt, atque ob id etiam accipere. Quod qui ob negotia vigilant accipiant multum, causa est magna dissipatio, quam facit vigilia præ somno, vt motus præ quiete. Ita fit meritò vt dormientes facilè, laborantes difficilè sustineant ieiunium. Vt ægroti qui cùm peruigilio fastidiosi sunt, somno recuperet appetitum, causa est, quòd somnus emendat intemperiem calidam & siccam, quæ fastidium parit, vigilia auget.

18 *Per calidam naturam, calido tempore, in frigore cubile crassam reddit, in calido attenuat.*

Significant hæc verba cubile in frigore, calido tempore, crassam reddere naturam valde calidam, in calido autem loco attenuare: hoc est, cum qui est natura valde calidus, tempore calido, si dormiat in loco frigido crassescere, si verò in loco calido, extenuari. Quod quidem extenuetur natura calidus, tempore calido, in loco calido decumbens, causam esse dicit Galenus, quod calidi facilè dissipantur, quare accedente, temporis & loci quo dormiant, calore, dissipabuntur plurimum: nempe conueniunt iam causæ tres dissipationis, calor hominis, temporis, & loci. Sed si hoc ita habet, cur hic idem eodem tempore in frigido dormiens crassescet, deberet enim etiam extenuari, & si minus;

minus; si quidem adessent extenuationis duæ causæ, proprius calor & temporis, quibus repugnaret vnica frigus cubilis. Quid ergo? Nunquid crassam reddit dicit Hippocrates minus ex tenuari? Quod si dicas naturalem calorem non dissipare, sed nutrire (quod ego sæpe iam indicaui) ac proinde non esse in causis dissipationis, sed crassitiei, atque ita calidum æstate dormientem in loco frigido, duas habere causas crassescendi, calorem proprium, & frigus cubilis, vnam extenuandi, calorem temporis, fiet, vt calidus æstiuo tempore in calido cubiculo minus extenuetur, quàm frigidus eodem tempore, & loco, quia frigidus habuerit tres causas extenuationis, calorem temporis, & loci, & frigus proprium: calidus vero duas extenuationis, calorem loci, & temporis, crassitiei alteram, proprium calorem. Quid ergo? Nunquid dicit Hippocrates naturam calidam calido tempore & cubiculo attenuari. Non quod magis quàm frigida, sed quod ea quoque nonnihil attenuetur? Hæc mihi videntur explicationem postulare, ac præterea, cur potius requirat Hippocrates cubiculum frigidum æstate quo dormiatur, quàm domum qua interdiu vigiletur? Videtur enim cum vigilia dissipet plus quàm somnus, vt nuper dicebatur, magis dissipatum iri cum qui in calido loco vigilet, quàm qui dormiat. Vtrum ergo erit satius æstate (si alterutrum agendum est) domum habitare frigidam, vt in calido dormias cubiculo an in cubiculo frigido dormire, & si domum habites calidam? Vt his omnibus erit factum satis, videbitur mihi Hippocratis oratio satis enarrata. Non videmur autem posse aliunde melius incipere, quàm à causa qua quædam corpora facile, quædam difficilè dissipantur. Constat vero eam non esse solùm in calore aut frigore, sed multo magis in substantiæ corporis duricie aut mollicie, quæ quidem non caloris modum sequuntur semper, sed humiditatis, aut siccitatis potius. Constat (vt exemplo etiam hoc declaretur) multo facilius dissipari contra puerorum quàm iuuenum, quamquam nihilo censentur a Galeno calidiora, atque ab aliis quibusdam multo frigidiora. Non igitur tota causa est in calore aut frigore, sed neque omnino nulla. Nam & si reliqua sint æqualia, a sola caloris aut frigoris naturalis differentia, receperint corpora deferentiam maioris

aut

aut minoris disſipationis. Sed quæ ſit differentia hæc inueſtigemus. Calorem naturalem diſsipationis corporis, & partis cui ineſt, cauſam non eſſe, demonſtratum à me eſt ſatis, nihilominus poteſt calor naturalis eſſe cauſa diſſipationis facilis, vt materiæ diſpoſitio. Quòd ſcilicet quæ calida ſunt, facilè à cauſis calidis patiantur, atque cum illæ diſſipantes ſint, facilè diſsipentur: ſed & ab omnibus externis cauſis, patiuntur facilè quæ ſunt rara, calor innatus raritatem parit, qua igitur ab externis calidis, & diſsipantibus patiantur, duplex cauſa eſt, analogia temperamenti, raritas. Itaque hac ratione & ſi calor naturalis non diſsipet, tamen naturaliter calida facilè diſsipentur ab externo calore. Accedit, quod & vt efficiens etiam, poteſt partem alteram extenuare, velut ſi calor hepatis abſumit pinguedinem partium circa ipſum conſiſtentium, quinetiam & ſe ipſum poteſt ex accidenti extenuare pars calida, quod ſcilicet abſumat & diſsipet ſua alimenta, & excrementa reddat acriora. Tot ſunt cauſæ quibus corpora calida ſunt facilioris diſsipationis, & ſi calor per ſe non diſsiper ſuam ſubſtantiam. Quoniam vero calor ex accidenti extenuat, perſe vero facit contrarium, conſtat id non facturum, niſi eum qui ſit valde magnus. Moderatus enim faciet, quod per ſe natus eſt facere, contrarium accidet ex immoderatione. Diſputetur igitur nō de calida vtcunq; , ſed vt Hippocrates dicit, de peri calida natura, atque ſtatuatur, per calidam naturam cum eodem aut ſimili ſubſtantiæ modo faciliorem eſſe diſsipatu quàm frigidam: ob dictas cauſas. Igitur percalidam naturam, æſtiuo tempore, dormientem in loco calido, extenuari, magis quam frigidam naturam, ac magis etiam quam ſi in loco frigido dormiret, facilè concedes. Craſſeſcere vero naturam percalidam æſtate quod dormiat in frigido, atque id magis quam frigidam, eſt aliquanto difficilius. Mihi vero id quoque videtur conſentaneum. Nam calor naturalis, niſi vincatur ab externo, iuuatur, non vincitur autem cùm externis calor corrigitur, velut cum quis oppido & domo & reliquo victu vtitur frigido, cuius præcipua pars eſt dormire in frigido. Cùm igitur æſtas ita corrigitur, non prohibetur caloris naturalis opus, ſed iuuatur potius, quare & nutritur corpus fœlicius. Ita etiam frigidæ naturæ, niſi earum calor ab ambientis frigore vincatur,

tur, iuuatur, quia intrò sese colligens robustior fit. Qua propter frigidi hyeme dormientes in loco calido, & reliquo victu calido vtentes, ne temporis frigus vincat, & calidi æstate dormientes in frigido crassescunt, magis quàm æstate frigidi, & hyeme calidi, vtentes eodem victu. Frigidi enim æstate, & calidi hyeme, quia non indigent aeris correctione, neque illo victu vtentes melius habent, neque inquam frigidi æstate indigent frigido cubiculo, neque calidi hyeme calido. Satis est enim vt bene habeant, naturam toti victui opponi. Igitur calidus in æstate dormiens in loco frigido, magis crassesceret, quam frigidus eodem modo viuens, & multo magis quam ipsemet dormiens in calido. Merito autem cubiculi in quo dormitur meminit, potius quam loci quo vigilatur, quia etsi per se vigilare in calido maioris dissipationis causa est quam dormire, tamen quia dormire in calido priuat concoctionibus, & nutritione magis, fit vt ex accidenti etiam multo magis extenuet. Accedit quod neque dissipatio est multo minor quæ dormiendo agitur, si tollantur concoctiones. Nam & si aliæ euacuationes dormiendo cessant, insensibilis euacuatio parum minuitur, & sudor etiam augetur.

19 *Exercitatio salutaris, non satiari cibis, impigrum esse ad labores.*

Nihil est quod adeo repleat malis succis, & ad morbos reddat opportunos, atque satietas & otium, quare merito laudatur ad valetudinem tuendam, non vti cibis vsque ad saturitatem, & impigrum esse ad labores: quod valde consonum est eis quæ docet libro de dieta, vbi dicit contrarias interse vires habere cibos, & laborem, cibi enim replent, labores inaniunt: igitur cibi parcitas & labores eadem vires habent, vacuandi scilicet. Quare cum plerique morbi nascantur ex repletione, in commune quidem recte dicitur, exercitationem salutarem esse, non satiare cibis, & impigrè laborare. Constat vero neutrum horum omnibus æquè conuenire, sed pro cuiusque natura, abstinendum a cibis esse plus aut minus, & laborandum plus aut minus. Quandoquidem autem cibi, & labores contra-

riæ

riæ causæ sunt, qui in sanitatis tutela pauciori indigent cibo, illi indigebunt pluri motu, & qui pluri cibo, motu minori. Vsque adeo vt sint quædam naturæ, quæ ob ingentem dissipationem plurimo cibo, & nullo motu indigẽt. Aliud est, cùm qui, non quòd pauciori aut pluri ob corporis naturalem dispositionem indigeant, sed alia quappiam causa, pauciori aut pluri vtuntur, vt qui pauco cibo vtitur quòd multo careat, aut quòd volens ieiunet, aut quòd ob debilitatem facultatis, vel totius hominis, vel ventriculi, multum non possit ferre, vel ob fastidium non possit accipere, vel ob crebros aut longos paroxysmos non vacet medico dare: aut contra ob incontinentiam homo ingerat multa, vel quòd sit frequens in conuiuijs. Hi omnes quantò vtuntur pluri cibo, tanto debent laborare plus, & quo pauciori eo minus, ita vt proportionem ad sese seruent cibi, & labores: quia vt dicit Hippocrates loco citato, homo comedens sanus esse non potest, nisi etiam laboret. Verùm modus accipiendi cibum, & laborandi, per bonam valetudinem, in mediocribus naturis, atque adeo in pluribus, optimè definitur, vt cibus capiatur infra saeietatem, & labores iuscipiantur sine pigritia.

20 *IN vigilantibus siti superficiali somnus medela, ei verò quæ ex somno, vigilia quibusdam.*

SVPERFICIALEM, seu famem, seu sitim, seu passionem quancunque aliam, vocari, quæ non est valde firma, sed leuis, & ex causa quappiam leui pendet, familiaris est phrasis Hispanis magis quam Latinis, iuxta quam nunc Hippocrat. vocat ὑπερπιτικὸν ideſt sitim in summo existentem, seu superficialem: itaque sitim non magnam, neque ex magna pendentem causa. Rectè igitur, & iuxta Hippocratis mentem interpretatur Galenus aphorismum vigesimum septimum sectionis quintæ, quo dicitur. Qui noctu bibere appetunt, si super dormierint, bonum, intelligi de mediocri potus appetentia. Nam si quis tenetur ingenti siti, satis non erit dormire, nisi prius potet: imo vero, sitis ipsa dormire prohibebit: si vero mediocris solum sit, dormiendo, citra potum sedabitur: ita

quoque

quoque quidam qui cum siti expergiscuntur, & vigilando soluni, & si nihil accipiant potus, à siti leuantur. Nimirum vigilia siccando facit sitim, quam merito tollit somnus, cum humectet: somnus etiam aliquibus sitim facit calfaciendo viscera, quia vt dictum est nuper, qui dormit calidior est interius, frigidior exterius. hanc ergo sitim tollit vigilia auocando calorem à visceribus ad externa. Sed neque hanc sitim vigilia, neque illam somnus tollere valet, nisi exigua sit. Quod significat Hippocrates dicens, vigilantibus siti superficiali, ideſt non magnæ, somnus medela est, ei vero quæ ex somno vigilia quibusdam, non enim omnibus, sed quibus sitis ex somno superficialis est. Quid ergo agendum si superficialis non est? Certè siquis ex vigilia sitit vehementer, capiat potum vsque dum sitim extinguat (per sanitatem intelligûtur hæc, nam hydropico non fuerit hæc idonea procuratio) mox dormiat, si dormiendi tempus est, ne cito rursum sitiat: non tamen ita consuluerim, si expergiscitur cum siti magna, mox bibere, vt euigilet, sed prius euigilare perfectè & aliquandiu sustinere sitim, eam vbi vigilia non sedari viderit, potare: aut si eum tantopere vrget sitis, abluat os, vnum aut alterum hausſtum ore prius detentum deglutiat, dum euigilat, ne autem copiosè potet, frigidam præcipuè, nisi cum plene euigilauerit. Nam siquis antequam naturalis calor sese in corpus totum effuderit, copiosè frigidam deglutiat, periculum suffocationis afferet calori, & eius distributioni attulerit impedimentum. Quare qui id faciunt, breui solent euadere cacethici, aut hydropici.

21 *Quibus plurimum ineſt calidum, statim sunt magna voce: etenim frigidus aer multus, ex duobus autem magnis, magna & quæ innascuntur, fiunt.*

Magna voce fiunt quibus ampla sunt vocis organa, & firma latera, ambo autem hæc sunt soboles caloris insiti. Itaq; quibus magna est vox, plurimum ineſt calidum: & quibus plurimum ineſt calidum, ij magna voce sunt, nisi ob materiæ defectum, aut errorem formatricis aliter contingat: huius orationis duplex est enarratio. Prima, qui

bus plurimum ineſt calidum, eos ſtatim habere magnã vocem, quia qui plurimum habent calidi, ob vſum auctum trahunt multum aerem frigidum, duobus autem his exiſtẽtibus, calore, ſcilicet multo, & aere qui inſpiratur, neceſſe eſt & quæ inde naſcuntur fieri magna, vt vocem, cuius materia eſt aer, & effectrix cauſa facultas quæ in calidis valere ſolet. Itaque quicunque plurimum habentes calidum, plurimum trahunt aerem, & magnam habent reſpirationem, illi omnes magnam habent vocẽ. Qui enim, & ſi calidi ſint ob dictorum aliquid habent anguſtiam thoracis, non trahunt multum aerem ſed paucũ crebro. Vbi igitur ſunt duo hæc calor magnus, & multi aeris tractio, magna fit ẽt vox. Altera enarratio eſt. Eos quibus plurimum ineſt calidũ, ſtatim eſſe magna voce, quia cum generantur corpuſcula cũ multo calore, trahunt multum aerem, duobus autem his exiſtentibus magnis, calore inquam multo, & multi frigoris tractione, neceſſe eſt & quæ innaſcuntur, vt thoracem, pulmonem, & aſperam arteriam, eſſe magna vnde & vocem. Itaque vt cunque interpreteris, ſignificatur, eos qui ſunt magna voce, multum habere calidi innati. Argumento eſt, quod experimento cognouimus, plurimos talium eſſe voraces, vt qui cum plurimum habeant innati calidi, in digent plurimo alimento.

22 *Calidi ventre, frigidi carne & graciles, hi venoſi, & iracundiores.*

Si tantum diceret, calidos ventre & graciles, eſſe venoſos & iracundos, intelligeremus tales eſſe natura calidos & ſiccos. Nam dictum monſtratumque pluries alibi eſt, craſſos cum venarum gracilitate, eſſe frigidos & humidos: craſſos cum venarum amplitudine, eſſe calidos & humidos: graciles cum venarum anguſtia, eſſe frigidos & ſiccos: graciles cum venarum amplitudine eſſe calidos & ſiccos. Itaque intelligeremus θερμοκοίλιοι nomine, dici calidos ventribus, hoc eſt interno corpore, quibus ſcilicet plurimum habent ventres innati calidi, & nomine εὐαιμίους eos qui habent magnas venas, diceremusque ea omnia eſſe calidorum & ſiccorum temperamento. Sed cum dicat etiã

frigi-

frigidi carne, euadit oratio longè difficilior. Nam qui naturali calore abundant, ij carnibus etiam calidi deprehendun tur. Qua propter hæc nota videtur alijs omnibus esse contraria, & repugnans: neque in eundem hominem posse conuenire omnia, Quidam interpretabantur calidis natura, quorum aliæ omnes notæ sunt accidere etiam frigidas esse carnes, quod calor ventris carnium calorem ad se trahat, atque ita illæ frigidæ maneant. Quos carpit merito Galenus, quod id quod ob quasdam affectiones præter naturã fieri potest, vt per lypiriam vocatam febrem, & quibusdã humorum motibus, vt in febrium inuasionibus, & in somno, & quibusdam temporibus, vt hyeme, aut quibusdam motibus animi vt mœstitia (in his enim omnibus abundat calor interius, quod intro trahatur, aut ipse sese intro recipiat, aut intorsum repellatur) fieri simpliciter in calida natura affirment. Cum tamen hoc nunquam ita fiat, sed quo calidiores sunt ventres, eo carnes maiorem calorem præse ferant. Nimirum carnes naturaliter recipiunt calorem à visceribus, qua propter dicere corporis habitum esse frigidiorem, quia venter calidior est, perinde est, ac si dicas defeciſſe aquam fluminis, quod fontes vnde oritur, redundauerint. Simile est quòd frequenter audio medicos dicere, vbi quis cibos non bene coquit, sentit verò sitim, aut omnino aliquem habent sensum caloris interius, aut in volis manuum: affirmant enim hepar calidum ventriculo calorem detrahere, cum tamen id, naturaliter adhuc habente homine, fieri non possit, quia naturaliter accipit ventriculus calorem ab hepate per venas, atque adeo per continui alterationem: quinetiam fortasse neque exustio præter naturam facta in hepate possit eo peruenire, vt ventriculum calore priuet. Nam cum ob ingentem inflammationẽ hepatis euenit refrigerari habitum corporis, sitim habẽt ægroti, quod ardoris ventriculi est. Nimirum est ventriculus hepati proximus. Non ergo ob calorem hepatis illud vnquam euenit sed ob dispositionem quandam morbosam, quam Galenus interpretatur significari præscripta nunc oratione: ea est in temperies calida ventriculi per quam cibi pro concoctione corruptionem subeunt, ex eis enim corruptis, nõ potest nõ fieri vitiosus sanguis Vnde fit vt carnes penuriã patiantur alimenti (perinde enim patiũtur, cum carent alimento,

atque cum prauo vtuntur ſucco) atq; obid marceſcãt frigidæ & ſiccæ factæ: tales ergo ſunt ventriculo calidi, calore nimio, vitioſo, & corruptiuo, ac fortaſſe ẽt hepate & toto ventre calidi, & quia prauo vtuntur ſucco, frigidi carne & graciles, venoſi verò, non quod magnas venas habeant ſed quod habere videantur, quia nulla pinguendine ſed ſola cute teguntur: ſunt etiam iracundiores, non vt qui magno calore naturali ſunt, cum magnanimitate, ſed faciles ad iram, moleſte ferentes quiduis, & ſibi ipſis & alijs omnibus diſplicentes, id quod fit ob pungentem illam vitioſi ſanguinis qualitatem, & imbecillitatem. Atqui profectò verba quibus vtitur Hippocrates plurimum aſtipulantur huic interpretationi. Nam ὑπερλέβοι non tam videntur eſſe qui magnis ſunt venis quam qui habent eminentes, atque, vt quis dixerit, ſuperſtantes. Iam verò ὀξύθυμοι haud dubie dicuntur qui celeriter iraſcuntur, quorum ira ἀρχὴ dicitur potius quam θύμος. vt & qui cum fortitudine iraſcuntur, dicuntur θυμοειδεῖς. Sed hæc in arte medicinali, vbi de naturalium temperamentorum ſignis agitur, ſatis ſuperque explicata ſunt a me.

23 *Terra arida, volatilium genus bene habet.*

VOLATILIA aeris alterationẽ multo magis ſentiũt, quam reliqua animalia, vt piſciũ genus alterationes aquæ. Nimirum vtriſque eſt quædam familiaritas cum ſuo naturali domicilio. Hinc fit vt venti & imbres auium volatu, & perturbatione: maris tempeſtates, plus ſolito ſubſultantium, & gregatim huc & illuc decurrentium piſcium, perturbatione, præmonſtrentur. Nimirum aer vaporibus multis, ijsque craſſioribus admixtus, craſſeſcit, cum inſtant imbres, mare vero cum inſtant tempeſtates, exhalationum, quæ materia ventorum eſt, mixtione turget. Vtraque autẽ eſt aliena & vitioſa affectio, illa aeris, hæc aquæ, atque vtraque ſympathiam habentia animalia, tangit. Si igitur dictam ob cauſam volatilium corpora imminentibus imbribus male afficiuntur, merito cum tempus humidum eſt, & multi imbres antecelſerunt, ægrotabunt: atque proinde in contrarijs temporibus, cum ſcilicet terra arida eſt, bene habebũt. Nimirũ tẽporibus ſiccis aer tenuior & purior

rior est,& suam naturam melius retinens:humidis crassior & impurior,& in aquæ naturam violenter tractus. Nam cũ calefactione & siccatione fiat ex aqua aer, & contrarijs passionibus ex aere aqua,tempus siccum & calidum fuerit naturæ aeris propitium, frigidum & humidũ naturæ aquæ. Quare & hoc piscium generi, illud auium.

24 *Hircus, vter testis exterius apparuerit: si dexter, mas: sinister verò, fœmina.*

Hircire dicuntur Hippocrati qui ardent libidine, instiganturque ad coitum,atque hircus qui ita est affectus. Vesut ex matre agnoscere docuit Hippocrates in aphorismo atque in hoc ipso opere,mas generetur, an fœmina, quod in dextra vteri parte generetur,aut sinistra,ita nunc docet id agnoscere ex patre,quod hircienti dexter testis turgeat, atque ob id exterius appareat magis quàm sinister,aut cõtra.Nimirũ partes dextræ vtriusq; parentis sunt calidiores. Hanc ob causam æquis admisarijs, cũ in æquas mittuntur, ligari solet testiculus sinister vt ex solo dextro emisso semine æquus generetur. Constat tamen hic quoque intelligi debere, magis, vt cùm Hippocrates diceret mares in dextra, fœminæ in sinistra parte generentur magis. Nihil enim horum est perpetuum.

25 *Oculi vt valent, ita & totum corpus. Et color in deterius aut melius labitur, æquum est autem vt habeat alimentum, ita & quod extra est sequi.*

Oculos sæpe teneri multis morbis proprijs, reliquo corpore non perinde affecto,res est notissima, cũ oculorũ plures multo quam vllius alterius partis morbi recensentur. Sed quod dicitur,non de morbis,sed passionibus,quę symptomata sunt, intelligi debet, & de significatione quæ inde accipitur. Longè enim maiorem significationem præstare oculos,modi quo totus homo affectus est,nemo ignorat. Inditum enim est natura,cum de cuiuspiam valetudine soliciti cogitamus,in illius oculos intueri. Nimirũ demissus & subtristis intuitus langorẽ indicat, vitiosus color nulla

in parte tam cito apparet, neque vlla pars tam cito colliquescit, & excauatur. Hinc fit vt Hippocrates in prognostico, nulla ex parte tam multa signa accipi iusserit. Itaque hæc pars omnium maximè significare potest, quo pacto habeat totum corpus quinetiam (si hoc quoque nunc dicere est opportunum) & quomodo habeat animus indicat. Nã & physionomi vtuntur ad mores animi agnoscẽdos hac parte magis, quam vlla alia, & motus omnes animi, vt iram, timorem, mœstitiam, hilaritatem, pudorem, hæc pars prodit, quin & proprij criminis conscientiam, magis quam reliquus vultus. Itaque oculi & corporis & animi passiones indicant, melius quam vlla alia pars. Corporis quidem quia lucidissimi cum sint, colores alienos facilius represen tant, cumque ob naturalem teneritudinem sint suffulti circumquaque mollissimis carnibus, facillime excauantur, & quia plus longè quam vlla alia pars recipit ex cerebro ani malium spirituum, qui facile per facultatis debilitatẽ subtrahuntur: animi verò, quia sunt illius fenestræ, & nullo alio organo, adeo cum externis rebus conuersatur, atque ideo necesse est, plus quã alia omnia esse animi naturalibus propensionibus accommodatos, & mutari, vt animus ad res externas afficitur. Quod addit, & calor in deterius aut melius labitur, intelligi potest speciatim de oculis (mutatio enim coloris est, in ijs quæ præcipue in oculis possunt signi ficationem aliquam præbere) aut simpliciter, non enim in solis oculis, sed omni etiam in parte, mutatio coloris signi ficat corporis affectiones: siquidem vt rectè dicit Galenus, necesse est colores similes efflorescere in cute, succis q in corpore redundant: quod idem Hippocrates nunc dicit his verbis æquum est autem vt habeat alimentum, ita & quod extra est, sequi, hoc est vt habeant succi, ita & cutis colorem fieri. Eadem verò est causa, vitiosi coloris & in oculis, & in alijs partibus, vitium scilicet succorum.

26 *Signa lethalia, per cutem calidus vapor, prius autem nasus frigidum spiritum reddit. Vitalia autẽ contraria.*

Interprete Galeno scribit Hippocrates vnũ quod dam signorum lethalium, idq; esse calidum vaporem exi-

re

re per cutem, cum prius naſus frigidum ſpiritum reddiderit. Cuius cauſam eſſe dicit, quod vt in prognoſtico, atque adeo aphoriſmis celebratũ eſt, per caloris naturalis penuriam, frigidum expiratur. Quibuſdam vero horum paulatim tabeſcẽte naturali calore, paulatim ſuccedit omnium partium frigus, & nunquam recaleſcentes moriuntur: alijs exiguus ille calor qui ſe intra cor continebat, diſſipatus, exhalat atq; horũ quibuſdã ſuccedit ſudor quidã præcipue per frontem & ceruicem, & muſtacem, ſeu inter naſum & os: quibuſdam euaporatio calida ex cute. Rurſum horum quibuſdam, ſimul cũ exhalante calore emoritur cor, alij quibus cor per ſe erat firmius, ſuſtinent tunc quoque expectare, donec diſſipato iam fere toto naturali calore, frigẽt toti aliquot horas, eorum quidam, etiam ſine pulſu in carpis manuum, & hi quidem ſolent mori aliquanto tardius, quam medici putarent, & illi, quibus cor ſimul moritur cũ caloris exhalatione, citius, vt vtrique ſoleant eos fallere in moriendi hora. Itaque lethale eſt calidum vaporem exhalare per cutem, cum antea frigidum ſpiritum reddere naſus cœperit. Addit vero, vitalia autem contraria. Quod quidem dubitationem ingerit. Nam monſtratum eſt à me in commentarijs prognoſtici, in genere ſignorum ſalutis aut mortis non eſſe ſigna bona æqualia contrarijs malis, ſed quæ contraria ſunt lethalibus, eſſe tantum bona, non etiam ſalutaria, aut vitalia. Velut mente motum eſſe, lethale, mente conſtare, tantum bonum. Igitur nunc quoque & ſi vapor calidus per cutem poſt frigidam expirationem lethale ſit, contrarium non ſit vitale, ſeu valde ſalutare, ſed tantum bonum. Nimirum vt Galenus ſæpe monet, cum de prognoſticis ſignis agitur, animaduertendum quo attributo vtatur Hippocrates ζωτικὰ vero ſeu vitalia, longè plus ſignificat, quam ſi diceret ἀγαθὰ ſeu tantum bona. Proinde mihi perſuadeo, cum dicit contraria, non intelligere, vt Galenus interpretatur, non reſpirare frigidum, neque calidum vaporem efferri per cutem. Leue enim ſit, ſiquis, quia neque reſpirat frigidum, neque emittit calidum vaporem, affirmet ægrum non moriturum: ſunt enim innumeræ aliæ ſignorum ſyndromes, quæ indicent mortem: ſed vt Galenus vocat contraria ſigna valde ſalutaria, quæcunque ea ſint. Aut hæc oratio eſt mutilata, deſuntque multa alia

signa, ita vt cum esset integra, fuerit catalogus signorum lethalium: addens vero, vitalia autem contraria, intellexerit, omnia contraria simul, hoc est, vitale esse, nullum lethalium signorum adesse. Nam in morbis acutis, præcipuè cú processerint ad vniuersale incrementum, nullum adesse lethalium, salutare est, meritoque medicus tunc temporis salutem promittet. Huic vltimæ enarrationi plurimum fauent ipsa verba. Nam vnici signi mentionem facturus, non dixisset, velut dicenda proponens, signa lethalia sed signú lethale: neque vitalia contraria, sed contrarium vitale.

Sectio quinta.

Morborum naturæ medicatrices.

Ad hanc sententiam pertinet quod libello de alimẽto dictum est, his verbis. Natura iuuat omnia omnibus, quæ à nobis enarrata sunt: nihilominus nunc quoque aliquid adijciemus. Certè medicina est morborum medicatrix, siquidem est ars medendi, & medicus curat morbos. Verùm natura hæc facit multo magis, quia sua natura est principium & causa rebus omnibus suæ conseruationis, morbus autem est affectio corruptiua, ac proinde necesse est naturam omni morbo repugnare, ac si possit etiam vincere, quod quidem est, esse morborum medicatricem. Ars cum rectè operatur, iuuat naturam aduersus morbos. Nam cum sanitas non sit res quępiam artificialis, sed naturalis, non possit ab arte fieri sed à natura, possit verò ars suis instrumentis naturam iuuare, quod rectè significauit Hippocrates loco citato ex libello de alimento, dicens, » Natura iuuat omnia omnibus, ad hanc verò extrinsecus » cataplasma, illitio, vnguentum. Itaque natura primò ac maximè sanitatem reficit, & morbos demollitur, medicus vero est naturæ minister, & medicina ars ministrandi naturæ. Occurret fortasse aliquis, obijciens, artem non ministrare naturæ, sed per se ferri contra ipsum morbum, alioqui enim (dicet) medicamenta essent naturæ similia (siquidem simile iuuatur à simili) at vero non sunt, sed morbo contraria, quasi per se, non naturam iuuando, ferantur

ferantur in morborum curationes. His addet alius artem multa facere, natura nihil in ea opera conferente, ac nonnunquam etiam repugnante, quapropter talium morborū non videri naturam medicatricem, sed artem solam. Nam cum reponitur in articulum luxatum os, aut consuitur vulnus, aut secatur vriturve quippiam, nihil videtur facere natura partium. Iam vero cum ferro, aut igne, aut medicamento extirpatur supercrescens caro, videtur repugnare. Quia natura auget carnem, quam ars demolitur. Præterea pleroſque morbos videtur natura facere, eosdemque ars, naturæ repugnando, tollere. Quamplurimi enim sunt, ac fortasse etiam plerique, quos parunt fluxiones, non aliter factæ quam ipsa natura ceca mittente, quo non oportet? qui sanē curantur medico in aliam partem retrahente, aut deriuante. Quomodo ergo curare quis dicat naturam morbos, quos facit? Aut naturæ ministrare artem, cum contrarium motum cieat? Non dicimus solam naturam esse medicatricem, sed eam quidem maximè, quia natura rerum, cū non in vna quapiam qualitate. sed multarum mediocritate consistit, non vnicuipiā morbo, sed omnibus contraria est. atque quodammodo causa vniuersalis. Quamquam ergo medicamentum morbo contrarium sit, vt frigidum calido, aut calidum frigido, ac proinde in illum pugnet. pugnantibus autem simul duabus causis, altera interna, altera externa, meritò illi deferuntur primæ. Itaque hanc ob causam meritò natura dicitur esse præcipua medelæ causa, medicina verò illi ministrare, quia cū præcipui cōcertatores sunt natura & morbus, quod pugnat cū morbo, meritò dicitur naturæ ministrare. Porrò ars multa facit sola, perficit tamē nihil, neq; vllus morbus potest opera solius artis persanari. Nā futuræ non sanabunt, vulnera, nisi natura agglutinet, neque repositio ossis erit satis, nisi natura firmet articulum ligamentis, neque scissio conferet, nisi natura pellat malum quod suberat, vt pus aut os carioſum. Neq; carnem extirpari erit satis, nisi desinat natura repugnare, & cicatricem producat. Neque sanè ad inflammationis, aut articularis doloris curationem, satis sit fluxionem auertere, nisi partis affectæ natura id morbi quod factum est, demoliatur. Itaque illos ipsos morbos quos mittentium partium natura fecit, partium recipientium natura sanat. Omnium

nium itaque morborum est natura medicatrix, quia sine ea nulli persanãtur, ab ipsa autem sola quamplurimi. Semperque illi medicina ministrat, etiam cum aliquatenus repugnat, quia tunc quoque inchoat ipsa, quod perficiat natura.

2 *INuenit natura sibi ipsi vias, non ex cogitatione. Partim quidem vt conniuere, partim vero & lingua sub ministrat, & quæcunque alia huiusmodi inerudita natura existens, & cum nihil didicerit, facit, quæ expediunt.*

HAEC quoque sententia enarrata mihi est, in commentatione libelli de alimento. Ibi enim ita est scriptum, Naturæ omnium sine doctore. Tractat Galenus hunc locum fusius primo de vsu partium non longè à principio, vbi vt ēt in commentatione huius loci, de liberis animantium motibus intelligit Hippocratis verba esse prolata, dicitque illud esse mirabile in animalium naturis, quod vnunquodq; feratur in ea opera, quibus exequendis habeat accommodatas partes, & instrumenta, atque perinde moueat, atque si ab aliquo esset singularum partium vtilitates & vsus edocta. Nimirum cum non sit propensum animal quodcunq; in naturales actiones, quia habet idonea instrumenta, vt docebat Anaxagoras, sed potius vt dicebat Aristoteles & Galenus, naturali propensioni instrumenta adaptentur, dataque sint talia, quia talis naturæ propensio talia poscebat & propensio illa naturæ, antiquior sit quam organa, vt animã dixit Plato antiquiorem esse corpore, fic vt in talem motũ ipsa animantis natura feratur, instrumenta verò vt pote accommodata, facilè obsequantur, ipsa natura neque docta, neque omnino agnoscente instrumenta. Vt conniuent palpebris homines, & linguam varie mouent, cum tamen perpauci sciant, quibus instrumentis claudantur oculi, aut moueatur lingua, & imitantur quascunque audiũt voces, ignorantes quibus musculis, quomodo, & quousque mouenda sit lingua, vt proferatur hæc aut illa vox. Eadem autem ratio est & aliorum, nam neque crura sciunt, nisi pauci, qui-

bus

bus musculis moueant, atque ob id nictationis & linguæ mentione facta, addit Hippocrates & quæcunque alia huiusmodi. Meminit autem arbitror, illorum potius. Quia motus illi in motibus dubijs sunt, hoc est qui non aguntur manifestis instrumentis, vt alij qui ad nutum voluntatis aguntur, quod quidem de motu palpebræ testatur ipse Galenus decimo de vsu partium cap. 10. fassus se instrumentum illius non agnoscere, promittensque si quando inueniret, in libro de dubijs motibus iudicaturum. Is liber non extat qui sit legitimus, neque scimus an eius motus causam alicubi Galenus docuerit, est tamen meritò ponendus in dubijs, velut etiam linguæ extremæ, volubilitas. Nam musculi nouem, qui in linguam sese inserunt, non procedunt vltra medium illius, reliquum est caro quædam laxa & mollis, sui generis, neque vlli aliarum partium corporis similis, quæ videtur sine musculis, atque omnino sine fibris, versus quaque moueri: nisi forte inuisibiles quædam fibræ musculorum vsque ad linguæ cuspidem procedunt. satis autē est dubius motus, qui ad suspitionem inuisibilium fibrarum venit. Palpebræ motum quidam referunt in membranam carnosam, vt & frontis: alij vero eam eisdem musculis moueri, quibus oculum, & ex musculis, contorquente oculum ad angulum minorem, & sursum eleuante, fibras quasdam inseri in palpebram superiorem, quibus ea eleuatur, & oculus aperitur: atque à contorquente in angulum maiorem, & deorsum trahente, alias, quibus ea deprimitur, & oculus clauditur: argumento, quod qui conantur oculum plurimū aperire, eleuant ipsum oculum, & in externum angulum contorquent; qui claudere contra. Verum dicti ambo motus habent causam satis dubiam & neque vlli medico satis perspectam. Tamen cum ita sit, quiuis, etiam recens natus, scit eos motus exequi, ipsa ductus natura, non minus quam si quomodo, & quibus instrumentis essent agendi, optimè didicisset. Iuxta hanc enarrationem interpretatur Galenus dixisse Hippocratem natura inuenit sibi vias, perinde ac si dixisset, impetus ad agendum. Verum si hæc verba vt Gal. ipse in commentatione proximæ sententiæ, quæ huius sectionis erit tertia, dicit, cum prioribus coniungenda sunt, & exponenda secundum illud, naturæ morborum medicatrices, ego in alium feror sensum.

sensum. Vias s. vocari, eas quibus propriè id nomen congruit, per quas scilicet euacuantur excrementa, & quicquid in corpore præter naturam continetur: atq; hæc verba perinde accipi, ac si dixisset, natura morbos curat, si quidem & si cogitatione non vtatur, perinde tamen ac si vteretur, & esset docta, inuenit sibi vias, per quas morborum causas enacuet, nunc quidem manifestas, vt cum, deiectione, vomitu, mictione, aut fluxu sanguinis ex naribus, morbum indicat, nunc occultas, vt cum citra omnem expectationem, atq; adeo cum magna admiratione omnium, quædam nulla patente via reijcit, velut ego vidi quendam ex naribus emungere ossicula quædam ex craneo, in fronte decissa. Inuenit quippe natura sibi vias non ex cogitatione, sed naturaliter, cùm nihil didicerit, faciens quæ expediunt. Velut etiam motus animales exequitur, nictatque, & loquitur quicquid lubet, impetu quodam naturali, etiam si is ipse qui tentat ita mouere, nesciat vt ea res agatur. Itaq; natura non tantum quæ ad animales, sed quæ ad naturales etiam motus spectant, facit perinde atque si esset docta: & hoc loco Hippo. naturales potius respexit, quibus curantur morbi, quæ verò de animalibus dixit, in confirmationem, & exemplum, appositum: quod vel mox sequentia verba palam facient.

3 *Lacrymæ, narium humiditas, sternutamenta, auris sordes, oris saliuæ reiectio, spiritus introitus, exitus, oscitatio, tussis, singultus, non eiusdem omnino modi.*

4 *Vrinæ deiectio & flatus, & huius alterius alimoniæ, & spiritus, & mulieribus, his & secundum reliquum corpus sudores, scalptus, pandiculationes, & quæcunque alia huiusmodi.*

Qvia dictum antea est, naturam esse morborum medicatricem, & ipsam quidem sine cognitione inuenire sibi vias per quas purget corpus, vt alia etiam quam plurima facit, naturali quodam, sine impetu, sine instinctu (vt cunq; lubet dicere) perinde ac si esset docta, profert nunc Hipp.

quam

quam plurima exempla, partim quidem euacuationum, partim aliorum operum, quæ ita facit natura, vt mirari quis ex illis possit, eius fine cognitione naturalem sapientiam, seu prouidentiam. Enumerat verò lachrymas, & narium humiditatem, & sternutamenta, & sordes aurium, & reiectionem saliuæ, & spiritus introitum & exitum, hoc est inspirationem & expirationem, & oscitationem, & tussim, & singultum, quibus enumeratis dicit, non eiusdem omnino modi deinde rursum addit, vrinæ, deiectio. Quibus verbis quidã intelligunt vrinę excretionẽ, alij accipiũt ac si diceretur vrina & deiectio, quia nomen deiectio (græcè ἀπόφυσις) nõ videtur dici propriè de mictione, sed de fœcũ excretione, ego suspicor vitiatum aliquid esse hoc loco, legendumque non vrinæ casu gignẽdi, sed vrina, aut vrinæ casu nominandi, aut deficere vocẽ quandam, legendumque vrinæ excretio, & deiectio. Vtcunq; intelligo hic connumerari vrinã, & deiectionem, post quæ dicit, & flatus, & huius alerius alimoniæ, hoc est, (vt Galen. interpretatur) & flatus qui ex aluo exit, & huius alterius, qui ex alimento eleuatur ex vẽtriculo, emittiturq; eructando per os: addit, & spiritus, hoc est transpiratio quæ agitur arteriarũ leuiũ pulsu, & alia insensili expiratione. Et mulieribus inquit, hoc est, & ea euacuatio quæ mulierũ est propria, agiturq; venis vteri exsudantibus intra illum sanguinem singulis mensibus. His (inquit) & secundum reliquũ corpus sudores, quasi dicat, his quæ dicta sunt, accedunt sudores secundũ reliquũ corpus. Addit deinde, & scalptus, & pandiculationes, & quæcunq; alia huiusmodi. Scilicet non sunt enumerata omnia, quib. natura mirabilis est, & corpora nostra à morbis liberat, vtrunq; n. accidit, omnib. ijs, quæ sunt enumerata. Ea. n. omnia mirabilem vim naturæ, & veluti sapientiam, atque (vt dicam melius) sapientiam parentis ipsius naturæ indicant, & modi quidam sunt expurgationum, atq; sua quodq; occasione, a morbis liberat. Fletu, & saliuæ spuitione, & mictu, & sudore euacuat̃ serosa humiditas ex capite, & faucib. & venis, & corporis habitu: narium humiditate, & auriũ sordib. crassiora cerebri excremẽta: sternutamẽtis, & expiratione, & oscitatione, & pãdiculatione, & duplici flatu, & trãspiratiõe, vapor ex cerebro, et pulmone, et buccis, et totis artub. & ventriculo, & intestinis, & toto corporis habitu: tus-

sis

sis expurgat pulmonem,& arteriam aspera,ac per ea thoracem: singultus discutit ab ore ventriculi,nunc flatum,nũc succum. Scalptus etiam discutit multa per cutem,& extergit Itaq; omnes hæ sunt vacuationum species: atque adeo in morbis quibusdam vtiles. Lachrymæ aliquando deonerant caput,& laxant cor,quo fit, vt humiditate serosa secũdum caput redundantibus,& ijs quibus cor angitur, vtiles sint: narium humiditas copiosa persanat à coryza, atque adeo sine recidiua, vt sectione tertia huius sexti diximus sternutamenta haud ita magnam euacuationem faciunt, sunt tamen & ipsa vtilia in declinatione morborum capitis,aut cum iã saltem penitus cessauerint fluxiones. Sordes quotidianæ aurium,quæ ob subitantiæ similitudinem vocatur cera,capitis excrementa sunt, non tamen sunt satis ad insignium morborum curationes,aliæ autem sordes,vt effluens ex auribus sanies aut pus,maximos capitis morbos solent iudicare. Iam verò sputitione multa & conferta, vidi melancholia morbo laborantes, magnopere subleuatos: cuius causa est,quia sanguis melancholicus est etiam serosus,vt sectione secunda huius sexti diximus. Expiratio assidue expurgat pulmonem,iudicatio tamen morbi non fit, vt neque oscitatio,aut pandiculatio(est enim oscitatio,pãdiculatio musculorum oris) neque singultus, verum suas ipsorum causas consumunt. Tussi omnes morbi thoracis iudicantur, quia sine ea nihil potest ab illo reijci. Iam verò vrina & deiectione,& euacuatione muliebri,& sudore,iudicari multos morbos,nemo ambigit. Flatus infernè excretus, vel solus aliquando tollit dolorem colicum: superne eructatus,hypochondriacos,& mulieres quæ præfocantur ex vtero,mire subleuat. Scalptus multis etiam morbis est vtilis,quia ad cutem conuocat ex visceribus, & inde discutit,habet denique vtilitates duræ frictionis. Itaque hæc omnia sunt genera quædam euacuationum,quas molitur natura. Neque enim quia mere liberæ sunt eorum quædam,velut scalptus,non sunt proinde dicenda naturalia opera. Nã quæ quam maximè sunt talia,aguntur instinctu quod a naturali,vel nihil tale cogitante homine aliquando,sed necessitate ipsa doctus,vt ipsum conniuere oculis: plæraque autẽ sunt facultatis,quæ peculiariter vocatur naturalis. In omnibus tamen his mirabilis naturæ prouidentia indicatur, habentque

bentque hæc omnia mirabiles causas,& generationes: lachrymarum generatio mirabilis est profecto,cur enim per mœrorem,quæ cordis passio est,ex oculis seroſa illa humiditas tam abundanter destillat? Vnde præstatur materia tã copioſo aliquando fletui? Cur animalium ſolus flet homo, cum non ſolus mœreat,aut doleat,neque video quis ſatis aperte dicat,neque facile dictu eſt. Quamquam vt ad alia omnia,ita ad hæc quoque videtur Ariſtoteles omnium op timè aperuiſſe viam, dicens (ſect.5 proble. 35.) lachryma ſudor quidam eſt Quod quidem verum eſſe ipſa lachrymarum ſubſtantia indicat,ſiquis enim pariter & flet & ſudat, vt vtriuſque guttæ deccurrant per genas,ex ſubſtantiæ modo non poſsis ſudoris & lachrymarum riuulos diſtinguere. conſentaneum igitur eſt,generationis modum eſſe ſimilẽ, hac ſolum ratione differre,quod lachrymæ ex ſolis oculis diſtillent,ſudor ex alijs partibus, vt ſint lachrymæ oculorũ ſudor. Sudant vero copioſius oculorum partes quam aliæ, quod oculi glandulis humidiſſimis & molliſſimis ſubſtrati ſunt,ex quibus humiditas multa facile elicitur. His conſonum eſt,à ſimilibus cauſis vtrunque fieri, quod certè ita euenit,in maioris & minoris ſolum ratione conſiſtente differentia. Nam & qui exercentur multum,mouenturque rapide,ſudare ſolent,atque ſi humidi ſunt cerebro & oculis, etiam lachrymari,atque etiam ſi riſu magno ſuffunduntur, vt calorem contrahant,vtrunque patiuntur. Sed & ex angu ſtia atque cordis afflictione,ſolent homines non flere ſolum,ſed & ſudare. Verum non fiunt ambo æquè ab his omnibus cauſis, ſed ab afflictione cordis, aut dolore, fletur magis quam ſudatur,à vehementi corporis motu, ſudatur potius quam fletur. Quia exercitatio calore mouet humiditatem. Calent vero magis exercitatione totius corporis muſculi,quorum proprius eſt ille labor,quam oculi,qui & cerebro ſunt proximi,& tunc quidem non niſi cum capite mouentur. Ex riſu vero, & cachynis, & calore,etiam moueatur humiditas,vt citato loco Ariſtoteles dicit,fletur tamen ſæpius quam ſudatur, quia ridendi motus à corde ad oculus eſt maximèque agitantur oculi, & reliquæ faciei partes. Triſtitia & perturbatio non mouet humiditatem calore,ſed debilitate,& tentione,vt Ariſtoteles docet,vndecima ſectione problemate quinquageſimo, his verbis

Sunt

Sunt enim qui flent corpore interiori & infirmiori. Id dicit quia cor triste debile, & in seipso contractum est, reliquum autem corpus compati est necesse, cum accipiat à corde vim & robur omne (vitalis enim vis omnium aliarum est conseruatrix) & sit illi alligatum per venas, sed & per neruos: cum arteriarum quidem radicatio cor sit, neruorum autem ramuli arterijs alligati decurrant. Itaque debilitantur & tenduntur partes omnes cum tristi & anxio corde, multo autem magis vultus, atque in eo oculi maximè, quia illis cum corde est maxima sympathia. Cum enim cordis motus aliæ omnes partes aliquatenus representent, multo autem magis oculi & vultus. Quod quidem natura in hominibus præcipuè procurauit, vt vel hac causa temperarēt ab affectibus, & à criminibus, quæ difficile esset vultu non prodere. Proinde maioribus venis & arterijs vultus cutem texit, quam reliqui corporis: oculi verò præter hæc alligantur cordi plurimum per cerebrum, cuius cum eo maxima sympathia est. Tentio igitur facit vt humiditas exprimatur, debilitas verò vt dimittatur. Verum cum cor vehementer est contractum in seipso, velut exsorbet humiditates, tunc que oculi aridi sunt: cum laxari incipit, dimittit, tunc que oculi præ tentione & debilitate destillant, & cor amplius laxatur, & degrauatur cerebrum: quia glandulæ oculorum hanc humiditatem deponentes, reliquam quæ in cerebro redundat alliciunt. Accidunt autem hæc soli homini, ob dictam sympathiam vultus cum corde, & quia cordis motus in homine sunt vehementiores, ob imaginationis vehementiam, & solicitudinem futurorum, & quia habet cerebrū maius & humidius, vnde succus circa oculos redundat. Saliuæ redundantia, similem quodammodo habet causam. Nam vt oculorum glandulæ lachrymas, ita quę vocantur parythmia generant in ore saliuam. Reiectio verò eius longè differt à fletu, partim enim redundantia effluit, partim musculis oris reijcitur. Reliquorum omnium, quæ Hippocrates hic commemorat, causæ, & si mirabiles sint, atque siquis eas seorsum velit contemplari, sit habiturus magnum sapientiæ diuinæ, quæ in natura rerum se insinuat, argumentum; traditæ tamen sunt à Galeno, & à me etiam ipso alijs locis, vt non sit opus nunc sermonem

de

de his longius producere. Sed solum consideremus, vt illud quoque vere Hippocra. dixerit, hæc non esse eiusdem modi: sunt enim valdè diuersi: atque quædam etiam contrarij. Nam l. chymæ & saliua effunduntur vt dictum est, sternutatio & singultus sunt concussiones, narium humiditas & aurium sordes expultricis motu, ei facultati maxime consueto, vt & menstruæ euacuationes, & sudores, & vrina, & deiectio & flatus. Quamquam & in his quoque interest, quod quædam à sola naturali vi, quædam adiuuante etiam ea quæ musculis vtitur, oscitatio & pandiculatio musculorum laxatione, aut alternate alijs feriantibus, alijs mouentibus, vt ita non tam expellantur flatus, quam detur via exeuntibus: scalptus velut derasio quædam est. Sed & contraria etiam facit natura similibus motibus. Nam oscitatio dilatando euacuat flatus, respiratio verò dilatando flatus trahit. Adeo sunt miranda quæ natura, pro sanitatis animalium tutela, & morborum curatione, machinata est.

5 HOminis anima semper reficitur vsque ad mortem. Si autem vritur, simul cum morbo, & anima corpus depascitur.

QVAM tenuerit de animæ essentia Hippocrates opinionem, nullibi aperuit. Nam de natura humana scribens, temperiei ex elementis videtur tribuisse naturæ nomen, potius quam vllam animæ propriam essentiam inuestigasse. Galenus quoque vbi de animæ essentia sermo incidit, deuitat eam disputationem, dicens se nullam monstrationem eius rei, potuisse vnquam consequi, præterquam libello de rigore & tremore & palpitatione, vbi (quoniam arbitror ad inuestigandam rigoris generationē, quam vlla alia erat

accommodatior) in opinionem incidit Stoicorum, dicentium animam esse ipsum naturale calidum, quod quidem est sanguis & spiritus: illud enim esse substantiam ex se ipsa semper mobilem, neq; vnquam quiescere, sed per arterias, atque adeo corpus totum, huc & illuc per se moueri (hoc respiciens Hippocrates in hoc ipso libro, impetum faciēs ipsum appellauit) atque adeo compactum esse ex igne & aere, vt calore moueretur, frigore vero (frigidum enim dicebant esse aerem) coerceretur, quominus dissiparetur, & euanesceret. Alij etiam vetustissimi philosophi, vt testatur Hippocrates primo de natura humana, censebant, sanguinem esse animam. Diogenes censebat esse aerem, seu spiritum. Mihi de anima scripta sunt quam multa in commentarijs in libros de anima Aristotelis, cuius sententia omnium mihi placet maximè, esse, scilicet, actum corporis physici & organici. Quamquam si hominis anima seorsum definienda est, sit satius dicere, esse substantiam quandam incorpoream, cui præ alijs omnibus mundi rebus simul accidit, & esse corporis actum, & separari posse. Verum hæc exactè definire, ad præsentis orationis interpretationem haud est necessarium. Illud vnum sit satis nūc scire, ad medicinæ placita indifferens esse, quam de animæ essentia teneas opinionem, ac proinde Hippocratem nūc, iuxta aliorum sententiam, succos & spiritus vocare animam, atque ita dicere, animam dum homo viuit semper reficī, si autem vritur, morbum fieri, & animam ipsum corpus depasci, ipsamque consumi. Nimirum sanguis ex alimento accipit quotidie refectionem, spiritus ex sanguinis vapore, & ex aere, qui inspiratur, & arteriarum motu trahitur: cùm vero igneum calorem concipiunt, fit febris, ex spiritu, diaria, ex succis, putrida, a quibus euenit corpus exuri, ac colliquescere, atque ita nunc in febrem hecticam procedere, nunc liquescens mori.

6 *Morbi connutriti, in senectute relinquunt, & per concoctionem, & solutionem, & rarefactionem.*

Non omnes morbos qui a prima ætate homines diuexarint, relinquere in senectute constat, quandoquidem ipsemet

ipsemet in aphorismis dicit, multos commori. Quid ergo est quod nunc dicitur? Certè quod in aphorismo, Senes iuuenibus plurimùm ægrotare minus. Quod vt in commentario dixi, fit, quia plurimi morbi, eorum qui prioribus ætatibus solent crebrò accidere, senescentib. desinunt fieri: nunc explicat tres modos, quib. id solet euenire. Per cõcoctionẽ, solutionẽ & rarefactionẽ. Vocat cõcoctionẽ correctionem malæ temperiei, itaq; attemperationem: solutionem vocare censeo, laxationem, & profusiores euacuationes: fit enim hoc quoq; multis senescentibus, iuxta id quod in alio aphorismo dictum est. Quib. iuuenib. aluus ficca est, id senescentib. humectatur: id verò quib accidit dixit Galenus, in commẽtario, eam ob causam melius degere: rarefactionem vocat meatuum amplitudinem, constat verò id quoq; euenturum per senectam, ijs qui cùm prioribus ætatibus essent pingues & crassi, gracilescunt senescentes. Itaq; liberabuntur à morbis quidam senes, quia frigescunt, (constat verò & à calidis) quidem, quòd aluus eis soluatur, quidam, & gracilescant. Non eueniunt autem hæc omnia omnibus. Nam & si omnes frigescunt senescentes, tamen quia non omnes laborabant morbis calidis, non omnes iuuantur ea refrigeratione: neque omnes fiunt aluo laxiores, neque graciliores: sed quibus aluus erat adstricta, senescentib. laxatur, quibus laxa, adstringitur: qui iuuenes adhuc erant pingues, senescentes gracilescunt, qui graciles, crassescunt: atque ita profectò qui iuuenes adhuc erant sani, senescentes incipiunt multis corripi morbis: qui verò erant morbo fi, tunc fiunt saniores.

7 CVratio contraria cogitans, non consentire morbo.

Hoc est curatio obiectione contrariorum agitur, non similium. Exemplũ autem est id quod mox subiicit, dicẽs.

8 FRigidum & auxiliatur, & tollit quæcunque à calido.

9 IRa contrahit, & cor & pulmonem in se ipsa, & in caput, & calida, & humidum, gaudium autem laxat cor.

Ira est feruor sanguinis circa cor, illud autē circa cor, est qua sunt magnæ arteriæ, quod est inter cor & caput, pulmo autem maximè iuxta cor est: nam ipsum cor velut digitis contegit, & duobus magnis vasis illi alligatur, arteria venali, & vena arteriali vocatis. Hinc fit, vt feruente sanguine, cor, pulmo, & caput, calescant, & repleantur. Nimirum sanguis feruore tumet, & venas arteriasque tumefacit sed & ob vehementem calorem qui illis in locis est, eo cōtrahitur vndiq; sanguis. Vnde fit vt multis ob iram, oculi & venæ frontis intumescant, & tota facies rubore suffundatur, & tempora pulsent, & caput doleat, quin & febris superueniat. Gaudium calfacit etiam cor, sed minus. Non enim tam feruet sanguis, quàm effunditur, atque ita per irā cor & pulmo tenduntur, & firmitudinem habent, quasi versus caput reuellantur, per gaudium autem laxatur cor, & omnem amittit contentionem. Quo fit, vt per gaudium vitalis virtus dissoluatur, & dissipentur spiritus, per iram, distentionem patiatur cor, à feruente & tumefaciente arterias sanguine reuulsum, & ardeat caput, virtus verò dissoluatur minus. Quo fit, vt aliquando quidem, vtilis sit ira ad naturalem calorem augendum, & viuidum calorem partibus comparandum, quod in secundo huius operis ab eodem Hippocrate dictum est his verbis. Dāda est opera, vt ira excitetur, & caloris, & succi cōparandi causa. Rectè ergo dicit iram contrahere cor & pulmonem, & in se ipsa, quia non sunt laxa vt per gaudium, sed cum quadam contentione firmitudine, & tono, & in caput, quia eo versus euntes pleni canales, reuellunt ea viscera sursum. Et calida, & humidum, calida duo sunt, spiritus & sanguis, humidum vnicum, puta sanguis. Gaudium autem cor laxat.

10 *Labor articulis, & carnibus cibus, somnus visceribus, animæ deambulatio, cogitatio hominibus.*

Galenvs & post illum alij omnes, atque adeo ante illum, vt ipse testatur, distribuunt hæc verba in duas orationes, leguntque seorsum labor articulis & carnibus cibus, somnus visceribus, & rursum animæ deambulatio, cogitatio hominibus. Ego vero cur coniunxerim ipsa enar-

ratio

ratio indicabit. Sunt multæ interpretationes, quas videntur verba ferre posse, atque ob id in eas diuersi enarratores inciderunt. Legunt omnes, labor articulis & carnibus cibus, atque quidam intelligunt dici laborem, id est exercitationem, & motum vehementem, esse cibum, id est refectionem, atque adeo roboris causam, articulis & carnibus, hoc est articulis & musculis, quia partes omnes propria exercitatione roborantur, atq; ocio, & intermissione actionis propriæ, languescunt. Cum igitur motus animalis instrumenta sint, articuli & musculi, dicunt eos roborari exercitatione. Alij inuertunt hæc, dicentes, cibum hoc est satietatem, & nimiam cibi ingestionem, esse articulis & carnibus laborem, hoc est pondus & molestiam afferre, & est sanè hic sensus verissimus quoque (nulla enim ex causa sæpius nascuntur articulorum dolores, & musculorum resolutiones, quàm ex ingluuie) verũ Galeno non placet, quia sequentia illa verba, somnus visceribus, iuxta priora interpretari est consentaneum, itaque iuxta hunc secundum sensum dicetur, somnum esse visceribus laborem, id verò est falsum, nisi quis id quod generatim dicitur, particulatim accipiens, intelligat somnum laborem visceribus esse, cùm tenentur inflammatione aliqua, aut in febris inuasione. Secundum rationem autem ipsius somni, rectius dicitur, somnum esse visceribus cibum, quia maximè iuuat eas, quæ in visceribus aguntur, concoctiones. Quapropter verba hæc primum sensum confirmãt, quem proinde Galenus sequitur. Quod autem ad reliqua verba attinet, dicit Galenus, si ea ita retineatur, vt occurrunt scripta, significare, cogitationem, esse animæ deambulationem, hoc est exercitationem. Itaque quod deambulatio est corpori, id esse animæ cogitationem. Verùm dicit, Dioscoridem, quod videretur ei, esse loquutionem affectatam, vocari animæ deambulationem, emendasse codicem pro suo arbitratu, legisseque pro περίπατος, hoc est deambulatio περιπάντος. hoc est de omni re, atque interpretari, quod Galenus quoque probat, animam de omni re debere cogitare: hoc est ratiocinari, & meditari: pertinere vero hoc non ad philosophiã solũ, sed ad omnes artes, atq; ad medicinã peculiariter, posseque referri ad medicũ, vt significet, hunc nihil debere temere præterire, sed meditari omnia, vt agat prudẽter. Atq;

adeo ratiocinatione debere vti: posse etiam referri ad ægrotum, quia nonnunquam ipsum de re aliqua cogitare quæ excitare eum possit, siue tristi, siue iucunda, remedio est, in ijs scilicet passionibus quæ primi sensitiui afferunt stuporem, aut grauem somnum. Hæc omnia dicit Galenus quorum & si nonnulla probabilia sunt, ac vera, quædam tamen etiam videntur conquisita solum ad dicendum. Qua propter ego in alium sensum feror, quem iam dicam. Mihi videntur hæc omnia legenda coniunctim, continereque quandam præceptionem Platonicam, pertinentem ad procurationem boni habitus, non solius corporis, sed totius hominis, corporis scilicet & animi. Quid autem habet absurditatis, putare Hippocratem scripsisse aliquid, quod ad medicinam pariter & ad philosophiam morum pertineat si modo verè dictum est a Galeno, libello cui titulus est, si quis sit medicus eum philosophum etiam esse, eum qui velit Hippocratis esse imitator, debere morum philosophiã tenere, ad quam spectat, & componere suum animum, & alios ad virtutẽ cohortari? Atq; ipse Galenus non est sibi visus medici munus excedere, scribens, de cognoscendis & curandis animi morbis. Sed quæ sit Platonis præceptio quam his verbis contineri dico, audiamus. Ille in dialogo de natura ita scripsit. Idem quoque iudicandum de eo ex anima & corpore cõposito, quod animal appellamus. Quã do enim anima corpore admodum potentior est, exultat in eo atque effertur, totum ipsum intrinsecus quatiens, lan goribus implet. Quando etiam ad discendum, inuestigandumque, collectis in vnum viribus, vehementer incumbit liquefacit protinus corpus, & labefactat. Denique cum ad docendum disseredumque, priuatim & publice ambitiosa quadam concertatione cõtendit, inflãmat corpus, atq; resoluit. Nonnunquã etiam destillationes fluxusq; commouẽs, medicorũ plurimos decipit, cogitq; illos cõtrarias causas iudicare. Rursus quando corpus grãde. & pigriori mole super excedẽs, pusillæ exiliq; cogitationi animi copulatur, cũ geminæ sint in homine secũdũ naturam cupiditates, vna quidẽ per corpus, alimentorum, altera verò per id qd diuinissimum in nobis inest, prudentiæ: tunc sanè potẽtioris illius prævalentes agitationes, quod suum est adaugẽt, quod verò animi, hebes, indocile, obliuiosum reddunt, atque

que ita infirmitatem maximam, videlicet imperitiã generant. Vna demum est ad vtrunque salus, & conseruatio, vt neque animam sine corpore, neque corpus absque anima moueamus, vt in mutua contentione exæquatis inuicè viribus insurgentia, bonam totius valetudinẽ tueantur. Hæc Plato quibus aperte innuit, vt totus homo bene valeat, ne què sine corporis exercitatione esse meditandũ, aut literarum studijs incũbendũ, neque his omnino dimissis corpus exercendũ, quia illud faciet hominẽ morbosum & infirmũ hoc imperitum & stupidũ. quasi meditatio animæ sit exercitatio, vt motus corporis. Hũc mihi videtur tendere Hippocrates, & docere, quæ procuratio esse debeat corporis & animi, vt vtrunq; firmũ sanumq; seruetur. Roborant verò corpus hæc tria, labor, cibus, & sõnus, animã cogitatio, quia est animæ exercitatio ppria. Itaque quicunq; sibi toti bene prospectum vult, exerceat sese satis, & cõuenienti cibo vtatur, & somno qui satis sit ad concoctionẽ & reliquũ tempus meditetur, quæ pertineant ad pietatem, & scientiã Ita enim viuet, & sanus, & pbus, & doctus. Vbi solius corporis salubrẽ procurationem docuit Hippocrates labori, cibo, & somno adiecit Venerẽ, nunc vero animi quoq; cultum docens, Veneré tacuit, quia ea inimica Mineruæ est. Sũt verò dicta tria omnibus corporis partibus necessaria, quia omnes indigẽt alimento qd ex cibo capitur, & expurgatione excremẽtorũ, digestioneq; alimentorũ quam facit exercitatio, & cõcoctione quã somnus: verũ cõmẽdat̃ præcipuè labor ad articulos, cibus ad carnes, somnus ad viscera, quia exercitatio præstat habilitatẽ ad motus, qui in articulis aguntur: cibus nutritionem qua carnes maximè augẽtur: somnus cõcoctiones, quæ in visceribus maxime vigẽt.

II *IN viceribus sanguis concurrit: subueniendum vt vacuum impleatur.*

VNAM quandam rationem cohibendi profluuium sanguinis ex vlcere docet, replere scilicet totã ipsius vlceris cauitatem linamentis, nunc siccis & constipatis (sola enim hæc aliqñ sunt satis, velut siquis admotis digitis cohibeat, atq; eo magis quod ipse sanguis cõcrescẽs obturandi vim

habet) nunc imbutis emplastrico aliquo succo, vt oui albumine, aut etiam agglutinante, vt albumine cum terebenthina.

12 *Si auris doleat lanam digito circundans vnguine aliquo intingere, deinde miiciens intrò, in vola ipsam lanam auri supponere, vt videatur aliquid ipsi exire, deinde in ignem proijcere dolus.*

GALENO adeo nulla huius orationis explicatio placet, vt illis omnibus examinatis, tandem censeat, Hippocratis non esse. Mihi vero videtur, ijs quæ ab eodem autore dicta sunt alibi consona. Nam dictum est in prognostico. Auriũ dolor acutus cum febre continua ac vehementi, difficilis est, periculum enim delirij, & mortis imminet. Quia igitur fallax hic locus est, cito etiam animaduertere omnia alia inditia, à primo die necesse est. Eandem sententiam hic scripsit, apponens vnum quiddam eorum quæ curandi simul & tentandi gratia, ne locus nos fallat, facere oportet. Quod igitur dicit dolus, idem est quod in prognostico fallax locus hic est. Quid igitur iubet facere? Lanam digito circundatam intingere vnguine aliquo, oleo scilicet aut pinguedine, & in aurem infundere (eadem ratio fuerit, si specillo circundes, aut forcipibus accipias) deinde eam lanam manu detentam auri supponere, ita vt aliquid ei exire videatur, ideſt vsque dum videatur aliquid exire ex aure, & in ipsam lanam imbibi, postea, hoc est post quàm id quod exit imbiberit, in ignẽ proiice, ita enim indicabit tibi ipse odor, an vlcus aliquod sordidum interius lateat, an non, atq; erit hoc vnum quiddam, eorum quæ prodere possunt eius loci dolum, facereque quominus fallat. Satius autem fit, in ignem proiicere solum humorem expressum, quàm ipsam lanam, quia fœtor ipsius alium quencunque fœtorem obscurabit.

13 *Lingua lotium significat. Linguæ chloræ biliosæ. Biliosum autem à pingui. Rubræ verò à sanguine: nigræ autem à nigrabile: aridæ à fuliginosa exustione, & ab vterina parte: albæ autem à pituita.*

NON in lingua solùm, sed in toto etiam reliquo corpore, colores præter naturam mutati significant redundantiã succo-

succorum, quorum tales colores sunt. Lingua autem multo magis quam vlla alia pars, quia excipit vapores & fluxiones, ex capite, ex ventriculo, & ex pulmone, atque adeo ex toto interno corpore. Significationes vero similes sunt in lingua, & in vrina Vt enim vrina colore refert speciem cacochymiæ, ita etiam & lingua, quod significat dicens, lingua lotium significat, hoc est significat vt lotium. Nam linguæ chloræ, (hoc est flauæ aut virides, vel inter hos colores sitæ) biliosæ sunt, hoc est bilem significant redundare. Nimirum illi omnes colores sunt bilis, magis aut minus vstæ: interponit obiter generationē biliosi succi dicens, biliosum aūt à pingui, hoc est à tenui sanguinis parte. Affirmant enim omnes medici cum Galeno, cùm vritur aut putrescit sanguis, eius tenuē partem mutari in bilem. Vocatur aūt pingue quod tenue in sanguine, quia re vera est pingui simile, & innatat ipsi sanguini, vt flos vino, & vt oleum aquæ superuehitur, & lacti, quod butyrosum: Galenus dicit vocari pingue per metaphoram, quia nutriens, vt plurimum nutriens triticum vocamus pingue. Addit, rubræ vero à sanguine, & merito quidem, nullus enim succus ruber est præter sanguinem: tametsi Galenus in commentario huius sententiæ, videtur bilis rubræ speciem quandā ponere, non aliter ac Auicenna: re verā tamen, qui succus talis esse censetur, sanguis biliosus potius est, quàm bilis. Nigræ autem (inquit) à nigrabile. Arida à fuliginosa exustione, & ab vterina parte. Nimirum linguæ fiunt nigræ aliquando ob febris & vstionis vehementiam, a fuliginibus ascendentibus etiam ex alijs succis, velut videmus, linguas eas quæ assationem subeunt, ab igne nigrescere. Itaque nigrescunt aliquando nigro humore imbutæ, aliquando exustæ solum, & tinctæ fuligine. Euenit autem hoc per febres vrentes, quales maximè esse solent, quæ ab internis & magnis inflammationibus pendent, vt ventriculi, hepatis, aut vteri. Est autem discrimen linguarum nigrarum, quod quæ ab humore tinguntur, sunt nigræ magis quam aridæ, quæ a fuligine vsta, aridæ magis quam nigræ. Ob id secundas has, quasi ab eo quod eminet, aridas appellauit. Dixit autem & ab vterina parte, non quod ea pars sola inter internas, aut ea vtcunque affecta, tales facere soleat linguas (nam neque ea solet nisi vehementer inflammata,

neque

neq; minus aliæ internæ quam plurimæ possunt) sed quasi vnum quoddam exemplum producens: postremò dicit albæ autem à pituita. Rectè autem monet Galenus, non vt argumentum accipitur à coloribus linguæ ad succos, ita etiam a succis ad colores cõuerti posse: necesse enim esse, si color sit chlorus, redundare bilem, si ruber sanguinem, si niger, nigram bilem, si albus, pituitam: non tamen si redundet sanguis, necesse esse rubram esse linguam, neque si pituita, albam, posse enim non in eam partem incumbere. Sed & prima consequutio videtur mihi indigere quibusdam animaduersionibus. Nam primùm, cùm niger color dicatur habere duas causas, & altera, puta vstio, cum alijs succorum speciebus iungi possit, constat non valere consequutionem à nigro colore ad succum nigrum, sed posse fieri nigram linguam in causo pituitoso. Præterea fieri possit ob fluxiones particulares vt causa morbi non certo ab eo indicio cognoscatur. Voco autem particulares fluxiones, vt si homo febre teneatur biliosa, tamen lingua destillationem pituitosam à capite recipiat. Perinde accidit in vrina, in cõmune enim rectè dices significari talis succi redundantiam, qualis color apparet in vrina, ea vero sæpè fallit ob peculiare vitium renum. Itaque vel ob hoc rectè dicitur linguam significare vt lotium.

14 *Vrina concolor cibo & potui, & vt consueuit, vbi humidi colliquatio.*

Tam variè reperi scriptam sententiolam hanc, cum in codicibus Græcis, tum etiam in Latinis, vt fuerit non parũ difficile, eligere maximè consentaneam lectionem. Nam in quibusdam codicibus reperi scriptum ἑαυτῷ, quam lectionem sequitur Cornarius, & vbi ego verti, vt consueuit humidi colliquatio, ille vertit, & qualis intus est humidi colliquatio. Porro reperi in versione quadam veteri Fauij calui, lotium concolor corpori, potionique par, humoriſque interioris constillatio. Qui haud dubiè habebat in suo Græco codice, pro βρώματι, id est, cibo σώματι, id est corpori, & vbi habetur καὶ ὡς, id est, & vt, εἶσον, id est par, seu æquale. Verum hanc lectionem reieci, quia non cõgruit

cum

cum enarratione Galeni, qui in commentario reddit causam qua vrinæ aliquando referunt colorem cibi & potus, & quantitatis nullam facit mentionem, vt facile constet Galeni codicem habuisse βρώματι, nullam verò particulâ qua significaretur par aut æquale. Priores duæ lectiones omnino habent eundem sensum, neque refert quicquam dicere, vt consueuit humidi colliquatio, aut qualis intus est humidi colliquatio, vtraque enim oratio significat, vrinam ciusdem coloris cum cibo & potu qui accipitur, esse qualis solet reddi cum est humidi colliquatio. Copus nō legit humidi colliquatio: sed vbi humiditas colliquatio, sequutus arbitror alium codicem. Vbi occurrit scriptum, pro ἢ ποσιτοῦ ὑγροῦ σηπεδών, id est, vbi humidi colliquatio ἀπὸ τοῦ ὑγροῦ σήψις, id est vbi humiditas colliquatio, seu ab humiditate colliquatio. Sed neque hæc lectio mihi videtur sensum permutare, sed in idem recidere, siue dicas humidi colliquatio, siue ab humiditate colliquatio. Nam his omnibus significatur affectio, quæ diabete vocatur, per eam enim multa vrina redditur, & corpus arescit: arescit verò quia humiditas non moratur interius, sed effluit multa. Itaque congruit huic morbo vocari humidi colliquationem. Siccatio enim humidi colliquatio est, atque etiam colliquationem vbi humiditas, hoc est colliquationem vbi humiditas multa, id est multa aqua mingitur, & ab humiditate colliquationem, arescit corpus à multa mictione. Est autem proprium huius morbi reddi vrinam incommutatam, concolorem cibo & potui, quod per eam affectionē, & concoctrix hepatis, & retentrix renum facultas, debilitata sit, tractrix verò renum operetur plus satis. De hac itaque passione loquitur Hippocrates in præsenti oratione dicens, fieri nonnunquam vrinam concolorem cibo & potui, vt consueuit in diabetica passione. Quapropter mihi hic non probatur enarratio Galeni, qui nescio qua occasione agit de oro binis contentis, & hordeo similibus, & laminis, & carunculis, & perturbatis vrinis, cùm certe illa huius loci non sint.

15 *Lingua concolor redundantijs, quam ob causam per hanc agnoscimus succos.*

Redun-

REDVNDANTIAS, seu vt alij vertunt extensiones, vocat eas, quibus quidam succi præ alijs videntur in corpore eminere, seu vt dicere solent, dominari. Itaque hæc oratio nihil continet noui, sed causam illius, qua dicebatur, lingua lotium significat. Nimirum cognoscimus succos per linguam, quia ea induit colorem eius succi, qui in corpore dominatur.

16 *SI salsæ carnes gustanti, redundantiæ signum.*

VNO quodam appositissimo exemplo indicatur, non solum colore linguæ, sed etiã passione eius facultatis qua gustamus, agnosci redundantis succi speciem. Nimirũ cum redundat bilis, omnia videntur esse amara: cum sanguis dulcia: cum melancholia, acida. Ita si cui carnes (eadem ratio est aliorum ciborum, nisi qui habent qualitates alias insignes, quibus salsedinem cohibeant) gustanti videntur esse salsæ, signum est redundantiæ salsæ pituitæ. Causa autem est manifesta, quia tali humore imbuta est lingua, & omnium quæ gustantur succi miscentur cum saliua, & accipiunt illius qualitates.

17 *SI mammarum papulæ, & rubrum chlorum sit, ægrotat vas.*

PARTICVLA illa, &, non est continuatiua, sed declaratiua, idem enim est dicere, Papulæ mammarum, & rubrũ mammarum. Nam mammæ eam solam partem habere solent rubram, neque eam quidem totam, sed eius extremum per quod lac exugitur. Illud igitur quod secundum naturam apparet rubrum, si chlorum fiat, ægrotat (inquit) vas. Galenus interpretatur appellari vas vterum, tametsi id non admodum sit iuxta phrasim Hippocraticam: dicit igitur colorem vitiosum papularum, significare morbum vteri, ob consensum eius cum illis per venas communes, quæ ascendunt per musculos rectos abdominis, per quas habent vterus & mammæ commune alimentum: vitiosus ergo color vitiosum succum in vtrisque partibus redundare significabit, atque ob id vterum morbo aliquo teneri, nisi tamẽ mulier

lier vtero gerat, tũc enim citra morbum solet id fieri, prægnationis potiusquam morbi signum.

18 *Hominibus aurium sordes, dulces quidẽ lethales, amaræ vero non.*

Nimiae diligentiæ videtur esse hoc. Turpe enim esse videtur excrementa linguæ admouere, vt ex eorum saporibus accipias significationes, neque quispiam qui non sit sordidissimus, eo vsque procedat. Causam aut ẽreddit Galdicens, non aliter fieri eas sordes dulces, quam liquescente cerebro, liquescit verò cum putrescit ac corrumpitur, nisi tamen quid sanguinis cum ipsis sordibus commisceatur, ita enim dulcescent cum minori malo: sanguine verò dempto, ea dulcedo sordium fuerit lethale signum. Quam fortasse gustare tentabit aliquis, aut ægrotus ipse suam, aut mariti vxor, aut filij mater, aut alius qui sit ægroti amantissimus, vincit enim amor vt alia omnia, etiam tedium.

19 *Terram mutare conuenit, in morbis longis.*

Corpvs legit solum patrium, & plerique medicorum intelligunt, hic Hippoc. docere, in morbis longis, vbi quis extra patriam ægrotat, in patriam transferri, quasi aer patrius, aut etiam cœlum patrium, opem sit laturum. Ego verò censeo, patrium habitare solum, quibusdam esse vtile, quibusdam noxium, atque ita vt quibusdam vtile est cum ægrotant in patriam reduci, ita alijs in alienum solum à patria deportari. Si enim vt Hippo. docet, lac proprium & maternum, quibusdam vtile, quibusdam autem alienũ, quanto magis & solum patrium sit aliquando inutilius, quã quod alienum. Neq; sanè experimẽtum repugnat, vidimus enim multos in sua patria degere insalubrius, in alias siue regiones, siue vrbes cõmeantes, saniores reddi: alios multos contra. Id quod merito euenit. Si.n. in loco calido natus est valde calidus homo, aut in frigido, valde frigidus, cur non his patriæ cõmutatio vtilis sit, ita vt eorũ vterq; in alterius patria degat melius quã in sua, regionis temperie intẽperiem propriã corrigente (nisi tamen differentia sit tã-

ta,

ta, vt eam sustinere natura non possit, quod accidit Ethiopibus huc repente translatis) cum intemperati homines ad contrarias causas melius, & ad similes deterius habeāt? Hipp. igitur ita dicit, terram mutare cōuenit in longis morbis. Hoc est cum morbi aut suapte natura, aut à principio sint longi, vt quartana febris, atque quibusdam podagra, aut nephritis, vel ex acutis deciderunt, consultum est in regionem aliam commeare, non tamen in quancunque temere, sed cum delectu, in eam, cuius temperies illi morbo maximè aduersetur. Quo consilio multi, ob febres quartanas, & morbos alios melancholicos, Complutum veniunt. Quòd scilicet huius oppidi temperies calida & humida est, verum ob hydropem nullus veniet, etiam si contingat Compluti esse natum.

20 *Debiliores cibi breuem vitam habent.*

Dvplex est huius sententiæ interpretatio, prima, debiles cibos dici eos qui facilis concoctionis sunt, quia parum resistunt commutanti, & hos breuem vitam habere, hoc est parum manere in corpore, eo quòd cito excernantur, quia vt dicitur in aphorismo. Eorum quæ velociter nutriunt, celeres fiunt excretiones: Altera, debiles cibos dici eos qui præstant paucum, idque tenue alimentum: & eos breuem vitam habere, hoc est breuem vitam præstare hominibus, qui eis vescuntur, quia qui talibus vescuntur, necessariò sunt debiles, infirmi vero & debiles, non possunt diu viuere. Eadem est ratio cibi pauci, & si ijs natura debilis non sit. Quare non temere consulendum est hominibus, vt cibi quem possint coquere, partem detrahant, aut cibationem consuetam intermittant. Tantum enim sibi vitæ detrahunt, & si interim videantur nonnulli eorum salubrius degere. Probatur hæc secunda interpretatio magis (& si vtraq; verū sensū reddit) quia vt Gal. recte dicit affectatum est, vitam alimēti vocare, eius moram in corpore.

21 *Cum ad sunt κλύσματα venas quæ in auribus posterius sunt, scarificare oportet.*

Di-

DICVNT grammatici κίδματα esse dolores Genitalium, par est autem magis hac in parte Galeno credere, qui interpretatur, ita vocari ab Hipp. fluxiones in crura, & coxæ articulum. Itaque dicit eos quibus fluxiones sunt ad coxam, iuuari scarificatione venarum retro aures. Ego de hac curatione lib. 5. in historia Lyconis qui in œniadis dolore coxæ laborauit dicere cœpi, distuli autem in hunc locum. Illic quidem, & in proxima historia Eupolemi, dixi totam huius morbi curationem, quam proinde nunc non repetam, sed quod ad hanc venarum in auribus, aut retro aures, sectionem attinet, explicabo. χάζειν seu scarificare, decere nunc Hipp. non solum capillarium venarum confertam sectionem quæ peculiariter ita vocatur à medicis, sed sectionem grandiorum venarum, constat. Quia scarificatione externæ cutis auriũ, inopinabile est, aliquid emolumenti capi posse, quia exiguum omnino erit quod scarificata parte extrema & excarni, atque ob id frigida, exire poterit, neque vllus medicorum ita facere tentauit: atque ob id Galenus vbi dicitur venas quæ in auribus posterius sunt, non vult intelligi venas vllas in ipsis auribus, quia scilicet ibi nullæ sunt manifestæ, sed eas quæ per ceruicem repunt retro aures: censetquè oportuisse ab Hipp. dici venas quæ circa aures, potius quam venas in auribus. Sed neque si ita intelligatur, probat Gal. id quod dicitur, sed falsum & supposititicium esse opinatur, quia neque ab vllo medicorum, qui id laudant, in ipso opere tentari vnquam dicit. Ob id de causa qua hoc ischyadicis vtile sit dicit nihil, quia ne esse quidem vtile opinatur. Nos verò si quid pro hac quoque sententia dici potest probabiliter, explicemus, ab eo quod in ipsis curationibus vidimus exorsi. Venã post aurem secari ob ischyadem & inde sanguinem affatim educi, nunquam vidi. Tamen scio empyricos quosdam ischyadicis omnibus internam auriculæ partem, qua cartilago velut replicata tumorem quendam habent cauterio vrere, & eorum quosdam, vt ipsimet narrãt, esse iuuatos. Ego huius causam ratus sum, quod multis ischyadicis ex capite fluat materia, & eius loci vstione intercipiatur. Nam sectione, 5. lib. 2. legimus apud Hipp. si caput doleat in pectus vehit, deinde in hypochondrium, deinde in coxam. Itaque potest venire fluxio à capite in coxam, quod cum fiet, non

n° 10. pl. 27

erit

erit præter rationẽ, vstione interceptis vijs, subleuari eos dolores. Fiunt autem abscessus vt sectione. 1. lib 2. dicebatur, aut per venas, aut per ossa, aut neruos: censeo igitur factis inustionibus, & intra auriculam, atque etiam extra siue post, siue ante auriculam, iuuatum iri eos quibus ex capite decurrat fluxio, quod ex antecedente, aut etiam nunc simul existente capitis passione cognosces, vt dicebat Hippo. si caput doleat. Itaque vt pro posterius, circa aures scribatur, vt Gal. censet, facile recipiam. Illud autem scarificare, intelligo pro secare vtcunque, velut si cauterio intersecentur venæ & arteriæ quæ ibi sunt, tametsi scio barbaris quibusdam nationibus esse in more positum, ob plerosq; morbos scarificare aures ipsas posterius. Id quod didici à Sarracenorum filiis, quos nuper Philippus dominus meus deuicta rebellione à Granatæ finibus in interiorem Hispaniam secedere imperauit. Illi vtebantur aurium scarificatione, quam possit quispiam in hunc Hipp. locum referre. Neque sanè ego vt noxiam vituperem, neque vt omnino inutilem, debilem verò esse dixerim, ac fortasse illi, vt mitendi sanguinem timidissimi, atque adeo vt raro profusa missione indigentes ob pituitosam illa scarificatione cõtenti iuuabantur: Nostris vero prorsus erit debile auxiliũ. Siquid verò conferet ad ischiadem, faciet quidem id vt sectio et ustio; intercepta fluxione in via. Iuuat enim hanc interpretationem præter id quod ex ipsis operibus potest colligi, & illa vox κέδματα quæ significat fluxiones in eo xam: videturque obid significare simul passionem coxæ, & eius causam, putà defluxus à partibus supernis.

22 *Venus in morbis à pituita vtilis.*

Venvs est causa siccans & vacuans in principio calfaciens. vt alia quæuis exercitatio (exercetur enim totum corpus) deinde verò refrigerans. Vbi igitur virtus erit robusta, moderata Venus vtilis erit per morbos pituitosos. Quia calfaciet & siccabit. Immoderata verò nũquam proderit, quia vt siccabit, ita etiam refrigerabit, atque afferet noxam maiorem quam vtilitatem, quin etiam et si vacuãdo siccet, per accidens augebit excrementitiam humiditatem,

tem, per incoctionem, atqui ne moderata quidem erit talibus vtilis, si facultas ægrotantis valde debilis sit, quia non poterunt citra noxam sustinere spirituum effusionem, quæ per coitum fit copiosa.

23 *Iis qui sunt ventre calido, fortes cibi & potus turbationem afferunt.*

Fortes vocantur hoc loco cibi & potus, qui vim habent medicamentosam & vehementē, eiusmodi autem sunt, qui valde calidi, ea enim temperies est omniū efficacissima, cō stat vero talia ventri calido noxam & turbationem allatura, quia augebitur eius intemperies. Vocauit vero ipsemet oratione 19. sectionis 4. cibos fortes calidos.

24 *Atrabilis velut simile, hæmorrhoydi.*

Familiare est hæmorrhoydibus atrabili simile, hoc est sanguinē melancholicū effundere, nō tamē ita propriū vt bonū sanguinem effundāt nunquā. Fiunt enim aliquando, natura per eā viam sanguinis fæces expurgante, nonnū quam etiam ob multitudinē sanguinis. Cunque fiunt facultate expurgante, insaniam, & alios morbos melancholicos si ad sunt tollunt. si nondum adsunt, ab eis præseruāt, vt in aphorismo dicitur: cū verò sanguine redundante fundunt bonum sanguinem, si tempestiuè sistantur, liberant corpus à multitudine, sin minus, deijciunt vires, & refrigerant hepar, atq; mali habitus, & hydropis causa sunt.

25 *In crescentes morbos mixtio.*

Mixtionem vocari coitū, seu Venereū congressū inter omnes interpretes semper conuenit, vt testatum reliquit Galenus in cōmentario. Verū altercati sunt quamplurimū qui sint morbi increscētes, & quid sit qđ Hippo. sibi velit an mixtionem morbos illos lædere, an iuuare. Nam vox illa increscentes omnino est ambigua, ipse vero omnino non explicat, quid mixtio faciat. Nulla ergo est via alia, ad interpretationem, quā ex ipsis operibus cōiectare:

ad id verò oportet definire prius quos vocet increſcentes. Ego de re tam incerta non auſim quidpiam certò affirmare. Producam interpretum ſententias, vt quiuis cẽſeat pro ſuo arbitratu. Non enim res magni momenti eſt, neque detrahere multum, aut apponere arti poteſt. Quidam increſcentes morbos dicunt, eſſe eos, qui diuturnitate fiunt ſem per grauiores. Huiuſmodi quidẽ ſint omnes, niſi enim aut ab ipſa natura vincantur, aut artis opera curentur, morbi omnes per moras conualeſcunt, vt ille dicit: verum dicũtur peculiariter increſcentes illi, qui ſolent ſæpe ſine curatione derelicti, diuturnitate euadere incurabiles, vt podagra, arthritis, renum vitia, morbus comitialis, atrabilis, & alij eiuſmodi, qui niſi ætatis mutatione curentur, ſolent commori: qui ſequuntur hanc interpretationem, intelligũt Hippo. affirmare increſcentes morbos lædi mixtione: videntur enim illi omnes quos commemoraui, coitu lædi: quanquã quoſdam eorum aliquando moderato iuuari, non eſt inopinabile, magna autem ex parte, atque nimio ſemper lædi, verè dicet quis. Proxima huic interpretatio alia ſtatui poteſt, vt increſcentes vocentur, qui in incremento ſunt morbi, quicunque ij ſint, atque affirmetur, & ſi dictum ſit, morbos pituitoſos Venere iuuari, non tamen id eſſe faciendum morbis increſcentibus, ſed inclinantibus aut incipientibus. Hæc enim ſunt duo tempora euacuationibus opportuna, vt tempus increſcendi concoctioni, itaque vt ab alijs omnibus euacuationibus morbis increſcentibus abſtinendum eſt, ita & à mixtione. Alij cenſent vocari morbos increſcentes figuratè, eos qui ſolent inuadere infantes, & durare toto tẽpore creſcendi, vſq; ad pubem ſcilicet. Nam ad eam vſque ætatem creſcunt corpora manifeſtè, iam inde parum, & qui citò incipiũt hircire exiguo ſolent eſſe corpore, quod citò tardetur eorum incrementum. Hi dicunt Hippo. docere, tales morbos Venere ſanari: quia eo tempore quo mulieribus incipiunt fluere mẽſtrua, & mares Venere vti, ſolent iudicari tales morbi, ſiceſcente corpore. Ecce duas interpretationes, prima placuit Galeno, ſecunda Sabino, vt Galenus narrat. Ego in ſecundã hanc inclino, quia nihil magis medicis receptum, & experimento cognitum, quam pueriles morbos fluentibus menſtruis, mulieribus, pueris vero in adoleſcentia ſolere

lere finiri, alijs quidem incipiente adoleſcentia, alijs procedente, vt quibus tota adoleſcentia quæ vſque ad vigeſimũ quintũ annum producitur, non finiuntur, ſoleant manere incurabiles, vt de morbo comitiali in aphoriſmo dicitur. Verum videtur Galeno, epilepſiam & podagrã pueriles & lapidẽ veſicæ, & vermes, & alia eiuſmodi mala non curari Venere (ab hac enim potius lædi) ſed mutatione etatis qua ſiccẽſcunt corpora, atq; ita male dici mixtione curari. Verũ & ſi hoc reciperemus non eſſet admodũ durum, ætatẽ Veneri idoneam, vocari mixtionem, atque ita intelligi morbos creſcentes, ideſt, morbos creſcentiũ curat mixtio, ideſt ætas mixtionis, ſeu mixtioni iam apta. Res autem exigit vt definiã, an ipſa mixtio curẽt tales morbos, an ætas. Ego certè non dubito iuuare aliquãdo eam ſeminis effuſionẽ ad curationẽ talium morborũ, vt & mẽſtrui ſanguinis mulieres: nã vtraq; harum euacuationũ ſiccat, atque vt detrahit materiã corporis incremento poteſt detrahere ẽt morbis humidis, & pituitoſis, cũ præcipue ea ætate maxime cõſtent vires. Alioqui quo caſu verũ ſit pituitoſos morbos Venere iuuari? Verũ eſt Venere debilitari cerebrũ, & neruoſum genus, multò magis quã menſtruis vacuationibus, atque ita nõ eſſe eius vſum tam ſalutarẽ, quia ſiccare quidẽ & vacuare menſtruis magis, vt copioſiori euacuationi accidit, debilitare verò minus quia neque cum tanto labore cerebri, neque cũ tanta ſpiritus fit exhauſtione. Quã ob cauſam meritò menſtrua euacuatio leuare poterit multos morbos, quos Venus exacerbabit. Nihilominus Venus non eſt perſe ac ſemper cauſa inſalubris ac noxia, vt cenſebant Epicurei, ſed aliquando ſalubris, vt docet Gal. in arte medicinali, atque Hippo. in hoc ipſo libro, eſtque eius quidam modus retinendus, vt aliarum omnium cauſarũ, quæ nunc proſunt, nunc lædunt. Quandoquidem ergo ſiccatione & vacuatione poteſt conferre, labore vero & ſpirituũ diſſipatione lædere, ij quibus ob magnã humorum redundantiam, magis quam ob cerebri propriã debilitatẽ, videbitur accidiſſe epilepſia, vtilis fuerit Venus moderata: vacuabit enim & ſiccabit citra debilitatẽ inſignẽ: quibus verò cõtra, debilitatis cerebri, quam redũdãtiæ pituitæ, erunt plura ſigna, ipſa per ſe Venus ſẽper fuerit noxia, vt pote ad euacuationẽ nõ valde neceſſaria, debili vero alioqui debi-

litatem magnã allatura. Igitur nimia Venere vti, nulli horũ (neque vero aliorum) permittendum est: ijs verò qui debilitatis alias notas non habeãt, sed redũdãtiæ humorũ, sintquè salaces, & redundantes semine, & si epilepsia laborẽt permittendum in adolescentia vti Venere moderata: debilibus verò & biliosis, neque valde redundantibus succis, iubendum, vt omnino abstineant, sed solius ætatis beneficium expectent: caueantque, ne si ea vtantur, plus lædat Venus, quam ætatis mutatio iuuet, & in posterum habeant deterius.

16 R *Effrigeratio ea, quæ circa aluum, indurat.*

EA quæ circa aluum, aut in aluo sunt, haud dubiè vocat fæces, hæ, velut res alia quæuis, durari possint duobus modis, nam aut per veram duriciem quam facit siccitas, aut per concretionem, quam facit frigus, vt durescit frigore glacies. Fæces intra aluum contentæ, haud possint adeo refrigerari, vt durescant, citius enim, vt rectè Galenus censet interierit animal. Supereſt ergo vt siccitate durescant (neque enim plures quam duæ hæ sunt causæ duriciei per se, vt alibi non semel iam mõstratum est) quare frigus haud quaquam possit duriciem facere, nisi per aliquod accidens, atque quoniam per accidens, facit frigus vt durescant feces non semper facit, sed aliquando contrariũ. Videmus enim sæpe ob occursum frigidi aeris, aut pedũ nuditatẽ, aut potum frigidum, aut talem quancunque causam refrigerato ventre, fieri diarrhœam. flante autem borea aluum siccari testatur Hippo. aphoris. 5. sectionis tertiæ, constatque experimento. Igitur frigus fæces aliquando duriores, aliquãdo molliores reddit, & vtrunq; quidẽ per accidens. Per quid ergo, contemplemur. Certè nõ nisi per eas causas, quæ per se faciunt fæces duras aut molles. Nã omnis causa per accidẽs reducitur ad causã pse. Oportet ergo scire causas perse earum passionum, illis enim perspectis facile intelligemus, qñ & quomodo frigus duret fæces, quod Hippo. præsenti oratione testatur. Quandoquidem ergo concretione non possũt durescere, sed solũ siccatæ, siccitatis verò eius causæ sunt nimia consumptio quam calor faciat, aut nimia

distri-

distributio: nimiæ cõsumptionis causa fuerit calor nimius ventris: distributionis, calor partiũ aut siccitas: trahũt enim valẽter quæ calida, & alliciũt humorẽ ad sese quæ sicca. Vt autẽ horũ quiduis magis fiat, causa est longa mora fæcũ in aluo. Nã etiam si nulla dictarũ causarũ sit nimia, tamen per longam moram nimium quid facit. ea etiã quæ mediocris; vt autẽ multũ morẽtur fæces, facere potest debilitas expultricis, & stupor, seu insensibilitas intestinorum, per quã irritationẽ nõ sentiunt: & ipsius exitus adstrictio, & quidqd impedire potest villorum adstrictionẽ, velut in primis flatus: humiditatis nimiæ fæcum fuerint contrariæ causæ, scilicet exigua, aut distributio, aut alteratio, vt parũ alteretur causa est caloris penuria in ventre, vt parum distribuatur, frigus hepatis, aut totius corporis redundantia. Impediet autem vtrumq;, & cõctionẽ dico & distributionẽ propera ta deiectio. Vt autẽ deijciatur citius quàm oportet, cã est debilitas retentricis, aut dolor, irritatio ve. Considera ergo nunc, quæ horũ possit facere frigus. Certè frigus si externas solũ attingit partes, facit caloré augeri in visceribus, quare & cõcoctiones, & solidiores fæces, præcipue si, vt alias externas partes, ita ẽt attingat podicẽ, cõstringi enim faciet, & sursum moueri intestina, adq; ob id detineri, & durescere fæces: si verò id frigus cũ siccitate cõjunctũ sit, vt in borea sicciores reddet omnes partes corporis, quæ siccatæ allicient humorem, & siccabunt fæces. Quod si tale frigus attingat internum ventrem, siccando intestina, debilitabit expultricem, quæ quadam humiditate indiget, & flatu replebit, qui expultricis motum impediat, atq; vtroq; modo faciet vt fæces morentur, & siccescant: stuporẽ, & insensibilitatem intestinorum, frigus etiam solet facere, atq; ita facere deiectionem rarã, & duras fæces: flatũ etiam. ac proinde tardum descensum, quæuis causa refrigerans faciet, nisi interim debilitet cõcoctricẽ, aut dolorem inferat, vt accidit ijs quibus venter est natura frigidus. Ijs enim deiectiones liquidæ ob frigus fiunt. Hanc ob causam quibusdam, aquæ siue perfrigeratæ potu, sicce scunt, fæces, quibusdam fiunt liquidæ. Quibus scilicet venter est calidus sicce scunt, quia neque sublata concoctione, neque excitato dolore, fit paucus quidã flatus qui fæces detinet, ac præterea extinguit bilis feruorẽ, & tollit irritationẽ: quibus vẽter est frigidus

incoctione & dolore, fiunt à frigidis causis deiectiones li
» quidæ. Igitur, dicente Hippocrate, refrigeratio, ea quæ cir-
» ca aluum, induret, addendum est iis qui sunt calido ventre.

27 *Mixtio, quæ in ventre sunt, durat.*

Mixtio seu congressus venereus, causa est analoga nimiæ exercitationi siccat enim, & commouet totum corpus, atque insuper habet coniunctam euacuationem manifestã. Ita fit, vt siccet alui fæces, nisi tamen adeo sit multa, vt deiiciat facultates coquendi, & retinendi in ventre, ita enim facere poterit diarrhœam, quæ autem non sit adeo nimia, merito ponitur in causis siccantibus.

28 *Eum qui elleborum bibit, celerius purgare si velis, la uare oportet, aut comedere.*

Enarrata mihi est hæc oratio simul cum aphorismo decimo tertio sectionis quartæ quo ita dicitur; Qui æ cepto elleboro non facilè supra purgantur, iis ante potionem, corpora præhumectare expedit, multo cibo & quiete: eandem enim sententiam continent ambæ hæ orationes. Nimirum quam, & illa. Corpora vbi quispiam purgare voluerit, oportet fluida facere. Nam hæc vltima oratio, iubet fluida facere corpora, duæ illæ priores, quo modo id faciendum sit, indicant: nimirum humectãdo. Quia quæ humida sunt corpora, laxiora sunt, & laxiores habent vias. Succi etiam humectatione liquescunt, & fiunt fluxiliores, humectant verò corpora, cibus, quies, & balneum. Cibi meminit vtrobique, in aphorismo autem quietis, hic lotionis, seu balnei. Verum quia cibo solido replere eum, quem ad purgationem præpares, aut in balneo continere corpus impurum, alienum sit à ratione, explicuimus, intelligi hæc de cibo medicinali, cuiusmodi sunt serapia, & apozemata, seu decocta, & aliæ potiones eiusmodi, & de balneo particulari, vt de obstruente fotu, aut irrigatione hypochondriorum. Iam verò quies, cum reliqua præparatione, plurimum potest vt humores in ventrem fluant, quia motus in corporis habitum tenuem humiditatem distrahit: & præter hęc,

quia

quia quies iuuat quam maximè ad concoctionem, quam ante expurgationem esse procurandam constat, siquidem non oportet mouere cruda. Itaque, inquit, si celerius purgare velis, eum qui pharmacum bibit, hæc facito, non sanè postquam bibit: nam postquam iam cessauerit purgatio, nihil profecerit vt agatur celerius, quæ omnino iam sit acta: dum autem agitur, lauare non oportet, quia auertentur à vētre succi diuracti ad corporis habitum: cibare verò multominus, quia vt alibi dicitur ab eodē Hippocrate. Purgatione in media cibos dare non conducit. Sed neq; quies, ac cepto medicamento, facit ad celerem purgationem, cum alibi dicatur. Si velles magis ducere elleborum, moue corpus, si nautem non, somnū facito, & non moueto: igitur facienda sunt hæc, antequā elleborus (eadem est ratio cuiuscunq; alterius medicamēti expurgantis) accipiatur: intelligēdumq; haud ita, eū qui elleborū bibit lauare oportet, aut comedere, si velis celerius purgare: sed ita, lauare oportet aut comedere (ante scilicet quam bibat) si velis eū qui bibit, celerius purgare: nō quidē dicit celerius, quasi ad solā celeritatē expurgationis faciat, ac nō etiā vt purgetur melius: sed quia cū celerius fluūt humores, melius etiā agitur expurgatio, hoc est pfectius, & cū minoribus symptomatis.

29 *Sanguis in somno intro magis fugit.*

Causam continet hæc oratio, eius quod decimatertia sectionis quartæ scriptum est, his verbis, Euidenter vigilans calidior exterius, interius autem frigidior, dormiens è contrario. Nimirum quia sanguis in somno introrsum fertur, & in vigilia extrorsum, vigilantes sunt exterius calidiores, & qui dormiunt interius.

30 *Rigor à superiori ventre, ignis ab inferiori magis.*

Dicens magis, aperte significat non esse perpetuum id quod dicitur, sed aliquādo accidere contrarium, fieriq; febres succis in ventriculo putrescentibus, & rigores ob passiones intestinorum. Verum horum naturam paratiorē esse ad febrem, & illius ad rigorem, constat, quia est ventriculus longè acutioris sensus, & intestina remissioris ca-

loris: hæc ergo paratæ sunt ad putrefactiam, cum præcipuè sint naturalia receptacula excremẽtorum, ille ad dolorem, & mordicationis sensum. Cum igitur sentientium partium irritatio rigorem, & putredo febrem facit, fit ventriculus paratior ad rigores, & intestina ad febres. Si igitur succus aliquis vitiosus in ventriculum confluat, rigorem faciet, quo partim reiecto vomitione, partim detruso in intestina, conquiescet, ac succedet febris, eo, qui in intestina incidit, putrescente: si verò à principio confluat succus ipse in intestina, & ibi putrescat (poterit enim mox deijci) faciet febrem sine rigore, aut à minori multo rigore incipiẽte, quàm si confluaret in ventriculum. Vnde constat rigoris causam, non in speciem humoris solum, sed in partis in quam incidit naturam reijci debere. In satietatibus etiã, sea humorum corrupti cibi in ventriculo morantur, quendam rigoris sensum habere homines, postquam verò iam descenderunt, si deijciantur affatim, succedere febrem, imprimis quidem diariam, facilè tamen putrescentia communicata venis, abeuntem in putridam.

31 *Attractio, pulmo, aridum incendium. Euacuatum siccat somnus multus.*

In quibusdam codicibus legitur ἕλκωσις, ἕνεκεν πνεύμονος ξηροῦ, πύρωσις πνεύμονος. Ideſt tractio, aut pulmo siccus, aut humidum incendium. Verum Galen. vt ex eius commentario facilè colligitur, non eam habebat lectionem in suo codice, sed hãc, quam ego sequutus sum. Videtur mihi hæc dictio in duas fuisse diuidenda, legendumque seorsum, attractio, pulmo, aridum incendium: atque deinceps, euacuatum siccat somnus multus: quandoquidem diuersum admodum reddunt sensum: quanquã ergo simul scriptæ fiat, explicentur à nobis seorsum illæ partes. Prima quidẽ enigmatis forma scripta est, quæ tamen si ad cõem modum dicendi redigatur: habebit facillimam interpretationem: ita scilicet, attractionem facit pulmonis aridum incendium, aridum verò incẽdium est calor igneus: attractio verò quã calor igneus pulmonis facit, est aeris attractio. Itaq; quod dicitur est, respirationem magnam fieri ob intemperiem cali-

cálidam pulmonis. Id verò est apertissimum, si quidē vsu respirationis est attemperatio caloris in corde: pulmo verò est, per quem cor accipit aerem vt attemperetur, per calidum verò pulmonem, accipiet calidiorem, quam vt pauco possit attemperari. Quam ob causam contendet animal trahere multum. Primæ igitur partis hic est sensus. Secunda pars significat corpora vacua siccari à somno multo. Nimirum corpora quæ multum cibi capiunt, aut alioqui crudis succis plena sunt, velut voraces homines, & vrsi, somno longo pinguescunt: quia accidit eis multi alimenti multa concoctio: si verò qui valde inaniti sunt, aut parū cibi accipiunt, vtantur etiam somno longissimo, gracilescunt multo magis, quàm si vterentur paruo somno pro cibi paucitate. Nam postquam id cibi quod erat, concoctū est, succi excoquuntur, & cōsumuntur, atque ob id, & quia sanguis & succi, simul cum spiritibus, inter dormiendum, interius se continent, neque diffunduntur ad irigādum corporis habitum, fit vt corpus tabescat. Huc accedit, quod & ipsum innatum calidum, neque interius habens vberē materiam à qua alatur, neque exterius ventilatum, tabescit, atque cum eo corpus. Quid ergo agendum, cum quis pauco vtitur cibo? Num vigilandum & mouendum, vt ventiletur cālidum? Non sanè, quia, vbi fames laborandum nō est: sed vigilandum & quiescendum, vt neque motus neque somnus, sit maior quàm pro cibi copia, sed congruens.

32 *Frigidissimi cibi, lentes, millium, cucurbitæ.*

Galenvs carpit hanc sententiam, quòd milium & cucurbita frigida sunt, non tamen frigidissima, sed miliū primo ordine, cucurbita secundo, lentes verò ne frigidæ quidē, sed in hac oppositione tenētes medium: fortasse autē dixit Hippocrates hæc frigidissima, non secundum qualitates medicamentosas, sed vt aliméta. Nimirū vt à Galeno dicitur tertio de temperamentis, omne alimentum qua alimentum, est calidum, non quidem quòd qualitatē augeat, sed quòd substantiam calidam, hoc est sanguinem & spiritus reponat. Illud ergo quod alimenti præstabit plurimū, erit hac ratione calidissimum, & quod minimum, frigidissimū. Sunt verò lentes, milium, & cucurbitæ, cibi minimi nu-

nutrimenti,& pauciſsimi ſanguinis,quare vt alimenta,omnia ſint frigidiſsima.

33 *VLcera exoriuntur, ſi qui immundus eſt, laboret.*

NON temere iubere oportet, vt homines ſeſe laborando exerceant:ſi enim ſunt pleni, à laſsitudinibus, & febribus aut inflammationibus multis & magnis, aut vaſorum rupturis,periclitantur:ſi immundi,ſuccis biliоſis, aut ſalſis his,in cutem diſtractis,& eam corrodentibus, vlcera multa fiunt. Si ſuccis pituitoſis,& craſsis,lentisque fiunt renum aut hepatis obſtructiones,& tumores ſcirrhoſi per corpus. Euacuandum igitur prius, & incindendum, & expurgandum,quàm homo laboret,atque dum laborat,victus rectè inſtituendus.Nam qua ratione,ſi immundus laboret, vlcera oriuntur, eadem etiam orientur, ſiqui laborat, alioqui non immundus,vtatur cibis mali ſucci,acris,aut ſalſi.

34 *MVlier,capra,elaterium,aut cucumerem ſylueſtrem, comedentes,pueris purgatio.*

CONTINENT hæc verba optimam quandam rationem,expurgandi lactantes infantes, qua medici frequenter vtuntur dato ſcilicet pharmaco ipſi nutrici,quia lac induit expurgatoriam medicamenti facultatem. Si igitur mulier elaterium, hoc eſt ſuccum cucumeris ſylueſtris, aut aliud quodpiam medicamentum expurgans accipiat, aut capra depaſta ſit cucumerem ſylueſtrem, aut tythymalum, aut rhyzinum, aut cyclamen, aut aliam eiuſmodi herbam, & eius lac detur infanti purgabitur infans.Duabus cauſis euenit nutricem purgare,aut vt infans ſimul purgetur,cùm ſcilicet ſimili cacochymia laborant ambo, aut vt ipſa ſolum purgetur,quò purgatum lac,deinceps præbeat infanti, cú ſcilicet infanti adhuc ſano, datur nutrix cacochymia aliqua laborans. Cùm vis, vt ambo purgentur,fac vt nutrix, dum purgatur, lactet infantem, cùm autem purgas ſolam nutricem, ne lactet vſque dum purgationis motus conquie-

uerit

uerit. Alia est huic præceptioni proxima cautio, vt qui necessitate quapiam capræ lacte vtitur, eam custodiat, ne qua maligna herba vescatur. Nam si tabescens vtatur lacte (ita vt fit) & capra aliquam dictarum, herbam depasta sit, soluetur aluus, quo tabescentibus nihil est nocentius: atque adeo qua ratione lac accipit expurgatoriam facultatem, accipiet deleteriam, si quid tale capra gustauerit. Narrat enim Galenus in Doride bœotia, & Thessalia, atque etiam Athenis, multos conuulsione correptos esse, esu coturnicum quæ veratro vescebantur.

35 *Calido quod comeditur intus refrigeratio, exterius labor, sole, igne, & vestibus in tempore æstiuo, contrario autem contrario modo.*

Videtvr his verbis dici, calido homini vtile esse, eo quod comeditur refrigerari interius, exterius verò calefieri labore, sole, igne, & vestibus, in tempore æstiuo: frigido contra, vtile scilicet esse calefieri intus cibis, abstinere verò à labore, & sole, & igne & vestibus in æstate: seu potius iuuari quiete, vmbra, & nuditate in hyeme. At verò repugnat hoc sententiæ quatuordecimæ sectionis. 4. qua Hippocrates dixit, Calido natura, refrigeratio, potus aqua gescere. Obid Galenus hanc ita interpretatur: calido vtile est cibo & potu intus refrigerari: labor autem, & noxium quiddam est, exterius calefieri, sole, igne, & vestibus præcipuè in æstate: frigido contra. Itaque calidus iuuatur frigidis, & læditur calidis, frigidus contra iuuatur calidis, & læditur frigidis. Hunc ego sensum sequor, satiùs enim est, interpretationem esse duram, quam falsam.

36 *Cibi, alij quidem celeriter vincuntur, alij contra.*

Alimentvm nomen est rei victæ, non vincentis, vt Aristoteles & Galenus dicunt, quia superatum nutrit, cum autem superat, corrumpit, & morbos facit. Quod ergo facilè ac citò nutrit, citò vincitur, & coquitur, contrariũ contra.

tra. Esse verò cibos qui facilè coquantur, alios qui difficulter, eiusque causam in substantiæ modo consistere, quòd tenuia facilius, crassa difficilius coquantur, res est notissima. Iuxta quam, scriptum est ab Hippocrate illud. Eorum quæ velociter nutriunt, & quæ tardius: & illud, quicunque velociori appositione indigent, ijs humidum ad reficiendas vires medicamen optimum est, quicunque verò adhuc velociori, per olfactum. Qui autem tardiore, solido alimento vtantur. Nimirum quod forma solida accipitur vincitur tardius quam quod liquida, & eadem ratione oua, assatione durata, aut frixa, tardius quam forbilia, vincuntur, & quæcunque, aut naturali mixtura, aut artificiosa præparatione, sunt solidiora.

Sectio sexta.

1 *Carnes attractrices ex ventre, & extrinsecus. Significat sensus, vt expirabile & inspirabile.*

Omnino est hæc eadem sententia, & quam libello de alimento scripsit his verbis. In pilos alimentum, & in vngues, & in extremam superficiē, intrinsecus peruenit; extrinsecus alimentum ex extrema superficie ad intima peruenit. Confluxio vna, conspiratio vna. Vtrobiq; enim dicitur, alimentum trahi posse ab intima corporis parte, extrorsum vsque ad extremam superficiem, & ab externa cute, introrsum vsque ad intima, non aliter atq; per inspirationem, & expirationem agitur introrsum & extrorsum motus. Quod quidem est, esse corpus confluxile & conspirabile. Confluxile quidem dicitur propter humores, conspirabile, ppter spiritalem substantiam, quæ inspiratione & expiratione, atque dilatatione, & constrictione arteriarum trahitur, & expellitur. In hanc igitur sententiam dicit nunc, carnes tractrices esse, hoc est vim attractoriam habere ex ventre (hoc est ex profunda corporis parte, atque præcipuè ex eo, qui peculiariter vocatur venter, in quo cibi coquuntur) extrorsum: & extrinsecus introrsum: esse aūt tales quosdā motus (extror-

(extorsum scilicet & introrsum) naturalis nobis sensus indicat. sentimus enim apertè expirationem & inspirationem, quæ quidé motus quidã tales sunt. Hæc verba & quæ in libello de alimento scripta sunt, videntur sapere antiquatam opinionem, putantium vsum respirationis esse distributionem alimentorum. Verùm quoniam Hippocratis placitis id non congruit, sed alimenti distributionem per facultates naturales dispensari, haud quaquam in eo sensu accipienda sunt: sed carnes attrahere vndiq; : alimenta quidem per naturales facultates aeré verò & substantiam quancũque halitu osam, per respirationem & pulsus. Ambo enim hæc communi appellatione vocantur, expirationes, & inspirationes. Hac ratione si quod venenum ingestum est, aut etiam cuti affixũ (quædam .n. êt ita necãt) tanto citius solet interimere, quãto homo calidior, ac maiori pulsu est, quia pulsu attrahitur. Hoc etiam facit vt admota cuti medicamenta internis partibus non leuiter prosint, quæ nisi carnes essent tractrices prodessent nihil: hac quoq; cã censeo nõ esse vanũ aliqñ, res nutrientes exterius admouere.

Calidior venula sanguinis multitudine exustũ procreat, & illico secerint.

Quidam (vt Galenus narrat) interpretabantur hæc verba de febris ardentis generatione, quasi diceretur, venas solito calidiores, ex sanguine redundanti procreare bilem, eamque postea secernere, atq; vomitu aut deiectione reijcere. ponit enim Hippocrates ipse, in libro de ratione victus acutorum, in signis febris ardentis, deiectiones liquidas seroſas, & valde pallidas Non est certè sensus hic omnino spernendus. Nam id quod dicitur, nihil congruere cũ proxima oratione, siue quæ antecedit, siue quæ sequitur, nihilmoror. Euenit enim toto hoc opere fere semper. Galeno verò placet (quod non minus probo) secundum proximam sententiam hanc orationem esse scriptam, continereque vsum constrictionis pulsus: dixisse enim censet, Hippocratem antea vsum dilatationis, carnes scilicet dilatatione trahere, nunc dicere vsum constrictionis, scilicet expellere fuligines. Dicit igitur calidiorem venulam vocari

arteriam

arteriam, exustum, vocari fuliginem: itaq; dicere arteriam ex sanguine gignere fuligines, hasque illico compressione excernere. Certè vterque sensus est verus, & consentaneus.

3 *ET quibus quidem pingue bilis flaua, sanguis autem atra.*

HIS verbis nihil significatur aliud, quàm quod Gal. dicere solet, sanguinis, cùm vritur aut putrescit, tenuem partem abire in bilem, & crassam in melancholiam. Nam oratione quatuordecima sectionis quintæ, cùm Hippocrates diceret, bilioſum autem à pingui, ostendimus pingue ab eo vocari tenuem partem sanguinis: sanguis igitur vocatur nunc reliqua sanguinis pars excreta pingui: crassa igitur: itaque tenuis pars abire dicitur in bilem flauam, crassa in atram.

4 *FRigidior, frigido tempore, & regione calidior erit.*

MIHI quidem videtur sonare hæc vox, idem quod aphorismo illo dicitur, ventres hyeme, & vere calidissimi sunt naturæ: scilicet qui tempore & regione calidis est ventre frigidior, frigido tempore & regione calidior. Causa dicta est in eius aphorismi commentarijs. Præter hunc videtur se insinuare alius sensus, quem Galenus sequitur, scilicet eum qui sit naturali temperamento frigidior, frigido tempore & regione calidiore fieri. Quod videtur rursum intelligi posse duobus modis, calidiorem esse quam tempore & regione calidis, aut quam is qui sit natura calidior. Videtur autem vtrumque falsum. Nam si rectè a Galeno in commentario aphorismi secundi sectionis tertiæ dicitur. Ad æstatem frigidas, & ad hyemen calidas naturas optimè affici, malè verò contra, constat frigidiorem naturam calidiorem fieri æstate quam hyeme, alioqui haberet ad æstatem deterius, & ad hyemem melius: atque adeo constat frigidiorem naturam hyeme esse frigidiorem quam naturam

ram calidam, alioqui frigida haberet melius hyeme quam calida: at verò natura frigida habet hyeme deterius quam calida, & deterius quam æstate, ergo vtcunque intelligatur videtur falsum esse, quod hic dicitur. In commentario aphorismi citati ex prima particula dixi, & si plerisque hominibus essent hyeme ventres calidiores, non tamen omnibus, debere enim excipi eos, qui sint natura valde frigidi, tales enim toto corpore habere deterius in hyeme, & gracilescere, refici verò in æstate: hinc fit vt cùm Hipp. dicit, naturarum hæ quidem ad æstatem, hæ verò ad hyemem bene, maleue se habent, & Gale. interpretatur frigidos ad hymē habere deterius, id quidem non de omnibus frigidis intelligi, sed de ijs qui tales admodum sint. nam qui id sunt mediocriter, retrocessu caloris fient hyeme calidiori ventre, atque ob id habebunt ad pleraque melius: Non tamen perinde de calidis dicere possis. Nam omnes qui supra mediocritatem sunt calidi, frigido iuuantur tempore, quia tale tempus naturalem calorem auget, & morbosum extinguit. Vnde sequitur vt multò plures sint qui hyeme iuuantur, quam qui æstate. Nam & calidi omnes & frigidorum multi. His dictis arridet multo magis prima interpretatio, frigidior, id est qui æstate est ventre frigidior, frigido tempore & regione est calidior. Nam sunt æstate ventre frigidiores, omnes calidi, & qui non sunt vehementer frigidi, atque hi omnes sunt hyeme calidiores: qui verò non sunt hyeme calidiores, quia sunt natura frigidissimi, illi neque æstate sunt frigidiores, sed tunc velut reuiuiscentes, calescunt nonnihil. Quod si tamen non placet suppleri vlla verba, sed simpliciter dici, eum qui est natura frigidior, hyeme fieri calidiorem, id intelliges de frigido qui non est admodum talis, intelliges quæ eum esse hyeme calidiorem quam æstate: calidiorem verò esse in hyeme, quam alios homines qui sint natura calidiores, haud quaquam possis intelligere, nisi velis dicere calidiorem esse, id est minus dolere a frigore, & frigoris esse patientiorem. Hoc enim ita habet. Nimirum corpora frigida densa etiam sunt, & calida rara, ob idque densa & frigida hyeme frigoris molestiam minus sentiunt, videnturque esse calidiora quam rara, & calida, quanquam re vera non sunt. Itaque si quis illud calidior, non re ipsa, sed phantasia accipere, aut etiam partibus

externis

externis (nam vt calidus & rarus internis, ita frigidus & densus externis calidior est, quia detinetur ad obstructam cutem effluuium calidum) potes conferre natura frigidũ cum natura calido. Prodeuntque iam ex dictis, tres præcipuæ orationis sensus veri, & nihil dissonum habentes.

3 *IN doloribus proximum ventrem expurgare, sanguinisque ventrem scindere, vstio, sectio, calfactio, refrigeratio, Fernutamentum, plantarum succi in quibus facultatem habent, & cyceon, maleficorum, lac, alia, vinum seruefactum, acetum, sal.*

REPERT Hippocrates hic multa & varia, neque ea quidem æqualia dignitate & viribus, quibus dolorificæ passiones solui possunt. Non quidem quòd in vllo dolore vtendum his omnibus sit, sed quod in quouis horum aliquo, aut alio simili. Imprimis refert, quæ sunt maxima ac præcipua, expurgationemque, & missionem sanguinis: est verò in veraque harum euacuationum seruanda rectitudo. In doloribus (inquit) proximum ventrem vacuare. Est duplex venter per quem vacuare possis, inferior, qui & aluus vocatur, & superior quem vocamus ventriculum: horum verò, vacuandus is est, qui dolenti parti sit proximus: quib. autem partibus qui venter dicatur esse proximus, explicatur apho rismo. 18. sectio. 4. quo ita habetur. Supra septum transuersum dolores qui purgatione indigent, per superiora purgatione indigere significant: quicunque verò inferiora molestant, per inferiora. Itaque in doloribus proximus venter est purgandus, quia si dolor sit supra septum transuersum, vomitu expurgandum, si infra, deiectione. Sanguinis quoq; ventrem, hoc est venam scindere oportet, seruata etiam rectitudine, superiorum cum superioribus, inferiorum cum inferioribus, dextorum cum dextris, & sinistrorum cum sinistris, vt alibi non semel explicuimus. Neque obstat quòd ob coxæ dolores, & vuluæ, & coli, vomitus cietur, & ob cephalalgiam, & hemicraniã, expurgatur aluus. Hæc enim sunt agenda ob reuulsionem, illa posterius ob curationem. Post totius corporis vacuationes, quæ antecedere debent,

debent, accedendum est ad locales curationes, quæ igne; aut ferro, aut medicamento, aguntur. Quæ tria enumerat Hippocrates, non quo ordine agenda sunt, sed a maximis procedens ad minima. Nam vt in aphorismo dicitur, medicamento primum, deinde ferro, postremò igne tentandum est curare. Hic verò ab vstione sectionem nominat, deinde medicamen. Vstione ad coxæ doloris curationem vtebatur Hippocrates. Sed & ob aliarum partium rebelles dolores, ea vti consueuimus, aliquando ad intercipiendas in via fluxiones, aliquando ad deriuādum in proximas partes materiam. Sectio autem curat omnes dolores, quos ali quid in alto putrescens, quod educi possit, creat. Medicamentorum dolores sedantium, duplex est genus, quædam enim sunt mediocriter calida, quæ propriſsimè sunt anodina, quædam frigidisſima, quæ dicuntur etiam anodina, sunt autem stupefacientia. Dicit ergo, calefactio, refrigeratio: addit sternutamentum, quod sanè per sese leue auxilium sit, neque nisi ad exiguos capitis ex flatu dolores sedandos, sufficiens, tamen inter alia, sternutatorijs etiam vtimur, ad discutiendos maximos capitis affectus. Addit, plantarum succi in quibus facultatem habent. Constat non in solis plantarum succis vires medicamentosas esse, neque vim anodinam, sed in alijs omnibus plantarum partibus, & in multis etiam terræ generibus, & metallis, & animalium partibus: quare vt vnum quoddam medicinalis materiæ genus nominauerit Hippocrates plantarum succos: dicens verò, in quibus facultatem habent, videtur leue quidam, & quod nullius momenti sit, dicere. Nam omnia medicamenta admouenda sunt, in quibus facultatem habent. Nam in quibus non habent facultatem, quorsum quis eis vtatur? Innuit autem Hippocrates illis verbis, quod libro quinto de ſimplicium facultate à Galeno indicatum est, esse facultates quasdam quæ respiciant, certa quædam membra, neque indifferenter medicamenta omnia omnibus partibus admoueri, sed quædam habere vires in capite, quædam in ore, quædam in hypochondrijs, atque adeo inde accipere nomen, vocarique alia cephalica, alia stomachica, alia hepatica, aut splenitica. Docet itaque Hippocrates siue calidis siue

frigidis sit occurrendum, deligenda semper esse, quæ dolent parti rectè accommodentur. Cyceon, interprete Galeno, erat polenta quædam ex vino & farina, constat eã aliquando solitam accipere salem, aliquando secus, quandoquidem libro secundo de morbis mulieribus dicitur, cyceonem bibat non falsum. Itaque commendatur ad dolores, vini potus insperso farinæ poline, quod quidem cõsonum est illi aphorismo quo dicitur, dolores oculorum vini potio soluit, qui suo loco enarratus est. Tantum hic adijcitur farina. Quod quidem vt Galenus in commentario dicit tutius est, quàm si quis solo vino vtatur. Quia vt mentis alienationem & capitis grauitatem, & alia omnia mala magis facit vinum, siquis eo solo vtatur, quam si cum cibis, aut à cibo, ita & fluxiones magis auget. Itaq; si quãdo dolores oculorum, aut alterius cuiuspiam partis vino curare tentandum est, cyceone id faciendum potius, aut à cibo, quàm ieiuno dandum merum. Hæc dicta sunt pro doloribus citra malignitatem vllam, aut venenosam qualitatem concitatis. Apponit deinde quædam, quæ sunt antidota maleficorum, hoc est dolorum pendentium ex causa maligna, vt ex veneni potu, aut morsu venenati animalis. Hæc sunt, lac, allia, vinum feruefactum, hoc est perfectè coctum, ne sit mustum (feruefactione enim perficitur) acetum & sal. Commẽdatur à Galeno. 2. de antidotis ex Asclepiadis sententia, lac ad eos qui herbam Apollinarem biberint, aut leporem marinum ediderint, aut dorycnium, aut bupestres, aut cantharides, aut cerussam. De allio hæc scripsit Dioscorides, cõtra viperarum ictus, & priuatim hæmorrhoi prodest, ita vt non aliud magis si cum vino iugiter assumatur, aut tritum in eodem ebibatur. Contra rabiosorum morsus, & illitu & cibo valet. Vinum antidotum esse dicitur, eodem loco libri de antidotis, cicutæ, & coriandri, & toxici, & fungorum. Acetum ad concretum lac, & ad epotum taurinum sanguinem. Sal solus non datur, sed in muria contra hirudines, inijcitur in theriacam Appollonij. Sit autem vtilissimus eius vsus in externis partibus scarificatis, vt putredo prohibeatur, & absumatur venenum.

Homo

6 *HOmo ex lassitudinibus ex itinere, debilitatus, grauatus, expuit, tussiebat enim ex vertice. Febris acuta, ad manum submordens. Secunda autem die, capitis grauitas. Lingua exusta fuit. Naris vnguibus excissa, sanguinem non fudit. Sinister lien magnus & durus infestabatur dolore.*

MIROR Hippocratem prætermisse morbi huius euẽtum, neque dixisse, fueritne mortuus an superuixerit: multomagis miror, Galenum voluisse ex vrina id diuinare, cũ constet morbum hunc fuisse lienis inflammationem, vrina vero eorum solum morborum sit indicium, qui pendent ex succis, intra venas & arterias putrescentibus: ego mallem dixisset, quo modo haberet pulsus, & respiratio, & mens, quam vrina, vt de morbi exitu iudicium ferrem. Sed quandoquidem Hippocrates id non narrauit, habuerit vtcunque, nos quæ narrauit interpretemur. Causa procatharcica, qua cœpit ægrotare, fuit, defatigatio ex longo itinere, vnde grauitatem cum debilitate primum sensit, & expuit tussiens ex vertice. Deinde febris illi succesit acuta, ad manum submordens, secunda die febris, sensit capitis grauitatẽ, & exusta illi fuit lingua, & habebat hypochondrium sinistrum magnum, & durum, & cum dolore: quæ signa sunt propria inflammationis lienis. Medici tentauerunt sanguinem, narem vnguibus scalpendo, vacuare, tamẽ non exiuit sanguis. Consentaneum est hunc multitudine excrementorum laborantem, ingressum esse iter, id enim maximè solet grauitatis sensum & debilitatem facere, & fluxiones commouere. Fluxio vero & destillatio ex capite, faciebat vt expueret, & tussiret ex vertice, hoc est, destillante acri humore ex supprema capitis parte. Id vero non aliter significari poterat, quam dolore & calore eius partis. Hæc autem omnia per neutram adhuc dispositionem eueniebant. Crescente magis humorum alteratione, & agitatione, cœpit acutè ægrotare, lienis inflammatione, & febre continua, cui mox succesit capitis grauitas, & linguæ vstio, ob capitis cum liene, atque adeo cum toto corpore compassionem, & febris vehementiam. Malum au-

tem fuit exciſſanare, ſanguinem extrahi non potuiſſe, quia inflammationis internæ magnitudo ſolet eſſe in cauſa, vt non fluat. Interim nota ruditatem illius ſeculi, quo vnguibus lacerabant venas in naribus ipſi medici, vt miſſionem ſanguinis mollirentur. Nunc ſcalpellis vtimur. Quod dicit ſiniſter lien, videtur dictum per pleonaſmum, vt dicimus lac candidum ſorbere, quamquam nigrum nullum lac ſit. Veriſimilius autem eſſe cenſeo, quod & Galenus cõiectat, vitiatum eſſe codicem, legendumquè fuiſſe, naris ſiniſtra vnguibus exciſſa, ſanguinem non fudit. Lien magnus, & durus, infeſtabatur dolore. Nam ob lienem veriſſimile eſt medicos tentaſſe ex ſiniſtra nare fundere. Inde enim maxime expediebat fundi, vt etiam erat grauius inde non poſſe fluere.

7 *QVartana laborantes, magno morbo non capiuntur: ſi prius autem capiantur, & quartana ſuperueniat liberantur.*

DIETVM eſt ſectione tertia libri primi, ſecuriſſima omnium, & facillima, & longiſsima eſt quartana. Non enim ſolum ipſa ex ſe ipſa huiuſmodi eſt, ſed & ab alijs magnis morbis liberat. His addit nunc liberare, ſiue præueniat, ſiue ſubſequatur. Si enim quis quartana corripiatur, liberari ab alijs morbis magnis, qui alioqui ei acciderent, ſi verò cum iam acciderint ſuperueniat, illos ſolui, inſumpta ſcilicet materia in quartanos paroxyſmos. Galenus hic intelligit nomine magni morbi epilepſiam, & non eſt quidem ea interpretatio parum vtilis. Nam is eſt morbus maximus inter diuturnos, & à quo per quartanam ſolent homines maximè liberari. Verum quia libro primo plurali nomine dixit, ab alijs morbis liberat, innuens, à multis alijs, non ab vno aliquo liberare, idem prorſus vtrobique dici intelligo, atque hic, & ſi vtatur nomine ſingulari, ita accipi, morbo magno n capiun tur, quaſi dicat, nullo morbo magno capiuntur: cum præcipuè in aliquibus codicibus ita inueniatur ſcriptum, ὑπὸ τινος μεγάλης νούσου ὀυκ ἁλισκονται, ideſt ab aliquo magno morbo non capiuntur. Galenus haud dubie non ita habuit in ſuo codi-

codice, sed ὑπὸ τῆς μεγάλης νούσου. ideſt à magno morbo atq; ille articulus, τῆς, videtur indicare certum quendam. Certè ſiquis certus hic eſt notandus, qui ſoluatur à quartana, nullus potius, quam quem Galenus dixit, epilepſia ſcilicet.

8 *PRo quibus qui morbi.*

NON parum refert medicũ ſcire, pro quibus qui morbi fieri ſoleant, & qui morbi poſt quos bene & ſalubriter fiant, qui malè & lethaliter. Magna enim pars prognoſticæ artis eſt hæc, ad quam pertinẽt plurima, eorũ quæ in aphoriſmis, & in prognoſtico, & in alijs libris, de præſenſione ſcripta ſunt. Tractat vero hunc locum præcipuè libro primo de morbis, vbi in primis catalogum facit morborum, qui ex alijs fieri ſolent, deinde eorum qui ex alijs quibuſdam neceſſario fiunt: deinde eorum qui ſalubriter aut inſalubriter ſuccedunt: nõ quidẽ omnium, ſed multorum, quibus tu per otium poſſis reliqua adiũgere, ex alijs locis colligens. Nunc verò tantum apponamus que illic habentur. Tranſitus (inquit) fit in his, ex pleuritide in febrẽ ardẽtem ex phrenitide in peripneumoniam. Verum ex peripneumonia febris ardens non fit. Ad dyſenteriam tineſmus accedit, & à dyſenteria lyenteria ſequitur, ex lyenteria in aquã intercutem tranſitus fit: ex pituita alba in aquam intercutẽ, & à peripneumonia a pleuritide, in pectoris ſuppurationem. Mala porro ſupra mala fieri neceſſe eſt, velut ſi rigor corripuerit, ardor igneus ſuperuenit: atq; ſi neruus diſſectus fuerit, conuulſionem facit: atque ſi cerebrum concuſſum fuerit, ac doluerit, eũ qui percuſſus ſit, neceſſe eſt mutũ fieri, & neq; videre, neq; audire: ſi vero ſauciatũ fuerit, febrẽ neceſſe eſt ſuperuenire, & bilis vomitũ, & aliquam corporis partẽ ſyderatã fieri, ac perire. Si verò exciderit omentum, neceſſe eſt putrefieri. Etſi ſanguis ex vulnere aut vena effluxerit in ſupernũ ventriculum, neceſſe eſt ipſum in pus verti. Quibuſdã interpoſitis, nõ ita multo poſt, addit Talia aũt ſua ſpõte ac caſu hominib⁹ in morbis fiũt, tũ bona, tũ mala. Febricitãti ac bilioſo tẽpeſtiuè foras diſpſa bilis bonũ, diffuſa vero ac diſperſa ſub cutẽ, toleratu leuior eſt habẽti, & curatu facilior ſanãti: diſperſa autẽ, & ad vnã cor-

poris partem allapsa, malum. Aluus turbata in pleuritico aut peripneumonico, aut suppurato, malum. Febrienti aut vulnerato aluus reficcata, malum. Subaquoso aut lienoso ab alba pituita detêto, aluus fortiter turbata, bonum. Erysipelas si extra diffusum intro vertatur, malum. Si verò intra diffusum foras vertatur, bonum. A profluuio alui forti correpto, vomitus superuenies, bonum. Mulieri sanguinem vomenti, menses erumpere, bonum. A fluxione verò infestatæ ad nares aut os fluxionem transire, bonum. Mulieri à conuulsione præssæ ex partu, febrem superuenire, bonum. Tetano ac conuulsione occupato igneum ardorem superuenire, bonum. Huc etiam pertinet quod Hippoc. hic dixit, morbos magnos ac præcipuè epilepsiam quartanæ superueniente tolli, & multa alia quæ tum in alijs locis, tum in sexta particula aphorismorum docet Hippo. quæ omnia huc transferre esset longum & tediosum, cum liceat cuiq; per seipsum legere: hinc solum doctum, oportere vt discat, pro quibus qui morbi soleant fieri, bene aut malè.

9 *Bilis, vt dicebam de auibus, quod biliosæ.*

Hæc verba non satis perfectam videntur reddere orationem, sed aut ipsa quidem deciſſa esse ab alijs, à quibus penderent, aut ab his alia esse detracta. Siquid tamen de hac, vtcunque scripta oratione, dicendum est, mihi videtur nihil aliud continere, quam aues esse biliosas, atque illis verbis, vt dicebam, referri orationem vigesimam quintam sectionis sextæ, qua dicebatur, terra siccitatibus squalente, volucrium genus bene habet: quia oratio præsens continet illius causam. Nimirum aues terra siccitatibus squalente bene habent, quia sunt naturâ siccæ & biliosæ.

10 *Caliditas acrimoniæ signum.*

Qvia propria rei acris caliditas, acrimoniæ illius causa est, calidi autem est calfacere, fit vt quæ acria sunt calorem corporibus inferant, & ita calor acrimoniæ signum sit. Nam etsi acrimoniam, gustandi facultate quæ in lingua est, facilimè sentimus, agnoscimus verò plurima acria esse

ante

ante etiam quàm linguæ admoueamus. Quòd calida vehementer sint, præcipuè cum partium tenuitate.

11 *TVrbationes transitusque. Quòd delirantibus laterum dolores cessant: quibusdam verò etiam febres: quibusdam verò non, sed cum sudoribus, quibusdam cum perturbatione. Quibusdam cutis arida, circuntenta, salsaque efficitur.*

MODOS omnes quibus solet finiri morbus aliquis, cõplexus est Hippocrates hac oratione, proferens exempli gratia laterum dolores. Ij sunt, iudicationes & permutationes: atque permutationes, vel in alias principes partes, & morbos graues, aut etiam grauiores prioribus. Vel in cutem, & partes externas. Vocat iudicationes turbationes, quia ijs quibus crisis imminet, turbationes accidunt: permutationes vocat transitus, quia aguntur ab alijs in alias partes transeuntibus succis. Itaq; dicit turbationes transitusq;, quasi dicat duo hæc solent finire morbos, turbationes & transitus. Vt aliquando cessant laterum dolores delirantibus hoc est, permutatur pleuritis in phrenitidem: quibusdam verò etiam febres cessant, scilicet delirantibus, hoc est, finitur febris in phrenitidem. Dicitur autem hoc secundum illam phrasim qua in aphorismo vsus est, dicens. Qui in febribus ardentibus tremores fiunt delirio soluuntur: ibi enim dicitur, febres ardentes quas tremor comitatur, delirio solui, quòd in deliria finiantur, tametsi cũ ipsa phrenitide adsit etiam febris. Ita etiam nunc dicitur quibusdã delirantibus febres cessant: nimirum cessant esse generis earum, quæ febres simpliciter vocantur, sitque phrenitis. Quibusdam verò (phreniticorum scilicet, aut febricitantium) non cessant cum transitu, sed cum sudoribus, cũ perturbatione. Hoc est per iudicationem. Nihil enim aliud est iudicatio quam extinctio morbi affatim facta, cum perturbatione, & euacuatione: internis autẽ inflammationibus, & febribus, accommodatissima euacuatio est sudor, quãquam iudicantur non raro etiam peralias euacuationes. Quibusdam (inquit) cutis arida circumtenta, salsaque efficitur. Hoc est, quibusdam illi morbi finiuntur in scabiem,

& pruritum cutis. Vocatur cutis salsa, quæ, tanquam sale insperso, mordeatur.

12 *Stupefactiones quales ex qualibus, & quales ei cui coxa.*

Stupefactiones sunt qui intelligant vocari, stupores medicamentis illatos vt cum ad dolorem sedandum, medicamentis narcoticis vtimur, atque hæc verba prolata esse aduersus quempiam, qui curaret talibus medicamentis coxæ dolorem. Velut facere solent quidam medici imperiti, aut nequam, qui cum idonea ad affectiones dolorificas medicamenta ignorent, aut velint ægroto, etiam cum magno eius malo, blandiri, vtuntur sæpe narcoticis: illis enim appositis, euenit mox sedari dolores (quod ægrotantibus est gratissimum) etiam si imposterum affectio maneat deterior. In huiusmodi medicos censent scripta esse hæc verba. Quasi dicatur, considerandum quales stupefactiones, & ex qualibus medicamentis sint faciendæ, neq; faciendæ tales, quales fiebant ei cui coxa dolebat, cuidam scilicet, quē forte medicus quidam curabat narcoticis. Nimirum faciēdæ aliquando sunt hæ curationes, sed non nisi cum dolor intolerabiliter vrget, & veris anodinis non cedit, neque ex qualibuscunq; medicamentis, sed ex correctis, & aliorum mixtione temperatis, quale maximè est quod vocatur Phylonium. Hic sensus verus est, ipsis autem verbis non videtur satis congruens. Proinde ego in alium feror, intelligoque, stupefactiones dici, stupores quarundam partium: qui, quia diuersi, & ex diuersis causis esse possunt, iubet distinguere quales sint, & ex qualibus causis, & memoriæ gratia mentionem facit cuiusdam schyaci, cui stupor cruris accidit, vt sæpe profectò talibus solet. Stupor, vt Gale dicit, est affectio quædam media inter bonam valetudinē & paralysim. Itaq; est velut inchoata paralysis. Quanquam videtur mihi communem loquendi modum consulenti, stuporem ob sensus, paralysim ob motus, diminutionem, potius dici: nam resolutam partem immobilitate & demissione agnoscimus: stupidam verò dicimus eam, cui sensus est hebes, etiam si motum nulla læsio attingat. Itaque stupor accidit

cidit aliquando partium solum sentientium, aliquãdo etiã mouentium atq; hic aliquando fit, ob intemperiem frigidam partium stupescentium, quia frigus aduersum est omnibus viuentium actionibus, aliquando ob seruorum deferentium sensum, aliquando ob deferentium sensum & motum, obstructionem, minorem tamen, quàm vt faciat paralysim: atq; hanc obstructionem aliquando facit succus qui ipsos neruos occupat, aliquando membra adiacentia quæ ipsos comprimunt. Distinguenda igitur hæc, quia si refrigeratio in causa est, solis calorificis occurretur, si obstructio, expurgatione: si compressio, hanc tollere curabimus. Facit eam sæpe vicinarum partium tumor ex plethora, & tollitur sola missione sanguinis. Iis quibus coxa dolet, solet crus è regione positum vsque ad extremum pedem stupescere, ob neruos crurum, qui omnes, iuxta ipsum coxæ os, ab vltimis lumborum vertebris, decurrunt, præcipuè verò ob ordinẽ quartum, qui etiam est postremus & maximus eorum qui descendunt a lumbis, quia cum tribus sequentibus sacri ossis neruis coalescit: is enim simul cum arteria & vena magnis, penetrat per foramen, quod ossis ilij, & sacri, coarticulatione, velut in hunc solum vsum, formatum est. Euenit igitur ibi fluxionis coxæ dolorem inferentis aliquid in neruum redundare, aut a venis, & arterijs, ac carnibus etiam, multitudine tumentibus, comprimi, atque ob diuersum affectionis modum, quidam stuporẽ cruris, quidam dolorem quendam per totum crus productum, secundum illius nerui longitudinem, sentiunt. Cui malo occurrendum videtur sectione venæ in contrario crure, quanquam nisi crus doleat, ob dolorem coxæ, secanda est in eodem.

13 PRopter aures, & ex auribus, sæpe moriuntur tertia die.

Hippocra. in prognostico ita reliquit scriptum. Aurium dolor acutus cum febre continua ac vehementi, difficilis est. Periculum enim delirij & mortis imminet. Quia igitur fallax hic locus est, cito etiã animaduertere omnia alia indicia à prima die, necesse est. Natu minores septimo die,

aut

aut citius ab hoc morbo interimuntur. natu verò maiores multo tardius. Galenus in commentario inquit, Multi interimuntur per dolores aurium vehementes, in consensum perducto cerebro. Quocirca nonnulli ægroti deliranr, nec non aliqui repentè moriuntur, in eundem modũ quo apoplectici, quoties in cerebrum decumbat vniuersa, dolorem aurium committens, fluxio. His consona est præsens oratio. Nimirum Hippocra. dixit septima die, aut citius mori, Galenus explicans quanto citius soleant, inquit nonnullos breuissimè ac repentè, illud nunc definitè dicitur, tertia die. Hoc enim est breuissimè mori, cum sit tertia prima decretoriarum. Itaque mihi hæc oratio nihil aliud significat quàm locum hunc adeo esse fallacem, & periculosum, vt nonnunquam ex eius dolore contingat mori intra primum quaternarium. Id quod est verissimum, quia facillimè inde serpit in cerebrum malum, & homo conuellitur. In quodam fragmento commentariorum, quæ quasi nunc denuo inuenta, sub Galeni nomine nuperrimè sunt in lucem edita, dicitur, illud ex auribus significare fieri ex primario aurium affectu, propter aures per consensum. Quod scilicet aliquando eueniat mori ob ipsam aurium affectionem perse, aliquando tracto cerebro in consensum. Mihi verò non videtur fieri posse, vt ob passionem vllam auris moriatur homo tertia die (imo verò nec vt moriatur omnino) nisi cerebrum in compassionem traheretur. Qua propter geminationem illam verborum, propter aures & ex auribus, illud potius significare intelligo, ppter aures mori homines tertia die, nõ tamẽ proxime ac per se, sed quod ex auribus malum incipiat, reffundatur verò in cerebrum

14 *Quibus cutes intentæ aridæ & duræ sine sudore; quibus verò laxæ cum sudore moriuntur.*

Certò si quibus cutes intentæ moriuntur sine sudore, & quibus laxæ, cum sudore, fit vt omnes ægroti morian tur, omnibus enim sint cutes laxæ aut intentæ, si quidem hę sunt contrariæ dispositiones. Non est igitur hoc quod docet, sed cum ex alijs signis constet hominem esse lethaliter affectum, cognoscere ex his, sitne cũ sudore, an siue eo moritu-

riturus. Cum verò dixerit in prima orationis parte, cutes intentæ, aridæ, & duræ, quasi tres hæ sint diuersæ qualitates constat in secunda quoq; parte, etsi tantum dicat quibus verò laxæ, suppleri debere humidæ & molles. Nam reddi debent tribus illis contraria Non est autem vnum pluribus sed vnũ vni cõtrarium, vt millies dicit Arist. Præterea quia laxæ tantum cutes, fieri possent ob siccitatem & extenuationem: nam vt dicebatur sectione tertia huius sexti, omnis extenuatio laxat cutem, deinde circunstenditur, laxæ verò & humidæ & molles non nisi ob humiditatem extrorsum vrgentem fieri possunt, quare illæ differentiæ merito significant sudorem, atque in morituro mortem cum sudore: contrariæ vero humoris in cute vacuitatem, ac proinde neque sudorem futurum, sed sine eo morituram hominem, si alioqui sit morituras. Hæc eadem sententia scripta est eisdem fere verbis in sectione quinta aphorismorũ iuxta calcem.

15 *IN morbis dolosis mutationes vtiles sunt, his mutare ad decentia, ante quàm euadant deteriores, vt Cherioni.*

MORBI dolosi sunt, qui cum videantur esse sedati, aut etiam soluti, redeunt, præcipuè si id sæpe fiat, vt accidit Cherioni, qui fuit quintus ægrotus libri tertij. Illi enim, vt licet tibi illuc redeunti legere, ter visus est à febre liber, & totidem habuit recidiuas. Monet nunc Hippocrates vt in talibus si quam oporteat facere mutationem, velut in locum alium, aut in aliam domum, aut tale aliquid huiusmodi, quod magis deceat, id cito facere, dum subleuati videtur ægroti, antequam euadãt deteriores morbis malignis redeuntibus. Velut si fortè Cherionem iter agentem in diuersorio febris corripuisset, fuisset sanè satius in domo sua ipsi ægrotare, atque ita in domum mutari decens, non fuisset autem expediens id facere, dum febris erat vehemens, & dolor capitis maximus, neq; poterat dormire, & cõuulsionibus tentabatur, & delirabat. Esset autem faciendũ die octaua, aut septima mox ac soluta esset febris, neq; expectandũ donec die nona rediret. Huc etiam expectãt quacũ

que

què alia ægrotos facere decet, neq; tamen vigentibus morbis possunt. Nimirū quicquid ægrotus sit facturus, aut quæcunque mutatio circa eum tentandi sit, si morbus quē alioqui malignum, & fallacem esse suspiceris, die aliqua subleuatus esse videatur, arripienda occasio est, faciendumque quod deceat, ne fortè, re inconfecta, ægroti euadant deteriores. Velut si quis ægrotaret vt Cherion (non est enim qđ recedamus ab exemplo) qui cœpit tertia die delirare, & vsque ad octauam non resipuit, & præoccupatus esset delirio antequam peccata sua esset cōfessus, aut bonorū suorū hæredes designasset, profecto stultitiæ esset magnæ, nisi mox ac resipisceret, id faceret, ante quā scilicet malum reuerteretur. Ita etiam si quæ alia mutatio facienda sit. Fiant autē illæ tantum mutationes, quæ ad deceotia sint. Nam neque cum antea iuberet Hippocrates per morbos longos mutare solum, quamcūque soli mutationem commendauimus sed eam quæ in accommodatius ad cuiusq; morbi curationem. Itaq; hac oratione non cōmendat vllas mutationes, qui sect. 3. huius sexti ita scripserat, Mutationes cauendæ, sed docet, si quam facere deceat aut omnino oporteat, quā morbo vigente facere non liceat, si quā remissionem is indicet, non esse præstolādū, donec fortasse reuertatur peius sed in occasione faciendum. Sed rogabis quæ causa erit, vt timeam, cū morbus solutus videtur, fore vt reuertatur? Certe si non videatur secundum rationem solutus, iuxta id qđ in aphor. dicitur, Non est fidendū bonis quæ præter rationem eueniunt. Plurima enim talium durare non solent, velut Cherioni febris maxima & maligna sine concoctionis & sine iudicationis vlla indicatione, soluta est die septima redijt verò nona.

16 *Irritantia ex quibus faucium asperitates terminus.*

VSVM acrium & mordentium, atque adeo extergentium vehementius, denique irritantium, dicit finiri in sensum quendam asperitatis in faucibus & larynge, qui vocatur propriè τραχύτης hac ratione probat Galen. oleū, etsi alias partes videatur lenire, & si quis sit dolor, & quæ lassitudo tollere, habere tamen aliquid mordax, & irritatorium, qđ

cum

cum dealbatur deponit. Quia siquis illud lingendo accipiat, finitur eius vsus in κέρχον: quia irritantia ex quibus κερχνώδια terminus. Hoc est, irritantium vsus κέρχον facit.

17 *QVibus quod sanum relinquitur, inferne subducta causa, aut purgato, aut deligato, aut eijcito, aut secato, aut vrito, quibus verò, non, non.*

CHYRVRGI cum partem quampiam putridam aut valde alteratam curant, eum habent scopum; vt vsque ad sanã partem pertingãt, secando, aut vredo, aut medicamentis exedendo. Nunc ergo monet ne prius desistant, quã vsque ad partem sanã peruenerint, sed si quod sanum est relinquitur, ideſt, quod sanũ est nõ attigeris, sed adhuc relinquatur sub sordibus, aut sub parte putri, curationẽ perfice, deorsũ versus facta sectione, vt sanies quæ eius mali causa est, subducatur, aut vsu extergentium purga affectam partem, aut deliga, ideſt vinculo excipe quod emortuum aut alteratũ est, vt ita excidat, aut excisum eijce, aut seca, ideſt, scarifica aut vre: quibus verò non, ideſt quibus sanum non relinquatur intactum, sed ad illud vsque iam fit curatione peruentum, non, ideſt, ne facias quidpiam tale, sed vtere replentibus, aut cicatricem inducentibus, vt res exiget.

18 *QVibus sanguis fluit multus ex naribus, quibus quidem decolorationes imperfectæ, ijs parum prodest, quibus autem rubri colores, non ita: & quibus capitæ quæ bene tolerent, prodest, quibus secus, non,*

VBI ego verti, quibus de colorationes imperfectæ, ijs parum prodeſt, habetur in meo codice, ὅσιμεὶν ἀ᾽χροιαι ἀ᾽κρητοτι, οὐτοισιν ὀλιγον ἀ᾽ρχουσι, in alijs fortasse codicibus (nõ enim in eo incidi) ἀ᾽κρα᾽τοσ quia sunt qui vertant, q qui dẽ decolores sunt mero mõ: in alijs ẽt fortasse (nã neque in hos incidi) ἀ᾽κρατον τὸυτοισιν ὀλιγον ἀ᾽ρχει qa sunt qui vertant

tant, ijs merum modice datum prodeſt. Prima quidem verſio, quæ Iani Cornarij eſt, ſenſu quidem haud multum differt ab hac mea. Nam decolorationes imperfectas ego dici intelligo, quaſdam coloris in albidum, & debilitatem, ac naturalis caloris defectum præſe ferentem colorem, mutationes: quales videmus quotidie in ijs quibus hæmorrhoydes largiter fluunt, aut mulieribus quibus menſes. Tales etiam dici poſsint decolores mero modo, quia omni viuido colore carent. Altera autem verſio plurimum mutat orationis ſenſum, ſignificat enim eis, quibus ob multitudinem fluentis ſanguinis ſublatus eſt color, prodeſſe vinum merum modicè datum: ijs vero qui rubri ſunt non prodeſſe, atque rurſum ijs, qui firmo ſint capite, vt meri potum ferre poſsint, prodeſſe, alijs verò ſecus. Mihi verò videtur merum fluente ſanguine noxium eſſe, vt pote quod fluxiones magnopere augeat, atque, ſi timetur ne tentet caput, timendum potius eſſe, ne ſanguinem agat ſurſum, & faciat effluere abundantius: neque ſane merum talibus dandum eſt, niſi forte in aliquo deliquio animi. Proinde mihi placet multò magis præſcripta lectio, videturque pertinere oratio non ad curationem, ſed ad agnoſticam partem, continereq; duo quæ conſiderare oportet, vt agnoſcas an fluxus ſanguinis creber ex naribus conferat. Alterum pertinet ad affectum, vnde naſcitur conferentia, aut contrarium, alterum ad facultatem, vnde tolerantia, aut contrarium. Coloris ergo illa ſublatio, ſanguinis penuriam, & ſuccorum in aliam ſpeciem mutationem ſignificat. quare ita affecti miſſione ſanguinis non iuuantur: color verò ruber ſignificat abundantiam ſanguinis quare eius euacuatione iuuantur. Quoniam autem non eſt ſatis, quod euacuatio iuuet, vt eam affectio poſtulet, niſi etiam facultas ferat, conſiderandum etiam, an habeat homo firmum caput an debile. Nam cum miſsio ſanguinis partes omnes, & omnes facultates quæ noſtra corpora regunt, poſſit debilitare, quæ omnium maximè ſanguinis penuriam perſentiſcit, caput eſt: quia eſt pars princeps & exanguis, cerebrum, & ex ſanguine habet animalium ſpirituum refectionem. Vnde natum ſuſpicor maximum illum vulgi timorem ſecandæ venæ cephalicæ, quia, arbitror, intempeſtiuè ſecta cerebro attulerit noxam ſatis inſignem: quod quidem vbi ea non ſit opus, aut non bene

fera-

feratur, effluxio ex naribus magis fecerit, quanto ea pars cerebro est propior. Qualia autem sint capita quæ fluxum sanguinis bene tolerent, dixit Hippocrates in libro secundo sectione. 1. cont. 18. vbi ego hunc locum citaui, quòd ad illius explicationem plurimum faceret.

19 *Quibus nares humidiores natura, & semen humidius & plus, hi sanitatem habent morbosiorem, plurimis autem quibus post morbum contraria.*

Haec sententia enarrata mihi est, in commentatione aphorismi secundi sectionis sextæ, vt non sit opus eam rursum enarrare. Illud solùm lubet monere, hoc loco manifestè deprehendi fragmentum illud commentariorum huius libri, quòd nunc nomine Galeni venditur, legitimum non esse. Contrarium enim prorsus ibi affirmatur, atque in commentario aphorismi à Galeno, adeo vt si Galeni esse censetem, essem duo ea loca, in libellum de locis manifestè pugnantibus, repositurus, verum ob quamplurima, mihi iam id fragmentum videtur esse suppositititium.

20 *Sputa rotunda delirium significant, vt illi qui in Plinthio, huic fluxit sanguis ex sinistra nare, & solutus est morbus die quinta.*

Sputvm rotundum vituperat Hippocrates in prognostico, dicens esse inutile: nunc quatenus sit malum explicat, dicens esse adeo graue, vt delirium significet, huius causa est, quia significat ingens incendium circa partes spirituales, à quibus facilè trahitur cerebrum in compassionem: vel ut cuidam in Plinthio accidit, cui reliqua quoque iuxta eandem rationem euenerunt. Nimirum cum raptus esset fa ctus in caput, liberatus est per fluxum sanguinis narium, ex sinistra verò, quia fortè fortuna contigit secundum id latus laborare magis: die vero quinta, quia erat morbus acutissimus exactè.

Vrina

82 *VRina multam subsidentiam habens soluit delirta, qualis fuit Dexippi post defluuium capillorum.*

VELVT hæmorrhoydes,& varices,& quæcunque alia, succos bilioſos aut atrabiliarios ad inferiora detrahunt, à delirio liberant,ita & vrina in qua multum subsidet. Nam si verè dicitur in prorrheticis, vrinam in qua tenue quiddam natat insaniam minari, certè in qua multum crassumque residet insaniam solui indicabit. Nam vt insaniæ solutio,ipsi passioni contraria est,ita & tenue crasso, & supernatans subsidenti. Rursum si rectè dicitur in aphorismo, vrinam albam & tenuem malam esse,si in delirantibus appareat,quia significat raptum humorum in caput,fit sanè in eisdem bona quæ crassa. Non autem quæ crassa secundum se totam,& perturbata, qualis est iumentorum.Nam talis, vt in alio aphorismo dicitur, significat dolorem capitis, qui adest aut aderit:quare malum,minatur capiti:igitur bona sit in talibus,crassa in qua crassum subsidet. Nam neque flatum & perturbationem significat, quæ in caput eleuet, neque succorum in superas partes raptum, sed contraria omnia, æstiuationem scilicet & agitationem in venis conquieuisse,& succos deorsum detrahi. Hoc dicit accidisse Dexippo cuidam,post defluuium capillorum. Scilicet ille, cùm laboraret insania,defluuium capillorum passus est primum,deinde multo tempore (pauco enim nihil profecisset) vrinam reddens plenam multa & crassa sordicie,quæ in matula resideret, liberatus ab insania est. Neque certe habet hæc narratio quicquam quod non sit rationi consonum.Nam defluuium capillorum sæpe fit per abscessum, interno capite in cutem mittente sua excrementa,eo igitur per cutem proximam expurgato, & maxima succorum copia in inferna retracta,merito melius habuit mens.

83 *QVartana non producitur vltra annum.*

QVIDAM, vltimas duas voces orationis proximæ, ad hanc reuocantes,scribũt,post capillorum defluuium, quartana non producitur vltra annum.Ego vero non video,cur capillorum defluuium, liberare possit a quartanæ febrsi lon-

longitudine. Nam si dicas, quia cerebrum expurgatum est, non placet, primum quia quartanæ, neq; generatio, neque productio, refertur ad caput, sed ad lienem potius, aut totum corporis habitum: deinde, quia non semper fit defluuium capillorum per abscessum, sed aliquando per redundantiam, regurgitantibus excrementis vsque ad verticem: atque cum per abscessum fit, non opus est vt perpurget interna: fiunt enim plerunque imperfecti abscessus: atque ob hæc euenit, vt plerique sint, quibus capilli exciderunt, excremento fiori capite, quam quibus nihil tale accidit. Nimirum exciderunt iam multis bis & ter. Ego sanè eum qui quartana corripitur, non putabo ab eius productione securiorem, quod passus sit capillorum defluuium, nisi me quando experimentum ita docuerit esse, hactenus non contigit videre multos quartana laborantes, quibus excidissent capilli: proinde probo multò magis seorsum legi; Quartana non producitur vltra annum. Dicit ergo nunc Hippocrates quæ sit quartanæ constitutio. Dixerat enim libro primo, quartanam esse longissimam, in prognostico etiam eam morbi longi exemplum esse fecit, dicens, Est etiam quartana febris ex hoc ordine, atque in aphorismo dixerat, æstiuales quartanas esse breues, autumnales longas: itaque esse alias alijs longiores, tamen eius constitutionem definite non dixerat: neq; nunc dicit omnino, sed vltra annum non prorogari. Itaque æstiuales non producentur vsque ad annum, neque autumnales vltra. Cuius rei causa fuerit, quòd vt acutæ febres motum sequuntur lunæ, ita longas sequi motum solis est consentaneum: igitur vt acutæ febris fines sunt intra mensem, ita cronicarum fuerint intra annum. Atque vt acutæ quædam mensis dimidium, atq; aliæ etiam minus durant, quæ verò mensem superant, sunt decidentes ex acutarum constitutione, ita longæ. In hoc genere sunt quotidianæ, & quartanæ, quædam dimidium anni durant, quædam menses duos, & quæ longissimæ sunt, annum integrum: quod si eum superant, id quidem fiet ob prauum victum, vel ob ineptam curationem, aut etiam aliquando ob coniunctam visceris cuiuspiam intemperiem, fueritque ea quartana producta, vltra communem quartanæ constitutionē. Certè testari possumus, paucas esse, quæ in ijs, qui prudenter se gerant, non concludantur intra vnum annum.

23 *Aurium eruptiones æstate quinta die fiunt, aliquando quidem etiam tardius, & quæ circa gingiuas, & secundum nares, suppurationes.*

De aurium inflammationibus ita scriptum est ab Hippocrate in prognostico, Auris dolor acutus cum febre continua, ac forti, horrendus est. Periculum enim est, deliraturum esse hominem, ac periturum. Proinde cùm hic locus minimè tutus sit, citò mentem aduertere oportet etiã alijs signis, à prima statim die. Pereunt autem iuniores die septima, & adhuc citius ex hoc morbo: senes verò lõgè tardius. Nam & febris & deliria minus ipsis accidunt, & hac de causa aures antea suppurantur. Verum his quidem ætatibus recidiuæ morbi contingentes plurimos occidunt. At verò iuniores prius quam suppuretur auris pereunt Hęc Hippocrates quibus apertè dicitur, eum affectum adeo esse periculosum, vt plurimi moriantur antequam morbus suppuretur, & ij qui supersunt, euadant per suppurationem. Nam addit, nam si pus album effluxerit, spes est iuuenem superstitem futurum Itaque non senes solum, sed iuuenes etiam, erumpente ex aure pure, solent liberari, senibus verò tardius fit pus, iuuenibus verò citius, intra septimum scilicet, quia nisi præueniant suppurari intra id tempus, moriuntur ob symptomatum vehementiam. Neque solum ætas, temporis suppurandi faciet differentiam, sed & tempus anni. Omnes enim & concoctiones, & iudicationes, citius fiunt æstate quam hyeme. Si igitur iuuenibus, qui ab hoc morbo liberantur, solet septimo erumpere pus alijs temporibus, æstate erumpet quinto, aut etiam citius. Quoniam verò ea ætate, & anni parte, rarò fient eruptiones superuicturis, tardius, & neque hoc perpetuum est, ita vt non possit aliter contingere, vt neque aliud fere quicquam in arte, addidit, Aliquando quidem etiam tardius, addit rursum. Et quæ circa gingiuas, & secundum nares suppurationes: habent scilicet eodem modo, & sunt eiusdem constitutionis. Hoc interest, quod inflammationes circa nares & gingiuas, non sunt adeo periculosæ, neque ea loca tam fallacia, quam auris.

Quibus

14 *Quibus in dentium dolore à supercilio tenuia veniunt, his à pipere probè affricto postridie veniunt crassiora, si etiam reliqua non obtinuerint. Nam Hegesippo somni ferum ibi non obtinuit, sed potius conuocauit quiddam vehementius.*

Commendat piper ad dolores dentium, ex fluxione tenui descendente ex syncipite (eam enim capitis partem vocat supercilium per synedochem) vt eo affricto dolenti parti dicat, postridie descendere crassiora, posseque il lud ita iuuare etiam, cum stupefacientia (quæ tamen censentur esse postrema, ac maxima, ad sedandos dolores, auxilia) non obtinent. Nã Hegesippo dicit ibi ad motum somniferum (vocat nunc somniferum, stupefaciens, quod sopo riferum diceret proprius) non obtinuisse, hoc est non effeciſſe, id cuius gratia admouebatur, sed potius conuocasse quiddam vehementius, hoc est, auxisse fluxionem, & dolorem. Videtur autem consentaneum intelligere, etsi id Hippocrates apertè non dicat, hunc postea curatum fuisse pipere. Huius sanè causa fuerit, q̃ dolorem & fluxionem Hegesippi excitauerit frigida causa, atq; ob id stupefacientia auxerint passionem, atq; ea aucta, ob id etiam & dolorem, aut si paulo post admotionem, stupore inducto, dolorem abstulerint, ita tamen, vt postea redierit vehementius, aucta causa. In eo ergo merito processerit rectius curatio, affricto pipere, per materiæ concoctionem, & attemperatio nem partis. Nam in materia adeo frigida fuerit piper concoctorium, atque ita materiam reddiderit crassiorem, cùm omnia quæ coquuntur, crassiora fiant. Non igitur hinc debes colligere, omnem dentis dolorem curari melius pipere, quam opio. Si enim intemperies & fluxio sit calida, contra fiet, sed tunc conferre piper coquendo, cum stupefacien tia non obtinent, quia tunc, & passio, & fluxio, frigida est. Atqui tunc quoque constat, si in mittente parte multa sit redundantia, non posse vinci piperis affrictu, nisi prius ea vacuetur, & expurgetur. Intellige igitur piper affrictum facere, vt fluxio vna die crassescat, postquam spectum iam est capiti, aut cùm fluxio non tam est multa, quam frigida.

25 *A capite ossium naturam, deinde neruorum, & venarum, & carnium, & aliorum succorum, & superiorum, & inferiorum ventrium, & mentis, & morum, & eorum quæ secundum annum fiunt, tempore quodam, hoc quidem priori omni parte, vt exanthemata, & quæ huiusmodi sunt, non aliter atque in ijs quæ quotidie, citius aut tardius accipiuntur.*

NATVRAS hominum, & anni tempora, & singulorum dierum partes considerare, hac oratione iubet Hippocrates. Naturam quidem quæ est in compositione, & quæ in temperamento: eam quæ est in compositione, ex consideratione magnitudinis singularum partium, ac naturalium succorum, & cauitatum: eam quæ est in temperamento, ex consideratione mentis & morum, quia hæc maximè omnium sequuntur corporis temperaturas. Ergo dicit à capite ossium naturam, deinde neruorum, & venarum. Qui putaret, neruos, venas, & arterias, originem ducere à capite, atque inde in totum corpus destribui, vt libello de ossium natura docere videtur Hippocrates (si modo Hippocratis is liber est) & nonnulli veterum sunt opinati, certè in eam sententiam acciperet hæc verba, vt ossium, neruorum, venarum & arteriarum (nam vno venarum nomine intelligit Hippocrates venas sanguifluas, & pulsantes) naturam considerare oporteret, initio sumpto a capite, vt à communi illorum omnium radice. Vocatur enim ossium natura, citato libello, nihil aliud, quam ipsorum compositio naturalis. Verum cum constet eam non esse Hippocratis sententiam, sed solos neruos oriri ex cerebro, venarum vero radicationem esse iecur, & arteriarum cor, constat non ita esse accipienda hæc sed illud a capite, solum esse coniungendum cum illis verbis, ossium naturam, significarique considerari oportere naturam ossium, deinde neruorum, & venarum: ossium quidem naturam, a capite initio facto. Nam capitis offea pars, est velut ossium radix, a qua produci videtur spina, a qua pendent costæ, & artuum ossa: deinde neruorum, initio etiam facto a capite, non tamen illius eadem parte, sed a medulla: quod cerebrum vocatur:

deinde

deinde venarum, vtrarunque scilicet, sanguifluarum, initio facto ab hepate, pulsantium, à corde: deinde etiam carnium, musculorum scilicet, quorum dissectionē nosse magni est momenti. Quoniam vero non partium solum, sed succorum etiam naturas considerat medicus, dicit, & aliorum succorum. Videtur quidem inepta loquutio, cum succorū antea non meminisset, sed fortasse insinuat inuestigandam esse naturam aliorum succorum, præter cuique parti proprium. Suo enim succo quæuis pars nutritur, & præter proprios partium succos, quorum natura simul cum ipsis partibus est inuestiganda, sunt succi naturales & communes quatuor, pituita, sanguis, & duplex bilis. Et superiorum & inferiorum, inquit, ventrium. Vocat Hippocrates ventres cauitates, & partes naturaliter cauas, sunt autem duplices: superiores, thorax & ventriculus, inferiores inānis pars sub septo transuerso, quæ peritonæo circumscribitur, & intestina, & uterus; & uesica. Itaque numerum omnium partium, & succorum secundum naturam in nobis existentium, tenere oportet, quæ omnia pertinent ad corpus: deinde etiam ea considerare oportet quæ pertinent ad animum, mentem scilicet & mores: quia hæc plurimum valent ad temperamenti cognitionem, vt Galen. indicauit in arte medicinali, & commentario libri de natura humana, & libello, Quod animi mores corporis temperaturam sequantur, & alibi sæpè. Quod verò, & ea omnia, quæ secundum annum fiunt oporteat animaduertere, constat, nisi frustra Hippocrates scripsit huius operis partem magnam, & tertiam particulam aphorismorum, & libellum de aere, locis, & aquis, & sparsim alia quam plurima. Considerandum vero quibusdam anni partibus, quosdam morbos esse familiares, vtque aliquando, ob intempestiuam anni, aut alicuius illius partis, constitutionem, morbi quidam fiant citius solito, vt gratia exempli exanthemata, quæ medio vere fieri solent si hyems sit austrina, & veri similis, merito fient, citius solito. Non dissimilis est consideratio partium diei cuiusque, & totius anni, quod Hippocrates ipse docuit prima sectione libri secundi huius operis, non longe à principio, vbi docuit quosdā morbos citius & summo mane, quosdam tardius & ad vesperam solere apprehen-

dere. Quod idem dicit modò his verbis, non aliter atque in ijs, quæ citius aut tardius accipiuntur.

26 *Similiter biliosum, & sanguineum corpus, melancholicum, non habens euacuationes.*

Illvd similiter ne ita accipias, quasi eodem modo, sed quasi sit particula copulandi. Nam & biliosum & sanguineum corpus, nisi habeat euacuationes fit melancholicũ, non tamen eodem modo. Nam biliosi fiunt maniaci, sanguinei simpliciter melancholici. Quia bilis exusta migrat in atram bilem, sanguis crassescens, in sanguinis fæcem. Verisimum autem est, vtrosque ætatis mutatione fieri melancholicos, sanguineos in ætate consistendi, biliosos in media iuuentute, nisi habeant consuetas aliquas euacuationes quibus præseruentur vt biliosi, vomitus, aut diarrhœas biliosas, sanguinei, fluxus sanguinis ex naribus, aut hæmorrhoydas, aut (si sit mulier) menstruas euacuationes. Scire autem licet, posse esse victus probam institutionẽ pro euacuationibus: sanguineis quidem tenuem, vt minus sanguinis proueniat, biliosis refrigerantem & humectantem, vt vstio prohibeatur.

27 *Tercino postremò splen magnus dolens, in quarta aut quinta.*

Vt solet Gal. dicere, quæ ita sunt prolata, vt constare non possit quid significent, perinde oportet putare, ac si nunquam essent scripta. Huiusmodi sunt hæc verba, non quidem quòd obscura atque inusitata, sed quòd mutilata, & ab alijs quæ iam interierunt, decisa.

Sectio septima.

1 *Vsus inceperunt circa solstitia hyemalia, aut decima quinta, aut vigesima die, ex crebra mutatione au-*

stra

straliũm & borealium, & niuosorum. Ex his quædam breuiora, quædam longiara flebant, & peripneumoniæ crebræ post hæc. Ante æquinoctium rursum reuertebantur plerisque, magna ex parte quadraginta diebus à principio: & quibusdam quidem breuia, & boni iuditij fiebant: quibusdam autem fauces inflammabantur. Quibusdam autem anginæ: quibusdam autem paraplectica: quibusdã autem nyctalopiæ, magis autem pueris. Peripneumoniæ autem valde breues fiebant. Fauces vero post tusses, aut breui admodum fiebant pro tussi. Fauces autem breues. Magis autem nyctalopes. Anginæ autem & paraplexiæ, aut duræ & ficcæ, aut paruæ & rarò concocta educentes: quibusdam autem etiam valde. Qui igitur aut vocibus amplius sese fatigarunt, aut riguerunt, in anginas magis finiebantur, qui autem manibus laborauerunt, solis manibus sunt facti paraplectici, qui verò equitauerunt, aut amplius iter fecerunt, aut aliter crurbins sunt fatigati, his in lumbos aut crura iudicationum vacuitates paraplectica, & in femora & tibias lassitudo & labor: durissimæ autem & vehementissimæ, quæ in paraplectica agebant. Omnia autem hæc in recidiuis fiebant. In principijs autem non admodum. Multis autem horum in medio tusses remiserunt, perfectè autem minimè desierunt, sed aderant simul cum recidiua. Quibus voces rumpebantur tussi, horum plurimi non febricitabant. Quidam autem breuiter. Sed neque peripneumoniæ fiebant horum cuiquam, neque paraplexiæ, neque aliud quippiam significationem præbebat, sed in voce sola iudicabantur. Nyctalopiæ autem residebant, vt aliaquæ ex procatharticis causis fiebant. Factæ autem sunt nyctalopiæ pueris præcipue. Oculorum autem nigræ partes variegatæ, quæ pupillas exiguas habebant. In summa nigrum magnæ ex parte. Magis autem magnos habentes oculos

& non paruos oculos habentes, & plurimi habentes rectos pilos, & nigros. Mulieres autem non similiter laborabant tussi, sed paucæ febricitabãt, & harum valde paucæ in peripneumoniam peruenerunt, atque hæ seniores, & omnes superstites manserunt. Causabat autem hoc fieri, quod non similiter viris exit, & quòd non eodem modo ac viri alterantur. Anginæ autem factæ sunt duabus liberis, & eæ quidem mitissimo modo, abundantius verò seruis, & quibuscunque fiebant violentissimæ, & breuissimè iugulabant. Viris autem plurimis euenerunt, & alij quidem effugerunt, alij autem mortui sunt. In summa ijs qui solum bibere poterant, valde erant mitia, & toleratu facilia. Qui verò præter hæc loquebantur obscure, ijs & magis molesta, & diuturniora. Quibus verò venæ quæ in temporibus & ceruice, attollebantur, subpraua. Quibus autem spiritus sublimis fiebat, pessimum. Hi enim etiam tepescebant. Enim verò, vt scriptum est, sic erant passionum consortia. Quæ quidem primum scripta sunt, & sine posterius scriptis fiebant, posteriora vero non sine prioribus. Celerrimè moriebantur cum superrigebant febrili rigore. Hos ita præsos nihil iuuit manifeste, eorum quæ tentaui, neque alui perturbatio, neque venæ sectio. Secui autem & sublingua quosdam, & sursum purgaui. Hæc igitur in æstate omnino, vt & multa quæ eruperunt. Primum quidem in squaloribus ophthalmiæ inualgatæ sunt, cum dolore.

Tempestatem describit morbosam quæ incepit circiter quindecim, aut viginti dies, post solstitium hyemale, perdu citur autem narratio vsq; ad æstatẽ eiusdem anni. Intempe ries & eorũ morborum causa fuit, mutatio sæpe & repente facta australium & borealiũ, & niuosarum tempestatũ. Nimirum eo anno nũc erat tempus placidũ & austrinum, nunc flabat boreas, nunc etiã ningebat, eaq; omnia alternatè

natè & pluries. Par est autẽ putare eam tẽporis conditionẽ, fuisse multo prius quàm morbos. Ita enim est natura comparatũ, vt causa antecedat, id verò quod ab ea fit, sequatur. Atqui corpora paulatim disponuntur ad morbos. Cum igitur morbi inceperint aliquanto post solstitium hyemale, fuerit quale dictũ est tempus ab initio hyemis, quod est pleiadum occasus ineũte Nouembri, ac fortasse etiã prius. Mutationes magnæ in temporibus, frigoris aut caloris, vt dicitur aphorismo primo sectionis tertiæ, maxime pariunt morbos. Ex vero quæ sunt ab australibus ad boreales, & nimbosas, natæ sunt facere fluxiones multiplices, vt quisque est paratus hac aut illa parte laborare. Nam per australem constitutionẽ augetur humiditas, per aquilonarẽ exprimitur pelliturq; a parte in partem, per niues refrigerantur & læduntur partes quædã, præcipue quæ spectant ad pectus, & vocalia instrumenta, atq; proinde recipiunt destillationes ex capite, aut etiã fluxiones ex toto corpore, vt certè factum est. Quamuis autem ob communem causam, magna ex parte communis erat in quam plurimis hominibus morbi species, tamen ob diuersos corporum apparatus, necessario fiebant nonnullæ passionum differentiæ, patiebãturque multifariam, partim diuersis morbis commune tamen quiddam habentibus, partim eisdem, sed minoribus, breuioribus aut diuturnioribus, boni aut mali iuditij. Primum igitur cẽperunt tusses multę circa solstitium hyemale, quindecim scilicet aut viginti, paulo plus minusve, post solstitium, desinente scilicet Decembri: & multis tussi laborantium finiebatur destillatio in peripneumoniam. Et hoc quidẽ tẽpore, licet intelligere ex narratione, nondũ esse hæc mala grauia, leuiter. n. percurrit vsq; ad tempus recidiuarũ, quarũ mox facit mẽtionẽ. Et meritò quidem fit (vt in alijs etiã epidemialibus constitutionibus animaduertimus) vt morbosus status a leuiori incipiens, deinde ingraueſcat. Pleriſq; ergo ante equinoctium vernũ reuertebãtur tusses Magna ex parte quadraginta diebus à principio, hoc est circa mediũ Februarij, quæ vltima hyemis pars est, & veris tẽperiẽ iã incipit imitari, flante Fauonio. Et quibusdã erant tunc quoq; tusses breues & boni iuditij, hoc est soluebãtur breui, & in nullũ malum aliud tranſibant: quibusdã autem inflammabantur fauces, hoc est partes oris quæ interiacẽt

inter

inter gulam & laryngem: quibusdam autem anginæ, hoc est inflammationes strangulantes, quarum quæ grauissimæ sunt, & citissimè strangulant, fiunt intra ipsum caput asperæ arteriæ. Alia huic proxima fit in eius musculis. Dicuntur etiam anginæ esse species, quæcunque in ore, aut tota ceruice, sunt inflammationes, tanto autem minus proprie, quanto minus strangulant: atque tam late patente nomine, etiam faucium inflammatio, angina quædam dicitur, sed quia non tam propriè, dixit, quibusdam faucium inflammationes, quibusdam etiam anginæ. Quibusdam etiam facta sunt paralectica, hoc est resolutiones quarundam partium. Nam tametsi paraplexia ab autoribus vocari solet, ea solum quæ dimidiati corporis est, ita verò hic vocari cuiusuis partis resolutionem, facilè constabit ex ipsa narratione. Quibusdam autem nyctalopiæ, magis autem pueris. Nyctalopia est oculorum morbus, quo laborantes videre noctu nihil possunt, sed mox atque tenebrescit hallucinantur. Causa est nimia oculorum opacitas, ob quam nisi in splendore magno non possunt videre: is morbus fiebat multo magis pueris, quia sunt humidi & excrementosi, atque debiles, cerebro & oculis. Peripneumoniæ etiam fiebant alijs, & eæ quidem valde breues, fauces verò, hoc est faucium inflammationes, fiebant post tusses: hoc est, postquam homines tusi laborassent, alijs breui admodũ fiebant pro tussi, hoc est paulo postquam tusi fuerant correpti homines, fiebant, tusi cessante. Erant verò hæ etiam inflammationes breues. Magis autem (inquit) nyctalopes. Si diceret, breuiores esse nyctalopes quam faucium inflammationes, repugnaret sibi ipsi paulo post dicens, nyctalopiæ autem residebant. Intelligere ergo hic est consentaneum, magis autem durabant nyctalopiæ. Tria mala fuerunt in hac epidemia difficilia & grauia, facta post recidiuas & procedente tempore (nam ante recidiuas, vt diximus, nihil fuit graue) anginæ, paraplexiæ, & nyctalopiæ. Anginæ quòd multi ex illis morerentur: paraplexiæ & nyctalopiæ, quòd solui non possent, sed multis firmarentur, & inueterascerent. Hæc igitur rursum describit, dicés qualia fuerint & ex quibus occasionibus initium cœperint, & quos habuerint exitus. Anginæ autem (inquit) & paraplexiæ, aut duræ & siccæ, hoc est per quas nihil excrea

re-

retur, etsi essent magnæ: aut paruæ, & rarò concocta educentes: quibusdam autem etiam, valde multa concocta educentes. Nimirum erant hæc quoq; non omnibus æque grauia, sed alijs plus, alijs minus. Occasiones morborum deinde narrat, dicens. Qui igitur aut vocibus amplius sese fatigarunt, vociferantes scilicet, aut riguerunt, hoc est plurimum frigus sustinuerunt, in anginas magis siniebantur, id est incidebãt ex tussi (omnibus enim inceperunt à tussi mala) qui autem manibus laborauerũt, solis manibus sunt facti paraplectici: qui verò equitauerunt, aut amplius iter fecerunt, aut aliter cruribus sunt fatigati, his in lumbos aut crura iudicationum vacuitates paraplecticæ, & in femora & tibias lassitudo & labor. Hoc est resoluti sunt secundũ lumbos. & habebant crura resoluta, idq; indissolubiliter, ac pertinaciter, & habebant, secundum femora & tibias lassitudinis sensum, & laborem. Itaque mouere non poterãt crura, sentiebant autem cum dolore, quòd fluxio in ea decumbens neruos obstrueret, adeo vt facultas quæ per eos deferretur, motui non sufficeret: non tamen adeo, vt neq; sensui. Eadem verò fluxio faciebat vt sentirent cum dolore. Facta sunt autem hæc dictas ob causas, quia vt dicitur in aphorismo, si quæ pars ante morbum laborauerit, in eã morbus firmatur. Iam verò frigus extremum nullam partẽ lædere magis poterat, quam eam per quam inspiratur aer, refrigerata verò ea pars facilè recipiebat fluxionem, vt alia quæuis quæ ob quancunque intemperiem debilitata sit. Addit, durissimæ autem, & vehementissimæ erant (tusses intellige) quæ in paraplectica agebant. Verisimile est ex vehementiori pependisse causa, ea quæ maiores consequerentur abscessus. Omnia autem (inquit) hæc quæ grauia & difficilia, contingebant in recidiuis, in principijs autem non admodum. Tunc enim, vt dictum est, nihil fiebat præter tusses, & mites peripneumonias. Et multis horum in medio (hoc est inter primas inuasiones & recidiuas) tusses remiserunt, & ob id visæ sunt secundæ passiones esse recidiuæ perfectè autem minimè desierunt, sed perseuerantes à principio, aderant simul cum recidiua. Rursum percurrit singula mala, quæ in recidiuis simul cum tussi aderant, & explicat singulorum euentus. Hæc fuerunt, raucedo quædam tanta, vt post interciperetur, & omnino eam

emittere

emittere non possent (hoc.n.vocat vocem tussi rumpi) & nyctalopia, & paraplexiæ: & anginæ. Dicit itaq; plurimos eorũ quibus voces rumperentur tussi, omnino non febrici tasse, quosdã autẽ febre, sed breui, correptos esse, neq; peripneumonias neq; paraplexias, neq; aliud quipiã eis successisse, & in solã vocis interceptionẽ finitum esse malũ. Et hoc quidẽ meritò fiebat, quia quibus per raucitatẽ vox omnino intercipitur, plurimũ succi imbibitur in ipsam asperæ arteriæ mẽbranã: quæ pars non facilè commouet sua excrementa, sed sustinet vsq; dum paulatim discutiantur. Quinetiam vidimus horũ plurimos multum tẽporis voce carere, & imposterũ toto vitæ tẽpore raucos manere, durata & indissolubili facta passione. Fiebat ergo hoc ijs quibus cerebrum non tanto impetu excremẽta pelleret, vt in pulmonem truderet, aut artus, neq; materia esset adeo calida, vt anginã, quæ inflãmatio est, pareret, aut febrẽ cieret, sed frigida materia, lente pulsa, in ipsa aspera arteria hæreret, febrem non inferens. Nyctalopiæ autem residebant, ideſt manebant indissolutæ, vt alia quæ ex procatharticis causis fiebant, ideſt, vt paraplexię. Dictum enim antea est: fieri eas, ijs qui manibus laboraueruntaut equitaueruntaut itẽr fecerunt. Itaq; dicit & nyctalopias & paraplexias resedisse. Fiũt autem sunt, inquit, nyctalopiæ pueris præcipuè. Huius causam esse censeo humiditatem nimiam cerebri, & omnium capitis partium, quæ in ea ætate est: oculus enim est exortus quidam, ipsi cerebro valde proximus Fiebant verò per nyctalopiam nigræ oculi partes (quæ scilicet inter iridem & pupillam sunt) variegatæ, ob fluxionem inæqualiter membranæ hærentem: magna tamen ex parte tendebat ea pars in nigram, quòd crassitie influentis succi, opacus fieret oculus, quod speciem refert nigritiei. Inter ipsos autem pueros illi maximè fiebant nyctalopes, qui erãt grãdioribus oculis. Et habentes capillos rectos & nigros, non tamen qui paruis oculis. Nã oculi grandiores fiunt ob humidam naturã, aut ob calidam, quibus vero calida est natura pili nõ sunt recti, sed crispi, quibus igitur simul sunt oculi magni, & capilli recti, natura est sine calore humida, quę parata est ad nyctalopias: qui vero sunt paruis oculis necessario sunt sicci & ob id humidis morbis non capiuntur: esse vero siccos (nisi materiæ defectus fecerit exiguitatem)

sem(vtcunque habeant reliqua, constat. Quia si sint oculi parui, & capilli crespi, erunt sicci & calidi: si verò recti, frigidi & humidi. Vbi dicit Hippocrates μελανότριχες ideſt capillis nigris, ego censeo legendum esse(quem etiam errorem alibi in Galeni scriptis animaduerti) μεγαλότριχες, ideſt magnis capillis. Nam nigricies capillorum potius significat calorem, estque contrarium signum rectis: magni vero capilli fiunt ijs qui sunt excrementosi & humidi, quibus eisdem fiunt recti, vt in mulieribus videas. Itaque fiebant nyctalopiæ pueris, habentibus oculos magnos, & capillos rectos & longos: non tamen fiebant habentibus oculos paruos. Videbatur his consonũ, mulieres hac tempestate deterius habere quam viros, & crebrius ac periculosius ægrotare. tamen non ita fiebat, sed multò pauciores corripiebantur tussi, & cum ijs quæ corripiebantur, agebantur etiam melius, quam cum viris, quia paucæ febricitabant, & harum rursum paucæ in peripneumoniam incidebant. & & hæ seniores, & omnes superstites manserunt. Huius rei causam ipsemet Hippocrates apertè exponit, dicens, id accidisse, ob euacuationem menstruam, quæ fœminis est familiaris. Ea certè euacuatio a plurimis morbis mulieres præseruat, & plurimos indicat, a quibus alioquin non euaderent, vt etiam cum intempestiuè supprimitur, multorum malorum illis causa est. Itaque laborabant tunc tẽporis tussi mulieres paucæ, & eæ seniores, quibus scilicet desijt fluere ea vacuatio: neq; tamen moriebantur, quia talibus cum fluere desijt, mutatum est temperamentum ad siccius, neq; ea, qua carent, admodum indigent, euacuatione. Aliam et causam esse dicit, ob quam mulieres, non perinde ac viri ægrotabant, quod non eodem modo ac viri alterantur, id est non vt viri, se exponunt alterantibus causis, neque in negocijs versantur, sed domi se continent: huic autem causæ attestabatur ipse euentus. Nam anginæ duabus tolum liberis accidunt, & eæ quidem mitissimæ, seruis verò fiebant multo plures, & violentissimæ, & citissime iugulantes: Quia scilicet liberæ vtebantur meliori victu, & minus in aere versabantur, seruæ verò domo exibant, vt viri, ob idque afficiebantur, vt illi, atque eo etiam grauius quod deteriori vterentur victu. Viris enim etiam plurimis euenerunt anginæ, & alij quidem effugerunt, alij verò

mor-

mortui sunt. Morituri verò a superuicturis his distinguebãtur notis. Ijs qui solum bibere poterant, ideſt qui non aliter quam deglutiendo, noxam sentiebant, quod nihil nisi potum deglutire poterant, valde erant mites, & toleratu facillimæ, atque ita minimè periculosæ: qui vero etiam loquebantur obscurè, ijs & magis molesta, & diuturniora. Magis quidem molesta, quia spiritus viam magis obturabant, & suffocabant magis. Nam ex prohibita deglutione longè minus est periculum, quam ex prohibita respiratione, nedum ex vtrisque, quam ex altero: diuturniora vero quod essent inflammationes maiores, quæ attingebant vtrãque partem, gulam inquam & laryngem. Quibus vero venæ in ceruice & temporibus attollebantur, subpraua, hoc est maligna & periculosa, quia illud magnæ suffocationis inditium esse, inde agnoscens, quod & in ijs qui laqueo, aut manibus strangulantur, apparet. Quibus verò spiritus fiebat sublimis, erat longe pessimum, id enim est iam mortis proximæ, significatque strangulationem, & debilitatem extremam. Quam significationem augebat, quod & tepescebant: ideſt refrigerabantur secundum extremas partes. Erant vero hæc omnia dicto ordine mala, præter cætera, quia sic erant dictarum passionum consortia, vt quæ primũ scripta sunt sine posterius scriptis fierent, posteriora vero non sine prioribus. Qui scilicet habebant ex angina sublimem spiritum, his etiam attollebantur venæ, & quibus attollebantur venæ, ij obscure loquebantur, & qui obscure loquebantur, hi malè deglutiebant: non tamen contra, si malè deglutiebant, loquebantur etiam obscure, neque si hoc, etiam attollebantur venæ, neque rursum si hoc, etiam respirabant sublime Igitur vel ob hanc solum causam ne cesse est, posteriora esse deteriora prioribus. Signum autẽ superueniens, quod in his pestilentibus anginis (talis enim erat iam hæc constitutio, cum essent morbi communes, & ex eis plurimi morerentur) significabat mortem iam iam imminentem, erat, superrigere febrili rigore, hoc est superuenire rigorem similem ei, qui solet per febres fieri. Nam ex tali rigore cum ægris iam debilibus superuenit, solent non recalescere, sed cum ipso rigore extingui. In quam autem malignam euaserit hæc constitutio, quæ benigna à principio fuisse videbatur, inde vult Hippocrates coniec-

ctes

ctes, quod ita oppressos morbos (hoc est laborantes angina non leui) nihil iuuit manifeste, tametsi multa circa illos molitus est. Nam & aluum mouit, & venæ sectione est vsus, cum in brachijs, tum etiam sub lingua, vt per anginas fieri consueuit. Quinetiam quosdam dicit se sursum purgasse. Ipsa vero phrasis indicat, eum non ita multos purgasse sursum per vomitum (nam neque id legitimum est per anginam fieri) sed quosdam, ob peculiares fortasse considerationes. Hic anni decursus iam processerat vsque ad æstatem: fiebantque dictæ anginæ iam in æstate, quo tempore iam fiebant multa alia quæ eruperunt, id est multa alia mala externa, vt exanthemata, & vlcera. Inter quæ primum quidem in qualoribus, inuulgatæ sunt ophthalmiæ cũ dolore. Annumerantur enim, tertia particula aphorismorum, ophthalmiæ morbis æstiuis. Et tales quidem sunt siccæ, & ex ficca & acri pendent fluxione, quare & dolent.

2 VEnarum sanguinem sistunt, deliquium animi, figuræ alia interceptio, linamenti contorsio, appositio, deligatio.

QVIBVS rebus possit supprimi fluxus sanguinis ex naribus, docet breui hac oratione, prima est deliquiũ animi. Nam per animi deliquium colligitur affatim sanguis versus cor, atque ob id reuellitur introrsum, a parte ex qua fluebat. Hæc est causa, qua plurimis tales fluxus sponte cessant, quia scilicet, superueniente deliquio animi, tolluntur. Alia est figura, scilicet figuræ mutatio facit nonnunquam sola, semper autem iuuat, vt sanguis fluere cesset. Velut si cui fluit ex naribus caput erigat, sitque ceruice recta. Alia est linamenti contorsio, idest contortum linamentum, & inditum in partem ex qua fluit: alia est appositio, emplastri scilicet, aut omnino medicamenti agglutinatorij, aut cucurbitulæ. Alia est deligatio, si pars est apta ligaturæ. Interiecit (Et alia interceptio) quia præter dictas sunt aliæ causæ interceptionis. Nam & potu frigidæ, & eiusdem infusione, & vinculis extremarum partium, & reuulsoria sangui-

guinis missione (quia vt antea etiam diximus, nulla securior interceptio est) euenit fluxum sisti.

3 *Bubones plurimi fiebant, quod hepatites. Si vero & ab arteria maligne affecta, malum signum vt posidoniæ.*

Meminit Hippocrates auxiliorum quibus sanguinis fluxus sistitur, ob quandam tempestatem morbosam (non dicit quo loco, neque quo tempore) per quam ob sanguinis plurimam redundantiam, quibusdam fluebat sanguis, multus adeo, vt morerentur: nonnullis: alijs excreabatur per asperam arteriam: alijs fiebant adenum phlegmonosi tumores, qui vocantur bubones: alijs aliæ affectiones, habentes tamen omnes communem causam, redundantiam sanguinis. Dicit ergo, de ea tempestate agens, bubones plurimi fiebant, quod hepatites, hoc est quod vena cava redundantia laboraret. Scilicet bubones plerunque fiunt, quòd hepar, & quæ ab eo oritur vena, multitudine laboret. Si vero sanguis ab arteria (aspera scilicet) maligne affecta, vlcerata scilicet, exiret, malum erat signum. Vt accidit cuidam mulieri, vocatæ Posidoniæ. Nimirum passioni hæmoptoycæ, ex tali causa ortæ, succedere solent magna ex parte tabes.

4 *Qui ex sanguinis fluxu moriebantur, non sudabant circa frontem, & velut compressi*

Dictvm est proxima sectione, quibus cutes intentæ aridæ & duræ, sine sudore, quibus verò laxæ, cum sudore moriuntur cum siccitate, qui igitur a sanguinis fluxu siccati, merito morerentur sine sudore, sed velut compressi, hoc est absumpti, & siccati.

5 *Et spirituosi, & à sudoribus deficientes, prauum.*

Dvo signa mortis sunt hæc, sive separatè intelligantur scripta esse, sive quod in aliqua tempestate accideret spirituo

rituosos esse, id est difficilè respirantes ac anhelosos, & a sudoribus deficere, id est animo linqui. Hęc enim ambo per morbos acutos pessima sunt, significantq; defectum facultatis, illud animalis (anhelosi enim dicuntur præcipuè, qui respirant sublimè) hoc vitalis. Quid potest autem esse periculosius, quam per febrem cõtinuam, qualis ab acuto morbo nunquam abest, non posse respirando recreari, aut cum multa euacuatione opus sit, non posse mediocrẽ sustinere?

7 *Ventrium abundantiæ turbationem ferunt, vt Posidoniæ, & quæ feras ibi faciunt.*

Cvm est redundantia in ventre, aut cruditas multa, qualis quæ solet vermes gignere, purgatione est opus. Nihil enim magis celebratum apud Galenum, & medicos omnes, quam ventrem expurgatione, quam ventris turbationem vocant, indigere. Modus autem mouendi sit, si in ventriculo sit vitium, vomitorio, si verò in intestinis, si quidem in crassis clysteribus, si ĩ tenuibus, subductorio medicamẽto. Redundantia quidem in quacunq; ventris parte esse potest: vermes verò ascarides in podice semper: rotundi in gracilibus plerunque, lati per omnia intestina generantur. Quare vomitu curari nunquam debent (nisi forte ob antecedentes cruditates) pro ascaridibus, clysteres & glandes erunt satis.

7 *In extenuatione circuntensio ante mortem, & vmbilicus protensus, extractus est ipsi, & ginginarum dentes ambientium exulcerationes.*

Dictvm est sectione tertia huius sexti libri, Omnis extenuatio laxat cutem, deinde circuntenditur. Idem est dicere, in extenuatione circuntensio ante mortem, cùm scilicet prius laxata cutis sit, fit deinde eius circumtensio, ante mortem, dicit verò ante mortem, quia vicinam iam mortem indicat circuntensio, laxitatem excipiens. Narrat vero, hoc, & duo alia sequentia signa, accidisse cuidam mulieri, tametsi non dicit. Quam ob causam videtur hæc

verba decisſa esſe ex aliqua narratione longiori, & perfectiori: quasi post alia quæ hic desint dicat, in extenuatione accidit circumtensio ante mortem, & vmbilicus qui prius laxata cute, protensus est, postea, circuntenta, est retractus ipsi, scilicet laboranti extenuatione, & factæ sunt gingiuarum dentes ambientium exulcerationes: scilicet finduntur gingiuæ præ siccitate, vt & labia quibusdam, & partes aliæ. Itaque extenuatis fiunt imprimis cutis laxitas. & vmbilici protensio, proximis vero iam interitui, fit circuntentio cutis, & vmbilici retractio, & gingiuarum exulcerationes, vt cuidam mulieri accidisſe Hippo. narrat.

8 *Multa de quocunque recte præcipi possunt, alia quidem eadem potentia, alia autem non. Quale est talia diffundi, exolui, & educi, & indurari, & maturari, & vbi opus est e lecto pellere, & torpentes, ad ea quæ agunt serius, excitabis.*

Optime quidem ac verissimè dicit hæc Hipp. & est nobis sæpe opus apud vulgares homines, & indoctos, hac defensione. Sæpe enim accersuntur, ad visendum eundem ægrotum, duo aut plures medici seorsum. Et perrarum est in idem medicamentum incidere, sed diuersa fieri iubent, vulgus vero hominum statim iudicat, errasse alterũ, quod non eandem rem dixerint: & ob hanc vulgi opinionem, ambitiosi medici, nihil non mutant, eorum quæ, qui prius accesserant ad ægrotos, fieri iusserant, alia quæ eisdem sint facultatis, aut fortasse etiam inferioris, imperantes, id curantes solum, ne quid eorum, quæ ab alijs imperata sint, videantur probare. Horum ambitionem detegit, & indoctæ vulgi opinioni occurrit, dicens, non esse vnicam rationem occurrendi cuicunque morbo, ac multo minus vnicum medicamentum, sed multa de quocunque recte præcipi posse. Alia quidem eadem potentia, alia autem non. Nimirum fieri potest, vt duo medici eandem prorsus sequantur indicationem, & eadem intentione curent morbum eundem, vtantur vero medicamentis diuersis, sed eiusdem facultatis. Nimirum cuiuscunque facultatis sunt innumera medi-

medicamenta, & quiuis vtitur suis. Fieri etiam potest, vt ad eundem morbum vtantur duo medici auxilijs diuersis neque eiusdem facultatis, quod non eadem intentione curationem suscipiant, neque tamen quispiam illorum erret Nam fieri potest vt idem morbus diuersis vijs ac methodis curetur: vt si velit quispiam phlegmonem resolutione curare, atquè alius maturatione. Vtrouis enim modo sæpe proceditur recte. Quinetiam quæ resolutione aut maturatione curata bene sunt, aliquando si repercussione, & induratione, à principio ad finem essent curata, nihilo deterius cessissent, ac fortasse aliquando curata essent cum minori dispendio. AEgrotum aliquando curauit medicus misso sanguine, hunc ipsum fortasse curasset alius sine missione sanguinis, nihilo deterius. Verum hanc ob causam, nihil periculosius excogitari potest, quam duos medicos accersere seorsum, vt multi faciunt, quo vtriusque deuitet inuidiam. Nam sæpe fit, vt cum eorum quiuis eum recte curaret, ambobus seorsum tentantibus auxilia diuersa, pereatur ægrotus. Quapropter consulo, vt in consultationem vocentur ambo, vt in vnicam conueniant curandi rationé aut eorum alteri tota curatio commendetur. Itaque dicit Hippocrates multa de quocunque rectè præcipi possunt, » alia quidem eadem potentia, alia autem non. Quale est, ta» lia diffundi, exolui, & educi, & indurari, & maturari. Hæc » eadem scribit exempla eadem potentium, & diuersa: qua» si diceret, vt si velint diffundere & resoluere, quod idem » est, & alius vtatur oleo irino, alius laurino, alius ricino. » Aut educere expurgando, & alius det catapotia vocata aggregatiua, alius potionem ex infusione agarici & electario ex succo rosarum: aut indurare, & alius admoueat solanum, alius sedum, alius plantaginem: aut maturare, & alius admoueat pulticulam ex hydreleo & farina triticea, alius ex vitellis ouorum cum oleo & exigua portione terebinthinæ: aut alius velit resoluere alius maturare, alius aliquid aliud facere. Nam hoc quoque fieri potest, vt diximus, nullo eorum male suscipiente curationem: Consulit, his dictis, quiddam aliud, quod & si videtur leue, nonnunquam est magni momenti, ne facultates torpeant, & ægroti plurimum debilitentur. Nimirum morbi quidam sunt difficilis iudicationis, quorum solutionem si expectes, antequam

ægroti è lecto surgant, illi certè languescunt, & facultates obliuiscuntur suorum munerum, & intereunt. Oportet sæpe, ita ægrotantes cogere vt lecto surgant, etiam nondum curati integrè: atque torpentes, ad ea quæ agunt serius, excitare, hoc est, cogere vt rebus agendis se inferant, etiam si pigri sint, & denuisi, & id faciant tarde, ac segniter. Euenit enim paulatim eâ pigritiem deponi, & facultates velut reuiuiscere, atque ita deinde morbos paulatim superari, qui alioqui à iacentibus, & otiosis, ac de sua tantum miseria cogitantibus, nunquam superarentur. In longis autem locum habet hoc præceptum, aut decidentibus ex acutis.

9 Hydropicos celeriter secare: tabescentes vrere statim: secare caput, & huiusmodi.

Tres curationes recensetHippocra. nobiles, & magni momenti, quæ tamen raro admodum conferunt, quòd vix vnquam agantur tempestiue. Hæ sunt, hydropicorum sectio, tabidorum vstio: & capitis vulnerati apertio. Vt narrat Celius Aurelianus libro 3. tardarum passionum, de hydropicorum sectione, quã paracentesim vocabant, magna fuit inter veteres contentio, Euenore, Erasistrato, & Thessalo, vituperantibus, Asclepiade, Themisone, & Sorano, laudantibus id genus curationis. Cur autem vituperarent, dicit plurimas fuisse causas, præcipuas verò, quòd peritonæum neruosum cum sit, non sustinebit, sine periculo, punctionem aut sectionem, deinde quòd nõ fiet facile, quin secetur vllum intestinum, deinde quod non videatur aquæ eductio tollere affectionem, sed symptoma, cũ non tollat hepatis intemperiem, sed aquæ redundantiã, postremo quòd periculũ maximũ sit, ne cũ effusa tota aqua effuso etiã spiritu, homo moriatur. Has ob causas affirmabant illi, neminem hydropicorũ sectione esse seruatum. Nihilominus testatur Aurelianus, se vidisse quosdam: qui sectione euaserant, atq; ob id probat eam curationem, qua etiam Hippocratem vsum esse constat, cum eius crebra in illius scriptis mentio fiat. Quod autem plurimi moriãtur, causatur Aurelianus, nihil eorũ quæ alij obijciũt, sed quod ea curatio serius semper tentetur, & cum iam morbus est

diutur-

diuturnitate factus incurabilis, id quod dicit his verbis. Plurimi vero moriuntur: si quidem medentium tardante consilio, serius paracentesis adhibetur. Quibus apertè significat, si tempestiuè fieret sectio, antequam plurimum aquæ collectum, & hepar plurimum intemperatũ esset, nullum periculum eorumquæ alij timebant, accessurum. Nam aqua tunc non effluere affatim plurima, & homo nõdum esset adeo debilis, vt sustinere non posset, neque hepar adeo intemperatum, vt non posset restitui, semota aqua, quæ & si intemperato successerat hepati, eius tamen intẽperiem seruat, & auget. Itaque sectio si incipiente hydrope fieret, multos liberare fortasse posset, quoniã vero adhibetur serò, iuuat nullum. Hoc idem de tabescentium vstione dicere par est, siquidẽ tabidi fiunt ex suppuratis, suppuratorum verò & hydropicorum idẽ periculum esse dixit Hippocrates his verbis. Quicunq; suppurati aut hydropici secantur aut vruntur hi pure aut aqua aceruatim effluẽte, omnino moriuntur. Hippocrates vt in hoc ipso opere iam indicauimus, & ex alijs multis eius viri constat, inustione plurimum vtebatur, & in suppuratis ac tabescentibus semper, mox ac suppurationis notæ incipiebant esse conspicuę atque ob id plurimos magnificè iuuabat. Hoc vero tempore, merito sectionis & vstionis in hydropicis & tabescentibus, vsus dimissus est, quia vel ob ægrotantium mollicię, vel quod non valemus autoritate apud eos, vt veteres illi medici, nunquam horum quippiam iubenti obtemperatur, vsque dum morbus omnino vicit: tunc postulant nonnulli id sibi fieri, velut in re disperata quo tempore nihil aliud fit, quam quod quæ tempestiue suscepta contulissent, suscepta serius infamantur auxilia. Simile quiddam euenire scimus in sectione capitis. Nimirum vt Hippocrates docet libro de vulneribus capitis, multa eorum vulnera secari postulant, vel quod vlcus satis dilatatum non fit, vel vt cognoscatur an os læsum sit, vel vt pateat melius curationi, cum tamen hæc quoque vulgaribus videatur dura curatio esse, plerumque recusant id sustinere, vsque dum lethalibus iam signis terrentur, tuncque magna ex parte, nihilominus moriuntur, & vulgus quidem hominum non intelligens, factum id esse, quod serius sectum sit, vidensque paulo post sectionem egrotos mori, putãt ę

sos esse sectione,& manent imposterum sectionis timidiores. Qua propter satius sit medicos, nisi tempestiuè voluerint ægroti parere, intempestiue nihil facere. Non enim solũ in his quod dixi, sed in alijs quibusuis euenit curationibus. Euenit verò sæpissimè in tribus dictis, quas ob id mihi videtur Hippocrates rectè notasse, atque consuluisse hydropicos celeriter secare, mox atque hydropici esse incipiunt, tabescentes statim atque sunt suppurari, & tabescendi periculum minantur, vrere, & caput vulneratum secare tempestiuè, alioqui, neque secare, neque vrere, neque vlcus aperire: sed prædicere, ac sinere mori.

10 *Hydropicorum omentum non tangere, neque interiora, simile enim multis genibus.*

πτερον multas partes significare solet, hoc loco nihil aliud videtur mihi significare posse, quam omentum. Si enim significare hypomphalon, hoc est partem imam vētris, haud diceret hanc tangi non debere, siquidem Paulus libro 6. quatuor digitos infra vmbilicum secare iubet: sed neque abdomem videtur posse significare, nisi enim seces peritonæum, nihil exibit aquæ. Peritonæum autem non potsis secare, nisi seces prius abdomem, intra quod est situm. Quod autem Hippo. dicit, nihil est aliud, quam sectionem committi debere chyrurgo perito, q sciat secare abdomem & peritonęum, quin tangat omentum, aut aliquid interiorum, vesicam dico, vterum, aut intestinum. Est enim hoc periculum in ventris sectione, lædatur aliqua subiectarum partiũ, vt etiam in alijs partibus, velut etiam in multis tumoribus genuum. Nimirum in eius quoque partis collectionibus, quæ apertionem postulant, aut vlceribus, quæ contra apertionem quam vocant, cauere plurimum oportet, ne tendones, aut nerui aliqui crurum, aut vasa quæ prætereunt, lædantur. Comparat itaque sectionem ventris in hydropicis, cum sectione genu, non alia in re, quam quòd habeant simile periculum. In sectione ventris illud nosse oportet, nõ debere sectionem abdominis esse regione sectionis peritonæi, sed inferiorem, vt per fistulam curuam, per sectionem abdominis immissam in sectionem peritonæi, educi possit

quod

quod oporteat aquæ, deposita vero fistula, sectio peritonæi, a parte sana abdominis obturetur. Ita enim cauetur periculum copiosæ, & affatim factæ effusionis.

11 *VOx qualis sit iratis, si talis non irato, secundum naturam sit: & oculi tales fuerint natura turbulenti, quales sunt vbi irascuntur ij qui tales non sunt: & alia secundum rationem morborum, vt tabidus morbus facit formam: si talis natura insit, in talem morbus euadit, & alia eodem modo.*

HAEC oratio partim pertinet ad physionomiam, partim ad prognosticam medicinæ partem. Prima eius pars ad illam, secunda ad hanc. Actum verò est antea, in hoc ipso opere, de physionomia, dictumq; est, vtilem esse ad medicinales considerationes, quia docet agnoscere, quæ hominibus insunt secundum naturam: quorum cognitio necessaria est ad cognitionem eorum quæ præter naturam: quia hæc collatione illorum cognoscũtur, quam sint grauia, aut secus: iuxta id quod initio libelli de officina medici dicit, considerandum similia sint an dissimilia; & rursum initio sectionis tertiæ libri primi, dixit, Morbos dignoscimus ex cõmuni natura, & ex cuiusq; propria: & in initio prognostici, an similia sint beneualentium, potissimum sui. Itaque si vis accipere argumentum aliquod a voce, oportet scias quali voce sit homo. Si ab oculis, qualibus oculis: nam si talis esse videatur, qualis natura, aut non valde dissimilis, haud est graue malum: si vero plurimum dissidet, graue est. Reddeamus ergo ad priora. Vnum quoddam argumentorum quibus physionomi vtuntur, vt licet videre apud Aristotilem libello de physionomia, est ab specie motus animi ad affectum. Hoc modo, Si quis non iratis, habet naturaliter vocem, similem ei quæ est in iratus, is iracundus est: ita etiam, Si oculos natura turbulentos, & quales habent qui irati sunt, habent ij qui non sunt tales, illi sunt iracundi. Si ergo per morbum aliquis habet vocem talem, & tales oculos, nosse oportet, an tales habeat homo natura, si enim habet nihil significatur mali, sed solum agnosces per physinomi-

cam rationem, cum esse iracundum: si verò non habet id secundum naturam, neq; modo ex occasione aliqua est iratus (oportet enim semper excipere occasiones) agnosces, per rationem medicã, eum furori esse proximũ. Alia etiam multa sunt huiusmodi secundum rationem morborũ, hoc est in morbis consideranda, an secundum rationem morborũ fiant, an verò secundum naturam ægrotantium. Vt tabidus morbus speciem quandam & formam vultus facit, nimirum acutum nasum, cauos oculos, & caua tempora: si tamen talis vultus homini insit natura, in talem euadit morbus, ideſt facilè in morbum talem incidit, neq; ob id grane malum est. Nimirum vt morbi naturæ similes facilè fiunt, & minus sunt periculosi, ita etiam & morbi illi, quos naturalis hominis species representat. Nam vt species significat mores, ita & reliquam naturam, quare & in tales aut tales morbos, propensionem: ob id addit, & alia eodem modo.

12 *Tvsses laboriosæ incumbunt in partes læsas, sed maxime in articulos; sed in laboriosis febribus tusses siccæ fiunt. Tusses siccæ firmantur in articulos cum febre, si intus relinquuntur.*

Tvssis laboriosæ dicuntur quæ comitantur febres laboriosas. Laboriosæ verò febres sunt quas comitantur lassitudines spontaneæ. Quas à multitudine succorum pẽdere haud dubiè indicat lassitudo. Hinc fit vt abscessus in articulos plerumq; faciant, vt in aphorismis 31. & 74. sectionis quartæ dicitur, nisi fluxus sanguinis copiosus anticipet: eadẽ quoq; causa comitatur has febres tussicula sicca, qa omnis multitudo fluxiones cõmouet. Idem igitur abscessus expectari debent ex tussibus laboriosis qui ex laboriosis febribus, siquidẽ in laboriosis febribus tusses tales fiũt. Tusses igitur siccæ cũ febre firmantur in articulos, vt scilicet ipsæ febres, si intus relinquiũt (cã scilicet morbi) hoc est nisi euacuatio insignis, & accommodata anticipet, vt fluxus sanguinis ex naribus aut multa vrina. Cũ itaq; dicit tusses siccæ cum febre, intelligere debes iuxta sermonis consequutionem, cum febre laboriosa. Nã tusses siccæ febriũ arden-

ardentium: quas in aphorismo quinquagesimo quarto eiusdē sectionis dicit sitim tollere, nisi etiā sint laboriosæ (plurimæ autē ardentium laboriosæ nō sunt) nō minantur dictos abscessus. Cū itaq; prius dicit, tusses laboriosæ incumbūt in partes læsas, & postea, tusses siccæ cū febre firmātur in articulos, eædē tusses intelliguntur, quæ fiunt in febribus laboriosis. Neq; enim intelliguntur quæ in alijs febribus, vt dixi, neque vero quæ sine omni febre. Nam vt sectione prima libr. secundi dixit Hippocr. tusses diuturnæ (nam ex non diuturnis, & sine febribus nihil timeas) quæ sine febre fiunt finiri solent in tumores testiculorum, & amant abscessus in partes humiles, contra ac tusses febriū laboriosarum, quæ finiri solent in abscessus circa maxillas. Rectè autem hic dicitur, incumbunt in partes læsas, sed maximè in articulos, & si in aphorismo tantum dicitur circa articulos. Nam in eo aphorismo dicitur, id quod maximè solet fieri: hic vero adijcitur, & quod alias etiam fit. Nimirum vt alio aphorismo dicitur. Si quæ pars per morbum dolet in eam fiunt abscessus. Quia si quæ pars est parata recipere, in eam potius expectes abscessum, quam in vllam aliā, parata autem est & quæ dolet, & quæ aliter vtcunque læsa est, vt si quam habet homo partem insigniter debilē, si sit mancus, aut claudus, aut ex labore defatigatam, velut nuper dicebatur in hac ipsa sectione. Qui igitur aut vocibus amplius sese fatigarunt, aut riguerunt, in anginas magis finiebantur, qui autem manibus laborauerunt, solis manibus sunt facti paraplectici, qui vero equitauerunt, aut amplius iter fecerunt, aut aliter cruribus sunt fatigati, his in lumbos aut crura.

13 *Spirationes obscuræ in tabidis, & non parientibus, malæ: & quæcunque alia huiusmodi ab eadem constitutione.*

Spiratio obscura vocatur, respiratio obscura, & apneæ proxima. Talis respiratio in tabidis significat extremā facultatis debilitatē, & proximā mortē: in non parientibus, vt mulieribus semine abūdātibus, abstinentibus vero à congressu, vt sacris, aut viduis, significat præfocationem ex vtero periculosam, quæ aliquando finitur in mortē

sepen-

repentinam, cum symptomatis similibus, ijs quæ ex veneno. Quoniam vero non solum respiratio obscura, sed innumera alia mala sequi consueuerunt, tam à tabe quam ab vterino morbo, addit, & quæcunque alia huiusmodi ab eadem constitutione.

14 *Tabescentibus autumnus malus: malum autē & ver, cum sunt fici folia pedibus cornicis similia.*

AVTVMNVS malum est tabescentibus, ob intemperiē siccam, & caloris ac frigoris diuersitatem magnam, & facultatum omnium languorem. Est autem malus, & quod eo tempore plurimi tabescunt, ex morbis æstiualibus malè conualescentes, & quòd ij qui superiori tempore tabuerant, eo tempore solent mori, vt dicitur secundo libro prorrheticorum. Ver non ita videtur esse posse malum, siquidem est saluberrimum, ac minimè lethale, vt sectione prima libri secundi dictum est: est tamen etiam quodammodo malum tabescentibus, non tam quòd eo tempore moriantur, quam quòd tabescendi initium multi eo tempore accipiant, ob hæmoptoycam pasionem, quæ veri est familiaris, & ob destillationes quas pariunt humorum redundantia, & multi venti. In vere solere ficus proferre folia similia pedibus cornicis, constat: atque ea verba nihil continere aliud, quàm veris descriptionem.

15 *IN Perintho verò plurimi. Causa tussis hyemalis in populum grassata, & alijs quæcunque diuturna. Et enim ambiguis confirmata sunt. Est autem quibus cronicis non fiebat, velut dolores renum habentibus, sed & quibusdam alijs. Cuiusmodi homo ille, ad quem cynisçus me induxit.*

HAEC oratio ex proxima pendet, continetque exemplum quoddam, eius quod vniuersim dictum est, puta ver esse malum tabescentibus. Dixit igitur in Perintho, vere plurimos factos esse tabidos, causam verò fuisse tussim;

quæ

quæ hyeme in populum grassata est, & alijs quæcunque diuturna erant desijsse in tabem & ambiguis confirmata esse, hoc est in illis in quibus ambigebatur an tabescerentur, cõfirmatam esse suspitionem, factis apertè tabidis. Quibusdã verò cronicis non ita accidisse, neque factam esse tabem, velut dolores renum habentibus, & quibusdam alijs, cuiusmodi homo quidam ad quem cynisçus eum induxerat: qui scilicet cum diuturno morbo teneretur, non est factus tabidus. Cronica vocat modo, quæcunque solent homines diu pati, velut asthma, & hæmoptoycam passionem, & cephaleam, & renum dolores antiquos, & alia huiusmodi, quibus valetudinarij homines solent continenter, aut crebro, molestari. Dicit itaque hyemem fuisse tussiculosam, & sequenti vere multos eorum, qui tussi diuturna laborauerant, & qui alioqui erant morbosi, & macilentos, qui dubitabatur an tabescerent, factos esse tabidos. Euasisse verò tabem, eos qui dolore renum diuturno vexabantur, & paucos quosdam aliorum. Nimirum sæpe, qui renum malo diuturno, aut coxæ, aut podagra, aut hæmorrhoydibus, aut aliquopiam tali tenentur, ob hæc ab acutis morbis, & alijs periculis liberantur. Verum quoniam non narrat qualis fuerit eius anni temperies, haud potest magna hinc vtilitas accedere.

16 *Dolorum in lateribus, & pectore, & alijs partibus, tempora an multum differant considerandum, quoniam cum melius habuerint, statim deterius habebunt, non errantes.*

Pertinet hæc oratio ad aphorismum illum secundæ sectionis, quo dicitur, ijs quæ non secundum rationem leuant, non oportet fidere, neque admodum timere ea quæ praua fiunt præter rationem, plurima enim talium inconstantia sunt, & non valde permanere, neque morari solent. Vnum quiddam, eorum quæ maximè indicare possunt, bona aut mala præter rationem esse, est ipsa mutatio temporum morbi, quæ plurimum dissideant, & plusquam ratio postulet. Nam si ij qui dolore lateris, aut pectoris, aut alterius partis, aut denique alio morbo (nam eadem est omnium

nium ratio) plurimum vexabantur, repentè, sequenti die, aut hora, videntur subleuati, ita vt illæ morbi partes multum differant, pluſque quam ratio ferat, fiendum non eſt, quia cùm melius habuerint, ſtatim deterius habebunt, non errantes, ideſt etſi nullum erratum committant in victu. Hanc eandem ſententiam continet aphoriſmus quintus ſectionis ſextæ, etſi paucioribus verbis, in cuius commentatione, hæc quoque enarrata mihi eſt, etſi non omnino eodem modo. Neque mireris, multa enim, eaque vera, ac conſona ſenſa ferunt, grauiſs imæ Hippoc. ſententiæ.

Sectio octaua.

1 *IN longis dyſenteriis cibi faſtidium, malum: & alias, atque ſi ſuperfebrierint:*

HIC quoque eſt aphoriſmus tertius ſectionis ſextæ, verbis quam minimum mutatis. Solum enim, quod hic dicitur, & alias, atque ſi ſuperfebrierint, illic explicatur magis, diciturque, ſi autem cum febre deterius. Explicatum verò mihi eſt in commentario intelligi, non quidem ipſum faſtidium cum febre eſſe deterius quàm ſine febre, ſed faſtidium & febrem grauius malum eſſe, quam faſtidium ſolum. Sed euenit hoc loco dubitare, quomodo faſtidium à longa dyſenteria malum, ſi vt dicitur primo de morbis, & aphoriſmo decimo quinto eiuſdem ſectionis, à longa diarrhæa vomitum fieri, bonum eſt? Videtur enim diarrhæa cũ dyſenteria, & vomitus cum faſtidio, habere analogiam? Certè & diarrhæa à dyſenteria, & vomitus à faſtidio diſidet multum. Nam per dyſenteriam, præter fluxionem, eſt iam in inteſtinis exulceratio, & faſtidium, vacuatio nõ eſt, vt vomitus, ſed accidens quoddam, corrupta iam facultate, ſuperueniens, vel alteratione ventriculo communicata. Vomitus verò a diarrhæa reuulſio naturalis.

2 *VLcera circum glabra mala.*

HIC

Hic est aphorismus quartus sectionis sextæ, eodem ibi ordine post proximam orationem, quo hic, scriptus, & a me enarratus.

3 *Lumbos dolenti recursus in latus, & tubercula quæ seps vocatur.*

Seps tabifici cuiusdam serpentis nomen est, datur verò etiam id nomen tuberculis, cum putridis & saniosis vlceribus obortis. Duo itaque dicit quæ lumborum dolori (intellige diuturno & magno) succedere solent, recursum in latus, & tubercula saniosa. Rectè verò dicit recursum in latus, fit enim materia sursum recurrente, contra ac per bonos abscessus fieri solet. Laudauerat enim libro secundo sect. prima, abscessus infra morbos, velut varices, & lumborum grauitates ex supernis. Ergo ex lateris dolore lumborum dolor, & ex hoc varices, aut tale aliquid in cruribus, vtiliter fieret, ex lumborum autem dolore dolor lateris perperam fit. & contra ac expedit. Fiunt tamen etiam abscessus praui, eisdem vijs quibus boni, ex contrarijs incontraria. Velut quia surditas, alui pro fluuio soluitur, ab alui suppressione surditas dēt timeri, vt dicitur vigesimo octauo aphorismo quartæ sectionis. Ita quia lateris dolor vtiliter solet in dolorem lumborum desinere, a lumborum dolore timeri debet dolor lateris. Tubercula saniosa non tā videtur fieri ob loci patientis naturam, quam ob naturam materiæ: quæ scilicet, fit cruor aliquis atrabiliarius, & sanio sus. Verùm quia in humiles partes corporis sanguinis fæces solent residere, fit sæpe vt graues lumborum dolores, ex tali quapiam materia fiant, quali hæmorrhoydes, & varices, & tubercula quædam crurum cancrosa, quæ nonnunquam vlcerantur, atq; ita non raro ex grauī dolore lumborum, dictorum aliquid fit, in quibus sunt tubercula illa sanioſa. Ita Hippocrat. narrat duos abscessus, alterum, ob contrarium motum ei quem abscessus amant, inutilem, alterū ob materiæ malignitatem, laboriosum, etsi locus nō sit incommodus. Nam tametsi Hippocrat. locum tuberculorum nullū nominet, ego ea q̄ in ipsis operib. fieri solēt aīaduertēs, intelligo eum de tuberculis talib. in crurib. obortis. loq.

Renum

4 *RENum morbos non vidi curatos vltra quinquagesimum annum.*

HAEC sententia pertinet ad aphorismum sextum sectionis sextæ: quo ita habetur, Vitia renum, & omnes circa vesicam dolores, difficilè sanantur senioribus: hoc idem nunc docetur: præterquam quòd dolorum vesicæ non meminit, vt illic, sed morborum renum solùm. Dictum verò mihi sæpe iam est a principio, longè aliam rationem scribendi tenuisse Hippocrat. in hoc opere, atque in aphorismis. Hoc enim composuit, scribens obseruationes & experimenta, librum verò aphorismorum, scribens generatim præceptiones, quas ex obseruationibus multis dabatur colligere. quoniam ergo dum captaret experimenta, nullum renum morbum vidit curatum vltra quinquagesimum annum, assertionem illam aphoristicam collegit, vitia renum senibus difficile curari. Constat verò hoc de diuturnis renum vitijs intelligi, velut imprimis de lythiasi, atque de perfecta curatione, ita vt malum nunquam amplius reuerteretur. Nam ex renum dolore, subleuari in satis multos dies, euenit sæpe senibus, reiecto lapide. non ita tamen vt non maneat in renibus ad similem morbum apparatus. Intelligi etiam velim, citra permutationem. Nam succedente stranguria, aut podagra, solui solet morbus renum, etiam senibus. Atque Hippocrates arbitror, id viderit. Neque enim est adeo rarum.

5 *QVæ in somnis exacerbantur, & quibus externa refrigerantur, & mens perturbatur, & alia quæcunque iuxta somnum talia, & quibus contraria.*

NIHIL aliud continent verba hæc, quam quod aphorismo primo sectionis secundæ, his dictum est. In quo morbo somnus laborem facit, mortale: si autem somnus iuuerit, non mortale, qui a me suo loco enarratus est, ita vt ad præsentis orationis enarrationem nihil desideretur.

Quibus

6 *Quibus autem nihil intra constitutum tempus acceſſit, ſingulis partus vitales fiunt. Apparentia in quibus menſibus fiunt. Labores in circuitibus, quod in ſeptem mouetur, in triplicitate perficitur, & quod in nouem mouetur, in triplicitate perficitur. Et quòd poſt muliebria aliquando dextra, aliquando ſiniſtra hiant. Humiditas per exeuntia victus ratione ſicca. Quod autem citius diſcretum & motum ſtatim, augetur tardius. In longius autem tempus labores, tertio, quinto, ſeptimo, nono menſe, ſecundo, quarto, octauo, quæ ex parua tabula conſideranda.*

Hæc omnia occurrerunt iam antea, non longe a fine ſectionis tertiæ libri ſecundi, in multas orationes ſecta, nõnihil diuerſæ, quanquam quicunque verumque locum leget, intelligit luce clarius, autorem idem prorſus voluiſſe ſcribere hic & illic, quinetiam fortaſſe altero tantum loco, eſſe hæc ab illo ſcripta (quorſum enim eadem verba repeterentur?) ſed ab aliquo malè compilante Hippocra. chartas, eſſe geminata. Neque mirum corrupta eſſe hæc, & multis modis permutata, vt & alia quamplurima huius autoris, in tanta vetuſtate. In cæteris quidem quam minimum diſſident duo hæc loca: plurimum autem in vltimis his verbis, in longius autem tempus, labores tertio, quinto, ſeptimo, nono menſe, ſecundo, quarto, octauo. Nam illic illud in longius tempus coniungebatur cum prioribus, poſtea verò legebatur. Labores circa tertium diem ſupra quinquaginta, & ſextum ſupra centum: menſtrualis ſecundo & quarto, quæ nouiſſe oportet ad ſeptimeſtrem partum. Quoniam verò eam lectionem probaui, neque, quam eo loco ſcripſi, horum verborum enarratio diſplicet, non eſt quod nunc dicam aliud, quam cenſere, vt hic locus ſecundum illum reſtituatur, puteturque perinde, ac ſi hic nihil eſſet ſcriptum.

7 *Victus conſtat repletione & inanitione ciborum, & potuum. Mutationes horum qualia ex qualibus, vt habeant.*

De ratione victus scripta sunt ab Hippocrat. multa, cũ in operibus non paucis, ei solum tractationi destinatis, tum etiam sparsim in alijs omnibus, atque adeò gloriatur se hac medicinæ parte priores medicos superasse, quòd illi de victu ægrotantium perperam tractauerint, de victu sano rum omnino non egerint. Plurimi itaque facit rationem victus, neque immerito, magni enim est momenti, & in curandis morbis, & in tuenda valetudine. Dicitur nomen victus de commoderatione omnium rerum non naturalium, peculiariter verò cibi & potus. Ob id de his agit hac oratione, alijs quæ mox sequuntur aget de alijs rebus externis, quas oportet medicum moderari: agit verò de eis omnibus adeo breuiter, vt duorum alterum videatur, aut scripsisse hæc sibi soli, memoriæ gratia, dilatanda alibi, & vt hinc acciperet materiam alijs libris componendis: aut facere voluit epilogum multorum, quæ alibi dicta sunt. Victus itaq; constat peculiariter, ijs quæ ore accipiuntur. Quorum duo sunt genera, cibus & potus, quæ alibi vocat, alimentum humidum & alimentum siccum. Est autem potus, seu alimentum humidum, duplex, quoddam enim est potio nutriens, quoddam tantum potus: vnde oriuntur tres differentiæ, de quibus exactè disserit lib. de ratione victus in acutis, cibus, sorbitio, & potus. Victus qui his constat, primas differentias accipit ex quantitate ingestorum, ex repletione inquã aut inanitione, hoc est adiectione aut detractione, vnde fit victus, crassus, aut tenuis, aut moderatus. Horum mutationes dicit considerari debere, qualia ex qualibus vt habeãt, hoc est, qui & quando debeant potu pro cibo vti, aut contra a potione ad sorbitionem, aut ab hac ad cibos crassos transferri, & omnino a victu crasso in tenuem, aut a tenui in crassum, & quomodo id agendum, an procedendum detrahendo an adijciendo. Huc spectant omnia quæ in libris de ratione victus disputata sunt aduersus medicos è guidodo, & quæ prima particula aphorismorum, & alibi, quæ omnia nunc repetere esset longum, neque admodum vtile, cũ sint suis locis satis explicata.

8 *Odores delectantes, molestiam inferentes, placantes, mutationes ex qualitatibus quomodo habent.*

Odores

8 Odores delectantes, molestiam inferentes, placantes, mutationes ex qualitatibus quomodo habent.

Odores etiam ponit Hippocrates in victus materia libello de alimento, vt & in aphorismis, & alibi dicens. Qui cunq; veloci appositione indigent, ijs humidum ad reficiendas vires optimum est. Quicunq; verò adhuc velociori indigent, per olfactum. Eorum nunc refert differentias, & præcipit considerare, vt fieri debeant mutationes. Odorum per paucas differentias agnoscunt homines, vt Aristo. dicit, atque ob id de bono aut malo, seu grato, & ingrato odore solùm loquuntur. Boni odores sunt duplices quidam iucunditatem solum præse ferunt, sine vlla alimenti qualitate, aut saporis significatione, vt odor muſci, galię, & ambræ (his odorib. solos homines delectari putat Aristoteles. Haud scio an id possit indicare) quidam alij sunt propriè, odores ciborum, vt carnium, & recentis panis. Primos odores vocat Aristoteles delectantes, secundos replentes. Quia primi delectant magis quàm nutriunt, secundi nutriunt potius. Hinc fit vt primi odores sint iucundi saturis, secundi non nisi famelicis. Horum vtriq; sunt placãtes, hoc est, sedãtes anxietates, & multas animi inquietudines. Multæ enim nascuntur ex debilitate, aut ex qualitate aliqua maligna interius genitarum fuliginum, quas odores, aut nutrientes aut iucundi, placant. Alij verò sunt odores ingrati, aut molestiam inferentes. Quorum etiam video esse duplex genus, quidam enim sunt fœtores putidi, quales stercoris, aut saniei, & tales semper nascuntur à putredine: alij odores molesti, qui, citra omnem putrescentiam rebus quibusdam naturales sunt, vt galbano & bitumini. In his quoque iubet considerare, mutationes quomodo fieri debeant: sæpe enim expedit voluptatis gratia vti delectantibus ac nonnunquam gratia refectionis pro eis vti replentibus, quin etiam, pro placantibus oportet aliquando vti molestiam inferentibus. Velut si censens mulierem animo linqui admoueas illius naribus odores delectantes, aut replentes, videasque illam ob id magis

suffocari, intelliges morbum esse veteri præfocationem, & commutabis cum molestiam inferentibus. Quia odores grati sunt placantes, placatis autem cerebro & reliqua respiratione, suffocatur multo magis mulier: contra inferentes molestiam, irritant, & excitant cerebrum, & respirationem augent, & excuti faciunt morbi causam citius. Igitur oportet scias odorum species commutare, & qualibus uti debeas in quacunque occasione.

9 *Irruentes, ingredientes, & egredientes spiritus, aut etiã corpora.*

Externa etiam spectant ad victũ, vt dixi, ob id post ea quæ intra corpus assumuntur, externorum, quæ contactu lædunt aut prosunt, mentionem facit. Irruentes spiritus vocat ventos, illi enim irruũt in nos: aer vero quietus nos circunstat. Ingressus & egressus horum iubet curam gerere. Non certè exigua pars medici muneris est, curare vt ingressum & egressum habeat aer, quãtum, quando, & qua parte oportet, in domum, quam inhabites sanus, aut in qua decumbas ægrotus: idq; iuxta naturam morbi, & qualitatem venti considerandum. Nam ad pleuriticum nõ admittes boream, neque ad pestilenti febre occupatũ, austrũ. Porro cui sudores ciere, aut copiosam euacuationem insensilem velles, concludes cubiculum, cui velles attemperationem moliri, aperies, vt pateat vento introitus & exitus. Neque solum ventos considerare iubet, sed etiam corpora, hoc est, res alias omnes quæcunque corpus possint tangere, denique res omnes exterius accedentes. Vocat vero corpora ad differentiam ventorum, quasi venti corpora non sint, iuxta eam phrasim qua Arist. in physica doctrina dicit aerem esse incorporeum, quia tenuem.

10 *Sermones qui audiuntur meliores: quidam autem contristantes.*

Curare debere medicum, vt apud ægrotum habeantur semper sermones meliores, & non qui contristent, dictum

ctum est antea sectione secunda huius sexti libri his verbis. Circa ægrotantem œconomia, & quæ in morbum interrogationes, quæ narrat, qualia, vt accipiendi sermones, quę ad ægrotantem, quæ ad assistentes.

11 *ET lingua, qualia ex qualibus adsciscat.*

LINGVA, vt dictum est sectione quinta', significat vt lotium. Chlora quidem à bile: rubra à sanguine: nigra a melancholia: causa est, vt in commentario eius loci explicuimus, quod lingua allicit ad sese, seu excipit ab interno corpore fuligines, succorum qui redundant. Itaque à qualicunque excremento allicit fuligines illud referentes. Si igitur volles significationes accipere à lingua, scire debes qualia ex qualibus adsciscat. Nimirum adsciscit, ex biliosis flaua aut chlora, ex sanguine rubra, ex pituita, alba, ex melancholia, nigra.

12 *SPiritus, tanta caliditas, frigiditas, crassities, tenuitas, siccitas, humiditas, replens plus & minus: à quibus mutationes quales ex qualibus, vt habeant.*

AEREM qui nos circunstat, vocat nunc spiritum, à quo magis ac facilius, quam ab vlla alia re, nostra corpora alterantur, quia & vndique nos continet, & intra in ipsum cor continenter assumitur. Ob id maximè sunt obseruandæ aeris mutationes, procurandæque vtiles, & cauendæ noxiæ. Nam, vt antea diximus, morbos longos, & quos nulla alia causa curare potest, aeris sola mutatio sanare solet. Repentinæ autem temporum mutationes (mutatur vero aer, secundum anni tempora & regiones) maxime pariunt morbos, vt dicitur in aphorismo, & per aeris infectionem transmittunt omnes contagiones. Considerandum ergo ab aeris differentijs mutationes, quales ex qualibus vt habeant, id est, quales mutationes sint bonæ, & quales malæ. Id vero scire nequit, nisi qui sciat prius, quæ sint aeris qualitates à quibus differentias potest accipere. Eæ sunt caliditas, frigiditas, humiditas, siccitas, crassities & tenuitas, & replens

plus, aut minus. Esse tempestatem tempestate & regionem regione calidiorem aut frigidiorem, & humidiorem aut ficciorem, res est notissima, sed & crassiori aut tenuiori aëre frui, dicitur, alia quam alia regio, & minus aut plus replente, replente in quam capita, eorum qui in eo aëre versantur. Quanquam hæ differentiæ videntur esse illis posteriores, & ab eis nasci. Tenuis enim aër est qui siccus & purus, velut qui in locis sublimibus, & quæ borea per flantur: crassus, qui humidus & impurus, vt qui in locis humilibus, & iuxta aquarum stagna. Et qui aër boreæ qualitates imitatur, frigidus, & siccus, & tenuis, & purus, hic minimè replet capita, sed pura reddit, & sensus acutiores, & ingeniosiores facit homines: qui contra, est calidus, humidus, crassus, & impurus, hic replet capita, & sẽsuum parit hebetudinem, & homines ad disciplinas ineptos reddit.

13 *Continentia, contenta, impetum facientia.*

Hæ sunt tres substantiæ, quæ naturaliter in nostris corporib. sunt. Continentia sunt ipsę partes: contenta, succi, seu humores: impetum facientia, spiritus. Qui duplices sunt, alij vitales qui in cordis sinistro ventriculo gignuntur, & in omnes partes impetu feruntur per arterias, & facultatis vitalis sunt instrumentum: alij animales, qui gignuntur in cerebri ventriculis, & in neruos irruunt, quosdam eorum totos penetrantes, alios quadantenus, & facultatis animalis sunt instrumentum. Horum monstrationes in libris physiologicis pluries scriptæ sunt a me, & multo antea a Galeno.

14 *Verbis, silentio. Dicere quæ vult, verbis quibus dicit siue magni, siue multi, veri aut conficti.*

Iubet Hippocrates medicum loqui & tacere ad gratiam ægrotantis, & dicere quæ ille vult, & eis verbis quibus ille dici velit, siue opus sit magna, siue summissa voce vti, siue multis dicere, siue narrare vera, siue aliquid fingere. Quid ergo? Num hæc scurrilitas est? Nõ certè. Non enim in assentationem, sed in vtilitatem debent hæc tendere. Neq; n. dicendum est quod ægroto obsit, etsi placeat, sed

quod

quod ita placeat, vt etiam profit, aut nõ obsit. Pertinet hæc sententia ad illam sectionis quartæ, qua dicebatur; Laborãtibus gratiæ introitus, sermones: & ad illam quam nuper ci tauimus ex secunda sectione qua dicitur, circa ęgrotantem administratio, & de morbo interrogationes, quæ narrat, qualia, vt accipiendi sermones.

15 *Abeuntia scire vnde cœperint, & vbi cessauerint, & quantum diuulsa sint, & colores, quib. aut calorem, aut salsedinem, aut dulcedinem, aut tenuitatem, aut crassitiem, æqualiter, aut inæqualiter, corpus, tempus: mutationes quales ex qualibus habent.*

QVAM oporteat cõsiderare in euacuationib. quibuscunque hac oratione cõplexus est, imprimis vnde cœperint, & vbi cessauerint, hoc est, quantum productæ sint. Illud enim maximè exoptandum in euacuationibus, siue sponte, siue cum medicamẽto factis, vt tẽpestiuè incipiãt, & quousque oportet producãtur, neq; cessantes prius, neq; procedentes vlterius quam oporteat. Incipiũt aut tempestiuè: spõtaneę, post signa concoctionis in die decretorio: nõ spontanea: a medicamẽto alterato, hoc est, tanto post acceptũ pharmacũ, quantum, vt illud ad actũ deducatur, videatur esse satis. Cessandi verò tẽpus est, non ante perfectam, siue iudicatio nẽ, siue expurgationem, sed mox atq; perfectæ sunt. Vt neq; superpurgatio, neq; superflua iudicatio fit. Et quãtum (inquit) diuulsa fiant, hoc est quantũ intermisserint. Vocat.n. nunc diuulsas, siue deiectiones, siue vomitiones, siue deniq; euacuationes quascunq;, eas quæ non continenter fiũt, sed intermissiones hẽnt, & sunt interciſſæ. Hoc quoq; ad earũ multitudinem spectat. Nã quæ multos dies durauerint nullos interim intermittentes, multos magis prostrauerint vires, quã quæ intermisserint. Iubet deinde considerare qualia sint quæ exeũt, plurimum enim refert scire, an qualia oportet purgentur. Huc pertinent colores, ij enim speciem succorum exeuntium maxime indicant: quã ob causam tam multa de deiectionũ, & vrinarum, & sputorum coloribus, scripta sunt ab Hippocra. & Gal. & alijs omnibus medicinæ auctoribus. Calorem quoq; considerare iubet. Nã calor signifi-

cat bilis redundantiam, aut exustionem. Hunc verò debet sentire ipse ægrotus: non enim medicus debet excrementa tangere: atque multo minus gustare, vt sentiat salsedinem aut dulcedinem: quapropter duo hæc verba accipi hic debent metaphoricè, veluti sectione prima, vbi dicebatur, febres aliæ salsuginosæ. Illud enim salsuginosum dicebatur ad tactum, quod rodit tactum, velut a salsuginoso roditur gustus. Dicimus hoc modo vrinam exire, ijs qui eius ardore laborant, calidam & salsam, hoc est, rodentem. Ita etiam sentit is qui deijcit, exire quiddam vrens, & rodens podicem. Dulcedo vero dicitur, quod huic contrarium, hoc est quod expers est mordentis, & rodentis qualitatis: tenuitatem etiam & crassitiem considerari debere, constat, cum ea sit insignis humorum, differentia, & ad morborum & curationum differentiam, plurimum valeſ. Hæc omnia possunt accidere excrementis, æqualiter aut inæqualiter, idq; corpus aut tempus, hoc est, secundum corpus, aut secundum tempus. Deiectio secundum corpus suum inæqualis est, cuius partes diuersæ sunt, secũdum vnam aut plures dictarum qualitatum, vt variegata, aut alia parte crassa, alia tenuis: secũdum tempus inæqualis est, quæ nunc habet hoc nunc illud: vt quæ semper habet eodem modo est æqualis. Quam æqualitatem in prognostico exposuit, dicens æqualis per totũ tempus, donec iudicatus fuerit morbus. Postremo cõsiderari iubet mutationes quales, ex qualibus habeãt hoc est, vt habeãt, quæq; bonæ q̃ malæ mutationes sint. Nã vt dicitur in aphorismo, mutationes excrementorũ iuuant nisi ad mala mutatio fiat. Itaq; sunt mutationes ad bonum & ad malum: quas agnoscere, & considerare, oportet.

16 *Incepit eructationem, non obtinuit.*

DICTA sunt, quæ spectant ad præcipuas & maximas euacuationes, vt ad deiectionem & vrinam. Nunc de quibusdam pusillis agit peculiariter, vt de ructu, & de lachrymis. In ructu illud dicit considerãdũ, an is qui eructare incipit obtineat, ideſt perficiat eructationẽ, an non, sed solum incipiat. Nimirum vt est quidam motus, per quem reijcitur quod in ventriculo continetur, siccum aut humidum, qui vocatur vomitus, & alius velut inchoatus tantum per

quem

quem nihil reijcitur, quæ vocatur nauſea: ita eſt quidam ructus, per quem reijcitur facilè ex ventriculo aer, alius inani, ructus, & per quem incipit homo eructare, nihil tamen emittit. Quod fit cùm eſt flatus qui ventriculum irritet, non poſsit tamen expelli, velut nonnunquam etiam euenit in inteſtinis, quod flatus plurimum diſtendat inteſtina, neque diffundi, & extenuari a calore poſsit, vel quòd expultrix debilis eſt. Quod in colicis ſæpe fieri videmus. Ij enim torquentur vehementer, vſquè dum poſſunt eructare, & pedere, interim verò neutrum poſſunt facere: cùm vero poſſunt, ſubleuantur: vt etiam hypocondriaci cùm eructant, ſi vero aggrediuntur incipiuntque eructare, non tamen obtinent, anguntur, & malè habent. Neque tamen ſolùm hoc in eructatione conſiderandum, ſed quanta etiam ſit, vt an multa magnaque, an pauca & parua: & qualis, vt an nidoroſa, an accida, an qualitatis expers. Nam longè diuerſas præſtant hæ differentiæ ſignificationes. Multa enim & magna multum flatum: nidoroſa calidam corruptionem: acida frigidam: qualitatis expers, flatus generationem ſine corruptione. Putet aliquis non immerito hanc orationem partem eſſe narrationis alicuius longioris, pendereque ab alijs verbis quæ deſiderentur, quandoquidem quaſi de aliquo homine agatur, dicit, incepit eructationem non obtinuit. Vtcunque hoc habeat, nihil refert. Nam incipere eructationem & non obtinere, ſignificat quod dictum eſt.

17 *Lachrymæ volenti, nolenti, multæ, paucæ, calidæ, frigidæ, craſſities, ſapor.*

Quæ in lachrymis conſideranda ſunt continet hæc oratio, & ex quibus diuerſæ naſcuntur ſignificationes: imprimis volenti an nolenti exeant, multum refert, quia, vt in lib. primo huius operis comment. 2. dictum eſt, lachrymæ ſpontaneæ inſalubriter affectis ſignificant fluxum ſanguinis, in alijs mortem. In prognoſtico etiam vituperauit ſponte exeuntes, atque etiam in aphoriſmo. Multæ etiam an paucæ ſint, oportet conſiderare, ſiue ſpontaneæ ſint, ſiue non ſpontaneæ. Si enim ſint ſponte exeuntes, & multæ, deteriorem ſignificationē præſtant, quā ſi paucæ. Quamcunq;

enim malam causam indicent, eam indicant maiorem. si verò non sponte exeant, sed ob mœstitiam quis lachrymetur, copiosæ lachrymæ in bene valentibus, significant cerebri multam humiditatem: in ijs, qui sunt in acutorum morborũ vigore, significant constantem facultatem. Qui sunt morti proximi non possunt lachrymari, aut non copiosè. Frigidæ, & calidæ lachrymæ, vt recte censuit Aristot. sectione. trigesimaprima problematum, easdem significationes habent quas frigidus & calidus sudor. Nimirum, vt dixerat sectione quinta, lachryma sudor oculi est. Itaq; frigida, crudam humiditatẽ, calida concoctiorẽ significat. Hanc ob causam dicit Aristo. eo loco, lachrymas eorũ qui ob mœrorẽ flent calidas esse, eorum verò qui ob morbos oculi, frigidas. Id quod de morbis pendentib. ex crudis succis intellige. Nam sunt quidã morbi oculorũ calidi, per quos destillãt lachrymæ, vel vrentes. Verùm vt caliditas tanta significat vstionẽ, ita naturalis significat concoctionem, & frigiditas cruditatem. Easdem habet significationes tenuitas & crassities lachrymarum. Hæc enim concoctionem, & illa cruditatem indicat, vt & in vrina. Quandoquidem enim vrina & sudor ex eadem materia sunt, & lachryma sudor quidam est, profectò omnium horum tenuitas & crassities indicent eodẽ modo. Hanc ob causam lippa, vt Aristote. 4. meteororum est autor, concoctionis & maturitatis est nota, quia ex crassescẽtia, lachryma fit, crassitiem vero parit concoctio. Saporem quoque lachrymarum considerari iubet, quem sanè, is ipse qui lachrymatur, potest facilè sentire, cùm defluũt per genas. Naturalis earum sapor, vt Aristoteles loco citato ex quinta sectione problematum dicit, est salsus, vt & reliqui sudoris, & vrinæ. Induit tamen alios sapores iuxta speciem succi redundantis, amaritudinem quidem, ob bilioſam cacochymiam: acciditatem ob melancholicam, ducedinem ob sanguinis redundantiam. Significant vero hęc lachrymę in capite præcipuè.

28 *Sputum an per se excreet, an tussiendo reiiciat.*

Modvs excreationis, locum vnde exit indicat, quapropter ad loci male affecti notitiam plurimum confert. Nam ex thorace nihil exire potest nisi tussiendo, excreatur vero

citra

citra tussim, quod ex capite defluit, aut ex ventriculo regurgitat. Sputi conditiones & differentias omnes, in prognostico complexus est, vno capite.

19 V *Omitus.*

VOMITVM etiam ponit inter euacuationes, quarum haberi ratio debet, differentias vero hic non scripsit, tantum monuit ne omitterentur. Scriptæ autem sunt diffuse satis in prognostico, & in vnum caput repositæ.

20 *Solis æstus, frigus, irritatio, siccitas, mutatio per qualia ex qualibus, in qualia, vt habet.*

DE temporum mutationibus scripsit hæc, quas maxime morbos parere libro tertio aphorismorum dicit. Hæ sunt autem temporum conditiones præcipuæ, secundum quas euenit mutationes fieri: solis æstus, frigus vehemens, irrigatio, hoc est pluuiæ multæ, & siccitas, hoc est pluuiæ defectus. Nam aliæ conditiones quæ præter has considerantur, ad has etiam referuntur. Tempus enim quo ningit, frigidum & humidum est, quo flatus sunt boreales, frigidum & siccum plerunque, vt cum austrinis plerunque calidum & humidum. Qui vero conditiones anni & temporum mutationes considerat, non solum considerêt qualia fiant, sed etiam ex qualibus, neque solùm hoc, sed etiam per qualia. Multum enim refert, vt hi aut illi morbi fiant. Velut si transeatur ab hyeme sicca, & aquilonari, in æstatem calidam & siccam, per ver pluuiosum & australe, fient in æstate febres acutæ, & lippitudines, & dysenteriæ. Si vero contra, ab hyeme australi, & pluuiosa transiretur in æstatem, per ver siccum & aquilonare, fierent minus malignę febres, abortirêt tamen mulieres. Si vero ab hyeme australi, & pluuiosa transiretur in æstiuum calorem, per ver etiam blandum, longe periculosior esset annus, & malignæ febres, quia hyemis humiditatem, veris flatus aquilonares emendant, faciuntque ne calor tantam excipiat humiditatem, & acutæ illæ febres, quæ fiunt, cum ex hyeme sicca & aquilonari

lonari transitur in æstatem, per ver austrinum & pluuiosum, multo magis fierent, si hyems etiam fuisset blanda & veri similis: atque minus etiam, si æstas nō superueniret cælida, sed a multis ventis perflaretur: itaque refert plurimū in qualia, & ex qualibus, & per qualia mutationes fiant. Vt in qualem æstatem, ex quali hyeme, per quale ver: & quodcunque horum, differentiæ alicuius, morborum qui superueniunt, causa est. Eadem autē est ratio considerandi aliorum temporum mutationes, vt ex quali æstate, per qualem autumnum, in qualem transeatur hyemem. Nam ita etiam dicitur in alio aphorismo. Si verò æstas ficca fiat & aquilonaris: autumnus autem pluuiosus & australis, capitis dolores ad hyemem fiunt.

21 *Labores, ocia, somni, vigiliæ, insomnia quæ in somno, cubilia & in quibus, & ex quibus.*

Moderari oportet medicum labores & ocia: somnos & vigilias, maxima enim pars est hæc artis tuendi valetudinem, & curandi morbos: considerare etiam debet insomnia. Quantum enim conferat ea consideratio ad prædictionem in morbis, dixi ego in commētario prognostici, sed & ab Hippocrate Galeno, Aristotele, & Theophrasto licet id discere, qui omnes de præsagatione ex insomnijs scripserunt, præter alios quosdam neotericorum, qui etiam scripserunt de eo argumento. Cubilia quoque docet videre, in quibus debeat ægrotus decumbere, & ex quibus in quæ mutentur. Quidam contemplantur diligenter cubilis positum, an spectet caput decumbentis ad meridiem, an ad septentrionem, an ad orientem, & de his superstitiosa quædam loquuntur, & difficilem somnum, insomnia, aut inquietudinem, in tales referunt mutationes. Verū hæc omnia vana sunt, & vulgaria. Ego cubilis positum non ad cœli, sed ad cubiculi angulos, & fenestras ac ianuas, & vt antea dicebatur, ad irruentium spirituum ingressum & egressum, velim eligi. Verum cubili rectè locato, in obscuro aut claro loco, vt cuiusque fert consuetudo, aut morbus, ex videntur differentiæ esse, sublime esse ceruical aut demissum, molle esse cubile aut durum. In quibus eligendis,

dis, consuetudo est facienda maximè, quo ægrotus decumbat sine dolore. Non contempsisse autem Hippocratem hæc minutula, intelliges ex ijs quæ secundo de ratione victus in morbis acutis, his verbis scripsit. Nam & lectus præter morem mollis dolorem inducit, itemque præter consuetudinem durus, sed etsi sub dio præter morem lectus sternatur, corpus indurat. Considerandum ergo in quibus & ex quibus. Si enim quis sub dio consueuit in solo decumbere, lædetur in valde concluso loco & molli lecto, atque hic si ægrotet, rectius feceris, iubens decumbere in duro cubili, & loco qui plurimum ventiletur, quia alioqui dolebit, angetur, neque dormire poterit: is vero qui assueuerit mollissimo lecto, in reconditissimo loco, non poterit sine periculo dormire sub dio, quia durabitur & densabitur eius corpus. vnde, ventilatione prohibita, graues morbi fient.

21 *Mentis cogitatio ipsa secundum se ipsam sine organis & rebus, mœret, gaudet, & terretur, & confidit, & sperat, & desperat. Velut Hippothoi puella, in animo sciebat per se ipsam, quæ in morbo fiebant.*

Videtur hæc oratio multorum mirabilium problematum causam continere & pendere ex philosophica contemplatione. Nam si mentis cogitatio, seu mens ipsa quæ cogitat, per se ipsam moueri potest, sine rebus, hoc est sine externis obiectis, facilè intelligi potest causa diuinationis simpliciter, & eius quæ accipitur ex insomnijs. Nimirum si mens per se mouetur, perinde intelligere possit, atque si à corporis vinculis absoluta, libere vagaretur, quare cognoscere possit, tum quæ alibi agantur, tum quæ intra proprium corpus, etiam si nullis externis sensibus sint obiecta. Velut inquit accidisse Hippothoi puellæ: quæ in animo, ideſt, non per externos sensus, per se ipsam, hoc est, nullo illi narrante, sciebat quæ in morbo fiebant, vt fortasse partem internam, quæ male esset affecta, & eius affectionem. Multa huiusmodi narrant Hippocrates, Galenus, Aristoteles, & Theophrastus, libellis de præsagatione ex insomnijs. Concedûtque hi omnes, videri animam multa vaticinando dicere.

Narran-

Narrantur etiam ob omnibus quamplurima,& ad me non nulla delata sunt, à viris non contemnendæ autoritatis ad diuinationē pertinentia. Quæ sanè omnia motus esse videtur animæ ipsius perse, non ex corporalibus incipiens instrumentis, neq; ex obiectis rebus. Siquidem dicunt, quæ neq; vident, neq; audiunt, neq; vllo alio sensu percipiunt Pendet autem quod hic dicitur ex philosophica contemplatione, quia quibus placet Platonis de anima sententia: hominem præcipuè esse ipsam animam, eamque esse intra corpus,& illi vinculis quibusdam alligatam, non vt corporis actum, sed vt externum quiddam, & superabile, & vt nautam in naue, aut moderatorem vrbe. Denique ipsam vti corpore, vt re quadam extra suam substantiam consistente, ij inquàm, quibus hæc sententia placet, dicunt animam ipsam esse perse omniscium seu omnium rerum gnaram (nihil enim denuò discere) immersam autem in corpore,& ei alligatam, vix posse quicquā cogitare, præter id quod ipsi sensus offerant: aliquando verò moueri etiā per seſe,& quædam contemplari: atq; hac in re homines quosdam alijs præstare, quod non omnium animæ sint æquæ vinculis illis ligatæ: sed aliæ plus alijs, ob diuersam corporum naturam. Velut in primis melancholicis corporibus censent minoribus vinculis alligatas esse animas: atque ob id horum multos, cum dormiendo, tum etiam vigilando, diuinare: quod scilicet animabus vtpote minus alligatis liceat vagari magis. Hanc dicunt esse causam qua dormiendo magis quàm vigilando diuinetur, quod, scilicet mēs minus ab externis sensibilibus interturbetur, quominus per seſe moueri possit,& in ea quæ longe absunt, ferri. Multa huiusmodi dicunt Platonici, quibus facilis est huius orationis interpretatio. Quibus vero sententiam veriorē hac in parte certum est sequi, hominem scilicet constare corpore & anima, atq; hanc etsi separabilis sit, separatam tamen imperfectū quiddam esse,& alterius partis indignū, quod naturalis quidam actus corporis sit, non concedent posse animā dum hoc corpore continetur, seu, vt dicam melius, dū hoc corpus continet, posse quidpiā agere sine corpore nam ne ipsum quidē intelligere, secundum qđ separabilis esse cognoscitur, potest agi sine phantasmatis corporalib⁹: nedū timere, gaudere, sperare,& desperare, q̄ ad cordis

vim

vim, spectant. Hi de diuinatione aliter sentiunt. Duplicem scilicet esse præsensionem, alteram naturalem, quæ fluit ex naturalibus quibúsdam signis: alteram diuinam. Signa rursum naturalia, quædam esse extra nos, quædam intra, atque adeo ex externis præsentiri externa aut interna: & ex internis interna aut externa. Ex externis externa: vt agricolæ ex vento qui flat, præsentiunt pluuiam, aut ex auium volatu, aut cœli facie: Ex externis interna vt medicus ex cœli statu, præsentit futuros morbos: Ex internis externa, vt podagricus, aut hernia laborans, ex doloribus præsentit pluuiam: Ex internis interna, vt ex dolore partis, futurum in eam abscessum. Pertinet itaque ad hanc naturalem præsensionem astrologia iudiciaria si quæ est, & medicinæ pars prognostica, cuius vna quædam pars est (vt in commentario prognostici Hippocratis indicaui) quæ vtitur insomnijs. Fit enim etiam hæc naturaliter, neque anima quidem seorsum (neque enim potest) sed simul cũ corpore sentiente. Proponatur enim nobis gratia exempli is quem Galenus narrat somniasse, crus sibi factum esse lapideum, quod citissime illi resolutũ est: allegorice itaq; præmonstrauit anima resoluendum crus, dicens esse factũ lapideum Nunquid anima cum sese colligit ab externis spectaculis, quibus, cum vigilaret homo, detinebatur, perlustrat proprium corpus, videtque, quæ interius aguntur, & quæ vult declarat, nunc apertè, nunc allegorijs vtens poetarum modo? Non sanè. Nam hoc ipsum poeticum est, & insomnio simile. Sed oportet hic meminisse, indicatũ mihi alibi esse, imaginandi vim & si in cerebro vigeat, non tamen in eo solum contineri, sed inseparabilem esse à sensu, atque ob id in omni parte sentiente esse. Cum igitur sensu prædictæ in nobis sint, non minus internæ partes, quamquæ ad cutem sunt, euenit, vt cessantibus motibus sensuum, qui inter vigilandum, ab externis rebus cientur, quibus animus occupatur, quominus motus minores animaduertat, sentiãt partes internæ, suas ab internis causis passiones, cũ imaginatione quadam, atq; ea imaginatio insomnium est. Cũ igitur passionem distinctè sentit, distinctè etiam imaginatur, atque tunc apertè somniat quid patiatur, vt fortasse puellæ Hippothoi euenit: cum autẽ nõ sentit distinctè, imaginatur quasi similẽ quandam passionem, & inde nascitur

allego-

allegoria. Plurima horum censendum est accidere dormientibus, quorum ob leuem imaginationem, non est experrectis recordatio. Cum vero est passio vehemens quæ cerebri excitat imaginationem, accidit somnij recordari, & ab eo accipere significationē. Præsensio diuina, quæ verè talis est, nullam habet intra nos causam, neque ex ipsis sensibus accipit exordium: sed fit extrinsecus accedentibus phantasmatis, & spectris quibusdam oblatis ipsi animæ, à demone, siue bono siue malo. Est alia diuinatio vana, quæ vulgaribus & indoctis imponit, quasi vere habeat aliquid diuinitatis: ea verò nullam habet causam certam, sed casu & temere incidit, credulitas autem facit, vt quasi certum quippiam accipiatur. Euenit verò hoc ijs præcipuè hominibus, quibus imaginatio est facillima, ita autem voco eā, quæ vix vlla in re consistit, sed per omnia agitur temere: sunt tales homines plerunq; & loquaces, & hi ipsi, vix vnquam dormiunt sine insomnijs. Atque quod ipsis, seu somniantibus, seu tacitè imaginantibus aliquando euenit, simile est ei quod loquentibus. Nimirum, vt quia loquaces sunt temere loquuntur quædam, quæ cum postea eueniunt, videntur recordantibus cum quodam omine esse prolata, ita imaginantur & somniant quædam, quæ qui hæc minus intelligunt, putant referenda in numen. Res autem habet vt dixi. Quare solum superest, vt præscripta oratio iuxta probabiliorem de anima sententiam explicetur. Mentis cogitatio (inquit) ipsa secundum se ipsam, sine organis, & rebus mœret, gaudet, & terretur, & confidit, & sperat, & desperat. Hoc est, cogitatio ipsa per se, sine organis, hoc est sine sensibus externis, & sine rebus, hoc est sine vllis externis obiectis, causa est vt homo mœreat, gaudeat. Et alijs quibusuis animi motibus moueatur. Nimirum vt accidit melancholicis, qui non minus mœrent & timent, nulla re tristi aut terribili sensibus externis occurrēte, quam si multæ tales occurrerent. Et hinc fit vt multi somniantes, aut alioqui cogitabundi, omnia quæ ipsis per morbos fiunt agnoscant, anima ipsa velut præsagiente. Quod Hippothoi puellæ accidit.

23 *Ætatem quidem ab ætate, atque an prius an posterius quàm conueniat, dentium eruptiones, pilorum ortus,*

semen plus & minus, incrementum, crassities, potentia, minutio.

NOTAS quibus ætates ab ætatibus distinguntur, continet hæc oratio, quas accipit Hippocrates ab ijs quæ in quibusdam vitæ articulis contingunt, cuiusmodi præcipuè sunt, dentium eruptiones, ortus pilorum, in quibus sunt, coma, barba, & pubes, & semen, quod plus aut minus redundat, adolescentibus, & iuuenibus, cum quo ferè & barba & pubes incipiunt. Merito autem dicit Hippocrates hæc distinguere ætatem ab ætate. Non enim definiendæ sunt medicis, vt grammaticis, ætates annorum numero, sed mutationibus temperamenti, quas mutationes consequuntur signa illius modi: atque ob temperamenti differentiam illa ipsa, fiunt quibusdam prius & posterius. Nimirum differẽtia temperamenti causa est, vt neque æque viuaces sint omnes, neque æquales habeant ætates. Considerare iubet, an hæc aut horum quiduis fiat, prius aut posterius, quàm conueniat. Conueniens esse dicitur omni in re quod mediocre, & ad id dicitur quod plus aut minus. Velut nunc est quoddã tẽpus dentitionis, non idẽ omnibus, sed mediocribus, septimus mensis vt dẽtitio incipiat, septimus annus vt dẽtiũ cõmutatio perficiatur: si cui ante id tẽpus incipit aut perficitur, id dicitur fieri prius quàm conueniat: vt si post fiat, dicetur posterius quam cõueniat fieri. Pubes etiã & lanugo oriri incipit anno quatuordecimo, vt & semen emitti. Quòd prius aut posterius fit, prius aut posterius quam conueniat, fit. Id verò considerare expedit. Quia non parũ confert, ad agnoscendum temperamentum hominis. Quibus enim dentes citius solito oriuntur, calidiores sunt & humidiores: quia calor vim agendi habet, & in humidis abundat materia: quibus tardius, sunt frigidi & sicci, contrarias ob causas, aut alioqui debilem habent facultatem naturalem: impotentia enim quædam est. Seminis etiam præcox redundantia, indicat temperamentum calidum & humidum. Nam illa est redundantia boni alimenti. Contrarium est ex contrarijs causis. Pubes etiam & barba redundans, & prius quàm expediat orta, caloris est, sed non perinde humiditatis, quia fuligo cum sit ex qua pili accipiunt

piunt materiam, calidis etiam & siccis, ac proinde biliosis, accidit: tardius fieri, est frigiditatis, vtcunque habeat altera qualitas. Nam & frigidi & humidi, & frigidi & sicci, serius pubescunt. His dictis enumerationem facit Hippocrates ætatum omnium. In quatuor eas omnes distribuens, quas his quatuor nominibus significauit, incrementū, crassities, potentia, diminutio. Incrementi nomine intelligit pueritiam, & adolescentiam, denique id quod vsque ad iuuentutem est, quæ ferè vigesimo quinto anno incipit: crassitiem vocat iuuentutem totam, quæ vsque ad trigesimum quintum producitur: potentiam tempus consistendi: reliquum vitæ est diminutio, & senium. Nimirum vsque ad iuuentutem crescunt in longum corpora, quantum possunt, tota iuuentute crassescunt, & corpulentiora fiunt: cōsistendi tempore stant, corporis molem nullatenus amittentia, ac neque vires insigniter: iam inde minuuntur omnia & corpora inquam, & vires. Hæc oratio in omnibus codicibus, tam græcis quàm latinis, habet verba quædam alia interiecta, quæ ineptam, & inconcinnam reddunt sententiam, ego censui expungenda, & hoc modo restituendam lectionem.

24 Quod cognatum, & quod perse, & quanto magis aut minus.

In morbis oportet considerare quod cognatum, & quod perse, hoc est, quæ pars laboret perse ac primario, & quæ per consensum. Vocat verò quod per consensum laborat, cognatum, quia causa sympathiæ communio quædam naturalis partium est, velut os ventriculi & caput ob communes neruos, vterus & mammæ ob communes venas, sese trahunt mutuò in compassionem. Refert verò quam plurimum ad rectè suscipiendam curationē, an pars laboret perse an per consensum, & quanto magis aut minus: nimirum hoc ipsum laborare per consensum aut propriam passionem, recipit magis aut minus. Quædam enim sympathiæ sunt, per quas omnino nihil passionis propriæ est in parte: vecum pars tantum priuatur, velut oculus, si neruus opticus obstructus sit: aliæ quæ habent aliquid exiguum

guum verò, & sine primaria passione non valens persistere, vt cum dolet caput ex ventriculo, & morbus nondum firmatus in capite est: aliæ etiam, quæ & si secundariæ sint passiones, & ab alijs fluxerint, abierunt tamen iam in passiones proprias, vt si firmatus iam in capite sit dolor, qui aliunde inceperit.

25 *ANni tempus in quo & prius aut posterius, aut tempus in quo factum est pluuiosum, aut siccum, frigidum aut calidum, ventosum aut sine ventis, & qualibus ventis, temporis in principio, aut medio, aut fine, aut semper, præterito aut præsente.*

AD præsentiendum futurum temporis statum, aut ad cognoscendum, statum præsentem in quam causam referre debeas considerare oportet anni tempus quodcunque, vt ver, æstatem, autumnum, & hyemem. Quæ tempora, quia temperamentis à nobis definiuntur, possunt prius aut posterius fieri, dicimusque verissimè, breuiorem hoc anno fuisse hyemem quam superiori, quod ver prius inceperit. In tempore autem quocunque hæ conditiones considerandæ, vt paulo ante in hac ipsa sectione dixeramus, quam pluuiosum aut siccum, quam calidum aut frigidum, quam ventosum aut sine ventis. Et qui venti flauerint. Atque cum soleant hæc, aut toto aliquo tempore sine intermissione fieri, aut quadam eius parte, considerandum, an in principio, medio, aut fine. Neque parum refert, quia finis temporis cuiusque sequitur conditionem subsequentis: & principium, & antecedentis. Considerandum ergo, si rationem & causam morborũ qui grassantur velis inuenire, quid præsenti tempore accidat, & quid præterito acciderit. Cum enim ita natura sit comparatum, vt causæ affecta antecedant, morbi præsentes à præterita temporis conditione fluunt, accipiunt verò etiam differentiam à conditione præsentis, quare vtriusque oportet habere rationem. Hæc autem ita habere in enarratione tempestatum epidemialium, abundè explicatum est.

26 *Hora morbi tempus, quæ superueniunt circuitus, & circuituum qui maiores, & plus temporis durantes, incrementa, & alterius morbi incrementum: remissio: vigor; & qui magis & minus finitur, & quando, & quo modo, & in quo tempore, & ætate.*

QVAE consideranda in ipsa temporis constitutione, dixit prius, nunc quæ in quocunq; morbo consideranda sint, docet. Dicit considerandam horam morbi, & rursum paulo post eadem voce vtens dicit. καὶ ἐν ὁτῳ ὥρῃ. Hoc est, & in qua hora, seu in quo tempore. Videri possit repetitio inutilis & inartificiosa, quandoquidem eadem vtitur voce: verum non est, illa enim vox ὥρῃ significat diei horam, vnde horologium dicitur & tempus anni, præcipuè æstiuum, vnde horarij fructus appellati sunt. In prima huius orationis parte, significat horam diei, in vltima tempus anni: quod vt ego explicarem, in prima verti hora morbi, in secunda & in quo tempore. Dicit itaque considerari debere horam morbi, hoc est qua hora inuaserit febris, aut qua hora exacerbationes fiant, an mane, an vesperi, an noctis prima an postrema parte. Non esse autem hanc considerationem superuacaneam docuit Hippoc. in initio sectionis primæ libri secundi, atque rursum in hoc sexto, vbi dixit, quatuor diei partes respõdere quatuor partibus anni, & suũ in quacunque earum moueri humorẽ, nocte media pituitam medio die bilem, mane sanguinem, vesperi melancholiam. Hora igitur motus morbi confert nonnihil ad agnoscendum speciem humoris: considerari etiam iubet morbi tempus, quandoquidem autem temporis nomen, aliud significat quâ horam, & quâ anni tẽpus, siquidẽ velut aliud quiddam dicitur postea, & in quo tempore, non est aliud quod hic possit significare, quam ipsam morbi constitutionem, hoc est an morbus chronicus sit, an acutus, & natura breuis, in hâc aut illâ partẽ finiẽdus citò. Hoc autẽ scire, imprimis est necessarium, quia non possis aliter victum instituere, neque agnoscere, quantum debeas auxilijs instare. Vtrũque enim horum, ad futuram morbi iudicationem, accommodatur. Ad hoc verò, ideſt vt præsentiri possit morbi cõstitutio, considerari etiam debent quæ superueniunt, & circuitus,

cuitus,& circuituum,qui maiores,& plus temporis durantes.Quia vt dictum est in aphorismo, atque in multis alijs locis Hippocratis,cum huius operis, tum etiam aliorum. Paroxysmos & constitutiones indicabunt morbi & anni tempora,& circuituum ad se mutuo incrementa, siue quotidie,siue alternis diebus, siue ex longiori tempore fiunt. Tamen ex ijs quæ mox apparent,vt in pleuriticis, sputum si statim ac incipit morbus apparet,contrahit:si autē posterius apparet,producit.Explicat deinde sigillatim circuituū partes,hæ sunt,incrementum,cuius nomine intelligitur tota accretio denuo repetentis paroxysmi,quæ constat principio & incremento.Et vigor seu status paroxysmi : & remissio:& tempus interualli.In incremento considerandū , an tantum crescat ipse morbus cuius est paroxysmus , secundum speciem propriam recipiens accretionem,an etiā accrescat alter morbus:vt vtrunque enim fieri solet . Quibusdam enim per paroxysmum nihil noui accidit,sed tantum crescit quæ inerat febris:alij accedit delirium,aut coma,quæ passiones cerebri sunt,quibusdā etiam stranguria, alijs hæmicranea:alijs cardialgia:alijs alia eiusmodi.In interuallo considerandum,qui morbus magis , & qui minus finiatur , quædam enim remissiones in solutiones integras perueniunt,quædam prope , aliæ etiam longè. Hoc autem ipsum refert quando & quomodo fiat , hoc est quo morbi die,& an per aliquam euacuationem.Si enim cum euacuatione insigni,in die decretorio fit solutio,longè melius est quam si aliter , aut alio die . Ad hæc autem omnia confert multum , vt anni tempus (velut etiam in nuper citato aphorismo dicitur)ita & ætas ægrotantis . Nam vt sui cuique tempori sunt familiares morbi,& solutionis modi, ita & ætati,vt præter multa alia loca tertia particula aphorismorum Hippocrates ipse docuit.

27 M*Orborum populariter grassantium modi.*

Considerare oportet modos morborū populariter grassantium.Ea enim consideratio inter cætera cōfert quā plurimū,ad agnoscēdā speciē cuiuscunq;,qui se obtulerit.Vbi enim alioqui est dubia cognitio,talem esse,qualē tunc temporis populariter vagari scias,recte suspiceris.

28 *ATque siquis incipientium inceperit sine vomitu, velut aut cum biberint aliquid retinentes, aut parum purgati.*

CAVSAE quoque procatharticæ moborum considerandæ, quia illæ si adhuc manent cum morbo, conferunt ad indicandā curationem, sin non manent, ad cognitionē. Velut siquis morbus inceperit, quod cum biberit homo aliquid vomitorium, retinuerit, neq; euomuerit, aut cum acceperit alui subductorium, parum purgatus sit. Nimirum multi apparatum aliquem morbosum sentientes, vtuntur præseruationis gratia, medicamento vomitorio, aut subductorio quæ res illud inter cætera habet periculi, vt si vacuatio nō succedat, motis excrementis neq; vacuatis, quæ antea non aderat, febris excitetur, quod & cauere debes, & vbi euenerit, perpendere mox, qualem reliquerit in corpore affectionem. Solet enim ventris aut hypochondriorum inflammatio inde oriri: quare qui ob malè succedentem expurgationem oborta febre, purgationem aliam adijciunt, quasi priorem perfecturi, plurimum errant, phlegmonem enim augent, deberent potius mox sanguine misso, eius generationi occurrere.

29 *FEbriculosi fortasse albidi: quorum & labia qualis modus, tempora.*

ILLVD fortasse significat, nō semper sed aliquando albidos esse febriculosos. Quod re vera ita habet, siue illud febriculosi, significet homines febricitantes, siue febribus opportunos, & qui illi crebro corripiantur, etiam si nunc non febricitent. Nam quidam eorum quibus facies albida est, & omni rubore vacua, febre tenentur assidua: quidam non ita, sed crebrò in febres incidunt: alij talium, omnino febriculosi non sunt, sed cum vitioso illo sint corporis habitu, febribus vix vnquam capiuntur. Quidam enim sunt decolores & albidi, quod multus illi assidue fluat sanguis ex hæmorrhoydibus, vt mulieribus ex vtero, aut etiam ex nari-

naribus: quidam ob frigidâ intemperiē, & pituitosam cacochymiā hepatis, & totius corporis. Atq; hi omnes longè ab sunt à febribus; & si hydropi sunt opportuni. Alij sunt decolores ob hypochōdriorum, aut mulieres ob vteri obstructiones, qui per sanguinis suppressionem febricitant, quod is qui opillatus est succus putrescat, aut febribus corripiuntur crebro, quod scirrhosi tumores viscerum, à sanguine male commeante fiant phlegmonosi. Itaque albidi fortasse febriculosi, hoc est quidam sunt febriculosi. Considerari verò debent horum labia, & qualis eorum modus, & tempora. Nimirum quæ postremo his albescunt sunt labia, vtpote quæ natura sunt rubicundiora, quam aliæ partes faciei, ac proinde cum ea sunt iam alba, maiorem temperamenti corruptionem indicant, & sunt quidem aliquibus ea sola ruborem quendam retinentia, alijs iam partibus colore vacuis. aliquibus alternatè ex quibusdam temporum interuallis, sunt nunc alba, nunc rubentia: idque vel ob interius excitatum motum, vt sanguine aut calida fuligine in caput ascendente, (id quod obstructis visceribus fieri consueuit) vel ob externam aliquam causam, vt cum ieiunis & nondum exercitatis albida sunt, recens exercitatis aut refectis ruborem quendam comparant, id quod accidit etiam frigidis & exhaustis. Igitur refert considerare quomodo habeant talium labia, & tempora, quibus nunc rubent, nunc albida sunt, si modo tales subeunt mutationes: nam inde cognosces quam grauiter sint affecti. Quia si sunt etiam labia velut mortua sine colore, grauis est corruptio: sin nondum, leuior. Atque etiam inde dignotionem habebis febriculosorum, & eorum qui tales non sunt. Nam si erraticos quosdam fumorum calidorum raptus in superna sequatur labiorum rubor, obstructi sunt & febriculosi, sin autem non, sed solum motum aut refectionem, hi sunt refrigerati, & absunt longè à febre.

30 *Corpus, opus, in considerationem, adducere, visus, auditus, nasus, tactus, lingua, ratio consideretur.*

ANTE omnia considerandas esse à medico, quocunq; se illi ægrotus offerat, actiones læsas, constat, siquidem ipsum ægrotare læsione actionum definitur, & dignotio

loci affecti inde incipit. Ob id enumerationem facit Hippocrates actionum naturalium, quot enim naturaliter habent nostra corpora actiones, tot possunt præter naturam lædi. Sunt autem duplices, quædam quæ animalium sunt propriæ, ac proinde animales vocantur, in quibus sunt motus voluntarij, & sensus: aliæ, quæ nō vt animalibus, sed vt viuentibus accidunt, hæ sunt quæ circa nutritionem, & naturalis caloris custodiam versantur. Has quæ non tam sentientis animæ partis sunt, quam ipsius corporis, vocat vno hoc nomine, corpus. Itaque dicens corpus, intelligit actiones naturales, & quę sine sensu fiūt in quibus sunt etiā vitales vocatæ. Motum liberum vocat opus, omnia enim quæ hominum opera vulgo vocantur, in aliqua corporum aut partium translatione consistunt. Sensus enumerat, externos quidem sigillatim, visum, auditū tactum, & odoratum, ac gustatum, quos partium nominibus vocat, nasum, & linguam: internos omnes sensus intelligit nomine rationis, qui autem & quot illi sint, alibi est à me disputatum.

31 *Tumores in palpebris supernis relicti, alijs extenuatis, recidiuæ. In extremitate autem subrubri duri. Et valde his lenta, & exurgentia, & cōtenta in his, vt Pharsalo Polymedæ.*

Recidiuæ timeri debent, vbi corpora non manent perpurgata, sed morborū causæ interius relictæ sunt, id quod indicant vitia quædam immanentia, velut sitis, & oris amaritudo, & fastidium, & quæ nunc commemorat, & quæcunque alia eiusmodi. Tumor palpebrarum supernarum relictus ex morbo alijs partibus extenuatis, significat, corpus neque purum manere, atque ob id paratum ad recidiuas. Videmus enim eam partem ante alias intumescere, vbi corpora vitioso abundant succo, & concoctiones malè in corporis partibus aguntur, velut in ijs quibus leucophlegmatia fieri incipit. Fieri etiam solent in corporibus impuris alij oculorū morbi, vt in extremitate, hoc est, in palpebræ ipsius tarso, tumores subrubri & duri, quales qui vocantur ptilloses. Quibusdam verò fiunt hi tumores per abscessum ex alijs relicti morbis, & sine recidiuæ periculo, vtpote

puro

puro iam corpore. Distinguitur autem id, vt in aphorismo dicitur, ex excrementis, ita enim dicit Hippocrates, vbi fauces ægrotant (eadem est ratio aliorum omnium abscessuũ & particularium morborum) si enim ea bene habent, tutũ est corpus nutrire, vtpote purum iam, sin minus, opus est expurgatione: sed est etiam alia ratio distinguendi ex adiũctis. His enim, quibus scilicet vitium aliquod est in palpebris ob interius relictam morbi causam, adesse solent etiam valde lenta, hoc est, lentores quidam in ore iuxta dentes, aut in ipsis oculis ad eorum angulos, & exurgẽtia, seu erumpentia, seu extuberantia, hoc est tubercula aliqua alijs etiam in partibus innascentia, & contenta, Græcè ἐκχύματα, hoc est (vt ego interpretor) mala quæ sub cute continentur, & latent, velut quibusdam in partibus nascũtur tubercula, aliæ compressæ aut motæ dolent, etiam si neque tumorem neque maculam præse ferunt. Hæc animaduertit Hippoc. in Pharsalo Polymeda. Hic, arbitror, ex morbo superfuit, palpebra superna tumente, & ptilosi affecta, habebatque in ore lentores, & tubercula, doloresq; in varijs corporis partibus, & postea in recidiuam incidit. Cautum fuisset in hoc homine, purgatione corporis, recidiuam anteuertere.

32 *Rvpta, tumores, aut liuores, aut in opthalmijs, aut vlceribus: sed & quæ efferuntur ex tuberculis & suppurationibus, quòd signum.*

Rvpta vocat ruptiones quæ sponte fiunt, vt cum finduntur partes quædam, & sanguis erumpit, aut pus, aut sanies. Tumores vocat, eos qui præter naturam, quorũ sunt multæ species: liuores, maculæ liuidæ. Hæc omnia dicit cõsideranda in opthalmijs (ita autem & in alijs inflammationibus) & in vlceribus: nimirum quædam ophthalmiæ finduntur, & cruorem emittunt, suntque hæ multo magis dolorosæ, quædam etiam finduntur suppurata iam: tumores etiam habent, quædam opthalmiæ magnos, quædam aliæ exiguos, quæ aridæ opthalmiæ vocantur: porrò liuores etiam habent quædam, vt & aliæ omnes partes, siue inflammatæ, siue vlceratæ, siue refrigeratæ, in quibus naturalis

calor emoritur. In vlceribus labiorum etiam considerandа sunt hæc tria. Solent enim fissuras habere, & tumores, & liuores. Quæ omnia considerationе digna sunt, quia habent insignes significationes. Rupturæ enim aut extenuatam exesamque cutem à suppuratione significant, aut siccitatem nimiam ab humore acri aut salso: tumores in ophthalmijs redundantiam ac multitudinem: in vlceribus tumores non sunt mali, quia vt in aphorismo dicitur, qui eos habent non valde conuelluntur, neque insaniunt, si verò in vulneribus fortibus ac prauis tumor non appareat, magnum malum: atque etiam si cum apparere cœperunt, repentè dissipati sint. Liuores (vt dixi) semper sunt refrigerationis soboles. Neque solum ex his, sed ex qualitatibus eorum quæ efferuntur, ex tuberculis suppuratis, cum finduntur, & ex suppurationibus per excreationem (vocat enim suppurationes antonomaticè, puris intra thoracem collectiones) inditia accipiuntur. Nam quo melius pus exit, aut excreatur, eo affectio est mitior, quo deterius, eo est immitior. Est autem optimum pus, quod album, læue, & æquale, & quam minimè fœtidum, quod huic contrarium est, deterrimum. Huc spectat illud suppuratorum prognosticum, ex suppurationibus, quæcunque, dum sputū adhuc
, biliosum est, suppurantur, pernicioſæ valde sunt, siue bilio
, sum illud in parte, siue simul cum pure expuatur.

33 *Circa messem tormina circa vmbilicum, & dolores nonnunquam à porris, sed & ab alijs bis posterius.*

Porros & alia, credit hominum vulgus, esse æstate frigida. Hoc arbitror argumento, quod vident messores illis vti, & qua die vsi sint, melius solis ardorem tolerare, & quòd nonnulli eorum, eatempestate, sentiant ab eorum esu tormina circa vmbilicum, & dolores alios, quoscũque antea sint soliti pati, siue capitis, siue lumborum. Horum autem euentuum aliæ sunt causæ. Nimirum rusticis, & talibus vti consuetis, ex eorum vsu roboratur, & augescit naturalis calor, & proinde extraneus melius fertur. Tormina autem & dolores, aliquando fient ab acribus succis, quos gignunt, aliquando à flatibus, quos commouent. Atque

vtraque

vtraque ratione per æstatem maximè possunt, dictas noxas inferre, quia tunc bilis maximè abundat, simulque venter est frigidus, & ob illud lædit mordacitas, ob hoc flatus. In hanc sententiam dictum est ab eodem Hippocrate quarto de ratione victus acutorum, allium flatum parit, caliditatemque in thorace, capitis item grauitatem facit, & anxietatem, atque si alius quispiam dolor infestare consueuerit, ipsum irritat. Hoc idem est quod nunc innuit, dicens, & ab alijs his posterius. Hoc est ab alijs, qui prius inerant dolores posterius excitantur. Explicatum verò mihi est in illius loci commentatione, alia non esse flatuosa quod gignant, sed quod dissipent, & commoueant flatum. Possunt vero nihilominus commouendo inferre tormina, & dolores alios quoscunque.

34 *Erysipelas quibusdam à ceruice, & circa hæc in facie iudicabitur. Quibus vero nigra à ceruice mala erãt, atque si pustulæ, malæ. Et quibus turbatoria.*

Verba hæc videntur decisa, ex longiori quapiam narratione morbosæ tempestatis. Possunt nihilominus seorsum intelligi, quæ hic dicuntur. Erat scilicet quædam tempestas, per quam fiebant multis, erysipelata à ceruice incipientia, aut circumcirca ceruicem, a proxima aliqua parte, quæ serpebant in faciem, & ibi iudicabantur. Erat sanè mirum sursum ascendentia, tam cito ac bene iudicari. Nam vt dicitur ab Hippocrate in prognostico, maximè euadũt, ij quibus fauces & ceruix rubuerint, si & ceruix & pectus ruborem habuerit, itaque si rubor deorsum repat, nunc vero, sursum & ad faciem ascendente, liberabantur multi. Erysipelata à facie insipientia vidimus multa, sursum & in capitis cutem serpere, sine periculo ægrotantium, atqui descendere a facie fortasse esset periculosius, ne serperent in fauces, guttur, & pulmonem. Tamen a ceruice ad faciem ire, bonum non est, quanto minus expectares, vt ibi bene iudicarentur. Notauit itaque hoc Hippocrates vt rarum. Quod autem subdit manifestas habet causas. Nigra scilicet a ceruice oborta, mala fuisse, maximè si pustulæ nigræ simul orirẽtur. Nã id erat nigri & exusti succi, qui morbos plerunque

plerunq; facit superabiles. Illis etiam dicit malè cessisse, quibus essent hæc turbatoria. Constat turbatoria vocari, quæ fierent cum turbatione. Dici solet id nomen ab Hippocrate de turbatione alui, & de turbatione mentis, & de circunstantium ea perturbatione, quæ fieri solet, cùm proxixi iam sunt morti, qui ægrotant. Hic nõ congruit de hac vltima perturbatione dici, leue enim sit dicere mala fuisse ex sipelata, quæ perturbarent circunstantes. Congruum autem est dici ex sipelata turbatoria, quæ inciperent cum alui perturbatione, aut afferrent perturbationem mentis, aut vtrunque: vtrunque enim malignitatem humoris indicat, & eius redundantiã. Constat autem hæc maximè posse accidere nigris & pustulosis. Niger enim & vsus humor, maximè paratus est perturbare mentem, & aluum maximo cũ periculo turbat. Porrò quæ essent, & nigra, & pustulosa, & turbatoria, ea essent deterrima omnium.

35 *Melancholicus Adamantus à pepliis pluribus vomuit aliquando nigra, quandoque à cæpis.*

Hippocrat. vsum esse vomitorijs medicamentis sepe, & inter cætera peplio, sciet, quicunq; vel tantillum sit in eius libris versatus, cœpis tribuit facultatẽ Dioscorides expurgandi, & facilè reddendi aluum, vomitorias esse non dicit, fuerint verò si largius ingerãtur, siquidem, vt ille dicit sunt fastidiosæ. Quæ enim fastidium inferũt, eadem in paratis, & nauseam mouent, & vomitum. Neque obstat, quod idem Dioscorides dicit, cepas appetentiam excitare. Vtrunque enim fit & experimento facilè est cuiuis agnoscere. Cepæ scilicet parcè acceptæ mouent appetitum, ingestæ abundanter, fastidium, nauseam, & vomitum mouent. Quare vt dioscorides venditur à contraditione, haud quaquam opus est interpretatione, quæ accipitur ex Auicena, transferente nomen appetitus ad libidinem, dicentique cepas libidinosas esse: neq; Marcelli Virgilij, dicentis, ἀ'σωδη quo nomine Dioscorides est vsus, significare quæ repletione inferũt fastidium. Nã re vera id nomen significat fastidiosa, aut anxietatẽ inferẽtia. Quòd hic Adamãtus nigra vomuerit, causa fuit, non propria peplij, aut ceparum facultas,

non

non enim sunt melancholagoga, sed redundantia eius succi, quod vt insinuaret Hippocrates dixit melancholicus Adamantus.

36 *Febres, in quibus vlcerantur labia, fortè intermittentes, & tertianis refrigerationes, vrentes verò statim, ad manum solutæ semper.*

Hæ omnes sunt notæ tertianarum intermittentium. Solent enim per æstiuales tertianas exire ad labia quædam pustulæ, ex quibus vlcerantur. Quod quia non ita est earum proprium, vt non fiat aliquando per continuas, dixit fortè intermittentes, innuens scilicet id non esse necessarium, sed solere ita fieri. Vt aũt explicet modum intermittẽdi, addit & ternianis refrigationes, hoc est & tertio quoq; die habẽt refrigationes, vnde fit vt tertio quoq; die habeant intermissiones, iuxta sententiam illam aphoristicam, Quibus quotidie rigores fiunt, quotidie febres soluuntur, ita enim & quibus tertio quoque die, tertio etiam soluentur. Itaque sunt hæ tertianæ intermittentes. Addit aliud, quod talium etiam febrium est, dicens, vrentes verò statim, ad manum solutæ semper. Nam vt dictum est in enarratione sententiæ vigesimæ nonæ sectionis primæ huius sexti, bilioſæ febres, statim ac quis admouet manum vrunt, si tamen manus persistat, vincuntur, & vrere desinunt: tertianæ autem fiunt à bile, vt in commentarijs de febribus demonstratum est.

37 *Quale inest articulis: considerandum igitur an non suppurentur.*

Considerare iubet, an non suppurẽtur abscessus facti ad articulos. Quod duab. causis mihi videtur dicere, cum quòd sæpe euenit falli chyrurgos, putantes illis in locis, vt in genu, aut cubito, pus esse, cùm tamen non sit, sed pituita quædam crassa, inundationis quandam speciẽ præstans, vt in œdematis: tũ etiam quia curare expedit, quoad fieri possit, vt sine suppuratione illi abscessus soluantur, quia vlcera iuxta articulos sunt periculosa. Cõsiderandum itaq; ne fallaris,

latis, an non suppurentur, sed id quod suppurationis speciem exhibet, succus aliquis sit pituitosus. Considerandū quoque, an fieri possit, vt non suppurentur, sed citra suppurationem soluantur.

38 *Consuetudo ex qualibus benè valemus, victu, laboribus, somno, Venere, mente.*

Ad artem tuendæ valetudinis pertinet hæc oratio, continetque enumerationem earum rerum, quarum vsu constat victus beneualentium. Ex sunt sex res, non naturales vocatæ, & causæ à quibus perpetuò alteramur, quas Galenus in arte medicinali vno capite collegit, scilicet, cibus, & potus, quod in ambitu est, motus & quies, somnus & vigilia, quæ excernuntur aut retinentur, & animi motus. Hæc sex causarum genera insinuat Hippocrates non obscure, victus nomine intelligit cibum & potum: nomine vestitus, quidquid nos circunstat; laborum nomine, motum & contrarium: vt etiam nomine somni, vigiliam: nomine Veneris, alias etiam excretiones, quæ fiunt aut non fiunt: mentis autem nomine, motus animi apertè significantur. Consuetudines beneualentium ex his constant, & cum quis interrogat qua consuetudine homo esset, dum adhuc valeret, de modo quo his sex rebus vteretur, interrogat. Nam medicamentorum non est consuetudo bene valentibus, multo minus causarum, quæ non semper, sed casu quodam nos alterant, vt ensis, incursionis ferarum, & fulminis. Superest ergo consuetudinem bene valentium esse in ijs quæ perpetuò nos alterant, quæ quidem tantum sunt, sex illa rerum genera.

39 *Quomodo morbos, à quibus quas figuras, in quæ loca conuersi sint, inceperint, adsint, cessauerint.*

Considerandæ dicit hæc, quomodo morbos, hoc est quales morbos quis patiatur, quod quidem potest pertinere ad speciem, aut ad constitutionem: duabus enim his rationibus dicuntur quales, vt an bilioſos an pituitosos, an acutos an cronicos: deinde quas mutationes faciāt, fecerintve. Quæ quidem fieri possunt secundum figuras ipsorum morbo-

borum, aut secundum affectas partes. Considerandum ergo à quibus quas figuras, vt si ex tertianis quartani sint facti circuitus: & in quæ loca conuersi sint, vt si ex costis in pulmonem, aut ex pulmone in caput, ex renibus in coxã, aut ex hac in genu. Ac præterea considerandum, inceperint, adsint, cessauerint. Hoc est initium, & finem, & id tẽpus vniuersale quo nunc sunt. Itaque cognoscere oportet tempus quo inceperint morbi, aut illæ morborum mutationes, quæcunque illæ sint, atque si adhuc adsint morbi, quo tempore vniuersali sint, sin iam recesserint, quo die finiti sint. Esse enim magni momenti has tres considerationes, intelliges ex quam multis, quæ ad eas pertinẽtia ab Hippocrate scripta sunt. Ad primam pertinet illud. Considerare verò futuræ suppurationis initiũ oportet, ab ea die qua primum homo febricitauit, aut si forte primum ipsum rigor præhenderit, atque si pro dolore pondus sibi factum esse dixerit, in loco quo dolebat. Hæc enim in principijs suppurationum. Ex his igitur temporibus eruptionem fore expectare oportet, ad prædicta tempora. Itaque vt scias in quæ tempora expectare debeas eruptiones, refert considerare quando inceperint suppurationes. Quam vtilitatẽ præstet agnoscere tempora morborum qui adsunt, indicant illa, Inchoãtibus morbis si quid videtur mouendum, moue, si vero consistunt ac vigent, melius est quietem habere. & illud, Quum in vigore fuerit morbus, tenuissimo victu vti necesse est. Itaque & curationis opportunitates, & victus instituendi rationem indicant tempora morborum, quæ adsunt: tempus autem quo cessauerint, facit ad securitatem aut contrarium, quia nisi diebus imparibus febris reliquerit, solent recidiuare.

40 IN *quibus intemperans, horrendus.*

Quædam sunt quæ ægroti per intemperantiam faciunt, quæ tamen ferenda sunt à medicis, quia non sunt adeo noxia, siquidem Hippoc. ipse dicit, quoad fieri possit, gerendum esse morem ægrotanti, atq; paulo deteriorem cibũ & potum, suauiorẽ tamen, meliori & insuauiori esse præferẽdum. Quandoquidẽ autem dicit paulo deteriorem, cõstat non quiduis esse permittendum agere pro arbitratu, sed

quædam

quædam esse valde mala, & nequaquam ferenda, in quibus intemperans horrendus est. Quia ex quibusdam erratis cõtingit plurimum periclitari. Considerandum ergo in quibus intemperans sit horrendus, quia ea minimè sunt ferenda, sed potius abstinendum à curatione, ne quæ per intemperantiam ægroti euenerint, medico imputentur.

41 *Contrarij victus in morbo.*

Morbi petunt contrariam victus rationem, vt & curationem omnem. Iuxta hanc sententiam dictum est illud, Omnis victus humidus febricitantibus conuenit. Nimirum vt alibi dicitur, medicamentum in alimento optimũ. Itaque victus rectè in vnoquoque morbo institutus quædam curatio est, omnis autem curatio agitur per contraria.

42 *Quod facile, quod difficile toleratur.*

Hoc quoque magni semper fecit Hippocrates nã siue quid medicus sua arte circa ægrotantem mollitus sit, siue quid illi sponte fiat, bona tolerantia conferentiæ, mala tolerantia noxæ, inditium est.

43 *Victus, quantum cognosci potest, non ignorare, calamitates enim multæ.*

Quam multæ calamitates nascantur, ex artis bene instituendi victus ignoratione, dissertissimè indicauit Hippoc. in eo libro, quem de ratione victus in morbis acutis, scripsit. Reducam verò tibi in memoriam exemplũ quoddam ex libro primo sectione tertia, ibi enim legimus, Philonis filiam, quòd intempestiue cœnata esset, mortuam esse septima die.

44 *Bonis autem medicis, similitudines errores & dubitationes. Sed contraria facit causa. Scio difficile esse rationando cognoscere vias, vt si acuto capite, si simus, si*

subsiccus

subsiccus, si biliosus difficile vomens, biliosus niger, iuuenis, vtcumque viuens, simul ex his, & ad se mutuo, ratiocinari difficile.

Empyricorum instrumentum quoddam vituperatur hac oratione, & rationis via laudatur, & indicatur eius difficultas. Empyrici enim, & vulgares omnes, vtuntur in morbis, translatione à similibus, similibus vtentes auxilijs ad affectiones quæ similes esse videntur. Quæ res imperitis plurimum placet, quia cum paucas affectionum differentias norint, quæ non sint manifestè diuersa, iudicant esse omnino eadem. Bonis autem medicis non ita, sed similitudines sunt maximè suspectæ, vtpote quæ errores & dubitationes faciunt, quod prima quidem fronte similia similibus videantur curanda, sciant tamen illi multos morbos, specie etiã similes, contrarias curationes desiderare, quod à contrarijs causis nati sunt. Causa ergo erit quæ contraria faciat, hoc est, errores illos & dubitationes tollat. Velut si duo homines laborent dolore colico, alter ex potu aquæ gelidæ, alter ex flatu, alter ex bile, empyricus quidem eundẽ videns morbum, eadem admouebit, rationalis vero contrarias agnoscens causas, contraria. Male itaque procedit, qui solas similitudines considerat, bene autem, qui causas disquirit: adeo profecto vtilis est causæ cognitio, vt sæpissimẽ obsit multò magis causæ ignoratio, quàm speciei morbi, & loci affecti. Multo enim minus suscipere potest curationem, qui ignoret sitne dolor a causa calida an frigida, quam qui ignoret sit colicus an nephriticus: atque ad febrium curationem maioris est momenti, contemplari humoris speciem in exeuntibus, quàm modum circuitus, & reliquam figuram. Itaque ad agnoscendam viam, seu methodum, qua morbus quiuis curandus sit, plurimum refert à causæ inuentione incipere. Difficile tamen est ratiocinando cognoscere vias, hoc est inuenire methodos, siquidem difficile est inuenire, quæ sit affectio, quæ causa, qui locus affectus, quæ cuiusque hominis natura, & consuetudo, hęc autem omnia habent proprias indicationes, seu insinuationes faciendorum, quas omnes oportet considerare seorsum, ac deinde ad sese mutuo conferre, atque con-

trarias

trarias & minores à contrarijs & maioribus subtrahere, similes vero opere exequi plus aut minus, vt quæuis indicatio potentior est, aut debilior. Hinc enim nascitur curatio omnis. Profert exempla rerum quarundam, à quibus indicationes accipi possunt. Vt si quis sit acuto capite, vt qui vocabantur macrocephali, aut simus, aut aliud vitium compositionis habens, si subsiccus, ita etiam si humidus calidus, aut frigidus: atque si biliosus, hoc est bile redundãs, tuncque an facilè vomens an difficile (nam hoc quoque est in peculiaribus naturis) an biliosus niger, hoc est atrabiliarius, an iuuenis: ita etiam an puer, an senex, & an vtcunque viuens, an temperatè. Omnia enim hæc indicationes habent, quas seorsum considerare difficile est, mutuo coniungere difficilius. Conferre figuram corporis ad naturæ cognitionem, intelliges ex ijs quæ de physionomia scripta sunt in primo libro. Natura verò indicat similium vsum, calidiora enim calidioribus, frigidiora frigidioribus indigent auxilijs. Biliosum & difficilè vomẽtem esse, quodammodo sunt contrariæ indicationes. Nam biliosa cachochymia petit expurgationem per superiora, difficultas vomendi prohibet: tales ergo erunt purgandi per alium, quia cacochymia petit purgationem, difficultas prohibet per superiora fieri. Biliosus niger, indicatione à succi specie, poscit expurgationem per inferiora. Iuuenilis ætas sustinet maiora auxilia, quàm senilis: puerilis indiget minoribus. Qui per bonam valetudinem sunt temperantes, exquisitiore victu vti debent per morbos: qui vtcunque viuunt, liberiori etiam victu curandi sunt.

45 *Cui fistula rumpebatur, eum tussicula prohibebat quiescere.*

Fieri poterat vt tussicula prohiberet hunc hominẽ quiescere, quia fistula, hoc est, aspera arteria rumpebatur, aut vt rumperetur fistula, ob tussiculam assiduam quæ prohiberet quiescere, aut vtrumque. Certè maxima causa difficilis sanationis vlcerum instrumentorum spiritalium est, quia curari sine expurgatione & quiete non possunt, vt neque vlla alia vlcera, neque expurgari sine tussi, tussis verò prohibet quiescere.

Eum

46 *Vni cui apex hepatis complicatus erat, concussi, repente dolor cessauit.*

Mirabilis casus, doluisse hepar complicato apice, & concussione explicatum, ac dolore liberatum esse. Vellem autem diceret notas, quibus complicatū apicem agnouit, & hepatis ita mutati positus symptomata. Nō arbitror fuisse alia, quàm dolendi modum, & ipsam ægro phātasiā.

47 *Satyrus in Thaso, cognomento vocabatur Grypalopex; cùm esset annorum circiter viginti quinque, semen per somnum effudit sæpe, & interdiu quoque sæpe ipsi prodibat, cùm autem ad annum trigesimum peruenisset, tabidus fiebat, & mortuus est.*

Tabescvnt ex gonorrhœa, siue viri siue mulieres, quibus, a quacunque causa inceperit, ad magnam retentricis debilitatem res peruenit, & ijs, quibus ob magnam corruptionem, semen effluit. Illi quidem vnam ob causam, Φ scilicet solidæ partes, per nimium seminis fluxum, priuantur alimento: hi ob duas, quod præter euacuationem, ipsa seminis corruptio facit computrescere alimentum partium: quo fit vt vtantur pauco, & eo corrupto, est autem vtraq; arescendi causa. Vt vero effluente semine, ob debilitatem retentricis vasorum seminariorum, membra solida alimento priuentur, eadē causa euenit, qua per diabetem, ob debilitatem retētricis renum, priuantur omnes partes seroso humore. Scilicet partes genitales, cum id quod traxerant facilè deponunt, rursum trahunt, atque trahentia multum, alijs detrahunt. Est vero semen succus congener rori partium solidarū. Hoc accidit ei, de quo hæc historia narratur, in ætate calidissima, qui nescio an ob morbū vocetur ab Hippocr. Satyrus, an id fuerit homini nomen, nam Satyriasis nomen de Priapismo potius dici consueuit, quam de Gonorrhœa. Hic vero Gonorrhœa tenebatur potius, nisi fortè tenebatur vtraque: complicari enim possunt.

48 *Abderis palestræ custos, qui Stheneus vocabatur, cùm multum luctatus esset cum alio fortiori, & in caput*

cecidisset, veniens inde, bibit frigidam aquam multam; posthæc autem illa nocte difficulter dormiuit, & difficilem habuit tolerantiam, & extrema frigida. Postridie venit in domum, & glande sedi suppositâ, nihil deiecit, parum minxit, cum nihil minxisset prius. Sub noctem lauit, nihilominus vigilauit, & difficilem habuit tolerantiam. Delirauit. Tertia die refrigeratio extremorum eum corripuit, calfactus sudauit. Epota vero mulsa, mortuus est tertia die.

IVRAVERIM, hunc hominem mortuum esse conuulsum. Nam haud dubiè sustulit eum raptus humorum in caput, ob magnam contusionem, quam, in illud cadens, accepit, si autem letargicam, aut phreniticam, aut talem vllam contraxisset affectionem, vixisset diutius, sunt enim illæ longioris constitutionis, quando vero tertia die interijt, cum potuerit secunda in domum suam venire, apoplectica aliqua passione, aut conuulsione magna correptus est. Apoplexiæ vero nullæ notæ narrantur. Sed cum esset hic grauiter læsus capite, &, ita vt fit, ceruicis neruos ac tendines maceratus, cœperunt succi, qui forte redundabant, bilioſi, in caput occurrere, cum vero ingrueret in neruos, accidit prima nocte difficilis somnus, capite scilicet biliosam fluxionem recipiente, & difficilis item tolerantia ob eandem causam, & extremarum partium refrigeratio, ob neruorum mordicationem refugiente calore. Sed & quod sequenti die euenit, indicat raptum in caput. Nam neq; suppositâ glande deiecit, neque minxit nisi parum, cum antea minxisset nihil. Suppressio enim euacuationum per inferna, significat raptum in superna. Sub noctem die secunda lauit, conciliâ di s. somni gratia, nihilominus cum materia, quæ se in caput collexerat, esset multa, nihil profuit, sed habuit, nihilominus quam nocte superiori, difficilem, & somnum & tolerantiam, & insuper delirauit, atque, vt ego suspicor, cœperit conuelli. Tertia die refrigerata rursum sunt extrema, & calfactus sudauit. Mirum nisi medicorum qui aderant quisquam, bonam hinc spem conceperit, suspicatus aut bonam esse iudicationem, aut certe tertianum circuitum. Verùm hæc accidentia, non figuræ, sed malignitatis erãt indicia, sequeban-

quebanturque eundem raptum in caput, qui fieri cœperat a principio. Refrigeratus est ob mordicationem neruorum, calfactus sudauit præ anxietate. Poterant malignitatis huius medicos admonere, delirium, & conuulsiuus motus, quæ a secunda die cœperant, & per illum sudorem non sedarétur, sed crescerent potius. Nam necesse est, vt signa quę per se sunt ambigua, ex alijs quæ accedãt, bona aut mala, distinguantur, cum igitur mortuus sit, necesse est maligna affuisse. Quando aũt hæc ita habent, cõsentaneum est, nõ esse hunc hominem læsum potu aquæ frigidæ. Ea enim non malè bibitur a recenti casu, quippe quæ tardat motum sanguinis, prohibetq; fluxiones fieri. Quare non ideo suspicor narratum ab Hippocr. esse, sed q ita factum sit, atq; vt scias, quo auxilio vsus sit. Fuisset tamen consultum, huic mox copiose mitti sanguinem, & assiduo frictionum, & aerium clysterium vsu, a capite retrahere, ad cervicem vero vti anodynis.

49 *Melancholici plerunque consueuerunt fieri epileptici, & epileptici melancholici. Horum autem quidnis præcipuè fit, in alterutrum infirmitas inclinauerit, siquidem in corpus epileptici, si autem in mentem, melancholici,*

Hvnc locum interpretatur Galenus lib. 3. de locis affect. dicitq; conuerti in mentem esse afficere secundum temperamentum, conuerti in corpus, afficere secundum compositionem. Epilepsiam ergo fieri ab humore obstruente, melancholiam vero ab intemperante, & obtenebrante mẽtis sedem. Itaque fiunt ab eodem humore eandem partem, sed non eodem modo afficente. Non tamen æque, parata est omnis epilepsia in melancholiam abire, atque melancholia in epilepsiam. Nam epilepsia fieri potest ab omni succo crasso, melancholia non nisi a melancholico.

50 *Phaerusa Pythei coniunx Abderita, cùm olim puella fœcunda fuisset, eius marito in exilium acto, muliebria defecerunt multo tempore, postea verò in articulos dolores, & rubores, qua cum ei contigissent, tunc corpus virile*

factum est & hirsutum, & barbam emisit, & vox aspera facta est, & cùm omnia feciſſemus, vt muliebria extraherentur, non venerunt, ſed mortua eſt, cùm non multum poſtea tempus vixiſſet.

51 *Venit autem & Namysia Gorgippi vxori in Thaſo idem. Videbatur autem omnibus medicis, quibus & ego forte adfui, vnica ſpes eſſe, ſi effœminaretur, & ſecundum naturam prodirent, ſed neque huic potuerunt venire, omnia facientibus. Sed obijt non multo poſt.*

Mirabilis euentus, factas eſſe mulieres, hiſpiditate, barba, & vocis aſperitate, viro ſimiles, ob menſtruorum retentionem: vt videatur barba, naſci viris, & tales euacuationes non fluant; fœminis autem non naſci, & fluant. Quaſi ſanguis ille redundans & vitioſus, materiam præſtet pilis. Quod tamen alia conſideranti non probabitur. Nam naſceretur barba etiam eunuchis, ſiquidem neque illis fluunt menſtrua. Non naſcitur autem, quia exciſis teſtibus amittunt virilitatem, & contrahunt q; muliebre temperamentum. Non igitur tollunt barbam menſtruæ euacuationes, ſed illud ipſum temperamentum, quod menſtruorum neceſsitatem affert, tollit barbam. Sed rogabis, cur non ergo eunuchi, vt carent barba, habent euacuationes menſtruas? Certe quia eunuchi ſunt frigidiores etiã quam mulieres, & exercitatiores, quorum illud, facit vt minus ſanguinis gignant, hoc vt plus diſcutiant: ſunt vero frigidiores, quia nullos habent teſtes, fœminę vero habent aliquos: exercitatiores vero, quia cum mulieres nõ ſint, virilib. negocijs ſeſe vt cunq; inſerunt. Itaq; videtur barba non a menſtruis vacuationib. tolli, ſed a muliebri temperie. Sed ſi nõ tollitur a menſtruis euacuationibus, qui factum eſt, vt in his mulieribus, illis retentis, naſceretur? certè cã præcipua barbę, & hiſpiditatis, tẽperamentum virile eſt, vt glabriciei muliebre, & hæc eſt quæ vim habet efficiendi. Accedit autem menſtruorum fluxio ad glabriciei cauſas, & eius euacuationis vacuitas, ad cauſas hiſpiditatis. Quia materia pilorũ eſt fuligo, ea vero naſci-

nascitur ex sanguine calefacto, quem menstruæ euacuationes cuti detrahunt: insensibilis autem effumatio, quæ per eutem viris copiosius fit, abunde suppeditat. Non ergo nascitur barba quibuscunque menstruæ euacuationes cohibentur, quia sine faciente causa materia non est satis. In his autem euenit, ob raram quandam naturæ, & mulieris, & sanguinis, proprietatem, virili naturæ proximam, qua contigit mulierem, & sanguine menstruo alioqui abundare, & virilem referre calorem. Quod certè vt rarum, ita & mirabile: atque eo mirabilius, quòd mulieres fuerant antea fœcundæ. Nam viragines non solent fœcundæ esse. Ob id Hippocrat. velut admirationem augens, narrauit fuisse puellam fecundam. Causa ergo peculiaris, ac propria his mulieribus, mirabilis huius euentus, fuit sanguinis calor: qui cum ob mariti absentiam effluere cessauit (quia, arbitror, cum non satis muliebris esset naturæ indigebat viro, vt in muliebria ferretur) articulares fecit dolores cum rubore, quales scilicet per calidam podagram fieri solent. Quod vero primum podagrici fierent dolores, nihil habet admirationis, siquidem in aphorismo dicitur. Mulier non laborat podagra, nisi menstrua defecerint. Si igitur menstrua liberant à podagra, menstruorum defectus eam affert. Mirabile vero quod postea subsequutum est: effuso enim in totum corporis habitum eo sanguine, & multa fuligine in totam cutem lata, corpus virile factum est, & hirsutum, & nata barba, & vox aspera. Quia calefactione, dilata, & robustiora facta sunt, vocis organa, visum est medicis omnibus omnia facere, vt menstrua effluerent, cum vero ea alteratio naturæ esset admodum aduersa, in neutra fieri potuit, vt effluerent, neque vt diu viueret. sed vtraque velut longissimè à sua natura acta, cito mortua est. Videtur mihi in his vtendum fuisse missione sanguinis, ex quibusdam interuallis, quæ naturalem ordinem imitarentur, repetita, & balneis aquæ dulcis, & victu refrigerante. Sed vtcunque tractentur, suspecti semper haberi debent, magni à propria cuiusque natura recessus.

LIBER SEPTIMVS EPIDEMIARVM.

1 *POST. Canem febres fiebant sudorificæ, & non perfrigerabantur omnino post sudorem, & rursum in calefiebam, & mediocriter longæ, & difficilis iudicationis, & non valde siticulosæ, paucis in septimo & nono cessabant, alijs vndecimo, & quatuordecimo, & decimo septimo.*

PARVM afuit quin hunc librum septimum relinquere sine commentarijs, q̃ viderentur esse in eo multæ, dictorum iam antea repetitiones & narrationes multæ, partim vitiatæ ac confusæ, partim imperfectæ ac mutilæ, atq; obid nihil vtilitatis continentes. Visum tamen deinceps de hac re cogitanti, hoc quoq; præsentis operis perfectioni adijcere. Nam etsi sunt multa, quæ vt inutilia reijcientur, sunt etiam nonnulla, quæ merito studio si desiderarent. Faciam igitur quod soleo, quæ dicta fuerint antea, & explicata, prætermittam: quæ omnino corrupta, expungam: reliqua pro meo captu interpretabor. Hæc oratio, à qua liber incipit, occurrit antea in quinto libro contextu sexagesimo octauo, nulla fere vocum differentia, atque vt ego iudico, exactius ac melius quam hic scripta. Quare hic nullam commentationem oportet me apponere, sed hunc locum secundum illum emendare ac restituere. Quod dicit, Mediocriter longæ, & difficilis iudicationis, dixit illic, longæ, & mediocriter difficilis iudicationis. In quibusdam codicibus legitur, alijs vndecimo, & duodecimo, & quatuordecimo, & decimo septimo. Libro quinto legebatur, & vigesimo. In alijs erant adiectum est, & vigesimo secundo. Qui scias, quæ sit legitima lectio? Neq; nulla dies harum est, in qua iudicari non possent, neq; in qua necessario iudicarentur. Poterant quibusdam paribus, quibusdam imparibus moueri, atque ita quibus paribus, quibusdam imparibus iudicarentur. Postremò in calce orationis legebatur illic, iudicabantur, quod verbum desideratur hic.

Polycrati

2 Polycrati febris, & quæ ad sudorem attinent qualia scripta sunt. A medicamento deorsum purgatio vehementer, & febris adeo lenis facta est, vt obscura consisterent, præterquam in temporibus, & sudores exigui ad vesperam, circa caput, cervicem, & pectus, ac deinde in totum ventrem, & rursus incalescebant. Ac circa duodecimam, & quatuordecimam, intentionem cœpit febris, & deiectiones exiguæ. Sorbitionibus autem post purgationem vsus est. Circa quindecimam autem dolores ventris secundum lienem, & sinistrum ile. Calidorum admotiones, minus quam frigidorum proderant, cum clysteri molli vsus esset, dolor cessauit (idem quoque Cleocydi profuit, ad dolorem eodem modo habentem, atque febrem) circa decimam sextam calores mitiores esse videbantur, & deiectiones syncerae bilis, & mens audatior. Spiritus autem moderatus. Aliquando aceruatim, attractum rursus aceruatim expirabat, velut ab animi deliquio, aut velut in vmbra residens spirare solet, qui per æstum iter fecit. Decima septima itaque vesperi, desidens in sellam animo lictus est, & multo tempore sine voce, & sensu iacebat. Melicratum vix capiebat, fibras in collo distendens, vt pote faucibus resiccatis, & omni imbecillitate præsente. Vix itaque ad se ipsum reddit, & calores mitiores. Posthac cessauit vigesima secunda.

POLYCRATES, & Cleocydes duo quidam ægroti fuerunt, eorum qui ægrotauerunt illa tempestate, quam proximis verbis descripsit. Narrat verò Polycratis historiam diffuse, de Cleocyde tantum dicit, obiter ac per parentesim; eodem laborasse morbo, atque eodem modo. Cœpit etiam post perscripta verba in libro quinto, narrare hanc historiam. Verùm quia illic, ad quindecimam solùm, ducta narratio est, distulimus commentationem in hunc locum. Habuit Polycrates sudorem & febrem, qualia

scripta sunt in ea narratione, scilicet febrem sudorosam, continuam, mediocriter longam, & difficilis iudicationis, & non valdè sticulosam. Hic cum forte videretur medicis purgationi opportunus (non dicit qua die) pharmaco subter purgatus est, & febris est facta mitior. Quadam autem die, cum, ob hæc, non putaretur futurus paroxysmus, post meridiem cœperunt rursus sudores exigui, circa caput, & collum (vnde scilicet solent plerumque sudores inchoari) deinde in totum ventrem processerunt (in libro quinto non reperitur vox illa ventrem, sed in totum) & rursus supercalfactus est aucto denuo paroxysmo, vt antequam purgaretur, & morbus totus denuo creuit. Nam circa duodecimam, & quatuordecimam, rursus accepit febris intentionem. Circa quindecimam superuenit illi dolor circa lienem, & ile sinistrum, qui ad intestina eo loco sita haud dubie pertinebat, quandoquidem clystere molli sedatus est. Pendebat verò ex bile, vt & morbus totus. Nam ex admotione frigidorum opem sentiebat, potius quàm calidiorum. Et sequenti die (decima sexta scilicet) calores erant iam mitiores, & deiectiones synceræ bilis, & mens audatior, & spiritus moderatus. Nimirum quia deorsum excernebatur syncera bilis, fiebant calores mitiores, & mens audatior, & respiratio moderata. Nam syncera bilis per sublimes partes agitata, & in cerebrum & cor fumos mittens, consueuit inferre anxietates, pusilanimitates, & spiritus frequentiam, ob anxietatem. Hæc, bile deorsum repente, destiterunt, factaque est febris tactu moderatior, & recuperatus animus, & moderata respiratio. Verum cum morbus, ob temporis conditionem, non esset bonæ iudicationis, non adeo processit hæc bilis subductio, neque cum tanta conferentia & tolerantia, vt non etiam bonabilis pars rursum recurrerit in superna, & symptomata attulerit etiam prioribus magis horrenda. Nam aliquando eadem ipsa die, corripiebatur repentè respirandi difficultate, velut ab animi deliquio ingruente (nimirum cum respiratione reficiantur spiritus, qui deliquium incipiunt persentiscere, respirant crebro, & aceruatim) aut velut qui per æstus iter fecerit, & in vmbram se conijcit æstuans (multò enim tunc sudatur euidentius, quam in ipso sole, vaporum extenuatione, & euacuatione

insen-

insensili, remittente) in vmbram se conijcit æstuans. Decima septima integre iam lictus animo est. Nam vesperi desidens insellam, cecidit sine sensu & motu: quod multũ tempus durauit. Interim neq; melicratũ deglutire poterat, etsi illi in os infunderetur. Habebat fibras in collo distentas, tẽdines scilicet venientes a ceruice in clauiculas. Quod quidem dicit factum ob siccitatem faucium, & ob id ipsum nõ potuisse deglutire. Mihi verò videtur id conuulsionis fuisse, atq; indicasse. illud deliquiũ fuisse passionẽ aliquã apoplecticam, atq; deglutiendi difficultatem ortam esse ex eorum tendinum conuulsione. Impedit enim eorum tentio gulæ motum, ad deglutionem necessarium Atqui eã cõuulsionem, quamuis post febris ardentis aliquot dies facta sit, nõ censeo fuisse ex siccitate (non enim arbitror esset tam breui soluta) nisi placet Hippocrat. redundantiã bilis, aut rigorem illum & duritiem, siccitatem appellare. Accedebat, ad difficilis deglutionis causas, imbecillitas omnium facultatũ, quæ aderat, non profecto tanta re ipsa, & in essentia, quanta ob passionẽ cerebri, & cordis, à bile, esse apparebat. Atque id res ipsa indicauit. Nam cum vix iam tandẽ ad se ipsum redijsset, calores cœperunt mitiores fieri, & vigesima secunda cessauit morbus. Mirum si sine aliqua euacuatione. Ego sanè suspicor vigesima, vtpote quam indicat decima septima, quæ adeo insignem attulit mutationẽ, euacuationem aliquam cœpisse, vt sudorem, aut alui fluxionem, eamque durasse vsque in vigesimam secundam, qua cum morbo finiretur. Difficilis sanè fuit morbus, atque inter cætera illud habuit autumnalis, & maligni, quod per dies partes maximè mouetur, illud verò, constitutione legitimi, quòd cum illis moueretur, die etiam pari iudicatus est, & quòd cum duodecima cœperit crescere, iudicatus est vigesima secunda. Nam par dies, quæ in viginti duobus medium tenet, duodecima est. Hæc itaque modo hoc acta sunt. Sed rogabis, cur hæc febris non desijt post expurgationem, si tempestiue purgatus est? Huic dubitationi occurrit Hippocrates dicens, deiectiones exiguæ, sorbitionibus post purgationes vsus est. Quasi diceret, quia nõ est euacuatũ quantũ oportuit, & post purgationẽ deliquit in victu. Nã vt dicitur secũdo de ratione victus in acutis, cũ cessauerit purgatio, minus est sorbẽdũ quàm

quis

quis consueuerit, postea paulatim est redeundum ad maiorem copiam. Hic verò non ita fecit, sed mox à purgatione copiosis sorbitionibus vsus est. Quod sanè erratum cõmittunt hodie vulgares omnes medici, mox ab ipsa purgatione, quin & in ipsa purgatione, augentes cibum, quasi id quod est detractum, citò sint exequaturi. Quod quam noxium sit, vel ex hac historia intelliges: nã quasi graue quoddam, & periculosum esset erratum, animaduertit Hippocrates sorbitionibus post purgationem vsum esse hominem.

3 Prothodoro, eodem tempore febris continua. Octaua sudor fiebat, & rursus incalescebat: decima rursus sudor: duodecima sorbuit succum, & vsque ad quatuordecimam obscura erat, in temporibus verò erat. Sine siti tamen, & ipse sibi sanus esse videbatur. Sudores fiebant omni die. Quindecima verò iusculum pulli sorbens, vomuit bilem, & aluus deorsum turbata est, & febris exacerbata rursus desiit, & sudores fiebant multi, & corpus totum refrigeratum erat præter tempora. Pulsus non defecit. Videbatur modico tempore laborare, vt opinio esset, eum supercalescere. Vigesima quarta cum multos iam dies cibos gustasset, pransо magna erat febris, & ad vesperam delirium, accedente simul etiam somno. Detinebat itaque iam continua & vehemens. Nunc vnam, nunc duas noctes, sine somno transigebat. Reliquo autem tempore somnus nimius, vt difficile excitaretur, & in somno delirium. Et cum ex somno excitaretur, vix erat apud se ipsum. Siti carebat, & spiritus erat mediocris, qualis aliquando Polycrati. Lingua non decolor. Post septimam recidiua, succi offerebantur, post decimam quartam cibus. Primis septem diebus eructabat, & euomebat quandoque cum potu sub bilioſum sine anxietate, vsque dum deorsum soluta est aluus. Sudores, ex quo recidiua est facta, defecerunt, nisi quis, vt signum quoddam circa frontem. Lingua à som

do, nisi collueretur, subbalbutiens præcipitate, & ruptiones vlcusculorum in ipsa, & in labio inferno, & iuxta dentes. Alui egestiones exiguæ, circa decimam quintam, velut per reciduam, frequentiores & viscosæ. Decoctum malicorij sedauit ipsas. Vrina velut diuturna. Sub vltimum tempus dolor pectoris deglutienti potum. Et manus in pectore. Cuminum & onum absorbenti, sedatus est. Lingua quod rarum proferebat. Quinquagesima à prima circa arcturum, sudores exigui circa lumbos & pectus: & corpus perfrigebabatur, præter tempora, exiguo admodum tempore. Quinquagesima prima remisit, & secundo non apprehendit.

Pithodorus fuit eiusdem tempestatis alius ægrotus, habuitque iuxta temporis conditionem febrem sudorificã, quæ a sudore potius exacerbabatur quam remitteret. Habuit verò recidiuam longiorem quam plerique alij eiusdẽ tempestatis. Nã primus morbi impetus fuit vsque ad quindecimam, recidiua facta est vigesima quarta, durauit vsq; ad quinquagesimam primam, qua solutus integre morbus est. Habuit itaque febrem continuam eodem tepore, hoc est post Canem, ad ortum scilicet Arcturi, hoc est incipiẽte autumno sudoresq; fiebant omni die, qui ad febris solutionem nihil conferebant, quòd scilicet non tam vi facultatis expultricis fierent, quam vi febris, & multæ humiditatis redundantis, vt in malignis febribus solent. Vsque ad diem octauam, aut nihil habuit mentione dignũ, aut Hippocrates dicere omisit. Octaua sudor fiebat, maior scilicet quã prioribus diebus, & a sudore rursus ingrauescebat, hoc est augebatur denuo febris vsque ad decimam, qua rursus factus est sudor magnus, à quo non narrat an denuo creuerit febris, tamen vtcumque hoc actum sit, duodecima remissa iam erat febris, & ob id succum sorbuit: & iam inde vsque ad quatuordecimam obscura erat febris, soluti verò sentiebatur in temporibus. Nimirum illuc ob magnã venam & arteriã quæ præterit, sentiri solet febrilis calor, etiam vbi in alijs partibus non est conspicuus. Sine fiti ta-

men

men erat, quod etiam, illi tẽpestati familiare fuisse, antea narrauit. Deniq; eo videbat remissionis peruenisse febris, vt ipse sibi sanus esse videretur. Sudores verò, vt dictũ est, fiebãt omni die, quod quidẽ plus aut minus factũ est, per totum primũ morbi impetũ, vsq; ad recidiuã inquã. Quindecima die exacerbata rursum febris est, & indicationem quandã fecit, ita vt iam inde iudicaretur esse in inclinatione, atq; ob id iam inde cibos homo gustaret. Nimirũ, vt in cõmentarijs in librũ de ratione victus in morbis acutis explicui, & ad præsentẽ historiam dicere necesse est, veteres medici longe parcius cibabant ægrotos quàm hodie, sæpe quidẽ, vt arbitror, cũ maiori vtilitate, aliquando tamẽ fortasse cũ minori securitate: sed nunc alio properamus. Omnia quæ offerebantur, in tria diuidebant, potum, succũ seu sorbitionem, & cibos. Potum, vt aquam, vinum, aut mulsam: sorbitionem, vt ptisanam, mazam aut polentã, aut iuscula: cibos, vt oua, pisces, & carnes. Cibos in acutis non præbebant ante vniuersalem inclinationem: solo potu vtebantur in acutissimis, in acutis simpliciter sorbitionibus. Et hactenus quidem Hippocrat. illis consentiebat. Dissentiebat verò, quod illi procedente morbo adijcerent, Hipp. detraheret. Hic igitur quindecima, iusculũ pulli sorbens, vomuit bilem, simulq; aluus deorsum turbata est, & febris his fientibus exacerbata, rursus desijt cũ multis sudoribus, à quibus refrigeratum est corpus totũ, hoc est attemperatũ præter tempora, in quibus, vt dictũ antea est, reliquiæ quædam manebant febrilis caloris. Per hanc iudicationẽ putatus est in inclinatione esse, & ob id cibis nutritus, quanquã pulsus non defecit, hoc est arteriarũ motus nõ omnino sedatus est. Nomen pulsus rarò inuenitur apud Hippocra. & plerisque in locis significat motum arteriarum, non qualẽcunque, sed conspicuũ. Itaque, pulsum esse, significat apud Hippocrat. esse insignem ac manifestũ, vt in febricitãtibus, aut valde iratis, aut cursu defatigatis, esse cõsueuit: pulsum deficere, est sedari, ac desinere esse talẽ. Igitur, quod dicit, pulsus non defecit perinde est ac si diceret, pulsus non omnino conquieuit. Videbatur (inquit) modico tẽpore laborare, vt opinio esset eũ supercalescere, hoc est modico tẽpore singulis diebus, fortasse à cibo, aut vesperi, cũ solent omnia ingrauescere, videbatur pulsus laborare, hoc est cũ

quadam

quadã contentione concitatius moueri, ita vt opinio esset ei tunc temporis febrem quandã accedere. Itaq; superfuit homo ab illa iudicatione, nõ omnino liber à febre, & quotidie, modico tẽpore, videbatur exigua quædam febris accessio fieri. putabatur verò esse in morbi inclinatione. Neque mirũ. Videmus enim nõnunquam etiam in conualescẽtibus (non tamen perfectè iudicatis) huiusmodi quædam. Vigesima quarta, cũ multos iam dies cibos gustasset (scilicet à die quindecima) post prandium magna denuo febris redijt, & ad vesperam delirium, accedente simul somno. Detinebat itaque iam continua & vehemens febris hominem, nunc cum peruigilio, nunc cum comate, quia nunc vnam, nunc duas noctes sine somno transigebat, reliquo autem tempore somnus nimius. In quibus accidentibus duo erant mala, alterum, quòd erant nimia & somnus & peruigilium, alterum quòd vtrunque intempestiue fieret, ac præter id quod natura & consuetudo poscebat: vigilabat enim noctu, & sopore tenebatur interdiu, ita vt difficile excitaretur, & in somno erat delirium. Sed quo pacto erat in somno delirium? Nam qui dormit nõ videtur posse delirare? An quia (vt inquit) cum ex somno excitaretur, vix erat apud se ipsum, hoc est expergiscebatur delirans? Aut fortasse etiam habebat insomnia delira. Siti carebat, & spiritus erat moderatus, qualem interdiu fuisse Polycrati nuper dicebatur. Lingua non erat decolor, hoc est à naturali colore non admodum aberat, ex quibus constabat spiritalia non valde laborare, sed multo magis mentis sedem. Cum videretur incidisse homo in recidiuã cibatus est denuo, vt à principio morbi acuti illo seculo cibabantur. Et septem primis diebus recidiuæ solus dabatur potus, post septimam recidiuæ. hoc est trigesima prima, offerebantur iuscula: post quatuordecimam, hoc est à trigesima octaua, offerebatur cibus. Quẽ sanè ordinẽ procedendi in ciborũ adiectionẽ vituperat Hippocrates libello dicto, cum vsque dum morbus inclinet, faciendum contra sit, nunc verò narrat quod factum est. Vt constare hinc possit quæ in hoc opere Hippocrates facta esse narrat, non semper ab eo probari neque imitanda esse, nisi cum dicit adiutũ esse ægrotantẽ eius rei vsu. Sed redeamus ad historiam. Primis septẽ diebus recidiuæ, cum cibum iam insoli-

tum

tum male ferret, eructabat crebro, euomebat quandoque cum potu subbilioſum fine anxietate (quod arbitror facile vomeret) vſque dum deorſum ſoluta eſt aluus, quod intra primum ſeptenarij recidiuæ euenit. Sudores qui prius aderant, ex quo recidiua facta eſt, defecerunt, niſi quis ſudor, velut ſignum quoddam fieret circa frontem. Lingua a ſomno, niſi colligeretur, prę ſiccitate erat balbutiens, & eruptiones vlcuſculorum in ipſa, & in labio inferno, & iuxta dentes, & alui egeſtiones exiguæ. Hæc vero putare oporterat cidiſſe in ſecundo ſeptenario recidiuæ. Nam in primo, vt dictum eſt, ſiti carebat, & lingua non erat decolor, & aluus eſt ſoluta deorſum. In ſecundo itaque ſeptenario creſcente vſtione, facta eſt affectio ſicciorum initio tertij ſeptenarij, ſcilicet circa decimam quintam recidiuæ, quæ erat iam morbi totius trigeſima octaua, factæ ſunt deiectiones frequentiores & vitioſæ, velut per recidiuam, dejectionum ſcilicet, hoc eſt quaſi facta fluxus alui recidiua. Suſpicor autem hunc fluxum qui repetijt, fuiſſe dyſenteriæ initium, fuiſſeq; ob irritationē crebras deiectiones, viſcoſas verò ob inteſtinorum phlegmonis partis deciſionem. Si enim excretione ſuci craſſi fierent, non curaſſent medici cohibere, neque decocto malicorij eſſent vſi, ſiue in potu ſiue in clyſteri. Virouis enim licebat vti in hac dyſenteria, cum iam putaretur corpus vacuatum eſſe non parum. Vrinas dicit fuiſſe, tunc velut durturnas, hoc eſt quales eſſe ſolent multo tempore detentæ, craſſas ſcilicet & perturbatas, ac fortaſſe etiam fœtidas, corpore illac expurgādo. Exacto tertio ſeptenario, cumque iam eſſet morbus quadraginta quatuor dierum, ſub vltimum tempus, hoc eſt vltimo ſeptenario, ſuperuenit dolor pectoris, qui ſentiebatur inter potandum; Quem dolorem veriſimile erat ex flatu proficiſci, quia potu exacerbabatur. Præſtat enim potus quam maximè materiam flatui. Sed & curatio huic cōiecturæ atteſtabatur. Nam manus appoſita conferebat, vt fomentum ſcilicet calidum & familiare: & curatus eſt accepto cumino ex oūo. Lingua inquit, quod rarum proferebat, hoc eſt, expedita erat iam, & proferre poterat quidvis, cōſumpto pene iam humore. Quinquageſima a prima quę erat vigeſima ſeptima à recidiua, ſudores exigui circa lumbos & pectus facti ſunt, quas ambas partes pati ſignificaue

rant antea vrina & dolor. & accidit eadē die breuequoddam frigus per quod totum corpus, præter tempora, refrigerabatur. Producta verò est hæc indicatio vsque ad diem sequentem, qua cessauit febris, neque iterum rediit. Dixit quinquagesima a prima circa Arcturum, nihil aliud innouēs quam quod dictum erat, incepisse hunc morbum in Arcturi ortu. Hic morbus difficilioris fuit iuditij, quam Polycrati, & Cleonactis, atque diuturnior, quia ex pluri succo cætera tamen valde similis.

4 ERatolai filius circa autumnale æquinoctium dysentericus fiebat, & febris tenebat. Egestiones erant biliosæ, tenues, multæ, mediocriter subcruentæ: dolor autē ventris vehemens, cum bibisset serum, & cum bibisset lac, in lacte ignito moderatiores fiebant dolores, & deiectiones subcruentæ: biliosæ autem comitabantur, & exsurgebat crebro, & cum minori labore. Febricula vero videbatur, & ægroto, & multis, omnino nunquam adesse, post primos sex dies, adeo erat obscura. Secundum tempora autē pulsus erat, & lingua ob siccitatem subbalbuciens, & siticulosus mediocriter, & sine somno. Sorbitionibus autem iā vtebatur, & vinis. Quum iam ad decimam quartā diem peruenisset, tubercula circa autem obortæ sunt, tum alteram, tum vtramque dura & cruda. Omnia euanuerunt, dolorosa vero mediocriter. Cum autem non deficeret egestiones, & semper essent biliosæ, absorbenti in farina herbam, moderatiores facti sunt, & dolores, & biliosæ egestiones. Humidæ autem multæ sæpe, & vehementer cibum aborrebat, & magna vi accipiebat. Calor verò, et lingua, sitis, sequebantur qualia dicta sunt, & sudores nulli. Oblimo verò quæ tam huiusmodi. Cum interrogasset quod paulo ante audierat, & intermittens rursum interrogabat, & rursum repetebat, vt qui nunquam interrogasset, atque cū sederet obliuiscebatur, nisi quis ipsum admoneret. Et ipse sibi ipsi erat conscius passionis, neque ignorabat. Spiritus

qualis

qualis sano. Vltra trigesimam verò vsque ad quadragesimam, dolor ventris multum crescebat, & supinus decūbebat, & neque tantillum sese conuertere poterat, & quia dolor erat vehemens, alijs qui cibum indulgenter exhiberent, indigebat. Alui egestio multa, decissa, tenuis, & colores vini, quæcunque tandem ingessisset, & aliquando subcruentæ. Et corporis (tonus) tabescentia extrema, & impotentia, neque surgere, vel alio quidem subleuante, poterat. In medio autem vmbilici, & ossis pectoris, circa hanc regionem apposita manu, talis erat palpitatio, qualis neque a cursu, neque, à pauore circa cor generari posset. Bibenti, lactis asinini excocti, quasi nouem Atticas cotylas, duobus diebus biliosa purgatio vehemens oborta est, & dolores cessauerunt, & ciborum accessit appetentia. Posthæc bubuli lactis crudi quatuor cotylas Atticas bibit, singulis diebus duos cyathos, primum aquæ sextam partem miscens, & vini nigri & austeri parum, semel autem in die cibum capiebat ad vesperam. Panis subcineritij velut chœnicis dimidium, & piscículum saxatilem simplicem, aut caruncúlam capræ, aut ouis. Potus autem lactis, post dies decem vsq; ad quadraginta, sine aqua, cum vini nigri modica parte. Sudor verò exiguus fiebat post quinquagesimam à prima, post balneum, ad noctem. Exiguo vero potu vtebatur, & post cibum potu austeriore, quòd eius cupiditate caperetur.

Non narrat qui fuerit huius morbi exitus, an liberatus iã tãdẽ, post tã longã ægrotationẽ, homo fit, an tabuerit prorsus. Pleo certè oẽs fere ita affectos vidi, postremo perire tabidos. Euenit tamẽ nonnunquã in ætate florente, & homine alioqui natura robustũ, paulatim, velut reuiuiscere Vnicus mihi nũc in mentẽ subit ita affectorũ, quẽ liberari viderim. Sed quæ fuerit hæc affectio, quã adeo periculosam dicimus, enarremus. Imprimis dysenteria cũ cõtinua febre laborauit. Vnde cõsentaneũ erat, mox timere morbi magnitatem,

gnitatem, quòd scilicet febris inuaderet à principio cum euacuationibus. Scitū enim est illud secūdi libri huius operis, decretoria ne statim appareāt. Sed & qualitas exeūtiū malignitatē indicabat, cū essent deiectiones bilioſæ, tenues multæ. & mediocriter subcruētæ. Fiebant enim multa bile tenui regurgitante per inteſtina, adeo acri, vt vlcerādo, ac radendo, sanguine tingeretur, & vehementem moueret ventris dolorem. Veterrimi, vt nuper notauimus, continebant ægrotos primam septimanam cum solis potionibus, secunda sorbitiones præbentes, veniebant deinceps ad cibos: potiones vero tribuebant non easdē omnibus, sed cuiusq; morbo accōmodatas, vt & sorbitiones, & cibos. Huic datum est primò potandū serum lactis, deinde lac ignitū, hoc est in quo extincti essent igniti lapilli, aut orbiculi ferrei. Quod quidem iuxta dyſenteriæ indicationem est factū rectè. Nam vtendum primum extergentibus, & expurgationem faciliorem reddentibus, quale certè serum est, deinde temperantibus succorum mordacitatem, & oblinentibus vlcera, & nonnihil adstringentibus, quale est lac ita paratum. Nam lapillorum ignitorum immersione absumitur serum, & deponitur facultas expurgandi, & comparatur adstrictio quædam: ipsum vero per se lac, est temperans, & pingue, præcipuè vero craſſius igne factum. Ita merito factum est, vt huius potu dolores mitescerent, & deiectiones essent minus cruentæ: quoniam vero materia supererat adhuc multa, bilioſæ deiectiones procedebant, & exsurgebat crebro, etsi cum minori labore: vt diceres, iam curatam esse lactis qualitate dyſenteriam, superesse verò, ob bilis redundantiam, diarrhœam. Febris post primā septimanam adeo est remissa, sedata scilicet iam in inteſtinorum vlceratione, affectione phlegmonoſa, quæ talia vlcuscula sæpe comitatur, vt ipsi ægroto, & multis eorum qui aderāt, nulla prorsus esse videretur. Cùm verò nondum maneret purū corpus, & inteſtina adeo acrem & exustam fluxionem pati cessarent, factus est exustæ bilis in superiora recursus, & ob id cœperunt superiores bilioſiores esse, quod indicabat pulsus circa tempora (dictum iam sæpe est vocari ab Hippoc. pulsum: insignem & conspicuum arteriarum motum) & lingua ob siccitatē subalbutiens (nimirū vt nimia linguæ humiditas facit balbutiem, ob molliciem & infir-

mitatem, ita ſiccitas ob immobilitatem) & quòd ſiticuloſus erat, quamquam id non nimis, quia febris erat exigua, ſatis verò, ob ſiccitatem, cui etiam atteſtabatur peruigiliū. Erat enim etiam ſine ſomno. Ita tranſegit totam ſecūdam ſeptimanam, deinde ſecundum conſuetudinem, vtebatur ſorbitionibus, & vinis. Sorbitionibus quidem, quia erat elapſa ſeptimana prima: vinis verò quia febricula, vt dixi, erat exigua (nam alioqui vinum in potionibus ponebant, non in ſorbitionibus) cum iam ad decimam quartam peruenisſet, oborta ſunt tubercula circa aurem vtramque, dura & cruda, doloroſa verò mediocriter: itaque erat phlegmones ſcirrhoſi, cerebro deponente excrementa in partes adenoſas facti. Nihil tamen attulerunt vtilitatis, quia euanuerunt, hoc eſt diſparuerunt, repente, neque reſoluti paulatim, neque ſuppurati, quod periculoſiſſimum eſſe teſtatur Hippocr. ſæpe, atque fortaſſe tuberculorum retroceſſu factus eſſet internus aliquis phlegmon, niſi deiectiones bilioſæ perſeueraſſent. Verum hæ nunquā ceſſabant, & ſemper erant bilioſæ. Cumque vellet iam diarrhœæ occurrere, ſorbuit (inquit) in farina herbam. Non dicit quā herbam, licet vero intelligere aliquam earum, quæ ad cohibendam aluum ſunt accommodatæ, vt plantaginem, aut anchuſam, aut pentaphillon. Parata ergo illi eſt ſorbitio ex farina triticea, & tali quapiam herba coctis, & moderatiores facti ſunt dolores, & egeſtiones bilioſæ eſſe deſtiterunt, & factę ſunt multæ & crebræ humidæ, hoc eſt aquoſæ. Atqui neque hoc quicquam contulit, cum ne tunc quidem expurgatum eſſet ſatis corpus, vt liceret cohibere bilioſas deiectiones. Suppreſſa iterum eſt bilis, & rurſum recurrit ſurſum, in hypochondria & caput. Quod indicarunt, faſtidium, ingens adeo, vt cibum vehementer abhorreret, nec ſine magna vi acciperet, & calor, & lin aucta ſunt. Sudores vero nulli fiebant, natura ſcilicet nihil notatu dignum per corporis habitum expellente. Accidit etiam tunc obliuio quædam illi (quæ haud dubie ex mentis alienatione erat, potius quam ex memoriæ ipſius per ſe læſione) ſimilis illi obliuioni, quæ fieri ſolet in phreniticis, aut ijs quibus iam iam inſania imminet. Nam cum interrogaſſet quod paulò ante audierat, rurſum interrogabat, & rurſum repetebat, vt qui nunquam interrogaſſet, atque cum alicubi ſederet, obliuiſcebatur

batur inde surgere, nisi quis ipsum admoneret. Atqui erat ipse sibi conscius huius passionis, neque ignorabat. Hæc certè melancholica erant, significabantque mentem, nigra euaporatione in caput delata ex bile vsta, lædi. Nunquam autem hæsit multum talis bilis circa spiritales partes, & ob id respiratio erat qualis sano. Hæsit verò plurima circa hypochondria, quæ à trigesima vsque ad quadragesimã diem tantum dolorem ventris excitauit, vt nisi supinus decũbere non posset, neque tantillum se posset conuertere, neq; cibum quidem præ doloris vehemẽtia sua manu caperet, sed opus esset, vt alius ei indulgẽter tribueret. Adeo erat dolore fract⁹. Alui egestio erat multa, decissa, hoc est diuersa & malè coherens: tenuis & coloris vini, quæcunque tandem ingesissent: hoc est colores apparebant in deiectione, potuum & eduliorum, quæcunque essent ingesta. Quod incoctionem significabat, & debilitatem maximam facultatis ventriculi, quæ quidem in ita affectis fieri consueuit, vt & acida cruditas naturali calore debilitato per caloris ignei exuperantiam: aliquando etiam erant colores subcruenti: similem etiam (arbitror) iam patiente hepate debilitatem. Nam per talẽ, vt ex prima concoctione exeunt tenuia referentia coloribus ipsos cibos, ita ex secunda subcruẽta quædam, similia carnium loturæ. Inter vmbilicum verò & os pectoris, apposita manu, talis sentiebatur palpitatio, qualis neque à cursu, neque à pauore circa cor generari posset. Constat hic palpitationem vocari, non eam solũ quæ a Galeno exactius distinguẽte nomina, ita vocatur, sed omnem subiectarum manui partium motitationem. Nam is cordis motus qui à cursu fit, non est palpitatio, sed pulsus, neque qui à pauore, sed tremor. Atque is etiã motus, qui in præsentis historiæ ægroto sentiebatur, erat pulsus. Fit verò multis ægrotantibus, eo in loco pulsus quidã insignis, eius arteriæ, quæ per spinam descẽdit, ob affectum phlegmonosum eius loci, qui quidẽ aliquando fit in acutis morbis, & vt dicitur in prognostico, significat periculũ & furorẽ, aliquando etiam manet post acutos morbos, bile vsta collecta in hypochondrium, fitque affectio eo loco cancrosa, ex qua perpauci euadunt, pleriq; tabescunt. Velut hic, cuius corporis tonus tabescẽtia extrema, & impotentia, hoc est, totus corporis habitus talis erat, qualis in tabidis, & extrema

macies,& debilitas tanta, vt neq; alio quidem subleuante surgere posset. Hac occasione purgatus est copioso hausto lactis asinini excocti. Accepit verò duobus diebus quasi nouē Atticas cotylas,quæ capiūt vncias 81. Erat veteribus familiaris vsus huius lactis ad purgandā bilē,vt constat facilè,legēti librum secundū de ratione victus in acutis: quē vsum ego non sine magna vtilitate sum aliquando imitatus cogens ægrotos accipere huius seri,aut huius lactis, quod etiā est valde serosum,plusquam duos sextarios. Lac coqui debet,vbi nō potest esse recens mulctū,& per se calens,ne
, acescat:serū datur melius frigidū: huic certè bilioſa purga
, tio vehemens oborta est,& dolores ventris cessauerunt,& recedente bile accessit ciborū appetentia. Postea accepit dies duodecim summo manè lac bubulum quod facultate expurgandi longè inferius est asinino,pingue tamen est,& nutrit multo plus,quapropter tabescēti ex dysenteria,post expurgationē erat accōmodatissimū. Tabes enim post corporis expurgationē,petit nutritionē:dysenteria post exterſionē petit inunctionē, ex aliquo pingui. Accipiebat vero quotidie cyathos duos,hoc est vncias 3. Itaq; accepit his omnibus diebus, fere cotylas quatuor Atticas. Addebatur vero huic potioni matutinæ, aquæ pars sexta, & vini nigri austeri parū. Itaq; potio accipiebat lactis bubuli vncias 3. aquæ vnciā semisse vini austeri nigri parū. Fiebatq; ita potio pinguis,nutriēs,& nōnihil adstringēs,antea etiā per totū ferè morbū (nā à decima die vsq; ad quadragesimā)accipiebat summo mane potionē dictæ similē, præterquā qđ non accipiebat aquā,sed solū lac (nō explicat quale,fuerit vero asinū,aut equinū quod illi est proximū.fortasse etiam caprinū,nā & hoc probatur) & vini nigri partē modicam, vt fortasse sextā. Hæc quoq; potio ex lacte & vino cōmistis familiaris erat antiquis, vt ex alijs etiā huius operis locis cōstat:hoc autē tēpore nullus est eius vsus,quod timeāt medici,ne facilè acescat. Sed victus quoq; quo vtebatur,sapiebat plurimū veterrimā illā medicinam:Nam accipiebat cibū semel in die ad vesperā,cōtra ac nunc fit, nisi in raris quibusdā morbis. Verū hoc nō est mirū,eadē enim ratione veteres dabāt cibos vesperi,& nunc dātur in meridie,vtrūque enim fit iuxta temporis conditionem, & hominū mo-
, res. Accipiebat vero panis subcineritij velut choenicem dimidium.

dimidium. Et piſciculum ſaxatilem ſimplicem, aut caruncula caprę, aut ouis. Panis ſubcineritius, autore Galeno cap. 2. primi de alimẽtorũ facultate, omniũ eſt deterrimus, quia prætereà quod inæqualiter coquitur, malam qualitatem à cineribus accipit. Fortaſſe vocat hic ſubcineritium ad ignẽ toſtum, poſtea quã ſit in furno coctus. Talis enim per diarrhœas non inutiliter datur. Sin autẽ vocat ſubcineritium, eum qui proprie talis eſt, ruditati illius ſeculi imputandum eſt, quo male paratis & pane & obſonijs in cõmune homines vtebantur, non tamen hoc, & alia huiuſmodi, imitãda nunc ſunt. Fruendũ enim potius cultiori victu, quem tempus attulit, & hominum ingenia, chænicis dimidium eſt, paulò plus quam libra, nunc vulgaris, & mercatoria. Nam duo ſextarij conſtituunt chænicem, ſextarius verò capit vncias duo de viginti. Piſciculum ſaxatilem Galenus commendat. l b 7. meth. pro arefcentibus, ſimplicem intelligo vocari, ſimpliciter paratum, ſine muria aut garo, quaſi non ſalitum dicas, neque aliter conditũ. Carnem caprinam & ouillam, vituperat Gal. etiã 3. lib. de alimẽt. fac. c. 2. quaſi mali ſucci, & alteram excrementoſam, alterã acrem. Quare neque hoc imitandũ eſt, niſi forte, Carũculam dixit, vt tenellam ætatem animalium ſignificaret, deditque carnẽ capellæ, & agninam Has enim, in tam longo morbo, & arefcente homine, non erat nimis licentioſum, concedere. Itaque hoc victu peruentum ad quinquageſimam diem eſt. Poſtea cùm balneis vteretur, quotidie corripiebatur ad noctem, poſt balneũ, ſudore modico. Non vtebatur autem multo potu, neq; crebro, ſed ſolũ poſt cibum, & tũc auſteriore, quod eo delectaretur. Non narrat quẽ exitũ habuerit morbus. Fortaſſe, quandoquidẽ non dicit eſſe mortuũ, liberatus eſt paulatim. Ego vero quod certo affirmem non habeo. Sudor enim ille, fieri ſolet ad noctẽ, non ſolum ijs quibus corpora excrementoſa paulatim purgãtur, ſed etiã tabidis. Abhorrere verò à potu, & auſteriore delectari, eorum eſt quibus bilis redundat, & effuſa per totum eſt, aqua enim illis & omnis moderatus potus inſuauis fit. ſolus verò auſterus gratus, quod auſteritas bilis amaritudini occurrit. Itaq; erat adhuc corpus excrementoſum, gracile, & debile neſcio quid de eo actũ ſit. Certe nõ euaſit breui: ſed ſi quã maxime erat natura robuſtus, vix lõgo tpe fuerit liberatus.

5 *Cteſicrati autē quod in farina magis contulit, quàm caprinum ſerum, cum dolor eſſet circa totum ventrem, & labores & ſurrectio multa, & ſubcruenta, & tumor pedum ferè iam dies viginti eſſet. Contulerunt eadem Adriano. Puero autem Cænei lac aſininum coctum.*

Hi quoque laborauerunt dyſenteria, & eiſdem remedijs vſi ſunt, putà lacte aſinino, & ſero caprino, & ſorbitione ex herba & farina. Quorum facultates in hiſtoria filij Eratolai dictæ ſunt. Fuit autem diligentiæ Hippocratis notare quiuis eorum, qui ſimili morbo ea tempeſtate correpti ſunt, quo maxime auxilio leuaretur. Cteſicrati quod in farina dicit contuliſſe, magis quam caprinum ſerū. Hæc phraſis, quod in farina, ſignificare ſolet nihil aliud, quam farinam ipſam. Hic fortaſſe refert id quod nuper eſt dictum, ſignificatque herbam in farina, coctam. Dicit verò habuiſſe hunc dolorem, & labores per totum ventrem, & multam ſurrectionem & ſubcruentam, quod eſt habuiſſe dolorem inteſtinorum ob eorum affectionē, labores verò ex crebra ſurrectione ad deiectionem, eam verò fuiſſe ſubcruentam, cum tumore pedum, qui viginti iam dies hominem teneret. Quæ notæ euidenter ſignificabant dyſenteriā, cum debilitate concoctricis in hepate: vnde hydropis periculum ob refrigerationem impendebat. Hoc caſu merito ſerum eſſet inutile, vtpote refrigerans, & aqua magis replens. iuuaret vero herba aliqua corroborans in pulticula, vt alterum firmaret hepar, alterum muniret inteſtina. Eadem inquit contuliſſe Adriano, quòd, vt arbitror, eodē modo laboraret. Puer vero Cænei iuuatus eſt aſinino lacte, quòd, arbitror, ſine hepatis debilitate eſſet biliоſior.

6 *Cydis filio circa ſolſtitium hyemale rigor & febris, & auris dextræ dolor. Huiuſmodi autem dolor ſtatim a puero illum comitabatur, rheumatoſus, & fiſtuloſus, & grauis odoris, cùm autem ita ſe haberet, plerunque erat ſine dolore: tunc autem dolor erat vehemens, & cephalalgia, ſecunda aut tertia die bilis vomitus: deſi-*

denti

denti factum est subbilioſum lētum, velut ex ouo subpallidum. Quarta & quinta die ad noctem aliquantulū delirabat & dolor capitis, & auris grauis, & febris. Sexta suppurgatio à mercuriali, & calor & dolor ceßasse videbatur. Septima velut sanus. In temporibus autem pulsus non defecit, sudor non est obortus. Octaua succum sorbuit, ad vesperam autem betæ, & nocte somnus. Et admodum sine dolore. Et nona latus erat ad solis occasum. Ad noctem verò capitis & auris dolor grauis. Euenit autem & hac occasione pus fluere ex aure, cùm maximè doleret statim à principio. Totam autem noctem nonam, & diem sequentem, & maximam noctis partem, non agnouit quemque, suspirare vero perseuerabat, die vero ad seipsum rediit, & dolores ceſſauerunt, & calor factus est moderatior. Cùm sorbuisset autem mercurialem vndecima, deorsum fluxere pituitoſa, muccoſa, maleolentia. Duodecima & terdecima mediocriter, quatuordecima à summo mane incipiens vsque ad meridiem toto corpore sudabat cum somno & multo sopore, vt ægre excitaretur: vespere autē experrectus est, & corpus moderatè perfrigeratum est, in temporibus autem pulsus perseuerabat. Decimaquinta, & decimasexta succis vtebatur. Decimaseptima autem venit rursus dolor ad noctem eorundem, & delirium, & pus fluebat decimaoctaua, & decimanona, & vigesima, maniacæ. Vociferabatur attollere seſe tentans. Non potens autem caput sustentare, manus protendens, semper aliquid frustra venabatur. Vigesima prima sudor circa dextrum latus, & pectus, & caput. Vigesima secunda sudor circa faciem plurimus erat. Voce autem hoc tempore, siquidem plurimum conaretur, loquebatur quæ volebat perfectè, si vero repente, semi perfecta, & ore resoluto, & genæ, & labia, semper mouebantur, quaſi vellet loqui, & oculorū creber motus ac intuitus, & color in oculo

dextro, vt dictum est, suberuentus, & superna palpebra intumuit, & in maxillæ fine rubor, & venæ omnes faciei manifestæ, adeoque compactæ, & oculis non amplius nictabat, sed attente intuens, & distrahens palpebras in superiorem palpebram, vt fieri solet cùm quid in oculum incidit. Et cùm biberet, descendentis in ventrem & pectus sonitus, qualis & Chartadi. Spiritus autem mediocriter moderatus semper. Lingua qualis est peripneumonicis, semicandida semipallida ab initio, & semper dolor capitis. Cervix semper immobilis, vt cum capite circumferre cogeretur, & spina quæ ex cervice, recta & inflexibilis, & decubitus quales dicti sunt, & non semper supinus. Pus autem iam serosum album, operosum, erat spongijs extergere. Odor valde excellens postremo iam tempore, pedum tactus non valde sentiebatur.

Hic haud dubie mortuus est, tametsi id dicere Hipp. omisit, nisi fortè id insinuauit, dicens postremo iam tempore, postremo scilicet vitæ tempore. Hic puer statim à partuulo laborauerat auris dextræ humiditate, quem morbum Hipp. apho. 24. sect. 3. dicit esse pueris recens natis familiarem. Habebat vero dolorem dextræ auris rheumatosum, ac fistulosum, & grauis odoris, hoc est patiebatur, cum dolore, & fistula, diuturnitate iam facta, puris fœtidi effluxum. Verum etsi semper haberet, non semper dolebat, sed plerunque effundebat sine dolore pus. Quodam autem anno circa solstitium hyemale, concitata illi in aurem (vt scilicet fieri solet in partes, quæ sunt alioqui debiles) noua fluxione, atque adeo in totum caput, præcipuè secundum id latus, obortus illi est in auditorio poro, & proximis partibus, phlegmonosus affectus, qui tametsi adhibitis idoneis auxilijs aliquoties mitigaretur, tolli verò omnino nō potuit, quin postremo, communicato malo ipsi cerebro, quod est mentis sedes, & neruorum principium, cum delirio & conuulsione moreretur. Principio rigor eum apprehendit, quòd, arbitror, partes sentientes humor acer tangeret, mox firmato humore, & inflāmatione oborta, successit

febris

febris & dolor vehemens, & patiente simul toto capite, cē phalalgia. Secunda aut tertia die (non alia causa vtiturea particula difiungendi, quam quod nō satis recordaretur) accidit vomitus biliosus. Hoc quoq; symptoma fieri crebro solet per cephalalgiā, & hemicraneā, vt & per capitis vulnera, ob eam cōpassionem quæ inter caput & os vētriculi intercedit. Hoc ipso tempore cū desideret deijciebat ex aluo subbiliosum lētum velut ex ouo subpallidum. Ne putes hac periphrasi descriptionem bilis vitellinæ contineri (vt fortasse quispiam censeret sequutus sententiam Auicenæ qui eā bilem mistione bilis & pituitæ fieri putat) sed deiectionis cuiusdā pituitæ & bilis mistione factæ, similis, non vitello oui, sed albumini bile tincto. Lētū enim in ouo non vitellus sed albumē est. Dicit ergo esse quod egerebatur subbiliosū lentū, quasi albumen oui quis tingēs subpallidū reddat. Itaq; ab exeūtibus supreme & inferne bilis & pituitæ redūdantia significabat in toto corpore. Quarta & quinta die ad noctē delirabat aliquātulū, & dolor capitis & auris grauis, & febris, insignis scilicet. Quod morbus hic noctu ingraueſceret, consonum est rationi, Dictū iam enim est non semel antea in hoc ipso opere morbis capitis & oculorū (est autem eadem ratio & aurium) id esse familiare. Crescebat vero hactenus malū, & cū eius impetus in septimam vsq; diē timeretur, iuxta id quod in prognostico dicitur, natu minores septima aut citius ab hoc morbo intereunt, ob morbi vrgentiā volentibus medicis periculū anteuertere, & deorsum reuellere materiā, sexta die mercuriali purgatus est per inferiora: & res optimè cessit. Nā peracta purgatione calor & dolor cessasse videbat, & septima erat velut sanus. Hoc exēplo sese tuebūtur, satis scio vulgares medici qui omnes ægrotos qui continuis febribus tenent die sexta pharmaco purgāt, vt magna noxij humoris pars detrahatur antequam prælium quod dies septima solet afferre, superueniat. Verum id non est faciendum incaute, neque temere. Interest enim quæ sit morbi constitutio. Nam ne acutis quidem omnibus est septima iudicatoria, sed alijs vndecima, alijs quatuordecima, alijs etiam vigesima septima. Interest, tumeat materia an non, vrgeat multitudo, sit aliqua concoctio, cessauerint principij fluxiones, an secus: his omnibus perspectis, iuxta commu-

communes præceptiones expurgandum erit, aut secus, non sexta die solũ, sed & quinta, & quarta, & tertia, aut etiã prima, si res ferat, quod in commentarijs quarti de ratione victus explicuimus. Huic non malè videtur, neq; præter artẽ, datũ medicamẽtũ, quia nõdũ sentiebatur cessasse fluxio, & reuulsoria expurgatio non est quòd expectet concoctionẽ. Posset non deterius dari die tertia, cũ lenta, & biliosa deijci cœperunt, fuisseq; fortasse deuitata molestia quartæ, & quintæ: nisi id prohibuit vomitus biliosus, qui eadẽ accidit occasione. Quæ vero antea nõ potuit, recte est acta die sexta, expurgatio: à qua cũ quã maximè sanus esse videretur, restitit tamẽ quiddã (ita vt fieri, in ijs quibus est futura recidiua, Hippocr. ipse antea dixit) quod nõdum esse hominẽ liberũ à morbo, sed rursus deterius habitũ, indicabat: pulsus scilicet in temporibus, qui, affectus phlegmonosi, nondum soluti itegrè, erat symptoma: cui accesit, nõ esse obortũ sudorẽ, neq; vero vllam aliam decretoriã euacuationẽ, qua id quod in capite fuerat firmatum, solutum iam esse putaretur. Vbi animaduerte Hippocrat. etiam post euacuationes arte factas, quæ videantur plurimum contulisse, desiderare spontaneas & decretorias, easq; non succedere, suspectæ salutis censere esse signum. Atqui cum medicus, siue is fuerit Hippocr. siue alius quispiam (plurima enim, vt in superioribus historijs vidimus, narrat in hoc opere Hippocrat. quæ ab alijs gesta sunt) videret nondum esse solutum morbum, in victu ægrotantium hominem continuit, deditque octaua sorbendum succum (fortasse ptissanæ) ad' vesperam autem dedit succumbetæ, quem constat esse medicamentosum, & aluum subducere. Quoniam, arbitror, viderat mercuriali esse hominem adiutum, velut quia, viam mõstrabat fortuna, sequi. Quod consilium ego in curationibus magnopere probo, modo nihil agatur nimis. Non narrat an hac die aluus fit soluta, tamen vtcunque euenerit, homo habuit melius. Nam ea nocte somnus, & fuit admodũ sine dolore, & nona ad solis occasum lętus erat, & sine omni quærela confabulabatur. Atque cum omnes (ita vt fit) essent domi læti, & inciperent morbi curam deponere, eadem nocte redijt capitis & auris dolor grauis, simulq; cum maxime doleret, statim à principio, hoc est, antequam dolores vlla ex parte mitescerent, pus fluxit ex aure, & totam

eam

eam noctem, quæ nona erat morbi, & diem sequentem, & maximam noctis, sequentis diei, partem, non agnouit quenquam, & perseuerabat suspirare: quod delirij erat. Nam suspirare est spiritu magno & raro uti, quod, vt in prognostico dicitur, delirium indicat. Sed miraberis, qui fieri potuerit, vt in ipso doloris impetu pus efflueret, vr. n. vt i aphorismo dicitur, tunc maximè generari cũ dolores ac febres fiunt, exire vero cum iam est confectum. Certè coniectandum est, hoc pus, per dolores quartæ, & quintæ diei, esse genitum, erupisse vero per dolores nonæ, & decimæ, in interuallo quo confectum pus erat, neq; adhuc rumpebatur absessus, mitius habuisse omnia. Non tantum autem per hos secundos dolores, prius geniti puris accidit eruptio, sed cũ corpus adhuc esset impurum, noua fluxio est concitata, & noua puris generatio: itaque alius motus priori omnino similis, præter quam quod interuallum vsque ad dolorum re crudescentiam (vt Hippocratico modo loquar) habuit longius. Nam à fine decimæ diei vsque ad decimam septimam, qua febres, dolores, deliria, & puris eruptio redierunt, melius habuit. Itaque inter primos & secundos dolores, vnicus fuit quaternarius, inter secundos & tertios duo quaternarij. Causam autem fuisse existimo iudicationem quandam imperfectam quæ die quatuordecima intercucurrit. Sed quid duob. his quaternarijs actum sit, exponamus. Cum dolores, & deliria, bonã partem noctis decimæ diei perseuerassent, sequenti diei initio ad se ipsum redijt, & dolores cessauerunt, & calor febrilis factus est moderatus. Medicus vero eadem die, eodem prorsus consilio quo antea fecerat, dedit mercurialis succum sorbendum, & successit tunc quoque bene. Nam fluxere deorsum pituitosa, mucosa, maleolentia. Duodecima & terdecima habuit mediocriter. Quatuordecima à summo mane incipiens, vsque ad meridiem, toto corpore sudabat, cum multo sopore, vt ægrè excitaretur. Vespere autem experrectus est, & corpus moderatè refrigeratũ, vt videretur scilicet extincta febris. Mirum nisi hæc iudicatio adeo placuit medicis, qui aderãt, vt putarent iam inde ægrotum futurum sine periculo. Nam erat sudor calidus (dixisset enim Hippocrates haud dubiè, si esset frigidus) per totum corpus, sine anxietatibus, (si quidem cum somno) & tactu quidem, videbatur febrem

brem subſtuliſſe,& hæc omnia in die decretorio ſunt acta. Reſtitit tamen nunc quoque idem imperfectæ ſolutionis, & futuræ recidiuæ ſignum quod prius,puta pulſus in temporibus:qua propter decimaquinta, & decima ſexta , non cibis,vt qui bene iam haberet,ſed ſuccis vſus,vt qui adhuc ægrotaret, decima ſeptima ad noctē correptus rurſum eſt dolore earundem partium,& delirauit denuo,ac pus efflu xit iterum,proceſsitq; delirium ad maniam,& durauit vſque ad vigeſimā primam,& vociferabatur attollere ſe tentans:non poterat tamen miſer caput ſuſtentare: protendebat manus,& ſemper fruſtra venabatur, quod qua ratione accidat phreniticis,in prognoſtici commentario , & multis alijs locis explicatum à me eſt. Vigeſima prima accidit ſudor circa dextrum latus,& pectus,& caput : hoc eſt circa dextrum latus,pectoris,& capitis.Qui ſudor non decretorius(fuiſſet enim æqualis)ſed ſymptoma multitudinis & debilitatis,iuxta id quod in aphoriſmo dicitur, Vbi ſudor ibi morbus.Laborauit enim toto hoc morbo dextrum latus præcipuè.Iam hinc abire cœperunt ſigna omnia in deteriora manifeſtè Nā ſudor ſecunda die accidit ſecundum ſolam faciē, quæ deterioris ſudoris eſt ſpecies,& cępit cō uulſiuos habere motus in partibus faciei,qui proceſſerunt vſq; ad tetanū.& puris conditio mutata eſt,abijtq; in ſero ſum,vſquedum poſtremo ,extremis partibus amitti cępit ſenſus,& homo mortuus eſt.Vt iam hinc conſtet, quā verè dixerit Hippocrat.in prognoſtico, & in huius operis libri ſexti,ſectione quinta,aurem eſſe locum fallacē: fallaces.n. vt in commentario ſectionis ſextæ libri eius dixi , morbi ſunt,qui cum videantur eſſe ſedati,aut etiam ſoluti,redeūt Cuius præſens hiſtoria præſtat accommodatiſsimum exēplum.Sed redeamus ad penſum.Eſt notatu dignum , quod ſiquid(inquit)voce conaretur plurimum, loquebatur quæ volebat perfectè,ſi vero repente,atq; vt aliud agens,& ſine magno conatu loqui inciperet , loquebatur ſemiperfecta,hoc eſt non perfectè proferebat,ſed velutore reſoluto Hoc accidens vidimus in quibuſdam per abolitam memoriam,alijs etiam per irrationalem obliuionem,quale habebat Eratolai filius,cuius hiſtoria nuper narrata eſt . Nam quibus abolita eſt memoria , accidit aliquando , vt vel in media prolatione verborum obliuiſcātur,atq; ita ſemipro

lata

lata dimittant, cum vero quis ipsis dictat, & simul proferre iubet, perfectè proferunt, vtpote nullo vitio consistente in sermonis instrumentis: melancholici etiam aliquãdo per mentis alienationem balbutiunt, & quædam imperfectè prolata effutiunt, tamen cũ aliquando conantur aliqd proferre, & aduertunt animum, nullum in prolatione vitium est, vt neque in eius instrumẽtis. Ab hoc homine mẽtis alienatio non aberat, verum aliorũ symptomatum concursio indicat, in aliam potius causã reijci debere, quã in dictorum vllum. Nam genæ & labia mouebantur semper tremulè, quasi semper aliquid loqui vellet, oculi quoque crebrò mouebantur, & in varios vertebantur intuitus: quæ non aliter quam incipiente resolutione, aut conuulsione partium, fieri poterãt. Fuisse vero cõuulsionis initium, exitus declarauit. Nã desijt hæc agitatio in immobilitatẽ oculorũ, vt non amplius nictarent, sed attentè intuerentur, & in tetanum: vt ceruicem cum capite circunferre cogeretur & spina quæ ex ceruice, hoc est spina ceruicis, recta & inflexilis, vt simul cũ capite & pectore moueretur. Consentaneum ergo est, dicta omnia in cõuulsionẽ reijcere. Nimirũ antequam conuulsio musculos apprehendat, mouẽtur cõuulsoriè, imprimis quidem, facultate vim magnam retinẽte, causa verò præter naturam, adhuc lædente exiguum: deinde paulatim prævalente morbo, & succumbente facultate. Igitur imprimis conuelli musculis qui os claudunt, & qui buccas mouent, tantum incipientibus, loquebaẽ semiperfecta, & ore velut resoluto, quod scilicet cõuulsio aperientiũ, claudẽtibus repugnaret, & labia, & genæ, & oculi, conuulsiuo more mouebantur. Deinde, crescente conuulsione, infixi sunt oculi, & distorta palpebra superna sursum versus, velut consulto fieri solet, cum aliquid in oculum incidit. Postremò, secundũ caput, ceruicem, & totam spinã, superuenit tetanus. Factam esse conuulsionem multitudine sanguinis in caput irruente, indicabant, color subcruentus, & tumor palpebræ in oculo dextro, & genarum rubor, & venarũ in tota facie tumor: siquidẽ erant manifestæ & compactæ, hoc est tumentes, & solidæ, atq; obstructæ multo sanguine. Cõmemorata itaq; signa, erant conuulsoria: reliqua extinctionẽ facultatũ, quibus corpus regitur, & naturalis caloris sequebantur. In quibus est illud insigne,

quod

quod cum biberet, erat descendentis in ventrem & pectus sonitus (quod & Chartadi dicit accidisse, cuius historia paulo post narrabitur,) hoc signum vidi ego in multis moribundis, atque haud scio an viderim in vllo eorum, qui superuixerint, certe in vno tantum, eorum qui acutè ægrotarent, & id accidens accutæ febri superuenisset. Causam vero esse censeo eius accidentis, quod corruptis iam facultatibus naturalibus, potus pondere, & propria fluxilitate feratur, velut in demortuum corpus, atque ob id sonitum edat. Accedit etiam sonitus edendi alia causa, quod moribunda corpora flatum iam admittunt intra naturales cauitates, qui ingressu humoris, qui non fugitur paulatim à naturalibus instrumentis, sed propria natura incidit, verberatus, edit sonitum. Has ob causas ego hoc signum in pessimis pono. Subscribitque meæ opinioni præsens narratio. Pus etiam redditum serosum, & grauеolens, huius erat generis, naturalis caloris debilitatem indicans: ac multo magis illa pedum mortificatio, quæ in extremo iam tempore superuenit, per quam tactus non sentiebatur. Cum dicit spiritus mediocriter moderatus semper, ne intellige fuisse per totum morbum moderatum (nam vt dictum antea est nona nocte suspirabat) sed nunquam fuisse maximas spiritus immoderationes, vt orthopneam, aut sublimem spiritum, aut offendentem, aut talem altum. Linguam semicandidam semipallidam, qualis esse solet peripneumonicis fuisse a principio, secundum naturam redundantium humorum fiebat. Siquidem indicatum antea est, pituitam & bilem redundasse. Dolor capitis cur semper affuerit, nemo dubitet, cum locus præcipuè affectus fuerit caput. De huius ægroti curatione illud vnum lubet nunc monere, purgationes reuulsorias bene ac tempestiue esse actas. missionem tamen sanguinis (si modo vt sermone, re etiam ipsa omissa est) perperam, neque sine pernitie hominis esse omissam. Fuisset huic prima & secunda die, quibus vehemens erat auris dolor, & cephalalgia, mittendus sanguis ex cephalica dextri lateris, quantum vires ferrent, & ea vetus suppurgatio ex mercuriali quæ die sexta facta est, fuisset facienda die tertia aut quarta, cum adhuc humores motu principij agitabantur, ferebanturque sua sponte in aluum, & exibant lenta velut ex ouo bilioſa subpallida.

Forasse

Fortasse enim, his tempestiue actis, inflammatio ante suppurationem esset resoluta, & ea quæ accidit septima die, fuisset firma morbi inclinatio: quod si tunc quoque exacerbatum esset denuo malum nocte diei nona, redeunte motu simili, eadem curatio esset rursus repetenda, mittendusque tunc denuo sanguis ex eodem loco, quãquam parcius, vtpote facultate minus iam constante. Quod si videretur peti a morbo copiosior missio sanguinis, quam à facultate posset ferri, affixendæ essent dorso & spatulis cucurbitæ cum scarificatione, & rursum (vt est factum) mollienda aliqua alui subductio. His actis, corporeque adeo vacuato, fuisset fortasse iudicatio diei quatuordecimæ perfectior, quod si foisset nihilominus imperfecta, & decima-septima superuenisset tanta exacerbatio, putari oporteret malum pernitiosum, & insuperabile. Neque enim omnia vinci possunt, quantumuis quis arte repugnet. Interim non esset omittenda (vt neque medicis, qui hunc ægrotum curandum susceperunt, verisimile est esse omissa) collyria ad aurem, mitigantia imprimis ac mediocriter repellentia vt rosaceum, aut lac: deinde coquentia, aut tantillum resoluentia, simulque anodina, vt mulsam calidam, aut chamæmellinum: postremo extergentia, & prohibentia putredinẽ vt mulsam cum aliqua mirrhæ portione. Essent quoque toto morbi tempore vtiles frictiones crurum reuulsoriæ, & clysteres. Esset quoque infundendum in caput oxyrrhodinum, cum phrenitica incipiebant apparere accidentia, & nerui iuxta spinam emolliendi, amigdalino, aut violaceo aut alio eiusmodi vnguento, cum inciperent conuulsione rigere.

7 *Harpalidæ sorori circa quartum mensem, aut quintum prægnanti, tumores aquosi circa pedes fiebant & cauæ oculorum partes intumescebant, & totum corpus in tumorem eleuatum est, vt leucophlegmaticis. Tussis sicca. Orthopnea autem & asthma eiusmodi, & strangulationes aliquando ab spiritu, vt sedens perseueraret in lecto, decumbere autem non posset, sed etiam si aliqua somni esset opinio, erat sedens. Mediocriter erat sine febre*

Fæ.ui

Fœtus multo tempore immobilis erat, velut corruptus, & transtabebatur. Comitabatur vero anhelatio fere duos menses, fabis autem melle admixto vsa, & eclecmate ex melle, & cum ex vino bibisset Aethiopicum cuminum, melius habuit, postea tussiens excreauit multa cocta pituitosa, alba, spiratio cessauit. Peperit vero fœmellam.

FIERI in prægnantibus tumores edematosos pedum rarum non est, neque verò eos in corpus totum procedere, quasi leucophlegmaticæ sint. Euenit enim, in ijs quæ pituitosæ sunt, ob menstrui sanguinis suppressionem, vt certè in alijs citra prægnationem, quibus supprimitur. Hoc tamè interest, quod ob solum affectum præter naturam supprimi, quam ob prægnationem, grauius est, neque expectatur auxilium à partu, vt in prægnantibus. Verum tantam anhelationem illi partium tumori accedere, rarum est, etiam si id quoque vidimus aliquando, & simul cum prægnatione finiri, atque ab his omnibus simul mulierem liberari. Nimirum morbi quibus affectus aliqui naturales occasionem præbent, adeo periculosi non sunt. Est vero dignum admiratione, hanc non fecisse abortum, ob tussim adeo crebrã & diutinam. Nisi fortè admirationem minuit, portasse fœmellam. Maiores enim hæ, quam mares sustinent occasiones, & minus abortiuntur, saltem post primos menses: fœmellę enim rarò, nisi initio prægnationis, & antequam formationem receperint, neque mollem, excidunt, mares vero facilius, vbi iam augeri & moueri cœperunt, velut à quarto aut quinto mense, quibus hæc mulier cœpit pati: causam esse existimo, quod acetabula masculorum sunt sinciora, & motus vehementiores. Itaque hanc ne abortiret, non parum fortasse iuuit, fœmellam gerere. Atque ob id videtur Hip. animaduertisse, & vt exemplo etiam indicaret, id quod medici omnes docent, difficiles & morbosas prægnationes, fœmineos conceptus indicare. Est præter hæc multorum medicorum opinio, quæ non videtur ratio ne omnino destituta, eas quæ fœmellas conceperunt, vt morbis huiusmodi, qui ex retentione excrementorum fiũt

solent

solent magis capi, ita magis ab illis (pares sint) liberari, quia scilicet earum habitui magis congruunt, quam earū quæ mares conceperint. Deteriori enim & morbosiori habitu sunt illæ, quam quæ mares cōceperunt magna ex parte: quare filias enixæ in lethales morbos magis incidunt, ab æqualibus verò magis liberantur: potuit igitur præter dicta, hoc quoque Hipp. innuere, dicens, peperisse fœmellā scilicet ob id minus mirum fuisse euadere. Multis itaq; de causis fuit rationi consonum mulierem hanc parere fœmellam, vt quæ prægnationē habuerit adeo morbosam, vt quę non fecerit abortum, vt quæ euaserit. Percurramus igitur breui omnia quæ mulier hæc passa est. Circa quartum aut quintum (dubitantis est illa phrasis) mensem prægnanti, tumores aquosi circa pedes fiebant. Primis tribus mensibus solent fieri vtero gerentibus, vomitiones, nauseæ, & piccæ vtpote ventriculo citò consentiente cum vtero: tumores verò pedum, & alia ęiusmodi, non ante quartum aut quintum, cum iam menstruæ euacuationes pluries defuerint, & hepar diuturnitate cacochymiæ debilitatum sit. Sed euenit dubitare, si tumores tales fiunt mense quarto aut quinto, velut maiori iam facta patiendi causa, cur eo iam tempore cessant nauseæ & piccæ? Quæ enim à minori causa nata sūt fieri, accessione maioris causæ non solent extingui, sed augeri, aut cum alijs morbis qui superueniant, commorari. Gal. primo de symptom. caus. dicit, earum plerasq; sic affici vsque ad secundum & tertium mensem, in quarto verò desinere partim vomitione vacuato humore, partim tempore concocto, muliere ipsa præ fastidio pauca comedente: atque fœtu, vtpote iam grandiori plus trahente: atq; ita totum corpus desinere plenitudine laborare, & adeo vitioso esse succo. Verum hæc ratio non videtur posse omnibus congruere. Sunt enim nonnullæ adeo excremētosæ, vt illis plus aut deterius fit quod singulis mensibus efflueret, quā vt à fœtu trahi possit. Quibus constat futuram in dies per totum prægnationis tempus maiorē cacochymiam. His siue superueniāt tumores pedū, siue non, nō est cur fastidia & piccæ, & nauseæ cessent. Minus autem excrementosis, in quibus scilicet vomitiones primorū mensium, & inedia, & maior fuctus grandioris iam facti fœtus, plus poterant cacochymiam minuere, quam diuturnitas suppressionis

menſtruorum, augere, ceſſabunt illa menſe quarto: atqui fieri poterit, vt his ipſis tunc incipiant aquoſi pedum tumores, quod diuturnitate ſit hepar debilitatũ. Multo enim citius trahitur in compaſſionem vteri ventriculus, quam hepar, verum diuturnitate intemperatum hepar retinet compaſſionem, quam ventriculus, vomitione iam expurgatus, deponit. Hoc verò non accidet quibus hepar erit firmum, ſed deponent ventriculi paſſiones, nullis tumoribus ſuccedentibus. Quamquam contrarium quoque poteſt quibuſdam euenire, vt nullis inſignibus ventriculi paſſionibus laborent, & deinde tumoribus pedum & aſthmate corripiantur, quibus ſcilicet eueniet ventriculum eſſe firmum, & infirmum hepar. Itaque tumores pedum raro fiunt ante quartum piccæ plerunque finiuntur intra tertium, neutrum tamen horum eſt perpetuum, neque eas quibus tumeãt pedes, ventriculo antea laboraſſe, neque ſecus. Huic non narrat quid ante quartum acciderit, potuit vtrũuis accidere. Tumoribus pedum, creſcente crudorum humorum copia, ſuperuenit oculorum & totius corporis tumor, qualis eſt leucophlegmaticis, & reſpirationis inſtrumenta occupata ſunt adeo, vt laborauerit maxima orthopnea, tanta ſcilicet, vt dormiret ẽt erecta. Succi etiam principio erant adeo crudi, vt vexaretur ſiccã tuſſi. Febris exigua erat, quia non ex humorũ in venis putreſcentia, ſed ex crudorum oppilatione in vijs ſpiritus naſcebatur. Erat ergo qualis eſſe ſolet hydropicis, & aſthmaticis, vtrisq; enim niſi quis alius accedat morbus, exigua tantum eſt febricula. Illud vero videbatur in hac muliere horrendum magis fœtus motũ multo tempore non ſentiri, & velut mortuũ translabi ex latere in latus, cũ mulier cõuerteretur. Quod ſanè magnum ineuteret timorem, videretur enim id fieri quod fœtus eſſet deciſſus ex vtero, & mortuus. Mortuum non fuiſſe conſtat, ſiquidem eſt ſuo tempore in lucem editus, tamen ægrotaſſe eo tempore fœtum intra vterum, non eſt dubium, adeo vt non poſſet ſeſe proprio impetu loco mouere, neque verò continere, cùm matris corpus verſaretur, ſed pondere exeideret, vt valde debilibus ægrotis videmus accidere: ipſi enim non poſſunt ſeſe erigere, ſi qs eos conetur erigere, neque ſuſtentet, facile decidunt. Laborare verò fœtus intra vterum morbis ſatis grauibus, quique

què plerunque quadraginta dierum habent constitutionē, Hipp. docet libello de partu septimestri. Durauerit ergo fœtus ea debilitas fortasse plus quam mensem, quod significauit dicens, multo tempore immobilis erat. Anhelatio verò durauit duos mēses. Dicit melius habuisse vsu fabarū ad misto melle, & eclegmate ex melle, & potu cumini ethiopici ex vino: concocta enim esse excrementa, & tussiendo excreata. Faba (dicit Gale. septimo de simpl. facult.) si quid aliud, excreationibus ex thorace & pulmone, est idonea. Mel esse thoraci congruentissimum ad extergendū, & ad coquendum, inter omnes medicos constat. Atq; ob hęc sera pia omnia, & eclegmata pectoralia, parantur ex eo, & alia quęcunque, siue catapotiorum forma, siue bolorū, pro thorace parantur, nullo succo melius quam melle confor mātur. Duobus modis potuerit hic vti faba, atq; vterque fuerit vtilissimus, aut ex fabacea farina melle subacta formatis catapotijs, aut bolis, aut melle cui farina inspergere tur. Ego vero intelligo, vsā esse farina melle subacta, atque seorsum eclegmate ex melle, aut solo & despumato, aut cū re alia, succo ue alio, velut eclegmate ex adianto, aut hyssopo, aut alio simili. Dicit enim, quasi duo diuersa medicaméta innuēs, faba melle admixto vsa, & eclegmate ex melle. Cumini genus omne habet vim calfaciēdi tertio ordine, & discutit flatus valenter, probatur maxime inter omnia eius genera ethiopicum, vt inquit Dioscorides. Quoniam verò eius puluerem ex vino potare iuberent medici constat eos cōcoctu contumacē esse censuisse succum, qui in mulieris thorace redūdaret: neque sanè aliter, vti oportet in hac, tam valenti auxilio, cum præcipuè in diureticis esse à Galeno dicatur cuminum, quorum vsus in grauidis periculosus est.

8 *Polycratis vxori, æstate circa caniculæ sydus, febris, Spiritus matutinus minor. A meridie vero erat spiritus magis, & paulo densior. Tussis & excreatio statim ab initio similis purulentis. Intus circa arteriam & fauces sibilus erat, & cerebnon. Facies boni coloris. In genis rubor non abunde coloratus, sed moderatè floridus. Procedente autem tempore etiam vox aspera facta est,*

& corporis colliquatio, & circa lumbos eruptiones, & aluus extremo iam tempore liquidior. Septuagesima die febris exterius plurimum refrigerata est: in temporibus autē quies. Spiritus autem densior fiebat. Post hanc verò requiem spiritus densior adeo, vt sedēs perseueraret, qua re & mortua est. In arteria verò sonitus multus inerat, & sudores praui. Et intuitus admodum sanam mentem indicantes, ad extremum vsque tempus. Superuixit iam refrigerata dies plures quam quinque. Post primos autem, purulentum excreare perseuerabat.

Vxor Polycratis, vt ex symptomatum narratione licet colligere, laborauit primū peripneumonia, deinde ex ea breui incidit in suppurationē, & à suppuratione postremo in tabem, à qua cito est mortua. Insumpti enim sunt in has omnes mutationes, paulò plures quā septuaginta dies, cum soleant quidā tabidorum, durare etiam annos. Neque tamen hoc non fuit rationi valde consonum, quia ex peripneumonia, vt ea est breuioris constitutionis quā pleuritis ita citius fit suppuratio, & illius vomica rumpitur prius, & nisi prius ēt perpurgentur, tabescunt ab ea prius suppurati, vt in commentarijs sectionis quintæ aphorismorū indicauimus. Iam vero tabidi facti, qui ex interna inflāmatione tales facti sunt, breui moriuntur, atq; tanto breuius, quāto ex inflammatione acutiori. Qui enim tabescētes durāt diu, ij sunt qui ex destillationibus à capite, aut toto corpore, vel ex congesta inter latera pituita, inceperunt. Merito igitur quæ a peripneumonia procedit ad tabem, adeo breui cōsumpta fuit: futuram verò citò mortem significauerunt lethalia signa citissimè apparentia, & celeriter alia ex alijs fientia. Laborasse enim à principio pulmonē, indicauit hęc syndrome signorum, febris continua, difficultas spirandi, tussis. Si enim fuisset pleuritis, adfuisset etiam dolor, qui tamen non adfuit. Sed & rubor genarum, & fibilus, & cerchnon, hoc est, asperitas rancida circa asperam arteriam, & fauces, pulmonis & arteriarū eius indicant affectionem Quod spiritus vespertinus maior erat & dēfior matutino signū erat malum, passionem simul indicans, & periculum.

Nam

Nam peripneumonia rarò non est pituitosa inflammatio, cuius febris, quotidiana habet incrementa. Fieri vero hæc vesperi à prandio, familiare est omnibus catarrhosis, & quacunque causa tabescentibus: quorum vtrumq; huic ad erat, fluxionem scilicet secundum pulmonem pati, & ad ta bem vergere. Nã erat statim ab initio tussis, & excreatio similis purulentis, hoc est, qualis in ijs qui tendũt in suppu rationem. Huiusmodi autem est tussicula quædã molesta, partim omnino sicca, partim cum tenui excreatione, & alba. Cùm ergo maligna inciperet pulmonis inflammatione laborare, citò processit in suppurationem, & tabẽ pariter. Cum supra suam constitutionem quæ septem dierum est, prorrogata sit peripneumonia, procedẽte tẽpore etiã vox est facta aspera, & accidit corporis colliquatio. Siccescente simul toto corpore, & aspera arteria. Nam vox clangosa, quæ ob siccitatem arteriæ fit, vocatur aspera. Factæ sunt circa lumbos eruptiones, quæ etiam recensentur ab Hippocrate inter signa suppuratorũ in prognostico, vbi ita dicitur, Cæterum omnes suppuratos ex his signis cognoscere oportet. Primum quidem si febris non admittunt, sed diu quidẽ tenuis est, noctu verò amplior, & sudores multi obo riuntur, tussiq; ac tussiendi promptitudo ipsis adest, & ni hil memorabile expuunt, & oculi cauĩ fiunt (hoc fit simul cũ corporis colliquescentia) & maxillæ ruborem contrahunt, & vngues quidem manuum curuantur, digiti verò calescunt, & potissimum summi: in pedibus tumores fiunt & cibos non appetunt, & pustulæ, per corpus enascuntur. Horum plurima adfuerunt vxori Polycratis. Cui pustulæ fa ctæ præcipuè sunt circa lumbos. Illud quoque accidit, vt reliquis tabescentibus consueuit, quod extremo iam tempore aluus liquidior facta est. Aphorism. 12. sectionis quintæ dicit Hiopocrat. quibuscunque tabe laborantibus capilli de capite defluxerint, hi, alui profluuio accedente, moriuntur. Capillos defluere tabescentibus, signum est in extremo constitutorum, quod huic mulieri non narratur accidisse, neque vero necessarium est adesse omnibus, & mulieribus quidem multo minus, vt pote quarum capilli radices habent firmiores, & ex crassiori ac lentiori fuligine. Postremo acciderunt postrema iam signa, quæ accidere solent moribundis. Nam septuagesima die refrigerata sunt

extrema, videbaturq; extincta febris, quia & in temporibus facta est quies, hoc est cessauit pulsus in tẽporibus sentiri, id quod extinctione naturalis caloris factum est. Respiratio verò fiebat densior, atque adeo post hanc requiem, hoc est, post hanc apparentẽ infebricitationem, tanto densior, vt nisi sedens, esse non posset, idque durauerit, vsq; dũ mortua est. Erat vero etiam sibilus in aspera arteria. Fiebant hæc pure in asperas arterias pulmonis regurgitãte, & vias spiritus obstruente, atque ita demũ suffocante. Quod quidem in tali statu constitutis facilè fit, quia debilissima facultas nõ potest diu laborioſam respirationẽ sustinere. Aderãt quoq; sudores praui, quales. s. per syncopẽ solẽt, frigidi secundum faciem & frontem. Nihilominus constabat mente, atque ad extremum vsque vitæ finem constitit, quod intuitus indicabat. Scilicet cum iam loqui non posset præ anguſtia, non erat vnde quis iudicium sanæ mentis acciperet, nisi ex oculis. Modum vero quo ægroti intuentur, magnam præstare significationem mentis, ex ijs quæ in prognostico docet Hippo. facilè intelliges. Congruens autem fuit huic mortis generi, mentem ad extremum vsque constare. Ita enim consueuit in ijs, qui tabescunt ex suppuratione, sicut & in extremo, & cum iam iam videntur extingui, durare plusquam quis speret. Velut hæc quæ iam refrigerata, & pulsu deficiente, etiam in temporibus, duranit plus quam quinque dies. Id vero fit in ijs qui extinctione moriuntur, potiusquàm morbi magnitudine. Exsoluitur enim vis sensim. Concludit Hippocrates narrationem, dicens, post primos autem purulentum excreare perseuerabat. Quæ verba non ad extremos hos dies debent referri (in his enim excreari iam desineret) sed ad totum morbũ significant enim, post primos dies, velut post primam septimanam, toto reliquo tempore excreatum esse pus.

9 *Et quæ supra portas habitabat, iam seniori febricula oborta est, quæ cum iam desineret, cervicis dolor vsque ad spinam & lumbos, & harum partium non valde potens erat. Maxillæ erant compactæ, & dentes in se ipsos, magis quam vt specillum admitterent, & vox balbutiens, quod resolutum, & immobile, & debile esset cor-*

pus.

pus. Constabat autem mente. Calfactorijs, & melicrato tepido, tertia die ferè laxauit, & post hæc succis & iusculis sana euasit. Euenit autem hoc cum autumnale tempus finiretur.

Hvic mulierculæ factus est, in febriculæ lentæ, quales senibus sunt familiares solutione, absessus: cõgruens sanè solutio, & febris naturæ (siquidẽ erat lẽta) & ætati mulierculæ, siquidẽ senior iã erat. Factus vero & absessus ad articulos spinæ, à ceruicis initio vsque ad lumbos, neq; solũ in articulis fecit doloré humor, sed in neruorum ẽt initia refusus, omnium eorum fecit resolutionẽ, in quibusdam maiorem, in quibusdam minorẽ. Nam aliarum omniũ partiũ, quæ motum ab spina recipiunt, non valde potens erat, id-est non bene eas poterat mouere, quod resolutũ, & immobile, & debile esset corpus. Manifestè autem resoluti sunt musculi mouentes linguam, & aperientes os. Nam balbutiebat, & habebat os clausum, & dentes adductos, adeo vt specillum non admitterent. Quod quidem accidens fieri poterat, ob conuulsionem claudentium, aut ob resolutionem, aperientiũ, ex alijs verò quæ vnà aderãt, verisimilius est in resolutionem reijci. Præterquam quod Hipp. id noluit sub dubio relinquere, dicens, quod resolutum, & immobile, & debile esset corpus. Velut etiã quod affecta erat lingua cũ maxillis, constat affectionem ad totam ceruicẽ pertinuisse. Nam musculi eas partes mouentes, descendunt ab ipso cerebro, qua iã iã incipit spinalis medulla. Itaq; ipsum etiam cerebrũ absessus partem accepit. Atq; ob id Hipp. cum dixisset maxillæ cõpactæ, & vox balbutiẽs, velut quidam notatu dignũ adiecit, cõstabat autẽ mente. Nimirũ cũ laboraret cerebrũ, videbatur cõsentaneũ, vt mens quoque esset læsa. Verum non adeo mirum est, vt non occurrant sæpe, læsiones motus sine sensuum læsione, vergente, vt dixit in proximo libro Hippocrates succo ad corpus. Calefactorijs (vt fortasse frictione olei vulpini, aut ricinini) & collutione oris ex melicrato tepido, atq; etiam eiusdẽ melicrati potione tertia die fere laxauit, cepit scilicet laxare os, vt posset iam abducere dẽtes, & accipere plusquã melicratũ, & postea succis & iusculis vtẽs q. s. nondũ haberet ma-

xillas adeo solutas & firmas, vt posset cibis vti) paulatim euasit omnino sana. Videbitur curatio fuisse leuior quã, p magnitudine affectus. Verũ scire oportet, affectus partium iudicatione factos, multo facilius curari, quã cũ ob multitudinẽ aut cacochymiã fiunt, præcipue cũ nondũ iudicatorij abscessus, ob medici incuriã, aut quod eius copia nõ fuerit, induruerint, aut inueterauerint. Nã p pauci sunt particularum affectus curatu difficiles, nisi quod foueantur à multitudine, aut à cacochymia corporis totius, aut aliarũ partiũ. Quod in iudicatorijs abscessibus non euenit. Hinc fit vt morbus regius in febris solutione ortus, per quẽ & vrina & deiectio sunt quales in bene valentibus, facillimè soluatur, ac breui: qui verò ob bilioſam fit cacochymiã, nõ nisi sæpe ac vehementer expurgato corpore. Dicit euenisse hoc, cũ autũnale tẽpus finiretur. Mérito profecto. Nã autũni finis partim retinet autũni cõditionẽ, partim hyemis cõditionem imitatur. In autũno verò fiunt dyscrisiæ seu difficiles iudicationes, quales p̃cipuè quæ per abscessus: in hyeme fiunt dolores laterum, & lumborum, & resolutiones, vt in aphorismo dicitur. Contigerunt igitur huic omnia secundum temporis conditionem.

10 *VNctor, qui iuxta Harpalidem, impotentior crurum & manuũ factus circa autumnum, bibit tunc pharmacũ, sursum ac deorsum purgans. A purgatione febris, & in arteriã fluxit tale vt loquentem impediret, & vt inter loquendum anhelaret, similiter ac anginosus raucus. Suffocatio deglutienti, & alia anginosa, tumor autem non erat. Febris autẽ & tussis intẽdebatur, & excreatio humidæ & multæ pituitæ. Progressu tẽporis ẽt dolor circa pectus, & mammam sinistram. Cũ autẽ exurgeret aut moueretur, anhelatio multa, & sudor à fronte & capite: & quæ circa fauces habebat, mollius autẽ, dolore in pectus descẽdẽte. Ab initio igitur fabis tinctis melle vtebatur. Postquã aũt febres detinebãt, magis oxymelite calido, & multo mellis tinctu. Trãsactis quatuordecim dieb⁹, oĩa desierũt, & nõ multo post, crurũ & manuũ potẽs est factus.*

Hic

Hæc ob redundantiam crassorum & frigidorum succorum, quibus, cum in autumno contingit esse plenũ, cœpit pati crurum & manuum pariter resolutionem. Casus sane satis periculosus. Nam vbi omnes pariter artus pati incipiunt, meritò timetur communi omnium principio, cuius resolutio apoplexia est. Hanc, arbitror, ob causam, bibit tunc (nam illud tunc festinationem significat) pharmacum sursum & deorsum purgans. Cum verò esset excrementorum copia, maior quam vt posset vni quantumuis forti expurgationi cædere, factum est, vt febris, & multæ fluxiones excitarentur, alteratis scilicet & exagitatis succis, magis quam euacuatis, & periclitatus inde est, siquidem febris fuit acuta, fluxio autem in spiritales vias abundanter incubuit: primum quidem in superiores, & quæ ad ceruicem sunt, vnde cum asperitate arteriæ anginosus & raucus factus est, & suffocabatur deglutiens, omniaque apparebant vt in anginoso, quamuis tumor exterius nullus apparebat, quia non tam erat causa horum inflammatio, quam multa fluxio in gulam, & asperam arteriam incumbens. Adeo angebatur, vt cùm exurgeret anhelaret, & præ anxietate sudaret, ex capite, & fronte. Deinde cœperunt, descendente fluxione ad pectus, quæ circa fauces, habere mollius, & tunc adhærente lateribus pituita, superuenit dolor circa pectus, & mammam sinistram. Ab initio cùm scilicet fluxio partes faucium & colli magis afficiebat, & curationis gratia, atque ob raucedinem, vtebatur eo medicamine, cuius nuper in historia vxoris Policratis facta est mentio, ex farina fabarum & melle. postquam verò febris videbatur produci, & fluxio altiores partes obsidere, cœpit vti oxymelite calido abundantius, & multo linctu ex melle, seu solo, seu cum succis quibusdam parato, ita vt fit in pleuritide, & peripneumonia, & alijs huiusmodi passionibus. Transactis quatuordecim diebus omnia hæc desierunt cum febre, atque adeo crurum etiam & manuũ vim paulò post recuperauit: eadem prorsus ratione, qua, qui à conuulsione tenetur, febre superueniente liberatur. Nam, vt soluatur febre, eadem ratio est, resolutionis & cõuulsionis à repletione, & aliorum morborum à multitudine crudorum habentium ortum.

11 *CHartidi febris ardens, vomitus bilis multæ, & infra alui egestio, vigiliæ, & in splene tumor rotundus. In ipso mane surrexit strepitu circa ventrē sine dolore facto. Vbi verò aluum exoneraret, subijt sanguinis velut victimæ plusquàm congius, & vbi iterum ac tertio cohibuisset, compacti grumi. Anxietas autem circa cor, & sudor exiguus per totum ferè corpus, & febricula, frigescere videbatur. Et primum quidem mente constabat, procedente autem die, & anxietas maior, & inquietudo, & spiritus paulo densior, & confidentius ac benignius quàm pro tempore alloquebatur, & excipiebat, & quædam animi deliquia videbantur superuenire. Offerentibus autem quibusdam succos, & ex farina aqua, non soluebantur. Sed spiritus ad vesperam valde multus erat, & iactatio multa, & in dextra ac sinistra conuertens sese, nullo tēpore quiescere poterat. Pedes frigidi. In temporibus & capite calor maior. Propinqua iam morte exigui sudores multi, & cum biberet sonitus in thoracem, & ventrem descendentis potus. Quod autem pessimum. Dicens vero velle sibi aliquid descendere & intendens oculos, non diu se cohibens, mortuus est.*

HIC est Chartides, cuius nuper meminit in historia filij Cydis, ob illud signum, quod huic quoque accidit in ventre, dum biberet, strepitus scilicet, velut descēdentis in thoracem & ventrem. Quod signū tanti momenti facit Hipp. ad morté significandā, vt nō cōtentus narrasse, dicat, quod autem pessimū, quasi diceret, hoc autem pessimum est. Sed enarremus historiam à principio. Hic, quantum intelligo, intra diem naturalem mortuus est, ex febre ardente cum cholera morbo, quæ in profusam sanguinis deiectionem processit, ex qua per syncopem interijt. Quamquam legitur in quibusdā codicibus, tertio mane, iuxta quam lectionē, fuerit mortuus Chartades, intra diem tertiam. Et heri quidem potuerit vtrūque. Nam choleram, quātumuis vehementem,

hementem,in diem tertiã prorrahi.mirum nõ eſt,præcipuè ſi ſanguinis deiectio non acciderit vſque ad tertiũ mane, quod intra ſecundũ eſſet diem.Neq; mirum adeo fuiſſe vehementem,vt intra diem hominem tolleret, ſi in ipſo primo mane ſuperueniret deiectio ſanguinis. Iuxta hanc ergo lectionem, videtur Chartades cœpiſſe febricitare veſperi,& totã noctem trãſegiſſe vigilem,mouendo,ac deijciendo,& primo mane deſcendiſſe ad deiectionẽ, ac deieciſſe ſanguinis optimi, ac velut effuſi ex iugulata victima, pluſquã congiũ,hoc eſt pluſquã duodecim cotylas (cõgius enim capiebat ſex ſextarios) atque ab ea tam copioſa ſanguinis effuſione,cum ſignis inſtantis ſyncopis,perſeueraſſe diem totum,vſquedum veſperi,ſuperueniẽte alia effuſione ſanguinis,non extra corpus iã ob debilitatẽ,ſed in ipſa inteſtina, mortuus eſt. Quam autẽ cauſam affectionis huius fuiſſe ſuſpicer, ſupereſt dicã. Cum errore facultatum naturaliũ, ob maligną aliquam ſanguinis totius qualitatem, & debilitatẽ lienis,multa ſanguinis copia ad eũ ſeſe collegiſſet, intumuit adeo, vt rotundi tumoris ſpeciem præberet tactui ſatis conſpicuã,vt ex manifeſta ac facili eius cognitione,cõſtaret eſſe magnũ,ex rotunda figura, pertinere ad viſcus potius quàm ad vllũ muſculorũ.Putreſcentibus igitur,ijs qui oppilati erãt,ſuccis,orta eſt febris ardẽs.Irritata vero lienis facultas multitudine ac qualitate, cœpit,in ventrẽ,ſuperiorẽ pariter & inferiorẽ reuomere,primũ bilioſos ſuccos,ſecernens inutilia ab vtilibus, paulo autẽ poſt non potens iam ſe cõtinere,(ita vt fit,cũ euacuationes incipiũt à maxima irritatione) reiecit omnia affatim, adeo vt vel ipſe ſanguis colore integer,& ſimilis ſanguini victimæ effunderetur, neque exhaurirentur venæ per ipſum lienẽ. Niſi fortè tunc quoq; hepar conſpirauit cũ liene, atque, vt ita dicã,ſimul cũ illo ſeſe præcipitauit. Vtcũq; hoc habeat, iã inde,velut cũ ſyncope reliquũ eius diei colluctatus, veſperi mortuus eſt. Fuerint verò ſyncopis duæ cauſæ:nimia euacuatio ſanguinis, cũ qua nõ potuit nõ exhauriri vitalis ſpiritꝰ maxima copia,quia boni atq; integri ſanguinis erat effuſio,& ex impotẽtia facultatis naſcebatur:& grumi detenti intra ventrẽ. Nam cum ille virũ exolutionẽ ſentiẽs, ſemel atque iterũ cohibere curaſſet.atq; valẽter ſphyncterem aſtrinxiſſet,compacti ſunt grumi. Sãguis enim mox ac

in

in ventrem incidit, hoc est extra venas & arterias effunditur, concrescit in grumos, & corrumpitur, atque eius corruptio multo maiorem, quàm vllius alterius succi, infert noxam cordi. Symptomata, quæ totam eam diem, vsque dum spirauit, affuerunt, apertam habent interpretationem. Nam anxietas, & iactatio, & febris extinctio, & sudor exiguus, & spiritus densior, exolutionis vitalis facultatis sunt, vt etiam frigiditas pedum cum calore maiori temporum & capitis. Exiguum enim quod vitalis calidi reliquum est, ad pedes aut manus non effunditur, expirat vero per arterias capitis, & temporales, vnde & sudores ea parte solum orti, syncopales sunt. Iam vero strepitum descendentis potus, esse corruptionis facultatum, quæ regunt nostra corpora, interpretati antea sumus. Delirauit quoque, tametsi non maniacè. Scribit enim id solum habuisse delirij, quod alloqueretur, & exciperet homines confidentius, & benignius, quàm pro tempore, hoc est quàm conueniret homi nem in tanto periculo constitutum. Omnia vero huiusmodi desipientiam indicant, non verò qualem phrenitis facere solet, sed qualem nonnunquam debilitas, quam medici mentis vacillationem vocant. Narrat etiam Hippocr. quid sit actum. Offerentibus (inquit) quibusdam (medicis scilicet, aut adstantibus) succos, & ex farina aquam (polētam scilicet, ad reficiendum hominem, & ad cohibendas euacuationes. (Nam farina vt & amylum cohibet, non quidem adstrictione, sed agglutinatione & lentore) non soluebantur deliquia, sed procedebant, augebanturque signa syncopes. Memini me, aliquando, ad ægrotātem in hoc eodem periculo constitutum, accersitum esse, simul cum alio medico non vulgari, qui eum à principio susceperat curandum, in quo, quod consilium cœperimus, dicere non grauabor quandoquidem optimè cessit, & ille euasit. Tenebatur quidem ille iam aliquot diebus febre continua, superuenit illi quædam die morbi (neq; enim memini qua) desidenti ad deiectionem, fluxus sanguinis, non minus copiosus quam Chartadi, & ex effluxu, similiter atque ille, periclitatus est. Cibum concoctu facilē, & tenuem, & reficientē facile dari crebro iussimus, vt iuscula gallinæ refectoria qualia quæ succi alicuius permistione parātur. Interim odoribus rerum esu raptarū, vt carniū, panis recentis.

&

& vim refocillari. Cordi aliquid eorum quæ proprietate quadam dicũtur illud roborare, admoueri, & clysteres dissoluentes grumos sine irritatione infundi, vt ex mulsa, & ventrem totum vnguento diaphœnicon illinire Erat itaq; tota curatio in refectione virtutis, & ventris adstrictione, & grumorum paulatina dissolutione, & euacuatione. Si enim, sine reliquis, agatur sola refectio, non erit satis, grumi enim inferet mortem: ac multo magis, si quis simul adstringat: si vero grumos curet dissoluere sine roboratione, non poterit euacuatio sustineri, ac multo minus, nisi quis etiam adstringat. Itaque ea omnia simul facere expedit, in hoc, & quocunque alio casu simili. Chartadi fortasse non fuisset ea curatio satis, quòd non mediocriter iam debilitato ex cholera, ea sanguinis effusio superuenisset.

12 *Ermoptolemi vxori hyemis tempore febris & capitis dolores, & cum biberet, vt difficulter bibens, surrexit, & cor se sanasse dicebat. Lingua liuida à principio. Occasio autem videbatur horrore post balneũ esse. Vigil & nocte & die. Post primos dies interrogata, non solum caput, sed totũ corpus dolere dicebat. Sitis quãdoque vehemens, quandoque moderata. Quinta, & sexta, & vsque ad nonã, ferè delirium: & statim ad se ipsam: loquebatur cũ sopore semiperfecta. Et manũ aliquãdo extendebat ad dealbatũ parietẽ, & cervical frigidũ existẽs, capiti & lateribus admouebat. Et aliquãdo proÿciebat stragula, & in dextro oculo subcruentũ erat. Et lachrymabatur. Vrina autẽ qualis pueris pessima est semper. Deÿciebat vero à principio quidẽ subrufa, deinde aũt aquosa admodũ, & talis coloris. Vndecima videbatur moderatiùs esse calida. Et sine siti aliquãdo fiebat, adeo vt nisi quis daret, nõ peteret. Somni primi quidem tempore fiebant interdiu mediocriter, ad noctem autem vigil erat, & laborabat magis ad noctem. Nona venter perturbatus est, excernens aquosa, eodem modo, & vndecima, sequentibus autem*

moderatè

moderatè, multa exſurrectio erat, & huiuſmodi. Erant autem in prioribus diebus indignationes, & clamores velut puerili, & vociferatio, & timores, & circūſpectiones cum ex ſomno excitaretur. Quatuordecima vero operosū erat ipſam continere, exilientem & clamantem repente & pertinaciter, velut ob plagam, & grauem dolorem, & timorem quaſi quis ipſam apprehendens, tempus quoddā modicum detineret. Deinde rurſus quietem agebat, & comate præſſa, dormiens perſeuerabat, omnino non videns, aliquando vero neque audiens. Mutabatur vero ferè totā eam diem crebro in vtrumque, tumultum, & quietem. Sequenti nocte ſubijt quiddam ſubcruētum, velut mucoſum, & rurſum velut limoſum. Poſtea valde porracea & nigra. Decimaquinta vero acutæ iactationes, & timores, & vociferatio fiebat lenis. Conſequebatur autem efferatio, & indignatio, & eiulatus, niſi cito ei quod vellet eſſet porrectum. Et cognoſcebat quidem omnes & omnia, ſtatim iam poſt primos dies, & illud oculi ſedatum eſt, menia autem ſecundum occaſionem, & dicta mutatio ſequebatur ad ſoporem. Audiebat inæqualiter, quædam quidem vehementer, etſi ſummiſſè quis loqueretur, quædā vero clarius oportebat eloqui. Pedes ſemper æqualiter cum toto corpore calidi vſque ad vltimos dies, verùm decimaſexta minùs, decimaſeptima moderatius quam alijs habens, ad noctem vt horrore ipſi ſuperueniente, contrahens ſeſe, magis febricitauit. Et ſitis multa erat, alia autē ſimilia conſequebantur. Tremores autem in manibus fiebant, & caput concutiebat, & oculorum intuitus prauus, & ſitis fortis, & cùm potaſſet, rurſum petebat, & rapiebat, ac largiter bibebat, auelere autem non poterant. Lingua ſicca, & manus ambas in os ferens, manducabat, cùm eſſet tremula. Atque ſiquis offerret aliquid comedendum aut ſorbendum, largè ac maniacè degluciebat, ac ſorbebat. Et

quæ

quæ circa intuitum prauæ. Tribus autem diebus aut quatuor ante finem, horrores quandoque incidebant ipsi, vt contraheret corpus, & contegeretur, & anhelaret. Crura conuellebantur, & refrigeratio pedum, sitis autem similis & quæ ad mentem attinent similia. Et surrectiones, aut inanes, aut pauca & tenuia, cum quadam exigua tẽtione. Vltima autem, vigesimatertia, oculus magnus mane erat, & circunspectio breuis, & quietem habebat, aliquando quidem absque contectione & sopore, ad vesperam autem dextri oculi motus qualis intuentis, aut aliquid volentis, ab externo angulo ad nasum, cognoscebatque, & interroganti respondebat. Vox post multa sub læsa, & præ vociferatione fracta, ac rauca.

LONGA certè, & difficilis, est hæc narratio. Magna enim ex parte est incondita, & præpostero contexta ordine, & verbis obscuris. Qua propter maximus labor erit in ipsius dictionis expositione. Quod ad huius morbi speciẽ, seu essentiam attinet, constat fuisse febrem ardentem, cui successerit phrenitis. Quod verò ad internam causam, & succos qui in mulieris corpore redundabant, multiplices, ac multam omnium copiam. Nam bilis erat multa, & ea quidem partim flaua, partim nigra exustione. Sed & crudi ac pituitosi inerant, non pauci. Ex hac succorum varietate & copia, nata sunt adeo multa & varia symptomata, atque adeo contraria, & hanc ob causam morbus fuit adeo magnus, & pernicios⁹us. Cerebrum præcipuè passum est, vt in reliquis phreniticis. sed & cor satis insigniter, vt in melancholicis, ad hæc, facilè sit percurrenti, referre symptomata omnia quæ continet hæc narratio. Dicit hyemis tempore accidisse hanc febrem, non quod talis cum hyemis natura congruat, sed vt intelligas, ideo fuisse adeo periculosam, quòd non congrueret. A principio adfuit febris, & capitis dolor, vt par erat futuro phrenitico, quia si quæ pars per morbum dolet, in eam fiunt absc⁹essus, atque si ante morbum, in eam morbus firmatur. Initio morbi cum offerretur illi potus, surrexit ad bibendum more eorum qui difficulter

eulter bibunt.& hausto potu dicebat se cor sanasse, quia scilicet magnum sensit secundum cor solatium ex potu, vt faciunt plerũque qui anguntur, & patiuntur deliquia. Hæc melancholici succi erat nota, quia hic succus cor debilitat, & angit: sicut & quod mox apponit, lingua à principio liuida. Occasionem febricitandi, dicit, videri fuisse horrorem post balneum. Vulgus hominum diceret, illum horrorem causam fuisse febris, & esse hominem refrigeratum, re vera tamen non ita erat, sed balneum intempestiuum rigorem fecit, & toti morbo dedit initium. Neque mirum. Nam vbi corpora prauis succis, aut crudis, aut multis, sunt referta, balneum periculosum est, nisi prius vacuetur, aut expurgetur. Quia balneum in talibus fundit, & mouet magis quam euacuat, & ita fluxiones multas mouet, & putrescendi sæpe præstat initium: Cùm igitur hæc mulier esset plena prauis & varijs excrementis, non mirum læsam esse adeo, vt primum, excrementis per sentientes partes delatis, rigeret, putrefactis deinde, febricitaret acutè. Primis diebus erat vigil die ac nocte, ob magnitudinem febris & capitis dolorem: post primos (duos aut tres fortasse) dies, interrogata, dicebat non solum caput, sed totum etiã corpus dolere, crescente febre & debilitate. Sitis quandoque vehemens, quandoque moderata. Hæc enim & alia fere omnia inæqualiter secundum tempus inerant, ob succorum varietatem. Quinta & sexta & vsque ad nonam fere, delirium, hoc est, fere continenter delirabat, & statim ad se ipsam redibat, loquebatur cum sopore semiperfecta. Quæ etiam diuersa sunt, & diuersorum humorum signa. Erat etiam tunc quoque vehemens exustio, nam manus extendebat ad dealbatum parietem, quem propè habebat, & vertebat ceruical, atque qua frigidum erat, admouebat capiti, & lateribus, & aliquando proijciebat stragula. In dextro oculo subcruentum erat, & lachrymabatur. Quod signum vituperatur ab Hippocrate maximè in prognostico, dicente. Si inuoluntariè lachrymentur, aut albas partes rubentes habeant, hæc mala & pernicioſa esse putandum est. Vrina verò (inquit) qualis pueris pessima est. Hac periphrasi significat vrinam albam & tenuem, iuxta illud prognostici, at tum in viris tum mulieribus, nigræ vrinæ pessimæ sunt: in pueris autem aquosæ. Erant verò

hæ

hæ vrinæ pæsimæ huic mulieri, vtpote deliranti, ita enim dicitur in aphorismo. Vrinæ albæ & perspicuæ malæ, maximè si in delirantibus appareant. His dictis describit speciem deiectionum, dicens, à principio deijciebat subrufa, & biliosa. Deinde autem (hoc est nona die) aquosa, talis coloris, hoc est substãtia & colore aquosa. Narrat mox, per anticipationem, quæ acciderunt die vndecima, & mox redit ad nonam. Melius autem sit me ordine texere narrationem. Antea igitur deijecerat subrufa deinde aquosa. Nam nona venter perturbatus est, excernens aquosa, eodẽ modo & vndecima, in qua videbatur iam mulier esse moderatius calida, & sine siti aliquando fiebat, adeo vt nisi quis offerret potum, non peteret. Somni (inquit) primo quidem tempore, hoc est ante hos dies (non enim primis duobus aut tribus totius morbi, siquidem in illis vt dicebatur, vigil erat & nocte & die) fiebant interdiu mediocriter, ad noctem autem vigil erat, & laborabat magis ad noctem. Hoc certe graue est signum, & in morbis sit periculosis, tanto enim deterius est noctu vigilare, & diu dormire, quàm contra; quanto dissimilius est, ei quod secundum naturam fit, in bene valentibus. Ita habebat vsque ad vndecimam. sequẽtibus autem moderatè multa exurrectio erat, & huiusmodi. Hoc est, durauerunt vsque ad quatuordecimam deiectiones, & crebra ad deijciendum exurrectio, & eiusdem modi, puta exeuntibus aquosis, moderatius tamen fiebant omnia. Hæc aquosa deiectio quæ à nona fuit vsque ad quatuordecimam, significabat redundantiam serosorum & crudorum, atque bilis raptum in superiora, sicut & aquosa vrina. His eisdem diebus, qui scilicet fuerunt vsque ad quatuordecimam, erant indignationes & clamores velut pueruli, & vociferatio, & mores, & circunspectiones cum ex somno excitaretur. Hæc omnia melancholica simul erant, & phrenitica. quæ die quatuordecima aucta sunt plurimum, factaque sunt iam maniaca seu ferina, rapta in caput atra bile. Nam quatuordecima operosum iam erat ipsam continere, & exilientem, & clamãtem repente, & pertinaciter, quasi accepisset plagam, aut grauis dolor repente incidisset, aut quasi timore aliquo repentino esset percita, quasi quis ipsam apprehendens occulte, contineret fortiter. Rursum hoc tumultu, velut paroxysmo ali-

quo exacto, quiescebat, & præmebatur comate, & perseuerabat dormiens, aliquando quidē conclusis oculis non videns, & si non omnino dormiret, aliquando etiam neq; audiens, quòd omnino dormiret. Tanta erat humoris caput occupantis diuersitas, vt mutaretur ferè totam eam diem crebro in vtrunque tumultum & quietē. Deiectiones quoque spontaneæ indicabant multiplices humores. Nam nocte diei quatuordecimi, subijt quiddam subcruentum, velut mucosum, & rursum velut limosum, postea valde porracea & nigra. Decimaquinta verò acutæ iactationes, & timores. Vocat, arbitror, acutas iactationes, celeres & repētē factas, quales cum timore fieri solent. Vociferatio fiebat nunc lenis, nunc consequebatur efferatio, hoc est fero citas seu furor, nunc indignatio, & eiulatus nisi cito esset porrectum ei quod vellet. Tantos animi motus ciebat, & tantam debilitatem inferebat vitiosus succus, præcipuè melancholicus. His dictis de die quindecima, repetit rursum quædam eorum quæ, superioribus diebus, in eam vsque, contigerant. Cognoscebat (inquit) omnes & omnia, statim post primos dies, & illud oculi sedatū est. Mania autē secundum occasionem, & clamor, & dicta mutatio sequebatur ad soporem. Quasi diceret, & si die quinta incepit delirare, & iam inde parum apud sese fuit, tamen non semper eodem modo, neque æqualiter insaniebat, sed cum primis delirij diebus, hoc est quinta & sexta & fortasse vsque ad nonam, non agnoscerent eos qui aderant, statim post primos, & toto reliquo morbo, agnoscebat omnes & omnia (nimirum non errabat imaginatio) & illud quod in oculo dextro erat, sedatū est. Corripiebatur verò mania secundū occasionem, hoc est cum occasio aliqua furendi sese offerebat, & clamabat etiam secundum occasionem, &, vt dictum est, mutabatur, nunc ad soporē, nunc ad peruigilium. Habebat quiddam aliud notatu dignū, audiebat enim inæqualiter, quædam, etsi summisse qui aderant loquerentur, quædā non nisi clarius. Hoc necesse est fiat organo eodem modo habente, aut mutato. Mutari quidē adeo crebro, vt nunc videretur audire nimis, nunc non satis, fieri non potest, nisi ob flatuosam aliquam & tenuē substantiā, quæ obuersaretur: velut ijs, qui ob ventriculum aut partē aliam, laborant suffusione. Quædam enim vident expedite, tūc for

te nullo vapore oppositō, quæ dā mox obscure, vapore, intercurrante: eodem modo habente organo, fieri potest, ob mentis alienationem. Quibus enim mens non satis cōstat, solent quædam eorū quæ adsunt neq; audire neq; videre & rursum quædā facile sentire. Præcipuè vero hoc accidere solet melancholicis, & ex eo succo insanientibus. Sunt enim ficca & excarni aure, atque ob id, si adest animus, nimiū audiunt, sin autē abest, non audiunt. Huic mulieri vtrā que causam adfuisse est verisimile, quia & melancholica tenebatur insania, & vapor ei multus ferebatur in caput. Decimasexta, cum antea habuisset semper æque calidos pedes, cæpit eos habere minus calidos, quàm reliquum corpus. Quod sanè erat deterius iam: nam debilitatis caloris erat id signū, & sanguinis ad superiora multo magis effusi. Decimaseptima, cum interdiu videretur moderatius habere quàm antea, ad noctem cœpit, sese cum sensu frigoris contrahere, quasi rigor ei superuenisset, & inde rursus magis febricitauit, & sitis multa iā inde erat. Reliqua vero vt antea. Iam hinc habuit multo deterius, & cerebrum ac neruosum genus multo magis est affectum, & succus qui antea mentem solum lædebat, cœpit ad corpus verti, & conuulsiue cœperunt moueri partes. Quod processit, vsque dum conuulsa interijt. Fiebant (inquit) tremores in manibus, & concuciebat caput, & oculorū intuitus praui, cōtortis scilicet oculis. Hæc omnia erant conuulsoria, quæ eo erant grauiora, quo post maiorē, & cū maiori febre fiebant. Aderat verò simul maximè febris signa. Nam erat sitis fortis, & cū potasset, rursus petebat, atque si denegabatur, rapiebat, ac largiter bibebat: auellere autem ab eius manibus potum, non poterant qui ei aderāt. Lingua erat ficca. Ferebat in os ambas manus & manducabat, cum esset tremula. Dicens, cum esset tremula, causam reddit, quasi dicat, illud māducare per conuulsoriū motū mandibularū fieri. Erat itaque illud, manus ferre in os, anxietatis & maniæ, illud manducare, conuulsorium. Siquis offerebat, aliquid comedendū aut sorbendum, largè ac maniacè degluciebat, ac sorbebat. Hoc accidens anxijs & furentibus accidit, quibusdam etiam moribundis, quòd langorem sentiant, & inde expectent auxilium. Erant tunc quoq; quæ circa intuitum prauitatem, cōuulsione scilicet procedēte. Tribus autē (inquit) aut

quatuor diebus ante finem, hoc est antequam interiret, à vigesima scilicet vsque ad vigesimam tertiam qua interijt) incidebant quandoque ipsi horrores, & sensus frigoris, vt contraheret corpus, & contegeretur, & anhelaret, more eorum qui horrent, aut rigent: & pedum refrigeratio. Hæ iam erant refrigerationes pernicioſæ, de quibus primo prorrhetici ita dicitur. Perfrigerationes ex rigore non recalescentes, malum. Fiūt hæc iam extincto naturali calore. Processerunt simul conuulsio & mania. Nam crura conuellebātur, & quæ ad mentem attinent, similia. Postremò tenante naturali facultate, & apponente extremos conatus ad expellendum, nihil tamen proficiente, surrectiones ad egerendum, aut inanes omnino, aut per quas pauca & tenuia egerebantur cum quadam exigua tentione, hoc est cū quodam exiguo impetu, qui mox remittebatur. Vltima iā die, quæ decimatertia morbi fuit, erat oculus magnus, alter scilicet altero maior, & circunspectio breuis, quod est, circūspiciebat omnia breui, quasi furtim. Ad vesperam dexter oculus mouebatur ab angulo externo, versus internū, qui est iuxta nasum, quasi vellet aliquid videre, quæ vt & priora conuulsionis erant. Ea die quietior videbatur esse quā superioribus, neque se contegebat, neque sopore tenebatur. Cognoscebat, & interroganti respondebat. Erat verò hæc alleuatio, qualis solet iam iam morientibus fieri, concidentibus facultatibus, & cædentibus morbo. Vox vltimo lædi cœpit, vt non posset quis iam intelligere, quæ loquerentur, clamabat, quod non parū faceret ad exhauriendas vires. & facta est illi vox fracta & rauca, deficiente virtute & siccata arteria, & post tam multa, tandem obijt.

13 *Filio Amphiphradis, æstate, lateris sinistri dolor, & tussis, & deiectiones multæ aquosæ, & subbilioſæ & febris videbatur soluta esse circa septimā, tussis aderat: color subalbidus & subpallidus, circa duodecimā autē subuiride screabat. Spiritus procedēte morbo semper densior, et anhelatio, & asperitas rancida circa pectus & arteriā. Sorbitionibus vtebatur. Mente constabat toto tempore. Vigesimaoctaua mortuus est. Sudores aliquando exibant.*

Hic

Hic filius Amphiphradis laborauit pleuritide bilioſa ſiniſtri lateris, a qua ob humoris copiam liberari non potuit, quin ad ſuppurationem verteretur, cœpitque ſuppurationis adeſſe nota ſeptima die, vt videretur hic moriturus intra quatuordecimam, iuxta id quod ab Hippoc. dicitur in prognoſtico. Vt liceat cõiectare, adfuiſſe huic aliquod aliud bonum ſignum, præcipueque conſtantiam facultatis, ob quam vixerit duplum, duraueritque vſque ad vigeſimam octauam. Ita enim habetur citato loco. Ex ſuppurationibus, quęcunq; dum adhuc ſputum bilioſum eſt, ſuppurantur, pernicioſæ valde ſunt, ſiue bilioſum illud in parte, ſiue ſimul cum pure expuatur, atque hoc potiſſimum, ſi morbo ad ſeptimũ diem progreſſo, ſuppuratio ab hoc ſputo procedere incipit. Timor autẽ eſt, eum qui talia expuit, moriturum eſſe decimaquarta die, niſi aliquod bonũ ſignũ ipſi acciderit. Fuiſſe vero hoc, quod præſenti ægroto accidit, interpretor, quia habuit a principio dolorem lateris cum tuſsi & febre continua (nam dicẽs febris videbatur ſoluta circa ſeptimam, inſinuat fuiſſe antea continuam) & difficultate reſpirandi (nã dicens ſpiritus, procedente morbo, ſemper denſior, inſinuat ab initio fuiſſe denſum, qualis ſcilicet doloris) quapropter pleuritidem habuerit. (Nam pulſus rarò meminit Hipp. fuerit verò is reliquis quatuor ſignis congruens) eã vero fuiſſe bilioſam, licet colligere ex tẽporis quo ægrotauit homo, conditione, ſiquidẽ ætate: & ex deiectionibus aquoſis ſubbilioſis, quæ non aliter quam redundãte bile fiebant. Suppurationẽ verò pernitioſam eſſe factã breuiſsimè, vt in talibus ſolet, agnoſces, quia circa ſeptimam videbatur febris eſſe ſoluta, & tuſsis nihilominus aderat. Et denſior ſpiritus, & color (ſputi intelligo) ſubalbidus, & ſubpallidus, qualis ſcilicet fit admiſtione puris cum bile. Procedente vero alteratione in deteriorẽ, nõ fiebat in dies ſputum candidius, vt oporteret, ſed bilioſius, vt circa duodecimã, ſubuiride iam excrearet. Iam inde fiebant omnia vt in ſuppuratis, & priorẽ ſuſpitionem confirmabant. Nam ſpiritus fiebat ſemper denſior, & anhelatio, & aſperitas rancida circa pectus, hoc eſt circa arteriam, qualis eſu rancidorum aut oleoſorum fit (σκεφρον vocant) & exibant ſudores aliquando. Noctu ſolent fieri ſuppuratis. Vtebat (inquit) ſorbitionibus, quibus ſcilicet tales vti ſolent.

lent. Mẽte cõstabat toto tẽpore, quod etiã ita moriẽtiũ est. Mortuus est vigesima octaua, moriturus, vt dixi quatuordecima, nisi virtute valuisset. Esse autẽ hoc casu adeo velox periculũ, ob malignitatẽ alterationis materiæ dictũ est in cõmentario prognostici. Animaduertit Hippo. dolorem fuisse lateris sinistri, quasi aliquid fortasse interesset, vtrius esset. Auicena hãc nobis dubitationẽ ingessit, quã Aponẽsis post illũ suscepit discutiendã, fecitq; id tenuiter, fortasse quia ipsa quæstio leuis est, neq; adeo magni momẽti, neq; medici qui pleuritici curationẽ aggrediuntur, adeo multũ curant, vtrũ latus doleat. Nihilominus videtur id Hip consideraſſe, atq; ob id dicendũ aliquid de ea etiã est. Auicena non respondit satis distinctẽ, dicit enim, ob partis dignitatẽ deteriorem esse pleuritidem sinistri lateris, quòd cor eo loco situm sit, tamen ob cordis calorem facilius discuti, si modo ea sit pleuritis, vt discuti possit. Tamen hoc non est questionẽ decidere, sed argumenta ab vtraq; parte proponere. Fuisset dicendũ, vtrũ horum pluris faciendũ sit, dignitas partis ad morbi malignitatẽ, an facilis discussio ad cõtrarium, vt inde flueret assertio, sinistri lateris pleuritide deteriorẽ esse, aut minus malã. Falso etiam affirmat Auicena, latus sinistrũ præstãtius esse, & calidius dextro. Nã re vera est tãto frigidius, & ignobilius, quãto lien hepate: cor. in medio thoracis situ est. & arteria, etsi oriatur à sinistra parte cordis, mox reflectit dextrorsum ad spinã, indeq; ramos demittit in vtrãq; partẽ, numero pares, sed in dextrã ampliores. quod vel pulsus indicat, qui plerisq; hominibus sentit in dextra manu maior. Has ob causas cẽset Rasius lib. 3. cõtinẽtis, deteriorẽ esse pleuritidẽ dextri lateris, quia scilicet est partis nobilioris. Constat verò nihil adeo facere ad periculũ, quàm principatũ partis affectæ. Huius sententiæ videtur fuisse auctor librorũ de morbis, siue is fuerit Hipp. siue quiuis alius. Nã lib. 2. ita scriptũ est. Quum tempus longius protrahitur, & febris vehemẽs, ac tussis corripit, & latus dolet, & in sanã partẽ decũbere non potest, sed in dolentẽ, & pedes & oculorũ cauitates intumescunt. Hunc vbi decimus quintus ab eruptione dies adest, multa calida lotum in sede firma collocata, & alius ipsius manus quidẽ teneat, tu verò humerum concutito, vt audias in vtrũ latus affectio strepitũ edat: optandũ autẽ esset in sinistrũ. Hęc illo in

loco,

loco, quibus verbis videtur præferri pleuritis sinistra, vt minus periculosa: quandoquidem dicit fuisse optandum, vt sinistrum teneret latus. Verum si rectè consideres, hic autor non loquitur de pleuritide, sed de suppuratione ex pleuritide: fieri vero potest, vt non idem iudicium ferendum sit, de pleuritide, & de suppuratione ex pleuritide. Consideretur ergo seorsum vtrumque. Pleuritis hos exitus habere potest, resolutionem, & suppurationem, & corruptionem. Resolutione liberantur homines breui, & intra morbi constitutionẽ, corruptione moriũtur breui: suppuratione magna ex parte moriuntur lentè, tabescentes, aliquãdo etiã liberãtur, multo tẽpore repurgati. Tres ergo cum sint pleuritidis exitus, optandus maximè qui fit resolutione: timendus qui corruptione: timendus etiã, etsi minus, qui suppuratione. Pleuritis dextri lateris, quantũ in partis natura est, erit maior & acutior, quia calidior & sanguinolentior pars ad calidas & acutas inflammationes est paratior, sinistri lateris erit minor & tardior: igitur dextra pleuritis paratior erit ad citã aut salutẽ aut mortem, per resolutionẽ aut corruptionem (acutorũ enim est hoc) sinistra verò sæpius in suppurationem abibit: Vide vtrũ eligas. Post quàm facta iã est suppuratio (fieri enim potest vtroq; in latere) deterior sit haud dubie quæ in dextra. Nã non potuerit fieri, nisi ea parte plurimum debilitata, debilitatam vero esse partem alioqui fortem, grauius est, quàm debilẽ. Accedit quod sinistra pars vt ignobilior, opportunior est curationi. Nã cum minori periculo secatur & vritur. Huc respexit autor librorũ de morbis, dicens optandũ autem esset in sinistrũ: subiungit enim: hunc igitur locũ feces. Minus enim lethalis est. Videtur ergo mihi Hipp. hic narrasse quod latus doluerit, quòd filius Amphiphradis in suppurationem incidit.

14 *Caupo qui peripneumonia tenebatur, aluus flatim subijt: circa quartam sudor multus. Videbatur soluta esse febricula. Tussis nulla, vt ita dicam. Quinta et sexta & septima detinebat febris. Sudor octaua, nona excrebat pallidum. Decima ibat acerbatim, non sæpe: circa vndecimam mitius habuit. Quarto decima sanus euasit.*

Rarum exẽplum est hoc, peripneumoniæ, bene per alui profluuium solutæ. Nã vt in aphorismo dicitur, à peripneumonia malũ est. Neque sanè successisset, nisi pariter sudasset, & excreasset homo. Excreatio enim peripneumoniæ est principalis, vt Hippocraticè dicam, euacuatio, sudor, omnibus inflammationibus est conueniens. Accessit peculiaris quædam causa, quæ huic alui profluuium contulit, species succi. Nam color sputi pallidi, bilis indicauit redundãtiã, ea verò per aluum vtiliter subit, aut subducitur. Itaque & si morbi eius species soluere ventrem non suadeat, si tamen bilis redundare videatur, licet ob cacochymiam, etiã in eo morbo aliquando, facere. Illud etiam habuit, egestio alui, conueniens, quod ibat aceruatim non sæpe. Nam talis egestio, quia est copiosa confert, quia rara, rectè fertur. Neque tamẽ bene ac citò solui potuit fluxu alui peripneumonia, nó enim contra suæ cõstitutionis tẽpus soluta est, sed vt quæ difficilis fuerit iudicij, producta est duplum. Solet enim finiri intra septimam.

15 *ERmoptolemo, post pleiadum occasum febris superuenit. Tussis non valde. Lingua autem peripneumonica. Non sudauit, totus refrigeratus est, vt videbatur. Offerebant ipsi succum. Circa meridiem calescebat. Vndecima sudor, & aluus. Siccatæ sunt biliosæ egestiones, & tussicula superuenit. Quatuordecima pallidum excreabat, & stertebat, quindecima, mente constans toto tempore, mortuus est.*

HIC mortuus est eodem morbo, & eodem ferè tempore, quo Caupo liberatus. Nam ex peripneumonia obijt hic die quindecima, ille ex eodẽ morbo liberatus est quatuordecima. Illud habuit simile hic morbus priori, quòd sudores & alui profluuia acciderunt. Verũ hæc ipsa fuerunt deterioris conditionis, & lethalia. Nam a sudore refrigerabatur, & aluus cum fluere cœpisset, suppressa est intempestiuè, & recurrente sursum bile, tussicula aucta est denuo, cum a principio fuisset exigua. Superuenerunt postremo illa duo pessima signa, excreare pallidum quatuordecima

(nam

(nam morbo adeo progresso, is color, materiæ est inuictissimæ) & stertor, qualis scilicet accidere solet, iis, qui strangulantur. Quod quidem, ex instrumentorum spiritualium passione, mori indicauit, neq; admodum consentiente cerebro, siquidem mente toto tempore constitit. Post pleiadum occasum hyemem esse, sæpe iam antea dixi.

16 *Alius quidam in palato superiori stertens. Lingua siccа peripneumonica, mente constans, mortuus est.*

Duplex est stertor, in gutture, & in palato. In gutture stertunt, quibus ibi feruor quidam cum strepitu est, vt Ermoptolemo: in palato superiori, quibus is strepitus fit ex via, quæ est inter palatum & nares, vt fieri consueuit multis dormientium. Ermoptolemum dixit habuisse linguam peripneumonicam: hunc alium siccam peripneumonicam. Nimirum linguam peripneumonicam dici, qualis peripneumonicis esse solet, par est intelligere. Fit verò plerisque peripneumonicorum crassa, & excrementosa, humidaq;: aliis sicca exusta cum rubore, vt scilicet ipsa peripneumonia, in erysipelatis naturam magis inclinat, aut ædematosi phlegmonis.

17 *Et Posidonius, adhuc intrante æstate, secundum pectus, & hypochondria, & latus dolebat multo tempore, citra febres. Multis autem antea annis suppuratus factus fuerat. Hyeme autem, cum inhorruisset, dolor intendebatur, & febricula tenuis, & excreatio purulenta. Tussis cum asperitate rancida circa fauces, & stertorosa, mente autem constans, mortuus est.*

Multis euenit, dolore aliquo diuturno teneri, partiũ thoracis aut vẽtris, sine febre, & tãdẽ suppuratos fieri, iuxta illud quod in aphorismo dicitur. Ex dolore diuturno partiũ circa vẽtrẽ, suppuratio. Nimirũ, vt externis partibus euenit aliquando tubercula quædã cruda fieri, quæ febrẽ nullã excitant, vsq; dum suppurãtur, tunc vero, etiam si sint succi subiecto frigidi, ob putrefcẽtiã quæ superuenit, febrẽ inferre incipiunt, ita ẽt in internis vẽtribus, siue inferiori, siue superiori.

periori. Febres enim fiunt, cum pus conficitur magis quàm iam confecto, & quam antequam conficeretur. Itaque quibus antequam confici inciperet, febres erant, tunc fiunt, maiores, quibus non erant, tunc superueniunt, maiores aut minores, iuxta succi putrescentis naturam. Huic ita euenit. Laborauit enim sine febre multo tempore, dolore pectoris, lateris, & hypochondrij, pituita lateribus, qua parte alligantur hypochondrio, hærente, & impacta, neque tamen putrescente: deinde, suppuratione oborta, febricula superuenit, & horror, & dolor intentior, quæ omnia suppurationis fientis esse signa dictum est sæpe, in hoc ipso opere, & in prognostico. Accidit etiam huic aliud quiddam notatu dignum, quodque multis euenit. Nimirum sunt quibus, ob debilitatem partium illarum, sæpe redit hoc malum, fiuntque suppurati leui ex causa, sed quia leui ex causa, facilè etiam liberantur, atque ita fit vt crebrò id patiantur, vsque dum aliquando, debiliores solito fortè existentes, ef fugere non possunt, & moriuntur. Qua causa fit, vt plerosq; interimat is morbus, in quem sunt paratiores, vt quorum natura vergit ad tabem, tabes: tametsi verum etiam sit, ab eo morbo facilius eos, quàm alios homines, liberari. Sine delirio mori, frequens est in morbis thoracis.

18 *Alis filius cum in monte plurimum aberrasset, sexta lingua prana sub rubra, & in aberratione vociferatus est multum. Oculi colorati, pleni, velut dormientium. Color aut reliqui corporis non valde ictericus, sed sub pallidus, liuidus. Vox prana. Lingua obscura peripneumonica, non prudens. Spiritus ad manum prauus, non densus, neque magnus. Pedes frigidi, lapidei. Circa nonam mortuus est.*

Hic puer cùm aberrasset plurimum in monte, atque in aberratione plurimum esset vociferatus, ex defatigatione, & labore & anxietate incidit in febrem acutissimam, malignam, ex qua nona die mortuus est. Habuit vero, vt par erat in febre tam citò interemptura, citò signa pernitiosa,

sa, & referentia causam à qua læsus est. Nam cum erraret, & clamaret plurimum, euenit efferri illi in caput sanguinem, & excrementa, quæ in corpore contigit abundare, vnde facta est lingua praua subrubra, hoc est subrubra, & referens malignum morbum, velut ficca plurimum & aspera, & oculi etiam colorati, rubri, & pleni, hoc est tumidi velut dormientium. Effusus etiam est illi vitiosus humor per totum corpus, vnde factus est color corporis velut inter subpallidum & liuidum Quorum alterum significabat excrementa, alterum extinctionem caloris naturalis, quem labor & timor anxius extinxerant. Vox praua, hoc est aspera & clangosa, lingua obscura, hoc est obscurè loquens, peripneumonica qualis descripta est. Non prudens, hoc est delire loquens. Hæc quoque omnia raptam esse bilem in omnes capitis partes significabant: spiritus ad manum prauus, hoc est frigidus. Nam hæc solum differentia spiritus exploratur tactu. Non densus, neque magnus. Itaq; prauus & rarus & frigidus, qui vt in prognostico dicitur, valde pernicios us iam est. Pedes postremò facti sunt frigidi, lapidei, hoc est frigidi & sine sensu, atque velut emortui.

19 *ANginosa quæ apud Metronem, dextram manum, & crus doluit. Febricula tenebat eam. Tussicula suffocatio die tertia remansit. Septima conuulsa, sine voce, stertor, dentium collisio, maxillarum rubor. Hæc non multum vitam protrahens, quinta aut sexta mortua est. Signum circa manum subliuidum.*

QVO pacto mortua est hæc quinta aut sexta, si septima conuulsa est? Duorum alterum licet suspicari, aut vitiatum esse codicem, legendumque aliter, aut dici quintam vel sextam diem, ab ea qua cum conuulsione, & stertore, & collisione dentium, & maxillarum rubore, vocé amisit, vt mortua fuerit mulier vndecima aut duodecima à morbi initio. Ego primum censeo probabilius. Nam cum tam graui morbo non posset tandiu durare. Morbi quidem essentia, & permutatio pernitiosa, non est obscura. Nam febricula, tussicula, & suffocatio, anginam indicabant, reliqua acciden-

tia

tia conuulsionem vniuersalem, à qua facillimè mori euenit ob spiritus interceptionem. Duo signa sunt hic notatu digna, alterum quod antecesit morbum, veluti futuri morbi signum, alterum quod superuenit, fuitque mortale. Dolor manus & cruris conuulsionem præmonstrauit. Quia artuũ dolor, plerunque fit patientibus neruis, qui in eos inseruntur, si autem pars aliqua ante morbum dolet, in eam morbus firmatur. Liuorem verò manus lethalem esse in prognostico dicit Hippo. his verbis. Si digiti ac pedes omnino nigrescant, minus pestiferi sunt si liueant. Quod signum, citra rigorem, aut occasionem eiusmodi, tanti facere suadeo, vt cum apparet, nihil facias reliqui eorum quæ ad moriendum sint, necessaria, quin citra moram edicas postrema, tametsi ægrotus de se aliter cogitet, Quia in proximo esse iam mortem, experimento didici. Exemplo etiam est hæc anginosa.

20 *Bion ex hydropico multi temporis, factus est fastidiosus multos dies, & strangurioſus. In sinistro genu abscessus factus est, suppuratus est, mortuus est.*

Hydropici meritò fiunt fastidiosi, ob redundantiam aquæ putridæ & salsæ, in ventriculi tunicis imbibitæ. Stranguria fit eadem aqua ad vrinæ vias deriuata, atque ob id reddita salsiori, quam pro naturæ modo. Vix autem habent vllum exitum salutarem, si diuturna iam fit passio. Nam præ debilitate sustinere non possunt vllos abscessus. Euacuatio vero nulla est eis satis idonea, nisi fortè aquosum alui profluuium.

21 *Ctesiphon hydropicus ex causo multo, & antea hydropicus spleniticus, plurimum repletus est, & scrotum & crura, & peritonæum. In fine tussis, & suffocationes fiebant ad noctem, magis à peripneumonia velut peripneumonicis. Ante diem vltimam tribus aut quatuor diebus rigor febris. Circa femur dextrum, intus iuxta venam mediam ab inguine, velut ignis feri collectio, subliuidum*

habens

habens ruborem. Ad noctem cordis dolor, & non multo post vocis interceptio. Suffocatio cum stertore, & mortuus est.

VELVT ille hydropicus, cuius narrata est historia, mortuus est cum suppuratione tumoris circa genu, ita hic mortuus est cũ carbone, qui in interna parte femoris dextri iuxta inguẽ, obortus est, trib. dieb. ante obitũ. Signa verò Carbonis erant euidentissima erat. n rubor subliuidus, vrens vt ferus ignis. Ortus est cũ rigore & febre. Dicit ortũ esse hũc Carbonẽ iuxta venã mediam, quoniã verò in femore non sunt multæ venæ insignis magnitudinis, sed vnica, constat mediã venã vocari, eam quæ per mediũ femur repit in alto recondita. Consentaneũ est, huic potius quàm illi, factũ esse Carbonẽ, quia fuit hydropicus ex multa febre ardente. Nã quibus fit hydrops ex febre ardente, manet simul cũ aqua sanguis exustus, quo in partem aliquã truso Carbones fiũt. Facile aũt erat agnoscere, hunc hydropicũ in malũ tẽdere, quia per ea processit signa, quæ in hydrope vituperantur. Nã plurimũ repletus est scrotũ & crura & peritonæum, qđ quidẽ est hydropis plurimũ aucti: deinde tussis. Dicitur aũt in aphorismo, hydropicũ si tussis vexet, desperatus est. Fiebat vero huic tussis non qualiscunq;, sed suffocationes etiã ad noctẽ magis, à peripneumonia, velut peripneumonicis. Tota hac phrasi nihil aliud significat, quàm fuisse tantam suffocationem, vt videretur esse peripneumonicus. Postremo crescentib. his eisdem symptomatis, & materia superiores partes affatim occupante, mortuus est Nam dolor cordis, hoc est, oris ventriculi, superuenit, & vocis interceptio, & suffocatio cum stertore.

21 *ET in Olyntho hydropicus repente voce priuatus, desipiens noctem & diem, mortuus est.*

EXEMPLVM aliud est hoc, hydropici mortui p aphoniam. Quo pacto dignosci possit desipientia, in homine qui loqui non possit, explicatum antea non semel est. Nimirum ex oculorum iactatione, & gestubus.

23 *PRodromi filius æstate subblæsus. Causo laborans, lingua ipsi subarida obscura, egestio alui deorsum multa, seruatus est.*

Alui

Aluvi egestionem, conuenientem esse causa iudicationem, indicatur hoc exemplo, quod testatur Galenus, vt in alijs locis, ita. 3. de crisibus cap. 3. dicens, si sit febris ardēs, vel sanguis è naribus fluet, vel post vehementem rigorem, sudor multus & calidus per totum corpus emanabit, aut per vomitum aut aluum aliquid bilioſum excernetur.

24 *Leophorbidæ febris acuta, post hyemale solstitium, hypochondriorum & ventris dolor, deiectiones humidæ bilioſæ multæ, & interdiu soporoſus. Lingua peripneumonica, tussis non inerat. Duodecima nigra pauca, & porracea deijciebat: quatuordecima, soluta videbatur febris. Postea verò sorbitionibus vtebatur: decima sexta os valde salsuginoſum, siccum fiebat, ad extremum vesperi horror febris: vigesima prima, circa medium diei, rigor, & sudor. Febricula soluta est. Calor verò superat tenuis. Ad noctem rursus sudor, & vigesima secunda ad noctem sudor, & calor remisit. Prioribus autem omnibus sine sudore erat. Aluus autem humectata est, etiam in ea, quæ posteriùt videbatur, recidiua.*

Causvs erat hic, pendens ex multiplici ac varia materia. Nam nunc indicabatur bilis flaua, nunc viridis, nunc nigra, nunc salsapituita. Consentaneum verò est ab his omnibus succis causum fieri, siquidem à quocunque horum fieri consueuit. Laborauerunt in hoc homine præcipuè instrumenta naturalia, hypochondria scilicet & vēter. Nam erat hypochondriorum & ventris dolor, collecta in eas partes maxima succorum copia, ex qua multæ humidæ & bilioſæ deiectiones nascebantur. Tussis verò non inerat, vt potè vitalibus non perinde laborantibus. Lingua fiebat peripneumonica ob hypochondria. Nam, vt dictum est sæpe, exposita est lingua excrementis & fuliginibus, omnium fere internarum partium: nam ventris, hypochondriorum, pulmonis, & capitis. Vocatur verò Hippocr. vt explicatum antea est, lingua peripneumonica, quæ vtcunque est excrementoſa. Sopor diurnus, ardentis febris erat symptoma,

cum

cum quadam portione pituitæ. In tanta succorum multitudine & differentia, non poterat morbus non esse diuersus, inæqualis, & difficilis iuditij, habuit vero præcipuè quandã diuersitatem, qua putatus est habere recidiuam, cum tamẽ re vera inæqualitas quædam esset motus, non tanta, vt mereretur nomen recidiuæ. Quod innuit dicens, in ea quæ videbatur recidiua. Intermissio visa est fieri, inter quatuordecimam & extremum decimæ sextæ. Contulit huic ad solutionem deiectio copiosa, quæ totum morbum durauit, fuitque vtilis, etsi inceperit symptomaticè, sed multo magis sudor, qui superuenit iam concocto morbo. Tempus quoque fecit ad difficilem iudicationem.

35 *Teoclis cognata, quæ superius habitabat, sub pleiadis febris acuta. Sexta videbatur cessasse. Lauit velut sedata febre. Septima mane maxilla valde rubra, vtra non memini. Vesperi febris venit multa, & lipopsychia, & aphonia erat, non multo autem post, sudor. Et sedatio septima.*

Non est facilè scire quod tempus vocet sub pleiadis. Nam alibi interpretati sumus sub, Canedici, tempus quo regnat Canis, inter exortum scilicet eius & occasum, nunc vero non possumus hanc interpretationem sequi. Nã æstas & autumnus totus sunt sub pleiadis, esset vero in tãta anni parte incerta narratio. Consentaneum ergo est nunc intelligi, ad exortum aut occasum, neque scio vtrum potius ea phrasis significet, tempora certè ea multum dissident. Acutissima febris, qualis hæc fuit, multo magis congruit æstatis initio, quam hyemis. Fiunt vero etiam sæpe morbi non congruentes. In hac narratione nihil est notatu dignum, præter iudicationis formam: ea vero est rarissima. Fuerunt enim decretoria signa, maxillæ alterius rubor, febris, multa lipopsychia, & aphonia. Quis autẽ non putaret ea esse lethalia? Subsecutus autem est mox sudor, & solutio morbi. Adeo non oportet terreri malis in initijs iudicationum.

Et

16 ET vxor Theodori, facto vehementi sanguinis fluxu per febrem in hyeme. Soluta verò febre circa nonam, non multò post, lateris dextri ab vtero grauitas. Et prius autem factus est grauis dolor pectoris, & sequentibus diebus. Et fomento calido lateri dextro admoto, remiserunt die quarta dolores. Spiritus densior. Arteria vix respirans subsibilabat, & supina difficilè se conuertebat. Ad noctem acutior febris, & delirium breue fiebat. Quinta mane videbatur mitior esse. Sudor à facie fundebatur primum exiguus, deinde multus per totum corpus, & pedes. Posthæc autem videbatur ipsi febris remisisse. Erat verò ad manus frigidius corpus arterijs: quæ verò in temporib. etiam magis saliebant, & spiritus densior, & delirabat aliàs: & omnia in deterius. Lingua ad finem vsque alba valde. Tussis non inerat nisi tertia, & quinta die exiguũ tempus. Sitis non inerat. Spuitio erat. Hypochondrium dextrum valde eleuabatur circa quintam, postea verò mollius. Excretio pauca stercoris à glande. Quinta rursum paucum humidum. Aluus autem vacua. Vrinæ acerbæ cineris speciem referentes. Oculi velut delassatæ. Difficulter suspiciebat, ac circumferebat oculos. Quinta ad noctem difficulter, & delirium sequebatur. Sexta rursum eadem hora qua plenum solet esse forum, sudor multus diffundebatur, A fronte incipiebat ad totum corpus. Multum tempus prudenter res suas disponebat. Ad meridiem multum delirabat, & refrigeratio similis erat, grauiora autem omnia circa corpus. Ad vesperam tibia ipsi ex cubili decidebat, & puero præter rationem minabatur, & rursus tacebat, & ad quietem mutabatur. Ad primum autem somnum sitis multa & mania, & residebat, & præsentibus conuitiabatur, & rursus tacebat, & quiescebat. Et videbatur reliquam noctem comate teneri, verum oculos non claudebat. Ad idẽ indicabat plurima nutibus, non

mouens corpus, & intelligens mediocriter. Rursus sudor eadem hora. Similiter oculi demissi, ad infernam palpebram magis inclinantes, rigidè ac stupidè intuentes. Alba oculorum partes pallida & mortales, & totus color pallidus & niger existens. Manum plerunque ad parietem, aut ad stragulum habebat. Strepitus autem bibenti magni fiebant, respuebat, & rursum ad nasum absorbebat, & floccos legebat, & faciem velabat. Post sudorem autem manus velut cristalinæ. Sudor sequebatur frigidus. Corpus ad manum frigidum. Exiliebat, vociferabatur, insaniebat, spiritus multus, manus tremulæ, sub mortem iam etiam conuulsæ. Septima mortua est. Minxit sexta ad noctem exiguum. Quod minxerat palea trahebatur, lentum, & semini simile. Vigil erat omnes dies. Post sextam vrina subcruenta.

HAEC mulier primùm habuit febrem, à qua die nona liberata est, facto vehementi sanguinis fluxu, & cum ab ea liberata esse videretur, non multò post incidit in febrem aliam acutiorem & grauiorem, atque symptomatis vrgentem, cuius die septima mortua est. De priori febre nihil aliud narrat, quam accidisse hyeme, & cum fluxu sanguinis solutam esse die nona, secundam describit fusius. Quam etiam constat in hyeme accidisse, siquidem paulò post primam. Morbus certè vterque fuit temporis naturæ contrarius, atque ob id periculosior: sed & iudicationis species, & constitutio. Quia in hyeme longiores fieri, & iudicationes minus habere solet morbi. Verùm omnia fieri possunt in omnibus temporibus. Secundæ febris descriptionem enarremus. Lateris dextri dicit factã esse ab vtero grauitatem, & prius autem factum esse grauem dolorem pectoris. Hoc nihil aliud est, quã quod secundo de morbis mulierum dicitur, his verbis. Si vteri ad costas allapsi fuerint, tussis tenet, & dolor sub latus. Nimirum aliquibus ex vteri morbo fit dolor lateris, & est id tam graue, vt in eodem loco paulò post citata verba dicitur, vt nonnullæ ab eo morbo pereant, vt certè accidit huic. Quæ autẽ causa sit qua id fiat,

requires. Veterrimi nihil dicebant aliud, quàm quòd vterus in partes dolentes illaberetur, aut quod ita re vera putarent, esse scilicet vterum errabundum animal, aut quod ea in re loqui vellent iuxta vulgi, & ipsarum mulierū phātasiam. Re vera tamen vterus non errat, neque proprio impetu agitur huc aut illuc, sed flatu, aut humore, aut vacuatione, contrahitur, laxatur, inflatur, aut subsidet, atque inde nascitur imaginatio proprij motus. Genitalia cum spiritalibus instrumentis habent magnam communionem, vt lib. 2. explicatum est, per venas communes vtrisque partibus, quæ per rectos musculos abdominis producuntur, præter communes neruos ex sexta coniugatione. Cùm ergo redundat excrementis vterus, refunduntur in partes pectoris cum altera vteri pars insigniter, in alterum latus. Hanc ob causam ex partu difficili, & menstruorū suppressione, multa fiunt pleuriticæ: sed & sine vera pleuritide. dolet latus multis ex vtero. Ego verò hanc, suspicor, primo quaternario fuisse pleuriticam, secundo (ita vt fit) peripneumonicam. Vtrunque vero fluere ex vtero, vt latus & pulmo esset pars recipiens, vterus mittens. Pleuritidem agnosco, ex dolore, febre, & tussi, ac difficili respiratione. Differē etiam pulsus rarò explicat Hippocr. quam tamen hic etiam attigit dicens, erat corpus ad manus frigidius arterijs. Id enim nihil est aliud, quàm maiorem calorem indicari arteriarum motu, quàm tactu. Itaque habebat pulsum vehementer aucti vsus. Duricies pulsus non video vbi vnquam meminerit Hippoc. Tussim tertia & quinta die fuisse dicit, spiritum densiorem dicit, densum à principio innuens. Dolorē dicit fuisse grauem, quod non videtur esse pleuriticæ, siquidem esset pungens. Verùm neque pulsus differentiam, neque doloris, adeo exactam reperies in omni pleuritide, sed magnam vtriusque in alias differentias inclinationem, ob partis differentiam, & humoris, & complicationem aliarum passionum. Quis verò dubitet febrem habuisse à principio quæ adeo acutè ægrotauit, vt a prima die mortua sit septima, aut quæ cum febre, & dolore lateris, & denso spiritu, & tussi, etsi rara, & spuitione, ad tam citam mortem venit, fuisse pleuriticam? Transitum in peripneumoniam indicat mihi, dolor remissior die quarta, & spiritus factus densior, & arteria aspera subsibilans, & vix respirans, &

quòd

quòd supina difficile sese conuertebat. Id enim etiam est difficilis respirationis, nisi fortè id faciebat vteri phlegmonosa passio, poterat enim ea quoque facere. Primariam vero affectionem fuisse vteri, agnosco, quia Hippoc. dicit. Neque certè est hæc incommoda agnoscendi affectionem ratio. Nam, vt ipsemet testatur, bonam partem dignotionis accipimus à medico, præterquam quod omnia symptomata maligna, quæ hunc morbum comitata sunt, refrigerationes scilicet quarundam partium, deliria, & conuulsiones, & illa repentina hypochondrij intumescentia & rursum laxatio ex vtero fieri consueuerunt. Suspicor tamen Hippoc. agnouisse vterinam esse affectionem, quòd cognouerit antea mulierem, & eius naturam, atque familiares ei affectiones. Atqui fortasse præter ea quæ narrantur, habuit ea etiam symptomata, quæ loco citato ex secũdo de morbis muliebribus recensentur, his verbis. Si vterus in costas illapsus fit, tussis obtinet, & dolor sub latus, & insidet vterus durus velut pila (hoc est quod in dextro hypochõdrio fiebat huic mulieri) & ad cõtactum dolet velut ab vlcere, & contabescit, & videtur ipsi peripneumonia esse, & contrahitur, & gibbosa fit, & menses non apparent: aliquæ autem quibus prius apparuerunt (hoc est quibus iam fluebãt antequam inciperent ægrotare) etiam pereunt: atque si tũc prodeant, imbecilles sunt & pauci, ac deteriores, & genitura non fit hoc tempore. Hoc est, semen non excernitur, sed supprimitur: quod, vt medici omnes affirmant, longè grauiora affert mala, quã suppressio sanguinis: suppressum verò esse huic semen, satis indicauit ea mictio, quæ sexta die mulieri iam morti proximæ accidit. Minxit enim sexta ad noctem exiguum, & id erat album & lentum semini simile, adeo vt velut oui albumen palea traheretur. Quod putridum semen, quod tanti mali fuerat causa, per impotentiam retentricis iam (ita vt fit) exire, indicabat. Et eadẽ ratione dictæ vrinæ successit subcruenta, exeunte post semẽ etiã sanguine, quæ ambo soboles erant propriæ causæ morbi, retenti scilicet sanguinis & seminis. Mirum vero quod ex sanguinis suppressione ægrotauerit paulo post, ac per vehementẽ fluxum sanguinis ab alia febre fuerit liberata. Hoc vero indicat, malignam potius qualitatem suppressi sanguinis, quam multitudinem, fuisse morbi causam.

centur. Ergo, inquit, Antiphanis filio, hyeme dolor lateris dextri, tussis, & febris, ex pituitosa scilicet fluxione. Edebat (id dicit, quia pleuritici, neque solent, neque debēt, primis diebus cibos capere) ambulabat, etiam febriens, & cum ambularet, nō videbatur esse pleuriticus sed putabatur laborare ruptura, hoc est fractura aliqua ossis, aut carnis diuulsione. Hæc opinio multos vulgares fallit: plurimos enim putant luxatione, aut fractura laborare, qui ob alias causas dolent. Nona die remisit febris, non reliquit tussis. Iā hinc cœpit humor à latere in pulmonem abscedere. Nam latus dolebat minus multo quàm antea, & incipiebat excreare multa & crassa spumosa. Febres & tusses iam inde inæqualiter, nūc desinebant, nunc crescebāt, nunc suffocabatur cū tussi. Et tunc, hoc est cū maximè suffocari videretur, repētè aliquādo desinebat tussis. Hæc fiunt, vt fluxiones ipse fluūt aut fluere desinunt, & suppuratio per partes fit, aut cessat. Excreabat aliquando purulenta, & spumantia, & feruentia super vase, hoc est si incidebant illa sputa in testam aliquā, aut in vas quodcunque, feruebant & spumabant. Id quidē fiebat ob igneum feruorem in pulmone, ob quē citissime tabuit. Cur rancida asperitas in faucibus, & sibilus, & anhelatio esset, & creber spiritus, non est cur interroges. Cur oculi excecati sunt, dictum antea est. Postremò neque intemperiem tantam, neque redundantiam excrementorum sustinente natura, mortuus est. Perinde autem & Thesalió. Quamplurima eorum quæ supersunt, vt nonnulla eorum quæ præcesserunt, occurrerāt antea in libris prioribus scripta, præcipuè in quinto, & sine vlla vtilitate, neque (vt arbitror) consilio auctoris, sed temeraria congestione chartarum. Quare ego neque scribere iterum laboro, sed præteribo. Ea vero sunt, quæ mox sequitur historia vxoris Polemarchi, & alia Aristipi, & alia cuiusdā cui hepar percussum est iaculo, & alia cuiusdā percussi capite à Macedone, & paulò post alia Neapolis, & alia Billi percussi in dorso, & alia infœliciſſimi filij Philes: & alia filij Parmenisci: & alia Eniatis in Delo iaculo percussi, & alia filij Callimedontis: & alia Aspasij vxoris: & alia Melisandri: & alia Eutychidis: & alia Timocharis: & alia pueri Cleomenis: & alia vxoris Simonis, cuius tacito nomine, historia in calce quinti narrata est, & alia filij Phaniæ, & Euer-

getæ:alia Harpali,filij:& alia Thrinonis Damonis filij: interque has,verba quædam de hæmicranea & destillatione: & alia quædam mulieris quæ sine nomine dicitur pharmacum ad perdendum fœtum accepisse:& alia Pythoclis; & rursum alia puellæ quæ ex rupe cecidit. Atque inter duas has historias repetuntur etiam verba quædam spectantia ad pernionum curationem, & quædam medicamenta oculis commoda,& curationem doloris lumborum, & coxæ, & crurum,& origani naturam, & rursum alia fullonũ habentium tubercula in inguinibus,& alia Nicaronis, & alia Timoclis,& alia Phœnis:& alia Cononis seruæ,& alia serui Timocharis & alia Diophitis sororis,& alia vxoris Epicharmi,& alia ipsius Epicharmi, & alia Metrodori, & alia mulieris in Abderis, & alia Tychonis in obsidione circa Datum percussi: nescio an vllæ aliæ me fugerint repetitæ, seu historiæ, seu dictiones. Hoc certo scias, quicquid videbitur tibi,codices alios librorum epidemicorum consulenti, in hoc,ex libro septimo sublatum,te cum enarratione reperturum in quinto.

29 *Filio Theodori nona die in sole versato, accessit febris decima die, ex denudatione iuxta os,nullius momenti. In febre autem denigratum est, discessit cutis. Valde clangosus erat. Vigesima secunda venter eleuatus est,præcipuè vero secundum hypochondria. Vigesima tertia mortuus est.*

Multis exemplis indicauit iam Hipp. in hoc opere, quod primis verbis libri de capitis vulneribus docuit,nullum vulnus capitis leuiter esse contemnendum,etiamsi sola cutis esset incisa:addit in eandem assertionem nunc exemplum aliud filij Theodori. Qui cùm ictus esset (capite vt ego coniecto) ita tamen vt nulla esset ossis fractura,sed solum denudatio nullius momenti,hoc est. quam quiuis chyrurgus contemneret, quod esset exigua, & in loco tutissimo, vt fortè in occipite,aut vertice,& longè a commissuris, nona die ab ictu,contemnens iam vulnus, in sole versatus est,& die sequẽti,decima scilicet,febre est correptus

& cum

& cum febre cœperit lethalia fieri signa, denigratio ossis, & decessio cutis ab osse (decedit quæ in labijs est vlceris, eadem ratione qua siccatur, fitq; salitæ similis. Arida enim facile decidunt) & vox clangosa. Hæc duo signa, decessionem inquam cutis, & vocem clangosam, habuerunt filij Phaniæ & Euergetæ, quorum historia enarrata est in libro quinto, ibique explicatum, in quas referantur causas, & cur sint lethalia: non minus atque in historia pueri Nicolai, cuius in eodem libro enarrata est historia, explicatū est, cui quibusdam morti iam proximis aluus intumescat, quod huic etiam puero accidit vigesima secunda, cum esset vigesima tertia moriturus.

30 *Quibus ossa fracta fuerint, his septima die febres: si vero calidius fuerit anni tempus, etiam citius: at si magis fracta fuerint, etiam è vestigio.*

Præcipvvm ac maximum signorum superuenientium, quibus, fractum esse os in capitis vulnere, indicatur, est febris. Hanc dicit solere die septima superuenire: si verò sit calidius anni tempus, etiam citius, velut quarta aut quinta: ac si magis fracta sint ossa, etiam statim. Quibus verbis videtur significari, in temporibus, aut frigidis, aut temperatis, superuenire febres die septima, in æstate verò prius: idque si fractura sit mediocris, si verò sit maxima, multo citius, vsque adeo vt aliquando superueniant statim. Hoc sane prima fronte videtur consentaneum. Quia vt calor temporis plurimum facit ad faciliorem partium vlceratarum corruptionem, ita etiam faciet fracturæ magnitudo. Quod enim a fractura natum est fieri: id à magna fractura fiet magis, ac citius. Insurgit tamē duplex obiectio, prima, Hipp. lib. de cap. vulneribus dicere, vbi fractum est os, & vulnus tale, vt seruari homo non possit, ante decimāquartam incidere in febres magna ex parte in hyeme, in æstate verò, post septimum: nunc verò dicere in tēpore calidiori fieri ante septimum. Quid autem sit aliud tempus calidius quàm æstas? Altera, chyrurgos ferè omnes censere, grauius signum esse febrem vlceri aliquanto post superuenire, quā statim fieri: neq; sanè ea assertio videtur ratione destituta:

quandoquidem, si mox fit, censetur nasci ex recenti fluxione, & inflammatione: si verò superuenit, quo tempore solent iam inflammationes & dolores conquieuisse, non videtur posse referri, nisi in partium putrescentiam. Si autem febris statim fiens minus malum signum est, non potest profectò fieri ob maiores fracturas: esset enim deterius, quod nasceretur ex causa deteriori. Pro prima obiectione, scias, Hippoc. in lib. de vlceribus capitis loqui de vlceribus adultorum, hic vero ob filium Theodori, agere solũ de puerorum fracturis. Dictũ vero ab eodẽ est in eodẽ libello, pueros ex capitis fracturis, citiusquam adultos, & liberari & mori, vtrumuis sit euenturum. Citius igitur lethalibus puerorum fracturis accident lethalia signa, quam adultorum. Quare non est rationi dissonũ, in ætate fieri febres adultis post septimum, pueris citius. Pro secũda obiectione, scias febrẽ quæ mox accidit vulneratis, animaduersione indigere. Esse enim potest simplex, & ob dolorem & recentem phlegmonem orta: aut maligna, & ex fracturæ nata magnitudine, & internarum partium læsione. Dignosci possunt hæ: quod illam non comitantur accidentia alia maligna, sed videtur qualitate diaria, & conquiescit intra primum quaternarium: hæc durat vsque ad finem, & mox incipit malignitatem præse ferre, accedentque citò peruigilia, deliria, aut conuulsiones, & ossis malignus color, & sanies. Odor malus, atque alia signa.

31 *ET Exarmodi famulus similiter dolorem habebat ad femur, non secundum rectitudinem vulneris, & & factus est clangosus, & dolor ceruicis.*

HAVD dubie hic quoque percussus est capite, & mortuus cum conuulsione. Nam dolores ab infernis partibus procedentes ad ceruicem, conuulsionem minantur in vulneratis. Dolere verò contrarias lateri vulnerato partes, significat id, quod fieri solere in capitis vulneribus, sæpe iam diximus, contrarias partes conuelli. Habuerit etiam hic, præter ea quæ narrantur, alia signa lethalia, vt scilicet habuit clangosam vocem, quam in lethalibus signis esse sæpe iam dictum est.

32 *ET Posidoureon. Tertia die conuulsio. Calor non relinquebat. Mortuus est decima octaua.*

NIHIL aliud est hic notatu dignum, quam tandiu duraſſe ægrotum, cum tam citò conuulſionem pati cœperit.

33 *SAgora filius, percuſſus est retro in caput contuſo osse ac denigrato die quinta, liberatus est, os non abſceſſit.*

RARVM sanè est, quodquè, niſi in puero, expectare nō datur, contuſo oſſe, ac poſtea nigreſcente, liberari, nullo oſſe abſcedente, ſed ab ipſa natura firmato, vnito, & emendato. Non parum contulerit, ne fractura ad interna penetraret, & ſaniē in cerebrum trāſmitteret, poſterioris capitis os, quod omnium quæ in eo ſunt est firmiſsimū, eſſe quod pateretur.

HINC excepi hiſtorias magnæ nauis gubernatoris, & Harpali filij, & Thrinonis Damonis filij. Require in quinta

34 *MEnoni, ſub arcturum, & prius, ex febre æſtiua, & alui profluuio ægre affecto, ex itinere delaſſato, & lateris ſiniſtri dolor, & tuſſis, quæ tenebat quidem etiam prius ex cattarrho. Tunc autem erat abundans. Et erat vigil, & ægre ferens febrem ſtatim ab initio, & reſidens die tertia ſpuebat pallidū. Arteria ex ſtertore ſubſibilabat. Circa quintā ſpiritus moderate dēſus. Pedes, tibiæ, & plurima extrema frigida, & extra ſtragula. Deiectio à principio fiebat bilioſa, neq; valde pauca, neq; multa. Septima octaua, & nona, facilius ferre videbatur, & ſomni quidam fiebant, & quæ excreabantur minus cocta decima, & vſq; ad decimā tertiā valde alba & pura. Et hypochondrium mollius fiebat, ſiniſtrū verò intentū, & melius ſpirans. Ad glandē verò ſubibat mediocriter. Decima tertia rurſum ſpuit pallidum: quatuor decima verò magis quindecima porraceū: aluus vero, male olentia, bilioſa, humida, crebrò demiſit. Siniſtrum hypochondrium eleuatum eſt. Decima ſexta autem, etiam valde in-*

tum-

tumuit. Et spiritus iam stertorosus. Sudor circa frontem & ceruicem, raro ad pectus. Extrema & frons moderatè perseuerabant frigida. Saltatio vero venarum circa tempora detinebat. Somni comatosi & nocte & die postremis temporibus. Vrina à principio cruda cineris speciem referens, circa decimam, & vsque ad decimam tertiam, tenues & sine colore: à decima tertia vero quales à principio.

NON est dubium, deesse huic narrationi verba aliqua, quæ nisi restituãtur, neq; intelligi quidem potest, quid dicatur. Velut statim in initio vix intelligas, an hunc ipsum morbum, de quo agitur, vocet febrem æstiuam, an loquatur de morbo alio, qui conualescenti ex febre æstiua superuenerit. Verum paucis verbis appositis, euadit, res clarior. Vt si ita legatur Menoni sub arcturum, & prius, ex febre æstiua, & alui profluuio, ægrè affecto, ex itinere delassato, febris superuenit, & lateris sinistri dolor, & tussis, & reliqua. Ita fit apta & concinna oratio, significaturque quod verissimum esse coniecto, eum cum debilis adhuc esset ob prægressam febrem, iter egisse, atque vt par erat, esse defatigatum, & ob eam occasionem incidisse in aliã febrem cum sinistri lateris dolore. Dubium tamen tunc quoque est, an dicat habuisse æstiuam febrem sub arcturo & prius, an incidisse in hunc morbum de quo narratur historia, sub arcturo & prius. Mihi videtur illud primum magis consonum verbis Hippocratis. Nam sub arcturum & prius, significat orto iam arcturo, & ante quam oriretur. Itaque significat febrem incepisse ante quam oriretur, & durasse illo sydere iam orto. Est ortus eius, initium autumni. Incepit ergo nondum finita æstate. Qua propter hæc fuerit febris æstiua, de qua agitur, alia vero superuenerit postea, fortè in fine autumni: nisi forte laborauerat prior febre, quam æstiuam vocat, ad exortum caniculæ, aut ante in vocatis prodromis, & posterior superuenit paulo ante ortum arcturi: & quasi hæc iam esset autumnalis, quia autumnum attigit, vocauit auctor priorem æstiuam. Aut fortè non ob tempus, sed ob acutiem, velut in aphorismo, vbi

dici-

dicitur, in autumno & morbi æstiui. Vtrumq; potest dictio ferre, neq; sanè plurimũ refert, facta fuerit hæc febris, initio, aut fine autumni: quanquam in initio solent fieri morbi acutiores, in fine sapientes iã hyemẽ. Sed, vt dictum sæpe est, possunt fieri omnes in omnibus temporibus. De hoc igitur dubitantes, cætera exponamus. Menon itaq; cum ad huc esset debilis ex febre æstiua & alui profluuio (quod alui profluuium, aut simul cum ipsa febre fuerat, & ita, vtpote symptomaticum, deiecerat plurimum vires: aut febri superuenit iudicatorio modo, tamẽ productũ est plus satis ita enim etiam tardauerit corroborationem) iter agens lassatus est, & ob eum laborẽ intempestiuè susceptum correptus est febre, & dolore lateris sinistri, & tussi, quæ tenebat quidem hominem ex catarrho etiam prius, tunc autẽ erat multo copiosior: & erat homo vigil, & statim ab initio malè ferebat febrẽ. Huic etiam (vt ex ijs quæ mox dicentur intelliges) facta sunt mox hypochondria dura & intenta. Vnde constat calore & motu concitata esse corporis excremẽta, & auctas eas, quæ prius inerant fluxiones, & concitatas alias, atq; ita destillationẽ à capite in pectus quæ prius inerat, auctam esse adeo vt pleuritidẽ sinistri lateris attulerit, & tussim plurimum auxerit: hypochondria vero, calore quem labor excitauit, & debilitate, quæ ex priori morbo adhuc supererat, corporis totius, alioqui commota, excrementa traxerint & receperint in sese. Facta est itaque continua febris cũ pleuritide, & affectu phlegmonosi vtriusq; hypochondrij. Nam esse febrem putridam, & morbũ per se, non solum inflammationum accidens, indicabat vrina quæ à principio ac semper signis concoctionis caruit. Esse vero pleuritidem, non est quod quisquam neget, cũ adsunt febres continua, dolor, tussis, & respiratio difficilis. Nam pulsus differentiam ab Hippocrate quis requirat? Erat vigil (non mirum: nam vel tussi prohiberetur dormire, nedũ febre) & ægrè ferens febrem statim ab initio. Statim ab initio incepit habere signa facultatis concidentis, & malignæ alterationis materiæ. Nam residens iam die tertia, factusque orthopnicus, spuebat pallidum, hoc est biliosum & crudum, & aspera arteria subsibilabat ex stertore: nimirum hæc omnia pleuritidis in exitium tendentis esse, & in malignas referri causas, dictum iam sæpe est. Morbi vero

qui

qui breui sunt interempturi, citò incipiunt, à salutaribus plurimum dessidere. Deiectio etiam fiebat a principio morbi bilioſa, quod multam versus quaque bilis redundantiam, & facultatis debilitatem indicabat. Neque boni quic quam promittebat, quia in pleuritide ab alui profluuio nũ quam expectatur auxilium. Non tamen deiecit statim vires, vt primis quaternarijs moreretur homo, quia neque erat valde pauca, neque multa. Circa quintam spiritus factus est moderatè densus. Illud moderatè densus, non significat parum densum, sed densum mansuetè, sine orthopnœa, & sine sibilo. Quæ quidem spiritus mutatio, non semper fit in melius procedente morbo, sed aliquando in deterius. Nam spiritus rectus & stertoroſus, aliquando conquiescit euacuata materia, & expurgatis vijs, & tunc agitur bene cum ægroto, aliquando succũbente facultate, & id est peſsimum: aliquando ceſſante aliquo materiæ motu quod fine insigni, neque bono neque malo fieri cõsueuit, sed vt miteſcit morboũ paroxyſmi. Huic nõ esse sedatum illum stertorem ob salutarem quampiã causam, sed facultate concidente, & materia altius recondita, produnt symptomata reliqua: nimirum crebritas, quæ non est imminuta, & pedes, ac tibiæ, & plurima extrema (manus scilicet, brachia, & nasus) frigida, & extra stragula. Quod quidem grauius esse videtur, quam si partes frigidas sub stragulis contineret. Nam non continere, pereuntis cum calore sensus est, aut nimiæ anxietatis. Septima, octaua, & nona facilius ferre videbatur, hoc est minus anxius esse, & symptomata omnia habere mitiora, & inter cætera vigiliam. Nam somni quidam fiebant. Neque tamẽ huic remiſsioni fidendum fuit, quia præter rationem accidit, & sine signis concoctionis. Nam quæ excreabantur (inquit) minus concocta. Explicans quæ vocet minus cocta, dicit, decima & vsque ad decimam tertiam, valde alba & pura. Hoc, aquoſa, alba, & tenuia, puræ aquæ similia. Et hypochondrium fiebat mollius, vt phlegmonem depoſuiſſe videretur. Siniſtra verò hypochondrij pars intẽta, & melius spirans. Quod durum propriè est, separari facilè potest ab intento, etiam si vtrumque tactui reſistit, sed modo diuerſo. Duricies nascitur à corporis soliditate, & concretione, quæ in tumore phlegmonoſo aut scirrhoſo

fieri

fieri consueuit: intentio à flatu. Itaque solui cœperit phlegmon hypochondrij, & flatus colligi ad partem sinistram. Sed est consideratione dignum, quid sibi velit, vocans hypochondrium melius spirans. Non enim dici illud melius spirans de homine, sed de hypochondrio, liquet in græca lectione. Ita enim habet τὸ δὲ ἀμεταπόνηστε ταμεῖον κὰν ἀναπνεύσῃ si vero spirare non pertinet ad hypochõdrium, sed ad thoracem, quo pacto dici potest hypochondrium melius aut deterius spirans? Certè spiratio thoracis & septi transuersi est, tamen hypochondriorum intẽtio, aut durus tumor, sæpe facit respirationem difficilem, quia comprimunt septum transuersum, & in plerisque hominibus habent viscera, quæ in hypochõdrio sita sunt, vincula quibus alligantur, vtrumque suo lateri: ergo ab effectu, quod difficilẽ facit respirationem, dicitur hypochondrium δύσπνουν quod non facit difficilẽ εὔπνουν. Tunc ergo erat εὐπνούστερον sinistrum, quod minus quàm antea impediret respirationẽ. Sed qui fieri poterat, vt esset intentum, & melius spirans? Certe quod ea distentio ad externas, & cuti proximas partes, spectaret, septum vero minus traheretur ad tentionem aut comprimeretur, ad glandem vero (inquit) subibat mediocriter. Itaq; non suppressa erat aluus, neq; fluẽs. Decimatertia redire cœperũt rursum signa concoctioni contraria. Nam sputt ea die pallidũ, & quatuordecima magis adhuc pallidũ, & quindecima porraceum: aluus vero iã inde demisit male olentia, biliosa, humida, & crebrò: aucta scilicet toto corpore cacochymia, & corruptione. Sinistrum hypochondrium eleuatum adhuc magis est: decimasexta vero ẽt magis intumuit, non tamẽ erat adhuc εὔπνουν. Erat enim iam spiritus stertorosus, occupantibus iam excremẽtis pulmonem & laryngẽ, & septo trãsuerso impedito. Nã difficilis septi motus facit sublimẽ spiritum, succi vero faciunt stertorem, & feruorẽ in guttur. Iam erant omnia velut in moribundo, sudor circa frontem & ceruicẽ, qui vel ad thoracem descendebat rarò: extrema frons frigida, saltatio venarum circa tempora, quæ cum frigore extremorum pessima est, quia significat vri interiora & superiora, cum extremorum refrigeratione. Somni comatosi nocte & die postremis temporibus, ea scilicet die & sequenti, quæ vltima fuit. Mortuus enim fuit, quantum coniecto,

cto, decimaseptima. Nam cum decima tertia inceperit fieri lethale incrementum, id exigit ratio legitimæ constitutionis, præter quam quod signa decimæsextæ, eorum erant qui eadem die, aut postridie moriuntur. Fuisse verò vsque ad decimam tertiam morbi principium, & inde incepisse incrementum, constat facilè, ex ijs quæ de vrina addit. Siquidem præcipua temporum distinctio est per concoctionis signa. Dicit verò, vrina à principio cruda, cineris speciem referens (colore scilicet) à decima & vsque ad decimam tertiam, tenuis & fine colore, a decimatertia vsque ad finem, qualis a principio, cineritia scilicet Nimirum eo dem modo processerunt signa concoctionis & contraria in omnibus exeuntibus. Nam & sputa, quæ à principio fuerant pallida, facta sunt alba & pura, à decima vsque ad decimamtertiam, ab hac rursum pallida. Deiectio etiam quæ à principio fuerat bilioſa, & à decima quarta cœpit subire mediocriter ad glandem, decima tertia rursus cœpit fieri deterior, malè olens, bilioſa, humida, & crebra. Itaque decima tertia cœperunt omnia abire à crudis ad maligne putrescentia Sed rogabis, cur morbus videatur processisse a malignis ad cruda, & ab ijs rursum ad maligna, cum a crudis incipiant omnes morbi pendentes ex materia. Certè cruda excrementa sunt duplicia, quædam quæ neq; habent concoctionis manifestæ vllas notas, neque corruptionis malignæ, habent tamen notas humorum à quibus morbi pendent: alia suntque ne horum quidem vllas notas habét sed solius incoctionis Sæpissime primis morbi diebus apparent excrementa cruda primi generis, deinde secundi à quibus proceditur, in lethalibus ad malignè putrescentia, in salutaribus, ad concocta. Quod quidem fit, quia incipiũt morbi agitatis excrementis, & ab agitatis necessario excidit aliquid cum exeuntibus. Cum vero cessat is motus, & concoctio nondum incepit, fiunt exeuntia tantum cruda durantque ea totum principium, vsque dum scilicet, aut malignæ putrescentiæ, aut concoctionis manifestæ notas accipiunt. Sed & alia etiam symptomata talem quendam habent progressum. Maiora enim ac difficiliora fieri consueuere in prima parte principij, ob motum materiæ quã procedente principio, in quo iam conquieuit, vsque dum procedente in vigorem morbo, ob materiæ alterationem

&

& incrementa morborum, redeunt maiora. Hinc fit, vt multi inexperti, & vulgares medici, putent, cum adhuc sint in initijs, peruenisse morbos ad inclinationes. Scilicet, remittentibus doloribus, & exeuntibus quandam puritatem accipientibus.

35 *Cleocho lateris dolor & febris. Remisit febris. Sudauit corpus totum. In vrina multa superferebantur: posthæc turbata est.*

Sudor & vrina ex eadem sunt materia, proinde sæpe in eosdem morbos incidunt ambæ iudicationes, & qui sudando iudicari cœperunt, postremò per vrinas iudicantur perfectè porrò vrina turbata diuersis occasionibus fieri consueuit, aliquando fit in initio, agrediente natura cõcoctionem, estque signum coctionis occultæ: aliquando fit in morbi decursu, ob perturbationem in totis venis fientem, estque signum doloris, seu morbi capitis: aliquando fit inclinante morbo ob excrementorum exeuntium perturbatam mixtionem, estque tunc decretoria euacuatio, qualis huic facta est post vrinas concoctas, & post sudores.

36 *Circa pleiadum occasum, Olympiadæ vxorem, octimestrem fœtum gestantem, ex casu febris acuta correpuit: lingua velut causi, sicca, aspera, pallida: oculi pallidi, & corpus mortale. Fœtum corrupit quinta die: facile liberata est: & somnus, vt videbatur, comatosus. Vesperi excitantes non sensit. Sternutatorio subaudiuit, potionem accepit & succum, tussijt cum potasset potionem. Vox non soluebatur, neque ipsa quicquam alleuabatur: oculi tristes: spiritus sublimis, qui per nares trahebatur. Color prauus. Sudor circa pedes, & crura, cum iam circa mortem esset. Mortua est.*

Cvm periculosum semper sit vtero gerentibus cadere, aut percuti, ita vt alliudant fœtus, multo tamen magis

octima-

octimestribus, quia fœtus magnus cum sit, & alioqui ægro tet, facilè ex collisione moritur, quod periculosissimũ est præcipuè cũ inflammatione vteri, quæ ex casu etiam fieri consueuit. Vt huic accidit. Inflammationem enim in vtero factam, indicat febris statim acuta: fœtum mortuum, corpus mortale, & fœtus corruptio, hoc est abortus mortui. Quinta die dicit liberatã esse facilè, intellige facilè emisisse fœtum, liberata enim omnino non est nedum facilè. Nõ parum fuit emittere ex inflammato vtero mortuum, tamen fecerit id irritatio magna, & fortis expultrix. Nihilo tamen habuit melius, quin potius, cum maxima cerebri compassione cum vtero, quam indicabat coma tantum, vt eadem die excitantes non sentiret, sed tamen sternutatorio videretur exiguum quiddam excitari, & audire, non tamen ita vt loqueretur, neque ipsa quicquam alleuaretur, cum, prauis signis circa oculos, & spiritum, & totius corporis colorem, ad mortem processerit. Haud scio an intra ipsam diem quintam, certè non multo post. Quod sudor huic iam iam morienti factus est circa pedes & crura, vt solet alijs circa frontem & cervicem, causam esse existimo, quod calor igneus, qui per extrema expirauit, partem humilem, hoc est vterum, tenebat.

37 *Nicolai concubinæ, ex febre ardente parotides factæ sunt, vtraque parte. Paulo post alter tumor, cum iam videretur solui febris. Circa quatuor decimam magna sine signo subsederũt. Recidiua facta est. Color mortalis. Lingua aspera, valde densa, subalbida, siticulosa, dejectio deorsum multa, humida, male olens, per totum tempus. Ante obitum corruptum est corpus multitudine. Mortua est vigesima.*

Non narrat qua die ardentis febris parotides factæ sint, constat factas esse multo ante iudicationi idoneum tẽpus: nam multo ante quatuordecimam: siquidem die quatuordecima tumores magni subsederunt, cum antea ortæ essent parotides, ac post eas alius tumor, in quas eruptiones, non potuit non insumi satis multum tempus, siquidem

dē nō sunt factæ simul, sed ordine alia post alias. Itaque non longè post morbi initium, cœperunt abscessus apparere, quod vitiosissimum esse Hippocrates millies significauit, maximè lib. 2. his verbis, decretoria ne statim appareant. Certè rarò bene agitur cum ægroto, cui citò apparet abscessus, aut quæ decretoriæ esse solent euacuationes. Exemplo est hæc ægrota, quæ cum per morbi decursum aliquoties videretur melius habuisse, vt aliquando interim febris videretur, solui, postremo mortua est. Quæ autem fuerint signa grauiora, oportet notemus, vt meritò eum finem habuisse morbum intelligamus. Imprimis factos esse abscessus ante tempus, deinde & subsediſſe tumores, alioqui magnos, die decretoria, sine signo, hoc est nullo relicto vestigio. Hoc enim nihil est aliud quàm euanuisse repente, & feciſſe in altas partes impetum quod in magnis tumoribus tanto periculosius est, quanto minus possit opinari, magnos quam paruos, fuisse per insensilem euacuationem resolutos: & quanto grauius sit, multa quàm paucà excrementa, in partes nobiliores conuerti. Omnia autem lethalia signa diebus decretorijs facta, firmiorem habent significationem, quàm alijs, ac proinde deteriora sunt. Meritò ergo, quandoquidem non multo post initium factæ sunt parotides, fuit morbus difficilis iudicationis: quandoquidem verò die quatuordecima, magni tumores sine signo subsederunt, meritò est facta recidiua, longè pernicioſior primo morbo, & habens mortalia signa, colorem faciei mortalem, hoc est qualem in cadaueribus videas, linguam asperam valde densam, hoc est crassam, & duram, subalbidam (qui color ob emorientem etiam calorem fieri solet, estque deterior, quàm cum est aperte alba ob pituitam,) & siticulosam ob calorem igneum, & deiectionem multam humidam, malè olentem, per totum tempus: quæ deiectio corruptionem significabat, potiusquam iudicationem, & quia malè olens (non scilicet vt cunque, sed grauiter & maligne,) & quia per totum tempus. Tempestiuæ enim sunt quæ bonæ, non per totum tempus fientes euacuationes. Atqui euentu confirmata est hæc coniectura Nam ante obitum corruptum est corpus multitudine, hoc est mortua est præ multitudine deiectionū, cor-

rupto corpore, & colliquescentibus simul succis, & carnibus. Mortua est vigesima, à primo insultu morbi, arbitror, quia ita solet Hippocrates numerare: recidiua fortasse fuerit facta decimaseptima, fueritque totus morbus acutus simpliciter: recidiua vero seorsum acutissimus, & pernicio sissimus.

38 *ANdream ante pleiadem, horror, febris, vomitus, ab initio semitertiana apparebat. Verùm tertiana erat: rursus in foro agens horruit, febris acuta, vomitus bilis meracæ, delirium ad noctem, rursum facilius. Quinta difficulter. Sexta à mercuriali bene subijt, septima difficilius. Et sequentibus iam diebus magis continenter, & sine sudore ab initio, & siticulosus. Maximè verò os resiccabatur, & potum nullum libenter accipiebat, cùm multa esset in ore insuauitas. Lingua siccca, inarticulata, asperitas efloresccebat cum pallore albicans, vigil, anxius, exolutus, fractus, lingua præ siccitate subblæsa, vsque dum madefeciisset. Succum maxime accipiebat. Nona aut decima circa aurem sinistram, & circa alteram tumores parui sine signo apparuerũt. Vrinæ semper nõ sine colore: sed sine subsidentia. Quatuordecima sudor exiguus circa partes superiores, non valde moderatior. Calor circa decimam septimam mitigatus est. Aluus post decimam sicca, non fluens sine glande. Circa vigesimam quintam exanthemata per totum, prurientia, calida, velut igne combusta. Dolor autem erat circa alas & latera. Transiuit ad crura sine signo, & desiuit. Balneum proderat, & inunctio in aceto. Mense verò, secundo fortasse, aut tertio, ad renes dolor, qui antea etiam fuerat, sedatus est.*

ANTE pleiadem dicens, non explicata an ante ortum pleiadum dicat, an ante occasum. Mihi videtur consonum

ante

ante occasum intelligere, quia morbosius multo tempus est, & difficilis iudicationis morbis magis opportunum, quod occasum antecedit, quàm quod ortum, & quod occasus, quàm ortus pleiadum, rationem potius haberi vult Hippocrates. Siquidem libello de aere locis, & aquis, ita dicit: oportet autem & astrorum exortus considerare, præcipue Canis, deinde Arcturi, & pleiadum occasum. His verbis haud dubie ortus Canis, & Arcturi potius quam occasus, rationem haberi vult, occasus verò pleiadum. Itaque idem est ante pleiadem dicere, & autumni tempore. Morbus hic vsque ad diem septimam fuit tertiana febris, natura quidem intermittens, vt quæ ab horrore inceperit, adeo vero producta & molesta, vt fortasse ægrotum nunquam eueniret sine febre esse. A septima die cœpit esse febris perpetua, magna simul & maligna, a qua post dies multos vix per multos absessus liberatus est. Dicit itaque ante pleiadem, hoc est in autumno, horror, febris, vomitus, hoc est febris quædam ab horrore incipiens cum vomitu, neque solum, arbitror, vt aliæ tertianæ solent, incipiens ab horrore, & mox in apertam febrem euadens, sed horrida etiam per totum fere tempus, aut magnam diei partem existens. Nam (inquit) ab initio semitertiana apparebat, quia scilicet hemitritæus febris est horrida, multarum febrium complicatione constans, verùm non erat semitertiana, altera die duos, altera vnicum paroxysmum habens, sed tertiana. Itaque erat tertiana simplex, sed notha, semitertianæ ob horroris productionem similis. Præterijt paroxysmus primus, & (ita vt fit) exsurrexit, ac domo exijt, & rursum die tertia in foro agens, correptus est febre eiusdem prorsus figuræ cum prima. Nam horruit, & febricitauit, & vomuit bilem meracam. Ad noctem eius diei deliravit, paraphreneticus scilicet vi febris factus: rursus verò die sequenti, quæ fuit totius morbi quarta, facilius habuit: quinta rursus difficulter, vt prima scilicet & tertia. Sexta mercurialem accepit, expurgationis gratia, & aluus quidem bene subijt, nihil tamen iunatus est, quin potius septima difficilius habuit, & sequentibus iam inde diebus, magis continenter, hoc est citra intermissionem, febricitauit. Optimum sanè exemplum, læsionum quas infert

purgatio susceptæ intempestiuè, & ante materiæ concoctionem: nimirum febres auget, & ex simplicibus duplices, & ex intermittentibus facit continuas: etiam si aluus fluat, & purgatio, ijs qui adsunt, videatur rectè successisse: quinetiam eo aliquando magis homo læditur, quo purgatio videtur abundantius facta, quia colliquatione fiunt tales deiectiones. Et vidi multos, mox ab intempestiua expurgatione, incidere in tabem. Vsque adeo vitari debet vulgaris praxis, eorum, qui die sexta omnibus febricitantibus pharmacum tribuunt, cum tamen ea die per paucis possit vtiliter dari. Quia plerisque acutè laborantium, sexta die finitum est, aut iam finitur principium, tempus vero concoctionis nondum venit. Citra hæc autem tempora, raro, aliquando vrgentiæ tamen gratia, expurgatur. Ducta vsque ad septimam narratione, rursum repetit, quæ ab initio febribus his aderant. Sine sudore (inquit) ab initio, & siticulosus, maximè verò os reliccabatur, & potum nullum libenter accipiebat, cum multa esset in ore ei suauitas. Hæc maxime siccitatis erant signa, & succorum siccissimorum, bilis, & salsæ pituitæ. Ab his enim reliccabatur corpus adeo, vt neque inclinantibus paroxysmis sudaret, & esset siticulosus, atque sicco ore, tamen nullo potu delectaretur, ob oris insuauitatem. Lingua sicca inarticulata, hoc est inarticulatè proferens verba. Asperitas efflorescebat, cum pallore albicans, hoc est asperitas erat in lingua, velut innatis quibusdam granulis, quasi floseulis, cum pallore quodam albicante, velut mixtione bilis, & salsæ pituitæ facto. Erat vigil, quod siccæ & calidæ intemperiei etiam est, anxius, exolutus, fractus, hoc est defatigatus, quasi fractis artubus. Lingua præ siccitate subblesa, vsque dum madefeciisset. Hoc est ob siccitatem lingua non poterat proferre, nisi aqua aut aliquo cremore prius eam madefeciisset. Narrat deinde quo victu vteretur, dicens, succum maxime capiebat. Hoc est non vtebatur cibis solidis, sed pro his vt solent qui febricitant acutè, succis. His dictis, persequitur narrationem vltra septimam diem, à qua continua febris esse cœpisset. Nona (inquit) aut decima (incertus qua die, dubitanter dixit) circa aurem sinistram primum, deinde & circa alteram, tumores parui sine signo apparuerunt.

Sine

Sine signo euanescere tumorem, aut exanthemata, quid sit, dictum antea est, scilicet nullo relicto vestigio: sed quid sit sine signo apparere consideratione est dignum. Videtur autem nihil esse aliud, quàm nullo prægresso signo talis abscessus. Nimirum futuri abscessus solent significari, dolore aut lassitudine partium, in quas sunt futuri. Perinde est ergo, ac si diceret, facti sunt tumores parui in aurem vtramque repente, insperato, & nullo dolore, neque vllo alio futuri abscessus signo prægresso. Hæc autem abscessus generatio, adeo repentina, significat causam, ad qualitatem succi referri debere, potius quam ad multitudinem, aut partis debilitatem. Repentina enim irritatio repentinam ex parte in partem lationem facit. Quæ autem multum lassitudinis sensum habet prius, & debilis pars, aliarum excrementa paulatim admittit. Itaque abscessus repentini, & sine signo facti, qualitatem malignam succi, plurimum irritantem, & vrgentem significant, qualem sane fuisse in hoc ægroto, satis aperte indicarunt deinceps, exanthemata circa vigesimam quintam, per totum corpus facta. Fuerunt enim calida, & prurientia, velut igne combusta. Vrinas dicit semper huic fuisse, non sine colore, sed sine subsidentia. Hanc vrinam crudam extreme non esse, tamen esse principii, constat ex ijs, quæ de vrinis Galenus tradidit. Cunctari vero signa concoctionis, plusquam pro aliorum symptomatum celeritate, dyscrisias significat. Quatuordecima (dicit) sudor exiguus circa partes superiores. Explicans exiguum fuisse, non admodum tamen, dicit, non valde moderatior. Multis modis à bono sudore deficiebat hic, nam quòd exiguus, quod non per totum fluens, quod sine concoctionis signis, & quod sine conferentia: solum quidem videbatur diei natura bonus: verum id, vbi cætera absunt omnia, nihilo est melius. Quia dies decretoria, velut & alia omnia decretoria, nihil aliud præstat, quam fidem, bona quidem meliora, mala vero deteriora, efficiens. Febris circa decimam septimam est mitigata, non tamen soluta perfectè, neque ita iudicata, vt sine quam multis deinceps obortis abscessibus, potuerit homo liberari. Aluum (dicit) post diem decimam fuisse siccam, non fluentem si-

he glande. Insinuat ante decimam non fuisse adeo siccam: satius autem fuisset contra fieri, vt primis diebus siccata aluus, procedente morbo humectaretur: consonum enim est hoc morbis salutaribus, & benignis, in quibus concoctioni tempestiua succedit expulsio: sed in morbis difficilis iudicationis, omnia fiunt præposterè. Circa vigesimam quintam (dicit) exanthemata calida, prurientia, velut igne combusta. in quibusdam codicibus legitur, Νὶ ὅλῳ, hoc est per totum, in alijs hoc est Νὶ ἐλίγῳ hoc est breui, per paruum tempus. Prima lectione significatur, exanthemata illa orta esse per totum corpus: secunda, orta esse repente, quodque antea dixerat ἄσήμως hoc est sine signo. Dolor erat circa alas, & latera, & transiuit ad crura sine signo: hoc loco sine signo alterutrum potest significare, aut nullo doloris vestigio relicto in lateribus, aut nullo signo abscessus in cruribus prægresso: deinde hic dolor desiuit, visusque est iam homo liber à morbo. Tamen mense secundo aut fortasse tertio post hæc, dolor incidit in renes, qui antea etiam fuerat, hoc est quo ante hunc etiam morbum, aliquando laborare consueuerat. Et sedatus est dolor, & iam inde conualuit homo. Curationem non narrat Hippocrates. Illud solum interponit, balneum proderat, & inunctio in aceto. Hoc est lauari aqua dulci, & à balneo inungi ex oleo, hoc est oleo, & aceto. Hoc non quacumque morbi parte faciendum fuit, sed postrema, quæ erat post decimam septimam, cum scilicet iam febris erat tenuis, erumpebant verò per cutem exanthemata, & abscessus in hos & illos articulos. Talibus enim vtile est balneum ad vacuandas reliquias succorum per cutem, & fundendum crassos, ne concrescant, & attemperandum corpus, atque extinguendas febres: inunctio vero olei necessaria est, ne spiritus dissoluatur, aceti vero, sicut etiam talis quædam portio, propter articulos, ne sola aqua & oleo ligamenta ossium emolliantur, & debilitentur. Qua propter ego consulerem hoc casu balneo, & inunctione ex solo oleo vti, primum ad totum corpus, ex oleo vero, aut sale & oleo post balneum, ad solos articulos.

Aristo-

39 *Aristocrati, circa hybernas solis conuersiones, lassitudo, horror, & calor, postea verò incepit die tertia lateris dolor, & lumborum, & tumor ab axilla incipiens, per totum dextrum latus, durus, rubicundus, liuidus, velut ab igne calfactus, & exustus anxius, ægre ferens omnia. Valde siticulosus, lingua subalbida. Vrinæ non exibant; crura subfrigida. Deiectio à mercuriali, exigua, humida, sub alba, spumosa ad noctem spiritus sublimis est factus: sudor exiguus circa frontem: infernæ partes frigidæ: anxius: cervix inflabatur: tussis non erat: mortuus est mente constans.*

INTRA primum quaternarium febris, mortuus est Aristocrates, die tertia orto carbunculo ingenti: neq; mirum: minores enim carbunculi solent venenosa symptomata inferre, & citæ mortis periculum, nedum tantus, vt latus totum occuparet. Cum præcipuè dolor lateris & lumborum indicaret, non solum externas, sed internas etiam cum illis partes teneri. Quamquam nõ os ventriculi, aut septum, aut aliquam alienarum partium, cum quibus facilè mens consentit, alioqui non esset mortuus sine delirio. Data est eadem die mercurialis ob vrgentiam. Satius autem fuisset mittere sanguinem vsque ad animi deliquium, iuxta consilium Galeni. 14. methodi. Exigua, humida, subalba, & spumosa deiectio, colliquationem indicat.

40 *Onesianacti circa autumnum ophthalmia, postea vero febris quartana. Incipiente quartana plurimum auersabatur cibos; procedente autem morbo libenter accipiebat. Sed & Polychari in quartana similiter euenit circa cibos.*

QVOD Onesianacti, & Polychari euenit, quam plurimis: imo etiam plerisque quartana laborantibus, euenire conspicimus, vt scilicet recens occupati, ali quãdiu nauseã & fastidio, & anxietatibus, & magnis laboribus confli-

ctentur, & horum aliqui paucis paroxysmis, vt quinque aut septem exactis, liberantur, alij conquiescentibus anxietatibus, & ad cibos deinde melius habentes, manent cum quartana quadam mitiori in longum tempus, quam pati possunt exurgentes, & domo exeuntes, & negotia tractantes. Huiusrei causa est, quod febre illa laborare non incipiunt, ante quam multo, & eo quidem malo succo sint, & irritata natura incipiat eum agitare: agitando verò huc & illuc trudit, & hac, & illa pellit. Vnde euenit, vt interim homo magnis angatur laboribus, & effusa excrementa fastidium inferant, & euacuationes diuersæ fiant, & aliquando per easeuacuationes purgato corpore, cessat morbus, aliquando non sunt ex satis, & natura conuertitur ad reliqui concoctionem, & apprehendit, retinetque quietum. Quietum ergo excrementum, & minus factum, paroxysmos quidem facit ordinem diuob partium mittentium, & recipientium intemperiem, & debilitatem, & id quod Galen. vocauit cinericium, verum symptomata affert mitiora: non quidem quę propria febris sunt, siquidem pathognomonica cum quocumque morbo crescunt, sed quæ principij, & inquietudinis humorum. Inter cætera verò symptomata in quartana, cum ea iam elapsa primum illum incursum resident, placari maximè solet fastidium. Quia melancholia per se quidem famem potius infert, fastidium non, nisi cum redundantia maxima putridæ materiæ abominationem infert.

41 *Accidit autem etiam Onesianacti deiectio ante febrem, & postea ad multum tempus sequebatur, multis albis mucosis prodeuntibus: & aliquando exiguum sanguinis sine laboribus, & dolore. Flatus autem in ventre. Post febrem abscessit iuxta sedem tuberculum durum, multum tempus comitabatur incoctum, effluxit in intestinum & extrorsum factum est fistulosum. Deambulanti autem ipsi in foro, splendores apparebant ante oculos, & solem non valde videbat.*

Exiens

Exiens autem nonnihil extra se, habebat etiam convulsionem cervicis. Postquam autem rediit in domum, vix respexit, & vix ad seipsum reversus est. Primum verò circunspexit eos, qui aderant. Et corpus refrigeratum est vix autem recaluit, ventriculis & fomentis, πάντωνται. Postquam autem apud se erat & exurrexit, nolebat exire, sed timere dicebat. Si quis verò de morbis difficilibus loqueretur, abibat præ timore. Aliquando incidere sibi in hypochondria calorem dicebat, & oculorum splendorem sequi, & alvi deiectio multa, & sæpe, & similis hyeme fiebat. Venæ sectio facta est, hellebori, lactis potiones bobini, prius autem asininum contulit, & deiectiones sedavit. Potus aquæ ab initio, deambulationesque, & capitis purgationes.

In quibusdam codicibus legitur, non Onesianacti, sed Mnesianacti, videturque esse ægrotus alius, ab eo, qui opthalmia laborauit, & quartana, & alia narratio: mihi autem eadem prorsus esse videtur, & de eodem Onesianacte haberi sermo. Nam & illæ duæ particulæ, altera continuans, altera coniungens, accidit autem etiam Onesianacti deiectio, apertè indicant, illi de quo cœptus erat sermo, præter opthalmiam accidisse etiam ante febrem quartanam, deiectionem, hoc est fluxum alui, quem dicit, postea quam incepit quartana, duraſſe multum tempus, exeuntibus multis albis mucosis, & aliquando exiguo sanguine. Hæc si cum dolore mordaci exirent, essent haud dubie dysenteriæ, verum exibant sine laboribus, & dolore, vnde constat fuisse diarrhœam pituitosam. Illud exiguum sanguinis, quod consequebatur aliquando, deponebatur ab hepate, aut mesenterio, nisi fortè ab hæmorrhoydibus. Nam ab his etiam aliquādo exit sine dolore: refrigeratum verò ventrē a pituitosa fluxione, indicabat flatus, qui in vētre erat. Meritò huic finita est opthalmia ante febrē quartanā, cum alvus ante eā plurimū fluxerit. Multū

enim

enim cedere solet opthalmia alui profluuio. Post febrem (inquit) abscessit iuxta sedem tuberculum. Intelligendum post febrem, hoc est postquã correptus est febre: non enim verisimile est, iam esse finitam quartanam, cum nondum narratiò ad totam hyemem venerit, siquidem quasi narrationem producens, dicit, postea alui deiectio multa & sæpe & similis, hyeme fiebat. Itaque dicit postquam correptus febre est homo, factum esse illi per abscessum tuberculum durum iuxta sedem, illudque diu mansisse crudum, durum scilicet, postea erupisse humorem in intestinum, & extrorsum esse factum fistulosum: Itaque factam illi esse fistulam, externum habentem os, & penetrantem vsque ad ipsum intestinum. Quod quidem fæcibus exeuntibus, erat facile agnoscere. Facile est coniectare, & ex corporis apparatu (siquidem quartana laborabat) & ex loci natura, quæ tales succos solet recipere, & ex corrosione tantaque facta est breui fuisse succum qui eo abscessit, atrabiliarij. Cum iam ita haberet, contigit quadam die deambulanti in foro, splendores apparere ante oculos, ita vt solem non valde videret, & exiuit nonnihil extra se, simulque conuulsus est secundum ceruicem: & ita, reductus, fortasse ab ijs qui aderant, redijt domum, iamque ingressus, vix respexit, & vix ad se ipsum reuersus est (illud vix significat difficulter, neque satis perfectè id feciisse) primum vero (ita vt fit) circunspexit eos qui aderant, & refrigeratum est illi tunc corpus, & vix recalescere potuit, etiam si multi vtriculi, & multa calida fomenta, adhiberentur. Postquam autẽ apud se erat, & exsurrexit à lecto, nolebat exire domo, sed dicebat se timere, ne forte illi accideret eadem passio iterum: atque si quis coram illo de morbis difficilibus loquebatur, abibat præ timore: itaque mansit timidus. Dicebat sibi ali quando incidere in hypochondria calorem, & sequi oculorum splendores. Ex his accidentibus manifestum fit, eũ in foro correptum esse apoplectica passione, simul cum quadam conuulsione, ob raptum melancholiæ in superiores partes, eas verò passiones desijsse in melãcholiam morbum, partim quidem cerebri, partim verò hypochondriorum. Alui deiectionem multam, & sæpe, similemque, ei scilicet quæ inceperat, hoc est mucosam albam, exeunte aliquando exiguo sanguine hyeme fieri, quod per melancho-

licas

licas affectiones tam multa redundaret pituita, nō mirum. Siquidem familiare est melancholicis, multam pituitā per incoctionem, generari, præcipuè in concoctione prima, cuius excrementa excipit aluus. Narrat summatim quæ in huius morbi curatione acta sunt, dicens, venę sectio facta est, hellebori (hoc est expurgationes) lactis bouini potiones. Prius autem asininum contulit, & deiectiones sedauit. Potus aquæ ab initio, de ambulationesque, & capitis purgationes. Per errhyna scilicet & apophlegmatismos. Ratio curationis minimè sane vulgaris. Quotus enim quisq; medicorum, fluente aluo mittit sanguinem, nedum & iam expurgat pluries? aut lac præcipuè adeo frigidum & serosum in quartana non interdicit? & in diarrhœa quiescere non iubet, & vino modico vti? Capitis verò peculiariter, quotus quisque habet curam, nisi quæ ei propria accedat affectio? Ea tamen omnia se fecisse hic autor narrat, neq; tamen in omnibus ita laborantibus, ea fieri suaserim, quam quæ vtiliter in Onesianacte facta esse, dicenti credo. Nam possunt etiā aliquando vtiliter fieri contraria. Nullus enim est morbus, qui vnicam certamque habeat curationem, neque qui pro ratione causæ & naturæ hominis, ac denique singularium animaduersionum, non possit accipere contrarias. Quapropter oportet singulorum auxiliorum considerare vires, & adhibitis distinctionibus, dicere, in quibus ita laborantibus fieri debeant, aut secus, illud vnum dicam generatim, Hippocratem & omnes qui in magno prætio fuerunt medicos, indicationē causæ sequi consueuisse, multo audatius quam vulgares medicos, qui plerunque præsentibus symptomatis territi, illisque occurrentes, morbos plerosque producunt & vix nisi leuissimos persanant. Velut nunc vulgaris missionē sanguinis interdiceret, timens euacuationum multitudinem, & expurgationes caueret, ne excrementa vndique traherentur in ventrem, fluxione alioqui laborantem: interim admoueret siccantia & adstringentia, & totum victum eo dirigeret: Hippocrates vero, multo magis timens, sanguinis & vitiosorum humorū, qui toto corpore redundarent, copia, ac certo sciens, nisi hæc tollerentur, alia omnia adhiberi frustra, neque sine noxa: misit primum sanguinem deinde expurgatione vsus est, & potu lactis asinini primum, cui ob multum serum vis est

ex-

expurgandi, deinde bobini ad renutriendum, & deambulationibus. Arbitror autem & frictionibus, vt toto corpore magna dissipatio fieret. Si quis verò incidet in laborantem debilitate potius virtutis, aut intestinorum intemperie, quam multitudine succorum, contraria consulet merito: quod si frigida esset ea intemperies, vt plerumque solet, vino vti iuberet, quod tamen huic detraxit Hippocrates, ne cum multitudine, vini potus, inflammationis cuiuspiam fieret causa. Multitudinem verò indicauerit sanguis, qui aliquando sine dolore exibat. Expurgandi, per errhyna & apophlegmatismos, capitis, magnam curam habere solet in huiusmodi morbis Hippocrates, & merito quidem (quãquam id post missum sanguinem, & expurgationem aut omnino aut bona ex parte factam) quia a capite cientur distillationes frequentissime in partes alias vt pectus, ventrem, & renes. Quare si quæ vel exigua, excrementosi capitis significatio est, in morbis thoracis, aut diarrhœis, aut frigidis renum morbis, consultum est caput purgare. Atqui hæc rursum fuerit alia causa interdicendi vini huic ægroto, ne repleretur caput, repletumque in ventrem, & alias partes, refunderet.

42 *ANechesti filio hæc contigerunt. Hyeme in balneo, dũ ad ignem vngeretur, calefactus est, & statim in comitiales conuulsiones incidit. Postquam autem manifesta fuerant conuulsiones circunspexit, Non erat apud se, postquam autem ad se ipsum rediit, rursum die sequenti mane correptus est conuulsione. Spuma verò non valde, & tertia obscura (ἀφροτὶς) loquela: & quarta lingua significabat: quinta non poterat loqui, sed cunctabatur in principijs nominum, etiã in quinta, lingua admodum: & spasmus factus est, & extra se erat, cum autem remitterent hæc, lingua vix in suum statum restituebatur: sexta cum abstineret ab omnibus, etiam à sorbitione & potu, nihil amplius accepit.*

Hic puer sex dies colluctatus, vt ita dixerim, cum epi-

lepsia,

lepsia, nunc plus nunc minus excutiens humorem, prope oppressus, Postremo mortuus est conuulsus totus, aut apoplexia occupatus, vtrumuis enim fieri potuerit iuxta hanc narrationem. Nam die vltima, dicit, nihil neque cibi, neque sorbitionis, neq; potus, accepisse amplius, quod aut cõuulsis, cũ alijs oĩbus musculis etiã gulæ, aut resolutis omnibus per apoplexiã, fieri potuerit. Considerãda vero hic occasio, quæ in homine parato haud erat exigua, nimirum calore fusa & commota excrementa, in cerebrum irruerunt. Vt hinc constet, eos qui ad periculosas fluxiones sunt parati, arcendos esse à multo igne, & longa mora in balneo, &, eadem ratione, in sole.

43 *Cleoco ex lassit udinibus & exercitijs, melle per dies aliquot vtenti, tumor ad dextrum genu, magis autem inferius circa tendines, sub genu. Circuibat subclaudicãs, & poples intumescebat, & durus erat, & vsque ad pedẽ, & vsque ad malleolum dextrum: & in gingiuas iuxta dẽtes magna quædam, vt acini vuæ, liuida, denigrata, sine dolore, nisi quum ederet, & crura nisi exsurgeret. Venit enim etiam in sinistrum tumor, minus autem liuescebat. In tumoribus circa genua & pedes velut suppurationes: postremo autem non poterat stare, neque calcaneis insistere, sed in lecto iacebat. Calores manifesti, aliquando cibum non capiebat, non valde siticulosus, neque ad sedem surgebat, anxius, & aliquando pusillanimitas eum tenebat. Hellebori exhibiti sunt, & capitis purgationes. Ad os medicamentum ex manna cum alijs permixtis contulit, ad vlcera in ore, sorbitio ex lente conueniens erat. Circa sexagesimam subsederunt tumores a secundo veratro. Dolores tamen ad genua decumbenti venerunt. Humor autem & bilis abscessit in genua, multis etiam diebus ante helleborum.*

Nihil refert scire, an hic Cleocus, & ille qui paulo ante dictus est febricitare, idẽ sit, an alius: certè est alius ho-

mo

mo aut eiusdem alius morbus. Haud est dissonum censere ob morborum analogiam & naturam, eundem esse hominem, eumque iuuenem natura calidum, talibusque morbis opportunum, & à talibus causis lædi: nam antea dicebatur laborasse pleuritide & febre, nunc ab exercitijs & melle læsus esse, ambo verò hæc sunt calidorũ. Sed hoc habeat vtcumque: quæ nunc est in manibus historia enarretur. Læsus est hic exercitijs, & mellis vsu, atque tumores magnos, & liuescentes contraxit in cruribus dextro primum, deinde & sinistro, & in ore circa dentes, tubercula, pro loco quidem magna, & liuida, nigricantia, & primum quidem hæc ambulans passus est, deinde verò cùm malum creceret, neque pedibus posset insistere, decubuit, & febricitabat tunc temporis iam aliquando. Quomodo læsus in hos morbos ab his causis inciderit, ipse non dicit, licet tamen coniectare, ex ijs quæ dicit. Nimirum tumorum color melancholiam præse ferebat, melancholia verò, exercitatione & melle, non aliter fit, quam sanguine exusto, itaque læsus est, quòd motus nimius & mellis vsus, sanguinem vsserint, atque fecerint multum atræ bilis, quam natura ad debiles & extremas partes trudente, facti sunt tumores dicti, in ore circa gingiuas ob partis debilitatem, & in cruribus quòd sint partes extremæ, & humiles: primum verò in dextrum crus & in gingiuas, quòd arbitror, ambæ hæ partes, altera quidem supernè, rectitudinem habeant cum hepate, quod à calidis causis læsum esse, ante alia viscera, est cõsentaneum: deinde verò etiam in sinistrum, ob redundantiam succi aucta in omnes partes fluxione. Attestatur huic coniecturæ etiam sanatio. Nam sanatus est homo repetito hellebori vsu, quem melancholicæ cacochymiæ esse conuenientissimum, constat: sed & morbi diuturnitas idem indicat. Si enim bilioſi aut sanguinei essent tumores (à pituitosis enim longe aberant) ante quadragesimam essent dissoluti, durauerunt vero vltra sexagesimam. Ex tuberculis illis facta sunt etiam vlcera in ore, ad quæ dicit contulisse medicamentum ex manna thuris, cum alijs permistũ: velut, fortè, cum myrrha, croco, & mastiche, aut postremo iam tempore, aliquo alumine, in medicamento ex moris, aut ex nucibus, aut succo aliquo adstringente. Nam ex his & alijs huiusmodi, parari sthomatica medicamẽta, docuit

Gal.

Gal. diffuſe 6. lib. de compoſ. med. ſecund. locos. Illud ſolũ in tota hac dictione non placet, ſorbitionem ex lente conuenientem eſſe, eam ſcilicet quæ græcis veteribus vocabatur. φακοπτισανή, neque quidem ego huic ea ſorbitione vti permiſiſſem, neque omnino lente in cibis, quia eſt ſuci melãcholici. Sed percurramus verba omnia. Cleoco (inquit) ex laſſitudinibus & exertitijs, melle per dies aliquot vtenti, tumor ad dextrum genu, & magis inferius circa tendines ſub genu: circuibat, hoc eſt ambulabat per vrbẽ ſubclaudicans, & poples intumeſcebat, & durus erat, & vſque ad pedem, & vſque ad malleolum dextrum, producebatur tumor ille durus: & in gingiuas iuxta dentes eruperunt magna quædam tubercula, vt acini vuæ, liuida, denigrata, & ſine dolore, niſi quum ederet, & crura etiam erant ſine dolore. niſi exſurgeret. Reddit cauſam, qua dicit crura, cum antea ſolum dextrum, ſit dictum, intumuiſſe, dicens, venit enim etiam in ſiniſtrum tumor, minus autem liueſcebat. Itaque liueſcebat etiam tumor vtriuſque cruris, non verò erat denigratus, velut tubercula oris: quoniam verò non dolebant niſi mota, conſtabat, fluxionem in eas partes, nõ niſi lentè, fieri, & quoniam tumores erant duri, dolentes ſi mouerentur, neque aliter, conſtabat eſſe inflammationes ſcirrhoſas: quamuis poſtremæ partes tumorũ crurum, ſuppremæ ſcilicet quæ ad genua, & ima quæ ad pedes, habebãt velut ſuppurationes, hoc eſt vndatim motum quendã, ſiue ſuccum ſiue flatum (ita enim fieri conſueuit) ita vt ambigeretur, an eſſent ſuppurationes. Poſtremò, hoc eſt, cum iam crurum morbus multo creuiſſet, iam non poterat ſtare, neque calcaneis inſiſtere, ſed iacebat in lecto. Calores manifeſti, hoc eſt erant iam tunc temporis febres aliquæ manifeſtæ. Putreſcentibus, arbitror, iam ſuccis intra corpus: quam etiam ob cauſam, aliquando tanto tenebatur faſtidio, vt cibum omnino non caperet, non tamen erat valde ſiticuloſus. Forte quòd excreta atra bile ad externas partes, pituita, circa fauces & capitis partes, abundaret. Erat verò tunc adeo impotens, vt neque ad ſedem ſurgere poſſet. Tantum aberat, vt poſſet ambulare. Erat anxius, & nonnunquam puſillanimis, quæ duo atrabiliarijs morbis adeſſe ſolent. Quã ob cauſam exibitus eſt helleborus bis, & factæ ſunt capitis purgationes per caput purgia, vt ſcilicet

cet à pituita purgaretur cerebrum, atque purius fieret, & robustius etiam & minus melancholicis passionibus opportunum. Idonea medicamenta parata sunt ori, quæ iam descripsimus: & in cibis dabatur sorbitio ex lente quam nō probauimus. Non narrauit, quibus morbi diebus actæ sint expurgationes, constat tamen ambas fuisse ante sexagesimam. Nam sexagesima à secundo helleboro subsederunt tumores. Venerat verò in genua humor & bilis, hoc est bilioſi succi fluxio, etiam ante primum veratrum, quam fluxionem in genua, quæ postremo facta est (nam quæ principio inceperat, fuerat potius infra genua circa tendines) indicauit dolor, qui omnino maxime, ac postremo afflixit. Nam venerunt decumbenti ad genua dolores. Hoc est ex quo decubuit, collegerunt se dolores in genua. Neque mirum, Nam morbi huiusmodi in crassis & contumacibus succis, in articulares dolores finiri solent.

44 *Pisistrato humeri dolor, & grauitas diuturna deambulanti, & alioqui bene valenti. Hyeme vero incidit magnus dolor lateris, & calor, & tussis, & excreatio sanguinis spumosi; hocque stertorosum in faucibus, bene autem ferebat morbum, & erat apud se; & calor remisit, simulque excreatio, & stertor, & circa quartam aut quintam diem sanus euasit.*

Typus hic est pleuritidis maximæ, & acutissimæ exactè, simulque salutaris. Nam speciem indicat syndromes signorum, doloris scilicet, febrilis caloris, tussis, & respirationis difficilis (pulsus enim rarò meminit Hippocrates.) Magnitudinem vero, horum magnitudo. Quippe dolor erat magnus, & respiratio adeo difficilis, vt esset etiam stertorosa, par autem est, & febrem & tussim magnam fuisse; acutiē & exeuntia mox apparuisse, siquidem mox fuit excreatio sanguinis spumosi, & tam breui solutum esse, siquidem circa quartam aut quintam. Salutarem vero esse tantum morbum, etiam ante exitum licebat agnoscere ex bona morbi tolerantia, & constantia mentis. Nam etiā si ex pleuritide solent cum mentis constantia mori, non tamen ex adeo acuta, quia quæ tam breui est interemptura, rarò non est

con-

coniuncta cum peripneumonia, quæ cum lethalis est plerumque mentem lædit.

45 *VXori Simonis in partu concussæ dolor circa pectus & latus, tussis, febres, excreationes purulentæ, phthisis, & constitit, & sex menses febres, & diarrhœa semper: in fine sedatio febrium, aluus stetit, post sedationem. Post dies septem mortua est.*

HABE eadem historia occurrit in calce libri quinti, & si præterito mulieris nomine, & quia quibusdam etiã alijs voculis discrepant lectiones, ego hanc illuc transtuli, & ibi enarraui.

46 *ET vxor Euxenij ex calidis fomentis videbatur. Calores nullo tempore deficiebant, magis ad vesperã increscebant, sudores in totum corpus fiebant, cum incrementum esset febris acceptura refrigeratio pedum, aliquando etiam tibiarum, & genuum. Fiebat tussicula sicca exiguo tempore, cum inciperet febris exacerbari, deinde cessabat. Per multum autem tempus totius corporis rigor fiebat. Sine siti semper, cũ potasset pharmacum & serum, læsa est magis. A principio nihil doluit, & bene spirabat, dimidiato autem tempore lateris dextri dolor factus est, & tussis mota, & anhelatio, & excreationes exiguæ, candidæ & subtenues, & horror non amplius expedibus, sed ab spina & dorso, & aluus humidior. Sedata est febris cum multo sudore, & refrigerata est. Anhelatio verò erat varia. Mortua est post cessationem, septima die, constans mente.*

HAVD dubiè est hæc narratio mutila desuntq; in ipso initio nonnulla verba. Quæ.n. oratio imperfectior quã illa & vxor Euxenij ex calidis fomẽtis videbatur? Quid enim videbatur? Certè desunt multa, nõ enim aptè cohærere his possunt verba quæ sequũtur, nisi interponãtur multa, quib⁹ narret, quod⁹ quo cœperit mulier, à calidis fomẽtis læsa, ægrotare. Vanũ fuerit velle diuinãdo supplere oia, q̃ dsunt

fatis sit interpretari, mulierē hanc læsam esse vsu calidorū fomentorum & ob eā causam cœpisse febricitare, & qualiscunq; fuerit initio febris typus, euasisse talem, qualis sequentibus verbis describitur. Ex quibus omnibus ego coniecto, ob calidorum fomentorū vsum, excitatam esse fluxionem in caput, plenūq; illud esse excrementis, simulque inde refusam esse in infernas partes fluxionē, & ob putrescentiā excrementorum excitatas febres. Nam rheumaticis febribus familiare est, ob pituitosam plerūq; materiā, ad vesperā singulis diebus ingraue scere, & cum tussicula inci pere: quæ incipiente distillatione simul cum febre fit, & au cta deinde febre, cessat. familiare etiam est talibus, habere rigores inordinatos & per multum tempus, quod decurrentia excrementa attingāt sentientes partes: & sine siti esse: hanc enim ob causam dicit Hippocrates siti carere, eos febricitantes quibus est tussis leuiter irritans. Talibus etiā succedere solet, hærēte in latere fluxione, pleuritis, vt huic est factū dimidiato morbi tempore, cum à principio nulla parte doluisset, & bene spirasset, vtpote fluxione, neque spiritalia instrumenta eousque occupante, neque alicubi hærente, sed diffusa, & dispersa in dolenter. Pleuritidis vero signa fuerunt, lateris dolor cum febre (nam hæc, vt dictum initio est, nullo tempore deficiebat) & tussis denuo mota, & anhelatio. Fuerunt vero huic mulieri à principio duo, quæ eam meritò adegerunt in exitium, multa humorum copia, & naturalis caloris debilitas: illam indicabant sudores, qui ab initio in totum corpus fiebant, hanc refrigeratio magna, pedum, tibiarum, & genuum: ob has causas, pharmaci expurgātis & feri vsus, nihil contulit, sed potius læsit, quia neque tanta copia, præcipuæ cum esset cruda, cedere, neque tam exigua facultas, bene ferre poterat. Hinc factum est, vt pleuritis nunquam coqueretur, neque excreationes fierent, nisi exiguæ, candidæ, & tenues: sed calore partim suffocato, partim cum euacuationibus exoluto, cum sublata videretur esse febris, mulier moreretur. Debilitatem caloris naturalis, post excitatam pleuritidem, indicabat horror, non iam à pedibus sed ab spina & dorso incipiens. Aluus vero humidior facta (quæ euacuatio morbis thoracis, in ratis quibusdam naturis non est aduersissima, vt in scholijs libri sexti de locis patientibus

tibus indicauimus) & multus sudor febrem simul cum naturali calore substulerunt, & refrigerata est mulier. Anhelatio verò, quæ extremam perniciem indicabat, non desijt, sed erat varia, ita vt fit in moribundis, nunc facultate extremis conatibus mouente, nunc concidente: mortuaque est, septima die post cessationem febris, ex quo inquam refrigerata est, mente constans, vt scilicet mori plerique solent ex pleuritide, & quicumque ob caloris naturalis extinctionem. Fiunt enim hæc magna ex parte, sine læsione superni principij.

47 *Vxor Polemarchi ætate incepit febricitate, dimisit autem ipsam die sexta, postea vero ad noctem calor subcreuit, rursum autem dimittens, arripuit eam febris, & non reliquit fere tribus mensibus. Tussis multa. Excreatio pituitæ. Postquàm vero viginti diebus durasset spiritus semper densus, in pectore flatus. Plerumque Cum sudore. Mane febris mitior, & horrores quandoque corripiebant. Somni fiebant, aluusque aliquando humectabatur, & rursus siftebatur. Sapiebat illi cibus moderate. Dimidiato autem tempore in genua & tibias dolor, atque vt flecteret, & distenderet, alio indigebat. Perseuerabant crurum affectiones, vsque ad finem iam propinquum. Et intumuerunt pedes vsque ad tibias, atque si tangerentur, dolebat, & sudores desierunt, & rigores, febris autem semper intendebatur. Ante finem vero aluus fluebat, prudens mortua est, tribus autem diebus ante motem, stertor in faucibus, & rursus reuertebatur. Mortua est.*

An alterius Polemarchi vxor, an eiusdem vxor altera an eiusdem eadem sed alio tempore, & alio morbo laborans, ac prius narratũ est in hoc ipso sermone, nihil refert disputare, neque est vlla ratio qua scire possis: ego ob mariti nomen suspicor eandem esse, & quod habeat etiá hic morbus, nescio quid simile illi, & quod in similem naturã

natum erat cadere. Illic enim dicebatur esse illi strepitum ex pectore, velut engastrymithis. Hic dicit in pectore flatus. Subit his lectis suspitio, fuisse mulierem quampiam flatuosam, & cui strepitus in corporis cauitatibus frequenter fierent. Sed hoc habeat vtcunque, præsens enarretur historia, ex qua palam fit, mulierem ex suppuratione esse mortuam: habuit enim maximam partem eius syndromes, quã Hippocrates descripsit in prognostico, dicens, omnes suppuratos ex his signis cognoscere oportet, primum quidẽ si febris non dimittit, sed per diem quidem tenuis est, noctu verò amplior, & sudores multi oboriuntur, tussesque, ac tussiendi cupiditas ipsis adest, & nihil memorabile expuunt: & oculi caui fiunt, & maxillæ ruborem contrahũt, & vngues quidem manuum curuantur, digiti vero calescunt, & potissimum summi: & in pedibus tumores fiunt, & cibos non appetunt, & pustulæ per corpus enascuntur. Constat horum plurima affuisse vxori Polimarchi, siquidem febris eam non dimisit fere tribus mensibus, & mane febris fiebat mitior, vt quæ noctu fuisset amplior, & erat plerumque cum sudore, & tussis erat multa: & intumuerunt pedes vsque ad tibias. Neque enim quia non narratur alia omnia habuisse vtpote oculorum cauitatem, & maxillarum ruborem & vnguium curuitatem, & summorum digitorum calorem, & ciborum inappetentiam, & pustulas, proinde negandum fuisse suppuratam. nam & ipse Hippocrates eodem loco dicit, non quascunque suppurationes ea habere signa omnia, sed valde diuturnas. Quæ verò (inquit) breues sunt, ex his signis cognoscere oportet, siquid apparuerit, ex his quæ in principijs fiũt. Simul autem & si aliquanto difficilius spirauerit homo, Itaque nõdum diuturnas suppurationes, ex horum aliquibus, & difficili spiratione, dicit agnosci. Huic verò exactis viginti diebus, ex quo febris non intermisit, spiritus erat semper densus, qualis scilicet esse solet suppuratis, ob putredinalem calorem, & angustiam spiritalium cauitatum. Neque obstat quo minus suppurata esse putetur, & excreasse cum tussi assidua pituitam. Nam & siqui ex inflammationibus solẽt fieri suppurati, tussim solent habere aridam, vsque dum rumpuntur, tamen qui ex copioso catarrho, aut multa pituita iuxta latera putrescente, fiunt tales, solent cum tus-

si

si, incipiente, vel etiam instante suppuratione, excreare pituitam, non tantam vt perpurgentur, sed quæ redundantiam indicet. Hanc verò non dices suppuratam ex inflammatione, vt pleuritide, aut peripneumonia, siquidem à nullo horum incepit, sed ex febre pituitosa, perquam maxima pituitæ putrescentis copia sese collegit in spiritales partes. Quod primum indicauerunt, spiritus densus, tussis & excreatio pituitæ. postremo, tribus diebus ante mortẽ sterror in faucib⁹, qui tribus illis diebus nũc fiebat nũc cõcidẽte facultate cessabat, nũc rursus reuertebat, apponente facultate vires extremas, vsque dũ mortua mulier est. Horrores qui quandoque corripiebant & somni, satis indicabant febrem qualẽ diximus, puta pituitosam & catarrhosam, à qualibus suppuratos fieri diximus solere, estque rationi consentaneum. Suppurata vero cum esset, constat, ab alui humectatione, quæ primũ quidem fiebat & cessabat alternatè, ante finem verò facta est copiosè, læssam esse maximè, & in citam mortẽ actam. Siquidem rectè in morbis omnibus thoracis, magis autem in suppuratione & tabe, vituperatur ab Hippocrate. Illud habuit rarum quodque per tales morbos fieri non solet, appetentiam moderatam cibi. Hanc fortasse seruauit aliquid acidi succi, circa os ventriculi consistens: sed ea quoque procedente malo perierit. Habes, præter dicta, in hac historia accommodatissimum exemplum infidelitatis sextæ diei, quam tantopere Gal. celebrat. Nam dimisit ipsam febris die sexta, rediit vero postea longa, difficilis iudicationis, & maligna. Nam duravit plusquam tres menses, & tentauit natura absessus frustra, dimidiato tempore, in genua & tibias, & postremò tabescens. Mortua est.

42 *Egesipolis puer, fere quatuor menses, dolorem circa vmbilicum corrosiuum habuit. Procedente autem tempore dolor creuit. Percutiebat ventrem, vellicabat. Calores corripiebant, tabescebat. Ossa relicta sunt. Ambo pedes intumuerunt, tectes (vetris partes quæ circa vmbilicum inflatum laxum, quibus futurum est vt vêter turbetur) fastidiosus fiebat, lac solum accipiebat recens, &*

enim, in vētris corruptione moriente, non sit probabile? Verba illa, ventris partes quæ circa vmbilicum in flatū laxum, quibus futurum est vt venter turbetur. Mihi videtur interiecta. Nam vt ex ipsa phrasi constat non tā continent narrationē vllā, velut reliqua quibus adiacēt, quā prognosticā assertionē: ea proinde ego lineis concluſi, & trāſiliui seorsū excipiēda, ac perſeſe narranda quod iam faciam.

49 *Ventris partes quæ circa vmbilicum inflatum, laxū, quibus futurum est, vt venter turbetur.*

Significatvr his verbis, quāquā phrasis sit duriuscula, partes circa vmbilicū flatuosas & laxas, significare ventris turbationem. Venter sanè inflatus & intētus, fieri potius solet cum alui suppreſsione, in colicis & in tympaniticis, tamen inflatus, seu potius flatuosus & laxus, fit quibus citò futurum est, vt aluus turbetur: eadem ratione qua murmur hypochondriorum, & reliqui vētris, prænuntiat alui fluxū. Nam fit decurrentibus per ventrem humida & flatuosa substantia. Solus enim flatus cum fæcibus aridis, inflat, & tendit.

50 *Filio Plateæ morienti futura capitis vehementer excauata est, ægrotans verò semper bregma scalpebat mānu, præcipue propinquiſimam partem. Non dolebat autem caput & in ſiniſtro femore ſub inguine ſitæ partes liuidum quiddam habuerunt, pridie fortaſſe, teſtes graciles erant.*

Ad pedes, aut digitos, aut femora externas aliquas partes, oriri liuores morientibus, & teſtes reuelli, aut etiā graciliſcere, ex ijs quæ ſcripta in prognoſtico ab Hippocrate ſunt, cōſtat. Ibi enim ita ſcriptum est, teſtes & pudenda reuulſa dolores fortes ſignificant, & periculū lethale. Fit verò per reuulſionē teſtium extenuatio, vt vix appareant vlli. Sed & vere extenuantur moribundis, quia naturaliter habentibus tument copia vitalium ſpirituum, quibus per extinctionē caloris vitalis deficientibus, accidit contrahi

lere crebro vomitus per consensum ventriculi cum cerebro, indicant lethalia capitis vulnera, quæ inter cætera vomitibus indicantur.

51 *Hippiæ soror hyeme phrenitica, aberrans, manibus aliquid faciens, lancinans seipsam, quinta sexta ad noctem sine voce, comatosa, inflans maxillas, & labia, vt dormientes. Mortua est die septima.*

Huic factus est in caput impetus humorum adeo magnus, vt primum mentem læserit, feceritque aberrare, hoc est plurimum insanire, deinde & in corpus repserit, obstructoque cerebro comatosam fecerit affectionem, & aphoniam, ac postremò suffocauerit. Nam respiratio illa pessima, qua maxillæ & labia inflantur, vt quibusdam inter dormiendum, species quædam est respirationis sublimis, quæ iam iam suffocari hominem indicat, fitque plerumque cum quodam strepitu, vt antequam accedas ad ægrotantem, sentias eum suffocari, & magna ex parte, qui ita spiratur, frigidus spiritus est, vt qui naribus. Interim, succis alioqui malignis irruentibus in membra præcipua, erat mulier anxia, & suis se manibus velut lancinabat. Vbi enim hi rapidi adeo & magni impetus aguntur, nisi omnino fiat repente, vt euenit quosdam, vel momento cadere sine sensu & motu, vagantur agitata per corpus excrementa, antequam in vnum aliquod firmentur membrum, atque viscera reliqua mordent, & cor angunt, & neruorum radices irritant, vnde inquietudines, anxietates, & inordinatæ, aut etiam conuulsoriæ artuum motiones. Phrenitis rarissime inuadit à principio, sed superuenit febri ardenti, aut alteri morbo acuto, quare est superueniens & lethale, quæ verò talia sunt quo superueniunt citius, eo morbi constitutionem breuiorem indicant. Meritò ergo mulier tam breui est mortua, cum intra primum quaternarium fuerit phrenitica, ac nescio an à principio, atque cùm iam cito, alia & alia superuenerint signa, pernicioſa.

Asander

53 *Asander vbi inhorruit, lateris dolor, & ad genua dolor, itemque ad femur, comedens delirabat, mortuus est breui.*

Qvod dicit comedens delirabat, nihil aliud est, quantum intelligo, quam comedere delirè, tumultuariè scilicet ac multum sese ingurgitantem, quod quidem in illis fieri scimus, qui præ facultatis vitalis langore deficiunt. Qua eadem causa, reliqua omnia huic accidisse, est consentaneum. Horror enim cũ debilis facultas est, ab exigua quacunque causa fit, siquidem est remissus rigor, hic verò est passio calidi innati. Atque adeo cum facultate extreme debili, horrere magis possunt homines, quàm rigere, cum sit hic motus vehementior. Dolor lateris partium cordi proximarum, significare poterat anguſtiam (æquum autem est in tam pessima syndrome, in pessimas causas referri omnia) dolor genuum, ac femorum, ac omnino crurum, fieri solet moribundis, quòd sui illis artus, velut à facultate destituti, sint oneri, velut in prognostici commentarijs exposuit. Itaque ob caloris naturalis defectum mortuus est hic breui.

54 *Cleotimo sutori humectata aluo multum tempus, & calida facta secundum hepar, tumor tuberculosus ad hypogastrium descendit, & aluus humectabatur, & aliud ipsi tuberculum superius ad hypochondrium. Mortuus est.*

Maxima intemperie, & vitiosorum succorum redundantia laborasse huius hominis hepar constat, & ex alut profluuio, & ex tuberculis quæ illi oborta sunt super hepate, & paulò infra secundum hepatis rectitudinem. Nam tubercula omnia, quæ in quauis partium externarũ nascuntur, ad vitium eius visceris, quod è regione est, referuntur: velut si in inguine dextro, ad hepar, si in siniſtro, ad lienẽ, si post aurem, ad cerebrum. Multo ergo magis si in hypochondrio dextro, aut hypogastrio dextro, reijci debet in hepar. Atque cùm accederent deiectiones assiduæ, & calidæ,

dæ, hepar quæ in eo redundarent, pellere, certũ erat. Quod cum euacuatio non esset decretoria, maximæ redundantiæ & facultatem superantis, erat soboles. Consentaneũ ergo, hunc hepatis corruptione mortuum esse. Qui fuisset multa & repetita euacuatione curandus, cum, missione sanguinis secundum hepatis rectitudinem, tum, repetita expurgatione per medicamenta, pariter expurgantia, & extergentia, ac roborantia, velut exempli gratia, rhabarbaro, ex sero, aut potione ex cichorio & hordeo: aut agarico, aut vtroq; simul: vt species exeuntium posceret.

55 *Q Vibus capitis dolor grauis cum calore, alijs quidem secundum alteram capitis partem, & per nares humidum quiddam exit tenue, aut coctum, aut in aures, aut in fauces ex capite securius: alijs autem sicca hæc, at sphacelus grauis periculum infert. Si autem accedat anxiosus & biliosus vomitus, aut stupor oculorum, aut obmutescentia, & raro quid loquitur, aut delirium quoddã, mortalia, & conuulsoria. Quicunque autem ex catarrho dimidium capitis dolentes, & per nares humido exeuntes febricitant moderatè, in quinta aut sexta refrigerantur.*

Capitis dolor grauis, id est molestus, & magnus cum calore, siue totius capitis, quem dicimus cephalalgiã, siue alterius capitis partis, quem dicimus hemicraneam, significat affectum phlegmonosum internarum partium capitis. Quod quidem accidit sæpe ex catarrhis calidis: vnde duo sunt exitus, aliquando enim expultrix cerebri facultas valet sese expedire per propria cerebri emunctoria, quæ sunt nares, aures, & palatum, & excernit succos nunc tenues aquosos quales redundant, aut sanguinem, & ita quoque cerebrum subleuat: nunc excernit succos coctos, vt pituitam crassam: aut pus. Aliquando passio est adeo cruda & sicca, vt sicca sint omnia hæc, hoc est nihil excernatur omnino, neque per nares, neque per palatum, neque per aures. Primum quidem illud securius est, hoc verò vltimũ periculosum. Nam vt dicitur in aphorismo decimo sectionis

nis sextæ, Dolenti capite & valde dolenti, pus aut aqua aut sanguis, fluens per nares, aut per os, aut per aures, soluit morbum. Nimirum aquosi succi, aut sanguis, sunt, ex quibus tales dolores capitis catarrhosi, siue secundū totū, siue secundum dimidiatum caput, fieri consueuerunt. Sanguis verò nunc in pus vertitur, nūc manet insuppuratus. Idonea emunctoria cerebri sunt illa. Euacuari igitur succos tales in eo morbo, per partes illas, sit euacuari qualia oportet, & per conuenientes regiones, quare securius multo erit illud, quàm per tales capitis passiones, sicca esse omnia emūctoria. Tunc enim periculum sit, ne cerebrum sphaceletur, hoc est corrumpatur. Nam affectus magnus vt phlegmonosus, qui neque matureſcit suppuratus, neque vincitur resolutus mortificationem afferre parti solet, quæ in carnosis & mollibus, gangrena vocari solet, in osseis, sphacelus. Aliquādo vero indistinctè vtitur Hippocrates his nominibus, velut hic & in aphorismo quinquagesimo septimo, sphacelum cerebri corruptionem appellans. Est itaque periculū sphaceli cerebri, vbi grauitas doloris & calor, phlegmonosum affectum indicant, tamen sicca sunt omnia emunctoria. Est vero id adeo graue periculum, vt eos quibus ita incipit affici cerebrū, in tribus diebus perire dicat loco citato Hippocrates. Et si vero non sphaceletur cerebrum, & crescēte malo, nēque vllo modo remittente, morietur homo cōuulsus. Inflammabitur enim radix communis neruorum. Cum vero in hunc exitum properabit morbus, accedēt vomitus bilioſus & anxioſus (ventriculus enim facilimè consentit cū cerebro, siue vulnerato, siue inflāmato, siue vtcūque graviter affecto, vt in commentario aphorismi quinquagesimi sextæ diximus) aut stupor oculorū, ac deprehensio, seu cōgelatio, vtcūque lubet vocare. Nam hoc conuulsione musculum mouentium oculos fit, aut aphonia. ita vt rarò quid loquatur. Hoc enim etiam significat instrumentorū motus impedimentum, aut mentis alienationem aut vtcūque, aut delirium, quod corrumpi iam cerebri temperiē, qua mens seruatur, indicat. Mortalia enim hæc, & conuulsoria hoc est significantia moriturum conuulsum. Itaque si cui doleti grauiter caput, & cum calore, nihil exit, non est affectio secura. Si accedat vomitus bilioſus & anxius, aut deprehensio oculorū, aut aphonia, aut deliriū, in magno mortis periculo

riculo est homo, ac multo magis, si accedant duo aut plura illorum. Dolores vero capitis, per quos emūctoria humida sunt, securiores, ac multo magis, si accedat febris mitis; qui enim ita affecti sunt, quinta aut sexta die, solent refrigerari. hoc est liberari a febre, & omnino a morbo: velut contingebat alicubi, quadam tempestate morbosa, cuius meminit idem Hippocrates in calce libri quinti, dicēs, Qui ex destillatione secundum dimidiam capitis partem dolebant, & humore per nares prodeunte febricitabant moderatè, in quinque diebus perfrigerabantur. Constat vt hanc sententiam ex illa historia collegerit, atque idem prorsum dixerit hic & illic, hic quidem præcipiens quæ obseruatione cognouerat, illic narrans quæ obseruauerat.

55 *Echecrati cæco capitis dolor grauis, præcipuè in posteriori parte, & ceruicis, vbi connexio, & in verticem procedebat, progrediente autem tempore, & ad aurem sinistram. Et dimidiū capitis dolebat. Mucosa semper prodibant leniter combusta, & calor comitabatur tenuis, & cibum capere non poterat, interdiu facilius, noctu verò dolebat. Postquam autem pus per aurem erupit, cessauerunt omnia, erupit vero per hyemem.*

VNVM quoddam exemplum est hoc, eius quod nuper dictum est, Quibus capitis dolor grauis cum calore, alijs quidem secundum alteram capitis partem & per nares humidum quiddam exit tenue aut coctum, aut in aures, aut in fauces ex capite securius: Et rursum aphor. nuper citato, quo dicebatur, dolenti capite, & valde dolēti, pus aut aqua aut sanguis fluens per nares, aut per os, aut per aures, soluit morbū. Nam huic Echecrati narratur, fuisse capitis dolorē grauem, & erūpente per aures pure, soluta esse omnia. Grauem autē fuisse dolorē, & per affectū phlegmonosum, qui etiam suppurauit, factum, indicant symptomata. Nam mucosa prodibant aliquantulum combusta, cum tamen talia non admodum sint combustioni apta, & febricula quædā semper comitabatur, & dolor noctu ingraueſcebat semper, quæ phlegmonis eo loco suppurantis erant, & cibum

capere

capere non poterat: quod ventriculi erat cõpatientis cum cerebro. Non est autem exigua passio, cuius magna est cõpassio. Indicauit verò id euentus. Nam erupit ex aure pus. Animaduertit vero Hippocrates erupisse hyeme, insinuans arbitror consentaneum esse eo potius quam calido tempore, eius partis inflammationes in suppurationẽ abire. Huius verò rei eadem est causa, qua & senibus magis quam florentibus ætate pus fit in aure. Nimirum vt dicitur in prognostico febres & deliria senibus minus accidunt, & hac de causa aures antea suppurantur: Ita etiam in hyeme suppurantur magis, quia resoluuntur minus, & ægri minus conuelluntur, & delirant.

56 *CErtè in omnibus suppurationibus, & ijs qui circa oculum ad noctem dolores.*

HAEC sententiola in quinto libro eisdem prorsus verbis scripta occurrit, vbi & explicata à me est.

57 *QVibus tusses hyeme in austrinis, crassa & multa excreantibus febres superueniunt, moderatè autem, quinque diebus sedantur, tusses vero quadraginta, vt Egesipoli.*

hyp. 5. 75a

VELVT nuperrime dixit Hippocrates quicunque ex catarrho dimidium capitis dolentes, & pernares humido exeunte febricitant moderatè, in quinta aut sexta refrigerantur, dixerat vero illud idem historicè in quinto libro, narrans in quadam tempestate ita solitũ accidere. Eo modo, hoc quoque quod nunc velut experimento cognitum docet, in quinto libro narrauerat, dicens, Quibus tusses hyeme, maximè in austrinis, crassa & multa excreantibus, febres superueniebant, moderatè autem, quinque diebus sedabantur, tusses verò quadraginta, vt Egesipoli. Atque profectò mihi videtur esse eadem prorsus vtriusque loci doctrina, nimirum febres mites cum catarrho solere finiri quinque aut sex diebus. Atqui suspicor eandẽ fuisse tempestatem, cuius vtrobique mentio agitur, sed distractis &

laceratis

laceratis verbis, factum esse vt duæ esse viderentur. Nam ex vtriusque coniunctis, fit vna satis concinna narratio, ita scilicet. Tusses hyeme maximè in austrinis fiebant, & pleriq; ex destillatione, secundum alteram capitis partem dolebant, & humore per nares procedente excreantibusque multa crassa & alba, febres succedebant leniter, & quinq; aut sex diebus perfrigerabantur, tusses autem quadraginta cessabant, velut Egesipoli. Itaque cùm grassarentur catarrhi magni, cum tussi, ac hæmicranea, ac febre leni & flante austro maximè inuaderent, febres quinque aut sex diebus finiebantur, tusses vero producebantur vsque ad quadraginta: ex ea tempestate, ac fortasse alijs, obseruando collegit Hippocrates quod hoc loco docet, fieri scilicet ita solere: oportet vero id præceptum fluxisse ex multis obseruationibus, & deinceps adiuncta ratione confirmari. Obseruationes sunt apud Hippocratem. Ratio ex ipsa, ventorum, & pathematum, natura fluit. Non sanè flante austro fiunt omnino catarrhi, magis quam flante borea, fiunt verò magis quales modo describuntur, cum hemicranea scilicet aut etiam cephalalgia (nam eadé est ratio) ac febre leni. Nam austri caput replent, atque ea causa eius dolores pariunt: sunt calidi, & calidas fluxiones cient, atque ita etiam febres: borealis flatus aut nullas facit febres, aut certè acutas, ob phrenitides aut alias internas inflammationes, quas generat. Mites ergo quasdam febres cum capitis dolore facere, austrinorum potius est. Multa etiam & crassa excreari, & emũgi, cito, in austrinis catharris potius euenit, quàm borealibus, quia calida & humida causa, humoris auget copiam, atq; vt ad putrescentiam in paratis, ita etiã ad concoctionem facit. Quod vero in talibus, tales febres, finiantur quinque diebus, paulo plus minusve, consonum quoque rationi est. Nam febres ipsæ catarrhos plurimum maturant, atque ob id ipsæ se conficiunt cito: tusses verò nõ statim cessant, sed postquam perpurgata, caput & thorax sunt. In quam expurgationem insumi solent quadraginta dies: tempus scilicet motuum non omnino longorũ: quam ob causam & suppurati, vt dicitur in prognostico, solent tabidi fieri, nisi quadraginta diebus perpurgentur. Ita quoque quibus catarrhi fiunt magni cum tussi, si tussis magna supra quadraginta dies producatur, periculum est tabis

(nam

(nam tabescere etiam ex catarrhis multos, indicatum antea est exemplis non paucis) igitur, quibus ita laborantibus catarrho, excreatio, & emunctio multa, facit vt nuper dicebatur securitatem, soluentur tusses intra tempus legitimum expurgationis thoracis, quadraginta scilicet dies.

58 *Quibus calores multi, aliquando sedatorum, non toto corpore, sed circa ceruicem, aut sub alis sudantes, cessant.*

Calores multos fieri, cùm videantur iam antea soluti esse affectus, non euenit recte iudicatis, sed imperfectè & difficulter, vt solent iudicari qui non toto corpore, sed circa ceruicem, aut sub alis sudantes, cessant. Nam vt dicitur in prognostico, sudores circa caput & faciem fientes, & circa ceruicem, cum acuta febre mortem, cum mitiori, morbi longitudinem significant. Itaque nihil aliud hic dicitur, quàm eis morbis, qui sudore non per totum, sed circa ceruicem, aut sub alis oborto, sedantur, solere superuenire multos calores modo erratico, cùm soluti iam viderentur, quia scilicet tales sudores, non iudicant perfectè neque tuto.

59 *Charitem hyeme, ex tussicula epidemiali orta febris acuta apprehendit: stragula reijciebat, sopor cum labore, vrinæ erant rubræ, velut erui lotura. Hypostatis statim à principio multa candida, postea vero etiam subrubra. Septima à glande pauca exierunt. Sopor detinuit sine labore. Humiditas in fronte: somnus ad noctem, & calor mitior: octaua succum accepit: comatosus permansit vsque ad vndecimam, hac autem die etiam calor maximè cessauit. Postquam vero erat tussis, excreatio perseuerabat semper multa, facilis, primùm lenta, alba, crassa, postquam vero concocta erat, similis purulentis. Vrinæ ab vndecima puriores, subsidentia asseræ: de-*

cima

cimatertia dolor in dextra parte vsque ad inanem partem ad epigastrium: vrina supprimebatur, potus ex calliphylo contulit, quindecima dolor rursum. Decima sexta ad noctem dolor hypochondrij venit magis ad aluum. Mercurialis aqua subduxit. Calor intra vigesimum euanuit, & excreationes sequuta sunt crassæ. Facilius habuit quadragesima.

VNVS quidam fortasse hic etiam fuit eorum qui febri citarunt catharrosa illa tempestate, in qua & Egesipoles, tametsi febricitauit acutius quam ille, & alij quam plurimi eius tempestatis, vt constet hinc, quantum interfit febrem esse breuem aut acutam. Soluta est enim febris Egesipoli die quinta, Chariti vigesima, & dicitur ab Hippocrate ille febricitasse moderatè, hic acutè. Nimirum si absit essentiæ propriæ & symptomatum magnitudo ac vrgentia, nõ erit morbus acutus, & si sit breuis. Febricula quædam mitis ex catarrho, breuis esse consueuit, acuta tamen non dicitur. Hic verò cum catarrho habuit febrem viginti dierum, magnam, periculosam cum symptomatis grauibus, pendẽtem ex multa pituita putrescente, & ex sanguine crudiori. Neque vero quia dicit, Ex tussicula Epidemiali orta febris, intelligo tussiculam causam fuisse febris excitandæ, sed ab eadem causa ortam esse febrem & tussim, hanc verò incepisse, & aucta iam causa, & succo qui prius fluebat solum, iam putrescente, illam esse subsequutam: vt illud, ex, non significet causam, sed ordinem. Febris ergo acuta fuit, siquidem intra viginti dies euanuit, agnoscebatur vero à principio eius acuties ex symptomatum magnitudine. Nã stragula reijciebat, & erat illi sopor cum labore, hoc est sopor qui quietem non afferebat, neque referebat somnum placidum sed cum anxietate & inquietudine, vt simul sopore teneretur, & stragula reijceret, & hac & illac se conuerteret. Quæ quia magna symptomata, significabant magnum morbum, & quia talia, & hæc, significabant copiam pituitæ, non vtcumque putrescentis. Vrinæ erant rubræ, velut crui lotura, significantes scilicet copiã sanguinis crudioris. Hypostasis statim à principio multa & can-

dida, postea vero etiam subrubra. Nimirum vt Hippocrates aphorismo sexagesimonono insinuat, pituitosis & ex multa cruditate pendentibus morbis, ab initio vel breui subsidentia inest, postea vero talibus, fit cum cruda concoctionis initium recipiunt, ex alba subrubra. Nam pituita concoctione in sanguinem abit, primum crudiorem, deinde & bene coctum. Hanc ob causam primis diebus apparens subrubra, certiorem significationem concoctionis incipientis præbet, quàm candida: obidque Hippocrates dixit rubeam potius nubeculam quarta die apparentē significare iudicationem septimæ. Habuit etiam aluum adstrictā, quod in magnis catarrhis plerumq; vsu venit inter initia, & nocet plurimum, estq; malum signum. Quia rapi sursum partem humidiorem cibi indicat, & detentarum secū vapor caput lædit. Ita euenit, vt septima die erectis à glande paucis, tamen subleuatus sit. Nam iam inde, sopor detinuit sine labore, & humiditas erat in fronte, vt non adeo crudo catarrho: & somnus ad noctē, & calor mitior. Octaua (inquit) succum aceepit, iuxta veterem scilicet consuetudinem cibandi, qua prima septimana continebantur sola potione. Equidem in magna cibi abstinentia contineri, laborantes catarrho, primis diebus, consonū rationi est, ego tamen non potu, sed perpauco & sicco cibo vti suadeo. Non enim minus lædunturs humiditate, quàm copia. Coma tosus permansit vsque ad vndecimam (transilit Hippocrates, plurimos dies contemplabilium solum mentionem faciens) hac autem die etiam calor maxime cessauit. Itaq; ab vndecima exigua erat febris, & ab hac ipsa vrinæ puriores non scilicet iam subrubræ, neque perturbationem vllam referentes, sed perspicuæ: non tamen proinde bene coctę, sed habentes subsidentiam asperam, quod concoctionis defectum indicat, siquidem ad concoctionis significationem desideratur læuitas. Obiter, hæc dicens Hippocrates repetit altius sermonem, narratque, ex quo tussis fuit (fuit) vero ante febrem) excreationem semper perseueraſſe, multam, & facilem, & primum quidem lenta alba, & crassa excreata esse, post concoctionem vero similia puri, alba scilicet & crassa sine lentore. Huiusmodi enim est pus. Redit his dictis narratio ad dies febris, Decimatertia dicit fuisse dolorem in parte dextra, vsque ad inanem partem sub vm

bilico,

bilico,& vrinam supprimi:hoc euenit haud dubie,vijs vrinæ obstructis à pituitosis & crasis quæ sunt deriuata ad inferna: quod quidem verisimile est incepisse fieri ab vndecima, atque ob id vrinas puriores apparere cœpisse. Ita autem habere hæc indicauit curatio, vt ipse Hippocrates alibi dicit.Nam potus ex callyphilo contulit. Calliphylum est idem,quod calitrichum,seu adiantum, cui vires esse diureticas, omnes fatentur medici. Dioscorides certè dicit. Eius decoctum vtiliter bibitur in vrinæ anguſtijs: fecerit ergo huic vrinam fluere, & ita dolorem subleuauerit. Sed euenit hoc loco dubitare, qua ratione vrina reddita sit huic purior ob obstructionem,cum dolor alterum tantum latus obstrui indicaret,dextrum scilicet, & sint duo renes, ac duæ vreteræ, in suo latere singulæ:ac multo magis euenit dubitare generatim,qui possit ob renum lapidem,quātumuis magnum,& durum,vrina purior fieri,& aquæ similior.nedum omnino supprimi, cum nullus lapis possit esse in vtroque rene, expedito autem altero, possit præterire vrina:consentaneum profecto videbatur magis fore, vt altero obstructo, in alterum renem tota vrina deriuaretur, exiretque nihilo, neque parcior neque purior. Auget admirationem, quod ego aliquando vidi, cani, quem forte fortuna feci secari, alterum renem esse corruptum omnino, ita vt multo tēpore rene vnico agnoscceretur esse vsus. Atqui profectò hanc causam geminationis membrorum fuisse,dicit Galenus,vt cum alterum periret, aut pathemate aliquo impeditum esset,alterum esset vsui. Alioqui quor sum feciſſet natura duos renes,si alterutro impedito eleuaretur vtriusque vsus? satius fuisset feciſſe vnicum. Rarius enim læderetur vnicus, quam duorum alteruter. An cum emulgentes vocatæ venæ simul oriantur ex caua, rarum sit alterum renem lapidem congerere, altero non etiam obstructo crasis succis & arenis, vt hanc ob causam per ambos colata fiat purior,aut etiam supprimatur: cum vero iā lapis in vreteram prodijt,vbi & ingentes dolores parit,euenit neque ex altera vrinam reddi,quia mictio nixu quodam musculorum abdominis indiget,qui natura refugiente dolorem non apponitur. Tamen non ob id natura geminos renes fecit frustra: vnicus enim duplo crebrius obstrueretur, cum reciperet sordes, quæ nunc deriuantur in duos, & cū

alter affectione quapiam indolente laborat, aut corrumpitur, nihil obstat quominus alter possit esse satis vsui animantis. velut in illo cane euenit, atque in quodam viro, cui resolutus totus ren est in pus, quod extrorsum rupta vomica eductum est, ac superuixit. Sed redeamus ad Charitem. Quindecima dolor rursum, eodem scilicet in loco, ex citata arbitror, noua fluxione: per partes enim semper mouetur, & absumitur. Decimasexta ad noctem cœpit succus ad aluum deriuari. Nam dolor hypochondrij venit magis ad aluum, quam ad vrinæ vias, & cum ea via videretur conuenientior ad multitudinem deponendam, iuuit medicus, & data aqua mercurialis facta est alui subductio, & febris euanuit intra vigesimã, & sequutæ sunt excreationes crassæ & concoctæ, quibus intra quadraginta (ita vt fit) purgatus, melius habuit.

60 *Sub purgare ventres in morbis, postquam cocta fuerint quæ mittenda sunt, infernos quidem cum consedisse videris, signum, si iam non anxij, neque capite grauati sint, & cum calores moderatissimi, & cum cessauerint post paroxysmos: supernos autem in paroxysmis, tunc enim etiam ipsi superferuntur, post quam anxij & supernis partibus grauati sunt. Ob hoc autem non purgandum in principijs, quòd sponte in diuturnis his, an diuturna periculosa?*

Hæc eadem verba occurrerũt in quinto libro scripta, iuxta historiam vxoris Polemarchi, perpaucis voculis mutatis, quæ sensum nullarenus permutant, præter vltima illa, Ob hoc autem non purgandum in principijs, quod sponte in diuturnis his: an diuturna periculosa. Hæc enim hoc tantum loco scripta sunt, quæ proinde sola, nunc interpretabimur, in reliquis quæ illo loco fumus interpretati, lectionis differentia, quæ exigua sanè est, tantum notata. Illa vox πεμπτὰ, quam ego interpretor, à verbo πέμπω, quæ mittenda sunt, illo loco desideratur, tamen neque illic detrahitur, neque hic adijcitur quicquam. Nam constat illa debere esse cocta, quæ sunt mittenda, ideſt emittenda a corpore, siquidem cocta medicari oportet. Vbi hic legitur

καὶ-

καὶ ἄνωθεν μετεωρι ζονται ideſt et ipſi (ventres ſcilicet) ſuper ferũtur, illic legebatur αὐτόματα, hoc eſt ſponte ſuperferũ tur, referebaturq; illud ad ſuccos, tamen neque hoc ſenſum permutat, ſi enim dicitur ipſi ventres ſuperferuntur, accipitur figuratè continens pro contento, humores enim ſuperferuntur in ventre. Rurſum vbi hic dicitur καὶ βαρυνται ἄνω ἔωσιν, ideſt & ſupernis partibus grauati ſunt, illic legebatur pro τα ἄνω ἔωσιν ἀλύοντες, ideſt & iactãtes ſeſe. Quæ lectio rem magis explicat. Iactatione enim agnoſcitur anxietas. Hactenus ergo lectionis differentia nullius momenti eſt, quare explicemus reliqua, quæ huius loci ſunt propria, nullibi ante ſcripta. Illa ſcilicet, Ob hoc autẽ non purgandũ in principijs, quòd ſponte in diuturnis his: an diuturna periculoſa. In quibus deficere verba aliqua haud dubito, quia hæc per ſeſe vix quidquã ſignificãt: quid mihi inſinuet, dicã. Dixerat, ſubpurgare ventres in morbis poſtquã cocta fuerint, quæ mittẽda ſunt, colligit inde nũc ob id purgandũ non eſſe in principijs, & antequã cocta ſint, redditq; cauſam, referens incõmodum quod ex intempeſtiua purgatione ſequitur, quia vbi indicatũ erit purgandũ non eſſe ante concoctionẽ, conſtabit, ſi omnino purgandũ ſit, eſſe faciendũ poſt concoctionẽ, id vero, incõmodum eſt, quod & quarto de ratione victus in acutis dixit his verbis. Aluũ ab initio per clyſteris infuſum ſubducito, medicamenta autem his ne exhibeto. Si enim quid circa ventrem cõmoueris, vrina non concoquitur, ſed abſque ſudore ac iudicatione febris multum tempus durabit. Hoc idem inſinuat nũc dicens, an diuturna periculoſa? Hoc eſt, an morbi, purgationes in principijs facta, diuturni fiunt, & ob id periculoſi? Fieri verò diuturnos intempeſtiua purgatione, quarto de ratione victus probauit analogiſticè, quia vrina non concoquitur, quod indicat materiæ propriæ morbi coctionem tardari. Quia, vt Galenus in cõmentario dicit, expurgationes ſunt contrariæ concoctionibus: nimirum alterum agitur expellendo, alterum retinẽdo: nunc probat hoc epilogiſtice, ducto argumento ab vno quod experiuntur homines in morbis, in quibus ſpõte fiũt euacuationes inter initia. Nimirum tales diuturni eſſe cõſueuerũt. Tale igitur argumẽtũ cõtinẽt hæc verba. Euacuatio in principijs ſpõte facta, ſolet apparere in diuturnis, ergo ab expurgatione in principijs

facta à medico, periculum etiam erit diuturnitatis morbi. Nempe timeri debet illud idem eueniat, quod cum sponte talis euacuatio fit.

61 *IN cubiti processu ex casu sauciato, cubitus sphacellatus suppuratur, maturato verò iam, lentus ichor & glutinosus exprimitur, & citò supprimitur, velut Cleogenisco Demarcho Aglaotelis. Similiter autem etiam omnino ex eisdem pus nullum, velut Eschili puero contigit. Fiente autem pure plurimis horrores & febres superueniunt.*

HAEC quoque oratio, siue vnica siue duplex scribatur, occurrit in lib. quinto, vbi & à me est explicata, vt noua enarratione nunc non sit opus. Solum lubet monere, pro ἐκπωματος, ideſt ex casu, reperiri in quibusdam codicibus ἐκτρώματος ideſt ex percussione, nihil interest: porro hic incipit oratio Ἐπίωλεκράνου ideſt in cubiti processu, in quinto deest ea vox, & pro ὠλεκράνου legitur πήχεος ideſt cubito, neque hoc interest. Nam idem significatur ambobus verbis. Hic quoque legitur γλιχρὸς ἰχὼρ, καὶ κολλώδης, ideſt ichor lentus & glutinosus, illic deest vox κολλώδης, vide quid interſit. Illud interest aliquando plus, quod illa verba ταχύτιρόίσαται, ideſt citò supprimitur, illic desiderantur. Quod etiam ego in eius loci commentatione animaduerti.

62 *ALemani ex nephriticis se recolligenti, & inferius detracto sanguine, sursum ad hepar conuersus est, & ad cor dolor grauis, & spiritus præ dolore continebatur, & aluus difficulter egerebat exiguas Spherulas. Anxietas non erat, rigor autem aliquando, & febris corripiebat, & sudor, & vomitus, & in dolore non proderat clyſtere vi ex marina, conferebat ex furfuribus. Sine cibo transegit dies septem, mulsam meraciorem potabat, postea verò succum lentis, aliquando vero tenuem ax faba elixa. Bibebat aquam, postea vero catuli cocti carnes, mazæ exiguũ*

quid-

quiddam præcipuè multo ante confectæ, procedente verò tempore, aut cervices bubulas, aut extremos pedes suum coctos, cum priori aquæ potione, quiete, & indumento.

Morbvs renum & colicus non admodum differunt signis, ac proinde proximas habere naturas cognoscuntur, & coincidunt sæpe in eundem hominem: sæpeq; alter ex altero supereſt. Nimirum proximæ partes sunt, vrinæ viæ, & inteſtina, atque a similibus causis similiter patiuntur, aliquando quidem à succis frigidis & crasis, aliquando à calidis, aliquando etiam ab inflammationibus. Alcmanes primum nephritide, hoc est renum dolore graui, correptus est, ob quem cum forte esset iuuenis, ac videretur satis robustus, missus est sanguis inferius, iuxta id Hippocratis præceptum quod sexto Epid. sect. prima, scriptum his verbis est, In renem dolor grauis (paucis interpositis) iuuenis ve ratro. Purgare, poplitem secare, hoc modo curato. Postea ex nephritico dolore se recolligenti, conuersus est dolor sursum ad hepatis regionem, & ventriculi, quem vocabant veteres cor, & spiritus reddi non poterat, sed præ dolore continebatur, quòd quantũ cõiecto, nihil erat aliud, quàm dolor coli, quod cum totam aluum circuat, hepatis, ventriculi, & lienis regionem attingit. Is vero dolor facile facit contineri spiritum, quia eo loco colum distentum & dolens, proximum septo transuerso est, & cum illo inter respirandum mouetur. Aluus (inquit) difficulter egerebat exiguas spherulas. Difficultatem egerendi in colicis omnibus facit dolor, refugiente enim eum natura partium, non audent sese comprimere ad egerendum. Accedit autem & causa alia ex materia. In quibusdam enim flatus facit fæces sursum efferri, neque descendere in alijs calida causa, vt inflammatio, aut bilis, siccat & exurit. Huic ex calida causa nasci colicum morbum licebat suspicari ex prægressa nephritide, quæ sanguinis detractione curata est, & ex rigore, & febre quæ aliquando corripiebat, & ex iuuantibus & nocentibus, siquidem lædebatur clystere ex marina, & iuuabatur aquæ potu. Merito ergo siccarentur & fæces, & concresceret in spherulas: accedebatque hoc etiam signũ calidæ causæ non exiguum. Negat fuisse anxietatem, ego

intelligo talem, qualis in oris ventriculi proprio dolore esse solet. Nimirum eius partis dolor tantam anxietatem afferre solet, vt etiã inferat animi deliquia, & syncopas: huic, cum ad eam partem doleret, dolor verò ad eam non pertineret, sed ad intestinum, non erat talis anxietas: erat enim omnino alqua, siquidem aderat sudor & vomitus. Quis enim suda: pre dolore, aut vomit omnino, sine vlla anxietate? Sudor non omnibus colicis adest, sed paratis: vomitus vero, aut saltem nausea proprium symptoma eius morbi est, ob sympathiam ventriculi cum intestinis. In huius morbi curatione, clysterium multus vsus præcipuum auxilium esse solet, anodinorum, & dissoluentium flatus, & extergentium, hoc aut illud magis, vt materia poscit. Quanquam cum causa morbi sublimis fertur, velut huic, cui dolor attingebat hypochondria, satius est, aliquando expurganti medicamento, quod totum corpus non moueat, eã deturbare, in quem vsum medicamento diacartamo vocato, ego vti soleo. Huic infusus est clyster ex marina, non iuuabatur, quia arbitror exacerbabatur humor calidus, & siccabantur magis fæces; iuuabatur verò clystere ex furfuribus, vt mitiori, & citra tantam mordicationem extergente. Iuuaretur etiam mulsa cocta, aut sola mixta cum chamæmelino, & alijs eiusmodi. Cuiusmodi sane etiam erant, quæ ore accepit primis septem diebus, quos transegit sine cibo: potabat enim mulsam meraciorem, postea succum lẽtis, & aliquando succum tenuem ex faba elixa, quæ omnia extergentia sunt, atque ob id poterant conferre, non tamẽ perinde conferrent, si simul ipsas lentes, aut fabas ederet, gignerent enim, succos crassos, & lentos & flatus, succi vero non perinde, sed extergerent tantum. Bibebat aquam, ne, arbitror, vinum febrem excitaret, sed ego neque crudã meramque aquam exhiberem, sed decoctum cassix, aut anisi, aut rei cuiuspiam talis. Exactis septem diebus cœpit vti cibis: primum quidem carnibus catulinis elixis, & maza multo ante subacta deinde ceruicibus boumis, & suum pedibus. Nimirum carnes catulinæ, vt habetur secundo libro de dieta, humectant, & facile subducuntur: maza vero, vt recens siccat, & flatus non excludit, neque secedit: ita multo ante subacta, secedit. & excludit flatus, & alimentum minus præstat corpori: quod in eodem libro Hippocrates dicit.

dicit. Ceruices boum, & pedes suum, præstant alimentum solidius, & tenacius. Itaq; voluit medicus qui Alcmanem curabat, incipere a leuioribus cibis, & facile descendentibus, postea verò quam & dolor solutus, & causa vacuata videbatur, firmioribus reficere vires, proinde his adiunxit, & priorem aquæ potionem, & quietem, & indumentum. quo scilicet his refficerentur vires, ac si quid adhuc supererat, coqueretur. Non video tamen cur iam in hac occasione, vini aliquid denegaret, nisi forte erat hydropota, neque vino assuetus, ac fortasse insinuat hoc autor dicens, cum priori aquæ potione, quasi cum consueta, & qua prius etiam quam ægrotaret, fuerat vsus.

63 *Ad nephriticā passionē, ex cucumere siluestri clyster.*

Vsvs clysterium non minus vtilis est inter initia ad nephriticos quam ad colicos. Habent enim duo hi morbi tũc temporis, vt Galenus dixit, dignotionem difficilem, & curationem similem. Accomodatissima enim deriuatio, eorum quæ in renes influunt, per aluum est, & renes intestinis plenis grauantur, & comprimuntur, vacuatis subleuantur, ob vicinitatem. Clysteres verò, nisi nephritica inflammatio, aut exulceratio sit, sed, vt plerumque solet, lapidis, aut crassorum succorum congestio, nihil prohibet esse extergentes, & amaros. Talibus, ob id, vtilem esse dicit clysterem ex cucumere siluestri. Eadem prorsus intentione qua lib. sexto iuuenes ita laborantes, iussit veratro purgare. Tu tamen interim caue, clyster habeat plurimum succi cucumeris, sed exiguum cum alijs commistum rebus. Solet enim facere magnas dysenterias.

64 *Armenisci filio surditas, conferebat non lauare, purgare vero lana solùm, & oleum infundere aut netopum. Ambulare, mane surgere vinum album bibere, abstinere ab oleribus, pane nutriri, piscibus laxatilibus.*

Hæc eadem historia occurrit lib 5. eisdem prorsus scripta verbis, præter illa vltima, quib. abstinere ab oleribus,

vti

vti pane & saxatilibus præcipitur. Mihi verò illic enarrata sunt omnia.

65 *Aspasi vxori dentis dolor grauis; & maxillæ, castoreo & pipere cùm collueretur, & ore contineret, remisit. Et stranguriosa affectio ipsi remisit. Calfacit & farina quæ cum rosaceo.*

Hæc quoque historia, post historiam pueri Parmenisci, occurrit scripta, lib. 5. quanquam verbis non omnino eisdem, neque tam multis. Nam vbi hic dicitur, καὶ γνάθου ideſt, & maxillæ, in genitiuo singulari, illic dicebatur, καὶ γναθοι ἐπήρθησαν ideſt, & maxillæ intumuerunt. Itaque illic significatur fuisse maxillarum tumorem, hic fuisse maxillæ dolorem. Me non multum commouet hæc lectionis differentia, vtrumque enim fieri consueuit, vt doleat scilicet, & tumeat maxilla. Quamquam si altera lectio deligenda est, illam magis probo, quia plerumque dolor ad dentem pertinet, & ad maxillam tumor, quinimo acceden te maxillæ tumore, solet dolor laxari. Desiderantur libro quinto illa verba, & ore contineret, nihil tamen ob id mutatur, aut læditur sensus: nam non poterat collui, quin ore contineret, quanquam explicatur res aliquanto magis hoc loco. Nam ad dolorem dentium, non solum oportet idoneis succis colluere, sed citra collutionem, etiam ore continere, vt immaneant aliquantulum. Quod de stranguria & farina cum rosaceo hic dicitur, illic omnino deest, mihi verò est illuc translatum, & explicatum ibi.

66 *Capitis dolores ex vtero castoreum sedat. Plurima hysterica rum passionum flatus, signum ructus, & circa ventrem flatus, & tumores lumborum, & dolores circa renes, & coxas, & inunctus niger: aut aromatum tertiam partem farinæ duas, coquere in vino albo boni odoris, in linteolum infundere, & inungendo linteolo cataplasmatis modo apponere. Quæ in ventre dolores hysterico s.*

Dolere

Dolere caput per consensum cum vtero, dictum antea ab Hippocrate est, in initio libri sexti his verbis, Iuxta synciput maximi dolores, & quicunque alij ab vteris. Iam verò mala quæ per compassionem fiunt, curatione earum quæ primariæ sunt, tolli, & eam esse legitimam eorum curationem, res est notissima: castoreum verò ad vterinas passiones (eas dico quæ antonomatice appellantur vterinæ, cuiusmodi præfocationes siue ex suppressione sanguinis, siue seminis, siue ex flatu fiant) commendatur vno ore à medicis omnib. Dioscorides mêles, inquit, & partus ciet: Galenus ad ciendos menses illud magnopere commendat, & ab omni noxa liberum affirmat, nisi mulier multum febricitet. Iam vero Hippocrates ipse in libris de morbis mulieribus, crebram eius facit mentionem. In eum vsum libro secundo, inter multa alia huius morbi medicamina, dicit castoreum aut conizam bibenda dato. Galenus dat castoreum cum pulegio, aut calamintha, quæ cum coniza facultate congruunt. Itaque castoreum potum soluit dolores capitis ex vtero, quia soluit vteri morbos, quos solet dolor capitis comitari, suppressiones scilicet menstruorum, & seminis retentiones, & succorum quorumcunque frigidorum, ac flatuum. Neque vero castoreum soluet omnes passiones vteri, sed frigidas: inflammationes enim aut erysipelata potius auxerit. Quare cum ob vteri inflammationes, possit etiam dolere caput, constat non omnes dolores capitis ex vtero sedare castoreum, sed eos qui ob frigidas passiones, quales esse præfocationes ex vtero affirmat Galenus. De talium passionum causis multa & varia scripta occurrunt. Plato in dialogo de natura ita scripsit Vulua animal auidum generandi, quando procul a fœtu in flore ætatis, aut vltra, diutius detinetur, ægrè fert moram, ac plurimum indignatur, passimque per corpus errans, meatus spiritus intercludit, respirare non sinit, extremis vexat angustijs, morbis denique omnibus præmit. His verbis Plato significat, vterum deerrare per corpus cupiditate venereorum, & eam esse causam præfocationis, & anxietatum. Libro primo de morbis mulieribus, ita occurrit scriptum, Resiccati à labore, vteri conuertuntur, vt qui vacui sint, ac leues. Est enim ipsis locus spatiosus vt conuertantur, vt pote ventre vacuo existente. Dum autem conuertuntur, impe-

tunt

tunt hepar, & iuxta consistunt, & ad hypochondria irrumpunt. Currunt enim & progrediuntur sursum ad humiditatem, tanquam a labore, magis quam opportunum est reficcati. Has sententias omnes refutat Galenus sexto de locis affectis optime, indicans hæc partim fabulosa videri, partim esse falsa. Indicatque causas præcipuas, esse in retentione sanguinis, aut seminis, quod & Auicena, & omnes alij medici, probauerunt. Causam verò ob quam frigoris tam multa apparent symptomata, atque adeo passio ipsa frigida est, cum tamen sanguis & semen succi sint calidi, esse dicunt, quòd detenti concluſique corrumpantur, corruptiq; refrigerentur, extincto in eis spiritali calore, ascendantque inde frigidæ auræ, in cor, & spiritalia instrumenta, & simul cum visceribus refrigeretur totum corpus. Hoc si ita est, & falli magnopere videtur hic Hippocrates, qui plurimas hystericarum passionum dicit esse flatus, hoc est a flatibus nasci signumque eius rei esse, ructus, & circa ventrem conuoluros flatus qui in ita affectis sentiuntur, & tumores lumborum & dolores circa renes, & coxas, qui etiam videntur à flatu fieri: atque adeo curationem etiam hoc indicare quæ tota calorifica sit: videtur inquam falli. Nam flatus orientur a frigida passione, quam semen & sanguis suppressa & corrupta fecerint, potius quam eius passionis causa sint. Certè videtur hoc quod Hippocrates nunc docet, dictum esse iuxta sententiam antiquam, quam lib. de flatibus enarrauit, morborum omnium causam flatus esse. Ego verò vt hoc semper esse verum non recipio, ita verum esse sæpe confiteor. Plurimum enim exagitantur, & commouentur humores a flatibus: atque in eis etiam morbis, de quibus nunc agitur, perinde sentio, eos plerumque nasci a sanguine aut semine suppresso, nonnunquam verò citra hæc vterum flatu frigido intumescere, atque intumescentia suffocare, atque frigore flatum refrigerare partes proximas, vsque ad spiritales. Videmus enim sepissimè, eas quæ ad tales passiones paratæ sunt, laborare vehementer, quod intempestiue frigidam aquam ingesserint, aut aliquos flatuosos cibos, aut acetum gustauerint, aut humente frigidoq; solo insederint, etiam si tunc temporis menstruus fluxus non fieret, neque a viris proximis diebus abstinuerint. In his verisimile est, concluſos esse in ventribus flatus frigidos,

dos, a quibus illi tumeant, & totum corpus refrigeretur. Sed quo pacto vere dixerit Hippocrates plurimæ hystericarum passionum flatus? Non enim quia fieri possunt a flatibus, statim plurimas ita fieri recte dicitur? Certè ego intelligo, plurimas passionum hystericarum, quæ ob causas procatharticas, & externas fiunt, oriri a flatibus. Id quod, ni fallor, verissimum est. Sed quæ de curatione dicit, apponamus. Non persequitur totam curationem, sed duobus medicamentis insinuat intentionem curatoriam, quæ in hoc morbo debet esse calorifica, & excussoria eius quod in vtero, & eius vasculis continetur: siquidem diximus esse passionem frigidam, & oriri a semine, aut sanguine, aut flatibus detentis. Et inunctus (inquit) niger. Quandoquidem incipit ab illa particula, Et, verisimile est fuisse prius scripta alia medicamenta, atque deesse verba aliqua, quæ vetustas abstulerit, vt hæc ipsa quibusdam codicibus desunt. Quidam intelligunt commendari hic helleborum nigrum, ego vero quandoquidem dicit inunctus, coniecto esse potius medicamentum quoddam, quod Hippocrates habeat paratum, vocabatque nigrum ad caput, & solebat in nares, ad huius morbi curationem indere. Nam ille secundo de morbis mulieribus ita inquit. In nares vero de pharmaco nigro ad capitis præparato, specillo exceptum infarcias. Quæ fuerit huius medicamenti præparatio, non reperi, tamen solemne fuisse Hippocrati & ad hanc curationem accommodatum, constat ex his locis. Fuerit sanè sternutatorium, & odoris grauis, talia enim naribus harum admoueri vtile est, sicut bene olentia inferius ad vuluas. Dicit ergo & inunctus niger, quasi dicat, & inunctio nigri vnguenti intra nares, prodest. Scribit deinde aliud medicamentum, quod accipit farinæ, triticeæ scilicet, partes duas, aromatum, casiæ scilicet & gariophilorum, & piperis, partem vnam. Quæ debent coqui in vino albo boni odoris, & linteolo excepta, pro cataplasmate, admoueri vmbilico & hypogastrio, vsque ad os vteri. Hoc, & eiusdem naturę multa alia cataplasmata, sunt mulieribus vsitatissima.

Post præscripta verba succedunt mox historiæ filij Callimedontis, & Melissandri, quas quia lib. 5. occurrerant eisdem prorsus verbis scriptæ, vbi & enarratæ sunt, nunc prætereo.

EVTYCHIDIS quoque historia quæ mox succedit, occurrit in libro quinto, adiectis solum duabus vocibus, quas illic cum reliquis interpretati sumus.

67 *ICterico, laborare, sudare, panem comedere, bibere non multum, lauari caput multo & calido, aut potius tepido, vinum album, somno non multo vti.*

ICTERI curationem attingit Hippocrates. Neque tamen omnis icteri, neque vllius integram, & à mali initio susceptam, aut, si cuius, certè illius solum qui per iudicationem bonam factus est, dico autem bonam iudicationē, per quam morbus prior cessauerit. Nam cùm possit morbus regius fieri ob hepatis obstructionem, cum inflammatione, aut citra illam, aut ob igneum calorem, in hepate, aut toto corpore, in bilem mutante sanguinem, aut morbi biliosi, qui antecesserit, causa ad cutem decretorie effusa, idque aut non soluto perfectè priori morbo, aut etiam perfectè soluto. Profecto huic solum ictero, cum quo nullus alius morbus manet, congruit hæc curatio, aut alijs etiam, cum morbi priores alijs auxilijs soluti sint, velut cum iam sit omnino sublata inflammatio, & obstructio, & igneus calor, à quocunque illorum icterus pependerit. Nam neque ad phlegmonem, neque ad igneum calorem hepatis, aut totius corporis, confert laborare, sed quiescendo vti idoneis ad eos affectus auxiliis, velut missione sanguinis, & frigidis, cum potionibus, tum etiam cibis. Iam verò neque lauare caput conuenit, multo, siue calido, siue tepido, neque vinum præbere. Nam vtcunque auxerit calorem, & bilem in caput extulerit. Neque ad obstructiones conuenit sudare, inidonea est enim ea euacuatio ad succos crassos in alto hærentes, neque admodum conuenit panem comedere, nisi sit autopyrus, aut aliquibus incindentibus imbuatur. Est enim crassi, & nonnihil lenti succi. Sed in phlegmone remedium princeps est missio sanguinis: in cacochymia biliosa, expurgatio per cholagogum: in obstructione, vsus de obstruentium potionum, ciborumque tenuium, & extenuantium, ac duplex expurgatio (nisi res etiam poscat plures) prior quidem crassorum, posterior biliosorum succorum.

rum. Postquam vero nihil harum passionum relictum est sed solum id vitium quod in cutis colore conspicitur, bile quæ cuti hæserat, infarcta, non est alienum a ratione, laborare, & sudare, & somno non multo vti, vti bilis reliquiæ discutiantur. Nam vigilia & labor discutiunt. Sudor vero maxime quæ cuti subsunt. Et lauare caput multo & calido, vt qui capitis partibus hæsit humor laxata cute euaporet. Merito vero capiti adhibetur in hoc malo maior cura, & præsenti loco, & secundo, & tertio de morbis, & vbi ictteri tradit curationem. Quia color tunicarum oculi, indicat cerebri membranas, quarum eæ sunt productiones, bile etiam esse imbutas. Constat vero vt nulla in parte possit magis lędere. Si ergo deformitatem tollere studeas, in capite maxime procurandum, ob faciem & oculos, sin noxas, ibi quoque, ob capitis internas membranas. Panis talibus, probus sit cibus, vt pote mediocris crassitie, & qualitatum medicamentosarum expers. Nam crassiora vitanda erunt, ne obstructio repetat: à tenuioribus raro abest vlla qualitas pungens, quæ vlcerosas punctiones possit parere. Itaque panis, probus sit cibus. Non contendo esse omnium optimum, neque ego dederim solum, ac sine vllo obsonio, vel ob solam consuetudinem. Bibere iubet non multum, quia exiguus potus abit in renes; qui copiosior est, regurgitat etiam in totum habitum. Nam distribuitur versus quaque, serum quod supereſt, ab eo quod renes trahunt. Si ergo quis multum bibat, multum supererit, quod delatum in corpus, defert vsque ad cutem crassas cibi partes, quæ commistæ cum bile, eam facient hærere tenatius. Potari ergo debet parum, vt id abeat in vrinæ vias, quod multo fiet melius, si id sit vinum album: est enim diureticum & tenue. Abibit ergo in vrinæ vias, atque si quid eius distribuetur, & extenuabit succos, & aperiet poros. Est igitur hæc curatio propria ipsius regij morbi per se, neque cum vlla alia affectione coniuncti.

68 *Calligeni, cùm vigesimum quintum annum attigisset, catarrhus. Tussis multa. Efferebat, cum tussi quod fluebat, nihil manebat infra. Annos quatuor perseuerabat. Calores tenues inter initia fiebant. Helleborus*

non

non conferebat, sed abstinentia à cibo, sed comprimi, comedere panem: vinum nigrum: obsonia qualia vellet: abstinere ab acribus, salsis, pinguibus, succo silphij, oleribus crudis deambulare multum. Lactis potus non conferebat, sed sesamum bibere, purum, crudum, oxybaphi mensura, cum vino molli.

DESTILLATIONEM hanc ex capite in asperam arteriam, qua Calligentes laborauit, constat non fuisse congruentem ætati: senilis enim est morbus, ipse verò viginti quinque annorum. atque etiam ob causam fuisse arbitror adeo grauem, & solutu difficilem, vt annos quatuor perseuerauerit, at verò ob vigentis ætatis robur omnino superari potuisse. Nam si tantus catharrus accidisset, seni, maxime si valde seni, coqui nunquam potuisset. Constat præterea ex ijs, quæ narrantur, hunc catarrhum non tam esse natum ex multitudine excrementorum in toto corpore, aut etiam in cerebro, quam ex intemperie propria cerebri, ita vt non tam excrementa intemperiem facerent, quam ipsa intemperies excrementa. Si enim prima morbi causa excrementa forent, expurgatio conferret, at verò quia prima causa erat intemperies, atque intemperatum cerebrum, ex alimento proprio quod malè commutabat, sibi gignebat materiam destillationis, non conferebat helleborus, sed abstinentia à cibo, & comprimi, hoc est extenuari, & præ inedia gracilescere. Nam ita detrahebatur alimentum cerebro: in penuria verò eius minus erat, quod destillaturum redundaret, & cerebrum inedia siccabatur, atque ita euenie-bat, intemperiem humidam cerebri emendari. Atqui quoniam nullo alio malo laborabat, præter propriam intemperiem cerebri, & erat iuuenis, & firmis lateribus, efferebat cum tussi quidquid fluebat neque sinebat quippiam manere infra, & hærere in pectore. Intemperies cerebri erat, vt dictum est, humida, sed non perinde frigida. Fiebant enim inter morbi initia calores tenues, hoc est febres mites, quales ex catarrhis fieri consueuerunt. Porrò lædebatur à calidis, præcipuè ab acribus, salsis, & pinguibus, quia talia præter calorem habent qualitates exasperantes spiritus

vias,

vias, & mouentes tussim. Acria enim pungunt, salsa exter gent & rodunt, pinguia schernon vocatum, hoc est ranci dam asperitatem faciunt. Lædebatur etiam à succo sylphij, qui vt ipsemet dicit libro de ratione victus in acutis, nõ consuetis eo vti facit choleram morbum, quia, vt ego in eius loci commentatione dixi, est acer, calidus, & flatuosus, atque insuetis eo vti, malè descendit. Eadem ob causas eueniebat meritò eius vsu Calligenem lædi, calefieret enim & repleretur caput, atque ob id destillatio magis flueret. Lædebatur quoque crudis oleribus, quia ab his omnibus crassus vapor & caput replens eleuatur. Lactis potus (inquit) non conferebat, posset etiam dicere, vt ego existimo, lædebat, quia lactis potus caput dolentibus noxius est, eadem autem ratione, & quibus citra dolorem facile repletur, quare est catarrhosis vitandus. Conferebat, vt abstinentia cibi ita, & deambulare multum, sicca enim etiam causa est. Subaudiendum verò est, tempestiue. Si quis enim ita affectorum mox a cibo deambulet, lædetur multo plusquam si moueatur nunquam. Eadem ratione qua motu, iuuaretur & frictione, & vigilia, non omnino nimia. Pro cibo tribuebatur huic panis, cibus sane mediocris omnibus modis, & noxa carens, nisi ingeratur multus: pro potu vinum nigrum, quoniam arbitror, succos minus facit fluere quam album. Suspectum verò mihi hoc est, quia replet multo magis quam album, & per vrina ac sudorem minus vacuat. Sed hæc omnia ad victum spectant. Medicamentum vnicum narrat, quo vsus & iuuatus sit, Potionem ex vino molli, & sesamo puro & crudo, oxybaphi mensura, Vinum molle appellat metaphorice, quod dulce, tale verò confert tusiculosis, & ijs qui indigent facili excreatione, vt etiam sesamum, ob blandam illam mucaginé, quam habet. Oxybaphum seu acetabulũ, capit cotylæ quartã, hoc est duas vncias cum duabus dragmis. Intelligo autem dari bibendã potionẽ ex vino dulci & sesamo crudo acetabuli mẽsura. Quis enim posset deuorare acetabulũ sesami? Accipiet ergo potio, vini vncias duas, sesami dragmas duas. Videbitur iamẽ alicui hæc, ad thoracis passiones fuisse accomodatior potio, quã ad catarrhum ex intẽperie cerebri. Certe ea potio per sese parũ poterat

iuuare caput, iuuabat vero hominem, reddens excreationem facilem, faciensque vt nihil eius quod fluebat, maneret infra, quod erat homini vtilissimum.

Tymochari historia quæ occurrit hoc loco, occurrerat etiam libro quinto, eisdem prorsus verbis, quare inane esset eam nunc repetere. Neque est quidquam quod moneam. Vt neque in historia filij Cleomenis, quæ succedit statim, est enim ea etiam scripta, & enarrata, in alio loco libri quinti.

69 *Coco in spina gibberositas ex phrenitide facta est. Medicamenti potio nulla contulit, vinum nigrum, & panis esus, & à balneis abstinere, inungique, & inunctum fricari, fouere non vehementer, neque multo fomento, sed mansueto.*

Hæc quoque historia occurrerat ibidem, per paucis voculis variantibus. Vbi hic legitur χρίεσθαι τε καὶ ἀναπρίεσθαι χριόμενον, id est inungique, & inunctum fricari: illic legebatur solum καὶ ἀναπρίεσθαι λείως, id est, & fricari leniter. Mihi videtur, vt illo loco monui, eadem res dici, præterquam quòd hic definitur & explicatur, quòd illic dictum indefinitè est. Nimirum lenis frictio, est quæ fit cum quadam vnctione, aspera, quæ sicca.

70 *Quibus fluxiones in oculis tenues & diuturnæ, si cocta per nares procedant, iuuant.*

Fluxiones tenues & diuturnas, constat esse crudas & concoctu contumaces, alioqui non diu manerēt tenues: constat quoque ex rectitudine & vicinia partiū, optimam accōmodatissimamq; deriuationē esse ab oculis ad nares. Igitur a tenuibus & diuturnis fluxionibus oculorū, cocta per nares procedere, vtilissima mutatio est. Nā a valde crudis ad cocta, & a diutius iam laborante parte, ad emunctorium optimum & proximum. Quid ergo, an non etiam iuuaret cocta per nares prodire, post oculorū fluxiones te-

nues

nues non diuturnas? Iuuaret sanè, tamen in recentibus expectes merito fore, vt in ipsis oculis coquantur, & concoctæ sanescant, cum verò diu in parte persiterunt tenues, probabile est debiliorem esse eam partem, quam vt superare affectionem possit, atque solùm superesse auxilium deriuationis in aliam. Dicit ergo nunc Hippocrates modum, quo solent tales oculorum fluxiones persanari.

71 *QVibus prægnantibus ex casu aut conuulsione, aut plaga, dolores moderatè fiunt, in tribus diebus manifestè constat, an fœtum corrumpent.*

FORTVM corrumpere dicit Hippocrates abortum facere. Quibus igitur prægnantibus, ex casu, aut cõuulsione, aut plaga, dolores fiunt immoderati ac maximi, secundum lumbos scilicet & femora, haud dubie faciunt abortũ disruptis acetabulis, quibus pendent ex vtero secundinæ: quibusdã vero fiunt dolores moderatius, vt dubitetur, an sint abortum facturæ, quòd quædam talium faciant, quædam secus; hoc dicit nunc Hippocrates, palam fieri, intra tres dies. Nam quibus illi moderati dolores, quiescente corpore, & admota aliqua inunctione anodina, & acopa, vt chamæmelino, aut oleo tepido, mitescunt sensim ac cessant, non faciunt abortum: quibus verò etsi principio viderentur moderati, recrudescunt, & exacerbantur dolores, aut continenter, aut ex quibusdam intertallis, velut solent parturientibus, maxime si simul sanguis exeat copiosè, constat instare abortum, neque fieri iam posse quin abortiant: id vero nisi intra dies fieri incipiat, timeri non debet. Quia nisi quid sit interius disruptum, aut vulneratum, non excidet fœtus. in vulneribus vero vt dicitur ab Hippocrate lib. de fracturis, tertia & quarta dies recrudescentias pariunt: cum igitur tertia die nullas dolorum exacerbationes incipit afferre, sed potius afferet indolentiã, vulnera non sunt, aut per quam exigua, quare abortus non fiet, sed cessante affectione illa leui, quam casus, aut ictus, aut conuulsio, intulerat, seruabitur fœtus. Ex casu aut ictu frequenter fit abortus, sed & conuulsione fieri eadem ratione potest, vt si quæ prægnans paroxysmum patiatur epilepticum aut ex vtero conuulsionem. Euenit enim ita quoque, disrumpi

acetabula fœtus simul cum vtero. Neque verò leue est, aut parui momenti, iudicare, an fœtum corrumpet mulier quæ cecidit, aut icta est, aut cui etiam sine manifesta causa cœperût dolores, & alia signa abortus, fieri: si enim ei cui disruptus iam est fœtus, auxilijs cures prohibere abortum, multum lædes. Euulsus enim iam, & detentus, morietur intra vterum, & mortis periculû matri etiam afferet: alioqui fieri poterit, vt idoneis auxilijs ab abortu præseruetur.

72 *EI quæ vigesimum ætatis annum agebat, & pharmacum corruptorium biberat, accidit, labor, vomitus bilioſorum multorum, pallidorum, & porraceorum, & nigrorum cùm bibisset: tertia die conuellebatur. Linguam mandebat cùm ad quartam veniret, & ipsa lingua erat magna nigra, oculorum autem alba rubra: insomnis, quarta die mortua est ad noctem.*

73 *PYthocles ægrotantibus lac multa aqua miscens dabat, & renutri. bat. Perniones dissoluere, tepefacere pedes, hoc modo præcipuè, calefacere igne & aqua, oculis quam maximè malum lenticula, fructus horarij dulces & olera. Dolentibus vero secundum lumbos, crura & coxam, ex laboribus, marina & aceto calidis aspergere, & spongiam plenam admouere, deligare vero lanis succidis, & agninis pellibus.*

HAEC omnia præterijssem, vtpote lib. 5. iam enarrata, nisi vt exiguam quandam lectionis differentiam quæ intercedit, & si illic notaueram, hic ob oculos ponerem, ne quid desideres.

74 *ORiganum potum, oculis, & dentibus malum est.*

HAEC quoque verba scripta sunt vtrobique, satius esset vtraque esse expuncta.

Puella

75 *Puella quæ à rupe ceciderat, voce est priuata, iactabat sese, & vomuit, ad noctem multum sanguinis, cùm secundum sinistram cecidisset, copiosiùs effluxit. Melicratum difficulter bibebat, stertor, spiritus densus vt morientium, vena circa faciem intentæ: decubitus supinus, pedes tepidi: febris multa aliquando acuta. Plurimum expauescebat: septima vocem rupit. Calores tenues: superuixit.*

Hanc quoque historia scripta antea, & enarrata est, in libro quinto eisdem verbis, præterquam quòd vbi dicitur, febris multa aliquando acuta, illic dicebatur febris debilis: moxque vbi hic, plurimum expauescebat, illic, vocis interceptio: quæ differentia lectionum, videtur magnam sensuum differentiam afferre posse, ac quodammodo repugnantiam, si quidem non videtur esse posse multa neque acuta, quæ debilis: tamen si quis rectè consideret, nihil repugnantiæ est, coniunctis enim verbis vtriusque loci, redditur aptus sensus: ita scilicet, febris multa tenuis, aliquando acuta, hoc est febris multa, aliquando tenuis, aliquando acuta. Nam multa febris esse dicitur, cùm quis citra intermissionem continenter febricitat: tenuis vero & acuta dicitur Hippocrati ad tactum, quæ tenuiter scilicet, & quæ acute tactum mouet. Itaque significatur, huic febrem affuisse continenter, aliquando vero, si tangeretur, videri tenuiter calere, aliquando ardere acute, nunc calore intra viscera se continente, nunc effuso. Quod hic desint illa verba, vocis interceptio, nihil lædit narratio: repetitio enim erat, haud quaquam necessaria: si quidem dictum prius erat, voce est priuata. Quod vero hic dicitur plurimum expauescebat, dicto nulli repugnat, sed auget periculum: quia quoddam initium minabatur conuulsionis, quam solam deesse ad euidentissimam mortis significationem, illo loco diximus.

76 *Nisantides humeri dolorem habebat in æstate, factum ex abscessu. Marina lauare corpus & humerum*

plurimum tempus, tres dies vinum album aquosum bibere, simul decumbentem in marina, & in ea mingere.

Perbellam curationem tradit hoc loco Hippocrates abscessus dolorifici in humerū facti in æstate. Ea verò est, lauare corpus & humerum marina aqua, & tres dies dari homini decumbenti intra balneum, vinum album, aquosum, affatim, vsque dum intra ipsum balneum mingendo redderet: itaque simul lauari, potare, & mingere. Nimirum lauare corpus & humerum dicitur, quia toto corpore decumbebat in marina, incumbens autem in humerum dolentem, vt is humerus magis immergeretur, ita ergo decumbens, ac fere subinersus marina, potabat plurimum vini albi aquosi, vsque dum ibidem manens, mingendo redderet. Quæ autem fuerit curantis intentio, ipsa curationis ratio indicat. Scilicet siccando corpus, humorem redundantem per eius habitum absumere, ac articulos firmare, præcipuè dolentem, & reliquum in vrinæ vias deducere. Marina enim siccat, & absumit superfluam humiditatem, quod salitæ carnes luce clarius indicant: vinum album & oligophorum, seu aquosum, tenue statim est, atque ob id facilè in vrinæ vias penetrat, ac reliqua deducit. Iam verò cùm vrinarias vias aperire, aut etiam vterinas studemus, magna ars est, manenti in balneo potiones ad eam rem idoneas propinare: laxato enim in balneo corpore, potio medicamentosa facilè penetrat. Neque sane quia balneū erat salsum, non perinde fieret: siccarentur enim partes cuti proximæ, ac articuli eo loco prominentes, neque adeo multa carne contecti, ligamenta, vis verò salis ad partes in alto positas non attingeret, sed solus ille tepor calentis aquæ, qui liquat concreta, & laxat adstricta, cum quadam voluptate: fieret ergo quod erat maximè exoptandum, vt qui succus imbibitus iam erat ligamentis, consumeretur, qui verò non adeo, sed confluebat, reuocaretur in vrinas. Neque verò hoc non erat simile admodum ijs quæ sponte fieri solent, siquidem dicitur in aphorismo. Quibus spes est ad articulos abscessum fore, liberat ab abscessu vrina multa. Hoc est quod voluit medicus imitari in Nisantidis curatione. Suspicor autem Hippocratem consulto notasse, tempus facti abscessus fuisse æstatem, & eum abscessum

dolorem

dolorem attuliſſe, non etiam tuberculum, quia vtrumque conferebat, vt abſceſſus cauſa putaretur eſſe tenuis & mictui idonea. Marinam aquam non opus eſt à mari deportare, nihilo enim deterior eſt factitia. Fit verò admiſtione ſalis tanti, vt præ aquæ craſſitie, innatet ouum.

77 *Vllo qui in Syro phreniticus, cum vſtione autem tremulus. Crurum color, quaſi eſſet morſus à culicibus, oculus magnus, exiguus motus: vox clangoſa, manifeſta autem. Vrina pura ſ. bſidentiam non habens. Nunquid ob deiectionem à tapſia, decima octaua dimiſit emollitus morbus, ſine ſudore.*

RARISSIMVM exemplum eſt hoc rei præter artem, vt ego opinor, bene geſtæ. Non mihi perſuadeo phrenitico cum vſtione tremulo, hoc eſt deliranti, cum vehementi febre, & quoddam tremore, Hippocratem propinaſſe tapſiam, ſed aliam quempiam medicum: ipſum vero miratum rei euentum, in commentaria contuliſſe. Magnum ſanè exemplum ijs, quibus non placet expectari ſemper ad expurgationes, humorum concoctionem, ſed ob morbi magnitudinem, & vrgentem neceſſitatē, dari aliquando pharmaca, ſine illa. Quamquam ego ſimili incidente affectione (& ſi alioqui non nego, locum habere aliquando expurgationem ſine concoctione) id facere nunquam tentarem, aut qui ſciam, quod omnino fit præter rationem, & ſi caſu aliquando bene cedat, imitandum non eſſe. Miror magnopere hunc, vſu tapſiæ non eſſet coniectum in furorem, & conuulſionem. Nam habebat phrenitidem tremulam, oculos magnos, & exiguum eorum motum, hoc eſt, inconniuentes, & apertos, & vocē clangoſam, quæ omnia in prorhiticis dicit eſſe conuulſiua & furorem indicantia: porrò habebat magnam febrem, quam vocat vſtionem: quæ omnia magnopere prohibere expurgationem, cōſtabit facilè, legenti quæ Hippocrates lib. de expurgātibus medicamentis ſcripſit, ac multo magis, quæ libello de locis in homine, his verbis. Febricitanti caput ne purgato, ne furioſus fiat. Calfaciunt enim caput pharmacā purgatiua, & ſanè ad

caliditatem febrilem accedens, ea quæ in medicamẽto est, maniam facit. Hæc Hippocrates. Si ergo cui solũ insignis capitis calor est, vsus pharmaci facit maniam, quanto certius, cui iam est cũ exustione phrenitis præcipuè tremula, & cum alijs signis cõuulsorijs, faciet furorẽ, & conuulsionem? Accedebat, succos nullatenus deorsum inclinare, siquidem neque cum vrina descendebat quippiam, sed erat pura, subsidentiam non habens, quod & cruditatẽ magnã, & succorum in superna raptũ indicabat. Ego quidẽ citra concoctiones aliquando dari pharmaca posse, affirmo, ob vrgentiã, non tamen quin aliqua vergentis humoris in vẽtrem significatio sit, aut saltem non magna illius ab ea via auersio, quandoquidem Hippocrates in ijs purgationibus, quæ inter initia faciẽdæ sint, & nondũ cocto succo, poscit, vt saltem murmur hypochondriorum, fit. Ego murmuris loco quamcunque vergentiam esse existimo, vt si aluus sit laxa & humida: si verò præterquam quod nulla sit coctionis nota, inferiores euacuationes sint admodũ suppressæ, & succi alio rapti, quanto morbus videatur esse grauior, tanto ausim minus expurgans medicamentum dare, quia tanto certius videtur fore, vt homo moriatur, cum furore aut conuulsione, aut cũ interna inflammatione refrigeratis extremis. Quid ergo, negabimus, has ob causas fieri potuisse, vt hic Fullo liberaretur tapsiæ vsu? Cũ præcipuè tapsia sit vehementissimũ medicamentũ, si quod aliud expurgantiũ? Non sanè, siquidem Hippocrates narrat. Dicemus verò fuisse rectũ quoddã à magno errore, neq; cordato medico imitandũ. Quid ergo faciemus cũ res altera ex parte adeo vrget, expurgationẽ verò non audemus tentare? (nam neq; hoc dicere grauabor) mittemus sanguinem pro ratione virium: si id non sit satis, curabimus vtu lenientium medicamentorum succos versus ventrem molliter reuocare, id si rectè cedere cœperit, veniemus fortasse deinceps ad expurgantia. Ille color crurum, quasi esset morsus à culicibus, est dignum cõsideratione, an expurgationem prohiberet, an verò posceret. Dubitatum de hac re plurimũ est à nostris medicis, vbi primum hoc symptoma malignarũ febriũ cœpit esse apud nos frequẽtissimũ, est vero per totam Hispaniã, ex quo per multas illius partes cœpit grassari pestis, q̃ cũ quindecim fere annos iã durauerit, nõdũ destitit.

Vocatur

Vocatur hoc ſymptoma vulgari nomine tabardillo. Dubi tatum verò eſt, vt dixi, an a pharmacis in eo malo eſſet ab ſtinendum. Et primũ quidem omnibus ita videbatur, & agendũ poſt miſsionem ſanguinis exſecta vena, frictionibus cucurbitulis cum ſcarificatione, & ſine ea, & potionibus alexipharmacis, & diaphoreticis, quod cẽſeretur. eſſe ſymptoma febriũ malignarũ (vt re vera eſt) vbi verò venenoſa eſt qualitas ſuccorum, timeri debeat ad interna motus, iuuari vero, ad externa, & euacuationes profuſæ male ferantur ob periculum langoris. Verum vſus iam indicauit, miſſiones ſanguinis ſatis magnas, in huiuſmodi febrium principijs eſſe neceſſarias, & aliquſubductiones vtiles, tametſi neque per ſcammonium, aut aliud ejuſmodi, ſed per mitiora medicamenta, aut acriores clyſteres. Neque ſane ratio repugnat. Nam tales febres pendent ex malignis & multis, atque adeo craſsis ſuctis: hæcque eſt maxima difficilis curationis cauſa. Quia enim ma ligni ſunt, vrgent, quia multi & craſsi longo tempore indigent vt ſoluantur. Vix autem eſt vlla facultas quæ plurimum vrgentem morbum, poſsit diu ſuſtinere, cum præcipuè in talibus maximè omnium repleri ſoleat caput, quia ebulientibus ſuccis ob malignam putreſcentiam, erumpunt potius illa exanthemata, quam, vt variolæ vocatæ, vi facultatis expultricis. Eadem autem ebulitio facit repleri caput primum vaporibus deinde ſuccis bilioſis, poſtremò etiam craſsis. Has ob cauſas talibus, vbi primum febricitare incipiunt, laſsitudo quædam magna eſt, cum pulſus magna conſtrictione, & capitis occupatione fumoſa, mox increſcit febris, & peruigilio laborat homo, ac nonnunquam delirio, ſimulq; erunpunt morſus culicum, poſtremo plerique eorum fiunt comatoſi, vt quidam videantur omnino facti lethargici. Opus eſt ergo ante omnia multitudinem deponere miſsione ſanguinis, quia non aliter quam ea depoſita, poteſt corpus ventilari. Quoniam verò tantam miſsionem ſanguinis, quanta ad totam deponendam eſſet opus, facultas præcipuè malignitate labefactata, ſuſtinere non poſſet, ſubductione per aluum opus ſit, ea enim eſt ſecundo loco magna euacuatio pro multitudine deponenda, quæ etiam id habet boni, quod à capite reuellit. Ne ſint autem fortia medicamenta ob febrilẽ ardorẽ, ſed moderata.

rata,& assidua subductio alui. In quem vsum quamplurimis,non sine magna vtilitate,clysterem acrem mox à misso sanguine,antequã pertur batio & lypop sichia,quæ plerosque talium inuadit conquiescceret nisi infundi:cõmoti enim tunc,& exagitati succi abundanter in ventrem se cedunt. Post hæc frictiones cum re aliqua extergente, & poros deobstruente,vt hordeacea farina,& inunctione laxante cutem,vt chamæmelino,& cucurbitulis & scarificationibus, iuuantur. Non quod eam eruptionem exanthematum censeam iudicatoriam,& ob id iuuandam(plerũque enim est mere symptomatica, sine facultatis expultricis opera,& ebulliendo facta)sed quia maligna vt liter euocantur ad cutem, postquam maior pars per maiores euacuationes est educta. Vomitus in his, neque significati onem vnquam præstat bonam, neque vnquam est procurandus,quia vt sectione secunda libri sexti diximus, in enarratione historiæ Simonis, quibus exanthemata sunt vomitus non confert. Nimirum os ventriculi acrioris sensus est,& cordi ac capiti vicinior, quam vt maligni succi in illud debeant conuocari. Si verò non conuocati sponte in os ventriculi influunt leui auxilio, vt tepida aqua inde reijciendi sunt, mox fouenda pars aliquo roborante medicamento,idque curandum antequam mittatur sanguis, & si nondum missus sit,aut nondum satis. Subductoria verò pharmaca,in ventriculi fundum conuocare incipiẽtia, vt trahunt,ita mox deorsum trudi faciunt.

78 IN Olintho Nicoxenus similiter die septima videbatur liberatus cum sudore. Sorbitiones accipiebat velut botrum ex sole. Decima septima die accessi ad eum. Lingua vrebatur:calor exterius non valde fortis. Exolutio corporis grauis, vox clangosa, vt laboriosum esset audire,clara tamen tempora collapsa: oculi cauí: pedes molles & tepidi. Secundum lienem distentio. Clysterem non admodum accipere potuerat,sed resiliebat. Ad noctem prodijt stercus compactum & paucum, & aliquid sanguinis,arbitror à clystere. Vrina pura pellucida: decubitus supinus:crura ducta ob exolutionem. Penitus vi

gil.

gil. Intra viginti dies calor est mitigatus. Potus qui ex farina, sed & qui ex pomis simul & mali punici succus, & lentis c. ct æ frigidus, & farinæ lotura cocta frigida, tenuis sorbitio. Superstes mansit.

NICOXENVS (inquit) similiter die septima videbatur liberatus cum sudore. Ego non intelligo similiter liberatum videri, atque Fullonem in Syro. Nam Fullo non est visus liberari die septima, neque ante decimam octauam neque tunc quidem cum sudore: sed similiter affectum atque illum, visum fuisse liberari cum sudore die septima, Nimirum hic quoq;, vt & Fullo syrus, laborauit febre maligna cum exanthematis, cum tamen die septima adeo remisisset febris, vt ille videretur ab ea liberatus, rursus exacerbata est. Sorbitiones accipiebat (inquit) velut botrum ex sole. Hoc est succum botri insolati, expressum. Haud satis constat ex ipsa phrasi, an hoc dicat, velut victum quo vteretur, an velut occasione ægrotandi, narrans. Mihi quidem, ob facultatem potionis & morbi naturam, videtur consentaneum, eam fuisse occasionem febricitandi, aut febris augendæ. Nam mustum, vt libro secundo de dieta ab Hippocrate dicitur, feruet in ventre, nimirum vt in dolijs. Cum ergo dictum nuper sit, causam exanthematum per febres malignas, esse sanguinis feruorem, constat nullam potius esse posse eius mali occasionem, quam musti ex insolatis botris expressi, potationem. Præterit reliqua Hippocrates, vt qui non viderit, sed relatu agnouerit tantum, eum ægrotasse similiter ac Fullonem, & dicit, decima septima die accessi ad eum. Symptomata omnia quæ se in ægroto dicit vidisse, referebant febrem malignam, vrenté interius magis quam exterius, & langorem facultatum inferentem, & conuulsorium quiddam, & raptum humorũ in superna, quæ omnia febribus illis, quibus superueniunt dicta exanthemata, familiaria sunt. Nam lingua vrenda, & calor exterius non valde fortis, & pedes tepidi, significabant vrentem calorem in visceribus: exolutio corporis grauis, & pedes molles, hoc est, laxi, & nullam habentes firmitudinem, & decubitus supinus, & crura diducta ob exolutionem, significabant langorem facultatis animalis:

tem-

tempora collapsa & oculi cauí, vitalis & naturalis: Vox clangosa, ita vt laboriosum esset audire (ideſt percipere quæ dicerentur) clara tamen, & clysteré accipi non posse, sed resilire, conuulsoria erant. Nisi forte flatus occupans intestina, arcebat clysterē, cui attestaretur distētio sinistri hypochondrij, aut fortè stercus durum obturans rectum intestinum, quod ad noctem prodijt a clystere, cum modico sanguinis. Hippocrates causam & excreationis sanguinis reijcit in clysteré, atque quandoquidem ille dicit, ita censere equum est, maxime si ex cucumere siluestri, quo veteres frequenter vtebantur, aut re alia tali paratus erat clyster: scimus tamen, etiam citra clysteres, excerni nonnū quam sanguinem, ob solas fæces duras & compactas, atq; eam solam causam dysenteriæ faciendæ, esse solere: verum siccitas tanta fæcum, & vrina pura ac pellucida, & vigilia illa magna, raptum in caput innuebant. Tamen cum hæc omnia haberet, mansit superstes, & mitigatus est calor intra viginti dies, neque mirum. Nam tametsi morbus hic periculosus est, experimento tamen longo didicimus, multo esse plures, qui ab eo liberentur, quam qui intereant. Dicit eum, vsum esse potu qui ex farina, scilicet sorbitione polentæ, & qui ex pomis simul cum succo, scilicet, aliquo pomi cuiuspiam acidi. Nam & potu mali punici, & decocto lentis frigido, & lotura farinæ cocta & frigida, hoc est aqua cocta per quam colata sit farina, & ea quidē post coctura refrigerata. Quæ potiones ad extinguendū feruorem, & obtundendas acres qualitates, videntur idoneæ non tamen adeo ad incidēdū, & aperiendū, & diducēdū in corporis habitū, quod ille morbus videtur desiderare. Est tamen hic animaduertendum, etsi plerūq; ea febris, ex sanguine crasso, & putrescente malignè, nascatur, non tamen semper: sed vt morbos alios plerosq;, differentiam accipere ex materia, effeq; aliquando febrem malignam cū exanthematis, pituitosam, aliquando bilioſam, aliquando etiam atrabiliariam. & curationem etiam ita variare huic non tam crassorum, quàm acrium & tenuium fuisse redūdantiam, indicauit vltio, & peruigilium: solent enim quibus admista pituita est, comate præmi. Ob id contulerunt illæ potiones, quæ alijs essent aduersissimæ. Fuisset tamen huic aduersissimum, theriaca vti, aut decoctis ex herbis ca

lidis

lidis, quantumuis essent alexipharmacæ, vt dictamni, & scabiosæ, & cardui benedicti, quod alijs talium solet esse vtile.

79 *Fvllonum inguina intumuerunt dura, & sine dolore, & circa pubem & ceruicem similia, magna, febris, ante decem tussiculosi à rupturis. Tertio mense aut quarto venter distentus est. Calores superuenerunt, lingua sicca, sitis, deiectio vtrique, dificiles mortui sunt.*

Hæc eadē dictio occurrit in libro quinto, atq; adeo longè emendatior, hanc enim corruptam esse & vitiosam conferenti cum illa, facilè constabit: neque quidem ego aliorsum hanc hic scribi volui, quàm vt ob oculos ponerē eius corruptionem, & lectoribus indicarē, hunc locū secū dum illum emēdari debere. Illic habebatur hoc modo: ful loni inguina intumuerunt, dura & sine dolore, & circa pu bem, & in ceruice similia magna febris, primum quidem lenta tertio, mense quarto venter distentus est, febres su- perueniebant, lingua sicca, sitis. Deiectiones per inferna difficiles, mortuus est. Itaq; vbi hic legitur τῶν γναφέων, id est fullonum, illic τῶ γναφέω, ideſt fulloni, & tota historia hic narratur de multis, illic de vno. Constat vero quam sit probabilius, morbum vnicum, in vnicum, quàm in multos homines, incidisse: vt quo videatur figmentum, fullones multos eodē omnino morbo laborasse. Rursum vbi hic le gitur πυρετὸς ἑμιτροδιυδέκα, βηχώδεες ἀπὸ ῥηγματων, i. fe- bres ante decē, tussiculosi à rupturis, illic legitur, πυρετὸς προδιημὺ βληχώδης τρίτη, ideſt febris primum quidē lenta tertio, quæ lectio quā sit consona, constabit legenti loci il lius enarrationem: cum tamen quæ hic occurrit sit ineptis- sima. Nam in morbo qui à cyrrhis incepit, nō est cōsenta- neū, febrē ortā esse ante decē dies, multo minus cessasse an te decem dies, si id placeat intelligere. Iā vero vix possis intelligere, quid sit illud tussiculosi à rupturis. Certè nihil est, nisi mendū. Illud vero, deiectio vtriq; difficiles, ineptū & incongruum est, congruentius illud, deiectiones infer- næ difficiles. Legendū itaq;, pro ὑποχώρησις ὑποχωρήσεις, pro ἑκάτω, αἰκατὼ ac postremo pro ἀπέθανον ἀποθανεῖν.

Chole-

80 *Cholerica ex carnis esu, maxime vero porcellorum crudiorum, & ex cicere, & ebrietate vini odorati veteris, & insolatione, & sepia, & locustis, & gammaris, & olerum esu, maxime porri, & ceparum, adhuc autem & lactucarum coctarum, & brassicæ, & lapthi crudioris, & à placentis, & melitis libis, & à fructibus horarijs, & cucumere pepone, & vino ac lacte permistis, & orobis, & polenta recenti, cholerica præcipue in æstate, & febres intermittentes, & quibus rigores accedunt. Hæ aliquando malignæ fiunt, & ad morbos acutos perueniunt. Sed cauere oportet. Maxime autem tales morbos arguit quinta, septima, aut nona, melius autem vsq; ad quatuordecimam obseruare.*

Cholera morbus, siue ad humore bilioso, siue ab intestinis, quæ choladas vocabant veteres, vt Trallianus censet, appellatus, morbus est notissimus perinde ac acutissimus, & periculosissimus: eius symptoma est assidua simul & deiectio & vomitio: tametsi est etiam alia quæ Hippocrati vocatur cholera sicca, per quam sunt ad ambas excreationes irritamenta assidua, & si ipsæ excreationes non sunt. Ambæ choleræ, & sicca inquam & humida nascuntur ab eisdem causis, vt nauseæ scilicet & vomitiones. Has fortasse ambas affectiones respiciens dicit, nomine multitudinis, cholerica: Duas habet hæc dictio partes, prima continet causas, quæ choleram morbum solent facere, secunda tempus quo ea maximè solet fieri, simulque morbos alios, qui eodem tempore fieri consueuerunt. Morbum hunc fieri debilitato ventre toto, aut ob incoctionem multi aut incoctilis, aut coruptionem cibi facilis aut qualitatem aliquam lædentem, velut acrem, aut nitrosam, aut pinguem, receptissimum est, atque ita eum solere nasci ab esu pinguium, & oleosorum (quod hæc resoluunt ventrem, & velut in fumosam & rancidam qualitatem facilè vertantur, cuiusmodi carnes pingues) aut dulcium: quod hæc facilè bilescant (Huiusmodi sunt itria, & placentæ) aut concoctu difficilium, quod incocta maneat.

(huius-

(huiusmodi sunt male elixatæ, aut assatæ carnes) aut leuiũ redundantiumve multa humiditate, quod facile corrumpantur (huiusmodi sunt, olera, & fructus horarij) aut nitrosorum (huiusmodi sunt legumina, & quædem olera) aut acrium & exurentium: cuiusmodi sunt aromata & vinum forte, & meratius. Aliquid horum inesse omnibus hic enumeratis causis, quin & earum quibusdam multa, facilè cõstare potest. Nam carnes porcellorum sunt excrementosæ, & corruptu faciles, crudiores vero, id est male assatæ, etiam concoctu difficiles. Hanc ob causam, & libro quarto de ratione victus in acutis, ita scriptum est, porcellorũ carnes pravæ sunt, cum fuerint crudiores, aut ambustæ: præcipuè autem cholerã gignunt, & turbationem faciunt. Cicer nitrosum quiddam habet, vt & sepia, & locustæ, & gammari, & brassica, & lapathum crudius, & eruum, quæ etiam omnia concoctu sunt difficilia, & si non omnia æque, sed sepia, locustæ, & gammari, multo plus. Ebrietas vini odorati veteris, & insolatio, ideſt longa mora in sole, faciens æstum, vrendo faciunt choleram, biliosum enim reddunt sanguinem, & fluxiones commonent. Olera etiã acria vt porri & cepæ, eiusmodi sunt, replentia scilicet acribus, & naturam irritantibus, succis. Considerandũ Hippocratem vituperare lactucas coctas, & brassicam, ac lapathum crudiora. Durum certè videtur inter choleræ causas recentere esum lactucarum coctarum, oleris adeò à medicis omnibus commendati, & vt illis videtur, innoxij. Certè lactuca vix habet vllam qualitatem noxiam, est nihilominus frigida & humida, quapropter nimius eius vsus replere poterit ventrem cruda humiditate, itaque vt olera omnia (& si minus quam alia) potest hoc quoque debilitare ventriculum, si omnino immoderatus fit eius vsus: & eam noxam fortasse infert citius, cocta, quam cruda, contra ac brassica, blitum, & beta, & alia eiusmodi. Hæc enim qualitatem quum habeant malignam & nitrosam, elixatione indigent, vt eam deponant: lactuca verò cum nullã habeat, neque ablutione quidem indiget vt corrigatur, & coctura fit laxior, & exoluens. Quapropter Dioscorides ita scriptum reliquit, stomachicis illotas esse prodest. Non ergo est quod medici tantopere grauentur concedere febricitantibus lactucas crudas, & coctis vti semper cogant

præci-

di potius ac fistendi ventris, quàm euertendi vim habere putabatur, tamen recens parata, in solitis ea vti, euertit vētrem. In secunda dictionis parte dicit cholerica, ideſt choleras morbos, præcipuè fieri in æstate. Nimirum æstate & autumno inopia naturalis caloris laborant, & debiles sunt ventres, & bilis facile in eos cōfluit. Addit & febres intermittentes, & quibus rigores accedunt, quæ periphrasis significat febres tertianas præcipue, deinde vero & quartanas, quia exquisitæ tertianæ incipiunt à magnis rigoribus, quartanę etiam ab horroribus & rigoribus exiguis. Dicitur vero apho. 21. sectionis tertiæ æstate fiunt tertianæ plurimæ, & quartanæ, & vomitus, & alui profluuia. Addit nunc Hippocrates, has febres in æstate ortas, aliquādo malignas fieri, & infebres continuas & acutas mutari: ac proinde cauere oportere, ideſt timere, & curare caute, neque quippiam erroris committere, & ſi principio exiguus prorſus morbus, & contemplabilis esſe videatur, maxime autem tales morbos inquit arguere quintam, ſeptimam, aut nonam. Quandoquidem de intermittentibus loquitur, conſonum eſt intelligere, quintam, ſeptimam, aut nonam circuitionē: in intermittentibus non eſt dierum numeratio, ſed circuituum. Quidam illa verba μὰ λισαδετὰ τοιαῦτα νοσήματα, ἢ πέμπτη καὶ ἢ ἑβδόμη, καὶ ἢ ἐνάτη δηλοῦσι ita vertunt, præcipue autem tales morbos, quinta, & ſeptima, & nona, iudicant. Mihi vero videtur Hippocrates dicturus, nō δηλοῦσι ſed κρινοῦσι vt ſolet, dicit vero δηλοῦσι ideſt manifeſtos faciunt, ſeu produnt, ſeu arguūt, quod quidem nihil eſt aliud, quàm his diebus ſolere ſe prodere eorum malitiam, quod ſcilicet in eis ſoleant ex intermittentibus continuæ fieri. Ob id ergo vſque dum ex dies exactæ ſint, cauere oportere, hoc eſt caute eos curare, nihilque permittere vt delinquant, ſuſpectos habentes ſemper morbos, qui alioqui ob propriam figuram videantur eſſe ſecuri: neque ad dictas vſque dies conſulit Hippocrates cauere, ſed quaſi melius & conſultius, etiam vſque ad quatuordecimam obſeruare: nimirum non vult nos ab intermittentibus æſtiualibus ſecuros eſſe, vſquè dum præterijſſe quatuordecimam periodum viderimus, neque fieri continuas.

81 PHericidæ post solstitium hybernum nocte, lateris dextri dolor, Antea etiam consuetus, cessauit. Pransus est, & egressus horruit: febris ad noctem sine dolore: tussicula quædam leuis sicca. Vrinæ non multæ hypostasis, multa, ramentosa, glabra, diiulsa, à principio: post quartam verò tubercula subsidebant, & vrina non decolor subsidentiam habens, & collectio non apparebat in matula vbi esset refrigerata. Tertia die aluus sua sponte egessit. Quarta glande apposita stercorosa & biliosa deiecit: humidus fluxus: somnus ad noctem non valde, interdiu autem aliquantulum dormiebat. Sitis non vehemens. Quarta ad noctem maximè, cutis circa frontem reliquum, mollis semper ad superferendum. Febris vincebatur ad manum, & subhumescebat. Pulsus in fronte valde obscurus venarum, grauitas in conuersionibus, & in omnibus egestionibus exiguum tempus: semper sine dolore ab initio anxius, & paulatim vomebat. Septima à glande deiecit inter biliosum & stercorosum, humidum valde & pallidum, & iam aliquantulum delirabat, & humiditas exigua aliquando circa frontem. Stragula super faciem: oculus frustra velut aliquid aspiciens conuertebat, & rursus nictabat. Stragula reijciebat. Nona die sudor mane obortus vsq; ad pectus, perseuerabat vsq; dum moreretur, & febris intendebatur, & delirium. Circa frontem plurimus sudor, & velut graue quidem, aut valde album. Cutis autem quæ sub pilis interpuncta. Hypochondrium dextrum eleuatum, demisit à se ipso biliosum. Octaua apparebant velut culicum morsus: ante mortem tussiendo reiecit velut ex muco fungos compactos, alba pituita circundatos: excrearat autem & antea parua alba lactea. Post cœnam in somno horruit: mane surrexit graui capite, horruit rursum: noctem grauiter. Sequenti autem die febris acuta. Capitis sphacelus. Vomitus bilis multæ. Plurima porracea.

Remisse-

Remiserunt omnia. Somnus nocte, mane perfrigerabatur. Sudor exiguus. Humiditas per magnam partem corporis. Secundum lienem manu sentiebat modico tempore collectionem in dolentem, statim euanuit. Nocte sine somno. Fo ri tempore exacerbabatur febris, anxietas, vertigo, tormē, capitis dolor, vomitus porraceus, leuis, lentus, vt pituita, ad occasum solis ceßauerunt omnia. Sudor capitis, colli, excreuit per vomitum stercorosa, humida, biliosa, neque ni gra, neq; inconuenientia: noctem mediocriter transegit, & sequentem diem: ad noctem rursus sine somno. Vomitus mane similiter etiam sequenti die citra anxietatem. Capitis autem dolores cessauerunt post sudorem: vesperi omnia remiserunt. Nona non amplius vomuit, incaluit magis. Alijs non videbatur febricitare. Venæ temporum salie bant. Sine dolore omnino. Sitis semper erat. Nona cùm ad sellam surrexisset, valde linquebatur animo. Excreuit à glande ramentosa, nigra, & biliosa, colore stercoroso quā tum destillauit. Vox glangosa, in conuersionib. grauis. Oculi caui: cutis frontis circuntenta. Alioqui bene spirans, cō positus, ad parietem plerunq; conuersus. Humidus in clysterib. flexibilis, quietus. Lingua alba leuis: circa decimam autem & postea, vrinæ rubræ circulatim in medio exiguū album duodecima à glande similia exierunt biliosa, & ra mentosa. Post glandem animi deliquium. Deinde os siccabatur. Colluebatur semper, atq; nisi valde frigida esset, ca lidam dicebat esse. Niuem leniter gustabat. Deinde sitis non erat. Stragula semper à thorace proijciebat: clamydē calefieri non sinebat. Ignis procul & paruus: ambarum maxillarum rubor. Post hæc malè loquebatur. Diem vnā vel duas supercaluit, cessauit.

MVLTO magis operosum esset quàm vtile, narrationē hanc, longā, obscuram, & perturbate scriptā, interpretari: neq; sane omnino fieri posset, nisi diuinādo. Nā luce clarius

est,eam vt hic occurrit,à nullo nunquam hominũ esse scriptam,sed ob vetustatem vitiatam esse mille modis, de esse multa verba,alia esse interiecta,alia permutata, atq; ob id quædam incidisse. vbi nihil possent significare. Quale mihi videtur illud,hypostasis multa, ramentosa, glabra,diuulsa, quam enim vrinæ hypostasim intelligas dici glabram. Porrò quis nõ videat, perturbatam dierũ enumerationem, vt posterioris ante quã prioris fiat mẽtio,& eadem pluries repetatur,ex codicum corruptione nasci. Nemo verò possit lectionem restituere,nedum enarrare, ob id consultius esse videtur, ac prudentius, transilire, cum præcipuè nihil adeò ad artẽ vtile videatur,tota hac dictione insinuari. Illud solũ lubet monere. quod quicunq; attentè leget, intelliget facilè,hanc non esse vnicã,simplicemq; narrationem,sed geminam, primã quidẽ continere hystoriam Pherecidæ. qui die nona mortuus est, & laborauit ea malignæ febris specie,quam nunc in historia fullonis frequentem esse dixi,cũ exanthematis s.morsibus culicum similibus:alterã alterius cuiuspiam cuius nomẽ vetustate deletum est, qui est liberatus.Pertingit prima narratio vsq; ad illa verba, Excrearat autem & antea parua alba lactea. Secunda incipit ab illis, post cœnam in somno horruit. Hoc verò adeo est apertũ, vt sola admonitione opus sit.

82 *ANdrothali,aphonia,ignorantia, delirium his sedatis supererat multis annis, & recidiuæ fiebant, lingua permanebat totum tempus sicca, nisi collueretur, loqui non poterat, & valde amara erat plerunque, aliquando autem & cordis dolor. Venæ sectio soluebat hæc, aquæ potus, aqua mulsa. Helleborum bibit nigrum. Bilioſum non prodibat nisi paucum,tandem hyeme decubuit, & extra se exijt. Et pathemata linguæ similia, Calor tenuis. Lingua decolor: vox peripneumonica,à pectore stragula reijciebat,& se educi iubebat vt micturum, nihil potens aperte loqui,neque existens apud se:educebant ipsum. Ad noctem est mortuus. Duob.aut trib.dieb.decubuit.*

HAEC eadẽ hiſtoria occurrit in quinto libro, sed qa imperfectius quam hic scripta,eius enarrationem in hũc locũ distuli-

distulimus. Quam plurimos tentare solent passiones apoplecticæ, humore quopiam repente irruente in cerebrum, quibus ad malum non firmatur, neq; fit integrè, sed velut inchoatur, significanturq; illa grauissimorum malorum initia, quibusdam, minorib. quidem quam apoplecticis fieri solent, velut in via tamen ad illa positis. Huiusmodi sunt, vertigo magna, & aphonia, hoc est loquellæ interceptio, & ignorantia quædã omnium rerũ (in hoc genere est stupor mentis, & obliuio) & delirium. Hoc quidem solum si accidat, aliud indicat quam apoplecticam passionẽ, coniunctũ tamen cum alijs. significat etiam illam, & quandam facientis causæ differentiam. Nimirum humorem qui occupare cępit & obstruere cerebrũ, bilioſum, aut atrabiliariũ esse. Ab omni enim succo multitudine obstruente, fieri possunt illæ passiones. Nam vel à crasso flatu fieri solent earum quædã. Hit igitur Androthales, seu, vt in quibusdam codicib. legitur, Androphanes, tale quidã aliquando passus est repentè, atq; quia apparatus non fuit adeo magnus, non est factus apoplecticus, sed processit læsio cerebri vsq; ad aphoniã, & ignorantiam & deliriũ. Multi, vt alibi dictum est, ẽt sine verbis delirant, gestibus, & signis. Hic autẽ fortasse (ita vt fit) aphonia & ignoratione rerũ primũ laborans, vbi loqui cœpit, delirauit. Cũ ergo passio adeò fuisset exigua, vt ne leuis quidem apoplexia dici mereretur, sed velut quoddã initiũ, cessauit: & superuixit homo multis annis, non ita tamen sanus, vt non rediret aliquando similis passio. Nimirũ manebat interius idẽ apparatus, q̃ a principio fecerat. Quẽ indicabat lingua semper sicca, adeo vt nisi colluereturr, loq nõ posset, & plerũq; valde amara: & cordis dolor, hoc est dolor oris ventriculi, qui aliquando incidebat. Hæc omnia significabãt, vitiosi & bilioſi succi redundãtiã circa caput, & vẽtriculũ, cui caput facillimè consentit. Cũ itaq; vixisset aliquot annos hoc modo: tandẽ hyeme decubuit, & intra duos aut tres dies mortuus est, factus (arbitror) apertè acsũmè apoplecticus. Primũ vero extra se exijt perturbato cerebro, & linguæ erãt similia pathemata, siccitas s. & immobilitas, erat iã tũc decolor, & albida, ob naturalis caloris extinctionẽ. Vox erat peripneumonica, quasi strangularet, & nihil aperte loqui poterat, & cũ angeretur iã ob strãgulationẽ, reijciebat à pectore stragula, & cũ resolutio iã incipe-

ret ſerpere, ob reſolutionem veſicæ vrgebatur cupiditate mingendi,& perturbatè, vt poterat ſe educi iubebat vt micturum,& educebant ipſum qui aderant, ille verò reſolutus poſtremò totus, ad noctem mortuus eſt. Interponit Hippo.quædam ad huiuſmodi affectus curationem ſpectãtia. Venæ ſectio (inquit) ſoluebat hæc.aquæ potus & aqua mulſa. Hanc certè curationem hoc caſu ego maximè recipio,ac probo.Suſpicorque Androthali,ob hæc eſſe productam tot annos vitam:mortuum verò poſtremo eſſe, quòd cùm biberit helleborum nigrum aliquoties purgandi gratia, nihil tamen ſit iuuatus, quia non euacuabantur qualia euacuari oportebat. Nam bilioſum non prodibat niſi paucum. Curatio autem optima, & quæ hoc caſu poteſt conferre maximè,eſt,ante pharmacum vias laxiores facere,& bilioſum ſanguinem ſupernis partibus quibus hæret,ſectione venæ detrahere, & aquæ vſu temperare, & vſu longo mulſæ facere lubricam aluum: verum citra hæc, helleboro bilioſum non cedit,& homo neque purgatur, neque adiuuatur.In eo igitur cui tale quid acciderit, & talis eſſe videatur humoris ſpecies,venam ſeca pro virium ratione, & aqua vti iube, & mulſa,interimque cibi boni ſucci mediocri quantitate.Mox ſuccedunt hiſtoriæ Nicanoris, Damoclis,Parmeniſci, & ſeruæ Cononis, quæ eædem & eodem ſcriptæ ordine occurrerunt in quinto libro, atque eiſdem verbis, præterquam quòd hiſtoriæ. Parmeniſci illic nihil erat præter principium, ſed ego totam hinc illuc tranſtuli: atque enarraui cum reliquis,quas nunc ideo repetere, nihil refert.Vt neque hiſtoriam ſerui Timocharis, neque pueri Nicolai,cuius etiam initium ſolum in libro quinto eſt, tamen eſt ea quoque à me illuc translata. Itaque licet mihi nunc vſque ad hiſtoriam Metonis tranſilire.

83 *METONI poſt pleiadum occaſum febris, lateris ſiniſtri dolor vſque ad clauiculam,atque is, adeo grauis, vt quieſcere non poſſet,& ardor tenebat. Deiectio multa bilioſa,in tribus diebus fere ceſſauit dolor,calor autem circa ſeptimam aut nonam.Tuſſis aderat. Excreationes neque bilioſæ,neque multæ fiebant, pituitoſæ verò tuſſes ſequebantur.Cibos guſtabat. Aliquando exibat velut ſa-*

nies.

nus. Apprehendebant autem quandoque illum calores tenues exiguum tempus. Sudores exigui fiebant ad noctem, spiritus in febre densior, maxillarum rubor, circa latus grauitas, & sub alis, & ad humerum. Tusses tenebant. Pharmacum per superna eduxit biliosa: tertia post pharmacum exijt pus, ab initio verò infirmitatis quadragesima. Repurgabatur circa trigintaquinque alios dies. Et sanus factus est.

Hic pleuritide laborauit primum, cuius intra tres dies dolores cessauerunt cessante fluxione, tamen non est liberatus, sed inflammatio est ad suppurationem conuersa, & ob id iam inde factæ non sunt excreationes, neque multæ neq; biliosæ, quales scilicet ex materia propria fierent, sed tamen tusses pituitosæ, hoc est per quas nihil excrearetur, nisi pituita, ex ea quæ naturaliter colligitur ex pulmone. Constat huic cessasse fluxionem tertia, suppurationem vero ferè perfectam esse intra nouem dies, quia eo tempore cessauerunt calores, qui pure iam confecto, exigui manere consueuerunt. Vomica puris quadragesima à prima rupta est, iuuit fortasse, vt rumperetur, vomitio à pharmaco facta. Purgatus deinde alijs trigintaquinq; euasit. Habuit hic quidem omnia signa suppurati, & euasuri, iuxta ea quæ in prognostico scripta sunt ab Hippo. Nam calores interdum fiētes, & sudores nocturni: spiritus in febre densior, & maxillarum rubor, & grauitas circa latus pro dolore, & permanentes tusses, suppurati erant. Interim cibos gustare, hoc est libenter accipere suppurationis salubris. Multa etiam deiectione biliosa non potuisse persanari, sed cùm maximè videretur liberatus, suppuratum mansisse, iuxta morbi conditionem euenit. Nimirum in pleuritide, & reliquis thoracis morbis, nisi in raris quibusdam naturis, non probatur alui profluuium.

84 *Vxori Theotimi in semitertiana anxietas & vomitus, & horror simul cum febris inciperet, & si sitis: procedente verò, cùm febris inciperet, calor ingens. Cùm melicratum potasset, & vomuisset, horror & anxietas, sedata sunt. Et postea quod à sida.*

Bis dicitur in breui hac dictione, cum febris inciperet primo loco significat primam paroxysmi partem, quo significato dicimus cùm aliquis rigere incipit, ei iam incipere tertianam febrem, nimirum vocantes ipsum rigorem, primam febris partem: secundo loco significat reliquum paroxysmi præter inuasionem. Quo significato, cum finitur rigor dicimus febrem incipere, diuidentes scilicet paroxysmum in rigorem aut horrorem, & febrem. Describit ergo hic Hippocrates febris semitertianæ, qua vxor Theotimi laborauit paroxysmos, & dicit quibus succurreretur, & in ipsa inuasione, & deinceps in febre. Fuisse dicit ei cum febris inciperet, hoc est in ipsa febris inuasione, horrorem cum anxietate & vomitu, & siti: procedente verò paroxysmo, cum finito horrore febris iam inciperet, calorem ingentem. Datum verò esse in initio melicratum, tepidum scilicet vt vomeret, & ita sedata esse horrorem, & anxietatem, vacuata certè bona parte succorum, qui in ore ventriculi acerbati, ea symptomata inferebant: & postea cum iam febris arderet, datum esse quod ex sida. Quidam vertunt succum mali punici. Hippocrates verò dicit, ὀπὸς σιδὸς quo nomine non video ab autore quopiam vocari malum punicum. Si vero vocari possit, mihi placeret ita legi, quandoquidem malo punico, in feruore præcipuè patientis ori ventriculi, nihil conuenientius esse videtur. At qui suspicor sidam facultate punico esse similem, vt est figura. Nunc incognita est, describitur à Theophrasto lib. 4. de historia plantarum cap. vndecimo. Verum quandoquidem est incognita, tu veteris Hippocratem imitatus, in similibus feruoribus, malorum punicorum succo. Diopithis sororis historia eisdem prorsus verbis occurrerat in quinto.

85 *Vxori Apomoti, in hemitrito, circa Arcturum, grauis cardialgia in apprehensione, & vomitus, & Strangulationes simul inflabant vterinæ, & in dorsum dolores iuxta spinam: cùm autem hæc ei peruenissent, soluebantur cardialgiæ.*

Vxvt vxori Theotimi, in apprehensione semitertianæ, anxietas vomit⁹ & horror fiebat, ita huic cardialgia, vomitus,

mitus,& ſtrangulationes ex vtero,vitioſo ſucco incumbẽte ſimul in vterũ, & os ventriculi. Fiebat verò paulo poſt ſolutio cardialgiæ dolore eunte indorſum iuxta ſpinã,qua ſcilicet deſcendit ex ore,ſpinæ affixa,gula. Quapropter ſignificat rectitudo, ſolutionem cardialgiæ fieri, ſucco ab ore ventriculi, in gulam abſcedente. Iuuaretur hæc quoq; vomitu mulſa:nam ſolueret vomitus cardialgiam, & dolorem dorſi anteuerteret,& reuelleret ex vtero, quem interim calida aliqua & laxante inunctione, velut anethino aut irino,foueri oportet.

86 *TErpidæ matri, ei quæ à Doriſco cum corruptio facta eſſet menſe quinto gemellorum ex caſu,ab altero quidem ſtatim velut in tunica quadam liberata eſt, ab altero prius vel poſterius quadraginta diebus,liberata eſt. Poſtea autem concepit in ventre: anno vero non dolores graues ventris in multum tempus inceperunt. Aliquando quidem ex ceruice & ſpina: conſidebant autem in hypogaſtrium,& inguina:aliquando vero ex genu dextro. Cõſidebat autem in eundem locum:& cum circa ventrem dolores erant,eleuabatur venter,cum vero ſedarentur, coibat cardialgia, ſtrangulationes non aderant, ſed frigus corporis,quaſi in aqua iaceret. Tempore quo dolor fiebat, reuertebantur per totum corpus dolores, mitiores quàm in principio. Allia,ſilphium,acria omnia,non conferebant,neque dulcia,neque acida, neque vina alba, ſed nigra, & balnea rara. Initio etiam vomitus graues fiebant,& ciborum excluſiones,& per dolores non apparebant muliebria.*

Omnia hæc mala fuiſſe vterina inſinuat Hippocrates inchoans narrationem ab abortu, qui nouem ante annis factus erat, quamquam ab eo non adeo læſus manſit vterus, quin poſtea conceperit,atq; vt ego intelligo,pluries,ſiquidẽ tam multi anni exacti ſunt,menſtruis nondum deficientibus. Non enim defeciſſe per ætatẽ conſtat,quandoquidẽ dicit

dicit per dolores non apparebant muliebria, quasi scilicet apparere solerent. Cum ergo huic ex abortu, difficili sanè & periculoso (siquidem gemellorum, & mense quinto, in quo solent acetabula esse firmissima, & altero vix se quadraginta diebus expediuit) Iesus non nihil maneret vterus, anno nono (cum interim aliquoties concepisset) incepit morbosa admodum esse ex vtero, fuitque multum tẽpus. Inceperunt dolores graues ventris, qui diuersimodè fiebãt: aliquando quidem ex ceruice & spina incipientes, considebant in hypogastrium & inguina: aliquando verò incipientes ex genu dextro, considebant in eundem locum, in hypogastrium scilicet & inguina, vbi vterus situs est, & cũ ibi erant dolores, eleuabatur venter, cum sedabantur eius loci dolores, fiebat cardialgia, repente scilicet humore in ventriculum, qui etiam patiebatur cum vtero. Nam initio etiam fiebant vomitus graues, per quos cibi omnes quos accipiebat, reijciebantur. Et si hic morbus vterinus erat, & cum suppressione menstruorum fiebat (non enim apparebant muliebria, cum dolores tenerent) non tamen afferebat strangulationes, quales fieri solent ex vtero, sed refrigerationem corporis, quasi in aqua iaceret. Nimirum non pendebat malum ex frigidis succis aut flatibus, sed ex acribus. Frigida enim aura inde ascendens, occurrensque cordi, respirationis tollit vsum, atque ita & respirationẽ: acria vero mordendo calorem intro reuocant. Hanc ob causam, neque allia, neque silphium siue laser, neque alia acria, quę in frigidis vteri passionibus conferre solent, conferebant, neque dulcia, quia & hæc facile bilescunt: neque vero acida, quia vterus male fert eorum vsum, neque vinum albũ, calidius enim & mordatius est magna ex parte hoc: sed vinum nigrum, & balnea rara, attemperando scilicet. Arbitror verò cauisse medicos balnea crebra, ne humiditas crescceret. His rebus mitigata sunt mala, ac postremo cum dolores fierent, non iam fiebant quales à principio, sed reuertebantur mitiores quidam per totum corpus, quasi ex pauciori & mitiori causa pendente malo, & vtero minus iam affecto.

87 VXori Cleomenis circa Zephiri flatus, ex nausea, & lassitudine, lateris sinistri dolor, incipiens à ceruice & hu-

& humero, febris, & horror, & sudor. Incepit autem febris, neque desiit, sed intendebatur, & dolor grauis, tussis, excreatio subcruenta, pallida, multa, lingua alba, deiectiones mediocres humidæ, vrinæ bilioſæ. Quarta ad noctem muliebria venerũt multa, soluta est tussis, & excreatio, & dolor. Calor autem tenuis.

NON arbitror, nauseam, & lassitudinem vt causas procatharticas morbi, hoc loco nominari, sed velut exordia, & initia illius: non inquam quòd nausea & lassitudo morbum fecerint, sed quòd ille à nausea & lassitudine inceperit. Itaque mulier primum laborabat nausea & lassitudine spontanea, deinde succesit lateris sinistri dolor, incipiens à ceruice & humero, & febris, & horror, & sudor, & cum incepisset febris cum horrore, & superueniisset sudor, haberetque speciem intermittentis, non tamen desijt, sed mansit, & intendebatur, & dolor etiam grauis, hoc est molestus, intendebatur, & tussis, & erat excreatio subcruẽta, pallida, & multa, & lingua erat alba, & deiectiones mediocres humidæ: hoc est quantitate & multitudine mediocres, substantia autem humidæ: vrinæ bilioſæ. Huius morbi præcipuam causam fuisse menstruorum suppressionem, & & in supernas partes recursum, euentus indicauit: præterquam quod ex ipsius ægrotæ narratione, id oportuit discì: nam quarta die ad noctem venerunt muliebria multa, soluta sunt, tussis, & excreatio, & dolor, mansit tamen calor quidam tenuis, hoc est exigua quædam febricula. Nimirũ sanguis alioqui per vterum effluxurus, per venas communes regurgitauerat in latus sinistrum, qua mamma est, vsq; ad ceruicem & humerum, vt sane euenit sæpissimè. Nimirum habet vterus cum partibus thoracis communes venas non exiguas, ob quas videmus à partu difficili, aut repentina menstruorum suppressione, fieri quibusdam dolores laterum, quibusdam veras pleuritides, alijs peripneumonias, alijs asthmata. Ita igitur huic facta est pleuritis ob recursum sanguinis, cuius rursum per inferna euacuatione soluta est, super fuit solum febricula exigua, quæ forte, præter pleuritidem, pendebat ex aliqua putrescente per venas pituita

tuita & bile, quas lingua & vrina indicabant. Habes hic exemplum iudicationis die quarta factæ, rei vt ego existimo, non tam raræ, quàm Galeno visa est, & Archigeni. Historiæ vxoris Epicharmi, & vxoris Polemarchi, quæ hoc loco occurrunt, enarratæ sunt in quinto libro, & ex vtrisque locis lectio restituta.

88 *Liciniæ sorori seniori vomitus omnium quæ accipiebat, diebus quatuordecim, sine febre. Cruentarum vomitionum reiectiones: & contracta strangulatio ad cor procedebat. Castoreum, seseli, & succus sidæ, omnia sedauerunt: abscessit autem dolor moderatus ad partem inanem. Bulbi succus, & vinum lacteum austerum, & panes quã minimi cum oleo.*

Strangulationem ex vtero esse hanc passionem, ob menstruorum suppressionem factam, symptomata indicant, & & confirmãt remedia. Nam contracta strangulatio ad cor procedens, nihil potius significat, quàm eam strangulationem. Videntur enim sibi mulieres ita affectæ, strangulari, vtero retracto in cor, consentiente verò ventriculo mox nauseant, & quædam earum vomunt quidquid acceperint. Cum ergo hæc tale quiddam sine febre passa sit, & cum strangulatione consentaneum est ex tali passione procedere: porro talis passio ex suppressione menstruorum fieri consueuit, quibus verò supprimuntur, fieri solent vomitiones sanguinis. Castoreum, & seseli à Dioscoride & Galeno commendantur ad strangulationes vterinas. Sidam dictum nuper est, in historia vxoris Theotimi, videri esse velut speciem quandam mali punici, quapropter huic datus sit eius succus, non ad vterinam passionem, sed ad sanguinis vomitum. Insinuans ergo Hippocrates, ob eandem passionem data esse hæc omnia, sed ob diuersas, dicit, castoreum, seseli, & succus sidæ, omnia sedauerũt: illa scilicet, strangulationes: hoc, vomitiones. Remittente hoc malo, abscessit dolor quidam moderatus ad partem inanem: contulere bulbi succus, & vinum lacteum austerum, & panes minimi cum oleo. Vinum lacteum vocatur

vinum

vinum lacte permistum, quo, vt nuper dixi, vtebantur veteres, vocabantque oinogala. Non est verisimile, hæc potu aut esu esse data (nam vino cum lacte misto, ad dolores inanis partis nihil esset deterius) sed appositum esse parti inani, cataplasma ex panis modico & succo bulbi, vino lacte & oleo, atque eius appositione solutum esse eius partis dolorem.

89 *Pausaniæ filiam ex crudi fungi esu anxietas tenebat, strangulatio, dolor ventris. Melicratum calidum bibere, & vomere conferebat, & balneum calidum. In balneo vomuit fungum, & cum iam esset soluenda omnia, sudauit.*

Fvngi quidam, vt testantur Dioscorides & Galenus, sunt venenosi, atque ita vt habeant aliquid veneni putrefactorij, eiusque quod toto genere venenum est, alij tamen omnes crudioris sunt, & crassæ substantiæ, atque nisi quantitate modica, bene elixati, atque cum correctiuis, vt cum pipere, pulegio, origano, aut alijs eiusmodi conditi, accipiantur, incocti manent, & strangulant, flatu arbitror crasso ex illis orto. Nullius itaque fungi est vsus satis tutus, cuiusdam verò etiam pernitiosus. Dioscorides docet rationem dignoscendi venenosum & eius antidota, atque etiam Galen. 2. de antidotis. Mulierem hanc non eo læsam esse constat, quòd venenosum ederet, sed quòd crudum, ob id anxietas eam tenebat & strangulatio, non potente ventriculo eum conficere, & flatu frigido inde versus cor, & reliquas corporis partes, delato. Hinc verò & dolor ventris. Superari fungi solent meri potu, & esu aromatum, cum vero vrget plurimum anxietas, satius est curare vt vomantur. Huic ob id amissa spe coquendi, datum est melicratum calidum, vt vomeret. Ducta porro est in balneum calidum, vt calor obstaret frigori, quod ex fungo effundebatur, & longe à corde extraherentur flatus refrigeratorij. Vomuit ergo in balneo fungum, & deinde sudauit, & soluta sunt omnia, quia quidquid auræ frigidioris effusum in corpus, sudando expirauit. Epicarmi, & filij Euphranoris historiæ, enarratæ sunt in quinto libro.

Post

90 *Post fabonium ficcitates fiebant vsque ad equinoctium autumnale: sub cane graues suffocationes, & venti calidi, & febres sudatoriæ, & rursus statim calescebant. Tubercula vero iuxta aures multis fiebant.*

Non sine magna loci corruptione scripta est hæc historia in quinto libro, atque ob id in hunc, vbi melius scripta occurrit, eius enarrationem distulimus. Constat vt illic dicere cœpimus, non contineri narrationem integram his verbis, sed eam esse decisam ex narratione longioris tempestatis alicuius morbosæ. Quapropter verisimile est multo plura accidisse, & in ipsa aeris alteratione, & morborum constitutione, quàm hic narrentur quæ diuinare non possum. Fuisse malignos eius tempestatis morbos, vel ex ijs solis quæ hic dicuntur, colligere licet. Nam erant febres sudatoriæ, & statim recalescebant (hoc est sudabant crebrò febricitantes, tamen non minuebantur sudore febres, quin potius inde videbantur denuo incrementa suscipere) & fiebant multis tubercula iuxta aures: quorum vtrumque malignitatis esse constat. Nam simplicioribus morbis, non sunt decretoria, nisi quæ decernant, & euacuationes potiusquam absceſſus: cum vero sudores febricitantium non deficiente febre, vituperentur semper ab Hippocrate in hac tempestate malignos esse, erat longe euidentissimum. Quia per totum ver & totam æstatem vsque ad æquinoctium autumnale, fiebant ficcitates (hoc est nullæ erant pluuiæ) sub cane verò tantus ardor, vt venti essent calidi, & homines viderentur grauiter suffocari. Vnde ergo fierent febres sudatoriæ, & humidæ: nam dicebatur prima sectione secundi libri, in ardoribus ficcitatis febres plerumque citra sudorem, si verò in his minutæ imbris guttæ deciderint, magis sudatoriæ fiunt ab initio. Atqui hoc idem repetitur sectione tertia eiusdē libri. Non certe fierent hi sudores ob humoris copiam, sed ob vrentis ignis vim, colliquatorie scilicet, vt dicitur ab Hipp. in prognostico, fiunt aliqui sudores, maligni quidem illi & inutiles, ob inflammationis vigorem.

Ani-

91 *Anicula à tussi vexatæ circa nonam diem: adolescēti splenico ancillæ filio aluo humectata, circa idē tempus. Cteſiphonti ſub arcturum ferè circa ſeptimam. Puero ſolum ſuppurata ſunt. Eratili filio euanuerunt.*

EXEMPLA ſunt hæc, eorum quibus ea tempeſtate orta ſunt tubercula iuxta aures. atque ita audiendum eſt, anicula illi quæ à tuſsi vexabatur, circa nonam diem facta ſunt tubercula iuxta aures: adoleſcenti ſplenico qui erat ancillæ filius, humectata eſt aluus, & circa idem tempus, circa nonam ſcilicet diem. Cteſiphonti ſub arcturum, hoc eſt incipiente iam autumno, ferè circa ſeptimam diem morbi, orta etiam ſunt tubercula: ex multis quibus ea ſunt facta, puero cuidam ſolum ſuppurata ſunt. Eratili filio euanuerunt. His duobus non narrat quibus morbi diebus orta ſint, narrat verò quos habuerunt exitus, alteri ſcilicet ſuppurata eſſe, alteri euanuiſſe. Vnde licet intelligere tres hos exitus habere parotydas, quin & alia quæcunque tubercula: alijs enim ſuppurantur, & effuſo pure ſaneſcunt: alijs euaneſcunt, hoc eſt repentè & inſperato diſparent, alijs neque euaneſcunt, neque ſuppurantur ſed perſiſtunt, vſque dum homo interijt, aut ipſis paulatim reſolutis liberatur. Puero præ alijs ſuppurata eſſe tubercula, congruens eſt puerili naturæ, quæ calida cum ſit & humida, coquendi facultate plurimum valet. Ego quid in huiuſmodi ægrotis, quibus per febres malignas parotydes oriuntur, facere ſoleam, dicere hoc loco non grauabor, quandoquidem cenſeo multos eſſe ita ſeruatos, qui alioqui interijſſent. Mox ac oriri incipiunt, partem laxante oleo foueo, vt chamæmelino, atque ſi exire cunctentur, loco ipſi cucurbitam affigo, ne abſceſſus ſit minor quàm vt poſſit conferre: vbi autem ſatis manifeſtus iam factus ſit, ſi breui increſcat plurimum, mitto rurſum ſanguinem, ne ſit maior quàm poſſit ſuſtineri: mox verò durum adhuc tumorem, neque vlla ſuppuratione expectata, igneo ferro aperio, altera quidem in parte, ſi alteram ſolum obſederit tumor, in vtraque vero, ſi vtranque, & cataplaſma ſuppurans appono. Plerumque res cedit bene. Nam breui conputreſcens cum inuſta ſcara tumor, manare pus incipit. Et per id orificium caput & reliqua

qua viscera perpurgantur. Neque hoc debet videri cuipiã atrox: pars enim adenosa per sese quidem vilis est, quamq; ob id licet vrere & secare, & vtrumque contemnere.

92 *Circa vtraque nulli sudores. Lingua præ siccitate blesi. Incitati venti flabant, multi & frigidi. Et niues exclementi cœlo quandoque fiebant, & post æquinoctium austrina permista borealibus. Aquæ frequentes. Populæ riter graßatæ sunt tusses multæ, præcipuè autem pueris. Iuxta aures multi qualia satyris. Quandoque verò ante hoc tempus hyems valde hiberna erat, in niuibus & pluuijs borealibus.*

HAEC verba & aliunde decisa & male inter sese concinnata, nulla ratio est rectè enarrandi. Censeo potius expungenda.

93 *Ymenactis puero quasi duorum mensium, exanthemata in cruribus, & in coxis, & lumbis, hypogastrio, & tumores valde rubicundi. Sedatis autem his conuulsiones & epileptica fiebant sine febribus multis diebus, & mortuus est.*

NIHIL frequentius, quã pusillis oriri exanthemata, cũ tuberculis quibusdam rubris (quãs vocant variólas) adeo vt hanc ob causam multi censuerint, eas a reliquijs menstrui sanguinis oriri, ego verò non censeam improbabile, & si non in omnibus tamen in adeo paruulis, id ita habere. Quiã etsi infantes non nutriuntur pessimo illo sanguine, qui singulis mẽsibus expurgabatur, sed selectiori, nõ potest tamẽ non aliquid etiã illius cum bono, ad eos transfluere. Intereunt pueri ex his abscessibus, vt ex alijs quibusuis, vel quòd tanti tam multique sint, vt non possint sustineri, sed partes etiam principes occupẽt, aut alias & si non principes, necessarias tamẽ corrũpant: vel quòd sint minores & pauciores quàm vt perpurgare possint corpora, vel qđ vbi cœperint fieri, euanescant. Huic non bene exijsse, atq; cum exire

exire cœpissent, collegisse se malos succos in altum id interna, atque obid interijsse, constat, primũ quia non per totum corpus, vt solent tumores illi, facti sunt, sed solũ in cruribus, coxis, & hypogastrio: deinde quia illis sedatis succesit epilepsia, & ea sine febribus. Si enim cum febribus, succesisset fortasse febrium vi, quoniam verò sine febribus, constat, succesisse ob humorem illum veneficum, qui in neruorum repsit principia.

94 *POlemarchi puero contigit priori tempore suppurari, & excreare, postea verò calores ipsi erant, & aquã potabat multam, & erat splenicus, & anheloſus, ad verticem loci cuiuspiam eminentioris si quando accederet, impotens, & sticuloſus, & cibum fastidiens moderate aliquando: & tussiculæ ſiccæ in multum tempus ita fiebant: atque nisi ſubducebatur aliquid, eratque aluus facilis, plena fiebat, & anhelatio, & ſuffocatio magis fiebat. Tãdem vero catarrhus & excreatio ſuperuenit, ac tuſsis. Excreatio autem craſſa & pallida, purulenta verò, & febris vehemens videbatur ceſſaße, & tuſsis mitior, & excreatio pura. Rediit rurſum febris acuta, ſpiritus denſus. Mortuus eſt. Verum antea riguerunt pedes, & poſtea perfrigeratus eſt. Spiritus magis intercluſus eſt. Vrina ſtetit. Extrema refrigerata ſunt. Sapiens interijt tertia die à recidiua.*

MVLTI ſuppurati, quibus ætas eſt adhuc firma, ſi citra vllum erratum in victu, excreationi ſtuderent patiẽter, liberarentur, qui aut cibis vtentes incõmodis, aut ante tẽpus domo exeuntes, & ventis occurrentes, aut multo eoq; frigido potu vtentes, noxas augent, aut alias vocant, aut pluries ſuppurantur, cum iam incepiſſent a prioribus ſuppurationibus euadere. Velut hic puer, cui contigit primũ ſuppurari, & excreare pus (fortaſſe ex catharro aliquo ſolum, cum non narret morbum aliquem acutum anteceſiſſe) poſtea verò quam excreare purulentũ inceperat, erant ipſi calores febriles (ita ſcilicet vt euenit ſuppuratis) interdiu exigui, noctu ĩcreſcẽtes: cũ verò ille ſitis eſſet impatiẽs

& multam aquam potaret, factus est lienosus, quare & an helosus, neque potens in sublimem aliquem locum cõscẽdere, & siticulosus adhuc magis, vt solent qui fiunt hydropici. Hæc quidem omnia sæpe fieri solẽt ex multo aquę potu, causa vero est, quod cum aqua moretur in hypochondrijs, ea intumescunt plurimũ, & eũ immanẽte aqua, immanent etiam reliqua excremẽta, quæ immanẽtia, herẽt & imbibuntur durantq; & in tumorem attollunt, & male peruia faciunt viscera. Id quod crebrius accidit lieni, ob naturalem eius frigiditatem & raritatem, & naturam melãcholicam. Frigida enim natura facit id viscus opportunũ ad frigidas affectus: raritas vt capiat aquæ multum, & distendatur: natura melancholica, vt melancholiam cõgerat, & scirrhosum fiat. Hinc euenit mox trahi in compassionem hepar, & fieri hydropẽ. Qui ita laborant, necessario sunt anhelosi. Comprimitur enim septum à distentis visceribus, & eandem ob causam, & quia gestant viscera, velut ponderа quædam aliena, male se mouent loco, præcipuè si in sublime aliquod præcipitiũ conscendere nitantur. Sunt etiam siticulosi, quia detẽta diu aqua putrescit, fitque salsa, & ob id sitim auget. Puer igitur hic ea omnia mala contraxit ex nimio aquæ potu. Erat quoque cibum fastidiens, id vero non nimis, sed aliquando moderatè. Fastidiosus quidem fieret ob corruptum circa ventriculum humorem, appeteret verò aliquando etiam moderatè ob affectum frigidũ. Malo ita procedẽte, desijt excreatio, & tussiculæ ficcæ fiebãt quales scilicet superuenire solent splenicis, & hydropicis, transfuso semper aliquo succo in thoracem per septũ trãsuersum. Habebat tunc tẽporis puer quoddã accidens notatu dignum, quodq; in multis ita affectis animaduerti: id vero est, aluum si supprimatur tantillum, neque sit semper facilis, intumescere, & plenam fieri, atque ex eius plenitudine anhelationem, & suffocationem crescere: sint autem sẽper egerant, necesse est debilitari, neque inde tamen affectus sanescit, sed solum ab ea molestia, quam retẽtio affert liberãtur. Huius rei causa est, exigua cibi & potus in totum corpus distributio, partim ob membrorũ debilitatem, partim ob hypochondriorum obstructiones, contingens. Tandẽ, hoc est postquã diu ita ægrotauerat, redijt alius catharrus, & tussis non amplius sicca, sed cũ excreatione crassa,

&

& pallida, ac purulenta, facta scilicet denuo alia suppuratiõe ex pituita & bile permistis, & hac excreatione aliquã diu durante febris vehemens mitigata est, vt videretur cessasse. & tussis facta est mitior, & excreatio pura, hoc est cãdida sine bile & pure: & cum videretur iam habere obhæc melius, postremo redeunte, vt suspicor, alia suppuratione, collectionis alicuius interim insensibiliter factæ, redijt rursum febris acuta, & spiritus densus. Et cum facultas tã multas recidiuas iam non posset sustinere, concidit, & mortuus est homo, die tertia ab hac vltima recidiua. Ante mortem vero ob extinctionem naturalis caloris, riguerunt primũ pedes, deinde frigus toto corpore sensit, & ob casũ facultatis spiritus animalis intercluſus est, hoc est interruptus & interceptus, & vrina etiam cessauit, naturali iam facultate cadente, & sui muneris oblita, & extrema omnia, caput scilicet manus ac pedes, refrigerata sunt. interijt vero sine delirio, vt solent scilicet qui tabidi intereunt ac suppurati quoniam ea passio ad nullam præcipuarum partiũ minus pertinet, quam ad cerebrum. Itaque huius pueri malũ fuit tabes, interim, vt multis vidimus accidere, ferebatur in hydropem, malum sanè vbi processisset insuperabile, quod tamen circa initia, superatum fortasse fuisset, vel solo bono victu patienter tolerato.

95 *Filio Thini vehementer in febre vrente macerato fame, deiectio crebra, cum bile autẽ fiebat, & cum animi deliquio, & sudore multo. Refrigeratus est vehementer & sine voce erat. Totam diẽ & noctem, instillatum ptissanæ succum continuit. Sapiebat, & bene spirabat.*

Exemplvm est hoc iudicationis, per deiectiones biliosas factæ à febre ardente, vix autem toleratæ, ob deiectiõ di crebritatẽ, & ob nimiã cibi detractionẽ per totũ morbũ. Cum itaque periclitaretur iam mori, ac post deliquiũ & sudorem multum refrigeratus iam esset, & sine voce totã diem ac noctẽ, instillato succo ptissanæ recuperatus est paulatim, redijt ad sese, loquebatur, sapiebat, & bene spirabat. Quæ omnia redeuntis iam facultatis erant. Admonet nos hæc historia, ne simus nimij in cibi per morbos detractione

ctiõe. Nã inter cætera facit sequẽtiũ iudicationũ impatien tiã, præcipuè si succedãt crebræ & præcipitatæ vacuatiões

96 *Picarmi filio accidit ex itinere & potu cruditas, sequenti die mane anxietate facta, bibens aquã acetũ & salẽ, vomuit pituitam: postea verò rigor apprehendit, totus est febricitans, & doluit pectus. Tertia die statim mane sopor modicum tempus tenuit eum, delirabat: & febris acuta. Graviter ferebat morbum: quarta die in somnis. Mortuus est.*

Itus & potus multus, siue aquæ siue vini, in causis sunt quæ præcipuè possunt cruditatẽ facere, & in ventriculo, & in alijs officinis concoctionis. Nam motus vehemens euocãs a ventre, ac in corporis habitum distribuens naturalem calorem, ciborum primam concoctionem tollit, ea verò sublata sequentes malè agi necesse est. Potus multus calorem extinguit, aqua quidem frigore & humore: vinũ quia multum cum sit, non vincitur, inuictum verò manens, acescit, & maioris etiam quam aqua cruditatis causa fit. Hic vero cruditatis nomine, eius cõcoctionis quæ agitur in vẽtriculo, sublatio intelligitur, à qua multos eosque graues morbos, solitos esse oriri, nemo ignorat. Plurimum enim grauat, & distendit ventriculum, quod inuictum in eo manet, sentiturq; mox, velut alienum quoddam, & minimè naturale pondus, corruptionem vero aliquam consequutũ mordet & rodit. Hinc fiunt facilè rigores & febres, rigores quidem, dum adhuc in ore ventriculi cruda manẽt, ob eius particulæ acerrimũ sensum, febres cum iã descẽdunt in aluum, vt lib. 6. huius operis Hip. ipse significauit. Cõsentiunt quoque facillime cũ ventriculo cerebrũ & cor, adeo vt nullus sit earum partium morbus, qui non ob ventris passionem fieri soleat: nam & sopor & vertigo, & peruigilium, & delirium, & conuulsio, & apoplecticæ omnes passiones, & deliquia animi, & syncopes. Veruntamen non mihi videtur probabile, hunc puerum, die quarta, ab ea qua cruditatem sentire incepit mortuum esse, sed mortuum quidem esse, verum tardius, Hippoc. que solum affirmare mortuum esse, non tamẽ mortuum esse quarta die, nisi for

tè

tè grauiora alia passus fuerit symptomata, quæ Hippoc. tacuerit, velut conuulsiones fortes, aut syncopem. Nam quæ hic narrantur, grauia quidem sunt, non adeo tamen vt ob hæc sola videretur tam breui moriturus. Tametsi in huiusmodi narrationibus desideratur quam maxime pulsus differentia, cuius nisi rarissimè Hippoc. non meminit. Si enim præter ea quæ narrantur, habuit hic à principio pulsus exiguos, magnæ constrictionis, mirè diuersos, quales ob os ventriculi sæpe fiunt, & à die tertia cœpit habere formicãtes, non miror die quarta obijsse, correptum syncope: si vero non erant adeo graues pulsus differentiæ, crediderim aliquanto plus protractum esse morbum Hippo. que transilijsse, aut ex hac quoq; narratione perijsse vetustate multa verba. Sed explicemus quæ narrantur. Primum quidem itinere & nimio potu læsus, sensit in ventriculo cruditatẽ, ea sentitur, ventriculi grauitate, & tentione, & ructibus acidis: vel cibos incommutatos referentibus (nam nidorosam corruptionem potiusquam cruditatem nunc vocari malo, tametsi alibi cruditas etiam appelletur) die sequenti mane, cum anxietatem sẽtiret, accepit acetum multa aqua dilutum, & immixto sale, ad vomendum & vomuit pituitam. Nihilominus cum cruda adhuc manerent in vẽtre neque essent reiecta vomitu, mox eadem die apprehendit eũ rigor, cui succesit febris, & totus est febricitans, putãs fortasse eã febrem esse diariã ex satietate obortam (nã solẽt tales incipere ab horrore, aut rigore, dissidereq; parũ à putridarũ forma) satietatẽ verò iã esse cõfectã, & febrẽ balneo soluẽdã: verũ aliter euenit. Dolere enim iã inde cepit pectus, crudis arbitror succis, qui circa vẽtrẽ erant in pectus balneo effusis, & sursum euntibus: nam in superiora adhuc latis, die sequẽti, quæ erat morbi tertia, summo statim mane sopor eum apprehendit, qui modicum durauit tẽpus, ẽt inde delirabat, & febris erat acuta, hoc est ardens plurimũ computrescente iã cũ crudis bile, & in capite & per totũ corpus. Quam etiam ob causam quarta die erat insomnis, & ferebat grauiter morbum, hoc est erat inquietus, & anxius, quod malignitatis morbi, & debilitatis facultatis est. Tãdẽ cũ hæc fierent, ac fortasse etiam alia plurima, mortuus est. Huius ægroti notandi sunt errores multi: primum quidem quod iter agens plurimo potu vsus sit: deinde

quòd acetũ & salẽ vomendi causa biberit, cũ liceret vti alijs innocentioribus, vt tepida, siue aqua, siue mulsa, aut diluto oxymelite, aut hydreleo: deinde, quòd impuro adhuc corpore, atq; in initio febris putridæ cũ cruditate se lauerit. Quæ omnia fuissẽt magnopere cauenda: & procuranda, primũ quidẽ crudorũ ex vẽtre vacuatio, vomitione ex dictorũ aliquo, & elysteriũ vsu, deinde reliquiarum cõcoctio, quiete, tegumentis & inunctione.

97 *ARristoni pedis digito vulnerato cum febre nõ satis manifesta quod gangrenosum ascẽdit vsq; ad genu. Mortuus est. Erat vero nigrum, siccum fœtidum.*

VLCVS nigrum siccũ & fœtidũ, haud obscurè significat corruptionẽ naturalis caloris, & facultatũ naturaliũ in parte. Quapropter tale vlcus admodum lethale signum est. Nam non aliam ob causam nigrescit & fœtet, quam quod à calore præter naturã corrumpitur naturalis calor, & pars emoritur id quod gangrena est. Quam breui vsq; ad genu serpere, lõgè erat pessimũ signũ: quia ad plurimas partes, atque adeo ad totũ corpus, indicabat pertinere naturalis caloris defectũ. Febres quæ per huiusmodi affectus fiũt, exiguæ esse cõsueuerunt, vt in omnibus siue naturis, siue dispositionibus, quibus exiguus est naturalis calor.

98 *CVi carcinoma in faucibus exustum est sanus est à nobis factus.*

CARCINOMA dicitur græcis, qui nobis cãcer: est duplex, cũ vlcere, & sine vlcere: nascitur vterq; ab atrabile, vlceratus verò ab acidiori & acriori. Nõ vlceratũ cãcrũ sæpe curãt chirurgi excindendo, & extrahẽdo: sæpe etiã non curãt, sed blandius tractãt, medicamentis prohibẽtibus eius incrementum. Vlceratum plæriq; eorum ne tangere quidẽ audent, nisi blandis quibusdam & mitibus medicamentis, curam adhibentes, vt vulgus eorum vocat, palearuam, timentes ne, si ignis, aut causticum medicamentum adhibeatur immitior fiat atrabilis, & plus multo depascatur. Quæ quidem in re consilium Celsi sequi videntur, lib. 5. capitul. 28. Verum Celsus in eo capite concedit, aliquando id vi-

tium

tium causticis, scalpello & vstione recte curari: aliquando ita curari non posse, sed irritari potius: vocari vult id vitium, cum ita curari potest, tantum cacoethes, cum non potest carcinoma, esse verò adeo idem specie vitium vt discernere nemo nisi tempore, & experimento possit, tentãdo scilicet, & experiundo, an ita curetur rectè. Non esse autem eum nominum vsum, & eam distinctionem ex hippocrate cõstat, cũ hoc loco dicat, carcinoma exustiõe esse curatũ alioq; dixisset cacoethes. Verũ Hipp. nõ accipit morborũ differentiã à curatione, sed ab essentia & accidentibus proprijs, vt par est. Concedemus ergo carcinomata, seu cãcros, si curãdi sint radicitus, nulla alia ratione curari posse, quã vlceratos quidem vstione, non vlceratos sectione: esse aliquos qui curari possint si quidem hic cuius nũc narratur historia, sanatus est vstione, aliquos qui neq; possint, neque debeant, quod vt Celsus dicit, concitentur, & increscant, donec occidant, differentiam vero nõ esse in morbi specie, sed succi qualitate: nam in ipsius atrabilis specie bus, sunt aliæ aliis acriores, aut mitiores. Si ergo ex alijs symptomatis agnoneris, adeo esse acrem homini atrabilem, vt leui de causa plurimum exacerbetur, fortasse ne tãgere quidem audebis, sin autem ad terestris aut sanguineæ melancholiæ naturam, atra bilis quæ homini est, ex alijs sẽtiatur vergere, tentabis causticis vrere, ac si res incipiat bene cedere, procedes festinanter ad ignem præcipue si malũ sit in parte, quam facile ac breui depasci possit morbus, cuiusmodi fauces sunt. In talibus enim vel non satis certus an succus ferre id auxilium possit, tentabis, vel cum periculo, vrere: quia deposita curatione facillimè exedetur vel à succo non omnino immitti. Tentabis ergo vel cum periculo curare, morbum certò interempturum. Quam ob causam Celsus lib. 6. capitu. 25. iubet vlcera cancrosa ia ore, si medicamenta non proficiant, aduri. Erit verò ex eius sententia, adustis imponenda lenticula donec sanescant.

„ *Poliphantus Abderis caput dolebat in febre vehemẽti. Vrinæ tenues, multæ. Hypostases densæ & contur batæ. Non cessante autem capitis dolore, sternutatoria admota sunt, cum esset iam decima dies. Postea vero in*

ceruicem dolor fortis. Vrina venit rubra, perturbata, quales iumenti. Mente motus est phrenitico modo. Mortuus est in fortibus conuulsionibus.

MIHI videtur hic ægrotus, læsus esse magnopere intẽ pestiuo vsu sternutatoriorum, quodq; cũ oporteret morbo occurrere, cura prepostere est adhibita symptomati. Laborabat enim febre acuta ac vehementi, cum dolore capitis, erãtq; vrinæ multæ & tenues, & in eis hypostases dense & conturbatæ, tenuitate significante raptum bilis in superna, & hypostasi, multitudinem & perturbationẽ humorũ in venis, non cessante verò capitis dolore, decima die admota sunt sternutatoria: cum oporteret, missione sanguinis, & reuulsorijs per ventrem euacuationibus, & crurum frictionibus assiduis, vti, quo pariter sublatione causæ tolleretur febris, & reuulsione prohiberetur imminens phrenitis: capiti vero nihil admouere, nisi repellentia. Nam etsi missum esse prius sanguinem, & vacuatam aluum clysteribus, atque aliquo etiam lenientium medicaminum, suspiceris, etsi id non narretur (non enim consueuit Hipp. narrare omnia quæ gesta sunt) tamen, non esse satis vacuatũ totũ corpus, euẽtus indicauit, successit enim dolor fortis ceruicis, sanguine bilioso, vehementi capitis motu, sursũ tracto, & vrina facta est rubra, perturbataq;, quasi esset iumẽtorum, aucta in venis sanguinis totius perturbatione, actã dem phreniticus est factus, & cum conuulsione periit. Peccatum est, quod nondum satis vacuato corpore, ad vacuationem partis principis peruenerint medici, & quod nõdũ soluto morbo, symptoma curare voluerint, & quod secundariam passionem seu compassionem, aut consensum manente primaria, tollere studuerint, & quod corpore adhuc impuro, & homine febricitante, parte principẽ vehementius mouerint: quæ oĩa ars prohibet fieri. Deniq; pinde est actũ, ac si primarius morbus fuisset dolor capitis, febris verò accidẽs, ac corpus esset perfectè vacuatũ, & purgatum: cum tamen res contra haberet. Dolebat enim caput per consensum: morbus præcipuus erat acuta illa febris Vrinam perturbatam qualis est iumentorum, phreniticorum & lethargicorum esse, in aphorismo dixit, diceteq; iterum paulo post. Cõtinget verò dubitare, quales essẽt vri

næ

næ illæ tenues, cũ hypostasi multa & perturbata. Nam perturbatio differentia esse videtur totius vrinæ, potiusquam hypostasis, & perturbatæ sunt contrariæ tenuibus: quapropter non videntur posse esse tenues cũ perturbatione, neq; perturbatũ videtur rectè dici de hypostasi. Cæterũ in ipsa hypostasi considerari potest perturbatio tametsi id non soleant auctores animaduertere, non minusquã in tota vrina. Nam est hypostasis quędam etsi crassa, tamen continuata & pellucida, est alia quæ constat velut exagitatis quibusdam fæcibus, & turbida quæ significationem habet similẽ reliquæ perturbationi. Fit verò aliquãdo vrina tenuis cruda, neque cum naturali bilis portione mista, continens verò in fundo separatum quiddam crassum, confusum & turbidum: estque hoc maioris cruditatis, minoris verò contur bationis, quam cum tota vrina perturbata est. Nam vrinæ fusuram manere tenuem, minoris alterationis est, crescẽte verò agitatione, etiam illa crassa hypostasis commiscetur cum fusura. Quod actum est in hoc ægroto. Initio enim habuit vrinas tenues cum hypostasi perturbata, deinde venit vrina rubra totaque perturbata.

100 *Similiter autẽ & Eualcidæ famula, cùm multo tempore densæ vrinæ prodijssent, & cephalalgiæ inessent, facta phrenitica, mortua est eodem modo cum fortibus conuulsionibus. Omnino enim densæ vrinæ & perturbatæ signum exactum est doloris capitis & conuulsionis, & mortis.*

Similiter euenit famulæ Eualcidæ, ac Poliphanto exdẽque fuerint vtrobique causæ. Quòd vero de significatione vrinarum densarum & perturbatarum addit, cõsideremus oportet. Aphor. 70 sectio. 4. ita inquit. Quibus in febribus vrinæ perturbatæ vt subiugalium, ijs dolores capitis aut adsunt aut aderunt. Hæc in aphor. exemplo est famula Eualcidæ, cui cùm dolores capitis inessent, densæ vrinæ prodibant. Sed quo pacto cũ illic doloris capitis signũ diceret, nũc dicit, conuulsionis etiã, & mortis? an quia dolor capitis ex perturbatione succorũ per venas corporis factus, si per

seueret,

seueret, non possit non firmari in morbum aliquē lethalem capitis, velut phrenitidem, lethargum, aut conuulsionem, ipse verò præteriens reliqua, nominauit illic dolorem, hic conuulsionem. Quia dolor solet omnes illas affectiones præcedere (nimirum cùm caput incipit repleri) conuulsio solet subsequi, cum iam sunt proximi morti: perrarū enim est, ex morbis capitis mori sine conuulsione. Nominauit itaque & primū & postremū symptoma, intellegitque quæ intersunt. Sed quid sibi voluit Hippocrates vocans hoc signū exactū? an exactè significare hoc, ita vt non possit præsente hoc signo aliter fieri, quā significetur, sed necessario ita eueniat, an ita significare hoc, vt nihil aliud significet? Si enim neutrum horum euenit, nullatenus videtur esse signum hoc exactū, magis quā aliud quoduis. At verò videtur neutrū euenire. Nam fieri possit, vt vrina perturbata sit, & homo nō intereat, neque veniat morbus ad cōuulsionē: atq; alias multas affectiones comitari solet cōturbatio vrinæ præter illas: nam & principij febriū est, & morbi renū, & vidimus quibusdā hominibus esse naturalē. Quo pacto ergo est exactum signū conuulsionis & mortis? Certè nihil est aliud dicere, exactum signū esse conuulsionis & mortis, quam si diceret, signū hoc esse lethale, significare q;, non, vt alia signa lethalia, moriturū solū hominem, sed etiā modū quo moriturus est, nimirū moriturū cū conuulsione, itaque exactè ac distinctè, quia & mortē & moriendi modū, quæ interpretatio incidit in secūdū modū eorū quos proposui: scilicet ita significare hæc, vt nihil aliud præter hæc. Hoc verò non accidit omni perturbatæ, sed ei de qua hoc loco agitur, ei scilicet quæ in febribus (nā ita dicebatur in aphorismo) & quæ nō est peculiaris cuiusquā naturæ, neq; affectionis partis cuiuspiā (nā peculiares naturæ, & particulares affectiones semper excluduntur à prognosticis) & quæ perseuerat pluſquā morbi principiū. His exceptis semper minatur capiti malū. Atqui quia perséuerat per morbi incrementū, neq; finito principio clarescit, sit signū contrariū concoctioni, quare & lethale: significat ergo moriturū hominem ex morbo capitis, ac proinde & cum conuulsione. Neq; vero quia hoc significat exactè, necesse est mori eum qui id habeat, quia non dicuntur lethalia signa, cum quibus nulli euadunt, sed cum quibus moriuntur plures.

Alicaus-

101 *Alicarnasensis qui in domo Xanthippi diuersabatur, aurem in hyeme dolebat & caput, non mediocriter, erat vero annorum ferè quinquaginta quinq;. Secta est illi vena secundum Mnesimachū, læsum est caput, euacuatum & refrigeratum (non enim suppurauit) phreniticus factus est. Mortuus est. Vrinæ etiam huic densæ.*

Haec historia videtur fauere vulgari opinioni de sectione venæ cephalicæ, quam vulgus hominum maximè reformidat, quod putent debilitato capite, insaniam inde nasci: narrat verò nunc Hippocrates, euacuato capite esse factum hominem phreniticum. Cæterum vulgaris illa opinio, non est quod medicis probetur. Nā tametsi fieri possit, vt aliquis ob eius venæ sectionem deliret, aut si antea delirare inceperat, deliret grauius, cui sclicet siccū alioqui cerebrum esset, & nulla re minus indigeret quàm sanguinis missione, tamé cùm tempestiue, atque ob aliquam calidorum succorum in capite redundantiam, ea secatur, nihil tale accidere potest, quin potius ea euacuatio à phrenitide præseruat, detracta causa, quæ eum affectum parere posset. Neque si euacuatio plurimum producatur, atque plusquam præsens postulet dispositio, fieri possit phrenitis, sed contrarius lapsus per debilitaté quam affert euacuatio, fiet quidem aliquibus mentis vacillatio alijs per refrigerationem fiet stupiditas & obliuio: alijs quibus restabit pituita ex euacuatione calidorum, lethargus. Et ego quidem hoc loco ita intelligo, hunc lethargicum esse factū. Hippocrates enim toto hoc opere cōsueuit phreniticos vocare, omnes delirantes cum febre, siue sint lethargici, siue phrenitici. Huic ergo Alicarnasensi verisimile est, fuisse auris & capitis dolorem non mediocrem, ob redundantiam pituitæ & flatus. Nam & tēpori & ætati erat frigida passio cōgruens cum esset hyems, ipse verò quinquaginta quinque annorū, sed euentus id indicauit. Cùm enim calidis auxilijs potius indigeret, secta est illi vena secundum Mnesimachum, hoc est a Mnesimacho chyrurgo, seu vt Mnesimachus medicus fieri consuluit. Quandoquidem ob capitis dolorem secatur, arbitror cephalicam esse sectam. Læsum est caput euacuatum & refrigeratum, & ob id euasit lethargicus, cum

febre

febre scilicet & somno delirans, & mortuus est. Vrinas etiam huic dicit fuisse densas & perturbatas, quales scilicet dictæ sunt esse signum exactum doloris capitis, conuulsionis, & mortis. Considerationem indiget quod per parenthesim dicitur. Nō enim suppurauit. Videtur enim parergon, non est tamen si rectè intelligatur, sed perinde est ac si diceret, non enim erat phlegmonosa affectio quæ dolorē afferebat, sed à frigida potius pendens materia, ac proinde venæ sectione euacuatum & refrigeratum est caput. Rectè autem dixit non enim suppurauit, insinuans inflammationē illarum partium illa ætate, suppuratione potius quam resolutione finiri consueuisse. Filij Metrodori historia quæ hoc loco occurrit, occurrerat in calce libri quinti eisdem prorsus scripta verbis, præterquam quod illic non narratur vbi id acciderit, hic dicitur factum in Cardia, quod vrbis nomen esse videtur, sed nihil interest.

102 *ANaxenor in Abderis, erat quidam splenicus, & praui coloris. Euenit autem ipsi ortum tumorē circa sinistrum femur, repentè euanescere. Non multis autē diebus posteà, circa lienem oborta ei est, primum quidem velut crustula, deinde tumor & rubor durus. Post diem autem quartam febris ardens facta est. Et circum circa omnia facta sunt liuida, & videbantur putrida. Mortuus est. Suppurgatus autem est priùs, & mente constabat.*

SVNT quidam quibus lien valde durus est & magnus, color verò faciei, & reliqui corporis non admodum vitiosus, quod quidem neque admodum graue, neq; periculosum est: significatur enim solùm vitium lienis, partis non adeo nobilis: cùm verò accedit vitiosus color, significatur iam magna excrementorum redundantia, reliqua viscera, & totum iam corpus vitians. Quapropter periculum magnum est morbi alicuius grauioris. Curandumque magno studio est lienem ipsum primum expurgare, & deobstruere, deinde & totum corpus, antequam scilicet lien, nō capiens iam excrementa, in partem aliam trudat fortasse nobiliorem, aut per totum corpus putrescant, & febres excitent

tent acutas, vt huic est factum, cui ex liene secundum rectitudinem factus est tumor in femore sinistro, qui tamen abscessus non liberauit hominem à grauioribus periculis, quia repente euanuit, neque suppurato scilicet, neque resoluto humore, sed intro recurrente quo nihil in abscessibus esse potest periculosius. Necesse est enim, aut pro extremo internus aliquis abscessus fiat aut citó alij externi (plerunque sanè graviores) redeant: velut huic, cui paucis postea diebus circa lienem obortus est tumor, quē ex accidentibus constat, habuisse naturam inter cancrum & carbunculum. Cancri enim habuit, duriciē dies quatuor sine febre persistentē, carbonis verò crustulam, ruborem, & superuenientem causum sed & exitum. Nam ex magnitudine inflammationis, gangrena facta est partium circumcirca consistentium (omnia enim in circuitu facta sunt liuida, & videbantur esse putrida) atq; serpente gangrena in internas partes, mortuus homo est. Omnium horum causæ, & totius morbi decursus facilè intelligi potest. Quod ad eius curationē attineat, illud solū narrat, suppurgatū esse, anteaquā in gāgrenā incideret. Rectè sane quādoquidē liē nulli euacuationi magis cedit quā alui subductioni, si verò vt tacuit ita etiā omisit missionē sanguinis secundū rectitudinē tactam, atq; adeo copiosam, nō recte fecit, tantā enim exposcit hæc affectio, vt vel vsq; ad animi deliquiū ob carbūcu lū fieri velit Gal. Ego huic misissem, tumore recēs orto in sinistro femore, ex dextro maleollo, vt sāguinis neq; sursū recurreret, neq; in sinistrū femur copiosiūs quā oporteret, incūberet: orto verò iā deteriori illo tumore circa lienem, mississem copiosius ex sinistro maleollo, vt deoneraretur liē & natura prouocaretur ad abscessum eūdē, quē prius tētauerat. Animaduertit Hipp. Anaxemorē mēte cōstitisse sem per vsq; ad mortē, quo intelligas, citra magnā cerebri cōpassionem, & citra septi transuersi inflāmationē, interijsse.

103 C *Leonigus in Abderis, erat quidem nephriticus, exiguum autem sanguinem plerunque difficulter mingebat. Vexabat autem & aluus dysenterica. Huic mane dabatur lac caprinum & aquæ quinta pars admistum, totum cotylæ tres: vesperi vero panis excoctus. Obsonia*

autem

autem beta aut cucumis: vinum nigrum tenue. Dabatur autem ex cucumis pepo. Hoc victu vtenti & aluus restitit, & vrinæ puræ redditæ sunt. Potatus autem est lacte vsquedum vrinæ restitutæ sunt.

CLONICVS duas affectiones habebat simul, locis diuersas; essentia verò similes. Nam erat nephriticus & dysentericus. Vtrumque autem per exulcerationem, illud renum & viarum vrinæ, hoc intestinorum. Significabat viarũ vrinæ & renum exulcerationem mictus sanguinis, non copiosè ac facile fluentis, velut ex vase rupto solet. sed paulatim ac cum difficultate, ob grumulos scilicet, ex paulatim ab vlcere extorso sanguine, concrescentes, aut etiã fortasse ob excoriationem attingentem vsque ad ipsam vesicæ ceruicem, dysenteria vero ipsa exulceratio intestinorum est. Quoniam igitur eadem erat affectionum essentia potuit etiam eadem curationis ratio cõgruere; quoniam vero affectæ partes diuersæ, oportuit eam ex respicientibus partẽ vtranque compositam esse. Vtriusque morbi curatio solet pharmaca & chyrurgiam admittere. Nam & nephriticis & dysentericis mittitur sanguis, vbi adsunt scopi illud exposcentes & adhibetur expurgatio vtiliter, cum pẽdet morbus à magna cacochymia, & cum res exigit, apponuntur cerata, cataplasmata, emplastra, & inunctiones, atque ore deuorantur medicamenta multa aliarum virium, & apponuntur non rarò cucurbitulæ, tamen aliquando sola rectè instituti victus ratio satis esse solet ad curationem, neque sane ea est deterior curatio. sed cum est sufficiens, & in his & in alijs omnibus morbis, omnium optima: quia vt dicitur ab eodem Hippocrate, medicamentũ in alimento optimum. In hac historia, victus solum meminit, vnde duorũ, alterum licet intelligere, aut reliqua auxilia silentio esse prætermissa, velut communia multis morbis, aut solo victu esse rem bene gestam: quòd corpus non esset valde cacochymum. Certe constat huic maxime, Hippocratẽ salutem hominis acceptam reddidisse. Hic fuit maxima ex parte tẽperans, & extergens, nonnihil etiam siccans & adstringẽs. Lac enim, beta, cucumis, & pepo, extergẽt, panis excoctus siccat, vinum nigrum tenue exterget, & adstringit: lac quidem

dem & vinum nigrum vtrique parti se accommodant, panis quoque quamquàm ventri magis, beta ventri, cucumis & pepo vrinarijs vijs, lac præter dictam extergendi vim, aquæ admistione fiebat attemperantius, & accipiebat nõnihil adstrictionis. Nam scire licet, coctum esse lac, vsque dum absumeretur quantum aquæ esset infusum, id quod fit vel admoto igne, vel immissis ignitis lapidibus, aut ferreis globulis, ita amittit feri aliquid, & in caseï facultatem inclinat. Ita ergo præparatum exterget, temperat, & nõnihil adstringit: caprinum verò multis alijs eius generibus melius est, quia siccius & minus serosum. Panis excoctus nihil aliud quam siccat. Beta intestina exterget & purgat, hæc eadem si bis coquitur sistit. Quapropter per dysenteriam recte agetur, si initio detur cocta semel, deinde bis. Cucumis & pepo temperat & exterget vrinæ vias. Vinum quia tenue penetrare poterat etiam in vrinæ vias, nequaquam consistens circa ventrem, quia nigrum adstringendi vi participabat. Talis itaque fuit is victus, talem verò desiderabat affectio, cum vtraque esset vlcus ex aerium pendẽs influxu. Vlcus petebat exterſionem, siccationem, & adstrictionem: succus attemperantia: pars propria sibi ac familiaria medicamenta. Faciebat ergo satis curatio hæc indicationibus omnibus: nam & ei quæ accipitur ab humore, & ei quæ à parte, & quæ ab effectu. Quin & symptomati etiam, hoc est fluxui vrinæ & alui, occurrebat per se, cum esset particeps adstrictionis.

Historia mulieris Abderitanæ occurrerat in libro quinto, eisdem fere scripta verbis, vt nulla nunc enarratione noua opus sit.

104 *Dinij puerulo in Abderis, vulnerato mediocriter vmbilico, exigua fistula relicta est, & aliquando per eundem locum venit lumbricus magnus, & dicebat, cùm febricitaret, bilioſa ipsa per hanc partem exire. Prociderat etiam intestinum, & corrosum erat vt ipsa fistula, & rumpebatur, & tussiculæ prohibebant permanere.*

Huic puero facta est ex vulnere circa vmbilicum fistula,

ſtula, vſque in internam partem inteſtinorum penetrans. Id indicabant exeuntia, quia non poterat magnus lumbricus aliunde exire. Cum enim ſit triplex genus lumbricorum, lati, rotundi & aſcarides, hi ſunt exigui, & generantur in ſede, illi magni, generanturque lati per inteſtina tota, rotundi in tenuibus. Sunt verò lati maximi, quapropter ego coniecto, rotundum huic exiſſe per fiſtulam, qui ſolet eſſe bene magnus, atque ob id etiam ſuſpicor, aliquod ex gracilibus inteſtinis accepiſſe fiſtulam. Quia vt dixi, in gracilibus generantur rotundi, & quia exibant ei, cùm febricitaret biliosa, ſi enim craſſi inteſtini eſſet vlcus, exiret ſtercus, in craſſis enim colligitur naturaliter ſtercus denſum, in gracilibus non niſi raræ fæces, atque in eorum quadā parte, ſola bilis. Quo pacto factū ſit, vt inteſtinū vlceraretur, explicat dicens, prociderat in fiſtulam, inteſtinum, & corroſum erat, vt ipſa fiſtula. Hoc eſt, cùm fiſtula penetraret vſque ad peritoneum, atque ipſum peritoneū ruptū eſſet, procidit inteſtinum (vt fieri ſolet) & corroſum etiam eſt, ac penetratum vulnere. Accidebat huic quoque, quod & aliis ruptura peritonei laborantibus, nēpe lædebatur tuſſi, quia tuſſiendo ruptio creſcebat, & inteſtinū prohibebatur permanere, & excidebat magis. Sed ſubit dubitare, quo pacto per inteſtinum ruptum, non cadebat ſtercus in eam cauitatem, quæ eſt inter inteſtina & peritoneū, atque ſi cadebat, quo pacto potuerit puer non breuiſſimè mori, cùm præcipuè dictum ſit ab Hippocrate in aphoriſmo, inciſionem tenuis inteſtini lethalem eſſe. Scire oportet, inciſionē inteſtini, præcipuè tenuis, per quā tranſuerſim diſſectū ſit, omnino lethalem eſſe, & breuiſſimam afferre mortē, lethalem quoque eſſe, & ſi non tam breui, inciſionem recētem, quæ penetrat incauitatem ipſius inteſtini, ſed vulnerationem inueteratam, paulatimque corrodendo factā, ſi penetret eſſe etiam incurabilem, non tamen neceſſariò afferre mortem, ſed nonnullis vitam potiùs miſeram. Quia fieri poteſt, vt fiſtulam accipiant, coaleſcantque ita fiſtula labia cum peritoneo & abdomine, vt extrorſum exeat aliquid eorum quæ prætereūt per inteſtinum, in ſpatium verò inane incidat nihil, velut huic eſt factum. Nimirum inteſtini pars aliqua impigit in fiſtulam, illicque ſimul eſt exeſa, & coaluit. Cum tuſſi impellebantur inteſtina, erumpebat eo-

rum

rum maior pars, quæ cessante tussi rursum recipiebatur intrò, tamen pars quæ coaluerat, neque extrorsum pulso, neque intrò collecto intestino, desciscebat à fistula. Erat verò illud vlcus diuturnum, neque cum phlegmone, neque serpens.

105 *Pythonis filio in Pela febris statim incepit magna, & delapsus in somnum multus. cum vocis interceptione somni fiebant, & aluus dura per totum tempus, appositio vero ex felle multa egererat, & statim remittebat, breui vero rursum aluus in tumorem eleuabatur, & exacerbabatur febris, & cataphora per eadem. Existente vero eodem ductu, datum est quiddam eorum quæ ex enico, & cucumere siluestri, & meconio, & biliosa eruperunt, & statim sopor sedatus est, & febris facta mitior, & omnia subleuata, & iudicatus est die quatuordecima.*

Laboravit hic haud dubie febre acuta, & magna, cum magno comate, adeo vt somni profunditas aphoniâ pareret, & videretur ob id morbus habere aliquid apoplectici. Contigit ergo dubitare, qui factum sit, vt Hippocrates daret pharmacum expurgans ante diem quatuordecimam, cum ab eodem scriptum sit lib. de expurgant. medicamentis. Quicunque à febribus fortibus corripiuntur, his medicamenta expurgantia dare non oportet, donec remiserit febris, sin minus saltem non ante quatuordecimam. Neque si dicas non esse hoc ab Hippocrate actum, sed ab alio fortasse quopiam, vt plurima eorum quæ in hoc opere narrantur, dubitatio cesset. Miraberis enim tunc, quo pacto tam cesserit ex voto, nisi rectè est actum. Certè mihi videtur actum optimè, & imitandum, vbi similis sese affectio obtulerit. Nam restricta aluo, rectè admota est per sedem glans ex felle (hoc enim innuit dicens appositio ex felle) & ad vacuandam aluum, & reuellendum à supernis corporis partibus, cumque à glande egereret multa, & ab egestione statim remitteret febris & sopor, constabat aperte, humorem in ventre detentum maximam augendi febrem & so-

porem esse causam, atque cum breui rursum aluus in tumorem eleuaretur, & exacerbaretur febris & sopor per eadē, hoc est per eandem causam, simulque vt eleuabatur in tumorem aluus, constabat confluere in illam biliosa ex toto corpore & ab eis ibi congestis fouēri affectū: quapropter nulla potior erat curādi ratio, quām curare ne biliosa detinerentur in aluo, sed erumperent, & vt per eam viam, quam bilis cœperat, corpus expurgaretur. merito ergo existente eodem ductu, hoc est cum hoc eodem ordine, hoc idem eueniret, vt scilicet deonerata aluo crescerent febris & sopor, rursum cito aluus intumescerent, & illa crescerent, datum est pharmacum expurgans, successitque res Eruperunt biliosa, & sedata est affectio. Quoniam verò ante legitimum iudicationis tempus, perfectè tollere morbum, nulla auxilia possunt, & si bona ex parte sedent, durauit febris vsque ad quatuordecimam, qui legitimus acutorū finis est, in eaque est iudicatus homo. Ex his verò illud licet intelligere, Hippocratem nomine turgentiæ non solum intelligere eam reciprocam à partibus in partes motitationem, quam Galenus interpretatur, sed etiā vergentiā humorum in euacuationis vias, præcipuè in aluum, qualis in quibusdam significatur hypochondriorum murmure, in hoc alui intumescentia citò, post eius deonerationē, redeunte. Ob talem enim succorum vergentiam, expurgare licet etiam ante coctionem, quia quæ sponte fluunt, facilè trahuntur.

106 *EVdemus splenem dolebat fortiter, imperatum est à medicis comedere multa, bibere paucum vinum tenue, deambulare multum. Non est facta vlla mutatio. Secta est vena. Cibos & potum parcè: deambulationem paulatim intendebat. Vinum nigrum tenue: sanitati restitutus est.*

TAMETSI inflammatio, aut multitudo, humorum, in hepate, & liene, partibus, nisi ob membranas quibus vestiuntur, fere expertibus sensus, dolores fortes non afferūt, sed grauantes sine vlla acutie, tamen ob humoris mordentem qualitatem, aut flatum distendentē, patiuntur aliquando illæ

do illæ partes (ob membranas quidem) dolores vehemẽtes, mordentes, aut tensiuos. Cum igitur Eudemus fortiter doleret secundum splenem, constat eum multum & acrem sanguinem in eo viscere collegisse. Vidimus enim id in quibusdam ægrotis, qui referebat sentire se eo loco, velut admotam ignis prunam: quibus nulla ratione citius subuenitur, quam sanguinis missione facta secundum rectitudinem, ab interna scilicet vena cubiti sinistri, vel à sinistra manu. Cum vero laborantes lienes semper colligant crassum & melancholicum sanguinem, ob quem cirrhos plerunque contrahunt, vacuata per venæ sectionẽ bona parte sanguinis, præcipuè calidioris & vrentis, opus est alia curatione pro crassis succis absumendis, quæ in tenui victu, & potus abstinentia, & deambulatione consistit. Quidã medici ab hac intentione non multum declinantes, præceperunt Eudemo multa comedere, & bibere parũ vini tenuis, & deambulare multũ. Multa comedere arbitror eos præcepisse, vt posset homo multũ deambulare, quia vbi fames laborandum non est. Verũ non est cum hoc victu facta vlla mutatio, nullatenus inquam iuuatus est homo: quapropter mutata deinceps est curandi ratio, sectaq; vena, imperatũque & cibos & potum accipere parce, & deambulare, nõ quidem repente ac multum, sed paulatim deambulationẽ intendendo. Datumq; vinum nigrum & tenue, & sanitati restitutus est homo. Nimirum, non imminuta per venæ sectionem multitudine, & remisso dolore visceris, exercitatio nihil conferret, ac fortasse etiam læderet, quòd infarctus lien non posset esse peruius, & colligeret in dies plus, motuq; ad sese alliceret. Si verò acciperentur multi cibi, nequaquam absumerẽtur humores, satis enim esse fortasse absumi ipsos cibos, cum cibo autẽ pauco non posset sustineri magna deambulatio, nisi susciperetur paulatim, vt paulatim assuesceret homo, & assuetudine patientiã cõpararet. Recte igitur ita est actum. Potu verò pauco vti debere lienosos, & multo plurimũ lædi, periclitariq; fieri hydropicos, res est expertissima, neq; ratio obscura. Cùm enim lien spõgiæ sit similis, plurimũ aquei liquoris imbibit, atq; distenditur, obruiturq; in eo facile calor, & frigus hepati cõmunicatur. Peccatũ ergo a prioribus trifariã est, primũ quod venam nõ secuerint ante omnia, deinde quòd multo

cibo vti iusserint, tertio quòd repente iusserint multum deambulare. Vinum dari tenue admodum erat necessarium, crassum enim est etiam fœculentum, & ob id melancholicum, & obstruens, nigrum verò non adeo necessarium, nō tamen inutile, cum latis esset tenue. Neque enim obstruere poterat tenue existens, & quam album sedaret sitim magis, quod in eo casu non parui momenti est, ne sitis cogat multo vti potu.

107 *Philistidi Eraclidis vxori incepit febris acuta, rubor faciei, sine vlla causa manifesta: paulo post eadem die riguit, non recalescebat, conuulsio facta est in digitis manuum, & pedum. Paulò vero post hæc incaluit. Minxit densa, nebulosa, dispersa, noctem dormiuit. Secūda superriguit die, paulo plus caluit. Et rubor minus, & conuulsiones superuenerunt moderatiores: vrina per eadem. Noctem dormiuit, parum vigilauit, nulla difficultate seu molestia existente. Tertia reddidit vrinam melioris coloris, parùm subsidentem. Eadem autem hora superriguit. Febris acuta: sudor ad noctem per totum, vespere autem eiusdem diei color mutatus est modo icterico. Noctem dormiuit, (seu sudauit) per totum: quarta sanguis ex sinistra fluxit bene, & muliebria pauca apparuerunt ordinatè. Rursum autem eadem hora febricula exacerbata est. Vrinæ densæ paucæ. Aliius autem natura quidem dura, multo autem plus subsistens, & nihil exibat nisi glans apponeretur: noctem dormiuit. Quinta, & febricula mitior, & ad vesperam per totum sudauit, & muliebrium excretio, & noctem dormiuit. Sexta mingit confertim multum densum, paucam subsidentiam habens concolorem. Ad meridiem autem parum riguit, recaluit, sudauit per totum, noctem dormiuit: septima parum recaluit: facilè tulit: sudauit per totum. Vrinæ boni coloris: omnia iudicata sunt.*

Hic

Hic idem morbus fuisset in viro, quam in fœmina, & intellectu difficilior, & periculosior. Nam febris quotidie eadem hora rigorem habens, quo pacto non esset intermittens, si autem erat, quo pacto inciperet morbus a febre acuta, & huic velut superueniens signum accederet rigor? sin autem dicas cœpisse fortasse morbum a diaria febre (ita vt fit sæpe) superuenisseque diariæ putridam intermittentem, occurrit huic opinioni Hippocrates dicens incepisse febrem sine vlla causa manifesta, à qua incipere diariæ est proprium: si verò putes fuisse complicationem continuæ cum intermittente, huic quoque opinioni repugnat figura, siquidem rigor prima secũda & tertia factus, quarta & quinta defuit, sexta apparuit, citra omnem typũ rigori congruentem. Sed & signa præ se tulit multum periculosa, regium morbum die tertia, & rigorem sexta, & a febre acuta conuulsionem, quæ velut lethalia sunt in aphorismis notata ab Hippocrate. Verum fuit hæc forma tota, & hæc signorum infrequentium, & alioqui lethalium, concursio, morbi muliebris potius quàm lethalis, & rigores illi fuerunt inordinati, conditionem potius morbi, quàm certam speciem indicantes. Nimirum totum hunc morbum attulit difficultas eruptionis menstruorum, alioqui ordinatè & suo tempore venientium. Velut enim multis suo tempore parientibus, tamen ob difficilem expurgationem, quam aut expurgandorum humorum multitudo, aut strictura viarum facit, accidunt febres, eæque quibusdam antequã pariant, ab ipsius secretionis & agitationis initio, incipiunt quibusdam paulò postquàm pepererunt, malè subsequentibus humoribus infantis editum, suntque eæ febres plerunque horridæ, & cum inordinatis ac multis rigoribus, & conuulsionibus, ob vteri naturam, cum quo sentiendi & mouendi principium facilè compatitur, vt in quam multis ante hunc commentarijs dictum est, ita & multis earũ quibus difficulter exeunt, circa menstruorum eruptiones tales fiunt febres, quibusdam postquam cœperunt erumpere, neque procedunt, sed opilati circa vteri vasa succi, inflammationes cient, aut saltem putrescunt: quibusdã antequam appareat sanguis vllus, ab initio secretionis incipiũt, malignis scilicet humoribus obsidere vterum, & quærere exitum incipientibus. Et his quidem cum iam erumpunt,

tolluntur febres, aut mitescũt earum symptomata, nisi omnino exiguum sit quod exit. Velut huic Philistidis vxori, cui cùm instaret legitimũ menstruorum tempus, quia fortè fortuna erat prauis succis abundantior solito, incipiente secretione, quę quatuor fere dies ante exitũ incipere solet, facta est febris acuta & rubor faciei, sine vlla causa manifesta, sed ob multitudinem fumorum agitati sanguinis, in faciẽ & anteriorem capitis partem, per venas magnas & arterias, à partibus circa vterũ consecedentium. Paulò post eadem die riguit, neque recalescebat, sed multo tẽpore extremorum refrigeratio perseuerabat, & conuulsionẽ sensit in digitis manuũ, & pedum: paulò verò post conuulsiones caluit, caloreq; soluente conuulsiones, & liquante succos, minxit densa plena contentis dispersis. Et ita nonnihil subleuata, noctem dormiuit. Secunda die eadem habuit, præterquàm quod febris habuit plus, ruboris minus, & conuulsiones etiam moderatiores. Vrina eadem habuit quæ prima die, noctem tunc quoque dormiuit, non totam, sed vigilauit nonnihil, sine molestia tamen. Tertia die eadem hora accidit rigor, ac post eum febris acuta, & ad noctem sudor per totum corpus. Vesperi eiusdem diei color mutatus est icterico modo, & mane reddita fuerat vrina melioris coloris, & paruam habens subsidentiam. Itaque apparuerunt ea die duo longe diuersa signa alterum in vrina, quod salutem intra primam septimanam promittebat, vt certè euenit: alterum quod mortem minabatur. Vrina enim melioris coloris, neque continens iam vt antea nebulosa, & dispersa, sed parum subsidentiam, manifestæ concoctionis præstabat significationem, quæ intra primã quaternarium apparens, intra primam septimanam iubet expectare salutem: morbus vero regius ante diem septimum factus, perniciosus est. Euenit tamen in hac muliere salutis præualere signum, quia perniciosum illud, eandem quam totus morbus habuit occasionem, secretionem scilicet vitiosi sanguinis, ad instantem menstruorum euacuationem. Itaque non ob hepatis inflammationem, aut venenosam sanguinis qualitatem, vt in alijs, sed ob conturbationem, quam attulit naturalis ille motus, effusio bilioſi sanguinis in cutem facta est, atque minus periculosa fuit, vt quæ à naturali motu proficisceretur.

Facta

Facta mẽtione icteri, addit νύκτα ὕπνωσε δι' ὅλου hoc est nocte dormiuit per totum Quibusdam videtur ineptũ, dicere per totum dormiuit, quia illud δι' ὅλου ideſt per totum videtur referre σώματος ideſt corpus. Quid autem ſit dormire per totum corpus? ob id malunt legi ἔρρωσε δι' ὅλου ideſt ſudauit per totum. Sed hæc quoque videtur inutilis repetitio, cum mox dixiſſet ἔρρωσε τοῦτο νύκτα δι' ὅλου. Quapropter rationi conſonum cenſeo, legi vt occurrit ſcriptum νύκτα ὕπνωσε δι' ὅλου & illud δι' ὅλων, accipi aduerbialiter, aut ſuppleri χρόνου vt ſignificetur, per totũ noctis tempus dormiuiſſe: quod mihi videtur admonuiſſe, vt ſignificaret dormiſſe ea nocte melius quam ſuperiori, qua dixerat partim dormiſſe, partim vigilaſſe. Quarta die, quæ ſecerni antea cœperant, eruperant ſuo tempore menſtrua. Verum febris ipſa, quæ adhuc erat in incremento, ne perfectè erũperent, effecit, & ipſa imperfecta eruptio, ne febris ſtatim ceſſaret, aut ſaltem deſiſteret ab incremento. Nã febris ardens affert in ſuperna ſuccos & ipſam partem in quam influunt, phlegmonoſo modo afficit. Ob hoc, vterus febricitantibus acutè malè deponit ſanguinem: ob illud, neque ipſe quidem ſanguis bene in eum influit: proinde & per ſuperiorum partium aliquam ſimul erumpit, vt huic per nares, & per vterum, parcius quàm vt febrem iudicet. Huic igitur merito non eſt febris per eam euacuationem iudicata, tamen ſymptomata vterina magna ex parte ſedata ſunt rigores enim quotidiani eſſe deſtiterunt, neque conuulſiones apparuerunt amplius, febris vero, & eius quotidianæ exacerbationes proceſſerunt. vtero ſcilicet ex parte vacuato, & in reliqui euacuationem conuerſo, toto uerò corpore nondum mundato: proceſſerunt quoque ſudores quotidiani per totum fluentes, qui ad talium morborum iudicationem, & corporum muliebrium perpurgationem, accommodatiſsimi ſunt. Quod in ægrotantibus ex partu quotidie videas. Nimirum effunditur conturbatus, & exagitatus ſanguis: ſuntque ijs tres motus, qui in hac muliere apparuerunt, congeneres, rigor, icterus, & ſudor. Quorum ſudor perfecit, inchoatam per duos priores, excreationem. Atqui ita fit, vt qui ex morbo regio rigent, ſi ex rigore ſudant, euadant. Quod huic euenit, quæ cum non euacuaſſet ſatis multum, riguit, & ictero eſt correpta. Hæc ex parte vacua-

ta minus riguit, tamen nondum vacuata satis, sexta die iterum riguit, superueniente vero copioso sudore, die septima iudicata est perfectè, diei natura non parum iuuante: eueneruntque huic omnia, iuxta id quod sectione tertia libri tertij dictum est, his verbis: Plerique ægroti circa iudicationem rigebant, maximè quibus sanguis non erupisset, ijdem vero postea insuper riguerunt, & exudarunt.

THEONIS, qui in obsidione circa datum catapulta percussus iterijt, historia, occurrit hoc loco, enarrata verò prius est in quinto, neque hæc ab illa dictione euariat, nisi quã minimũ, & quod nullius momẽti est: Et quidquid id est, illo loco animaduertimus. Locꝰ est nõ lõge a fine quinti.

108 *EVnuchus ex venatione & cursu, adaquator factus est, hic iuxta fontem Elealcidis: hic ad sex annos habuit ex equitatione malum, & bubonem, ile & dolores circa genitalia. Hic secundum inanes partes tabefactus, septem diebus perijt.*

NARRAT vitam anteactam, & passiones diuturnas, quæ ab ea viuendi ratione traxerant originem, quod eam fuisse causam autumet tam repentini interitus. Non enim narrat ex quo morbo perierit, sed perijsse septẽ diebus, insinuans non ob febrem aliquam acutissimam, aut in ternam inflammationem, vt ob peripneumoniã, aut pleuritidem, aut phrenitidẽ, sed ob aliquam affectionem, quæ a diuturnis illis fluxit, neque nisi ita affectum, ac labefactatũ, tamdiu, substitisset. Exercuit igitur hic multo tempore artem venatoriam, atque postea viuendi rationem mutauit, (cum fortasse non posset iam priorem sustinere) atque, venatione & assiduo cursu relictis, factus est adaquator (ita vocatur qui aquam defert, venditatque, aut qui haurit) habitabat hic iuxta fontem Dealcidis. Huic primum quidem ex labore, assidua inquam & concitata equitatione, qua venatores vtuntur, deinde & ex humiditate, quæ a viuendi ratione, & habitatione accesit, læsæ & debilitatę plurimũ sunt partes humiles, quæ circum circa clunes & genitalia sunt, & inanes partes. Habuit ergo sex annos *interrupta*

ita

ita vocant malum ex equitatione contractum, velut fieri solent vlcera quædam in clunibus, & interfœmineo, quæ aliquando euadunt diuturna, & dysepulotica, & calloſa. Habuit etiam bubonem, quem, ſiquidem fuit adeo diuturnus, conſtat fuiſſe tumorem ſcirrhoſum in adene. Habuit quoque ile, hoc eſt dolore partis inanis vexatus eſt, aut continenter plus minusve affligente, aut repetente per quædam interualla, ita vt ſolet: accipitur vero hic nomen partis pro affectione, velut in aphoriſmo vbi dicitur. Autumno & ex æſtiuis multi, & febres quartanæ, & erronex, & ſplenes. Nomen enim ſplenis pro eius viſceris morbo accipitur: & rurſum alio aphoriſmo. Senioribus autem fientibus tonſillæ. Itaque hic quoque ἴξιν hoc eſt ile, vocat, ei parti familiarem morbũ addit καὶ πάθματα hoc eſt dolores circa genitalia, qui quidem dolores fuerint, arbitror, coxæ. Is enim articulus, vt eſt maximus, attingit os pubis, & fœmen inter crura, & ile, & clunes: itaque omnes eas, & earum plures partes obſederat dolor. Cum tanta earum partium laboraret debilitate, correptus eſt acuto morbo (cum febre arbitror) & ſecundum inanem partem tabefactus, interijt die ſeptima. Non explicat quo pacto interierit, neque qui fuerit poſtremus morbus: ſcire tamen licet, eos quibus humiles illæ partes diu iam ſunt male affectæ, quoſque laborioſa aliqua viuendi ratio, qualis huic Ennucho contigit, confecit, aut etiam nimia Venus, quæ illas etiam partes debilitat: opportunos eſſe multis & pernitioſis affectibus, ac nonnunquam breui interimentibus. Nam putreſcentiæ malignæ, & exedentia vlcera, aut gangrenoſæ inflammationes, breui ſecundum illas partes, vtpote humidas & excrementitias fiunt, & veſicæ aut inteſtinorum, partium eo loco ſitarum, actiones adeo neceſſariæ, ſuſtolluntur, corrupta earum partium facultate naturali, aut animalibus earum actionum inſtrumentis penitus reſolutis, vel conuulſis, aut vijs congeſtione inſuperabili, lapidum, coporum, aut grumorum, aut caruncularum ſupercreſcentia, obturatis.

109 P *Rapotantium crudum, ſalſa cum melle.*

SVPPLERI hic debet ἄκος hoc eſt medella, ſignificatur enim

enim his verbis, vbi quis aquam crudiorem, aut gelidam, vino præcipue assuetus, acceperit, aut crudum lac, aut iusculum oletum cum multo aceto, aut denique potione aliqua, aut sorbitione crudiori, læsum se sentiat, salso aliquo cibo cum melle debere vti, velut veteri caseo, aut salito pisce (vt certe sardina) melle intinctis. Quandoquidem salsa & mellita, calida, & sicca cum sint, emendant crudam illam frigiditatem. Constat vero eadem ratione iuuatum iri hominem acribus, vt si veteribus vtatur nucibus, intinctis et melle, aut vt quibusdam in vsu est, nucleis persicorum, aut itriis ex nucleis pineis, aut amigdalis cum melle subactis, aut alijs eiusmodi: constat quoque talium rerum vsum, non solum post potiones, sed post cibos etiam crudos, & frigidos, denique ad cruditatem omnem, quæ nidorosa non sit, esse vtilem.

Hinc deleui quædam verba, absurda prorsus, & indigna, quæ à probo quoq; iam viro legerentur. Ob id quanquam desint, non desiderabuntur.

110 *Leonidæ filiæ natura concitata auersa est: auersa exanduit ira, cum exanduisset, reconciliata est. Medicus non intellexit. Puella mortua est.*

Leonidæ filiæ natura concitata conuersa est, conuersa vero subsanabat, subsanans pacata est. Medicus non intellexit. Puella mortua est.

Parvm peritis medicis, non aliter ac vulgaribus, melius semper videtur ægroti quum quietiores & pacatiores sint, cum tamen possit hac quoq; in re esse quod nimium, resque non ita pensanda sit, sed vt alibi Hippocrates monet, similia sint an dissimilia quæcunque in ægroto apparent, considerandum, ijs quæ in eodem esse consueuerant, cum secundum naturam haberet, videndumque, id quod adest, quantum dissideat, cum a communi hominum natura, tum vel maxime a cuiusque propria. Quod enim plurimum dissider ab eo quod secundum naturam, admodum præter naturam, atque ob id etiam vitiosum est. Velut

cum

cum huic esset natura concitata, & ad furorem prona, paulo ante mortem conuersa est ad placatiorem, sedataque est plurimum, atque facta mitior. Tamen mouebat nares, velut subsanans. Medicus non intellexit, referens enim illud ad communem naturam, potiusquam ad puellæ propriam, sedatam ac placatam esse, boni consulebat, id vero erat delirium merum. Non enim minus vitiosum est, loquacem tacere, & concitatum, plus satis mitescere, quam taciturnum garrire, & mitem furere. Atteſtabatur vero insaniæ etiam illa subsanatio, quę etiam fortasse non sanatio vera erat, sed conuulsiuus aliquis motus faciei & nasi. Nam in adeo morti proxima, quiduis merito suspiceris.

111 *Puer Philotimi venit ad me in iechinã. Inueni os crani deſtitutum medicina, non videns occulta ſtabilia.*

Maximvm errorem imperitorum chyrurgorum notat hic Hippocrates, qui nonnunquam desistunt intempestiue ab vlcerum curatione, ac quasi sana iam sint, relinquunt, eo quod supercreuerit caro quædam, & ossa contecta, ac repletæ cauitates sint: cum tamen, nisi ea caro sit a fundamentis satis firma, stabilis, & sicca, aquæ substant ossa, & membranæ citra omnem læsionem, maligne occultata, atque vt dicunt, superſanata potiusquam sana sint, neceſseque sit postea malignius recrudescere, natura pellente quod suberat, laxi, mollis, atque putridi, aut alterata ossicula: aut (quod erit multo grauius) id non potente efficere natura, eo, quod per insciti am obturatæ illi viæ sint, superuenientibus grauissimis febribus ac conuulsionibus, & malignis alijs symptomatis, mori, medicis valde mirantibus, quod insanis iam vlceribus euenerit, negantibusque inde esse factum, sed ex nouo morbo, alia occasione incidente. Nitendum igitur sæpe perito medico, ne ante tempus contegantur vlceris veluti fundamenta, non minus quàm alias, vt caro generetur, ac si fungosa, mollisque, & facilè liqueſcens caro pullulet, extirpãda, dissipandaque est, videndumque vt occulta, & quæ talibus carunculis conteguntur, stabilia prius sint, quàm permittat quippiam supercreſcere. Quod quidem, peccatum

esse

esse dicit Hippocrates in puero Philotimi, quem, cum habuisset vlcus vsque ad cranei os, chyrurgi, velut sanum iam factum, dimiserant, cum tamen occulta. hoc est, ipsius ossis squama & pericraneum & hærens illi caro, non essent satis firma. Oportuerit ergo (etsi id Hippocrates non dicat) vlcus nouare, ac subiectis partibus idoneam denuo curationem adhibere, vsque adeo præstat artifex imperito.

DEO GRATIAS.

INDEX RERVM ET VERBORVM HVIVS OPERIS.

A

Bscessus quid sit, & per quas partes fieri soleat, qui boni & qui mali sint. pag. 140. & 738.

Abscessus vocantur etiam morborum permutationes. 36

Abscessuum duo maxima vitia, & quid ob illa faciendum. 36. & 143.

Abscessuum bene procedentium exempla. 99

Abscessuum ad cutem differentia. 143

Abscessus cum effluxione & sine ea, & vtrorumque exempla. 142

Abscessus ad dentem. 142

Abscessus ad articulos, aut fluxus sanguinis intercipiunt eleuationem lienis. 223

Abscessuum omnium indicationes, quidque ob eos agendum. 224 822. & 828.

Abscessus contrarios nonnunquã complicari, exemplo indicatur. 511

Abscessus & recidiua eorundem morborum sunt. 591

Abscessus non minus quàm euacuationes debent diebus decretoriis fieri. 603

Abscessus in aures magis tusiiculosi quàm qui in dentes fiunt. 605

Abscessus mali innumeris modis fiunt. 782

Abscessus non admodum fiunt quibus rigores. 797

Abscessus ad articulos fieri posse sine tumore, et sine dolore. 798

Abscessus partium inferiorum meliores esse quàm superiorum, nisi sint suppuratione soluendi. 801

Abscessus glandularum significare affectiones viscerũ, & cur. 816

Abscessus considerandum quo & vnde & propter quid, explicatur. 818

Abscessus sæpe fieri in interna ex succis sursum ceptis moueri. 819

Abſceſſus rarò non fiunt in vnum latus, aut ſolum, aut magis quàm in alterum. ibid.
Ab abſceſſibus in articulos duplex euacuatio præſeruat. 820
Abſceſſus in quas ex quibus partibus fiant, multum intereſt. 828
Abſceſſus vt fiſtula qui dicatur. 901
Abſceſſus diuturni, ſiue cum euacuatione, ſiue ſine ea non curantur ſine periculo. ibid.
Abſceſſus in quas partes expectari oporteat. 1017
Abſceſſuum ad oculos aut aures, aut articulos futurorum ſigna. 529
Abſceſſus articulorum attentè conſiderandum an ſuppurentur. 1051
Abſceſſus iudicatorios facilius ſolui quàm alios abſceſſus particulares. 1096
Ab iis quæ non adſunt, argumentum. 136
Abortus cauſa. 238
Abortus periculoſiorem eſſe partum. 371
Abortus quo pregnationis tempore ſit periculoſior. 372. 373. 469. & 506.
Abortientes ſæpe eodem tempore, exiguum vterum habent. 469. & 511.
Acriſia quid ſit. 36
Acetum cum ſale potum, vomitum mouet, ſed non innoxiè. 1221
Acuti morbi an omnes cum febre. 78
Acutas & perniciosas febres rarò fieri ſine interna inflammatione & quæ cura ob id eſſe debeat. 93
Acuta febris quæ dicatur Hippocrati. 419
Actionum omnium naturalium enumeratio. 1046
Achelois vxor ſexta die abortum fecit. 442
Adamantus melancholicus a pepli & capis vomuit multa nigra. 1050
Adoleſcens qui decumbebat ſuper foro mendacium, ardente febre examinia exercitatione correptus ſeptima eſt mortuus. 366
Adoleſcens Melibea ex vino & venere ægrotans vigeſimo quarto obiit. 456
Adoleſcens qui primus delatus eſt febre ardente cum phrenitide ex vino laborauit. 487
Adoleſcentis peregrini hiſtoria. 491.
Adoleſcentis ex Euboia hiſtoria. 696.
Adoleſcentis qui incurrerat viam aſperam, hiſtoria. 710
Adoleſcens qui hauſto ſerpente mortuus eſt. 760
Ætatum morbi. 14
Ætas ægroti, & anni tempus, & ægroti occaſio, faciunt, & ad cognoſcendum morbum, & periculum, & curationem rectè ſuſcipiendam, debentque conſiderari ſeorſum, & alia ad alia. 762

Aetatum distinctio ex dentibus, pilis, & semine. 1038
Aetatis non eisdem annis mutari omnibus, & causa singulorum. 1039
Aetatis partitio. 5
Aestivalis victus sanorum. 897
Aenus qua urbs sit. 262
Aeris qua differentiæ sint considerandæ, & qualis in qualibus regionibus sit. 1017
Aegrotos a lecto surgere morbo nondum soluto expedit. 1012
Aegrotos non oportet a multis inuisi. 897
Agasis filiæ historia. 909
Agnostica medicina pars tractatur tota compendiariè. 569. *& sequen.*
Allenatio iam morientium quas habeat causas. 1108
Alcmanis, qui nephritide laborauit historia & curatio. 1175
Aluum multum fluere, aut multum siccari, in morbis thoracis malum. 213
Alui fluxiones spontaneæ periculosæ in pestilentib. 396. *& 400*
Alui deiectiones thoracis morbis plerunque inutiliter, aliquando exitialiter succedunt. 728. *& 781*
Aluum siccari hydropicis malum 723
Aluum quasi quid sit. 843
Aluus cur intumescat quibusdam mortis proximis. 838
Aluum in initiis morborum siccã deinde humescere, melius est quàm contra, 1142
Albidorum quidam febriculosi, quidam a febribus valde alieni, & cur, & quibus signis discernantur. 1045
Albi colore, non ruffi capillis, qualis sint natura. 582
Allia cum maza quando oculis cõferant. 297
Aluminis vsus. 913. *& 738*
Alati parati ad tabem. 405
Alati cur sint catarrhosi. 876
Alatos flatuosos esse. 870
Alatos à malignis fluxionibus, sive excretio sit, sive non sit, periclitari. 876
Alcippi historia. 622
Alicarnasensis historia, auris & capitis dolor. 1175
Ampullarum differentiæ & causæ, vtque sint aliquando pessimarum affectionum. 513
Ambiguæ signa vt distinguantur 1058
Amphora quantum capiat. 704
Amylum & farina quo pacto cohibeant fluxus. 1100
Anecheti filii qui ex epilepsia obiit sex diebus historia. 1148
Androtali historia. 1204
Androphanis historia. 753
Antilocus & Alleuas vlceribus per cutem egrè sanescentibus laborauerunt. 156
Antigenis vxor peperit monstruosum fœtum. 179
Androuici puero erysipelas recurrit. 249
Anaxeneris splenici historia. 1229
Antiphonis filii, & Thessalonis histo-

historiâ. 1124
Animi motibus aliquando curari morbos. 264
Animi motus prouocandi duplex ratio, altera communis, altera propria. 263
De anima essentia sententia Galeni & Hippocratis. 946
Anima rationalis deffinitio. ibidem.
Animam hominis semper reffici, explicatur. ibidem
Animi morbos curare ad medicũ spectat. 950
De anima verior sententia. 1036
Animi deliquium fluxum sanguinis sistit. 1007
Animi deliquium ingruens spiritum crebrum facere. 1063
Animi deliquii sine manifesta cã remedia. 285 & 292
Antigenis vxoris asthmatica historia. 508
Anemien quid sit apud Hippocratem? & cur soluatur vena scissione. 279
Anhelosum esse & à sudoribus deficere in acutis lethale. 1009
Anxietatis quæ antecedit repentinos casus causa. 1161
Anodynorum duplex genus. 977
Anaxion pleuritide laborauit longa. 432
Anaxioni cur non secuerit Hippocrates venam ante septimam, ibidem.
Angina quid sit, & eius differentia. 1001
Angina ad pulmonem vertitur à multis. 728
Anginosorum ex vertebrarum luxatione historia. 188. & sequentibus.
Anginosa quæ iuxta Aristonem quinta mortua est. 364
Anus iuxta Sosilenum leucophlegmate laborauit. 541
Anhelosæ famulæ historia. 550
Antandri historia. 705
Aphorismi duodecimi sectionis primæ pars. 591. & 589
Aphorismus 70 sectionis. 4. explicatur ex alio Hippocratis loco. 1225
Aphonia vicinis iam mortẽ cur fiat. 92
Apoplecticarum passionum curatio. 283
Apoplexiam non solui tutò, quæ citò & ante legitimum tempus. 304
Apoplectica passio ex cathoco, & apoplexia constans, describitur. 631
Apoplexia ex vino & si sit fortis soluitur sæpe, & si nonnunquã interimit præcipuè senes ibid.
Apoplexia ab externa causa, soluitur, etsi fortis sit. 720
Apoplectici etiam morituri curnõ statò paulò ante mortem redeũt ad mentem. 657
Apoplecticas omnes passiones esse vehementiores cum vigilantes inuadunt, quàm cum dormientes. 677
Apoplexia cum casualsione ex melancholia incidentis descriptio. 1146
Apoplexia eius non vulgaris curatio.

ratio. 1147
Apoplexia ingruentis neque obstr mata signa. 1205
Apoplecticæ passiones à quocunq; succo fieri possunt. ibid.
Apoplexia invadentis curatio. ibi dem.
Apparatus morbosus quàm pericu losus sit indicatur exemplo. 426
Apemantus, & pater fabri, et Ni castratus, ex multo cibo labora verunt tussi sicca, cum dolore lumborum vide qua pati pos sint, & quomodo essent curan di. 167
Apollonius Abderis phrenitide la borauit. 447
Apemanti vxoris historia. 512
Apelei qui iuuenili ætati epilepsia est correptus historia. 676
Apostasis brachii quid sit apud Hippocratem. 738
ἀπογένεσις quid significet. 464
Aqua leuissima. 168
Aquosæ mulieres copiosa habent & crebra menstrua, alioqui fiunt hydropicæ. 793
Aquæ refrigerandæ ratio. 916
Aquæ elaxandæ ratio. ibid.
Aquæ artè parentis, & artificiosæ quæ sint. 922
Aqua frigida a recenti casu pota cur prosit. 1059
Aquilo & auster tusses cient, sed non eadem causa. 750
Ars an semper seruiat naturæ multis disputatur. 937
Aristonis serua historia. 702
Aristonis cui ex vulnere digiti pe dis ascendit gangræna vsque ad genu historia. 1222
Aristocratis historia. 1143
Aristocrati ob carbunculum quid factum sit, & quid fuisset fa ciendum. ibid.
Artus omnes pariter resolui perica losus casus, & cur. 1097
Arcturi ortus quando sit. 380. & 1130
Aristippum vulneratum esse secũ dum intestina, Neapolim secũ dum ventriculum, ex vtriusque symptomatis indicatur, reddi turque vtrorumque causa. 776
Aristoteles traiecto septo transuer so affirmat aliquos in bellis ri sisse, & qua causa. 783
Aristodemo & Phylidis filio vstũ est pectus. 467
Aristophantis filiæ historia 513
Aristei ex Amphilochi pago histo ria. 575
Arteria secta dignotio. 234
Asandri historia. 1162
Astra quid faciant ad temporum mutationes. 123
Astrorum ortus & occasus conside rare oportet. 466
Astrum magũ quid sit, & Hip pocratem astrologicas considera tiones non omisisse. Nihilomi nus multorum de his vanitas vituperatur. 507
Asina & equa vndecimo mense parit. 239
ἀστὸς & ἀστώδης quid vtrum que sit, & vt differant. 443. & 490

Asthmatis curatio. 913
Asthma quid sit. 912
Asthmatica victus. ibidem
Athenaeda pueri historia. 497. & 706
Atticum nomen est medicamenti compositi. 595
Autumnalium & æstivalium morborum similitudo & differentia. 129
Autumnum esse vt anni vesperã. 799
Auris humiditas infantilis morbus. 1080
Auris inflammationis in malum tendentis signorum syndrome. ibidem.
Aures arrectæ indicant loquacitatem. 269
Auris dolor lacte curatur. 289
Auris cum dentibus quæ communio. 479
Auris inflammatæ signa, causæ, & prognosticum. 604
Aures esse locum fallacem. 952. & 1084.
Aure dolente infantibus quomodo deprehendatur dolor. 955
Aurium mala nocte ingraue scere, vt & capitis, & oculorum. 1081.
Aurium sordes dulces, nisi ex sanguine, lethales esse. 957
Aurium eruptiones quoto morbi die, quocunque anni tempore, & quacunque ætate fiant. 994
Audire inæqualiter simptomata insigne, & quas habeat causas. 1112
Austrina tussis magis afferunt febres, quàm aquilonares. 750
Austrini flatus non plures quàm boreales, sed calidiores fluxiones cient. 1167
Auster cur repleat caput magis quam aquilo. 18
Austeritatem medico ad rectè curandum esse vtilem. 770
Autonomi in Omilo lapide percussi capite historia. 286
Aurelianus Hippocratem carpit immerito. 650
Auxilia magna nisi maent, lædunt. 660
Aues esse bilioſas & ob id ficcitate gaudere. 703

B

Balneum pro articularibus, & occasio vtendi. 1142
Balneum in quibus sit periculosum, & vulgo imponere opinione refrigerationis. 1109
Balneum commendatur ad melancholiam. 110
Balneorum calidorũ vsus nimius hydropicum effecit. 647
Balneum an hydropicis vtile 740
Balbos, aut caluos, aut gracili voce præditos morbos habere vehementer atrabiliarios, & cur. 273. & 314.
Balbuties duplex. 275
Balbi celeri lingua melancholici, inconsiuenter aspicientes, & iracundi. 300
Balis filii historia, qui cum in mon

te oberraſſet correptus febre perniciosa obiit. 1114
Barba cur mulieribus non naſcitur. 1060
Barba cur non naſcatur ſpadonib. ibidem.
Bilioſi difficilè vomentes per quã partem purgandi. 1056
Bilioſi nigri per quam partẽ purgandi. ibid.
Bilis ſyncera per ſublimes agitata partes quæ ſoleat afferre ſymptomata. 1064
Bilioſa tempeſtiuè vacuari quæ dicantur. 62
Bilioſum fieri a pingui explicatur 953. & 974.
Bilis rubra an ſit. 953
Bilis vitelina qualis ſit. 1081
Bilioſi & ſanguinei fiunt melancholici, neque eodem modo, neque eadem cauſa, neque eadem ætate. 997
Bilioſi & ſanguinei euacuationibus & victu præſeruantur a melancholia. vtraque autẽ ſunt in eis diuerſa. ibid.
Bion inflammatione lienis laborauit. 186
Biantis pugilis hiſtoria. 741
Bilis percuſſi in dorſo hiſtoria. 773
Bonitas quid ſit. 270
Bona tolerantiæ euacuationum definitur. 552. & 562
Bionis hiſtoria qui ex hydropico factus eſt ſtrangurioſus, & ſuppuratus, in genu obiit. 1116
Bilis impenſa rubra quæ ſit. 1032
Braſſicæ facultas. 814
Baluum cibum & quietem ad purgationem præparare quomodo intelligendum. 966
Breuis pirus quis dicatur Hippocrati. 421
Bouina concoctio difficilis nam & difficilè putreſcens. 448
Bulimia ex canina fame generatio. 115
Bubones in febribus non dixiſſe cur ſint adeo mali. 816
Bregma qua capitis pars ſit. 1159
Breuem aut acutum eſſe morbum vt differas indicatur exemplo charitatis. 1169
Boui inſolati ſuccus expreſſus quã ſit noxius. 1195

Buboes: vesta auuy. 165 —

C

CAnis & arcturi ortus pleiadum, occaſus præcipuè notatur. 1131
Caniculares quando finiantur. 744
Canis ortus quando ſit. 5
Caput thorax & genitalia cur flatu laduntur. 18
Cauſi duplex genus. 27. & 383
Cauſis ex ſalſa pituita ſigna. 196
Cardialgia nota, exẽpla & curatio. 151
Cardialgia maximè nata eſt ſieri ex nimia venere. 339
Caloris partium indicia. 236
Capra & ouis parit quinto menſe. 239
Capite vulnerato lac vino miſtũ tribuit Hippocra. 266
Capitis vulnerari curatio. ibid.

Caluitiam prudentiam indicat. 269
Catharri frequens decursus a capite in pectus, hypochondria, & coxam. 278
Catharri causa & nota. 284
Caput magnum habentes & oculos parvos, & balbi sunt iracundi, & cur. 297
Caput magnum cum oculis nigris & magnis, & naso crasso & simo, probitatis est. 301
Capite parvo homo, non fuerit balbus, neque calvus, nisi sit glaucus. 301
Carbunculi & cancri differentia. 395
Calui in Lariſa hiſtoria. 424
Cataceres quid ſignificet apud Hippocratem. 463
Cauſtica afferentis hiſteria. ibid.
Calcidenius ruptura facta in pectore non eſt ſuppuratus. 466
Carne purulenta pulmonis putrefcentis eſſe. 474
Cadentibus cur mittatur ſanguis, & quæ pericula impediant diuiſſa ſanguinis miſſione. 505
Cadentis ex alto aut percuſſi procuratio. 231
Catapotium quid ſit. 698
Callimedontis pueri hiſtoria. 737
Catharrus veuere curatus. 742
Catharrus quos ſoleat habere exitus. ibid.
Cardialgia quid ſit & eius cauſa. 765
Cardialgia cur fiat in autumno. ibid.
Cardialgiam frequenter fieri in ſemitertiana. ibid.
Catapulta quid ſit. 771
Carcinoma ſeu cancer quid ſit. 779
Cancrum in pectore viris etiam quando fieri & qua cauſa ea in parte fiat crebrò. 779
Cancri eſſentia differentia, cauſa, & curatio. 1222
Caldi ventre frigidi carne quales ſint. 1221. & 1223
Cancri cur difficilis curatio. ibid.
Caput acutum quod ſit. 787
Capita acuta habentes duplices ſunt fortes & debiles, & verorumque ſigna. ibid.
Capitis figura optima. ibid.
Caput ſecundum ſynciput depreſſum deterius eſſe quàm ſecundum occiput. 788
Catarrhi & febres ſolumtur tutius materia cocta euacuatione, quàm inſenſibiliter, vel phlegmones ſuppuratione, quã reſolutione. 864
Caput & ſumma totius artis prognoſtica. 879. & ſequentibus.
Caloris extinctione morientes fallunt medicos in moriendi hora. 935
Carnes attractrices eſſe extrinſecus & intrinſecus. 972
Caliditas acrimonia ſignum, & cur. 982
Caput omnium partium maximè laditur nimia ſanguinis miſſione. 990
Cauſarum ſomno analogarum enumeratio. 918

INDEX.

Causa ignorationem periculosiorem esse quam ipsius affectus. 1055

Catalogus sententiarū libri quinti, quæ repetuntur in septimo. 1125

Causus quas euacuationes amet. 1118

Causi ex multiplici materia exēplum. ibid.

Carbunculi signa. 1117

Cauponis qui peripneumonia tenebatur, historia. 1123

Celsus Hippocratem laudat, & magni ingenii virum censet, quòd proprium errorem confessus sit. 688

Celsus quintum librū Epidemion Hippocratis esse non dubitauit. 688

κέφον acria arguit. 989

Ceparum natura & vis. 1050

κεφάλαια quæ dicantur. 959 1212. & 960

Charitis historia. 1168

Clysterem accipi non posse quas causas habeat. 1196

Chenix quantum capiat. 1077

Cibi & potus experientia indigent. 172

Cibus copiosius ingestus impedit indicationes & producit morbos. 503

Ciborum praui succi vsus periculosus, & si multis diebus nihil sentiantur ladere. 711

Cibi moderati, congruens definitio. 891

Cibos debiles brevem vitam habere explicatur multifariā. 958

Cibi fortes qui dicantur, & eos ventrem perturbare calidis hominibus. 959

In cibi oblatione quæ consideranda. 84

Cibos quosdā celeriter vinci, quosdam contra. 971

In Cizico mulieris quæ gemellas peperit, historia. 451

Charides historia qui intra diem excholera morbo obiit, morbi totius interpretatio, & symptomatum causa. 1098

Charopi & magni oculi, caput magnum, cervix tenuis, pectora stricta, congruè aptati hominis sunt. 301

Chlorum quid significet. 467. & 520

Cherion ex vino capit ægrotare, indicatus est vigesima, cum interim febris plures videretur esse soluta, est exemplum fallacis morbi. 256

Charion idem qui cherion cardialgia laborauit. 160

Charopus color qui sit. 221. & 405

Chyrurgi ne premant, aut durius partem tractent. 560

Chyrurgi videant ne durius tractent vulneratum cerebrum. 689

Cholera morbi ex bile ardentissima curatio optima. 670

Cholera morbus qui morbus sit. 751. & 1198

Cholera morbus duplex. ibidem.

Choleram facientes tibi & alia externa causa. 1199

Chyrurgus cum secat partem pu-
tridam quid debeat facere 989
Cholera morbi appellatio, causæ,
signa, & curatio longa. 647.
649. & 1198
Clangosa vox lethaliter vulne-
ratis in capite fit, & cur 775.
& 1128.
Clamores & inquietudinem post
delirium quod a dolore capitis
incepit, significare convulsiones,
& cur. 760
Cleomenis pueris historia. 715
Clysterium & pharmacorum fre-
quens usus, hæmorrhoydas facit.
674.
Clysteris & glandium cur cre-
brius mentionem faciat Hippo
crates. 422
Clazomenius laboravit febre ar-
dente cum inflammatione hy-
pochondriorum. 111
Cleonactes laboravit erratica con
tinua. 109
Clymactericorum annorum ratio
& computatio. 310
Clymacterici anni quid præstent
prænotione. 312. & 313
Clysterium & glandium usus quã
creber esse debeat. 351
Cleonigi nephritici simul & dy-
senterici historia. 378
Cleongi curatio. ibid.
Compositionum morbi. 15
Communes morbos semper incipe-
re ab sparsis, & in sparsos finiri. 17
Convulsio post febrem mala est,
etiam si sit ex repletione. 29
Convulsiones circa thoracem om-
nium periculosissimæ. 772
Convulsiones per se aut per consen
sum dignotio, & vtriusque cu-
ratio. 295
Convulsiones aliquando esse de-
cretorias. 525
Convulsiones quæ sint cauendæ
pharmacis, & quæ secus. 659
Continentia, contenta, & impetũ
facientia. 1028
Constrictionis pulsus vsus. 973
Conspirabile & confluxile nõ est
idem, & quid sit vtrumque.
972
Coturnicum esu multos esse correp-
tos convulsione 973
Coitum faces alui siccare, & in
quibus faciat contra. 965
Communio partium duplex com-
munis aut peculiaris. 904
Consuetæ evacuationis spontaneæ
suppressio aliquando est causa,
aliquando signum mortis. 901
Colici doloris, & renum compara
tio, & differentia. 792
Ex colico arthritis, & contra fieri
consuevit. 908
Cononis seruæ historia. 760
Cocci cui in spina gibbositas est
phrenitide facta est, historia.
716
Computatio dierum morbi a vehe
menti quapiam occasione incipien-
tis ab ipsa externa causa
esse debet. 711
Consilium optimum in curationi-
bus. 1081
Congrus quantum capiat. 1099
Convalescentes nonnulli plures tem
pore quam ægrotauerint, resti-
tuerunt,

cirent, & qui sint hi. 694
Convalescentes magnopere debēt sibi cavere ab erratis. ibid.
Corpore collisō, aut ossibus fractis, aut luxatis, curandum vt homo ab excrementis sit mundus, neque omittendum expurgare. 685
Commissura Hippocratem decepe runt, vt ipsemet candidè fatetur. 687
Conceptionis signa. 244
Conceptio dolores qui non inerant affert, & eos qui inerant tollit. 653
Conferentia & tolerantia distinguitur. 562
Coryza & gravedinis capitis curatio commoda. 561
Cordis palpitatio quid significet. 457
Considerandā in morbis quæ sint. 459
Columnella revulsa duplex causa. 363
Coi soror ex lienis inflammatione obiit secunda die. 186
Coniarii vxori membrana secundinarum restitit ex partu. 177
Constantia tempora quæ sint, & quæ inconstantia, & morbi ēt. 130
Completi anno. 61. qualis fuerit constitutio. 94. & 230
Completum quibus morbis sit congruens. 958
Constitutio legitima quæ sit, & eius exemplum. 98. 132. 431. 608. & 659
Constitutionum morborum similium differentia, ex quib. sint causis. 513
Coxæ dolorem ex vteri distortione fieri, & dum geritur vtero cessare exemplum. 178
Coxæ impotentia causa. 502
Coxa quæ pars dicatur, & eius descriptio, & suarum partium nomina. 638
Coxæ dolor cur multiplex & ad multas partes pertinens. ibid. & 1241
Coxæ dolor cur fistulas afferre soleat iuxta anum. ibid.
Coxæ doloris ex suppressione mensiruorum curatio. 768
Coxæ doloris seu ischyadis curatio. 641. 643. & 959.
Coxæ dolor solet inveterascere. 794
Coxæ dolor oculi distortione, cecitate, tumore testium aut mammarum elatione solvitur. 286
Contrarii victus in morbo. 1054
Contraria adhibere, & quiescere duæ medicæ praxis partes. 827
Colores tales efflorescere in cute quales sunt succi in corpore. 934
Comedere delirè quid sit & eius symptomatis causæ. 1162
Concoctio in quibus expectanda non sit. 831
Coquenda occludi, non coquenda siccari, & in tumoribus, & in ulceribus, & in febribus explicatur. 832
Colorum differentia, eosque fulgores quosdam esse. 819
Ex calore faciei & capitis robore

egnoſces an conferat fluxus ſeminis. 930
Color tenuis pallidus niger qui ſit 778
Comatoſa reuerſio quæ dicatur. 492
Coma & cataphora apud Hippocratem idem eſt. 444
Computatio a partu in enixis. 414
Corporatres omnes externas præter aerem vocat Hippocrates. 1026
Cruditatis non nidoroſæ remedia multa. 1242
Cruditas quomodo curanda. 1222
Crisis exanthematis nigris laborauit, & ſecundo die mortuus eſt. 110
Crurum doloris in morti proximis cauſæ. 118
Criſis duabus partibus conſtat. 287
Craſſas vrinas non eaſdem appellari Hippocrati, & Galeno. 412
Craſitiei quæ indicet concoctionem, & quæ ſecus. 581
Craſſi nimis corporis & gracilis noxa. 811
Craſſeſcentis, & in extenuationē abeuntis corporis ſigna ex cute. 894 & 895
Critia hiſtoria. 621
Cteſiphontis hydropici ex cauſo, hiſtoria. 1116
Cteſicratis Adriani, & pueri Cenes hiſtoria. 1078
Cubile in cubiculo rectè collocandi ratio. 1034
Cubile molle aut durum eſſe debere pro conſuetudine ægrotantis. ibidem.
Curationem contrariis fieri. 947
Cutis duritiei inuat generationem bronchoceles, & quorundam tumorum poſt aures. 781
Cutis raritas alui denſitatem facit. 850
Cutis colligatio facit carnium incrementum. ibid.
Curationem, ex iis quæ ſponte mutant iudicari. 843
Cui caput lapide percuſſum eſt a Macedone hiſtoria. 724
Cuiuſdam iuxta inguen percuſſi eius cuſpis ſagittæ reſtitit internis hiſtoria. 708
Cuſpides ſagittarum aut plumbeas ſpherulas ſanis hominibus manere internas, & quæ id fiat cauſa, & in quibus præcipuè partibus. 709
Curatio in ſignis mulieris a pharmacoleſa, & vero laboratis. 704
Curatio quæ cuſtodi paleſtræ conuenisſet. 1059
Cutis ab eſſe deceſſio in vulneribus ſignificat vt ariditas. 1126
Cumini vis & facultas. 1094
Cur qui in vmbram ſe conijcit ex ſole magis ſudet. 1064
Curatio hominis ſecundum hepar & ventriculum vulnerati. 701
Cucurbitularum vſus commendatur ad doleres multis cauſis, & exemplo commodatiſſime. 504. & 324

Curationis filii Cydis qui laborauit auris inflammatione censura. 1086
Cynanchem & ophtalmiam venæ sectio iuuat, sed non eodem modo & si ex eadem parte faciendæ sit. 314
Cyrenii in Omillo suppurati historia. 690
Cyatus quantum capiat. 713
Cyceon quid sit & parari duobus modis. 978
Cydis filii qui ex auris inflammatione obiit, historia. 1078
Cur ex vase angustiori potantes eructent, & an vile sit disputatur. 833. & 834
Cucurbitula secundum mammam affixa menstrua cohibet. 316
Cleocus ex lassitudinibus exercitiis & melle tubercula melancholica crurum contraxit, & cur. 1149
Cleotimi sutoris historia. 1162
Cephalalgia & hemicranea qui affectus sint. 1163
Cephalalgiam & hemicraneam fieri sæpe ex affectu phlegmonoso interni cerebri, ob calidum catarrhum, & quot habeant exitus. ibidem
Per catharrhos magnos, cur sit alvus adstricta. 1170
Catarrho laborantium victus. 1171
Callyphilon quid sit & ad quæ prosit. ibid.
Colici & renalis morbi similitudo, et nephritidis curatio. 1175
Carnium catuli natura, & facultas. 1176
Ceruices boum & pedes suũ quale alimentum præbent. 1177
Ex cucumere siluestri viluas, et noxa. 1178. & 1196
Colluendi modus ad dentium dolores. 1178
Castoreum ad uterinas passiones commendatur. 1179
Conæ facultas. ibidem
Caligenis catarrho laborantis historia. 1184
Catarrhi differentia, & causa, eò de curatione multa. ibid.
Cataplasmatis pro prafocatione uteri syngrapha. 1181
Aliud cataplasma pro eodem affectu. 1213
Capitis ardorem vsum pharmacũ prohibere ex Hippocrate. 1192
Cerebri & cordis passiones omnes possunt incipere a ventriculo. 1221
Caseus vetus cum melle post crudum potum confert. 1242

D

Damoclis historia. 754
Damagoras & Archesilaus lædebantur venere. 866. & 888.
Debilitatem facultatis in prima & secunda concoctione qua excrementa indicent. 1075
Deiectiones pessimæ, quæ. 32
Deiectiones viræ sint deteriores, variegatæ an unicolores. 162
Deiectiones syncera duplices. ibid

Deiectio copiosa, & aquosa, vim minuit. 198
Deiectiones cruentæ, aut hæmorrhoydes vtiliter sinus multis in vere. 463
Deiectiones pessimæ, quæ & quo tempore sint deteriores. 518
Deiectio electro similis, & eius causa. 545
In deiectionibus aquosis considerare cur contentum. 584
Deglutire rapidè, quorum sit, & quas habeat causas. 1107
Deiectiones pure similes, quales. 597
Defluuium capillorum antecessisse, an faciat quartanam breuiorem, dubitatur. 992
Debiles, & senes cur remissiè febriant. 422
Debiles victus frigidi robustis caldi. 922
Debilitatorum reffectio. 649
Delicioſi huius temporis mores. 916
Decubitus & abscessus idem est. 902
Decubitus qui cum supervenient quosdam morbos tollunt, ab eisdem præseruant ante factis, siue sponte siue arte siant. ibid.
Decubitus quales quibus, & quomodo mutari debeamus. 903
Decubitus sit tractio missa, aut repletione humores, & horum causæ. 904
Detractionis signum, & quæ pactæ cum id adesse sit mutandus victus. 857
Dentium stridor communis vitium est. 782
Dentes cur adeò parati dolere. 735
Dentium doloris causa. ibid.
Dentium dolores supervenientes tumore mitescunt. 736
Dentium remedia triplicia ibid.
Dentium & aurium commercio, & eius causa. 746
De dentium dolore & corrosione, multa. 527
Dentium historia longa & dissimila. 494. & 527
Decimum tertium & quindecimum, cur non nominaueris inter decretorios Hippocrat. 185
Delirium a somno mortale esse indicatur. 198
Deliraxe plus aliquid significat, quam mente turbatum esse. 368
Delirii & vacillationis dignitio. 1100
Delirandi species, duo significant. 442
Demarati vxoris historia. 609
Decretoriorum dierum ordine non perspecto, neque quando curandum, neque vt cibandum cognoscere possis. 460
Decretorias euacuationes easdem afferre mortem & salutem. 423
Decretoria signa omnia, sunt aliquando signa mortis, & ideo distinctione indigere. 288
Decretoriorum dierum appellationes. 289
Dextra partes circa naturam pluramam vim habent. 315

Dexippus meraciora deiecit. 163
Dealcis vxoris historia. 454
De diuinatione, multa. 1035. & 1036
Diopthis fororis historia. 765
Diarhaea sponte succedens sæpe liberat a coelymia, & est pro pharmaco. 686
Diarrhex cur atio. 159
Diuretica abortum facere. 666
Diureticorum vsus multorũ morborum curationes rectè finit. 397
Diureticorum vsus quo tempore sit vtilis. ibid.
Diogenes semen vltro effudit. 620
διαλυσις seu dissolutio, et *παρεσις* seu debilitas definiuntur. 518
Distentio submollis hypochondrii, internam inflammationem visceris significat. 457
Dierum decretoriorum computationem pariter oportet fieri a primo & ab eo qui attulit insignem mutationem in acutiem. 451. & 453
Dies sextus infaustus. 339
Dierum decretoriorum ratio 311
Dies, menses, & anni legitimi qui sint, & quales. 309
Diebus decretoriis mala deteriora, & bona meliora fieri. 313. & 1141
Diei partes quam habeant analogiam cum partibus anni. 127
Diebus decretoriis exacerbari cur malum. 32
Disparentia sine signo, vt Erysipelas, difficilis indicationis. 219
Dignotionem & curationem contrario modo procedere, explicatur. 266
Dolorum varia remedia. 976
Dormientibus cur interna calida, externa frigida. 918
Doloris vehementissimi signa. 170
Dolores supernarum partiũ quot habeant abscessus. 326
Doloris capitis remedia. 330
Dolor cernicis fuit signum decretorium. 359
Dolores diebus paribus contigerũt Nicodemo, & virgini Larissæ. 444
Dolores diuturnos finiri solere in ossium corruptiones. 569
Doloris lumborum, crurum, & coxæ curationes examinantur. 723
Dolores dentium in cacochymiis contemni non debent, & quæ debeat adhiberi procuratio. 778
Dolores veteres frigidi recentes calidi. 794
Dolores calidi aut frigidi ob causam dicuntur. ibidem
Dolorem dolore sedari, rarò tamẽ probari eam curationem, sed quæ agitur stupefacientibus, aut anodinis. 815
Doloris cruris ex ischyade quomodo occurrendum. 985
Dolorem primum, deinde grauitatem, & stuporem brachii & humeri satietatis esse aliquando, et eius affectionis descriptio, & causa. 768
Dromeada vnus mortua est ex pario

partu filia. 113
Dolores suppurationis, & eruptionis puris, diuersi. 1082
Dulces fructus, olera, & lenticula, inimica oculis. 722
Durities membrorum, & dissolutiones, in morbis acutis vtrunque malum, & cur. 808
Duritiem & molliciem morbos quosdam esse, atque mollire & indurare, esse curationes. 812
Dysenteria & tenesmus eisdem accidit. 175
Dysenteria ex refrigeratione curatio. 202
Dysenteria & tussis cancrosa curatio. 321. *& seq.*
Dysenteria sine dolore qua affectio dicatur Hippocrati. 326
De dysenteria & eius curatione, & quando pharmaco curari debeat. 564
Dysenteria ab atra bile lethalis. 702
Dysenteria maligna signa, & curatio quadam. 1072
In dysenteriis magnum est non fastidire cibos, & cur. 498
Diebus decretoriis non esse expurgandum. 84
Doloris illis curatio. 556
Duri & intenti differentia & causa. 1133
Dolorem diuturnum ventris suppurationem indicare. 1155
Doloris genuum & crurum in morbundis causa. 1162
Diacartami medicamentum commendatur. 1176
Doloris humeri ex abscessu facti elegans curatio, qua ad omnes articulos transferri potest. 1190
Dinii pueruli qui habebat fistulã ex intestinio historia. 1231

E

Electa optimum pro anheloſis describitur. 1094. & 1097
Eius qua Minois historia. 559
Eius qui hepar percussum ast iaculo historia. 727
Egestionis bonæ conditio. 1112
Elodes febres quæ sint, & earum causa tres. 744
Elodes & typhodes febres quæ sint 93 & 125
Elephante occupati cur simi fiãt. 289
Eniatis proprio iaculo traiecti historia. 725
Engastrimithi qui dicerẽtur. 729
Emmyris historia. 604
Epidemia satis pernicioſa describitur. 998
Epidemiales morbi, & endimici, communes, & sparsi, & pestilentes. & eorum definitiones et causa. 2
Epidemialium constitutionũ causa quotuplices, & quæ. ibid.
Epidemialibus morbis qui maximè euadant. 56
Epidemiales morbi, maximè sunt qui cum febribus. 76
Epidemialium tempestatũ fines, quales morbos afferant. 555
Epidemia quadam tria mala attulit,

tulit, anginas paraplexias, & nyctalopias. 1002
Epidemiæ eius labor partium occasio fuit. ibidem
Epicarmi historia. 768
Epicratis uxor laboranit febre cũ partu filiæ. 103
Epialæ febris figura, & causa. 498
Epilepsias esse eas etiam per quas non totum corpus convellatur, sed pars aliqua. 676
Epilepticos plerunque ex internalis convelli. 677
Epilepsia per consensum ventriculi, signa, causa, & curatio quadam. ibid.
Epilepticis pueris quid eueniat. 761
Epilepsiæ non omnes accipiunt mutationem ex ætate, sed quædã, & ea quoto tempore. 790
Epilepsiæ congenitæ cum pueris curationem non admittunt. ibidem.
Epilepsiæ in iuuentute in quos morbos soleant mutari. ibid.
Epilepsiæ rarò soluuntur perfectè per ætates sed mutãtur in alios morbos. ibid.
Epilepsiam esse passionem cordis cur putet vulgus. 443
Ermoptolemi historia, qui ab eodem morbo obiit a quo cæpe euasit, vide cur. 1112
Ermoptolemi uxoris historia. 1101
Equis admissariis religatur alter testis aliquando. 933
Erysipelam faciei tutius ire sursum quàm deorsum. 1050
Erysipelam cruricis in faciem ire malum, & si quadam tempestate bene cesserit multis. ibid.
Erysipela obortus nigris pustulis, malum. si cum turbatione alui incipiat, deterius. 107
Eudemi historia. 672
Eudemus obiit ex hæmorrhoidibus intempestiuè curatis. ibid.
Eupolemi in æniadis historia. 637
Euridamæ in æniadis historia. 635
Erui, hordei, seminis lini, olei, & tritici, facultas. 737
Erui facultas. & noxa. 263
Erasinus inflammatione utriusq; hypochondrii laborauit. 108
Erratica quartana, septimanæ, & nonanæ, constitutio considerãda, & quomodo. 88
Etesia qui uenti sint, & quando flare soleant. 5
Ethiopes curandi ratio. 698
Eumenis uxoris historia. 489
Euacuationes quæ quibus morbis congruant. 137
Euacuationes an sistendæ, & qui sint scopi. 165
Euacuationes intempestiuæ recidiuas indicant. 538
Euacuationes spontaneæ sunt non minus quàm quæ arte fiunt, reuulsiones, derivationes, & euacuationes. 603
Euacuare duobus modis euenit, sensibiliter & insensibiliter. 808
Ad euacuationes omnes rectè peragendas,

agendas, considerationes omnes inuenies. 835

Euacuatum corpus multus somnus siccat, & cur. 969

Euacuationem per vrinam merito ad multos morbos laudari ab Hippocrate. 397

Euanescentia repentina cur periculosa. 416

Exanthemata quæ dicantur. 36

Ab exanthematis timetur dysenteria. 544

Expurgationes cum mutatione excrementorum fieri, vtilè est. 162

Excrementorum eadem forma perseuerans, mala, & cur 198

Expurgationis triplex occasio. 226. 227. & 228.

Excrementa morbos faciunt bifariam aut abundantius genita aut minus quàm expediat, euacuata. 516

Exanthemata brevi euanescentia quid significent, & post & ante morbos, & quantum debeant durare in vtrisq;. 770

Exanthemata quæ vocentur. 829

Expiratio vox & sermo vt habeant ad sese. 409

Extenuatis & siccatis, & vicinis mortis quæ signa accidant. 100

Extenuatorum victus. 859

Extenuationis quæ causæ sint per se, & quæ per accidens. 855

Extenuare, & crassa facere, quæ & quando expediat. 810

Extenuatio nimia exercitatione & tenui victu agitur. 854

Exerceri cacochymum aut plethoricum, periculosum esse, & quæ mala inde nascantur. 166. & 970

Exercitationis & laboris differentia. 367

Exercitatio post cibum facit noxas suis commoditatibus contrarias. 739

Exercitationis detractoriæ signa, sudor guttatim fluens, aut concidentia carnium ex elevatione. 861

Expurgationem & missionẽ sanguinis, agi debere quadam rectitudine, & quæ sit rectitudinis lex in vtraque. 976

Excitare & stupefacere non morborum per se, sed symptomatum gratia fiunt. 812

Externarum partium affectiones quo interitum afferant. 560

Extremæ partes quæ sint. 94

Externæ causæ vt indicent curationem, exemplo explicatur. 266

Eumelis historia qui a convulsione maxillarum vertigine prope accedente ad apoplexiam liberatus est. 678

Eutychidis historia. 950

Euphranoris filii historia. 769

Eurianactis filia acute egrotauit ex racemis esu. 361. & 363

Error notatur vulgarium medicorum in victu eorum qui recens purgati sunt. 1065

Eratolai filii historia. 1071

Euacuationum infernarum suppressio raptum significat in superna.

perna. 1058
Expurgare die sexta an debeat frequens in medica praxi. 1081
Expurgandi tempus quas habeat considerationes. 1082
Exulcratio quibus sit utilis, & quibus auxiliis provocetur. 833
In evacuationibus quæ considerandæ circa ipsa exeuntia, & exeundi modum. 1029
Ad evacuationes rectè peragendas considerationes omnes complectitur. 834. & 835
Expurgationes imperfectas, hypochondriorum tumores facere. 836
Epoto lacte periculosum est dormire hiantis ore in agro tutius vino plenum & aliis. 761
Excrementa tenuia duplicia sunt. 580
Exarmodi famuli historia. 1128
Egesipolis pueri historia. 1157
Echacratis cæci historia. 1165
Evacuationes in initiis sive sponte, sive arte factæ diuturnos efficiunt morbos. 1173
Epicharmi filii historia. 1220
Eudemi dolore forti lienis laborantis historia, & curatio. 1234
Eudemi curatio recta, & tria errata in curatione veterum. 1235
Eunuchi qui ex venatione est factus adæquator historia. 1240
Evalcidæ famulæ historia. 1225
Exactum signum quod dicatur, et quot modis. 1226

F

Fauces quæ pars sit. 12
Farinaceum sedimentum duplex. 97
Faciei extenuatio signum decretorium. 287
Facies ut indicet in acutis, & explicatur prognosticum. 837. & 838
Fastidium & oris amaritudo & sitis intus relecti mali succi notæ sunt. 412
Fastidium in longis dysenteriis malum esse, magisquã si febrierint. 1020
Fastidium maximum magnum casum facultatis significat. 397. & 417
Famula in Omilo capite vulnerata historia. 688
Famulæ Onesidemi historia. 670
Famulæ ex vicinis textoris historia. 475
Famulæ retro Heroum historia. 513
Famulæ Dyscridis historia. 681
Farris faciendi ratio, & usus. 566
Fatuitas ex hydrope. 783
Fatuitatis causæ. 602
Fames canina causa. 715
Fœmellas enixas a paribus morbis magis liberari, quam enixas masculos. 1088
Famem seorsum non esse febri inimicam indicatur. 896
Fœmellæ minus abortiuntur quàm masculi, & cur. 1088
Febrium continuarum partitio. 81

Febres ardentes quibus temporibus fiant, & vt differant æstiuales & autumnales. 126
Febris laboriosa cum producitur quid faciendum. 159
Febres omnes cum bubone malæ, & quæ earum deterrimæ. 215
Febris nisi in die legitimo soluatur redit. 289
Febrem facie rectè valente & mollibus hypochondriis, diuturni morbi esse, nec nisi abscessu soluendi, nisi fluxus sanguinis fiat. 306
Febris soluitur aliquando ante morbi iudicationem. 360
Febris cum abscessu pericula. 426
Febrium pulsus, & eorum differentiæ, & comparandi modi. 500
Febricitantes ab exusta bile non esse arcendos ab aqua. 668
Febris ex catarrho: fusiculoso durabant dies quinque, tusses ipse quadraginta, & cur. 750. & 780
Febris acuta cum melancholia. 757
Febris diaria ex ebrietate aut satietate, omnium maximè imitatur putridam. 765
Febrem missione sanguinis auertere, in quibus sit consultū. 770
Febres ex catarrho quales sint. 780.1164.& 1166.
Febrium partitiones Hippocraticæ. & earum enarratio. 805. 76.& 398
Febri victus inimicus, & quæ noxa ex illo nascantur. 896
Febris ardentis generatio. 973
Febres laboriosa quæ sint. 1016
Ferinum omne quod malignum. 824
Ferinum quid sit. 818.796. 490.& 126
Fecum lacerata formam referentium significatio. 614
Finis legitimus morborum acutorum. 354.415.& 430
Ficus qui morbus sit. 394
Filia ædilis historia. 516
Filii Harpali ex Telephane liberta historia. 747
Filii Theodori historia. 1126
Filii Amphriphadis historia laborantis pleuritide bilioſa sinistri lateris. 1108
Filii Potamonis historia. 506
Filii Phanie & Euerecle historia. 77
Fibrarum in collo distantio, cum quis animo linquitur, quas causas habeat. 1065
Figuram corporis conferre ad agnitionem natura. 1055
Figuræ sublevantes. 875
Flato replente intestina, versari corpus, consultum est. 227
Flatus cum sonitu erumpētis prognosticum. 75
Flatuum differentiæ, & earum causæ. 565
In fluxu sanguinis sæpe errant medici, & quibus notis vtendum. 146
Fluxus sanguinis ardenti febri familiares, et p̄ eis paroxysmi. 199

Febres Rhodes, & Typhones. fol. 93.

Fluxus ventris indicat bene morbos aurium. 214
Fluxus sanguinis quarto die difficilis indicationis est. 225
Fluxus sanguinis causa & curatio. 281
Fluxus alui pro muliebri sæpe accidit enixis. 513
Fluxus sanguinis infusione frigidæ curatur. 704
Fluxus sanguinis nulla ratione sistitur tutius quàm missione sanguinis revulsoria. 821. & 834
Fluxionis oculorum curatio. 832
Fluxus menstrui causa. 850
Fluxus sanguinis ex naribus præsentitur ex chloro vultus colore, & cur. 882
Fluxus sanguinis ex naribus curatio & victus sive affatim fluat, sive lentè. ibidem & sequen.
Fluxus sanguinis in quibus ætatibus expectandus sit. 888
Fluxus sanguinis in ulceribus curatio. 951
Fluxus sanguinis profusissimi per ventrem, curatio. 1100
Fluxum sanguinis sistentia remedia. 1007
Fluxus sanguinis securissimum remedium evacuatio revulsoria. 1008
Fletu, sputitione, & mictu, & sudore eandem materiam evacuari, & si non ex eadem parte. 941
Fletus decoquit caput & cor. 942
Fletus & sudor similes sunt, & ab eisdem causis. ibid.
Fletus cur fiat cum laxari incipit cor magis quàm cum est minus contractum. 944
Flatus inferne excretus aliquando solvit dolorem coli. 942
Fœtum intra uterum gravibus morbis laborare, sæpe dierum quadraginta. 193
Flatuosi læduntur a venere, & sunt libidinosi 867
Fœtus quot possint edi simul. 451
Fœtuum in utero tres mutationes insignes. 510
Fœtuum multorum uno partu edi torum causa. 451
Fomentorum diversus usus modus pro differentia facultatum. 714
Frigoris significatio. 74
Frigidorum & calidorum nota. 60
Frater uxoris Aristæ itinere defatigatus gravem morbum contraxit. 166
Frigus repentè ingruens & calido tempore superveniens morbos affert calidissimos. 478
Fratrum Cercopis historia. 517
Frigida potus in febribus utilitates multæ ac magnæ. 623
Frigidæ potus dandi opportunitas. 624
Frigida potus in febribus ut auxilium optimum, ita & periculosum, & in occasione ponendum. ibid.
Frigida copiosum potum quæ possint supplere. 624
Fistulæ ex intestino abstrahile

facta exemplum. 1145
Frigidos pedes non continere sub-stragulis pessimum; & cur. 1132
Frictionis & balnei comparatio. 717
Frigidorum & siccorum duplex genus. 723
Fracto digito quid fuisset faciendum. 746
Frigidum venas frangere, & alia facere mala. 870
Frigidissimi cibi, lentes, milium, cucurbitæ, explicatur. 969
Frigidior frigido tempore & regione calidior erit, explicatur multifariam. 974
Frons cutis modum moriendi prænostrat. 985
Fragmentum quoddam commentariorum Galeni, recens editum, legitimum non esse. 991
Furoris signum ex oculis. 808
Fulgoris obuersantis ante oculos causa. 756
Fullonis cui inguina tumescebat, historia. 723
Fullonis historia. 556
Ex fluxu sanguinis profluuium ventris fieri, exemplo indicatur. 518
Fluentem sanguinem sisti promptissima causa alicuius abscessus est. 820
Fœmina cur tardius recipiant figuram & motum, quàm mares, crescant verò celerius, & hæpse cur crescant citius, & minus. 241. & 849
Fluxionibus obnoxii maligni excendi sunt ab igne aut longa mora in balneo aut sole. 1149
Fluxus alui in suppuratis pessimus. 1154
Filii Platea cui sutura capitis morienti vehementer est excauata historia insignis. 1159
Flatus an omnium morborum causa sit, disputatur. 1180
Frictio lenis & aspera definitur. 1186
Fluxiones oculorum optimè per nares persanari. ibid.
Fullonis qui in Syro ob vsum taxi factus est phreniticus, historia. 1191
Febris maligna cum debilitate & conuulsione & rapsu in caput, signorum syndome. 1195
Facum duriciem esse nonnunquàm dysenteriæ causam. 1197
Febrem malignam cum exanthematis non esse vnius modi, sed differentiam habere ex humore, & ita variare etiam curationem. 1196
Febres intermittentis quibus periodis soleant transire in continuas. 1201
Fungorum quoddam genus venenosum. 1213
Fungorum noxa, & correctio, & curatio. ibidem
Febrium malignarum cum tuberculis descriptio. 1214
Febrium talium exempla multa, & curatio idonea. 1215
Filius Thini ex superfluæ famis & iudicationis quomodo recuperatus sit. 1219

Fistula in umbilico per quam exeant lumbrici & faces quomodo fieri possit, viuente diu homine. 1232

G

Galeni de libro sexto censura. 786
Galenus notatur quòd falsò citauerit. 10
Gallicus morbus fieri potest ex nimia venere, etiam sine contagione. 441. & 621
Gallici morbi populariter grassantis forma. 462
Gallicum morbum nouum non esse. ibid.
Gallici morbi qua sit propria differentia. 620
Gallicus morbus potest sanari venere, muliere infecta. 621
Galbanum cum aceto & melle feruefactum, ad surditatem utile. 734
Gangrena quam curationem petat. 832
Genitalium & vocalium communio. 138. & 626
Gemellas peperit qua ex difficultate partus hydropem, & uteri ulcera contraxit, & utriusque mali signa. 181
Gerentibus uero humeros cum mammis intumescere, ex multo cibo & potu fit, & malum est capiti: 245
Gemelli qui dicantur propriè. 451
Gemellas enixam malè expurgari grauius est, quàm uoscam. 452
Gerentium uero morbi acuti, cur lethales. 506
Gerentes uero cur malis repleantur succis. 766
Gerentis uero & febricitantis curatio & victus. 305
Gibbositatum causæ. 716
Gibbositatis ex pleuritide curatio. ibidem
Gorgiæ uxoris in Larissa historia. 650
Gonorrhœam auget esus leguminũ 868
Gonorrhœa causa, & cur afferat tabescentiam. 1057
Gongrona qua uocatur bronchocele. 870
Grauedo qua deterior aliis. 606
Gerentibus uero tumor pedum frequens est, cum hoc anhelatio magna non adeò frequens, utrunque uerò minus periculosum quàm in aliis. 385
Grauedines & raucedines soluta cum febre, minus habent recidiuam quam aliter soluta. 1088
Grauedines per propriam passionẽ capitis melius curantur febre, quàm qua per totius corporis cõpassionem. ibid.
Guttur qua pars dicatur. 307
Gangrena & esthiomenum passio indolens. 1160
Gangrenati ulceris descriptio, & causa. 1222

H

H*Arpalida sororis historia.* 1082

Hæmorrhoydas nunc fundere atrũ nunc bonum sanguinem, & quibus causis utrunque & à quibus præferuent malis utreque. 961
Hæmorrhoydum intempestiua curatio quæ afferat pericula, & quibus causis. 900
Hæmorrhoydes quàm cautè curari debeant. ibid.
Hæmorrhoydes a quibus morbis liberent. 899
Hæmorrhoydum duplex curatio chyrurgica. 672
Hæmorrhoydum differentiæ omnes. 674
Hæmorrhoydes fistulas aui solent facere. 675
Hæmorrhoydum curatio fecit Alcippum insanire, & cur. 622
Hæmorrhoydes pro fluxu menstruo. 517
Hæmorrhoydum prognosticũ. 75
Hæmorrhagia remedia. 235
Hemitritis differentiæ, figura, & causæ. 11. & 30
Herophon febre acuta laborauit, & iudicatus. 17. *cum recidiua.* 98
De herniis multa. 152
Hepatici qui dicantur. 153
Hepate affecto cur prosit vena sectio inter digitos. 179
Hepar magno cum periculo vulneratum. 727
Hepar calidum nunquam efficere ventrem frigidum. 931
Hepatis apicis complicati curatio & cognitio. 1057
Hemicrania ex bile vsta iam abeunte in atram signa & curatio. 755
Hermophili filii historia. 701
Hegesistrati historia. 527
Heropitus ardente febre & lasissima phrenitide, & coxalgia dolore, & diarrhœa, & dysenteria intra centesimum Laborauit. 438
Hercules intumuit die octauo. 175
Hieron decima quinta iudicatus. 185
Hippocratem pulsus vti vt posteriores indicatur. 306
Hippocrates vrinas etiam inmentorum obseruabat. 486
Hippocratis in deiectionibus considerandis mira diligentia. 834
Hippocratici sermonis præstantia. 826
Hippocrates, vt consentiret cum veterrimis et vt discreparet ab eis in victu. 1068
Hipolochi Palamadis historia. 660
Hipolthenis in Lariſa historia. 655
Hiare cum lentore circa dentes malum. 595
Hircire quid sit. 887
Hippocratis diligentia circa agrotos commendatur. 197
Hemitritum febrem acutam, et omnium maxime lethalem esse, et maximè tabem inferre. 78
Hora mortis, qua in accessionibus grauissima 92
Horarii fructus qui sint, et quales.

les. 690
Horarii fructus refrigerari debẽt, admota niue. 691
Hæcasonis in Omilo duplex historia. 692
Hominis totius optima procuratio. 950
Homo euboeus nimia purgatione mortuus. 699
Humida & sicca pharmaca quæ vocentur Hippocrati. 685
Hypersarcosis quid sit, & eius causa, ac generatio. 778
Hydrops post alios morbos quibus causis fiat. 36
Hydropicos caropos & caluos fieri explicatur. 221
Hydrops superueniens tussis mala. 284. & 288.
Hydropicis glaucos oculos fieri. 542
Hydropicis fulgor cutis, & uditas pudendi. 546
Hydropici sæpe intereunt citius ob euacuationem aquæ. 548
Hydropicis alui fluxus utilis esse consueuit. 549
Hydropum omnium differentia, causa, & essentia. 739
Hydropium curatio. ibidem
Hydropici in Olintho historia. 783. & 1116
Hydropicorum sectio, & tabescentium uitio, & capitis uulnerati sectio citò fieri debent. 1012
Hydropici an sectione curari debeant disputatur. ibidem
Hydropicorum sectio comparatur sectioni genu, & quo pacto debeat utrunque administrari. 1014
Hydropes diuersi ob causas, & partes, & complicationes, & diuersa remedia, & exempla omnium. 1078
Hydrops uix habet ullum exitum salutarem, neque euacuationẽ, nisi forte aquosum alui profluuium. 1116
Hydropis in interitum euntis signa. 1117
Hegetoridis filius quæ passus sit. 1218
Hypiæ sororis historia. 1218
Hyemem a pleiadum occasu incipere. 1106
Hyemis partitio. 21
Hyeme sicca & aquilonari uere pluuioso & australi, æstate sicca & calida qui succedant morbi. 1033
Hyeme australi & pluuiosa, uere sicco & aquilonari, æstate sicca & calida qui fiant morbi. ibidem.
Hyeme & uere australibus & pluuiosis, & æstate qualis esse solet, qui. ibid.
Hyeme succedente autumno pluuioso & australi post æstatem siccam & aquilonarem, qui. ibidem.
Hyle famulæ historia. 551
Hymenæ sororis historia. 533
Hypochondria semper consideranda in morbis acutis, & quid significent. 220. 336. 585. & 827
Hypochondriorum distentorum curatio. 328

Hypochondriorum phlegmones, aut phlogosis nota, quæ. ibid.
Hypochondrii inflammatio maximum impedimentum expurgationis. 396
Hypochondriorum tumentium differentiæ, causæ, & prognostica. 182. *& seq.*
Hypochondrio exacerbato evacuationes consuetas sopprimi, malum. 606
Hypochondriacis, sit noxia, an salutaris venus, disputatur. 868
Hermocrates febre ardente ex hepatis inflammatione, deinde phrenitide laborauit. 335
Hypochondrium melius spirans, quod dicatur. 1133
Horror ab spina & dorso incipiēs debilitatis signum. 1154
Horror maioris debilitatis est quā rigor. 1162
Hepatis corruptione mortuus Cleomus, & quomodo fuisset curandus. ibid.
Hemitriti cum cardialgia curatio. 1208
Hernia laborantes ex ruptura tussi laduntur. 1232
Hepatis & lienis cur sint aliquā do dolores fortes. 1234

I

ICterum ex morbo manentem solere tota vita durare indicatur duobus exemplis. 839
Iaculo posterius percussi historia. 709
Iactationes acutæ quæ vocentur Hippocrati. 1112
Iaculi extractio quibusdam mortem properat. 727
Ieiunantium victus qualis esse debeat. 893
Icteri sexto die salubriter facti multis. 81
Icteri duplicis & hydropis differentia & causæ & nota seorsum cuiusque & complicatorum. 153
Icteri & hydropis simul incidentium causæ. 448
Imaginationes falsas vocibus, & nutibus innotescere. 72
Impetus succorum in partem quāpiam, inditia. 137
Insomniorum multorum & turbatorum in febribus prognosticū. 621
Insomniorum significationes, & differentiæ. 72
Insomniorum consideratio quantum referat ad prædictionem. 1034.
Indices qui dies sint, & quorum. 105
Incrementi & decrementi morborum certa notitia. 133
Initia morborū & decursus agnoscere multum referre, multis exemplis indicatur. 157. *&* 158
Interius relicta recidivas facere. 157. *&* 537
Intritum ex allio hydropicis vile. 329
Inflammatio morbus multiplex, & habet tempora varia. 334
Inflammationis maxima in hepate

te nota. 521
Inflammati ventris curatio temeraria, expurgando primũ, deinde subigendo. 628
Inflammati ventris idonea curatio. 629
Ictus et casus fortes non esse contẽnendos exemplo admonemur. 657
Inflammati capitis signa. 713
Inflammatio cerebri non omnis est phrenitis, et vt differant. 714
Inflammationem cerebri facientes succos, nunc vergere in corpus, nunc in animum. 715
Inflammationis scirrhosæ descriptio. 737
Inflammationis scirrhosæ curatio. ibidem.
Inflari a venere grauius esse, quã in coitu flatum emittere. 869
Intestinum, an intestina dicas, nihil refert. 909
Intestina hominum caninis esse similia 911
Increscentes morbos missio multifariam explicatur. 962
Increscentes morbi qui dicantur. ibidem.
Inspirationẽ auget pulmonis aridum incendium. 968
Inflammationis lienis ex itinere contracta historia. 979
Incipere febrem duobus modis dicitur. 1208
Inflammationis internæ hypochõdrii signa. 117
Inflammationes circa nares et gingiuas cæteraq; similes, sed minus periculosa, et fallaces sunt, quam aurium. 994
Initium, finem, et tempus præsens morbi nosse magni esse momenti, ratione et exemplis indicatur. 1052
Intemperantes in victu quomodo sint cibandi per morbos. 1056
Instrumenta respirationis cur difficilè sanescant vlcerata. ibid.
Intemperies aeris antecedit morbos, et cessat ante illos. 7.199. et 439.
Inquietudinis, horrorum, et oscitationum curatio per vinum. 322
Interfœmineum qua pars sit. 567
Indicationes iudicationum in antecedentibus quaternariis 615
Ille ad quem Cynicus me induxit. 607
Inustione aut sectione curabat suppuratos et cur hac hodie pauci liberent. 690
Inustiones quando fieri debeant suppuratis. ibidem
Inunctio facit frictionem lenem. 717
Internæ et externæ affectionis phlegmonosa in capite exempla et signa. 725
Iracundos esse frigidos. 60
Ira, timore, et latitia quibus morbis curandis vtamur. 264
Iracundi et animosi vt differant. 931
Ira cur sanguine et spiritibus caput repleat. 948
Ira nonnunquam vtilis est ad curationes, et vt differat ab aliis moti-

motibus animi. 949
Ischyadicis internam auriculæ partē cauterio vti, et cur. 959
Ischyadis constitutio. 644
Ischyadicorum cur nonnullis fiat dolor, aliis supervsque ad pedes. 985
Isatis herba et isatodis bilis desinitur. 583
Jugulari quid significet. 695
Judicatoria ne statim appareant. 135
Judicatoria non judicantia quæ sint. ibid.
Judicationum species quatuor. 87
Judicationis infidæ signa. 493
Judicationem sive bonam sive malam et eius speciem indicari in die indice. 522
Juxta genu qui sint nervi. 707
Jus jurandum Hippocratis. 718
Juvenes morbosos per senectutem fieri sanos, et contra, et quibus causis. 947
Judicationum initia sæpe afferre terribilia symptomata. 1119
Inditia quæ in diebus judicatoriis non sunt esse infida, aut perniciosa, vbi et Hippocrat. diversa loca explicantur, et componuntur. 86
Isagoræ filio contuso et denigrato osse liberatus est, nullo osse abscedente. 1129
Indicationem causæ audatius solent sequi præstantes medici quàm vulgares. 1148
Icteri differentia et causæ, et curationes secundum causas, et propria. 1182
Iter, et potus multus incoctionem facere. 1220
Impuro corpore et in initio putrida febris cavendum est balneum. 1221
ἰτραυρὶς quid sit. 426

L

Labores, otia, somnos, et vigilias, moderari. 1034
Labor quidam extenuat, quidam reficit, et horum distinctio 904
Lactis asinini et ferè magna quantitate vsus commendatur, et traditur vendi modus. 1076
Lac quo pregnationis mense fiat, disputatur. 316
Lactis bubuli natura et facultas. 1076
Lachantes repleri malis succis, et cur. 176
Lac aquæ mistum per paucis morbis congruit, et qui possit esse eius vsus. 722
Lactis generatio et causa. 247
Lac nonnunquam venenosum fit ob pastum capræ. 970
Lac octavo mense apparere incipit. 247
Lactis noxa in obstructionibus. 448
Lactis magnus multiplexq; vsus antiquis. 566
Lac nocet in dolore ilis. ibid.
Lætitia curat morbos melancholicos. 265
Lachrymare voluntariè bonum signum esse in acutis. 594. *et* 803

1253

Lachrymarum differentiæ omnes & earum causæ, & significationes. 1031
Lapis ex vtero excretus. 682
Lapides quibus in partibus gigni possint. 681
Lapidis in vtero signa. 682
Lactuca olerum optimum. 735
Laxandum & adstringendum in quibus morbis, & ob quas indicationes, & quibus auxilijs sit. 809
Laboriosas febres quas vocet Hippocrates. 825
Lapis cur sanibus fiat crebrius in renibus, pueris in vesica disquiritur, & redduntur omnia causa. 872. 873. & 874
Lassitudo qua sit mediocris, & vtilis. 892
Laborantibus gratia. 914
Laborantibus quibus in rebus, & quatenus gratificandum, & quibus causis explicatur. ibid.
Labor articulis, carnibus cibus &c. 948
Lac, allia, vinum, acetum, & sal antidota sunt venenorum, & cuius quodcunque. 978
Leguminum vitia. 263. & 596
Ex leguminum esu in æno pessilens constitutio. 262. & 596
Leucophlegmatiæ essentia, signa, causa, prognosticum, & curatio. 541. & 546
Lenitas extremitatis cur faciat fulgorem. ibidem
Leucophlegmatia minoris refrigerationis est quam ascytes & tympanites. 558
Lepræ curatio per balnea calida. 646
Lethalium signorum ex facie enumeratio, & causæ. 804
Lethalia quæ non parua. 135
Leophorbidæ historia. 1118
Liuor manuum quanti fieri debeat ad prænoscendam instantem iam mortem. 1115. & 782
Lapidum & tumorum lingua, et sophorum generatio. 231
Labra sæpe patiuntur ob hypochondria. 557
Lac vt paretur ad dysenteriam. 281
Lingua peripneumonicorum qualis esse soleat. 1086. & 1113
Lingua latium significat. 951
Lingua colores significare succos in corpore. ibidem 953. & 1027
Lingua nigra duplici causa fit, & vt distinguatur. 953
Leambi historia. 563
Lingua sapor cacochymiam indicat vt color. 953
Lienem decliuem pedes & manus & genua calida facere, nasum, & aures frigidas, & cur. 844
Lien decliuis qui sit. 845
Lienis tumidi differentiæ. ibidem
Lienis differentias plurimum conferre ad curationem indicatur. 846
Lingua cur sæpe sola impedita sit. 768

Libri quinti censura. 627
Liber quintus plus habet practica quam alii huius operis. ibid.
Librum septimum cur non sine cõmentariis reliquerit. 1062
Lienis inflammatis signa. 553
Lien elevatus fluxum sanguinis è naribus indicat, si extentus est ad dextra, per infernam partem. 512
Lien minores dolores habet quàm hepar & renes, maiores quàm pulmo. 448
Lienis morbi, quibus, & qua causa curari possint fluxu vrinæ. 187
Localia tria ignis ferrum & medicamentum. 976
Longevi plures dentes habent. 299
Lumbricorum differentia & loca vbi generentur. 1232
Lumbricorum notæ omnes. 612
Lumbrici vt sint facti cuidam homini. 118
Lumbrici vbi generentur. 476. & 490
Luxationis spinæ differentia, & quas noxas afferant singulæ. 193
Luxationes quarundam partium faciunt proximas non augeri. 801
Lythiasis renum curatio 790
Lycenis in æniadis historia. 643
Lycini grammatici historia 557
Lycia laborauit morbo melancholico, & postea inflammatione lienis. 182
Lythiasis renum qui morbus sit, & eius causæ & signa. 791. & 792
Lumbos dolenti duo mali abscessus fiunt, vlcera sæpe vocata, et recursus in latus, aliis fiunt boni, & qui sint illi. 1021
Lachryma inuoluntaria fluxum sanguinis narium significat aut mortem. 62
Lumbrici vesperi fatigant, vt & morbi omnes autumnales. 128
Lac & menstrua non esse ex eodem sanguine. 176
Lac redundans debilem fœtum, solida mamma sanum indicat. 316
Lactantes cur fiant cacochyma. 505
Latus dextrum esse calidius sinistro indicatur. 849
Lapis renum qua causa faciat vrinæ suppressionem, cum renes sint duo & ea alterum teneat. 1171
Lactucam crudam & illotam meliorem esse stomacho quam coctam. 1199
Licinia historia. 1112
Lenticula exustis cancris vtilis. 1224
Lethalis signi ratio. 1227
Lienis tumor non vitiato facici colore non est valde periculosus, vt si vitiatus sit, & qua causa eueniat vtrunque, & qd agendum. 1228 & 1229.
Lien nulli euacuationi magis cedit quam subductioni. 1229
Lactis pro dysenteria parandi ratio. 1230

Lenis-

Leonidæ filia historia. 1242

M

Maculæ exiguæ ac frequentes quam sint malignæ, & quo febris tempore & quibus partibus soleant incipere. 520. & 524

Mane nulli morbi exacerbantur per se, vespere omnes 128

Materiæ medicinalis agnitionem ad medicum spectare indicatur. 209

Magni calui balbi, & graciles voce præditi cur sint boni, physiognomonicè & physicè, explicatur. 473 & 274

Magnanimitas probitatis, timiditas malignitatis. 271

Mammarum vena magnam partem providentia habent. 289

Magnum morbum & malignum longè differre, & quid interfit. 303. & 838

Masculos trigesimo, fœminas sexagesimo abortiri, & cur. 510

Mariti Lechi historia. 520

Maligna febris cum exanthematis curatio, & indicationum dignotio. 525. & 526

Maturi abscessus, rectè indicantis affectus priores, signa. 562

Marcoris imminentis signa. 591

Malignarum inflammationum, et grangrenarum curatio, quæ in constitutionibus pestilentibus plurimos iuuat. 634

Malicis cui costas fregit currus omnibus in ipsum incidens, historia. 683

Maturatum vocari quod putrefactum vetustissimam phrasim sapit. 732

Magnæ nauis gubernatoris historia. 746

Maleolli musculi. 748

Mala illa cauenda semper in quæ tempestas inclinat, lenib. enim de causis fiunt. ibidem

Manus habere ad hypochondria melancholicorum cur sit. 759

Mares in dextra uteri parte gigni. 848

Mares esse fœminis calidiores quibus constet notis. ibidem

Maza potinsquàm panis commendatur in æstuali victu. 853

Mala quæ ob suppressas intempestiue hæmorrhoydas fiunt maligniora sunt quam alioqui. 901

Magni morbi nomine epilepsiam intelligi. 980

Magna errata nullatenus ferenda esse medicis. 1053

Mala et bona fieri diebus decretoriis. 613

Malicorii vsus in dysenteria. 1070

Menstruorum suppressionem ob malignam qualitatem sanguinis potius quam quantitatem adere quomodo agnoscatur. 1123

Methodus brenibus comprehensa. 1056

Melancholici epileptici, et contra qui fiant, et cur, et quid interfit. 1059

Men-

Menstrua fluxio mulieres a multis malis liberat, & multos earum morbos iudicat vt suppressa facit multa mala. 1005
Medicos posse eundem morbum eadem intentione diuersis auxiliis, & diuersa etiam intentione recte curare explicatur multis exemplis. 1010
Medicos multos seorsum accersiri periculosum esse. ibidem
Medici officium. 847
Merum cum cibo, aut a cibo minus ladere quam solum. 977
Medicamenta respicere posse certa membra. ibid.
Mesocolum, & mesenterium eadē pars est. 914
Melancholicos habere sanguinem ichorosum. 843 234 & 415
Melancholicorum symptomata, & eorum causæ. 843
Methodi orum secta. 809
Metrodori filii historia. 778
Menstruorum suppressio quot modis soleat ladere. 767
Melancholici quomodo pericliten tur breui mori. 761
Melancholiæ morbi cum vertigine complicatio. 754
Melancholicos nunc tristari, nunc lætari plurimum, & cur. 757
Melancholici cur à potu plurimū abstineant aliquando. 762
Melancholicis morbis accommodatissimæ euacuationes sunt deiectio & missio. 740
A medici sententia probabile capitur argumentum affectionis. 761. & 70
Melancholia morbi differentia et causæ. 753 & 744
Melancholiæ morbi curatio. ibid.
Melissandri historia. 738
Menstruorum defectus quot mensibus fiat incurabilis. 557
Meto potu largo aqua expurgatus est. 105
Metonis alterius historia. 1206
Pro mulieribus quæ concipere cupiunt, consilium. 705
Post menstrua cur facilè concipiāt mulieres, & causa geminæ fœtus, & cur mas aut fœmina. 240. & 241
Menandri vinitoris historia 525
Melancholici morbi quos pituitosos afferre soleant & quæ causa. 481
Meandri caci vxor, ardente febre, & breuissima suppuratione laborauit. 474
Metus & mœstitiam melancholia signa & causæ. 442
Medicus neque de re quapiam facilè enunciare, neq; leuiter mutare sententiam debet. 351
Mestrua qua ætate profluant. 246
Menstruis per ætatem iam deficientibus quid eueniat. ibid.
Menses si fiant vtero gerentibus laboriosi sunt quales octimestrium abortus. 248
Menses tales plerunque fiunt parituris decimo mense. ibid.
Methodus optima agnoscendorum & faciendorum in curationis b. 206. & seq.
Medijs mensibus cum maiori periculo

riculo abortitur. 165
Melancholica simul & acuta febris exemplum. 168
Menses postridie a dolore lumborum & femoris fiunt, & cur. 14
Melida laborauit pulmonia ex suppressione menstruorum. 120
Methodus, & dialectica Hippocratis. 76
Methodus inueniendi Epidemialium constitutionum cās. 14
Medicorum mores quales esse oporteat. 915
Missionem sanguinis aut fluxum spontaneum, qui beneferant, & qui malè. 150
Missionem sanguinis sepe liberare ab abortu. 469
Mirabilia audiuntur multa, videntur pauca. 709
Missio sanguinis est cum abscessus facit, & cur. 626
Morbus regius non decretorius multas & vehementes petit purgationes. 1096
Morientiū præ debilitate & morbi vi dignotio. 1094
Morbi autumnalis et maligni simulque constitutione legitimi exemplum. 1067
Morbi duabus rationibus dicuntur quales. 1052
Morborum epidemiallum causa consideratione temporis præsentis præteriti & futuri cōstant. 1042
Morbi connutriti senectute relinquunt. 946
Molles carne mansuetos & prudentes, esse. 296
Morbus an per se, an per consensū sit, & quando horum quidvis magis aut minus. 1040
Morbi diuturni vt renū et coxæ, podagra, & hæmorrhoydes a multis periculis liberant. 1019
Morituorum ex angina, signa. 1006
Morbus dolosus quo agnoscatur, et cum videtur esse solutus. 998
Morbi dolosi qui sint, exēplo Cherionis indicatur. 987
Morbi qui ætatis mutatione curā tur, an ætate ipsa, an cōtra curentur, disputatur. 962
Morbum gallicum non esse nouū exemplo indicatur. 912
Motus, laboris, & exercitationis meta. 861
Motus non iidem sunt omnib. nimii. 856
Mortificatio sicca malignior est quam humida. 732
Morihundorum signa. 728
Morbi partium quando curentur pharmacis, & quādo solis localib. & bono victu. 717
Morbi naturam quid vocet Hippocrat. 686
Motus instrumenta, musculi. 625
De motu musculorū. 624. et 626
Musculorum compositio, & substantia. 626
Morbi oēs acuti aliis acutis superuenientes sunt lethales. 691
Morbus acutus superueniens, sepe est veterum & diuturnorum passionum indicatio. 558. 622. & 679

Morientium ex veneno signa. 549
Morientes cur fronte sudent. 522
Morbus regius ante septimum quam sit periculosus. 470
Morbi multi, et iam acuti, finiuntur insensibiliter. 466
Morbus aliquando minuitur materia nondum cocta, & cur. 428
Morborum indicationes multas diversasque amare vacuationes, & cur. 336
Moribundi iam cur aliquando vi deantur alleuati. 417. 450. 548. & 341
Monstrosi partus causæ. 179
Morientes præ debilitate vltra expectationem durare solent, non autem qui vi morborum. 340
Moschius calculosus absessu quodam liberatus. 165
Morborum euentus quotuplex, & illius præsoscendi summa ratio. 29
Morbos alios non aliter ac febres habere circuitus & intermissiones aliquando. 82. & 83
Morbus cur fieri videatur minor nonnunquam cum adhuc in suo incremento sit. 82. & 440
Morborum partitio & causa.
Morbi pulicaris qui vulgo apud Hispanos vocatur tabardillo, descriptio & nota. 201. & 520
Eiusdem curatio, & indicationes. 526
Morbos cum lassitudine tensiua missionem sanguinis postulare. 285. & 286
Muliebrium & virginalium morborum differentia nota & causa. 203 & 204
Mulier vt concipiat, remedia. 329
Mulier quæ decumbebat iuxta Tisamenum ex volumlo die secunda mortua est. 369
Mulier quædam earũ quæ apud Pantimedem ex abortu recentis fœtus ardente febre obiit septimo. 371
Mulier quæ decumbebat in formendatiorum ex masculi partu quatuordecimo febris ardentis obiit. 372
Mulier morosa in Thaso phreniti detrium dierum laborauit, & cum vina nigra euasit. 441
Muliebrium morborum causa. 530
Mulieris fortiter capite grauata ex menstruorum suppressione febricitantis acute, historia, & de indicatione coniectura rationales. 532
Mulieris hippa hydropica, historia. 598
Mulieris in Pheris historia. 653
Mulieris Larissæ pregnantis historia. 254
Mulieris quæ se ipsam iugulauit, historia. 695
Mulieris quæ catapotium concipiendi gratia accepit. 702
Mulieres sæpe concipiendi gratia seipsas perdunt. 704
Musculorum capitis historia. 710

Mulieris quia ex pharmaco corruptorio obiit. 717
Multis recens mortuis solere fieri rubores per partes, & ob quas causas. 764
Mulieris cancrum habentis circa pectus, cui sanies ex mammilla exibat, historia. 799
Mulier cui sanies exibat ex mammilla, nisi, ea suppressa, esset mortua, fuissetque facta maniaca. ibidem.
Mutationes omnes repentinas cauendas. 889
Mutationes quacunque faciendæ sint in morbis dolosis, tunc fiat, cum sunt mitiores. 988
Mutationes nunquam nisi ad decentia fiant. ibid.
Mutatio sæpe & repentè facta australium & borealium, & nimiùm eâ fuit epidemia. 1000
Mulieres cur non corripiuntur nyctalopiæ cum pueri. 1005
Mulieres seruæ ægrotant, vt viri. ibidem.
Mulieres cur podagricæ minus sint. 1061
Mulieribus quæ in speciem virilem mutatæ interierunt, quomodo fuisset prospiciendum. ibidem.
Mulieris supra portas habitantis, quæ ex febricula abscessus ad omnes spinæ articulos, & resolutionem passa est historia, & eius expositio & curatio. 1094
Menandri historia. 1129
Melancholicus succus qua ratione afferat fastidium, cum per se solet afferre famem. 1144
Melancholicis familiare est pituitam congerere. 1147
Muliebris morbi qui in viro fuisset difficilis & periculosus in muliere verò minus, longa descriptio, & causæ. 1237
Motus congeneres, ictericus, rigor, & sudor. 1239

N

NAuta puer & Miriocauna diarrhœa laborauerunt. 159
Narium pinnæ apertæ iracundiæ indicant. 269
Natura etiam curat præposterè aliquando, vt medici. 428
Natura ægrotantium considerandæ. 582
Natura calidus an refrigerãdus, & qua id ratione fiat. 919
Naturam morborum medicatricẽ esse indicatur. 693
Natura inuenit sibi vias non ex cogitatione. 938
Naturam esse indoctam explicatur. ibid.
Narium humiditas, & aurium sordes expurgant cerebrum à crassis. 941
Narcoticis imperiti, aut adulatores vtuntur nimis. 984
Nares optimam capitis emunctorium. 780
Narcoticis quando vtendum. ibidem.
Naturarum morbi. 14

Nervorum dissectio longa. 259. & seq.
Nervus nudus medicamento tactus mordaci convulsionem affert. 748
In nervorum affectibus nunquam est omittendum considerare, antecedat, sequatur, an comitetur febris. 502
Negligens ex somno, qui sit. 579
Nervorum historia, & usus 624
Netopum quid sit. 733
Neapolis historia. 776
Nihil temere nihil negligere, ad multa accommodatur. 826
Nicolai pueri historia. 761
Nicolas puer quomodo fuisset curandus, qui laboravit febre continua pernitiosa, complicata cum tertiana. 764
Nicanoris passio mirabilis. 753
Nimem cum horariis fructibus incipere, ac desinere expediret. 692
Nicippi historia. 620
Nicostrati uxor quatuardecima die correpta est apoplexia. 483
Nicodemus febricitavit acute ex venere, & vino. 438
Nitrum, cuminum, & coriandrii, multum prodest ad uterum, & febres redeuntes circuitu cum frigore. 511
Non potantibus & vix respiratio brevis, duplex huius sententia explicatio. 221
Nigricies umbilici haditium melancholiæ a principio generationis. 545
Noctes plusquam dies deliriis significationem prebere. 749
Nominibus nubecula, sedimenti, & hypostasis, distincte usus est alicubi Hippocrates. 763
Nutrientia exterius admovenda num non est. 973
Nutrix duobus modis purgatur, aut propter se, aut propter infantem, & quo ratione faciendum sit utrunque. 970
Nutrices an sint querendo sine menstruis disputatur. 176
Nunc frigere plurimum, nunc uri, in debilibus qua causa sint 421
Numerorum tertius validissimus. 313
Nictalopia quid sit, & eius causa. 602. & 1002
Nictalopia pueri magis laborarunt precipue qui grandioribus oculis, & capillis longis. 1004
Nigrum medicamentum Hippo. 1181
Nisantidis historia. 1189
Nitoxens in Olintho historia. 1194
Nuces veteres melle intincta post crudum potum utiles. 1242

O

OBlivio duplex altera ob mentis alienationem, altera ob memoria vitium. 391
Oblata qua vocet Hippocrat. 426
Obstructionibus viscerum laborantes, cur crebrò corripiantur febri-

febribus. 448
Oblatio omnium eorum quæ quis amet, cur signum lethale. 450
Occasio quid sit apud Hippocrat. 157
Occasio quantum momentum habeat. 118
Occasiones seu causæ externæ ad cognitionem & curationē conferunt, & quomodo. 157
Occasionis duplex significatio. 376
Oculi eorum qui linquuntur animo, & morientium quales sint. 727
Oculos magnos & rotundos cupiditatem & hebetudinem indicare. 269
Oculi magni angulati, et demissi, boni sunt. 227
Ex oculis nota physiognomonica. 301
Oculi audacia quæ dicatur, & eā indicare delirium. 808
Oculorum curatio, & ocularium medicamētorum materia. 313
Oculorum debilitas admodum lethalis. 312
Oculi distortio est aliquando signum decretorium. 350
Oculi affecti cur irritentur noctu. 749
Oculi fractio quid sit, & quid significet, curque in moribundis sit. 308
Occasus pleiadum in initio Novembris 766
Odorata cur subtus iuuant, naribus admota lædunt hystericas. 653
Oculi vt valent, ita & totum corpus, de corpore & de animo explicatur. 933
Occasione elapsa præstat dimitti auxilia, quàm nihil conferentia infamari. 1013
Odores sunt materia victus. 1025
Odorum differētiæ perpaucæ agnoscuntur ab hominibus. *ibid.*
Odorum differentiæ. *ibidem*
Odoribus iocundis circa qualitatē alimenti solum hominem delectari affirmat Aristo. *ibid.*
Odoribus tum malis quàm bonis vtuntur medici, & est eorum mutatio considerandæ *ibid.*
Oedemata omnes tumores. 36
Oecete vxor ex abortu quinti mē sis ardente febre correpta obiit septimo. 654
In Oeniadis viri qui morbo tenebatur historia. 635
Olympiodori famula historia. 550
Olitoris vxor in Helide. 628
Oneſianactis historia. 1153
Ophthalmia alui profluuio plurimum cedit. 1145
Operum Hippo partitio.
Operis huius argumentum. *ibid.*
Opysthoteni futuri indicia. 747
Opium quando conferat in dentiū dolore. 955
Ophtalmiæ cum dolore morbi assimilales sunt. 1007
Organorum attritio caluitium facit. 851
Oris vteri incidentis in coxam curatio. 542
Oscitationum causæ, & curatio.

220. & 817
Ossa plerunque abscedunt post quadragesimum. 913
Os infernum digiti quod sit. 746
Osicula cranei per nares emuncta vidimus. 940
Oscitatio, & pandiculatio quomodo fiat. 945
Otium merum nullis est utile, sed cuique exercitatio accommodata. 890
Otium quosdam extenuat quosdã crassiores reddit. 854
Otio nunquam uti expedit ad extenuandum, neque multo cibo, & si fieri possit. 856
ὀξυγλυκὺς *qua potio sit.* 226
Oxybaphum qua mensura sit. 1185

P

PErturbata hypostasis in urina tenui significatio. 1225
Pithonis filii in Pela historia. 1233
Philistidis uxoris Eraclidis historia. 1236
Prepostantium crudum, falsa cum melle, remedium est. ibidem
Pueri Philotimi historia. 1243
Pharmaci intempestiuè dati, & eius noxæ optimũ exẽplũ. 1191
Pharmacum ut ante concoctionẽ detur, qua corporis desideretur dispositio. 1192
Pleuritidis & suppurationis & repurgationis nota. 1207
Pleuritis ex suppressione mẽstruorum. 1211
Pausaniæ filia historia. 1213
Polemarchi pueri historia. 1217
Poliphantis historia. 1223
Perturbatio consideratur in sedimento non minus quàm in ipsa urina. 1225
Partes humiles quæ sint. 567
Ex partu difficili cur multæ fiãt pleuritica. 1122
Panis subcinericij incommoda. 1077
Palpitationis nomen quid significet. 1075
Palestræ custodis qui ex lucta obiit die tertia, historia. 1057
Paraplexia quanis resolutio vocatur. 1001
Partium corporis & temperamenti, & temporum anni, & partium dies, consideratio. 996. & 997
Papulæ in mamma color chlorum veri morbum indicat, aut prægnationem 956
Palpebrarum & linguæ motus dubios esse, & quæ sint de eorum instrumentis opiniones explicatur. 396. & seq.
Pascus cibus qui dici debeat. 693
Pascus cibus in quibus tollat lassitudinem, & sitim, & in quib. secus. 890
Parientes, concussione & cõpressione thoracis læsi. 780
Ex partu doloris in pectore curatio. 781
Parmenisci historia. 756
Panis recentis noxa. 739
Panis autopyri vsi tas. ibid.
Parmenisci filii historia. 733

Paro-

Paroxysmi morborum omnium, in summere propriam materiã variis exemplis indicatur. 69
Parotidum ex acutis morbis curatio per citam vlcerationem, commẽ datur. 664
Partus multas affectiones veteres indicat. 652
De partu & superfœtatione multa. ibid.
Pallidum, ruffum, & flauum, indifferenter aliquando dici. 584
Parotidis liberauerunt Calcidonium a suppuratione. 466
Puerpera quantum sanguinis debeat effundere in loco. 453
Partus si febri superuenit, computatio non a partu, sed a febre est. 469
Paribus moueri, & breuem esse morbum, rarum est. 427
Paris historia. 407
Partus filia periculosior est quàm filii. 377
Ex partu acutè febricitanti, uteri inflammationem adesse, semper putare oportet. 371
Partuum naturalia tempora quæ sint, examinatur. 238
Partus muliebris multiplices fines, & qui. ibid.
Partus maris & femellæ eosdem esse fines, & si figurationis & motus, sint diuersi. 245
Partus tardi, ac vltra nouẽ menses producti duplex causa, alia bona, alia mala. 249
Partus communis an sit nouẽ an decem mensium & eius causa, & computatio duplex, a menstruis, aut a conceptione, & quo pacto computare debeant mulieres a menstruis. 243. & 654
Partus an possit produci vltra mẽsem vndecimum, aut ante septimum fieri disputatur, & horũ causa triplices examinantur. 239
Paroxysmos esse maiores, & interualla breuiora, an lõgiorss morbi sit signum. 134
Palpitatio vocatur pulsus Hippocrati. 94
Parotides quæ deficiente febre permaneat, diarrhœa, aut dysenteria, aut crassæ vrinæ subsidentia soluit, vt & surditatem. 63 & 67.
Paribus iudicari qui paribus mouentur, & imparibus qui imparibus, & cur. 84
Parium & imparium enumeratio seorsum. 86
Paroxysmi vt significent. 73
Paribus diebus accessiones fieri, deterius est, quàm imparibus, & cur. 58 84. & 90
In pestilenti statu quorum sit melior conditio, ægrotantium in initio tempestatis, an postea. 133
Pestis cum carbonibus (vulgo nũc landres) descriptio & causa. 122
Perynthi constitutio epidemialis. 195
Pestilens morbus vt possit incipere a vitio. 262
Pestes multas simul fuisse indicatur.

catur. 384
Pestilentium procuratio. 395. & 396
Periclis in Abderis historia. 427
Percussis ab Antiphilo historia. 465
Pedes semper calidi suppurationis nota. 609
Periculosissimus locus inter ventriculum & hepar, vt vulnere tur, & cur. 700
Pernionum essentia, & curatio. 255
Permutatio rara ab angina in cō vulsionem. 722
Permutationis inditia quæ timere debet cautus medicus. 782
Pervigilio somno, & fami, & fastidio succurrendi ratio. 921
Peripneumonia & pleuritidis dignotio ex signis. 1094. & 1121
Peripneumonia bene per alvum soluta rarum exemplum 1106
Peripneumonia constitutio legitima. 1107
Phaetusa Pythei coniux, & consux Namisia Georgippi in formam virilem mutata sunt, barba, & voce ob defectum menstruorum ac citò post obierunt. 1060
Philosophiam fuisse in incunabulis tempore Hippo. indicatur. 878
Phrenitici tertia die mortui, historia. 423
Physiognomoniam non esse inanem, & quomodo præcedat, indicatur. 268
Physiognomoniam vtilem esse ad curationes. 1015
Physiognomonia, vt mores, ita & morbos ad quos quis paratus sit indicat 1016
Pherea sunt tumores quidam post aures. 870
Philis filii historia. 773
Pharmaca propriè corruptiua venenosa esse. 718
Pharmacum debile aliquando interimit quem fortius liberaret. Ex pharmaco forti potio debilis. ibidem.
Pharmaco dato neque purgatione subsecuta quæ fiant symptomata. ibidem
Pharmacum cuidam per vulnus exiuit, & qua causa. 696
Pharmaci exhibiti quot sint exitus. 695
Pharmaco exhibito & corpore nō purgato, qui sint exitus. ibid.
Pharmacum superbibere quid sit, & quando id fiat. 660
Phanicis & Andreæ fratrum historia. 633
Phœnicis passio mirabilis & eius curatio. 755
Phrenitidis in lethargum abeuntis nota. 375
Phreniticorum symptomatum causa. 455
Phrenitis sæpe habet deliria intermissionem. 350
Phrenitici ab initio an fiant. 25
Philistes ex meri potu febre acutissima correptus intra quintō obiit. 354
Pharmacum intempestiuum in-flamma-

flammationem hypochondriorũ facere. 183
Pharmacum corrumpens fœtum masculum sexaginta diebus datur sine periculo, & causa et quid possit hoc conferre medicina. 174
Philini uxor post partum uitè expurgata cur obiit, & ex quo morbo. 99
Philonis filia ob intempestiuam cenam mortua est. 62
φαλλικὰ δ'τα *qua dicantur Hippocratis.* 501
Picea uero gerentium cur abortum faciat. 235
Pituitosa & melancholica passiones qua ratione sæpe concurrãt. 266
Picæ, uomitus, & fastidia quib. mensibus fiant pregnantibus. 517
Pisces saxatiles qui censendi 735
Piper in dentium dolore quando prosit, & qua causa explicatur. 995
Plærosque mori eo morbo quo sint sæpe correpti, ratione & exemplo indicatur. 1114
Pleuritidis dignotio ex signis. 1109. & 1122
Pleuritis quæ periculosior dextra an sinistra disputatur & decidit. 1110. & 1111
Platonis de anima sententia. 1036
Pituita & melancholia ut uterque succus possit ad corpus uergere & ad animum. 481
Pleuritidem & peripneumoniam ex uero fuisse quibus signis agnoscitur. 1123
Pleuriticis copia sanguinis suppurationem, malignitas tabem facit. 497
Platonis de purgatione pulchra sententia. 698
Pleuritis non solet cum delirio interimere. 632
Pleuritici rarò iuuantur pharmaco & cur, & quo casu inuentur. 633
Pleuritidis temporum uniuersalium distinctio. 432
Pleuriticis an semel fundendus totus sanguis. 433
Pleuriticorum uina, & earum causæ. 334
Pleuritis, artlritis, & hemicranea & affectio alia quamis dextra quam sinistra deterior est. 315. 337. & 434
Pluendi differentiæ. 121
Pluuiarũ, & siccitatis morbi. 16
Pleiades quod signum sit. 4
Potum non consistere, sed cum sonitu cadere, signum certæ mortis. 455
Potiones & elegmata ex hordeo præstant dulcibus & ex melle paratis. 608
Potus non omnibus refrigerari debet, & si multis prosit. 693
De potu hydropicorum. 740
Post canem quod tempus sit. 744
Polycratis historia. 745
Podagræ qui morbi soleant succedere, & a quibus ea liberet. 901
Porracea ubi generentur, et quid

significent. 755
Porri facultas. 682
Potiorem curationis partem esse quiescere, quàm contraria adhibere monstratur. 827
Post multum concretio in pueris. 871
Porros, & allia curpatet vulgus esse aestate frigida. 1048
Polycratis & Cleocidis historia. 1063
Potio pro dysenteria. 1076
Posidonii historia. 1113
Prodromi filii historia. 1117
Polycratis uxoris historia 1091
Proferre perfectè cum quis plurimum conetur, alioqui balbutire. quas causas habeat. 1084
Propter aures & ex auribus sape mori tertia die. 985
Pro quibus qui morbi fiant salubriter & insalubriter, & necessitate, explicatur multis exemplis. 979
Propensionem ad actiones antiquiorem esse instrumentis. 938
Prosluuia sanguinis hydropem faciunt. 917
Prodicus interficiebat quadam victus ratione febricitantes. 895
Purgationis praposterae exemplũ. 705
Purgatio sanorum a principio est superpurgatio. 703
Prauae differentiae deiectionum et urinarum. 764
764
Praxis medica nulla ratione potest doceri melius quàm per exempla. 671
Productionis morbi & super exacerbatio & remissio signum est. 616
Pregnationis agnoscendae difficultas indicatur. 502. 517. & 534
Pregnantibus posse menstrua fluere indicatur. 509
Prorrheticorum libri censura. 347
Providentia vti honorificentius esse in morituris, quàm insuperuicturis. 312
Prosluuii ventris curatio per fabas coctas & cuminum. 309
Prognosticum ex iis quae ex quocunque signo nascuntur. 75
Prodromi qui dies vocentur. 6
Pueri ex multis desperationibus euadunt, & cur. 39
Puerperarum conuulsionem excitata febre curari dicit Hippocra. melius tamen curatur missio sanguine, vide reliquam curationem. 277
Puerulis quae mutationes insignes, & quae tempora sint illis legitima, ac cum voce mutari illas omnia. 305
Puer Metrophanti caput testa percussus. 476
Pueri Phagedena laborantis historia. 494
Pus ex aure liberat a dentium dolore. 497
Pueri iuxtæ extremam cauponã historia. 499
Pulsus in hypochondriis quid portendat exemplo indicatur. ibid.
De pulsibus agere Hippocratem. 500. & 514.

1266

Pueri ex defatigatione laborantis inflammatione hypochõdriorum historia, & causa. 535. & 536
Pueri in hypologi villa historia. 544. & 545
Pus ex aure si cesset quibus solebat fluere, anhelationes facit. 550
Pus ex aure duplicem habet causam. 604. & 605
Pueris ex aure cum febre constitutio. 607
Putredo arida quæ vocetur. 634. & 684.
Purgationi nimiæ quibus auxiliis occurratur. 699
Pueri a malo vulnerati historia. 700
Punctura curari debent decisa cute. 712
Pulsus nomen quid significet apud Hippocratem. 1068
Puerilis ætas minoribus auxiliis indiget, senilis minora sustinet. 1056
Puris fœtidi & subrubri causa. 713
Pueri cur sint pasionibus pituitosis opportuni. 715
Puella quæ a rupe ceciderat, historia. 718. & 1188
Pueros plurimum lædi a vino. 762
Puritas oculi quando mala. 778
Ex pulmonia biliosa sæpius delirat, quam ex pituitosa. 783
Pubis affectiones per quas partes efficiant respirationem difficilem. 791
Pulsus in hypochondriis causa & significationes. 1075
Pythodori historia. 1066
Pythien acuta febre ex decidentia laborauit. 332. & 417
Pythoclis curationes. 721
Profluuia alba ex vtero habentes, parè parere. 511
Philiscus laborauit febre ardente maligna cũ magno lienis phlegmone. 88. & seq.
Partus vter periculosior filia, an filii. 114. & 266
In Philini vxore enixa cur computet Hippocra. dies a febre & non a partu. 99
Pharmaco vehementi dato quæ procuratio esse debeat. 669
Posidocreonis historia. 1129
Purgationis ante concoctionẽ noxæ. 1140
Pisistrati historia. 1152
Pleuritidis acutissimæ exactè, & salutaris typus. ibid.
Peripneumoniam lethalem plerũque mentem ladere. ibid.
Puris optimi conditiones. 1170
Potionis pro catarrho syngrapha. 1185
Potus multus cur lædat ictericos. 1186
Pregnans quæ cecidit aut icta est aut conuulsionem passa, aut sine causa dolores vt parientis pati incipit, an sit abortum facturæ quanto tempore & quo modo agnoscatur. 1187
Pregnans an corrumpet fœtum agnoscere quantum referat. ibid.
Pauor conuulsionis signum. 1190

Polenta quomodo pararetur antiquitus. 1200
Pherecida historia longa & inutilis. 1202

Q

Quietos esse agrotantes imperitis semper probari, peritis verò non nisi cum est naturale. 1243
Quarto die habere deterius grauissimum esse. 58
Qua ex quibus in qua mutentur, considerandum. 73
Quartana securissima, facillima, & longissima. 78
Quartanam curari facillime. ibi.
Quotidianam omnem esse longã, longiorem verò & deteriorem diurnam. 79. & 501
Quintanam omnium esse pessimã. 80
Quartana cur timore repentino aliquando tollatur, & quid tũc agendum, et postea. 265
Qui decumbebat in horto Dealcis ob robur naturale, et quia ex occasione febricitauit dies quadraginta, alioqui moriturus intra acutorum fines. 346
Quinquagenariis suppuratione finiunt phlegmones potiusquam resolutione. 1228
Quadragenarii in longissimis sunt quod septimana in acutis 408
Quarta dies cur rarò indicet 427
Quadragesimos et vigesimos esse pro septimanis et quaternariis acutorum. 436
Qui a Ceramici equo cecidit. 505
Qui asinum ex pacto elenauit. 118
Qui iuxta Medosade. 577
Qui apud Dromum habitabat, ex mitu sanguinis obiit. 699
Qui oculo percussus est secundum palpebram. 712
Quartana in statum iam exactis est mitescere vigores. 795
Qui dolores vbi simul adsint augeantur simul, et in quibus alter alterum obscuret explicatur 911
Quartana liberat, et præseruat a magno morbo. 928
Quartana non producitur vltra annum, nisi ob prauum victũ, et qua causa sit eius constitutionis 997
Quartana æstiuales non producentur vsque ad annum. ibid.
Quartana annua qua supernenerint, et eorum causæ. 21
Quartana vt solent incipere, et procedere. 1144
Quadraginta dies vt in suppuratione, ita in catarrhis et expurgationis tempus. 1167

R

Raucedo visa est non tamen vitam durare. 1004
Rari et miraculo similis successus causæ. 719 et 720
Regionum morbi. 15
Recidiua et morbi vnica computatio, et multa eius rei exempla. 65

Recidiuæ post æquinoctia autumnalia vsque ad solstitia hyemalia. 467
Recidiuæ etiam solent incidere in dies decretorios, vt aliæ mutationes insignes, siue bonæ, siue malæ. 474
Refrigeratorum signa. 206
Respirationis & pulsus differentia omnes, & earum dignotiones, & causæ. 216. & 816
Rectitudo abscessuum secundum superiora & inferiora, vt & dextra & sinistra explicatur, & adhibetur Empirica causa rectitudinis seruandæ in euacuationibus a medico. 222. & 817
Relicta in morbis recidiuas facere, & quæ ea sint. 223 & 821
Recidiuarum nota vno capite collecta. 538
Recens repositio membro, qui mouentur, periculose exponunt. 748
Renum & coli dolores initio vix posse dignosci indicatur exemplis Apemanti & Fabri, & Nicastrati. 539
Renum & vesicæ morborum ex multis succis curatio legitima. 666
Redundantiam humorum aliquã do impedire purgationẽ, quidque eo casu faciendum. 699
Respirationis per os & vulnus nõ est eadem materia 773
Rectum intuitum oculis non nictantibus indicare audaciam, monstratur. 808
Replere, & vacuare curationes multorum morborum sunt. 807
Repletio vt agatur. ibidem
Reuulsio, derivatio, & euacuatio. 812
Reuellendum & euacuandum alternatè, vbi in parte affecta magna molestia sentiunt. 814
Reuersiuæ febres magna ex parte non sunt acutæ. 822
Reuellere si quo non oportet, vergant. 828
Rectis pirus qui sit. 841
Reficere & extenuare corpora medici muneris est. 853
Resolutio an sit melior quàm suppuratio, an contra, disputatur, & definitur. 865
Refrigeratio quibus induret, & quibus emolliat alvum, & quibus causis. 964
Respirationis prognosticum. 26
Respirationis vsum esse distributionem alimenti opinio est antiquata. 74
Renum morbos non vidit Hippocrates vltra quinquagesimum annum. 1021
Recidiuarum signa ex oculorum palpebris. 1046
Refrigerationes non recalescentes mortem indicare. 1108
Rigor a superiori ventre magis, febris ab inferiori. 967
A rigore incipere quibus continuis febribus præcipuè accidat. 148
Ridicula interpretatio cuiusdam Lusitani. 419

Rigores ex quibus partibus incipiant. & viris, & mulieribus. 238 & 377

Risus quidam per impotentiam cõtinendi septum transuersum, et eius causa & curatio. 96

Rigores fortes nitescere appetentis status signum est præcipuè in quartanis. 795

Ructus prognosticum. 75

Ructum acidum in longis leuitatibus intestinorum licere aliquando artefacere. 182

Ructuum differentiæ omnes, & significationes earum. 1030

Rogoris decretorii præsagium ex vrinæ suppressione & somnis et causa. 795

Ruffos nunquam esse mediocres, sed aut valde bonos, aut pessimos monstratur. 270

Ruffos, & acuto naso, & parvis oculis, prauos esse, ruffos verò et simos & oculis magnis bonos. 267

Ruptura vasorum in pectore causa. 466

Ex ruptura in pectore cur soleat fieri suppuratio. ibidem

Ruptiones tumores & liuores in inflammationibus, & vlterib. considerandum, exemplis indicatur. 1047

Ructus hypochondriacos & hystericas plurimum iuuat. 942

Rigoris per febres acutas significatio. 74

Reduuia galla cum melle curantur. 329

Respiratio parua et crebra non sit semper ob dolorem, sed ob imbecillitatem aliquando. 483

Recidiuam futuram longissimã, vide præsentias. 523

Reumatica febres cum tussicula incipiunt & ad vesperam exacerbantur. 1154

Respiratio cum strepitu sublimis est. 1161

S

Sanguis in somno intrò magis fugit. 967

Sanguinis missionis administratio & ligatura. 235

Sanguinem & biliosum temperamentum mutari in melancholicum, & qua ætate vtrumque. 236

Sanguinem ex naribus fundentibus fieri indicationes cum vigore exemplis indicatur. 524

Sanguinem ex naribus abscessus & significare, & tollere. 529. & 530

Sanguinem esse frenũ bilis, quatenus sit verum. 673

In Salamine qui in anchoram incidit. 694

Satietatis in ventriculo descriptio, & symptomata. 701

Satietatem ventriculi esse puerilem morbum. ibidem

Satietatis ventriculi curatio. 702

Sanum & crassum corpus duplici causa fere male purgationes, et quæ mala inde eueniant. 703

Sanguinis fluxus liberat ab abscessibus, 803

Sanguinis vitiosi redundantia potest esse cã extenuationis. 895

1268

INDEX.

Sanguineæ effluxiones colores mutant ob sanguinis conuersionẽ. 905

Sanguinis mittendi indicatio ab humoris specie. ibid.

Sarracenorum filios ob pleroſque morbos ſoarificare auros poſterius. & *cur.* 960

Sanguinis cum vritur aut putreſcit, tenue abit in bilem, & craſſum in melancholiam. 973

Sanguinis redundantia quibuſdã bubones, quibuſdam exercationem ſanguinis ex aſpera arteria faciebat. 1008

Satyriaſis qui morbus dicatur. 1057

Satyri in Thaſo hiſtoria. ibid.

Sanguinis miſſionem, qui nõ poſſint ferre. 173

Scabiei veſica inditia & cauſa. 666

Scomphi in Oeniadis hiſtoria. 633

Scamandri in Lariſa hiſtoria. 658

Serapis hydrope laborauit, quibus cauſis, & cum quibus natis. 163

Seplaſiariorum opera qua ſint, & ea ad medicinam expectare. 210

Septimeſtris futuri partus labores. 152 *et* 304. & *cauſa.* 242 & 849

Septimeſtres non magis eſſe fœminas quam mares indicatur contra Ariſtotelem. 245

Secundinis retentis ſternutatio iuuat. 288

Secretum ſit ex peritonæo. 725

Scirrhoſi veri ſigna. 650

Scalptus vacuatio quadam eſt ra leus ad qua dura feliclio. 942. & 697.

Seri vſus. 328

Sexta & octaua quibus ſit bene indicatoria. 474

Serua Barbara a catapotio mortua hiſtoria. 698

Serous Atici a quartana permanſit ſatus. 481

Sedimentorum vrinæ differentiæ multæ, & cauſæ. 485

Septimi vis in diebus, menſibus, et in quadragenariis indicatur exemplo 522

Sexta die plerumque purgare ægros præter Hippocratis ſententiam eſſe. 552. & 1139

Senis in lapideis veſtibulis habitãtis hiſtoria. 567

Senis qui mortuus eſt ſimul cum ſua vxore languida. 610

Seminis effuſionis cauſa. 341

Secundina mox in partu ſequi debent exeuntem fœtum. 655

Septum tranſuerſum præcipuum reſpirationis inſtrumentum. 701

Semitertiana deſcriptio. 765

Semitertiana cui tempori anni congruat. 765

Septi tranſuerſi vulnera multis de cauſis ſunt lethalia. 773

Seminiſimile excrementũ quod ſit. 340

Seminiſimilis excretio confert ad ea, ad qua venus. ibid.

Seminiſimilis excretio ſoluit cacochymiam ſeminis. ibid.

Serum melancholicorum quale sit. 843
Seps qua tubercula sint. 1021
Signorum lethalium in acutis nullum apparere valde salutare est. 935
Sitis causa, & quomodo sit illi occurrendum. 928
Sitis quadam vento frigido, quadam potu melius sedatur. 897
Sitis remedia. 895
Sitis quo vsque toleranda. 893
Signa salutis aut mortis potentiora esse significando mortē quā salutem. 338
Signa futura recidiuæ. 821
Sitis intus relicta non quacunque indicat recidiuam. ibid.
Similia & contraria facere medicum ea quæ sponte fiant exemplis indicatur. 815
Siccare quid sit in morbis. 535. & 832
Similaris naturalis & præter naturam, causa. 789. & 497
Singultus post fabonium. 770
Stertorosus spiritus quibus causis soleat conquiescere. 1132. & earum distinctio.
Sectio venæ frontis tollit dolorem occipitis. 827
Signa redundantis succi & debilis facultatis. 763
Signum simpliciter bonum multis pessimis opponi, leue est. 764
Signa vnde agnoscas, succi sursum, an deorsum vergant, & per quam viam purgandi sint. 730
Signa lethalia in capitis vulneribus. 724
Singultus in extenuatis ex ardente febre certissimum mortis signum. 378
Sitis quibus causis possit abesse a febre ardente. 338
Similes magna salacitatis est. 271
Signorum pathognomicorum, superuenientium, & assidentiū, definitiones. 133
Signorum superuenientium differentia ad morbos singulos. 134
Silenus laborauit febre ardente cum magno erysypelate totius hypochondrii. 94
Signa & causa qua sint. 61
Singultus prognosticum. 75
Soporis & somni distinctio. 352
Sororis qua erat apud Timeneū historia. 524
Solutiones morbum aliquando fieri sine solutionis signis, & si id non sit legitimum. 618
Somni in vulnere capitis duplex causa. 689
Somni & motus hora idonea. 739
Socratis in Phædone de dolore, & voluptate sententia. 757
Soluere morborum quot modis dicatur. 802
Somnus in loco frigido & cooperto corpore melius suscipitur, & est melior. 919
Somnus sedentarius recto nocturno. 920
Sordes aurium duplices & earum quadam morbos indicant. 942

INDEX.

Somnus vbi laborem facit, quæ symptomata accidant. 1022
Spiritum vespertinum crebriorem esse matutino, in quibus passionibus eueniat. 1095
Somnum potus in ventrem descendentibus pernicioſum esse signum, & quas habeat cauſas. 1086. & 1081
Sorbitio ex herba & farina prodiarrhœa biliosa. 1074
Symptomata esse aliquando ſui morcurationem indicatur exẽplo. 715
Symmachi filius a bile ſuffocatus. 699
Sponcaneas euacuationes etiam poſt arte factas expeti, vt morbus tutò ſoluatur ſit. 1082
Spuitionum modum indicare locũ affectum. 1124
Spiritus irruentis ingreſſus, & egreſſus in cubiculum quomodo moderandus ſit. 1026
Spiratio obſcura in tabidis, & in non parientibus mala. 1017
Sputa rotunda delirium ſignificare. 991. & 12
Sputis multa viſa eſt morbus melancholicum indicare. 942
Sputi cruenti curationem quæ impediant. 905
Sphacelus quid ſit. 778. 730 & 702
Spumæ cauſa. 598
Spiritus aliquando apud Hippocratem ſignificat diſpneã. 519
Splenicis quæ dyſenteriæ ſint vtiles, & quæ inutiles. 506
Spongiæ quæ partes ſint apud Hippocratem. 473
Spumoſa deiectiones duplicem generationem habent. 347
Sphaceli eſſentia & curatio 294
Spiritus magni & rari, cauſæ. 92
Sternutatio & ſingultus concuſſiones ſunt. 945
Stãguria bona et indicatoria. 38
Stillicidia vrinæ vituperantur. 58
Sternutamẽti prognoſticum. 75
Stilla ſanguinis mala, maximè quarto die. 91. 347. & 497
Stillare meram quid ſit, & cur malum. 91
Stimargi vxor ex abortu intumuit & quibus cauſis. 164
Stranguriam vicinis iam partui fieri conſueuiſſe. 177
Sterilium procuratio multiplex ꝓ ratione cauſa. 241
Sterilitatis cauſa. 239. & 511
Stimargi famula idumea ex partu fœmella ægrotauit, & quomodo curata ſit. 266
Sterilitatis cauſa & curatio varia. 282 & 329
Strabones a primo ortu amentes maniaci, & lapidei. 314
Stranguriam vena ſectio ſoluit. 318
Status peſtilentis deſcriptio. 378
Surditas an in acutis bonum ſignum diſputatur. 334. & 437
Stuporis eſſentia, cauſa, & curatio. 984
Stranguriæ remedia. 736
Stertor qualis ſit in ore & palato, qualis in gutture & aſpera arteria

arteriæ, & vtriusque significatio. 783
Stupor alui facit omnium confusionem. 1113
Sternutationē, expiratione, pandiculatione, transpiratione, & duplici flatu, vapor enacuatur, ex partibus diuersis. 941
Sternutamenta quando vtilia. 942
Sudoris frigidi duplex causa. 116
Sudor vertiginē cur aliam putetur præmonstrare. 126
Sudorifica febres, ac sine sudorib. qualib. temporibus fiant. 126. & 200
Sudoris maligni in febribus note. 126
Sudor post rigorem optimus est. 358
Sudores exigui animi deliquia committantur. 368
Sus quarto mense parit. 239
Surditas aut sanguis ex naribus soluit dolores inferiores. 276
Suppressis mensibus fiunt multi rigores. 377
Sublime in vrinis delirium portendere. 420. & 446
Sursum an deorsum vergant succi, ex hypochondriis digestio. 473. & 483
Suppurationis pernitiosa signa. 475
Suppurationes biliosæ pessimæ sūt 504
Sutoris historia. 499
Suppurationis in oculo pericula, et curatio. 574
Suppurationis internæ in ventre futurum aut iam facta signa. 585. 586. 587. 588. 589. & 609
Suppurationis & hydropis ex suppuratione, causæ, & generatio. 599. & 600
Suppurationum differentia, & signa. 639
Superfœtationis causæ, & quo pregnationis tempore potius fiat. 651
Suppuratio in ventre ex vomitu sanguinis, & eius generatio, et signa. 684
Suppuratio ventriculi vomitu puris soluitur in robustis. 681
Sutura vt soleat fallere in vulneribus capitis & qua ratione curare oporteat. 688
Suppurationis internæ signa, & causæ. 693. & 1153
Sutoris veterinarii quo se acu pupugit historia. 706
Sutor secundum genu acu pūcto quid fuisset faciendum. 708
Supervenientia signa tam bona quam mala contrahunt morbum. 710
Subpurgare quid sit. 730
Suppurationis futuræ signa. 733
Surditatis curatio. 734
Suppurationes & oculorum morbos ad noctem habere laborem. 749
Suppurationes humeri in pusillis faciunt breuiores esse cubitos, et cur. 801
Suppurationibus vmbilicus terminat. 846
Suppuratione fiente in intestinis alnus

aluus turbatur, nisi homo coryza laboret. ibid.
Suppuratio magis sine recidiua est quàm resolutio multis ratio nibus. 863
Suilla qualis cibus. 859
Sudoris in malignis febribus causæ. 861
Sudor ad noctem quibus causis fieri soleat. 1077
Suspirare est respiratio magna et rara. 1082
Suppuratorum signa. 1094. & 1114
Syncerum in euacuationibus extremam intemperiem indicat. 463
Symptosis quid sit. 578
Synciput debilissima pars capitis. 713
Syndromes signorum pessimorum. 764
Syndromes signorum abscessuum futurorum ad articulos. 828
Sine signo apparere tumorem in parte & sine signo euanescere quid sit. 1145
Stomatica medicamenta ex quibus parentur a Galeno. 1150
Succi multi cum debilitate signa. 1154
Suppurationis ex inflammatione & ex catarrho dignotio. ibid.
Sexti diei infidelitatis exemplū. ibidem.
Sphaceli nomen aliquando de cuiusque partis mortificatione dicitur. 1164
Suppurationes aurium hyeme magis quam æstate fiunt, vt scribo. magis quam inuenibus 1166
Sudoribus circa cervicem soluti morbi erraticas habent febres pro recidiuis. 1168
Sylphii succi facultas. 1184
Sesamum cur iubet excreationē. 1185
Sida quid sit ignorari esse verò facultatis malipunici. 1208
Sudoris colliquatorii causa. 1214
Suppurationis quæ ex catarrho sæpe redit exemplum, & causa. 1217
Suppurati multi qui euadere possent cur moriantur explicatur. ibidem.
Symptoma notatu dignum circa deiectiones tabescentium. 1218
Sternutatoriorum vsu intempestiuo læsum esse Poliphantū adeo vt ob id moreretur, indicatur, interimque docetur quomodo fuisset curandus. 1224. & 1225
Sardina melle intincta post crudam potionem vtilis. 1242

T

Tabescentibus cur fiant alternatè profluuia alui & vtrunque ladat. 781
Tabidi natura qui. 10
Tabis omnis constitutio. ibidem
Taciturnitas & tristitia desperata mali moris, & subdoli morbum significat. 363
Ταραχὴ & θόρυβος quid sit apud Hippocratem. 597
Tabes missione sanguinis vsque ad

ad animi deliquium ab Hippocrate curata, & eius curationis quæ temeraria videtur, reddita rationalis causa. 636
Tabis alia curatio lentior sed minus periculosa. ibidem
Tabidi ante mortem vacillant mente. 693
Tabescentibus & autumnus & ver nocet, & si non eodem modo. 1018
Tabidorum iam morientium signa. 1093
Tabescentis ex pituitosa capitis fluxione signa. 1124
Theoclis cognata historia 1118
In temporibus cur sentiatur febrilis calor, magis quàm in aliis partibus. 1068
Tertianarum febrium descriptio per signa. 1050
Terram mutare conuenit in morbis longis. 957
Terram mutare non cum patria solum intelligendum. ibid.
Terra arida, volatilium genus bene habere, piscium vero contra, & quibus causis. 933
Testis in congressu prominens indicat sexum gignendi fœtus. ibidem.
Temperamentorum ex crassitie aut gracilitate dignotio. 930
Tertiana non exquisitæ difficilio rem habent noctem ante accessionem, quàm post eam, & tanto magis quanto ab exquisitis absunt longius & cur. 824
Tertianas exquisitas a quinto vsque ad septimum paroxysmum finiri. 823
Tensio ventris duplex passio vocatur, & quid vtraque significet. 820
Temporarius musculus primus maximusq; masticatoriorũ? 756
Tempora cur crebrò doleant. ibid.
Tetanus morbus quatuor dierum est. 708
Tenedia historia. 505
Tempora cur doleant cum dentibus. 496
Tertius dens cur pluries exedatur quàm alii. ibid & 606
Tesandri vxor lactans febre ardẽte ex salsa pituita laborauit. 476
Terror aut triste nuncium menstruas euacuatiões elevat. 442
Tertiana exquisitæ forma. 225
Terebynthi qui tumores sint. 170
Temperamenti dignotio ex magnitudine aut exignitate partium & totius, & vasorum, & de temperamentis, & eorũ procuratione, multa. 148. & seq.
Testes nunc ex tusi, nunc per se intumescunt. 145
Temeti neptis ex abscessu digiti qui recurrit mortua est. 143
Tempora temperie sunt existimanda. 129
Temporibus siccis a principio fiũt dysenteriæ humidis post diarrhœas 25
Temporum morbi. 16
Temporum nomina accipiuntur pro temperiebus. 20
Temporum anni definitio grãmatica, astrologica, & medicinalis.

lis. 520. & 371
Temporum anni conditiones considerande, & mutationes. 1033
Teneri, apud Hippocratem quid sit. 611
Tempora morborum an multum differant, considerandum. 1020
Thoraci cum coxa per uterum cõmunio. 910
A thorace in alvum qua via sint. 403
In Thaso decumbentis iuxta frigidam historia. 413
Theophobi filii historia. 665
Thessalus methodicorum princeps. 809
Timocratia in Helide historia. 629
Timocharis historia. 742
Timocharis serui historia. 761
Timoris melancholicorum duplex causa. 843
Tolerantia confarentia est indicium. 1054
Thasus vbi sit. 16
Toni qui dicantur. 141
Translatio a similibus Empiricorum vituperatur, & laudatur medicina rationalis. 1055
Tria cõsideranda in temporib. 20
Trallianus ponit resolutiones ex melancholia. 274. & 481
Turbantes linguam & impotes manuum in horum solutione fieri suppuratos. 275
Turbationis nomen quot modis accipi soleat ab Hippocrate. 1050. & 400.
Tussis laboriosa articulorum abscessum minatur. 1016
Tussis sicca diuturna finit febre in tumores testiculorum, cum febre in tumores articulorum finiri. 1017
Tussis sicca qua. 8
Tussis prognosticum. 74
Tusiculosi abscessus sursum facti non solunt perfici tussim. 145
Tumorum ventris differentia causa & dignationes, qua in parte & ex qua materia sint. 116
Tristis & iracundus, necessariò est invidus. 269
Tussis sicca abscessus, dolor coxa, crurum aut testis. 284
Tussis arida ob destillationem tenuem & acrem curatio. 308
In tortura partium faciei qua nota distinguant convulsionem a resolutione. 480
Typhlomania Hippocrati qua Galeno dicitur typhlomania, et qua passio sit. 482
Tremor Hippocrati aliud significat, quam Galeno. 493. 518. & 725
Tremuli pulsus qui sint & eorum differentia & causa. 515
Tussis sicca & eius causa. 555 & 600
Tortura pris ad quam partem pertinat. 556
Extussi resolutiones multarũ partium. 600
Tubercula aut exanthemata magna per cutem orta, cacochymiæ solutionem citam petunt. 724

Trismi filii Damonis historia. 748

Tormina intestinorum fatientia, suppressionem menstruorum faciunt. 767

Tychonis in obsidione circa datis historia. 770

Tychonis ex vulnere non erat verus risus, sed convulsivus motus. 771

Tuberculorum bonorum & malorum conditiones & signa. 798

Tussicula per febres cum alvi turbatione multitudinem indicat. 800

Tritophiæ quæ febres dicantur. 823

Tussi ficca leniter irritantes. 824

Tussis ex refrigeratione spiritalium dignotio. ibidem

Tumores non suppurati, sed sæpe resoluti & revertentes articulares morbos pronunciant. 906

Tumor exesus in capite simul cum alio abscessu ex quo abscessit ejusdem curatio. 912

Tussis indicat thoracis morbos. 942

Turbationes & transitus significare modos omnes quibus morbi solvuntur, explicatur. 985

Testium & genitalium extenuatio & gracilescentia quibus exitus fiat moribundis. 1149

Tuberculæ externarum partium ad quas externas referantur, explicatur. 1162

Tabardillo vulgari nomine vocatus morbus an purgatione pellatur, & eius morbi symptomata & causæ, & curatio. 1190. & seq.

Terpidæ matris historia. 1209

Tymochares pueri duorum mensium variolæ. 1216

Tumor alvi qui per eius degenerationem subsidet, & citò redit, petit expurgationem etiam cum coctione non expectata, & cur. 1234

Variolarum causa & symptomata & exitus quos habere solent. 1216

Varicis lethalis. 38

Varices magni calores sanant, non magnas magnam indicant. 103. 2. 1.

Variolarum descriptio & causæ & signa. 595

Valde flava brevia fieri. 618

Variolarum & morbillorum descriptio & curatio. 744. & 745

Vasa anguſti oris potantes cur crebrius disputantur, & an vitiosa sit. 834. & seq.

Vasorum immunditia facit cerebri consumptionem. 850

Vapor calidus potest frigidam respirationem lethalem. 934

Venere ob pituitosos morbos quibus hominibus liceat uti, & quibus secus, & qua inde pericula timeri debeant. 826

Vena cava inxta exortum vulnerata jugulatur homo. 717

Vertiginis tenebritose cause. 719
Venena intra nostra corpora generari indicatur exemplo. 711. & 111
Vesica exulcerata cur incipiente & desinente mictu doleant. 667
Venerem causam salutarem esse contra Epicureos. 621
Venus quibus sit utilis. 620
Venesso modo intentum quid sit apud Hippocratem. 582
Vesperi exacerbari omnes morbos. 500
Venena intra nos genita, & latẽtia multum tempus repentè aliquando apparere explicatur. 424
Venerem nimiam omne fere morbi genus facere posse, & quib. causis. 439
Vergiliarum seu pleyadum occasus & ortus quando sit. 380
Venam in cubito pulsare, maniacum hoc que in dextro cubito magis quàm in sinistro notari. 290
Venarum dissectio longa secundum Hippocratem exponitur, & defenditur. 251 & seq.
Ventorum differentia & natura. 123
Venenosi morbi signa. 119
Ventorum & tranquillitatis morbi. 16
Ventris abundantiam quæ vermes parit purgatione indigere. 1009
Vermium differentia viam expurgationis indicat. ibid.
Vespertina hora & autumni comparatio. 129
Ver salubertimum esse. 130
Venenum sine acceptum sine admotum calidos interimit citius. 973
Venus in morbis a pituita utilis, & in quibus, & cur. 960
Venus contraria est Minerua. 951
Venus læserit, an iuuerit, signa. 469
Venam cephalicam secandi vulgaris timor unde natus sit. 990
Victus morbi. 15
Victus instituendi indicatio, a constitutione et figura morbi. 83
Vrinas tenues posse esse nigras. 58
Vrina subingalium malum capitis indicat. 102
Vrina nigra non lethalis causæ. 99
Vrinas oleosas quas vocet Hippocrates. 116
Vrina boni coloris sine bona substantia. 198
Vrina profluuium intercipit elevationem hepatis. 223
Vrina perturbata in fima parte tenuiores, quid significent. 339
Vrina subsidentia, aliquando evacuatoria, aliquando solum iudicatoria. 360
Vtero gerentes caute admodum expurgandas esse. 184
Vtero gerentes quo tempore ægrotent cum minori periculo. 119
Vtero gerentes cœliymas fieri, et quæ inde nascantur mala. 178

Vocis differentia & causa. 147
Volulus pernicioſiſsimus morbus. 152
Vlcera egrè ſaneſcentia cum quibuſdam maculis fiunt hydropicis & tabidis, & quibus cauſis. 156
Vitiligínis & lepra remediũ 298
Virgines initio pubertatis graviſſimis morbis corripi. 172. & 445
Vſtio aut inuſtio familiariſſimũ Hippocrati auxilium in omni antiquo dolore, cur nunc ſit parui vſus, & vt rectè agi poſſit. 214. & 467
Vinum in catharro cum febre an dari debeat, et de eius noxiis et vtilitatibus. 230
Vitales & non vitales fœtus, qui, & quibus cauſis fiant. 238
In vulneribus tumores non appærere malum. 250
Vulnerum tumores euaneſcere, de cetero. ibid.
Vulnerum tumores crudi peiores quàm nulli. ibid.
Vulnerum tumores euaneſcentes in parte anteriori, inſanias dolores lateris aut rubras dyſenterias, in poſteriori conuulſiones cum doloribus facere. ibi.
Vocis gracilitatem finiri in vtrũque teſticulum, tuſsim in alterum, & cur. 273
Vomitu vomitus curatur quando & quomodo. 293
Vinum. tuſsim, dolores oculorum capitis, & ebrietatem eadem modo ſoluit. 309
Per vulnus ventris non reſpirare 314
Vulneris in capite curatio. 311
Volnuli optima curatio. 326
Vigeſimum ſeptimum eſſe finem acutorum. 336. & 340
Vinum quibus afferat ſoporem et quibus pernigilium. 256
Vuarum noxa. 363
Voluuli & colici dolores differentia, cauſa & ſymptomata 369
In volumlo cur referat ſpectare vinum. 370
Vitam hominis ſeptem dierum eſſe. 364
Vrina oleo ſimilis quæ ſit. 410
Vrina cucurema delirium indicat ibid.
Ex vterinis qui morbi fieri ſoleãt. 416
Victus ad quas res pertineat. 419
Virginis Abderitanæ quæ decumbebat in vita ſacra hiſtor. 429
Virginum morbi cur ſint graviores quã aliarum mulierũ. ibid.
Virgines, & quibus ſuppreſſa ſint menſtrua ſæpe putat vulgus vt cari ab ſpiritibus immundis. 443
Virgo Lariſæa febre ardente laborauit. 444
Vini & veneris noxa. 456
Vulnus capitis cur vel ſola cute inciſa ſit periculoſum. 477
Vlcerato capite abſtinendum ab ſcalpro, et cauendũ frigus. 478
Vulnere capite morituris cur convellantur contraria partes, & de quibus partibus id intelligi debeat. 479. & 663

Vrina vt orobi latura. 506
Vxoris fratris Apemanti historia. 510
Viri metallici historia. 519
Vomitus cur tantopere iuuent hi Hericas 535
Vnguentum ægyptium quod sit. 543
Vlcerum rebellium duplex genus. 557
Vlcerum cacoethe nota. 557
Vomentium violenta noxa, & eorum qui vino se replent. 576
Vicius eorum qui expurgantur legitimus. 631
Vstio & sectio duo maxima suppurationum auxilia, & eorum differentia & modi. 640
Vulneribus curandis qua referat scire. 661
Vulnerum capitis curatio ex Hippocrate. 662
Vlcus lethale non est ex quocunque homo moritur, sed quod per se est tale. 664
Vxoris Antimachi historia. 667
Viri vulnerati ac per intestina transfixi historia, & ineptè suscepta curatio. 675
Virginis qua sanguinem vomuit in Larisa, historia. 680
Vomitus sanguinis ex liene nota. 700
Vomitus eius curatio. ibid.
Vterina prefocationis curatio refrigerans. 704
Vlcerum periculosorum conditiones quædam. 707
In vulneribus quibusdam extrahi telorum & citius mortis causa. 710
Vlcera recentia sanguinem fundere expedit. 712
Virginis pulchra Nerei historia. 712
Vulnus nullum capitis contemnendum. 724. & 773
Vulnera pleraque tertia aut quarta die ingraueſcere. 725
Vxoris Polemarchi historia. 277. & 767
Vomitus in paroxyſmis febrium intermittentium sunt vtiliſimi. 732
Vinum an vtile ad ſurditatē. 735
Vxoris Aſpaſii historia. ibid.
De vino pro hydropicis contraria Hippocratis loca componuntur. 740
Voracitatis multorum ac differentium ciborum noxa. 741
Vulnera quacunque ratione magna purgationem petere. 746
Vomitus cruenti curatio. 752
Vxoris Episarmi historia. 766
Vulnerum penetrantium in thorace ſigna. 773
Vulnera in thoracem penetrātia quando curari poſſint, & qua ſit eorum curatio. ibid.
Per vulnera penetrantia reſpirant homines, & loqui non poſſunt, & qua cauſa vtrunque fiat diſputatur. ibid.
Vulnera quibus cauſis fieri ſoleāt pernitioſa, cum non eſſent talia a principio. ibid.
Vulnerum capitis lethalium ſigna 274
Vrgēte malo feſtinandū eſſe. 272

Vulne-

Volvulus ex vulnere circa fundū ventriculi exortus, & eius signa. 776
Vulnera intestinorum gracilium lethalia esse. 776
Uterus cur sit pars multis morbis opportuna. 785
Uterinarum passionum enumeratio & causa. ibid.
Uteri prafocationis nota & causa. ibid.
Utero laborante qua pars capitis doleat sinciput an occiput 785
Ex uteri morbis dolor coxa frequēter fit. 786
Ex uteri morbis dolores coxa ab octauo ad decimum mensem solere fieri. 787
Ulcera rotunda pernitiosa esse precipuè infantibus. 800
Victus eorum qui extenuantur plurimum. 818
Urina veracium calidorum, & frigidorum quales sint, & ut differant. 872
In victus ratione tria ob oculos esse debere. 891
Urina crassa & alba & fluxus sanguinis liberant ab ascessu. 907.
Voce magna praditos plurimum habere calidum, & proinde voraces esse. 229
Urina concolor cibo & potui est diabetis. 954
Unguibus lacerabant narium venas veteres. 980
Urinam multam fusuram habentē soluere delirium, ac magis post defluuium capillorum. 992
Urina in qua tenue quiddam natat insaniam minatur. ibid.
Urina perturbata vt iumentorum malum capitis indicat. ibid.
Ulcera circumglabra mala. 1020
Victus circa cibum & potum differētia & cōsiderationes. 1023
Vomitus. 1033
Victus & hominum consuetudo quibus rebus constet. 1052
Victus ignoratione calamitates multas accidere, exemplo indicatur. 1054
Victus quo veterrimi vtebantur, censura. 1068
Victus tres partes cibus sorbitio et potus. ibid.
Vomitiones, mansus, & piccus tribus primis mensibus fieri, deinde pedum tumores, & anhelationes. 1089
Victoris qui circa Harpalidē historia & curatio. 1096
Uxoris Theodori historia. 1120
Uterus putatur vulgo deerrare p partes, & qua causa eius opinionis sit. 1122
Vulgus sape fallitur circa egrotos opinione fractura, aut luxationis. 1124
Ulcera capitis non eisdem diebus afferre febres pueruliis, & adultis. 1128
Ab vlcere capitis vtrum sit deteterius fieri febrem stativam, an aliquanto post disputatur, & distinguitur. ibidem
Uxoris Simonis in partu concussa historia. 1153
Uxoris Euxenii historia. ibid.

Vxoris Polemarchi historia. 1155
Vomitus similis genituræ causa. 1158
Circa umbilicum partes flatuosas & laxas ventris turbationem præmonstrare. 1159
Vrinæ & pituitosis morbis cur habeant sedimenta alba ante rubra. 1170
De uterina præfocationis legitimis causis disputatur. 1179
Vterina præfocationis curatio. 1180
Vini & lactis mistura choleram facit. 1200
Vxoris Theocrimi historia. 1207
Vxoris Apomoti historia. 1208
Vterini morbi ex acribus succis descriptio & curatio. 1209
Vxoris Cleomenis historia 1210
Vterinas & urinarias vias aperiendi optima ratio. 1190
De uena cephalica sectione, et vulgari de ea opinione disputatur. 1227
Vergentiam non minus quam urgentiam expurgationem petere ante coctionem, & eius duo insignes note. 1234
Vlcera obduci carne non est ferendum antequam occulta sint stabilia. 1234

X

Xenophanis & Critiæ historia. 55

Y

ὑδατόχλοα & ὑδατοχλόρα idem est apud Hippocratem. 446
ὑποδογεγμενον quid dicatur. 440. & 407

Z

Zoili fabri historia. 515
Zoilus ex catarrho incepit graviter agrotare. 211
Zephirus qui ventus sit, & quando flare soleat. 21

FINIS.

INDEX.

PANDIMIGLIO
21 DIC. 1970
OMA

Digitized by Google